

Institutul
Național al
Patrimoniului
Ministerul Culturii

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2024

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2024

2025

Volum editat de către:

Institutul Național al Patrimoniului
București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4, cod 040157
tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24; fax: +0211 336 99.04
www.patrimoniu.ro

în parteneriat cu

Consiliul Județean Constanța

prin

Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Volum editat cu consultarea **Comisiei Naționale de Arheologie**

GRAFICĂ, MACHETARE, TEHNOREDACTARE: Ruxandra Șerban

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2024: www.patrimoniu.ro

COPERTA I: Inventarul funerar al unui mormânt din necropola elenistică a orașului Tomis (Constanța, strada Ion Adam, nr. 19). Foto Ștefan Georgescu - MINAC

COPERTA IV: a - Imagine aeriană cu săpăturile efectuate în incinta Spitalului Județean Constanța (bulevardul Tomis, nr. 145, amplasamentul viitorului spital „Mama și Copilul"). Foto Petre Colțeanu - MINAC
b - Imagine aeriană din timpul cercetărilor efectuate în situl arheologic din zona carierei fabricii de ciment de la Medgidia („Medgidia Elenistic 2"). Foto Petre Colțeanu - MINAC

ISSN 2343 – 919X

MINISTERUL CULTURII

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

COMISIA NAŢIONALĂ DE ARHEOLOGIE

DIRECŢIA PATRIMONIU CULTURAL

CONSILIUL JUDEȚEAN CONSTANȚA și
MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2024

a LIX-a SESIUNE NAȚIONALĂ
de RAPOARTE ARHEOLOGICE

28 - 30 MAI 2025 - CONSTANȚA

Cuprins

Dragi cititori, cercetători și pasionați ai istoriei,

Este o onoare să deschid această ediție a *„Cronicii Cercetărilor Arheologice 2025 (campania 2024)”*, o publicație ce reprezintă nu doar o colecție prețioasă de descoperiri și eforturi remarcabile ale specialiștilor din domeniul arheologiei, ci și o fereastră către bogata moștenire culturală a României.

De la an la an, proiectele de cercetare arheologică devin tot mai complexe și mai captivante, demonstrând atât progresul științific, cât și pasiunea celor implicați. Totuși, nu putem trece cu vederea faptul că anul 2024 a fost deosebit de bogat în realizări, fiind marcat de proiecte de cercetare care au scos la lumină detalii inestimabile despre civilizațiile care au modelat acest pământ și care ne-au îmbogățit identitatea culturală. Eforturile dumneavoastră sunt mai mult decât simple explorări științifice: ele reprezintă un testament al dedicării față de trecutul nostru și o punte spre viitor, oferind generațiilor următoare ocazia de a înțelege și aprecia valorile care ne definesc.

Una dintre cele mai importante descoperiri arheologice ale anului 2024 a fost realizată în situl Cetății dacice de la Costești-Cetățuie: vestigiile unui templu necunoscut până acum. Această descoperire, obținută în cadrul campaniei de săpături finanțate de Ministerul Culturii și Consiliul Județean Hunedoara, deschide o nouă perspectivă asupra construcțiilor cu destinație religioasă de la Costești-Cetățuie.

Descoperirile realizate contribuie nu doar la îmbogățirea cunoștințelor despre trecutul nostru, ci și la construirea unor punți între generații, demonstrând că istoria poate fi o sursă de inspirație pentru viitor. Fiecare fragment de ceramică, fiecare relicvă a unei civilizații apuse, fiecare fortificație sau sanctuar redescoperit aduce o nouă înțelegere asupra originilor noastre și asupra rolului pe care teritoriul românesc l-a avut în construcția culturală și socială a Europei.

Într-o perioadă în care tehnologia avansată sprijină procesul de cercetare, arheologia nu mai este doar o muncă manuală, ci o adevărată știință interdisciplinară, care îmbină metodele tradiționale cu tehnici inovatoare, precum scanarea cu laser, imagistica 3D sau analiza materialelor prin spectroscopie.

Vreau să mulțumesc tuturor celor implicați - arheologi, istorici, conservatori, instituții, studenți și voluntari - pentru pasiunea și profesionalismul cu care ați dus mai departe această misiune nobilă. Munca voastră dă sens conceptului de patrimoniu viu, protejând și promovând comorile ascunse ale României.

Sunt încrezătoare că acest volum va constitui o sursă de inspirație, cunoaștere și mândrie pentru toți cei care îl vor parcurge. Vă invit să explorați aceste pagini și să celebrați alături de noi frumusețea și complexitatea istoriei României.

Cu respect și apreciere,
Natalia-Elena Intotero
Ministrul Culturii

Arheologia din România sub presiunea vremurilor și a oamenilor

„În arheologie, contextul este totul.
A lua artefactele dintr-un templu sau dintr-o locuință antică
este ca și cum s-ar goli o capsulă a timpului”

Sarah Helen Parcak, arheolog (traducere)

Salutăm cu reală satisfacție apariția unui nou număr din *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2024*, un volum tehnic ce sistematizează rezultatele muncii arheologilor din România sau din afara granițelor, dar care au trudit pe siturile carpato-danubiene.

Și acest număr din volumul etalon al cercetării arheologice românești cuprinde aproape 200 de rapoarte, unele mai consistente, altele mai superficiale, dar din care reiese esența activității de cercetare arheologică desfășurată într-un context special, pe fondul unei presiuni crescânde asupra patrimoniul arheologic, din motive variate.

Dar înainte de a ne apleca asupra dificultăților cu care arheologii din țară se confruntă, nu trebuie să treacă prea puțin mediatizată una dintre reușitele excepționale înregistrate în spiritul protejării și valorificării patrimoniului arheologic național. Este vorba despre includerea în patrimoniul UNESCO a siturilor reprezentative ce compun *limes*-ul provinciei romane Dacia, decizie luată la a 46-a sesiune a Comitetului Patrimoniului Mondial, reunit la New Delhi, India. Este un succes care poate fi atribuit arheologiei românești, susținută, în acest caz, de Ministerul Culturii, prin Comisia Națională Limes, Institutul Național al Patrimoniului și de mai multe instituții muzeale din țară. Așteptăm cu aceeași nerăbdare continuarea acestei inițiative, prin includerea pe lista patrimoniului UNESCO și a sectorului românesc a *limes*-ului Dunării de Jos, chiar dacă această tentativă pare a fi una mult mai dificilă.

Dar dincolo de aceste reușite, care se împletesc cu anumite interese naționale firești, arheologia din România suferă. Și ne referim aici, în primul rând, la o stringentă nevoie de updatare a legislației specifice menită să clarifice multe dintre anomaliile cu care ne confruntăm în activitatea noastră. Ar fi necesară o reorganizare a comisiilor de specialitate, o îmbunătățire a activității Direcțiilor Județene de Cultură și a departamentelor de specialitate din Ministerul Culturii. Comisia Națională de Arheologie a realizat pe parcursul ultimilor ani mai multe drafturi de modificări de ordine, ordonanțe și regulamente în sensul adaptării actului legislativ la vremurile prezente și în acord cu evoluția actuală a societății; din păcate, fără o reacție concretă din partea structurile care ar trebui să decidă în acest sens.

Reiese clar din activitatea noastră practică, reflectată în documentațiile care ajung la Direcțiile Județene sau la Minister, că nu ne mai putem baza doar pe acte legislative de acum peste 25 de ani, atunci când aveam poate doar un sfert din proiectele care sunt astăzi în derulare. În plus, pe acest fond, al insuficienței reglementărilor legislative, distrugerile de patrimoniu, parcă mai intense ca niciodată, sunt tratate cu indulgență de către instanțele de judecată, iar distrugerile provocate de unii dintre detectoriști sunt privite de presă și chiar de unii directori de instituții muzeale ca binefaceri pentru patrimoniu. Spre exemplu, speța

sitului arheologic Micia, unde distrugerea de patrimoniu arheologic a fost evidentă din punctul nostru de vedere, a fost clasată de instanțele competente, în lipsa unor prevederi legislative clare și a unor pedepse reale pentru cei care trebuiau vizați.

A fost un an dificil și pentru arheologia din România. Presiunile crescânde exercitate asupra instituțiilor organizatoare, dar mai ales asupra colegilor arheologi, pe fondul unei explozii de proiecte constructive, de infrastructură sau de altă natură, au scos la iveală numeroasele carențe cu care trebuie să lucrăm în scopul protejării patrimoniului arheologic național. Lipsa de arheologi este, poate, cea mai importantă, corelată cu lipsa de personal de la nivelul Direcțiilor Județene de Cultură. Se adaugă lipsa unei coordonări coerente între instituțiile din teritoriu și Ministerul Culturii, care suferă, cel puțin la nivelul Departamentului Patrimoniu Cultural, de aceeași insuficiență a funcționarilor care să facă față numărului imens de dosare de arheologie care trebuie procesate.

Dar dincolo de influențele nocive exterioare asupra breslei arheologilor, trebuie să aruncăm o privire și în interiorul acesteia. Este absolut lăudabil cum marea majoritate a specialiștilor arheologi din țară reușește să se adapteze noilor realități, reușește să-și păstreze verticalitatea profesională și să respecte principiile deontologiei profesionale. Nu fac rabat de la calitatea actului științific și asta nu înseamnă că blochează proiecte sau întârzie inițiativele constructive de care este evident că această țară are nevoie. Arheologul are menirea să vegheze și să salveze informația științifică, are datoria să fie fidel meseriei pe care a ales să o facă.

Și totuși, mai există și alți, puțini, arheologi, care cred altceva. Cred că primează contractul economic, au convingerea că scopul unei săpături arheologice este descărcarea de sarcină arheologică și nu cercetarea științifică sau salvarea a cât de mult se poate din istoria neamului nostru. Bineînțeles că este important confortul financiar, că trebuie să ne gândim în aceste timpuri la obținerea de fonduri extrabugetare, la dotarea cu instrumente specifice moderne, dar este vorba despre stabilirea priorităților. Pe acești colegi care nu văd în arheologie decât o afacere nu putem decât să îi îndemnăm, din nou, să apeleze la un proces de conștiință și să își amintească de primele etape ale carierei lor. Sub oblăduirea profesorilor lor încercau să scoată din orice ciob, complex sau sit toată informația care se putea obține. Veți spune că vremurile s-au schimbat. Poate că noi ar trebui să ne schimbăm în concordanță cu vremurile, dar obiectivele noastre trebuie să rămână aceleași: să rămânem în slujba istoriei noastre, în slujba ruinelor pe care le descoperim, să le tratăm cu respect și să ne situăm de partea lor în această confruntare, parcă din ce în ce mai copleșitoare, cu indiferența.

Voi încheia, ca de obicei, cu speranța că următoarea campanie arheologică va aduce la lumină descoperiri spectaculoase și că vom putea valorifica rezultatele pe care le obținem într-o armonie benefică și pentru proiectele moderne care se dezvoltă, dar și pentru istoria acestor locuri binecuvântate.

Dr. Dan Aparaschivei, CSI,
Institutul de Arheologie Iași - Academia Română-Filiala Iași,
Președintele Comisiei Naționale de Arheologie

Lista abrevierilor (instituții)

AMU	Aix-Marseille Université
APPAT	Asociaţia pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CAU Kiel	Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Germania
CICCC Piatra-Neamț	Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Academia Română - Filiala Iași
CM Arad	Complexul Muzeal Arad
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu" Bacău
CMJ Bistriţa	Complexul Muzeal Bistriţa-Năsăud
CMN	Complexul Muzeal Neamţ Piatra-Neamţ
CMNM Iaşi	Complexul Muzeal Naţional „Moldova", Iaşi
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Naţional Muzeal „Astra" Sibiu
CNMCD Târgovişte	Complexul Naţional Muzeal „Curtea Domnească" Târgovişte
CNRS	Centre national de la recherche scientifique, Franța.
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut Berlin
DC Alba	Direcţia pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcţia pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcţia pentru Cultură a județului Hunedoara
DGAMPT	Hunedoara Direcția Generală de Administrare Monumente și Promovare Turistică a Județului Hunedoara
FGUB	Facultatea de Geografie a Universității Bucureşti
FIUB	Facultatea de Istorie a Universității Bucureşti
GeoEcoMar	Institutul Naţional de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie şi Geoecologie Marină
IA Iaşi	Institutul de Arheologie - Academia Română - Filiala Iaşi
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" - Academia Română - Bucureşti
IAIA Cluj-Napoca	Institutul de Arheologie şi Istoria Artei - Academia Română - Filiala Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc Rainer" Bucureşti
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
ICSU Sibiu	Institutul de cercetări socio-umane Sibiu
ICUB	Institutul de Cercetare al Universității din București
INCDD	Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare „Delta Dunării"
INCDFP	Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Pământului
INFIN București	Institutul Naţional de Fizică şi Inginerie Nucleară „Horia Hulubei" Bucureşti
INP	Institutul Național al Patrimoniului București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviţă" Bucureşti
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romanațiului Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton" Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal „Ioan Raica" Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis" Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie şi Etnografie Corabia
MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MBM Reșița	Muzeul Banatului Montan Reșița
MC	Ministerul Culturii
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor" Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizaţiei Gumelniţa Olteniţa
MDJ Călăraşi	Muzeul Dunării de Jos Călăraşi
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MIE Târgu Neamț	Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț
MIPP Galați	Muzeul de Istorie „Paul Păltănea" Galați
MI Aiud	Muzeul de Istorie Aiud
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională şi Arheologie Constanţa
MJ Argeş	Muzeul Judeţean Argeş
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Judeţean Buzău
MJ Ialomiţa	Muzeul Judeţean Ialomiţa
MJ Mureş	Muzeul Judeţean Mureş
MJ Olt	Muzeul Județean Olt

MJ Satu Mare	Muzeul Judeţean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Judeţean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Judeţean Vâlcea
MJERG Caransebeş	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș
MJI Braşov	Muzeul Judeţean de Istorie Braşov
MJIA Maramureş	Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş
MJIA Prahova	Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Zalău
MM Bucureşti	Muzeul Municipiului Bucureşti
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Naţional Brukenthal Sibiu
MNB Timișoara	Muzeul Național al Banatului Timișoara
MNCR	Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Naţional de Istorie a României București
MNIT	Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca
MNUAI	Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
ÖAI Viena	Institutul de Arheologie de la Viena
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
UAIC Iaşi	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ Iaşi
UAUIM Bucureşti	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ Bucureşti
U Bucureşti	Universitatea din Bucureşti
UBB Cluj-Napoca	Universitatea „Babeş - Bolyai" Cluj-Napoca
UDJ Galaţi	Universitatea Dunării de Jos Galaţi
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
Univ. Pitești	Universitatea din Pitești
UNSTPB	Universitatea Națională de Știință și Tehnologie. Politehnica București
UO Constanţa	Universitatea „Ovidius" Constanţa
UPM Târgu Mureș	Universitatea „Petru Maior" Târgu Mureș
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava
USBPH Cahul	Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul
UT	University of Texas at Austin
UV Târgovişte	Universitatea „Valahia" Târgovişte
UV Timişoara	Universitatea de Vest Timişoara

Abrevieri bibliografie

AMN – Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
AMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BMJT - Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
CA – Cercetări Arheologice, București
CAB – Cercetări arheologice în București, București
CCAR – Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
EAIVR – Enciclopedia arheologiei şi istoriei vechi a României, București
IDR – Inscripţiile Daciei romane
JAHA – Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj–Napoca
MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
MemAntiq – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SP - Studii de Preistorie, București
StudiaUBB – Studia Universitatis Babeș Bolyai, Cluj-Napoca
Terra Sebus – Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis, Sebeș

1

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematică

Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanţa
[Tropaeum Traiani]

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare fortificată), 122 (cetate).
Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină).
Cod RAN: 60892.08; **LMI:** CT-I-s-A-02567
Autorizație nr. 35/14.05.2024
Colectiv: Gabriel Talmațchi – responsabil de șantier (MINAC); responsabili de sectoare: Robert Constantin - (Primăria Mangalia), Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni), Adriana Panaite (IAB); Nicolae Alexandru, Alexandru Alexiu (Primăria Mangalia), Carol Căpiță (FIUB), Cristina Talmațchi (MINAC), Ioana Bogdan-Cătăniciu (Cluj, pensionară), Alexandra Dolea (ÖAI Viena), Filica Drăghici (B.C.U. „Carol I" București), Liviu Lungu (MINAC), Monica Mărgineanu Cârstoiu (arhitect, IAB), Constantin Șova (MINAC), Ghiorghe Papuc (pensionar, Constanța), Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Ioana Paraschiv-Grigore (CNAIR), Alina Streinu (MMB), Marius Streinu, Bianca Grigoraș, Florentina Ghemuț (INP)
Finanțare: IAB, MINAC
Perioada desfășurării cercetării: 15.08 – 30.09.2024

Cercetările arheologice din campania 2024 s-au desfășurat în două puncte: Sectorul A, la nord de Basilica A (Adriana Panaite) și în Sectorul C (Gabriel Talmațchi). Finanțarea a fost asigurată de IAB și MINAC.

1. Adamclisi, jud. Constanţa
[Tropaeum Traiani]

Colectiv: Adriana Panaite (IAB), responsabil sector, Florentina Ghemuț (INP); voluntari: Darius Covaciu, Răzvan Plederer

În campania arheologică din 2024, desfășurată între 15 august și 3 septembrie, nu au fost deschise suprafețe noi, lucrările continuând în secțiunile anterior efectuate. Scopul principal a fost acela al realizării unui plan general al sectorului. Prin urmare, au fost rectangularizate și curățate toate secțiunile deschise cu începere din anul 2005. Au putut fi astfel făcute o serie de observații privind etapele constructive ale edificiilor dezvelite până în prezent.

Zona cercetată reprezintă o *insula* dominată de Basilica A și delimitată de străzile *cardo* și *decumanus maximus*, AV1, orientată NS și ABV 1, orientată EV (Fig. 1). Până în prezent au fost identificate parțial sau în întregime mai multe edificii, unele contemporane cu basilica, altele din perioada anterioară. Acestea se concentrează în mai multe puncte, mai exact la nord de *atrium*-ul basilicii, pe jumătatea estică a laturii de nord a basilicii și pe colțul de NE al aceluiași edificiu creștin.

La nord de atrium a fost cercetat parțial un edificiu care suprapune strada cardo și este contemporan cu basilica (Fig. 2, zona marcată cu un cerc de culoare albastră), dar și o serie de structuri aparținând construcțiilor din zonă anterioare ridicării edificiului de cult creștin (Fig. 2, zona marcată cu un cerc de culoare maro). La capătul opus, în zona colțul de NE al basilicii au fost puse în evidență structuri anterioare basilicii, dar și anexa adosată acesteia (Fig. 2, zona marcată cu un cerc de culoare verde).

Cercetările arheologice se concentrează de câțiva ani în zona Edificiului A 15 (Fig. 2, marcat cu cerc de culoare roșie), o clădire impunătoare, aflată la nord de Basilica A. Acesta este compus din două camere; prima (A 15/1) cu dimensiunile de 8 x 5,60 m și intrarea pe latura de nord, cu deschiderea de 1,30 m, și a doua (A 15/2), cu dimensiunile de 16 x 3,70 m; de-a lungul zidului vestic al acesteia au fost cercetate în campaniile precedente două posibile intrări, care se deschideau spre o curte (? spațiu liber de construcții, zona marcată în Fig. 2 cu un pătrat de culoare neagră), ocupând cca. jumătate din latura nordică a Basilicii A, cu dimensiunile de cca. 17 x 20 m. Orientarea edificiului, ușor diferită de cea a Basilicii A, precum și fazele constructive mai bine observate și corelate cu observații stratigrafice în această campanie, ne permit să afirmăm, că este posibil ca această construcție să fie mai veche decât basilica, să fi fost reparată, în mai multe etape, pentru ca ulterior să fie transformată într-o anexă a basilicii.

Ziduri sau resturi de fundații, aparținând altor construcții au fost puse în evidență în secțiuni realizate anterior. Acestea se află la E de Edificiul A 15 și sunt în continuare în cercetare [Adriana Panaite].

Abstract

The investigated area represents an island dominated by Basilica A and delimited by the streets cardo and decumanus maximus, AV1, oriented NS and ABV 1, oriented EV (Fig. 1). The aim of the research is to highlight on the one hand, the neighborhood and the street layout of this part of the late roman city but also, as the excavation progresses, the annexes of the basilica A on the N side of the building. So far, several buildings, some contemporary with the basilica, others from the earlier period, have been partially or entirely identified. They are concentrated at several points, specifically north of the basilica atrium, on the eastern half of the north side of the basilica and on the NE corner of the same Christian building (Fig. 2).

Illustrations list:

Fig. 1. Sector A - drone bird's-eye view.
Fig. 2. Buildings identified north of Basilica A.

Fig. 1. Sector A – vedere generală din dronă

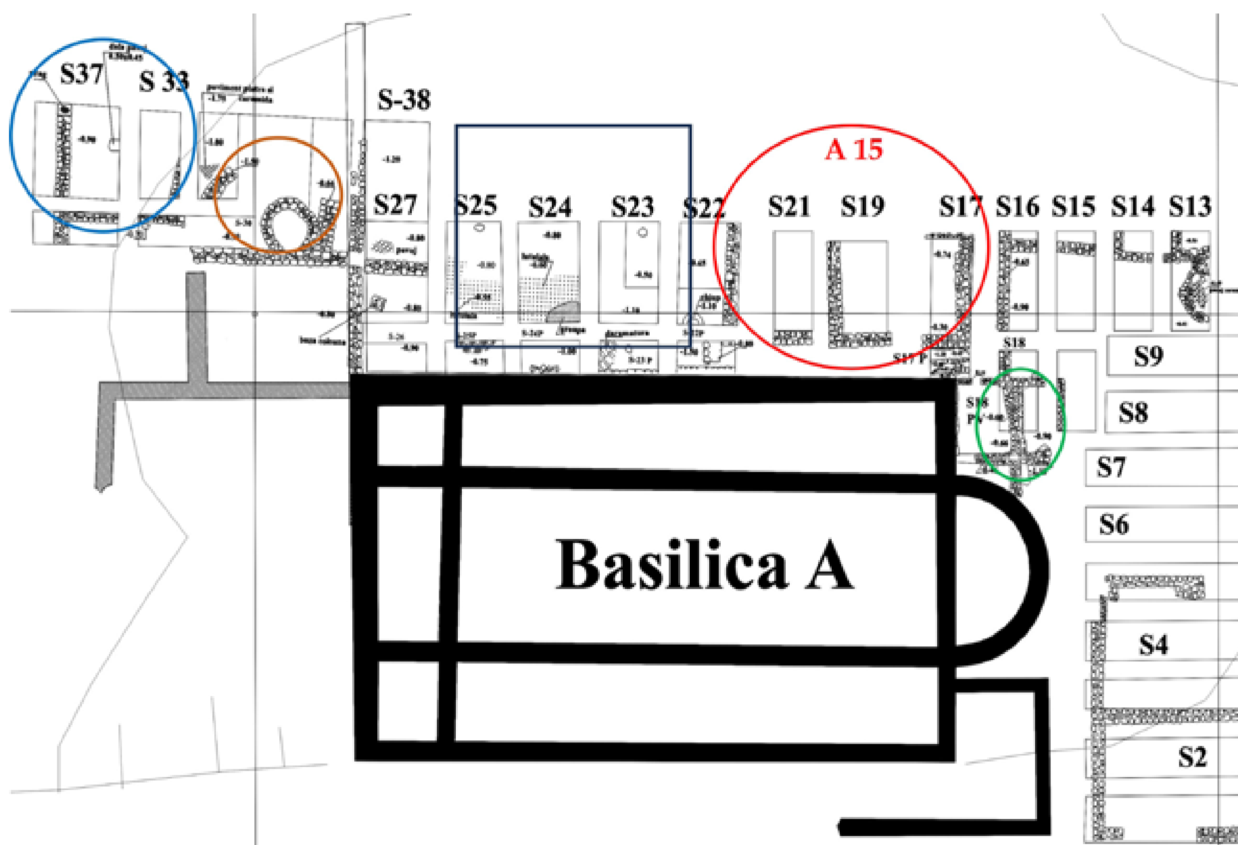

Fig. 2. Edificii identificate la nord de Basilica A

2. Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanţa *[Tropaeum Traiani]* *Punct: Sector C (cartier de S)*

Colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi (IAB/MINAC) – responsabil ştiinţific și responsabil sector cartier de sud; Cristina Talmațchi, Constantin Șova, Cristian Cealera (MINAC)

Sectorul C de la Tropaeum Traiani acoperă zona cartierului de sud al cetății, primele cercetări arheologice fiind desfășurate în cursul anilor 70 ai secolului XX, sub coordonarea Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Aceeași instituție este cea care finanțează și astăzi lucrările de specialitate desfășurate în sectorul cartierului de sud. Obiectivele avute în vedere cuprind identificarea de noi date privind planimetria cartierului şi detalii constructive şi arhitecturale ale clădirii de tip *domus* descoperită la jumătatea primului deceniu al acestui secol. De asemenea, s-a continuat verificarea situației urbanistice existente între latura de sud a basilicii forensis și cea de nord a edificiului amintit, într-o primă fază, prin finalizarea cercetării pe nivelurile din secolele VI-VII ale secțiunii S 30. De asemenea, o parte dintre activități au fost dedicate finalizării cercetării unor complexe descoperite anterior, spre exemplu prin continuarea cercetării secțiuni S 31 la sud de clădirea de tip *domus*, care a fost și extinsă cu 7 m, pe direcția vest-est, până la *cardo*. De asemenea, pe o lungime de aproape 4 m, spre est a fost demontat martorul aflat între secțiunile S 28 și S 29.

Secțiunea S 30 (cu dimensiunile de 20 x 3 m), orientată est-vest, ne-a relevat noi detalii constructive ale clădirii poziționate între *domus* și capătul de sud al basilicii forensis. Astfel au fost surprinse trei posibile camere interioare față de doar posibile două cunoscute din activitatea arheologică desfășurată în S 29 (în cursul anului 2023). Pentru primele două camere au fost descoperite două ziduri laterale, de margine ale edificiului, orientate nord-sud și nord-vest (ușor oblic), respectiv alte trei, unul orientat vest-est, altul nord-sud și al treilea perpendicular pe penultimul. Zidul principal dinspre vest (Z1) a fost surprins pe latura de 3 m a secțiunii, are o lățime cuprinsă între 0,68 și 0,75 m și o înălțime de 0,94 m. El cuprinde patru asize pe vest și cinci asize pe est. Cea de a patra de pe vest și a cincea de pe est prezintă în componență bucăți de piatră mici, fiecare nivel de pietre crescând ca dimensiuni exponențial. Primul zid interior dinspre vest (Z2), paralel cu Z1, prezintă în componență mortar care leagă mici bucățele de cărămidă, fapt care ne-ar indica o posibilă realizare a sa timpurie, probabil încă din secolul IV p.Chr. Între Z1 și Z2 s-a putut observa la suprafața grundului multă arsură, un strat de pământ brun cu bucăți de pământ copt și resturi de mortar sfărâmat. Al treilea zid (Z3) este poziționat perpendicular pe cel de al patrulea (Z4). Z3 are o lungime păstrată de 2 m și o lățime de 0,65/0,70 m. În capătul dinspre vest Z3 păstrează în partea sa superioară o bază de coloană cu marginile pătrate (0,35 x 0,35 m) și înălțimea păstrată de 0,26 m, diametrul maxim al urmelor coloanei fiind de 0,30 m. Este posibil ca această bază să fie suprinsă în poziție secundară, fiind refolosită ca *spolia* în structura superioară zidului menționat. Distanța dintre Z2 și Z3 totalizează pe direcția est-vest 4,58 m. Z4 ar trebui să închidă spre est acest edificiu intermediar poziționat între basilică și *domus*. Acesta din urmă prezintă patru asize, având în componență pietre de dimensiuni medii. Spre capătul de est a mai fost descoperit un ultim zid, orientat nord-sud, în marginea *cardo*, care păstrează opt asize, păstrate până la o înălțime de 1,52 m. Bucățile de piatră au dimensiuni medii în mod majoritar, cea mai mare fiind de 0,51 x 0,30 m. În zid sunt prezente fragmente de țigle așezate aleatoriu pentru a asigura umplerea relativ uniformă a spațiilor orizontale rămase goale din cauza diferențelor dimensiunilor pietrelor folosite. Este posibil ca pe partea centrală a profilului de est să fie amprenta unui par, poziționat vertical, așa cum s-a constatat în câteva prilejuri și la zidul limitei de sud a clădirii de tip *domus*. În cursul campaniei anului 2023 a fost descoperit și un vas de tip *dolium* ale cărui detalii tehnice au fost prezentate în raportul de anul trecut. În profilele de sud și de de nord ale secțiunii, în jumătatea sa de est, se poate observa o dărâmătură amplă cu o grosime de aproximativ 1,30 m. În secțiune, după un nivel vegetal și unul de dărâmătură, urmează un nivel de umplutură de pământ brun-gălbui, chiar ușor prăfos, în compoziție cu multă cenușă, pigment de mortar și lentile de pământ copt. Ca observație, profilul de nord este mult mai roșietic față de cel de sud, conținând o cantitate mai mare de pământ copt. Spre vest, adâncimea maximă a secțiunii este de 0,75 m, iar spre est de 1 m. Secțiunea S 30 s-a intersectat pe parcursul lucrărilor cu două sondaje anterioare efectuate în anul 2005 (cu dimensiunile de 12 x 2,50 m și 5 x 2 m), orientate nord-sud, perpendiculare pe actuala S 30, ale căror rezultate nu au fost publicate.

În secțiunea S 31 am continuat să ne adâncim și, de asemenea, să ne extindem către est pe o lungime de 7 m, până în *cardo*, pe întreaga sa lățime de 3 m. Extinderea am considerat-o necesară pentru a vedea cum se face legătura între noul edificiu și *cardo*, obiectiv pe care îl vom finaliza în cadrul campaniei viitoare. În suprafața secțiunii au fost identificate mai multe ziduri, după cum urmează: Z1, aflat pe limita vestică și intrând parțial sub profil, care prezintă 3-4 asize și are în acest stadiu al cercetării înălțimea de 0,68 m; Z2 se află la 9,10 m est de Z1, este paralel cu acesta, prezintă 4 asize, are înălțimea de 0,77 m, lungimea de 1,85 m (dar intră sub profilul de nord al secțiunii), iar lățimea variază între 0,56 și 0,75 m; Z3 se află la 13,15 m est de Z1 și la 3,35 m de Z2, iese de sub profilul de sud al secțiunii și, după 1,95 m, o cotește în unghi drept spre est, având o lățime de 0,70 m și înălțimea de 1,05 m, prezentând 6 asize; Z4 pleacă de la Z3 și intră sub profilul de nord, este paralel cu Z2 și are lățimea de circa 1 m. De sub Z2 pornește spre sud-est un pavaj, din dale de piatră, cu lățimea de 1-1,10 m și decopertat pe lungimea de 1,40 m. Lângă Z4, la -1,20 m, au fost găsite părți dintr-un chiup, lăsate, momentan, *in situ*. Toate aceste ziduri delimitează noi spații de locuit interioare ale unui nou edificiu aflat la sud de clădirea de tip *domus* cercetată în ultimele două decenii în sector. La 1,20 m de limita de vest a secțiunii S 31 și începând de la adâncimea de 0,30 m, s-a observat, încă din campania

anterioară, o groapă cu formă neregulată, care s-a adâncit până la 0,65 m față de actualul nivel de călcare și care intră parțial sub profilul de sud. Din umplutura acesteia, care în partea sa inferioară prezenta o aglomerare de pietre, au fost colectate numeroase artefacte aparținând mai multor perioade, printre care și fragmente ceramice și alte obiecte (fragmente de brățări din sticlă, fusaiole, un clopoțel din bronz etc.) din perioadă medieval-timpurie. Adâncimea maximă la care s-a ajuns în secțiune este de 1,44 m.

Printre alte activități desfășurate în cadrul campaniei arheologice au fost și cele de finalizare a unor săpături punctuale aflate în aria clădirii de tip *domus*. Cu acest prilej, în contextul desființării parțiale a martorului aflat între S 28 și S 29, spre capătul său de est, spre *cardo*, a apărut un nou complex arheologic. Lungimea dezafactată a martorului este de 3,85 m. Noul complex a apărut în *domus*, reliefând o zonă dreptunghiulară acoperită parțial cu resturi de pavaj din piatră, zonă care conducea în perioada timpurie de funcționare a casei spre o cale de acces către *cardo*, care a fost ulterior abandonată prin blocare (probabil în secolul VI p.Chr.). Pavajul pare a se coordona ca direcție cu respectiva ieșire blocată. De asemenea, au fost descoperite parțial două ziduri interioare din structura compartimentală a edificiului. Primul zid, cu o grosime de 0,78 x 0,80 m, cuprinde patru sau cinci asize (pe o înălțime de 0,70 m), în general sub forma unor bucăți medii de piatră, care sunt majoritare, puține fiind de dimensiuni mai mari. Cel de al doilea, cu o grosime de 0,80 m, tot cu patru sau cinci asize păstrate, păstrează o înălțime de 0,75 m.

În cursul cercetărilor arheologice din campania anului 2023 s-au descoperit în strat sau în poziții secundare numeroase materiale astfel: fragmente ceramice specifice secolului al VI-lea p.Chr. și secolelor X-XI p.Chr., mai multe fragmente de vase de sticlă (cele mai multe provenind de la picioare de pahare din epoca bizantină timpurie și fragmente de brățări medievale timpurii), aproximativ 50 de monede din secolele IV-II a.Chr., II-VI p.Chr., bile de praștie, fusaiole, diferite alte fragmente metalice de fibule, aplice, catarame, vârfuri de lance, cuie, piroane etc [Gabriel Talmațchi].

Abstract

Sector C at Tropaeum Traiani covers the area of the southern quarter of the citadel, the first archaeological research being carried out during the 1970s, with the funding and scientific coordination of the Museum of National History and Archaeology Constanța. The objectives envisaged include the identification of new data on the planimetry of the quarter and constructive and architectural details of the domus-type building discovered in the middle of the first decade of this century, the verification of the constructive situation existing between the southern side of the basilica forensis and the northern side of the aforementioned edifice, by completing the research on the 6th-7th century levels of section S 30. Part of the activities were dedicated to completing the research of previously discovered complexes, for example by continuing the research of section S 31 south of the domus-type building (in a new building), which was also extended by 7 m, in the west-east direction, up to the cardo. Also, over a length of almost 4 m, to the east, the baulk located between sections S 28 and S 29 was dismantled.

Ilustration

Fig. 3. Sector C, S 30, ground detail seen from the east.

Fig. 3. Sectorul C, S 30, detaliu al grundului văzut dinspre est

3. Alba Iulia, jud. Alba
Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii *[Apulum]*
Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Cod epocă: 153 (epoca bronzului târziu), 163 (Hallstatt timpuriu), 321 (Epoca romană timpurie), 43 (Epoca medievală), 5 (Epoca modernă)
Cod RAN: 1026.12; **Cod LMI:** AB-I-m-00001.02
Autorizație nr. 118/10.07/2024
Colectiv: Viorica Rusu-Bolindeţ (MNIT) – responsabil științific; Dan George Anghel, Radu Ion Ota, George Valentin Bounegru (MNUAI); Matei Drâmbărean (DJPCN Alba); Călin Șuteu (SC Gigapixel SRL); Mihai Gligor (Univ. Alba Iulia); Alexandra-Paula Sicoe, Iris Breaz, Alexandru Chirilă, Andrei Krișan Truță, Alexandru Ignea (Univ. Alba Iulia), Petru-Cristian Câmpean (Facultatea de Istorie și Filozofie, UBB Cluj-Napoca) (doctoranzi, masteranzi și studenți), Daniel-Adrian Rusu-Bolindeț (absolvent UBB)
Total finanțare: 37500 lei
Perioada desfășurării cercetării: 6 – 25.09.2024

Obiectivele cercetării:

Obiectivele cercetărilor arheologice din campania 2024 au fost:

a. Finalizarea dezvelirii vestigiilor celor două secţiuni deschise pe latura de sud a sitului, SXIX/14 și SXX/16, unificate acum prin dezvelirea martorului dintre ele în campania 2020 (Pl. II-VI).

b. Continuarea cercetărilor interdisciplinare reprezentate de fotogrammetrie, documentarea fotogrametrică aeriană (CPR), modelarea digitală a elevației (DEM) a contextelor și complexelor arheologice, precum și prin scanarea 3D a artefactelor descoperite (Pl. I, VII-VIII).

c. Inventarierea și prelucrarea materialelor arheologice, în vederea publicării monografiei sitului.

d. Promovarea complexului reprezentat de Palatul guvernatorului Daciei romane de la Apulum.

Rezultate:

a. Cercetările arheologice

În campaniile anilor 2018-2024, săpăturile arheologice s-au concentrat în cele două secțiuni deschise pe latura sudică a complexului, denumite SXIX/14 și SXX/16, în vederea dezvelirii elementelor constructive ale Clădirii romane II – un edificiu de mari dimensiuni, care aparține ultimei faze de existență a complexului cercetat (secolul III p. Chr.) (Pl. I-VII). Obiectivul major al campaniei 2024[1] l-a constituit continuarea dezvelirii celor două încăperi ale Clădirii romane II – camerele W1 și W2 – pentru a completa datele referitoare la organizarea lor internă și, în măsura posibilităților, pentru definirea funcționalității lor, implicit a clădirii căreia îi aparțineau (Pl. III).

Vestigiile romane aflate îndeosebi în fosta secțiune SXX/16 (situată actual în jumătatea estică a suprafeței cercetate) au fost puternic afectate de intruziuni moderne: peste ruinele romane a fost amplasată o clădire modernă din secolele XVIII-XX situată în colțul NE al secțiunii menționate, care a avut o pivniță din piatră. Din aceasta, cu excepția fundațiilor zidurilor, care delimitau una dintre încăperile construcției, a fost descoperită temelia zidului Z3/16, care susținea bolta pivniței, precum și umpluturile gropii de fundare a acestuia, dar și urmele unei posibile faze anterioare, din lemn (Cx 20, 20', 90, 90', 91), unde se pare că a funcționat un teasc pentru zdrobirea strugurilor[2]. Din păcate, golirea acestor complexe moderne nu s-a putut încheia în campania acestui an în zona amintită, ele afectând foarte mult camera W1 (Pl. III-VII). În schimb, pivnița din lemn care a fost identificată în colțul SE al secțiunii SXX/16 (Cx 97) a fost complet golită, ca și amenajarea rectangulară de la intrarea ei (Cx 102)[3] (Pl. III), ceea ce ne va permite cercetarea nivelurilor romane în campaniile viitoare.

Clădirea romană II a fost cercetată în continuare în cele două încăperi menționate. În cazul **camerei W1**, la golirea structurilor moderne ale pivnițelor clădirii menționate mai sus (Cx 20, 20', 90, 90' 91), a mai apărut o parte din fundația zidului Z24 (puternic afectată de acestea), care are acum următoarele dimensiuni: Lp lat. ext. = 1,80 m, Lp lat. int. = 1,45 m, l = 0,65 m; Hp = 0,80 m. Zidul a fost construit în tehnica *opus mixtum*, pe latura internă fiind constituit din 8 asize din cărămidă ordonat așezate și prinse cu mortar, urmate de 4 asize din piatră și sporadic din cărămidă (Pl. V-VII). Totodată, se pare că pe traiectul zidului Z24, la 3,70 m N de colțul pe care îl formează cu zidul Z25, la -2,15 m adâncime, în apropierea profilului N al suprafeței cercetate, a apărut un alt fragment din fundația lui, cu dimensiunile de 0,35 x 0,50 m și înălțimea păstrată de 0,20 m, cea mai mare parte a lui fiind distrusă de structurile moderne amintite. În această situație, putem presupune că se conturează un alt colț al camerei W1, cel de SE, care urmează să fie cercetat în campania viitoare. Camera W1 a fost încălzită – instalația de hypocaust aferentă a fost pusă în evidență de prezența unor *pilae* rotunde de hypocaust căzute *in situ* (Cx 112), descoperite în campaniile precedente în zona colțului SV al încăperii (Pl. IV-V). În campania din anul 2024 am dezvelit, la 0,60 m N de colțul SE al camerei, două colțuri de *tegulae mammatae* păstrate *in situ*, împreună cu un strat de 3 cm de tencuială pe perete, care le acoperea. O situație similară s-a constatat și în colțul SV al aceleiași camere (format din zidurile Z55 și Z26), unde de asemenea au fost descoperite două *tegulae mammatae in situ*, tencuite spre interior cu un strat de mortar gros de 5 cm (Pl. V). Totodată, tot în interiorul camerei W1, de-a lungul zidului Z26', la 0,30 m de extremitatea sa NE, au fost găsite o pilă rotundă de hypocaust căzută pe cant și o *tegula mammata* fragmentară păstrată *in situ*, tencuiala de pe perete având o grosime de 2 cm (Pl. IV-V).

În cazul **camerei W2** (Pl. IV-VI), am continuat adâncirea în suprafață atât în interiorul, cât și în exteriorul ei.

1 Pentru evoluția cercetărilor arheologice privind dezvelirea Clădirii romane II vezi și RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2021; RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2022; RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2023.

2 Semințele de struguri provenite din această pivniță au fost analizate de Iulia-Alexandra Farcaș și colaboratorii ei, cu identificarea posibilelor soiuri de struguri care au fost folosite la prepararea vinului – vezi FARCAȘ *et alii* 2019; FARCAȘ 2024.

3 Pentru descrierea completă a complexelor menționate vezi RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2022, 26, pl. I, III-IV, V/1-2.

Zidul perimetral Z21 a avut părți din elevație și din fundație afectate de două gropi moderne – Cx 106 și G13/22, care au fost practicate începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea pentru scoaterea materialelor de construcție (Pl. III-IV, VI-VII). Temelia lui nu a fost însă demantelată total pe porțiunile pe care le constatasem în campaniile precedente, ea fiind păstrată aproape în totalitate, astfel încât traiectul zidului Z21 este vizibil pe toată suprafața dezvelită până acum (Pl. III-IV, VII). Astfel, lungimea dezvelită a laturii interne este de 8,90 m, în timp ce latura externă este cunoscută actual pe 7,55 m lungime (zidul a fost surprins aproape pe diagonală pe lățimea secțiunii SXIX/14 și pe o parte a secțiunii SXX/16). A apărut la -1,12 m adâncime, are înălțimea maximă descoperită de 1,45 m, lățimea maximă de 0,58 m și o crepidă de 0,10 m. Este orientat NV-SE și este construit în tehnica *opus mixtum*, din pietre de calcar de dimensiuni diferite (unele fasonate) și din material tegular fragmentar refolosit (fragmente de cărămizi, țigle, olane, tuburi de la instalația de hypocaust), legate cu mortar. Deocamdată limitele sale nu sunt cunoscute, el continuând atât spre NV, în afara secțiunii SXVIII/07, cât și spre SE, spre grădinița actuală, cu care se învecinează spre sud și spre est rezervația arheologică (Pl. I-II, VII).

Totodată, în interiorul camerei W2 se pare că am mai descoperit o compartimentare – este vorba despre un posibil perete dintr-un material perisabil, denumit Z27, care este o structură ce se diferențiază printr-un pământ maroniu-roșcat compact, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 0,75 x 0,40 m. El se aliniază cu structura Z26"' (care are aceleași componente, dar are laturile delimitate de câte un strat de 5 cm de mortar) pe direcția NE-SV și împreună sugerează o posibilă delimitare a unei alte încăperi în interiorul camerei W2, amplasată în colțul NV al acesteia, accesul spre această nouă încăpere fiind posibil printr-o intrare cu lățimea de 1,50 m (vezi Pl. III – ansamblu; IV-VI pentru detalii).

Materialele arheologice descoperite au fost mai puține în această campanie, dată fiind durata scurtă a acesteia, din cauza situației financiare și a condițiilor meteorologice nefavorabile. La golirea complexelor moderne (Cx 20, 20', 90, 90' 91 – în colțul NE al suprafeței cercetate; Cx 97, 102 – în extremitatea opusă a acesteia) au fost descoperite artefacte diverse, reprezentate de veselă ceramică (smălțuită și nesmălțuită, din porțelan etc.), sticlărie, obiecte din fier, oase de animale, dar și material tegular roman provenit din straturile deranjate.

Artefactele romane au fost reprezentate îndeosebi de materialul ceramic, constituit din câteva categorii aparținând ceramicii fine de masă și celei de uz comun. Materialul tegular ștampilat a fost redus cantitativ, fiind reprezentat de 12 exemplare cu inscripție. Ștampilele identificate aparțin categoriilor cunoscute din campaniile precedente: cu sigla legiunii a XIII-a Gemina, fără antroponime, în diverse variante: *LEG(io) XIII G(emina)*[4] *LEG(io) XIII GE(mina)*[5], *LEG(io) XIII GEM(ina)*[6] sau cu ștampila aceleași unități militare, însoțită de antroponime: *AEL(ius) VALE(n)S*[7], *AVR(elius) ENTHIM(us)*[8], *IVL(ius) DEIOTARV(s)*[9]. Lor li s-au adăugat și materiale similare care au fost confecționate de trupele însărcinate cu paza guvernatorului, frecvent fiind întâlnite ștampilele trupei de *pedites singulares*, în variantele *PED(ites) SING(vlares)*[10] (Pl. VIII/1-2) și *P(edites) SIN(gvlares)*[11] (Pl. VIII/3), precum și cele are poartă numele generic al gărzii – *N(umervs) SING(vlarivm)*[12] sau *SING(ulares)*[13] (Pl. VIII/4). Ele au fost inventariate și introduse în baza de date.

b. Cercetările interdisciplinare

Documentarea săpăturilor arheologice a fost făcută de dr. Călin Șuteu (SC GigaPixel SRL), care a realizat documentarea fotogrametrică aeriană (CPR), modelarea digitală a elevației (DEM) a contextelor și complexelor arheologice, precum și scanarea 3D a 15 dintre artefactele descoperite (Pl. I-II, VII-VIII).

c. Inventarierea și prelucrarea materialelor arheologice, în vederea publicării monografiei sitului

O altă activitate importantă desfășurată în campania acestui an a constituit-o evidența și prelucrarea materialelor arheologice descoperite în campaniile 2017-2024. Cu ajutorul echipei constituite din studenți și masteranzi ai Facultăților de Istorie ale Universităților „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia și „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, au fost identificate, inventariate, fotografiate și introduse în Bazele de date (în format Acces și Excel) 120 artefacte ceramice și din os, încadrate în categoria „small finds", îndeosebi ceramică fină de masă, dar și recipiente de transport – amfore de import care au adus vin și ulei de măsline din centre vestice și orientale ale Imperiului roman, precum și lămpi ceramice folosite pentru iluminat, ace de păr și alte obiecte prelucrate din os și corn. Materialul tegular ștampilat analizat a fost reprezentat de 40 exemplare, cu inscripții cu sigla legiunii a XIII-a Gemina sau cu ștampila aceleași unități militare, însoțită de antroponime. Lor li s-au adăugat și materiale similare care au fost confecționate de trupele însărcinate cu paza guvernatorului (vezi mai sus).

d. Promovarea complexului reprezentat de Palatul guvernatorului Daciei romane de la Apulum, ca urmare a înscrierii lui pe Lista UNESCO a Patrimoniului Mondial Protejat, Frontierele Imperiului roman – Provincia Dacia, Dosar 1718/2024.

Situl arheologic a fost promovat științific prin prezentarea rezultatelor cercetărilor arheologice la diferite conferințe, sesiuni științifice, simpozioane internaționale și naționale. Cea mai prestigioasă dintre ele este Conferința internațională „Römische Statthaltersitze im internationalen Vergleich", desfășurată la Köln (Germania) între 8-12 octombrie 2024, unde dr. Viorica Rusu-Bolindeț, responsabilul științific al șantierului arheologic, a prezentat comunicarea „*The Official Residence of the Governors of Roman Dacia – Praetorium Consularis at Apulum. New Data, New Challenges*"[14].

De asemenea, informații pentru publicul larg privind

4 IDR III/6, 17, 31.
5 IDR III/6, 80.
6 IDR III/6, 102.
7 IDR III/6, 125-125a.
8 IDR III/6, 151.
9 IDR III/6, 203.
10 IDR III/6, 278.
11 IDR III/6, 282.
12 IDR III/6, 271.
13 IDR III/6, 285.
14 https://miqua.blog/2024/09/18/einladung-zum-online-stream-der-tagung-romische-statthaltersitze-im-internationalen-vergleich/.

reședința guvernatorilor Daciei romane de la Apulum și a importanței protejării și a punerii în valoare a acesteia au fost realizate de către Viorica Rusu-Bolindeț în cadrul emisiunii „*Pașaport Cultural*”, coordonată de Mihai Groza, la postul local de televiziune Carolina TV din Alba Iulia[15].

Abstract

During the 2018-2024 campaigns, the archaeological excavations focused on the two sections undergoing research on the southern side of the complex, SXIX/14 and SXX/16, in order to unearth the constructive elements of Roman building II – a large-sized edifice that belongs to the last phase of existence of the researched complex (3rd century AD) (Pls. I-VII). The main objective was to continue the research inside the two chambers of Roman building II – rooms W1 and W2 – to get an insight into their internal layout and to try to define, as precisely as possible, the functionality of the building. Additionally, because the Roman vestiges had been affected by modern interventions (a timber cellar belonging to a building located in the South-Eastern part of the excavated surface (Cx 97), (Pls. III, V) and a stone one, preceded by a wooden one, located on the North-Eastern corner of the actually excavation (Cx 20, 20', 90, 90' and the foundation of wall Z3), belonging to a 18th – 20th centuries buildings), in this campaign we managed to clear out these features to be able to further unearth the Roman ruins in the following campaigns (Pls. III-VI).

The archaeological materials that were discovered belonged to the modern and Roman periods. In the layer corresponding to the 18th – 20th centuries, were found various ceramic fragments (tableware, coarse wares), iron objects, glassware, animal bones etc., but also Roman stamped building materials, disturbed by the modern interventions.

The Roman age materials were not so numerous. Among them, we can mention ceramic categories belonging to fine tableware, kitchenware, pouring, storage and transport wares and stamped tegular material (12 samples) bearing the stamps of the XIII Gemina legion (either simple or accompanied by anthroponyms) and of the governor's guard (especially of the infantry - *pedites singulares*) (Pl. VIII).

At the same time, inter-disciplinary research was continued on the southern and eastern sides of the site (photogrammetry, ERT, DEM, 3D modelling) (Pl. VII). The 3D scanning of the objects discovered in the *praetorium consularis* was also carried out (Pl. VIII), in view of the archaeological monograph of the site, to turn to account its historic and archaeological value and also to help popularize it.

Bibliografie:

FARCAȘ *et alii* 2019 – I.-Al. Farcaș, N. Pop, A. Călugăr, Fl.-O. Botiș, *Morphometric Analysis of the 18th Century Vitis sp. Seeds from Apulum Archaeological Site*, Bulletin UASVM Horticulture 76, 1, 2019, 53-57. DOI:10.15835/buasvmcn-hort: 2018.0050.

IDR III/6 – C. L. Băluță, *Inscripțiile Daciei romane. Volumul III: Dacia Superior. 6. Apulum – Instrumentum Domesticum*, București, 1999.

PRIPON (Farcaș) 2024 – I.-Al. Pripon (Farcaș), *Cercetări privind existența genului Vitis în situri arheologice din România*, teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2024.

RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2020 – V. Rusu-Bolindeț, M. Drâmbărean, C. I. Inel, R. I. Ota, G. V. Bounegru, I. Al. Lascu, D. G. Anghel, , C. Șuteu, F.-O. Botiș, I.-Al. Iliescu, A. M. Constantin, Cl.-M. Hancheș, R.-F. Turuș, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*, în: CCAR Campania 2020, București-Sibiu, 2021, p. 23-41.

RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2021 – V. Rusu-Bolindeț, M. Drâmbărean, R. I. Ota, G. V. Bounegru, D. G. Anghel, I. Al. Lascu, Matei Drâmbărean, M. Gligor, C. Șuteu, F.-O. Botiș, Cl.-M. Hancheș, R.-F. Turuș, R. M. Ungur, Vl. Ciur, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*, în: CCAR Campania 2021, București - Oradea, 2022, p. 22-39.

RUSU-BOLINDEȚ *et alii* 2022 – V. Rusu-Bolindeț, M. Drâmbărean, R. I. Ota, G. V. Bounegru, I. Al. Lascu, D. G. Anghel, C. I. Inel, M. Gligor, C. Șuteu, Al.-P. Sicoe, I.-F. Florea, N.-D. Pâclișan, R. M. Ungur, Fl. Istrate, C.-T Suciu, V.-I. Ciur, G. Bălan, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*, în: CCAR Campania 2022, București - Târgoviște, 2023, p. 25-33.

Illustrations list:

Pl. I. Ortofotoplan of the southern part of the praetorium consularis, located on Munteniei st. no 15-17 in Alba Iulia, with the main phases of the settlement (authors Viorica Rusu-Bolindeț, Călin Șuteu, Iulia-Alexandra Iliescu).

Pl. II. Aerial perspective of the archaeological site – status for 2024 (general view from North) (author Călin Șuteu).

Pl. III. Trenches SXIX/14 and SXX/16 at the end of 2024 campaign (general view from South-East) (photo Viorica Rusu-Bolindeț).

Pl. IV. Roman Building II, rooms W1 and W2 (general view from North-East) (photo Viorica Rusu-Bolindeț).

Pl. V. Roman Building II, rooms W1 and W2 – details of the constructive structures (view from North-West) (photo Viorica Rusu-Bolindeț).

Pl. VI. Roman Building II, rooms W1 and W2 (general view from South-West) (photo Viorica Rusu-Bolindeț).

Pl. VII. Digital elevation model (DEM), orthophotomosaic and aerial photogrammetric documentation (CPR) of the excavations from 2024 campaign (author Călin Șuteu).

Pl. VIII. Stamped building materials, produced by the governor's guard troops: 1-2. PED(ites) SING(vlares) (IDR III/6, 278); 2. P(edites) SIN(gvlares) (IDR III/6, 282); 3. SINGVL(ares) (IDR III/6, 285) (3D scanning by 3D Călin Șuteu).

Pl. IX. 1. UNESCO List of the Protected World Heritage – The Frontier of the Roman Empire, Dacia Province - Apulum cluster, dossier 1718/2024; 2. Detail with the Governor's Palace area (https://whc.unesco.org/en/list/1718/).

15 Vezi https: //www.youtube.com/live/ JHbf4X3p20o?si=vRUFu MTrBACLsdAa.

Pl. I. Ortofotoplan al părții sudice a Palatului guvernatorului de la Apulum, localizat pe str. Munteniei, cu principalele faze de locuire ale sitului (autori Viorica Rusu-Bolindeț, Călin Șuteu, Iulia-Alexandra Iliescu)

Pl. II. Imagine aeriană la finalul campaniei arheologice 2024 (vedere dinspre N) (autor Călin Șuteu)

Pl. III. Planul general al cercetărilor arheologice – secțiunile SXIX/14 și SXX/16 la finalul campaniei 2024 (vedere dinspre SE) (foto Viorica Rusu-Bolindeț)

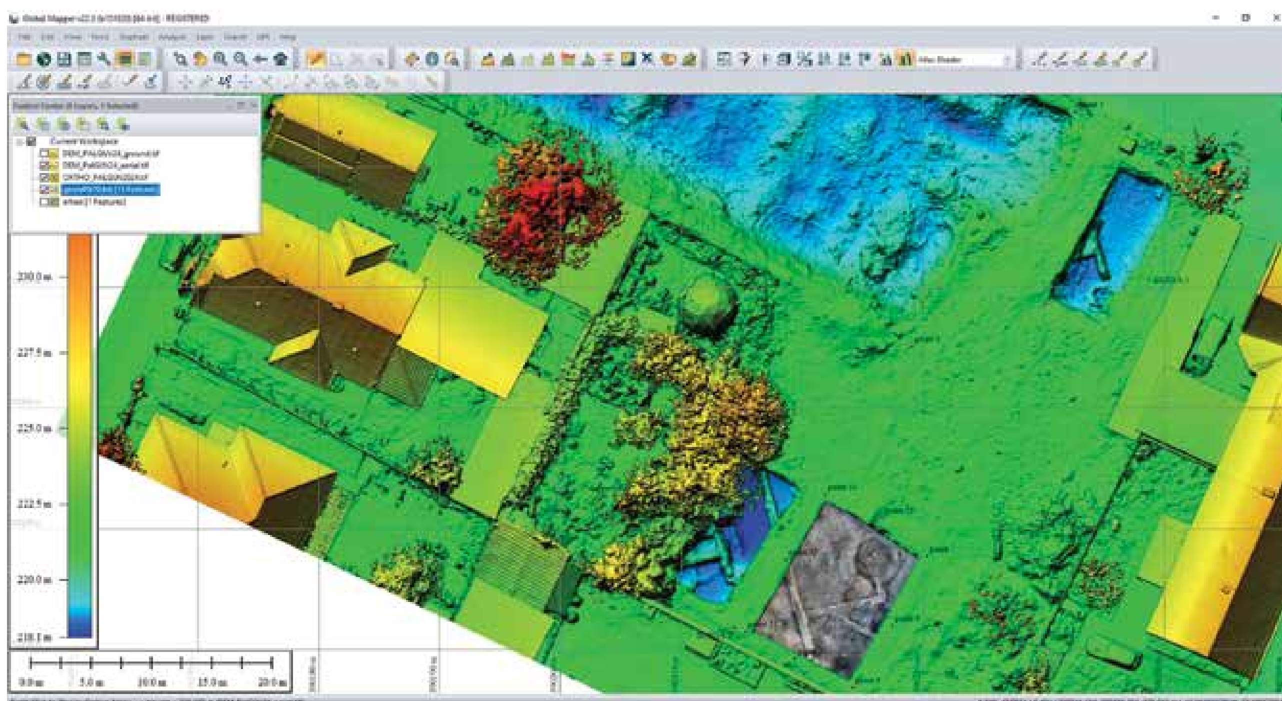
Pl. V. Clădirea romană II, camerele W1 (spre NE) și W2 (spre NV) – detalii ale elementelor de construcție (vedere dinspre NV) (foto Viorica Rusu-Bolindeț)

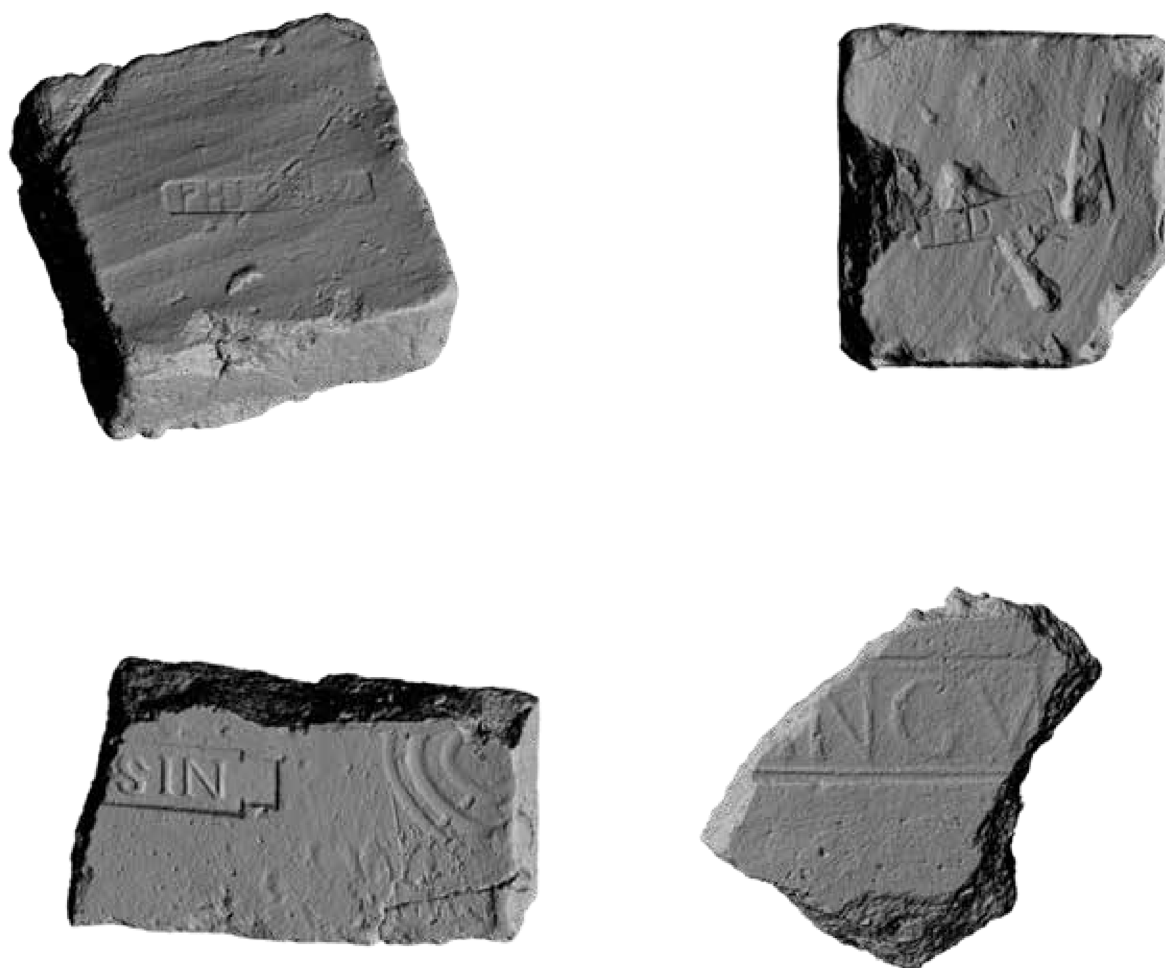
Pl. IV. Clădirea romană II, camerele W1 și W2 (vedere dinspre NE) (foto Viorica Rusu-Bolindeț)

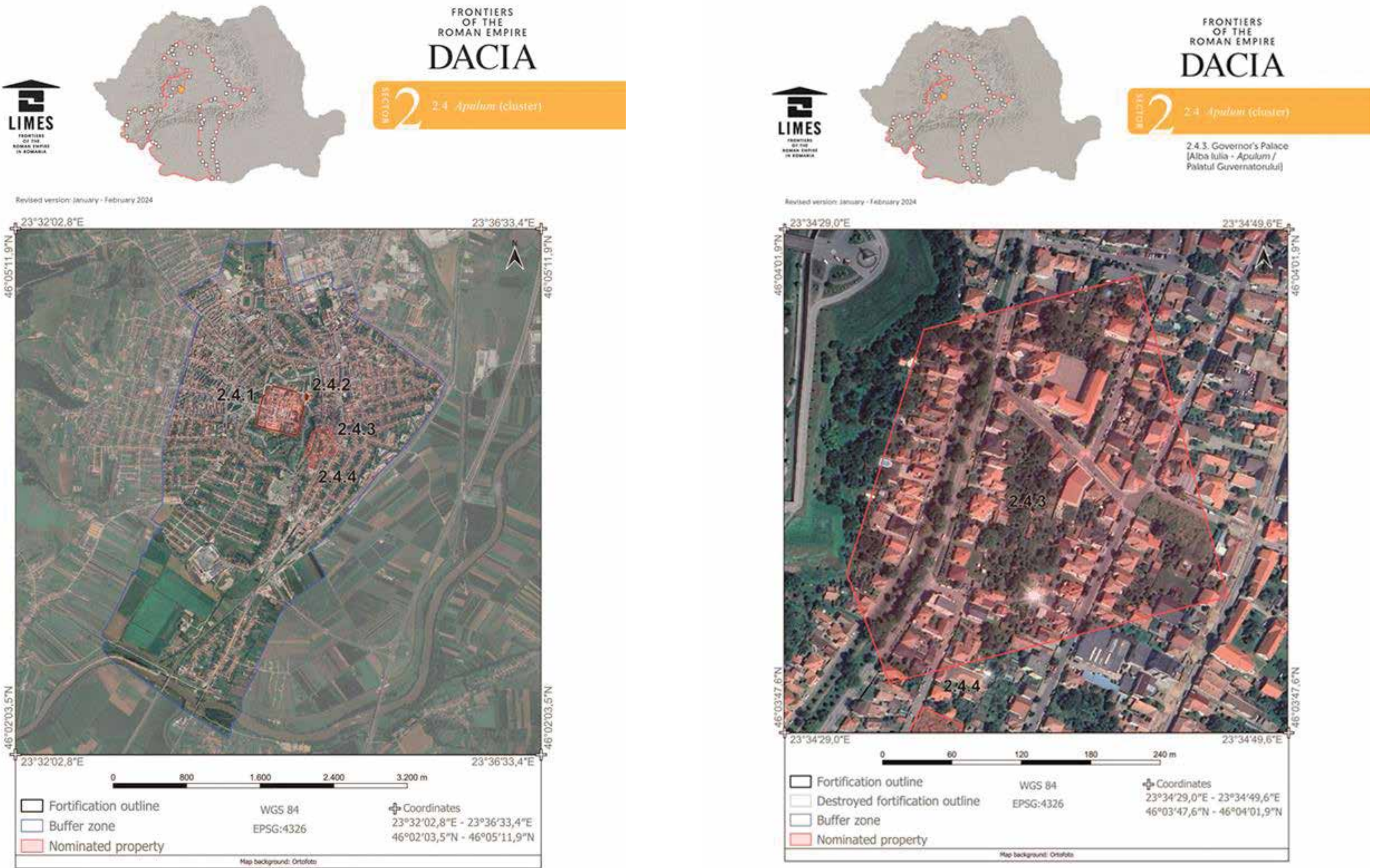
Pl. VI. Clădirea romană II, camerele W1 și W2 (vedere dinspre SV) (foto Viorica Rusu-Bolindeț)

Pl. VII. Digital elevation model (DEM), orthophotomosaic și aerial photogrammetric documentation (CPR) al cercetărilor arheologice din campania 2024 (autor Călin Șuteu)

Pl. VIII. Material tegular ștampilat, produs de trupele care constituiau garda guvernatorului Daciei romane: 1-2.PED(ites) SING(vlares) (IDR III/6, 278); P(edites) SIN(gvlares) (IDR III/6, 282); SINGVL(ares) (IDR III/6, 285) (scanare 3D Călin Șuteu)

Pl. IX. 1. Siturile arheologice de la Apulum, înscrise pe Lista UNESCO a Patrimoniului Mondial Protejat – Frontierele Imperiului roman, Provincia Dacia, dosar 1718/2024; 2. Detaliu cu arealul delimitat al Palatului guvernatorului Daciei romane (https://whc.unesco.org/en/list/1718/)

4. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara
Punct: Cetățuie

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 143 (eneolitic târziu), 15 (epoca bronzului), 151 (epoca bronzului timpuriu), 152 (epoca bronzului mijlociu), 153 (epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 161 (Hallstatt timpuriu), 213 (Latène târziu), 33 (epoca post romană), 43 (epoca medievală), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 87870.01; **Cod LMI**: HD-I-s-A-03151.01
Autorizaţie nr. 114 /20.06.2024
Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (MCDR – Deva) – responsabil ştiinţific; Mihai Cristian Căstăian (MCDR – Deva), Dorel Micle (UV – Timișoara), Daniel Spânu (IAB), Andreea Drăgan (IAIA Cluj-Napoca), Vasile Palaghie (MN Brukenthal) – responsabili de sector; Ionuț Socol (independent), Diandra-Natalia Pall-Both (Școala doctorală istorie și arheologie a Academiei Române – IAIA Cluj-Napoca) și Cristian Constantin Roman (independent)
Finanțare: 10000 lei din surse private
Perioada desfăşurării cercetărilor: 01.07 - 09.08.2024

Situl Ardeu – „Cetățuie" cuprinde dealul cu același nume, terasele aflate pe versanții estic și sudic, între care platoul numit „Dealul Judelui" este cea mai reprezentativă. Tot în cadrul sitului sunt incluse terenurile de la baza dealului, la sud, în lunca „Văii Ardeului", de o parte și de alta a apei. Terenurile aparțin Consiliului Local al comunei Balșa (Dealul Cetățuie) și mai multor persoane fizice (celelalte terenuri)

Descoperirile istorice, înregistrate de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în prezent, au documentat existenţa unor locuiri datând din mai multe epoci istorice: Perioada de tranziţie de la Eneolitic la Epoca Bronzului (cultura Coţofeni), Epoca Bronzului, Prima Epocă a Fierului, Epoca Regatului Dac, Perioada Post-Romană şi Evul Mediu. Prezenţa urmelor locuirii pe parcursul tuturor epocilor menţionate aduce măsura importanţei istorice a sitului. Însă pe aceleaşi coordonate trebuie să fie plasat şi faptul că cetatea dacică de la Ardeu este cel de al doilea monument de acest fel cunoscut până în prezent în partea sud-estică a Munţilor Apuseni. Şi tot aici, trebuie consemnat faptul că una dintre rarele locuiri cunoscute, datând din perioada post-romană, a fost identificată la Ardeu.

Fortificaţia medievală contribuie, la rândul ei, la conturarea imaginii istorice de ansamblu a sitului de la Ardeu.

Pentru campania din anul 2024 ne-am propus trei obiective. Primul obiectiv este explorarea unei falii naturale prezente în masa de calcar a platoului superior al dealului „Cetățuie". Cel de al doilea obiectiv a vizat delimitarea suprafeței atelierului meșterului fierar, complex situat și el pe platoul superior al dealului, și înregistrarea unui profil stratigrafic complet al marginii nordice a unității de cercetare. Al treilea obiectiv a avut în vedere continuarea cercetării din ultimii doi ani, pe sectorul situat pe Dealul Judelui.

Obiectivul 1

În timpul cercetării sistematice, in cadrul unităţii de cercetare numită de noi S1/2016, am investigat curtea palatului nobilului pe care era căzut peretele sudic al locuinței aristocratice[1]. Sub nivelul de dăramătură a fost identificată o falie în stâncă, având o lăţime de cca 0,35-0,40 m (Fig. 1). Traiectoria descrisă pe suprafaţa unităţii de cercetare este uşor oblică şi continuă de o parte şi cealaltă a secţiunii. Încă din campania din anul 2016 am putut să distingem faptul că acea crăpătură a fost acoperită in perioada în care a funcţionat turnul, poate pentru evitarea unor accidente, sau din alte motive, pe care nu le cunoaştem[2]. În anul 2016 umplutura a fost golită până la adâncimea de cca 2 m, astfel că am putut să observăm că în partea superioară, până la adâncimea de cca 0,5-0,7 m, materialul excavat era compus din pietre şi pământ pigmentat, în care se găseau şi fragmente ceramice rulate, cu dimensiuni mici. Pe măsură ce investigaţia se adâncea, cantitatea şi dimensiunile pietrelor creşteau, în detrimentul volumului de sol. Totodată, am putut observa că urme de pigmenţi sunt prezente şi la adâncimi mai mari. Investigaţia acestui obiectiv a fost întreruptă din motive de securitate a muncii. În campania din anul 2024 am continuat cercetarea cu sprijinul speologului Alexandru Lupea, prin Asociația Montana Speozarand Brad, cu tehnică specializată, cu intenția de a identifica o intrare într-un spaţiu subteran încă neexplorat.

Am reușit să ne adâncim până la cca 3,5 m. Pământul extras nu mai conținea urme ale activității umane. Avem de a face cu o acumulare formată dintr-un sol nisipos, foarte compact, de culoare roșietică, și puține pietre de dimensiuni mari. Cu prilejul excavației, am înregistrat grafic și fotografic profilul stratigrafic al faliei, pe latura estică.

Obiectivul 2

Atelierul meșterului de la Ardeu a furnizat în ultimele două decenii numeroase obiecte și structuri care conturează activități, precum fierăria, prelucrarea bronzului, a materiilor dure animale și altele[3]. Structura a fost identificată în partea vestică a platoului superior, într-un loc în care suprafața a fost modelată în epoca regatului dac sub forma unor terase paralele cu creasta principală a dealului[4].

În campania din anul 2024 au fost documentate gropile de stâlp săpate în baza de rocă a dealului, care delimitează suprafața atelierului și a locuinței meșterului, precum și terasele pe suprafața cărora a fost construit complexul (Fig. 2). În același timp, a fost documentat grafic și fotografic profilul nordic al suprafeței de cercetare. Au fost descoperite numeroase materiale arheologice, reprezentate cu precădere de ceramică și material osteologic.

---

1 FERENCZ *et alii* 2003; FERENCZ 2020, 335-336; FERENCZ, PALL-BOTH 2021, p. 186-187.p. p.
2 FERENCZ 2020, 335.
3 FERENCZ, BELDIMAN 2012, 48; FERENCZ 2013, 138; FERENCZ, ROMAN, CĂSTĂIAN 2016, 64-65, FERENCZ, CĂSTĂIAN, CAZAN 2023, 273; FERENCZ, PALL-BOTH 2021, p. 189; etc.
4 FERENCZ, HEGY 2014, p. 14-15.

Obiectivul 3

Sectorul „Dealul Judelui” a fost sondat pentru prima oară cu mai mulți ani în urmă, cu prilejul evaluării potențialului arheologic al sitului[5]. Cu acel prilej, în secţiunea denumită S2, trasată la baza dealului „Cetăţuie”, a fost identificat un complex a cărui interpretare funerară sau de cult era dificil de precizat[6]. Structura respectivă a furnizat numeroase materiale arheologice. Pentru atribuirea unui caracter funerar pledează inventarul, precum şi modul de amenajare, cu analogii în cadrul construcţiilor funerare descoperite în sud-vestul Transilvaniei, datând din aceeaşi perioadă[7]. În ceea ce priveşte datarea, asocierea pieselor cu valoare cronologică descoperite în acelaşi context par să indice o dată situată la sfârşitul secolului I î.Chr., sau, eventual, cel mai târziu la începutul primului secol al erei creştine[8].

Pe parcursul campaniilor din 2022 și 2023 am identificat două structuri cvasi-circulare, având la suprafață forma unor movile puțin înalte, cu diametrul de cca 4 m. O a treia structură pare să se distingă în colțul nord-estic al unității de cercetare[9].

În 2024, suprafața a fost extinsă spre sud cu un metru, cu intenția de a surprinde și alte complexe de felul celor identificate în campaniile din 2022 și 2023. În acest sector, am reușit să ne adâncim până sub nivelul vegetal și stratul de acumulare observat în anii anteriori, cu un conținut compact de rocă spartă, care căptușește contextele databile în a doua epocă a fierului. Contextele dezvelite se remarcă printr-un conținut mare de rocă spartă, care devine tot mai măruntă pe măsură ce ne adâncim (Fig. 3). Excepție o face zona nordică a suprafeței, unde fragmentele de rocă au dimensiuni mai mari. În restul suprafeței, s-a remarcat prezența pigmenților de arsură, respectiv cărbune și lut ars, în diferite proporții, în toate contextele dezvelite, rezultat al apropierii de structurile cu posibil caracter ritual menționate mai sus. Aspectul acestor contexte este încă unul amestecat. În același timp, în partea nordică a suprafeței de cercetare am curățat nivelul preistoric, pe care intenționăm să îl documentăm în campania din anul 2025.

Întreaga cantitate de pământ excavată din toate structurile cercetate a fost cernută prin sită, asigurând recoltarea materialului arheologic aproape exhaustiv. În procesul achiziției de date, în timpul cercetărilor au fost descrise și desenate contextele arheologice. În plus, fiecare dintre ele au fost documentate prin fotogrammetrie georeferențiată prin ținte fotogrammetrice generate de programul Agisoft. Au rezultat astfel modele 2D și 3D georeferențiate ale fiecărui context arheologic. Prin folosirea unui aparat DGPS, s-a realizat înregistrarea coordonatelor geografice cu o precizie de 2-4 cm, atât pe verticală, cât și pe orizontală.

La cercetări au participat și studenții: Raul Andrei Gașpar, George Cismaru, Radu Spiridon, Giulia Caramela, Dumitru Ioana, Bogdan Diaconu, Ioana Lugojan, Andrada Nemeș, Alexandra Moțiu, Delia Moga și Ioana Ferencz, precum și Lăcrămioara și Robert Pall-Both, Florin Cazan și Diana Ferencz.

Abstract

The archaeological site ”Ardeu-Cetățuie” delimits the hill Cetățuie, the terraces on its eastern and southern slopes, among which the plateau called ”Dealul Judelui” being the most representative, and the lands at the base of the hill, to the south. Various findings recorded from the end of the 19th century to the present have documented the existence of habitations dating from the transition period from the Eneolithic to the Bronze Age (Coţofeni group) up to the Middle Ages, signaling the importance of this site. Notably, the Dacian fortress at Ardeu is the second monument of this kind known to date in the southeastern part of the Apuseni Mountains.

In 2024, the archaeological research focused on three objectives: the exploration of a natural fault in the limestone of the upper plateau of the Cetățuie Hill; the delimitation of the artisan’s workshoplocated on the upper plateau of the hill, and the description ofthe northern profile of the dedicated research unit; the continuation of the archaeological research started on the sector located on „Dealul Judelui”.

Objective 1.I n 2016, during our systematic research of the courtyard of the nobleman’s palace, a fault in the rock was identified below the layers of rubble, with a width of about 0.35–0.40 m. We have been able to distinguish that the crack was covered while the tower was in operation, perhaps to avoid accidents, or for other undetermined reasons. On this occasion, the fill was emptied to a depth of about 2 m. The research continued in 2024 with the support of the speleologist Alexandru Lupea, through the Montana Speozarand Brad Association, intending to identify an entrance to an underground space that has not yet been explored (Fig. 1). The soil was extracted up until about 3.5 m, proving to no longer contain traces of human activity.

Objective 2. The artisan’s workshop at Ardeu, identified in the western part of the upper plateau, has provided in the last two decades numerous objects and structures that outline activities such as blacksmithing, bronze processing, animal hard materials, and others. The research of 2024 focused on documenting the postholes dug in the rock base of the hill, which delimit the artisan’s workshop and dwelling, as well as the terraces onto which the complex was built (Fig. 2). The northern profile of the research area was also documented (Fig. 3).

Objective 3. Earlier research on “Dealul Judelui” identified a complex, whose funerary or ritual interpretation was difficult to assert with certainty. The content, as well as the way the complex was structured, has analogies in funerary constructions discovered in south-western Transylvania, dating from the same period (end of the 1st century BC, or, possibly, at the latest, at the beginning of the 1st century AD). More recently, two structures have been identified in 2022 and 2023, with a quasi-circular plan, with a diameter of about 4 m, covered bylow mounds. In 2024, for further clarification, the surface was extended southwards

5 PESCARU *et alii* 2002.

6 PESCARU *et alii* 2002, 42; FERENCZ 2010, p. 226.

7 FERENCZ, 2010, p. 226-227, vezi şi nota 8.

8 FERENCZ, 2010, p. 227; FERENCZ, DIMA 2009, p. 20, nota 9; FERENCZ GURGU-ȚÂRDOIU, 2009, p. 160, nota 20.

9 FERENCZ *et alii* 2023; FERENCZ *et alii* 2024a; FERENCZ *et alii* 2024b.

by one meter. Only the upper layers of accumulation, with a mixed content, were excavated, thus our conclusions are limited at this time. At the same time, in the northern part of the research area, the prehistoric level was cleaned, in preparation for the 2025 campaign.

Bibliografie:

FERENCZ 2010 – Ferencz, I.V., *Despre o casetă de valori descoperită la Ardeu*, în: Terra Sebus, 2, 2010, p. 225-233.

FERENCZ 2013 – Ferencz, I. V., *O unealtă din fier descoperită la Ardeu, jud. Hunedoara*, în: ActaMP, XXXV, 2013, p. 137-143.

FERENCZ 2020 – Ferencz, I.V., *Explorări în microuniversul mitologic la Ardeu. Despre uriași și comori*, în: Analele Banatului, XXVII, 2019, Timișoara 2020, p. 331-347.

FERENCZ, BELDIMAN 2012 – Ferencz, I.V., Beldiman, C., *Artă şi meşteşug în epoca regatului dac. Artefacte de os și corn. Catalog (Art and craftsmanship during Dacian Kingdom. Bone and antler artefacts. Catalogue)*, Cluj-Napoca, Mega Publishing House, 2012.

FERENCZ, CĂSTĂIAN, CAZAN 2023 – Ferencz, I.V., Căstăian, M. C., Cazan, Fl. M., *Lifting and handling heavy objects in Dacia*, în: Zanoci, A., Băţ, M. (Eds.), Artifacts, Technology and Raw Material in the Tisza-Dniester region in the Iron Age. Proceedings of the Saharna Summer Colloquium Saharna, July 27th - July 30th 2023, Chișinău 2023, p. 287-306.

FERENCZ-DIMA 2009 – Ferencz, I. V., Dima, C., 2005, *Piese de armament dacice descoperite la Ardeu (jud. Hunedoara)*, în: StudiaUBB, seria Historia, 54, 1-2, Cluj-Napoca, p. 18-34.

FERENCZ, GURGU-ȚÂRDOIU 2009 – Ferencz, I.V., Gurgu-Ţîrdoiu, D., *Parts of a sica discovered at Ardeu*, în: Corviniana, XIII, 2009, p. 159-164.

FERENCZ, HEGY 2014 – Ferencz, I.V., Hegy, A., *A few aspects of the ancient habitat at Ardeu from the perspective of modern research methods*, în: Sargetia S.N., V (XLI), 2014, p. 13-26.

FERENCZ, PALL-BOTH 2021 – Ferencz, I.V., Pall-Both, D.N., *Aspecte ale economiei în cetatea dacică de la Ardeu. Dovezi arheologice ale procesării cerealelor; Aspects of the economy in the Dacian fortress of Ardeu. Archaeological evidence of grain processing*, în: Zanoci, A. Băţ, M. (Eds.), Economie şi mediu în spaţiul tiso-nistrean în epoca fierului, Chișinău 2021, p. 181-209.

FERENCZ, ROMAN, CĂSTĂIAN 2016 – Ferencz, I.V., Roman, C., Căstăian, M., *Craftsman and gambler. Gaming accessories coming from a Dacian workshop from Ardeu*, în: Tutilă, O., Rișcuţa, N.C., Ferencz, I.V. (Eds.) Archaeological small finds and their significance. Proceedings of the symposium on Games and toys, Cluj-Napoca, 2016, 59-71.

FERENCZ *et alii* 2003 – Ferencz, I.V., Căstăian, M., Bodó, C., Popa, C.I., Andrei, Şt., Stăncescu, R., *Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara, punct Cetăţeaua,* în: CCAR. Campania 2002, Covasna, 2003, p. 40-42.

FERENCZ *et alli* 2023 – Ferencz, I.V., Căstăian, M.C, Micle, D., Spânu, D., Socol, I., Drăgan, A., *Ardeu - Cetățuie,* în: CCAR. Campania 2022, Târgoviște 2023, p. 42-44.

FERENCZ *et alii* 2024a – Ferencz, I.V., Căstăian, M.C., Micle, D., Spânu, D., Socol, I., Drăgan, A., *Ardeu - Cetățuie*, în: CCAR. Campania 2023, Târgu Mureș, 2024, p. 46-450.

FERENCZ *et alii* 2024b – Ferencz, I.V., Drăgan, A., Pall- Both, D.-N., Spânu, D., Palaghie, V., Malanca, R., Căstăian, M., Micle, D., Marking the road home. *Traces of ritual activities recently investigated at Ardeu*, în: ActaMP, XLV, 2023, p. 179-2003.

PESCARU *et alii* 2002 – Pescaru, A., Bodó, C., Căstăian, M., Ferencz, I. V., *Ardeu, com Balşa, jud. Hunedoara, punct Cetăţeaua*, în: CCAR. Campania 2001, Buziaş, p. 41-43.

Illustrations list:

Fig. 1. The rock crack investigated on the upper plateau (photo I. V. Ferencz).
Fig. 2. The „Atelier” sector, image in working time (photo I. V. Ferencz).
Fig. 3. Archaeological situation of the research on Dealul Judelui (photo Diandra-Natalia Pall-Both).

Fig. 1. Falia cercetată pe platoul superior (foto I. V. Ferencz)

Fig. 2. Sectorul ,,Atelier”, imagine din timpul lucrului (foto I. V. Ferencz)

Fig. 3. Situația arheologică a cercetărilor pe Dealul Judelui
(foto Diandra-Natalia Pall-Both)

5. Baia, com. Baia, jud. Tulcea
Punct: Golovița/Drumul Vacilor

Tip sit: 111 (așezare deschisă), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 13 (Neolitic), 15 (Epoca bronzului), 32 (Epoca romană), 5 (Epoca modernă)
Cod RAN: 159794.01; **Cod LMI**: TL-I-s-A-05737
Autorizație nr. 56/2024
Colectiv: Cristian Micu – responsabil științific; Florian Mihail, Sorin Cristian Ailincăi, Adelina Dogaru (ICEM Tulcea), Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR), Raluca Kogălniceanu, Adrian Bălăşescu (IAB), Mihai Constantinescu (ICAFR București), Laurent Carozza, Albane Burens, Philippe Valette (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse), Jean-Michel Carozza (Université de La Rochelle), Noelle Provenzano, Robin Furestier (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier), Laurence Manolakakis (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris), Nikoleta Nikolova, Desislava Hristova (Muzeul Regional Dobrich) – invitați; Cristian Trifanov (INCDD) – cartografiere LiDAR; masteranzi/doctoranzi: Delia Tarcan, Noria Petrache
Finanțare: Ministerul Culturii - 50000 lei; Ministerul Afacerilor Externe Franța - 15000 euro
Perioada desfășurării cercetării: 05.08 – 20.09.2024

Introducere

În campania 2023, pe suprafața sitului arheologic de la Baia au fost realizate 32 de sondaje de verificare. Așa cum s-a precizat în raportul redactat cu această ocazie[1], la sud de drumul de exploatare amenajat între zona gării CFR Baia și stația de pompare de pe malul lacului Golovița a fost identificată cea mai mare parte din așezarea culturii Hamangia. În acest perimetru a fost individualizată o secvență stratigrafică de aproximativ 80 cm și o importantă concentrare de complexe și material arheologic.

Obiectivele campaniei 2024

Obiectivele cercetării arheologice sistematice din anul 2024 au fost stabilite în funcție de rezultatele diagnosticului arheologic realizat anterior pe suprafața sitului de la Baia:

1. s-a urmărit în primul rând valorificarea rezultatelor cercetărilor realizate pe limita de sud a suprafeței de teren inclusă în diagnosticul arheologic din anul 2023, numită convențional Zona 2. În acest cadru, de un real interes au fost datele înregistrate în unitatea de cercetare Son. 29 în care, în partea inferioară a stratului arheologic, s-a conturat un sol eterogen, compact, cenușiu-deschis, asociat cu fragmente ceramice atribuite culturii Hamangia, resturi de faună (mamifere, foarte rar faună acvatică), piese din silex, unelte din piatră șlefuită și mici fragmente de rocă, aflat pe o mare parte din suprafața cercetată (US 2011).

2. o mai bună înțelegere a topografiei și caracteristicilor sitului arheologic în vederea organizării strategiei de cercetare.

Pentru o mai bună înțelegere a contextului evidențiat în cadrul diagnosticului arheologic realizat în campania 2023, s-a decis extinderea suprafeței cercetate în zona sondajului Son. 29. În acest sens, având în vedere condițiile impuse de concesionarul terenului agricol pentru suprafața și perioada desfășurării campaniei, au fost realizate săpături pe aproximativ 85 mp, în unitatea de săpătură denumită convențional S 29 (Pl. I).

Din punct de vedere metodologic, trebuie precizat că săpătura arheologică a fost organizată în funcție de tipul de sit aflat în studiu – așezare deschisă, în care complexele arheologic pot fi identificate la distanțe apreciabile unele în raport cu celelalte – și de obiectivele specifice unei cercetări realizate în acest cadru – cunoașterea modului de organizare a spațiului într-o așezare preistorică, identificarea zonelor destinate diferitelor activități economice și a unităților de locuire etc. În fapt, s-a dorit adoptarea unei metode de săpătură, înregistrare a materialului și administrare a datelor care să permită o cât mai fidelă interpretare și reprezentare a realităților individualizate în teren. În practică, săpătura fost realizată manual, începând chiar de la nivelul actual al solului. Un caroiaj, a cărui unitate de bază este metrul pătrat (Pl. II), a fost dispus în funcție de sistemul de referință propriu sitului. Decapajele au fost făcute pe unitate stratigrafică și pe unitate de suprafață.

Pentru o cât mai atentă înregistrare a materialului arheologic, în fiecare unitate stratigrafică a fost eșantionată o importantă cantitate de sediment ce a fost sitat sub jet de apă în imediata apropiere a sitului arheologic.

Materialul a fost înregistrat pe fiecare dintre unitățile individualizate. În cazul cercetării unor unor unități stratigrafice cu grosimi apreciabile, în care s-au conturat anumite orizonturi stratigrafice coerente, materialul arheologic a fost înregistrat pe măsură ce fiecare decapaj a fost finalizat. În această situație, alături de numărul de unitate stratigrafică se regăsește și cel al decapajului corespunzător. Coordonatele au fost măsurate cu ajutorul unei stații totale. Au fost completate bazele de date pentru fiecare categorie de material arheologic (materiale de construcție, ceramică, utilaj, roci, faună). Pornind de la acestea, au fost propuse mai multe planuri tematice. Analiza lor permite identificarea elementelor necesare reconstituirii modului de organizare a spațiului în cadrul zonei cercetate.

Au fost realizate planuri generale și de detaliu.

Pentru îndeplinirea celui de-al doilea obiectiv al campaniei din acest an s-a decis realizarea unei scanări LiDAR în zona în care au fost evidențiate anterior importante concentrări de material arheologic atribuit culturii Hamangia.

Prezentarea rezultatelor imediate ale cercetării
Cercetările din suprafața S 29.

Zona sitului arheologic de la Baia este alcătuită în mare parte din terenuri agricole. Din această perspectivă, diagnosticul arheologic realizat în campaniile anterioare a permis și o evaluare preliminară a stării de conservare a stratului arheologic. Am luat în considerare extinderea suprafeței destinate cercetării arheologice în zona sondajului Son. 29 datorită impactului minim asupra nivelului corespunzător culturii Hamangia.

Așa cum am precizat în raportul de cercetare ante-

1 MICU *et alii* 2024.

rior[2], pe suprafața actuală a solului, în zona cercetată au fost înregistrate câteva fragmente de rocă și rare fragmente ceramice de mici dimensiuni atribuite culturii Hamangia (US 2000). Stratul vegetal (US 2001) din suprafața corespunzătoare S 29 are o grosime redusă, ce nu depășește 30 cm, fapt determinat de tipul de lucrări agricole realizate în zona Baia. Este urmat de un sol eterogen, cu structură granuloasă, brun-deschis (US 2002), în care au fost descoperite rare fragmente ceramice de mici dimensiuni atribuite culturii Hamangia, resturi de faună, fragmente de rocă și utilaj litic. Suprafața sa a fost afectată de numeroase galerii de animale. În jumătatea de est a S 29 au fost individualizate cel puțin două asocieri de fragmente de rocă (Pl. III). Nu excludem posibilitea asocierii lor cu gropi de stâlpi din structura de rezistență a unor amenajări post-neolitice. În momentul realizării sondajului Son. 29 s-a apreciat că US 2002 corespunde unui nivel de locuire. Ca urmare a extinderii cercetării la nivelul suprafeței S 29, pe baza noilor date înregistrate, se poate aprecia că acesta este mai degrabă rezultatul acțiunii combinate a factorilor naturali (în special eroziunea solului) și antropici din perioada post-neolitică care au afectat partea superioară a nivelurilor de locuire atribuite culturii Hamangia.

În succesiunea stratigrafică urmează un sol argilos, eterogen, puțin compact, brun-deschis, identificat pe întreaga suprafață cercetată (US 2010). Acesta este asociat cu o cantitate apreciabilă de resturi de faună (în cea mai mare parte de mamifere), numeroase piese litice (materialul litic cioplit este predominant), fragmente ceramice în mare parte de mici dimensiuni atribuite culturii Hamangia, rare fragmente de chirpici incendiați și din partea activă a unor vetre (argilă fină, cu nisip fin, fără materie vegetală), granule de rocă (calcar) și un fragment de os uman (Pl. IV-V). O analiză preliminară a contextului descoperirilor pare să indice prezența a două zone de concentrare a materialului arheologic: prima dintre acestea se regăsește în carourile H4-7, I-J 1-7, cea de-a doua în carourile H16-17, I-15-19 și J14-19. Pe baza datelor avute la dispoziție în stadiul actual al cercetărilor, apreciem că US 2010 corespunde unei locuiri atribuite culturii Hamangia.

Tot pe întreaga suprafață cercetată în 2024, sub US 2010, a fost individualizat un sol argilos, eterogen, puțin compact, galben-închis, asociat în mare parte cu același tip de material arheologic (US 2011) (Pl. VI-VII). Și în acest caz, analiza contextului descoperirii indică în prezența a cel puțin unei zone de concentrare a diverselor categorii de material arheologic în jumătatea de est a S 29, mai precis în carourile G17-18, H15-18, I15-18 și J14-16. US 2011 poate fi interpretată la rândul său ca o locuire atribuită culturii Hamangia. Contactul cu substratul este dificil de realizat, doar absența materialului arheologic putând să indice finalizarea cercetării stratului arheologic.

La baza secvenței stratigrafice din suprafața S 29 a fost identificat US 2013 care în stadiul actual al cercetării ar putea fi asociată cu umplutura unei gropi prezente cel puțin în carourile F14-17 și o mică parte din carourile G15-16. Acest complex va fi cercetat în campania din anul următor. Dificultatea stabilirii unei limite clare între nivelurile arheologice și substrat a influențat și identificarea în plan a acestui complex. Dacă se poate spune cu siguranță că US 2013 este anterioară US 2010, legătura stratigrafică cu US 2011 rămâne de stabilit în campania următoare.

Substratul este format dintr-un loess nisipos, compact de culoare galbenă, pe alocuri bej-închis. Acest atrat a fost afectat de galerii săpate de animale.

Pentru o mai bună înțelegere a problemelor de ordin tafonomic și pedologic s-a decis prelevarea unor eșantioane de sol pe profilul de sud al suprafeței S 29.

Scurtă descriere a pieselor de piatră și materii dure animale descoperite pe parcursul campaniei arheologice 2024

Florian Mihail

Materii dure animale

Ultima campanie arheologică desfășurată în situl Baia – *Golovița* a condus la descoperirea a cinci piese prelucrate din materii dure animale. Acestea au fost identificate în trei unități stratigrafice: US 2002 (un exemplar), US 2010 (două exemplare) și US 2011 (două exemplare).

Două exemplare constituie vârfuri. Acestea se află într-o bună stare de conservare, fiind prelucrate pe suport reprezentat de diafize de os lung. Cele două suporturi au fost transformate în totalitate. Suprafața a fost fasonată prin răzuire și abraziune. Cea de-a treia piesă se încadrează tipologic în rândul spatulelor. Aceasta a fost confecționată pe un metapod din specia *Bos Taurus* și se află într-o stare precară de conservare. Suportul a fost debitat prin fracturare, partea activă fiind fasonată prin abraziune. Observațiile realizate nu au condus la identificarea unor urme pronunțate de uzură. O bună parte din suprafață este acoperită de concrețiuni depuse pe parcursul șederii în pământ. Ultimele două exemplare prezintă un grad avansat de degradare, astfel că nu a putut fi stabilită o încadrare tipologică. Acestea au fost lucrate pe oase de tip radius și metatars, ambele provenind de la specia *Ovis/Capra*. Pe micile suprafețe păstrate au fost identificate urme ale debitării prin bipartiție și aplicare a tehnicii tăierii.

Materialul litic șlefuit

Singura piesă de piatră șlefuită este o teslă cu formă dreptunghiulară (L - 70 mm; l - 41 mm; gr. - 21 mm). Aceasta a fost prelucrată din șist verde și a apărut în US 2002. Suportul utilizat a fost fasonat prin tehnica abraziunii, pe corpul piesei formându-se striuri longitudinale și oblice. Marginile sunt drepte iar fețele ușor bombate. Muchia nu s-a conservat. Partea activă are aspect convex. Uzura este avansată și este vizibilă sub forma desprinderii de pe muchie a unor fragmente de dimensiuni apreciabile, precum și a unor așchii de dimensiuni variabile de pe tăiș.

Materialul litic cioplit

Acest grup este compus din 242 exemplare (Pl. VIII). Cea mai bună reprezentare este cea a așchiilor (102 exemplare) și a lamelor (91 exemplare). În mică măsură sunt prezente piese din categoriile suporturi de tip: bloc, așchie de fasonare și deșeu. Materia primă predominantă este silexul verzui pigmentat cu incluziuni de culoare albă,

2 MICU *et alii* 2024.

granulație fină, aspect translucid pe margini și lucios.

Cele mai multe exemplare constituie obiecte finite (175 exemplare). Tipurile pentru care a fost înregistrată o majoritate covârșitoare sunt piesele cu retuș marginal/de utilizare și gratoarele. Acestea au pregătite în mod egal pe lame și așchii. Urmele de utilizare sunt vizibile sub forma lustrului și a tocirii.

Raport sedimentologic 2024

Constantin Haită

În campania de cercetări arheologice din anul 2024, studiul sedimentologic a avut două obiective principale: descrierea și înregistrarea profilului stratigrafic magistral și eșantionarea micromorfologică a unităților sedimentare.

Succesiunea stratigrafică a fost observată pe profilul sudic din suprafața S 29 și a fost documentată prin înregistrare fotografică și desen la scara 1:10. Această succesiune poate fi descrisă astfel, de sus în jos:

- Nivel siltic, cu nisip fin, bine sortat, cu structură agregată bine dezvoltată, de culoare brună (cod Munsell 7,5YR 5/3), eterogen, moderat compact, cu frecvente rădăcini și fragmente vegetale. Orizontul organic al solului actual (US 2001), nivel de arătură.
- Nivel siltic, cu nisip foarte fin, bine sortat, cu structură agregată fină, de culoare brună (cod Munsell 7,5YR 5/3), omogen, moderat compact, cu foarte rari constituenți antropici (c.a.), rare granule carbonatice mm și frecvente rădăcini fine. Orizontul organo-mineral al solului actual (US 2002).
- Nivel de silt argilos, foarte bine sortat, cu structură granulară fină, de culoare brun deschis/gălbui (cod Munsell 7,5YR 6/4), eterogen, compact, cu frecvenți c.a., blocuri de sediment loessic gălbui, cruste și granule carbonatice și rare rădăcini fine. Orizontul mineral al solului actual, corespunde nivelului de locuire (US 2010).
- Nivel de silt argilos, foarte bine sortat, cu structură granulară fină și porozitate foarte fină, foarte omogen, compact. Orizont de paleosol (US 2011) și parțial strat de tranziție către roca de bază a solului actual (nivel de *loess*).

Succesiunea statigrafică a fost eșantionată micro-morfologic în scopul analizei de detaliu, la microscopul optic cu lumină polarizată, la măriri de x100 - x500, a fiecărui strat și a unităților de tranziție ale acestora, în scopul înțelegerii proceselor de formare și transformărilor post-depoziționale. A fost urmărită și variația laterală de facies a acestor unități sedimentare. Contextul de teren al eșantioanelor prelevate este prezentat în Tabelul 1.

Eșantion	US	Context de teren
M1	2011	Orizont de paleosol și nivel de locuire eneolitic, în zona de est.
M2	2002	Orizont organic al solului actual, post-eneolitic, în zona de est.
M3	2010-2011	Limita celor două niveluri de locuire eneolitice, în zona de est.
M4	2002	Orizont organic al solului actual, post-eneolitic, în zona de est.
M5	2010-2011	Limita celor două niveluri de locuire eneolitice, în zona de est.
M6	2002	Orizont organic al solului actual, post-eneolitic, în zona de vest.
M7	2010	Nivel de locuire eneolitic, în zona de vest.
M8	2010	Nivel de locuire eneolitic, în zona de vest.
M9	2010-2011	Limita celor două niveluri de locuire eneolitice, în zona de vest.
M10	2011	Orizont de paleosol și nivel de locuire eneolitic, în zona de vest.

Tabelul 1. Contextul de teren al eșantioanelor micromorfologice.

Raport arheozoologic preliminar

Adrian Bălăşescu, Valentin Radu

Fauna studiată în 2024 provine din campaniile de săpături realizate în anii 2023-2024. Acest eșantion reprezintă doar o parte (în jur de 25%) din totalul faunei înregistrate în intervalul de timp amintit. Precizăm că un studiu complet al întregului lot faunistic va fi realizat în perioada următoare.

Resturile faunistice analizate au fost înregistrate numai în suprafața S 29. Fauna prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere: o fragmentare accentuată – determinată atât de intervențiile antropice (urme de tăiere – dezarticulare și descărnare, arsură etc.), cât și de diverse și complexe procese tafonomice, în special îngheț/dezgheț, umiditate, ph-ul solului, procesele digestive, intervențiile plantelor/rozătoarelor etc.

Determinările anatomice și taxonomice ale faunei de la Baia au fost realizate cu ajutorul colecției de anatomie comparată a Muzeului Național de Istorie a României București. Din punct de vedere metodologic au fost folosite metodele stabilite de V. Radu[3] pentru moluște, pești și reptile și de A. Bălășescu[4] pentru mamifere.

Materialul faunistic

Au fost studiate numai resturile de faună din trei unități stratigrafice (US 2002, US 2010 și 2011) ce au fost atribuite culturii Hamangia.

Eșantionul analizat cuprinde 786 resturi faunistice (Tabel 2) ce aparțin în cea mai mare parte mamiferelor (NR=785), unul singur fiind atribuit păsărilor.

Din cele 785 resturi de mamifere studiate doar 321

3 RADU 2011.
4 BĂLĂȘESCU 2014.

Specie	2002	2010	2011	Total NR	%
Bos taurus	30	100	1	131	40,8
Ovis/Capra	33	112	1	146	45,5
Ovis aries	3	7		10	3,1
Capra hircus		4		4	1,2
Sus domesticus		1		1	0,3
Canis familiaris	2	10		12	3,7
Equus ferus		4		4	1,2
Bos primigenius	1	2		3	0,9
Cervus elaphus		4		4	1,2
Capreolus capreolus		1		1	0,3
Sus scrofa		1		1	0,3
Sus domesticus/Sus scrofa		1	1	2	0,6
Bos taurus/Bos primigenius		2		2	0,6
Total mammiferes determines	**69**	**249**	**3**	**321**	**100,0**
indet mammiferes de grande taille	34	105	1	140	
indet mammiferes de moyenne taille	46	274	4	324	
Total mammiferes	**149**	**628**	**8**	**785**	
Aves		1		1	

Tabel 2. Repartiția resturilor de mamifere pe unități stratigrafice.

(40,9%) au fost determinate până la nivel specific. Lista speciilor este destul de scurtă, fiind identificați 10 taxoni, din care 5 domestici: vită (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*) și câine (*Canis familiaris*) și cinci sălbatici: bour (*Bos primgenius*), cerb (*Cervus elaphus*), căprior (*Capreolus capreolus*), mistreț (*Sus scrofa*) și cal (*Equus ferus*).

Ca de obicei mamiferele prezintă un grad avansat de fragmentare și în acest circumstanțe s-au înregistrat foarte puține oase analizate din punct de vedere biometric (mai puțin de 2% din cele determinate).

Se observă că resturile de animale domestice predomină, cu mai mult de 94%, dintre acestea caprinele (49,8%) și bovinele (40,8%) disputându-și primul loc. La mare distanță se află câinele (3,7%) și porcul (0,3%). Vânătoarea are o importanță destul de redusă – 4% din numărul de resturi. Comunitatea neolitică a vânat în special animale de talie mare, cum sunt calul (1,2%) și cerbul (1,2%), și foarte mare, cum este bourul (0,9%).

Menționăm pentru moment absența resturilor de carnivore sălbatice și ale iepurelui, specii de talie mică, în condițiile în care eșantioanele de sol prelevate în sit au fost sitate (sita de 4 mm).

Concluzii preliminare

Prezentul studiu arheozoologic sugerează că creșterea animalelor (în principal caprine și bovine) ar fi jucat un rol de prim ordin în cadrul comunității neolitice de la Baia. Porcul – animal domestic crescut în special pentru consum – este foarte slab reprezentat în lotul analizat; importanța sa este extrem de redusă, fapt ce a fost observat și în cazul altor comunități Hamangia[5].

Vânatul are o importanță foarte redusă în dieta comunității dar se observă preferința pentru animale de talie mare.

5 BĂLĂŞESCU, RADU 2003; BĂLĂŞESCU, RADU 2021.

Raport asupra oasemintelor din așezarea de la Baia-*Golovița*

Mihai Constantinescu

Baia-*Golovița* 2024, S 29, carou H2, US 2010

Este păstrat un fragment din porțiunea anterioară a treimii mediale a diafizei tibiei drepte (Pl. IX/1). Fragmentul este bine conservat, dar acoperit aproape în totalitate cu calcar (Pl. IX/2).

Osul a fost fragmentat din vechime, iar după dimensiuni pare a aparține unui individ adult (18-60 de ani).

Cartografiere LiDAR

Cristian Trifanov

În zona sitului arheologic Baia, punctul „Golovița" s-au efectuat două zboruri cu o dronă profesională, pentru a cartografia aproximativ 60 de hectare de teren folosind tehnologia LiDAR (Light Detection and Ranging) (Pl. X).

Echipamentul a fost operat în deplină siguranță, respectând toate reglementările legale. Având în vedere prezența unității militare și a radarului în zonă, s-a obținut aprobarea necesară pentru a efectua zboruri în această zonă restricționată.

Pentru a acoperi întreaga zonă de interes cu date LiDAR, cele două zboruri au fost operate din același punct de decolare/aterizare. Baia 1 respectiv Baia 2 au fost efectuate la coordonatele 44.729843N, 28.702315E.

În paralel cu zborurile, metodologia de lucru a presupus și realizarea de fișiere de observații RINEX de la antene GPS. Pentru aceasta, s-au utilizat două antene, una Spectra și una Hemisphere, fiecare cu seturi diferite de parametri de lucru. De asemenea, s-au achiziționat ore de observații ROMPOS pentru a spori precizia datelor în timpul zborurilor.

Datele colectate au fost procesate folosind atât software specializat pentru senzorul LiDAR, cât și aplicații GIS standard. Datele brute au inclus fișiere specifice sistemului LiDAR și imagini aeriene în spectrul vizibil. Acestea au fost procesate împreună cu fișierele de observații de la sol de la cele două antene GPS și observațiile ROMPOS.

Rezultatul final a constat în trei seturi de date: două dintre ecestea sunt de tip DOM (Digital Outcrop Model), un set de date de tip raster ce presupune DSM (Modelul Digital al Suprafetei) și ortomozaicul imaginilor RGB, și un set de fișiere LAS (LASer), care reprezintă norul de puncte LiDAR.

Résumé

La campagne de 2024 a permis d'ouvrir une fenêtre de fouille dans la zone centrale de l'habitat de Baia Goloviţa, à l'emplacement exact où nous avions réalisé la tranchée de diagnostic Son. 29. Après avoir réalisé le décapage mécanique d'une zone de 150 m^2, une surface rectangulaire de 85 m^2 (longue de 20 m et large de 5 m) a été fouillée manuellement. Dans cette zone, nous avions observé en 2023 une séquence stratifiée développée. Les sols archéologiques ont pu être suivis sur plusieurs mètres.

Bibliografie:

BĂLĂŞESCU 2014 – Bălășescu, A., *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Colecția Muzeului Național, Seria Cercetări Puridisciplinare XIV, Editura Mega, Cluj Napoca.

BĂLĂŞESCU, RADU 2003 – Bălășescu, A., Radu, V., *Studiul arheozoologic preliminar al materialului faunistic de la Cheia (jud. Constanţa). Campania 2001*, în: *Pontica* 33-34, p. 25-30.

BĂLĂŞESCU, RADU 2021 – Bălășescu, A., Radu, V., *Fauna de la Techirghiol Dealul Minerva - Paloda. Studiu arheozoologic preliminar*, în: *Pontica* 54, p. 43-80.

BERCIU 1955 – Berciu, D., B. *Cercetări* în *teritoriul rural al Histriei. 1. Așezarea neolitică de la Baia-Hamangia*, în: SCIV VI, 3-4, p. 541-542.

BERCIU 1966 – Berciu, D., *Cultura Hamangia. Noi contribuții, I*, Editura Academiei Republicii Socialiste România.

CAROZZA *et alii* 2020 – Carozza, L., Micu, C., Bălășescu, A., Ailincăi, S.C., Burens, A., Gâza, O., Mănăilescu, C., *Pour une relecture des collections archéologiques néolithiques et chalcolithiques dans la zone de Hamangia-Baia: nouvelles données chronologiques relatives aux recherches conduites par Dumitru Berciu*, în: Cercetări Arheologice XXVII, p. 141-161.

CAROZZA, MICU 2022 – Carozza, L., Micu, C., (eds.), *Au-delà de la nature, le bas Danube et son delta durant les huit derniers millénaires*, în: Biblioteca Istro-Pontica, Seria Arheologie 19, Editura Mega, Cluj-Napoca.

LĂZURCĂ 1980 – Lăzurcă, E., *Raport asupra noilor cercetări arheologice de la Baia (Hamangia), județul Tulcea*, în: Peuce VIII, p. 7-36.

MICU *et alii* 2024 – Micu, C., Mihail, F., Ailincăi, S.C., Haită, C., Radu, V., Kogălniceanu, R., Bălășescu, A., Constantinescu, M., Carozza, L., Burens, A., Valette, Ph., Caroza, J.-M., Provenzano, N., Furestier, R., Manolakakis, L., *Baia, com. Baia, jud. Tulcea. Punct: „Golovița"/„Drumul Vacilor"*, în: *CCAR. Campania 2023*, Institutul Național al Patrimoniului, p. 51-68.

RADU 2011 – Radu, V., *Le Néolithique de la Roumanie Méridionale: Exploitation des ressources aquatiques dans les cultures Boian et Gumelniţa*, Sarrebruck, Editions Universitaires Européennes.

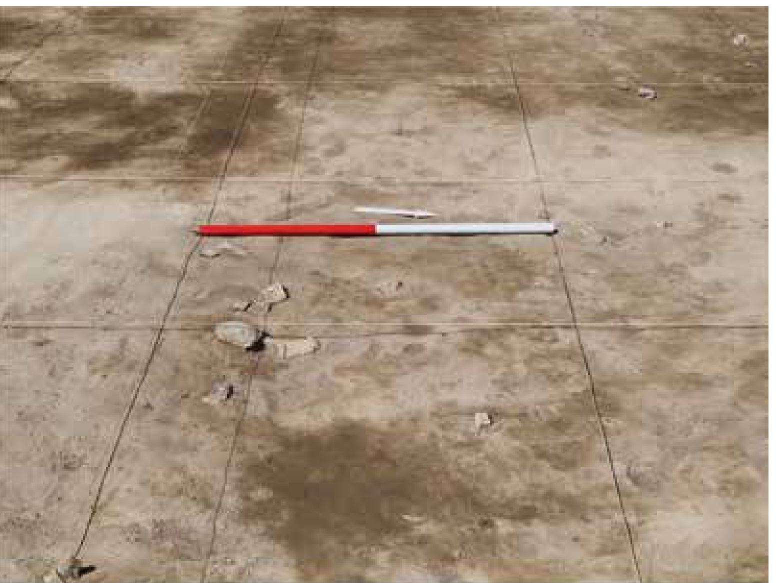
ŞTEFAN *et alii* 1954 – Ştefan, Gh., Florescu, Gr., Canarache, V., Alexandrescu, P., Berciu, D., Casan, I., Dae, M., Eftimie, V., Pippidi, D., Popescu, E., Preda, Fl., Preda, C., Russu, I., Stoian, I., Stoianovici, L., Vulpe, Ec., Vulpe, R., Cizec, E., Coja, M., Florescu, R., Niculescu, V., Petre, A., Simeanu, Gh., Vulpe, A., Dan, C., Doicescu, A., *Șantierul arheologic Histria (r. Histria, reg. Constanța)*, în: SCIV V, p. 1-2, p. 69-122.

Liste d'illustrations:

1

2

Pl. I. 1. Situl arheologic de la Baia. 1. Zona suprafeței S 29; 2. Vedere aeriană a suprafeței S 29

1

2

Pl. II. Situl arheologic de la Baia. Aspecte din timpul cercetării

1

2

Pl. IV. Situl arheologic de la Baia. Suprafața S 29. US 2010

1

2

Pl. III. Situl arheologic de la Baia. Suprafața S 29. US 2002

1

2

Pl. V. Situl arheologic de la Baia. Suprafața S 29. US 2010

1

2

Pl. VI. Situl arheologic de la Baia. Suprafața S 29. US 2011

1

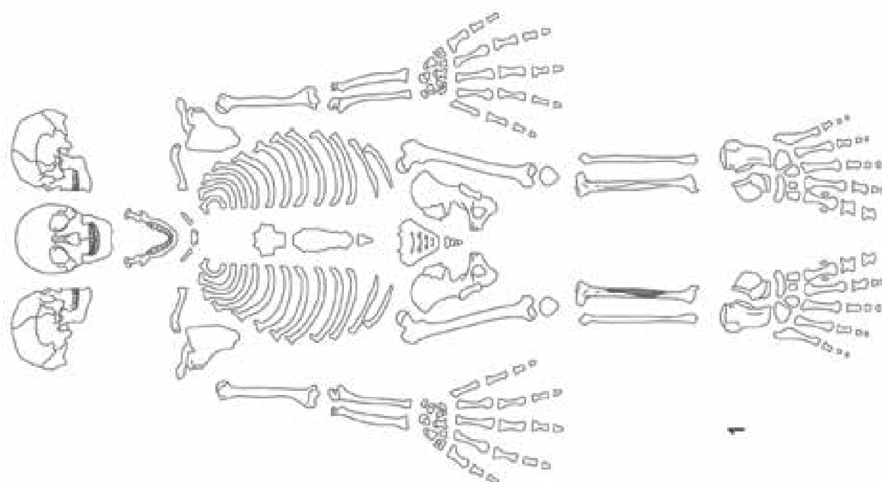

2

Pl. VII. Situl arheologic de la Baia. Suprafața S 29. US 2011

Pl. VIII. Situl arheologic de la Baia. Piese de silex

1

2

Pl. IX. Situl arheologic de la Baia. Fragment de os uman

1

2

Pl. X. Situl arheologic de la Baia. Cartografiere LiDAR

6. Băile Figa, oraş Beclean, jud. Bistriţa-Năsăud
Punct: Băile Figa

Tip sit: 4 (exploatare); 41 (exploatare minieră)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 2 (protoistorie); 15 (epoca bronzului); 153 (epoca bronzului târziu); 16 (Hallstatt); 21 (La Tène); 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 32492.02
Autorizație nr. 13/14.05.2024
Colectiv: Valerii Kavruk - responsabil șantier; Dan Lucian Buzea, Călin-Dan Ștefan, Puskás József (MNCR), Radu Iustinian Zăgreanu (CMJ Bistrița-Năsăud)
Finanțare: 25000 lei - MC; 45000 lei - MNCR
Perioada desfășurării cercetării: 15.05. - 30.11.2024

Băile Figa constituie singurul sit arheologic de exploatare a sării din spațiul intracarpatic cercetat sistematic și, totodată, unul dintre cele mai relevante situri de acest gen din Europa. În plus, datorită abundenței în lemn arheologic bine conservat, acest sit prezintă un potențial, nebănuit până de curând în Europa de sud-est, pentru cercetări privind diverse aspecte ale exploatării pre- și protoistorice a lemnului, precum și pentru elaborarea scării dendrocronologice regionale. Din punct de vedere socio-economic, vecinătatea situlei față de un centru de agrement cu aflux turistic ridicat oferă oportunități deosebite pentru dezvoltarea laturii culturale a turismului local.

Cercetările arheologice sistematice efectuate în acest sit în anii 2007 - 2023[1] au scos la lumină urme consistente de exploatare a sării datând de la eneoliticul final până în zilele noastre. Dintre acestea predomină vestigiile din finalului epocii bronzului timpuriu (cca. 2300 - 1900 BC), epoca bronzului târziu (cca. 1600 - 800 cal BC) și cea de-a doua epocă a fierului (cca. 400 - 150 cal BC).

În anul 2024, au fost continuate cercetările în secțiunea XXV deschisă în anul 2023, în zona centrală a sitului, la 11 m nord de S.XV (Fig. 1, 2). În stadiul actual al cercetărilor, descoperirile din cele două secțiuni par să reprezinte urmele unui sistem incluzând mai multe structuri și artefacte datând din cca. 1000-900 BC.

Cercetările efectuate în anul 2024

Obiectivul general al cercetărilor din anul 2024 a fost dezvelirea și documentarea structurilor descoperite anterior în S.XXV (Fig. 2). În acest scop, cercetările au urmărit următoarele obiective specifice:

- dezvelirea *Structurii 1-XXV-2023*
- delimitarea *Structurii 2-XXV-2023*
- delimitarea *Structurii 3-XXV-2023*
- prelevarea probelor de la structurile și artefactele de lemn în vederea datării acestora
- conservare *in situ* a secțiunii și structurilor dezvelite.

Pentru atingerea obiectivelor sus-menționate, în anul 2024 s-a îndepărtat nămolul până la structurile de lemn. Pârâul Sărat traversează S.XXV de la S la N.

Structuri cercetate în anul 2024

În anul 2024 s-a continuat dezvelirea, cercetarea și documentarea structurilor *1-XXV-2023, 2-XXV-2023 și parțial Structura 3-XXV-2023* (Fig. 3/1).

Structura 1-XXV-2023 (Fig. 3/2) este un gard realizat din pari ascuțiți, înfipți vertical în nămol și legați între ei cu nuiele împletite. Această structură sugerează o delimitare a spațiului de lucru sau o modalitate de a controla accesul la resursele de sare.

Structura 2-XXV-2023 a fost descoperită în anul 2023 lângă malul vestic al suprafeței cercetate. În anul 2023, în urma îndepărtării nămolului s-a delimitat partea vestică a acestui complex care s-a dovedit a fi un gard format din pari și nuiele împletite, alături de care s-a descoperit un jgheab masiv și o troacă alunecată pe o parte. O mare parte din troacă se extinde în afara zonei cercetate de noi în S.XXV, sub malul vestic al acesteia.

În anul 2024 s-a continuat cercetarea în zona estică a acestui complex, zonă în care a fost descoperită și cercetată o altă troacă, lungă de 3,6 mi (Fig. 4/2).

Structura 3-XXV-2023 este o fântână cu pereți din nuiele împletite, descoperită în partea estică a secțiunii. Cea mai mare parte a acesteia se află în afara secțiunii cercetate, sub malul estic al acesteia. Ea este similară cu fântâna descoperită anterior în S,XV, la cca. 21 m sud.

Artefacte descoperite

În anul 2024, în cuprinsul S.XXV s-au descoperit 204 de obiecte izolate, fragmentate sau întregi. O parte dintre acestea provin de la structuri dezmembrate de lemn, iar altele sunt unelte și ustensile. Dintre acestea, 12 au fost extrase și se află în curs de desalinizare si conservare. Dintre obiectele cele mai importante menționăm un jgheab masiv de lemn (Fig. 4/1), o troacă de mari dimensiuni (Fig. 4/2) cu toate elementele specifice (cepuri, ace, clești și sfoară). Acestora li se adaugă câteva fragmente de „troace", jgheaburi, nuiele despicate, baroase, capace, legături de nuiele ș. a.

Cronologia descoperirilor

Până la momentul de față, nu au fost efectuate datări radiocarbon sau dendrocronologice asupra pieselor descoperite din S. XXV. Au fost prelevate mai multe probe, care urmează să fie datate. Cu toate acestea, contextul descoperirilor sugerează că aceste elemente sunt contemporane cu cele din S. XV (cercetate în anii 2009 și 2012 - 2022), unde majoritatea structurilor și artefactelor datează între 1000 și 900 cal BC[2].

Interpretarea descoperirilor

Cercetările din S.XXV au dezvăluit un context arheologic privind exploatarea sării cu ajutorul „troacelor", a.z. *trough salt production technique* (HARDING 2015) mult mai complex decât am crezut anterior. Noile rezultate sugerează că structurile și artefactele din cca. 1000 – 900 cal BC descoperite în sectorul central al sitului au fost folosite atât la extragerea sării geme cât și la procesarea apei sărate.

Diseminarea publică a cercetărilor

Săpăturile și expoziția de sit au fost efectuate în fața numeroșilor localnici, turiști, arheologi și reprezentanți ai administrației locale și centrale. În perioada 17-18 iulie 2024, am organizat la Băile Figa Ziua Porților Deschise, Colocviul Științific „*Priorități de Cercetare în estul Transilvaniei*" și

1 HARDING & KAVRUK 2013.

2 KAVRUK *et alii* 2019, p. 9-107; KAVRUK *et alii* 2023.

Expoziția „*Arheologia sării în Transilvania*”.

Conservarea vestigiilor. La finalul sezonului de săpături arheologice, cu sprijinul Primăriei Beclean, S.XXV a fost acoperită, iar malurile și complexele arheologice, consolidate prin amenajarea unor structuri de lemn. Obiectele de lemn descoperite se află la laboratorul de conservare unde sunt în curs de desalinizare și conservare.

Perspectivele cercetărilor. Pentru următorii trei ani, colectivul își propune finalizarea cercetărilor în S.XXV și amenajarea pe locul acesteia unei expoziții *in situ*.

Abstract

Băile Figa is the only ancient salt production site in the Carpathian Basin, which has ever been excavated. At present, it is one of the most relevant sites of this kind in Europe. The most consistant evidence for salt production uncovered in the site dates to ca. 1630 - 800 and 400 - 150 cal BC. Besides, due to the abundance of well-preserved ancient timbers, this site provides exceptional potential for studying the ancient timber exploitation, as well as for developing a regional dendrochronological scale (Harding & Kavruk 2013; Kavruk *et al* 2019; Kavruk *et al* 2023).

In 2024 the excavations were carried out in the trench S.XXV located in the central sector of the brine stream valley, which crosses the site from south to north. The trench covers an area of 9 m (N - S) x 4 m (V - E) and includes the stream-bed (Figure 1/1, 2; Figure 2; Figure 3/1)

In 2024, the excavations in S.XXV mainly focused on 3 archaeological features: *1-XXV-2023, 2-XXV-2023 and 3-XXV-2023*. *Feature 1-XXV-2023* is was a fence, about 5 m long, made of a dozen of vertical planks, stakes, and a split trough stuck into the mud, as well as of four horizontal planks along them (Figure 3/2). *Feature 2-XXV-2023* s was a fence, made of a dozen of vertical planks, stakes, and a split trough stuck into the mud, with two big troughs founded in horizontal position (Figure 3/1; Figure 4/1,2). *Feature 3-XXV-2023* was a wattle lined well (Fig. 3/1).

Several wooden artifacts, including two massive troughs (Fig. 4/2), a massive gutter (Fig. 4/1), a paddle, a pan and others were found in S.XXV.

The contexts and most of the artifacts found in S.XXV seem to have been part of a complex salt production system aimed at the processing of brine and rock salt, as in trench SXV.

Bibliografie:

HARDING & KAVRUK 2013 – Anthony Harding & Valerii Kavruk, with contributions by Krzysztof Bukowski, Andrea Chiricescu, Richard Brunning, Adela Kovács, Dan Buzea, Marion Uckelmann, Dan Ştefan, Eszter Bánffy, Tomasz Ważny, Ionel Popa, Anca Semeniuc, Gelu Ţiculeanu, Rowena Gale, Nyssa Mildwaters and Steven J. Allen: *Explorations in Salt Archaeology in the Carpathian Zone*, ed. Archaeolingua, Budapesta.

KAVRUK *et alii* 2019 – V. Kavruk, D. Buzea, J. Puskás, D. Ștefan, M-M. Ștefan, A. Harding, M. Alexianu, C. Roibu, R. Zăgreanu, *Cercetări efectuate la Băile Figa în anii 2016-2019 și considerații privind deslușirea valențelor unui peisaj salin hibrid* / Research carried out at Băile Figa during 2016-2019 – Revealing the potential of a hybrid saltscape. ANGVSTIA 23, 2019, p. 9-107.

KAVRUK *et alii* 2023 – V. Kavruk, D. L. Buzea, A. Harding, *A Bronze Age salt production technique from Transylvania and western Ukraine*, Antiquity, 2023.

Illustrations list:

Fig. 1. Beclean – Băile Figa site, Bistrița-Năsăud County. 1 – Orthophoto of the site seen from south-west. 2 – The S. XV (right) and S. XXV (left) trenches seen from above.

Fig. 2. Beclean – Băile Figa site, Bistrița-Năsăud County. 1 – Plan of the excavations carried out in S. XV (bottom) and S. XXV (up).*Legend*: a – the present day surface of the terrain; b – clay mixed with gravel; c – salty mud; d – rock salt; e – salty mud mixedwith clay; f – single timbers; g – timbers structure; h – The groove dug in the rock salt; i – The original location of the PârâuluiSărat stream valley; k - wooden artefacts.

Fig. 3. Beclean – Băile Figa site, Bistrița-Năsăud County. 1– Orthophoto of trench S. XXV. 2 – Structure 1-XXV-2023 seen from north.

Fig. 4. Beclean – Băile Figa site, Bistrița-Năsăud County. 1 – Gutter found on the western part of Structure 2-XXV-2023. 2 – Trough discovered on the eastern Structure 1-XXV-2023.

1

2

Fig. 1. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud: 1 - Aerofotografie oblică de la altitudine medie în care este localizată Secțiunea XXV (cu săgeată roșie); 2 - Aerofotografie verticală de la altitudine medie în care sunt localizate planurile cu XV și XXV

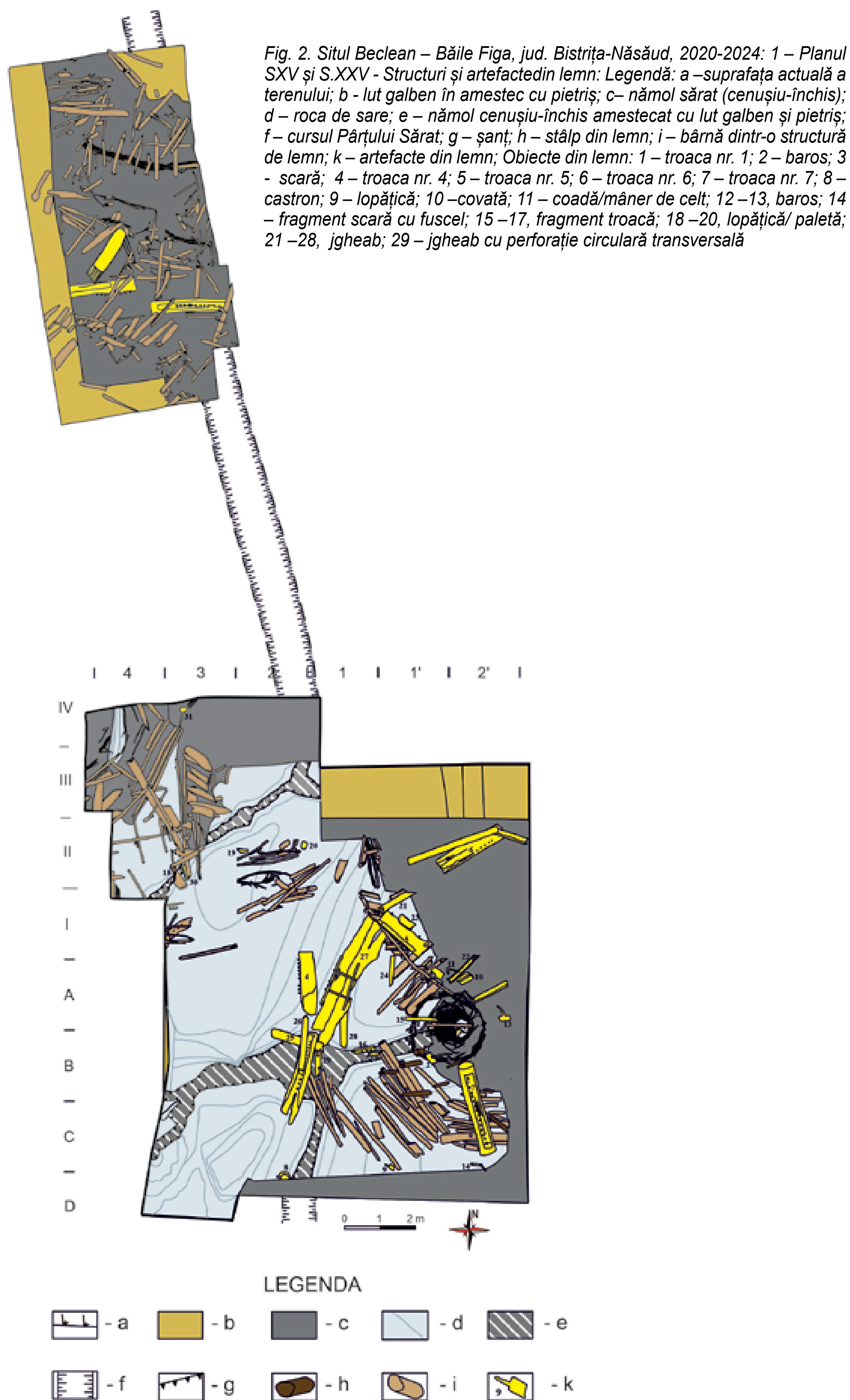

Fig. 2. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud, 2020-2024: 1 – Planul SXV și S.XXV - Structuri și artefactedin lemn: Legendă: a –suprafața actuală a terenului; b - lut galben în amestec cu pietriș; c– nămol sărat (cenușiu-închis); d – roca de sare; e – nămol cenușiu-închis amestecat cu lut galben și pietriș; f – cursul Pârțului Sărat; g – șanț; h – stâlp din lemn; i – bârnă dintr-o structură de lemn; k – artefacte din lemn; Obiecte din lemn: 1 – troaca nr. 1; 2 – baros; 3 - scară; 4 – troaca nr. 4; 5 – troaca nr. 5; 6 – troaca nr. 6; 7 – troaca nr. 7; 8 – castron; 9 – lopățică; 10 –covată; 11 – coadă/mâner de celt; 12 –13, baros; 14 – fragment scară cu fuscel; 15 –17, fragment troacă; 18 –20, lopățică/ paletă; 21 –28, jgheab; 29 – jgheab cu perforație circulară transversală

1

2

Fig. 3. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud, 2023-2024: 1 - Secțiunea XXV– 2024. Aerofotografie verticală de la altitudine medie în care se observă troacele de mari dimensiuni și structurile amenajate în perioada preistorică; 2 - Structura –XXV-2023, Detaliu cu gardul format din stâlpi de lemn înfipți în pământ și legați cu nuiele împletite

1

2

Fig. 4. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud, 2023-2024: 1 - Jgheab din lemn de mari dimensiuni – detaliu; 2 - Troacă de mari dimensiuni descoperită integral (lungimea de 3,6 metri) – vedere dinspre est

7. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman
***Punct: Cetate** (între sat și Șoseaua Națională);*
Sector: castrul mic

Tip de sit: 121 (castru), 11 (așezare civilă – vicus)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 153954.03; **Cod LMI:** TR-I-s-B-14188
Autorizație nr. 43/14.05.2024
Colectiv: Eugen Silviu Teodor – responsabil științific (MNIR); Mirea Pavel, membru (MJ Teleorman)
Finanțare: MNIR 45000 lei
Perioada desfășurării cercetării: august 2024

A noua campanie de la Băneasa (Teleorman) a fost prima în care săpăturile arheologice s-au desfășurat la castrul mic, fapt care nu se datorează dezinteresului, ci absenței aprobării unor astfel de lucrări, terenul fiind în proprietate privată.

Obiectivul este un castru de 63 x 42 m, orientat aproximativ nord-sud, aflat în plin câmp, între următoarele repere: castrul mare, aflat la 225 m VSV; movila mică (săpături 2023), aflată la 135 m VNV; movila mare, aflată la 360 m NNE; șoseaua națională (DN 65A, Roșiorii de Vede – Turnu Măgurele) se află la 135 m est, vechea palisadă de frontieră aflându-se și ea la alți 20 de m est, paralelă cu șoseaua modernă. Enumerarea reperelor vine să sugereze următoarele: castrul mic nu a funcționat simultan cu castrul mare, fiindcă era prea departe; nici funcția sa față de frontieră nu poate fi clar postulată, la acea distanță (existând totuși analogiile Putineiu și Urlui). Neputând face săpături, am presupus, ani de zile, că acel castru mic este mai timpuriu, legat de amenajarea drumului care lega Dunărea de Pasul Bran, la începutul sec. al II-lea p. Chr. Săpătura nu a confirmat ipoteza.

Am ales să facem secțiunea de control la colțul de NV, cu orientare NV. Secțiunea are 42 m lungime, alcătuită fiind din două sub-secțiuni: cea de NV, de 20 x 2.5 m (exteriorul, până spre palisadă); cea de SE, de 21,5 x 2 m. În dreptul palisadei a fost practicată, suplimentar, o casetă de 4 x 2 m, la NE de secțiune (vezi Fig. 1). Caroiajul este unic, dinspre NV spre SE, începând cu caroul 6[1], cu unități la 2 m.

Șanțul de apărare a apărut acolo unde geofizica îl anunța, fiind în forma uzuală de „V”, relativ mic (4,09 x 2,14 m)[2], dar oarecum proporțional cu dimensiunile modeste ale castrului. Umplutura șanțului de apărare este aproape complet lipsită de artefacte, sugerând o funcționare foarte scurtă. De altfel, și berma este aproape complet lipsită de materiale arheologice, cu excepția caroului 12, unde au fost sesizate și structuri foarte probabil posterioare incintei fortificate; un alt element care merită menționat este lungimea neobișnuită a bermei (10 m)[3].

Cel mai interesant element al săpăturii este incinta, care este realizată dintr-un soi de cărămizi nearse, cu amestec de argilă și var. Nu sunt, cert, „brazde de iarbă”, nuanțele de culoare diferind de la caz la caz, funcție de cât var a intrat în compoziție (clar, nu prea exista un „standard”); aceste „cărămizi”, cert nearse[4], s-au folosit însă într-o manieră similară cu incintele ridicate din brazde de iarbă. Detaliul este interesant, fiindcă „zidurile” realizate în acest fel nu au nevoie de fundație, se așează direct pe nivelul de călcare (sau imediat dedesubt), deci folosesc mult mai puțin lemn (detaliu esențial într-o zonă în care nu existau păduri), stând în picioare prin propria greutate. Amenajări similare apar pe toate cele patru profile traversate de zidul de incintă, doar starea de conservare fiind diferită; în forma cea mai completă, s-au păstrat șase asize, pe o înălțime de aproximativ jumătate de metru, dar, desigur, acele ziduri erau ceva mai înalte. Judecând după grosimea stratului de ruinare a incintei – care poartă semnătura clară a varului – zidul de „cărămizi” mai avea cel puțin încă o jumătate de metru înălțime. La exterior, zidul conținea niște bârne/scânduri groase, care asigurau o protecție frontală a zidului, dar și crenelura, pozițiile lor fiind clare pe profil (Fig. 2).

Imediat la interiorul incintei au fost găsite două vetre deschise, pentru gătit, ceea ce sugerează că în castru nu existau barăci (unde apar în mod obișnuit astfel de vetre), ci mai probabil corturi (în care sau lângă care nu se poate găti). În casetă s-a găsit însă și un cuptor mic, de uz metalurgic, care este suprapus de nivelurile de construcție ale incintei, oferind dovada directă că acel castru nu reprezintă prima fază de locuire a zonei[5]. De altfel, datele numismatice aveau să confirme. S-au găsit trei denari (de la Septimius Severus, de la Caracalla, fouré, și de la Julia Mamaea)[6], în poziții stratigrafice posterioare abandonării fortificației.

Spre capătul sud-estic al secțiunii au fost traversate resturile unei construcții, foarte probabil civile, cu frontul spre sud, exteriorul fiind văruit[7], amenajare care suprapune stratigrafic stratul de ruinare a incintei cu var. Inventarul este tipic, cu multă ceramică, inclusiv cu amfore Kapitan II[8].

Pentru a conchide: castrul mic nu aparține primei perioade de ocupare a sitului de către romani. Fortificația este sumară, cu urme destul de discrete de locuire, fiind părăsită la scurt timp după edificare. Zona a fost reocupată de așezarea civilă a castrului mare (care se află imediat spre sud). Datarea cea mai probabilă este între cca 225 și 230, adică după distrugerea completă a castrului mare, într-un incendiu generalizat, dar înainte de finalizarea reconstrucției. În castrul mic a stat trupa care a reconstruit castrul mare, foarte probabil aceiași militari care suferiseră consecințele incendiului, după cum sugerează unele detalii constructive. Argumentele vor fi dezvăluite la publicarea integrală a raportului.

1 Am lăsat 5 carouri rezervă, la NV, pentru o eventuală intervenție mai târzie,
2 A se compara cu faza I a castrului mare, de 6,25 x 2,85 m.
3 Dar cu cifre apropiate pentru faza I a castrului mare.
4 Unele sunt ușor curbate, dovadă că nici uscate nu erau foarte bine.
5 Inventarul este uzual, cu ceramică romană.
6 Cel din urmă cel mai timpuriu, emis în 222, relativ bine conservat. Determinări dr. Mihai Dima.
7 Am mai văzut această practică, de văruire doar a exteriorului, la o baracă din castrul mare. Nu am mai săpat în așezarea civilă pentru a ști dacă această practică era urmată și la construcțiile civile.
8 Tip predominant în castrul mare.

Abstract

In the mentioned point, half way between Roșiorii de Vede and Turnu Măgurele, there is a pair of Roman forts, with a larger fort (139 x 139 m) and a smaller one (63 x 42 m). The former has older and newer research (1943; 2016-2022) and it is well dated (first half of the third century AD, before 245), but the later has been never excavated. Due to the gap between the two (225 m), there were questions about its chronology and functionality. The main hypothesis was for an earlier existence (as the beginning of the second century AD).

The digging gave an unexpected twist: the small fort is a temporary construction, usually coined as a 'construction fort', made when the large fort has been completely burned and needed a full reconstruction (sometimes after 225 but before 230 AD). The small precinct has been made at the northern fringe of the *vicus*, in an area previously used for crafts (like melting scrap metal), and reused shortly after by a household (have been investigated parts of a house and a barn).

The most interesting part of the excavation was the chance for studying a precinct made if a 'turf style', yet not from turf, but wet bricks made with mix of soil and lime (see Figure 2), which could be a first in Romanian archaeology.

A full length report is going to be soon published in *Journal of Ancient History and Archaeology*.

Illustrations list:

Fig. 1. Magnetometry results for the smaller Roman fort at Băneasa (author: Dan Ștefan), with added vectors: hypothetical outline of the fort (dark purple) and archaeological trenches from 2024 (red).

Fig. 2. Photo towards the south-western section of the trench M, where it was crossing the mud-lime bricks made wall (outer side at right).

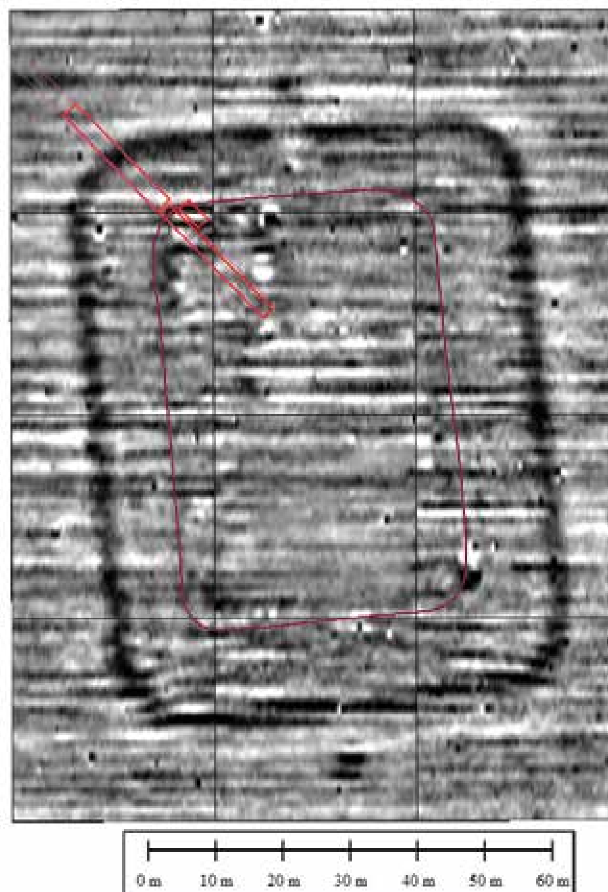

Fig. 1. Magnetometrie pe castrul mic (Dan Ștefan), conturul ipotetic al palisadei (mov) și secțiunile practicate în 2024 (roșu)

Fig. 2. Fotografie spre profilul sud-vestic al Secțiunii M, la traversarea incintei

8. Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea
Punct: Sector Spațiul Funerar al Așezării Rurale Romane (SFARR)

Tip de sit: 212 (necropola tumulară)
Încadrare cronologică: 3 (epoca antică), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie)
Cod RAN: 159856.06 - 159856.25; **Cod LMI:** TL-I-s-B-05744
Autorizație nr. 4256/27.05.2024
Colectiv: V. Bottez – responsabil șantier (FIUB); S. Ailincăi (ICEM Tulcea), E. Caserta (Aix-Marseille Université – AMU), G. Granier (AMU), I. Iliescu (FIUB), R. Penea (ISSEE), R. O. Stănescu (ICEM Tulcea), A. Țârlea (FIUB); studenți FIUB**:** mrd. C. Radu, mrd. A. Chiriță, stud. V. Cotovelea, stud. A. Matei, stud. A. Prioteasa
Total finanțare: 67973 RON
Perioada desfășurării cercetării: 12.05 – 17.10.2024

Obiectivele cercetării:

Obiective 2024: În 2024 am continuat investigațiile în tumulii **T01** și **T02** (Fig. 1) în Sectorul *Spațiul Funerar al Așezării Rurale Romane* (SFARR), în cadrul obiectivului general de a înțelege relația topografică, vizuală și simbolică dintre zona funerară și așezare rurală de care aparținea. Ambele situri sunt situate pe *Dealul cu Cișmea*, la aprox. 1,5/2,3 km NV de satul Beidaud**.**

Rezultatele cercetărilor arheologice și interpretarea lor:

A1 T01

Stratigrafia T01 (fig. 2) cuprinde trei straturi generale (vegetal, mantaua și primul nivel de formare al tumulului), prezentate și în rapoartele anterioare. În S06, 07 și 08 mai apare, sub primul nivel al tumulului, un strat argilos gălbui (grosime 6 - 30 cm), reprezentând un posibil strat pre-existent.

SF 10:

Tipologie: structură de inhumație în fosă, cu marcaj central din pietre (cercetare începută în 2022)

Stare de conservare: incompletă (fragmente de craniu descoperite în afara fosei în 2022).

Datare: epocă romană (sec. II-IV)

Stratigrafie: groapa structurii (context 3014) suprapusă de al doilea nivel (mantaua); taie prima amenajare a colinei tumulului (contextul 3004).

Structură și amenajări: groapa (context 3014) identificată la 148,20 m ASL[1]. Orientare: NE-SV; formă ovală în plan. Dimensiunile: L = 1 m; l = 0,46 m; H = 0,29 m. Pereții sunt aproape verticali.

Umplutura: un singur strat de pământ (3014), în care au fost așezate patru pietre de șist verde, ce formează un marker aproape liniar (context 3015). Pe lângă fragmentele de craniu identificate în 2022, groapa conține câteva fragmente mici de cărbune și oase umane arse (probabil aduse odată cu umplutura). Dimensiunile fosei indică un non-adult.

A2 T02

Stratigrafia T02 cuprinde patru straturi generale (vegetal, mantaua, primul nivel de formare a tumulului și un strat argilos gălbui, probabil pre-existent (1003/3003; grosime 10 - 45 cm), descrise în raportul despre campania 2023.

SF 03

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în fosă.

Stare de conservare: structura completă în plan, identificată la 149,00 m ASL.

Datare: epocă romană (sec. II-IV)

Stratigrafie: groapa structurii (context 1002) suprapusă de al doilea nivel (mantaua – 1001); taie prima amenajare a colinei tumulului (contextul 1008).

Structură și amenajări: groapa (context 1002) identificată la 149 m ASL. Orientare: NV-SE; formă rectangulară în plan. Dimensiunile: L = 1,86 m; l = 0,81 m; H = 0,17-0,20 m. Pereții și fundul gropii prezintă urme de arsură de culoare roșiatică (1003).

Umplutura: un singur strat (context 1004), care suprapune reziduul cremației (1009), păstrat parțial de la 148,39 m ASL. Conține câteva fragmente mici de cărbune și oase umane arse. Reziduul cremației a fost colectat parțial la sfârșitul procesului de ardere, în groapă rămânând doar câteva fragmente de oase.

SF 07

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în fosă.

Stare de conservare: structura completă în plan, identificată la 148,85 m ASL.

Datare: epocă romană (sec. II-IV)

Stratigrafie: groapa (3002) suprapusă de al doilea strat (context 3001), mantaua, fiind săpată în primul strat (cronologic) al acesteia (context 3006).

Structură și amenajări: orientată NNV-SSE; dimensiuni păstrate: L = 1,82 m; l = 0,96 m; H = 0,47 m; formă rectangulară în plan. Acolo unde sunt conservați, pereții prezintă arsură (context 3003) de culoare roșie generalizată, dar eterogenă.

Umplutura: un singur strat (context 3004), care începe în partea superioară conservată a structurii funerare. Conține: fragmente mici de cărbune și de oase umane arse, fragmente ceramice și un opaiț. Reziduul cremației (3013), identificat la 148,83 m ASL, a fost colectat parțial la sfârșitul procesului de ardere, în groapă rămânând doar câteva fragmente de oase.

Scurtă descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse:

Au fost colectate 70 pachete de material ceramic, osteologic, din metal, o monedă, alte descoperiri mărunte și probe. Materialele ceramice și osteologice au fost luate prin proces-verbal pentru studiu la Laboratorul de Arheologie (FIUB), urmând să fie returnate ICEM Tulcea după publicare.

Tehnici de cercetare utilizate, analize:

Săpătura arheologică din **T01** și **T02** a fost realizată manual, constând în curățarea și delimitarea a patru structuri funerare de incinerație, **SF14** (**T01**) și **SF01, 05** și **06** (**T02**), precum și finalizarea cercetării **SF10** (inhumație) în **T01** și cercetarea **SF 03 și 07** în **T02** (cremație).

Materialul a fost colectat și înregistrat pe fiecare

1 *Above Sea Level.*

context stratigrafic (au fost utilizate fișe tip MoLAS). Toate măsurătorile topografice au fost realizate utilizând un GPS diferențial (South), în STEREO70, cotele au fost măsurate cu nivela optică de la Borna 5 (150,42 m). A fost realizat planul general și cele detaliate, ale structurilor funerare. Fotografiile au fost realizate atât cu aparatul de fotografiat, cât și cu drona.

Obiective viitoare:

În campania următoare vom finaliza cercetarea la **T01** și vom continua cercetarea **T02** din aliniamentul respectiv de tumuli.

Propuneri de conservare și punere în valoare: Complexele identificate și necercetate au fost protejate cu geotextil, acoperit cu pământ.

Abstract

Tumular funerary space: in 2024 we excavated two cremation funerary structures in T01 (SF03 and 07) and we finished one inhumation funerary structure (SF14) in T01. The human residues in the structures from T02 were partially collected and deposited in a yet unidentified structure, the grave.

Bibliografie

BOTTEZ 2022 – V. Bottez, *The Beidaud Archaeological Microzone Research Project. Preliminary report on the 2020 and 2021 campaigns*, în: CA 29(1), 2022, p. 35-56.

Campania geofizică

Autori: A. Șerbănescu (ICUB), V. Bottez (FIUB)
Colectiv: A. Șerbănescu (ICUB), Cristian Roth (ICUB).
Perioada desfășurării cercetării: 19 – 23.06.2024; 23.09 – 9.10.2024

În cadrul proiectului de tip Senior Researcher Grants (ICUB) cu numărul 291/11.01.2024 (director de proiect Valentin Bottez) și a proiectului doctoral al dr. Adrian Șerbănescu, au fost efectuate două misiuni cu scopul de a colecta date geofizice pe situl de epocă romană de pe *Dealul cu Cișmea* (așezarea rurală), lângă Beidaud, jud. Tulcea.

În cadrul primei deplasări au fost efectuate investigații non-invazive de magnetometrie ce au acoperit o suprafață de 93668 mp (9,36 hectare) și au avut ca scop delimitarea așezării in direcțiile sudică, sud-estică, estică și nord-estică. Datele magnetice au fost colectate în sistem de carouri de 50 x 60 m cu o rezoluție de 1 x 0,10 m cu un sistem Sensys DLM98 cu 3 senzori montați pe un cărucior non-magnetic. Au fost identificate cu succes limitele de nord și de est, fiind de asemenea localizate numeroase noi structuri arheologice pe suprafața investigată.

A doua deplasare a avut ca scop continuarea delimitării așezării rurale romane și a efectuării de investigații de detaliu în zone cu structuri arheologice de interes. Astfel, în cursul acestei campanii au fost efectuate noi investigații magnetice pe o suprafață de peste 25.000 metri pătrați (2,5 hectare aproximativ) și 4760 metri pătrați de georadar împărțiți în patru suprafețe. Investigațiile magnetice au avut rolul de a delimita și limita vestică a așezării, obiectiv ce a fost atins, și astfel așezarea a fost delimitată în toate direcțiile și s-a obținut un plan complet al acesteia (Fig. 3).

Investigațiile georadar au avut ca scop obținerea de noi informații despre anumite zone cu structuri arheologice cu potențial ridicat (Fig. 4).

Prima zonă (Area 1/2024) a avut ca scop obținerea de noi informații despre zona în care a fost descoperită în 2022 o casă romană foarte bine conservată. Astfel, investigațiile ce au acoperit o suprafață de 30 x 45 m au oferit un context pentru această structură și au arătat că este vorba despre o întreagă gospodărie cu ziduri de piatră ce împrejmuiesc perimetrul, cu o curte interioară și alte anexe. De asemenea, au fost identificate ziduri ce merg spre vest, deci există posibilitatea ca gospodăria să se întindă și mai mult în această direcție.

A doua zonă (Area 2/2024) a fost plasată acolo unde datele magnetice din 2022 au identificat un complex de anomalii lineare și posibile structuri ce par a alcătui un complex cu posibil scop economic – posibile zone de depozitare, grajduri și țarcuri de animale. Datele georadar au confirmat prezența acestor structuri, și mai precis, existența în subsol a mai multor ziduri de piatră bine definite și relativ bine conservate.

A treia zonă (Area 3/2024) a fost trasată peste două structuri de piatră, de asemenea, identificate în 2022. Aici, pe lângă compartimentarea uneia dintre structuri (în partea vestică) și obținerea de noi informații despre cea din estul zonei cercetate, a fost identificată o altă structură bine conservată în centru, structură ce apărea doar parțial în datele magnetice.

Datele din cea de-a patra zonă nu a fost încă procesată, iar imaginile de aici nu sunt încă disponibile.

Abstract

The geophysics survey in 2024 aimed to cover the entire surface of and delimit the Roman rural settlement in the *Beidaud Archaeological Microzone* using magnetometry (Fig. 3) and investigate three areas with building clusters using georadar (Fig. 4).

Bibliografie:

ȘERBĂNESCU, BOTTEZ, ROTH 2023 – A. Șerbănescu, V. Bottez, C. Roth, *Investigations at an Early Roman vicus in Moesia Inferior – the tale of the Beidaud site (Tulcea County, Romania)*, în: T. Wunderlich, H. Hadler and R. Blankenfeldt (eds.), *Advances in On- and Offshore Archaeological Prospection. Proceedings of the 15th International Conference on Archaeological Prospection*, Kiel, 2023, 257-260. DOI: https://doi.org/10.38072/978-3-928794-83-1/p51.

Campania LiDAR

Autori: F. Miron (FGUB), V. Bottez (FIUB)
Colectiv: F. Miron (FGUB), V. Bottez (FIUB)
Perioada desfășurării cercetării: 12.09 – 17.10.2024

În cadrul proiectului Senior Researcher Grants 291/11.01.2024 (ICUB), coordonat de Valentin Bottez, a fost efectuată o prospecțiune LiDAR în *Microzona Arheologică Beidaud* (com. Beidaud, jud. Tulcea), vizând *Dealul cu Cișmea*, formată din misiunea de teren (achiziționare de date) și procesarea datelor.

A fost folosită o dronă aripă fixă LiDAR TRINITY F90+, echipată cu un senzor Qube240 LiDAR ce a permis obținerea unui nor de date geomorfologice. Analiza norului a presupus o serie de etape esențiale:

Obținerea datelor primare: datele LiDAR au fost obținute cu ajutorul emisiei și reflexiei lase, măsurarea timpului de zbor și integrarea GPS/IMU pentru localizare, mișcare și orientare precisă. Drona a zburat la altitudinea de 80–90 m, menținând o densitate medie de puncte de 120 puncte/m², cu o precizie de 5 cm.

Pre-procesarea datelor: calibrarea a corectat erorile sistematice și a eliminat zgomotele. Integrarea datelor IMU și GPS, îmbunătățită de corecțiile RTK, au permis georeferențierea precisă, asigurând obținerea de date viabile.

Generarea norului de puncte: LiDAR-ul a obținut reflexii multiple de la pulsuri laser unice, ceea ce a rezultat în reprezentări detaliate ale norului de puncte care au identificat puncte la sol, vegetație, clădiri și alte obiecte – ceea ce este foarte folositor într-o zonă cu vegetație densă ca cea din zona prospectată.

Generarea modelului suprafeței vegetale (DSM): DSM-ul a reprezentat suprafața utilizând interpolarea rețelei cu celule de 0,10 m.

Exportarea datelor: norul de date procesate și DSM-ul au fost exportate ca fișiere raster pentru analiza și cartarea geomorfologică viitoare.

Misiunea a obținut un nor de 473 milioane de puncte pe o suprafață de aproximativ 300 ha, cu rezoluția de 120 puncte/m² și o rezoluție a DSM de 0,10 m. Pe viitor, se va face clasificarea norului de puncte pentru a distinge elementele de la sol de cele de deasupra solului, precum vegetație și clădiri.

Rezultatele au obținut o imagine clară (Fig. 5) a spațiului funerar tumular, a așezării fortificate și așezării romane de epocă romană, precum și a structurilor de mari dimensiuni de la sud-vest de ultima. Acestea vor fi cartate și investigate geofizic și apoi arheologic, ipoteza de lucru fiind că avem de a face cu delimitări agricole sau pentru creșterea animalelor.

Abstract

The 2024 LiDAR prospection, which covered a surface of approx. 300 ha, obtained a clear image (Fig. 5) of the Iron Age fort, as well as of the Roman rural settlement, its tumular funerary space and a series of structures to their southwest, possibly agricultural or elevation enclosures.

Campania geoarheologică

Autori: A. Vespremeanu-Stroe (FGUB), L. Preoteasa (FGUB), M. Dobre (FGUB), V. Bottez (FIUB)
Colectiv: Alfred Vespremeanu-Stroe, Luminița Preoteasa, Mihaela Dobre
Perioada desfășurării cercetării: 12.05 – 13.05.2024

În cadrul proiectului de tip Senior Researcher Grants (ICUB) cu numărul 291/11.01.2024, director de proiect Valentin Bottez, a fost efectuată o misiune de cercetare geoarheologică, în scopul reconstituirii paleo-peisajului din zona Văii Hamangia, jud. Tulcea, unde se află *Microzona Arheologică Beidaud*.

În acest scop au fost extrase două carote sedimentare (poziția indicată de punctele galbene din Fig. 6), una în dreptul așezării fortificate de pe *Dealul Calebair*, iar a doua 2 km în aval, aproximativ în dreptul sitului neolitic (cultura Hamangia) din punctul *La Grădină*. În aceste puncte au fost realizate și profile ERT (electric resistivity tomography – indicate de liniile roșii din fig. 6). În ambele locații, pentru analiza substratului, au fost folosite metode directe – carote sedimentare – și indirecte – scanări geofizice ERT.

Combinarea celor două metode permite analiza detaliată a stratigrafiei luncii; s-au obținut date privind compoziția granulometrică și conținutul în materie organică și carbonați inorganici ale depozitelor de luncă, în care predomină silturile slab sortate cu intercalații de orizonturi mai grosiere, alcătuite din nisipuri

În cazul carotei Bei1 și profilului ERT din dreptul așezării fortificate (Fig. 7) se disting trei orizonturi grosiere (OG), dintre care cel median și superior (OG2 și OG3) conțin resturi ceramice. OG2 conține suplimentar și cărbune/charcoal, iar prin grosimea mai mare (60 cm) indică o perioadă în care, pe lângă perturbările hidroclimatice care au generat viituri excepționale, regiunea era locuită și probabil afectată de schimbări ale modului de folosire a terenului (*land-use changes*) care au contribuit la degradarea terenului și intensificarea eroziunii solului.

În cazul carotei Bei2 și profilului ERT din aval (Fig. 8), au fost realizate aceleași analize ca la Bei1, fără cărbune însă.

În perioada următoare se va realiza analiza concentrației de cărbune, precum și testarea existenței polenului în ambele locații.

Abstract

In the 2024 geoarchaeological campaign we determined the Hamangia Valley's stratigraphy by combining the direct (cores) and indirect (ERT) methods (Figs. 7 and 8), we performed sedimentologic analyses (granulometric, organic matter and carbonates content) and will analyse the charcoal concentration, as well as test for the presence of pollen, in order to reconstruct the ancient paleoenvironment.

Illustrations list:

Fig 1. Plan of T01 and T02 (V. Bottez).
Fig. 2. Main N-S profile of T01 (I. Iliescu, F. Știrbu, V. Bottez)
Fig. 3. Final magnetometric results in the *Roman Rural*

Settlement in 2024 (A. Șerbănescu).
Fig. 4. Magnetometric and georadar results in the three areas investigated in 2024 (A. Șerbănescu).
Fig. 5. LiDAR prospection of 2024 (F. Miron).
Fig. 6. BAM 2024. Location of sedimentary cores and ERT profiles (A. Vespremeanu-Stroe, L. Preoteasa, M. Dobre).
Fig. 7. Bei1 and ERT at the Iron Age fortified settlement (F. Vespremeanu-Stroe, L. Preoteasa, M. Dobre).
Fig. 8. Bei2 and ERT profile near the Neolithic site (F. Vespremeanu-Stroe, L. Preoteasa, M. Dobre).

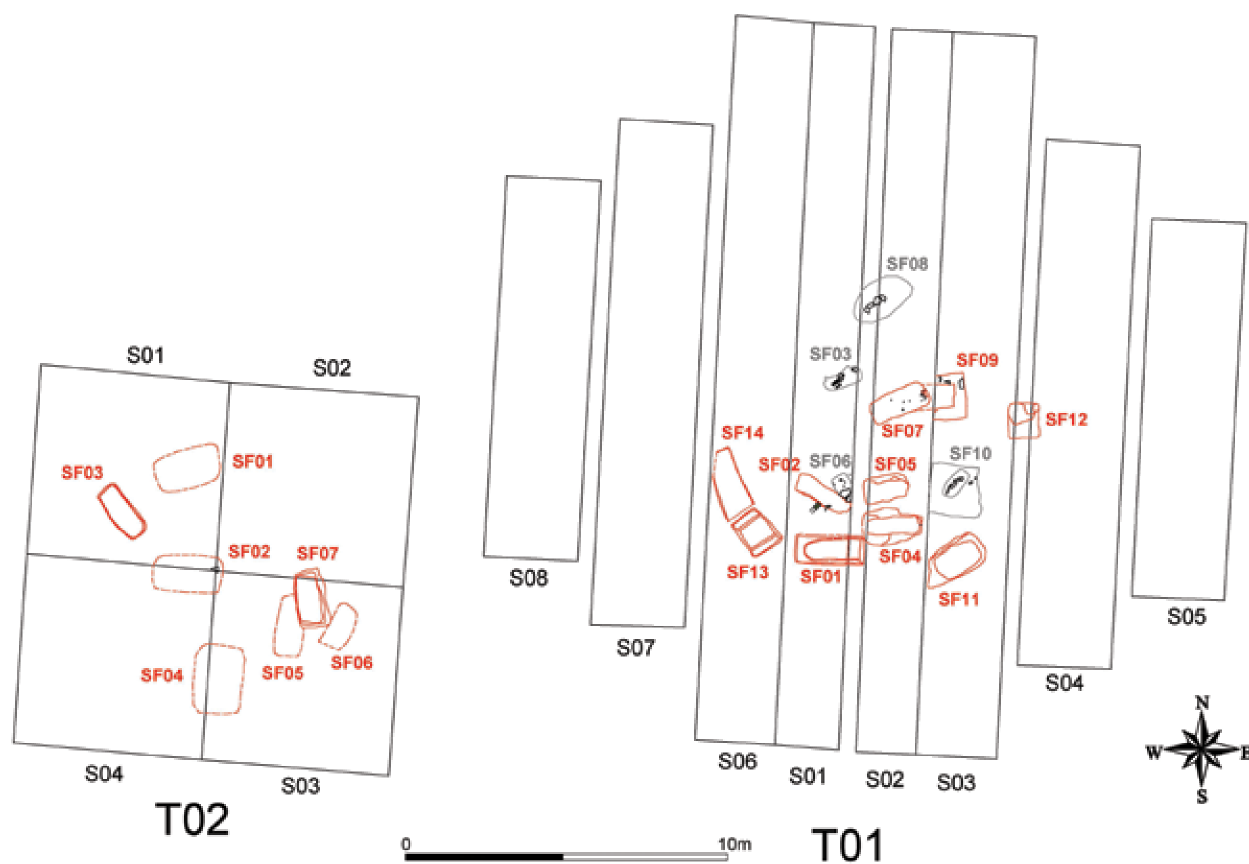

Fig 1. Planul T01 și T02 (V. Bottez)

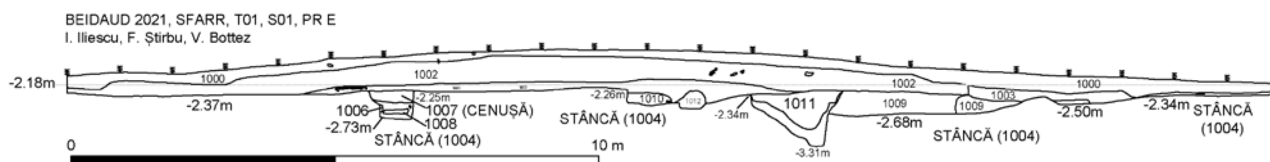

Fig. 2. Profil magistral N-S al T01 (I. Iliescu, F. Știrbu, V. Bottez)

Fig. 3. Rezultate finale magnetometrie în „Așezarea Rurală Romană" în 2024 (A. Șerbănescu)

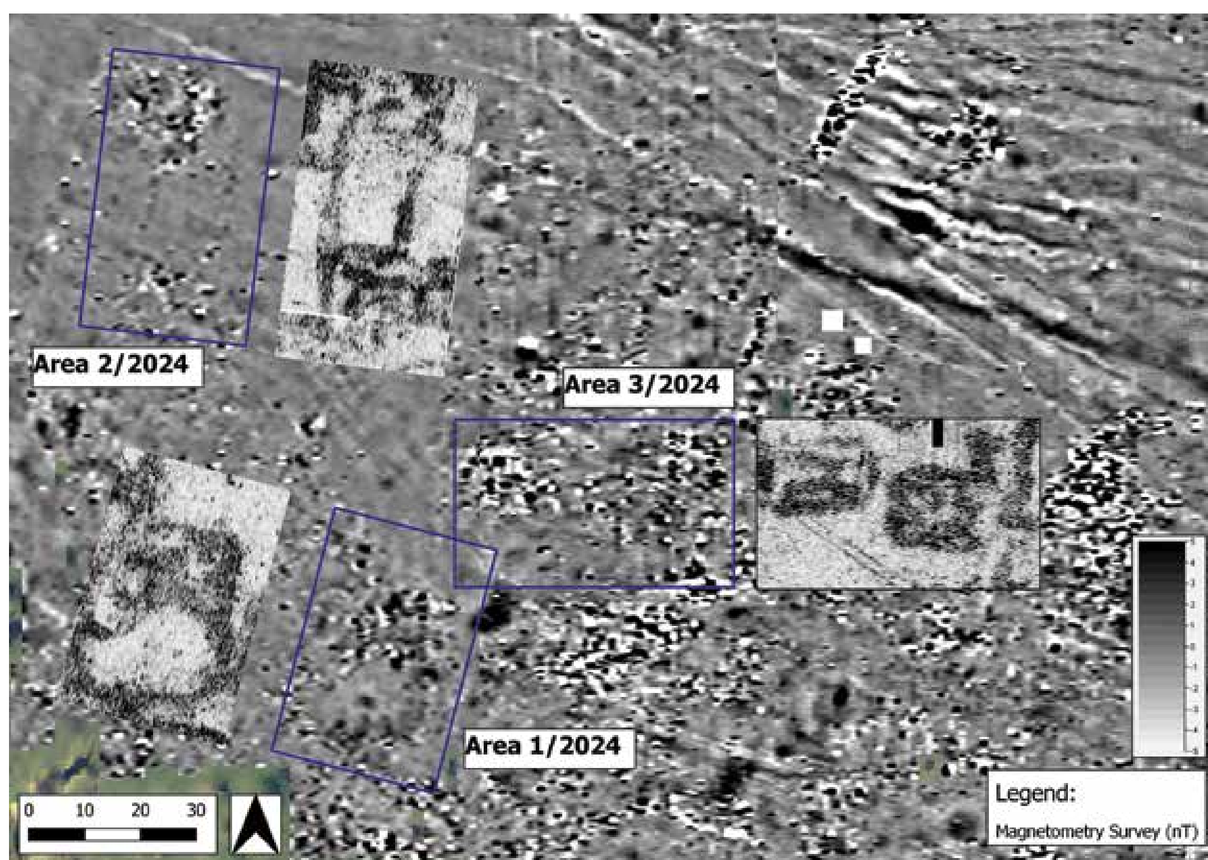

Fig. 4. Rezultate magnetometrie și georadar în cele trei zone investigate în 2024 (A. Șerbănescu)

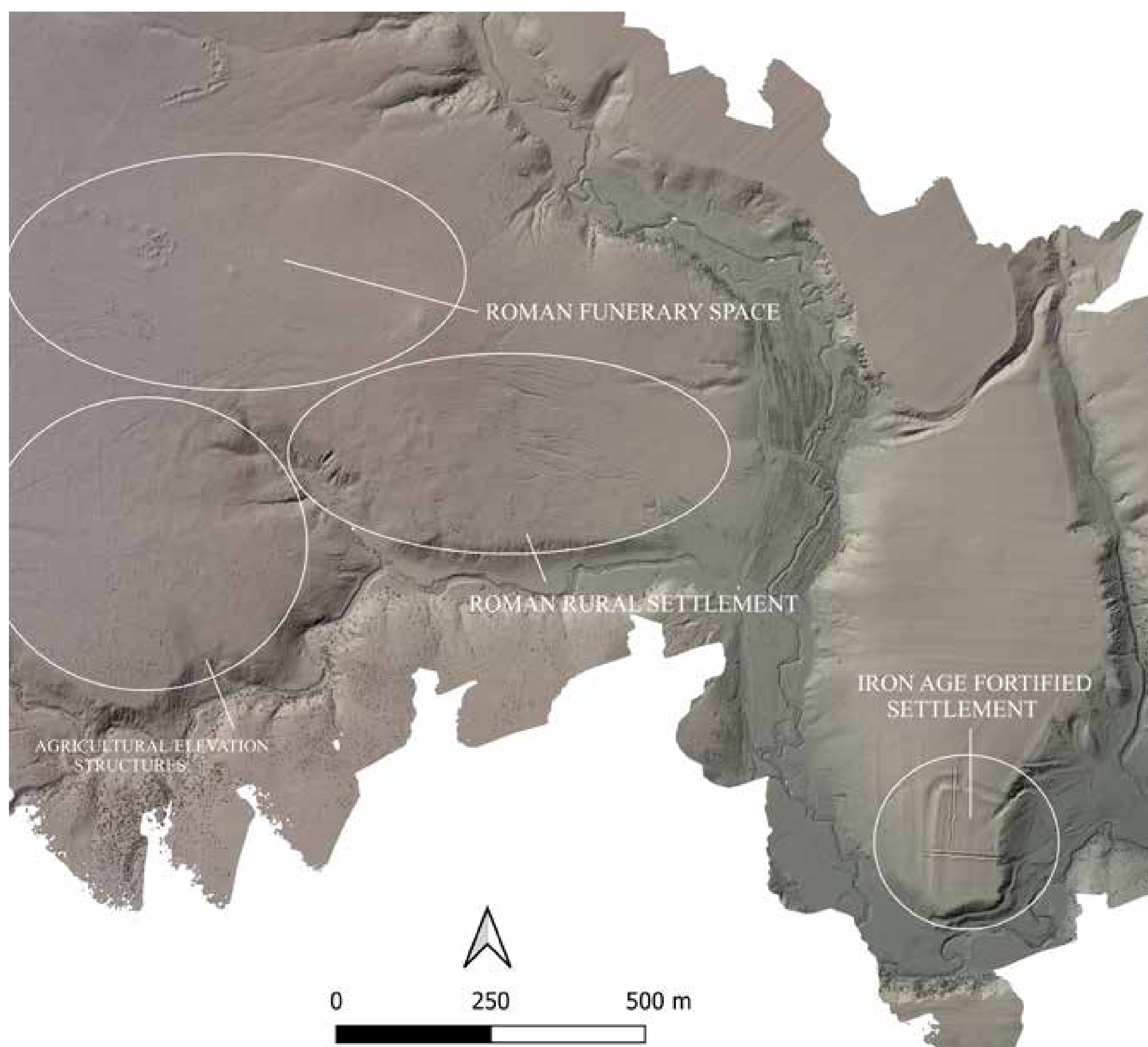

Fig. 5. Prospecția LiDAR în 2024 (F. Miron)

Fig. 6. MAB 2024. Localizarea carotelor sedimentare si profilelor ERT (A. Vespremeanu-Stroe, L. Preoteasa, M. Dobre)

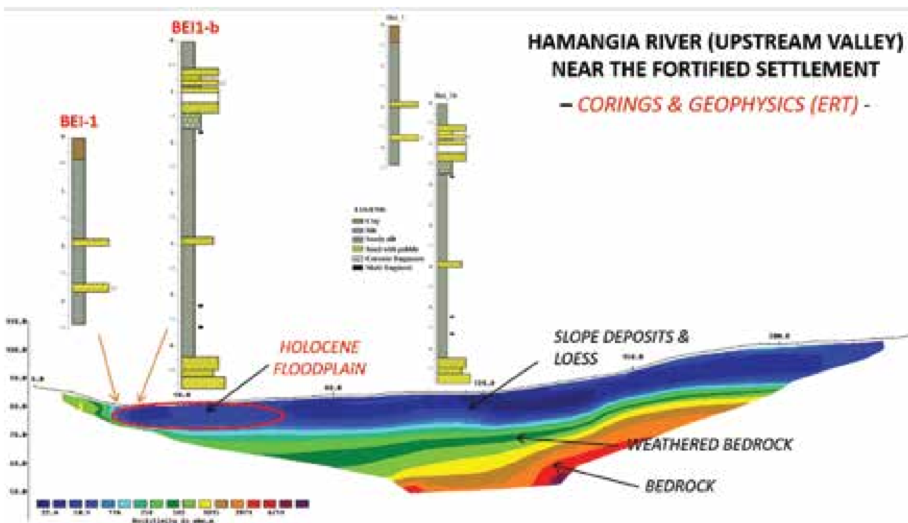

Fig. 7. Carota Bei 1 și profilul ERT în dreptul așezării fortificate din Epoca Fierului (F. Vespremeanu-Stroe, L. Preoteasa, M. Dobre)

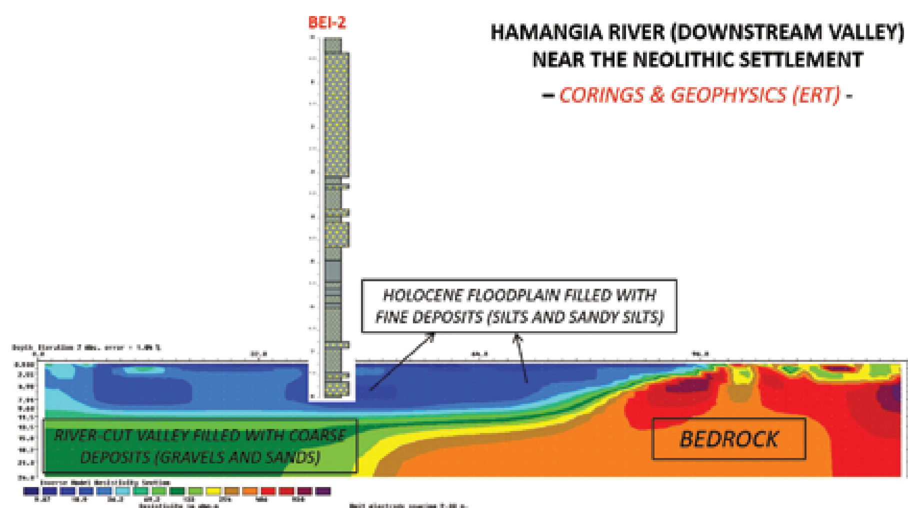

Fig. 8. Carota Bei 2 și profilul ERT în dreptul sitului (F. Vespremeanu-Stroe, L. Preoteasa, M. Dobre).

9. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj
Punct: Praetorium - Castrul roman (Grădiște)

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 59069.01; **Cod LMI**: CJ-I-s-A-06975
Autorizație nr. 7/14.05.2024
Colectiv: Felix Marcu – responsabil științific; George Cupcea, Ioniță Petiș, Ciprian Ciobanu, Ștefania Dogărel (MNIT), Maria-Cristina Marton (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare Ministerul Culturii: 31500 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01.10. – 12.12.2024

În anul 2024, a fost trasată o secțiune, cu dimensiuni de 10 x 6 m, orientată N-S, în vederea descoperirii zonei de V a curții *praetorium*-ului și stabilirii succesiunii fazelor de construcție în această parte de clădire. Suprafața era deja brăzdată de una dintre secțiunile magistrale ale lui N. Gudea (de aici încolo „*SG*"), și se învecina la V cu suprafața cercetată în 2021. Știam deja, deci, că zona poate fie puternic distrusă de intervențiile moderne, dar mai speram la câteva indicii care să ne ajute.

Lista contextelor identificate

Cx 0 – strat de suprafață de pământ deranjat, cu depuneri din săpăturile anterioare (2012-2022), cu material arheologic scos din contextul original.
Cx 1 (echivalat cu Cx 1 din anii anteriori) – strat de pământ negru, destul de afânat, cu material arheologic (ceramică, oase, fragmente mărunte de fier şi bronz), cu urme de arsură, aflat imediat sub Cx 0. Se extinde pe toată suprafața. În colţul de NV se conturează zona cu arsură şi fragmente metalice (preponderent bronz), aparent zona unui posibil cuptor, similar cu cele descoperite în 2020. În Cx 1 se păstrează încă două zone cu un pat de cărămizi şi fragmente de tencuială.
Cx 2 (= Cx 0/ 2021) – groapă modernă pentru exploatarea pietrei, din secolul XIX, conturată sub Cx 0. Conţine de asemenea umpluturi recente, din mutarea pământului excavat în campaniile anterioare.
Cx 3 – umplutura recentă a secţiunii trasate de noi în anul 2016 (S1/ 2016), cu menţiunea că în colţul de SE pare să se mai păstreze, încă, un nivel nederanjat (antic).
Cx 4 – identificat pe latura de N a S1, în jumătatea de V. Are o lățime de aprox. 0,5-0,8 m spre extremitatea de E. Este acoperit/ tăiat de Cx 6. Vezi și descrierea lui Cx 221/ 2021.
Cx 5 – Strat de lut galben, compactat, cu fragmente de tencuială, ţigle şi pietricele. Se extinde pe latura de V a S1, până la m 5, şi continuă aparent spre S, pe o bandă foarte îngustă, până în colţul de SV. Se mai regăseşte pe o bandă lată de 0,8 m şi lungă de 2,8 m, orientată S-N, pe latura de S a S1, între m 2 şi m 3. Se va adeveri a fi un șanț de scoatere a unui perete care delimita între încăperile de pe latura de V și portic, în faza de piatră.
Cx 6 – bandă surprinsă pe toată lăţimea secţiunii, orientată E-V, de fapt urma unui perete. Compoziţie: pământ cenuşiu, cu fragmente şi aglomerări de tencuială şi cărămidă sau chirpic. Taie (sau acoperă) pe Cx 4 şi este tăiat de secţiunea magistrală a lui N. Gudea (notat de noi cu SG). Dimensiuni: L = 6 m, l = 0,50-0,65 m, h = 0,6 m. Probabil că este șanțul de scoatere a peretelui care delimita între încăperile de pe latura de N și porticul de N, în prima fază de piatră.
Cx 7 – strat de pământ negru compact, cu zone în care apare o lentilă afânată de nisip cu pietricele, L= aprox. 9 m, l= 0,5-4 m, conturat la V de SG. La E de SG, în colţul de SE al S1, există o parte similară din punct de vedere al compoziţiei, pe care am considerat-o ca fiind de asemenea Cx 7 (vezi schiţa), cu dimensiunile L= aprox. 1,5 m (E-V), l= aprox. 0,5-0,8 m (N-S). Cele două zone menţionate, care formează Cx 7, sunt tăiate de SG, iar porţiunea din zona de SE a S1 e tăiată spre E de S1/ 2016. În acest context s-au conturat bolovani şi două zone cu cărămizi (întregi şi fragmentare), unele din ele păstrând urme de tencuială (vezi schiţa); acestea par a forma un fragment de podea (sau au ajuns grupate într-o poziţie care lasă această impresie). Cx 7 acoperă pe Cx 11 şi Cx 14 (la V şi la E de SG) şi este posibil tăiat de Cx 6 la N.
Cx 8 – strat cu multă arsură (cenuşă şi lemn ars), ce se conturează în sfertul de NV al S1, mai pronunţat în jurul lui Cx 9 şi uşor peste acesta, aparent şi peste Cx 5 şi Cx 11. Dimensiuni: L=- aprox. 6 m (N-S), l= aprox. a,5 m (E-V).
Cx 9 – strat de lut ars, compactat, posibil rezultat în urma procesului de ardere din Cx 8; ar putea fi baza unei vetre/ a unui cuptor. Dimensiuni: L = aprox. 1 m (E-V), l = aprox. 0,8 m (N-S).
Cx 10 – șanț de formă rectangulară, cu o mică extindere spre S, umplută cu pământ negru afânat. Taie pe Cx 8 şi (aparent) Cx 11. Reprezintă de fapt un şanţ tăiat de groapa modernă de scoatere a pietrei (Cx 2). Dimensiuni: L = aprox. 0,18 m, l = aprox. 0,55 m, h = 0,70-0,75 m. Este echivalentul peretelui surprins în pozitiv în 2021 (Cx 225) Probabil aparţine fazei principale de piatră a clădirii.
Cx 11 – strat de lut compactat, de culoare galben-roşcată, conturat pe sub toate celelalte contexte descrise mai sus, inclusiv dincolo de SG, spre E, pe sub Cx 12 şi Cx 13 (vezi profilul SG); este tăiat de SG si Cx 2 şi reprezintă, probabil, un strat gros de amenajare după dezafectarea celei de-a doua faze de lemn (= Cx 112p/2020-21).
Cx 12 – strat surprins pe o porţiune foarte restrânsă în colţul de NE al S1, ce a fost anterior identificat şi prin S1/ 2019 şi S1/ 2020. Conţine fragmente de mortar compacte, fragmente de cărămidă sau chirpic, amestecate cu pământ. Acoperă pe Cx 11 (de confirmat în profilul lui SG) şi este tăiat de SG. Dimensiuni: L = aprox. 0,75 m, l = aprox. 0,5 m.
Cx 13 – bloc de (probabil) gresie, apărut lângă Cx 12, spre S. Dimensiuni: L = aprox. 0,5 m, l = aprox. 0,5 m.
Cx 14 – strat compact de lut, reprezentând un nivel de călcare pe latura de V a S1. Este tăiat de SG şi S1/2016 şi acoperit parţial de Cx 7 pe latura de S. Dimensiuni: L = 7-9 m, l = 0,25 - 1,5 m. Vezi şi Cx 22.
Cx 15 – şanţ, reprezentând un posibil sondaj realizat de N. Gudea, orientat E-V. Umplutura este formată din pământ negru-cenuşiu compactat, cu pietre mici şi, sporadic, fragmente de ţigle sau cărămizi şi mortar. Dimensiuni: L= aprox. 2,5 m, l= 0,5-0,7 m, h= aprox. 0,2 m.
Cx 16 = Cx 33 – fundul unui şanţ surprins în partea de NV a secţiunii, având ca umplutură un pământ afânat, deschis la culoare. Dimensiuni: L = 2 m, l = 0,6 m, h = 0,18 m. Poate să fie începutul canalului de drenaj surprins în marginea de

S a suprafeței cercetate în 2020 (Cx 214-215/2020 sau, în general, în întreaga clădire, Cx 4!). În acest caz, probabil că întreaga instalație servea la drenarea apei adunate în curte și în porticul de V al pretoriului, spre exteriorul clădirii, în interstițiul dintre *praetorium* și *principia*, în faza principală de piatră.

De asemenea, o ipoteză de lucru ar fi aceea că ar putea de fapt să plece de la bazinetul din mijlocul curții, explorat de noi în 2014 - 2016

Cx 17 – groapă de formă aprox. patrulateră, conturată sub Cx 2 şi aprox. în colţul de N al acestuia. Taie cei doi pereţi Cx 18 şi Cx 19, fiind astfel ulterioară celor două faze de lemn.

Cx 18 – perete din prima fază de lemn, descoperit sub Cx 2, orientat N-S, tăiat de Cx 17 şi învecinat cu Cx 19. Dimensiuni: 2 x 0,30 m. Are corespondent în 2020 (Cx 198).

Cx 19 - perete din a doua fază de lemn, descoperit sub Cx 2, orientat N-S, tăiat de Cx 17 şi învecinat cu Cx 18. Dimensiuni: 4 x 0,30 m. Are corespondent în 2020 (Cx 186).

Cx 20 – groapă conturată în Cx 22 (Cx 14), umplută cu un pământ afânat gri şi tencuială. Dimensiuni: L = 1,20 m, l = 0,90-0,95 m, h = 0,20 m. Poate avea legătură cu gropile de stâlp ale porticului de V, dar nu este aliniată cu cele deja cunoscute.

Cx 21 – lentilă de cenuşă descoperită la N de Cx 20, probabil tăiată de SG. Dimensiuni: L = 1,35 m, l = 0,50 m, h = 0,15 m.

Cx 22 – strat de nisip şi pietriş galben, curat, în care au fost observate Cx 20 şi Cx 21. Se întinde pe toată suprafaţa rămasă nesăpată între Cx 3 şi SG. Posibil să reprezinte acelaşi strat ca şi Cx 14, însă mult mai curat şi, de fapt, acesta să fie adevăratul nivel de călcare identificat anterior drept Cx 14.

Cx 23 – strat de lut gri cu nuanţe cărămizii, descoperit între Cx 6 şi Cx 5.

Cx 24 – strat de lut galben, compact, ce apare în partea de S a S1.

Cx 25 – groapă conturată în Cx 23, de dimensiuni mari, cu umplutură de pământ negru, pe alocuri cu pământ gri şi fragmente de tencuială. Material descoperit: fragmente ceramice şi o cărămidă ştampilată. Dimensiuni: L = 15 m, l = 0,95 m, h = 0,60 m.

Cx 26 – groapă conturată în lutul galben al lui Cx 24, cu umplutură de pământ gri şi tencuială. Se învecinează cu Cx 2 la V. Dimensiuni: L = 2 m, l = 1,9 m, h = 0,60 m.

Cx 27 – groapă (de stâlp?), cu umplutură de culoare neagră, formată preponderent din lemn carbonizat. Dimensiuni: L = 0,90 m, l = 0,77 m, h = 0,4 m.

Aceste trei gropi par să fi fost realizate în legătură cu Cx 10, care pare să depășească limita încăperilor presupuse pe latura de V în faza de piatră.

Cx 28 – strat (de amenajare?) de culoare galbenă, tăiat de SG şi mărginit la S de Cx 6; a fost surprins şi în peretele gropii Cx 27. Pare un strat de mortar mărunt sau tencuială pisată.

Cx 29 - groapă de formă patrulateră la conturare, cu umplutură de nisip și balastru de culoare brun-roșcat. Dimensiuni: 85 cm lungime, 80 cm lățime, adâncime 50-60 cm.

Cx 30 – groapă de formă patrulateră la conturare, cu umplutură identică cu Cx 30, practic un pietriș amestecat cu nisip de culoare brun-roșcat. Dimensiuni: 100 cm lungime, 95 cm lățime, adâncime 52-55 cm.

Cx 31 – lut gri compact, apărut sub Cx 24, fără material arheologic și întâlnit pe toată suprafața secțiunii. Grosime de aproximativ 10 – 20 cm.

Cx 32 – probabil stradela (sau o amenajare exterioară?) din prima fază de lemn. Formată din pietre prinse în lut, deasupra lutului steril, conturate imediat sub Cx 31. Descoperită fragmentar în partea de sud a secțiunii cu o dimensiune de aproximativ 190-200 cm lungime și 190-200 cm lățime.

Cx 33 = Cx 16 – construcție de nisip, jgheab cu rol de scurgere a apei din impluvium-ul din centrul curții, descoperit și in săpăturile din anii anteriori (2020-2021).

Cx 34 – podea descoperită în partea de est a secțiunii, mai exact un fragment care iese din profilul de est, sub lutul gri (Cx 24)

Cx 35 – arsura de sub Cx 34, s-a conturat pe partea de est a secțiunii, aproape peste toată această parte, observată și în partea de est a SG (poate fi urma dezafectării primei faze de lemn).

Cx 36 – un amestec de balastru și nisip care apare la est de SG, de culoare brun roșcat. Identic cu cel din umplutura gropilor Cx 29 și Cx 30. Peste această mixtură a fost așezată podeaua Cx 34.

Cx 37 – groapă conturată în lutul steril între Cx 29 și Cx 30. Umplutura este alcătuită din pământ gri afânat. Probabil aparține primei faze de lemn.

Cx 38 – strat de nivelare, un lut gri care apare sub Cx 24.

Cx 39 – strat de amenajare, un lut galben afânat deasupra și printre Cx 32.

Cx 40 – șanțul unui perete aparținând primei faze de lemn, orientat nord-sud, aproximativ pe mijlocul suprafeței cercetate și aproape pe întreaga ei lungime.

Cx 41 – șanțul unui perete aparținând primei faze de lemn perete orientat est – vest, intră parțial sub profilul nordic și face colț (dacă nu T?) cu Cx 40.

Cx 42 – groapă din prima fază de lemn, de stâlp, lângă colțul de sud-est al suprafeței cercetate.

Concluzii și interpretări

Prima fază de lemn este definită de Cx 18, un perete orientat N-S, surprins aproape lipit de șanțul unui perete din a doua fază de lemn, care a fost documentat în 2021 (Cx 198). Nivelul de călcare a fost surprins numai parțial, în colțul de SV al suprafeței cercetate. Cx 40 și 41 se conturează la cel mai jos nivel cercetat, după golirea SG și probabil aparțin tot acestei faze. Nivelul de călcare în această fază este reprezentat de Cx 39.

A doua fază de lemn se definește de Cx 19 (= Cx 198/2021), șanțul unui perete din a doua fază de lemn, surprins exact în marginea de V a suprafeței, extins pe întreaga sa lungime, orientat N-S. Tot acestei faze îi putem atribui cel puțin două gropi de stâlp (Cx 29 și Cx 30), care pot defini un portic deschis spre E. Nivelul de călcare în această fază pare a fi Cx 38.

Faza principală de piatră, definită în principal de Cx 5, Cx 6 și Cx 10. Aceste șanțuri au fost executate pentru a scoate pereții de compartimentare din faza principală de

piatră și delimitează încăperile de pe laturile de N și V de porticele respective. Din păcate, singurul nivel de călcare din această fază a fost deja identificat în 2021, în colțul de NE al suprafeței cercetate, sub forma stratului de *opus signinum* numit Cx 223 sau Cx 4, în cercetările din anii 2012-2014.

Nu mai puțin importantă este descoperirea sporadică a nivelului de călcare din curte și din porticul de V, sub forma unui pietriș roșcat (Cx 36), identificat și în campaniile în care a fost explorată curtea.

Tot din această fază datează și ultima urmă a canalului de scurgere care pleca de la bazinetul din centrul curții, trecea prin portic, unde l-am surprins sub forma lui Cx 16 (redenumit ulterior Cx 33!) și se scurgea spre V, sub forma lui Cx 214-215/2020.

Faza ulterioară *praetorium*-ului, adică cea instalată după ce clădirea nu mai funcționa ca atare, este definită de câteva contexte destul de slab conservate și înlăturate la începutul cercetărilor, care au și produs câteva materiale speciale, probabil aduse în zonă cu scopul de a fi topite și refolosite.

Abstract

This year, the objective was to reopen the central part of the building, on the Western side of the courtyard, so that we could be able to identify the succesion of phases in an already disturbed area. The area was also explored by N. Gudea, through one of his long, diagonal trenches.

Illustrations list:

Fig. 1. Topographic plan of the *praetorium* at Bologa.
Fig. 2. Photogrammetry of the excavated area overlaid on the building plan.
Fig. 3. Photogrammetry of the excavated area.
Fig. 4. Photogrammetry of the excavated area at the final stage of research.

Fig, 1. Planul topografic al praetorium-ului de la Bologa

Fig. 2. Fotogrammetria suprafeței cercetate suprapusă pe planul clădirii

Fig. 3. Fotogrammetria suprafeței cercetate

Fig. 4. Fotogrammetria suprafeței cercetate în faza finală a cercetării

10. Bordușani, jud. Ialomița
Punct: Popina

Tip de sit: 117 (tell)
Încadrare cronologică: 142 (eneolitic mijlociu)
Cod RAN 92998.01; **cod LMI** IL-I-s-A-14029
Sit de interes naţional cf. O.M. 2103/23.02.2007
Autorizație nr. 16/14.05.2024
Colectiv: Cătălin Bem Eugen Silviu responsabil științific; Florin Vlad, Simona Munteanu, Radu Coman, Ioan Cernău, Cătălina Cernău (MJ Ialomița, Slobozia), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași, Centrul de Cercetări Arheoinvest), Tudor Hila (MJIA Prahova, Ploiești), Adrian Bălășescu, Gabriel Vasile, Cătălin I. Nicolae, Mihaela Golea (IAB), Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR), Valentin Parnic (MDJ Călărași)
Petrioada desfășurării cercetării: oct. - noiembrie 2024

Unul dintre principalele obiective ale campaniilor 2021-2024 a fost inițierea de cercetări noi pentru identificarea elementelor de delimitare ale *tell*-ului Bordușani *Popină*. Fără îndoială, beneficiam de concluziile cercetărilor similare – intruzive sau nu –, întreprinse în zeci de *tell*-uri de la nord de Dunăre.

Astfel, am decis să investigăm intruziv, într-o primă etapă, zona sudică a *tell*-ului. Au fost identificate și cercetate parțial atunci cel puțin șase șanțuri de delimitare, de dimensiuni diferite. Toate sunt abandonate la scurt timp după excavare și, exceptându-le pe cele din exteriorul actual al martorului de eroziune pe care s-a dezvoltat *tell*-ul, sunt suprapuse de complexe de locuire Gumelnița – locuințe neincendiate, zone menajere sau de pasaj. Traseele unora dintre șanțuri au fost precizate și magnetic și prin ERT.

În campania 2024 cercetarea s-a concentrat asupra golirii (Fig. 1) ultimului șanț de delimitare gumelnițean din Sx2 – lățimea la gură atinge 9,40 m, adâncimea, neatinsă, depășește 5 m.

Abstract

One of the main objectives of the 2021-2024 campaigns was the initiation of new researches in order to identify possible enclosure elements of the Bordușani Popină tell.

Thus, we decided to intrusively investigate, in a first stage (2021), the Southern area of the tell. At least six enclosure ditches of varying sizes were then identified and partially surveyed. All of them are abandoned shortly after their excavation and, except for those on the exterior of the current witness hill on which the tell developed, are superimposed by Gumelnița habitation complexes – unburnt dwellings, household or passage areas. The directions of some of the ditches were also identified through magnetometry and by ERT.

Illustration

Fig. 1. Sx2 – the last Gumelnița enclosure ditch.

Fig. 1. Sx2 – ultimul șanț de delimitare Gumelnița

11. Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj
Punct: Castrul roman „la Ruine” [tetrapylon – principia]

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 140716.01; **Cod LMI**: SJ-I-s-A-04859
Autorizație nr. 50/13.02.2024
Colectiv: George Cupcea – responsabil științific; Felix Marcu, Ciprian Ciobanu, Ștefania Dogărel (MNIT), Dan Deac (MJIAZ), Markus Zimmermann (Univ. Bayreuth), Radu Zăgreanu (CMBN), Maria-Cristina Marton (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare: Ministerul Culturii - 17500 lei
Perioada desfășurării **cercet**ării: 10 - 25.09.2024

Lista contextelor arheologice:

Cx 103 (/2023), completări – substrucție a drumului orientat E-V, formată din gresie sfărâmată şi bătătorită, cu dimensiunile de L= 5,8 m şi l = 7,1 m în locurile în care s-a păstrat cel mai bine. De asemenea, s-au mai păstrat câteva insule între cei doi piloni Cx 72 şi Cx 55. Pare a fi tăiat pe mijloc de un şanţ sau de un canal; cel mai probabil a fost tăiat şi de Cx 121. S-a putut observa prezenţa unor mici şanţuri înguste (Cx 126), cel mai probabil cu rolul de a întări şi susţine substrucţia de gresie.
Cx 112 – strat de lut negru compact, fără material arheologic, conturat între cele două ziduri ale porticului clădirii comandamentului; în capătul de E este probabil tăiat de groapa Cx 123.
Cx 114 – probabil strat de amenajare, compact, cu pietriş şi mortar.
Cx 115 – pământ negru lutos, se conturează ca un şanţ, probabil din fazele de lemn. Are lățimea de 0,6 m şi este mărginit în partea de N de Cx 124.
Cx 116 – şanţ cu umplutură asemănătoare cu Cx 115 (lut compact), probabil tot din faza de lemn, orientat E-V, pe o lățime de 0,9 m. Conturat între zidurile porticului de SE, pe pilonul Cx 50.
Cx 117 – şanţ sau canal ce împarte în două Cx 103, lat de 0,9 m. În partea de V este probabil acoperit de Cx 118.
Cx 118 – nivel de pietriş cu nisip ce acoperea substrucţia drumului (Cx 103). Păstrat sporadic.
Cx 119 – lut negru compact, asemănător cu Cx 120, care se află pe partea de V a lui Cx 103.
Cx 120 – lut negru compact, situat în partea de E a lui 103.
Cx 121 – şanţ care taie Cx 103, umplut cu un lut negru foarte compact, cu mici fragmente de cărămidă, fragmente de gresie şi pietriş, probabil din învelişul drumului (Cx 118 şi Cx 122?).
Cx 122 – nivel de pietriş roşiatic, asemănător cu Cx 118, având probabil aceeaşi funcţionalitate.
Cx 123 – groapă, umplutura are în componenţă pietriş, cărămidă şi bucăţi groase de mortar. Se află la capătul de SV al Cx 112 şi zidul porticului de SE.
Cx 124 – se conturează ca o groapă (de stâlp?) cu diametrul de 0,7 m.
Cx 125 – în acest stadiu al cercetării pare că acest context este rigola din partea de V a drumului, având o umplutură preponderent nisipoasă
Cx 126 – mici şanţuri conturate în Cx 103, orientate E-V, posibil cu rolul de a susţine conţinutul lui Cx 103 (vezi mai sus, completări la Cx 103).

Observații și concluzii generale:

În urma campaniei din anul 2024 a fost descoperit un nivel anterior amenajării *tetrapylon*-ului, pe care deocamdată nu-l putem încadra cronologic în relaţie cu fazele de lemn. Aparent avem de-a face cu substrucţia unui drum orientat N-S, care vine dinspre *porta praetoria* şi se opreşte brusc cu aprox. 3 m înainte de intrarea în *principia* (pentru detaliile descriptive a se vedea Cx 103). Drumul este foarte evident mărginit de două rigole a căror umplutură pare să fi fost deja înlăturată parţial (pe latura de E). Aparentul şanţ de pe mijloc se încheie la S cu o aglomerare de pietriş (Cx 118), despre care putem presupune că ar fi stratul inferior al fundaţiei gromei. Acest traseu al drumului apare descentrat faţă de amplasamentul pilonilor şi de intrarea în *principia* din faza de piatră. Ne-am fi aştepatat să ne aflăm la intersecţia celor două drumuri principale din castru, însă deocamdată lipsesc dovezile pentru *via principalis*, atât în plan, cât şi în profil. A fost acoperit de Cx 104, în care am găsit materiale arheologice care se datează în sec. II, până la Commodus (177-192 e.n.). Prin urmare, putem presupune că este un drum dintr-o fază de lemn, dar deocamdată ne lipseşte confirmarea stratigrafică. Pe măsură ce ne apropiem de intrarea în *principia*, această structură dispare, lăsând loc unei succesiuni de şanţuri şi umpluturi, care probabil definesc o amenajare a intrării în *princip*ia într-o fază anterioară. Singurul loc unde am identificat un nivel de călcare este colţul de SV al suprafeţei (Cx 114). În această fază intrarea în *principia* pare să fi fost mai îngustă, dacă luăm în considerare limita de V a contextului Cx 113.

Abstract

During the campaign of 2024, the entire surface was re-opened, except for the initia trench explored in 2018. The results confirmed the substructure of a N-S road, a previous phase of via praetoria that cannot be precisely dated until now, but also contributed to the general stratigraphy of the area.

Illustrations list:

Fig. 1. Topographic plan of the excavated area.
Fig. 2. Topographic plan of the *castrum* enclosure and the excavated area (2024).
Fig. 3. Photogrammetry of the entire excavated area (2024).

Fig. 1. Planul topografic al suprafeței cercetate

Fig. 2. Planul topografic al incintei castrului și al suprafeței cercetate (2024)

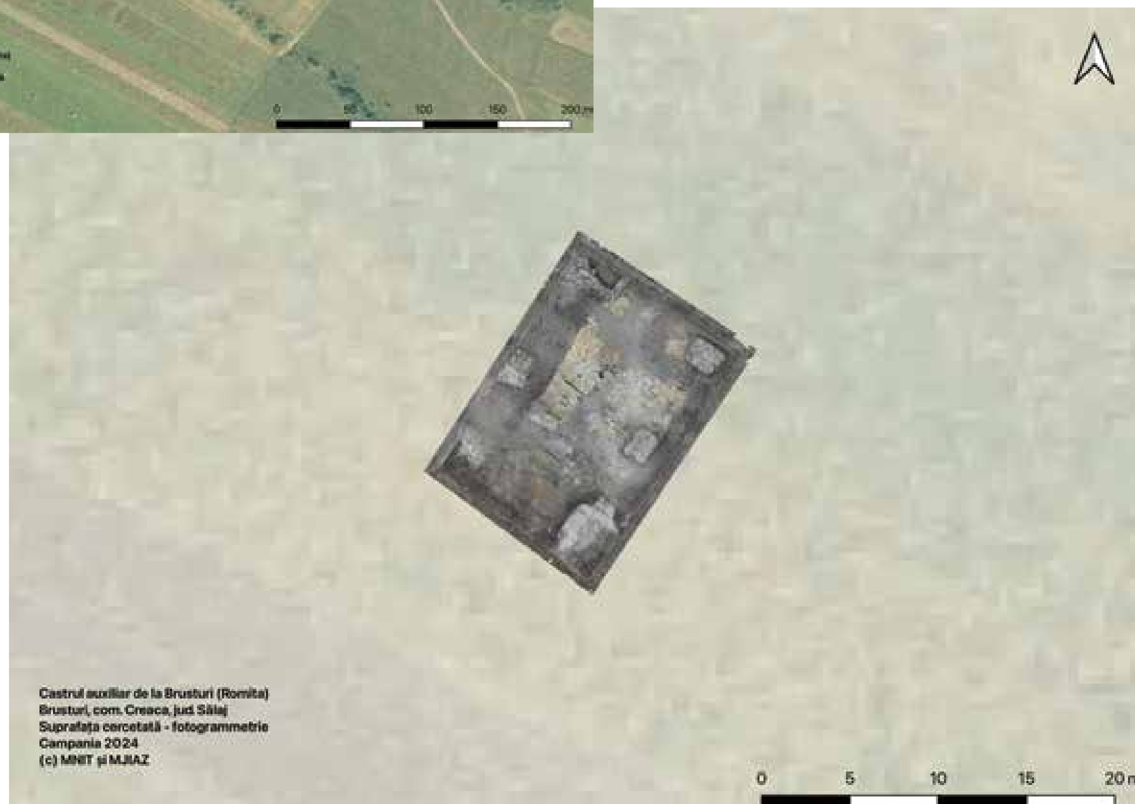

Fig. 3. Fotogrammetria întregii suprafețe cercetate (2024)

12. Caransebeș, jud. Caraș-Severin

Cetatea Medievală Caransebeș - sector Central
Punct: Str. Potocului nr. 22, Str. Romanilor nr. 45

Tip sit: 1 (locuire), 122 (cetate), 9 (necunoscut)
Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală)
Cod RAN: 51029.08, **Cod LMI:** CS-I-s-B-10806
Autorizație nr. 14/4.04.2023
Colectiv: Silviu Oța (MNIR) – responsabil șantier; Dacian, Rancu A. Ardeț, I. Leonti, Dimitrie Negrei (MJERG Caransebeș)
Finanțare: MNIR: 50000 lei, MCC: 25000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 17.09. – 20.10.2023

Situat în apropierea râului Sebeș, orașul medieval Caransebeș este în momentul actual suprapus de proprietățile particulare (case cu grădini și străzi) din partea de est a actualei localități. Situl datează din Evul Mediu și constă în zidurile demantelate ale fortificației de tip italian, cea din interiorul său (mai veche decât cea de tip italian ridicată la sfârșitul secolului al XVII-lea) menționată în documente ca având forma unui poligon cu zece laturi[1], străzile medievale și cele moderne, locuințe cu grădini, ateliere și magazine, construcții de cult creștine și musulmane.

În anul 2016, pe strada Romanilor, în zona de nord-est a orașului medieval s-au desfășurat primele cercetări preventive conduse de arheologi. Anterior, mai fuseseră efectuate și alte lucrări cu caracter edilitar (fără prezența unui arheolog atestat), dar ale căror rezultate au rămas necunoscute. În anul 2017 au demarat primele cercetări sistematice pe Strada Potocului[2]. Ele s-au desfășurat în partea central-vestică a orașului medieval. În veacul al XVII-lea, spre finalul său, mai precis după 1688, Caransebeșul a fost transformat în cetate bastionară de tip italian. Ca dimensiuni, a corespuns în linii mari celei anterioare, exceptând bastioanele și alte amenajări specifice. Imediat după reamenajare, fortificația a fost distrusă, inițial de către turci, apoi de către austrieci în prima jumătate a secolului al XVIII-lea[3]. Pe teritoriul său a apărut o nouă tramă stradală și au fost împroprietăriți o parte a cetățenilor orașului. Marea majoritate a zidurilor au fost distruse aproape până la nivelul fundațiilor, doar o mică parte mai rămânând în picioare. Fragmente ale lor mai sunt observabile pe două proprietăți de pe Strada Romanilor.

Rezultatele campaniilor anterioare constau în descoperirea părții vestice a micii fortificații interioare[4], două fragmente din zidul unui monument de cult[5], o parte a drumului medieval pietruit[6], locuințe, ateliere și magazine[7].

În perioada septembrie - octombrie 2023 am continuat cercetările arheologice programate, pe aceleași proprietăți de pe Străzile Potocului și Romanilor. Principalele obiective ale campaniei au fost acelea de a verifica stratigrafia unei săpături mai vechi din anul 2018 în zona unui atelier de fierărie și continuarea studierii monumentului identificat pe Strada Romanilor.

Pe Strada Potocului, a fost trasată o casetă (**C. 1/2023;** Pl. I/1), cu dimensiunile de 1,50 m x 1,50 m. A fost trasată la vest de S. 1/2018, spre nordul acesteia, la o distanță de 1,50 m de capătul ei. Am constatat că stratigrafia este identică cu cea înregistrată în anul 2018. Din păcate nu au fost recuperate nici artefacte care să modifice sau să aducă un plus de informație.

Pe proprietatea de pe strada Romanilor au fost trasate două secțiuni orientate NNV-SSE (Pl. I/2).

S. 1/B/2023 a fost amplasată la sud de S. 1/B/2023 (2,00 x 8,00 m). a fost identificat zidul nr. 1 (surprins în S. 1/B/2022), tencuit spre nord.

Spre est, zidul are o întrerupere și este parțial distrus. La adâncimea de 0,90 m are o lespede de piatră, ceea ce ar putea marca un prag (Pl. I/6). Pe profilul estic al secțiunii nu se vede o urmă de scoatere și nici vreun fragment de zid, ceea ce ar putea indica o posibilă intrare în clădire.

La sud de el era un nivel de morminte bulversate și jefuite, iar dedesubt a mai fost identificat un mormânt *in situ*, lipsit de inventar.

În interiorul ei, lângă zid s-au practicat înmormântări, dovadă fiind oasele găsite acolo. Din păcate, acestea sunt bulversate (Pl. I/7). Dacă avem în vedere numărul craniilor descoperite, ele provin de la doi indivizi.

La mică distanță a fost identificat capătul unui un alt zid distrus (Z. 2.; Pl. I/5), mai timpuriu, cu o groapă în centru, în care au fost găsite alte oase umane răvășite, acoperite de fragmente de țigle medievale sparte. În jurul oaselor, spre estul și nordul micii gropi erau cărămizi întregi, asemeni unei casete. Pe toate laturile sale au fost găsite oase umane disparate (Pl. I/8).

La nord de zid, au mai fost descoperite și cercetate parțial două morminte *in situ* (Pl. I/4). Primul era într-o criptă (Z. 3) din care s-a mai păstrat doar baza și câteva pietre în zona picioarelor, deci spre est. Restul scheletelor din criptă au fost aruncate atât spre nord cât și spre sud.

Și acest zid (Z. 2) era tencuit pe latura sa de nord. Lângă el au fost recuperate două fragmente de tencuială pictată cu culoarea roșie și în negru.

Cronologic, el a fost distrus înaintea lui Z.1, dar anterior au fost jefuite mormintele de la nord de el. La 1,5 m nord de el era o aglomerare de moloz, printre care erau și oase umane disparate, provenite cel mai probabil din criptă sau din jurul ei.

Peste complexele funerare distruse, dar și peste cele rămase *in situ* (M2, 3/S.1/B/2023), era un nivel de distrugere al zidului (Z. 2). Acesta a fost datat cu o monedă emisă în anul 1538, în timpul lui Ferdinand I de Habsburg.

Acesta a fost suprapus de un nivel de incendiere care se întinde pe toată suprafața secțiunii, de la metrul 5 la 8.

Peste zid era un nivel de pământ maro amestecat cu pietre și fragmente de cărămizi, dar și bucăți de lut. Spre

1 GROZA 1993, p. 91, Fig. 2; SEBESTYEN 1984, p. 42-44.
2 OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2018, p. 23-24; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019, p. 34-35; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2020, p. 69; OȚA, RANCU, NEGREI 2023, p. 74-75.
3 OȚA 2022a, p. 151-174.
4 Articol sub tipar la revista Memoria Antiqvitatis/*„Câteva date arheologice asupra fortificațiilor de la Caransebeș" (Observații preliminare).*
5 OȚA, RANCU, NEGREI 2023, p. 74-75.
6 OȚA 2019, p. 277-292.
7 OȚA 2022b, p. 181-193; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019a, p. 34-35.

nord, în caroul 4 au fost găsite ancadramente din piatră pentru poartă. Tot de acolo provine și o balama de ușă, confecționată din fier.

Acesta, la rândul său a fost urmat de un nivel de mortar amestecat cu pietre și la o distanță de 1,25 m de o aglomerare de pietre mari și mijlocii. Spre nord de ele este un strat gros de moloz, perforat de o groapă modernă sau contemporană din care a fost scoasă piatră.

Peste mortar, erau trei niveluri succesive de incendiu, urmat de o lentilă de pământ gălbui și nivelul de pământ arabil. Cel mai timpuriu nivel de incendiu a fost datat cu o monedă emisă în timpul lui Ferdinand I de Habsburg, emisă în anul 1544.

Materialul arheologic recuperat din necropolă și din molozul rezultat în urma distrugerii celor două biserici este unul destul de sărac, dar în acelați timp foarte interesant.

Din ultimele niveluri de distrugere, din interiorul ultimei biserici în funcție au fost recuperate două fragmente de brățări din sticlă colorată, bucăți de sticlă de la pahare și de la alte recipiente. Tot de acolo provine și o monedă de argint din secolul al XVI-lea și un fragment de clopoțel, probabil din argint.

Din mormintele răvășite, găsite în zona criptei provin câteva copci și potcoave de cizme.

Practic, monumentele au cunoscut cel puțin două mari faze de distrugere, ultima prin incendiere.

S. 2/B/2023 (2,00 x 6,00 m) a fost trasată la o distanță de 0,5 m de S. 1/B/2022. Capetele nordice ale celor două secțiuni erau pe aceeași linie. Aici, a fost găsit un fragment din același zid, tencuit pe partea nordică. Lângă, era moloz rezultat din demantelare. Spre sud, a fost identificat un pavaj de piatră, lipit de el, iar lângă un nivel de morminte distruse, fără inventare funerare. Prezența pe unele oase a oxizilor de cupru demonstrează că defuncții au avut fie și parțial inventar, dar foarte probabil au fost jefuiți.

Prezența unor fragmente de scânduri de cireș, dar și a unor cuie indică faptul că fie și parțial morții au fost depuși inițial în sicrie.

Sub nivelul de oase bulversate (Pl. I/9) au fost identificate și câteva morminte *in situ*, mai mult sau mai puțin afectate de aceste jafuri (Pl. I/10).

Trebuie remarcat că unii defuncți au fost depuși în groapă în sicrie de lemn de cireș. Au mai fost observate resturi de scânduri și mai multe cuie de fier. Inventarele sunt foarte sărace și constau în potcoave de cizme (M. 4), un inel ornamentat cu granule (M. 1) și un mic nasture (M. 10).

Materialele arheologice recuperate din cele două secțiuni constau în special în ceramică de uz comun, piese de arhitectură (Pl. I/3), resturi osteologice umane de la mormintele jefuite, resturi osteologice animale, cuie, potcoave de cizme și pentru cai, două monede, fragmente de cuțite și de brățări din sticlă colorată, o balama de ușă, fragmente de sticlă, o bucată de clopoțel etc. Cronologia acestor piese indică o datare a bucăților de monument în secolele XIV-XVI.

Abstract

During 2023, in this archaeological site, a square (1.5 x 1.5 m) was drawn on a property on Potocului Street and two trenchs(S. 1/B/2023 and S. 2/B/2023) on another one from Romanilor Street.

The results consist of the discovery of a wall identified in the previous campaign (2022) that belonged to a destroyed cult monument, another wall in its immediate vicinity to the north and a crypt. Several graves were investigated *in situ* and others destroyed and looted.

Very probably the walls belong to overlapping churches, both destroyed during the 16th century.

The archaeological inventory is relatively poor and consists of common pottery, architectural pieces, human osteological remains from looted graves, animal osteological remains, nails, boot and horseshoes, two coins, fragments of knives and colored glass bracelets, clothing accessories, some ornaments, a door hinge, fragments of glass, a fragment of a bell, etc.

Bibliografie:

GROZA 1993 – Groza, L., *Cetatea Caransebeș - Câteva precizări cronologice*, în: Banatica, 12, II, p. 89-99.

OȚA 2019 – Oța, S., *O stradă în Caransebeșul medieval (secolele XVI-XVII). Primele cercetări arheologice*, în: Croitoru, C. (ed.), Miscellanea historica et archaeologica in honorem Professoris Ionel Cândea septuagenarii, Bucureşti - Brăila, Editura Academiei Române - Editura Istros, 2019, p. 277-292.

OȚA 2022a – Oța, S., *Excavations from Medieval City of Caransebeș*, în: Faces of war, vol. 6, Grabarczyk, T., Pogońska-Pol, M. (eds.), City and War, Łódź, Editura WYDAWCA, 2022, p. 151-174.

OȚA 2022b – Oța, S., *An Iron Processing Workshop at Caransebeș (17th Century)*, în: Sekelj Ivančan, T., Karavidović, T., Tkalček, T., Krznar, S., Belaj, J. (eds.), Secrets of Iron – From Raw Material to an object. Proceedings of the 7th International Conference of Mediaeval Archaeology of the Institute of Archaeology Zagreb, 10th – 11th September 2020, Zbornik Instituta za Arheologiju, Serta Instituti Archaeologici, Knjiga/Volume XX, Zagreb 2022, p. 181-193.

OȚA 2024 – Oța, S., *Câteva date arheologice asupra fortificațiilor de la Caransebeș*, în: Memoria Antiquitatis, XXXIX (2023), 2024, p. 391-407.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2018 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: Strada Potocului, nr. 22*, în: CCAR. Campania 2017, București, 2018, 23-24.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019a – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: Strada Potocului, nr. 22*, în: CCAR. Campania 2018, București, 2019, p. 34-35.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019b – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Cercetări arheologice la în orașul medieval fortificat Caransebeș, campaniile 2017–2019 (observaţii preliminare)*, în: Acta Mvsei Caransebesiensis. Tibiscvm, Serie nouă, Arheologie – Istorie – Etnografie, 9, Caransebeș 2019, p. 131-143.

Pl. I: 1. Cas. 1/2023; 2. Secțiunile de pe Str. Romanilor - vedere aeriană; 3. Piese de arhitectură distruse, descoperite în S. 2/B/2023; 4.Cripta 1 din S. 1/B/2023; 5. Z. 1 și Z. 2 din S. 1/B/2023 - vedere aeriană; 6. Z. 1 din S. 1/B/2023 cu intrarea în biserică; 7. Craniu din S/1/B/2023, între Z. 1 și Z. 2; 8-9. Oase umane din morminte distruse în S. 1/B/2023 și S. 2/B/2023; 10. Morminte din S. 2/B/2023 descoperite la sudul pavajului de lângă Z. 1

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2020 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: Strada Potocului, nr. 22*, în: CCAR. Campania 2019, București, 2020, p. 69.

OȚA, RANCU, NEGREI 2023 – Oța,S., Rancu, D., Negrei, D., 16. *Caransebeș, jud. Caraș-Severin*, în: CCAR. Campania 2022, București-Târgoviște, p. 74-75.

SEBESTYEN 1984 – Sebestyen, Gh., *Unele cetăți ale Banatului şi desenele lui L. F. Marsigli*, în: Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă, 1984, 15, 1, p. 41–49.

Illustration:

Pl. I. 1. The Square 1/2023; 2. The trenches on Romanilor Street - aerial view; 3. Destroyed architectural pieces discovered in the Trench 2/B/2023; 4. The Crypt 1 from the Trench 1/B/2023; 5. The Wall 1 and 2 from the Trench 1/B/2023 - aerial view; 6. The Wall 1 from Trench 1/B/2023 with the entrance to church; 7. Skull from Trench/1/B/2023, between the Wall 1 and the Wall 2; 8-9. Human bones from destroyed graves from Trench 1/B/2023 and Trench 2/B/2023; 10. Graves from Trench 2/B/2023 discovered south of the pavement near the Wall 1.

13. Caransebeș, jud. Caraș-Severin
Cetatea Medievală Caransebeș (sector Central)
Punct: Strada Potocului nr. 22

Tip sit: 1 (locuire), 122 (cetate), 9 (necunoscut)
Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală)
Cod RAN: 51029.08, **cod LMI**: CS-I-s-B-10806
Autorizație nr. 77/14.05.2024
Colectiv: Silviu Oța (MNIR) – responsabil șantier; A. Ardeț, I. Leonti, Dimitrie Negrei (MJERG Caransebeș)
Finanțare MNIR: 50000, MCC: 25000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 31.08 – 14.10.2024

Orașul medieval Caransebeș, atestat pentru prima oară spre finalul veacului al XIII-lea în timpul regelui Ladislau al IV-lea Cumanul, este situat în apropierea râului Sebeș. În prezent, el a fost suprapus parțial de orașul actual și constituie partea sa estică. Fortificațiile medievale și premoderne (ultima fază este în stil italian și se datatează în timpul prezenței austriecilor aici, deci după 1688) au fost demantelate în cursul anului 1701. Cetatea interioară este descrisă în scrierile călătorilor care au trecut pe acolo ca având forma unui poligon cu zece laturi[1]. În jurul său au existat străzile medievale târzii și cele premoderne, locuințe, ateliere și magazine, biserici și moschei. Unele dintre acestea au funcționat și în afara zidurilor exterioare ale orașului.

Primele cercetări arheologice preventive au avut loc în anul 2016, urmând ca mai apoi, din anul 2017[2] să fie desfășurate săpături sistematice între Strada Romanilor și Strada Potocului. Anterior anului 2016, au mai fost desfășurate săpături arheologice prilejuite de amenajări edilitare, dar nu sub conducerea unui arheolog acreditat. Rezultate, din păcate, nu sunt cunoscute, în afara mențiunilor unor piese diverse. Cercetările sistematice au început în partea central-vestică a Caransebeșului medieval fortificat. După retragerea armatelor otomane, în anul 1688, fortificațiile vechi ale orașului au fost reamenajate, în stil italian. Dimensiunile sale anterioare au fost păstrate în linii mari aceleași, excepție făcând bastioanele și alte amenajări militare. După refortificare, cetatea a fost distrusă, inițial de către turci, apoi de către austrieci la începutul veacului al XVIII-lea[3]. După aceste evenimente, spațiul orașului în această zonă a fost reamenajat. Cele mai multe ziduri au fost demantelate și acoperite cu moloz. În picioare au mai rămas doar câteva fragmente pe proprietăți de pe Strada Romanilor.

Până în anul 2024 cercetările s-au concentrat pe descoperirea vestigiilor din partea vestică a fortificației interioare și pe zona sa de vest[4], câteva fragmente din zidurile unor monumente de cult suprapuse parțial[5], o parte

1 GROZA 1993, p. 91, Fig. 2; SEBESTYEN 1984, p. 42-44.
2 OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2018, p. 23-24; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019a, p. 34-35; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2020, p. 69; OȚA, RANCU, NEGREI 2023, p. 74-75.
3 OȚA 2022a, p. 151-174.
4 OȚA 2024, p. 391-407.
5 OȚA, RANCU, NEGREI 2023, p. 74-75; OȚA 2021, p. 165-185;

a drumului care străbătea orașul de la nord la sud[6], locuințe, ateliere și magazine[7].

În cursul anului 2024, cercetarea s-a desfășurat pe proprietatea de pe Strada Potocului, asemeni anilor precedenți.

Au fost trasate cinci casete la vest de cetatea din interiorul orașului. Caseta 1/2024 (3 x 5 m) a fost orientată aprovimativ NS, cu o mică deviație. Cea de-a doua, Caseta 2/2024 (3 x 5 m) orientată similar și paralelă cu precedenta, a fost amplasată la est de ea. Martorul dintre casete a avut lățimea de 0,5 m.

În primele două casete, a fost descoperită o porțiune din pavajul trotuarului medieval (Cas. 2/2024) și au fost cercetate parțial resturile unei locuințe (Pl. I/1). Spre sud, a fost identificată o porțiune de pavaj, relativ târziu, din piatră, care era amenajat perpendicular pe strada medievală și se termina lângă locuința menționată. Acest pavaj a apărut și în Cas. 1/2024, în zona sa sudică. În acest moment nu putem preciza dacă este vorba de un fragment dintr-o stradă târzie, cel mai probabil din perioada stăpânirii austriece, sau este un fragment din baza unei construcții din același interval cronologic.

Sub acest drum, dar și spre nord, a fost identificat un alt pavaj din piatră măruntă (Pl. I/2). El aparținea unei locuințe premoderne, cel mai probabil din perioada prezenței Imperiului Otoman aici.

Sub acest pavaj a fost identificată o vatră pentru prelucrarea fierului (Pl. I/3).

În colțul de nord-est al Casetei 1/2024 a fost identificată o groapă umplută în principal cu piatră și pământ (Pl. I/4). Ea se întindea și în Caseta 2/2024, în colțul de nord-vest.

Sub prima vatră pentru prelucrarea fierului, a fost identificată o alta mai timpurie, cu aceeași destinație (Pl. I/5).

În Caseta 1/2024, pe latura de vest, au fost identificate la adâncimea de 0,90 m, o platformă mică de pietre (Pl. II/1), iar în lateralul său, spre sud o piatră de râșniță, posibil romană, refolosită.

După demontare, a apărut o nouă platformă în lateralul primeia (Pl. 2/2).

Tot acolo, spre nordul casetei a funcționat un cuptor construit și piatră, tegule și cărămizi romane (Pl. II/3). Limitele sale erau marcate cu o bordură de pietre de dimensiuni diferite. Spre est, era o lentilă de arsură care cobora în groapa din nord-estul secțiunii.

Sub platforma de pietre a fost identificată o locuință a cărei podea a fost amenajată cu un pământ galben și pietre mărunte (Pl. II/4). Ea a fost cercetată doar parțial. Sub ea a fost identificată o altă groapă alungită care intra în profilul vestic.

Materialele recuperate constau în piese de fier (cuie, piroane, potcoave), ceramică de uz comun și de lux (probabil de Iznik și chinezească), resturi osteologice provenite de la animale, bucăți de fier topit, fragmente de sticlă.

Caseta 3/2024 (3 x 3 m), a fost trasată în zona de nord a proprietății, la sud de Secțiunea 1/2017 (Pl. III/1).

Casetele 4 și 5/2024 aveau aceleași dimensiuni cu precedenta (3 m x 3 m). Au fost amplasate la nord de Secțiunea 1/2017, fără un martor între ele.

Perioada stăpânirii austriece este reprezentată de acoperirea parțială a pavajului medieval cu piatră amestecată cu pământ (Pl. III/2) în vederea creerii unui teren plan, în special în zona rigolelor.

În toate aceste ultime trei casete, au fost descoperite pavaje medievale provenite de la trotuar, dar și parțial de la drumul pentru care (Pl. III/3).

Tot aici au fost identificate rigole pentru scurgerea apei. Materialul recuperat constă în piese de fier (cuie, un cuțit cu plăsele de os, lamă de briceag), ceramică și resturi osteologice provenite de la animale. În caseta 5, în colțul de sud-vest, pavajul a fost distrus în perioada contemporană, acolo fiind îngropate resturile unei vite (Pl. III/4).

În Caseta 4/2024 și Caseta 5/2024 au fost identificate două gropi circulare în trotuar, în lateralele rigolei principale (Pl. III/3). Nu este exclus ca în acestea să fi fost fixate fie pietre circulare, fie bucăți de trunchiuri de copac pe care a existat o punte de trecere în perioadele în care precipitațiile erau mai abundente. Această eventuală punte ar fi putut face legătura între drumul principal și casa de la marginea trotuarului, de pe latura sa vestică.

În Caseta 4, spre nord a fost descoperit pe pavajul medieval un schelet de câine.

Abstract

During 2024, the research was conducted on the property on Potocului Street, like in previous years. Five squares were marked out west of the citadel inside the city. The square 1/2024 (3 m x 5 m) was oriented approximately NS, with a small deviation. The second, Square 2/2024 (3 m x 5 m) oriented similarly and parallel to the previous one, was located east of it.

In the first two squares, a portion of the medieval pavement was discovered (Sq. 2/2024) and the remains of a dwelling were partially investigated. To the south, a relatively late portion of stone pavement was identified, which ran perpendicular to the medieval street and ended near the aforementioned dwelling. Under this road, but also to the north, another small stone pavement was identified (Pl. I/2). It belonged to a pre-modern dwelling, most likely from the period of the Ottoman Empire's presence here. Under this pavement, hearths for iron processing were identified on several levels.

In the last three squares (Squares 3, 4 and 5, each with a size of 3,00 x 3,00 m), medieval paving stones from the sidewalk were discovered, but also partially from the road for which (Pl. III/3).

Also here, gutters for water drainage were identified. The recovered material consists of iron pieces (nails, a knife with bone blades, a penknife blade), ceramics and osteological remains from animals.

S. Oța, *Necropolele de la Caransebeș-Strada Romanilor. Primele cercetări arheologice*, articol sub tipar la revista Pontica.

6 OȚA 2019, p. 277-292.

7 OȚA 2022b, p. 181-193; OȚA 2023a, p. 333-352; OȚA 2023b, p. 159-170; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019a, p. 34-35; OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019b, p. 131-143.

Bibliografie

GROZA 1993 – Groza, L., *Cetatea Caransebeș - Câteva precizări cronologice,* în: Banatica, 12, II, p. 89-99.

OȚA 2019 – Oța, S., *O stradă în Caransebeșul medieval (secolele XVI-XVII). Primele cercetări arheologice*, în: Croitoru, C. (ed.), Miscellanea historica et archaeologica in honorem Professoris Ionel Cândea septuagenarii, Bucureşti-Brăila, Editura Academiei Române - Editura Istros, 2019, p. 277-292.

Oța 2021 – Oța, S., *Identificarea necropolelor și bisericilor medievale și moderne din orașul Caransebeș (secolele XI–XVIII) / Identification of Medieval and Modern Necropolises and Churches in the Town of Caransebeș (11th–18th Centuries)*, în: Crîngaci Țiplic, M. (ed.), Spațiul sacru în orașul medieval: perspective arheologice și istorice, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021, p. 165-185.

OȚA 2022a – Oța, S., *Excavations from Medieval City of Caransebeș*, în: Faces of war, vol. 6, Grabarczyk, T., Pogońska-Pol, M. (eds.), City and War, Łódź, Editura WYDAWCA, 2022, p. 151-174.

OȚA 2022b – Oța, S., *An Iron Processing Workshop at Caransebeș (17th Century)*, in: Sekelj Ivančan, T., Karavidović, T., Tkalček, T., Krznar, S., Belaj, J. (eds.), Secrets of Iron – From Raw Material to an object. Proceedings of the 7th International Conference of Mediaeval Archaeology of the Institute of Archaeology Zagreb, 10th – 11th September 2020, Zbornik Instituta za Arheologiju, Serta Instituti Archaeologici, Knjiga/Volume XX, Zagreb 2022, p. 181-193.

OȚA 2023a – Oța, S., *Piese de harnașament medievale și moderne descoperite în orașul fortificat Caransebeș,* în: *Varia Archaeologica* (III). Situri și Peisaje Arheologice din Spațiul Românesc, Iași, 2023, p. 333-352.

OȚA 2023b –Oța, S., P*iese de armament descoperite în oraşul Caransebeş (secolele XVI-XVII/XVIII). Consideraţii preliminare*, în: Banatica, 33/2023, p. 159-170.

OȚA 2024 – Oța, S., *Câteva date arheologice asupra fortificațiilor de la Caransebeș,* în: *Memoria Antiquitatis XXXIX (2023), In memoriam Dr. Dan Monah (1943-2013)*, p. 391-407.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2018 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22*”, în: CCAR. Campania 2017, București, 2018, p. 23-24.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI, 2019a – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22”*, în: CCAR. Campania 2018, București, 2019, p. 34-35.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2019b – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Cercetări arheologice la în orașul medieval fortificat Caransebeș, campaniile 2017–2019 (observaţii preliminare)*, în: Acta Mvsei Caransebesiensis. Tibiscvm, Serie nouă, Arheologie - Istorie - Etnografie, 9, Caransebeș 2019, p. 131-143.

OȚA, ARDEȚ, NEGREI 2020 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22*”, în: CCAR. Campania 2019, București, 2020, p. 69.

OȚA, RANCU, NEGREI 2023 – Oța,S., Rancu, D., Negrei, D., 16. *Caransebeș, jud. Caraș-Severin*, în: CCAR. Campania 2022, București-Târgoviște, p. 74-75.

SEBESTYEN 1984 – Sebestyen, Gh., *Unele cetăți ale Banatului şi desenele lui L. F. Marsigli*, în: Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă, 1984, p. 15, 1, p. 41–49.

Illustrations list:

Pl. I. Caransebeș. Campaign 2024. 1. Squares 1-2/2024. Premodern road or the base of a construction near a dwelling (marked with stakes) erected next to the medieval road; 2. Square 1. Detail of a paving of small stones under a layer of earth overlain by a possible road or base of a premodern construction; 3. Square 1/2024. Fireplace for iron processing, under the paving of small stones; 4. Square 1/2024. Pit; 5. Square 1. Fireplace 2 sectioned and the pit in the NE corner.

Pl. II. Caransebeș. Campaign 2024. 1. Square 1/2024. Stone platform and millstone; 2. Square 1. Stone platform; 3. Square 1. Stone platform and stone oven, bricks and Roman tiles; 4. Square 1/2024. Western profile with the trace of the floor of the dwelling and the pit beneath it.

Pl. III. Caransebeș. Campaign 2024. 1. Square 3/2024; 2. Austrian arrangement with earth and stones over the medieval road Squares 4-5/2024; 3. Squares 4-5/2024. Pits in the pavement and a contemporary pit for cattle bones; 4. Square 5/2024. Remains of a cattle skeleton.

1. Cas. 3/2024

2. Amenajare austriacă cu pământ și pietre peste drumul medieval
Cas. 4-5/2024

3. Cas. 4-5/2024. Gropi în pavaj și o groapă contemporană pentru oasele vitei

4. Cas. 5/2024. Resturi din scheletul unei vite

Pl. I. Caransebeș. Campania 2024. 1. Cas. 1-2/2024. Drum premodern sau baza unei construcții lângă o locuință (marcată cu jaloane) ridicată lângă drumul medieval; 2. Cas. 1. Detaliu de pavaj din pietre mărunte sub un strat de pământ suprapus de un posibil drum sau bază construcție premodernă; 3. Cas. 1/2024. Vatră pentru prelucrarea fierului, sub pavajul de pietre mărunte; 4. Cas. 1/2024. Groapă; 5. Cas. 1. Vatra 2 secționată și groapa din colțul de NE

1. Cas. 1-2/2024. Drum premodern sau baza unei construcții lângă o locuință (marcată cu jaloane) ridicată lângă drumul medieval

2. Cas. 1. Detaliu de pavaj din pietre mărunte sub un strat de pământ suprapus de un posibil drum sau bază construcție premodernă

3. Cas. 1/2024. Vatră pentru prelucrarea fierului, sub pavajul de pietre mărunte

4. Cas. 1/2024. Groapă

5. Cas. 1. Vatra 2 secționată și groapa din colțul de NE

Pl. II. Caransebeș. Campania 2024. 1. Cas. 1/2024. Platformă de pietre și piatră de râșniță; 2. Cas. 1. Platformă de pietre; 3. Cas. 1. Platformă de piatră și cuptor din piatră, cărămizi și tegule romane; 4. Cas. 1/2024. Profilul vestic cu urma podelei locuinței și groapa de sub ea

1. Cas. 1/2024. Platformă de pietre și piatră de râșniță

2. Cas. 1. Platformă de pietre

3. Cas. 1. Platformă de piatră și cuptor din piatră, cărămizi și tegule romane

4. Cas. 1/2024. Profilul vestic cu urma podelei locuinței și groapa de sub ea

Pl. III. Caransebeș. Campania 2024. 1. Cas. 3/2024; 2. Amenajare austriacă cu pământ și pietre peste drumul medieval Cas. 4-5/2024; 3. Cas. 4-5/2024. Gropi în pavaj și o groapă contemporană pentru oasele vitei; 4. Cas. 5/2024. Resturi din scheletul unei vite

14. Călugăreni, jud. Mureş

Punct: Castrul roman, thermae și vicusul militar de la Călugăreni

Tip de sit: 12 (locuire militară), 121 (castru), 144 (terme)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană)
Cod RAN: 116616.01; 116616.02
Autorizaţia nr. 26/2024
Colectiv: Nicoleta Man – responsabil șantier; Panczel Szilamer, Daniel Cioată (MJ Mureș), Manuel Fiedler (Universitatea Humboldt Berlin) – responsabii de sectorare; Angyus Diana (MJ Mureș), Silvia Mustață, Dávid Pertuț (UBB Cluj-Napoca), Lóránt Vass, Szabolcs Zsolt Nagy (Universitatea Catolică Pázmány Péter), Constanze Höpken, Marie-Hélène Lindner, Hanna Koch (Universitatea Humboldt Berlin), Christoph Merzenich (Colegiul Universitar Erfurt), Ferdinand Heimerl (Universitatea Trier), Katalin Sidó, Orsolya Szilágyi, László Szekernyés, Péter Simon, Bernadett Kovács, Krisztina Csibi, Bíró Sándor Zsolt, Hanna Szász, Henrietta Magyarosi, Áron Tulit (MJ Mureș)
Perioada desfășurării cercetării: 23.05 – 15.09.2024

În campania de cercetări arheologice 2024 (Fig. 1) s-au continuat săpăturile în cele trei sectoare începute în anii precedenți și anume *principia* castrului, băile castrului și vicusul militar. Principalele obiective ale campaniei din anul 2024 au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice, stabilirea planimetriei părții de nord-vest a principiei și a laturii nordice a termelor. De asemenea, s-au urmărit fazele de construcție și de reconstituire a secvenței cronologice a structurii și identificarea tipului de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul A. Castrul auxiliar

Prin cercetările arheologice desfășurate începând cu 2013 în clădirea comandamentului (*principia*) din castrul auxiliar (sectorul A) de la Călugăreni am reușit să delimităm extinderea exactă a clădirii și să definim funcționalitatea unora dintre încăperi. Campania din 2024 a vizat identificarea elementelor structurale din curtea interioară, din porticul nordic și sudic (Fig. 2). Pentru atingerea obiectivelor propuse a fost deschisă suprafața denumită A/2024, care s-a suprapus parțial peste suprafețele cercetate în anii anteriori și care a măsurat în total 360 mp.

Săpăturile desfășurate în lunile iulie și august s-au concentrat pe curtea interioară. Sub straturile legate de distrugerea clădirii a fost identificat stratul de pietriș interpretat ca nivelul de călcare din ultima fază de folosire a curții și nivelarea legată de amenajarea acestui ultim nivel. Pe latura sudică și nordică a curții am putut identifica straturi masive de arsură și chirpici care pot fi puse în legătură cu distrugerea și reconstrucția diferitelor nivele din portic. Pe baza informației documentate de-a lungul campaniilor de cercetare sistematică desfășurate până acum, se conturează din ce în ce mai clar ipoteza conform căreia *principia* castrului a suferit o distrugere, după care a fost refăcută, cel mai probabil cândva în prima jumătate, către mijlocul secolului al III-lea p.Chr. Urmele acestor distrugeri și refaceri au fost documentate în zona basilicii și a încăperilor laterale ale curții. Materialul arheologic identificat este specific pentru tipurile de activități umane desfășurate într-o asemenea clădire: foarte multe cuie de *caligae*, vârfuri de săgeți care au fost, foarte probabil, depozitate în încăperile laterale ale curții și o cantitate moderată de ceramică de uz comun și oase de animale. De asemenea, cercetarea a dus la identificarea unei intervenții de amploare, poziționată în partea nord-vestică a curții, care ar putea fi legată de o activitate ulterioară, de perioadă modernă și care a distrus o marea parte a stratigrafiei de perioadă romană în această parte a curții. Natura exactă și datarea acestei intervenții urmează să fie stabilite în campaniile viitoare.

Sectorul B. Termele castrului roman

Așa cum reiese din prezentarea planului general, cea mai mare parte din clădirea termelor a fost cercetată în campaniile arheologice din anii anteriori. În ultimii doi ani ne-am concentrat atenția asupra relației dintre clădire și spațiul din imediata apropiere. Astfel în anul 2024 a fost trasată o secțiune de 10 x 2 m (Fig. 3, Area B, B14) pentru a verifica dacă există o legătură între clădire și drumul care trece la nord de aceasta. Nu ar fi exclus ca acesta din urmă, utilizat astăzi de către sătenii din Călugăreni să fi fost construit în antichitate, cu atât mai mult cu cât, potrivit planului băilor, fațada acestora este îndreptată spre nord.

Ceea ce s-a constatat a fost doar un strat gros de amenajare de aproximativ 1 m adâncime aflat imediat sub stratul vegetal, fără material arheologic, urmat de un strat gros de aproximativ 0,20 m de pământ de culoare neagră cu fragmente de materiale de construcții. Resturile de țigle, cărămizi, fragmente ceramice sau mortar ne arată faptul că ne aflăm în apropiere unei clădiri distruse, fără a suprinde aleea care ducea către intrarea principală în terme. (Fig. 4)

În anii care urmează ne propunem secționarea drumului modern în încercarea de a observa posibilele amenajări de factură romană în acest perimetru.

Sectorul C. *Vicus*-ul militar

În *insula* de nord-vest a *vicus*-ului militar au continuat săpăturile la suprafața C6 având o suprafață totală de 100 mp și deschisă inițial în 2019 (Fig. 5). Suprafața a fost trasată în vecinătatea drumului arterial de pe axa est-vest pentru a documenta starea de conservare a drumului și a clădirilor adiacente. În partea de sud a zonei cercetate a fost identificat drumul roman ușor deranjat de gropi moderne. Imediat lângă drum, au fost descoperite două case cu fundație de piatră și elevație ușoară tip *Streifenhaus* separate de o alee pietruită. Pe baza materialului arheologic, utilizarea structurii se datează în sec. al III-lea p. Chr., iar concentrația mare de zgură și deșeuri de la prelucrarea osului confirmă prezența unui mic centru meșteșugăres în zona insulei cercetate.

În campania anului 2025, cercetarea arheologică a sitului de la Călugăreni se va concentra pe cele două sectoare cercetate în anii precedenți.

Abstract

The excavations at the Roman auxiliary fort at Călugăreni (Area A) continued in 2024, focusing on the headquarters building (*principia*), where trench A/2024

was opened, covering the area of the internal courtyard. Following the excavation of features associated with the destruction of the building's stone phase, contexts related to the latest phases of use were identified. These include the final stepping level of the courtyard, composed of pebbles, along with the leveling layer prepared for it, as well as the most recent phases of the northern and southern *porticus*.

In the northwestern part of the military *vicus* (Area C), trench C6 was excavated. In the southern section of the trench, a well-preserved segment of the Roman main road was identified. Oriented towards this road, remains of two distinct strip houses, along with associated external walking surfaces, were also uncovered.

Bibliografie:

GAUL, SÁGI, VASÁROS 2014 – Gaul, C., Sági, G., Vasáros, Zs. (eds.) *Identitás és kultúra 1 / Identity and culture 1. Ipartanszék füzetek 1*. Budapest, 2014.

GAUL, VASAROS 2015 – Gaul, C., Vasáros, Zs. (eds.), *Identitás és kultúra 2 / Identity and culture 2. Ipartanszék füzetek 3*, Budapest, 2015.

GAUL, VASAROS 2016 – Gaul, C., Vasáros, Zs. (eds.), *Identitás és kultúra 3 / Identity and culture 3. Ipartanszék füzetek 4*, Budapest, 2016.

MAN 2006 – Man, N., *Ceramica ștampilată descoperită în castrul roman de la Călugăreni*, în: Marisia, 28, 2006, p. 113-117.

MAN, CIOATĂ 2012 – Man, N, Cioată, D.M., *Archaeological researches in the military vicus from Călugăreni*, în: Marisia, 32, 2012, p. 85-99.

PÁNCZÉL 2015 – Pánczél, Sz.-P., *The Roman Fort from Călugăreni (Mureș County, Romania),* in: Vagalinski, L., Sharankov, N. (eds.), Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies, Ruse, Bulgaria, September 2012, Bulletin of the National Archaeological Institute 42, Sofia, 2015, p. 909-916.

PANCZEL *et alii* 2016a – Pánczél, Sz.-P., Bitay, E., Kacsó, I., Tănăselia, C., Nyulas, D., Veress, E., Vassalak leletek a római limes erdélyi, Maros megyei szakaszáról (Marosvécs, Mikháza, Felsőrépa). FTIR és XRF spektroszkópiai jellemzés / FTIR and XRF Spectroscopic Characterization of Iron Slags Unearthed on the Mureș County Sector (Transylvania, Romania) on the Roman Limes (Brâncovenești, Călugăreni, Vătava), în Bitay, E. (szerk./ed.), A XXI. Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszak előadásai / Proceedings of the XXIth International Scientific Conference of Young Engineers, Kolozsvár, 2016, p. 105-108.

PANCZEL *et alii* 2016b – Pánczél, Sz.-P., Höpken, C., Szabó, M., Szabó, A., Fiedler, M., Döhner, G., Kosza, A., *Wachtürme am Dakischen Ostlimes zwischen Brâncovenești und Călugăreni, Kreis Mureș, Rumänien.* Archäologisches Korrespondenzblatt, 46/2, 2016, p. 241-254.

PANCZEL *et alii* 2017 – Pánczél, Sz.-P., Dobos, A., Fiedler, M., Höpken, C., Mustață, S., *Militärlager und vicus in Călugăreni/Mikháza (Kreis Mureş, Rumänien) am Dakischen Ostlimes,* în: Kölner und Bonner Archaeologica, 7/2017, p. 145-154.

PÁNCZÉL, MUSTAȚĂ, DOBOS 2018 – Pánczél Sz.-P., Mustață S., Dobos A.*, A Mikházi római segédcsapattábor kutatása / The research at the Roman auxiliary fort of Mikháza/Călugăreni,* în: Magyar Régészet / Hungarian Archaeology, 2018 tavasz/spring, 13–20. A mikházi római segédcsapattábor régészti kutatása / Archaeological research at the Roman auxiliary fort of Călugăreni, în: Dávid, D., Terbe, R., Vasáros, Zs. (eds.), Identitás és kultúra 5 / Identity and culture 5. Ipartanszék füzetek, 6, Budapest, 2018, p. 12-15.

Illustrations list:

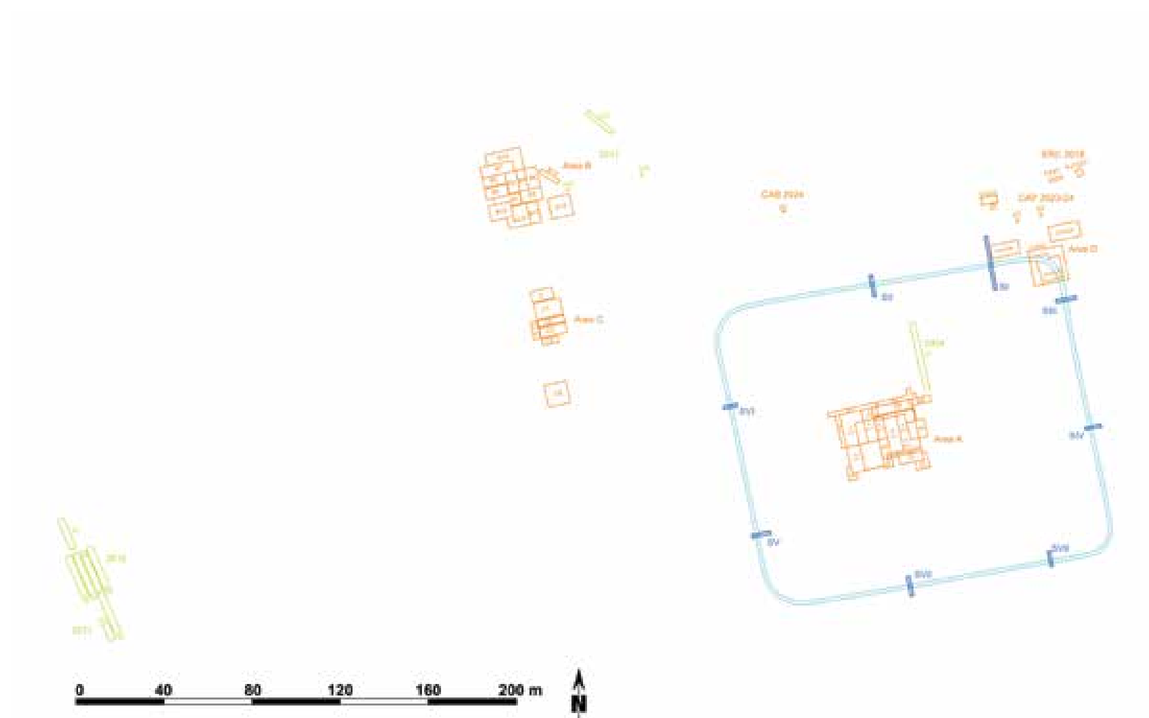

Fig. 1. Sectoarele săpăturilor de la Călugăreni cu suprafețele cercetate în 2024

Fig. 2. Suprafața A/2024 din principia castrului

Fig. 3. Suprafața B/B14 din termele castrului

Fig. 4. Suprafața B/B14 din termele castrului

Fig. 5. Suprafața C6 din vicus-ul militar

15. Căpâlna, sat Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba

Punct: Dealul Cetății - Cetatea dacică de la Căpâlna

Tip sit: 122 (cetate); 125 (fortificații).

Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu); 43 (Epocă medievală).

Cod RAN: 7115.01

Autorizație nr. *67/14.05.2024*

Colectiv: Aurel Rustoiu (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Andreea Maria Drăgan, Adrian Cătălin Căsălean (MCDR Deva); Mariana Elena Egri (IAIA Cluj-Napoca); Gabriel Tiberiu Rustoiu, Gabriel-Dan Balteș, Cristinel Laurențiu Fântâneanu (MNUAI) – membri în colectiv; Ștefan Vasilache (UBB Cluj-Napoca); Georgeta El Susi (IAIA Cluj-Napoca) – analize paleozoologice; Roxana Grindean (UBB Cluj-Napoca) – analize polen fosil; Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulia) – analize paleobotanice; Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca); Bogdan Lăpușan, Diandra Natalia Pall-Both (Școala doctorală istorie și arheologie a Academiei Române – IAIA Cluj-Napoca) - doctoranzi; Florian Boișteanu (UBB Cluj-Napoca) – student masterand; Raul-Andrei Gașpar (UV Timișoara) – student .

Total finanțare: 54000 lei (Consiliul Județean Alba, MNU Alba Iulia)

Perioada desfășurării cercetării: 16.09 – 06.10.2024

Situl de la Căpâlna – *Dealul Cetății* este cunoscut mai cu seamă datorită cetății ce aparține „orizontului Dacic". Acesta se găsește în stânga râului Sebeș și la cca. 2 km sud față de satul Căpâlna din comuna Săsciori. Mamelonul pe care se găsește cetatea se află la o altitudine de 610 m, fiind accesibil printr-o șa îngustă de legătură, fiind vizibile o serie de terase antropice în proximitatea platoului superior. Situl și împrejurimile sale au fost investigate în repetate rânduri de-a lungul sec. XX. Menționată prima dată de Téglás Gábor în sec. al XIX-lea, cercetările arheologice sistematice au debutat în 1939, fiind conduse de M. Macrea și I. Berciu. Acestea au fost continuate în 1942, urmate de campania din 1954 condusă de M. Macrea, alături de N. Lupu, I. Mitrofan și E. Botez. Următoarele cercetări s-au desfășurat în anii 1965-1967 sub conducerea lui M. Macrea și H. Daicoviciu, iar ultimele au fost realizate în anii 1982-1983 de către H. Daicoviciu, I. Glodariu, V. Moga și A. Sion, câteva sondaje fiind efectuate și după 1990 de I. Glodariu și V. Moga. Toate acestea au condus la descoperirea unui complex sistem de fortificații dintre care menționăm cele două valuri și trei șanțuri ce barează accesul pe șaua de legătură, alături de zidul de incintă al cetății din piatră de calcar fasonată. Atât în cadrul incintei, cât și în exterior au fost identificate mai multe tipuri de structuri publicate, mai mult sau mai puțin detaliat, în monografia dedicată cercetărilor de la Căpâlna publicată de I. Glodariu și V. Moga în 1989.

În 2023, investigațiile în situl de la Căpâlna au fost reluate sub coordonarea lui A. Rustoiu, sub forma unui diagnostic arheologic, solicitat de CJ Alba, cu scopul de a pregăti un plan general și de lungă durată în vederea reluării săpăturilor sistematice și de punere în valoare turistică și muzeală a cetății de la Căpâlna. Cercetările din 2023 au inclus atât un studiu topografic, prin care a fost delimitată zona de interes în directă legătură cu vestigiile de pe Dealul Cetății, cât și investigații geofizice, realizate în interiorul incintei, dar și în afara ei, pe terase neinvestigate anterior. Pentru a verifica informațiile obținute, au fost practicate două sondaje de mică amploare, S1 (2 x 2 m) și S2 (2 x 1 m), pe terasele antropice identificate la sud și sud-est de șaua de legătură către Pleși și Dealul Stăuinilor, necercetate anterior. Stratigrafia acestor sondaje s-a dovedit relativ simplă, fără a oferi informații despre prezența unor structuri antice concrete, în afară de existența unui nivel de cultură cu fragmente ceramice de a doua epocă a fierului, având un caracter dacic.

Investigațiile din anul 2024 au urmărit în continuare clarificarea aspectelor de ocupare a spațiului de pe terasele la sud și sud-est de șaua de legătură către Pleși și Dealul Stăuinilor și verificarea informațiilor furnizate de cercetările mai vechi în legătură cu zidul de incintă de pe Dealul Cetății.

În cadrul campaniei din 2024, cercetările arheologice pe terasele la sud și sud-est de șaua de legătură către Pleși și Dealul Stăuinilor au fost extinse prin deschiderea a două suprafețe, S3 și S4, în zonele în care geofizica oferise date relevante. Suprafața S3/2024 a fost amplasată în zona sud-estică a terasei. Poziționarea ei a urmărit verificarea semnalului magnetometric, care semnala în acest loc o posibilă structură rectangulară. A fost vizat colțul de nord-vest al acestei presupuse structuri, pe o suprafață de 2 x 4 m, orientată est-vest. La aproximativ 29 m nord a fost trasată secțiunea S4/2024. Ea măsoară 2 x 3 m, având orientarea nord-sud. Scopul acesteia a fost de a testa semnalul vizibil pe măsurătorilor geofizice, care părea să contureze o structură relativ întinsă pe întreaga terasă. Suprafețele s-au dovedit bine amplasate, ambele fiind în măsură să releve primele structuri clare de locuire din această zonă ancilară cetății.

Săpăturile arheologice în suprafața S3/2024 au confirmat parțial existența structurilor indicate de măsurătorile geofizice. Sub stratul vegetal și stratul de acumulare imediat de sub acesta, au apărut primele contexte fără piese moderne. Se remarcă prezența materialului ceramic de tip dacic, în unele cazuri asociat cu ceramică mai veche. În jumătatea de vest, s-a conturat o zonă circulară neregulată de pietre de dimensiuni medii și mari, care corespunde semnalului magnetometric, care era așezată direct pe patul de rocă nativă, fiind adâncită în acesta. Această zonă continua spre sud, fiind surprinsă doar parțial, astfel că rămâne deocamdată greu de interpretat. Materialul rezultat este unul preponderent ceramic, unde se remarcă ceramica de a doua epocă a fierului.

În continuarea estică a secțiunii, stratul arheologic era însă mult mai gros. Terenul s-a dovedit terasat, roca fiind îndreptată și, aproximativ pe la mijlocul secțiunii, tăiată vertical până la adâncimea de 52 cm. Pe terasarea din jumătatea estică au fost suprinse detalii importante ale amenajării unei structuri (de locuire). Aceasta este fie adâncită în roca nativă, fie, mai degrabă, se afla pe marginea terasării. Deocamdată, ea a fost suprinsă doar parțial, spre latura sa vestică. În partea inferioară, deasupra stâncii

native, s-a conturat un strat nisipos, compact, brun gălbui cu tente roșiatice. Pe acest strat, care reprezintă nivelul de călcare al complexului, au căzut numeroase fragmente de chirpic. Tot aici, era așezat un grup de fragmente ceramice relativ întregibile. Din acest grup fac parte printre altele o oală decorată cu măturicea și o fructieră.

Săpăturile arheologice în suprafața S4/2024 au oferit rezultate inedite suplimentare. Secțiunea prezintă în partea superioară o stratigrafie simplă, unde stratul vegetal, relativ superficial, se suprapune unui strat consistent de acumulare, cenușiu, nisipos, cu multă rocă pisată, în care s-au găsit piese din mai multe epoci, inclusiv mai recente. În jumătatea de sud, aceste straturi erau așezate direct pe stânca nativă. În jumătatea de nord, însă, imediat sub aceste straturi s-a conturat umplutura superioară a unui complex, evidențiat prin apariția pigmenților de cărbune și a materialului arheologic exclusiv antic. Aceasta a putut fi bine datată prin descoperirea a trei fibule în perioadă augusteică și pe parcursul secolului I p.Chr.

La cercetare, acest strat de umplutură s-a conturat ca parte a unui complex adâncit 60 cm în șistul nativ, având cel puțin două faze. Cercetarea atentă a acestui complex a relevat detalii importante privind amenajarea construcției. Așa cum o arată situația în teren, aceasta a fost săpată intenționat în stâncă. Dimensiunile reale nu au putut fi determinate, complexul fiind dezvelit deocamdată doar parțial. Intrarea, sau una dintre intrări în complex, a fost surprinsă pe latura sudică. Pe această latură, stânca a fost astfel tăiată încât au rezultat două trepte, îndreptate prin adăugarea unui sol siltic roșiatic, fin și compact, și pietre. În interiorul structurii, aceste scări se terminau cu o substrucție de pietre, peste care era așezat un strat siltic, galben-cenușiu, bine tasat, cu aspectul unei podele. Acest strat nu continua, însă, spre est, unde s-a conturat la același nivel un strat brun-roșiatic cu pietre și nisip, mai puțin compact. În mijloc, cele două straturi erau despărțite de ceea ce s-a conturat ca o groapă. Sub acest straturi, care pot fi considerate parte din cel mai recent nivel de călcare al complexului, descoperirea unui strat cenușos cu pigment de cărbune a indicat existența unei faze mai timpurii.

Materialul descoperit în straturile acestui complex este predominant ceramic, astfel că o delimitare cronologică clară între cele două faze nu poate fi făcută, cel puțin nu în acest moment. Aspectul ceramicii este omogen, având de-a face cu material asociat spațiului dacic, respectiv formele sale tipice, cum ar fi fructiera sau vasul borcan. Cu excepția celor trei fibule, materialul se mai remarcă prin prezența din abundență, în toate straturile, a fragmentelor de zgură. Pe lângă zgura de metal s-a observat și existența unor zguri rezultate din arderea puternică a lutului ars sau nears. Se remarcă temperatura foarte ridicată a arderii indicată de aspectul puternic vitrifiat al fragmentelor. Locul în care a avut loc această ardere puternică nu a fost încă identificat, pe care îl presupunem însă a se afla în apropiere.

Cercetările arheologice pe zidul de incintă de pe Dealul Cetății au fost limitate. A fost trasată secțiunea S5/2024 (2 x 4 m). Ea a fost amplasată în imediata vecinătate a secțiunii S III/1965, având scopul de a verifica aspectele semnalate de cercetările anteriore vizavi de fața interioară a zidului de incintă și stratigrafie. Cercetarea a reușit excavarea straturilor superioare, de deasupra zidului, cu un conținut în general din rocă mărunțită și sol măzăros, cenușiu, având aspectul unei scurgeri de pe platoul cetății.

Din toate cele trei secțiuni au fost recoltate probe de sol în vederea efectuării de analize paleozoologice, paleobotanice, de polen fosil și cărbune. Contextele au beneficiat de măsurători exacte efectuate cu ajutorul unui gps digital. De asemenea, s-a realizat fotogrammetrie necesară realizării modelelor 3D, alături de reprezentarea grafică a stratigrafiei.

Abstract

The Căpâlna – Dealul Cetății site is located on the left bank of the Sebeș River and 2 km south of the current village of Căpâlna. The site is situated on a hill rising to 610 m altitude. It is accessible through a narrow passageway and surrounded by several manmade terraces inhabited during the period of the ”Dacian horizon”. The site was first mentioned by Téglás Gábor and was investigated systematically in several phases throughout the 20th century. The archaeological investigations led to the discovery of several structures, from the ditches and ramparts blocking the main accessway to the stone block precinct of the ”Dacian” fortress. Within the precinct as well as on the outer anthropic terraces several types of structures were discovered and analysed, which have been described in detail in the site's monography.

In 2023, the archaeological investigations were resumed, which included a topographical study and geophysical investigations, carried out inside the enclosure, but also outside it, on previously uninvestigated terraces, with the purpose of preparing a general and long-term plan for the resumption of systematic excavations and the touristic and museal presentation of the Căpâlna fortress. Based on the results, two small-scale surveys were carried out on the previously uninvestigated anthropic terraces identified to the south of the fortress. Given the limited nature of the information offered by these trenches, the archaeological research of 2024 focused on furthering the investigation of these terraces and, to a more limited degree, the clarification of previously mentioned details of the stone enclosure of the fortress.

Two trenches, S3 (2 x 4 m) and S4 (2 x 3 m) were excavated on the terraces outside the enclosure indicated above. Both trenches, which partially confirmed the geophysical measurements, provided the first clear evidence of the existence of habitation structures in this area of the site. In the western half of S3/2024, an irregular circular area of medium and large stones corresponding to the magnetometric signal was outlined, containing pottery from the Late Iron Age. This context was placed directly on the native rock bed, in a shallow cut. In the eastern continuation of the section, the rock was cut vertically to a depth of 52 cm and straightened. The straightened surface served for the layout of a (residential) structure, only partially revealed. On the walking level of this structure, a sandy,

compact, yellowish-brown layer with reddish pigment, numerous fragments of adobe and a group of relatively complete ceramic fragments, of Dacian style, were found.

Trench S4/2024 presents a simple stratigraphy in the southern part. In the northern half, however, under the upper accumulation layers, successive fills of a complex were outlined, where two phases could be recognized. The upper fills could be well dated in the Augustan period and during the 1st century AD by several brooches. The complex was dug 60 cm deep in the native rock, yet its extent could not be determined, having been only partially excavated. The entrance was done through successive steps, cut on the southern side. The material discovered in the fills of the complex is predominantly pottery, of the forms associated with the Dacian types, such as bowls with tall cylindrical stands and bitronconic jars with flaring rims. The presence, in all layers, of slag fragments is notable, both metallic and ceramic, whose degree of vitrification indicates a strong fire.

Archaeological research on the enclosure wall of the fortress was limited. Section S5/2024 (2 x 4 m) was partially excavated, including only the upper layers, above the wall. These generally have a predominant content of crushed rock, with less soil, having the aspect of being drained from the plateau of the fortress.

Bibliografie:

GLODARIU, MOGA 1989 - I. Glodariu, V. Moga, *Cetatea Dacică de la Căpâlna,* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

OLTEAN 2007 - I. A. Oltean, *Landscape, colonisation and romanisation*, Routledge, USA – Canada, 2007.

RUSTOIU *et alii* 2024 – A. Rustoiu, A. C. Căsălean, M. Egri, A. Drăgan, G. T. Rustoiu, G.-D. Balteș, A.-V. Georgescu, A. C. Ardelean, A. Sărășan, G. El Susi, R. Grindean, B. Ciută, M. Musteață, B. Lăpuțan, D. N. Pall-Both, P. S. Lăcraru, F. Boișteanu, 135. Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba, în: D. Aparaschivei *et alii* (eds.), *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2023*, Institutul Național al Patrimoniului, Târgu Mureș, 2024, p. 687-690.

Illustrations list:

Fig. 1. The fortress of Căpâlna and the area of the archaeological investigations.
Fig. 2. Northern profile of Trench 3.
Fig. 3. Trench 4.

Fig. 1. Cetatea de la Căpâlna și zona cercetată arheologic

Fig. 2. Profilul nordic al secțiunii S3.

Fig. 3. Secțiunea S4.

16. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș

Punct: Castrul roman Câmpulung „Jidova”

Tip sit: 121 (castru roman)
Încadrarea cronologică: 321 (Epocă romană timpurie)
Cod RAN: 13506.02; **Cod LMI:** AG-I-s-A-13357.02
Autorizație nr: 118/30.07.2024
Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil șantier; Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu (MJ Argeș).
Total finanțare: 37000 lei (MJ Argeș)
Perioada desfășurării cercetării: 12 – 29.08.2024

În campania 2024, au fost continuate cercetările arheologice din zona *praetorium*-ului. Acestea au avut ca obiectiv clarificarea situației încăperilor care sunt adosate pretoriului pe latura sa de est, dar care par a depăși, totodată, spre nord, limita aceleași clădiri.

După cum se cunoaște, zona centrală a castrului de la Câmpulung-Jidova este ocupată de clădirile de piatră. Acestea au fost cercetate și degajate în mai multe etape: *principia* - 1901 (Pamfil Polonic) și 1962-1976 (Em. Popescu, Eug. Popescu); *horreum* și edificiul cu hipocaust (așa-numita clădire a ofițerilor) între 1962-1967 (Em. Popescu, Eug. Popescu); *praetorium* între 1978-1985 (Constantin C. Petolescu, Teodor Cioflan)[1]. Dintre cele patru clădiri, o situație particulară au edificiului de mici dimensiuni cu hipocaust (clădirea ofițerilor) și *praetorium*-ul (Fig. 1).

Edificiul de mici dimensiuni cu hipocaust (așa-numita „clădire a ofițerilor”) este dispus în partea de nord a spațiului dintre *principia* și *horreum* și se compunea din trei încăperi prevăzute cu hipocaust. În cazul acestui edificiu, probleme pune identificarea funcționalității sale. Dimensiunile relativ mici ale clădirii ar fi teoretic atribuibile unei băi private, dar dispunerea ei între *principia* și *horreum* și nu în apropierea clădirii comandantului (*praetorium*), nu permite atribuirea unei astfel de funcții[2]. În plus, clădirea se afla foarte aproape de magazia de cereale. Emilian Popescu, cel care a cercetat clădirea, considera că ea ar fi putut să fi „servit la cazarea ofițerilor”[3]. De asemenea, plecând de la planul, dotările și dispunerea clădirii, a fost luată în discuție și posibilitatea ca ea să fi adăpostit o *schola collegiorum*, structură prezentă și documentată în castrele din Britannia și Germania[4].

Cercetările efectuate între anii 2010 și 2015, în suprafața dintre *principia* – la est și *horreum* – la vest, unde este amplasată așa numita „clădire a ofițerilor”, deși nu ne-au permis să stabilim funcționalitatea acestui edificiu, informațiile obținute cu privire la topografia și cronologia zonei centrale a castrului de la Câmpulung – Jidova sunt deosebit de importante. Astfel, s-a observa că suprafața dintre cele două edificii de piatră a fost ocupată inițial de o construcție de lemn având dimensiuni comparabile cu ale magaziei de cereale (*horreum*) și care a fost distrusă de un incendiu. Ulterior acestui eveniment produs foarte probabil către mijlocul secolului al III-lea (în stratul de arsură a apărut o monedă de la Severus Alexander; aceasta reprezintă un *terminus post quem*), dărâmăturile au fost evacuate, iar suprafața a fost nivelată și acoperită cu un strat de pietriș, iar în jumătatea ei nordică a fost ridicată construcția de mici dimensiuni cu hipocaust („clădirea ofițerilor”). Prin urmare, edificiul de piatră a fost construit mai târziu[5].

În privința clădirii pretoriului, aceasta prezintă o particularitate: ea nu se aliniază perfect la *via principalis* și respectiv *via quintana.* Frontul ei sudic este mai retras cu 1,75 m față de *via principalis,* iar în partea de nord pare a suprapune/bloca *via quintana*. Desigur această situație ne-a făcut să ne punem problema dacă nu cumva construcțiile din zona centrală au fost ridicate în faze diferite. De asemenea, față de *via sagularis*, clădirea *pretorium*-ului se află la circa 4,5 m – 5,5 m, suprafață în care teoretic putea fi intercalată o altă construcție.

Toate aceste motive expuse anterior au stat la baza extinderii cercetărilor arheologice în sectorul situat între latura estică a *praetorium*-ului și zidul estic de incintă. Cercetările desfășurate în perioada 2015–2023 au avut drept obiectiv stabilirea relației cronologice dintre *praetorium*, elementele sistemului defensiv al castrului și eventualele construcții aflate la est de *praetorium* sau suprapuse de acesta.

În intervalul amintit s-a reușit degajarea și cercetarea sistematică a suprafeței cuprinse între secțiunea K (trasată de Emilian Popescu) și limita nordică a clădirii *praetorium*-ului – SII. Facem precizarea că până la limita secțiunii I (trasată de Emilian Popescu), suprafața avut o lățime de 7 m, în margine ei estică fiind descoperită pe o lățime de 1,20 m și *via sagularis*. La nord de secțiunea I, suprafața a fost extinsă până la zidul de incintă, fiind lăsați doi martori pentru controlul stratigrafic, unul între zidul de incintă și zidul estic al absidei (camera D) și un altul la nord de secțiunea H. De asemenea, a fost redegajat turnul de curtină cercetat în anul 1985.

În campaniile 2015 – 2023, la est de *praetorium*, în jumătatea de nord a clădirii au fost identificate mai multe încăperi, parte dintre acestea cu hipocaust. Acestea par a fi avut zidurile de cărămidă. În urma cercetărilor a fost stabilit planul a patru dintre încăperi, două dintre acestea având podeau în *opus signinum* (camerele A și B) și alte două prevăzute cu hipocaust (camerele C și D). La nord șirul de încăperi B-D se dezvoltă camerele E și F. La sud de încăperea C a fost identificat un canal cu pereții de cărămidă. În capătul de sud al acestui canal a exista cu siguranță un *praefurnium*. Pe traseul canalului a apărut multă cenușă, iar în capătul de sud al canalului era prezentă o alveolare umplută cu cenușă, pe fundul alveolării solul era ars la roșu. Nu este exclus ca la sud de încăperea C să fi existat o altă încăperea, în capătul de sud al canalului fiind păstrat un rest de zid (zona a fost mult afectată de săparea secțiunii D (Fig. 2).

Pe lângă aceste observații legate de planimetrie, s-a constatat că încăperile reprezintă o extindere a clădirii

1 PETOLESCU, CIOFLAN 1995, p. 17.
2 MARCU 2009, p. 199.
3 POPESCU, POPESCU 1970, p. 257, vezi: MARCU 2009, p. 199-200.
4 MARCU 2009, p. 199-200 (vezi la acest autor discuțiile cu la privire la funcționalitatea clădirii).
5 PETOLESCU, MATEI-POPESCU, DUMITRESCU 2021, p.129-163.

praetorium-ului. Un alt aspect relevat a fost acela că din nevoia de spațiu, pentru a face loc noilor încăperi, *via sagularis* a fost blocată, iar o parte din *agger* a fost „tăiată”, zidul absidei (camera D), care închide în partea de est șirul de încăperi B-D, aflându-se la doar 2,60 m față de zidul de incintă. În partea de est, zidurile încăperilor se sprijină pe *agger.* Încăperile practic se adosează clădirii *praetorium*-ului pe latura sa estică. Camerele E și F depășesc limita de nord a clădirii *praetorium*-ului, prin urmare, este posibil ca încăperile ca și acestea să se adoseze *praetorium*-ului pe latura de nord[6].

Având în vedere această situație, în campania 2024, am urmărit, pe de o parte să identificăm limita nordică a încăperilor cu hipocaust, iar pe de alta să stabilim raportul clădirii *praetorium*-ului și al extinderii lui cu structurile anterioare: barăci și *via quintana* și *via sagularis*.

Pentru a atinge aceste obiective, la nord de *praetorium* și de Sp. II, cercetată în anii 2015-2023, au fost trasate cinci suprafețe de 4 m x 4 m cu martori între ele de 1 m. Suprafețele au fost notate cu litere de la A la E, iar notarea s-a făcut pornind din colțul de NV al *praetorium*-ului. Limita de vest a suprafeței A s-a trasat la 1,70 m est față de același colț.

În Sp. A, o porțiune de 2,30 m x 2 m din colțul de SE al suprafeței nu a fost săpată, fiind ocupată de un copac. În suprafață, sub stratul vegetal, la adâncimea de 0,25 – 0,35 m, a apărut un nivel de pietriș, posibil o substrucția unei podele sau a unui pavaj, în partea de nord a suprafeței fiind surprinse resturi dintr-o podea de mortar de var. Aceste structuri au fost denumite Cx. 1 (Fig. 3).

La est de Sp. A și totodată la nord de clădirea *praetorium*-ului, a fost trasată Sp. B. În această suprafață, sub nivelul vegetal, la adâncimea de 0,15 – 0,20 m, a apărut un pavaj realizat din bolovani de râu. Acesta este tăiat către marginea de vest, pe direcția NNV-SSE de un canal – cx. 2, iar în partea de sud, de suprafața prin care s-a cercetat în anii 1981 – 1986, clădirea pretoriului (Fig. 4.)

Canalul – Cx.2 este umplut cu pământ de culoare cenușie, afânat, care conținea cărămizi romane, dar și mici fragmente de smoală. Structura urmează să fie secționată și golită în campania 2025.

Sp. C este dispusă la est de Sp. B și la nord de clădirea pretoriului. Sub nivelul vegetal, în această suprafață a apărut un complex realizat din cărămizi moderne, unele acoperite cu lut, posibil o vatră. Complexul a fost denumit Cx.3. Peste această structură și pe întreaga suprafață a apărut multă tencuială, unele fragmente colorate în galben, toate de factură contemporană (Fig. 5).

Sp. D este dispusă la est de Sp. C și la nord de Sp. II. Întocmai ca în Sp. C și în această suprafața, sub nivelul vegetal a apărut stratul de moloz și tencuială modernă. După curățare și înregistrarea fotografică, stratul de moloz contemporan a fost îndepărtat. Cu această ocazie s-a observat că în unele locuri el atingea grosimea de 0,20 – 0,25 m. Pe această depunere a fost descoperit un jeton de cantină, care pe avers avea inscripționată valoarea de 5 lei, iar pe revers textul: *Concordia. Dep(artamentul) Lignitul*.

În aceeași suprafață, sub stratul de moloz, s-a conturat nivelul de dărâmătură roman. Acesta era constituit din cărămizi, țigle și tuburi de la bolțile cu cofraj sec. Același tip de dărâmătură l-am întâlnit-o și pe suprafața încăperilor cu hipocaust din Sp. II.

Sp. E a fost trasată la est de Sp. D și în continuarea suprafeței Sp. II. În Sp. E sub nivelul vegetal, s-a conturat nivelul de dărâmătură constituit din bolovani de râu și cărămizi din epoca romană. Acest nivel este tăiat în partea de vest de o fundație constituită din cărămizi moderne legate cu mortar de var. Fundația – Cx. 4 era slab conservată și reprezintă o structură din perioada contemporană, din timpul când pe suprafața castrului funcționa întreprindere minieră. Dărâmătura romană provine din zidul de incintă a castrului, fiind rezultată din piatra „scursă” pe *agger* din zid (Fig. 6).

Complexele Cx. 2 – canalul, Cx. 3 – posibil o vatră, Cx. 4 – fundația de cărămidă și nivelul de moloz concentrat în Sp. C, Sp. D și Sp. E reprezintă structuri din perioadă în care suprafața castrului a fost ocupată de Întreprinderea minieră.

Nivelul de moloz relativ gros surprins în Sp. C, Sp. D și fundația din Sp. E provin de la o baracă minieră, care se întindea pe o lungime de circa 8 m. Suprastructura barăcii și acoperișul au fost cu siguranță de lemn (paiantă), cu pereții tencuiți cu var. Cantitatea de var apărută a fost destul de mare. În plus, s-a observat că după demolarea barăcii, zona a fost nivelată. Jetonul de cantină cu valoarea de 5 lei asigură datarea structurii în perioada interbelică, respectiv în anii 1938-1940 (Fig. 7.)

În acest moment, nu avem suficiente elemente pentru a încadra cronologic pavajul de bolovani din Sp. B. Totuși, având în vedere că acesta a apărut imediat sub nivelul vegetal și relativ la aceeași adâncime cu a complexelor Cx. 3 și Cx. 4, nu excludem cu totul posibilitatea ca structura să fi fost constituită tot în perioada când întreprinderea minieră a început să-și instaleze sediul pe suprafața castrului.

Nivelul de dărâmătură constituit din cărămizi, țigle și tuburi de boltă identificată pe suprafața Sp. D indică faptul că încăperile cu hipocaust se dezvoltă nu numai la est de clădirea pretoriului, ci și spre nord.

Baraca minieră, posibil și pavajul, au fost construite în anii 1938-1940, jetonul asigurând datarea lor. De asemenea, clădirea în care a funcționează în prezent muzeul de sit a fost construită tot în anii 1938-1940. Din descrierea făcută de Dumitru Tudor cu ocazia vizitei sale din jurul anului 1935 rezultă faptul că întreprinderea minieră nu își instalase încă sediul pe suprafața castrului[7]. În schimb, autorul notează prezența galeriilor miniere de extracție „părăsite” aflate relativ la suprafață și care punea în pericol ruinele. Probabil, odată cu fuzionarea celor două societăți miniere, Concordia și Lignitul, în 1938, se amenajează construcțiile care deserveau întreprinderea minieră[8].

Exploatarea de cărbunelui la Câmpulung-Jidova a început cu mult mai devreme, în anul 1898, când inginerul

6 PETOLESCU, MATEI-POPESCU, DUMITRESCU 2024, p. 97-103. PETOLESCU, MATEI-POPESCU, DUMITRESCU 2023, p. 84-85, fig. 1.

7 TUDOR 1936, p. 91.

8 PINTILIE 2003, p. 349 (Societatea Anonimă Minieră Lignitul a fost înființată în anul 1910).

I. Socec extrăgea prin „dezvelire lignitul ce apărea la zi pe malul stâng al râului Târgului în dreptul cetății Jidava". Inițial, terenul pe care se afla castrul nu a fost concesionat de exploatarea minieră, tocmai ca urmare a faptului că pe el se aflau ruinele romane. Acest fapt reiese din documentul de instituire a concesiunii minei Jidava emis la 24 martie 1904, când din suprafața de 786 ha și 8000 mp s-au scăzut „câteva parcele care au aparținut unor locuitori care au făcut opoziție instituirii concesiunii, precum și o porțiune din proprietatea Statului pe care se află un monument istoric: „Cetatea Jidava"[9]. Mina Jidava se afla la est de castru, pe malul stâng al râului Târgului. În 1906, exploatarea se extinde și pe malul vestic al râului, formând două câmpuri distincte. Zona de la vest de râu și calea ferată va primi numele de mina Pescăreasa[10]. Una dintre galeriile acestei mine trece pe sub *praetentura* castrului de la Câmpulung-Jidova, iar gura ei ieșea la circa 150 m sud față de colțul de SE al castrului. La această galerie făcea referire și Dumitru Tudor, iar planul ei este publicat în 1926 de către Otto Protescu[11]. Planul este important și pentru că pe el este topografiat și drumul considerat de Pamfil Polonic a fi roman (Fig. 8).

Din fericire, baraca minieră nu pare a fi afectat foarte mult depunerile romane. Doar în partea de est a zonei cercetate s-a făcut o nivelare, ocazie cu care a fost tăiat stratul de dărâmătură roman rezultat din piatra scursă din zidul de incintă.

În campaniile viitoare, după degajarea structurilor din perioada interbelică, vom urmări să delimităm, în partea de nord, extinderea clădirii *praetorium*-ului și să stabilim relația stratigrafică dintre această clădire și structurile anterioare și contemporane ei: drum, barăcile romane din *retentura sinistra* etc.

Résumé

Lors de la campagne de recherche archéologique de 2024, nous avons identifié plusieurs structures décrivant le plan d'une baraque minière élevée au cours des années 1938-1940. Les complexes: un foyer (Cx. 3) et une fondation (Cx. 4) se trouvaient dans un mauvais état de conservation à cause de la mise au niveau du terrain, après la démolition de la cabane. Les structures de la baraque ne semblent pas avoir beaucoup affecté les niveaux archéologiques romains, les fondations de la cabane coupant le niveau de décombres résulté de l'écoulement des pierres du mur d'enceinte sur l'agger, seulement dans la partie Est de la superficie excavée

Bibliografie:

MARCU 2009 – Marcu, Felix, *Organizarea internă a castrelor din Dacia,* Cluj-Napoca, Editura Mega.

PETOLESCU, CIOFLAN 1995 - Petolescu, C. C., Cioflan, T., *Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeş). Cercetările din anii 1978-1989*, în: Argesis 7, p. 17-30.

POPESCU, POPESCU 1970 - Popescu, Em., Popescu, Eug., *Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962-1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova),* în: Materiale, 9, p. 251-263.

PETOLESCU, MATEI-POPESCU, DUMITRESCU 2024 - Petolescu, C. C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș Punct: Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova"*, în: CCAR, campania 2023, Târgu-Mureș, p. 97-103.

PETOLESCU, MATEI-POPESCU, DUMITRESCU 2023 - Petolescu, C. C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș Punct: Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova"*, în: CCAR, campania 2022, Târgoviște, p. 82-91.

PETOLESCU, MATEI-POPESCU, DUMITRESCU 2021 - Petolescu, C. C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., *Noi cercetări arheologice din castrul de la Câmpulung (Pescăreasa, punct Jidova) (2010–2015) / New archaeological research at the Roman fort from Câmpulung (Pescăreasa, Jidova location) (2010– 2015),* în: Materiale și Cercetări Arheologice (S.N.), XVII, p. 129-163.

PINTILIE 2003 - Pintilie, D., *Societate Concordia, 1940-1945,* în: Argesis, seria Istorie, XII, p. 349.

PROTESCU 1926 – Protescu, O., *Zăcăminte de cărbuni din România. Zăcămintele de lignit din Pliocenul de lângă Curtea de Argeș (județul Argeș) și împrejurimile Câmpulungului (județul Muscel),* București.

TUDOR 1936 - Tudor, D., *Castrele romane de la Jidava, lângă Câmpulung în Muscel*, Bucureşti, 2, 89-117.

Liste d'illustrations:

Fig. 1. Le camp de Câmpulung – Jidova: le plan général des fouilles archéologiques.
Fig. 2. Le plan des pièces situées à l'est du prétoire et les structures identifiées lors des fouilles de 2024.
Fig. 3. La superficie Sp. A: la situation relevée lors des fouilles de 2024.
Fig. 4. La superficie Sp. B: le pavement de blocs de pierre et le canal – Cx. 2.
Fig. 5. La superficie Sp. C: le foyer et le débris.
Fig. 6. La superficie Sp. E: la fondation de la construction moderne (Cx. 4) et le débris romain.
Fig. 7. Jeton de cantine: valeur 5 lei, frappé entre 1938 et 1940.
Fig. 8. Détail du plan d'emplacement et d'exploitation des mines de charbon Pescăreasa et Jidava, sur lequel apparait la délimitation du terrain où se trouvaient le camp et la route identifiée par Pamfil Polonic come une route romaine.

9 PROTESCU 1926, p. 20.
10 PROTESCU 1926, p. 21.
11 PROTESCU 1926, p. 21, pl. 7.

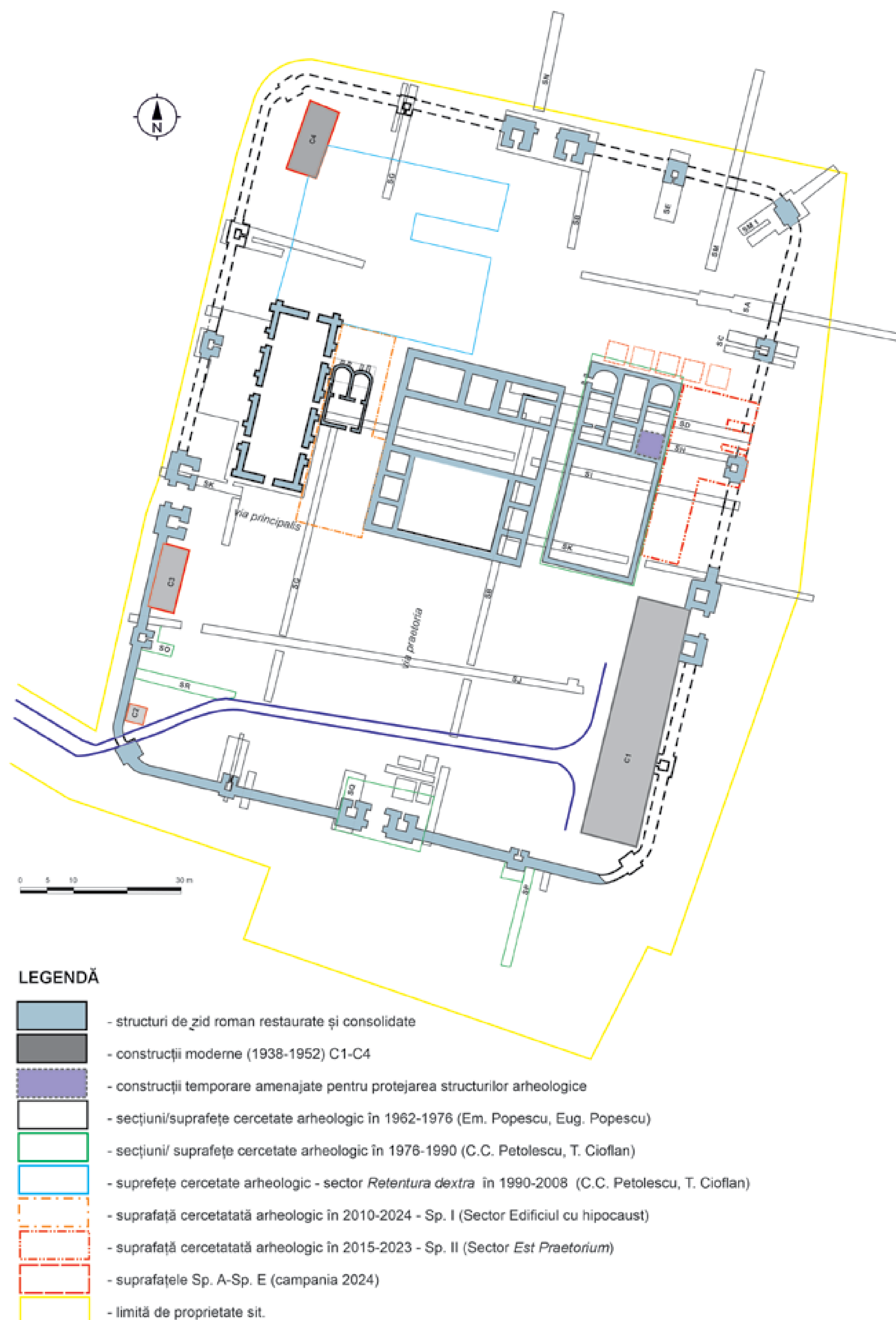

Fig. 1. Castrul de la Câmpulung – Jidova: planul general al cercetărilor arheologice

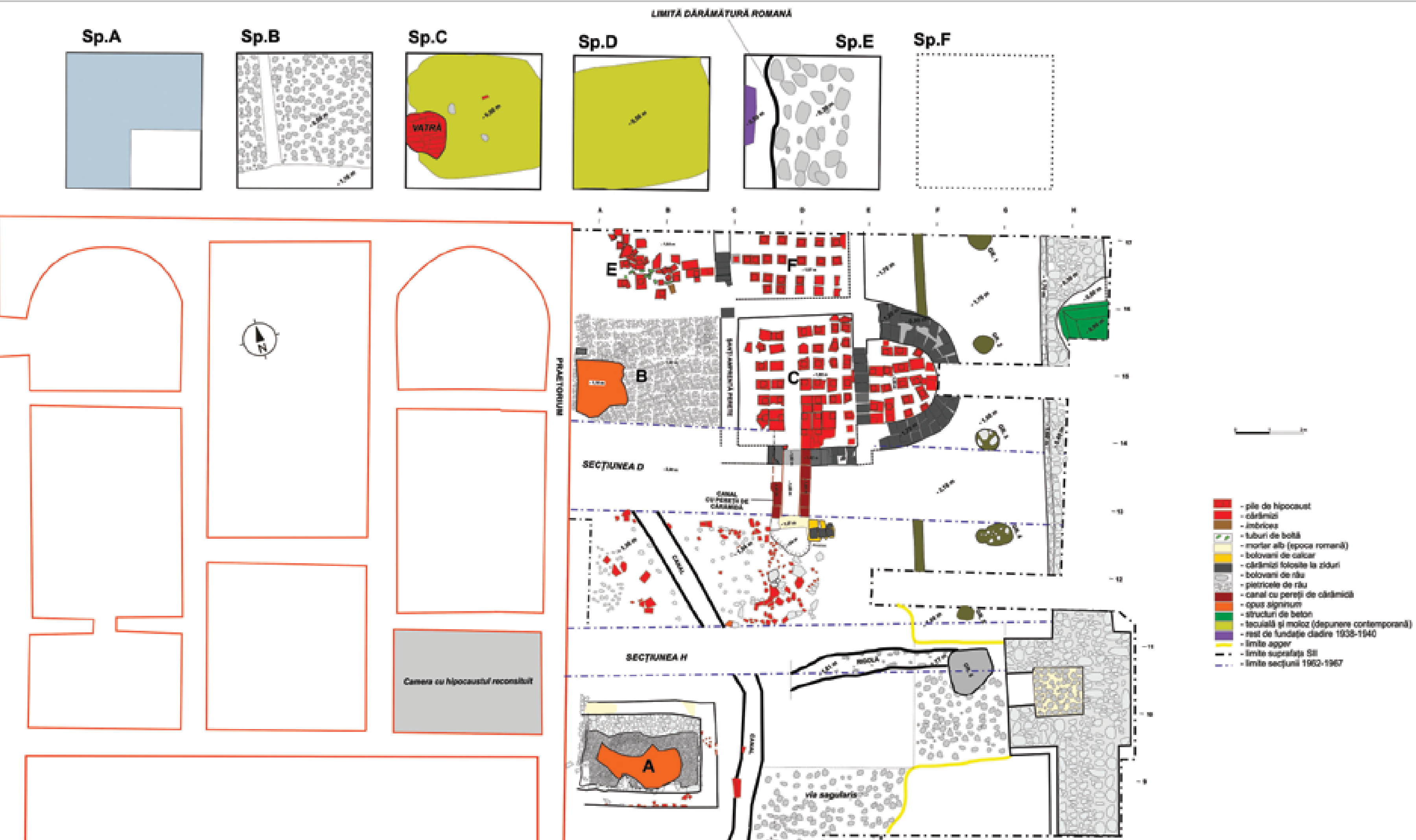

Fig. 2. Situația încăperilor de la est de praetorium și structurile identificate în campania 2024 – plan

Fig. 3. Suprafața Sp. A: situația relevată în campania 2024

Fig. 4. Suprafața Sp. B: Pavajul de bolovani și canalul – Cx. 2

Fig. 5. Suprafața Sp. C: vatra și stratul de moloz

Fig. 6. Suprafața Sp. E: fundația construcției moderne (Cx. 4) și nivelul de dărâmătură roman

Fig. 7. Jeton de cantină cu valoarea de 5 lei – 1938-1940

Fig. 8. Detaliu din planul de amplasare și exploatare a minelor de cărbune Pescăreasa și Jidava în care apare delimitat terenul pe care se afla castrul și drumul identificat de Pamfil Polonic ca drum roman (după Protescu 1926, pl. 7)

17. Câmpulung, jud. Argeș
Punct: Str. Negru Vodă nr. 76

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară); 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu); 32 (epoca romană), 43 (epoca medievală), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 13506.37
Autorizație nr. 54/14.05.2024
Colectiv: Maria Venera Rădulescu – responsabil științific (colaborator MJ Argeș); Marius Păduraru, Dragoș Măndescu, Ion Dumitrescu, Ioan Andi Pițigoi (MJ Argeș)
Total finanțare: 40000 (MJ Argeș)
Perioada desfășurării campaniei: 8.07 – 2.08.2024

Situl arheologic prezintă o structură pluristratificată, păstrând vestigii începând din epoca bronzului și până în contemporaneitate. În campania anului 2024 au fost efectuate cercetări privind:

A. Vestigii din prima epocă a fierului (Hallstatt, tumuli cultura Ferigile)

Secțiunile trasate (S XI și S XII) au stabilit întinderea mantalei de bolovani a tumulului surprins anterior (campania 2020), doar parțial în S V[1]. Cercetarea este parțială și de data aceasta, deoarece mantaua tumulului se întinde, spre Sud, sub o construcție modernă (Fig. 1). Până în prezent au fost identificate părți din mantalele a doi tumuli, alcătuite din bolovani de râu așezați compact pe 1-3 straturi. Mantalele erau în mare parte deranjate de locuirea medievală și post-medievală (perforate de gropi, nivelate și reamenajate cu un strat de lutuială, alte sectoare dislocate etc.). Sub și printre pietrele mantalelor, au fost cercetate trei morminte de incinerație (doi adulți și un subadult): grupări cu oase umane calcinate, ceramică și podoabe (pandantive din corn și mărgele de caolin) (Fig. 2). Particularitățile de rit și ritual funerar permit atribuirea acestor morminte grupului Ferigile, iar analiza inventarului coroborat cu datările radiocarbon le plasează, din punct de vedere cronologic, într-o etapă timpurie a grupului (mijlocul/a doua jumătate a sec. VII – prima jumătate a sec. VI a.Chr.). În această zonă a sitului, în pământul purtat, au fost găsite și fragmente ceramice din Epoca Bronzului (cultura Tei); nu a putut fi stabilit un nivel corespunzător acestei epoci.

B. Evul Mediu timpuriu

În zona de Est a sitului, deasupra mantalei tumulului dezafectat, a fost surprins un nivel arheologic gros de cca. 20 cm., caracterizat prin prezența fragmentelor ceramice provenind de la vase de mari dimensiuni, având ca decor fascicole a câte 5 caneluri paralele, „în val”, realizate cu pieptenul, încadrate de câte un rând de mici impresiuni rectangulare, realizate cu rotița (Fig. 3). Decorul ceramicii prezintă unele asemănări cu descoperirile din Transilvania (Bratei, sec. XI-XII). Pentru precizarea orizontului cultural, cercetarea este în desfășurare.

C. Epoca medievală (sec. XIV−XVIII)

Au continuat cercetările ruinelor unei locuințe medievale, databilă în sec. XVI - prima jumătate a sec. XVII, surprinsă parțial în cercetările anterioare (2001, 2021, 2022). Stratigrafia secțiunilor prezintă, de la nivelul actual de călcare: sol vegetal, un pavaj din pietre de râu, bătute cu maiul, realizat între anii 1938-1940, un strat gros de cca 0,25 m, compus din nisip, pietriș, mortar, cenușă și rare fragmente ceramice, strat în relație cu etapa de construcție a actualei clădiri (sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX), un nivel de pământ purtat, de culoare gri, gros de cca 0,40 m, cu fragmente de cărămidă și mortar, cărbune, cenușă, bogat în fragmente de cahle, ceramică, obiecte din metal, oase de animale - nivel databil în a doua jumătate a sec. XVII - sf. sec. XVIII; sub nivelul de pământul purtat există un strat de bolovani proveniți din mantaua unui tumul hallstattian dezafectat cândva la jumătatea sec. XVII, în dorința de nivelare a solului. Bolovanii intercalează o lentilă de pământ ars, groasă de cca 0,10 cm, de culoare brun-roșcat, cu pigment de cărbune. Stratul de bolovani „sigilează” un nivel de viețuire medievală din sec. XVI - prima jumătate a sec. XVII (Fig. 4). După degajarea nivelului de bolovani, la adâncimea de - 1,00 m. s-a conturat podeaua de lut bătut, cu pereți de chirpici, a unei locuințe. Cercetările din anii 2021 și 2022 au surprins, parțial, latura de Est, pe o lungime de 3,60 m, latura Sud, pe o lungime de 2,90 m și colțul de SE, cu groapa de par ce are diametrul de 0,40 m. Pereții locuinței se sprijineau pe tălpi de bârne, late de cca 0,40 m, ușor adâncite în solul viu. Bârnele-talpă au fost așezate pe un strat izolator de pietriș. Amprentele acestor tălpi au fost sesizate datorită pământului galben-roșcat, cu pigment de cărbune. Dinspre interior, bârnele-talpă au fost proptite, din loc în loc, cu bolovani. Același procedeu a fost folosit și pentru fixarea stâlpului de colț (Fig. 5 - 7). Pe podeaua de lut bătut a locuinței se păstrează o zonă cu contur neregulat, de pământ ars la roșu, cenușă, cărbune, câteva fragmente de cărămizi pentru sobă și fragmente de cahle-placă, smălțuite și nesmălțuite, ceea ce indică existența unei instalații de încălzit și de pregătire a hranei.

Cercetările arheologice din anul 2024 (S X) au avut ca obiectiv surprinderea laturii dinspre Vest a construcției. La adâncimea de cca. - 1 m de la nivelul actual de călcare apare podeaua de lut bătut surprinsă parțial în anul 2021 (SVII). Câțiva bolovani, meniți a propti bârnele-talpă, au marcat colțul de SV al locuinței. S-a putut calcula astfel că pe direcția Est-Vest construcția avea dimensiunea de cca 4,85 m. Latura de Nord a acesteia nu a putut fi încă cercetată. Stratigrafia a fost puternic deranjată de intervenții repetate moderne și contemporane pentru instalarea conductelor de aducțiune a apei sau de tuburile de canalizare. În interiorul locuinței au fost descoperite fragmente din peretele de chirpici, cu amprente de nuiele, numeroase fragment de țest și un bogat material ceramic fragmentar, smălțuit și nesmălțuit, care se încadrează cronologic în sec. XVI - prima jumătate a sec. XVII: ceșcuțe cu corp globular și picior (Fig. 8a), cană cu picior înalt, fund profilat, deschidere trilobată, buză înaltă și cioc de scurgere, oale cu toartă, oale-borcan, castron, farfurii cu fund inelar, smălțuite în două nuanțe de verde, cu decor spirală, farfurie smălțuită, decorată pe buză cu o suită de pastile verde și roșu, dispuse alternativ (Fig. 8b). Din același context au fost scoase la lumină obiecte de metal (lame de cuțit, belciug, cuie pentru șindrilă, piroane, caia, potcoviță, cataramă) și multe oase de animale.

1 RĂDULESCU *et alii* 2021, p. 61, fig. 1.

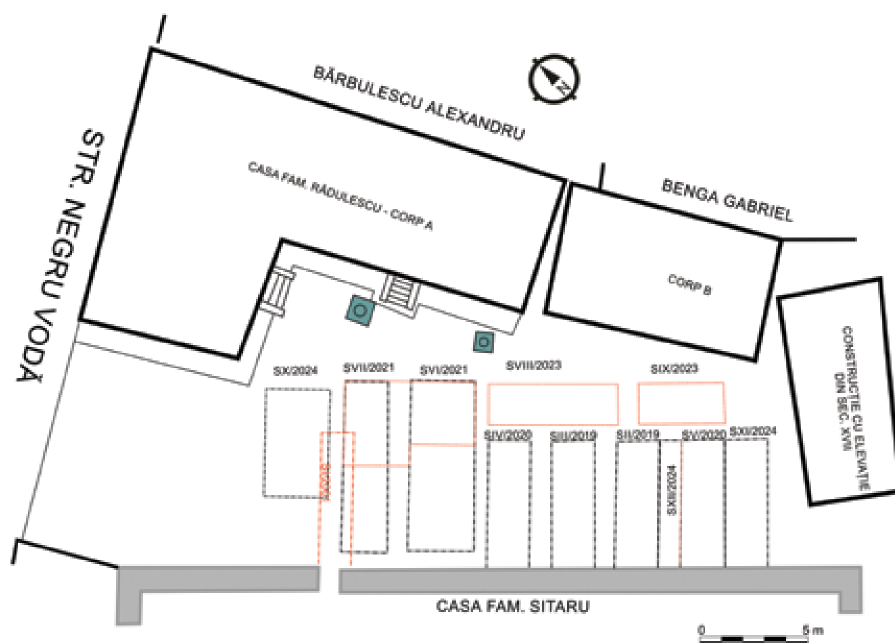

Fig. 1. Câmpulung, str. Negru. Vodă, nr. 76: planul general al cercetărilor arheologice

Fig. 2. Mantaua tumulului identificat în SV, SXI și S XII

Fig. 3. Ceramică datată în secolele XI-XII

Fig. 4. Nivelarea cu bolovani făcută peste locuința din secolele XVI-XVII

CÂMPULUNG, STR. NEGRU-VODĂ, NR. 76: LOCUINȚA SEC. XVI-XVII

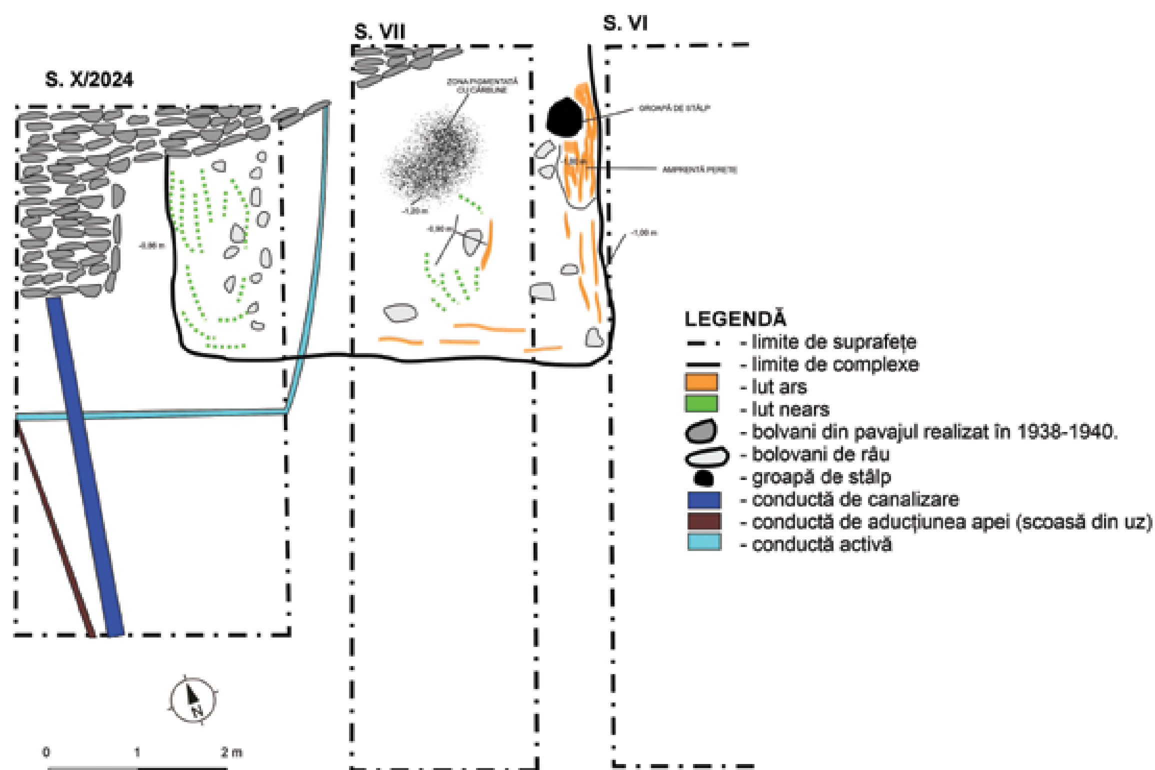
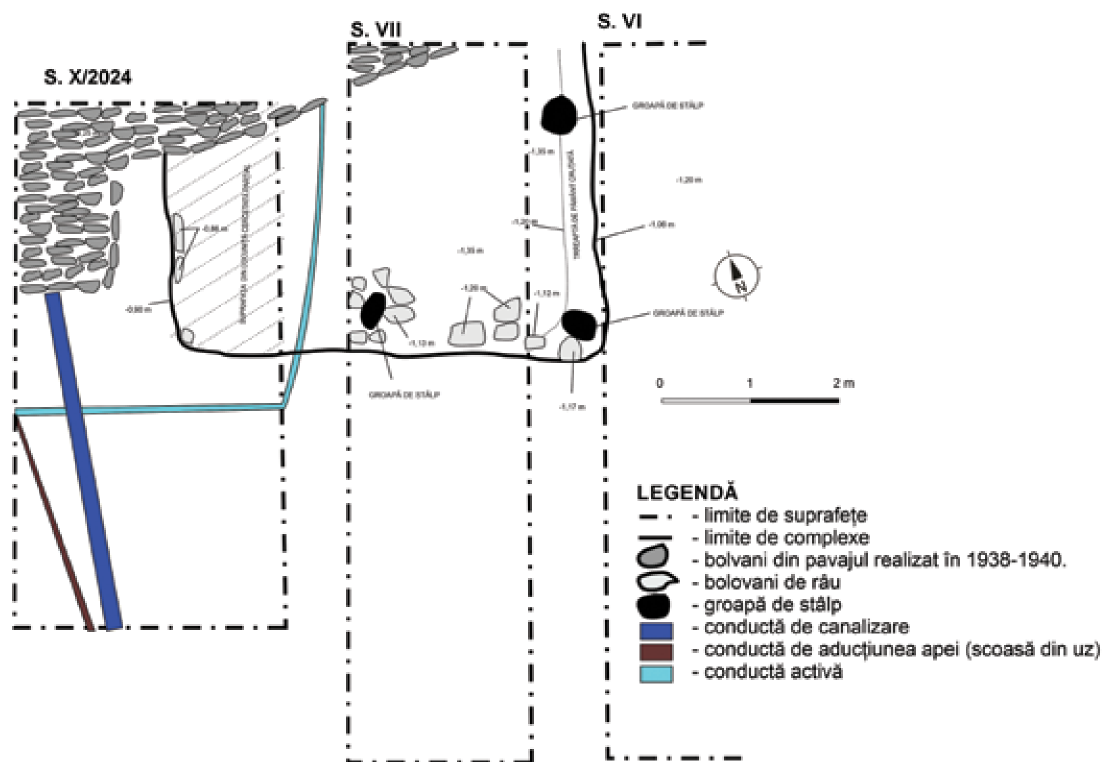

Fig. 5. Amprenta locuinței la conturare (nivelul de dărâmătură)

Fig. 6. Amprenta locuinței la conturare (nivelul de dărâmătură) - plan

CÂMPULUNG, STR. NEGRU-VODĂ, NR. 76: LOCUINȚA SEC. XVI-XVII

CASA FAM. SITARU

Fig. 7. Planul locuinței din secolele XVI-XVII

În a doua jumătate a sec. XVII, locuința a fost dezafectată, acoperită cu bolovanii unui tumul, iar terenul nivelat. Etapa următoare de locuire corespunde sfârșitului sec. XVII - sfârșitul sec. XVIII (gospodăria familiei marelui dregător Mareș Băjescu). Locuința acestuia va fi dezafectată la sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX și înlocuită cu o construcție modernă, existentă astăzi.

Importanța cercetării arheologice constă în marcarea continuității de viețuire în același spațiu istoric timp de două milenii și jumătate. Totodată au putut fi obținute elemente concrete privind evoluția arhitecturii urbane la Câmpulung în perioada medievală și modernă.

Abstract

In 2024, one of the objectives of the research was to complete the data on the situate tumulus in the eastern part of the archaeological site. The tumulus dates chronologically from the first Iron Age (Hallstatt, Ferigile culture, mid/second half of the 7th century – first half of the 6th century BC). Another objective was to investigate the ruins of a medieval dwelling from the 16th-17th centuries, built of adobe (mud/wood and earth). The recovered material (glazed or unglazed ceramics, stove tiles, metal objects, coins) are witnesses of an advanced urban civilization.

Bibliografie:

RĂDULESCU *et alii* 2021 – Rădulescu, V., M., Păduraru, M., Ion Dumitrescu, Pițigoi, A.,I, Moise, M., *Câmpulung, jud. Argeș, punct: Str. Negru Vodă, nr. 76,* în: CCAR, campania 2020, București, p. 60-67.

Illustrations list:

Fig. 1. Câmpulung, Negru. Vodă street no. 76: general plan of archaeological research.
Fig. 2. Tumulus: the mound of stones discovered in the trenches SV, SXI and SXII.
Fig. 3. Ceramics dated to the 11th-12th centuries.
Fig. 4. Leveling with boulders raised over the dwelling from the 16th-17th centuries.
Fig. 5. Outline of the dwelling (debris level) - photo.
Fig. 6. Outline of the dwelling (debris level) - plan.
Fig. 7. Plan of the dwelling from the 16th-17th centuries.
Fig. 8. Tall-footed mug (a) and saucer (b) discovered in the dwelling from the 16th-17th centuries.

Fig. 8. Ceșcuță cu picior înalt (a) și farfurie (b) descoperite în locuința din secolele XVI-XVII

18. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău
Punct: Cetățuia

Tip sit: 111 (așezare deschisă); 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 21 (La Tène)
Cod RAN: 50148.01
Autorizația nr. 4/2024
Colectiv: Sebastian Matei – responsabil șantier (MJ Buzău);Despina Măgureanu, Tiberiu Vasilescu (IAB)
Total finanțare: 45000 lei (25000 lei - Ministerul Culturii); 20000 lei - MJ Buzău)
Perioada desfășurării cercetării: 27.08 – 27.09.2024

În campania din anul 2024, în sectorul *Cetățuia* ne-am propus următoarele obiective: continuarea săpăturilor în arealul V5bS și extinderea arealului V1aS pentru cercetarea și documentarea integrală a edificiului cu coloane descoperit în campania 2023[1].

In ambele suprafețe au fost cercetate 12 complexe, dintre care două erau identificate în campania din 2023. În ceea ce privește funcționalitatea complexelor este vorba despre resturile unei construcții de suprafață, 7 vetre, o depunere de fragmente ceramice marcată de două aliniamente de bolovani, un șanț cu umplutură de pământ galben și două aglomerări de material arheologic care pot reprezenta partea superioară a umpluturii unor gropi menajere.

Arealul V5bS

Cercetarea în această suprafață de 90,5 mp, situată în jumătatea nordică a platoului, a pornit de la o cotă medie de -0,36 m și s-a finalizat la cota medie de 0,56 m.

Pe lângă vatra descoperită anul trecut, aici au fost identificate alte 5 structuri de combustie. Acestea se grupează câte două, fără a se suprapune, pe un aliniament cu orientarea NS. Primele trei apar la cote de 0,35/0,38/0,46 m (cpl. 191, 207, 209), iar celelalte trei la cotele de -0,52/0,54 m (cpl. 210, 211, 213). Așadar, cele 6 vetre marchează două niveluri de călcare, ele fiind afectate puternic de intervenții ulterioare, lucru constatat atât prin starea lor de conservare, precum și prin fragmentele numeroase de crustă de vatră răspândite în stratul de cultură. Cel puțin două dintre vetre au funcționat în interiorul unor construcții ușoare de suprafață, după cum sugerează resturile de podină observată.

Complex 191 – Vatră identificată în 2023 în colțul de NV al arealului, la cota de -0,35/0,38 m. Puternic afectată de ganguri de animale, diametrul păstrat măsoară aproximativ 0,80 m. În urma secționării s-a observat că a fost amenajată pe un pat de pietre plate.

Complexul 207 – Vatră situată la – 0,46 m adâncime, cu dimensiunile păstrate de 0,80 x 0,50 m. Cercetarea prin secționare a indicat amenajarea direct pe sol și o utilizare de scurtă durată a vetrei. Aceasta nu prezintă miezul de pământ ars prin reverberație, ci doar o crustă subțire, de 1,5 cm grosime în zona centrală. În jurul vetrei, sunt resturi dintr-o podină din lut galben, ceea ce o plasează în interiorul unei construcții ușoare, de suprafață.

Complexul 209 – Vatră pe pat de pietre, cu crusta păstrată parțial. Înregistrată la cota de -0,45 m, are baza la -0,53 m. Dimensiuni - 0,90 x 0,60 m; crusta are 1,5 cm grosime în zona centrală. În jurul vetrei sunt urme de lut galben, probabil rest de podină.

Complex 210 – Vatră puternic afectată de intervenții ulterioare. Apărută la - 0,52 m ad. Dimensiunile păstrate sunt de 0,55 x 0,45 m. Crusta depășește 3 cm grosime în zona centrală, iar solul ars prin reverberație este gros de 0,23 cm, ceea ce indică o utilizare mai îndelungată și dezvoltarea unor temperaturi ridicate pe suprafața structurii de combustie.

Complexul 211 – Vatră situată la 0,90 m nord de vatra cpl. 207, la - 0,54 m ad. Crusta se păstrează parțial, pe o suprafață de 0,50 x 0,45 m.

Complexul 213 – Rest de vatră, descoperit la cota de -0,53 m, în apropiere de vatra cpl. 209. Crusta lipsește, păstrându-se doar miezul de pământ ars la roșu, pe o suprafață de 0,70 x 0,50 m.

Complexul 198 a fost identificat în campania din 2023, la cota de - 0,30-0,35 m, în carourile A3-A4 și parțial B4. S-a conturat inițial pe 2,5 x 3 m, ca o aglomerare de bolovani de râu și fragmente ceramice, o parte aparținând unui vas spart pe loc.

În campania din 2024, a fost continuată cercetarea complexului 198, fiind dezvelite vestigii ale acestuia pe o suprafață de aproximativ 1,60 x 5,85 m. Structura se continuă, intrând în profilele de nord și est ale arealului. Aceasta constă din două șiruri de bolovani de râu, dispuse pe direcția NV-SE, iar între care se află numeroase fragmente ceramice provenind de la pithoi, kantharoi, borcane și cești-opaiț. Bolovanii de pe linia de est apar la cotele de -0,25/0,27 m, în timp ce linia de vest apare la cote de 0,30/0,40 m.

După demontarea materialelor menționate, în partea de N a structurii, la -0,40/0,50 m, apar zone compacte de bolovani, unii destul de mari (15-20 cm lungime). Intre aceștia și sub ei, s-au găsit numeroase fragmente ceramice mari, de la vase parțial întregibile – în special cupe de fructiere și borcane. Printre bolovani a fost descoperit și un corn de cerb cu urme de prelucrare.

Umplutura ***Complexului 198*** este depusă într-un șanț cu profil trapezoidal, urmând o dispunere lineară alcătuită din foarte mulți bolovani de râu, fragmente ceramice de la vase, (unele parțial întregibile), rare fragmente de crustă de vatră și câteva oase de animale. În campania viitoare, finalizarea cercetării poate aduce noi indicii asupra funcționalității acestei depuneri.

Complexul 206 este un șanț umplut cu lut galben, compact. Orientat aproximativ NS, intră în malurile de sud și vest ale arealului. Are un traseu ușor curb, cu dimensiunile de 0,60 x 5,80 m. A fost observat între cotele - 0,48 m și - 0,55 m. Adâncimea modestă sugerează o afectare ulterioară a sa. Cel mai probabil acest complex poate fi legat de amenajarea unei structură de locuire, șanțul surprins de noi fiind parte dintr-o fundație.

În această campania au fost descoperite și cercetate două aglomerări de materiale arheologice cu vase întregi sau sparte pe loc, care, în acest stadiu cal cercetării, pot reprezenta partea superioară a umpluturii unor gropi menajere.

1 Matei *et alii* 2024, p. 108-111, cu bibliografia.

Astfel, ***Complexul 208***, situat în caroul C4 între cotele de -0,37 – 0,46 m, conținea multe fragmente ceramice, dintre care, majoritatea aparțineau unui vas spart pe loc.

Complexul 214 este o altă aglomerare de cioburi și vase întregi și întregibile. Între -0,50 și 0,65 m, au fost dezvelite două vase - o oală întreagă lucrată la mană și o cană parțial întregibilă, lucrată la roată. Ambele aveau în jur fragmente ceramice de la alte recipiente. Deși nu s-a observat o limita clară sau o diferență de umplutură față de suprafața arealului, considerăm, după modul de dispunere al celor două vase, că acestea stau într-o groapă.

Suprafața V1aS

Descoperirea în anul 2023 a unei construcții cu două aliniamente paralele alcătuite din câte 4 gropi, a determinat extinderea subarealului V1aS, către S, cu o suprafață de 9 x 5,5 m. Dispunerea regulată a gropilor, la circa 1,20 m una de cealaltă, precum și diametrele cuprinse între 0,60 – 0,70 cm, în care au fost surprinse amprentele stâlpilor de lemn, susțin ipoteza descoperirii în *dava* de la Cârlomănești, a celui de al doilea edificiu (templu) cu aliniamente de coloane/stâlpi. Documentarea integrală a acestei structuri importante justifică continuarea săpăturilor în limita de S a platoului Cetățuia.

În subarealul V1aS au fost identificate două complexe de locuire. Trebuie menționat că peste jumătatea de E a suprafeței deschise se află pământ scos din prima secțiune făcută de M. Babeș în 1967. De aceea, din adâncimea înregistrată față de nivelul actual de călcare, trebuie scăzută o grosime de circa 0,20 m de pământ de aruncătură. Cercetarea s-a oprit în această campanie la cota medie de 0,56 m.

Complexul 212 – vatră identificată la cota de -0,54 m, cu o lungime de 0,40 m, la profilul de est. La -0,57/0,60 m a apărut patul vetrei, din pietre plate. Structura de combustie ușor supraînălțată, de formă circulară, nu păstrează crusta *in situ*. Dimensiunile dezvelite sunt de 1,10 x 0,60 m.

Complexul 215 are o formă cvasi-rectangulară cu dimensiunile de 4 x 6,50 m. S-a conturat la cota de - 0,50 – 0,60 m. A apărut ca o aglomerare de material arheologic (numeroase fragmente ceramice, lipitură arsă și oase de animale) și bolovani de râu, care stau într-un pământ cafeniu-deschis, spre gălbui pe alocuri, cu consistență dură. Această umplutură contrastează cu stratul de cultură de culoare cafeniu-închis, pigmentat cu pământ ars, cu o consistență mai afânată și cu mult mai puține materiale arheologice. Este posibil ca cpl. 215 să reprezinte o structură de locuire, ușor adâncită, care după dezafectare a fost umplută cu resturi de construcție și menajere. Aproximativ central, amplasate paralel cu latura de S, se găsesc două gropi de la parii ca vor fi susținut acoperișul. La demontare au fost scoase peste 150 de fragmente de lipitură arsă, concentrate mai ales în partea de vest. Ceramica apărută în interiorul locuinței era grupată mai ales către latura de E și consta din fragmente de vase parțial întregibile (borcane, cești-opaiț) sau fragmentare (căni, fructiere, kantharoi, pithoi).

Materialul arheologic descoperit este bogat și variat, provenind în cea mai mare parte din complexele de locuire. Vasele ceramice reprezintă de departe cel mai numeros tip de artefact. Dintre acestea menționăm borcane, fructiere, căni, vase de provizii, cești opaiț, ulcioare, boluri cu decor în relief, precum și câteva recipiente de import (amfore și vesela fină).

Din categoria ustensilelor de uz domestic au apărut numeroase fusaiole, cute, fragmente de râșnițe din tuf vulcanic sau calcar (o jumătate). Piesele din metal nu sunt foarte numeroase. Sunt reprezentate de mai multe fragmente provenind de la cuțite, împungătoare, ace din fier, verigi din bronz și fier, 3 fragmente de oglindă și un fragment de brățară cu nodozități din bronz.

O apariție remarcabilă este un fragment din lama curbată a unui cuțit de lupta de tip *sica*, descoperita în stratul de cultură, la cota de -0,48 m, nu departe de complexul 198 - V5bS. De asemenea, semnalăm descoperirea unei monede schifate de tip Vârteju-București, precum și al unui muștiuc din bronz, posibil de la un instrument de suflat, care reprezintă cu siguranță un import.

În campania din 2025 ne propunem continuarea săpăturilor în limita sudică (subarealul V1aS), precum și în arealul V5bS, din jumătatea de nord a platoului Cetățuia.

Abstract

In 2024, the archaeological research focused on the southern part of the Cetățuia plateau, with the aim of completing the plan of the edifice with pillar/column alignments that was identified in the 2023 campaign.

Alongside these investigations, the study of an area opened in the northern half of the plateau continued.

The total number of archaeological features, investigated in both surfaces, was 12, as follows: two clusters of archaeological material (possible upper parts of refuse pits); 7 hearths, one feature with building debris that may also indicate the levelled remains of an abandoned sunken hut, a dich filled with yellow clay (possible foundation remains). Also, a feature consisting in a deposition made of very numerous river boulders, following a linear layout, pottery fragments from the vessels (some of can be partially recreate), rare fragments of hearth crust and a few animal bones.

Even than in 2024 campaign, ceramics predominate among the artifacts discovered, some special items can be noticed, still. As special pieces we mention a fragmentary blade of a curved dagger of the *sica* type and a coin of the ”Vârteju-București” type.

Bibliografie:

MATEI *et alii* 2024 – S. Matei, D. Măgureanu, T. Vasilescu, *Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău*, în: CCAR, campania 2023, Târgu-Mureș, 2024, p.108-111.

Illustrations list:

Fig. 1. Imagine aeriană a sitului dinspre vest

Fig. 2. Imagine cu suprafața V5bS

Fig. 3. Vedere din dronă cu suprafața V1aN și complexele 112 și 115

Fig. 4. Complexul 114 din suprafața V5bS

19. Ceahlău, jud. Neamț
Punct: Bistricioara - Lutărie III

Tip de sit: 116 (locuire sezonieră)
Încadrare cronologică: 113 (Paleolitic superior)
Cod RAN: 122043.03
Autorizație nr. 121/24.09.2024
Colectiv: Mircea Anghelinu – responsabil științific (UV Târgoviște); Marc Händel (Austrian Archaeological Institute), Loredana Niță (UV Târgoviște), Cristina Cordoș (IA Iași), Daniel Veres (ISER Cluj-Napoca), Alexandru Ciornei (IAB), Laëtizia Demay (Muséum National d'Histoire Naturelle Paris), Constantin Preoteasa (CMJ Neamț)
Finanțare: 45000 RON (UV Târgoviște, Universitatea din Viena, Austria)
Perioada desfășurării cercetării: 1.08 – 23.08.2024

Scurt istoric al cercetării

Situl paleolitic pluristratificat de la Bistricioara – *Lutărie III* a fost identificat în anul 2007, sub forma unui profil erodat, expus către nord, pe o terasă joasă (15-18 m), în apropierea confluenței dintre Bistrița și afluentul său, Bistricioara. În proximitatea acestui punct (cca. 50 m către NE), pe terasa de 10 m, afectată de asemenea de exploatări de lut, dar și de inundațiile periodice ale lacului Izvorul Muntelui, a fost identificată, tot în anul 2007, o altă secvență de locuire paleolitică (punctul Bistricioara – *La Mal*). Acest punct o oferit o bogată colecție de piese litice, aflate la suprafață, dar și structuri de locuire și combustie conservate imediat sub suprafața actuală a solului și sub depozitele aluviale depuse prin oscilațiile de nivel ale lacului Izvorul Muntelui. Sondajele exploratorii realizate în 2011 au confirmat că cele două puncte conservă secvențe geologice comparabile, dar și succesiuni arheologice complementare cronologic, atribuite Paleoliticului superior (Gravettian și Epigravettian). În consecință, în anii 2022, 2023 și 2024, cercetarea celor două puncte ale sitului s-a realizat în paralel (Fig. 1), similitudinile cronostratigrafice demonstrate de observațiile geologice, analizele de susceptibilitate magnetică și estimările cronometrice (OSL – luminiscență stimulată optic și C14 – radiocarbon) indicând clar existența, pe întreaga suprafață a teraselor respective, a multiple locuiri paleolitice acumulate în regim palimpsest și a căror evaluare științifică trebuie realizată complementar.

Descrierea sitului și problematica științifică

Secvența geologică și succesiunea arheologică conservate de situl de la Bistricioara – *Lutărie III* au făcut obiectul unor publicații detaliate[1], descrierea lor nefiind reluată aici decât succint. Situl, bine conservat, se extinde, după cum indică sondajele cu carotiera realizate în anul 2019, pe minim 2000 mp, în mare parte în zona acoperită de pădurea de conifere plantată după construcția barajului de la Bicaz (Fig. 1). Până în anul 2024, cercetările arheologice, concentrate în perimetrul nordic, expus eroziunii și intervențiilor antropice, au acoperit 38 mp (T0-2008/T6-2023). Secvența lito-stratigrafică, dominată de aportul coluvial, este alcătuită din loess și derivate loessice de grosime variabilă, suprapuse depozitelor aluviale, și care ating, în anumite zone ale sitului, adâncimea de 9 m. Cronologia generală a depozitului geologic se întinde, conform datărilor OSL, TL și radiocarbon, pe un interval amplu, acoperind virtual în întregime ultimul ciclu glaciar (Stadiul Izotopic Marin - MIS 5 - Holocen). Arheologic, situl de la Bistricioara - Lutărie III conservă**,** în zona cercetată până în anul 2024, cel puțin 7 etape distincte de ocupație (delimitate ca AH), datate în Paleoliticul superior, consistând în urme de combustie, resturi litice și faunistice și amenajări de habitat variabil conservate.

Secvența lito-stratigrafică din punctul Bistricioara - La Mal, deși în mod evident afectată, în partea superioară, de intervenții antropice recente (exploatarea lutului) și de inundațiile produse de lacul de acumulare Izvorul Muntelui, deține multe elemente în comun cu cea din punctul anterior. Extensiunea sitului, estimată după prezența de material litic la suprafață, depășește 300 mp, o porțiune necunoscută (zona estică) fiind probabil deja distrusă de inundații. Depunerile de pe această terasă, cu o grosime maximă, în zona cercetată, de cca. 3.5 m, sunt dominate de contribuția eoliană, matricea sedimentară fiind predominant constituită din silt fin, omogen, cu o componentă nisipoasă importantă în partea inferioară (2 m), care suprapune direct pietrișul de terasă. În partea superioară a depozitului este conservat, ca și în punctul învecinat, paleosolul PS1 (asimilat interstadiului Greenland GS1), ceea ce permite corelarea directă a celor două secvențe. Secvența siltică conservă discontinuu, în partea superioară, numeroase acumulări lenticulare de nisip, ocazional pietriș mărunt și nisip grosier, în alternanță cu depuneri siltice fine, sugestive pentru un aport iluvial (inundații periodice, prezumtiv legate de variațiile de curs ale Bistriței). Cronologia OSL a secvenței (31-24 ka BP) confirmă sincronia depunerii siltice de la Bistricioara – *La Mal* cu unitatea G2 depusă pe terasa de 15-18 m pe durata Ultimului Maxim Glaciar (ca. 26-19 ka calBP).

Arheologic, succesiunea culturală din punctul Bistricioara – *La Mal* cuprinde două episoade majore, ambele atribuite unui epigravettian posterior Ultimului Maxim Glaciar, cu o cronologie numerică plasată între 17.4 și 16.2 ka calBP, conservate în partea superioară a depozitului (ca. 90 cm). Fiecare dintre cele două episoade, separate de un orizont steril variabil ca grosime (ca. 30-40 cm), a rezultat în mod cert din suprapunerea în regim palimpsest a multiple ocupații, documentate de conservarea *in situ* a unor structuri de combustie plane sau ușor alveolate, suprapuse. Cel puțin 6 astfel de structuri distincte au fost identificate în anul 2007, pentru episodul din partea superioară, în mare parte distrus de inundații în zona cercetată între 2022 și 2024. Minimum 3 astfel de structuri au fost identificate pentru acumularea din partea inferioară, afectată și ea, în special în zona nord-estică a sitului, de eroziunea produsă de lacul de acumulare (e.g. pseudo-marmite, depuneri de aluviuni). Deși afectate de procese post-depoziționale diverse, ambele orizonturi indică o conservare bună, bogata colecție litică incluzând un număr foarte mare de resturi mărunte de debitaj, fără indicii ale vreunei sortări pe dimensiuni a materialului litic. Resturile faunistice, în mare majoritate calcinate, sunt conservate doar sub forma unor

1 ANGHELINU 2021.

fragmente de mici dimensiuni (max. 3-4 cm). Dentiția, slab conservată, a permis identificarea resturilor de ren, cal și carnivore mici.

Metodologia de cercetare

Metodologic, sistemul de săpătură și înregistrare[2] (vezi Cordoș *et alii* 2021, pentru o descriere detaliată) a urmărit înregistrarea cu maximă acuratețe a datelor topo-spațiale, documentarea detaliată, strict crono-stratigrafică, a amenajărilor de habitat, recuperarea integrală a seturilor litice și faunistice, completată de documentarea integrală *in situ* a resturilor faunistice nerecuperabile. Săpătura s-a realizat cu ajutorul uneltelor de mici dimensiuni (truelă, spatule de lemn, metal sau plastic etc.), în pase mecanice care au variat între 2 și 10 cm, în funcție de gradul de concentrare a descoperirilor. Întregul volum de sediment asociat orizonturilor arheologice a fost cernut sub jet de apă (sită de 2 mm). Toate artefactele mai mari de 1 cm au fost înregistrate individual, cele mai mici, ca și cele rezultate în urma cernerii sedimentului fiind înregistrate ca „ansambluri" raportate la fiecare carou și pasă mecanică, respectiv structură (*feature*). Dat fiind gradul slab de conservare a materialului organic, resturile faunistice identificabile taxonomic și recuperate au fost tratate cu rășină termoplastică Paraloid B72. Înregistrarea descoperirilor s-a realizat cu ajutorul stațiilor totale, prin utilizarea unui sistem de coordonate în regim Stereo 70. Delimitările stratigrafice au fost realizate atât în decursul săpăturii, ca suprafețe, dar și în profilele rezultate, la finalul săpăturii. Fiecare structură și concentrare arheologică, ca și profilele, au fost fotografiate în serie (pentru realizarea de ortofotoplanuri de mare rezoluție (referențiate topografic), ceea ce a permis și realizarea unor modele 3D ale fiecărei secțiuni, folosind tehnica *structure-from-motion* (SfM). Descoperirile și eșantioanele (sediment, cronometrie) au fost împachetate individual în pungi minigrip etichetate cu ID-ul unic.

Rezultate

În campania din anul 2024, cercetarea sitului de la Bistricioara – *Lutărie III* s-a desfășurat în aceeași zonă nordică a sitului, fiind deschisă o secțiune (T8) de 2 mp, extinzând spre sud și est secțiunile T5 și T6 cercetate în anul 2021 și 2022**.** Principalul obiectiv al campaniei din 2024 l-a reprezentat extinderea săpăturii într-o zonă de maximă concentrare a resturilor de ocupație aparținând orizonturilor arheologice AH 2.5 (Gravettian), respectiv AH 2.2 (Epigravettian).

Campania din anul 2024 a confirmat în mare măsură observațiile realizate anterior privind succesiunea arheologică generală conservată în sit, toate orizonturile identificate prin cercetările anterioare (AH 1.1 - AH 2.5) extinzându-se în zona cercetată, în ciuda densității mai scăzute de material arheologic (290 de piese litice și 245 de elemente faunistice înregistrate individual) și dimensiunii reduse a secțiunii. În partea superioară a secvenței arheologice, orizonturile AH 1.1 (prezumtiv aparținând unui Paleolitic superior final) și AH 2.1 (Epigravettian) se prezintă sub forma unei acumulări de material litic diseminat, identificată în partea superioară a G2 și în cuprinsul unității litologice G1. Ca și în alte zone ale sitului, segregarea stratigrafică a acestor orizonturi rămâne dificilă, bioturbarea produsă atât de solul recent, cât și de PS1 afectând sever aceste niveluri arheologice, care nu conservă nici structuri de combustie, nici alte resturi organice, cu excepția fragmentelor diseminate de cărbune (prezumtiv, contaminări holocene). Intervențiile antropice recente (e.g., plantarea de pinete) au afectat și ele aceste orizonturi din partea superioară. Cu toate acestea, un anumit grad de distincție topografică pe orizontală pare să se fi conservat, colecția din T8, deși de mici dimensiuni, cuprinzând, în orizontul AH 1.1, un număr mai consistent de armături retușate abrupt (4 piese) în raport cu ansamblurile din anii anteriori.

Densitatea și structura celorlalte orizonturi ale sitului corespunde observațiilor din campaniile anterioare, AH. 2.2 oferind, ca și până acum, mai mult de jumătate din înregistrările individuale de piese litice *in situ*. Cu excepția setului litic al AH 2.5, realizat în exclusivitate din silex turonian importat din zona Nistrului, toate celelalte ansambluri sunt caracterizate de utilizarea unui spectru larg de materii prime locale, regionale sau exotice (chert Eocen, șist/mudstone din depozitele de Audia, silicolite din zona Toplița, silex cretacic din zona Prutului și Nistrului etc.).

În partea a inferioară a G2, au fost reidentificate, discontinuu, pe întreaga suprafață a T7, urmele masive de combustie (preliminar denumita AH 3.0 și AH 3.1), lipsite de alte resturi arheologice, atribuibile fie unor niveluri arheologice complet erodate de vârstă gravettiană (ca. 28 ka calBP), fie unor incendii naturale (aspect sugerat de aspectul punctual, segregat, al zonelor de arsură).

Ca și în campaniile precedente, AH 2.5 este singurul nivel arheologic care conservă resturi faunistice identificabile (oase, dentiție), preponderent de ren, în stadiu fragmentar și foarte friabile. Numeroase eșantioane de cărbune (23) au fost recuperate din orizonturile arheologice, ca și din cuprinsul urmelor de combustie (7) pentru completarea setului existent de datări AMS.

Cercetarea punctului Bistricioara – *La Mal*, periclitat de inundațiile frecvente, a reprezentat prioritatea absolută a acestei campanii de săpături sistematice. În acest punct, a fost cercetată, în 2024, o suprafață totală de 13 mp, care depășește, așadar, suprafața însumată de toate săpăturile anterioare

Cercetarea s-a concentrat către extinderea către Nord-Est și Sud-Vest a suprafeței secțiunilor realizate în anii 2022 și 2023, prin patru extensii (E4, E5, E6, E7), pentru înțelegerea detaliată a structurii spațiale a orizonturilor epigravettiene și pentru urmărirea, în suprafață, a structurilor de combustie identificate și parțial cercetate în campania 2023. Secvența sedimentară se prezintă, ca și în anii anteriori, trunchiată, conservată fiind doar succesiunea din partea inferioară a depozitelor. Densitatea de material litic din acest punct rămâne însă impresionantă: 1245 de piese litice înregistrate individual, cărora li se adaugă un număr foarte mare de resturi de debitaj recuperate prin cernerea sedimentului și de la suprafață (peste 2000). 251 de resturi faunistice au fost, de asemenea, înregistrate in situ, numeroase fragmente calcinate fiind recuperate, ca ansambluri, la sită.

Ansamblul litic recuperat este realizat dintr-o diversitate de materii prime, care include atât roci de origine locală

2 CORDOȘ, HÄNDEL, ANGHELINU 2021.

sau regională (silicolite de Lepșa, mudstone/șist de Audia), cât și din materii prime exotice (silex turonian de Nistru, silex cretacic din zona balcanică), ultimele atestând existența, la acest nivel cronologic, a unor rețele de mobilitate/schimb cultural la distanțe impresionante (peste 350 km).

Concluzii

Situl de la Bistricioara-Lutărie III ocupă o poziție centrală în înțelegerea dinamicii culturale paleolitice regionale în intervalul cronologic dintre debutul Ultimului Maxim Glaciar *sensu lato* (ca. 29 ka cal BP) și finele Pleistocenului. Densitatea de material arheologic, ca și dimensiunea documentată a sitului, prin cele două puncte ale sale, îl recomandă pe acesta drept un reper crono-cultural esențial în analiza transformărilor culturale și adaptative implicate în înlocuirea tehnocomplexului Gravettian de către Epigravettian, dar și în evoluția ulterioară a grupurilor epigravettiene, în ansamblul Europei Est-Centrale. Cercetarea arheologică întreprinsă aici a permis, de altfel, integrarea informațiilor din Bazinul Ceahlău (inițial, inegale și de slabă rezoluție), în ansamblul datelor disponibile, pentru acest interval cronologic, în Europa Centrală și de Est[3]. Perspectivele de continuare a cercetărilor sistematice sunt cât se poate de consistente. Aplicarea unei metodologii de săpătură și documentare riguroase, de înaltă rezoluție, a impus reducerea suprafețelor cercetate, astfel că o mare parte din suprafața sitului rămâne încă necercetată.

Abstract

The 2025 campaign at Bistricioara-Lutărie III focused extensively (13 sqm) on the North-Eastern sector of the site (La Mal findspot, located on the low, 10 m terrace) exposed to periodic floodings. A small surface (2 sqm) was also explored at the neighbouring spot on the 15-18 m terrace. The new excavations largely confirmed the dense succession of Gravettian, Epigravettian and Final Paleolithic occupations and allowed the recovery of a large lithic set, together with fragmented faunal remains (mostly reindeer).

Bibliografie:

ANGHELINU *et elii* 2021 – Anghelinu, M., Händel, M., Niță, L, Cordoș, C., Veres, D., Hambach, U., Murătoreanu, G., Ciornei, A., Schmidt, C., Sava, T., Mănăilescu, C., Ilie, M., Demay, L., Georgescu, V., *From Gravettian to Epigravettian in the Eastern Carpathians: Insights from the Bistricioara-Lutărie III archaeological site,* Quaternary International, 587-588, p. 210-229.

CORDOȘ, HÄNDEL, ANGHELINU 2021 – Cordoș, C., Händel, M., Anghelinu, M., *Acknowledging the mess: Implications of a new documentation system for understanding formation processes of two Paleolithic sites in the Ceahlău Basin (NE Romania)*, în: Arheologia Moldovei, XLIV, p. 7-28.

Illustrations list:

Fig. 1. The location of the two findspots and excavated surfaces.

Fig. 2. Bistricioara – *Lutărie III*, 2024. Teeth remains (horse, reindeer) din AH. 2.5.

Fig. 3. Bistricioara – *La Mal* 2024. Horse teeth.

3 ANGHELINU 2021.

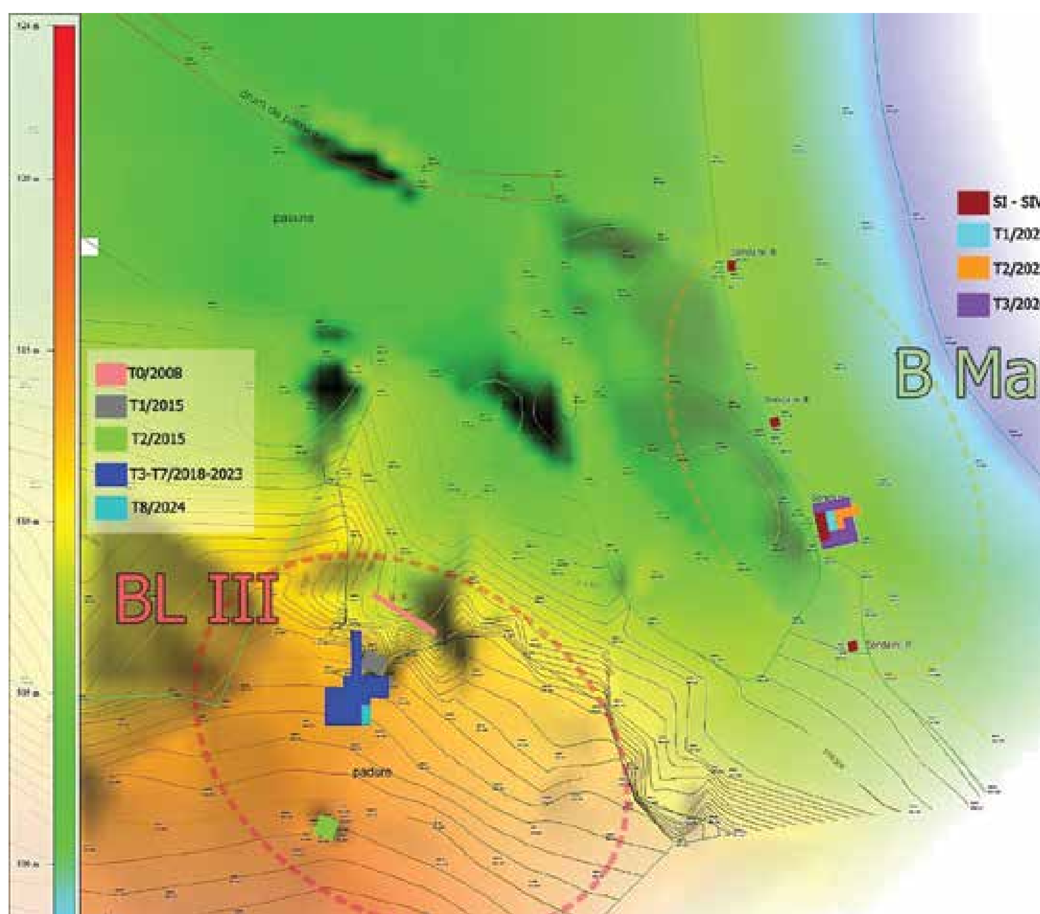

Fig. 1. Amplasarea celor două puncte studiate și localizarea unităților de cercetare

Fig. 2. Bistricioara – Lutărie III, 2024. Resturi de dentiție (cal, respectiv ren) din AH. 2.5

Fig. 3. Bistricioara – La Mal 2024. Dentiție de cal

20. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța
Punct: Vatra Satului

Tip de sit: 111 (așezare deschisă); 221 (tumul)
Încadrare cronologică: 141 (eneolitic timpuriu); 321 (epoca romană timpurie)
Cod RAN: 63018.02
Autorizație nr. 39 / 1814.05.2024
Colectiv: Valentina Voinea – responsabil de șantier (MINAC); Bartłomiej Szmoniewski – responsabil de sector (Institutul de Arheologie și Etnologie al Academiei Polone, Cracovia); Adrian Irimia, Manuela Măiță (MINAC), Adrian Bălășescu (arheozoolog, IAB), Valentin Radu (ihtiolog, MNIR), Gabriel Vasile (antropolog, IAB), Maria Lityńska-Zając (antracolog, Institutul de Arheologie și Etnologie al Academiei Polone, Cracovia)
Finanțare: 30000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 9.08 – 9.09.2024

Scurtă prezentare a sitului

Cercetată din anul 2001, așezarea Hamangia din punctul Cheia – Vatra Satului ocupă o suprafață de aproximativ șapte hectare, în partea de est a satului. La marginea de vest a așezării eneolitice, un tumul aplatizat (parțial distrus de lucrări agricole) a afectat nivelurile Hamangia. Construcția funerară de mari dimensiuni (diametru de aproximativ D = 75 m), înconjurată cu șanț – delimitat în urma investigațiilor geofizice (efectuate de D.Ștefan în 2016), a fost cercetată în campaniile arheologice din 2007 (ST.1 și ST.2), 2010 (ST.3, ST.4, ST.5.), 2022 (ST. 6), descoperindu-se mai multe complexe Hamangia și două morminte din epoca romană timpurie. Primul mormânt (M.1), situat în zona centrală a tumulului, cu rug de incinerare pe loc, a fost jefuit din Antichitate. Cel de al doilea mormânt, de inhumație (M. 2) a aparținut unui copil de aproximativ șapte ani și a fost datat la începutul secolului al II-lea pe baza descoperirii monetare, respectiv o monedă cu efigia împăratului Hadrian (117-138).

Obiectivele cercetării:

- identificarea complexelor funerare din construcția tumu-lului;
- cercetarea nivelurilor de locuire Hamangia III, suprapuse de tumul.

Rezultate și interpretarea lor

Scurtă descriere a descoperirilor

Pentru cercetarea în suprafață a complexului C.9 – o groapă Hamangia de mari dimensiuni, surprinsă în colțul de sud-vest al secțiunii ST. 6 (2022) - a fost deschisă secțiunea ST. 7, cu dimensiunile 8 x 8 m, împărțită în patru sectoare de 4 x 4 m, despărțite între ele de martori cu lățimea de 0,30 m (Pl. I - III). În suprafața cercetată au fost delimitate trei complexe arheologice, toate atribuite culturii Hamangia, cu material ceramic și faunistic bogat. Sub vegetal, în mantaua tumulului s-au descoperit și câteva fragmente ceramice provenind de la amfore romane, un fragment de calotă craniană umană.

Stratigrafie:

0 – 0,20 / 0,30 m - US.100 - sol vegetal, erodat puternic în partea superioară datorită lucrărilor agricole;

0,30 – 0,50 / 0,60 m – US.101 – abandon antic, mantaua tumulului; sediment de culoare cenușie – brună, amestecat cu fragmente ceramice Hamangia – cele mai multe provenind de la vase de gătit acoperite cu barbotină, câteva fragmente ceramice romane timpurii (Pl. IX/2), lame, microlite, un nucleu și deșeuri de silex, topor de piatră de tip „calapod” fragmentar, râșniță fragmentară.

0,50 / 0,60 - 0,70 / 0,80 m - US:121(st.1) – US.122 (st.2) – US.123 (st.3) – US.124 (st.4) – nivel de abandon Hamangia, sediment de culoare bej – cenușie, amestecat cu fragmente ceramice Hamangia, cele mai multe cu urme de ardere secundară (Pl. VIII), oase de dimensiuni mari, scoici, un nucleu din cristal de stâncă, un nucleu de silex, așchii, lame și microlite de silex;

0,80 – 1,00 m – nivel de călcare Hamangia III (US. 129) – sediment de culoare bej – cenușie în care s-au descoperit câteva fragmente ceramice Hamangia și oase de animale;

1,00 – 1,10 m – pământ galben.

Complexe arheologice

Complexul C.9 – reprezintă o construcție – anexă, exterioară unei locuințe, atribuită culturii Hamangia, având contur neregulat, surprinsă în st.1 - st.2 și în secțiunea ST.6 (2022). Dimensiuni: lungime surprinsă pe profilul de est al secțiunii ST.7, sectoarele st.1 -2, L = 5,80 m; lățime maximă în sectorul st.1 l = 1,90 m, adâncime H = 1,85 m; umplutura gropii - US.125 (st.1) – US.126 (st.2) - cu aspect eterogen, sediment de culoare cenușie – negricioasă, amestecat cu bucăți mici de cărbune, chirpici și lentile de loess, foarte bine tasate, marcând un nivel de călcare (Pl. IV); fragmente ceramice de dimesiuni mari (provenind de la vase de gătit și de depozitare) și un vas miniatural Hamangia, piese de silex, ac de os, material faunistic bogat, îndeosebi oase de dimensiuni foarte mari. În sectorul st.2 (US.126) au apărut două maxilare de dimensiuni mari (bovine), cenușă și oase de pește.

Complexul C.10 – groapă menajeră atribuită culturii Hamangia, conturată la adâncimea de 0,70 m, pe latura de vest a sectorului st.2 și în martorul dintre sectoarele st.2 – st.4, având contur circular, peretele dinspre nord „clopotit” și treaptă pe jumătatea de sud. Dimensiuni: diametrul maxim în partea superioară Dmax = 2,20 m, adâncime H = 1,60 m (Pl. V/1-4). Umplutura gropii (US.128) reprezintă un sediment de culoare cenușie – negricioasă, amestecat cu fragmente ceramice Hamangia și oase de animale.

Complex C.11 - groapă menajeră atribuită culturii Hamangia, contur circular, surprins între sectoarele st.1 – st.3 (Pl. V/5). Dimensiuni: diametrul maxim Dmax = 1,80 m, adâncime H = 0,65 m. Umplutura gropii (US.127) este reprezentată de un sediment de culoare cenușie – negricioasă, amestecat cu fragmente ceramice Hamangia, unele decorate cu șiruri de împunsături, partea superioară a unui capac de tip „căciulă” (Pl. VII).

Tehnici de cercetare: metoda microstratigrafică, analize interdisciplinare.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- extinderea secțiunii ST.7 pentru cercetarea în suprafață a construcției anexă C.9 atribuită culturii Ha-

mangia, pe latura de sud a secțiunii ST.6 și de est a secțiunii ST.7;

- deschiderea unei secțiuni perpendiculare pe ST.6, în jumătatea de nord a tumulului.

Bibliografie:

MĂRGĂRIT, VOINEA 2020 – M. Mărgarit, V. Voinea - *Production of bone rings in the Hamangia settlement of Cheia (Romania),* în: Pontica 53, 2020, p. 91-110.

MĂRGĂRIT, VOINEA 2021 – M. Mărgărit, V. Radu, V. Voinea, *Learning about the past testing the possible functions of the Unio sp. valve in the Hamangia culture (mill V cal BC)*, în: European Journal of Archaeology, Volume 24, Issue 2, May 2021, p. 180-203.

SZMONIEWSKI, VOINEA 2021 – B. Szmoniewski, V. Voinea, *The sacred and profane destination of Karst Cave Space. Case study: Cheile Dobrogei*, în: vol. I. Holubeanu (ed.) *History and Theology*, Ed. Universitară, 2021, p. 89 – 126.

DULAMA *et alii* 2021 – I. Dulama, C. Rădulescu, I. Bucurică, S. Teodorescu, R. Ştirbescu, V. Voinea, V. Radu. M. Mărgărit, *Non-invasive Analytical Techniques Applied on Pigments Characterization of Ancient Bivalve Shells, în:* Journal of Science and Arts, 2021, 57(4), p. 1121 – 1132.

RADU *et alii* 2022 – V. Radu, M. Mărgărit, V. Voinea, A. Boroneanț, I. D. Dulama. *Processing the Testudo carapace in Prehistoric Romania (8th and 5th millennia BC)*, în: Archaeological and Anthropological Sciences 14, 60, 2022: p. 14-60.

STOICESCU *et alii* 2023 – D. Stoicescu, O.G. Duliu, V. Opriş, B. Manea, I. Mariş, V. Voinea, P. Mirea, V. Parnic, M. Dimache, C. Lazăr, *Non-Destructive Textural Characterization of Southern Romanian Neolithic and Chalcolithic Pottery Using Digital Image Analysis on Tomographically Reconstructed Sections, în:* H*eritage* 2023, *6*(10), p. 6634-6647.

MĂRGĂRIT *et alii* 2023 – M. Mărgărit, V. Voinea, A. Bălășescu, *Pointed bone tools from the Hamangia culture on the Lower Danube: Manufacture and function*, în: Journal of Archaeological Science: Reports 52, 2023.

BREZOI *et alii* 2024 – D.-V. Brezoi, A. Iordache, A. I. Gheboianu, V. Voinea, *Structural analysis of some pottery fragments belonging to Hamangia (phase III) culture*, în: The Scientific Bulletin of Valahia University Materials and Mechanics – Vol. 20, No. 22, 2024 p. 25 – 29.

Analiză antropologică

Gabriel Vasile

Mormântul de inhumație M.2 - tumul

Stare de reprezentare – bine reprezentat (dentar, cranian și postcranian);

Alterări osoase post-mortem – bine conservat (amprente de rădăcini pe toată suprafața scheletului; colorații brun roșcate din timpul descompunerii cadavrului);

Vârstă la deces – 6,5–7,0 ani, copil (grad de erupție și dezvoltare dentară; lungime diafize);

Statură scheletică – 106,93 cm;

Modificări patologice: metabolice (leziuni active de tip *cribra orbitalia* în pereții orbitelor); infecțioase (leziuni active periostitice pe temporale, occipital, maxile, mandibulă, omoplat stâng; leziuni resorptive și hipervascularizație pe corpurile toraco-lombare). Modificările patologice scheletice reprezintă markeri patognomonici pentru scorbut și tuberculoză. În vederea atribuirii unui diagnostic exact este necesară o analiză genetică.

Archaeobotanical analysis

Maria Lityńska-Zając

In the examined botanical samples collected from cremation burial grave M.1, whole fruit and pieces of the nutshell (the endocarp) of the Juglans were found (Pl. IX/1). These specimens were uncharred and charred and smaller that present-day cultivated forms of Juglans regia. Walnut seeds (kernels) contain fats, proteins, sugar, dietary fiber and eatable oil rich in unsaturated fatty acids. They also include a number of micro-elements like calcium, copper, magnesium, iron, phosphorus, potassium and, among others, B group vitamins; they are tasty and ready for direct consumption. They are high in calories, and the nutritional value of 100 grams of fresh weight obtained from shelled nuts is 654 kcal.The presence of the ritual plant offering in burials is a reflection of the tradition of sharing and offering the food between the living, i.e. members of the family or the local community, and those buried who were leaving them.

Abstract

In the 2024 campaign, the archaeological researches carried out on the Cheia site focused on the point of Cheia - Vatra Satului, respectively in the flattened barrow (partially destroyed by agricultural works), located on the eastern boundary of the village Cheia on the plateau dominating over the landscape in its highest peak; the diameter of the almost leveled barrow is 75 m. That barrow overlaps the open settlement, attributed to the Hamangia III phase. In the section ST.7, made in the Western part of the barrow (ST.7 - 8 x 8 m), three archaeological complexes C.9, C.10 and C.11 belong to the culture of Hamangia III, namely the household pits C.10 and C.11 and the annex building C.9.

The anthropological analysis of the skeleton from the inhumation grave (M.2), almost complete and well preserved, indicates a child of about 7 years, presenting metabolic (cribra orbitalia type) and infectious pathological changes (periostitic lesions, possibly scurvy; resorption lesions and hypervascularization, possibly tuberculosis).

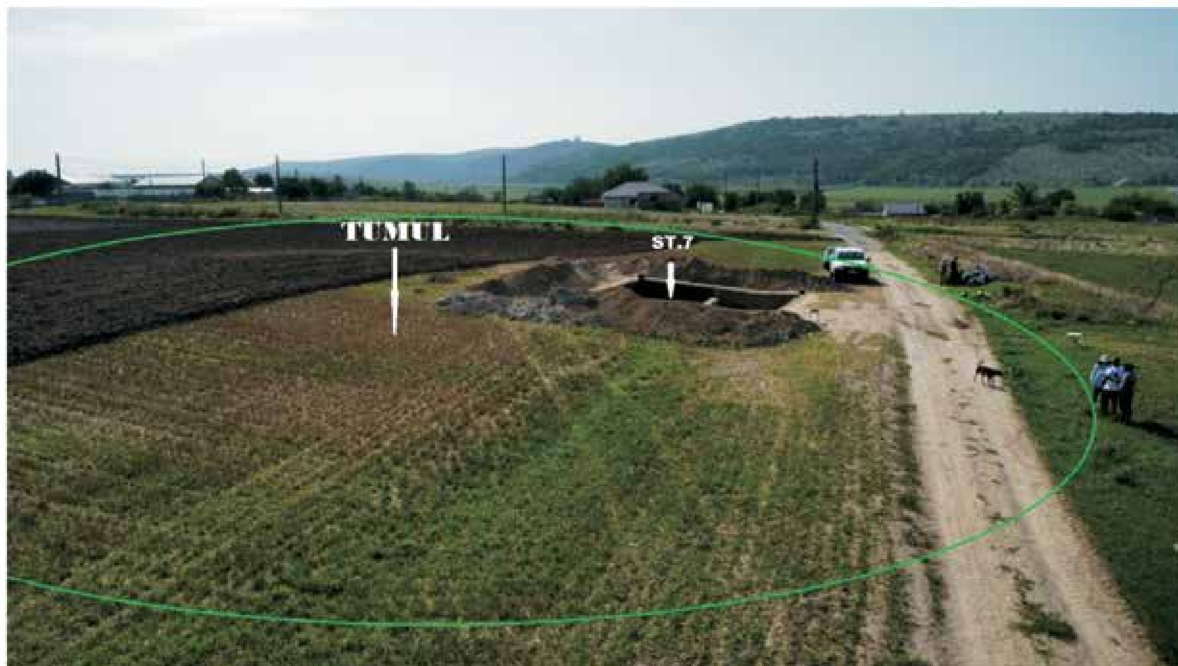
The archaeobotanical analysis of the plant material found in tomb M.1 provides an important contribution to the discussion of the ritual use of plants in mortuary practice in the Roman World.

Illustrations list:

Pl. I. 1 - Cheia – Vatra Satului, barrow, view from the North-West; section ST.7, top view (drone photo by V. Bodolică).

Pl. II. Cheia – Vatra Satului: section ST.7: 1 - top view (drone photo V. Bodolică); 2 - view from the Northeast (photo by V. Voinea).

Pl. III - Cheia – Vatra Satului: section ST.7: 1 – view from the Northwest; 2 - view from the Southeast (photos by V. Voinea).
Pl. IV. Cheia – Vatra Satului: 1 – 3 complexe C.9, annex building, Hamangia III Culture (Photos by V. Voinea și A. Irimia).
Pl. V. Cheia – Vatra Satului: 1 – 4 complexe C.10, storage pit, Hamangia III Culture (Photos by A. Irimia).
Pl. VI, VII, VIII - Cheia – Vatra Satului: Hamangia III pottery, (Photos by A. Irimia).
Pl. IX. Cheia – Vatra Satului: 1 - charred plant remains from cremation grave M.1, detail *Juglans* (nut) (Photos Sz. Szmoniewski); 2 - Early Roman pottery (Photos by A. Irimia).

Pl. I. 1 - Cheia – Vatra Satului, tumul, vedere dinspre nord-vest; secțiunea ST.7, vedere de sus (foto dronă V. Bodolică)

Pl. II. Cheia – Vatra Satului, secțiunea ST.7: 1 – vedere de sus (foto dronă V. Bodolică); 2 – vedere dinspre nord-est (foto V. Voinea)

Pl. III. Cheia – Vatra Satului, secțiunea ST.7: 1 – vedere dinspre nord-vest; 2 – vedere dinspre sud-est (foto V. Voinea)

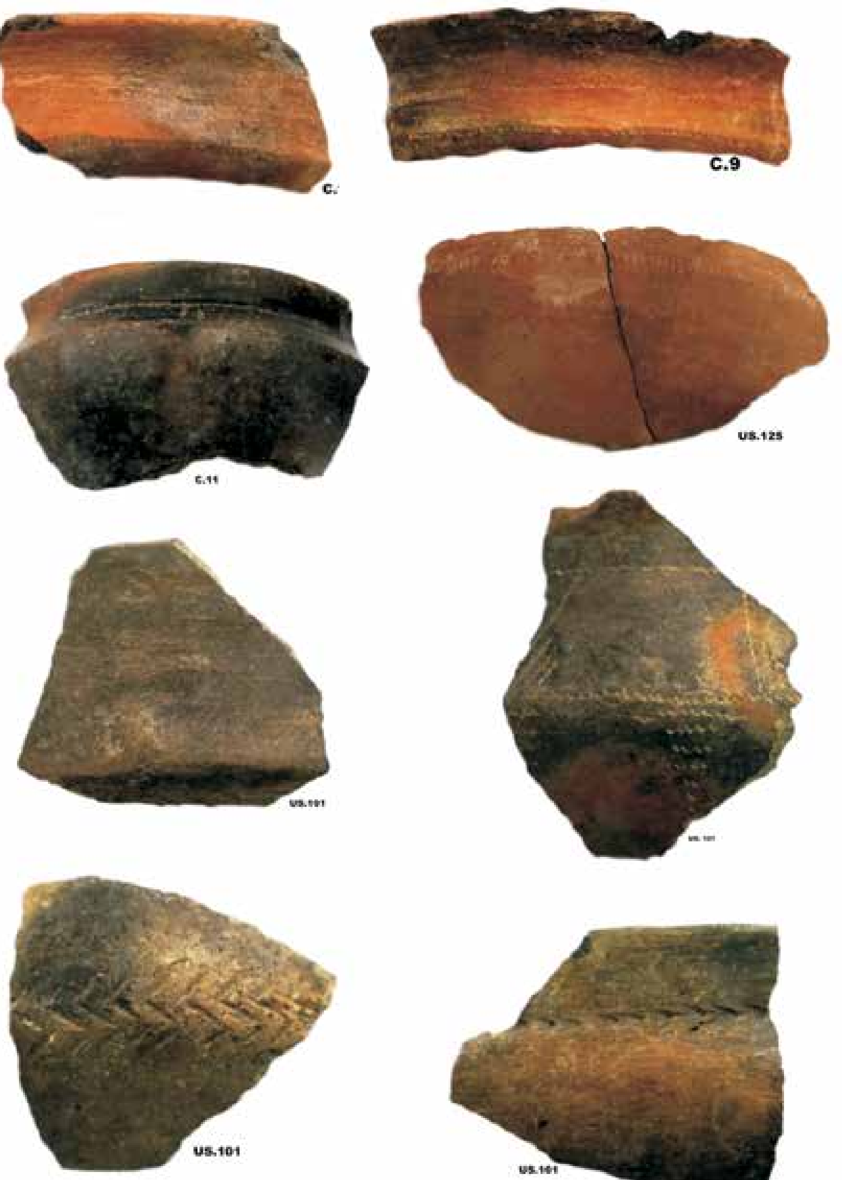

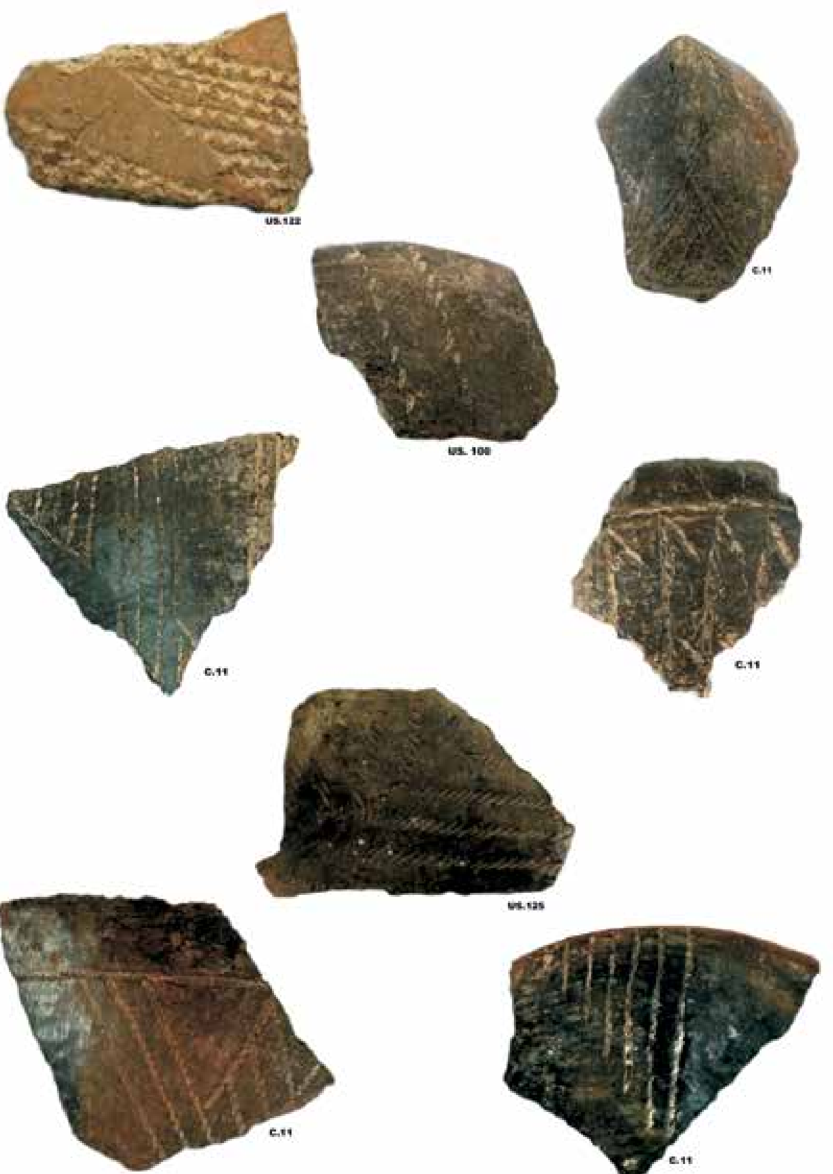
Pl. IV. Cheia – Vatra Satului: 1 - 3 complexul C.9, construcție anexă, Hamangia III (foto V. Voinea și A. Irimia)

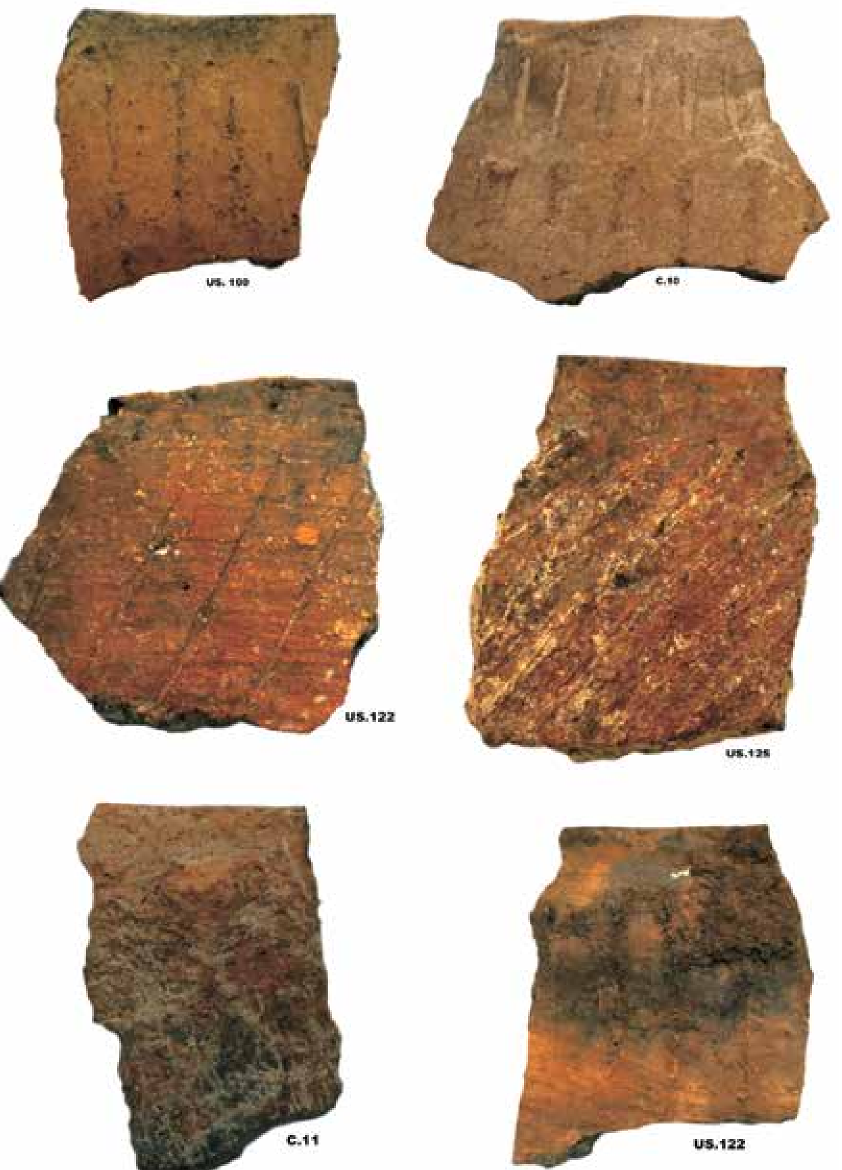
Pl. V. Cheia – Vatra Satului: 1 - 4 complexul C.10, groapă menajeră, Hamangia III (foto A. Irimia și V. Voinea); 5 - complexul C.11, groapă menajeră, Hamangia III (foto A. Irimia)

Pl. VI. Cheia – Vatra Satului, ceramica Hamangia III (foto A. Irimia)

Pl. VII. Cheia – Vatra Satului, ceramica Hamangia III (foto A. Irimia)

Pl. VIII. Cheia – Vatra Satului, ceramica Hamangia III (foto A. Irimia)

Pl. IX. Cheia – Vatra Satului: 1 – resturi vegetale carbonizate din mormântul de incinerație M.1, detaliu Juglans (nucă) (foto Sz. Szmoniewski); 2 – ceramică romană timpurie (foto A. Irimia)

21. Costești, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Costești - Cetățuie

Tip de sit: 122 (cetate), 131 (templu)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Cod RAN: 90379.01; **Cod LMI**: HD-I-s-A-03177
Autorizaţie nr.: 08 / 14.05.2024
Colectivul: Răzvan Mateescu - responsabil științific; Gelu Florea, Ștefan Vasilache, Liliana Mateescu-Suciu, Nica Ciubotaru, Ovidiu Țentea (UBB – Cluj-Napoca), Cristina Bodó, Cătălin Cristescu, Oana Tutilă, Edmond Nogyi (MCDR - Deva), Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT – Cluj-Napoca), Emanuel Malinescu (DGAMPT – Deva), Darius Sima
Finanţare: Consiliul Judeţean Hunedoara, Ministerul Culturii
Perioada desfăşurării cercetării: 9 – 25.09.2024

În anul 2024 au fost reluate cercetările arheologice la Costești – *Cetățuie*, fiind investigată una dintre terasele aflate în partea sud-estică a dealului (Fig. 1).

O serie de date din teren, precum prezența unui grup de terase antropogene în acea parte a cetății și proximitatea față de drumul antic, a reprezentat un indiciu cu privire la existența unor structuri antice, astfel că obiectivul principal a constat în identificarea și documentarea lor.

Primele săpături arheologice au fost întreprinse la Costești – *Cetățuie* între anii 1924-1929, sub conducerea profesorului clujean D. M. Teodorescu. Atunci au fost identificate și, parțial, cercetate majoritatea construcțiilor vizibile în prezent în perimetrul cetății: zidurile din piatră ridicate într-o tehnică de influență elenistică, valurile de pământ, turnurile-locuință, scările monumentale aferente turnurilor-locuință de pe platoul superior, turnurile izolate. În aceeași perioadă au fost descoperite „șiruri de pietre așezate cu o strictă rânduială pe arii cu îngrijire amenajate”, aliniamente din baze de calcar notate pe planurile întocmite de D. M. Teodorescu cu litere. Edificiile compuse din astfel de aliniamente sunt dispuse pe versantul nord-estic al Dealului Cetății (A), respectiv în zona sud-estică (B-D).

Cercetările au fost reluate în perioada cuprinsă între anii 1942-1945, sub coordonarea lui Constantin Daicoviciu; ulterior au fost efectuate săpături de mai mică amploare, în diferite etape, cu scopul principal de a detalia informațiile arheologice cu privire la unele dintre vestigii.

Terasa pe care au fost întreprinse cercetările în anul precedent se află pe versantul sud-estic al cetății și aparține unui grup mai mare de terase, zona fiind numită de localnici *Mălăiște* (Fig. 2). Ele au fost investigate în mică măsură în etapele anterioare, săpăturile de aici fiind puține și având o amploare redusă. Ele au vizat drumul antic care străbate grupul de terase și una dintre cisternele cetății.

Până acum aproape două decenii, pe terasele menționate s-a practicat agricultura, fiind făcute inclusiv arături. În prezent, ele sunt folosite doar pentru fâneață.

Terasa pe care s-au desfășurat săpăturile recente a fost denumită convențional *Mălăiște I*. Axul său lung este orientat pe direcția NE-SV și are o lungime de aproximativ 45 m, iar lățimea maximă a terasei este de cca. 27 m. Suprafața totală este de aproximativ 1200 m^2, cu mențiunea că a fost inclusă și zona din colțul sud-vestic al terasei, unde se înregistrează o diferență de nivel de cca. 0,8 – 1 m (nu este exclus ca diferența respectivă să indice prezența unei alte terase, dar doar cercetările viitoare vor arăta dacă este vorba despre o amenajare antică sau rezultatul altor fenomene, naturale sau antropogene).

Marginea nordică a terasei *Mălăiște I* este marcată de drumul antic, bine vizibil în cea mai mare parte, iar chiar deasupra ei, tot spre nord, se află turnul-locuință nr. III. Spre vest, la cca. 60 m, respectiv 100 m, se află terasele pe care au fost descoperite, în perioada interbelică, edificiile de tipul aliniamentelor C și D (distanțele au fost măsurate având ca punct de reper centrul teraselor). Diferența de nivel între cele trei terase (Mălăiște I și ultimele două menționate) este egală, de aproximativ 12 m, ceea ce indică o amenajare riguroasă a terenului (Fig. 3).

În extremitatea sud-vestică a terasei a fost trasată o suprafață, notată convențional SP I / 2024, care a avut o lungime de 15 m și o lățime de 6 m, fiind orientată NV-SE (Fig. 4).

Imediat după îndepărtarea stratului vegetal, în suprafața SP I / 2024 a apărut un strat de pământ maroniu, cu o grosime de 0,1 – 0,15 m, care suprapunea un strat cu aspect argilos, gălbui, cu o grosime maximă de 0,3 m (înregistrată în partea estică a suprafeței) și cu numeroase bucăți de dimensiuni mici de rocă locală (micașist). Ambele straturi au fost puternic bulversate de arăturile repetate și alte activități (în special îndepărtarea pietrelor de dimensiuni mai mari de pe terenul cultivat).

Principalul rezultat al cercetării este reprezentat de descoperirea *in situ*, în apropierea limitei sud-vestice a suprafeței și la nivelul de conturare a stratului argilos, a două baze de calcar, cvasi-rotunde (Fig. 5, 6).

Prima dintre ele, dinspre nord-vest, are un diametru de 52-53 cm, iar a doua de 51-54 cm. Distanța dintre centrele celor două piese de calcar este de 2,45 m. Ele au aparținut unui edificiu de cult de tipul aliniamentelor, cele mai bune analogii fiind reprezentate de celelalte temple de la Costești-Cetățuie (Fig. 7).

În proximitatea bazelor de calcar a fost observată pe o suprafață de cca. 5 m^2 o concentrare de bucăți de micașist de dimensiuni mici și medii, prinse în stratul argilos, care reprezintă, cel mai probabil, un rest de amenajare antică aferent substrucției edificiului.

Categoriile de artefacte constau din fragmente ceramice provenite cu precădere de la vase de provizii, capace, străchini și căni, din materiale de construcție (țigle, cuie, piroane și armături din fier) și, într-un număr mult mai redus, piese de bronz (bucăți informe de tablă) și de echipament militar. Majoritatea artefactelor pot fi datate în secolul I a. Chr., notând că sunt prezente și piese datate cu precădere în secolul I p. Chr. și că, având în vedere poziția lor secundară, ele oferă doar o imagine cronologică generală.

Descoperirile au fost documentate prin desen, fotografiere, înregistrare cu stația totală. În diverse etape ale cercetării, contextele arheologice au fost înregistrate și prin scanare 3D.

Identificarea vestigiilor unui nou templu în aria cetății de la Costești reprezintă una dintre descoperirile notabile

ale campaniilor arheologice recente. Vreme de aproape un secol a fost consemnată în literatura de specialitate prezența a patru temple aici, astfel că existența unui al cincilea edificiu de cult de tipul aliniamentelor modifică substanțial abordarea subiectului referitor la construcțiile cu destinație religioasă, din multiple perspective, de la organizarea spațiului (amenajarea teraselor pe care au fost ridicate templele, dispunerea lor în raport cu restul construcțiilor și cu drumul antic), la structura panteonului dacilor.

Totodată, aflarea unui nou templu în acea parte a cetății, cvasi-necercetată din punct de vedere arheologic, constituie punctul de pornire a unor investigații de amploare în următorii ani, atât pentru documentarea edificiului de pe terasa *Mălăiște I*, cât și pentru identificarea unor noi vestigii pe restul teraselor.

Abstract

Archaeological research at Costești – *Cetățuie* was resumed in the year 2024. On this occasion, one of the terraces located in the southeastern part of the hill (called *Mălăiște* by the locals) has been investigated.

The first excavations were conducted by professor D. M. Teodorescu from Cluj, between 1924-1929. Most of the structures visible onsite were identified and partially documented at that time, such as ashlar walls of Hellenistic influence, earthen ramparts, dwelling-towers with monumental staircases and isolated towers. In addition, four temples with column alignments have been discovered to the north-east (A) and south-east of the fortress (B-D). Research was continued by Constantin Daicoviciu in 1942-1945, whilst some smaller excavations took place later for detailing the archaeological record of several ancient structures.

Terrace *Mălăiște I* was chosen for starting the excavations in the aforementioned area due to the proximity of the ancient road and of a water tank. Moreover, the terrace is just a few meters away south of dwelling-tower III and 60, respectively 100 meters east of temples C and D.

The excavations performed during the 2024 campaign, in the south-western part of the terrace, have led to the discovery, *in situ*, of two limestone column bases. They belonged to a cult edifice of the alignment type. Their best analogies can be found in the other temples known at Costești-Cetățuie.

The archaeological material is represented by pottery (storage vessels, lids, bowls, jugs), construction material (roof tiles, nails, spike nails, iron fittings), few bronze (irregular sheet pieces) and military equipment items.

The discovery of a new temple related to the Costești fortress represents the starting point of large-scale excavations in this area of the site. Furthermore, it substantially reshapes the complex approach on the Dacian religious buildings.

Bibliografie:

DAICOVICIU 1972 – Daicoviciu, H., *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj.

DAICOVICIU, FERENCZI 1951 – Daicoviciu, C., Ferenczi, Al., *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, București.

DAICOVICIU, FERENCZI, GLODARIU 1989 – Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Glodariu, I., *Cetăţi şi aşezări dacice în sud-vestul Transilvaniei,* Bucureşti.

DAICOVICIU, GLODARIU 1976 – Daicoviciu, H., Glodariu, I., *Puncte de reper pentru cronologia cetăţilor şi aşezărilor dacice din Munţii Orăştiei*, în: *ActaMN*, XIII, 71-80.

DAICOVICIU, GOSTAR, DAICOVICIU 1959 – Daicoviciu, C., Gostar, N., Daicoviciu, H., *Şantierul arheologic Grădiştea Muncelului – Costeşti (reg. Hunedoara, r. Orăştie)*, în: *MCA*, VI, p. 331-358.

FINÁLY 1916 – Finály, G., *A Gredistyei dák várak (három tábla melléklettel és 12 képpel a szövegben)*, în: *Archaeologiai Értesítő* (U.F.), XXXVI/1-5, p. 11-43.

GHEORGHIU 2005 – Gheorghiu, G., *Dacii pe cursul mijlociu al Mureşului (sfârşitul sec. II a. Ch. -* începutul *sec. II p. Ch.)*, Cluj-Napoca.

GLODARIU 1995 – Glodariu, I., *Addenda aux „Points de repère pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques des Monts d'Orăştie"*, în: *ActaMN*, XXXII, p. 119-134.

GLODARIU. IAROSLAVSCHI, RUSU 1988 – Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., *Cetăţi şi aşezări dacice în Munţii Orăştiei*, Bucureşti.

RUSU-PESCARU 2005 – Rusu-Pescaru, A., *Sanctuarele Daciei*, Deva.

SION 1985 - Sion, A., *Cetatea dacică de la Costeşti – scurtă privire asupra sistemului de construcţie*, în: *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, XVI/2, p. 3-12.

STEFAN 2005 – Stefan, A. S., *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan: architecture militaire, topographie, images et histoire*, Roma.

TEODORESCU 1923 – Teodorescu, D. M., *Cetățile antice din Munții Hunedoarei*, în: Teodorescu, D. M., Roska, M. (ed.), Cercetări arheologice în Munții Hunedoarei, Cluj, p. 7-24.

TEODORESCU 1930 – Teodorescu, D. M., *Cetatea dacă de la Costești. Rezultatele generale ale săpăturilor arheologice* în *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania pe 1929*, p. 266-298.

TEODORESCU 1932 – Teodorescu, D. M., *Cetatea dacă dela Grădiştea Muncelului (judeţul Hunedoara),* în: Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania,*(1930-1931)*, p. 46-69.

Illustrations list:

Fig. 1. LiDAR image of the fortress from Costești, where the area researched during the archaeological campaign of 2024 is highlighted (processed using ANCPI metadata).
Fig. 2. Aerial view of the Costești Hill (in the foreground – the group of terraces from Mălăiște).
Fig. 3. Differences in elevation between the terraces on which the temples are located in the south-eastern part of the fortress.
Fig. 4. The plan of the excavation unit SP I / 2024.
Fig. 5. *In situ* limestone column bases.
Fig. 6. *In situ* limestone column bases.
Fig. 7 – The „rows of stones" documented during the excavations coordinated by D. M. Teodorescu (photograph by D. M. Teodorescu – Site Archive).

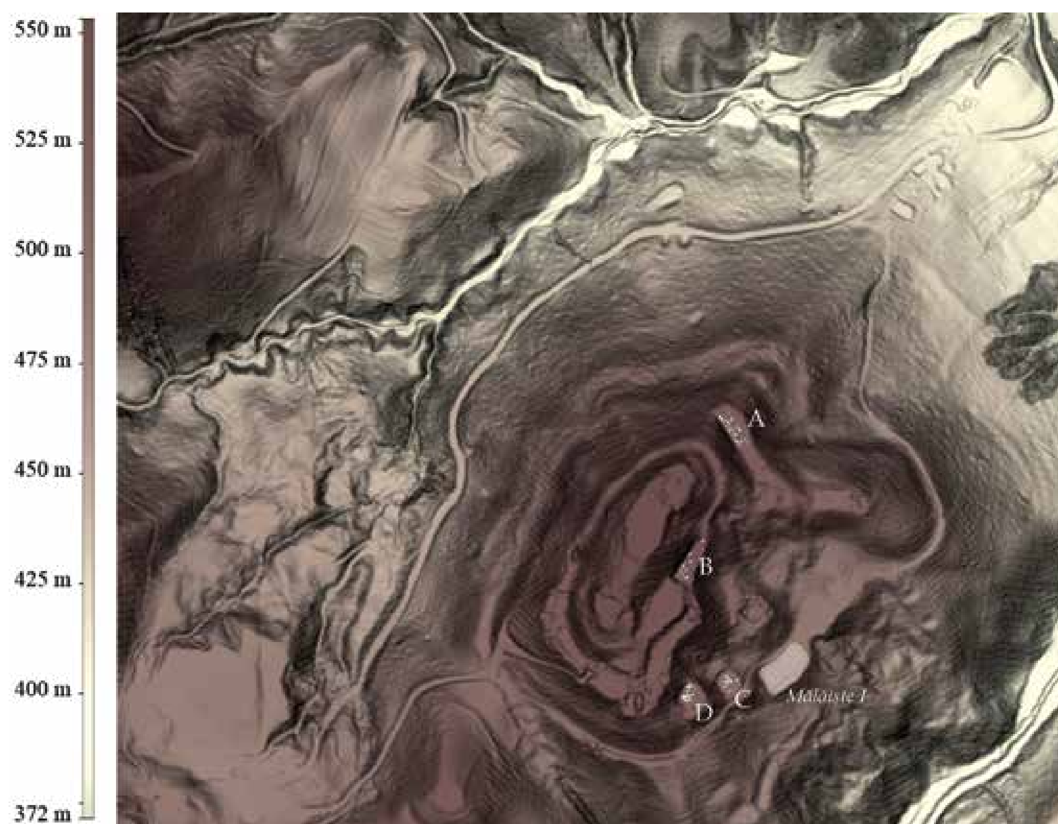

Fig. 1. Imagine LiDAR a cetății de la Costești, cu marcarea locului în care au fost desfășurate cercetări arheologice în anul 2024 (prelucrare după metadate ANCPI)

Fig. 2. Imagine aeriană a Dealului Cetății (în prim-plan, grupul de terase din Mălăiște)

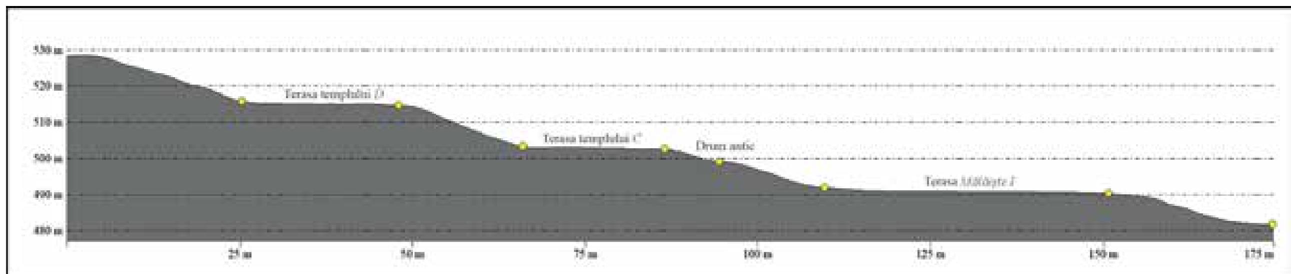

Fig. 3. Diferențele de nivel între terasele pe care sunt amplasate templele în partea sud-estică a cetății

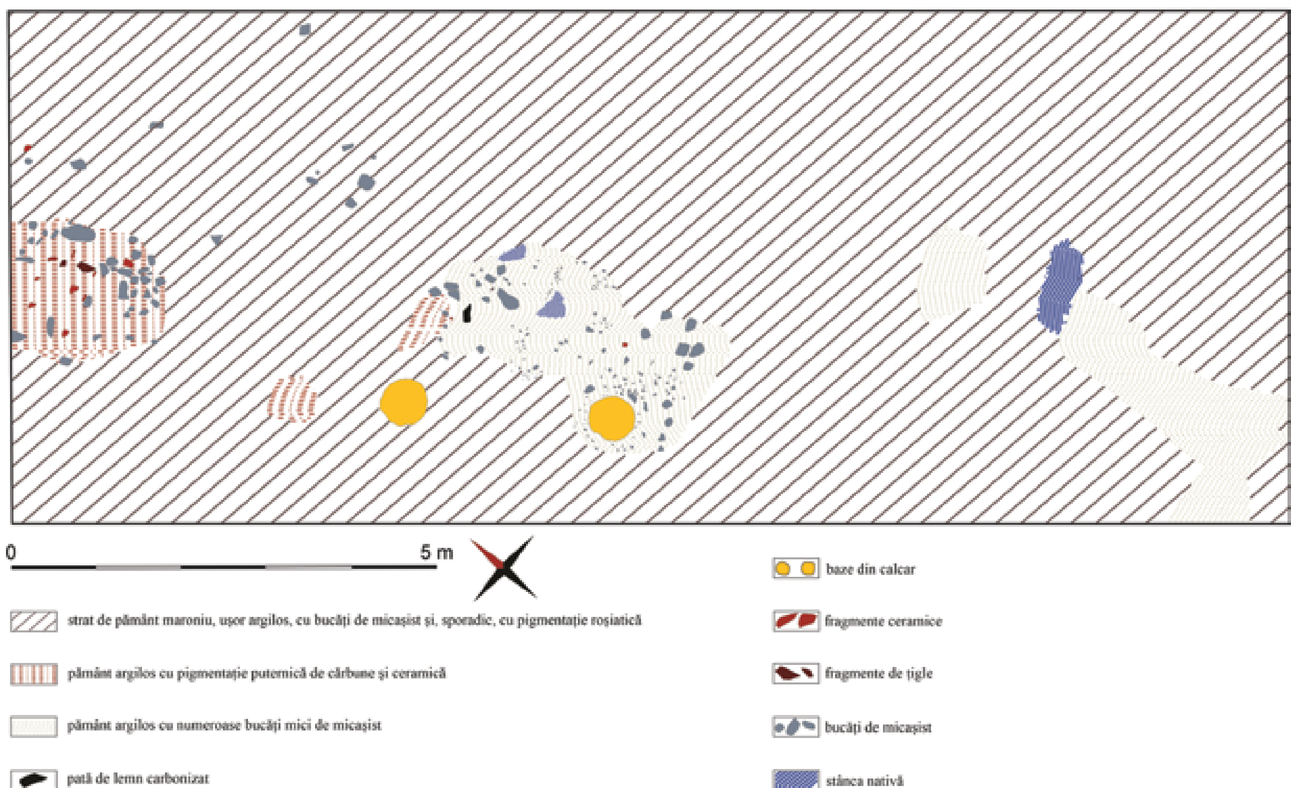

Fig. 4. Planul suprafeței SP I / 2024

Fig. 5. Baze de calcar in situ

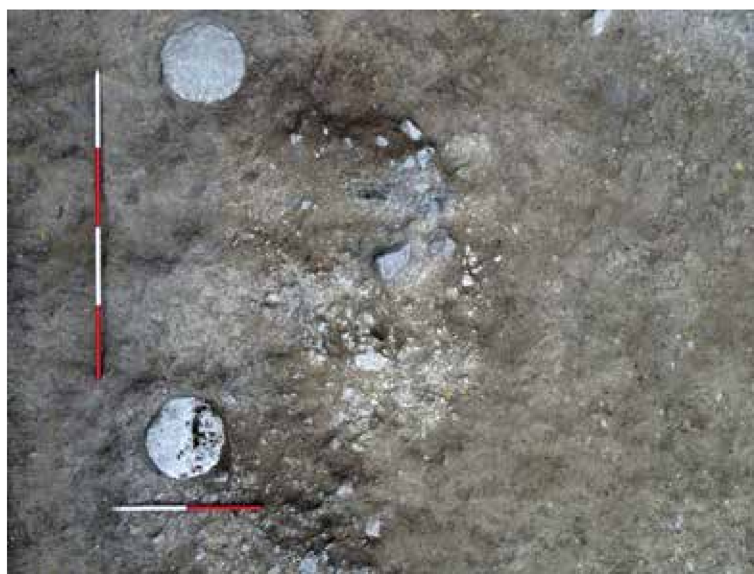

Fig. 6. Baze de calcar in situ

Fig. 7. „Șiruri de pietre” documentate în timpul cercetărilor coordonate de D. M. Teodorescu (foto D. M. Teodorescu – arhiva șantierului)

22. Covasna, jud. Covasna
Punct: Cetatea Zânelor - Dealul Cetății

Tip de sit: 1 (locuire); 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului); 16 (Hallstatt); 213 (La Tène târziu); 43 (Epoca medievală)
Cod RAN: 63535.01; **Cod LMI**: CV-I-s-A-13058
Autorizația nr. 117/10.07.2024
Colectiv: Paul Pupeză - responsabil științific (MNIT); Viorica Crişan, Valeriu Sîrbu (IAB), Cătălin Cristescu (MCDR), Oana Tutilă (MCDR), Daniel Cioată (MJ Mureș), Virgil Apostol (IAB), Dan Buzea (MNCR), Dan Ștefan (MNCR)
Finanțare: 36300 lei (MC: 25000 lei, MNIT: 1300 lei, MNCR: 10000 lei)
Perioada desfășurării cercetării: august - noiembrie 2024

Situl arheologic *Covasna - Cetatea Zânelor* este situat la periferia orașului Covasna, pe *Dealul Cetății*. Cele mai numeroase descoperiri din sit aparțin epocii dacice, dar s-au găsit și materiale din epoca bronzului, prima epocă a fierului sau din Evul Mediu. În anul 2024 s-a cercetat atât în interiorul zonei fortificate, cât și în afara acesteia, pe traseul drumului de acces.

Suprafața amenajată de către daci pe *Dealul Cetății* a fost de circa 30.000 m^{2}, incluzând aici o acropolă și cel puțin șase terase (numerotate convențional cu cifre romane, de la I la VI) (Pl. I/1). Terasele antropogene au fost susținute și apărate de circa 700 m de ziduri din piatră sumar fasonată, ce aveau în partea superioară o palisadă de lemn. Pe traseul zidului, la intersecția dintre Terasa a II-a și Terasa a III-a, s-a descoperit un bastion patrulater.

Cercetările arheologice s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului și a zidului de curtină de pe Terasa a II-a (Pl. I/1). Aici s-au descoperit două edificii orientate aproximativ E-V ce aveau acoperișul susținut de stâlpi din lemn dispuși în șiruri. Edificiul I se află la nord-est de bastion iar Edificiul II la nord-vest. Cercetat parțial, Edificiul I avea cel puțin 27 de stâlpi de susținere dispuși pe trei șiruri (din 2017 nu s-au mai făcut cercetări în această zonă).

Pentru a delimita Edificiul II spre nord și vest, în campania din anul 2018 a fost trasată o nouă suprafață, denumită SPF II, de cca 8 x 10 m (devenită între timp de 11 x 11 m). La finalul campaniei din anul 2023 un număr 36 de gropi de stâlpi au fost identificate ca aparținând Edificiului II. Acestea erau dispuse pe patru șiruri: două șiruri cu 10 stâlpi, unul cu 11 stâlpi și un șir, parțial dezvelit, cu 5 stâlpi (Pl. I/2,3).

În campania din 2024 s-a continuat adâncirea doar în jumătatea vestică a SPF II, în restul suprafeței ajungându-se în 2023 în stratul cu stâncă sfărâmată aflat la baza (fundația) Edificiului II. Scopul cercetării a fost de a stabili limita vestică Edificiului II, ceea ce s-a și reușit. Edificiul era delimitat la vest de o vână de stâncă nativă, vizibilă probabil și în antichitate, la vest de aceasta nefiind identificate urme de stâlpi (Pl. I/4). Ca urmare, Edificiului II a fost delimitat pe trei laturi: sud (zidul Terasei II), est (stâncă) și vest (stâncă). Dat fiind faptul că s-a săpat mai ales în fundația edificiului (pământ amestecat cu stâncă sfărâmată) s-au găsit puține materiale, în special fragmente ceramice.

Funcționalitatea edificiilor cu șiruri de stâlpi nu este pe deplin stabilită, dat fiind faptul că nu au fost în întregime conturate, iar materialul care le aparține se află în studiu. Poate fi vorba despre temple, de tipul celor cu aliniamente de coloane (dispuse fie pe trei, fie pe patru șiruri), dar nu poate fi exclusă încă și o altă funcționalitate.

Cercetările din afara zonei fortificate au fost relativ restrânse. Șaua de legătură dintre Dealul Cetății și culmile învecinate reprezintă o zona de interes major pentru că pe acolo cel mai probabil trecea drumul antic de acces (Pl. II/1, 2). Aici s-au făcut doar unele investigații geofizice.

Pentru a verifica rezultatele acestor investigații, dar mai ales pentru a stabili stratigrafia zonei, în 2023 s-a trasat o suprafață S I de 10 x 2 m, orientată aproximativ NV-SE, perpendiculară pe drumul actual de acces (care urmează șaua de legătură). În 2024 s-a continuat adâncirea în S I, în primii 4 m deschiși în anul anterior. S-a săpat un strat negricios cu piatră sfărâmată (aflat sub un strat maroniu-gălbui lutos și stratul vegetal superior) (Pl. II/3, 4). Nu s-au descoperit materiale arheologice.

Vizibile în teren, pe șaua de legătură se află două valuri de pământ dispuse perpendicular pe aceasta (Pl. II/1, 2). Cel mai sudic dintre cele două valuri este tăiat de un drum forestier. În malul vestic al acestui drum s-a trasat suprafața S II de 4 x 2 m, scopul urmărit fiind de a stabili dacă structura este una antică. Deocamdată rezultatele sunt incerte. S-a descoperit stânca nativă foarte aproape de suprafață, precum și o cantitate relativ mare de piatră în jur (Pl. II/5). Nu s-au găsit materiale arheologice.

Problemele pe care le ridică interpretarea descoperirilor din situl de la Covasna - *Cetatea Zânelor* sunt numeroase, rezolvarea lor presupunând deschiderea de noi unități de săpătură sau continuarea celor vechi. Cercetările vor continua în campaniile următoare în apropierea bastionului de pe Terasa a II-a, spre nord, pentru a stabili limita Edificiului II spre panta terasei superioare, în zona șirului parțial dezvelit. Totodată vor continua cercetările și pe șaua de legătură, pentru a stabili dacă într-adevăr drumul antic trecea pe aici iar zona a fost fortificată din acest motiv.

Abstract

In 2024 the archaeological excavations at Covasna - Cetatea Zânelor (Fairy Fortress) were placed on the 2nd terrace, near the bastion (SPF II) (Pl. I/1), but also outside the fortified area, on the access road (S I și S II) (Pl. II/1,2).

On the 2nd terrace, in this stage of research the Edifice II had four rows of pillars: two rows with 10 pillars, one with 11 pillars, and one row, partially uncovered, with 5 pillars. In 2024 we concluded that the western limit of the edifice was a native rock similar to the one that delimits the complex to the east (to the south the terrace wall was its limit) (Pl. I/2-4). The northern limit is to be established in the following campaigns. Only pottery fragments were found. The edifice could be a temple, but other functionality cannot be excluded.

Outside the walls, on the access road, the digging continued in S I, but no archaeological materials were found

(Pl. II/3, 4). In S II, which sections a possible rampart, the results are uncertain. Close to the surface, the native rock was found and also a relatively large amount of stones, but no archaeological materials (Pl. II/5).

Bibliografie:

CRIȘAN 2009 - Crişan V., *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în Crisan V., Sârbu V. (eds) *Dacii din Curbura Carpaţilor*. *Catalog de expoziție*, Sfântu Gheorghe, 2009, p. 59-85.

CRIȘAN, PUPEZĂ 2016 - Crişan, V., Pupeză P., *Dacian fortresses (almost) without weapons. Covasna - Fairies Fortress,* în: AMN, 53/I, 2016, p. 73–84.

CRIȘAN, SÎRBU 2010 - Crişan V., Sîrbu V., *Covasna - Fairies Fortress*. *A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, în Pop H., Băjenaru I. (ed)., *Identităţi culturale locale şi regionale.* Studii de arheologie şi antropologie istorică, Cluj-Napoca, 2010, p. 265-285.

CRIȘAN, SÎRBU, POPESCU 2003 - Crişan V., Sîrbu V., Popescu C., *Covasna - Cetatea Zânelor. Un munte fortificat de daci*, in: Cavruk V. (ed.) *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51-72.

CRIȘAN, SÎRBU, PUPEZĂ 2016 - Crişan V., Sîrbu V., Pupeză P., *Covasna – Cetatea Zânelor. Un centru de putere dacic din Carpaţii Orientali*, Brăila, 2016.

MĂRGINEANU, APOSTOL 2019 - Mărgineanu Cârstoiu M., Apostol V., *La fortification dace la Cité des Fées (Covasna). Analyse des structures construites*, în: Caietele ARA, 10, 2019, p. 89-140.

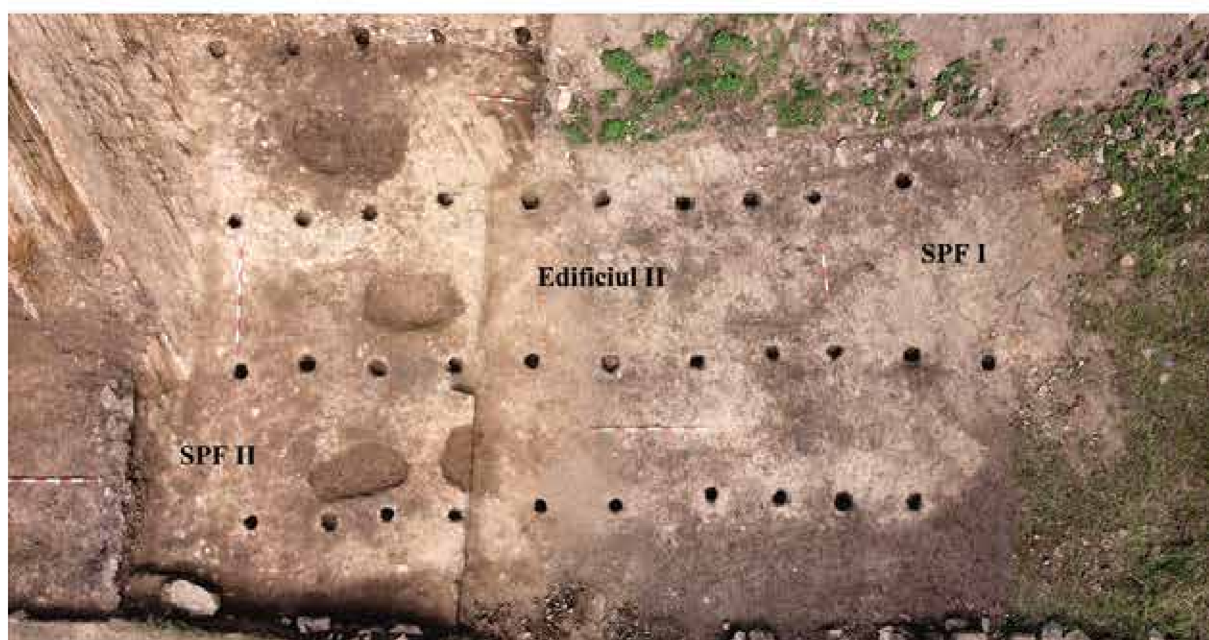
ȘTEFAN, ȘTEFAN, BUZEA 2020 - Ștefan D., Ștefan M. M., Buzea D., *Rezultate preliminare ale cercetărilor geofizice şi de teledetecţie de la Covasna - Cetatea Zânelor*, în: Cândea I. (ed.), *Tracii și vecinii lor în antichitate: arheologie și istorie / The Thracians and their neighbours in antiquity: archaeology and history. Studies in honor of Valeriu Sârbu at his 70th anniversary*, Brăila, 2020, p. 521-534.

Illustrations list:

Pl. I. Covasna – Cetatea Zânelor (Fairy Fortress), intramuros: 1. Dealul Cetății (Fortress Hill) (after CRIȘAN, PUPEZĂ 2016). 2, 3. Edifice II (2023). 4. Edifice II – native rock (2024).
Pl. II. Covasna – Cetatea Zânelor, extramuros: 1, 2. Dealul Cetății – the link saddle (after CRIȘAN, SÎRBU, PUPEZĂ 2016 and CRIȘAN, SÎRBU, POPESCU 2003) 3,4. SI – plan and north-west profile 5. S II – north-west profile.

1.

2.

3.

4.

Pl. I. Covasna – Cetatea Zânelor, intramuros: 1. Dealul Cetății (după CRIȘAN, PUPEZĂ 2016). 2, 3. Edificiul II (2023). 4. Edificiul II – stânca nativă (2024)

1.

2.

3.

4.

5.

Pl. II. Covasna – Cetatea Zânelor, extramuros: 1, 2. Dealul Cetății – șaua de legătură (după CRIȘAN, SÎRBU, PUPEZĂ 2016 și CRIȘAN, SÎRBU, POPESCU 2003). 3, 4 SI – plan și profil nord-vestic 5. S II – profil nord-vestic

23. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomiţa
Punct: Piscul Crăsani

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă); 112 (aşezare fortificată); 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 13 (Neolitic); 21 (La Tène); 431 (Epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 92934.01
Autorizaţie nr. 17/14.05.2024
Colectiv: Florin Vlad (MJ Ialomiţa) – responsabil ştiinţific de şantier, Valeriu Sîrbu (IAB) – responsabil de sector pentru Epoca Fierului, Ioan Cernău (MJ Ialomiţa) – responsabil de sector pentru Neo-Eneolitic și Epoca Bronzului, Cătălina-Raluca Cernău (MJ Ialomița), Anișoara Topârceanu (MDJ Călărași).
Perioada desfășurării cercetării: 15.09 - 30.10.2024

Obiectivele campaniei arheologice a anului 2024 la Crăsanii de Jos - *Piscul Crăsani* au constat în continuarea cercetării periferiei sud-vestice a așezării nefortificate (extindere, amploare) și identificarea limitei vestice a celui de al patrulea șanț (C146).

Astfel, au fost deschise și cercetate secțiunile S XLIII și XLIV. Prima dintre acestea, S XLIII, trasată la cca. 30 m sud de șanțul cercetat în campania 2013, în paralel și la est de SXLII/2023. S XLIII, cu dimensiunile de 10 x 2 m și a avut ca scop stabilirea amplorii locuirii getice în extremitatea sud-vestică, dată fiind densitatea relativ mare a complexelor cercetate aici în campania 2023.

Pentru îndeplinirea celui de-al doilea obiectiv, vizat în campania 2024, a fost cercetată secțiunea S XLIV, trasată la sud de S XLIII, respectiv XLII, și oarecum în continuarea acestuia, însă cu o orientare ușor diferită (NNE-SSV). S XLIV a avut, iniţial, dimensiunile de 10 x 1 m (carourile 1-5), fiind ulterior prelungită spre sud cu 10 m, carourile rezultate fiind notate cu -1/-5, dinspre nord spre sud. De asemenea, în SXLIV au fost deschise două casete, notate cu **a,** respectiv **b**.

Descrierea succintă a rezultatelor campaniei de cercetare

Complexele arheologice cercetate în secțiunea S XLIII

- **C185**: reprezintă o zonă de depuneri menajere, aflată în jumătatea de vest a caroului 5 și în colțul nord-vestic al caroului 4, observată de la - 0.90 m, care se adâncea până la -1.40 m, rezultând, astfel, o grosime a acumulărilor menajere de aproximativ 0,5 m. Acestea au fost depuse într-o alveolare, grosimea acumulărilor fiind constantă în caroul 5 și scăzând până la dispariție în NV-ul caroului 4. Acumularea era compusă din sediment cenușos, ce avea în compoziție fragmente de cărbune, cenușă și numeroase fragmente ceramice, oase și alte materiale arheologice. Dată fiind absența acumulărilor laminare sau a unei microstratigrafii, considerăm că C185 este rezultatul unei acțiuni punctuale, unice, și nu al unei serii de activităţi desfășurate pe o perioadă mai lungă de timp, precum în cazul C184.
- **C 186**: reprezintă o groapă, observată în colțul de NE al caroului 3 și de SE al caroului 4. Complexul a fost observat la – 0,60 m și se adâncea până la aproximativ – 1,50 m. În secțiune este ușor evazată, la gură având un diametru de 1,40 m, iar la bază de 1,05 m. Umplutura consta într-un sediment cenușiu-brun, cu o structură relativ eterogenă, poroasă, ce conține frecvente fragmente ceramice și numeroase resturi osteologice. La - 1,00 m, în umplutura gropii, a fost descoperită o fibula de fier. Groapa nu a fost cercetată integral, aproximativ 60% din aceasta continuând în spre profilul de est.
- Complexele arheologice cercetate în **XLIV**:
- **C 189**: groapă situată în colțul de NE al caroului 2 și colțul de SE al caroului 3, observată la – 0,40 m și se adâncea până la aproximativ – 1,10 m. Diametrul la gură era de 1,50 m, iar la bază de aproximativ 1,10 m, rezultând un aspect evazat, vizibil, în special, în jumătatea sudică a gropii; de altfel, în această zonă, inclusiv baza complexului nemaifiind orizontală, dar cu o oblicitate de aproximativ 15°. Complexul s-a remarcat prin frecvența foarte mare de resturi osteologice, și, în special, de fragmente ceramice. În umplutura gropii a fost descoperit, la - 0.70 m, un vas miniatural. Deoarece complexul continua în profilul de est, s-a decis deschiderea unei casete (**b**), cu dimensiunile de 2 x 1 m, pentru a fi cercetat în integritate.
- **C 146**: **Complexul 146** – șanț pentru delimitare sau drenaj, identificat în campaniile anterioare în secțiunile XXVIII, XXIX, XXX, XXXIX și XL. Lățimea șanțului, în carourile 1-2 ale XLIV, este de 2,80 m la gură și doar 0,4 m la bază, dimensiuni aproximativ similare cu celelalte situații în care a fost cercetat. Diferența majoră constă în adâncimea de 1.90 m, cu 0,50-0,70 m mai mult decât în zona centrală sau de est a sitului. Panta taluzului nu este constantă, de la gură la jumătate fiind de aproximativ 40°, iar de la jumătate până în bază panta este mult mai accentuată, având aproximativ 75°. Șanțul nu beneficia de o palisadă, însă taluzul nordic este cu câțiva centimetri mai înalt, fapt datorat pantei naturale a terasei. Pentru o mai bună înțelegere a situației arheologice s-a decis deschiderea, la est de S XLIV, în dreptul șanțului, a unei casete cu dimensiunile de 4 x 1 m (caseta **a/XLIV**).

Înspre limita vestică, cercetată în această campanie, precum și în cea centrală, cercetată, în campania 2020, constatăm că umplutura șanțului era omogenă, ceea ce implica o umplere rapidă. Totodată, absența unor acumulări aluvionare, precum cele observate la cercetarea limitei de est, indică o bună întreținere a acestuia pe perioada de utilizare.

După cum am mai afirmat, considerăm că umplerea C146 se datorează unei posibile dorințe de extinderi a așezării civile, situație reconfirmată și în această campanie, prin descoperirea unor complexe imediat posterioare umplerii șanțului, aceiași situaţie fiind întâlnită atât în cazul complexului C189, cât și pentru C171, cercetat în campania 2022. Pe baza contextului stratigrafic, șanțul se datează în a doua jumătate a sec. II a. Chr.

De menționat că, pentru a verifica amploarea extinderii locuirii la sud de C146, s-a decis prelungirea, spre sud, cu 10 m a S XLIV (carourile -1-5). S-a constatat aici absența complexelor arheologice și o frecvență foarte redusă a materialelor arheologice. Concluzionăm că extinderea

așezării civile a avut loc, în principal, în zona centrală și estică și nu și spre vest. De asemenea, menționăm descoperirea, în carourile -4 și -5 ale SXLIV, a câtorva fragmente aparținând culturii Dridu, prezența acestora putând fi pusă în conexiune cu existența unor așezări medievale timpurii la sud-vest și la est de zona cercetată.

Observații finale

În campania 2024 au fost înregistrate și cercetate, integral sau parțial, 6 complexe arheologice atribuite perioadei getice. După campania arheologică 2024, ne este cunoscut întreg aliniamentul celui de al patrulea șanț, precum și intensitatea locuirii getice la sud de acesta.

Abstract

In the 2024 archaeological campaign of Crăsanii de Jos-*Piscul Crăsani* site, two sections were surveyed, in the western edge of the southern periphery of the civilian settlement. 6 archaeological complexes attributed to the Getic period have been recorded and investigated. After the 2024 archaeological campaign, the entire alignment of the fourth ditch is known to us, as well as the intensity of the Getic habitation south of it.

Bibliografie:

ANDRIEŞESCU 1924 – Andrieşescu, I., *Piscul Crăsani*, în: ARMSI, III, Cultura Naţională, Bucureşti, 1924.

CONOVICI 1974 – Conovici, N., *Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomiţa)*, în: SCIAV, 25, 2, 1974, p. 295-301.

CONOVICI 1978 – Conovici, N., *Cupele cu decor în relief de la Crăsani şi Copuzu*, în: SCIAV, 29, 2, 1978, 165-183.

CONOVICI 1979 – Conovici, N., *Şantierul arheologic Piscul Crăsani - 1978, Raport preliminar*, în: Materiale și Cercetări Arheologice, XIII, Oradea, 1979, p. 143-145.

CONOVICI 1981 – Conovici, N., *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscu Crăsani,* în: SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571-579.

CONOVICI 1987 – Conovici, N., *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, în: Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92-99.

CONOVICI 1994 – Conovici, N., *Obiecte pentru cult şi magie descoperite la Piscul Crăsani*, în: Pontica, XXVII, 1994, p. 61-83.

CONOVICI, NEAGU 1983 – Conovici, N., Neagu M., *Şantierul arheologic Piscul Crăsani*, în: *Bucureşti, XV, Materiale și Cercetări Arheologice*, 1983, p. 193-200.

SÎRBU *et alii* 2014 – Sîrbu, V., Cernău, I., Cernea, C., Neagu, M., Vlad, Fl., Ştefan, D., Ștefan, M.-M., Stanc, S., *Cercetările arheologice de la Crăsanii de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică*, în: Istros, XX, 2014, p. 207-257.

SÎRBU *et alii* 2022 – Sîrbu, V., Cernău, I., Cernău, C., Vlad, Fl., *Necropola medievală timpurie de la Crăsanii de Jos - Piscul Crăsani, com. Balaciu (jud. Ialomița) /Early Medieval Necropolis from Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, Balaciu Village (Ialomița County)*, în: Istros, XXVIII, 2022, p. 257-303.

SÎRBU, CERNĂU 2020 – Sîrbu, V., Cernău, I., *Originalitate şi imitaţie în tipurile de vase geto-dacice din dava de la Crăsanii de Jos – Piscul Crăsani (România)// Originalité et imitation dans les types de vases géto-daces trouvés dans la dava de Crăsanii de Jos – Piscul Crăsani (Roumanie)*, în: Zanoci, A., Băț, M. (Eds.), *Relaţii interculturale în spaţiul tiso-nistrean în epoca fierului // Cross-Cultural Interaction in the Tisza- Dniester region in the Iron Age*, Chișinău, 2020, p. 220-246

SÎRBU, CONSTANTIN 2012 – Sîrbu, V., Constantin, M., Geto-Dacian *Materials from Piscul Crăsani (Crăsanii de Jos, com. Balaciu, Ialomiţa County). Bogdan and Alexandru Ştefan Collection*, în: Istros, XVIII, 2012, p. 77-112.

STANC *et alii* 2019 – Stanc, S. M., Cabat, A., Malaxa, D., Sîrbu, V., Bejenaru, L., *Evaluation of the Animal Resources Used in the Geto- Dacian Fortress at Piscul Crăsani (Ialomiţa County), II-I Centuries BC: New Archaeozoological Data,* în: Istros, XXIV, 2018 (2019), p. 201-217.

Illustrations list:

Fig. 1. C 146 (profil de vest)

Fig. 2. C 146 (profil de est)

Fig. 3. C 185

Fig. 4. C 189

Fig. 5. C 186

Fig. 6. S XLIV (dinspre nord)

24. Cugir, oraș Cugir, jud. Alba

Punct: Dealul Cetate - Cetatea dacică de la Cugir

Tip de sit: 112 (așezare fortificată); 122 (cetate); 125 (fortificații); 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului); 213 (La Tène târziu); 43 (Epoca medievală); 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 1703.01

Autorizație nr. 68/14.05.2024

Colectiv: Andreea Maria Drăgan (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Aurel Rustoiu, Mariana Elena Egri, Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca); Adrian Cătălin Căsălean (cercetător independent); Sorin Cleșiu (MMB); Gabriel Tiberiu Rustoiu, Gabriel-Dan Balteș, Cristinel Laurențiu Fântâneanu (MNUAI); Andrei-Valentin Georgescu (MNB Timișoara); Dan Ștefan (MNCR) – cercetări geofizice;Georgeta El Susi (IAIA Cluj-Napoca) – analize paleozoologice; Roxana Grindean (UBB Cluj-Napoca) – analize polen fosil; Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulis) – analize paleobotanice; Bogdan Lăpușan, Diandra Natalia Pall-Both (SCOSAAR Cluj-Napoca) - doctoranzi; Florian Boișteanu, Emilia Georgiana Tănasă, (UBB Cluj-Napoca) – studenți masteranzi; Dobrean Diane-Elisabeta, Claudiu Purdea, Camelia Bartalics (Centrul Cultural Cugir) - colaboratori

Total finanțare: 54000 (Consiliul Județean Alba, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)

Perioada desfășurării cercetării: 15.04 – 31.05.2024

Situl Cugir – *Dealul Cetate* se găsește amplasat în partea sudică a localității Cugir, fiind mărginit la sud de Valea Dăii, la est de râul Cugir și la vest de platoul „După Cetate”. Dealul Cetate se ridică până la o altitudine de 495 m și se prezintă ca o formă de relief dominantă în peisajul Văii Cugirului, aflat la capătul sudic al acesteia cu o bună vizibilitate înspre și dinspre Valea Mureșului, mărginind o zonă de acces spre masivul Șureanu.

Antichitățile de pe Dealul Cetății din Cugir au devenit cunoscute o dată cu cercetările sistematice întreprinse de I. H. Crișan, F. Medeleț și I. Andrițoiu între anii 1977 și 1991. Cele 15 campanii arheologice au condus la realizarea unei documentații vaste, publicată recent integral.

Pe platoul și terasele antropice ale dealului cercetările sistematice au condus la descoperirea unor niveluri de locuire ce aparțin culturii Wietenberg, o cetate și o necropolă tumulară aparținând La Tène-ului târziu, intervenții din perioada medievală și amenajări moderne în contextul amplasării unei baterii antiaeriene în cel de-al doilea război mondial. Dintre acestea nivelurile cele mai bine păstrate aparțin La Tène-ului târziu, respectiv „orizontului dacic”. Pentru această perioadă autorii cercetărilor au delimitat încă din primele campanii prezența a două faze distincte de amenajare a platoului cetății. Prima fază, încadrată cronologic între a doua jumătate a sec. II a. Chr. și mijlocul sec. I a. Chr. este reprezentată de locuințe adâncite și semiadâncite înconjurate de un șanț săpat în stânca dealului în spatele căruia a fost ridicat un val din pământ și piatră sfărâmată prevăzut cu palisadă. Acestei faze îi corespunde și necropola tumulară.

Cea de-a doua fază, încadrată cronologic între mijlocul sec. I a. Chr. și începutul sec. II p. Chr. este reprezentată de refacerea habitatului prin îndreptarea stâncii platoului superior și amenajarea a cel puțin trei terase antropice spre vest, nord și est în continuarea platoului. Pe acestea valul din prima fază a fost refolosit în edificarea unui nou val ce înconjura platoul superior. Acesta a fost la rândul lui prevăzut cu o palisadă din lemn. Pe marginea primei terase de sub platou a fost ridicat un zid din piatră de râu legată cu lut. Pe zid a fost construit în partea vestică, în proximitatea unei căi secundare de acces în incintă, un turn cu elevație din lemn. Acestei faze îi corespunde o locuință cu absidă situată în incinta interioară, precum și o serie de locuințe semi-adâncite și de suprafață dispuse atât pe platou, cât și în exteriorul acestuia. În spatele elementelor de fortificație au fost săpate în stânca dealului o serie de șanțuri menite să asigură scurgerea apelor pluviale.

Pornind de la documentația cercetărilor din secolul XX, obiectivele noilor cercetări sistematice reluate în 2023 (ca diagnostic) și continuate în 2024 au fost: analiza prin tehnici non-invazive (magnetometrie și rezistivitate electrică) a zonelor neatinse de săpăturile din anii 1977-1991, verificarea stratigrafiei și fazelor de amenajare a habitatului descrise în documentația veche și prelevarea unor probe de sol din contextele cercetate pentru efectuarea unor analize interdisciplinare. În vederea verificării stratigrafiei, planul de cercetare a inclus realizarea mai multor secțiuni pornind din partea vestică a platoului superior, de la un metru în spatele marginii interioare a valului de pământ din faza a II-a de amenajare a habitatului și continuând pe panta valului până la marginea primei terase antropice de sub platou, conform conformației geomorfologice actuale. Acestea au fost amplasate paralel cu secțiunea magistrală Alfa practicată în 1977 și parțial cu suprafața Alfa 19-(-3)/ Beta 14-4, fiind orientate pe direcția est-vest. În raport cu unitățile de cercetare practicate în 2023 și 2024, secțiunea Alfa/1977 se află la cca. 3 m sud, iar suprafața Alfa 19-(-3)/ Beta 14-4 la cca. 1 m nord de S1/2023.În afara verificărilor stratigrafice, obiectivele noilor cercetări invazive se concentrează pe stabilirea relației stratigrafice și implicit cronologice între valul de pământ de la marginea platoului superior și zidul din piatră de râu de la marginea primei terase, alături de contextele de locuire de pe prima terasă aflată între aceste două incinte fortificate.

S1/2023 (6 m x 2 m) descrisă pentru prima dată în anul precedent, a prezentat valul din pământ din faza a II-a realizat dintr-o serie de niveluri de micașist sfărâmat și sol lutos bine bătute, fiind prevăzut în partea superioară cu o serie de gropi de stâlp ce au aparținut probabil unei palisade. Sub această structură a fost identificat un nivel consistent de locuire, cu materiale specifice orizontului dacic, amenajat pe două terase antropice mai înguste. Terasele au fost realizate prin excavarea stâncii native a dealului, iar suprafața lor a fost amenajată cu un sol maroniu lutos și compact. Din contextul gropilor de stâlp, a valului de pământ și a nivelului de locuire de sub acestea au fost prelevate mai multe probe de sol și cărbune. Ultimele au fost supuse analizelor radiocarbon

și de antracologie. Rezultatele acestor analize finalizate la începutul anului 2024 au indicat încadrarea cronologică a valului de pământ din faza a II-a în perioada sec. X-XII p. Chr., în timp ce nivelul de locuire suprapus de acesta aparține perioadei târzii a celei de-a doua epoci a fierului, sec. II a. Chr. – I p. Chr. Validitatea datărilor radiocarbon a fost confirmată de datele antracologice ce au surprins utilizarea preponderentă a două specii de arbori diferite, corespunzător celor două faze și de materialul dacic descoperit într-o cantitate semnificativă, alături de unele amenajări,în nivelul de locuire de sub val.

S2/2024 (6 m x 2 m) a fost practicată în continuarea S1/2023 spre vest, cuprinzând panta valului din pământ, contactul dintre acesta și prima terasă în prezent vizibilă sub platoul superior și cca. 2 m din terasa antropică menționată. Din punct de vedere stratigrafic, în primii doi metri din jumătatea estică a secțiunii, sub humusul actual a fost constatată continuarea nivelurilor corespunzătoare valului din pământ caracterizate prin alternarea straturilor lutoase cu cele de micașist fragmentar, toate prezentând o textură compactă și puțin material arheologic fragmentar aflat într-o poziție secundară. În aceiași metri, sub valul de pământ a fost observată continuarea nivelului de locuire identificat în S1/2023 și a stâncii native amenajate cu un strat maroniu lutos. În metrul al treilea, la mijlocul secțiunii, panta a devenit mai abruptă, indicând începutul real al terasei vizibile în prezent sub platoul superior. În această porțiune a metrului 3 s-au cercetat mai multe niveluri de acumulare, cu material arheologic sporadic, formate cel mai probabil din colmatarea graduală a valului. În ultimii cca. 3 metri către vest care cuprind terasa antropică amintită, humusul actual suprapune o serie de niveluri de acumulare subțiri și friabile, fiind alterate de rădăcinile vegetației actuale. Acestea la rândul lor suprapun cel mai probabil un nivel de locuire marcat de o aglomerare de bolovani de râu către colțul nord-vestic al secțiunii. Acest nivel a condus la descoperirea mai multor fragmente ceramice provenite de la diverse vase cu întrebuințări casnice care aparțin orizontului dacic. În cele din urmă, ultimul nivel menționat s-a format pe suprafața plană și îndreptată a stâncii native, atent lucrată și a cărei denivelări naturale au fost compensate cu sol lutos.

S3/2024 (8 m xxxxxxx 2 m) a fost realizată în continuarea S2/2024 spre vest și a cuprins aproape în întregime lățimea terasei care potrivit conformației actuale a terenului este prima de sub platoul superior. Cercetările din S1/2023 și S2/2024 au arătat că pornind de la platou, aceasta este în fapt a treia terasă antropică. Aceasta a fost cercetată parțial până la o adâncime medie cuprinsă între 50 și 60 cm. Sub humusul modern s-au evidențiat niveluri subțiri de acumulare post-abandon alterate de substratul vegetal. Îndepărtarea acestora a condus la cercetarea mai multor contexte de locuire semnalate de aglomerări de vase ceramice parțial întregibile, fragmente de cărbune și urme de arsură acumulare în ultimii doi metrii de la limita vestică a secțiunii. La contactul acesteia spre est cu S2/2024 s-a confirmat continuarea nivelurilor de locuire observate în secțiunea precedentă, marcate de straturi lutoase cu piatră sfărâmată în conținutul lor, alături de material ceramic mai consistent. Mai spectaculos, în cadrul acestei secțiuni a fost descoperită o groapă cu o deschidere ovoidală surprinsă pe jumătate de S3/2024 la contact cu profilul nordic. Groapa a prezentat o formă elipsoidală, fiind adâncită și cioplită în stânca nativă. Umplutura gropii a fost formată din alternarea nivelurilor afânate negricioase cu cele roșiatice compuse din rocă locală sfărâmată. Atât în cuprinsul umpluturii, cât și la baza gropii au fost descoperite o serie de vase fragmentare, din care unele prezintă profilul întreg al veselei comune pentru orizontul dacic. Pereții gropii nu au prezentat urme de căptușire, ranforsare sau inserția unor cadre și suporturi din materiale organice. În schimb, forma elipsoidală practicată în stânca nativă a fost simetric realizată, adâncimea și forma ei oferind posibilitatea menținerii unei temperaturi constante în cadrul acesteia. Baza gropii a fost cioplită până la obținerea unei suprafețe plane îndreptate aproape perfect. Stratigrafia și inventarul gropii sugerează cel mai probabil funcționalitatea inițială a acestui context pe post de groapă de provizii transformată la momentul abandonului în groapă destinată deșeurilor menajere.

Cercetările întreprinse în S2 și parțial în S3 în cadrul campaniei din 2024 au condus la dezvelirea completă a valului din faza a II-a, care conform datelor radiocarbon aparține perioadei medievale. Colmatarea acestuia și chiar structura sa au acoperit mai multe niveluri de locuire din perioada orizontului dacic, dintre care se remarcă o groapă probabil de provizii transformată în una menajeră. Continuarea cercetărilor în S2 au evidențiat amenajarea spațiului din perioada orizontului dacic ce a presupus realizarea a trei terase sub platoul superior în spațiul a cca. 20 de metri. Din cuprinsul tuturor contextelor cercetate au fost prelevate probe de sol și fragmente de materiale organice, fiind la momentul actual în curs de procesare și analiză. Campania anului 2025 va continua prin finalizarea cercetărilor din cadrul S3/2024, această secțiune fiind continuată spre vest până la marginea terasei unde cercetările din sec. XX au ilustrat prezența unei incinte reprezentate de un zid din piatră de râu legată cu lut. De asemenea, surprinderea parțială a gropii din S3/2024 solicită o extindere a secțiune sau practicarea unei casete în zona contextului care să permită cercetarea sa în întregime.

Abstract

The site at Cugir – *Cetate* hill is situated south of Cugir city bordered by Dăii valley, ”După Cetate” plateau and Cugir River. The site was systematically investigated between 1977 and 1991 by a team lead by I. H. Crișan, F. Medeleț and I. Andrițoiu. The archaeological excavations produced an extensive documentation recently published and discussed in the archaeological literature. The researches undertaken in the second half of the XXth century uncovered a fortress belonging to the ”Dacian horizon”. The identified layers indicate that the habitat of the fortress was constructed in two separate phases. The first phase, dated between the second half of the 2nd century BC until the middle of the 1st century BC, consists from several sunken dwellings situated within and outside a fortification provided with a ditch and earthen rampart. Within the second phase

of construction the terrain of upper plateau of the hill was straightened. The lived space was enlarged towards west, east and north were at least three anthropic terraces were created. On these features a new earthen rampart was constructed, together with a wall made from local rocks bound with clay.

The aim of the newly undertaken systematic archaeological researches is to verify the stratigraphy observed in the older excavations. Thus, until now three surfaces were excavated that begin from the phase II earthen rampart and continue towards the stone wall at the margin of the first currently visible terrace under below the upper plateau.

Excavations of 2024 consisted from two surfaces S2 and S3 that continued towards west the research begun in S1/2023. The later researched in 2023 led to the discovery of the earthen rampart already observed in the excavations undertaken in the 1977-1991 archaeological campaigns and initially considered as part of the second phase of habitation of the fortress that spanned from the middle 1st century BC until the beginning of the 2nd century AD. The excavation of the rampart led to the discovery of a layer of habitation presenting several features belonging to the Dacian horizon. The latter accumulated on a thin layer of clayish soil that covered the straightened bedrock. Radiocarbon dating performed in late 2023 and beginning of 2024 on the organic samples recovered from S1/2023 rampart unveiled the chronological framing of this context in the medieval period during the 10th and 12th centuries AD.

Excavation of S2/2024 led to the discovery of the remaining rampart and its western slope. Underneath it the stratigraphy remained similar to the one observed in S1/2023 consisting from a habitation layer formed on top a clay soil that covered the carved bedrock. Around the third meter of the surface the end of the terrace holding the rampart was observed, together with the beginning of a wide manmade terrace underneath the upper plateau. S2/2024 uncovered in the western half the beginning of the mentioned terrace that contained several habitation contexts marked by river rock accumulations and layers of clay and fragmentary local stone. S3/2024 continued S2/2024 towards west uncovering several habitation layers and probable living spaces as well as a pit that most likely functioned initially as a storage facility being later transformed in a garbage pit. S3/2024 was partially researched.

The goals of the 2025 campaign include the full excavation of S3 and the extension of the archaeological research towards west in the area of the stone wall. This approach will ensure observation of the stratigraphic and chronological relation between the earthen rampart, the stone wall and the habitation context established between them. Furthermore, new excavations will extend towards the north of S3/2024 in order to fully excavate the previously mentioned pit.

Bibliografie:

CĂSĂLEAN 2020 – A. C. Căsălean, *Cetatea dacică de la Cugir. Habitat și teritoriu*, A. Rustoiu (ed.), Vol. II, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020.

CRIȘAN, MEDELEȚ 1979 – I. H. Crișan, F. Medeleț, *Raport preliminar asupra săpăturilor din 1978 la cetatea dacică de la Cugir (jud. Alba)*, în: *Materiale şi cercetări arheologice - XIII,* Oradea, 1979, p. 105-107.

CRIȘAN, MEDELEȚ, ANDRIȚOIU 2020 – I. H. Crișan, F. Medeleț, I. Andrițoiu, *Cetatea dacică de la Cugir. Arhiva săpăturilor arheologice (1977-1991),* A, Rustoiu, A. C. Căsălean, A.-V. Georgescu (ed.), Vol. I, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020.

RUSTOIU 2015 – A. Rustoiu, *Civilianand funerary space in the Dacian fortified settlement at Cugir*, în: S. Forțiu, A. Stavilă (ed.), Arheovest III, Vol. I, Szeged, 2015, p. 349-367.

Illustrations list:

Fig.1. Aerial photography of the Cugir – Cetatehill (made by Z. Czajlik).

Fig. 2. Surface S1 and S2 at the end of the research: 1 – S1, 2 – S2.

Fig. 3. Surface S3 in the intermediate state of research: 1 – S3, 2 – Storage/garbage pit.

Fig.1. Aerofotografie cu Dealul Cetate din Cugir (foto Z. Czajlik)

1

2

Fig. 2. Secțiunea S1 și S2 la finalizarea cercetărilor: 1 – S1, 2 – S2

1

2

Fig. 3. Secțiunea S3 în stadiul intermediar de cercetare: 1 – S3, 2 – Groapa de provizii/menajeră

25. Dobrovăț, jud. Iași
Punct: Pădurea Buda

Tip sit: 112 (aşezare fortificată)
Încadrare cronologică: 14 (Eneolitic)
Cod RAN: 96897.06
Autorizație nr. 46/14.05.2024
Colectiv: Cornelia-Magda Mantu (Lazarovici) (IA Iași), – responsabil de științific; Gheorghe Corneliu Lazarovici (ULB Sibiu); Lăcrămioara Stratulat, (CMNM Iași); Mircea Oancă (Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad); Cristian Oprean (MBM Reșița); Mihaela Blagocin (IA Iași, doctorand), Ligia Teodor, Manuela Dascalache și Mihai Spiridon (Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural de la Complexul Muzeal Național Moldova Iași); Angela Simalcsik, Robert Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" Iași), cercetători și doctoranzi din China
Perioada desfășurării cercetării: 25.06 – 27.08.2023

Istoricul cercetărilor

Situl a fost descoperit de un localnic la circa 3 km de marginea de SE a satului Dobrovăț. Materialele descoperite au fost analizate de Alexandru Berzovan. În 2017 Carsten Mischka a făcut o prospectare și a pus în evidență 9 construcții de locuit, mai multe gropi și un sistem de fortificare pe latura de V a așezării. Cercetările din 2019 au avut ca scop delimitarea ariei de locuire Cucuteni, ridicarea topografică a sitului, ca şi verificarea unora dintre structurile identificate prin prospectările magnetice. Locuinţele au fost numerotate după planul rezultat în urma prospectărilor magnetice, pornind de la sud (L1) spre nord (L9). Așezarea este afectată atât de lucrările agricole, dar și de lunecările de teren sesizate pe latura de E. În 2019 au fost cercetate parțial 2 locuințe, cu dimensiuni diferite: L4, ceva mai mică (8 x 7 m, cu anexe 10 x 8 m), cu mai multe încăperi și un altar central (Altar 1), comparativ cu cea dinspre sudul secţiunii noastre, L3, ale cărei margini nu au fost delimitate complet. L3 era după aceleaşi prospectări şi cea mai mare dintre construcţiile identificate. În 2023 Andrei Asăndulesei a prospectat zona din pădure a așezării (latura de E) unde au mai fost identificate alte 11 locuințe. În campania din 2023 au fost cercetate în întregime locuințele L3 (cu două etape și prevăzută cu un altar) și L4, ca și alte două locuințe, L6 și L7, deranjate de gropi mai târzii. Au mai fost identificate două bordeie și mai multe gropi, unele cucuteniene, altele mai târzii. Totodată s-au verificat și construcțiile identificate în pădure. S-a trasat și o secțiune perpendiculară pe L7 prin care s-a identificat un șanț de apărare atribuit culturii Cucuteni, cu poartă de intrare.

Campania 2024

S-a continuat investigarea locuințelor de la marginea pădurii, identificate prin prospectările magnetice. Studiind din nou fotografiile din dronă și imaginile prospectărilor am renumerotat unele locuințe: L5 este de fapt Anexa de N de la L4; astfel L6/2023 a devenit L7, iar L7/2023 a devenit L8. L5, amplasată între L4 și L6 era de mici dimensiuni și a fost afectată de amenajarea drumului modern (Fig. 1). În 2024 s-a continuat demontarea L7 (fostă L6/2023) și au fost cercetate complet alte două locuințe, L6 și L9. La aceste locuințe am recompus resturile de la pereți, ca și pe cele de la podeaua platformă, urmărind direcția și grosimea bârnelor.

L7, cu două anexe pe latura de vest a fost deranjată de o groapă ulterioară din perioada Hallstatt (sec. IX-VIII î. e.n.), care a afectat și altarul ce fusese amenajat deasupra podelei (Fig. 2/4). Este posibil ca L7 să fi avut un acoperiș extins pe latura de S, unde a fost și o intrare secundară, cea principală fiind pe latura de E. După demontarea chirpicilor pământul de sub aceștia a fost dat prin sită, dar s-au descoperit puține artefacte (un topor, un idol zoomorf, un idol conic, un pandantiv sau nasture?) și fragmente ceramice de la diferite tipuri de vase (Fig. 2/1-3).

L6, dreptunghiulară (7,5 x 5 m), avea intrarea principală spre Sud (și o alta secundară spre E), iar podeaua platformă era înclinată după cea a dealului, de la N la S. Resturile L6 erau destul de bine păstrate (Fig. 3), dar și aici o groapă Hallstatt a perforat o parte din platformă pe latura dinspre vest (Gr. 15), alta fiind în apropiere de colțul de E. Alte trei gropi din aceeași perioadă erau în zona exterioară a L6 (Zona L6; Fig. 3). În Gr. 13, de formă aproape rotundă (1,5 x 1,3 m) a fost descoperit mormântul de inhumație al unui copil (3-4 ani; adâncime -1,30-1,50 m), (Fig. 4/1), iar în Gr. 14, la aceeași adâncime am descoperit resturile unui purcel de lapte (circa 8 luni), reprezentând o ofrandă pentru copilul menționat (Fig. 4/2). Interesant este faptul că verificările cu sonda geologică nu indicau aici existența unei locuințe (sonda a nimerit în spațiile dintre chirpici), deși ea era vizibilă pe prospectarea magnetică. Pe latura de Sud și Est a L6 au fost descoperite mai multe grupări de pietre de râșnit, unele arse secundar, dar și de fragmente ceramice grupate, aici fiind amestecate la același nivel cele Precucuteni (Fig. 5/3) cu cele Cucuteni A3 (Fig. 5/4-5). Se observă că ceramica Precucuteni este realizată dintr-o pastă cu amestec făinos, de culoare mai ales cenușie, fiind rareori decorată. De altfel nici ceramica Cucuteni nu este de foarte bună calitate, având același amestec făinos, iar pictura nu s-a păstrat prea bine, fiind vizibile cu greu urmele decorului pictat (benzi și spirale). De asemenea în partea de Vest a L6, sub chirpici au fost descoperite un fragment dintr-un altar (Fig. 5/2), ca și bucăți ce par de la ancadramentul unei ferestre (Fig. 5/1).

L9 (10 x 12 m), tot de formă dreptunghiulară (8 x 6 m) avea două anexe, una pe latura de N (unde au fost observate patru gropi provenind de la o tindă), alta pe latura de E și era înclinată pe direcția N-S, E-V. Resturile locuinței nu erau foarte bine conservate (Fig. 6/2), fiind de asemenea afectată de mai multe gropi Hallstatt. Deasupra resturilor acestei locuințe am descoperit și două pietre de mari dimensiuni, una de râșniță și un tocător, ce pot fi legate de aceeași cultură Cozia-Saharna (Fig. 6/1); sub cele două pietre era un strat de humus și apoi au fost descoperite în toată suprafața resturile de chirpici de la locuință. Inventarul L9 era destul de sărăcăcios constând din fragmente ceramice de la diferite vase, observându-se și de această dată un amestec între materialele Cucuteni A3 și cele Precucuteni târzii.

După demontarea chirpicilor și a materialelor cerami-

ce s-au răzuit cu atenție suprafețele unde au fost amplasate L6 (Fig. 7) și L9 (Fig. 8) și au fost observate gropile de stâlp de la structura de rezistență și de la pereți.

O altă preocupare a noastră a fost identificarea traseului șanțului de apărare al așezării Cucuteni. Studiind cu atenție prospectarea magnetică efectuată de Carsten Mischka se observă că la 220 m N de începutul prospectării (L1) ar fi întretăierea dintre marginea așezării și drumul agricol actual. În acest scop am trasat mai multe secțiuni (S 5a-f) pe latura de N a săpăturii noastre, de-a lungul drumului agricol. În aceste secțiuni au fost descoperite însă mai multe complexe legate de cultura Cozia-Saharna.

În S 5a s-a găsit colțul de S al L9 (Cucuteni) și trei gropi de stâlp, poate de la palisada șanțului Cucuteni (Fig. 1). În S5 b a fost descoperit un bordei cu gârlici (Gr.1/2024, Fig. 9/4), cu ceramică specifică culturii Cozia-Saharna (toartă cu buton, decor cu rotița, o roată de car miniatural etc., Fig. 9/1-3). Gropi atribuite aceleiași culturi au fost identificate și cercetate în S 5d (Gr. 2/2024), în S 5e (Gr. 3/2024, Gr. 4/2024, Gr. 5/2024, Gr. 6/2024). Gropile Gr. 7/2024 și Gr. 8/2024 din S 5e sunt legate de palisada șanțului de apărare din cultura Cozia-Saharna, aflate la circa 2 m de partea de S acestuia (Fig. 10/3-4). În acest șanț, care nu era foarte adânc (Fig. 10/2), au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, unele de la un vas de mari dimensiuni, ca și o ceașcă aproape întreagă, cu buton (Fig 10/1).

În timpul campaniei din 2024 s-a spălat, inventariat și introdus în baza de date tot materialul arheologic din L6, L9 și din gropile Cucuteni descoperite. Au fost fotografiate fragmentele cele mai reprezentative. Menționăm faptul că asocierea dintre materialele Precucuteni târzii și Cucuteni A3 s-a constatat în ambele locuințe, L6 și L9, atât deasupra masei de chirpici, cât și sub aceasta, ceea ce dovedește o dată în plus o contemporaneitate între cele două culturi. Aceeași situație s-a constatat și în cazul L7 în cadrul cercetărilor din 2024. Din păcate inventarul special legat de locuirea Cucuteni este ca și în anii anteriori destul de sărăcăcios, ceea ce reprezintă o caracteristică a acestei așezări. Inventarul litic cioplit este reprezentat mai ales de artefacte realizate din gresii locale și au fost descoperite doar câteva piese realizate din silex, de mici dimensiuni. Predomină mai ales pietrele de râșniță, multe din ele având urme de ardere, care s-au dezintegrat când au fost ridicate din pământ. Plastica antropomorfă și zoomorfă este foarte fragmentară și au fost găsite doar câteva exmplare.

În timpul săpăturilor au fost prelevate probe de pământ în vederea recuperării resturilor de plante și cereale, iar oasele de animale descoperite sunt în curs de analiză. De asemenea au fost prelevate și probe pentru datarea prin C14 a L6, L7 și L9, ca și din mormântul de inhumație din Gr. 13.

Ca o concluzie a cercetărilor de până acum putem afirma că cele mai importante construcții din situl Cucuteni sunt L3 (cu altarul 2), L4 (cu altarul 1) și L7 (cu altarul 3). Mai târziu pe locul acestei așezări se observă prezența membrilor unei comunități a culturii Cozia-Saharna, de care se leagă o locuire în bordeie și numeroase gropi. Datele radiocarbon obținute pentru unul din complexele acestei culturi indică sec. IX-VIII î.e.n. De altfel în zonă sunt cunoscute și urme ale altor locuiri ale acestei civilizații.

În cadrul campaniei următoare intenționăm să terminăm degajarea completă a L7 (altarul a fost conservat i*n situ*). De asemenea vom verifica câteva anomalii circulare detectate prin prospectarea din 2017. Avem în vedere și mici sondaje în zona de NV pentru intersectarea șanțului de apărare cucutenian. Vom recupera de asemenea materialul arheologic din zona de E a așezării afectată de alunecările de teren.

Materialele arheologice descoperite au fost transportate la Complexul Muzeal Național Moldova Iași pentru restaurare, conservare și inventariere.

Abstract

The 2024 research aimed to investigate Houses L6, L9 and continue the dismantling of the adobe structure at L7. The two houses, L6 (7.5 x 5 m) and L9 (10 x 12 m), had a rectangular shape, and the remains of adobe from the walls and floor beams were preserved differently, those from L6 being in better condition. Within its perimeter, several groups of millstones were found on the eastern and southern sides, around which there were also remains of several vessels. In the area to the E of L6 (Zone L6) three Cozia-Saharna pits were discovered. In Pit 13 the grave of a 3-4 year old child was discovered, and in Pit 14 the remains of a piglet were found, an offering for the aforementioned child. L9 had an annex and a porch, and judging by the post holes on the north side, this area probably had an eaves that could have been used as a storage area, just like the porch. In fact, in addition to the land sliding to the east, this dwelling was disturbed by several Cozia-Saharan pits; the remains of this culture are present not only on Buda Hill, but also in other points in the Dobrovăț area. L7, also rectangular, had two annexes and its central part was affected to the greatest extent by the Cozia-Saharan habitation. In the SW corner, a pit of this culture affected the altar (no. 3). In the mentioned dwellings, Cucuteni A3 materials were often at the same level as the late Precucuteni ones (of which only some were decorated), but the discovered pottery does not seem to be the result of a very skilled potter. We made a few sections (S 5a-f) to intersect the Cucuteni defensive ditch. But only Cozia-Saharna complexes emerged: a Pithouse (B1), a defensive ditch with palisade pits on the S side and several pits. In S 5a, in the SE corner, adobe bricks from the floor of L9 were discovered and at some distance to the north two post pits that could be related to the Cucuteni culture palisade.

Bibliografie:

LAZAROVICI *et alii* 2020 – Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Ţurcanu,S., Berzovan, Al., Oancă M., Kovács, A., Oprean, C., *Dobrovăţ - Pădurea Buda, jud. Iaşi, Campania 2019*, în: CCAR Campania 2019, Bucureşti, p. 117-119.

LAZAROVICI *et alii* 2020a – Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Ţurcanu,S., Berzovan, Al., Oancă M., Kovács, A., Oprean, Wen, C., Guo, Z., Wu, J., Hou, X., Mischka, C., *The Cucuteni A3 site from Dobrovăţ – Pădurea Buda. 2019 Research*, în: *Arh Mold*, XLIII/2020, p. 141-173.

LAZAROVICI *et alii* 2020b – Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Ţurcanu, S., Berzovan, Al., Oancă M., Kovács, A., Oprean, Wen, C., Guo, Z. , Wu, J., Hou, X., Mischka, C., *Situl Cucuteni A3 de la Dobrovăţ – Pădurea Buda. Cercetările din 2019*, În: *Cercetări Istorice*, 39/2020, p. 27-70.

LAZAROVICI *et alii* 2024 – Lazarovici, C.-M., Lazarovici Gh., Stratulat, L., Țurcanu, S., Kovács, A., Oancă, M., Oprean, C., Palaghie, V., Blagocin, M., Rogozea, O., Pintea, D., *Dobrovăț, com. Dobrovăț, jud. Iaşi, Punct: Pădurea Buda,* în: CCAR Campania 2023, a LVIII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, 29-31 mai 2024, Târgu Mureș, p. 126-133.

LAZAROVICI *et alii* 2024a – Lazarovici, C.-M., Lazarovici Gh., Stratulat, L., Țurcanu, S., Kovács, A., Oancă, M., Oprean, C., Palaghie, V., Blagocin, Asăndulesei, A., Rogozea, O., C. Wen, Z. Guo, H. Hao, M. Yang, X. Jin, J. Tian, S. Xiao, H. Narita, *Așezarea Cucuteniană Dobrovăţ – Pădurea Buda. Campania 2023,* în: Cercetări Istorice, S. N., XLIII, 2024, p. 9-78.

LAZAROVICI *et alii* 2024b – Lazarovici, C.-M., Lazarovici Gh., Stratulat, L., Kovács, A., Oprean, C., Oancă, M., Blagocin, M., Palaghie, V., Asăndulesei, A., Rogozea O., C. Wen, Z. Guo, H. Hao, M. Yang, X. Jin, J. Tian, S. Xiao, H. Narita, *The excavations at Dobrovăț – Pădurea Buda Cucuteni A3 settlement. The 2023 Campaign*, în: D. Aparaschivei, G. Bilavschi, L. Bacumenco-Pîrnău (eds.), *Varia Archaeologica IV, Provocări, căutări și certitudini în cercetarea arheologică românească actuală*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2024, p. 11-61.

Illustrations list:

Fig. 1. The plan of the excavated houses.
Fig. 2. Aspect with House L7, the altar, the Cozia-Saharna pit and part of the Cucuteni inventory.
Fig. 3. House L7 in a research phase and the Cozia-Saharna pits.
Fig. 4. The pits 13 and 14 in the Zone L6 (Pit, 13 child grave; Pit 14, remains of the piglet).
Fig. 5. Artifacts from House L6 (1, window frame; 2, fragmentary altar; 3, Precucuteni cup; 4-5, Cucuteni A3 pottery).
Fig. 6. 1, Grindstone and chopper, Cozia – Saharna culture; 2, Disposition of adobe remains in L9.
Fig. 7. House L6 with postholes and Zone L6 with the Cozia - Saharna pits.
Fig. 8. Reconstruction of the L9 plan and marking the Cozia-Saharna pits.
Fig. 9. Pithouse with narrow entrance, B1, from trench S 5b and the artifacts.
Fig. 10. The Cozia-Saharna defensive ditch in trench S 5e (2-4) and the artifacts (1).

Fig. 1. Planul locuințelor săpate

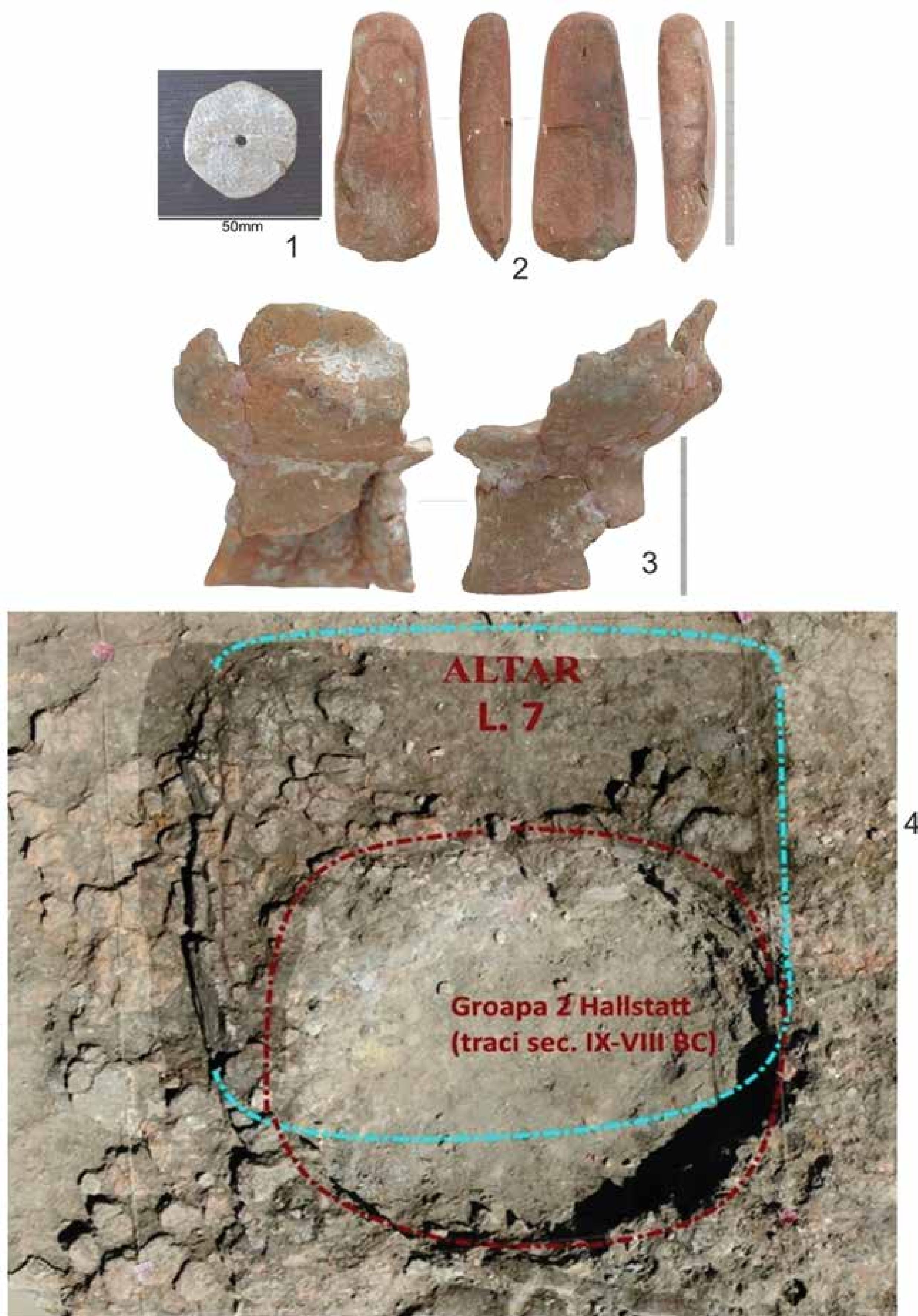

Fig. 2. 1-3. O parte din inventarul L7; 4. detaliu de săpătură (altarul L7 și groapa Cozia-Saharna)

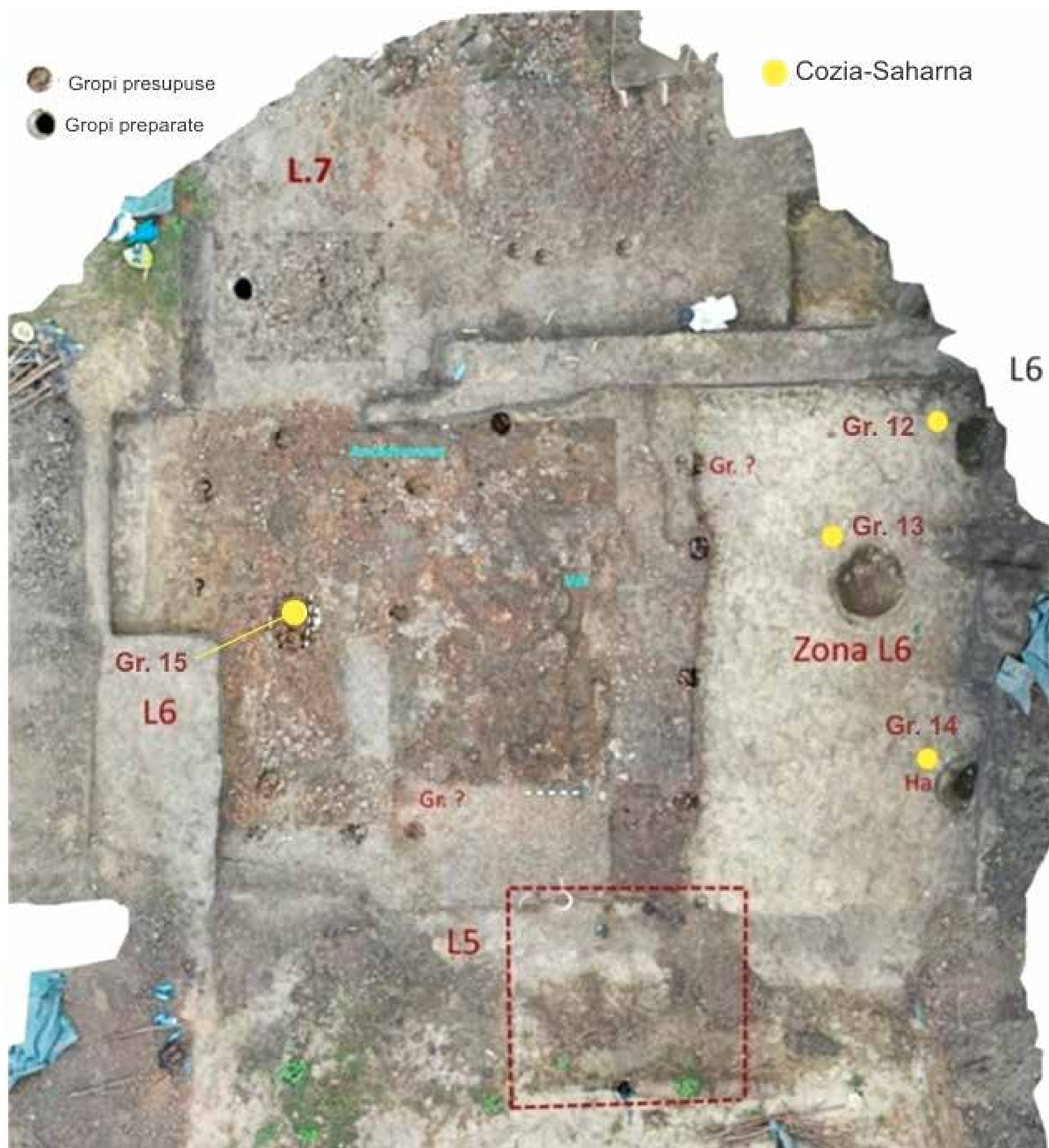

Fig. 3. L6 în cursul cercetării și gropile Cozia-Saharna

Fig. 4. Gropile 13 și 14

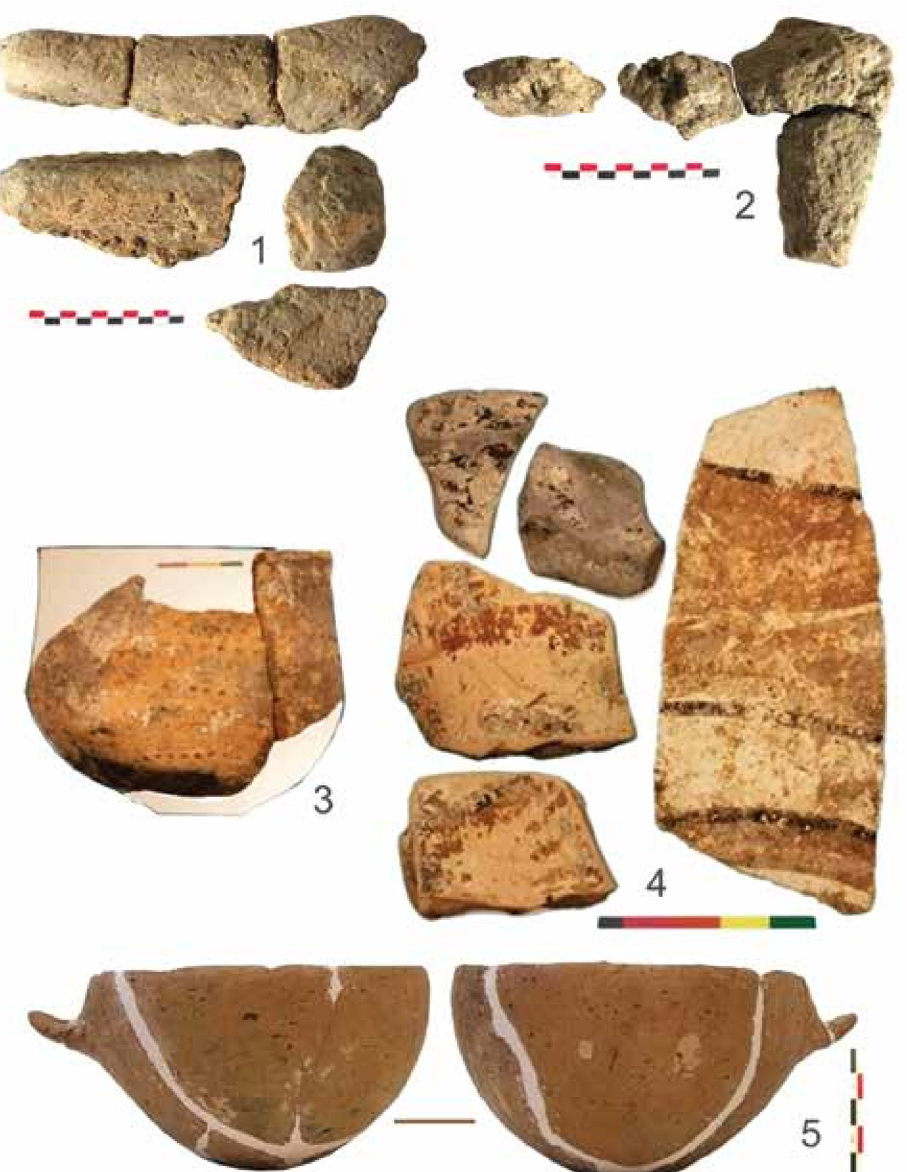

Fig. 5. Artefacte din Locuința L6 (1. fragmente de ancadrament; 2. altar fragmentar; 3. cupă Precucuteni; 4–5. ceramică Cucuteni A3)

1

2

Fig. 6. 1. Râșniță și percutor, cultura Cozia–Saharna; 2. Dispunerea resturilor de chirpici în L9

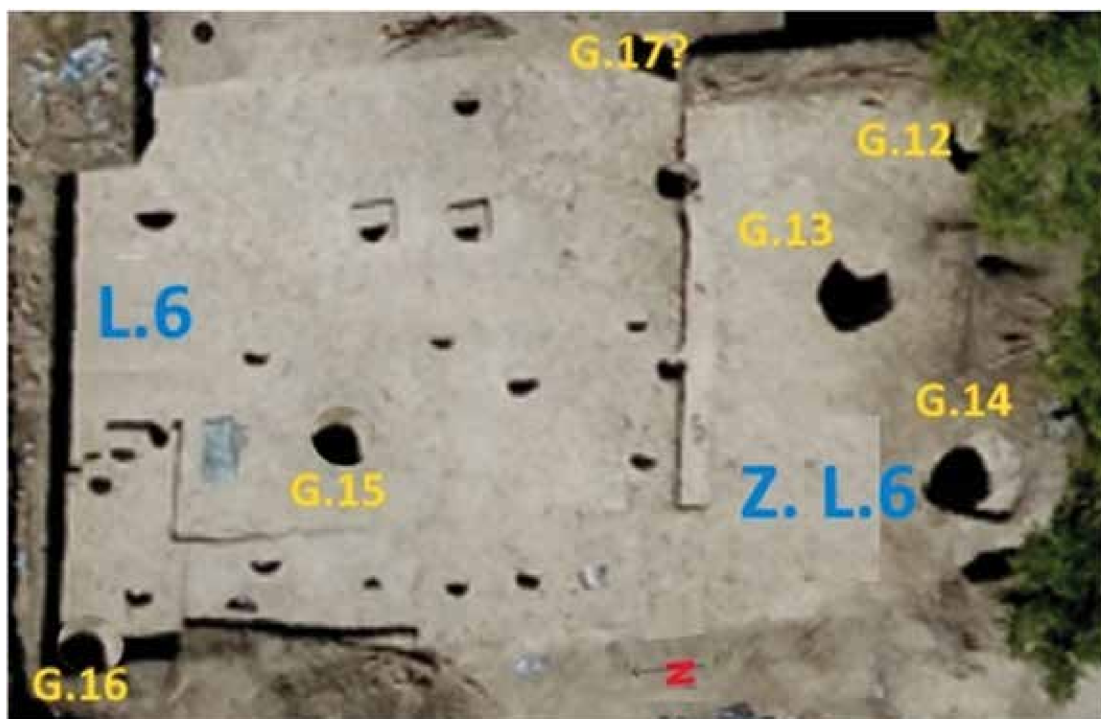

Fig. 7. L6 (gropile de par) și gropile Cozia-Saharna din zona L6

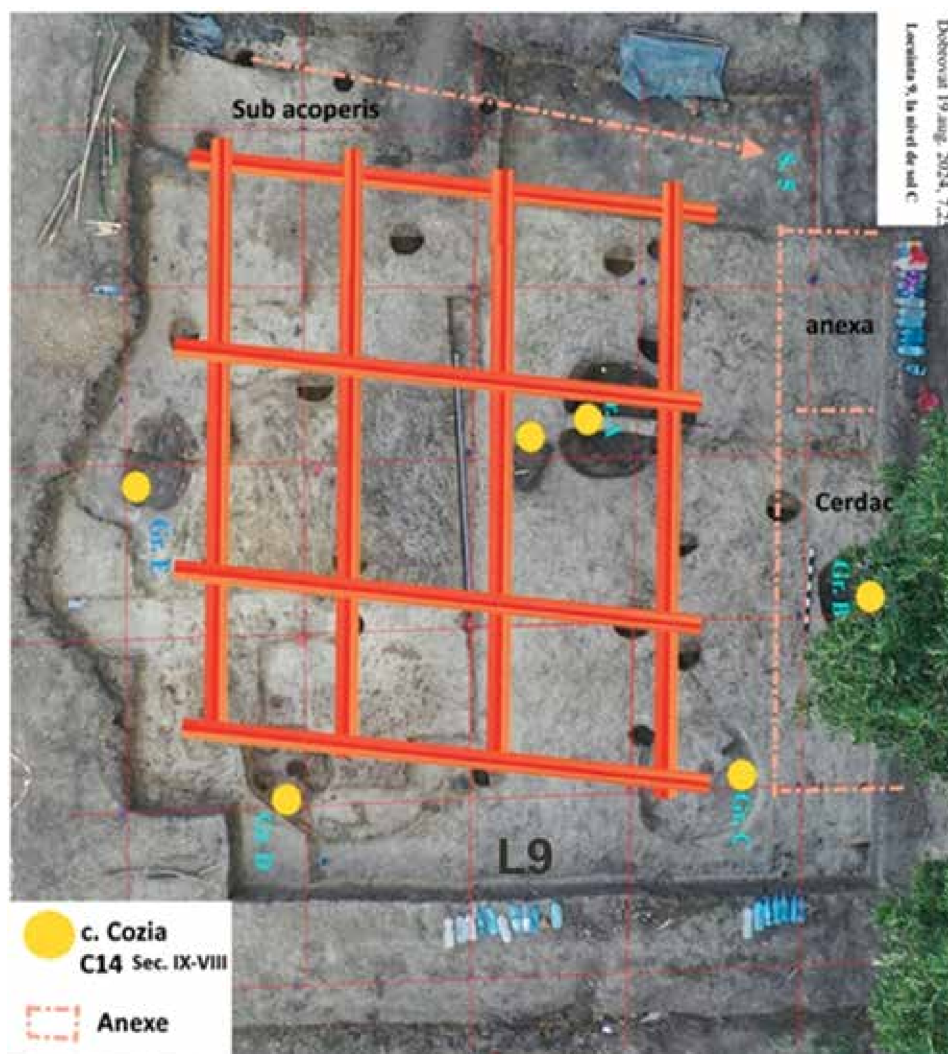
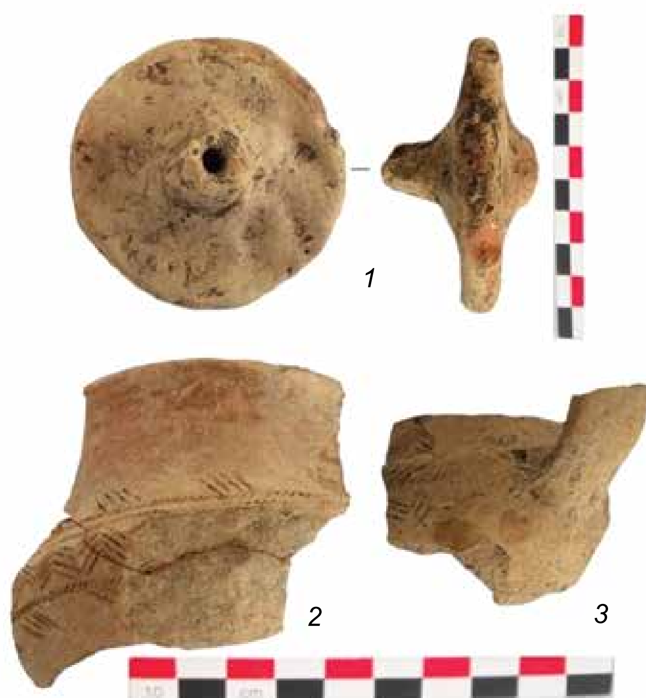

Fig. 8. Reconstituirea planului L9 și marcarea gropilor Cozia–Saharna

4

Fig. 9. Bordeiul 1 (4) și inventarul asociat (1-3)

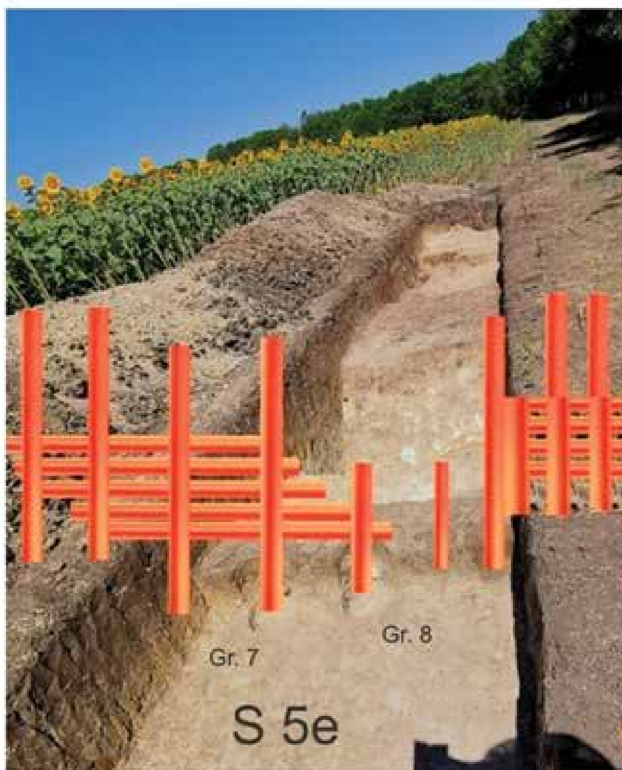

1

2

3

4

Fig. 10. Șanțul Cozia–Saharna (2–4) și inventarul asociat (1)

26. Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș
Punct: Movila lui Deciov

Tip sit: 117 (tell)
Încadrare cronologică: 131 (neolitic timpuriu)
Cod RAN: 156721.02
Autorizație nr. 93/15.05.2024
Colectiv: Raiko Krauss – responsabil științific (Universitatea Eberhardt Karls Tubingen, Germania); Dan Leopold Ciobotaru, Sofia Bertea (MNB Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 25.07 – 5.09.2024

Lucrările de cercetare arheologică sistematică din vara anului 2024 au dus la finalizarea secțiunii extinse ABC, a cărei dezvelire a început deja din anul 2018. Denumirea corespunde extinderii succesive a secțiunii noastre inițiale A, mai întâi în direcția nord-vest (B) și în cele din urmă în direcția sud-est (C). Ca urmare, a fost dezvelită o suprafață pătrată cu o lățime de margine de aproximativ 10 m până la subsolul natural (Fig. 1).

Cel mai important rezultat al săpăturilor este descoperirea și documentarea unor podine de casă din neoliticul timpuriu, care aparțin primelor faze de așezare din acest sit. În zona estică a secțiunii excavate, conservarea descoperirilor a fost deosebit de bună datorită prăbușirii acoperișului sau a unui perete al casei, astfel încât mai multe vase sparte au putut fi recuperate *in situ* (Fig. 2). Descoperirile corespund celei mai vechi perioade neolitice din Banat. Pe lângă vasele ceramice, au fost recuperate numeroase unelte din silex, os și corn de cerb, precum și un alt topor mic din nefrit.

După îndepărtarea podelelor fostelor case, au putut fi documentate șanțurile de fundație ale caselor. Acestea sunt șanțuri de fundație cu stâlpi încorporați în ele. Unele dintre aceste structuri liniare fuseseră deja descoperite în anii anteriori și au putut fi acum unite pentru a forma structuri spațiale întregi. Rezultatul este o distribuție coordonată a unităților de case dispuse radial în jurul pieței. Planul așezării a fost modificat cel puțin o dată, după cum arată suprapunerea structurilor de fundație.

Conform unei serii de 47 de date radiocarbon, secvența așezării de pe Movila lui Deciov poate fi descrisă destul de bine și în termeni cronologici absoluți. În zona centrală, fundarea așezării poate fi înregistrată în jurul sau puțin după 6000 calBC și poate fi urmărită continuu de-a lungul a cel puțin trei faze de locuire din neoliticul timpuriu până în jurul anului 5600 calBC. La periferia sudică a așezării din neoliticul timpuriu, care a fost înconjurată de un șanț de așezare, secțiunea adițională de săpături D arată, de asemenea, o așezare mai târzie în timpul neoliticului timpuriu, în jurul anului 5400 calBC. O casă din neoliticul târziu, datând din jurul anului 4700 î.Hr., a fost, de asemenea, înregistrată în această zonă. În această perioadă și la scurt timp după aceea, zona centrală a fost folosită și ca loc de înmormântare.

Tot în vara anului 2024, o echipă a Comisiei Romano-Germanice a Institutului Arheologic German a reușit să extindă măsurătorile geomagnetice din jurul sitului (Fig. 3). Imaginea măsurătorilor arată clar un curs de râu înnămolit imediat la nord de nucleul așezării din neoliticul timpuriu, care este intersectat de actualul canal de irigații. Este posibil ca așezarea din neoliticul timpuriu să fi fost construită pe malurile acestui curs de apă. În zona de la sud de nucleul așezării, pot fi observate alte structuri ale așezării, dintre care unele par să fi fost înconjurate de garduri. Pe lângă măsurătorile geofizice, unele dintre structurile așezării au fost forate, special pentru a obține o primă datare. Analiza acestor carote nu a fost încă finalizată.

Abstract

The excavation work in the summer of 2024 served to finalise the large trench ABC, the uncovering of which had already begun in 2018. As a result, a square sondage trench with an edge width of around 10 metres was uncovered down to the natural subsoil (Fig. 1).

The most important result of the excavation is the uncovering and documentation of Early Neolithic house floors, which belong to the earliest settlement phases at this site. In the eastern area of the trench, the preservation of finds was particularly good due to the collapse of either the roof or a house wall, so that several broken vessels could be recovered in situ (Fig. 2). The finds correspond to the oldest Neolithic period in Banat. In addition to ceramic vessels, numerous flint, bone and antler tools and another small axe made of nephrite were recovered.

After the removal of the former house floors, the foundation ditches of the houses were documented. These were linear trenches with posts embedded in them. The result is an agglutinative arrangement of house units organised radially around the site. The settlement plan was evidently changed at least once, as the overlapping foundation structures show.

According to a series of 47 radiocarbon dates, the settlement sequence on the Movila lui Deciov can also be described quite well in absolute chronological terms. In the central area, the foundation of the settlement can be recorded around or shortly after 6000 calBC and can be traced continuously over at least three Early Neolithic settlement phases up to around 5600 calBC. In the southern periphery of the Early Neolithic settlement, which was surrounded by a settlement ditch, our excavation trench D also shows a later settlement during the Early Neolithic around 5400 calBC. A Late Neolithic house, dating to around 4700 calBC, was also recorded in this area. During this period and shortly afterwards, the central area was also used as a burial ground.

Also in the summer of 2024, a team from the Romano-Germanic Commission of the German Archaeological Institute was able to extend the geomagnetic measurements around the site (Fig. 3). The measurement image clearly shows a silted-up river course immediately north of the Early Neolithic core settlement. It is possible that the Early Neolithic settlement was built on the banks of this watercourse. In the area to the south of the core settlement, further settlement structures can be seen. Alongside the geophysical measurements, some of the settlement structures were specifically drilled and the data are still analysed.

Illustrations list:

Fig. 1. The Trench ABC, of 10 x 10 meters.

Fig. 2. Early Neolithic pots uncovered on the floor of the house.

Fig. 3. Extensive geomagnetic measurements around the site Movila lui Deciov.

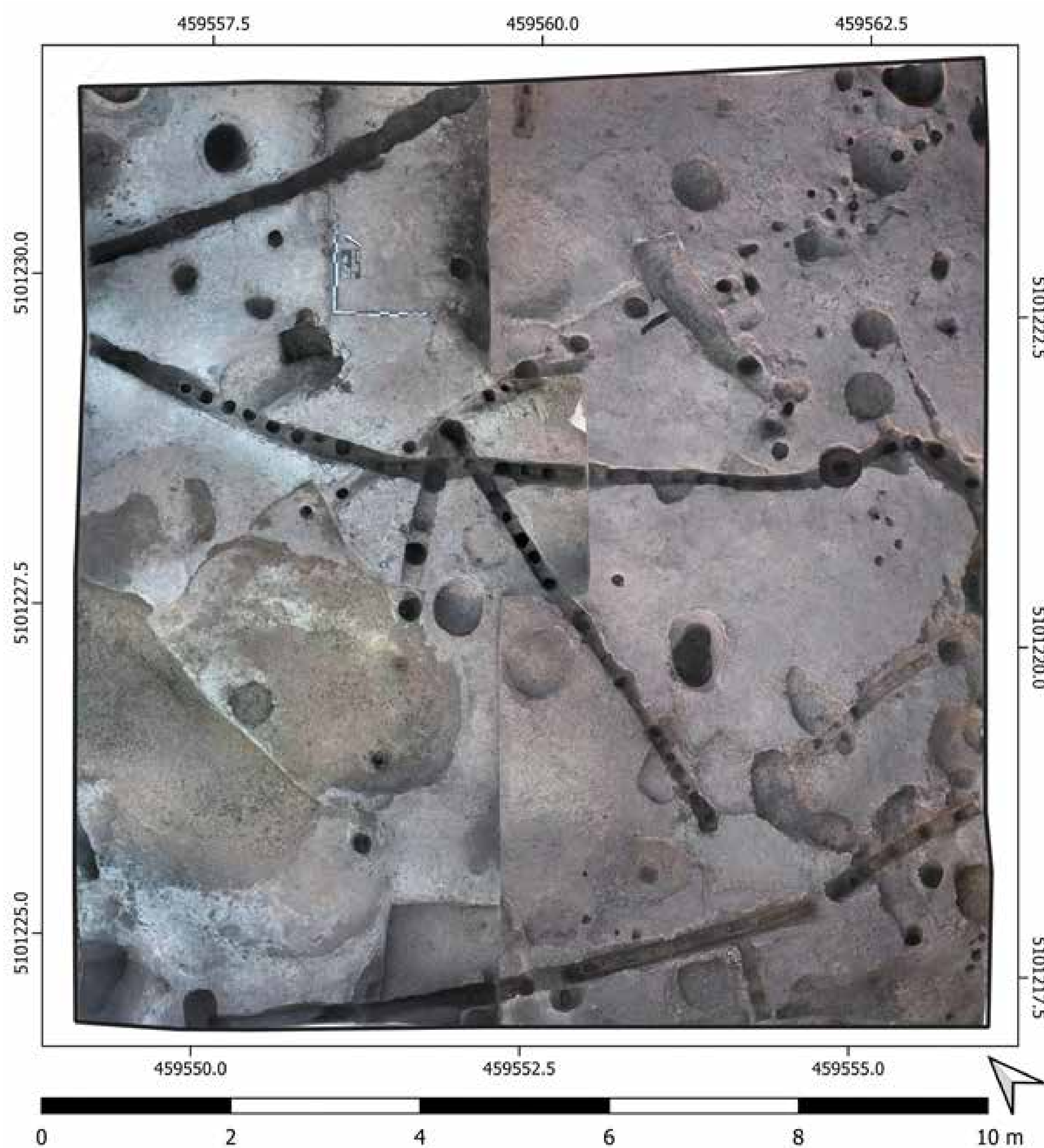

Fig. 1. Suprafața excavată A-C de 10 x 10 m

Fig. 2. Vase neolitice timpurii descoperite pe podeaua locuinței

Fig. 3. Investigație geomagnetică extinsă în regiunea sitului arheologic Movila lui Deciov

27. Fetești, com. Adâncata, jud. Suceava
Punct: La Schit

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 142 (Eneolitic mijlociu), 143 (Eneolitic târziu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 211 (La Tène timpuriu), 5 (Epoca modernă)
Cod RAN: 146842.01
Autorizație: nr. 48 / 14.07.2024
Colectiv: Sorin Ignătescu – responsabil de șantier; Irina Rusu – responsabil de sector (USM Suceava); Constantin Aparaschivei, Alina Aparaschivei, Bogdan-Petru Niculică (MB Suceava), Liviu-Augustin Andrei, Mihaela Botnarenco, Cosmin Curcan, Alexandru Lungu, Ana-Maria Mărănduca (USM Suceava)
Finanțare: Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
Perioada desfășurării cercetării: 27.05 – 09.06.2024

Stațiunea pluristratificată de la Fetești - *La Schit* și necropola din apropiere se află în apropierea satului, pe un impunător platou structural. Arealul sitului este utilizat astăzi în maniere diferite: cimitir, pădure, plantație, livadă, cu implicații în desfășurarea cercetărilor arheologice. În anul 2024 cercetările au continuat în sectorul pădure.

Astfel, finalizarea cercetării secțiunii XI, care traversează șanțul și valul așezării din a doua epocă a fierului a adus informații noi în ceea ce privește sistemul de fortificare. La circa 0,60 m mai sus de fundul șanțului am descoperit trei gropi de pari săpate după ce a avut loc prima etapă de umplere a acestuia, în apropierea peretelui exterior. Una a fost descoperită în centrul secțiunii și altele două au fost observate în profilele acesteia. Este greu de precizat deocamdată ce fel de structură susțineau acești pari, dar putem spune că au ars odată cu celelalte elemente lemnoase, prăbușite în șanț.

Cercetări mai ample au avut loc în apropierea gardului cimitirului, unde am deschis inițial o suprafață de 10 x 4 m, la care ulterior s-au mai adăugat 7 x 2 m, într-un spațiu lipsit de arbori. Această zonă suprapune parțial metrii 16,30 – 20 din secțiunea S VI, cercetată în anii 2003-2006. Restul suprafeței continuă aproximativ secțiunile VII, VIII și IX, cercetate în sectorul cimitir. Până la o adâncime de circa -0,90 m suprafața a fost umplută în epoca contemporană cu diverse materiale aruncate din cimitirul satului, peste gard. De la acest nivel am putut cerceta straturile preistorice, cel mai nou dintre ele fiind cel din a doua epocă a fierului.

Acestei etape de locuire a sitului îi aparțin în zona cercetată două bordeie. Unul dintre ele fusese investigat parțial încă în anul 2003 în secțiunea S VI, dar acum am putut identifica și restul complexului, ceea ce ne-a permis să îi determinăm orientarea: nord-est – sud-vest și dimensiunile: 3,40 x 3,20 m. Un complex contemporan de dimensiuni ceva mai mari a fost identificat în aceeași suprafață. Este vorba despre bordeiul 10, cu o formă neregulată, săpat în șanțul din faza Cucuteni A. Cu o lungime de circa 5,40 m în zona deschisă, construcția a beneficiat de două trepte de 1 m, respectiv 0,80 m lățime, săpate în peretele șanțului către est și vest. Pe treapta dinspre apus au fost descoperite două vase fragmentare și câteva plăci de lut ars cu amprente vegetale.

La est de șanțul din faza Cucuteni A, în secțiunile S VI și S VII a fost descoperită o groapă (Gr. 81) (Fig. 2) din faza Cucuteni B_2. Aceasta avea o formă ovală, cu un ax lung est-vest de 2,20 m și unul scurt nord-sud de circa 1,40 m. În profil complexul avea formă de clopot, iar fundul era drept. În momentul de față se pare că în centrul gropii au fost mai întâi sparte și împrăștiate două vase de dimensiuni medii, unul prin lovirea cu o lespede de piatră. Apoi, în jur au fost așezate, circa 50 de alte vase de dimensiuni și forme diferite, unele cu gura în jos. Două pahare conțineau pigment negru și roșu, un altul câteva lame de silex. Un grup de oase de animale foarte distruse completează inventarul acestui complex mai puțin obișnuit.

O altă groapă din faza Cucuteni B (Gr. 83) a fost săpată în partea opusă a șanțului, spre vest, doar pentru a adăposti un pahar, aparent mărturia unui ritual de fundare, așa cum au mai fost identificate și altele la Fetești – *La Schit*.

Sub resturile bordeielor din epoca fierului se află trei vârfuri de șanțuri, după cum am constatat și în timpul cercetărilor din S VI, efectuate cu 20 de ani în urmă. Investigarea acestora însă va fi realizată în campania din anul 2025. Un alt obiectiv rămas necercetat este o groapă menajeră din faza Cucuteni A (Gr. 82), aflată la vest de șanț, în secțiunea IX. Aceasta a fost parțial distrusă de Bordeiul 10 și obiecte din ea, mai ales câțiva idoli conici, au fost descoperiți în poziție secundară în acest complex.

Mulțumirile noastre se îndreaptă și anul acesta către cei care au susținut logistic desfășurarea cercetărilor noastre: Înaltpreasfinția Sa Calinic, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, Părintele Stareț Grigorie de la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” Grigorești, preotul paroh Ovidiu Căuneac, Consiliul parohial Fetești, precum și pădurarul Adrian Hurmuz.

Abstract

The archaeological site from Fetești – La Schit is situated on an impressive plateau, close to the village. Its surface is covered by a forest, a plantation, an orchard and the village cemetery.

In the 2024 campaign the research resume in the forest sector. First, new observations were made in S XI, where the trench crossed the Iron Age defensive system. On the outer wall of the ditch tree postholes were identified, that sustained some sort of wooden structure.

Close to the churchyard fence we opened a surface of 10 x 4 meters, to which we added later a 7 x 2 m, that covered a less forested sector. The area contained an already excavated 4 square meters from S VI and continued the trenches S VII, S VIII and S IX from the churchyard sector. In this area two pit houses from Iron Age were identified: B 6, partially excavated in 2003, and B 10. The latter, constructed into the Cucuteni A ditch suffered two side enlargements to the west and east.

Close to the ditch, and the Iron Age pit houses, to the east, we discovered a pit (Gr. 81) from Cucuteni B2 phase, filled with more than 50 vases, from which at least 2 were intentionally broken in the center of the complex, the rest arranged around it.

Another, much smaller Cucuteni B pit (Gr. 83), was dug on the other side of the ditch and contain a single cup, probably as a result of a founding ritual.

The lower part of the Cucuteni A ditch, which has three tips, and a refuse pit (Gr. 82) from the same age are to be excavated in the following campaign.

Illustrations list:

Fig. 1. Fetești – *La Schit*, pithouse B 10.

Fig. 2. Fetești – *La Schit*, pit Gr. 81.

Fig. 1. Fetești – La Schit, bordeiul B 10

Fig. 2. Fetești – La Schit, groapa Gr. 81

28. Ghidfalău, mun. Sfântu Gheorghe, jud. Covasna

Punct: Sfântu Gheorghe – Bedeháza **- pe malul stâng al râului Olt, în dreptul gării din Sfântu Gheorghe și până în satul Ghidfalău**

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 13 (structură de cult), 9 (necunoscut)

Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 16 (epoca bronzului), 21 (epoca fierului), 4 (epoca medievală), 9 (neprecizat)

Cod RAN: 60491.04

Autorizație nr. 11/14/05/2024

Colectiv: Dan Ștefan – responsabil de șantier (MNCR, Sfântu Gheorghe); József Puskás, (MNCR); Dan Buzea, Maria-Magdalena Ștefan (MNIR)

Total finanțare: 30000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 1.08 – 30.11.2024

Situl Bedeháza a fost descoperit în 1912, în timpul lucrărilor la calea ferată Sfântu Gheorghe – Miercurea Ciuc. Cercetările arheologice inițiale, conduse de Fr. László (1912-1914) și M. Macrea (1949-1950), au identificat vestigii din diverse perioade: dacică (predominant), neolitică, epoca bronzului, post-romană și medievală. Cercetările timpurii au scos la iveală structuri adâncite (gropi cu depuneri, locuințe, vetre) și artefacte reprezentative pentru perioadele menționate.

Reluarea cercetărilor a fost impusă de proiecte edilitare și exploatări de resurse. În anii 2021-2023, săpături preventive într-o carieră din Ghidfalău au dezvelit gropi dacice cu schelete umane și animale. Proiectul de construcție a Variantei Ocolitoare Sfântu Gheorghe a impus o serie de intervenții pentru protejarea patrimoniului arheologic din această zonă (diagnostic 2018 realizat de către Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, cercetări preventive ulterioare conduse de Institutul de Arheologie din București). Cu acest prilej, au fost descoperite gropi dacice și medievale cu vase, dar și o serie de structuri, posibile locuințe, de dimensiuni mai mari, a căror funcție urmează să fie mai bine precizată prin analize viitoare. Extinderea unei balastiere a afectat zona nordică a sitului. Investigații extinse (2017-2023) au confirmat unitatea și extinderea sitului Bedeháza pe axa nord-sud, pe o lungime de aproape 3 km, deși intensitatea depunerilor variază zonal.

Analiza cercetărilor indică predominanța complexelor adâncite, respectiv gropi, care ar putea fi interpretate în sfera domestică (în perioada medievală) și în cea simbolică. La acestea mai adăugăm o serie de structuri lineare. Existența locuințelor menționate anterior necesită verificare. Un nivel de cultură distinct nu a fost identificat stratigrafic.

Având în vedere importanța sitului pentru multiple perioade, s-a inițiat un proiect multianual de cercetare sistematică. Obiectivele principale sunt: integrarea cercetărilor anterioare, delimitarea sitului și stabilirea formelor de ocupare în diverse perioade.

În campania din anul 2024, cercetările noastre au fost continuate în zona vechilor săpături conduse în 1949 și 1950 de Kurt Horedt. În această zonă, în dreptul podului de cale ferată, pe partea stângă a Oltului, malul formează un mic platou inundabil, cu o lățime medie de 50 m. Săpăturile de la mijlocul secolului XX au fost realizate la marginea primei terase a Oltului, care se ridică cu 10-12 m deasupra malului râului. În anul 2023, au fost trasate aici două suprafețe de cercetare, iar săpăturile din interiorul acestora au fost continuate și în anul 2024. În plus, au mai fost deschise încă două noi suprafețe, ultima dintre acestea (a 4-a din seria de cercetări) fiind trasată cu intenția de a studia stratigrafia conservată pe panta dinspre râu a terasei.

La fel ca și în cercetările de anul trecut, în noile săpături au fost dezvelite noi gropi din perioada dacică și medievală. Finalizarea cercetărilor din cea de a doua suprafață deschisă în 2023 a arătat că structura de mari dimensiuni (8 m lungime de-a lungul suprafeței cu lățimea de 1,6 m), interpretată inițial, în baza aspectului din partea sa superioară, drept o locuință medievală, este mai degrabă o convoluție de complexe adâncite (gropi) în formă de cilindru și de clopot, care se intersectează.

În această zonă, gropile din perioada dacică sunt mai degrabă cilindrice, iar adâncimea acestora nu depășește 1 m (pentru gropile finalizate în sensul cercetării). Gropile medievale sunt de tip sac, baza acestora lățindu-se considerabil față de diametrul de la nivelul superior, și cu o adâncime care poate să depășească 2 m.

În contextul cercetărilor de la Bedehaza, descoperiri recente din 2024 de pe malul opus al Oltului, în zona pârâului Arcuș, adaugă o nouă perspectivă. Supravegherea arheologică a lucrărilor de regularizare a evidențiat un nivel arheologic distinct, conținând ceramică preistorică (epoca fierului, cultura Gava, dacică), pigmenți și urme de arsură. Săpăturile ulterioare au identificat trei gropi dacice cu ceramică și oase de animale, săpate dintr-un nivel superior ce conține vestigii din epoca bronzului și fierului. Această descoperire suplimentară subliniază ocuparea intensă a zonei în perioada dacică.

Abstract

The 2024 campaign continued research in the area of Kurt Horedt's 1949-1950 excavations. Excavations from 2023 were continued and two new areas were opened, aiming to study the stratigraphy on the terrace slope towards the Olt river. New Dacian and Medieval pits were unearthed, similar to previous years. The large structure (8 m long) initially interpreted as a Medieval dwelling proved to be a complex convolution of intersecting cylindrical and bell-shaped pits. In this area, Dacian pits are mostly cylindrical, under 1 m deep. Medieval pits are bell-shaped, widening towards the base, exceeding 2 m depth. Recent discoveries (2024) on the opposite bank of the Olt River, near the Arcuș brook, add a new dimension. Archaeological supervision revealed a distinct archaeological level with prehistoric pottery (Iron Age, Gava culture, Dacian), pigments, and burn marks. Further excavations identified three Dacian pits with pottery and animal bones, dug from a higher-level containing Bronze and Iron Age vestiges. This further discovery emphasizes the intense occupation of the area during the Dacian period.

Bibliografie:
DAICOVICIU 1950 – Daicoviciu, C., *Granița de est a Daciei și triburile libere de la hotarele de răsărit ale Daciei. Rezultatul cercetărilor de pe șase șantiere din jud.Trei Scaune*, în: SCIVA, I, 1, 1950, p. 115–22.

HOREDT 1950 – Horedt, K., *Pătrunderea și așezarea slavilor în Transilvania. Raportul colectivului asupra săpăturilor executate în regiunea Târnava-Mare*, în: SCIVA, I, 1, 1950, p. 123–30.

HOREDT, RUSSU, MAREȘ 1956 – Horedt, K., I.G. Russu & V. Mareș. 1956. *Așezarea de la Sf. Gheorghe-Bedeháza*, în: MCA 2.

FERENCZ – László, Ferencz. *Jurnal șantier, inedit*, Muzeul Național Secuiesc, Sf. Gheorghe.

MACREA *et alii* 1951 – Macrea, M., L. Buzdugan, G. Ferenczi, K. Horedt, I. Popescu, I.I. Russu, Z. Székely, N. Vasiu & I. Winkler. 1951. *Despre rezultatele cercetărilor întreprinse de șantierul arheologic Sf. Gheorghe - Brețcu în 1950*, în: SCIVAI, 1, 1951, p. 285–311.

29. Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia

Tip de sit: 122 (cetate); 121 (castru); 132 (sanctuar)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu), 32 (Epoca romană)
Cod RAN: 90397.01; **Cod LMI**: HD-I-s-A-03190
Autorizaţie nr. 08 / 14.05.2024
Colectivul: Răzvan Mateescu – responsabil ştiinţific; Gelu Florea, Liliana Mateescu-Suciu, Nica Ciubotaru, Ştefan Vasilache (UBB Cluj-Napoca), Cătălin Cristescu, Cristina Bodó, Oana Tutilă, Edmond Nogyi (MCDR Deva), Daniel Cioată (MJ Mureş); Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT Cluj-Napoca), Despina Măgureanu (IAB), Emanuel Malinescu (DGAMPT Deva), Darius Sima
Finanţare: Consiliul Judeţean Hunedoara, Ministerul Culturii
Perioada desfăşurării cercetării: 29.07 – 5.09.2024

Cercetările arheologice sistematice din anul 2024 de la Grădiştea de Munte – *Sarmizegetusa Regia* s-au desfăşurat în zona centrală a aşezării, pe terasa a IX-a din componența sanctuarului (Fig. 1).

Pe terasa amintită au continuat săpăturile începute în anul 2017, obiectivul principal constând din obținerea unor informații detaliate despre structurile antice de pe această terasă (edificiile monumentale din prima, respectiv ultima fază constructivă, zidul de susținere a terasei) și descoperirea unor noi construcții. Datele arheologice anterioare indicau că terasa a IX-a, cu o suprafață actuală de cca. 2500 m^2, a trecut în antichitate prin multiple transformări de anvergură, astfel că un alt obiectiv al cercetării a fost de a identifica limitele terasei în diferitele faze.

În cursul campaniei recente au fost deschise două noi suprafețe și au fost extinse cercetările în alte trei suprafețe. Astfel, observațiile din anul anterior au impus extinderea spre vest a suprafeței amplasate în zona mediană a terasei. Aceasta a fost denumită convențional în documentația de șantier SP IV / 2024 (2023) și a avut lungime de 14,5 m și o lățime de 7 m. În marginea vestică a terasei a continuat cercetarea în suprafața SP B / 2023, de forma unui pătrat cu latura de 6 m.

Între cele două suprafețe consemnate mai sus a fost trasată o nouă suprafață, notată SP B / 2024, cu o lungime de 6 m și o lățime de 5 m (între SP B / 2023 și SP B / 2024 a fost lăsat un martor cu o grosime de 0,5 m, iar între SP B / 2024 și SP IV / 2024 - un martor de 1,2 m). Suprafața SP B / 2024 a suprapus parțial una dintre secțiunile de verificare întreprinse în anul 1950 (*B*).

O a patra suprafață, notată SP VI / 2024, a suprapus una dintre unitățile de săpătură din 2017, fiind extinsă și ajungând la forma unui pătrat cu latura de 4,5 m.

Ultima dintre suprafețe, SP C / 2024, a fost trasată în marginea nordică a terasei, având o lungime de 7 m și o lățime de 6 m. Ea a fost amplasată în apropierea suprafeței SP A / 2023, cu un martor între ele de 0,5 m (Fig. 1, 2).

Unul dintre cele mai importante rezultate ale demersului arheologic recent a constat în documentarea, în par-

tea vestică a terasei, a resturilor edificiului din prima fază. Acestea fuseseră identificate încă din anii anteriori, sub forma unui strat de arsură și a unui perete prăbușit. Și în această campanie, după îndepărtarea stratului de arsură (cx 102), în SP IV / 2024 și SP B / 2024 / 2023 au fost observate pe o lungime de cca. 18 m și o lățime de cca 3 m resturile peretelui din lemn și lut prăbușit. Pe multe dintre bucățile de perete se păstrează și fragmente de tencuială, unele dintre ele cu urme de pictură (Fig. 3,4).

Un alt rezultat notabil al cercetării este reprezentat de descoperirea unor multiple segmente de șanțuri amenajate parțial în stâncă. Astfel, în suprafețele SP IV / 2024 și SP B / 2024 / 2023 au fost identificate trei șanțuri, cvasi-paralele, orientate pe direcția NNE-SSV. În cel mai vestic dintre ele s-a constatat prezența a numeroase blocuri de calcar (unele cu bine-cunoscutele decupaje trapezoidale pentru fixarea bârnelor din lemn) și a unor piese din andezit. Rostul acestor șanțuri urmează să fie stabilit în următoarele campanii. În această fază a cercetării, ele au fost atribuite unor structuri (ziduri / parapete?) care delimitau latura vestică a terasei a IX-a, încă din prima fază constructivă, și care au fost dezafectate concomitent cu incendierea edificiului menționat mai sus (Fig. 4,5).

Alte două șanțuri săpate în stâncă au fost identificate în suprafața SP C / 2024; acestea sunt paralele și orientate NEE-SVV. În cel mai nordic dintre ele, cu o lățime de 0,9 m și o adâncime de 0,5 m, au fost aflate *in situ* patru blocuri de calcar, foarte degradate, unul dintre ele cu „babă”. Celălalt șanț, observat pe o lungime de cca. 5 m, are o lățime de 0,45 m în partea superioară și o adâncime de 0,38 m. La rândul lor, relevă limita nord-vestică a terasei a IX-a, în prima fază (Fig. 6.7).

În aceeași suprafață, în zona mediană, a fost observată o alveolare în stâncă, cu o lungime de 7 m, care oferă un reper cu privire la limita nordică a edificiului din prima fază (foarte probabil, traseul său marchează linia pe care erau amplasate piesele din componența *temeno*s-ului, o situație similară fiind documentată și pe terasa a X-a).

Un alt rezultat important al cercetării din anul 2024 constă în descoperirea extremității laturii sudice a zidului de susținere a terasei (*zidul D*, cum este cunoscut acesta în literatura de specialitate). În campania din anul 2022 a fost găsit un segment al laturii respective, dar fără a fi identificat capătul lui vestic. Documentarea traseului său complet are o importanță aparte în contextul de față, *zidul D* fiind un reper major cu privire la forma și dimensiunile terasei în prima fază constructivă și, potrivit observațiilor din 2022, cu privire la distrugerea construcțiilor dacice din zona sacră la începutul secolului al II-lea p. Chr. În suprafața SP VI / 2024, la o adâncime de 1,6 m față de nivelul actual de călcare, au fost aflate *in situ* blocuri de calcar ale paramentului exterior, dispuse pe trei asize, cu mențiunea că blocul de la bază este puternic degradat. Situația constatată aici confirmă observațiile punctate în cursul cercetărilor din anul 2022 cu privire la dezafectarea *zidului D* și la înălțarea nivelului terasei în ultima fază constructivă, datată la începutul secolului al II-lea p. Chr. (Fig. 8,9)

În cursul campaniei din acest an au fost descoperite numeroase categorii de artefacte: materiale de construcție (țigle, olane, cuie, piroane și armături din fier), piese de bronz și din sticlă, turte (lupe) din fier, fragmente ceramice de la vase de provizii, capace, străchini ș.a.m.d. Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane, Deva.

Descoperirile au fost documentate prin desen, fotografiere, înregistrare cu stația totală. În ultima etapă a cercetării din această campanie, descoperirile arheologice au fost înregistrate și prin scanare 3D, efectuată de o echipă a Universității Tehnice din Cluj-Napoca, condusă de Călin Neamțu.

Datele arheologice desprinse din cercetarea recentă impun o extindere a săpăturilor pe latura vestică (în taluzul dinspre terasa a VIII-a) și în partea de nord-vest ale terasei, atât pentru a documenta limite terasei a IX-a în prima fază, cât și pentru a obține noi informații cu privire la evoluția diferitelor construcții de aici.

Abstract

In 2024, the systematic archaeological research at Grădiştea de Munte – Sarmizegetusa Regia was performed in the central part of the site, on Terrace IX of the sanctuary. Continuing the investigations started in 2017, the main objective was to gather new data on the known ancient structures from this place (the monumental buildings from the first and last construction stages, the retaining wall of the terrace), but also to discover new structures.

During the recent archaeological campaign, two new excavation units were drawn, whilst research was resumed in other three previous surfaces. Following the results from 2023, surface SP IV / 2024 (2023) was extended to the west, currently measuring 14,5 x 7 m. Excavations continued in SP B / 2023 (6 x 6 m) and, in between these two, surface SP B / 2024 was opened (6 x 5 m), partially overlapping one of the test trenches 1950 (*B*). SP VI / 2024 is the extension of an excavation unit from 2017, resulting a 4,5 x 4,5 m surface. Finally, surface SP C / 2024 was opened in the northern margin of the terrace (7 x 6 m), close to surface SP A / 2023.

One of the main results in 2024 was documenting the vestiges of the edifice from the first construction stage in the western side of the terrace. After removing the burnt layer known from the previous campaigns (cx 102), the remains of the collapsed timber and clay wall were identified on an area of 18 x 3 m in SP IV / 2024 and SP B / 2024 / 2023. Many pieces of daub preserve traces of plaster, some even painted.

Another important result is the documentation of multiple segments of ditches partially carved in the bedrock. Three of them, oriented NNE-SSV, were identified in SP IV / 2024 and SP B / 2024 / 2023, the western one containing of limestone blocks and andesite items. In this stage of research, it is presumed that these ditches were part of some structure which marked the western limit of Terrace IX in the first stage.

Other two parallel ditches, oriented NEE-SVV, were found in SP C / 2024, marking the northwestern limit of the terrace in the first stage. Its northern limit is suggested by a 7 m long dent in the bedrock, possibly the spot were stone

elements of the *temenos* had been placed.

Also in the 2024, the western extremity of the southern side of the retaining wall of Terrace IX was unearthed (known as *wall D*). Therefore, the information collected in 2022 was completed in the current campaign, supporting the observation that *wall D* is a major landmark for the initial aspect of Terrace IX, which was enlarged at the beginning of the 2nd century AD, after the aforementioned wall was disaffected.

Numerous artefacts were found in 2024: construction material (roof and imbrex tiles, nails, spike nails and iron fittings), bronze and glass items, iron blooms, potsherds from storage vessels, lids, bowls, etc. All artefacts entered the collections of the Museum of Dacian and Roman Civilization, Deva.

Bibliografie:

APOSTOL 2019 – Apostol, V., *A Few Indications on the Architecture of Sarmizegetusa Regia. About the Andesite Columns and the Measurement Unit*, în: *Caiete ARA*, 10, p. 55-88

DAICOVICIU *et alii* 1951 – Daicoviciu, C., Floca, O., Duka, P., Chirilă, E., Ferenczi, Șt., Manoliu, V., Pop, I., Rednic, M., Rusu, M., Teodoru, H., *Studiul traiului dacilor în Munții Orăștiei (Șantierul arheologic dela Grădiștea Muncelului. Rezultatul cercetărilor făcute de colectivul din Cluj, în anul 1950)*, în: *SCIV*, II/1, p. 95-126.

DAICOVICIU *et alii* 1953 – Daicoviciu, C., Ferenczi, Șt., Bodor, A., Nicolescu-Plopșor, C., Gostar, N., Radu, D., Detiu, D., Duka, P., *Șantierul Grădiștea Muncelului*, în: *SCIV*, IV/1-2, p. 153-219.

DAICOVICIU *et alii* 1962 – Daicoviciu, C., Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Vlassa, N., *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*, în: *MCA*, VIII, p. 463-476.

DAICOVICIU *et alii* 1986 – Daicoviciu, H., Ferenczi, I., Glodariu, I., Rusu, A., *Cercetări arheologice la Sarmizegetusa Regia*, în: *Materiale și Cercetări Arheologice*, XVI, București, 1986, p. 105-108.

DAICOVICIU, FERENCZI, GLODARIU 1989 – Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Glodariu, I., *Cetăţi şi aşezări dacice în sud-vestul Transilvaniei,* Bucureşti.

DAICOVICIU, GOSTAR, DAICOVICIU 1959 – Daicoviciu, C., *Şantierul arheologic Grădiştea Muncelului–Costeşti (reg. Hunedoara, r. Orăştie)*, în: *Materiale și Cercetări Arheologice*, VI, București, 1959, 331-358.

FLOREA *et alii* 2019a – Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Henț, A., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Andreica, G., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Furcovici, H., Nyulas, D., *13. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*, în: CCAR - campania 2018, București / Sibiu, p. 365-367.

FLOREA *et alii* 2019b – Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Henț, A., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Andreica, G., Nogyi, E., *25. Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*, în: CCAR campania 2018, București / Sibiu, p. 63-65.

FLOREA *et alii* 2020 – Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Mustață, S., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Nogyi, E., Dichel, O., *31. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: „Grădiștea de Munte [Sarmizegetusa Regia]”*, în: CCAR - campania 2019, București / Buzău, p. 144-150.

FLOREA *et alii* 2021 – Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Nogyi, E., *18. Grădiștea de Munte, Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*, în: CCAR – Campania 2020, București / Sibiu, p. 94-98.

GLODARIU 1989-1993 – Glodariu, I., *Sarmizegetusa Regia durant la règne de Trajan*, în: *ActaMN*, 26-30, I/1, 19-25.

GLODARIU 1995 – Glodariu, I., *Addenda aux „Points de repère pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques des Monts d'Orăştie”*, în: *ActaMN*, XXXII, p. 119-134.

GLODARIU 2000 – Glodariu, I., *La zone de Sarmizegetusa Regia et les guerres de Trajan*, în: *SAA*, VII, 107-121.

GLODARIU, IAROSLAVSCHI, RUSU 1988 - Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., *Cetăţi şi aşezări dacice în Munţii Orăştiei*, Bucureşti.

MATEESCU *et alii* 2022 – Mateescu R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Cristescu, C., Bodó, C., Cioată, D., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Ciubotaru, N., Vasilache, Ș., *27. Grădiştea de Munte com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: [Sarmizegetusa Regia]*, în: *CCAR – campania 2021*, București / Oradea, p. 145-150.

MATEESCU *et alii* 2023 – Mateescu R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Ciubotaru, N., Vasilache, Ș., Cristescu, C., Bodó, C., Tutilă, O., Cioată, D., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Malinescu, E., Teodorescu, A., Sima, D., *29. Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Sarmizegetusa Regia*, în: CCAR – campania 2022, București / Târgoviște, p. 129-134.

STEFAN 2005 – Stefan, A. S., *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan: architecture militaire, topographie, images et histoire*, Roma.

Illustrations list:

Fig. 1. The plan of the fortress and the sanctuary of Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia (after Virgil Apostol) and the excavation units from 2024.
Fig. 2. The excavation units on the IXth terrace from 2024
Fig. 3. The remains from the wall of the edifice from the first phase, discovered in the SP B / 2023 / 2024 and SP IV / 2024 excavation units
Fig. 4. The remains from the wall of the edifice from the first phase and the ditches partially dug in the bedrock observed in the SP B / 2023 / 2024 and SP IV / 2024 excavation units
Fig. 5. The southern section of the SP B / 2024 excavation unit
Fig. 6. The excavation unit SP C / 2024
Fig. 7. The north-western section of the SP C / 2024 excavation unit.
Fig. 8. The excavation unit SP VI / 2024.

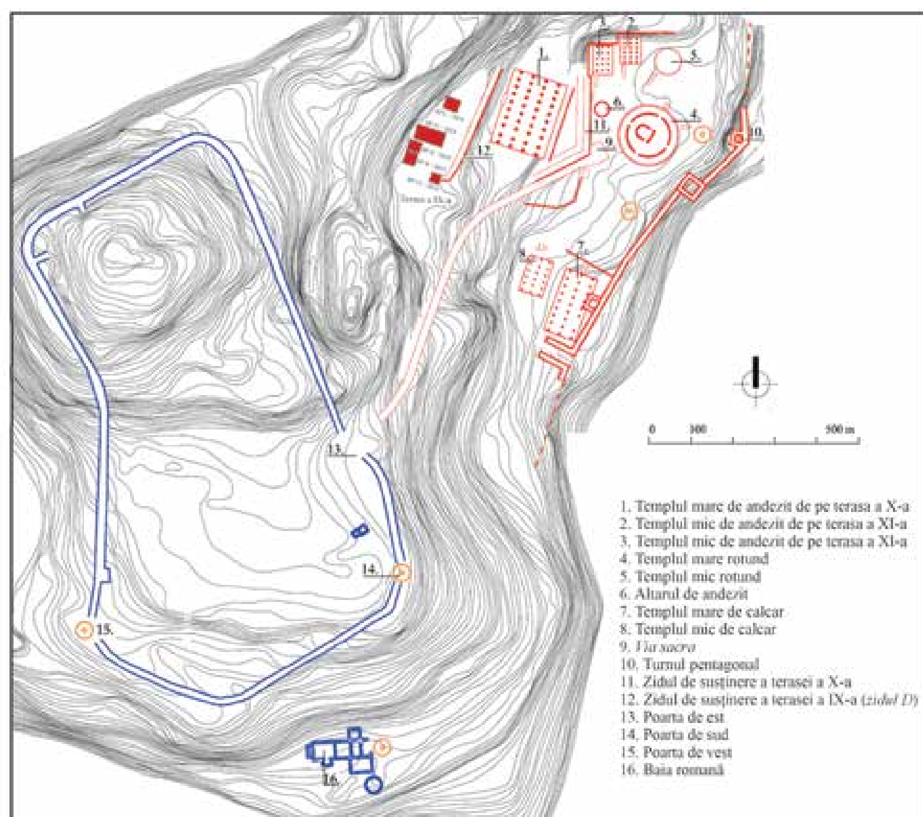

Fig. 1. Planul fortificației și sanctuarului de la Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia (după Virgil Apostol) și dispunerea suprafețelor deschise în anul 2024

Fig. 2. Suprafețele deschise în anul 2024 pe terasa a IX-a

Fig. 3. Resturile peretelui edificiului din prima fază descoperite în suprafețele SP B / 2023 / 2024 și SP IV / 2024

Fig. 4. Resturile peretelui edificiului din prima fază și șanțurile amenajate parțial în stâncă observate în suprafețele SP B / 2023 / 2024 și SP IV / 2024

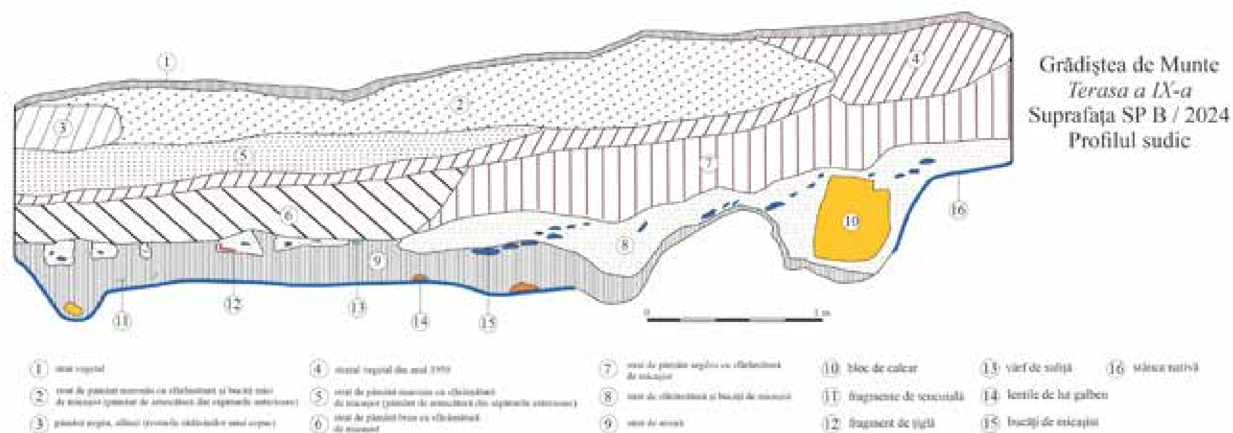

Fig. 5. Profilul sudic al suprafeței SP B / 2024

Fig. 6. Suprafața SP C / 2024

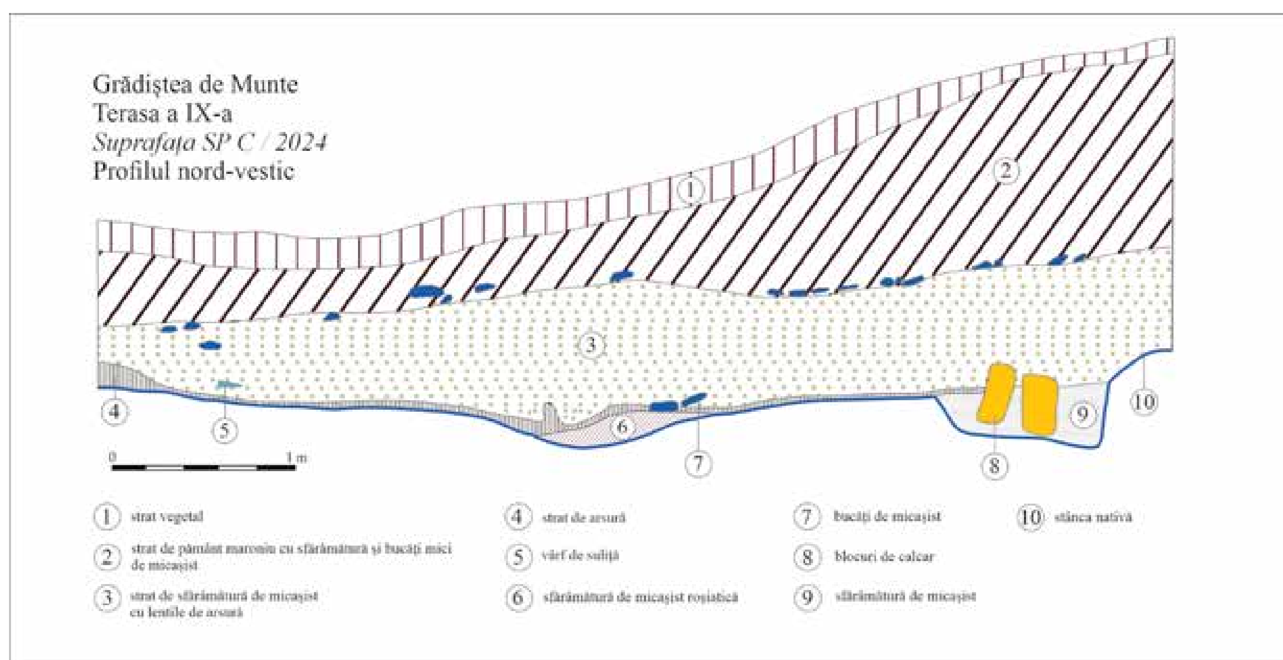

Fig. 7. Profilul nord-vestic al suprafeței SP C / 2024

Fig. 8. Suprafața SP VI / 2024

30. Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș
Punct: Mănăstirea Egres

Tip sit: 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 158751.04
Autorizație nr. 25/14.05.2024
Colectiv: Daniela Tănase – responsabil științific; Zsuzsanna Kopeczny, Ștefan Popa (MNB Timișoara), Niculina Dinu (M Brăila), Balázs Major, Bendegúz Takáts (Universitatea Catolică „Pázmány Péter", Budapesta, Ungaria), Virgil Apostol (IAB)
Perioada desfășurării cercetării: 1 - 26.07.2024

În anul 2024, în luna iulie, s-a desfășurat o nouă campanie de cercetări arheologice sistematice în situl mănăstirii medievale de la Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș (ultimele două decenii ale secolului al XII-lea - prima jumătate a secolului al XVI-lea).

În acest an, obiectivul principal a fost cercetarea unui nou segment al claustrului, în partea sa de răsărit. S-a continuat cercetarea spre biserica mănăstirii, dinspre secțiunile săpate în colțul de sud-est al claustrului în anul 2023, cu scopul de a completa planimetria dintre biserică și anexele din sudul mănăstirii.

Astfel, au fost efectuate săpături în continuarea secțiunii M3/2023, pe axa nord-sud, pe suprafața carourilor L3/2023, K3/2023, J3/2023 și I3/2023, cu dimensiunile de 5 x 5 m (Fig. 1).

În campania arheologică anterioară au fost descoperite ziduri și canale de aducțiune și de scurgere a apei, construite din din cărămidă, care aparțin mai multor faze constructive și care sugerează existența unor încăperi cu rol gospodăresc și a unui turn clădit în prima jumătate a secolului XVI, când mănăstirea a fost abandonată de călugări și a devenit fortăreață[1].

Cu prilejul săpăturilor arheologice din 2024 au fost găsite ziduri și canale din cărămidă, care sugerează că ne aflăm într-o zonă exterioară, respectiv în partea de est a curții interioare a mănăstirii. O parte dintre aceste structuri au avut mai multe faze constructive. Unul dintre ziduri, orientat N-S, s-a dovedit a fi zidul perimetral vestic/dinspre curte aparținător l aripii estice a anexelor mănăstirești. Zidul este suprapus în colțul de sud-est al secțiunii L3/2024 de un zid al turnului construit în prima jumătate a secolului al XVI-lea, găsit în 2023 (Fig. 2). Acesta avea patru contraforturi spre curtea interioară, care aveau soclu din piatră de gresie, fapt documentat în secțiunea K3/2024. În aceeași secțiune s-a găsit un pavaj din cărămidă mai puțin îngrijit, care este un nivel de călcare târziu (sfârșitul sec. XV - prima jumătate a secolului XVI) (Fig. 3).

De altfel, s-a observat că cele două contraforturi din secțiunile L3/2024 și K3/2024 suprapun structuri construite anterior: un zid demantelat, situat în partea de vest a celor două secțiuni, precum și un canal de aducțiune a apei, amenajat din cărămidă, orientat NV-SE, care este secționat la rândul său de un alt canal aflat în legătură cu un bazin de colectare a apei, aflat la baza celui de-al doilea contrafort, la nord de acesta. Acesta vine dinspre partea de vest, adică dinspre curtea mănăstirii (Fig. 4). Se poate presupune că mergea spre un alt bazin situat înspre mijlocul curții mănăstirii. Bazinul are o formă rotundă, pereții erau din lut, fiind săpat în solul steril arheologic, însă pe fund pare să fi fost pavat cu cărămizi (Fig. 5).

În secțiunea J3/2024 a fost dezvelit un contrafort demantelat în perioada medievală. La nord de acest contrafort sunt gropi de stâlpi și un șanț mic care suprapune parțial și zidăria păstrată a fundației (Fig. 6). Gropile de stâlp sunt înșiruite paralel cu zidul exterior al claustrului și au făcut parte dintr-un sistem de fortificare cu palisadă care era orientată de la est spre vest (Fig. 7). Spre nord, în fața contrafortului din secțiunea I3/2024, a fost săpat un șanț de apărare al cărui capăt dinspre est se oprește în fața zidului (Fig. 8). Acest fapt dovedește că la data săpării șanțului de apărare exista contrafortul din secțiunea I3/2024, iar cel din secțiunea J3/2024 era deja demantelat. Șanțul de apărare are baza la aproximativ 3,20 m față de actualul nivel de călcare (Fig. 9). În evul mediu, acesta avea o adâncime de 1,80 m. Șanțul are mai multe niveluri de umplere, documentate și cu monede din secolele XIV-XV, în care s-au găsit mai multe fragmente de pietre sculptate (Fig. 10). În momentul de față apreciem că sistemul de apărare compus din șanțul de apărare și stâlpii din apropiere poate fi pus în legătură cu evenimentele militare de la mijlocul secolului al XVI-lea, când mănăstirea devine parte a sistemului defensiv antiotoman.

În privința materialului arheologic, remarcăm pietre sculptate cu motive în formă de frunză, specifice mănăstirii de la Igriș, precum și fragmente de ogivă și un ancadrament renascentist. Un alt obiect deosebit este un stilus din bronz descoperit în secțiunea L3/2024, unde era probabil în preajmă încăperea în care se studia și se scria, scriptoriul. De asemenea, s-a descoperit o cantitate apreciabilă de ceramică, mai ales veselă de masă din caolin, semn al prosperității mănăstirii în secolele XIV-XV.

Abstract

In 2024, in July, a new campaign of systematic archaeological research was carried out at the site of the medieval abbey in Igriș, Sânpetru Mare commune, Timiș county (the last two decades of the 12th century - the first half of the 16th century). The main objective was the research of a new segment of the cloister, in its eastern part. The research continued towards the abbey church, from the trenches excavated in the southeast corner of the cloister in 2023, with the aim to complete the planimetry between the church and the annexes in the south of the abbey (Fig. 1).

Brick walls and water supply channels were found, suggesting that we are in an external area, namely in the eastern part of the inner courtyard of the monastery. Some of these structures had several construction phases. One of the walls, oriented N-S, proved to be the western perimeter wall, facing the courtyard, belonging to the eastern wing of the abbey annexes. The wall is overlapped in the southeastern corner of trench L3/2024 by a wall of the tower built in the first half of the 16th century, found in 2023

1 TĂNASE *et alii* 2024, p. 155-160.

(Fig. 2). It had four buttresses facing the inner courtyard, which had a sandstone base, a fact documented in trench K3/2024.

It was observed that the two buttresses in trenches L3/2024 and K3/2024 overlap previously built structures: a dismantled wall, located in the western part of the two sections, as well as a brick water supply channel, oriented NW-SE, which is in turn sectioned by another channel connected to a water collection basin, located at the base of the second buttress, north of it. This channel comes from the western side, namely from the monastery courtyard (Fig. 4).

In trench J3/2024, a buttress dismantled in the medieval period was uncovered. To the north of this buttress post pits and a small ditch were found, the latter partially overlaps the preserved foundation masonry (Fig. 6). The post pits were part of a palisade fortification system that was oriented from east to west (Fig. 7). To the north, in front of the buttress in trench I3/2024, a defensive ditch was dug, the eastern end of which stops in front of the wall (Fig. 8). The defensive ditch has its base approximately 3.20 m under the current tread level (Fig. 9). In the Middle Ages, it had a depth of 1.80 m. The ditch has several filling levels, also documented by coins from the 14th-15th centuries, in which several fragments of carved stones were found (Fig. 10). At present, we appreciate that the defense system composed of the defense ditch and the nearby posts can be linked to the military events of the mid-16th century, when the abbey became part of the anti-Ottoman defensive system.

Regarding the archaeological material, we highlight the the discovery of carved stones with leaf-shaped motifs, specific to the Igriș monastery, as well as fragments of vault ribs and a Renaissance window frame. Another special object is a bronze stylus discovered in section L3/2024, where the room where monks studied and wrote, the scriptorium, was probably nearby. An appreciable amount of pottery was discovered, especially tableware made of kaolin, a sign of the monastery's prosperity in the 14th-15th centuries.

Bibliografie:

TĂNASE *et alii* 2024 – Daniela Tănase, Zsuzsanna Kopeczny, Ștefan Popa, Balázs Major, Bendegúz Takáts, Virgil Apostol, *Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, Punct: Igriș-mănăstirea Egres*, în: *CCAR – Campania 2023*, București 2024, p. 155–160.

Illustrations list:

Fig. 1. View from the east of the excavations carried out in 2024; photo taken with a drone.
Fig. 2. Buttresses overlapping a water supply system.
Fig. 3. Pavement from the period after the abandonment of the abbey, 16th century.
Fig. 4. Buttress with a sandstone base, view from the north
Fig. 5. Water basin, overlapped by a buttress from the abbey courtyard.
Fig. 6. Dismantled buttress and pillar pits of the fortification system from the first half of the 16th century.
Fig. 7. Pillar pits from the fortification system in the abbey courtyard, 16th century.
Fig. 8. South-eastern part of the inner courtyard of the abbey, view from the north.
Fig. 9. The defense ditch inside the abbey courtyard, view from the east.
Fig. 10. Filling levels of the defense ditch in which architectural fragments made of stone, bricks and tiles appear.

Fig. 1. Vedere dinspre est a săpăturilor efectuate în 2024; fotografie realizată cu drona

Fig. 2. Contraforturi care suprapun un sistem de aducțiune a apei

Fig. 3. Pavaj din perioada de după abandonarea mănăstirii, secolul al XVI-lea

Fig. 4. Contrafort cu soclu din gresie, vedere dinspre nord

Fig. 5. Bazin de apă, suprapus de un contrafort dinspre curtea mănăstirii

Fig. 6. Contrafort demantelat și gropi de stâlp ale sistemului de fortificare din prima jumătate a secolului al XVI-lea

Fig. 7. Gropi de stâlpi de la sistemul de fortificare din curtea mănăstirii, secolul al XVI-lea

Fig. 8. Partea de sud-est a curții interioare a mănăstirii, vedere dinspre nord

Fig. 9. Șanțul de apărare din interiorul curții mănăstirii, vedere dinspre est

Fig. 10. Niveluri de umplere ale șanțului de apărare în care apar fragmente arhitecturale din piatră, cărămizi și țigle

31. Inlăceni (Énlaka), com. Atid, jud. Harghita
Punct: castrul roman, Cetate / Vár

Tip sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)
Cod RAN: 83829.01.03
Autorizația nr. 1/14.05.2024
Colectiv: Zsolt Visy – responsabil științific (Universitatea din Pécs); Szilamér-Péter Pánczél (MJ Mureș), Katalin Sidó (MJ Mureș), Alexandru Popa (MNCR), Rita Visy-Késmárky, Sorin Cociș (IAIA Cluj-Napoca); studenți de la Universitatea din Szeged.
Finanțare: Ministerul Culturii prin Programul Național Limes
Perioada desfășurării cercetării: 5 – 30.08.2024

Săpăturile din 2024 la Inlăceni reprezentau ultima fază a programului de cercetare elaborat pe cinci ani. Scopul săpăturii a fost cercetarea turnului de colț nord-vestic al castrului. Această zonă a castrului a fost cercetat în anul 1947. Săpăturile, care s-au desfășurat între 5 și 30 august 2024, au fost finanțate prin Programul Național Limes. La săpături au participat opt studenți de la Universitatea din Szeged.

Pe baza măsurătorilor geofizice[1] s-a trasat secțiunea, iar poziția exactă a turnului a fost determinată prin intermediul a două axe dispuse perpendicular. Turnul a fost construit în colțul rotunjit al zidului de incintă într-un unghi de 45°. În timpul săpăturilor s-au stabilit dimensiunile exacte ale turnului cu plan rectangular (5,5 m lățime x 5,2-6,3 m lungime) grosimea zidului fiind de 1,2 m. Zidul de incintă a fost cercetat pe o lungime de 14 m (Fig. 1). Turnul de colț a fost construit în interiorul zidului de incintă și s-a putut observa că *agger*-ul fazei anterioare a fost demolat cu ocazia construirii turnului (Fig. 2).

Deși s-a păstrat numai fundația și stratul inferior al elevației din pietre legate cu mortar, planimetria turnului a putut fi clarificată cu precizie. Probabil, în cadrul săpăturilor anterioare, dărâmătura de piatră a zidului de incintă a fost scos din șanț și a fost redepozitat în partea sudică în interiorul turnului. Astfel, doar pe latura nordică din interiorul turnului a rămas un strat de călcare roman, din care s-a recuperat material ceramic abundent. A fost descoperit și intrarea turnului, din această zonă s-a recuperat o perlă de tip mozaic și o monedă de bronz al lui Hadrian (Fig. 5).

În fața zidului de incintă au fost secționate șanțurile de apărare. Dintre cele două șanțuri cu secțiunea în forma literei „V", cel apropiat zidului de piatră aparținea castrului de pământ, extinzându-se parțial sub acesta. Șanțul exterior, mai îndepărtat era șanțul castrului din faza de piatră (Fig. 3).

V*ia sagularis* se întindea de-a lungul zidului. În fața intrării în turn, a fost surprins un strat de dărâmătură printr-o secțiune mai mică. Este vorba de o dărâmătură cu numeroase fragmente de *tegula,* care probabil provin de la o clădire din apropiere sau acoperișul turnului (Fig. 4). Printre *tegulae* erau mai multe exemplare cu ștampile, realizate de *cohors IIII Hispanorum* (Fig. 5). Acest fapt dovedește și că turnul de colț a fost construit mai târziu, la începutul secolului al III-lea, în același mod ca și turnurile de poartă, diferența fiind că peretele exterior al turnurilor de colț nu ieșeau din planul colțului rotunjit al castrului.

După finalizarea săpăturilor, secțiunile au fost fotografiate și apoi astupate după protejarea cu geotextil.

Pe baza săpăturilor anterioare și a studiilor geofizice, se poate afirma că fortificația de 140 x 142 m a fost construită la scurt timp după ocuparea Daciei, sub domnia împăratului Traian. Conform unei inscripții din vremea lui Hadrian, construcția castrului de pământ cu palisadă de lemn a fost realizată de *cohors VIIII Raetorum*. În săpături nu s-a identificat valul fortificației de pământ, deoarece acesta a fost acoperit de incinta de piatră, acesta fiind construit parțial pe șanțul din faza de pământ. În forma inițială castrul de pământ a existat până în anul 149 d.Hr., când o inscripție (descoperită în 2022 în șanțul din fața *porta principalis dextra*) atestă construcția în piatră a fortificației, de către același *cohors VIII Raetorum*. Grosimea peretelui castrului de piatră este de 1,4 - 1,5 m la fundație. Șanțul de apărare a fost amplasat mai departe de zid. Șanțul a fost săpat și în fața porților, însă în aceste secțiuni șanțul este mult mai puțin adânc și mai îngust decât în alte părți.

Turnurile de poartă au fost construite mai târziu. Pe ambele laturi ale porților, zidurile fortificației au fost parțial demolate și s-au ridicate turnuri cu o suprafață medie de 4 x 5 m. Acest lucru a fost demonstrat în cazul *porta principalis dextra*, unde un turn care iese parțial de pe axa incintei cu lățimea turnului nu este perpendicular pe zidul de incintă.

Turnurile de poartă au fost construite abia la câteva decenii după 149, ceea ce exclude perioada Războaielor Marcomanice. Prin urmare, datarea construcțiilor este mult mai posibil să fi avut loc în timp de pace, în perioada de domnie a împăratului Commodus după 180, sau în timpul domniei împăratului Caracalla. Aceași situație este semnalată și în alte castre. Ipoteza este întărită și prin descoperirea unei inscripții de construcție din timpul împăratului Caracalla la Inlăceni.

Reconstrucția în piatră a fortificației și construcția turnurilor pot fi legate de noua garnizoană, dislocată aici la mijlocul sau al treilea sfert al secolului al II-lea, trupa de infanterie *cohors IIII Hispanorum*, ale cărei cărămizi ștampilate au fost găsite în timpul săpăturilor. Cercetarea turnului de colț de nord-vest a demonstrat că numai *agger*ul a fost demolat cu ocazia construirii turnurilor de colț, nu și zidul, deoarece zidăria turnului a fost unit cu partea interioară a zidului de incintă.

Abstract

In 2024, the excavations at the Roman fort at Inlăceni focused on the north-western angle tower. The research shed light on the exact plan of the tower, the fort wall was uncovered on a 14 m long portion. Underneath the outer side of the fort wall the fill of the timber phase ditch was identified and beyond that, the ditch of the stone phase. During the construction of the angle tower the fort wall was not demolished but entwined with the wall of the angle tower, only the *agger* was disaffected in this sector. In the inner side of the fort, in front of the angle tower, a destruction layer with several roof tiles was discovered, which could belong to a nearby construction or to the roof of the angle tower itself. It contained several stamped tiles

1 Komp 2017, p. 256-257, Fig. 2-3.

of the *cohors IIII Hispanorum,* which confirms that the angle tower was most probably built under the rule of Commodus or, most likely Caracalla.

Bibliografie:

KOMP 2017 – Komp, P., *Preliminary Field Report on a Geomagnetic Survey of a Roman Auxiliary Camp in the Community of Inlăceni/*Énlaka*, Romania, 17.10. - 20.10.2016,* în: *Ephemeris Napocensis* 24, p. 249–258.

SIDÓ, PÁNCZÉL 2024 – Sidó, K., Pánczél, Sz. P*., Pottery and small finds from the porta principalis dextra and sinistra at Inlăceni/Énlaka, Harghita/Hargita County (Ceramică și descoperiri mici din zona porta principalis dextra și porta principalis sinistra de la Inlăceni),* în: Angvstia 27, p. 133-144.

SZÉKELY 1956 – Székely, Z., 1956. *Raport despre cercetările arheologice executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe între anii 1945-1953,* în: *Almanah 1879-1954.* Tîrgu Mureş, p. 7–47.

VISY 2017 – Visy Zs.**,** *Inlăceni/*Énlaka *during the Roman period,* în: *Ephemeris Napocensis 24, 2017, p.* 229–248.

VISY 2020 – Visy Zs.**,** *Preliminary Report about the Investigation in the* Énlaka*/Inlăceni castellum in 2019*, în: *Angvstia* 24, 2020, p. 101–117.

VISY 2021 – Visy Zs.**,** *The Castellum at Inlăceni/*Énlaka *and the Eastern Limes of Dacia*, în: *Angvstia*, 25, 2021, p. 117–140.

VISY 2024 – Visy Zs.**,** *The excavation in the Roman castellum of* Énlaka*/Inlaceni in 2022-2023.* în: *Angustia* 27, p. 113-132.

VISY *et alii* 2023 – Visy, Zs., Sidó, K., Visy-Késmárky, R., Ábrahám, B. Göblyös, S., *Inlăceni, com. Atid, jud. Harghita. Punct: castrul roman Vár / Cetate,* în: *CCAR,* Campania 2022, Târgovişte, 2023, p. 149-155.

VISY *et alii* 2024 – Visy, Zs., Sidó,K., Pánczél, Sz.P.*,* Visy-Késmárky, Kovács, B., Cociș, S., *Inlăceni (*Énlaka*) com. Atid, jud. Harghita, castrul roman,* în: *CCAR* Campania 2023, Târgu Mureş, 2024, p. 161-163.

Illustrations list:

Fig. 1. The north-western angle tower of the fort at Inlăceni

Fig. 2. Clay layers next to the precinct wall.

Fig. 3. Defensive ditches from various phases of the fortification.

Fig. 4. Rubble containing tegulae in front of the angle tower.

Fig. 5. Artefacts discovered during the excavations.

Fig. 1. Turnul de colț nord-vestic al castrului de la Inlăceni

Fig. 3. Șanțurile de apărare din diferitele faze ale fortificației

Fig. 4. Dărâmătura cu tegulae din fața turnului de colț

Fig. 2. Straturi de lut pe partea interioară a zidului de incintă

Fig. 5. Material arheologic descoperit în urma cercetărilor arheologice

32. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*
Punct: Cetate

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată), 119 (așezare civilă), 12 (locuire militară), 125 (fortificații militare), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropolă tumulară).
Încadrare cronologică: 21 (La Tène), 3 (Epoca antică), 32 (Epoca romană), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 4 (Epoca medievală), 43 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă).
Cod RAN: 159696.05; **Cod LMI**: TL-I-s-A-05804
Colectiv: Aurel-Daniel Stănică – responsabil științific (ICEM Tulcea), Marian Mocanu, Răzvan Cernamoriți, Vlad Ciur, Gabriela Radu, Liliana Marcu, Vera Rusu, Mariana Omeniuc, Adela Păun, Anca Ștefanov (ICEM Tulcea), Niculina Dinu (M. Brăilei), Marius Cristian Streinu, Bianca-Elena Grigoraș, Marian-Ilie Tufaru, Bogdan Șandric, Florentina Ghemuț, Alexandra Pârvan, Oana Borlean, Alin Cîrstian (INP), Server Boțan, dr. Daniel Malaxa, (IAI), Mălina-Andreea Libiț (MJ Vaslui), Gabriel Vasile (IAB), Paula Elena Hristache, Emanuela Țîrdea, Andreea Nicuță, Ioana Mocanu (UAIC); Daniela Stănică (Asociația *Pro Noviodunum*), Ovidiu Albert (Asociaţia „Muşatinii" Roman) – voluntari.
Finanțare: Ministerul Culturii, Primăria oraș Isaccea, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" Tulcea, Institutul Național al Patrimoniului, Asociația Pro Noviodunum
Perioada desfășurării cercetării: 22.04 - 26.10.2024

Campania anului 2024 a avut în vedere următoarele obiective principale:

- Cercetări de teren (Necropolă livadă);
- Cercetările arheologice sistematice în perimetrul fortificației romane târzii și medio- bizantine (Curtina 1);
- Cercetările arheologice sistematice în Așezarea Civilă Sud și Așezare Civilă Est;
- Continuarea cercetărilor în sector Incinta de Nord;
- Amenajarea depozitului șantierului;
- Conservarea primară a monumentelor descoperite;
- Prelucrarea materialului arheologic descoperit în campaniile anterioare în vederea publicării.

Curtina 1

Aurel-Daniel Stănică, Niculina Dinu, Daniela Stănică, Ovidiu Albert.

Cercetările din campania anului 2024, au continuat în suprafața, care cuprinde perimetrul situat între Turnul de Colț și Curtina 1. În anul 2019 a fost realizat un nou caroiaj, fiind deschisă o suprafață cu lungimea de 14 m, lățimea de circa 22 m, fiind adusă la același nivel cu zona cercetată anterior – Curtina 1. Suprafața nou creată, cuprindea zona fostelor secțiuni și segmentul de martor existent între Turnul de Colț și Curtina 1. Principalul obiectiv a fost o înregistrare detaliată a contextelor și raportul dintre refacerea zidului de perioadă medie bizantină și locuirea din vecinătate. Intervențiile pentru scoaterea pietrei din zidurile cetății, bombardamente din perioada războaielor ruso-turce (sec. XVIII-XIX), transee din Primul Război Mondial, au perturbat contextele arheologice.

În carourile A1 - B1, a fost desființată „podeaua", o amenajare cu pământ galben și multe materiale de construcție, dar și ceramică de perioadă romană, care se datează în secolul V.

Pentru campania anului 2024, obiectivul a fost reprezentat de carourile D1-5 și C1-5.

O amenajare cu pământ galben, interpretată ca podeaua unei locuințe, identificată în caroul D1, a fost afectată de gropi menajere și un posibil șanț (la Nord, în zona din proximitatea zidului de incintă). Denumită inițial L5 (cercetări 2012), podeaua locuinței, prezenta o formă rectangulară, cu dimensiunile de 2,80 x 3,80 m, iar pe baza materialului arheologic a fost datat în secolul al XIII-lea. Complexul de locuire nu a fost utilizat o perioadă lungă de timp, fiind dezafectat, iar întregul spațiu din vecinătatea zidului de incintă devine zonă menajeră, unde există un material arheologic divers ce acoperă secolele XIII-XIV. Spre profilul de Vest, tranșeul a perforat complexul de locuire. Din zona tranșeului au fost recoltate fragmente de ţiglă și material cu specific militar modern (tuburi de la cartușe cu anul de fabricație – 1915, 1916; resturi de la o gamelă; cutii din tablă; sârmă; cuie; fragmente de șrapnel, posibile elemente componente de la arme de foc), ceea ce confirmă utilizarea elementului de fortificație în perioada Primului Război Mondial sau cel de Al Doilea Război Mondial, când în zonă – punctul Eski Kale - se semnalează o intensă activitate militară. Din șanțul tranșeului a fost recuperat un bogat material ceramic, specific perioadei medio-bizantine și romane.

În carourile D1 și C1, între complexul de locuire și zidul de incintă, există un șanț - Cx5 - realizat de constructorii care au intervenit la refacerea elementului de fortificație. Pentru acest sector, zidul de incintă din perioada romană a suferit o reparație (plombare), undeva la finalul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Stratigrafia nu ne ajută în a stabili cu exactitate momentul intervenției.

De-a lungul profilului vestic, avem Cx4, partea inferioară a unei gropi menajere și Cx7, presupusul tranșeu, în care a fost surprinsă partea inferioară a unui vas de provizii. Așa se explică numărul mare al fragmentelor ceramice și capace de dolium descoperite în campaniile precedente. Acest aspect pune pe același palier, zona de curtină și zona intramuros investigată în anii 2009 – 2013. Existența unui *horeum* în intramuros, documentat de cercetarea arheologică din perioada menționată, indică acum o utilizare și a spațiului din fața curtinei pentru depozitarea de cereale. Tot în caroul D1, spre mijlocul platformei de pământ galben, a fost surprinsă o groapă circulară de dimensiuni mici (0,60 m diametru), care poate reprezenta locașul pentru un vas de provizii dezafectat (Cx3). De asemenea, Cx4, după formă, poate fi considerat ca fiind o groapa pentru un vas de provizii. Intervențiile de perioadă medio-bizantină au afectat complexe aparținând perioadei romane. Și în campaniile precedente, în zona carourilor D1-3 și C1-3, au fost descoperite fragmente de vase de provizii.

În prelungire spre sud, carourile D2 și C3, a fost investigat un context cenușiu prăfos, din care s-a recoltat un

bogat material ceramic, oase de animale, solzi și oase de pește. Remarcăm - în Cx5 - o oglindă din bronz, un foarfec, inel din bronz, multe fragmente de brățări din sticlă. Dintre obiectele descoperite evidențiem oglinda din bronz, care este specifică spațiului aflat sub controlul Hoardei de Aur. În campaniile precedente, au fost descoperite fragmente atribuite acestei categorii de obiecte, dar exemplarul din Cx5 este unul aproape întreg. Materialul ceramic este unul fragmentar, fiind reprezentat de vase borcan, oale cu toartă, ulcioare, boluri smălțuite, opaițe, cană, olane, capace (pentru amfore), fragmente de amfore bizantine tip IV. În contextele medio-bizantine avem un număr apreciabil de fragmente ceramice specifice epocii romane (sec. IV-V), bombarde, fragmente, vase de provizii, tegulae, unguentariu, amfore. În aceste contexte, au fost descoperite mai multe monede tăiate (stamena devalorizate modul mic) din secolul al XIII-lea, dar sunt monede care pot fi atribuite preliminar secolului al XII-lea și al XI-lea sau sec. IV-V.

Materialul ceramic medio-bizantin se încadrează în categoria ceramicii de bucătărie, fiind lucrat printr-o pastă de bună calitate, arsă la roșu (unele fragmente prezintă miezul cenușiu) sau ardere incompletă (pastă nisipoasă), cu urme de ardere secundară. Formele identificate aparțin oalelor borcan, ulcior, cană și opaiț. Un număr mic de fragmente se integrează în categoria ceramicii smălțuite de import sau de producție locală. Funcţie de decor, culoarea smalțului care o acoperă și tehnicile de ornamentare se disting două mari categorii: ceramica smălțuită monocrom şi ceramica smălțuită policrom. Un număr mic de fragmente se încadrează în categoria ceramicii de import nesmălțuite. În Cx2, avem fragmente de ulcioare, care sunt atribuite ceramicii roșiatice cu decor lustruit, specific Hoardei de Aur, iar în Cx7 a fost descoperit un mic depozit de 26 monede (stamena devalorizate modul mic).

Amenajarea spațiului din vecinătatea zidului de incintă la finalul secolului al XIII-lea, a afectat contextele arheologice aparținând perioadelor istorice anterioare - medio-bizantină și romană.

Platforma de pământ galben - caroul D1 - reprezintă solul viu, folosit de constructorii antici pentru amenajarea unui depozit.

Turnul de Colț – Intramuros

Aurel-Daniel Stănică

În anul 2001, a fost deschis în partea de vest a primului punct de lucru, denumit convențional **Ext 001**, înspre Curtina A cu scopul de a cerceta necropola medio-bizantină, ca urmare a identificării în campania anterioara, în profilul de vest, a două morminte de inhumație, dar și de a uni cele două sectoare de lucru.

M1/2024, localizat între cele două casete practicate pentru cercetarea M5 și M8 în 2021. Surprins la adâncimea de 0,60 (0,40 m la mormintele din 2021), umplutura este reprezentată de un sol cenușiu (specific contextelor datate în sec. XIII), prăfos, cu multe fragmente ceramice, pietre oase de animale, dar și două fragmente de zgură. Acest complex a fost afectat de un „șanț", care prezintă în partea inferioară un strat (0,10 m), culoare maro-roșcat, cu pigment de arsură și bucăți de zgură (vizibil pe profilul de Vest al extinderii (Ext 1). Complexul funerar este reprezentat de scheletul unui copil, așezat pe o podea din lut galben (aparținând unui complex de locuire), orientat V-E, mâna dreaptă pe bazin și stânga pe abdomen. Craniul lipsă, la fel o parte din coaste.

M2, schelet adult, puternic afectat de intervenții anterioare. Se păstrează humerus partea stângă, cateva coaste, femur partea stângă și dreapta. Printre oasele complexului funerar, a fost descoperit un gât de ulcior lucrat din pastă de foarte bună calitate, de culoare roșiatic-gălbuie. Semnalam această descoperire, care atestă în situl de la Isaccea-*Noviodunum*, aceste vase cunoscute sub denumirea convențională de „tip Coconi". Prezența fragmentelor de torți, provenite din săpături efectuate în diferite puncte din sit, sugera existența acestui tip ceramic, care prezintă corpul ovoidal, alungit, cu fundul plat, gât scund şi diametrul maxim în zona umerilor și se încadrează în categoria amforelor[1].

Situațiile prezentate nu sunt singulare. Aproape în fiecare campanie, la îndreptarea profilelor, au fost identificate complexe funerare, care aparțin unui orizont de înmormântări din perioadă medio-bizantină, despre care precizam cu titlu de ipoteză, că reprezintă o extinderea spre N a necropolei localizate în zona așezării civile. Totodată, grupul de morminte surprins în zona intramurană a Turnului de Colț, marchează sfârșitul locuirii în zona sud-estică a platoului cetății, optăm în continuare pentru o atribuire mai largă în secolele XIII - XIV.

Incinta de Nord

Aurel-Daniel Stănică

Realizarea de observații asupra Incintei de Nord, pentru a înțelege efectele apelor Dunării au fost realizate și în anul 2024. Au fost înregistrate ziduri apărute la sud de Turnul II și între Turnurile IV și V, „care două flancau o poartă sau o instalație portuară". De asemenea, de la Turnul V spre vest, apele Dunării au dezvelit zidul de incintă. Prin îndepărtarea stratului de nisip, pietriș și aluviuni, sunt afectate structurile de zidărie aparținând fortificației romane târzii. Acest aspect, evidențiază o eroziune a malului cu efect direct asupra structurilor arheologice și o schimbare a cursului/curenților Dunării în zona cetății.

Necropolă Livadă

Aurel-Daniel Stănică

Cercetarea de teren din anul 2024, a vizat acele parcele de teren care sunt eliberate de pomii fructiferi, prin scoaterea rădăcinilor și includerea acestora în circuitul agricol. S.C. Fruvinis S.A Isaccea efectuează lucrări agricole pe aceste suprafețe, prin practicarea de arături, ce afectează contexte și complexe arheologice. Cercetarea de teren a confirmat prezența a numeroase fragmente

1 Pentru tipologia amforelor din nordul Dobrogei: A. D. Stănică, *Tipologia amforelor bizantine descoperite în nordul Dobrogei*, Peuce S.N. 10, 2012, p. 67-68; A. D. Stănică, *Viața economică din nordul Dobrogei*, Tulcea, 2015, p. 253-254.

ceramice, sticlă, care evidențiază nucleele cimiteriale din necropola romană timpurie (morminte de incinerație) etc.

Așezare Civilă Sud

Marian Mocanu, Sever-Petru Boțan, Daniel Malaxa, Mălina-Andreea Libiț, Vlad Ciur, Răzvan Cernamoriți, Paula Elena Hristache, Emanuela Țîrdea, Andreea Nicuță, Ioana Mocanu

În perioada 5 – 14 august 2024 au fost efectuate cercetări în sectorul „Așezare Civilă Sud” al șantierului arheologic Isaccea – *Noviodunum*. Cercetarea din 2024 a fost a doua campanie în această zonă a sitului, prima cercetare a avut loc în vara anului 2021.

În 2021 a fost cercetată o suprafață de 6 x 3 metri, fiind descoperite șapte morminte medio-bizantine. De asemenea a fost documentată existența unei locuiri din epoca romană, datată în linii generale, de la sfârșitul secolului al III-lea până la începutul secolului al V-lea.

Obiectivul principal al campaniei din acest an a fost cercetarea nivelurilor de locuire din epoca romană și extinderea suprafeței cercetate pentru a obține o imagine cât mai coerentă despre aceasta. Suprafața cercetată în anul 2021 (18 mp) nu este nici pe departe suficientă pentru a surprinde limitele unor posibile structuri de locuire (edificii sau locuințe semi-îngropate). Din punct de vedere metodologic, suprafața cercetată a fost reîmpărțită în carouri de 1 mp pentru o mai bună evidență spațială a obiectelor și structurilor descoperite în cursul acestei campanii. Numerotarea straturilor și a complexelor arheologice a continuat-o pe cea din campania precedentă.

După îndepărtarea foliei de protecție am trecut la reîmprospătarea straturilor 1005 și 1009, acolo unde fusese oprită cercetarea în anul 2021. Ca urmare au fost conturate o serie de complexe arheologice (gropi menajere) care perforează ambele straturi și care au fost greu de delimitat în anul 2021 datorită prezenței mormintelor medio-bizantine. Au fost înregistrate patru asemenea complexe, după cum urmează:

1015 – groapă menajeră din perioada medio-bizantină, care perforează straturile 1005, 1009 și 1020. În plan, groapa este de formă aproximativ ovală, cu diametrul de 1 x 0,85 m. Groapa nu a fost golită în totalitate, fiind secționată doar jumătatea vestică a complexului. A fost păstrat martorul general care marchează stratul 1005, pe jumătatea estică a carourilor 1A – 6A. Umplutura gropii este constituită din pământ negru-cenușiu, cu pigmenți de cenușă și pământ galben. În partea inferioară, groapa se îngustează și perforează un alt nivel de locuire din epoca romană (1020). Materialul arheologic recuperat din umplutura gropii constă în fragmente ceramice, oase de animale, o monedă din bronz (probabil din sec. IV) și o gemă din carneol datată tot în secolul IV. Chiar dacă materialul din umplutura gropii este în proporție covârșitoare din epoca romană, cele câteva fragmente ceramice medio-bizantine și poziția stratigrafică în sine a complexului o încadrează în perioada medio-bizantină.

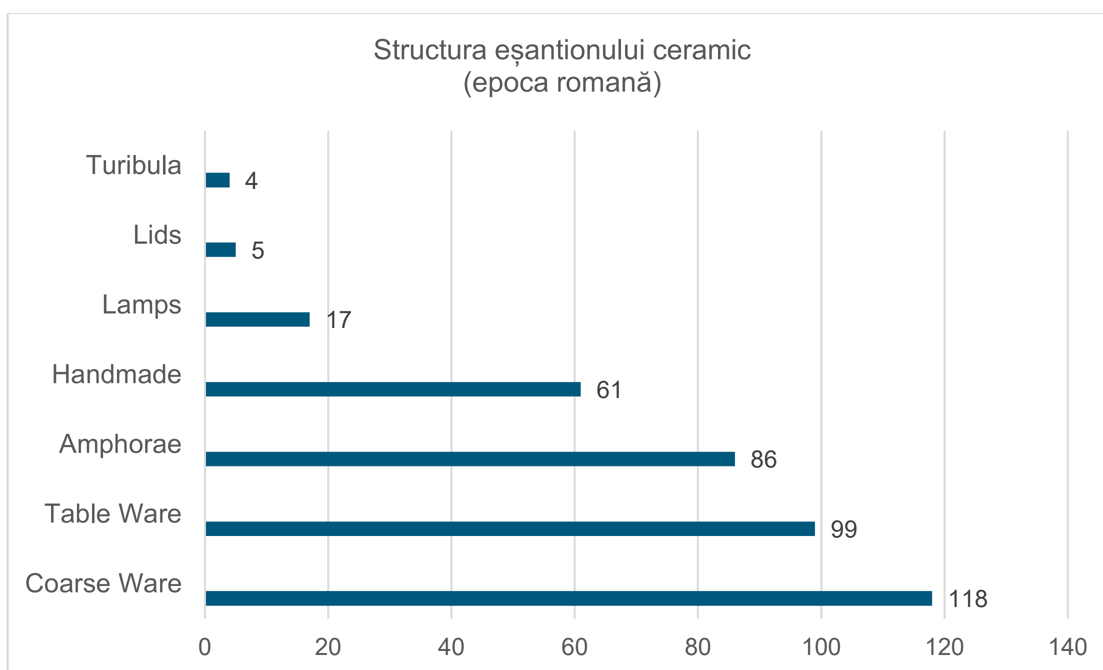
1021 – groapă menajeră din epoca medio-bizantină. La conturarea acestui context, în partea superioară au fost identificate resturi osteologice umane (fragment de calotă craniană), rămășițe ale mormintelor medio-bizantină. Acest fapt a condus la ideea că avem o groapă medio-bizantină care a afectat la un moment dat un mormânt. Și acest complex perforează straturile 1005, 1009 și 1020. Forma gropii în plan este aproximativ circulară, cu diametrul de aproximativ 1,20 m. Nici această groapă nu a fost golită în totalitate, fiind cercetată doar jumătatea vestică a complexului. Pământul din umplutură este de culoare negru-cenușiu, pe alocuri cu pigmenți de pământ galben sau cenușă. Materialul arheologic recuperat constă în fragmente ceramice și de materiale de construcție, oase de animale. La fel ca în cazul complexului 1015, majoritatea materialului arheologic este databil în epoca romană, însă există câteva fragmente ceramice care aparțin unor vase (borcan) din perioada medio-bizantină.

1018 – groapă menajeră (?) sau limita unei locuințe semi-îngropate (bordei). Funcționalitatea acestui complex arheologic va fi stabilită definitiv în campania următoare. Respectiva groapă se termină pe un nivel care pare a fi o podea amenajată din lut. De asemenea, materialul ceramic recoltat pare a fi exclusiv roman (la o analiză primară efectuată pe săpătură). Către sud acest context înglobează un nou complex arheologic, notat cu 1023.

1203 – structură de combustie (vatră menajeră). La secționare s-a constatat că umplutura complexului este alcătuită din pământ brun-cenușiu amestecat cu o cantitate apreciabilă de cenușă. Au fost recuperate fragmente ceramice specifice epocii romane, precum și o cantitate apreciabilă de oase de animale. Reamintim că din vecinătatea elevației acestei structuri, în anul 2021 au fost recuperate două brățări din bronz specifice secolului al IV-lea, iar în campania curentă au fost descoperite două piese de joc confecționate din pastă de sticlă. Investigarea amănunțită a acestui context, alături de 1018 va constitui o prioritate a următoarei campanii de cercetare.

Pe lângă complexele menajere descrise anterior au mai fost identificate o serie de structuri (1014, 1019 și 1026) care sunt în fapt elevația unor pereți din pământ (chirpici) prăbușiți. Dispunerea lor spațială, carourile 1A, 1B, 2A și 2B la sud și carourile 6A, 6B și 5B la nord pot indica limitele unei locuințe semi-îngropate cu elevația din pereți de pământ.

În ultima zi din campania 2024, în extinderea suprafeței de cercetare (carourile 0C și 0D) a fost descoperit un mormânt de inhumație. Complexul arheologic a fost notat cu codul 1024. Scheletul de copil a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat vest-est. Scheletul a apărut la adâncimea de 0,40 m față de nivelul de călcare actual, fiind într-o stare de conservare precară. Capul este aplecat pe partea dreaptă, iar brațele au fost așezate pe abdomen. Nu au fost descoperite elemente de inventar funerar. Datorită adâncimii la care a fost descoperit și a numeroaselor intervenții antropice ulterioare înmormântării, nu am putut identifica conturul gropii de inhumație. În zona craniului, către sud-vest a fost descoperită o piatră rectangulară din calcar, așezată pe cant, în poziție verticală. Nu putem preciza cu certitudine dacă aceasta făcea sau nu parte din amenajarea funerară.

Materialele arheologice descoperite în campania 2024 sunt variate, constând în fragmente ceramice, materiale de construcții (CBM), obiecte mărunte, monede, material osteologic animal.

După prelucrarea primară a fragmentelor ceramice descoperite în cursul campaniei 2024, am inventariat un număr total de 567 fragmente ceramice, dintre care doar 443 pot fi clasificate din punct de vedere tipo-cronologic. Acestea aparțin atât epocii romane cât și perioadei medio-bizantine. Majoritare sunt cele databile în epoca romană, mai exact între finalul secolului I AD și finalul secolului al IV-lea și începutul veacului următor. Din punct de vedere cantitativ, pe primul loc se află ceramica de bucătărie (*Coarse Ware*) cu 118 exemplare, urmată de ceramica de masă (*Table Ware*) cu 99 de exemplare. Pe locul trei se află recipientele de transport (*Amphora*), fiind inventariate 86 de exemplare. Mai remarcăm, de asemenea, prezența opaițelor, a capacelor și a afumătorilor (*Turibula*). Ceramica modelată cu mâna reprezintă o categorie importantă, fiind descoperite 61 de exemplare în campania din 2024.

Majoritatea recipientelor ceramice sunt produse locale, în atelierele din zona vest-pontică și de la Dunărea de Jos. Cu toate acestea, în cazul amforelor și a ceramicii de masă în mod special se observă și produse de import, de proveniență micro-asiatică, dar și câteva fragmente fabricate în provinciile occidentale ale Imperiului Roman.

Pe baza fragmentelor de opaițe descoperite în cadrul cercetărilor arheologice din campania 2024 putem stabili, în ciuda stării de conservare precare a pieselor, anumite considerații de ordin tipologic, cronologic și economic. Astfel, acestea corespund tipurilor Loeschcke IV și Loeschcke VIII, atestate deja la Noviodunum prin descoperiri anterioare. În linii mari, opaițele datează dintr-un interval cronologic cuprins între a doua jumătate a secolului I și începutul secolului al IV-lea p.Chr. Totodată, printre exemplare se numără atât produse provinciale, cât și de import, de factură occidentală. În cazul unui fragment de disc se mai păstrează o parte din decor, sub forma unui motiv zoomorf.

Compoziția eșantionului ceramic descoperit în campania anului 2024 indică faptul că structura cercetată poate fi încadrată în rândul contextelor arheologice domestice, în acest sens pledând cantitatea mare de ceramică de bucătărie și ceramica de masă, alături de opaițe și ceramica modelată cu mâna.(grafic structura)

Pe lângă cantitatea apreciabilă de fragmente ceramice (în proporție covârșitoare databilă în epoca romană), menționăm prezența fragmentelor de materiale de construcții (cărămizi și țigle), a fragmentelor unor vase din sticlă și a 13 monede din bronz, datate în a doua jumătate a secolului al III-lea și în secolul al IV-lea. La acestea adăugăm două piese de joc, două ace din os și o gemă din carneol.

* * *

Prioritățile campaniei 2025 constau în cercetarea mormintelor medio-bizantine din extinderea suprafeței S1, cu scopul de a atinge nivelurile epocii romane. De asemenea vor continua investigațiile contextelor descrise în rândurile precedente, obiectivul principal fiind stabilirea relației cronologice dintre acestea și confirmarea sau infirmarea ipotezei potrivit căreia parte dintre aceste contexte aparțin sau afectează o locuință semi-îngropată cu elevația pereților din pământ, datată cel mai probabil în secolul al IV-lea.

Identificarea resurselor animaliere provenite din nivelul roman de la Noviodunum, Așezare Civilă Sud. Rezultate preliminare.

Daniel Malaxa

Eșantionul analizat cuprinde 118 fragmente faunistice ce provin de la mamifere, pești, păsări și moluște. Resturile de mamifere sunt cele mai numeroase (90 de fragmente scheletice). Dintre acestea, cele mai multe, 88 de resturi osteologice, au fost atribuite mamiferelor domestice și doar două fragmente au revenit taxonilor sălbatici. Bovina domestică, cu 39 de resturi identificate, este cel mai frecvent taxon. Porcul domestic se clasează pe locul secund, după bovine, cu un număr de 24 de resturi scheletice. Grupul oaie/capră urmează bovinelor și porcinelor domestice, cu 21 de fragmente identificate. Pentru câine au fost identificate patru resturi scheletice. În ceea ce privesc taxonii sălbatici, un fragment de coastă a fost atribuit porcului mistreț, iar un fragment distal de tibie a fost atribuit iepurelui de câmp (Tabelul 1).

Resturile de pește urmează celor de mamifere, cu 23 de fragmente faunistice identificate. Un număr de 16 resturi nu au putut fi identificate specific, din cauza unui grad ridicat de fragmentare. Dintre resturile identificate specific, șase rămășițe scheletice revin crapului, în timp ce un fragment de cleitrum a fost atribuit somnului. Pescuitul putea avea un rol important în alimentația acestei comunități, fapt sugerat de numărul ridicat de fragmente de pește excavate în urma campaniei arheologice din anul 2024.

Păsărilor le-au fost atribuite trei resturi scheletice, unul găinii domestice și două neidentificate până la nivel de specie. Pe lângă creșterea mamiferelor domestice, această comunitate practica și creșterea păsărilor domestice, în special a găinii domestice.

Materialul faunistic este de origine menajeră, fiind identificate urme de tranșare, ardere și dezarticulare. (Tabelul 1)

Specie		**NR**
Bos taurus	Bovină domestică	39
Ovis aries/Capra hircus	Oaie/Capră	21
Sus domesticus	Porc	24
Canis familiaris	Câine	4
Mamifere domestice		**88**
Sus scrofa	Porc mistreț	1
Lepus europaeus	Iepure de câmp	1
Mamifere sălbatice		**2**
Total mamifere identificate		90
Gallus gallus domesticus	Găină domestică	1
Păsări neidentificabile specific		2
Cyprinus carpio	Crap	6
Silurus glanis	Somn	1
Pești neidentificabili specific		16
Helix sp.	Melc de livadă	2
Total eșantion		**118**

Tabelul 1. Cuantificarea resturilor faunistice identificate în eșantionul de la Noviodunum, ACS

Așezare civilă Est

Marius Cristian Streinu, Bianca-Elena Grigoraș, Marian-Ilie Tufaru, Bogdan Șandric, Florentina Ghemuț, Alexandra Pârvan, Oana Borlean, Alin Cîrstian.

În campania din anul 2024 au fost continuate cercetările arheologice în Suprafața 01 (S.01). Ne-am propus să ne adâncim în colțul de sud-vest pentru a surprinde stratigrafia platformei de pietre, US.76, pe nivelul căreia ne-am oprit la finalul campaniei anterioare și să finalizăm cercetarea US.70. De asemenea, jumătatea de est a S.01 a fost curățată, lucru ce a dus la identificarea unor noi complexe arheologice.

Unitățile stratigrafice cercetate în campania din anul 2024 în S.01 sunt în număr de 20, după cum urmează:

US.35 se află în colțul de sud-vest al S.01. Nivelul a fost identificat și delimitat încă din anul 2020, însă a fost cercetat în campania din anul 2024. Reprezintă un nivel de depunere de culoare cenușie, prăfos și cu material amestecat. Conține fragmente ceramice medio-bizantine, oase animale și câteva oase umane precum și un fragment de șrapnel. În partea de sud a fost identificată o concentrare neregulată de pietre, unde s-au descoperit câteva oase umane precum și un număr considerabil de monede, concentrate mai ales în colțul sud-vestic.

US.62 se află în partea de sud-est a S.01. Este o groapă menajeră de formă circulară care pornește din profilul sudic al secțiunii și sparge nivelul de umplutură US.33. Se caracterizează printr-un strat de culoare cenușie cu urme de arsură, pigmenți de cărbune și conținea fragmente ceramice medio-bizantine, oase de animale, fragmente din materiale de construcție și două fragmente de brățări din sticlă.

US.76 se află în partea mediană a S.01 pornind foarte aproape de profilul sudic și continuând spre nord, fiind orientată nord-sud. Reprezintă o platformă din pietre și cărămizi legate cu mortar, având o formă ovoidală. Platforma a fost dezvelită în campaniile anterioare iar un obiectiv al campaniei din anul 2024 a fost acela de a determina dacă continuă în jumătatea estică a S.01. Săpăturile din acest an au oferit acest răspuns, platforma continuând într-adevăr spre est. Până în acest moment structura, în jumătatea vestică, dezvelită, prezintă următoarele dimensiuni: lungime latura de vest = 7,00 m, lungime latura de est = 8,20 m, lățime pe latura de sud = 2,45 m și lățime pe latura de nord = 2,45 m. Platforma are două rânduri de gropi, orientate nord-sud, de dimensiuni mici și medii, cum sunt US.60, US.59 și US.65, care formează un rând de trei gropi situate spre marginea vestică a platformei; și gropi de mari dimensiuni, cum sunt US.70 și US.71, un rând de două gropi situate în zona central-estică a platformei, orientate de asemenea nord-sud.

US.77 se află în colțul de sud-vest al S.01 fiind suprapus de nivelul de depunere US.35. Se caracterizează printr-un strat compact, de culoare gălbuie, cu pigmenți de mortar. În colțul de sud-vest, au fost descoperite mai multe monede. Se întinde la vest de US.79 și la est de US.80.

US.78 se află în zona central-sudică a S.01, sub nivelul de depunere US.33, tăind podeaua US.82. Este o

groapă de formă ovoidală, cu pământ de culoare negru-cenușie, prăfos. Se află deasupra platformei de pietre US.76 și deasupra gropii US.70. Conține fragmente ceramice, oase de animale și două resturi ale unor obiecte din bronz.

US.79 se află în colțul de sud-vest al S.01, la est de US.77, la vest de US.80 fiind suprapus de nivelul de depunere US.37. Reprezintă un posibil zid format din pietre de dimensiuni mici legate cu mortar galben și pământ, orientat est-vest. Structura dezvelită are o lungime de 1,00 m pe latura de nord, 0,93 m pe latura de sud și lățimea de 0,53 m la est și 0,44 m la vest. Zidul a fost demantelat din vechime.

US.80 se află în colțul de sud-vest al S.01, la est de US.79, deasupra nivelului US.81 (podea) și la sud de US.72. Este suprapus de nivelul de depunere US.35. Reprezintă dărâmătura US.79. Sub primul strat de pietre a fost găsit mortar de culoare galbenă. Nivelul prezintă un pământ de culoare cenușie cu pietre de dimensiuni medii și mici și urme de mortar. Între pietre și mortar au fost descoperite fragmente ceramice și oase de animale. Sub mortarul pietrelor au fost găsite bucăți de zgură și cărbune.

US.81 se află în colțul de sud-vest al S.01, sub US.80 și la est de US.79. Reprezintă fragmentul unei podele spartă de US.80 și se caracterizează printr-un pământ tasat de culoare galben cărămizie cu puternice urme de arsură. După înlăturarea US.77 a fost identificat și restul podelei, situată spre vest și care se întindea până spre profilul vestic.

US.82 se află în centrul S.01, la 2,10 m de profilul estic și la 3,00 m față de profilul sudic. Reprezintă un nivel de călcare de culoare brun-cărămizie. În partea de sud este mărginită de un aliniament de pietre orientat SV-NE. Pe această podea, în partea de vest, aproape de colțul vestic al acestui nivel se află o vatră identificată ca US.90. Nivelul de călcare a fost spart în partea centrală de trei gropi, respectiv gropile US.94, US.93 și US.92. În colțul de nord-vest al acestui nivel de călcare au fost descoperite 3 monede.

US.83 se află în centrul secțiunii S.01, la 2,00 m față de profilul estic. Nivelul s-a conturat sub US.78 și se continuă la est, nord și sud față de acest nivel. De asemenea se află deasupra US.76, care s-a conturat și în jumătatea estică a S.01, respectiv la est de pietrele care mărgineau US.70. Reprezintă un nivel de depunere care se caracterizează printr-un pământ de culoare galbenă, omogen.

US.84 se află în colțul de sud-vest al S.01. Reprezintă un nivel textură fină, prăfoasă, de culoare galben-cenușiu, care a deranjat groapa mormântului M.28. Conține fragmente ceramice, oase de animale, fragmente de la obiecte din fier și monede tăiate modul mic specifice perioadei medio-bizantine.

US.85 se află în colțul de sud-vest al S.01. Reprezintă o groapă de mici dimensiuni, cu un diametru de aproximativ 0,55 m. Aceasta nu a fost cercetată, dar se distinge prin umplutura sa de culoare neagră-cenușie și incluziuni de cărbuni.

US.86 se află în partea centrală a S.01. Reprezintă un nivel de umplutură, cu puternice urme de arsură, de culoare negru-cenușiu în care au fost identificate puține materiale arheologice, printre care se numără câteva fragmente ceramice și oase de animale.

US.87 se află în colțul de vest al S.01. Reprezintă groapa complexului funerar M.29 cu sediment de culoare gri-cenușiu, compact, cu textură prăfoasă, care conține pietre de diferite dimensiuni, fragmente ceramice, și fragmente de material de construcție.

US.88 se află în partea de sud-vest a S.01. Reprezintă groapa lui M.28. Umplutura este compactă, de culoare gri-cenușiu, în care s-au descoperit câteva fragmente ceramice și oase de animale.

US.89 se află pe latura vestică a S.01 și reprezintă groapa lui M.30. Pământul este compact, cu aspect prăfos, de culoare gri-cenușiu și cu incluziuni puține. Conține fragmente ceramice și oase de animale.

US.90 se află în zona centrală a S.01. Reprezintă o vatră de epocă medio-bizantină, de formă dreptunghiulară. Este realizată dintr-o lutuială compactă, de culoare galben-cărămiziu, cu puternice urme de arsură.

US.92 se află în partea central-estică a S.01. Este o groapă de formă neregulată, care se caracterizează printr-un pământ prăfos, de culoare negru-cenușiu și în care se aflau puține materiale arheologice, ceramică și oase de animale și care afectează US.82.

US.93 se află în partea central-estică a S.01. Este o groapă de formă neregulată, care se caracterizează printr-un pământ prăfos, de culoare negru-cenușiu, în care se aflau puține materiale arheologice, ceramică și oase de animale și care afectează podeaua US.82.

US.94 se află în partea central-estică a S.01. Este o groapă de formă neregulată, care se caracterizează printr-un pământ prăfos, cenușiu, în care se aflau puține materiale arheologice, ceramică, oase de animale și care afectează US.82.

Pe parcursul acestei campanii au fost cercetate și trei morminte de inhumație (M.28-M.30). Pentru a putea documenta M.28 am fost nevoiți să extindem suprafața, în colțul de sud-vest, cu aproximativ 100 cm. Totodată, M.29 și M.30 se află la o mică distanță unul față de celălalt dar, din lipsa inventarului funerar, nu a putut fi stabilită încă relația dintre cele două morminte.

M.28, schelet de adolescent, depus în decubit dorsal, orientat vest-est, cu craniul întors spre stânga și membrele superioare poziționate pe bazin. Mormântul a fost delimitat de un aliniament de pietre. Fără inventar.

M.29, schelet de adolescent, depus în decubit dorsal, orientat vest-est, cu craniul întors spre stânga și membrele superioare poziționate pe bazin. Au fost descoperite trei monede, două stamena devalorizate, specifice perioadei medio-bizantine și una rotundă, de dimensiuni mici, lângă cap. De asemenea, inventarul funerar consta dintr-o brățară, pe mâna dreaptă, și fusaiolă pe partea dreaptă. Mormântul a fost delimitat de un aliniament de pietre.

M.30, scheletului de copil (Infans I), depus în decubit dorsal, orientat vest-est, membrul superior drept este poziționat pe claviculă, iar cel stâng pe piept. Acesta nu prezintă inventar funerar, însă deasupra membrelor

inferioare se afla o coastă care provenea de la un alt individ.

Prin urmare, în campania din anul 2024 a fost continuată cercetarea suprafeței S.01 prin intermediul căreia s-a stabilit că necropola medio-bizantină se continuă în partea de vest și că mormintele nou descoperite prezintă aceleași caracteristici generale ca cele cercetate anterior, respectiv amplasarea membrelor inferioare la o înălțime mai mare în comparație cu capul, existența pietrei pe bazin și a unei delimitări cu pietre în zona craniului.

În ceea ce privește platforma de piatră și mortar din zona centrală a secțiunii, ea continuă spre est, urmând ca în campaniile următoare să se poată determina cu exactitate dimensiunile și limitele din zona estică. De asemenea, cercetările din jumătatea de est a suprafeței S.01 au dus la identificarea unei posibile locuințe, după cum o demonstrează vatra dreptunghiulară US.90. Acest nivel de locuire fiind suprapus de necropola medio-bizantină.

Pentru documentarea cercetărilor arheologice desfășurate în această campanie au fost folosite aparatele de fotografiat Canon G7 și DSLR Canon EOS 5DIV cu obiectiv Canon 24mm. De asemenea, au fost realizate modele 3D ale mormintelor și a profilului de sud cu scanner-ul 3D Artec Leo.

Necropola medio-bizantină de la Isaccea - *Noviodunum*. Raport antropologic preliminar. Campania 2024

Gabriel Vasile

Material și metode

În campania de cercetări arheologice din anul 2024 de la *Noviodunum – Isaccea* au fost cercetate șase morminte de inhumație, descoperite în trei puncte: *extramuros*, în *Așezare Civilă Est* (ACE) – trei morminte și *Așezare Civilă Sud* (ACS) – un mormânt și *intramuros*, în *Turnul de Colț* (TC) – două morminte. Acestea se adaugă celor descoperite și analizate antropologic în precedentele campanii de săpături arheologice din anii 2017–2021[2].

Studiul antropologic a urmărit observarea modificărilor osoase postmortem, stabilirea gradului de reprezentativitate a scheletelor, determinarea sexului scheletic, estimarea vârstei la deces, calculul staturii scheletice și înregistrarea modificărilor patologice osoase și dentare.

Stabilirea stării generale de conservare a scheletelor a fost efectuată prin atribuirea unui grad corespunzător procentului de oase a căror suprafață corticală este deteriorată[3].

Pentru gradul de reprezentare a scheletelor am ținut cont de prezența diferitelor etaje scheletice și mai puțin de numărul de oase care le alcătuiesc.

Sexul scheletic a fost apreciat doar pentru indivizii adolescenți și adulți, atât pe baza caracteristicilor discriminante morfologice, în principal cele de la nivelul bazinului și craniului[4], cât și prin metode metrice (DSP–V2)[5], care au la bază măsurători ale oaselor coxale.

Vârsta la deces a fost estimată, în cazul copiilor, pe baza secvenței de formare, erupție și dezvoltare a dinților[6] și prin ecuații de regresie ce cuprind măsurători ale diafizelor oaselor lungi[7]. Pentru adolescenți și, în particular, pentru adulții tineri, estimarea s-a efectuat prin fuziunea centrilor de osificare primară și secundară[8]. Pentru indivizii adulți, estimarea vârstei la deces este mai puțin precisă decât în cazul subadulților, motiv pentru care am apelat la calculul acesteia prin mai multe metode specifice. Valorile medii ale vârstei la deces au fost obținute prin observarea modificărilor morfologice degenerative ale simfizelor pubiene[9], metamorfoza cronologică a suprafețelor auriculare ale oaselor coxale[10] și pe baza gradului de obliterare a suturilor bolții craniene[11].

Statura scheletică a fost calculată cu ajutorul unor ecuații de regresie bazate pe dimensiunile maxime ale oaselor lungi, atât pentru subadulți (copii)[12], cât și pentru indivizii adulți[13]. Facem precizarea că pentru indivizii adolescenți calculul staturilor, la fel ca încadrarea în categorii, s-au făcut ținând cont de ecuațiile și încadrările pentru adulți.

Studiul a mai avut în vedere și evidențierea aspectelor patologice osoase și dentare, demers pentru care am consultat literatură de specialitate[14].

Rezultatele au fost sintetizate, succint, mai jos.

1. TC (M.1) – stare de conservare: bună (clasa 3: 25,0–49,9%); stare de reprezentare: parțial reprezentat; sex scheletic: masculin (morfologie coxale; DSP–V2); vârstă la deces: 27,5 ani, adult tânăr (fuziune centri de osificare; simfiză pubiană; suprafață auriculară; obliterare suturi); statură scheletică: 168,9 cm (supramijlocie); patologie: osteoartroză (osteofite pe cinci vertebre – trei toracale, două lombare); hernie intravertebrală (herniații Schmorl pe trei vertebre – două toracale, o lombară).

2. TC (M.2) – stare de conservare: bună (clasa 3: 25,0–49,9%); stare de reprezentare: parțial reprezentat; sex scheletic: feminin (caracteristici generale); vârstă la deces: adult (caracteristici generale); statură scheletică: 155,6 cm (mijlocie); patologie: osteomalacie? (arcuire puternică a diafizei radiale drepte).

3. ACE (M.28) – stare de conservare: foarte bună (clasa 2: 1,0–24,9%); stare de reprezentare: aproximativ complet; sex scheletic: masculin (morfologie coxale, craniu); vârstă la deces: 15,0–17,0 ani, adolescent (dentiție; fuziune centri de osificare); statură scheletică: 157,8 cm (mică); patologie: tuberculoză? (hipervascularizație și leziuni resorptive pe corpurile a 11 vertebre toracale – T2–T12; leziuni periostitice active pe diafizele femurale și tibiale).

4. ACE (M.29) – stare de conservare: foarte bună (clasa 2: 1,0–24,9%); stare de reprezentare: aproximativ complet; sex scheletic: masculin (morfologie coxale, craniu;

2 VASILE 2018, p. 52–53; VASILE 2019, p. 79–81; VASILE 2020, p. 176–179; VASILE 2021, p. 126–128; VASILE 2022, p. 180–181, 184.
3 NIKITA, KARLIGKIOTI 2019, p. 70–73.
4 BUIKSTRA, UBELAKER 1994, p. 16–21; Rösing *et alii* 2007, p. 517–527.
5 BRŮŽEK *et alii* 2017.
6 UBELAKER 1978, p. 47.
7 FACCHINI, VESCHI 2004.
8 NIKITA, KARLIGKIOTI 2019, p. 31–34.
9 BROOKS, SUCHEY 1990.
10 LOVEJOY *et alii* 1985.
11 MEINDL, LOVEJOY 1985.
12 VISSER 1998, p. 415.
13 RUFF *et alii* 2012.
14 MANN *et alii* 2016; HILLSON 2005; MANN, HUNT 2005; Ortn

DSP–V2); vârstă la deces: 17–20 ani, adolescent (dentiție; fuziune centri de osificare); statură scheletică: 164,7 cm (mijlocie); patologie: carii dentare (M_1 stâng, ocluzal); pierderi dentare antemortem (M1 drept); hernie intravertebrală (herniații Schmorl pe cinci vertebre – trei toracale, două lombare).

5. ACE (M.30) – stare de conservare: bună (clasa 3: 25,0–49,9%); stare de reprezentare: aproximativ complet; sex scheletic: indeterminabil; vârstă la deces: 3,0–4,0 ani, copil (*infans* I) (dentiție; dimensiune diafize); statură scheletică: 83,9 cm; patologie: *cribra orbitalia* (leziuni active în plafonul orbitar drept); scorbut? (leziuni periostitice active pe: ramurile maxilare ale molarilor temporari și primului molar definitiv, bilateral; aripile mici ale sfenoidului; diafizele femurale și tibiale).

6. ACS (M.2) – stare de conservare: foarte bună (clasa 1: 25,0–49,9%); stare de reprezentare: aproximativ complet; sex scheletic: indeterminabil; vârstă la deces: 5,0–6,0 ani, copil (*infans* I) (dentiție; dimensiune diafize); statură scheletică: 99,1 cm.

În loc de încheiere

Continuarea investigației bioarheologice în situl de la *Noviodunum – Isaccea*, important punct strategic și economic în zona gurilor Dunării, în cuprinsul căruia întâlnim una dintre cele mai mari necropole medio-bizantine din Dobrogea, a devenit în ultimii ani o necesitate imperioasă. Sperăm ca cercetarea antropologică să aducă și să sintetizeze informații prețioase în legătură cu modul de viață și ritualul funerar al populației bizantine dobrogene.

Abstract

Funding: Ministry of Culture, Isaccea City Hall, ICEM Tulcea, National Institute of Heritage, Pro Noviodunum Association

Research period: April 22 - October 26, 2024

In the case of Curtina 1, the research conducted during the 2024 campaign continued in the area between the Corner Tower (Turnul de Colț) and Curtain 1 (Curtina 1). The main objective was a detailed recording of the archaeological contexts and the relationship between the reconstruction of the Middle Byzantine-period wall and the nearby habitation. Interventions such as stone removal from the fortress walls, bombardments from the Russo-Turkish wars (18th-19th centuries), and trenches from World War I have disrupted the archaeological contexts.

For the 2024 campaign, our objective focused on grids D1-5 and C1-5, where eight archaeological contexts were recorded, including house floors, domestic pits, a trench dug in the 13th-14th century, during fortification repairs, and a World War I trench. The spatial rearrangement near the fortification wall at the end of the 13th century impacted earlier historical contexts from the Middle Byzantine and Roman periods. The yellow earth platform in grid D1 represents the original soil, used by ancient builders to set up a grain storage facility.

At the Corner Tower - Intramuros (Turnul de Colț – Intramuros), two inhumation graves were excavated, belonging to the necropolis (13th-14th centuries), marking the end of habitation in the southeastern plateau of the fortress and its transformation into a burial site.

The research also targeted North enclosure (Incinta de Nord), where walls south of Tower II and between Towers IV and V were documented to complete the site plan. Observations were also made regarding the effects of the Danube's course and currents in the fortress area, as well as the impact of erosion on fortification structures.

Field research in the Livada Necropolis (Necropolă Livadă) confirmed the presence of numerous ceramic fragments, glass, highlighting burial clusters from the early Roman necropolis (incineration burials).

In the South Civil Settlement (Așezarea Civilă Sud), habitation structures, domestic pits, ceramic and metal artifacts, and a child's grave were discovered, indicating intensive human activity during the Roman and Middle Byzantine periods.

The report also integrates a faunal analysis of skeletal remains from South Civil Settlement (Așezarea Civilă Sud), suggesting an economy based on cattle, pigs, sheep, goats breeding, and fishing in the 4th century AD. Additionally, the anthropological study includes six human skeletons, determining age, sex, pathologies, and lifestyle characteristics of the Middle Byzantine population from the 11th-13th century necropolises.

Bibliografie:

BROOKS, SUCHEY 1990 – S. Brooks, J.M. Suchey, *Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods*, în: Human Evolution, 5 (3), 1990, p. 227–238. https://doi.org/10.1007/BF02437238.

BRŮŽEK *et alii* 2017 – J. Brůžek, F. Santos, B. Dutailly, P. Murail, E. Cunha, *Validation and reliability of the sex estimation of the human os coxae using freely available DSP2 software for bioarchaeology and forensic anthropology*, în: American Journal of Physical Anthropology, 164 (2), 2017, pp. 440–449. https://doi.org/10.1002/ajpa.23282.

BUIKSTRA, UBELAKER 1994 – J.E. Buikstra, D.H. Ubelaker, *Standards for data collection from human skeletal remains*, în: Proceedings of a Seminar at the Field Museum of Natural History, organized by Jonathan Haas, Arkansas Archeological Survey, Fayetteville, AR, USA, 1994.

FACCHINI, VESCHI 2004 – F. Facchini, S. Veschi, *Age determination on long bones in a skeletal subadults sample (b–12 years)*, în: Collegium Antropologicum, 28 (1), 2004, p. 89–98.

HILLSON 2005 – S. Hillson, *Teeth*, 2nd ed., Cambridge University Press, New York, NY, USA, 2005. https://doi.org/10.1017/CBO9780511614477.

LOVEJOY *et alii* 1985 – C.O. Lovejoy, R.S. Meindl, T.R. Pryzbeck, R.P. Mensforth, *Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: a new method for the determination of adult skeletal age at death*, în: American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), 1985, p. 15–28. https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680103.

MANN *et alii* 2016 – R.W. Mann, D.R. Hunt, S. Lozanoff, *Photographic regional atlas of non-metric traits and anatomical variants in the human skeleton*, Charles C. Thomas, Springfield, IL, USA, 2016.

MANN, HUNT 2005 – R.W. Mann, D.R. Hunt, *Photographic regional atlas of bone disease. A guide to pathologic and normal variation in the human skeleton*, 3rd ed., Charles C. Thomas, Springfield, IL, USA, 2005.

MEINDL, LOVEJOY 1985 – R.S. Meindl, C.O. Lovejoy, *Ectocranial suture closure: a revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures*, în: American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), 1985, p. 57–66.https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680106.

NIKITA, KARLIGKIOTI 2019 – E. Nikita, A. Karligkioti, *Basic guidelines for the excavation and study of human skeletal remains*, Version 1.0, The Cyprus Institute, Science and Technology in Archaeology and Culture Research Center (STARC), Nicosia, 2019. https://repository.cyi.ac.cy/handle/CyI/1172.

ORTNER 2003 – D.J. Ortner, *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*, 2nd ed., în: Academic Press, San Diego, CA, USA, 2003. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-528628-2.X5037-6.

RÖSING *et alii* 2007 – F.W. Rösing, M. Graw, B. Marré, S. Ritz-Timme, M.A. Rothschild, K. Rötzscher, A. Schmeling, I. Schröder, G. Geserick, *Recommendations for the forensic diagnosis of sex and age from skeletons*, în: HOMO – Journal of Comparative Human Biology, 58 (1), 2007, p. 75–89. https://doi.org/10.1016/j.jchb.2005.07.002.

RUFF *et alii* 2012 – C.B. Ruff, B.M. Holt, M. Niskanen, V. Sladék, M. Berner, E. Garofalo, H.M. Garvin, M. Hora, H. Maijanen, S. Niinimäki, K. Salo, E. Schuplerová, D. Tompkins, *Stature and body mass estimation from skeletal remains in the European Holocene*, în: American Journal of Physical Anthropology, 148 (4), 2012, p. 601–617. https://doi.org/10.1002/ajpa.22087.

UBELAKER 1978 – D.H. Ubelaker, *Human skeletal remains: excavation, analysis, interpretation*, în: Aldine Publishing, Chicago, IL, USA, 1978.

VASILE 2018 – G. Vasile, *Turnul de Colț – Intramuros. Raport preliminar asupra materialului scheletic medio bizantin*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Turnul de Colț – Intramuros* (Aurel Stănică *et al*.) [26], în: CCAR, campania 2017, Cluj-Napoca, 2018, p. 52–53.

VASILE 2019 – G. Vasile, *Raport preliminar asupra materialului scheletic medio-bizantin descoperit în 2018 la Isaccea – Noviodunum în punctele Turnul de Colț și Așezare Civilă Est*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate* (Florin Topoleanu *et al*.) [29], în: CCAR, campania 2018, Sibiu, 2019, p. 79–81.

VASILE 2020 – G. Vasile, *Resturi scheletice umane medio-bizantine din campania 2019 de la Noviodunum–Isaccea, Așezare Civilă Est (jud. Tulcea). Raport preliminar*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate* (Florin Topoleanu *et alii*) [36], în: CCAR, campania 2019, Buzău, 2020, p. 176–179.

VASILE 2021 – G. Vasile, *Necropola medio-bizantină de la Noviodunum – Isaccea Așezare Civilă Est. Raport antropologic preliminar*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate* (Aurel Stănică *et alii*) [23], în: CCAR, campania 2020, Sibiu, 2021, p. 126–128.

VASILE 2022 – G. Vasile, *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]. Punct: Cetate – Necropola medio-bizantină. Raport antropologic preliminar* [36], în: CCAR, campania 2021, Oradea, 2022, p. 180–181, p. 184.

VISSER 1998 – E.P. Visser, *Little waifs: estimating child body size from historic skeletal material*, în: International Journal of Osteoarchaeology, 8 (6), 1998, p. 413–423. https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1212(199811/12)8:6<413:AID-OA430>3.0.CO; 2-2.

Illustrations list:

Pl. I. Corner Tower (TC) - Intramuros. Excavation aspect
Pl. II. Corner Tower (TC) - Intramuros. Excavation aspect.
Pl. III. Corner Tower (TC) - Intramuros. Excavation aspect.
Pl. IV. Curtain 1. Excavation aspect.
Pl. V. Curtain 1. Excavation aspect.
Pl. VI. Curtain 1. Excavation aspect.
Pl. VII. Curtain 1. Excavation aspect.
Pl. VIII. Curtain 1. Excavation aspect.
Pl. IX. Curtain 1. Western Profile.
Pl. X. Corner Tower (TC) - Intramuros. Aerial photo.
Pl. XI. Curtain 1. Aerial photo.
Pl. XII. Curtain 1. Aerial photo.
Pl. XIII. Curtain 1. Plan.
Pl. XIV. Noviodunum 2024. Southern Civil Settlement and Fortress. Aerial photo.
Pl. XV. Southern Civil Settlement (ACS). Beginning of 2024 season.
Pl. XVI. Southern Civil Settlement (ACS). Cx1015.
Pl. XVII. Southern Civil Settlement (ACS). Cx1021.
Pl. XVIII. Southern Civil Settlement (ACS). Cx1018/1023.
Pl. XIX. Southern Civil Settlement (ACS). Cx1019/1026 - collapsed earth-wall.
Pl. XX. Southern Civil Settlement (ACS). Cx1024 - inhumation grave.
Pl. XXI. Southern Civil Settlement (ACS)/2024 - Plan.
Pl. XXII. Southern Civil Settlement (ACS). Faunal material.
Pl. XXIII a. Oblique image of US 76, beginning of 2024 season; b. Perpendicular image of US 76 – eastern side.
Pl. XXIV a. Oblique image of US 79 and US 81 before dismantling; b. Perpendicular image of US 79 and US 81 before dismantling.
Pl. XXV a. Oblique image of US 90; b. Perpendicular image of M 28.
Pl. XXVI a. Perpendicular image of M 29 and M 30; b Perpendicular image of S 01 at ending season.
Pl. XXVII a. 3D digital model of M 29 and M 30; b. Scanning the southern profile with Artec Leo.

Pl. I. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură

Pl. II. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură

Pl. III. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură

Pl. IV. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl.V. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl. VI. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl. VII. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl. VIII. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl. IX. Curtina 1. Profil V

Pl. X. Turn Colț - Intramuros. Foto aerian

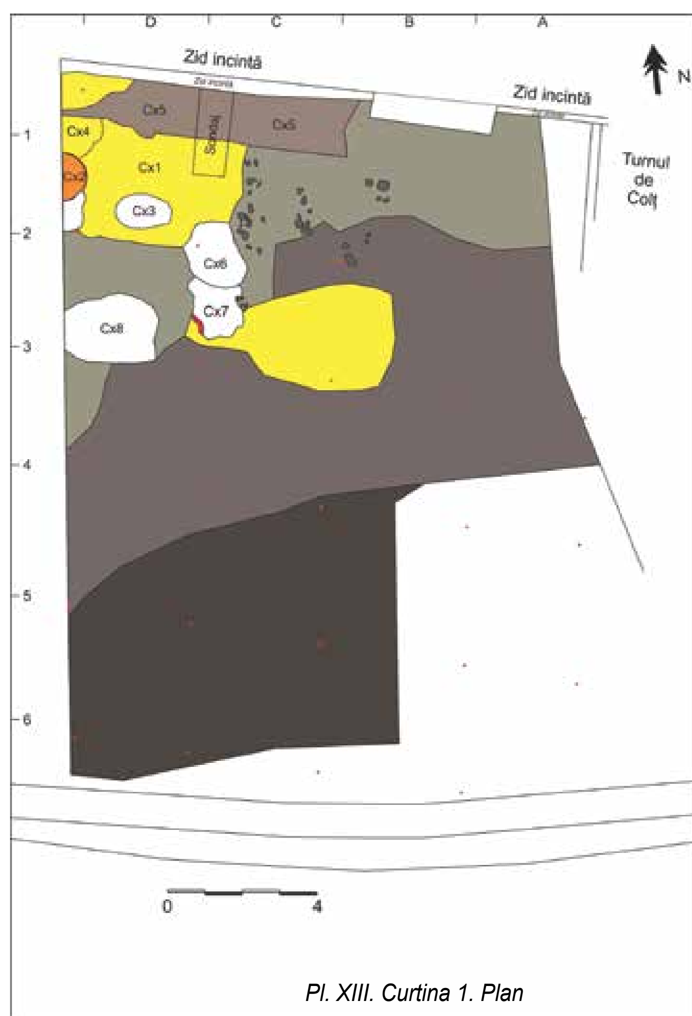

Pl. XI. Curtina 1. Foto aerian

Pl. XII. Curtina 1. Foto aerian

Pl. XIII. Curtina 1. Plan

Pl. XIV. Noviodunum 2024. Așezarea Civilă Sud și Cetatea. Foto aerian

Pl. XV. Așezare Civilă Sud. Curățenie

Pl. XVI. Așezare Civilă Sud. Cx1015

Pl. XVII. Așezare Civilă Sud. Cx1021

Pl. XVIII. Așezare Civilă Sud. Cx 1018/1023

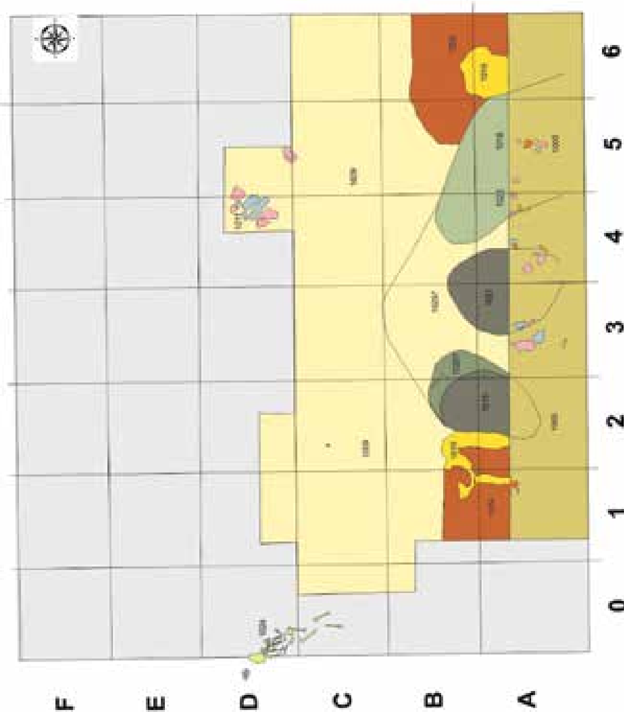

Pl. XIX. Așezare Civilă Sud. CX1019/1026 - perete prăbușit

Pl. XX. Așezare Civilă Sud. Cx 1024 - mormânt de inhumație

Pl. XXI. Așezare Civilă Sud/2024 - Plan

Pl. XXII. Așezare Civilă Sud. Material faunistic

a.

b.

Pl. XXIII. a. Imagine oblică care surprinde US.76 la începutul campaniei din anul 2024;
b. Imagine perpendiculară cu prelungirea estică a US.76

a.

b.

Pl. XXIV. a. Imagine oblică cu US.79 și US.81 înainte de demantelare; b. Imagine perpendiculară cu US.79 și US.81 înainte de demantelare

a.

b.

Pl. XXV. a. Imagine oblică cu US.90; b. Imagine perpendiculară M.28

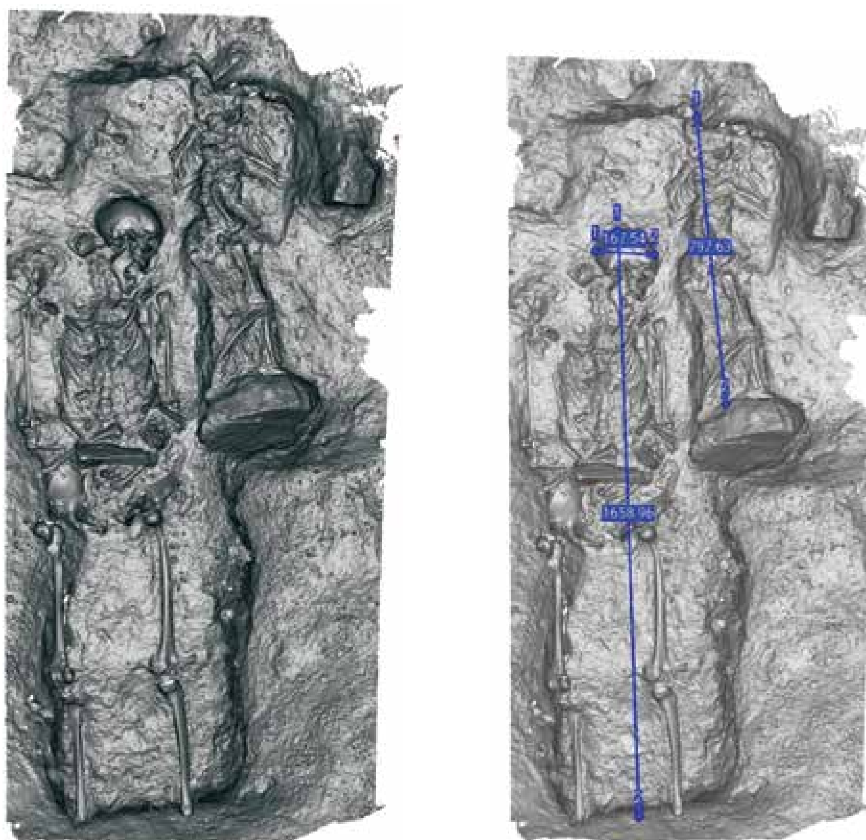

a.

b.

Pl. XXVI. a. Imagine perpendiculară M.29 și M.30; b. Imagine perpendiculară cu S.01 la finalul campaniei

a.

b.

Pl. XXVII a. Modelul digital 3D al M.29 și M.30; b. Scanarea profilului sudic cu Artec Leo

33. Istria, com. Istria, jud. Constanța *[Histria]* *Punct: Sectorul Acropolă Centru-Sud*

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 3 (Epoca antică); 322 (Epoca romană târzie)
Cod RAN: 62039.01; **cod LMI:** CT-I-s-A-02681
Autorizație: autorizația a fost obținută de IAVP
Colectiv: Valentin Bottez – responsabil sector; Alexandra Țârlea, Alexandra Lițu, Iulia Iliescu (FIUB), Virgil Apostol (IAB) Cosmin Vasile (absolvent UB). Studenți/masteranzi/doctoranzi**:** Radu Penea (ISSEE), Horia Dinu, Antonio Niculae, Andreea Vizitiu, Marius Stancu, Mălina Cristescu, Mănescu Mihai-Cristian, Miruna Chiper, Alina Stoian
Finanțare: 86500 lei – Universitatea din București
Perioada desfășurării campaniei: 1 – 31.07.2024

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică desfășurată în Sectorul Acropolă Centru-Sud are ca obiective principale stabilirea stratigrafiei în zona sudică a acropolei histriene, între strada C și zidul de incintă al cetății romane târzii, și cercetarea succesiunii insulelor de locuire din diferitele epoci pentru a înțelege evoluția urbană din această zonă a orașului[1]. Obiectivele specifice campaniei 2024 au vizat continuarea cercetării *insula*-ei de locuire Iα (Fig. 1), datată în secolele VI – VII, identificată în campaniile trecute, prin: continuarea demersului de epuizare a martorilor stratigrafici din nucleul sudic al sectorului, pentru evidențierea completă a tuturor structurilor aparținând acestui complex; continuarea cercetării arheologice, până la ultimul nivel de călcare, într-una din încăperile identificate în partea central-nordică a sectorului; deschiderea unei noi unități de săpătură în partea vestică a Sectorului pentru sondarea străzii care delimitează *insula* către Vest (ST02) și determinarea fazelor sale de funcționare.

Cu scopul îndeplinirii obiectivelor, în 2024 a fost adăugată celor 59 de casete deschise între 2013-2023 o nouă casetă, denumită C060. Aceasta este amplasată la Vest, în imediata proximitate a casetelor C024 (către Est) și C059 (către Sud-Vest). Noii zone cercetate i s-au adăugat 8 martori stratigrafici, și anume: C009/C022, C010/C012, C038/C055, C048/C053, C054/BasP, C053/C054, C032/C058, C026/C057. De asemenea a fost continuată cercetarea în □ A_1 al casetei C040 (începută în 2018), cât și în □ B_1-C_1 aparținând martorului C030/C031 (început în 2016). În plus, am continuat investigarea spațiului NNSp06 aflat în partea central-vestică a sectorului (Fig. 2).

Tehnici de cercetare utilizate

Asemeni campaniilor anterioare, și anul acesta a fost folosit sistemul unităților de săpătură Mortimer Wheeler, constând în casete de 4 x 4 m (fiecare cu caroiaj intern de 1 x 1 m), despărțite de martori de 1 m. Toate situațiile arheologice (straturi, structuri constructive) au fost înregistrate prin completarea fișelor de tip MoLAS, prin realizarea de fotografii (cu aparatul de fotografiat și cu drona), și prin desen arheologic (de profil și grund; altimetric – cu nivela optică, de la un punct fix comun – și cu stația totală). Pe parcursul campaniei s-a desfășurat și prelucrarea primară a materialului descoperit, constând în curățare, sortare și înregistrare. În paralel, prelucrarea tuturor materialelor arheologice continuă în laborator, fiind aplicate atât metode standard de studiu, cât și analize interdisciplinare (analize PGAA pe materialul vitric, analize PIXE și OM pe material ceramic, XRF pe piese din metal).

Rezultate și interpretare:

Din punct de vedere **stratigrafic**, situația din această campanie confirmă observațiile anilor precedenți, fiind surprinsă următoarea succesiune: primul strat este cel vegetal și/sau de depunere modernă (corespunzând contextelor 60000, 9000/22000, 10000/12000, 38000/55000, 48000/53000, 53000/54000, 32000/58000, 26000/57000, 54000/BasP0), care suprapune cele două niveluri de dărâmătură ce marchează distrugerea ultimului nivel constructiv al *insula*-ei Iα. Primul strat (corespunzând contextelor 60001, 9001/22001, 10001/12001, 38001/55001, 48001/53001, 53001/54001, 32001/58001, 26001/57001) este caracterizat printr-un pământ de culoare gri, care conține numeroase blocuri de piatră, de dimensiuni variate. Cel de-al doilea nivel de dărâmătură (înregistrat ca 60002, 40003, 9002/22002, 10002/12002, 38002/55002, 53002/54002, 32002/58002, 26002/57002) este reprezentat de un pământ de culoare galben-roșiatică, ce are în compoziție o cantitate ridicată de materiale constructive și prezintă urme puternice de arsură.

Sub acestea apar structurile constructive specifice ultimei faze de locuire care, în funcție de planul clădirii, sunt reprezentate de podele și/sau substructurile lor, pavaje, trotuare, canale ori străzi.

Podelele se prezintă sub forma unor niveluri de lut de culoare galbenă, foarte puternic solidificate. Acestea au fost înregistrate ca 40011, 10003/12003, 38007/55007, 38008/55008, 53005/54005, 53006/55006.

Pavajele sunt reprezentate de noi segmente ale structurilor identificate în anii precedenți: **P011** (un segment înregistrat ca 32004/58004, identificat în □ A2-4 la +0,61 m pe o lungime de 2 m).

Trotuare. Au fost identificate două noi tronsoane ale structurii **T007**, de asemenea descoperit în campaniile precedente (înregistrat ca 60004, respectiv 26003/57003).

Străzi. Substructura străzii **ST02** a fost evidențiată în unitățile de săpătură C060, respectiv C032/C058, prezentându-se sub forma unui strat compact de lut de culoare galbenă. În C060, ea este înregistrată ca 60003 și a fost identificată în □ A_{2-4}, B_{2-4}, C_{3-4} și D_4, la +0,15 m. În C032/C058 corespunde contextului 32003/58003 și a fost identificată în □ A_1-A_2 la +0,39 m.

Canale. În campania anului 2024 a fost descoperit complet un canal din piatră localizat în sudul sectorului, la joncțiunea cu Sectorul Basilica Pârvan. Această structură a fost descoperită în martorul C038/C055 (înregistrat ca 38003/55003) la -0,17 m și este reprezentat de două dale de șist foarte mari (1,75 x 1,06 m), cu un spațiu de 0,60 m între ele.

În ceea ce privește *zidurile*, au fost identificate noi tronsoane din structurile descoperite anterior, după cum urmează: **Z018** (înregistrat ca 10004/12004, identificat în □ D_1 la +0,16 m, cu dimensiunile de 1,60 x 0,70 x 0,56 m; fig.

1 ACHIM *et alii* 2021, 484.

2, 3); **Z019** (înregistrat ca 9004/22004, identificat în □ A_1 la +0,13 m, cu dimensiunile de 1,60 × 0,70 × 0,20 m; fig. 2, 3); **Z029** (două segmente: contextul 32005/58005 identificat în □ A_{2-3} la +0,75 m, cu dimensiunile de 1,45 x 0,65 x 0,34 m; contextul 40004 identificat în □ B_{1-2}-C_{1-2}, evidențiat pe o înălțime de 1,05 m; fig. 2, 4); **Z041** (înregistrat ca 30004/31004, dezvelit complet în □ B_1-C_1; fig. 2); **Z043** (două segmente: contextul 30004 identificat în □ B1-D1, a cărui latură vestică a fost dezvelită pe o înălțime de 0,87 m; contextul 40005 identificat în □ A1, latura vestică fiind dezvelită pe o înălțime de 0,95 m; fig. 2); **Z048** (înregistrat ca 38004/55004, identificat în □ B_1 la +0,06 m, respectiv -0,19 m, cu dimensiunile de 1,74 × 0,60 × 0,40 m; Fig. 2, 5); **Z063** (înregistrat ca 53004/54004, identificat în □ D_1-H_1 la -0,38 m la Sud, respectiv -0,28 m la Nord; dimensiunile identificate sunt de 3,40 x 0,72 x 0,50 m; Fig. 2, 6). Structurile **Z076** (înregistrat ca 53005/54005; identificat în □ D_1, reprezintă o structură de 1 x 0,66 x 0,12 m ce unește zidurile Z063 și Z064; fig. 2, 6) și **Z077** (înregistrat ca 32006/58006, identificat în □ A_1 la +0,47 m, cu dimensiunile de 0,55 × 0,25 0,05 m) reprezintă noi descoperiri de acest fel din *insula* cercetată.

Alte complexe identificate sunt o posibilă fântână/puț descoperită în C038/C055 (înregistrată ca 38005/55005, identificată în □ E_1 la -0,10 m; Fig. 2, 5) care are o formă rectangulară și a cărei cercetare va continua în campaniile următoare, precum și o groapă (Fig. 4) de implantare a unui vas de provizii de mari dimensiuni descoperită în C040 (înregistrată ca 40012, identificată în □ A_1 la +0,10 m, cu diametrul de 1,50 m).

NNSp06 (Fig. 2, 7)

În cadrul *insula*-ei Iα au fost identificate două nuclee de locuire (nucleul nordic, respectiv sudic), cărora le corespunde o serie de spații (închise sau deschise) și numerotate pe măsura identificării lor[2]. NNSp06[3] reprezintă spațiul sud-vestic al nucleului nordic delimitat de zidurile Z012, Z013, Z030 și Z044, cu o suprafață totală de 59,5 m². Conform planului sectorului, NNSp06 cuprinde părți din unitățile de săpătură C008, C023, C026, C029, C035, C036 și din martorii aferenți (C023/C026, C008/C023, C008/C036, C035/C036, C029/C035, C026/C029 și C023/C035). Anul acesta a fost reluată cercetarea în această încăpere și, pentru eficientizarea procesului de săpătură și documentare, a fost de asemenea împărțit în carouri de 1 m (A1-9-G1-9). Înregistrarea contextelor arheologice a fost adaptată încăperii, fiind folosit sistemul unităților stratigrafice (US).

US06001 (identificat în □ A_{1-2}-C_{1-2}, A_5, A_{8-9}, G_{3-8}) reprezintă un nivel de călcare compact, puternic solidificat, compus din lut galben și scoici. Stratul este puternic distrus de nivelul de dărâmătură consistent din centrul încăperii.

US06002 (identificat în □ C_{2-5}-F_{2-5}) reprezintă un strat de cca 40 cm grosime de dărâmătură, provenind de la o structură construită din pereți de chirpici folosită pentru a sprijini un vas de provizii de mari dimensiuni. Printre descoperiri menționăm cantitățile mari de piroane, un opaiț întreg (Hayes 1992, tipul 11, cu toarta în formă de palmetă), și o piatră prelucrată ce reprezintă baza unui stâlp de lemn.

US06003 (identificat în □ B_{4-7}-D_{4-7}) reprezintă o structură din chirpici solidificat, cu urme foarte puternice de arsură, mai ales către extremitatea estică. Către sud, în zona □ B_{5-7}-C_{5-7}, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice (în special de la amfore reîntregibile, tipurile LRA 2, LRA 4, Kuzmanov XV) cu puternice urme de arsură; în □ C_6, la -0,42 m, a fost descoperită o jumătate de râșniță din calcar, fisurată în urma focului; la -0,45 m, în același carou, a fost descoperită o *ampulla* miniaturală cu cruce pe ambele laturi.

US06004 reprezintă un strat cu urme foarte puternice de arsură care par să provină de la o grindă căzută. Cel mai intens strat a fost identificat în partea de vest și nord-vest a spațiului, paralel cu Z030 și Z012. Alte urme au apărut în □ B_3 și în □ $B_{7-8,}$ dar este dificil de stabilit în acest moment dacă sunt interconectate. Stratul pare să continue sub dărâmătura de chirpici din □ C_{2-5} și F_{2-5}. Din acest strat au fost prelevate probe de pământ pentru analize paleobotanice.

US06005 este echivalentul contextelor 29005 și 29002/35002 identificate în anii precedenți, dar neepuizate. Reprezintă nivelul inferior de dărâmătură, caracterizat prin prezența a numeroase materiale constructive din lut. Se remarcă numărul ridicat de piroane din fier, plus câteva scoabe, mai ales pe suprafața □ B_{2-3}.

US06006 reprezintă un canal descoperit sub US06005, orientat VSV-ENE, având dimensiunile de 1,50 x 0,15 m. Acesta a fost surprins pe o lungime de 1,50 m și continuă spre Est sub structura US06003. Baza canalului nu a fost încă identificată, cercetarea acestuia urmând să continue în campaniile viitoare. În interiorul canalului, la -0,75 m, a fost descoperită o bucată de lemn carbonizat, colectată pentru analize.

US06007 reprezintă un mic segment dintr-un aliniament (**Z075**), care însă este suprapus de lutuiala cu scoici US06001. Aliniamentul pare a fi un zid mai vechi, cel mai probabil aparținând *insula*-ei precedente, și are o orientare paralelă cu Z012 (VSV-ENE). Segmentul a apărut la adâncimea de -0,55 m, având 0,40 m lungime și 0,50 m lățime.

US06008 reprezintă un posibil canal (sau pavaj) descoperit la -0,61 m în colțul nord-vestic al încăperii. Este orientat NNE-SSV, are dimensiunea de 2,50 x 0,50 m, fiind format din dale de piatră cu dimensiuni variate. Structura este parțial suprapusă de US06004, cel mai probabil bârna s-a prăbușit pe aceasta.

Scurta descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse

Descoperirile arheologice sunt foarte numeroase, variate și constau în materiale ceramice (principala categorie de material descoperit, aparținând în marea majoritate perioadei romane târzii, urmate de epoca romană timpurie și greacă), arheozoologice, vitrice, numismatice, din metal, precum și într-o serie de fragmente arhitectonice și alte descoperiri mărunte. Materialul a fost colectat exhaustiv, fiind înregistrat și depus inițial în depozitul nr. 5 al sitului; ulterior, o parte a fost luat prin proces verbal pentru studiu la

2 Pentru situația de la finalul campaniei 2020, vezi BOTTEZ, PENEA, ILIESCU 2024, p. 302, Fig. 4.
3 BOTTEZ *et alii* 2019, p. 128.

Laboratorul de Arheologie „Dinu Theodorescu" al Facultății de Istorie din cadrul Universității din București. Materialele numismatice (58 monede) și zoo-arheologice au fost predate pentru studiu la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", respectiv Muzeul Național de Istorie a României.

Obiective pentru campania 2025

Cercetările viitoare au ca obiectiv continuarea demersului de epuizare a martorilor stratigrafici din nucleul sudic al sectorului, pentru evidențierea completă a tuturor spațiilor/încăperilor care alcătuiesc *insula* de locuire Iα. Totodată, va continua cercetarea structurilor descoperite în 2024 (de exemplu, fântâna din C038/C055; segmentul străzii ST02 din C060), precum și a spațiilor care alcătuiesc clădirea (în acest sens, în 2025 va fi reluată cercetarea în NNSp06 pentru epuizarea nivelelor de dărâmătură și investigarea structurilor identificate).

Propuneri de conservare și punere în valoare

Pentru protejarea lor până la următoarea campanie, toate structurile au fost acoperite cu carton bitumat și/sau geotextil și sprijinite cu pietre și pământ. Pe termen lung, după finalizarea cercetării *insula*-ei Iα, este avut în vedere un proiect de restaurare care să protejeze și să valorifice complexul, incluzându-l în circuitul turistic al sitului și în același timp permițând continuarea cercetării structurilor anterioare.

Abstract

The 2024 archaeological campaign on the *Acropolis Centre-South* Sector (project coordinated by the University of Bucharest's team) focused on the investigation of the 6th – 7th centuries residential complex, conventionally named *insula* Iα. The main aim was to unveil as many structures as possible (from both the northern and southern nucleus), to entirely delimit the internal spaces that belong to this building. Thus, new segments of previously identified walls (Z018, Z019, Z029, Z041, Z043, Z048, Z063), sidewalks (T007), streets (ST02), and pavements (P011) were discovered. In addition, a series of new structures, such as walls (Z075, Z076 and Z077), sewers (contexts 38003/55003, US06006, US06008) and a possible fountain (38005/55005) were identified. Concurrently, the investigation in NNSp06 continued and a consistent layer of debris (large quantities of adobe and ceramic building materials, burned wooden beams) overlying various structures was identified.

Bibliografie:

ACHIM *et alii* 2021 – Achim, I.A., Bottez, V., Angelescu, M.V., Cliante, L., Țârlea, A., Lițu, A., *A city reconfigured: old and new research concerning Late Roman urbanism in Istros*, in: Tsetskhladze, G.R., Avram, A., Hargrave, J. (eds.), *The Greeks and Romans in the Black Sea and the Importance of the Pontic Region for the Graeco-Roman World (7th century BC - 5th century AD): 20 Years On (1997-2017). Proceedings of the Sixth International Congress on Black Sea Antiquities (Constanța – 18-22 September 2017)*, Archaeopress, 477-487.

BOTTEZ *et alii* 2019 – Bottez, V., Țârlea, A., Lițu, A., Iliescu, I., *Late urban planning in Istros. A previously unknown 6th c.* insula *on the city's acropolis*, în: *Romanian Archaeological Institute in Athens Bulletin* I, 125-137.

BOTTEZ, PENEA, ILIESCU 2024 – Bottez, V., Penea, R., Iliescu, I., *Preliminary report of the excavations at Histria – the Acropolis Centre-South Sector (IV). The 2019-2020 campaigns*, în: *Peuce*, S.N. 22, 297-334.

Illustrations list:

Fig. 1. Fotografie aeriană a Sectorului Acropolă Centru-Sud în 2024 (V. Bottez)

Fig. 2. Planul Sectorul Acropolă Centru-Sud, cu unitățile de săpătură cercetate în 2024 (V. Bottez)

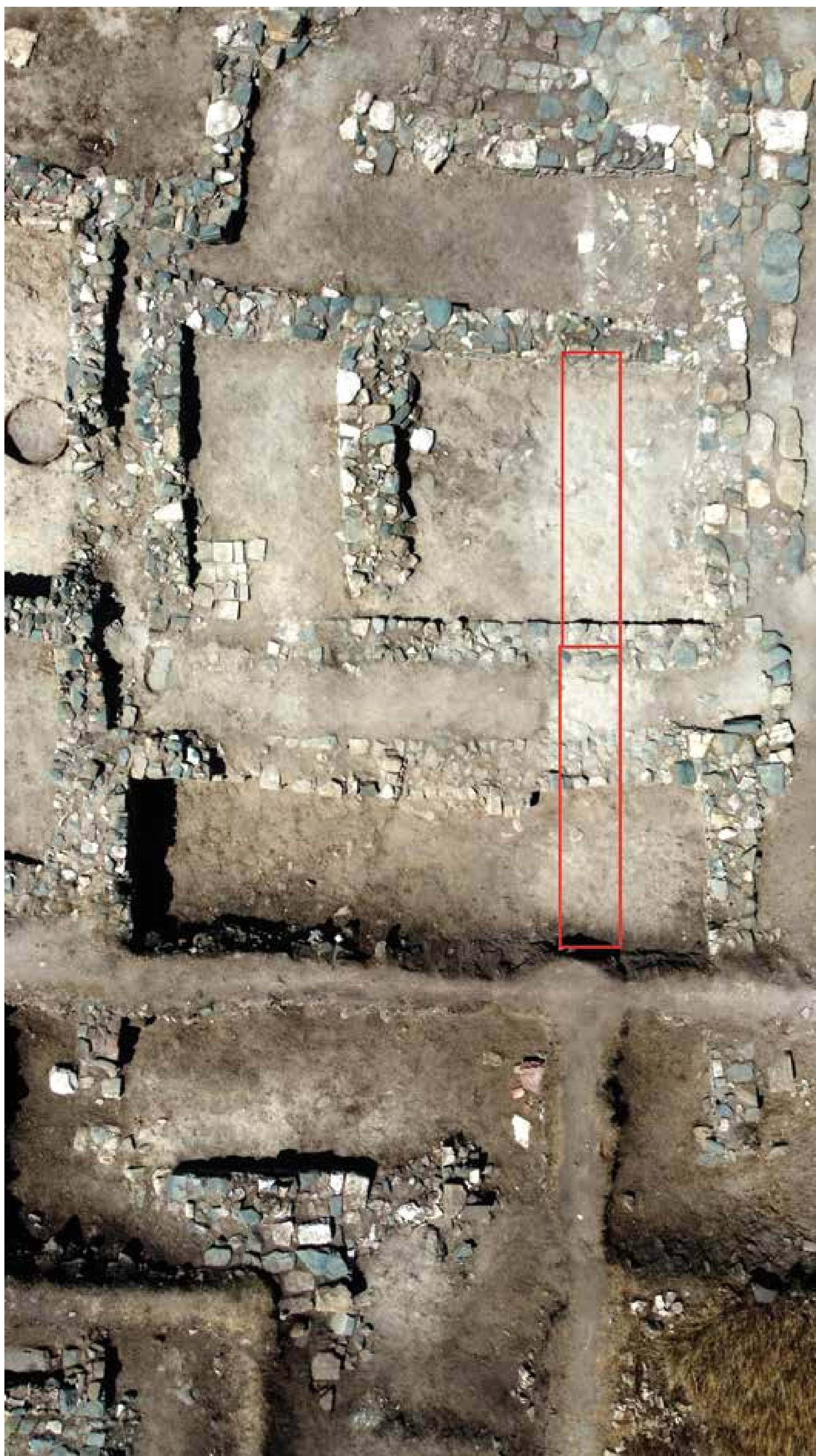

Fig. 3. Martorii C009/C022 și C010/C022, cu zidurile Z019 și Z018 (V. Bottez)

Fig. 4. Martorul C032/C058, cu zidul Z029 și pavajul P011 și C040 / Baulk C032/C058, with Z029 and P011, and C040 (V. Bottez)

Fig. 5. Martorul C038/C055, cu zidul Z048 și structura rectangulară (V. Bottez)

Fig. 6. Martorul C053/C054, cu zidurile Z063 și Z076 (V. Bottez)

Fig. 7. Ortofotoplan al NNSp06 (A. Rabinowitz)

34. Istria, com. Istria, jud. Constanţa *[Histria]* *Punct: Sectorul Sud*

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 3 (epoca antică), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 62039.01; **Cod LMI** CT-I-s-A-02681
Autorizaţie nr. 110/15.05.2024
Colectiv Mircea Mihail Dabîca – responsabil de sector (IAB); Zeynel Demir (absolvent FIB), Marc Alexandru Pincovici (elev liceu)
Total finanţare 25 000 RON
Perioada desfășurării cercetării: 1- 31.08.2024

Din anul 2010 obiectivul principal al cercetării arheologice în **Sectorul Sud** de la Histria este punerea în evidenţă, atât din punct de vedere ştiinţific dar şi muzeistic, a oraşului roman timpuriu de la Histria, mai puţin cunoscut şi cercetat în economia investigațiilor arheologice de pe acest sit.

Scurt istoric

În campania arheologică din anul 2012, într-o a treia etapă de cercetare în sub-secţiunea S3b, în caroul 9 şi la adâncimea de -1,20 m, a fost descoperit un zid (Z8) lat de aproximativ 1,80 m, orientat E-V, cu un contrafort în caroul 10 de 0,50 m, zid din piatră de şist verde legată cu mortar. Acesta coboară în adâncime până la -2,45 m, fiind de fapt fundaţia acestui zid. Continuarea acestei structuri constructive impozante a fost identificată în aceeaşi campania arheologică şi în secţiunea de verificare S 5 (6 m x 2 m) situată la 3,50 vest de S3b, unde s-a surprins continuarea acestui zid atât spre vest, dar şi un colţ al lui care îndreaptă zidul spre nord (Z10). De asemenea, continuarea acestei structuri a fost sesizată şi în extremitatea nordică a S3b, unde la adâncimea de -2,00 m a apărut, după toate probabilităţile, latura de nord a unui posibil ***edificiu public de mari dimensiuni***, aici fiind surprinsă doar o lăţime de 1,60 m din lăţimea totală a acestui zid (Z9), care mai continuă şi sub martorul dintre S3a şi S3b. Concluzia noastră din campania arheologică 2012 a fost că este foarte posibil ca aceste ziduri de piatră legate cu mortar, Z8, Z9, Z10, cu lăţimi foarte mari, să facă parte dintr-un edificiu de epocă romană timpurie, de mari dimensiuni (aproximativ 20 m lăţime) (Fig. 2), cu o funcţionalitate publică, oficială, având în vedere atât poziţionarea sa în mijlocul oraşului roman timpuriu, cât şi faptul că, în campania din 2011 cât şi în cea din anul 2012 s-au descoperit mai multe fragmente de tencuială pictată între cele două limite de nord şi de sud ale secţiunii S3b. Ca urmare a acestei importante descoperiri arheologice s-a impus nevoia cercetării şi analizării din punct de vedere planimetric a acestei structuri constructive de mari proporţii, de epocă romană timpurie (secolul III p.Chr.), precum şi a structurilor arheologice conexe acestei clădiri oficiale, respectiv orizontul de locuire romană timpurie şi cele două necropole care suprapun acest edificiu.

Histria Sectorul Sud, campania 2024

În campania din anul 2024, cercetarea arheologică în ***Sectorul Sud*** al cetății greco-romane Histria s-a concentrat în noua suprafață deschisă în campania 2023, S21, situată la est de S16 și S17 și în noua suprafață S19, la N de S21 (Fig. 1).

În campania arheologică din 2024, obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al *edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni* cu un caracter public, comercial (*horreum*) (Fig. 2), mai exact planimetria laturilor sale lungi, de sud și de nord. În suprafața S21, pe latura de sud ne-am propus să descoperim și cel de al doilea contrafort/pinten de sprijin de pe această latură, iar în noua suprafață deschisă în această campanie, S19, cel de al treilea contrafort/pinten de sprijin de pe latura de nord. Motivul pentru care am decis să continuăm această abordare și în campania din 2024 se datorează descoperirilor din campaniile precedente, când au fost identificați din punct de vedere arheologic alți 3 contraforți/pinteni de sprijin, unul pe latura de sud (în campaniile 2012 și 2021, contrafortul nr. 1) și doi pe latura de nord (campania 2016, contrafortul nr. 2 și în campania 2022, contrafortul nr.1) alături de cele două colțuri ranforsate ale clădirii, cel de SV (campania 2012 și 2018) și NV (campania 2014). Am dorit să vedem și dacă se respectă, în continuare, distanțele dintre contraforții/pintenii de sprijin de pe latura de nord și pe latura de sud și în al doilea rând, să putem oferi în final, o posibilă reconstituire planimetrică a edificiului roman timpuriu (*horreum*) databil în secolul III p.Chr.

Pentru atingerea acestor obiective am continuat cercetarea arheologică în suprafața S21 și am început o nouă suprafață, S19. Suprafața S21 este situată la est de S16 și jumătatea sudică a S17 iar suprafața S19 este poziționată la 9 m nord de S21 (Fig. 1). Aceste 2 suprafețe (de 8 x 8 m (64 m²) fiecare) fac parte dintr-o serie de 7 suprafețe de aceleași dimensiuni, amplasate între fostele secțiuni magistrale S2 și S3, fiind delimitate la vest și est de doi martori magistrali perpendiculari pe laturile lungi ale edificiului roman timpuriu. Am decis această abordare din mai multe motive. În primul rând pentru a cerceta arheologic toata suprafața de teren rămasă și delimitată de Casa Mare (Casa Pârvan) la nord, secțiunea magistrală S3 la vest, aleea principală de vizitare a sitului la sud și secțiunea magistrală S2 la est. Apoi, pentru a putea cerceta nestingheriți complexele funerare din cele două necropole romane târzii care suprapun edificiul roman timpuriu (*horreum*). Și nu în ultimul rând, pentru a avea o imagine arheologică cât mai clară, din punct de vedere planimetric, a jumătății de vest a edificiului roman timpuriu dar și a zonelor de la nord și sud de acesta. La finalul cercetării arheologice a acestor 7 suprafețe vom avea doi martori magistrali peste clădirea *horreum*-ului, ale căror profile arheologice ne vor aduce mai multe informații stratigrafice importante despre edificiul roman timpuriu în sine dar și despre ceea ce avem la nord și sud de acesta. Ordinea cercetării acestor suprafețe se face în funcție de obiectivul major al cercetării noastre, identificarea planimetrică a edificiului de secol III p.Chr.

Revenind la campania din acest an și la suprafețele S21 și S19, trebuie să menționăm faptul că, aceste două mari suprafețe (de 64 m² fiecare) au fost împărțite în 16 carouri de 2 x 2 m pentru a înlesni cercetare arheologică și pentru înregistrarea cât mai bună a materialului descoperit și a situațiilor arheologice.

În suprafața S21 după ce în campania arheologică precedentă am cercetat nivelul vegetal și parțial cel gri-cenușiu, am terminat săparea ultimelor carouri rămase din nivelul gri-cenușiu (carourile D1-D4) (Fig. 3), unde pe lângă ceramica romană amestecată și 2 monede, am descoperit în profilul de est o singură asiză și dărâmătura dintr-un posibil zid roman târziu (Fig. 3, 4). Am continuat cu cercetarea următorului nivel, de pământ galben amestecat cu mortar, unde pe lângă cele 6 monede și ceramică romană am descoperit în carourile A1, B1, C1, D1 dărâmătura edificiului roman timpuriu, din interiorul acestuia (Fig. 5). La curățarea acestei dărâmături din interiorul edificiului (carourile A1, B1, C1, D1) am avut surpriza să descoperim, căzuți *in situ* și pentru prima oară pe Sectorul Sud, un număr de 4 piloni din cărămidă cu mortar (Fig. 6, 7), la adâncimi cuprinse între -0,28 și -0,45 m. Găsind această situație, ne-am întrebat evident ce ar putea să fie cu acești piloni. Ipotezele de lucru în acest moment sunt următoarele: piloni de susținere podea supraînălțată, baze pentru coloane, colonete, sau de ce nu chiar, arce de boltă prăbușite. De asemenea, în carourile A1-B1 s-a conturat și am identificat groapa unui mormânt (Fig. 8), M35/2024, despre care vom vorbi puțin mai jos. După terminarea cercetării nivelului de galben cu mortar, în carourile A2-A4, B2-B4, C2-C4, D2-D4 am putut identifica, la adâncimi cuprinse între -0,85 m și -1,09 m, în stratul de mortar al edificiului roman timpuriu, contururile gropilor a 7 noi morminte din prima necropolă romană târzie atestată în zonă (secolele IV-sfârșitul sec. V p.Chr.) care suprapun edificiul (Fig. 9). Pe acest nivel, în caroul 4 am descoperit și o monedă, care după analizarea ei de către numismați, ne va oferi noi informații prețioase pentru cercetarea noastră.

Mormântul 35/2024 este singurul mormânt descoperit și cercetat în campania arheologică 2024, datorită și faptului că, groapa acestuia a fost surprinsă foarte de sus, la adâncimea de -0,69 m, având o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și foarte vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură (Fig. 8). Dimensiunile gropii erau de 2,10 x 0,70 m (Fig. 10). M35/2024 este un mormânt de inhumație, descoperit în suprafața S21, în carourile A1-B1, cu amenajare din țigle de acoperiș (3 rânduri), dispuse în dublă pantă peste groapă și cu 3 pietre folosite drept capac la picioare (Fig. 11). Amenajarea din țigle a fost descoperită la adâncimea de -1,34 m. Scheletul (un adult?) foarte prost conservat (doar o parte din tibii și peronee conservate *in situ*) era orientat V-E și avea o amenajare din cărămizi dispuse la stânga și la dreapta defunctului, ca într-un fel de cistă (Fig. 12). Această amenajare a fost descoperită la adâncimea de -1,51 la N și -1,58 la S. Defunctul a fost foarte probabil depus în poziție decubit dorsal, fără inventar funerar. Scheletul a fost descoperit la adâncimea de -1,74 m craniu, -1,75 bazin și-1,69 m, în zona tibiilor și peroneelor conservate mai bine *in situ*. În umplutura gropii a fost descoperit un singur cui de fier, la adâncimea de -1,21 m, iar după scoaterea scheletului, la răzuiala care a fost efectuată ulterior am mai descoperit, un vârf de săgeată din bronz, la adâncimea de -1,77 m. Mormântul M35/2024 se încadrează tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secolele IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

În noua suprafață deschisă anul acesta, S19, am început cu săparea nivelului vegetal (Fig. 13) în care am descoperit ceramică romană târzie (amestecată și cu fragmente timpurii și grecești), fragmente de sticlă și o monedă în caroul D3. Adâncimea maximă a acestui nivel a fost de -0,17 m în partea S a S19 și -0,34 m în partea de N S19. Între carourile B2, C2, D2, B1, C1, D1 am identificat, în jumătatea estică a suprafeței, o zonă cu depuneri din vechile săpături, de la basilica Netzhammer și din jurul acestei basilici. Am continuat cercetarea arheologică cu al doilea nivel, cel gri-cenușiu, (Fig. 14) în care am descoperit ceramică romană și o monedă în caroul D1, adâncimea maximă atinsă fiind de –0,20 m în partea de S a S19 și -0,62 m în partea de N a S19. Cercetările vor continua aici, în campania viitoare, cu nivelul de pământ galben amestecat cu mortar, nivel sub care avem stratul de mortar și dărâmătură al edificiului roman timpuriu, în care sunt săpate mormintele necropolei romane târzii care suprapun acest *horreum*, ca după aceea, să ajungem pe nivelul edificiului roman timpuriu, pe latura de nord a acestuia, obiectivul major al cercetărilor noastre.

În finalul campaniei arheologice au fost înregistrate rezultatele cercetării arheologice prin fotografie, desen tehnic (grund), ridicare topografică (Cătălin Pavel), fotogrammetrie (Eugen Paraschiv) și model 3D (Luca Angelescu).

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2024, menționăm fragmente ceramice romane, târzii dar și timpurii, opaițe fragmentare, fragmente din recipiente de sticlă, cuie, piese din bronz, plumb și fier, oase și 11 monede.

Concluzii preliminare

În actualul stadiu al cercetării arheologice, apare destul de clar că acest mare edificiu public este construit la începutul secolului III p.Chr. (probabil în timpul lui Septimius Severus). Edificiul a suferit o mare distrugere la mijlocul secolului III p.Chr., probabil cu ocazia faimoasei „distrugeri a Histriei” (*excidium Histriae*) în urma devastatorului raid gotic din anul 251 p.Chr., distrugere evidenţiată arheologic, atât în partea de nord a edificiului, cât şi în cea de sud şi vest. Din punct de vedere numismatic se constată că o bună parte dintre monedele descoperite (un procent de aproape 80%) sunt puternic afectate de efectele unui mare incendiu, multe dintre ele fiind topite sau parţial topite. Distrugerea este urmată de o refacere parţială, timp în care clădirea a continuat să fie folosită, dar la alte proporţii. Conform evidenţei numismatice distrugerea ei definitivă a avut loc către sfârşitul secolului III p. Chr. şi în primul deceniu al secolului IV p.Chr. Terenul pe care a fost amplasat acest edificiu este ocupat ulterior, de prima necropolă romană târzie atestată în această zonă, cea din secolul IV- sfârșitul secolului V p. Chr. De asemenea, nu este exclus ca

traseele celor două alei de vizitare a sitului, cea de sud şi cea de vest, să fi reprezentat în antichitate limita dintre zona mai înaltă a cetăţii (unde este amplasat edificiul roman timpuriu) şi zona cu apa și mlăştinoasă din S şi SV. Astfel se poate vorbi în acest moment, cu titlul de ipoteză de lucru şi despre o posibilă funcţionalitate a acestui edificiu de utilitate publică / comercială, adică antrepozite (*horreum*), orientate cu latura lungă pe direcţia E-V, lonjând în acest fel, zona portuară de S a Histriei.

Abstract

The report presents the main findings of the 2024 systematic archaeological campaign in Histria, Sector South. As in previous campaigns, the primary objective of the research in the South Sector was to continue the investigation of the large Early Roman structure, a public and commercial building identified as a *horreum*. Specifically, the southern part was explored with the goal of uncovering the second buttress or support spur on that side, while the northern part was investigated to reveal the third buttress or support spur. Further research and surface investigations of the western portion of the structure will help refine our understanding of this monument’s layout and provide a clearer view of its overall planimetry.

Illustrations list:

Fig. 1. General Plan of the South Sector, 2024, with a graphic representation of the area researched during the 2024 archaeological campaign.
Fig. 2. The Early Roman edifice, marked in red.
Fig. 3. S21 - Debris of the Late Roman wall, view from the North.
Fig. 4. S21 - Base of the Late Roman wall, view from the Southwest.
Fig. 5. S21 - Debris from inside the Early Roman edifice. View from the North.
Fig. 6. S21 - Pillar No. 1, view from the North.
Fig. 7. S21 - Pillar No. 2, view from the South.
Fig. 8. S21 – The pit of grave M35/2024, view from the West.
Fig. 9: S21 - New graves identified during the 2024 campaign. View from the East.
Fig. 10. S21 – Grave M35/2024, view from the West.
Fig. 11. S21 – Grave M35/2024, view from the West.
Fig. 12. S21 – Grave M35/2024, view from the East.
Fig. 13. S19 - View from the South.

Fig. 1. Plan general Sector Sud 2024, cu reprezentarea grafică a zonelor cercetate în campania arheologică 2024

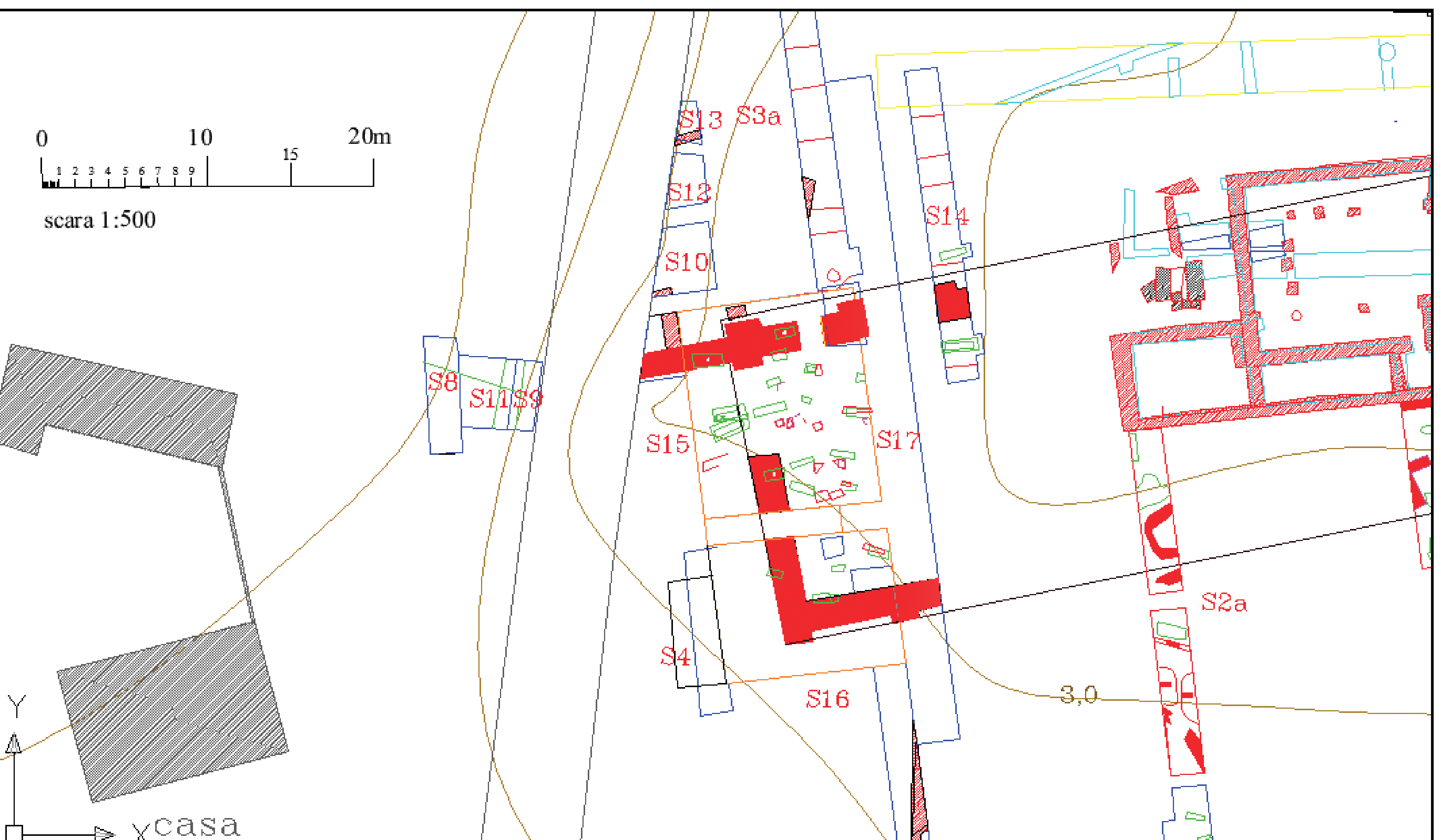

Fig. 2. Edificiul roman timpuriu, cu roşu

Fig. 3. S21 Dărâmătura zid roman târziu, vedere dinspre N

Fig. 4. S21 Asiza zidului roman târziu, vedere dinspre SV

Fig. 5. S21 Dărâmătura din interiorul edificiului roman timpuriu. Vedere dinspre N

Fig. 6. S21 Pilonul nr. 1. Vedere dinspre N

Fig. 7. S21 Pilonul nr. 2. Vedere dinspre S

Fig. 8. S21 Groapa M35/2024. Vedere dinspre V

Fig. 9. S21 Noile morminte identificate în campania 2024. Vedere dinspre E

Fig. 10. S21 M35/2024. Vedere dinspre V

Fig. 11. S21 M35/2024. Vedere dinspre V

Fig. 12. S21 M35/2024. Vedere dinspre E

Fig. 13. S19 Vedere dinspre S

35. Istria, com. Istria, jud. Constanţa *[Histria]* *Punct: Sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare*

Tip de sit: 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 3 (epoca antică), 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN 62039.01; **Cod LMI** CT-I-s-A-02681
Colectiv: Paul Damian (responsabil sector), Adela Bâltâc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Virgil Apostol (IAB)
Finanțare: 60000 lei MNIR
Perioada desfășurării cercetării: 31.07. – 31.08.2024

Investigațiile arheologice din sectorul *extra muros* Poarta Mare – Turnul Mare au început în anul 2000, având ca obiectiv general surprinderea unor aspecte ale locuirii romane timpurii, eventual și elenistice, din perimetrul central al așezării histriote. Cercetările efectuate în campaniile 2000–2008, 2013–2014, 2016–2019, 2021–2023[1] au oferit date stratigrafice ale zonei și, totodată, au dus la descoperirea unor edificii și a altor complexe arheologice, databile din epoca elenistică târzie până în ultimul nivel roman timpuriu (nivelul **I C**[2]); câteva complexe pot fi plasate și ulterior ridicării incintei romane târzii. Mai mult decât atât, cele două străzi și trei edificii identificate aici au condus la conturarea pentru prima dată a unei planimetrii coerente pentru epoca Principatului. Datorită finalizării investigațiilor în zona exterioară incintei târzii, din campania 2021 cercetarea s-a mutat în zona intramurană pentru completarea planimetriei identificate în zona extramurană și, deci, pentru finalizarea cercetării în sectorul Poarta Mare – Turnul Mare.

Așa cum aminteam și cu alte ocazii[3], în suprafața intramurană dintre Poarta Mare și Turnul Mare au mai fost întreprinse cercetări anterioare, rezultatele acestora fiind expuse sumar în monografia din anul 1954[4]. Ulterior în zonă au avut loc mai multe acțiuni de restaurare a zidurilor, astfel încât cercetarea noastră a fost limitată și adaptată la situația actuală din teren.

Obiectivele noastre sunt identificarea și surprinderea limitelor edificiilor 1–3, a nivelelor de funcționare aferente acestora, traseul arterei ***e***[5] și intersecția cu strada nr. 2[6]. Pentru aceasta am continuat cercetarea în suprafețele deschise anterior[7] (respectiv **S.I, S.III**) și au fost deschise altele noi (**S.XI—S.XIV**).

Suprafața I[8]

Având în vedere situația din teren și descoperirile anterioare[9], s-au practicat doar două sondaje (în S.Ia și S.Ib) pentru observarea unor detalii constructive ale zidurilor edificiului 1, precum și cele legate de plinta incintei.

Suprafața S.III = încăperea nr. 14[10]

Cercetările anterioare au pus în evidență o porțiune din strada nr. 2 și din zidul de nord al edificiului 3, precum și o mică parte dintr-o podea[11]. A fost curățat tot stratul de dărâmătură, astfel încât pe întreaga suprafață s-a evidențiat nivelul de călcare al încăperii, care constă dintr-o podea de tip *opus signinum* (pe un pat de pietre de dimensiuni mici s-au practicat straturi de mortar hidrofug de culoare rozalie); din cauza incendiului aspectul la suprafață este negru, cel mai probabil de la structurile din lemn ale plafonului. La curățarea peretelui de est s-au putut face observații privind tehnica de construcție: zidul realizat din blocuri din calcar așezate în manieră greacă, au fost acoperite cu tencuieli succesive de lut, pe care s-au aplicat tencuieli de mortar. În dărâmătura de pe podea au fost descoperite și fragmente de tencuială cu urme de pictură policromă preponderent roșu și verde. În partea de est a încăperii, la 0,90 m sud de zidul de nord al edificiului, a fost identificată o cisternă, săpată în stânca nativă, iar în partea superioară a fost amenajată cu pietre de calcar, dar mai ales șisturi, având un aspect de fântână. Chiar dacă spațiul a fost foarte redus, s-au putut face observații despre zidul de est al edificiului, atât la interior, cât și la exteriorul acestuia, fiind surprinse parțial și plăci din strada ***e*** și joncțiunea cu strada 2. Cercetarea a fost finalizată.

Suprafața S.XI = încăperea nr. 13a[12]

Suprafața S.XI a fost trasată în jumătatea de sud a încăperii 13a, obiectivul fiind traseul arterei ***e***. Evident că și aici au fost identificate complexe contemporane cu incinta târzie, fiind conturate porțiuni din două ziduri construite din pietre legate cu pământ (orientat E–V, Lvizibilă = 3,80 m l = 0,60 m, hvizibilă = 0,60 m, respectiv N–S, Lcercetată = 3 m, l = hvizibilă = 0,65 m), iar în partea estică parte a unei instalații de combustie (dimensiuni cercetate: 1,40 x 0,60 m) realizată din fragmente de cărămidă legate cu lut. În interiorul acestor ziduri, a fost sesizat un strat consistent de cenușă și material arheologic specific secolelor IV–V p. Chr., cel mai probabil complexul reprezentând o fază anterioară a încăperii 13a. La sud de acest complex s-a conturat un pavaj din dale de șisturi de dimensiuni medii care pare să acopere și un canal în care sunt implantate conducte din lut (se păstrează fragmente de la îmbinarea a

1 Despre cercetările din acest sector, vezi DAMIAN, BÂLTÂC 2003–2004, p. 131–147 cu completările din CCAR 2006, p. 195–197; CCAR 2007, p. 198–200; CCAR 2008, p. 165–166; CCAR 2009, p. 134–135; CCAR 2014, p. 63–64; CCAR 2015, p. 80–81; CCAR 2017, p. 74–75; CCAR 2018, p. 65–66; CCAR 2019, p. 85–86; CCAR 2020, p. 211; CCAR 2022, p. 222–223; CCAR 2023, p. 199–200; CCAR 2024, p. 222–223.

2 Pentru siglele cronologice din epoca romană de la Histria, vezi SUCEVEANU 1982, p. 13–39; 75–92.

3 CCAR 2022, p. 222.

4 Histria I, p. 112–115.

5 Pentru siglele arterelor rutiere de la Histria, vezi SUCEVEANU 1982, p. 76–85 și fig. 8–50.

6 Pentru această nouă arteră identificată pentru prima oară de către noi în partea extramurană a sectorului, vezi CCAR 2017, p. 75; CCAR 2018, 65–66; CCAR 2019, 86, iar pentru cea din interiorul acestuia, vezi CCAR 2023, p. 199–200; CCAR 2024, p. 222.

7 CCAR 2022, p. 222–223.

8 În campaniile anilor 2007–2008, au fost întreprinse primele sondaje în zona intramurană, astfel spațiul din edificiul nr. 1 EM (cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de „edificiul în *opus graecum*”, vezi Histria I, p. 107–108), a fost împărțit atunci în două suprafețe S.I și S.II. Din motive obiective, în cele două campanii a fost cercetată doar suprafața S.II, vezi CCAR 2008, p. 165; CCAR 2009, p.134.

9 Vezi și CCAR 2024, p. 223.

10 Pentru siglele încăperilor, vezi Histria I, planșa I.

11 CCAR 2023, p. 199; CCAR 2004, p. 222.

12 Această siglă nu apare pe planul din Histria I, dar este conturată pe teren prin ziduri restaurate.

două tuburi). Cercetarea nu a fost finalizată.

Suprafața S.XII = încăperea nr. 12

Încăperea 12 se află în zona intramurană aferentă turnului F, obiectivul nostru aici era surprinderea unor detalii legate de edificiul nr. 2. În zona de est a încăperii, mai mult de jumătate din suprafață, a fost curățat un pavaj din dale de șisturi și pietre de calcar, care se păstra parțial și în apropierea incintei, amenajat într-un strat de lut bătătorit, cel mai probabil un nivel de funcționare dintr-o fază mai timpurie a încăperii 12. Din acest motiv, s-a decis înaintarea sub forma unui sondaj în zona vestică a suprafeței. Pe latura de nord, au fost identificate două ziduri orientate aproximativ E–V, la o mică distanță unul de celălalt, ceea ce a condus și la micșorarea zonei în care se putea desfășura sondajul. Primul zid, surprins doar la nivelul ultimei asize a fundației, este construit din pietre legate cu pământ (Lp = 2,20 m, l = 0,64 m, h = 0,22 m), așezat pe un strat gros de lut bătătorit și se alipește plintei incintei, astfel încât considerăm că este un zid dintr-o fază anterioară a încăperii 12. Cel de-al doilea zid (orientat NE–SV), aflat la cca 0,73 m nord de anteriorul, este construit din șisturi și pietre de calcar legate cu mortar și intră sub plinta incintei. Tehnica constructivă și orientarea acestuia, înclină spre o datare mai timpurie a zidului, fiind cel mai probabil un zid interior din planimetria edificiului 2. În zona de sud, sondajul a înaintat până la cota de – 2,70 m, în cea mai mare parte printr-un strat de dărâmătură masiv (0,40–1,10 m), compus din material tegular (țigle și olane) și lut ars, urme de tencuială, material arheologic divers (ceramică, obiecte din fier, bronz etc.), fiind nivelul de distrugere al edificiului nr. 2.

Suprafața S.XIII = încăperea nr. 15a[13]

Pentru a surprinde mai multe detalii legate de strada ***e***, dar și din motive logistice, a fost trasată o secțiune de (6,55 x 2,60 m) în jumătate de nord a încăperii 15a. În partea vestică a săpăturii au fost surprinse două ziduri paralele (la 1 m distanța între ele) din șisturi și pietre de calcar legate cu pământ (Lvizibil = 2,60 m, l = 0,60 m, hvizibil = 0,40 m, respectiv Lvizibil = 2,60 m, l = 0,60 m h max = 1,20 m). Zidul 1 se țese cu fundația zidul restaurat de la nord, în timp ce zidul 2 se lipește de el; între cele două ziduri s-a identificat un strat de lut bătătorit și numeroase pelicule de cenușă și arsură. Materialul ceramic (fragmente de amfore, de la vase de bucătărie și opaițe), precum și cel numismatic este specific secolelor IV–V p. Chr. Suntem de părere că cele două ziduri reprezintă faze anterioare ale încăperii 15a.

Din cauza acestor ziduri, sondajul a continuat doar în partea de est a suprafeței până la cota de –1,62 m prin mai multe straturi de pământ de umplutură și câteva straturi (cca 0,05–0,10 m) de arsură, mai ales în straturile inferioare. Toate acestea suprapuneau dalele străzii ***e***, surprinsă aproximativ pe zona centrală și estică a sondajului. S-a constatat aceeași manieră de realizare a străzii, din dale mari din calcar (șase vizibile), precum și același stil de realizare a canalului de sub stradă[14]. Acestea din urmă au putut fi observate deoarece una dintre dalele centrale ale străzii nu s-a păstrat. Maniera de construcție indică faptul că dala lipsă era cel mai probabil și locul de vizitare/curățare a canalului, așa cum s-a observat și în strada ***b*** în zona extramurană[15]. Au fost recoltate numeroase *spolia* și material arheologic divers (mai ales tegular).

Suprafața S.XIV = încăperea nr. 15

Pentru a surprinde mai multe detalii legate de edificiului nr. 3 și despre incinta târzie, a fost deschisă o suprafață (3,20 x 3 m) în jumătatea de sud a încăperii nr. 15, până în dreptul liniei turnului G. A fost îndepărtat un strat de depuneri, cel mai probabil din săpături anterioare până la un strat de dărâmătură de culoare roșiatică cu numeroase fragmente ceramice târzii și osteologice. Cercetarea nu a fost finalizată.

Materialele arheologice diverse (din lut ars, din metal și os etc.) sunt în curs de prelucrare în laboratoarele MNIR, iar finalizarea prelucrării va aduce detalii despre cronologia fiecărui complex.

Abstract

Investigations in the Great Gate–Great Tower sector[16] continued in the intramural area by opening up new areas according to the situation on the ground. The objectives are to complete the plan uncovered by the archaeological excavations outside the late precinct, i.e. the plan of buildings 1–3, the route of street e[17] to the south, and the junction between this road and streets ***b*** and no. 2[18]. The north and east boundaries of building 3 and their connection with e and 2nd street were revealed. A survey indicated new data on the plan and destruction of Building 2, and small surveys yielded data on the stratigraphy in the area of Building 1, as well as construction details relating to the late precinct.

Bibliografie:

Histria I – *Histria. Monografie arheologică*, I, București, 1954 (coordonator Em. Condurachi)

SUCEVEANU 1982 – Al. Suceveanu, *Histria VI, Les Thermes romains*, Bucarest, 1982

DAMIAN, BÂLTÂC 2003–2004 – Paul Damian, Adela Bâltâc, *Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare - Turnul Mare* (2000–2004), SCIVA 54–55, 2003–2004, p. 131–147

Illustrations list:

Fig.1., 2. Great Gate - Great Tower sector, intramuros zone; areas surveyed in the 2024 campaign.

13 Această siglă nu apare pe planul din Histria I, dar este conturată pe teren prin ziduri restaurate.
14 CCAR 2023, p. 199 și 200.

Fig. 1-2.: Sector Poarta Mare – Turnul Mare, zona intramurană, zonele cercetate în campania 2024

36. Jac, Creaca, jud. Sălaj *[Porolissum]*
Punct: „Pometul Jacului”

Tip de sit: 113 (aşezare urbană), 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 142159.01; 142159.03;
Cod LMI: SJ-I-m-A-04909.01; SJ-I-m-A-04909.03
Autorizație nr. 107/15.05.2024
Colectiv: Coriolan Horațiu Opreanu – responsabil științific (IAIA Cluj-Napoca); Vlad-Andrei Lăzărescu – șef sector (IAIA Cluj-Napoca); Mihai Bărbulescu (Academia Română, Cluj-Napoca); Sorin Cociș, Sergiu-Traian Socaciu (IAIA Cluj-Napoca); Dan Deac (MJIA Zalău); Horea Pop (MJIA Zalău); Katalin Vágó, Mircea Crețu, Ana-Maria Retegan, Tudor Ulița-Sînjoan, Sebastian Caba, Cristian Luca Corneliu Chereches, Ioana Mocanu (UBB Cluj-Napoca).
Finanțare: sponsorizări gestionate prin Academia Română – Filiala Cluj-Napoca
Perioada desfășurării cercetării: 01.09 – 30.09.2024

Campania arheologică a anului 2024 de la Porolissum a vizat continuarea lucrărilor din zona *praetorium*-ului, sistate în 2020 din cauza lipsei de finanțare venită din partea Ministerului Culturii, în ciuda faptului că această zonă se remarcase prin potențialul arheologic deosebit, evidențiat în urma prospecțiunilor geofizice începute încă din 2010 și continuate pe parcursul anilor ce au urmat. În urma cercetărilor non-invazive s-a putut delimita un complex arhitectural, compus din cel puțin patru structuri de mari dimensiuni, prevăzut cu o curte centrală de mari dimensiuni (Pl. I/1). Anomaliile surprinse pe harta geofizică (Pl. I/2) ne-au atras atenția și ne-au determinat să inițiem un plan de cercetare al complexului arhitectural, care a debutat cu o primă secțiune de control realizată în 2017. Aceasta a dus la identificarea mai multor ziduri de piatră din diferite faze ale complexului și la documentarea parțială a unui bazin prevăzut cu o instalație de încălzire, ce prezenta o stare foarte bună de conservare. În anii 2018-2019 prin cercetări mai extinse în suprafață a fost cercetat colțul nordic al complexului *praetorium*-ului și o parte din latura sa de nord-vest. În cadrul acestor cercetări structura P1 a fost dezvelită parțial, fiind identificată o parte din porticul care înconjura curtea interioară și o serie de încăperi laterale. Este documentată și zona ce delimita structurile P1 și P2, constatându-se că zidul dintre cele două structuri era în fapt un zid comun, cu toate că nu am putut identifica zona de acces propriu-zisă dintre cele două elemente constructive. În anul 2020, datorită condițiilor de criză sanitară, am fost nevoiți să restrângem cercetările. Din acest motiv, campania anului 2020 s-a concentra asupra cercetării bazinului identificat cu trei ani în urmă. În anii următori, datorită finanțării deficitare, cercetările din zona *praetorium*-ului de la Porolissum au fost întrerupe.

Săpăturile arheologice în această zonă au fost reluate de abia în anul 2024 cu sprijin financiar provenit exclusiv din sponsorizări din mediul privat, iar lucrările de teren au fost efectuate în totalitate cu studenți UBB aflați pe șantier ca voluntari. Prin urmare, în acest an s-a decis reluarea cercetărilor din zona *praetorium*-ului. Aceste cercetări s-au concentrat pe latura vestică a clădiri P2, la aproximativ 10 m sud de S3/2019. Aici a fost deschisă suprafața S4/2024 (9 x 6 m) care acoperă parțial trei încăperi ale edificiului (Pl. II). Este vorba despre o încăpere de mai mari dimensiuni numită convențional încăperea camera A (9,4 x 8,7 m), amplasată la nord, iar la sud o a doua încăpere prevăzută cu un zid de compartimentare care o împarte în două camere, denumite convențional camerele B (4,1 x 4 m) și C (3,8 x 4 m). Aceste încăperi (Pl. III/2) erau vizibile pe harta geofizică și par să reprezinte pandantul încăperilor cercetate în anul 2019, într-o zonă situată pe latura de nord a camerei A. Pe lângă acest fapt, motivul principal care a stat la baza amplasării suprafeței cercetate în această zonă l-a reprezentat prezența unei anomalii geomagnetice vizibilă pe harta geofizică, care ar fi putut indica prezența unei podele. Pornind de la aceste rațiuni, suprafața cercetată în acest an a fost poziționată în așa fel încât să surprindă o parte din spațiul interior al celor trei încăperi cunoscute pornind de la prospecțiile non-invazive, precum și zidul perimetral de vest al clădirii P2.

În urma săpăturilor, datele preliminare oferite de prospecțiunile geofizice au putut fi confirmate și cu această ocazie, subliniind atât necesitatea cât și utilitatea unor prospecții geofizice complementare de bună calitate în stabilirea strategiei de cercetare a unor complexe arheologice. Zidurile identificate sunt construite într-o tehnică similară cu cele identificate în S3/2019, cuprinzând și cărămizi refolosite prinse în zidărie. Această particularitate a putut fi observată la zidul perimetral vestic și la zidul de compartimentare ce cade perpendicular pe acesta. Unul dintre aspectele cele mai interesante, însă, a fost surprins la zidul de compartimentare dintre camerele B și C. Lângă profilul sud-vestic al suprafeței a fost surprinsă o ruptură în zid (Pl. IV/3), cauzată de un posibil eveniment seismic sau cel mai probabil, de o alunecare a terasei pe care era ridicată structura respectivă.

Și în cazul acestei suprafețe stratul de dărâmătură a fost unul consistent, aspect care a îngreunat mult derularea lucrărilor. Acest nivel de dărâmătură consta în bolovani mari din piatră de carieră și fragmente de cărămidă, sub care a fost identificat un strat de pământ compact amestecat cu mortar care se întindea relativ uniform uniform în interiorul celor trei încăperi sugerând o acumulare a sa relativ rapidă în timp. Datorită resurselor limitate, în cadrul camerei A am fost nevoiți să ne oprim pe acest nivel, urmând ca cercetările din această cameră să fie reluate și finalizate pe parcursul campaniei din anul 2025. În cadrul camerei B, sub acest nivel a fost identificat un strat de moloz provenit de la prăbușirea unei podele (Pl. III/3), sub care au fost identificate rămășițele unui sistem de încălzire cu *hypocaust*. Din acesta s-au mai păstrat parțial trei șiruri de pile de *hypocaust*, mare parte din ele descoperite în poziție secundară fiind antrenate de prăbușirea podelei mai sus menționată sub presiunea stratului de dărâmătură corespunzător demolării structurii P2 (Pl. III/1). Din moloz au fost recuperate fragmente de *tegulae mamatae*, plăci ceramice de podea, precum și câteva fragmente de tuburi patrulatere cu rol de distribuție a aerului cald către pereții camerei B. În ceea ce privește camera C, după înlăturarea

unui strat de depunere aflat sub nivelul de dărâmătură, a fost identificată o podea lutuită, care se întindea pe întreaga suprafață cercetată a încăperii (Pl. IV/1-2). Prin intermediul unei casete executate lângă zidul de compartimentare s-a putut observa că sub această podea, având o grosime de aprox. 2 cm, sunt prezente alte nivele arheologice, încadrabile din punct de vedere cronologic unor faze anterioare construirii *praetorium*-ului.

În ceea ce privește materialul arheologic descoperit în timpul cercetărilor din teren, acesta a fost unul relativ sărăcăcios. Din nefericire, nici de această dat nu au fost descoperite materiale care să permită o datare mai restrânsă a diferitlor faze / sub-faze de construcție. Singurele materiale databile provin din stratul de dărâmătură din zona camerei A, acestea constând dintr-un denar emis în timpul domniei lui Traian și o monedă de bronz foarte rulată al cărei nominal nu a putut fi încă determinat.

Cu toate acestea, datorită epuizării fondurilor avute la dispoziție, am fost nevoiți să ne oprim pe aceste nivele (Pl. V). Cercetările arheologice din cele trei camere identificate anul acestea sunt planificate să fie reluate și finalizate în timpul campaniei din anul 2025.

Abstract

The 2024 archaeological campaign aimed to continue the investigations at the *praetorium* of the Roman fort at *Porolissum*, following the research conducted between 2017 and 2020. Previous excavations documented the northern corner of the *praetorium* complex and identified a water basin connected with the inner courtyard of this impresive structure. The 2024 investigations focused on the northwestern side of the *praetorium*, specifically on the western wing of the structure conventionally named P2, situated south of the previously explored area. The excavation covered three rooms, labeled A, B, and C. The walls uncovered were built using a technique similar to that observed in 2019, incorporating reused bricks within the masonry. Room A occupied most of the investigated area, but research was halted at the collapse layer. In Room B, beneath a significant debris layer, the remains of a hypocaust heating system were found, consisting of three rows of hypocaust *pilae*, most of which had collapsed and were found in secondary position. Room C revealed a well-preserved compacted clay floor extending across the entire excavated surface. Unfortunately, due to limited funding, investigations concluded at this stage, with plans to continue the archaeological research in these rooms during the year 2025.

Bibliografie:

OPREANU *et alii 2021* – C. H. Opreanu *et alii*, *Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum] Punct: Pometul Jacului*, în: CCAR. Campania 2020, București, 2021, pp. 153-160.

OPREANU *et alii* 2020 – C. H. Opreanu *et alii*, *Jac, Creaca, jud. Sălaj, [Porolissum] Punct: „Pometul Jacului”*, în: CCAR. Campania 2019, București, 2020, pp. 212-213.

OPREANU, LĂZĂRESCU 2020 – C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, *The Roman Headquarters on the Northern limes of Dacia: Porolissum (jud. Sălaj / RO) in the Light of Recent Research*, în Archäologisches Korrespondenzblatt 50, 2, 2020, pp. 225-240.

OPREANU, LĂZĂRESCU – C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu (eds.), *Landscape archaeology on the northern frontier of the Roman Empire at Porolissvm. An interdisciplinary approach*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2016, ISBN 978-606-543-787-6.

Illustrations list:

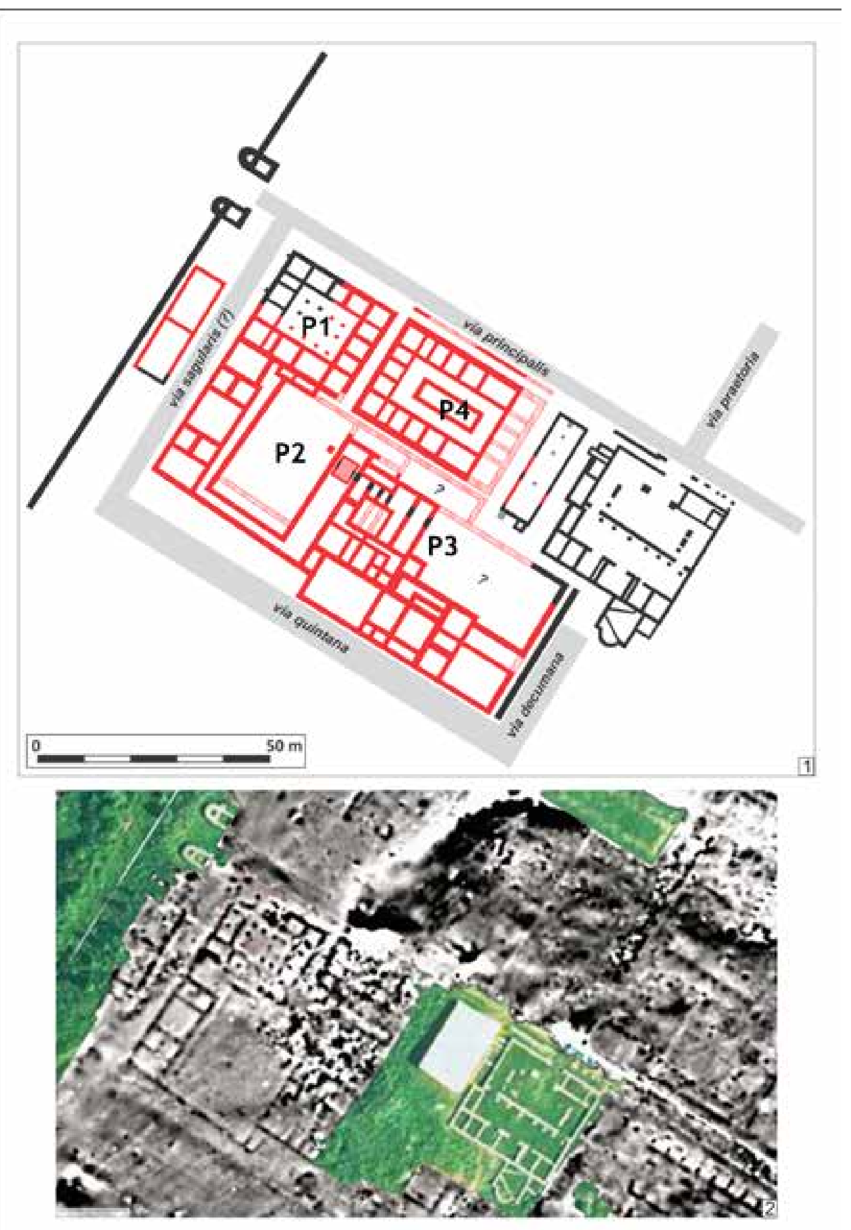
Pl. I. 1. General plan of the *praetorium* at *Porolissum*, based on geophysical surveys; 2. Results of the first magnetometric investigations within the *praetorium*.

Pl. II. Latest geophysical surveys conducted in the *praetorium* area, with the 2024 excavation area marked.

Pl. III. 1. Hypocaust system identified in Room B; 2. Designation of the identified rooms; 3. Southwest profile through Room B.

PL. IV. 1. Southeast profile through Room C and the compacted clay floor; 2. Intermediate image taken during the excavations; 3. Partition wall between Rooms B and C.

Pl. V. Final plan of the 2024 excavation area and the general plan of archaeological and geophysical investigations carried out in the *praetorium* area between 2017 and 2024.

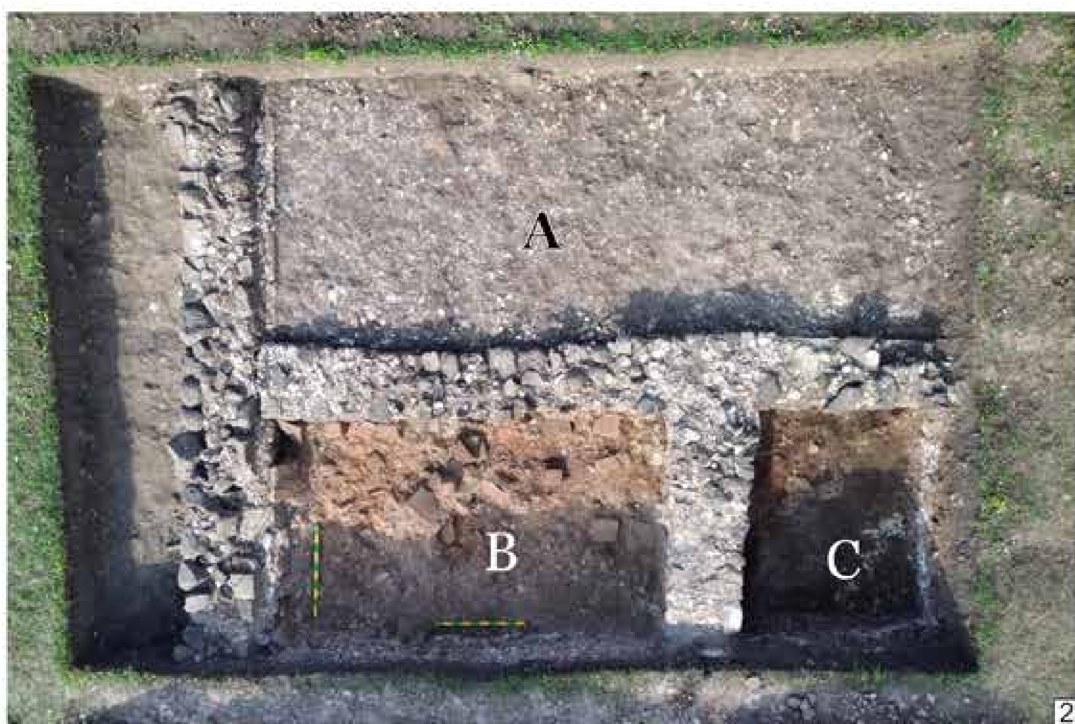

Pl. I. 1. Planul general al praetorium-ului de la Porolissum realizat pe baza prospecțiunilor geofizice; 2. Rezultatele primelor cercetări magnetometrice din cadrul praetorium-ului

Pl. II. Ultimele cercetări geofizice realizate în zona praetorium-ului având marcată suprafața cercetată în 2024

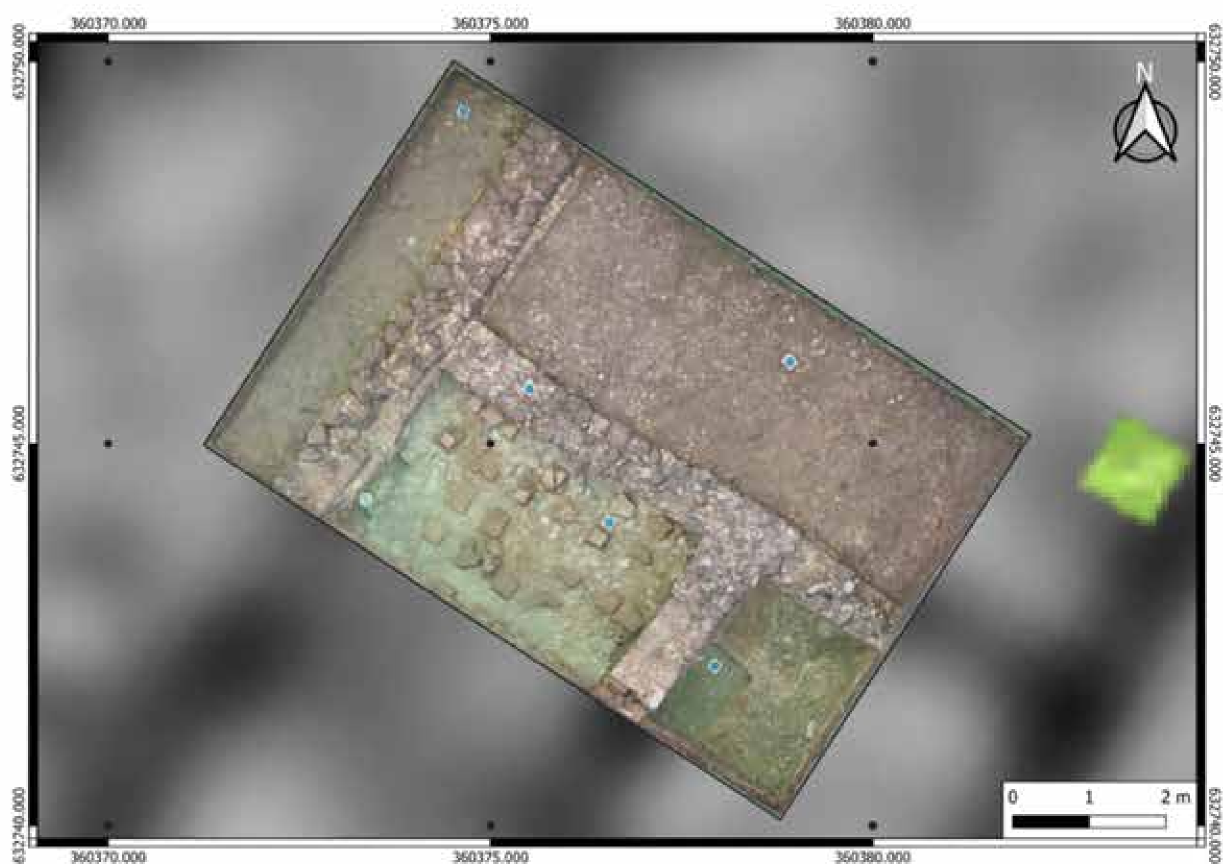
Pl. III. 1. Sistemul de hypocaust identificat în camera B; 2. Denominarea încăperilor identificate; 3. Profilul de sud-vest prin camera B

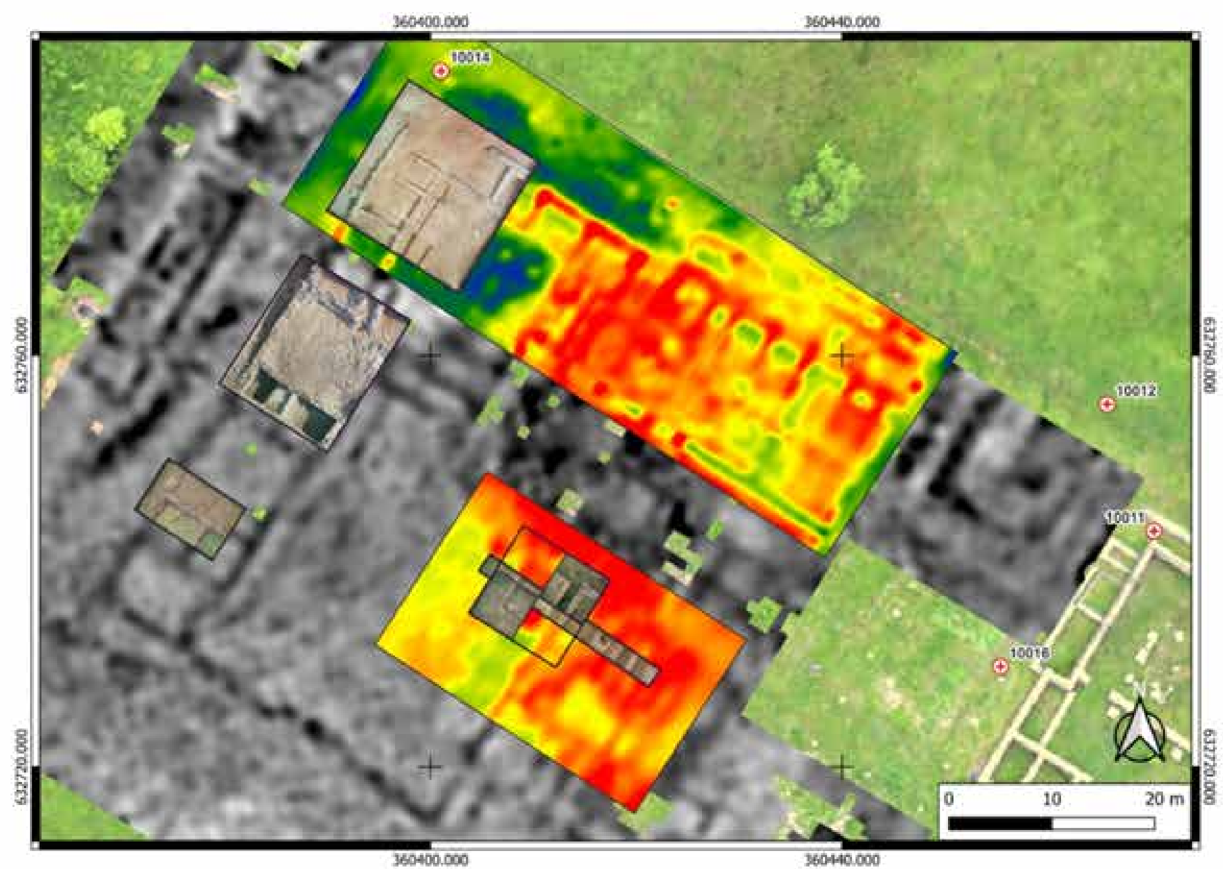

PL. IV. 1. Profil de sud-est prin camera C și podeaua din lut; 2. Imagine intermediară din timpul cercetărilor; 3. Zidul de compartimentare dintre camerele B și C

Pl. V. Planul final al suprafeței cercetate în 2024 și planul general al cercetărilor arheologice și geofizice efectuate în zona praetorium-ului în perioada 2017-2024

37. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj
Punct: TETAROM III / „Râtul boilor”

Tip de sit: 211 (necropolă plană), 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 58268.05; 58268.04
Autorizaţie nr. 113/17.05.2024
Colectiv: Kori-Lea Filipek (Durham University, Transylvania Bioarchaeology) – Project Coordinator and Lab Director), Katie White-Iribhogbe (Transylvania Bioarchaeology) Ioan Stanciu (IAIA Cluj-Napoca) – Site Directors, Tessi Loeffelmann (Vrije Universiteit Brussel) – Assistant Site Director, Megan Oliverson (Transylvania Bioarchaeology) – Assistant Lab Director. The remaining project team is composed of researchers from Transylvania Bioarchaeology (Wade Bittleston, Kacy Swift, Savanah Neal, Laura Cohen). Students from various universities, including from Romania, participated in the archaeological excavation and laboratory activities.
Perioada desfășurării cercetării: iunie - august 2024

Introduction

This brief paper details the archaeological work and analyses carried out on the site of Jucu de Sus, over the months of June-August 2023 and 2024. It should be noted that the report on the 2023 campaign was not published in *Cronica Cercetărilor Arheologice din România,* the 2023 campaign, therefore, in this presentation some more important information has been introduced regarding the previous campaign.

Project Background

The site of Jucu de Sus is located 21 km northeast of Cluj-Napoca and is situated on the floodplain, west of the Someşul Mic River. Was first identified and partially excavated in 2007 prior to the construction of an industrial park – TETAROM III, in a place that was by the locals previously called „Râtul boilor” (in Romanian), meaning „Pasture of the Oxen”, at the interference with the border of the neighboring locality Răscruci. Through an extensive network of trial tranches, an area of around 50 ha was then verified, and in a place with an area of around 45 hectares, several settlements were identified, some of them in direct relation to the corresponding necropolises (Pl. I/1). As follows, in chronological order. Only faint traces of a mobile presence (shepherds?) from the late Bronze Age (in segments I and II of the site). Also isolated traces of the La Tène C period (sement I). Closer to the old Roman road between *Napoca* and Gherla – a typical Roman *villa rustica* (segment II), positioned in the rural territory of the former Roman city of Napoca (sometime during the 2nd–3rd centuries AD)[1]. Long after that, relatively shallow cremation graves were dug among the Roman ruins (segment II of the site), the chronological framework of which focuses on the 8th century; most of these cremations were affected by subsequent inhumations, with small shards from clay urns and very small fragments of calcined bones being found everywhere during the research of the inhumation graves, around them and even in their fill. The settlement corresponding to this older cemetery (8th century AD) was located cca. 500 m to the north-northeast, very close to the left bank of the Someșul Mic river (part of the site and designated with the symbol I)[2]. To return to the previously mentioned cremation necropolis, arranged among the ruins from the Roman period, in exactly the same place (segment II of the site), a cemetery with Christian burials was planned, dating back to the 11th–12th centuries AD (inhumations, with minor deviations oriented in the west-east direction)[3]. The initial surveys also allowed the identification of the corresponding settlement (component III of the complex site at Jucu) of the necropolis with inhumations, but this was only captured through a few structures positioned at one of its edges.

Initially a preventive archaeological excavation, after that the archaeological site at Jucu remained under official control, guaranteed by the Ministry of Culture and the office that represents it in the territory. On the site of the former Roman *villa*, after that intervening early medieval cremations, followed later by a Christian inhumation, a photovoltaic park has now been established[4]. In the 2007 campaign, 80 inhumation graves dating back to the 11th–12th centuries were documented, among these, nine cremations from the previous period[5]. It should be emphasized that the two necropolises, although on the same site, were used at different times and without any connection between them. Since 2014, the collaboration between the Institute of Cluj and Transylvania Bioarchaeology has been ongoing, with the important stakes of analyses entrusted to bioarchaeology[6]. The 2014-2019, 2022 and 2024 seasons of excavation have since recovered the remains of an additional 56 inhumed individuals and two additional cremations. Regarding the necropolis, whose center of gravity refers to the 8th century, the answer to the question of whether it was a mixed one, with cremation and inhumation being practiced on the same site (the so-called cemeteries of ”the Transylvanian Mediaș group„) remains uncertain. Due to the lack of inventories of the vast majority of inhumation graves, perhaps the answer to this question lies in the unusual orientation of some of the inhumation graves.

The skeletal analysis of these has been underway since the 2014 season. Preliminary analyses of the inhumation burials revealed individuals of all age groups and

1 DIACONESCU 2012.

2 BONTA 2017 and STANCIU *et alii* 2016.

3 This cemetery was certainly used in the second half of the 11th century and until around the middle of the 12th century. Only two coins have been found so far, both issued during the time of Ladislaus I (1077–1095). They were determined by Dr. Keve László, from the Târgu Mureș County Museum. The data obtained using radioactive carbon also points to the same period (FILIPEK *et alii* 20020, p. 218).

4 Its development, with interventions that did not penetrate too deeply into the soil, represented a chance to preserve and investigate the two early medieval necropolises on site.

5 Another cremation grave was investigated in 2015, with only the bottom of the urn preserved – grave 15/2015 (CCAR 2016, p. 49), then another was identified in 2016, grave 22 (CCAR 2017, p. 80).

6 Except for the present report (also except during the pandemic, years 2020-2021, when the Jucu Project was interrupted), annual reports in CCAR, as follows, each time references to the previous year’s campaign: 2015 (97–98, no. 46); 2016 (47–50, no. 23); 2017 (79–81, no. 40); 2018 (69–73 no. 33); 2019 (100–107, no. 38); 2020 (214–221, no. 41); 2023 (p. 220–222, no. 43).

both sexes, as well as various pathological conditions[7]. The re-analysis of the remains from the 2007 excavation are also in progress.

Current Site Progress

The ongoing goals for the site were to fully excavate the area as a combined rescue and training excavation for students (it is estimated that the cemetery contains many more inhumations). This includes merging prior archaeological excavation information and mapping with ongoing excavations. Most inhumation graves are found to be oriented SW-NE (but the deviation is small from the current W-E direction), which is consistent with the 2007 excavations. However, Burials 57 and 59 have a more noticeable SW-NE orientation compared to the other burials in this area of the cemetery, with Burial 59 revealing a stone grave marker. This orientation is also similar to Burial 3, Burial 19, and Burial 34.

As more burials are excavated, it becomes clear that the cemetery seems to contain burials on three differing alignments: W-E, slightly SW-NE, and sharply SW-NE. The excavation of an E-W orientated burial this season (Burial 61), as well as the SE-NW aligned Burial 52 found in 2022, suggests that there may be four „phases". The fact that Burial 61 underlies M. 69, while Burial 52 is cut by M.69 and Burial 45, and the unexcavated feature [372] cuts the foot end of Burial 56, also supports this interpretation. Further radiocarbon dating will be required to determine whether the different alignments correspond to different phases of use of the cemetery, or whether there could be another interpretation.

All excavated burials in 2024 contained non-adults, with the numbers of adults and non-adults in the cemetery now being equal. This supports the interpretation there is no zoning by area, and the greater number of non-adults found in more recent seasons is just a reflection of the greater number of burials found in this area in general. The area currently under excavation is certainly the densest area of burial so far found within the whole cemetery, but further excavation will be needed to determine why this may be the case[8]. As opposed to the 2023 season, when 80% of burials contained jewellery: silver earrings with Burials 53, 55, and 57, a silver twisted-wire finger ring with Burial 56, as well as a silver coin (Ladislaus I) found with Burial 57. Only one 2024 burial (Burial 58) contained any objects: a group of glass beads (SF38) found in the space between the cranium and left shoulder. Only one other special find was identified this season, a small fragment of glass found in layer (355) in square C1 (certainly related to the Roman period habitation and accidentally found in the fill of this burial). The suggestion from the 2019 season that the burials were cut to a standard depth from a relatively flat original ground surface was confirmed this season as the depths of the burials from this square were consistent with those previously excavated.

Current Skeletal Analyses

By the end of the 2024 excavation season, 52/56 of the skeletal remains from the Jucu excavations have been analysed, with several avenues of further investigations underway. To date, of the remains excavated under the investigations, the breakdown of biological sex is 29% of the excavated population is male (n = 15), 31% of excavated population is female (n = 16), and 40% indeterminate (n = 21). There is pronounced sexual dimorphism with the average height of males is 165 cm, and females at 156.35 cm. The age-at-death distribution reveals a distinct catastrophic mortality profile. A catastrophic mortality profile indicates a large mortality curve affecting all members of the population over a short period of time9, and may be the result of infectious disease, natural disaster, food insecurity, or a combination of these variables. This mortality profile is consistent with the narrow range provided from previous radiocarbon dates of 1070 – 1154 calAD.

Additionally, all non-adults exhibit lesions consistent with scurvy. Scorbutic lesions are mainly linked to nutritional deficiencies; however, given the presence of copper jewellery in the graves, and the potential for copper pollution to trigger metabolic disruptions similar to scurvy, it is possible that the lesions observed in the Jucu children are the result of nearby copper metallurgy processing (?). Further research analysing trace element analyses using mass spectrometry (ICP-MS) to show heavy metal exposure, alongside carbon and nitrogen isotope analyses for dietary information, and amelogenin peptide analyses provided biological sex estimation to better understand children's burial customs. The results indicate all children were environmentally exposed to elevated and potentially toxic levels of copper and arsenic[10]. Dietary analyses show a parity with adult diets and possible migrant children. Amelogenin peptides reveal female children having the majority of earrings, necklaces, and finger rings.

Objectives for the site and skeletal analyses are ongoing and will continue until skeletons from current excavations are fully analysed, with a view to a full re-analysis of the previous excavations to combine the datasets. Current analyses demonstrate the wealth of additional information not obtainable from the archaeological context alone, underscoring the importance of combining archaeological context with human remains to reveal major health and potential climate issues that can impact our understanding of the past and present.

Abstract

The Jucu Project (initiated in 2014 through the collaboration between the Institute of Archaeology and Art History in Cluj with Transylvania Bioarchaeology, after a previous preventive archaeological research in 2007) is that of an approach essentially supported by bioarchaeology and what this complex field of research currently proposes. The project is applied to a cemetery with inhumation graves

7 DIABA MESTER 2013.

8 However, it is not certain that at the end of the preventive excavation in 2007 in the area investigated at that time all the existing graves were identified. After the initial stripping of the soil using mechanical means (about 50 cm in depth), successive layers were then manually excavated. But in the late autumn of 2007, the financing of the excavation was interrupted.

9 MARGERISON, KNUSEL 2002.p.

10 FILIPEK *et alii* 2023, 220-221.

datable, as an argumentable point of gravity, during the second half of the 11th century and until around the middle of the 12th century. This is a rural community, whose settlement has already been identified near the necropolis still under research, a segment of the site whose investigation would be worth supporting in the future, especially since this settlement is threatened by the interventions on the ground of increasingly numerous economic projects. On the left bank of the Someșul Mic River and not far from the much better-known Transylvanian site of Dăbâca, the cemetery at Jucu offers important information about the life of a typical settlement at that time. More likely due to the interaction between several factors, not least malnutrition, the analyses conducted are beginning to outline the image of a community faced with subsistence problems.

Rezumat

Miza *Jucu Project* (inițiat în anul 2014 prin colaborarea dintre Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj cu Transylvania Bioarchaeology, după o precedentă cercetare arheologică preventivă din anul 2007) este aceea a unui demers susținut la modul esențial dinspre bioarheologie și ceea ce își propune în actualitate acest domeniu complex al cercetării.

Proiectul este aplicat unui cimitir cu morminte de inhumație, ca punct de greutate argumentabil, databil pe durata celei de-a doua jumătăți a secolului al XI-lea și până în jurul mijlocului secolului al XII-lea. Este vorba despre o comunitate rurală, a cărei așezare a fost deja identificată în apropierea necropolei încă în curs de cercetare, un segment al sitului a cărei investigare ar merita să fie susținută în viitor, mai ales că această așezare este amenințată de intervențiile pe teren ale unor proiecte economice, din ce în ce mai numeroase. Pe malul stâng al Someșului Mic și nu departe de mult mai cunoscutul sit transilvănean de la Dăbâca, cimitirul de la Jucu oferă informații importante despre viața unei așezări obișnuite din acea vreme. Mai sigur datorită interacțiunii dintre mai mulți factori, și nu în ultimul rând malnutriției, analizele susținute încep să contureze imaginea unei comunități confruntate cu problemele subzistenței.

Bibliografie:

BONTA 2017 – Bonta, C. D., *Locuirea din bazinul Someşului Mic în secolele VII-IX: aşezarea de la Jucu de Sus-Răscruci (judeţul Cluj)*, în: Bibl. Mus. Marisiensis XIV, Mega, Cluj-Napoca.

DIACONESCU 2012 – Diaconescu, Al., *Juc-Herghelie. O fermă în interiorul anticei Napoca şi aprovizionarea cu cai a armatei romane*, în: Bibl. Mus. Napocensis 39, Mega, Cluj-Napoca.

DIANA, MEȘTER 2013 – Diana, A., Meșter, M., *Meeting an Early Medieval Community: A Preliminary Analysis of the Human Skeletal Remains from the Jucu Cemetery (Cluj-Napoca, Romania)*, în: *MCA SN* 9, 2013, p. 199-218.

FILIPEK *et alii* 2020 – Filipek, K.-L., Tucker, K., Stanciu, I., Loeffelmann, T., Ogden, N., Beck, S., Kohnle C., Oliverson, M., Crowther, M., *Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj. Punct: „Râtul boilor (parcul industrial TETAROM III)”*, în: *CCAR. Campania 2019*, 2020, 214-221, no. 41.

FILIPEK *et alii* 2023 – Filipek, K.-L., White-Iribhogbe, K., Stanciu, I., Loeffelmann, T., Oliverson, M., Crowther, M., Remsey, T., Tranca, T., *Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj. Punct: Râtul boilor (parcul industrial TETAROM III)*, în: *CCAR. Campania 2022*, 2023, 220-222, no. 43.

MARGERISON, KNUSEL 2002 – Margerison, B. J., Knusel, C., *Paleodemographic comparison of a catastrophic and an attritional death assemblage*, in: *American Journal of Physical Anthropology* 119/2, p. 134-143.

STANCIU 2014 – Stanciu, I., *A well from the Early Medieval settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania)*, în: Cociş S. (ed.), *Archäologische Beiträge. Gendenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt*, Mega, Cluj-Napoca 2014, p. 325-339.

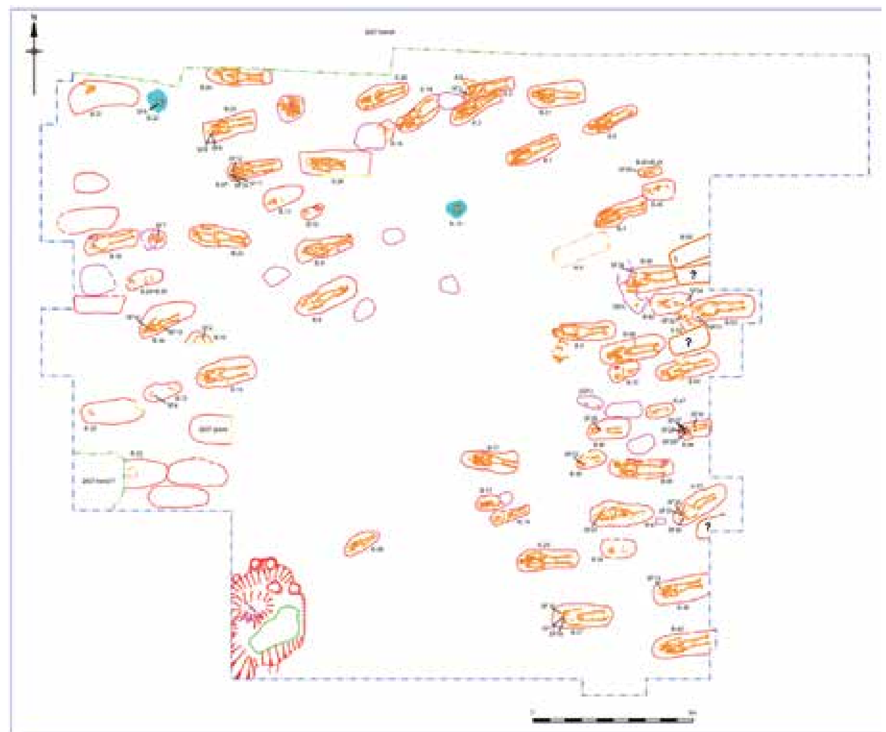
STANCIU *et alii* 2016 – Stanciu, I., Beldiman C., Sztancs, D.-M., Bonta, C.-D., *Economic and Everyday Life Facets in an Early Medieval Settlement from North-Western Transylvania, Reflected by the Bone Artefacts*, în: *Ephemeris Napocensis* 26, 2016, p. 121-199.

Illustrations list:

Pl. I. Jucu de Sus–TETAROM III / “Râtul boilor”. Jucu de Sus–TETAROM III / “Râtul boilor”. Positioning the archaeological site in the geographical context of the place, with the component segments (1). Inside a Roman *villa rustica*, the cemetery plan with inhumation graves, also marked with the distribution of cremationa (A): preventive research from 2007 (3 – the plan of the Roman construction is partially specified) and the graves identified during subsequent campaigns (2). Burial 23 from 2007, notable for the use of Roman building materials available on site for the arrangement of some of the inhumation tombs, namely brick, tiles (B) and stone (C).

Fig. 1. Poziționarea sitului cu segmentele componente

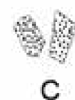

Fig. 2. În interiorul construcției romane, planul cimitirului cu morminte de inhumație cercetarea preventivă din anul 2007, marcată fiind și distribuția celor de incinerație (A); de remarcat fiind utilizarea materialelor de construcție romane disponibile la fața locului pentru amenajarea unora dintre mormintele de inhumație, respectiv cărămidă, țigle (B) și piatră (C)

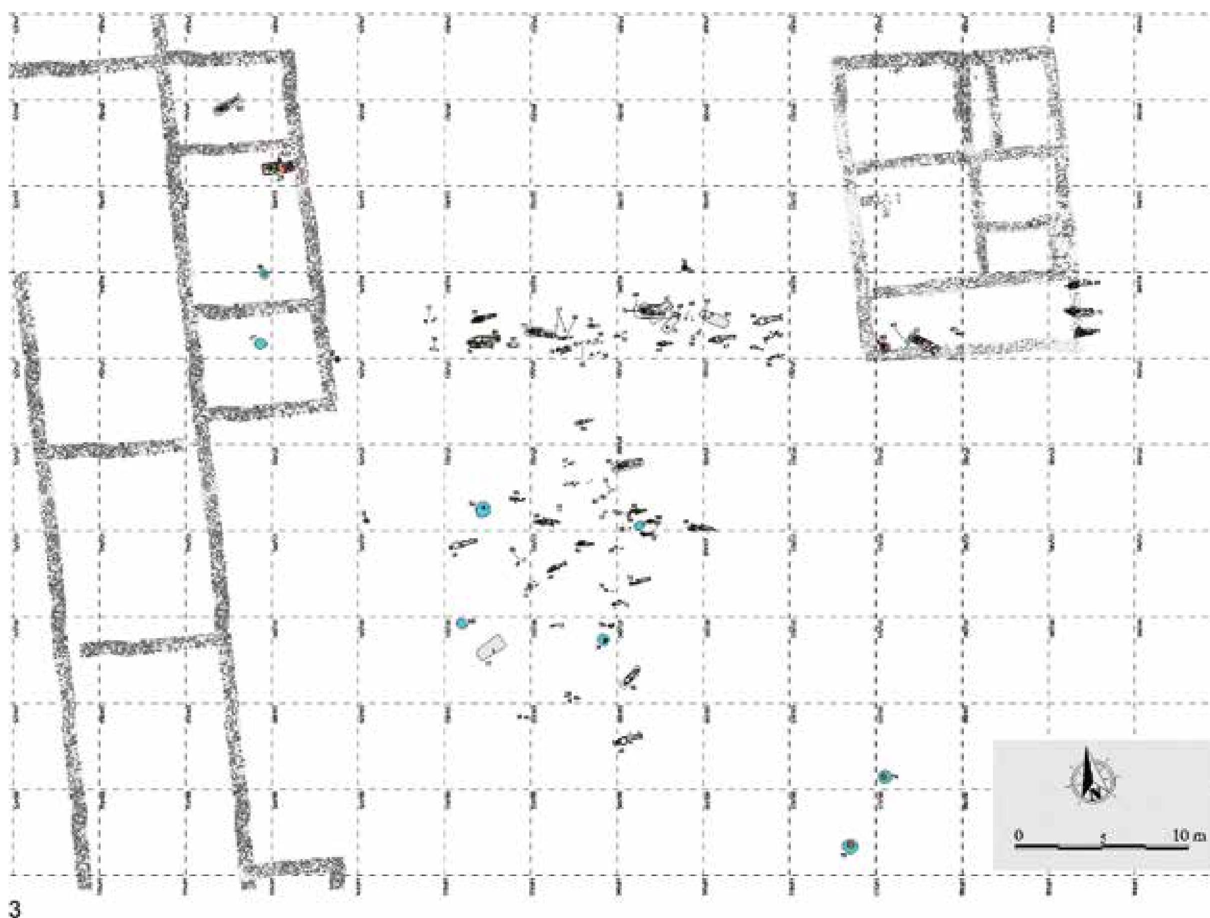

Fig. 3. Planul construcției romane este parțial precizat și mormintele identificate pe durata campaniilor ulterioare (2)

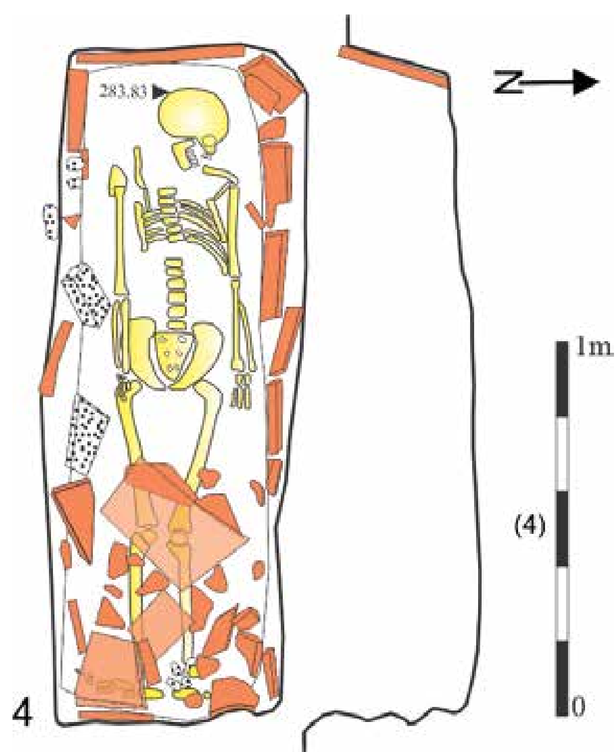

Fig. 4. Mormântul 23 din anul 2007

38. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș Severin
Punct: Peste ziduri [Tibiscum]

Tip de sit: 121 (castru), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană)
Cod RAN: 51038.01; **cod LMI:** CS-I-s-A-10805
Autorizație nr. 76/14.05.2024
Colectiv: Adrian Ardeţ (Academia Română. Filiala Timișoara/MJERG Caransebeş) – responsabil ştiinţific; Lucia Carmen Ardeţ (Colegiul Național „Traian Doda" Caransebeș) – responsabil sector; Iulian Leonti (MJERG Caransebeș); Mariana Balaci-Crînguş - (UV Timișoara) - responsabil sector; Simona Daniela Glicheria Regep (UV Timișoara) – responsabil sector
Perioada desfășurării cercetării: 15.07 – 4.08.2024

Scurtă prezentare a sitului

Situat în partea de sud-vest a României, pe graniţa de vest a Daciei romane, într-o zonă depresionară, traversată de râul Timiş şi Bistra, castrul și așezarea de la *Tibiscum* au reprezentat un loc strategic important în apărarea militară a provinciei romane.

Ruinele antice se află răspândite pe raza satelor Jupa şi Iaz fiind despărţite astăzi de cursul râului Timiş.

Aşezarea a avut la început statutul de *vicus* militar, iar la începutul secolului III d.Hr. primeşte statutul de *municipium*, în timpul împăratului Septimius Severus (193 – 211 d. Chr.).

Cercetările arheologice sistematice au fost inițiate și conduse de profesorul Marius Moga, până în anul 1976, când responsabilitatea ştiinţifică a şantierului a revenit d-nei prof. univ. dr. Doina Benea, iar din anul 2011 cercetările arheologice la *Tibiscum* sunt coordonate de dr. Adrian Ardeț de la Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș.

Obiectivele cercetării

Cercetările arheologice realizate la *Tibiscum* (Jupa, jud. Caraș-Severin) în anul 2024 au continuat la cele două obiective inițiate în anii precedenți: clădirea XV din *vicus*-ul militar și castrul mare.

Vicus-ul militar

În campania arheologică din 2024, cercetarea sistematică din așezarea civilă, în sectorul UVT, s-a concentrat pe realizarea ultimei secțiuni la clădirea XV din așezarea civilă. Astfel, s-a trasat o secțiune de 5x4 m pe latura de vest a edificiului. Odată cu trasarea și cercetarea acestei secțiuni se va încheia și cercetarea exhaustivă a acestei clădiri care a avut un rol religios pentru locuitorii așezării de pe malul râului Timiș.

În interiorul acestei secțiuni s-a conturat zidul de vest care închide templul, dar și zidul de interior al pridvorului. Din păcate, zona unde cele două ziduri ar fi trebuit să se unească este foarte distrusă, am regăsit mai degrabă o grămadă de pietre de râu și mortar care făceau parte din cele două ziduri. Zidul de vest are o lățime de 0,90 m, păstrând o elevație de 0,50 m. Zidul pridvorului are o lățime de 0,80 m și a fost prins pe o lungime de 1 m în această secțiune. Ambele ziduri au fost construite din piatră de râu legată cu mortar.

Din cercetările efectuate în campaniile anterioare știm faptul că a existat un zid median, de interior care împărțea spațiul în două *cellae*. În această campanie, în interiorul *cellae*-i de vest au apărut prinse într-un strat de lut fragmentele de la o amforă și de la un vas de mari dimensiuni realizat din ceramică de culoare cenușie. De remarcat că în exteriorul zidului de vest al templului a existat o stradelă de pietriș, cu o grosime de aproximativ 10-12 cm. care facilita accesul în jurul acestui edificiu.

În interiorul acestei secțiuni am continuat să ne adâncim și astfel am ajuns la ultimul nivel de lemn care nu are nici o legătură cu construcția din piatră. Acest ultim nivel de lemn de locuire din *vicus* apare la aproximativ 1 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Zidul de vest al edificiului de piatră taie un drum de pietriș care era funcțional în ultima fază de lemn. Acest drum are o grosime de 0,40 m. În secțiunea trasată de noi am surprins 2,4 m din acest drum. Lățimea drumului nu o cunoaștem pentru că intră sub profilul de vest al secțiunii.

În acest ultim nivel de lemn am surprins parțial o locuință din chirpic, cu două încăperi. Această locuință am surprins-o în spațiul interior al *cellae*-i de vest. Într-una dintre încăperi am surprins o podea subțire de mortar pe o lungime de 1,60 m. Din cea de a doua încăpere am prins doar o lățime parțială de 0,85 m, apoi intră sub zidul edificiului de piatră.

Un alt aspect important pe care l-am surprins în profilul de nord al secțiunii este o amenajare de piatră de râu prinsă într-un strat de lut. Adâncimea la care s-a conturat este de 0,30 m și lungimea acestei amenajări este de 1,95 m. Grosimea acestei amenajări este de 40-45 cm. Considerăm că aceasta este partea de fundație pentru o platformă care a jucat un rol important în cadrul templului, poate chiar să fie baza altarului (?).

Cercetarea arheologică din campania lui 2024 s-a oprit pe nivelul de amenajare dintre nivelele 2 și 3 de lemn din partea aceasta a *vicus*-ului. Cel mai important este faptul că aceasta a fost ultima campanie în cadrul căreia ne-am concentrat atenția pe cercetarea edificiului cu rol religios din *vicus*. De asemenea, avem certitudinea că pe latura de vest a acestuia a existat o stradelă din pietriș, lucru care susține ideea că era circulat acest spațiu aflat la vest de templu, fie pentru ritualul desfășurat aici, de înconjurare în anumite procesiuni, fie de a ajunge la o altă clădire aflată în imediata apropiere a edificiului nostru numit CXV din așezarea civilă.

Castrul mare

Cercetarea arheologică din anul 2024 realizată în castrul mare a fost o continuare a celor începute anterior. Secțiunea a fost trasată pe axa ce leagă colțul de nord-vest al castrului mare de colțul de nord-vest al comandamentului. Secțiunea din 2024, trasată la 0,50 m față de secțiunea din anul 2019, a avut lungimea de 6,50 m și lățimea de 1,50 m, caroiaj din 1 m în 1 m. Obiectivul cercetării a avut ca scop surprinderea structurii interne a castrului mare, în apropierea laturii de nord a *principiei*.

Cercetarea arheologică a surprins la adâncimea de 0,30 - 0,80 m nivelul de locuire din castrul mare, reprezentat de stratul de pământ de culoare cenușie cu fragmente de piatră de carieră, mortar și sporadic, fragmente de cărămidă. Acest nivel a fost realizat pe un strat de lut compact, lat de

0,10 - 0,20 m. Următoarele trei straturi, late de 0,90 - 0,95 m, sunt reprezentate de straturi de nisip și pietriș. În colțul de sud-est al secțiunii a fost surprinsă, la adâncimea de 1,90 m, o amenajare realizată din piatră de râu legată cu lut, fără material arheologic. Stratul steril a fost surprins la adâncimea de 1,95-2,00 m.

Materialul arheologic descoperit este reprezentat de fragmente ceramice (fragmente de vase).

Abstract

In the 2024 archaeological campaign, the systematic survey of the civil settlement in the UVT sector focused on the realization of the last section at Building XV of the civil settlement. The 5 x 4 m section was realized on the west side of the building. With the tracing and research of this section, the exhaustive research of this building, which had a religious role for the inhabitants of the settlement on the bank of the Timiș river, will be completed.

Inside this section, the western wall enclosing the temple and the inner wall of the porch were outlined. Unfortunately, the area where the two walls should have joined is very destroyed, we found rather a pile of river stones and mortar that were part of the two walls. The west wall is 0.90m wide, retaining an elevation of 0.50 m. The porch wall is 0.80m wide and has been trapped for 1m in this section. Both walls were constructed of mortared river stone. In this last wooden level we partially captured a two-room chirpic dwelling. This dwelling was captured in the interior of the west cell. In one of the rooms we have captured a thin mortar floor 1.60 meters long. From the second room I caught only a partial width of 0.85 m, then it enters under the wall of the stone building. Most importantly, this was the last campaign during which we focused our attention on the investigation of the religious building in the vicus.

Bibliografie:

ARDEȚ 2022 – Adrian Ardeț, *The Limes Program and the Integration of the Tibiscum Archaeological Heritage into UNESCO*, în Integration of Archeological Heritage interpretation into practice: Concepts and case studies, Beograd, 2022, p. 29-40.

ARDEȚ, ZERBINI 2023 – Adrian Ardeț, Livio Zerbini, Tibiscum e le Dacia, Ferrara, 2023.

ARDEȚ 2022 – Lucia Carmen Ardeţ, *Viaţa religioasă la Tibiscum, Cluj-Napoca, 2022* (teză de doctorat).

BENEA 2018 - Doina Benea, *Castrul roman de la Tibiscum*, Timișoara, 2018.

BENEA *et alii* 2014 – Doina Benea, Simona Regep, *Cercetări arheologice în castrul mare de la Tibiscum (I)*, în *Banatica*, 24/1, 2014, p. 67-84.

BENEA *et alii* 2015 – Doina Benea, Simona Regep, Ștampile *tegulare romane de la Tibiscum*, în *Analele Banatului, S.N.*, 23, 2015, p. 187-205.

BENEA *et alii* 2006 – Doina Benea, Mariana Crînguş, Simona Regep-Vlascici, Atalia Ştefănescu, *Arta şi tehnica emailului în Dacia Romană*, Ed. Excelsior Art, Timişoara, 2006.

PISO, ARDEȚ, TIMOC 2020 – Ioan Piso, Adrian Ardeț, Călin Timoc, *Inscriptiones Daciae Romanae, Appendix III***,** în Inscriptiones laterum museorum Banatus Temesiensis, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020.

39. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea
Punct: Orgame [Argamum]

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 119 (așezare civilă), 122 (cetate), 13 (structură de cult/religioasă), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 16 (Hallstatt), 3 (epoca antică), 31 (epoca greacă), 312 (epoca clasică), 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină), 41 (epoca bizantină)

Cod RAN: 160653.02.02; 160653.02.03

Cod LMI: TL-I-m-A-05808.01; TL-I-m-A-05808.02; TL-I-m-A-05808.03

Autorizația nr. 108/2024

Colectiv: Dorel Paraschiv – responsabil științific; George Nuţu, Gabriel Grumăzescu, (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (MC/UDJ Galați), Ștefan Honcu, Daniel Malaxa, Lucian Munteanu (IA Iași), Bernd Päffgen (Ludwig Maximilian Universität München), Martin Lemke, Karolina Trusz (University of Warsaw, Faculty of Archaeology, Department of Barbaricum and Roman Provincial Archaeology), Dan Bălteanu (DJC Dolj), Alina Elena Pop (UAIC Iași), Alex-Marian Cornea (Muzeul Vrancei), Bogdan-Andrei Chiriloaie (doctorand, ULB Sibiu), Ionuț-Andrei Chirilă, Bianca Milea, Ștefan Matei Ilie, Andrei Ghițu, Leonard Fulga, Dan Ghițu, Ana Elena Harhătă, Ema Tîrdea, Emanuel Lungu (doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC), Antonia Paraschiv (studentă, UB), Paul Condrat (profesor, Jurilovca)

Perioada desfășurării cercetării: iulie și 1.09 – 31.10.2024

Cercetările arheologice s-au desfășurat pe trei sectoare: Incintă Nord (responsabil George Nuțu) și Poarta Mică (responsabil Ștefan Honcu) și în punctul „Zimbru" (responsabil Gabriel Grumăzescu). Finanțarea a fost asigurată de Ministerul Culturii și ICEM Tulcea.

Sector Incintă Nord

George Nuțu, Martin Lemke

Cercetările arheologice sistematice din campania anului 2024 pe sectorul Incintă Nord s-au concentrat pe două direcții. Prima a constat în stabilirea unei stratigrafii generale în această suprafață, prin practicarea unui sondaj în proximitatea incintei – mai exact în R1 din edificiul 2. (Pl. I) În continuare, având în vedere fondurile limitate, ne-am concentrat pe cercetarea R2 unde apăreau cel puțin trei linii de ziduri și cercetarea sumară a R3, cea mai sudică dintre cele trei încăperi aflate pe aripa estică a E2.

Sondajul #1/2024 a fost practicat în sfertul de NV al R1 și are punctul de referință la ▼1,80 m sub cota superioară a incintei. Dimensiunile au fost adaptate straturilor masive de dărâmătură din această zonă și sunt de aproximativ 4 x 3,50 m, divizat în două jumătăți pe axa E-V.

Prima unitate stratigrafică (US 1-01) este un pământ gri cu o cantitate mare de pietre de dimensiuni medii și cantități considerabile de ceramică. US 1-02 este format din

pietre de diferite dimensiuni provenite de la pereți, pământ cenușiu și ceramică. US 1-03 stratul devine ușor nisipos, mai puține pietre. Acesta pare să fie asociat cu un segment de zid din piatră legată cu pământ orientat E-V, distanțat la cca 1 m de zidul fortificației, care atestă o fază anterioară.

US 1-03 prezintă mai mult nisip, bucăți de mortar și cărbune.

US 1-04 – ▼2,38 m strat de distrugere, cu multe bucăți de cărbune, cărămizi arse și cenușă în care a fost descoperit, alături de ceramică, și un piron de fier cu bucăți de lemn conservate. Acest strat se continuă până la ▼2,48 m printr-un strat de moloz cu numeroase țigel de la un acoperiș căzut. Baza acestui strat este la ▼2,53 m și se încheie printr-un strat masiv de țiglă, cărbune, cărămidă arsă și ceramică bizantină timpurie.

Între 2,74 - 2,78 m a fost descoperită o vatră (US 1-05) cu dimensiunile de 0,80 x 0,55 m, înconjurată de un zid de cărămidă arsă. În jurul acesteia a fost descoperit un strat de arsură cu bucăți de cărbune și oase de animale și oase de pește.

US 1-06 a apărut la S de vatră și constă într-un strat de moloz cu piatră și sub care un strat de pământ întunecat delimitează următoarea unitate stratigrafică – US 1-07 în care a fost descoperit un obiect din fier la ▼ 2,90 m.

În partea de nord a șanțului a fost descoperit un zid (US 1-11) păstrat la nivelul fundației, care taie șanțul pe direcția E-V și are lățimea de 0,80 m. Partea superioară a acestui zid – afectată de o intervenție ulterioară – este la ▼2,60 m, iar baza este la ▼3,60 m unde apare roca nativă.

La sud de zid apare un strat de nivelare (?) cu pietre de mărime medie (US 1-08) urmat de us strat de loess (US 1-09). Stratul de pe ambele părți ale zidului este solul de deasupra rocii de bază.

În apropierea zidului, în partea de sud, a fost identificată o mică groapă care conține doar pământ și pietre. O groapă identică este vizibilă în secțiunea E. Ambele au dimensiuni apropiate – 0,40 x 0,35 x 0,35 m.

Cercetările în R2, respectiv R3 au început prin practicarea unei secțiuni de 1,50 lățime pe direcția N-S. În anul anterior s-a degajat un strat de dărâmătură de 0,70 – 1 m pornind de la vegetal.

Din punct de vedere stratigrafic în R2, sub cota atinsa în 2023, între ▼2,35-2,50 m, a apărut un strat de pământ cenușiu, relativ omogen, cu piatră fasonată sumar, de dimensiuni reduse, câteva fragmente de țiglă și olană. Materialul arheologic este redus; amfore LR1, 2 și LR3, câteva fragmente de oale de bucătărie. În proximitatea zidului [4307] a fost descoperită o bază de pahar de sticlă și o bază de la o farfurie Hayes 3 ștampilată (păun?) și un fragment de geam.

Ulterior, a fost secționată zona de V a R2, spre zidul [4304]. La ▼2,50 a fost descoperit nivelul de călcare asociat cu R2.2 (a II-a fază de locuire). Este o podea cu urme de chirpic, pământ cenușiu și puternic arsă, în particular spre zona de nord. Urmele consistente de arsură sunt amestecate cu fragmente ceramice târzii (sec. V-VI p.Chr.). În umplutură (deasupra nivelului de călcare) au fot descoperite numeroase fragmente ceramice – amfore, oale și un fragment de geam.

[4401] este un strat consistent de pământ ars și cenușă peste care a funcționat un nivel de pământ bătătorit (N III). Pe acest nivel a funcționat o vatră [4402] păstrată fragmentar în colțul de NV al încăperii R2, la ▼2,50 m. Dimensiunile – atât cât au fost delimitate în campania acestui an – sunt de 0,60 x 0,60 m și pare să fi fost amenajată peste un segment de zid orientat NV-SE, demantelat cu această ocazie.

Între ▼2,85-2,95 a fost identificat nivelul de cenușă și pământ ars, în particular în zona de nord. În această zonă sunt vizibile urme puternice de arsură, întrerupte de lentile de pământ gălbui.

Materialul arheologic este amestecat într-un pământ cenușiu cu arsură și nuclee de cărbune. Au fost descoperite numeroase fragmente de cărămidă, țigle și olane. Ceramica este reprezentată de farfurii Hayes 3, fragmente de amforă LR1 și LR2, *vasa potatoria* și câteva fragmente de *dolia*. Tot în acest nivel (sec. V p.Chr.) au fot descoperite în colțul de NE două monede și mici fragmente de obiecte din bronz puternic arse. În aceeași zonă a fost descoperit și un fragment masiv de la o lamă din fier cu urme puternice de arsură secundară – o posibilă lamă de *spatha*.

Cercetările în campania viitoare vor fi concentrate în încăperea R3, în vederea lămuririi fazelor constructive a edificiului, planimetriei și cronologiei acestuia.

Sector Poarta Mică

Ștefan Honcu, Daniel Malaxa, Alex-Marian Cornea, Ionuț-Andrei Chirilă, Bogdan-Andrei Chiriloaie, Alina Elena Pop, Ana Elena Harhătă, Ema Tîrdea, Emanuel Lungu

Cercetările arheologice realizate la sfârșitul lunii iulie a acestui an, au avut în 2 obiective majore: stabilirea momentului în care a fost construită „Poarta Mică”, respectiv încercarea de a extrage cât mai multe informații privitoare la stratigrafia și funcția anumitor edificii identificate pe parcursul campaniilor anterioare.

Într-o primă etapă a avut loc îndepărtarea vegetației de pe edificiile cercetate anterior, iar mai apoi continuarea excavării în cadrul edificiului E4, fiind identificate, pe toată suprafața acestuia, noi unități stratigrafice: US 0007, US 0008, US 0009, respectiv US 00010. Unitatea stratigrafică US 0007 s-a conturat în partea de nord a canalului de apă reziduală, lângă profilul de vest, și reprezintă un strat de amenajare/ nivelare în vederea terasării zonei pentru ridicarea viitoarelor clădiri din zonă., fiind alcătuită dintr-un pământ galben-cenușiu, tasat, cu oase, fragmente ceramice, respectiv blochete de calcar, fiind descoperită și o monedă de sec. V p.Chr.

Unitatea stratigrafică US 0008 reprezintă în fapt, o zonă pentru aruncarea resturilor menajere. Această unitate stratigrafică este constituită dintr-un pământ prăfos de culoare galben cenușiu, afânat, cu foarte multe oase de pește, fragmente ceramice sporadice, oase de origine animală, fragmente de sticlă, fiind descoperite și o monedă, un cercel, un pandantiv și un fusaiolă

US 0009 reprezintă o intervenție ulterioară, umplutura acesteia fiind constituită dintr-un pământ prăfos de culoare cenușie, foarte afânat, având în compoziție fragmente

de sticlă, pietre, oase, o monedă, iar în partea mediană fiind prezente mai multe blochete de calcar sparte.

US 00010 reprezintă un nivel de incendiere asupra structurii de chirpici a zidului unui edificiu, probabil E3, datat în prima jumătate a secolului V p.Chr., fiind constituită dintr-un pământ tasat de culoare orange, amestecat cu un pământ prăfos de culoare cenușie, fiind descoperite fragmente ceramice și oase de origine animală.

Un alt obiectiv asupra căruia ne-am îndreptat atenția a fost reprezentat de sondajul realizat între edificiul E1 și canalul de apă reziduală, unde s-a conturat podeaua unui edificiu identificat în campania anterioară. Aceasta constă într-un strat de dale de calcar, grupate pe șiruri, de dimensiuni mici și medii, care se conturează mai clar în colțul de nord al sondajului. În colțul de sud-est dalele continuă, fiind în conexiune cu șirul prezent în colțul de nord. Deasupra podelei din dale a fost aplicat un strat de lut amestecat cu pleavă cu grosimea de 1-5 cm, nefiind compact pe toată suprafața. În colțul de sud-est podeaua a fost perforată, pe o suprafață de 60 x 76 cm, lucru ce s-a întâmplat în urma incendierii edificiului. Latura de sud și parțial latura de vest sunt mărginite de zidurile edificiului E3 ce sunt constituite din dale de calcar fasonate și legate cu pământ galben.

Următorul pas a reprezentat extinderea sondajului cu scopul de a identifica latura de est a edificiului E1. Primul strat identificat reprezintă un nivel de incendiere în compoziția căruia s-a identificat multă dărmătură, materiale de construcție (*tegulae*, olane), fragmente de chiup, ceramică, respectiv de sticlă, fiind descoperită și o monedă de secol IV. Următorul nivel rezultat reprezintă o nouă unitate stratigrafică, denumită US 0003, care reprezintă o podea puternic tasată, de culoare galbenă. În compoziția sa s-au identificat fragmente ceramice și resturi de origine animală.

Ultimul obiectiv major realizat în cadrul acestei campanii, a fost reprezentat de continuarea cercetării în sondajul din fața porții, în vederea verificării stratigrafiei zidului de incintă și implicit a porții. Astfel, a rezultat următoarea situație stratigrafică:

- primul strat reprezintă un nivel de distrugere, constituit dintr-un strat de pământ cenușiu, cu grosimea de 25 cm, amestecat cu calcar, *tegulae*, ceramică și oase, fiind datat în prima jumătate a sec VI p.Chr.;
- al doilea strat reprezintă un strat de pământ cenușiu, cu grosimea de 67 cm, afânat, prăfos, fiind amestecat cu multă dărmătură, ceramică și oase de origine animală. În acest strat a fost descoperită o monedă de secol IV tăiată pe jumătate;
- al treilea strat reprezintă un strat de pământ foarte tasat, de culoare cenușiu-gălbui cu grosimea de aprox. 20-25 cm, cu mult calcar în compoziție și foarte puține fragmente ceramice. Acest strat reprezintă nivelul de construcție a zidului de incintă, fiind identificat pe toată suprafața, mai puțin lângă zidul de incintă unde Paul Nicorescu a realizat un mic sondaj. Acest strat poate fi datat la sf. sec. V, început de secol VI p.Chr.
- al patrulea strat reprezintă un strat de pământ brun cenușiu, afânat, granulos cu puțin material arheologic. Probabil, stratul a fost adus pentru nivelarea zonei, având în compoziție material datat sec VI a.Chr. Datarea s-a realizat pe baza unui vârf de săgeată premonetar descoperit în acest strat, dar și a ceramicii de tradiție locală.

În urma demontării celui de-al patrulea strat a fost surprinsă o groapă, la adâncimea de aprox. -1 m pe care am denumit-o US 0006. Forma în plan este neregulată, orientată pe direcția N-V, fiind tăiată de zidul de incintă, iar în zona de sud-est, spre zidul de incintă, groapa prezintă o zonă compactă cu pietre. Această descoperire este importantă în vederea obținerii de noi referințe cu privire la locuirea din perioada greacă - arhaică precum și a contactului acestor din urmă cu populația locală, deoarece ceramica din groapă este atribuită atât perioadei arhaice, cât și culturii Babadag. Deși ultima fază a culturii Babadag se încadrează între secolul VIII și prima jumătate a secolului VII, în lipsa unor date mult mai concrete, precum și a altor situații arheologice întâlnite în cadrul cetății, nu putem vorbi despre o prelungire a existenței acestei culturi în perioada următoare a colonizării grecești.

Cercetările viitoare urmăresc terminarea gropii deoarece din anumite motive aceasta nu a putut fi cercetată integral, urmând să reluăm cercetarea în edificiile identificate în campaniile anterioare, iar în economia timpului să reușim extinderea secțiunii S1.

Punctul „Zimbru”

Gabriel Grumăzescu, Dorel Paraschiv, Dan Bălteanu, Bianca Milea, Ștefan Matei Ilie, Andrei Ghițu, Leonard Fulga, Dan Ghițu, Antonia Paraschiv

Cercetările arheologice sistematice din campania anului 2024 s-au axat în două puncte de interes, și anume, în punctul cunoscut de localnici ca „La Zimbru” și la aproximativ 500 m Est pe faleza lacului Razelm, știindu-se că în acest loc există ziduri despre care se cunosc prea puține date. Punctul „La Zimbru este amplasat la 4,5 km Vest de cetatea Argamum.

În punctul „La Zimbru„ Maria Coja a cercetat în anii ‘70 două cuptoare de olar, avansând ipoteza că în zonă se mai află și alte asemenea cuptoare cu scopul arderii materialelor ceramice, inclusiv al ceramicii (Maria Coja, *Cuptoare antice descoperite în raza cetății de pe Capul Dolojman*, în Peuce, 6, 1977, pp. 166-167; 176-179, Pl. VI-IX). Cunoscându-se informațiile transmise de Maria Coja, am avut ca obiectiv diagnosticarea invazivă a terenului „La Zimbru” (carte funciară 30531) cu scopul delimitării posibilei existențe a unui nucleu de ateliere din zona respectivă.

În lipsa unor metodologii non-invazive științifice prin care s-ar fi putut radiografia mai cu precizie terenul, s-au efectuat cercetări de suprafață pentru a marca, cel puțin „intuitiv” zonele pe care ar urma să fie făcute sondajele. Terenul respectiv se prezintă abrupt, lutos, propice așezării unor ateliere în zonă, având și sursă de apă în apropiere.

Sondaj 1

Orientat NE-SV, cu o lungime de 5 m și 1 lățime. Stratigrafia se prezintă în felul următor: 0 – 0,30 cm vegetal – sediment brun-închis; 0,30 – 0,80 m – sediment brun-gălbui. În stratul vegetal (0 – 0,30 m) au fost identificate diferite fragmente ceramice (toartă oală, buză de amforă) și material de construcție (tegule, cărămidă).

Sondaj 2

Orientat NE-SV, cu o lungime de 5 m și o lățime de 1 m. Stratigrafia se prezintă în felul următor: 0 – 0,30 cm – sediment brun-gălbui (vegetal); 0,30 – 1 m – sediment galben-lutos, amestecat cu calcar. În cadrul acestui sondaj nu au fost identificate material de factură arheologică.

Sondaj 3

Orientat NV-SE, păstrează dimensiunile standard ale sondajelor (5 x 1 m). Stratigrafia se prezintă după cum urmează: 0 – 0,20 cm – sediment brun-închis (vegetal); 0,20 – 1,10 cm – sediment galben-nisipos cu impurități de calcar. În colțul vestic al secțiunii a fost atinsă stânca. Sondajul 3 a fost amplasat la aproximativ 20 m față de locul unde Maria Coja a efectuat cercetarea cuptoarelor. Au fost descoperite câteva fragmente ceramice atipice și material de construcții, cărămidă fragmentară în special.

Sondaj 4

Orientat SV-NE, cu dimensiunile amintite la sondajele anterioare. Stratigrafia se prezintă în felul următor: 0 – 0,25 cm - sediment brun-gălbui (vegetal); 0,25 -0,50 – sediment gălbui-închis cu pigment de calcar alb și roșu în compoziție. Nu au fost descoperite materiale arheologice. Solul roșiatic observat în cadrul acestui sondaj, posibil să fie asemănător cu petele observate de M. Coja prin care propunea existența unui număr însemnat de cuptoare, însă, cel mai probabil acesta provine de la calcarul roșiatic care se află în zonă.

Sondaj 5

Orientat SV-NE, păstrează dimensiunile standard ale sondajelor menționate. Stratigrafia se prezintă după cum urmează: 0 -0,10 cm (vegetal) – sediment brun-închis; adâncimea maximă a sondajului este de aproximativ 0,35 cm. Efectuarea acestui sondaj a relevat prime date cu privire la existența unui posibil nucleu de ateliere. Pe aproximativ întreaga lungime a secțiunii, au fost identificate o posibilă latură a unei anexe. Latura se păstrează precar (posibil și datorită terenul foarte abrupt, pietrele sumar fasonate posibil să se fi deplasat cu timpul).

Sondaj 6

Orientat NV-SE cu dimensiunile standard menționate la sondajele anterioare. Stratigrafia se prezintă după cum urmează: 0 – 0,30 m (vegetal) – sediment brun-închis; 0,30 – 0,55 (treaptă)/ 1 m sediment galben compact. În partea de SV a secțiunii se păstrează latura de vest pe 4 x 1 m a posibilei anexe identificată prin efectuarea sondajului 5. Grosimea zidului nu a fost reperată în totalitate deoarece acesta se păstrează precar, fiind reprezentată prin pietre sumar fasonate deranjate. Au fost identificate fragmente ceramice și osteologice.

Sondaj 7

Orientat NV-SE cu dimensiunile standard menționate la sondajele anterioare. Stratigrafia se prezintă după cum urmează: 0 – 0,30 m (vegetal) – sediment brun-închis; 0,30 – 0,70 (treaptă)/ 1 m sediment galben-compact. În partea de SE a secțiunii se păstrează latura de est a anexei cu dimensiunile pe 1,70 x 1 m. Grosimea zidului nu a fost reperată în totalitate deoarece acesta se păstrează precar, fiind reprezentată prin pietre sumar fasonate deranjate. Au fost identificate fragmente ceramice și osteologice.

Sondaj 8

Amplasat la aproximativ 10 m Nord față de anexa identificată în sondajele 5/6/7. Orientată E-V cu dimensiunile 5 x 1 m. În cadrul cercetării sondajului au fost identificate în centrul secțiunii, imediat sub stratul reprezentat de vegetal (0 – 0,30 m) o aglomerare de chirpic ars la roșu, reprezentând cel mai probabil latura unui perete. De asemenea, în proximitatea vestică a apărut o aglomerare de pietre. Au fost identificate câteva fragmente ceramice și o așchie de silex.

Sondaj 9

Orientat E-V între secțiunile 6 și 7 unde a fost reperată anexa. Deschiderea secțiunii s-a făcut pentru a identifica o posibilă latură NE a axei menționate, însă aceasta nu a fost reperată. Stratigrafia secțiunii este după cum urmează : 0 – 0,35 m (vegetal); 0,35 -1 m – sediment galben-compact. Nu au fost descoperite materiale de factură arheologică.

Sondaj 10

Între sondajul 8 și sondajul 10 a fost lăsat un martor de 0,40 m. În ceea ce privește dimensiunile, sondajul are 3 m lungime pe 1 m lățime. Sondajul a fost efectuat, deoarece în sondajul 8 au fost descoperite aglomerarea de pietre și de lut ars la roșu. Prin deschiderea acestei secțiuni s-a dorit identificarea/continuarea a ceea ce poate reprezenta latura unui perete prin chirpic ars la roșu.

Aproape de centrul secțiunii, în profilul de sud, a fost descoperit o aglomerare de pietre cu lut ars la roșu. În proximitatea de Nord-Vest a apărut o altă aglomerare de pietre ce au fost poziționate circular, asemănător unui pilon de stâlp. Pe linia aglomerării de pietre, posibil piloni pentru o amenajare, sunt vizibile urme puternice de lut ars la roșu, ce provin cel mai probabil fie de la un perete, neexcluzându-se posibilitatea ca prezența chirpicului ars (au fost reperate și chirpic vitrificat) să provină chiar și de la un cuptor. Au fost descoperite câteva fragmente ceramice și chirpic ars.

Sondaj 11

Orientat E-V cu dimensiuni de 5 x 1 m. Stratigrafia se prezintă după cum urmează: 0 -0,15 m (vegetal) sediment brun-închis; 0,15 – 0,30 cm – stâncă (șist). Nu au fost descoperite materiale aheologice.

Sondaj 12

Orientat E-V cu dimensiuni de 3 x 1 m. Stratigrafia se prezintă după cum urmează: 0 -0,25 m (vegetal) sediment brun-închis; 0,25 – 0,35 cm – stâncă (șist). Nu au fost descoperite materiale arheologice.

Sondajul 12 a fost amplasat în apropiere de faleza lacului Razelm. În urma efectuării celor două sondaje (S11-S12) s-a constatat că terenul din apropierea lacului nu este atât de prielnic pentru a putea amplasa posibile cuptoare sau anexe, deoarece stânca la suprafață iar terenul este foarte abrupt.

Sondaj 13

La aproximativ 30 m Vest față de secțiunile S5/6/7/8/9/10, a fost deschisă ultima secțiune a acestei campanii având ca scop delimitarea nucelului pe care l-am identificat prin deschiderea secțiunilor menționate. Secțiunea păstrează dimensiunile standard (5 x 1 m). În ceea ce privește stratigrafia, aceasta se prezintă în felul următor: 0 - 0,30 m (vegetal) – sediment brun-închis; 0,30 – 0,50 m – sediment galben amestecat cu gresie locală. În secțiunea de față nu au fost descoperite materiale arheologice sau structuri.

Edificiu Faleză – Punct „La Zimbru"

La aproximativ 500 m față de terenul „La Zimbru" pe care am reușit să efectuăm 13 sondaje se află un edificiu pe malul lacului Razelm. Acest edificiu este cunoscut ca fiind un „adăpost pescăresc" sau „cherhana", de perioadă modern, însă structura acestuia și amplasarea lui a trezit interesul încât să efectuăm o curățenie pentru a putea observa cu atenție cum și când a fost construit.

Edificiul este orientat N-S cu o lungime totală păstrată a zidului de 10,10 m și o grosime de 0,60 m. Edificiu prezintă o intrare lată de 1,10 m cu trei nivele de trepte. Prima treaptă are înălțimea de 0,15 m și o lățime de 0,44 m; treapta 2 are o înălțime de 0,16 cm și o lățime de 47 cm; treapta 3 care este deplasată are o înălțime de 0,15 m și o lățime de 0,47 m.

Fundația edificiului a fost amplasată pe pietriș, cu o plintă de 0,27 cm înălțime și o lățime de 0,12/0,15 cm . În ceea ce privește înălțimea zidului (ceea ce se mai păstrează actualmente) este de 0,72 m.

De asemenea au fost descoperite și 3 resturi de ziduri țesute perpendicular pe lac, denumite convențional de la Nord la Sud Z1, Z2, Z3. Zidul 1 (nordic): de la linia fundației se păstrează pe o lungime de 0,82 și o grosime de 0,68 m. Zidul 2 (central): de la linia fundației se păstrează pe o lungime 0,46 cm și o grosime de 0,82 m. Zidul 3 (sudic): de la linia fundației se păstrează pe o lungime 0,78 m și o grosime de 0,84 m.

De asemenea, la Nord de Z1 și Sud de Z2 se păstrează porțiuni din emplecton cu o lungime de 1,80 m respectiv 1,20 m.

Au fost descoperite câteva fragmente ceramice moderne. În stadiul actual al cercetării nu am reușit să clarificăm cu acuratețe situația, deoarece zidurile edificiului sunt într-adevăr legate cu mortar, însă mortarul edificiului nu prezintă aceeași compoziție cu a mortarului de epocă romană, inclusiv cel utilizat în construcțiile din fortificația Argamum. Mortarul de față are în compoziția lui foarte mult nisip, într-o proporție mult mai mare comparativ cu cel de epocă romană.

Prin efectuarea sondajelor în punctul „La Zimbru" s-a reușit, cel puțin în stadiul actual, identificarea unui posibil nucleu de perioadă romană. Așadar, posibilitatea ca teoria Mariei Coja, în care menționa existența în zona respectivă a mai multor cuptoare să rămână în continuare plauzibilă.

De asemenea, ne propunem ca în viitor să efectuăm cercetări de suprafață non-invazive și completarea informațiilor cu privire la Edificiul de pe faleză din apropierea punctului „La Zimbru".

Abstract

Fieldworks during the 2024 campaign on the North Enclosure sector focused on two directions. The first consisted in setting general stratigraphy in this area, through a test trench in the proximity of the enclosure - more precisely in room R1 of Residence E2. Next, given the limited funds, we focused on the investigation of R2 where at least three wall lines appeared and the test trench of room R3, the southernmost of the three rooms located on the east wing of Residence E2. The pottery is represented by Hayes 3 plates, LR1 and LR2 amphoras, coarseware and some dolia fragments. Also, in this level (5th century AD) two coins and small fragments of heavily burned bronze objects were discovered in the NE corner of room R2. In the same area, a massive fragment from an iron blade with strong traces of secondary burning - a possible *spatha* blade - was also discovered.

The archaeological excavations at the Argamum fortress, in the Small Gate sector, carried out in 2024 campaign have brought to the surface more information on the evolution of this sector. Thus, the analysis of the level of Hunic burning of the sector was continued and finalized, which, according to the monetary discoveries, took place sometime during the reign of Emperor Theodosius II. The investigation of the survey in front of the gate, intramuros, was continued, where we identified the level of its construction and the enclosure wall. Also now, an archaic level dated with a premonetory arrowhead sign in the first half of the 6th century and a level belonging to the final phase of the Babadag culture were investigated.

At the „Zimbru" point, where Maria Coja had identified several ovens, 13 surveys were carried out, revealing Roman ceramic fragments.

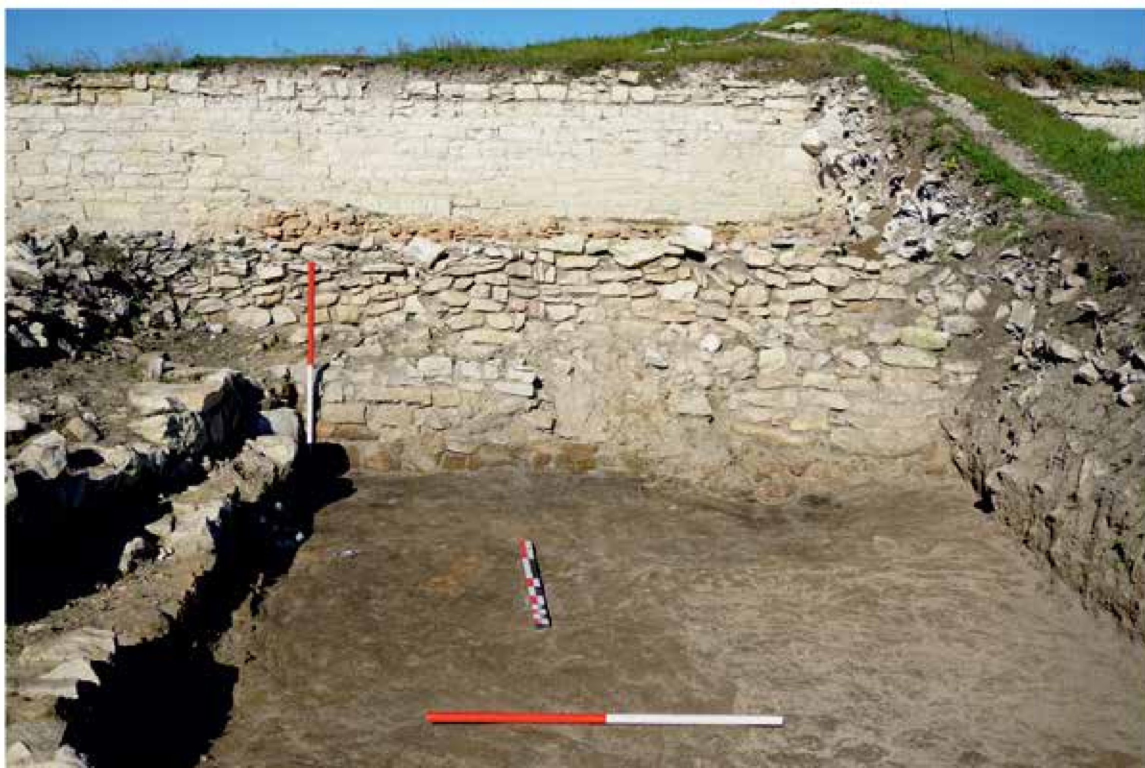
On the lake shore, a stone and mortar wall from the modern period (?) was cleaned.

Illustrations list:

Pl. I. Drone view, Metashape model and view of room R2 looking West.
Pl. II. View of room R2 looking SW and detail with the hearth [4402].
Pl. III-IV. Surveys at "Zimbru" point.
Pl. V. The wall from the "Zimbru" point. Pl. 5. Zidul din din punctul „Zimbru".

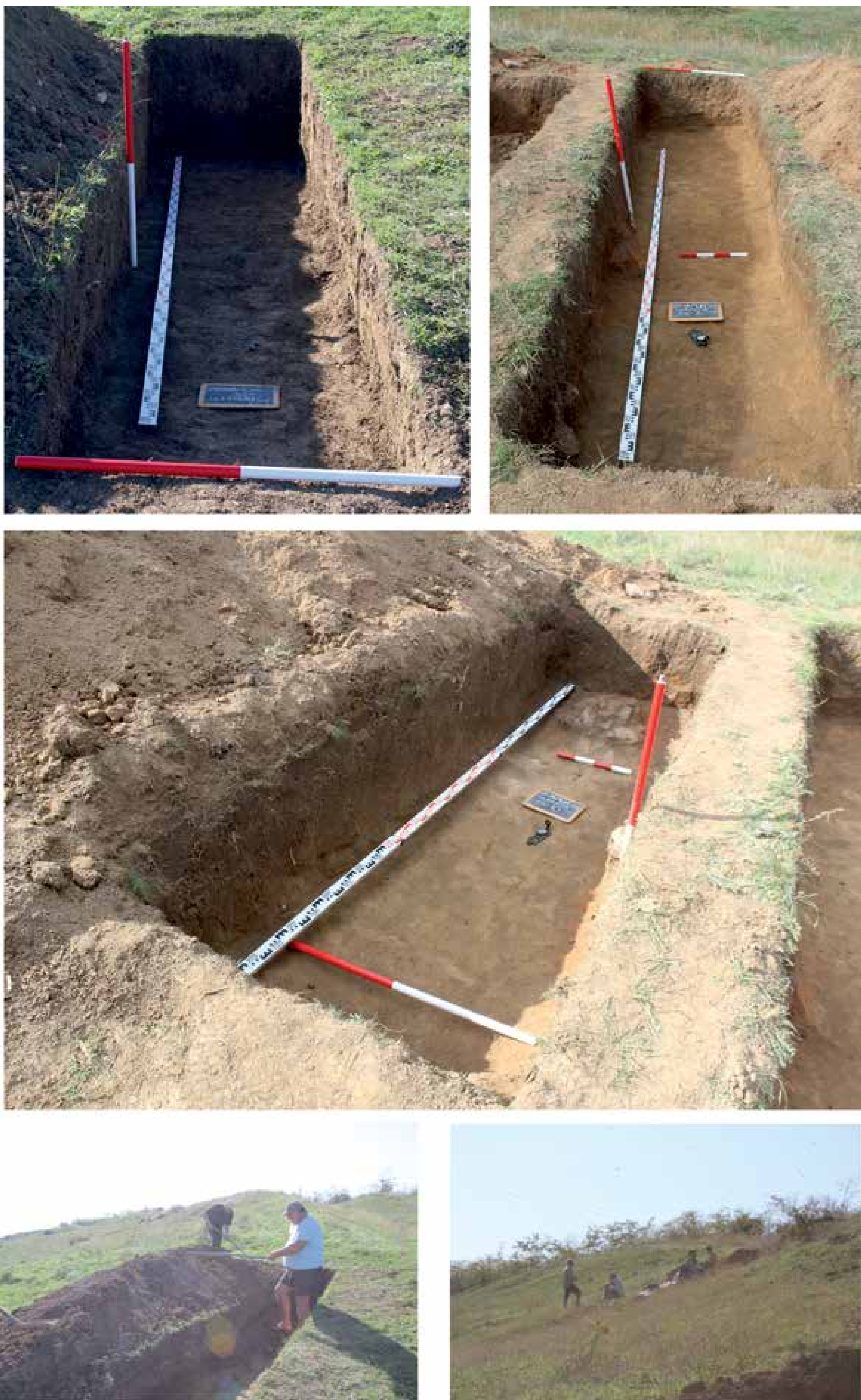

Pl. I. Vedere din dronă, model Metashape și vedere de la vest a încăperii R2

Pl. II. Vedere de la sud-vest a încăperii R2 și detaliu cu vatra [4402]

Pl. III. Sondaje din punctul „Zimbru”

Pl. IV. Sondaje din punctul „Zimbru”

Pl. V. Zidul din din punctul „Zimbru"

40. Luncani, com. Boșorod, jud. Hunedoara
Punct: Cetatea dacică Luncani – Piatra Roșie

Tip de sit: 122 (cetate), 131 (templu)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Cod RAN: 88500.02; **Cod LMI**: HD-I-s-A-03200
Autorizaţie nr. 08 / 14.05.2024
Colectivul: Răzvan Mateescu – responsabil ştiinţific; Gelu Florea, Liliana Mateescu-Suciu, Nica Ciubotaru, Ştefan Vasilache (UBB Cluj-Napoca), Cătălin Cristescu, Oana Tutilă, Cristina Bodó (MCDR Deva), Despina Măgureanu (IAB), Daniel Cioată (MJ Mureş), Emanuel Malinescu (DGAMPT Deva), Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT Cluj-Napoca)
Finanţare: Consiliul Judeţean Hunedoara, Ministerul Culturii
Perioada desfăşurării cercdetării: 25.06 – 15.07.2024

În anul 2024, cercetările arheologice din cetatea dacică de la Luncani – Piatra Roșie au continuat în partea nordică a platoului superior (Fig. 1).

Demersul arheologic a avut drept obiectiv principal documentarea a două dintre cele mai importante edificii cu baze de piatră cunoscute pentru antichitatea dacică: *clădirea k - o* și templul de tipul aliniamentelor, identificate încă din cursul campaniei din anul 1949, dar cercetate atunci doar parțial.

Totodată, prin cercetarea arheologică s-a urmărit și aprofundarea unor informații cu privire la tehnicile constructive, la evoluția cronologică a construcțiilor menționate și, nu în ultimul rând, la diferitele amenajări antice ale terenului.

În cadrul cercetării din anul 2024 a fost deschisă o suprafață amplasată în partea sudică a clădirii *k – o*. Ea a fost trasată în funcție de traseul vizibil al unei secțiuni realizate în 1949, cu o lățime de cca. 0,85 m, pentru dezvelirea peretelui sudic al edificiului amintit, precum și în funcție de poziția uneia dintre bazele de coloană din calcar de Măgura Călanului.

Suprafața SP I / 2024 a avut inițial dimensiunile de 10 x 7 m, mai apoi de 12 x 7 m după extinderea ei cu 2 m spre est. Astfel, aproape întregul perete sudic al clădirii *k – o* a fost cuprins în unitatea de cercetare, dimensiunile suprafeței fiind condiționate și de arborii aflați pe marginea vestică a platoului superior. Pentru o serie de măsurători au fost dezvelite bazele de calcar descoperite în cursul anului 1949 și aflate în afara suprafeței recente (Fig. 2).

„*Clădirea k – o*"

După cum s-a notat și în rapoartele anterioare, cercetarea *edificiului k - o* din anul 1949 a vizat, cu precădere, urmărirea liniei elementelor de calcar prin intermediul unor secțiuni înguste, ceea ce a și indus o serie de erori în privința măsurătorilor și întocmirii planului. Totodată, din documentația de șantier reiese că o singură încăpere (*n*) a fost cercetată complet atunci, astfel că se impunea reluarea investigării arheologice a întregii construcții.

Unul dintre rezultatele campaniei din anul 2024 este reprezentat de completarea planimetriei construcției prin (re)identificarea și documentarea amănunțită a bazelor din calcar de Măgura Călanului ale încăperii *k* (pereții de nord, est și sud – Fig. 2, 3).

Dimensiunile bazelor de calcar variază, lungimea fiind cuprinsă între 16 și 58 cm (notăm și prezența unei piese cu lungimea de 75 cm), iar lățimea între 15 și 22 cm. Este de precizat că nivelul superior al bazelor încăperii *k* nu este uniform, fenomen generat doar în mică măsură de tasările inegale survenite de-a lungul timpului. Astfel, s-a observat o diferență de nivel de 15 cm între bazele peretelui sudic, aflat mai sus, și cele ale peretelui estic, aflat la același nivel cu peretele nordic. Mai mult, câteva dintre bazele peretelui nordic, în apropierea colțului nord-estic, se află mai jos cu 10-15 cm față de celelalte (este vorba de „pragul" figurat în schița publicată în 1954 dintre încăperile *k* și *n*).

O particularitate a colțului sud-estic este faptul că ultima bază de calcar, cea mai estică, iese cu aproximativ 10 cm în afara liniei peretelui (Fig. 3). Cu privire la colțul sud-vestic al clădirii, aflat în afara SP I / 2024, după curățarea secțiunii din 1949 s-au evidențiat trei baze din calcar, capătul ultimei baze dinspre buza platoului aflându-se pe direcția prezumată a peretelui vestic (luând ca reper bazele documentate pentru latura vestică a încăperii *l*). În schimb, nu s-a observat în acest stadiu al cercetării niciun element de colț sau din latura vestică a încăperii *k*.

La fel ca în campania arheologică din 1949, la extremitățile unora dintre baze au fost observate alveolări care marchează, cel mai probabil, locul stâlpilor de lemn din structura pereților. Câte două bucăți de calcar local au fost identificate în colțurile de nord-est și sud-est ale încăperii *k*. Este plauzibil că rostul lor era de a susține stâlpi din lemn.

În urma demersului arheologic recent reiese că *edificiul k - o* avea, de fapt, șase încăperi, axul său principal măsurând 30 m. Valoarea, echivalată cu 100 de picioare antice, a fost înregistrată, cu foarte mici variații, și pentru alte construcții monumentale din zona Sarmizegetusei Regia (amintim aici diametrul templului mare rotund și lungimea templului mare de calcar de pe terasa a XI-a de la Grădiștea de Munte).

Templul de tipul aliniamentelor de coloane

Cercetarea a prilejuit identificarea unor elemente componente ale templului cu aliniamente de coloane, mai precis a patru gropi de implantare a bazelor de piatră. Două dintre ele păstrează *in situ* bazele de calcar („tamburi" potrivit denumirii inițiale). În această etapă, cercetarea s-a limitat la conturul intervențiilor din 1949, cu precizarea că umpluturile din G3 și G4 au fost secționate pentru observarea unor detalii de amenajare (Fig.4-8). Echipa coordonată de Constantin Daicoviciu a descoperit în total șase asemenea elemente din piatră și două alveolări fără baze, dispuse pe două șiruri între latura nordică a fortificației de pe platou și latura sudică a *clădirii k - o*.

În anul 2024, s-a constatat că bazele de calcar păstrate *in situ* au fost amplasate aproximativ în centrul unor gropi săpate în stânca nativă, cu dimensiuni diferite (1,50 x 1,20 m și 1,30 x 1,10 m; două dintre ele au fost parțial documentate în SP I / 2024, dimensiunile înregistrate în această etapă fiind de 1,20 x 0,90 m).

Cele două baze de coloană nu sunt perfect rotunde și au dimensiuni apropiate: diametrul de 0,56 x 0,53 m și 0,57 x 0,47 m, iar înălțimea de 17 cm, respectiv de 23 cm. Gropile aferente au fost golite pe jumătate, obținându-se date relevante pentru amenajarea din antichitate.

Astfel, s-a observat că elementele din calcar nu au fost amplasate direct pe stânca nativă, ci așezate într-un strat de lut maroniu-roșiatic, compactat, cu mici bucăți de calcar local (Fig.5). Parțial, această umplutură a fost afectată de intervențiile din 1949, grosimea actuală a lutului fiind de maxim 20 cm (sub bazele de calcar, grosimea variază între 5 și 12 cm), fiind posibil ca el să fi avut în antichitate o grosime mai mare, poate până la nivelul superior al pieselor de calcar. Adâncimea gropilor săpate în stâncă este cuprinsă între 0,25 - 0,35 m. Aliniamentul descris, așa cum a fost el documentat în campania recentă, este orientat pe direcția NEE-SVV.

Bazele de coloane se află la aproximativ 6 m distanță de latura sudică a încăperii *k* și la cca. 7 m de singura piesă *in situ* vizibilă în prezent din componența aliniamentului sudic menționat de Constantin Daicoviciu.

În privința lucrărilor antice de amenajare a terenului, este de notat îndreptarea stâncii native, pe unele suprafețe mai atent, alteori sumar, în vederea amplasării elementelor constructive ale templului. Deasupra ei se află un strat subțire de sol roșiatic (o grosime de 5-10 cm), în mare parte deranjat de rădăcinile copacilor și de lucrările din 1949.

Materialul arheologic este reprezentat de fragmente ceramice (chiupuri, fructiere, străchini, borcane de gătit), piese din metal (fier și bronz) și din os, precum și fragmente de cute. Piesele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane, Deva.

În campania din acest an, cercetarea va fi extinsă în zona aliniamentelor templului și a *construcției f - i*.

Abstract

In 2024, the archaeological research focused on the *k – o* building and on the temple with limestone column bases, both discovered in 1949 by Constantin Daicoviciu on the upper plateau of the Dacian fortress at Luncani – Piatra Roșie.

Following the results of the previous campaigns, one aim for this year was to document the south side of the *k – o* monumental edifice, as the data collected in 2022 and 2023 led to the conclusion that the structure had a sixth northern apse chamber. The excavations revealed an almost complete plan of the building, which now measures 30 m in length, the equivalent of 100 ancient feet, a dimension already recorded for other religious structures in the Orăștie Mountains.

Regarding the temple with column alignments, the 2024 campaign confirmed some of the information collected by Constantin Daicoviciu in 1949, whilst adding new data concerning the constructive system of the edifice. Two limestone column bases were found *in situ*. They were placed approximately in the middle of pits excavated in the levelled bedrock (other two pits are missing the limestone elements) and held in position using a layer of brown-reddish clay.

The archaeological material comprises pottery (fragments of storage jars, fine tableware and kitchen pots), iron, bronze and bone items, as well as fragmentary whetstones.

Bibliografie:

Antonescu, D., *Introducere în arhitectura dacilor*, Bucureşti, 1984, p. 130-149.

Daicoviciu, C., *Cetatea dacică de la Piatra Roşie. Monografie arheologică*, București, 1954.

Daicoviciu, C., Ferenczi, Al., *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, București.

Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Glodariu, I., *Cetăţi şi aşezări dacice în sud-vestul Transilvaniei,* Bucureşti, 1989, p. 199 – 201.

Finály, G., *A Gredistyei dák várak (három tábla melléklettel és 12 képpel a szövegben)*, în: *Archaeologiai Értesítő* (U.F.), XXXVI/1-5, 1916, p. 11-43.

Gheorghiu, G., *Dacii pe cursul mijlociu al Mureşului (sfârşitul sec. II a. Ch. - începutul sec. II p. Ch.)*, Cluj-Napoca, 2005.

Mateescu, R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Ciubotaru, N., Cristescu, C., Tutilă, O., Bodó, C., Măgureanu, D., Cioată, D., Vasilache, Șt., Henț, A., Malinescu, Em., Teodorescu, Al., Gheorghiu, G., Pupeză, P., *Luncani – Piatra Roșie, com. Boșorod, jud. Hunedoara. Punct: Piatra Roșie – Cetatea dacică*, în: *CCAR – Campania 2022*, București / Târgoviște, 2023, p. 231-236.

Mateescu, R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Ciubotaru, N., Vasilache, Șt., Cristescu, C., Tutilă, O., Bodó, C., Măgureanu, D., Cioată, D., Malinescu, Em., Gheorghiu, G., Pupeză, P., *Boșorod, jud. Hunedoara. Punct: cetatea dacică de la Luncani – Piatra Roșie*, în: *CCAR – campania 2023*, București / Târgu Mureș, 2024, p. 85-88.

Stefan, A. S., *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan: architecture militaire, topographie, images et histoire*, Roma, 2005, p. 218 – 229.

Illustrations list:

Fig. 1. LiDAR image of Luncani - Piatra Roșie fortress, with the area in which archaeological research was performed in 2024 (processed after ANCPI metadata).
Fig. 2. Plan of building *k – o* and layout of the excavation units drawn in the years 2022-2024.
Fig. 3. Southern limit of building *k – o*.
Fig. 4. Column bases of the temple’s northern row.
Fig. 5. Column base of the temple’s northern row.
Fig. 6. Column bases of the temple’s northern row (drawing made by Suciu Mihaela).
Fig. 7. Column bases of the temple’s northern row.
Fig. 8. The unit SP I / 2024, photograph taken during the excavation.

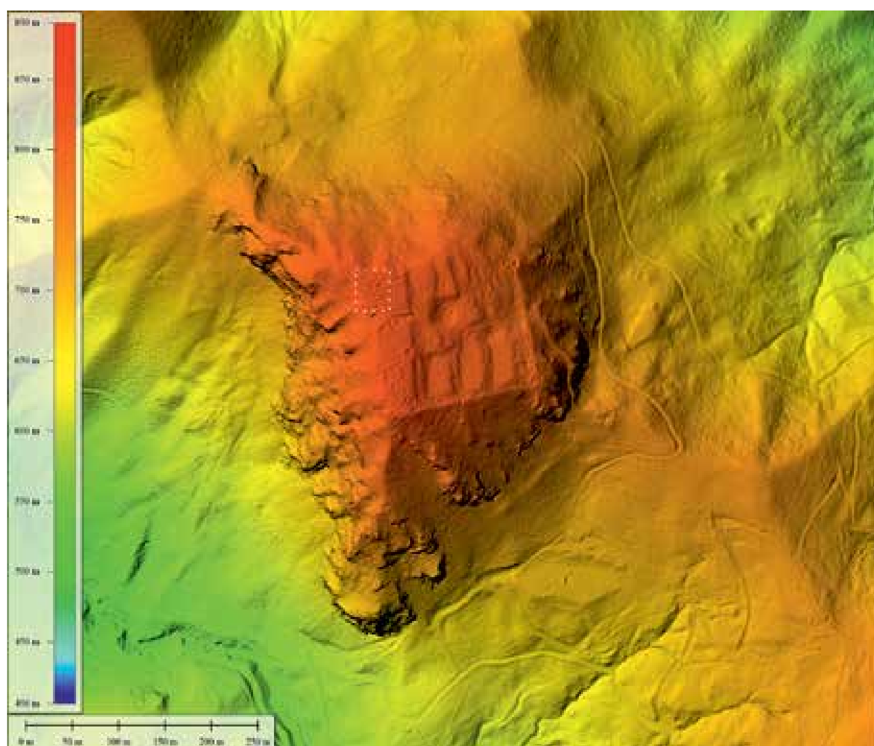

Fig. 1. Imagine LiDAR a fortificației de la Luncani-Piatra Roșie, cu marcarea zonei în care s-au desfășurat cercetările arheologice din anul 2024 (prelucrare după metadate ANCPI)

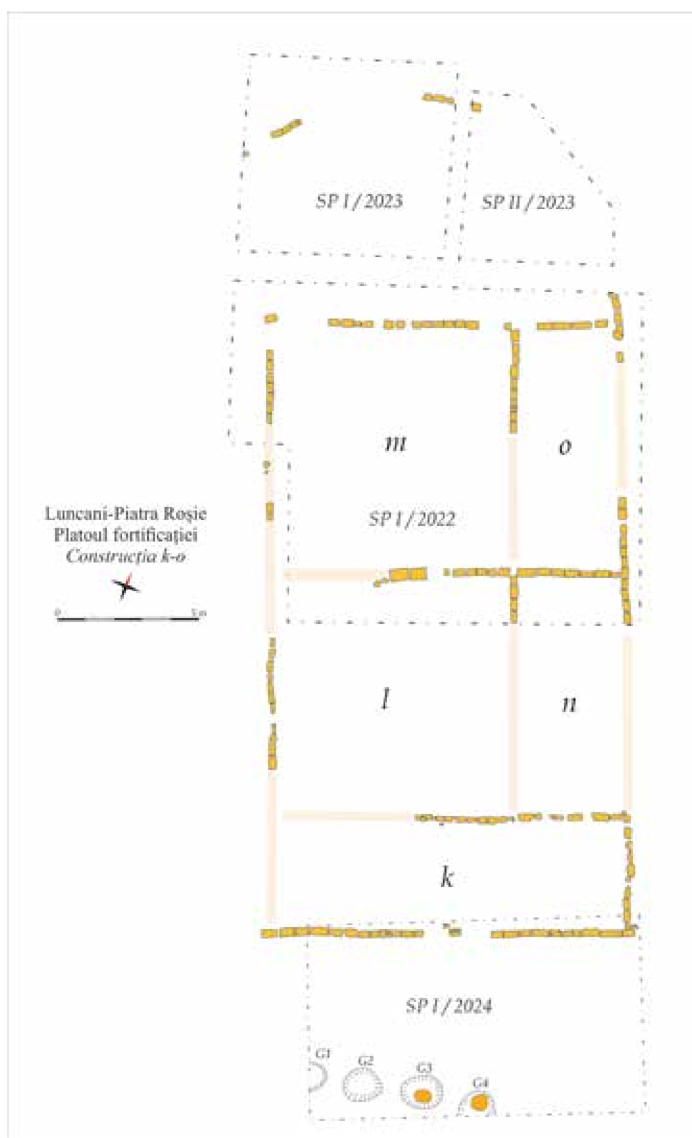

Fig. 2. Planul construcției k – o și dispunerea suprafețelor trasate în anii 2022-2024

Fig. 3. Limita sudică a construcției k – o

Fig. 4. Baze de coloane din aliniamentul nordic al templului

Fig. 5. Bază de coloană din aliniamentul nordic al templului

Fig.6. Bază de coloană din aliniamentul nordic al templului (desen realizat de Suciu Mihaela)

Fig. 7. Baze de coloane din aliniamentul nordic al templului

Fig. 8. Suprafața SP I / 2024, aspect din timpul cercetării arheologice

41. Mahmudia, com. Mahmudia, jud. Tulcea [*Salsovia*]
Punct: Cetate

Tip de sit: 121 (castru), 122 (cetate); 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană); 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 160733.12; **cod LMI:** TL-I-s-A-05833
Autorizație nr. 58/14.05.2024
Colectiv: Dan Aparaschivei – responsabil științific; Ștefan Honcu, Andrei Baltag, Sever Boțan, Daniel Malaxa (IA Iași); Alex Cornea (Muzeul Vrancei), Ionuț Chirilă, Bogdan Chiriloaie, Dragoș Chiper (masteranzi - UAIC Iași)
Finanțare: Sponsorizare a S.C. ADN PREFABRICATE S.R.L, din municipiul Iași, prin Academia Română-Filiala Iași; Primăria Mahmudia
Perioada desfășurării cercetării: mai - iunie 2024

Prin poziția sa strategică, dar și prin artefactele care puteau fi colectate din arealul cetății situate pe brațul Sfântu Gheorghe al Dunării, cetatea de la Mahmudia (Beștepea românească, până în anul 1832) a intrat în atenția cercetătorilor încă de la finalul secolului al XIX-lea. Este, de altfel, una dintre primele cetăți dintre Dunăre și Marea Neagră care a putut fi identificată în teren după toponim, în acord cu calculele distanțelor din itinerariile antice.

Folosindu-se de sursele scrise, dar și de materiale arheologice interpretate, în mare parte, corect, Vasile Pârvan, la începutul veacului al XX-lea, a fost cel care a osificat ideea că cetatea încadrată de Aegyssus și Halmyris și care străjuia brațul cel mai sudic al Dunării era Salsovia[1]. (Fig. 1) Așezarea este menționată în *Itinerarium Antonini* (*Itin. Ant.* 226-227), precum şi în *Tabula Peutingeriana* (VIII.4) pentru perioada timpurie. Apare, apoi, în Geografia din Ravenna (IV.5), în *Notitia Dignitatum* (Or. XXXIX, 26 - unde se precizează că locul era apărat de *milites quinti Constantiani*). Este evocată și în *Notitia Episcopatuum* (De Boor, 5329) ca sediu episcopal, ceea ce demonstrează că în secolul al VI-lea devenise un centru urban însemnat în angrenajul provincial. Pentru fixarea toponimului, definitorie a fost inscripția de pe o fostă lespede funerară din secolele II-III p. Chr[2], refolosită în scop votiv pe la 322-323 p. Chr. și dedicată lui *Sol Invictus*, în *Castra Salsoviensia*[3]. În afară de această inscripție, o diplomă militară din anul 97 p. Chr[4] a suscitat numeroase discuții atât în ceea ce privește unitatea/unitățile militare implicate, cât și numele guvernatorului, păstrat parțial.

De asemenea, merită amintite și cele șase fragmente dintr-o inscripție databilă în secolul al IV-lea, care amintesc trupe de cavalerie (*circitores, equites*), respectiv de infanterie din unități care au staționat, poate, chiar la Salsovia. Un alt fragment de inscripție pe o *tegula*, databilă cel mai probabil în secolul al VI-lea p. Chr. amintește pe un anume Porfiros, creștin de prin aceste locuri.

Aceste mărturii scrise, chiar dacă puține, sunt părți relevante pentru a urmări din diferite unghiuri evoluția acestei așezări romane, din secolul I până cel puțin secolul al VI-lea.

Însă, în ciuda tuturor acestor elemente, situl Salsovia, care cuprinde pe lângă cetatea în sine și așezarea getică din partea de vest, precum și alte cel puțin două așezări civile romane, în sudul și vestul fortificației, nu a beneficiat până în prezent de cercetări arheologice sistematice. A existat, însă, cel puțin un proiect în acest sens, ce a demarat foarte promițător în anul 2003. Specialiști din Mare Britanie și arheologi români au efectuat o serie de cercetări interdisciplinare concretizate în realizarea unor scanări geofizice, fotografii aeriene și o ridicare topografică a ariei cetății. Proiectul a fost continuat, în anul următor, prin executarea unor sondaje care au pus în evidență o porțiune de incintă precum și câteva elemente din sistemul urbanistic al cetății romane târzii[5]. Sondajele nu au vizat doar incinta fortificată a cetății, abordată pe o porțiune redusă pe latura sa vest, ci și platoul de la vest de incintă. Acolo au putut fi documentate niveluri de perioadă getică. În ceea ce privește rezultatele din urma cercetării zonei intramurane, diferitele clădiri abordate, cu mai multe faze și niveluri de distrugere au condus, printre altele, către concluzia că cetatea a funcționat până spre a doua jumătate a secolului al VI-lea, când a fost distrusă prin incendiere[6]. Cum cercetările preconizate nu au mai continuat, nu au fost pe deplin atinse obiectivele inițiale.

Anul 2024 – începutul unui proiect de cercetare arheologică sistematică la Salsovia

Proiectul menționat mai sus nu a reușit, datorită timpului scurt alocat cercetării arheologice efective, să stabilească o stratigrafie completă și coerentă în interiorul cetății, precum și în așezarea „elenistică” din vest sau cea romană timpurie din sud. De asemenea, identificarea relației dintre castru/cetate și așezările civile amintite se anunța ca un obiectiv esențial, cu conectarea etapelor de funcționare, respectiv refacerile succesive documentate arheologic, cu diferitele transformări evenimențiale care au marcat provincia Moesia Inferior, respectiv Scythia în etapa sa târzie. Nu este de neglijat nici lămurirea unei eventuale reveniri a puterii bizantine în zonă, într-o perioadă mai târzie, prin instalarea unei garnizoane în cetatea Salsovia cândva în secolul al X-lea.

În contextul prezentat mai sus și având ca obiective generale de îndeplinit pe cele menționate anterior, Institutul de Arheologie din Iași, al Academiei Române, a demarat un proiect de cercetare arheologică sistematică la Salsovia, pe o perioadă de cel puțin 10 ani, în colaborare cu instituții de profil din Iași și cu colegii de la ICEM Tulcea. Încă din anul 2023 au fost realizate mai multe periegheze în zonă și o documentare fotografică temeinică, pentru ca în primăvara anului 2024 să fie efectuate o serie de noi prospecțiuni geomagnetice de către o echipă de specialiști de la Universitatea din Erlangen, Germania, în special pe latura de sud a cetății și în așezarea civilă din proximitate. La jumătatea lunii iunie 2024 o echipă de arheologi de la

1 PÂRVAN 1906, p. 24.
2 ISM V 290a.
3 ISM V 290b=IGLR 271b.
4 CIL XVI, 41; ISM V 291.
5 TOPOLEANU *et alii* 2005, p. 215-216; TOPOLEANU *et alii* 2008, p. 189-191.
6 TOPOLEANU, BOGDAN, HAYNES 2012, p. 133-134.

Institutul de cercetare ieșean, alături de masteranzi de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, cu fonduri private și cu suportul Primăriei Mahmudia a început cercetarea de teren la cetatea Salsovia.

Am considerat util, din punct de vedere metodologic, ca în primul an să trasăm o secțiune care să surprindă atât realitatea stratigrafică din interiorul cetății, cât și din afara sa. Astfel, secțiunea începută în acest an, pe incinta de sud a cetății, aparent mai puțin afectată de intervențiile antropice moderne, pe direcția N-S, a avut dimensiunile de 16x4 m. (Fig. 2) Obiectivul primar stabilit a fost dezvelirea unui segment de incintă într-o porțiune din cetate cât mai puțin afectată de intruziunea antropică prilejuită de Primul Război Mondial. De altfel, atât consemnările colegilor care au făcut sondajele în cetate în anii 2000, dar și fotografiile aeriene și perieghezele în teren arată că intervențiile pentru săparea de tranșee și alte amenajări temporare cu caracter militar modern sunt numeroase și au distrus nivelurile antice pe porțiuni însemnate. Și pe tronsonul ales de noi pentru trasarea secțiunii S1, cel puțin în partea de nord-vest, se văd urmele unui șanț modern, primele obiecte găsite la suprafață, în afară de fragmente ceramice, sunt gloanțe, atât deformate în urma impactului, dar și întregi.

Așadar, trasarea secțiunii S1 a condus la caroierea sa în patru suprafețe egale, de 4x4 m (carourile 1-4), complexele identificate urmând a fi numerotate cu US-uri (dar și cu corespondentele lor clasice, cu denumirile detaliate).

Astfel, US 001 reprezintă vegetalul, un nivel de circa 0, 30 m constituit din pământ prăfos cu resturi vegetale. Imediat sub acest nivel, chiar în zona de mijloc a secțiunii S1, am putut identifica un strat consistent de arsură roșiatică și neagră (US 002), cu multe resturi de olane, țiglă și ceramică, în special romană târzie, dar și fragmente mai timpurii. Era evident că identificasem un nivel de distrugere a unui edificiu, mai precis a structurii superioare a unui edificiu. Această zonă de distrugere a fost delimitată pe o suprafață de circa patru metri lungime, pe direcția N-S și pe toată lățimea secțiunii, intrând în carourile 2 și 3. (Fig. 3)

Spre sud de aglomerarea distructivă cercetată am putut contura încă din primele zile un zid al unui edificiu, legat cu mortar, dar cu piatră de dimensiuni medii, destul de prost păstrat (US 003). De altfel, chiar dacă pare că străbate toată lățimea S1, pe o direcție exactă V-E, zidul a suferit o fractură severă spre profilul de vest și chiar pare că a suferit o întrerupere pe partea sa de vest. Are o lățime de 0,80 m și a fost serios afectat mai ales pe zona de parament interior, cel puțin la nivelul asizelor 1-4, câte am identificat până în acest moment. US 002, distrugerea din proximitatea US 003 (Z1E1) credem că sunt interconectate și reprezintă elemente ale aceleiași structuri, respectiv prăbușirea acoperișului și a întregii structuri superioare a edificiului care are ca zid sudic pe Z1E1. În această campanie am putut scoate la iveală 0,55 m din înălțimea sa pe fața exterioară, respectiv pe 0,20-0,36 m pe fața interioară, lângă profilul de est.

La 1,50 m de Z1E1, spre interiorul edificiului, a apărut o aglomerare ordonată de pietre de dimensiuni destul de mari, dispuse, se pare, pentru a forma o bază pentru o coloană sau o structură ce ar fi putut susține acoperișul edificiului. Această „bază” are dimensiunile de 0,90 x 0,90 m.

Mai spre nord, la circa 3,00 m de Z1E1 am putut identifica rămășițele unui *dolium* , chiar în profilul de vest. Se mai păstrează în înălțime circa 0,40 m din pereții acestuia, dar interesant este că se găsește imediat în proximitatea unei cantități mari de moloz rezultat din prăbușirea acoperișului. Aici se pot observa fragmente consistente de țiglă, bârne arse, olane, avem și piroane de fier colectate, dar și, foarte important, un *follis* de la Anastasius I, ceea ce ar fi un prim indicator al momentului distrugerii edificiului, de plasat, probabil, cândva la jumătatea secolului al VI-lea p.Chr.

În capătul nordic al S1, în caroul 4, dincolo de zona de acoperiș prăbușit pe care am curățat-o tocmai în ideea de a surprinde tipurile de materiale folosite, dar și, pe cât posibil, dinamica procesului de distrugere, am identificat patru gropi circulare, dispuse în formă rectangulară. Diametrele lor sunt: Cx1-0,44 m; Cx 2- 0,36 m; Cx 3 – 0,44 m; Cx4 – 0,40 m.

Adâncindu-ne spre sud de US 003 (Z1E1) am putut contura și zidul de incintă al cetății (US 004), dar și zona de dărâmătură rezultată din acesta, din extramuros (US 005). Interesant este de observat raportul dintre US 003 și US 004. Dacă primul este perfect dispus pe direcția V-E, pare că nu a urmărit să fie ridicat paralel cu incinta, putând să deslușim o distanță de 0,60 m lângă profilul de vest, distanță care se micșorează la 0,14 m lângă profilul de est. (Fig. 4)

Zidul de incintă a putut fi cercetat în zona extramurană, acolo unde am putut observa că din paramentul exterior au fost extrase sau au căzut 4 sau 5 asize, dar am putut găsi alte 7 asize *in situ.* Înălțimea maximă a incintei surprinsă de noi în această campanie este de 2,10 m, dar nu am ajuns la fundație. Lățimea sa este de 2,40 m, la fel cum a fost consemnată și pe latura de vest, acolo unde au fost realizate sondajele de la începutul anilor 2000. (Fig. 5)

Interesantă ni se pare stratigrafia zonei extramurane din proximitatea incintei. Astfel, profilul de vest are șapte niveluri, după cum urmează:

- nivelul de vegetal, care măsoară circa 0,35 m grosime;

un prim nivel de dărâmătură format din resturi de emplecton, cu fragmente de piatră, de cărămidă, mortar, chiar blochete din parament – 0,90-1,00 m grosime;

- nivel de lut galben, tasat, care poate să fi fost o amenajare temporară – 0,20-0,30 m grosime;
- nivel de arsură neagră care se intersectează cu amenajarea precedentă – 0,10 m grosime;
- o șapă de mortar care se îngroașă spre zidul de incintă – de la 0,10 la 0,30 m grosime;
- un al doilea nivel de dărâmătură, amestecat cu pământ galben, piatră mică și medie – 0,20-0,30 m grosime;

un ultim nivel de depuneri, cu mortar și piatră măruntă, care e surprins mai ales în zona incintei - 0,10-0,20 m.

În ceea ce privește artefactele descoperite, din nivelul de distrugere al edificiului E1, în afara de moneda menționată mai sus și care ar putea indica momentul încetării funcționării sale, consemnă și o altă monedă, mai timpurie, de la Constantin al II-lea. Se adaugă, tot de aici, fragmente de opaițe cu decor creștin, databile în secolul

al VI-lea și până la începutul veacului următor, dar și diferite tipuri ceramice dintre care atrag atenția cele cu decor ștampilat cu cruce cu dublu contur sau cruce cu pandantive. Ca o piesă deosebită semnalăm un fragment (o bază) dintr-un *thymiaterion*, un vas ceramic folosit pentru arderea substanțelor aromatice în lăcașuri de cult sau reședințe cu caracter creștin. Nu lipsesc fragmentele de candele de sticlă, clasicele cupe cu picior de tip Isings 111, fragmente de obiecte de bronz și fier.

În extramuros, dar pe alocuri și în nivelul de distrugere intramuran am descoperit și fragmente ceramice mai timpurii, respectiv de la opaițe de tip Loeschcke VIII, de producție pontică, precum și de la un bol de tip Dragendorf 37, dar și o monedă de la Constantinus II.

Concluzii

Prin urmare, sursele epigrafice şi arheologice referitoare la cetatea Salsovia atestă existenţa unui castru şi a unei aşezări civile prospere începând cu finele secolului I p. Chr.. Realitățile din teren arată că existau cel puțin două zone ocupate de așezări civile, în vestul și sudul cetății. Evoluția Salsoviei după secolul al IV-lea poate fi surprinsă mai ales pe baza cercetărilor intruzive. Avem, însă, destule elemente pentru a constata că în perioada romană târzie (romano-bizantină), Salsovia se dezvoltă ca un centru urban cu rol administrativ, militar și religios fundamental pentru zona de *limes*. Când încetează și această etapă din istoria cetății este, deocamdată, greu de precizat cu certitudine.

Prin urmare, analiza tuturor elementelor care țin de background-ul istoric al cetății Salsovia, coroborat cu rezultatele cercetării intruzive din prima campanie de cercetări arheologice sistematice a Institutului de Arheologie din Iași, din vara anului 2024, conduc la concluzia că avem de-a face cu un sit ce prezintă potențial remarcabil atât din punct de vedere al cercetării științifice, dar și pentru o viitoare restaurare și punere în valoare a ruinelor. Cetatea, dar și așezările civile poziționate în sudul și vestul acesteia vor furniza, cu siguranță, multe informații utile în ceea ce privește rolul acestui complex arheologic în angrenajul *limes*-ului roman de la Dunărea de Jos, din postura de centru militar, administrativ și religios pornind chiar din secolul I și până, cel puțin în secolul al VI-lea p. Chr.

Abstract

In 2024, the Institute of Archaeology in Iași, of the Romanian Academy - Iași Branch, initiated the first campaign of systematic archaeological research in the walled town of Salsovia. With access only to incomplete information from written sources, which were supplemented by a few inscriptions and a larger amount of archaeological material collected from the walled area, the research team was able to establish a research approach strategy. Equally important were the surveys carried out in the early 2000s by a Romanian - English team of archaeologists, who implemented, in fact, the first intrusive research within the site of Salsovia.

During the 2024 campaign the team started to excavate the trench S1, of 16 by 4 m, located on the southern edge of the walled precinct, on a N-S orientation. The aim was to intercept and research the archaeological features in the intramural area, the enclosure walls, as well as the structures outside the walls. In terms of first results, one should mention the discovery of a large building, with an East-West wall along the precinct, which is not aligned to it. We were able to identify an impressive layer of destruction linked to the end of this building, with a large quantity of construction materials, and somewhat mixed archaeological remains that produced, however, a *follis* issued by Anastasius I, which was be useful in narrowing down the moment when this destruction occurred. The enclosure wall is preserved in surprisingly good conditions, with a width of 2.40 m and a height of 2.10 m, while the research did not reach the foundation level.

Bibliografie:

ARICESCU 1977 – Aricescu, A., *Armata în Dobrogea romană,* București, 1977.

HAYNES, BOGDAN, TOPOLEANU 2007 – Haynes, I., Bogdan, D., Topoleanu, F., *Salsovia: a Roman fort and town on the Lower Danube*, in L. Vagalinski (ed.), *The Lower Danube in Antiquity (VI C BC- VI C AD)*, Sofia, 2007, p. 131-140.

IGLR – Popescu, E (ed.)., *Inscripțiile grecești și latine descoperite pe teritoriul României*, București, 1976.

ISM V – Doruțiu-Boilă, E., (ed.- coord.) *Inscripțiile din Scythia Minor. V. Capidava, Troesmis, Noviodunum*, București, 1980.

Pârvan 1906 - Pârvan, V., *Salsovia*, Bucureşti, 1906.

TOPOLEANU *et alii* 2005 – Topoleanu, F., Haynes, J., Bogdan, D., Diaconescu, Al., Raport arheologic. *Mahmudia, jud. Tulcea [Salsovia], Punct: La Cetate,* în: CCAR Campania 2004, București, 2005, p. 215-216.

TOPOLEANU *et alii* 2008 – Topoleanu, F., Bogdan, D., Doboş, A., Lumezeanu, A., Haynes, J., Ciauşescu, M., Raport arheologic. *Mahmudia, com. Mahmudia, jud. Tulcea [Salsovia], Punct: La Cetate,* în: CCAR Campania 2007, București, 2008, p. 189-191.

TOPOLEANU, BOGDAN, HAYNES 2012 – Topoleanu, F., Bogdan, D., Haynes, I., *Salsovia: Cehronological landmarks*, în: *Peuce*, S.N., X, 2012, p. 101-144.

Illustrations list:

Fig. 1. Salsovia Fortress (drone photo – southwestern corner).

Fig. 2. Location of section S1, on the southern side of Salsovia Fortress (drone photo).

Fig. 3. Section S1 – general view of the researched complexes (drone photo).

Fig. 4. The ratio between the fortress enclosure wall and Z1E1 of the building (photo from the south).

Fig. 5. Salsovia Fortress enclosure wall – southern side, exterior facing.

Fig. 1. Cetatea Salsovia (foto din dronă – colțul de sud-vest)

Fig. 2. Amplasarea secțiunii S1, pe latura de sud a cetății Salsovia (fotografie din dronă)

Fig. 3. Secțiunea S1 – imagine generală a complexelor cercetate (fotografie din dronă)

Fig. 4. Raportul dintre zidul de incintă al cetății și Z1E1 al edificiului (fotografie dinspre sud)

Fig. 5. Zidul de incintă al cetății Salsovia – latura de sud, paramentul exterior

42. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: com. 23 August - Movila Dulcești **- la 1 km vest de intersecția E87 (șoseaua Constanța-Mangalia) cu drumul 39C (intrarea spre Neptun), la nord de drumul neasfaltat spre localitatea Vânători**

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 313 (Epoca elenistică)
Cod RAN: 60491.04
Autorizație nr. 3/14/05/2024
Colectiv: Dan Ștefan – responsabil de șantier) (MNCR); Maria-Magdalena Ștefan (MNIR),Valeriu Sîrbu (IAB), Nicolae Alexandru (MA Mangalia)
Total finanțare: 70000 lei
Perioada desfășurării cercetării: oct. - noiem. 2024

Localizare și context

În campania 2024 s-au continuat cercetările în Movila Dulcești, parte a unui grup compact de șase movile de mărimi diverse, situat la 7 km NNV de poarta de nord a orașului antic Callatis. Movila Dulcești, de 70 m diametru, 12 m înălțime, poate fi considerată una dintre cele mai mari movile funerare antice care încă se păstrează în sudul Dobrogei. A fost sondată de echipa noastră inițial în 2021 și 2023, în periferia sa vestică, unde s-a cercetat o zonă foarte bogată în fragmente de amfore, unele parțial întregibile (inclusiv ștampilate), produse ale centrelor Herakleia Pontica, Sinope, Rhodos și Knidos, databile în al doilea și al treilea sfert al secolului al III-lea a. Chr. Zona cu depuneri realizate cu scop comemorativ sau cu ocazia înmormântărilor se întinde chiar pe marginea mantalei, pe un traseu semicircular de cel puțin 20 m lungime, 4 m lățime și 70 cm grosime. Tot în acest sector a fost identificat și nivelul de amenajare a tumulului pe care se păstrau așchii de calcar roșiatic provenit de la prelucrarea *in situ* a unei cantități importante de blocuri folosite cel mai probabil la o construcție funerară, dar și două fragmente de marmură, de bună calitate, unul purtând marcaj de constructor realizat cu vopsea roșie. Aceste elemente au întărit gradul de probabilitate al ipotezei propusă de rezultatele investigațiilor geofizice - realizate în movilă începând cu 2018, ce indicau existența în centrul tumulului, chiar pe nivelul de amenajare, a unui cavou din piatră. Având în vedere cronologia amforelor descoperite la baza tumulului, precum și existența în Movila Neptun, aflată la doar 300 m spre SSE, a unui cavou cu boltă semicilindrică de tip macedonean[1], am considerat că există șanse consistente ca și în Movila în Dulcești să fie vorba de același tip de structură.

Obiective și metode de cercetare

Pentru a verifica însă această ipoteză a trebuit să stabilim o strategie de săpătură care să țină cont de dimensiunile foarte mari ale movilei, de respectarea standardelor de siguranță pe șantier ce nu recomandă maluri de pământ ce ar fi putut avea 10-12 m înălțime, dar și de alte considerente legate de chestiuni financiare și logistice (de exemplu, depozitarea pământului scos din săpătură, în condițiile în care proprietarii ce dețin loturile din preajma movilei nu doresc să-și blocheze activitățile agricole). Prin urmare, am optat să începem săpătura de sus, central, și să abordăm mantaua printr-o excavare mecanizată realizată în trepte, astfel încât ținta finală să fie în mod punctual anomalia geofizică (Fig. 1). O astfel de abordare a fost considerată cea mai puțin invazivă pentru manta și cea mai sigură din punct de vedere al lucrului la adâncime, dar a presupus asumarea faptului că un profil stratigrafic continuu, de sus, până jos, nu va exista. În același timp, marja de eroare a devenit foarte mică, la -9,5 m sub vârf săpătura ajungând la doar pe 4 m lărgime (în condițiile în care era urmărită chiar identificarea eventualei fațade). Proiectarea greșită a săpăturii, chiar și cu 1 m, mai la stânga sau mai dreapta, ar fi necesitat practic reluarea efortului, deoarece pentru orice adâncire ar fi fost nevoie de lărgirea treptei superioare, pe o suprafața dublă ca cea țintită, tocmai pentru a asigura protecția pofilelor, și asta pe toată înălțimea mantalei! Prima etapă am marcat-o încă din 2023, respectiv amenajarea rampei de acces pentru utilajul de mare tonaj spre vârful movilei, sub forma secțiunii S5, de 40 m lungime și 8 m lățime. Accesul direct nu era posibil datorită oblicității foarte mari a pantei. S5 a fost săpată oblic, cu un buldo-excavator, cu o adâncire de 1 m pe întreaga suprafață. Apoi, în 2024 s-a început adâncirea efectivă, în trepte. Primii 2 m de manta (vârful) au fost săpați complet, inițial printr-o săpătură pe sfert, apoi pe jumătate, pentru a putea înregistra stratigrafia. Acest strat în zona centrală a fost foarte puternic afectat de o rețea de galerii de vulpe care se întindeau pe mulți metri în lateral. Apoi, pe platoul astfel obținut (platoul 1), am deschis o suprafață rectangulară (S6) cu latura de 12 m, orientată N-S, în lungul rampei de acces (S5). Pământul a fost depozitat pe pantele movilei și tasat. În interiorul S6 am săpat încă 2,5 m în adâncime, cu extinderea corespunzătoare spre rampa de acces care a fost menținută permanent înclinată, de asemenea, cu documentarea etapizată a stratigrafiei. La acest nivel (-4,5 m sub vârf, platoul 2) s-a reluat cercetarea geofizică (3D ERT) pentru conturarea cu mai multă precizie a dimensiunilor și orientării cavoului.

Stratigrafia

Deja din acest moment s-au conturat și primele informații concrete privind stratigrafia movilei. Coroborându-le și cu rezultatele obținute anterior, în S3 și S4 - săpăturile din marginea vestică a mantalei, se poate afirma că, cel puțin în sfertul de SV, tumulul a fost construit în mod uniform dintr-o singură umplutură de straturi subțiri (5-20 cm), orizontale sau doar foarte puțin arcuite, relativ scurte, intercalate, de sol galben și cafeniu. Nu s-au remarcat nici monticuli de construcție, nici straturi oblice groase suprapuse, tasate. Acest tip de amenajare orizontalizat a mai fost documentat și în Movila Neptun, tumul contemporan cu Dulcești, în săpătura noastră din zona fațadei, din 2022. Această uriașă manta a fost așadar construită într-o singură etapă, peste nivelul de amenajare format din sol negru argilos tasat, adus dintr-o zonă umedă, ce constituia baza mantalei, la cota absolută 48,66-48,40 m. Peste mantaua din straturi alternate, înaltă de 7,5-8 m, a fost adăugată o cuvertură de loess galben curat, puternic tasat, cu o grosime variabilă între 1,5 și 3,5 m în partea superioară. Pornind de la suprafață au fost identificate două gropi de

mari dimensiuni ce coboară spre centrul tumulului. Acestea formau o axă orientată NE-SV. Forma lor era rectangulară, aproximativ 4,5 x 7,5 m, cu laturile lungi orientate pe direcția NV-SE. Distanța dintre cele două gropi a fost de 6,7 m, laturile lor lungi fiind aproape paralele. În umplutura lor am găsit blocuri de piatră prelucrată, unele cu crampoane de fier, care fuseseră smulse, așa cum s-a dovedit ulterior din dromos. Această situație s-a suprapus cu indiciile geofizice. Cele două gropi au fost considerate puțuri de jefuire, iar în spațiul dintre ele a fost conturat cavoul. Având în vedere aceste date, s-a trasat o săpătură în așa fel încât să intersecteze una din fețele lungi ale cavoului - pe jumătate, pe colțul SV, fără să se decoperteze prea mult bolta, dar să se asigure conexiunea stratigrafică cu pereții laterali și să se obțină un profil longitudinal prin intrare. Partea superioară a cavoului a fost descoperită la 4,5 m mai jos sub platoul 2, adică la 9 m sub vârf. Pentru a putea lucra în siguranță la această adâncime profilele au fost stabilizate cu încă două trepte, demontându-se parțial cele de deasupra. Astfel, s-a săpat complet puțul de jefuire dinspre SV și doar parțial cel dinspre NE. Particularitatea acestor gropi constă în forma lor extrem de îngrijită, cu pereți perfect verticali săpați în trepte. Pentru ambele gropi este remarcabil că au fost umplute într-o primă etapă cu loess galben bătut care pare că se continue cu cuvertura finală a mantalei, ceea ce ar presupune o reparație din antichitate?, dar și că ar fi vorba de cel puțin două etape de pătrundere în interior. Încă nu știm care e scopul gropii dinspre NE, deoarece nu am ajuns pe fundul ei, iar peretele din spate al cavoului nu a fost distrus.

Structura funerară

Hoții din vechime au demontat o placă de calcar din acoperișul plat al dromosului chiar în dreptul intrării in cavou (coridorul pornește chiar din colțul de SV al cavoului). Prin această gaură s-a infiltrat puțin pământ din manta în coridor și în gura camerei funerare, dar nu foarte mult. Interiorul cavoului nu conținea sol depus. S-au observat infiltrații minime de apă și niciun fel de rădăcini, blocurile păstrându-și culoarea albă inițială. În timpul și resursele alocate acestei campanii ne-am concentrat pe identificarea cavoului, rămânând ca în campania 2025 să începem cercetarea efectivă în interior. Cavoul orientat NE-SV este bicameral, acoperit cu boltă semicilindrică (Fig. 2), păstrat complet în elevație, deși zidăria din calcar alb prezintă numeroase fisuri și exfolieri, inclusiv aplecări și curbări ale pereților. Aceștia sunt netencuiți, dar pe alocuri, unele rosturi au fost în mod clar nivelate cu mortar. La dimensiunile interioare de 7,14 m lungime și 2,98 m lățime, respectiv 2,98 m înălțime, la care trebuie calculat și dromosul, în prezent identificat pe cel puțin 5 m lungime (restul, fiind umplut cu pământ necesitând o cercetare suplimentară), cavoul este cel mai mare de acest tip cunoscut în vestul Mării Negre în perioada elenistică. În interior au fost identificate răvășite părțile componente a două sarcofage din calcar, câte unul în fiecare cameră. Cel din prima cameră are decor frontal de tip kline, sculptat și pictat cu vopsea roșie. Tot aici fost identificată și o placă masivă de marmură ce ar fi putut servi drept capac al unuia dintre sarcofage. Pe una din fețele ei se puteau observa urme de lemn, posibil de la sicriu. Nu au fost remarcate oase, fragmente ceramice ori alte artefacte. Documentarea arhitecturii, precum și săpătura vor continua în 2025. Cavoul a fost acoperit complet cu pământ și mantaua parțial refăcută, asigurându-se panta de scurgere a apelor.

Abstract

The 2024 archaeological campaign continued research at Movila Dulcești, part of a cluster of six burial mounds located 7 km northwest of ancient Callatis. Excavations focused on confirming the existence of a Hellenistic-period stone-built chamber tomb, suggested by previous geophysical surveys. The tumulus, measuring 70 m in diameter and 12 m in height, was investigated using a stepped excavation strategy to ensure safety and minimize disturbance. The stratigraphy revealed a uniform construction with alternating soil layers and a loess capping. Two large looting pits, aligned NE-SW, led to the discovery of a bicameral tomb with a semicylindrical vault, intact in elevation but looted in antiquity. Inside, fragments of two limestone sarcophagi were found, one adorned with sculpted and painted decorations. The tomb's architectural features and dimensions make it one of the most significant examples of its type in the western Black Sea region. Further excavations are planned for 2025 to examine the interior more thoroughly.

Bibliografie:

IRIMIA 1983 – Irimia, M., *Date noi privind necropolele din Dobrogea din a doua epocă a fierului*, în: *Pontica* 16, 1983, p. 69-147.

SÂRBU, ȘTEFAN, ȘTEFAN 2021 – Sîrbu, V., Ștefan, M.M., Ștefan, D. (eds.) 2021. *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis on the Western Black Sea,* Archaeopress, 2021.

Illustrations list:

Fig. 1. Callatis, Movila Dulcești, vederi generale

Fig. 2. Callatis, Movila Dulcești, interiorul cavoului

a.

b.

Fig. 3. Callatis, Movila Dulcești: a – peretele din spate al celei de-a doua camere; b – vedere din timpul săpăturii

43. Medieșu Aurit, com. Medieșu Aurit, jud. Satu Mare
Punct: Șuculeu

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Autorizație nr. 78/14.05.2024
Colectiv: Robert Gindele – responsabil științific (MJ Satu Mare)
Cod RAN: 138093.03; **Cod LMI**: SM-I-s-A-05188
Perioada desfășurării cercetării: octombrie 2024

În campania de cercetări sistematice din 2024 eforturile noastre s-au concentrat pe continuarea măsurătorilor geomagnetice la limita sudică a sitului arheologic, spre localitatea Medieșu Aurit, la sud de drumul Roșului, până la limita canalului pârâului Racta.

Investigaţiile noastre au avut ca obiectiv continuarea cartării urmelor de cuptoare de olărit, cunoscute în zonă cu ocazia cercetărilor anterioare. Cercetările s-au concentrat pe o parcelă proaspăt prelucrată agricol prin discuire, în total investigaţiile de cartare a gradientului vertical al câmpului magnetic în acest sit au cuprins o suprafaţă de circa 4 Ha.

După cum reiese din planul magnetometric procesat, situl arheologic, marcat de existenţa a numeroase cuptoare de olărit, se continuă şi în arealul investigat. În zona cercetată în campania anului 2024 s-au descoperit cel puţin 4 asemenea „baterii" de cuptoare, aliniate pe o linie imaginară pe direcţia sud-est – nord-vest.

În 2024 cercetările au constat în măsurători geomagnetice, în continuarea celor din anii precedenți, spre sud de acestea A fost măsurată o suprafață de 4 hectare, unde au fost identificate 4 baterii de cuptoare de ars ceramică, cu un număr total de 18 cuptoare.

Abstract

In 2024 research consisted of geomagnetic measurements, continuing those of the previous years, to the south of them. An area of 4 hectares was measured, where 4 batteries of pottery kilns were identified, with a total number of 18 kilns.

44. Mehadia, com. Mehadia, jud. Caraș-Severin
*Punct: Zidin*ă

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană), 322 (epocă romană târzie)
Cod RAN: 53283.01; **Cod LMI**: CS-I-s-B-10851
Autorizație nr. 92/2024
Colectiv: Simona Regep (UV Timișoara) – responsabil științific; Victor Bunoiu (Academia Română – Filiala Timișoara), Cosmin Matei (Muzeul Satului Bănățean), Iulian Leonti (MJERG Caransebeș), Horia Ștefan Mariș (IAB), membri în colectiv.
Perioada desfășurării cercetării: 08 – 31.08.2024

Scurt istoric al sitului

Situl de la Mehadia se află la aproximativ trei km nord spre satul Plugova, în locul numit „Zidină", ce cuprinde fortificaţia romană şi aşezarea civilă. Locul avea o poziţie strategică fiind amplasat la intrarea în culoarul Timiş-Cerna, într-o luncă joasă, formată la intersecţia a două cursuri de apă (Bolvaşniţa şi Belareca).

Prima menţiune asupra vestigiilor antice apare la A. F. Marsigli la începutul secolului al XVIII-lea, pentru ca mai târziu să fie interesaţi de consemnarea şi adunarea obiectelor antice Protopopul de Haţeg şi Generalul Nicolae Cena (care a întreprins primele săpături în castru în anii 1910-1911).

Primele cercetări arheologice sistematice au fost realizate Universitatea din Cluj sub coordonarea lui M. Macrea între anii 1942-1943, 1948.

Din anul 2000, un colectiv al Universităţii de Vest din Timişoara, sub coordonarea prof. univ. dr. Doina Benea a reluat cercetările la castrul şi *vicus*-ul militar de la Mehadia. Ele au vizat, în principal, sistemul defensiv exterior cu valul şi zidul de incintă, cu şanţul de apărare sondat pe laturile de vest (2000, 2002) şi de est (2003), porţile de est, sud și nord cu toate modificările constatate în secolele II-IV. Paralel cu cercetările din castru s-au realizat săpături în aşezarea civilă descoperindu-se un lăcaş de cult.

Rezultatele cercetării

În anul 2024 cercetarea a vizat sectorul nordic al zidului de incintă al castrului, sector afectat în anul 2021 de o intervenție neautorizată. Cercetarea a fost efectuată în interior, pe latura de nord a acestuia, între turnul de colț nord-estic și *porta praetoria*, cu scopul de a surprinde elementele de fortificare de pe această parte a castrului. A fost realizată o suprafață cu dimensiunile de 7 x 5 m (SI/2024), orientată nord-sud, perpendiculară pe zidul de incintă, paralelă cu SI/2023, lăsându-se un martor de 1 m. Totodată, au fost deschise casetele C1/2024, la sud de SI/2023, cu dimensiunile de 3 x 4 m și C2/2024, la sud de SI/2024, având dimesiunile de 5 x 3 m.

În suprafața cercetată a fost identificat zidul de incintă al fortificației, aparținând epocii romane târzii. Având o lățime de 1,30 m, acesta a fost realizat din blocuri de piatră de carieră de culoare roșiatică (gresii conglomerate), provenind din resurse locale. Paramentul zidului roman târziu este dublat de un emplecton din piatră de râu și

mortar. *Agger*-ul a fost identificat cu o lățime de 3,50 m. În partea de sud a valului a fost cercetată o amenajare cu o lățime de 1-1,10 m, realizată din pietre de râu și puține pietre din calcar legate cu lut. Aceasta a fost identificată și în campania din anul 2023 și pare a reprezenta o întărire a bazei *agger*-ului.

La 6 m față de zidul de incintă și la adâncimea de -0,50 m a fost identificată *via sagularis*, cu o lățime de 2,50 m. A fost realizată din pietriș, are o grosime maximă de 15-20 cm în zona centrală și de 3-4 cm spre margini. La baza acestei acesteia au fost amplasate pietre de râu cu dimensiuni medii (7-12 cm), sporadic pietre mari de râu (48x40 cm).

La adâncimea de -0,60 m, pe toată suprafața C1/2024, pornind de la baza *agger*-ului, a fost identificat un strat de cenușă cu o grosime de cca. 10 cm.

În imediata apropiere a amenajării din pietre de râu de la baza *agger*-ului a fost sesizat un nivel de dărâmătură format din piatră, olane și țigle căzute peste fragmente ceramice și o amenajare din cărămidă. În cadrul C2/2024, la adâncime de -45 cm, deasupra de *via sagularis* a fost identificat un mic cuptor pentru prelucrarea metalelor, cu un diametru de 52 cm. Lipit de acesta se afla și un creuzet din ceramică cu un diametru de 17 cm.

Materialul arheologic descoperit este bogat și constă din fragmente ceramice de culoare cărămizie și cenușie (căni, oale, amfore, afumători) și de fragmente de materiale de construcție (olane, țigle și cărămizi).

După finalizarea cercetării arheologice, a fost efectuată și conservarea primară a zidului de incintă al castrului, pe o lățime de 7 m. În prealabil au fost efectuate lucrări de îndepărtare a pământului și a altor depuneri aderente și îndepărtare a resturilor vegetale. Punctual s-au făcut completări cu material recuperat din săpătură (piatră scoasă din dărâmătură, nisip, mortar antic), doar în zonele care necesitau completări cu rol de conservare și stabilizare. Pentru completări și consolidări, s-a utilizat mortar compatibil cu cel antic, rețeta stabilindu-se în urma investigațiilor mineralogice de mortar. Toate intervențiile de conservare primară au fost efectuate sub coordonarea unui specialist restaurare-conservare piatră acreditat de Ministerul Culturii și cu asistență de specialitate din cadrul Institutului Național al Patrimoniului.

Abstract

In 2024 the research focused on the northern sector of the castle enclosure wall. The research was carried out inside, on its north side, between the northeastern corner tower and the porta praetoria, in order to capture the fortification elements on this part of the fortress. An area measuring 7 x 5 m (SI/2024), oriented north-south, perpendicular to the enclosure wall, parallel to SI/2023, was excavated, leaving a 1 m marker. At the same time, boxes C1/2024, south of SI/2023, measuring 3 x 4 m, and C2/2024, south of SI/2024, measuring 5 x 3 m, were opened. Inhabitation dating to the Late Roman period was discovered.

The archaeological material discovered is rich and consists of fragments of brick and ash-colored pottery (cups, pots, amphorae) and fragments of building materials (pottery, tiles and bricks).

Bibliografie:

MACREA, GUDEA, MOȚU 1993 – M. Macrea, N. Gudea, I. Moțu, *Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehadia*, Editura Academiei Române, București, 1993.

BENEA 2009 – D. Benea, *Edificiul de cult roman de la Praetorium (Mehadia)*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2008.

BENEA 2016 – D. Benea, *Istoria Banatului. Antichitatea* (ediția a II-a revăzută și adăugită), Editura Academiei Române, București, 2016.

45. Mereşti, Cheile Vârghișului, jud. Harghita
Puncte: Abri 122, Peştera Mare nr. 14, Peştera Tătarilor nr. 13

Tipul de sit: 115 (locuire în peșteră), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 11 (Paleolitic)
Cod RAN: 85065.04
Autorizaţie nr.: 86/15.02.2024
Colectiv: Marian Cosac – responsabil științific; George Murătoreanu (UV Târgovişte), Alexandru Radu (DC Dâmboviţa), Daniel Vereş (ISER Cluj Napoca), Ştefan Vasile (U Bucureşti), Walter Alves Neves (USP - Univeridade São Paulo, Instituto de Estudos Avançados, Brazilia), André Strauss (USP, Museu de Arqueologia e Etnologia), Giancarlo Scardia (USP - Instituto de Geociencias e Ciencias Exatas), Ximena Villagran (USP - Museu de Arqueologia e Etnologia), Rodrigo Elias de Oliveira (USP - Instituto de Biociencias), Mark Oliver Rohring Hubbe (Ohio State University, USA), Gabriel Rocha da Silva (USP, Instituto de Estudos Avançados), Leticia Valota (USP, Instituto de Estudos Avançados), Maria Helena Madalosso Senger (USP, Instituto de Estudos Avançados), Loredana Niţă (UV Târgovişte), Gabriel Șerbănescu (UV Târgovişte), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), József Puskás (MCR Sf. Gheorghe), Iuliana Bartok (MCR Sf. Gheorghe), Ballai Álmos Dániel (UBB Cluj-Napoca), Horia Ghiţă (CMNCD Târgovişte), Valăduţ Georgescu (UV Târgovişte), Ionel Geambașu (UV Târgovişte), Mădălina Stănescu (M. Vrancei), Ionuţ Stănescu (M. Vrancei), Ballai Álmos Dániel (UBB Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – septembrie 2024

A. **Punctul Abri 122/1200**

Este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârghișului, în sectorul terminal al acestora, cu acces dinspre localitatea Vârghiş, fiind reprezentat de un adăpost sub stâncă şi o mică grotă plasată pe o latură a sa (Fig. 1). Situl a fost cercetat sub coordonarea lui I. Deneş în mai multe etape, în anii 1989-1990, 1995-1996.

Obiectivele și scopul proiectului de cercetare arheologică din anul 2024: obiectivul general asumat a fost cercetarea în ansamblu a locuirii umane din perioada Paleoliticului mijlociu în situl Abri 122. Săpătura arheologică, cu o suprafață de 1.5 m^2, s-a concentrat în grota ce delimitează abri-ul (Fig. 2)

Colecția litică recuperată din adăpostul Abri 122 în timpul săpăturii din 2024 de 1,5 m^2 (Fig. 3) include 142 de articole debitate. Categoriile de materii prime sunt reprezentate în cea mai mare parte de cuarțit (46,6%) și roci vulcanice (bazalt, granodiorit, andezit – 34,3%).

Materialul faunistic recuperat prezintă un grad de fosilizare uniform şi este rezultatul unei acumulări de natură antropică. Pe lângă rămășițele mari de vertebrate, sedimentul a fost colectat pentru spălare, având ca scop recuperarea resturilor de vertebrate mici aparţinând peștilor, amfibienilor, reptilelor și mamiferelor (rozătoare și insectivore). Sedimentul a fost transportat şi spălat tabăra de bază, pentru a îndepărta fracția fin-mare, reducând astfel cantitatea care a fost transportată la Laboratorul de Paleontologie, de la Facultatea de Geologie și Geofizică, Universitatea București, unde va fi din nou cernută și sortată la microscoape binoculare.

Au fost prelevare probe C14 os sau cărbune, dar şi mostre de sediment din concentrări evidente de material arheologic, litic şi faună, în vederea identificării ADN-ul uman preistoric (Fig. 4)

B. **Punct Peştera Mare – nr. 14**

Este amplasată pe versantul stâng al Cheilor Vârghișului, la aproximativ 18 metri deasupra talvegului. Peştera prezintă o serie de săli şi galerii ce totalizează 1.100 m. Portalul se deschide sub forma unei bolte arcuite, cu o lărgime de 12 m. şi o înălțime de 6 m. În sala principală pachetul sedimentar este uşor ascendent, dar se orizontalizează în sala din stânga acesteia.

Consistentul pachet sedimentar din galeria principală a fost afectat de cercetări arheologice anterioare, cu secţiuni încă vizibile la nivelul de călcare. Cunoaștem autorii acestora (J. Teutsch, Maria Mottl, István Déneş), dar nu cunoaștem decât în mică măsură rezultatele obținute. Din păcate, în acest stadiu al cercetărilor, nu putem identifica paternitatea gropile/secţiunilor vizibile la nivelul de călcare, singura decelabilă fiind exploatarea de guano.

Obiectivul nostru pentru anul 2024 a fost de a evalua succesiunea şi componenta culturală a etapelor de locuire preistorice, iar în vederea atingerii acestuia a fost deschisă secțiunea S4, de aproximativ 4 m^2, delimitată pe două laturi de pereții peșterii, în continuarea S1, efectuată în anul 2019 (Fig. 5, 6). Ca și în anii anteriori, secvența superioară din S4 conține un numeros material ceramic atribuibil perioadei epocii bronzului, asociat cu faună, cenuşă şi cărbune (Fig. 7). Complexul a fost afectat parțial de săpături anterioare, a căror paternitate nu o cunoaștem.

Colecția litică recuperată, încadrabilă în perioada paleoliticului, nu este foarte numeroasă, fapt datorat abordării limitate în adâncime a secțiunii. Săpătura arheologică a atins partea superioară a unui nivel de locuire. Mai mult de jumătate din produsele de debitaj sunt din materii prime locale (34% cuarțit și, respectiv, 51% bazalt și granodiorit). De asemenea, mai mult de jumătate dintre articolele neretușate (75,6%) suntaşchii complete și fragmentate (în cea mai mare parte distale și proximale). Spre deosebire de produsele de debit neretusate, articolele retușate, deși puține, sunt reprezentate aproape exclusiv de lame. Este vorba de fragmente proximale, distale și complete, cu retușare directă parțială laterală/bilaterală care formează suprafețe denticulate.

Materialul faunistic. Au fost recuperate 819 de resturi identificabile taxonomic Majoritatea acestora (582) aparțin genului Ursus, ajungând la 71,06% din numărul total de exemplare identificate (Fig. 8). Rămășițele de lup (*Canis lupus*) sunt mult mai puțin abundente (22 de exemplare, adică 2,69% din total), sugerând că acest taxon a folosit și peștera pentru adăpost, dar într-o măsură mai mică, posibila competiție interspecifică cu urșii împiedicând o prezență mai importantă a lupilor. Alte carnivore, cum ar fi leul de peșteră (*Panthera leo spelaea*), vulpea roșie (*Vulpes vulpes*) și mustelidele sunt prezente în cantitate

neglijabilă (unul sau două exemplare fiecare). Oasele care poartă urme de mușcături sau urme de roadă sunt rare, dar nu lipsesc, atestând de asemenea că carnivorele au fost acumulatori de oase importanți în această peșteră. Erbivorele sunt prezente în număr foarte mic și au fost repartizate bovidelor mari (fie Bos, fie Bizoni, cu posibilă prezență a resturilor de bovine domestice în intervalele de adâncime superioară), bovidelor mici (inclusiv capra domestică și oaia, în intervalele de adâncime superioară, dar și *Capra ibex*, pentru intervalele mai adânci). Resturile de păsări, absente sau foarte rare în alte peșteri din zonă, sunt destul de abundente în peștera Peştera Mare, reprezentând 21,86% din numărul total de exemplare identificate. Rămășițele aparțin unor păsări de talie medie care rămân de identificat taxonomic, așa că nu este încă clar dacă aparțin taxonilor care folosesc peștera drept adăpost, sau dacă au fost aduse în peșteră de oameni sau carnivore, ca pradă.

Sedimentul a fost transportat şi spălat tabăra de bază, pentru a îndepărta fracția fin-mare, reducând astfel cantitatea care a fost transportată la Laboratorul de Paleontologie, de la Facultatea de Geologie și Geofizică, Universitatea București, unde va fi din nou cernută și sortată la microscoape binoculare.

Au fost prelevare probe C14 os sau cărbune, dar şi mostre de sediment din concentrări evidente de material arheologic, litic şi faună, în vederea identificării ADN-ul uman preistoric.

La finalul campaniei de cercetare arheologică, secțiunea S4 a fost acoperită cu folie, delimitată cu bandă de avertizare, în vederea reluării săpăturii în anul 2025 (Fig. 9).

C. **Punct Peştera Tătarilor – nr. 13**.

Este amplasată pe versantul drept al Vârghișului, la o altitudine relativa de 30 m. faţă de talvegul văii. Are cinci deschideri, iar lungimea galeriilor atinge 62 m. Datele arheologice mai vechi indică prezența unei etape ocupaționale din Paleoliticul mijlociu.

Singura cercetare arheologică, cunoscută din publicații științifice, a fost efectuată de arheologul Lucian Roşu, în anul 1969. După L. Roșu au fost descoperite materiale de factură paleolitică, dar nu au fost publicate rezultatele. În acest moment știm că speologul Istvan Dènes (1954-2005) a efectuat o serie de sondaje în această peşteră, dar nu dispunem de planul săpăturilor. În planul peşteriii sunt vizibile o serie de gropi/secţiuni.

Secțiunea şi casetele efectuate de noi (Fig. 10) nu au oferit informații privind existența unor complexe arheologice. Au fot recuperate numeroase fragmente ceramice ce se încadrează majoritar în Epoca Bronzului. dar decontextualizate de săpăturile anterioare (Fig. 11). Secțiunea din zona centrală a atins patul de peșteră (Fig. 12).

Resturile faunistice recuperate din Peștera Tătarului sunt rare și sunt concentrate în partea superioară a succesiunii sedimentare. Sedimentul de suprafață și cel mai de sus au dat rămășițe faunistice aparținând animalelor domestice moderne, cum ar fi bovide mici (ovine și capre) și mari (bovine), suizi (fie porc, fie mistreți), resturi de păsări neidentificate și un singur fragment de dinte de canid (câine sau lup). Întrucât aceste rămășițe au fost găsite în vârful succesiunii (descoperiri de suprafață și top 10 cm), alături de ceramică, nu trebuie comparate cu faunele din sedimentele paleolitice ale altor peșteri din Cheile Vârghișului. Singurele rămășițe notabile de vertebrate mari găsite mai adânc în succesiune sunt un os de pasăre nedeterminat la nivelul 6 (40-50 cm adâncime), un metapodial de ibex la nivelul 8 (60-70 cm adâncime) și o falangă de cal la nivelul 15 (130-140 cm adâncime) (Fig. 13).

Sedimentul a fost transportat şi spălat tabăra de bază, pentru a îndepărta fracția fin-mare, reducând astfel cantitatea care a fost transportată la Laboratorul de Paleontologie, de la Facultatea de Geologie și Geofizică, Universitatea București, unde va fi din nou cernută și sortată la microscoape binoculare.

La finalul campaniei de cercetare arheologică săpăturile deschise au fost delimitate cu bandă de avertizare şi saci cu sediment, în vederea reluării săpăturii în anul 2025 (Fig. 14).

Abstract

The archaeological research campaign in the Vârghiș Gorges karst approached the sites Abri 122, Peştera Mare – no. 14 and Peştera Tătarului – no. 13. The results confirmed for the first two the existence of habitation stages from the Middle Paleolithic and Bronze Age periods. C14 bone or charcoal samples were taken from the concentrations of prehistoric archaeological material, as well as sediment samples in order to identify prehistoric human DNA. The sediment was transported and washed to the base camp, to remove the fine-coarse fraction, thus reducing the quantity that was transported to the Paleontology Laboratory, at the Faculty of Geology and Geophysics, University of Bucharest, where it will be sieved and sorted again under binocular microscopes. At the end of the archaeological research campaign, the open excavations were delimited with warning tape and sediment bags.

Illustrations list:

Fig. 1. Amplasarea sitului Abri 122

Fig. 2. Imagine de ansamblu săpătură arheologică

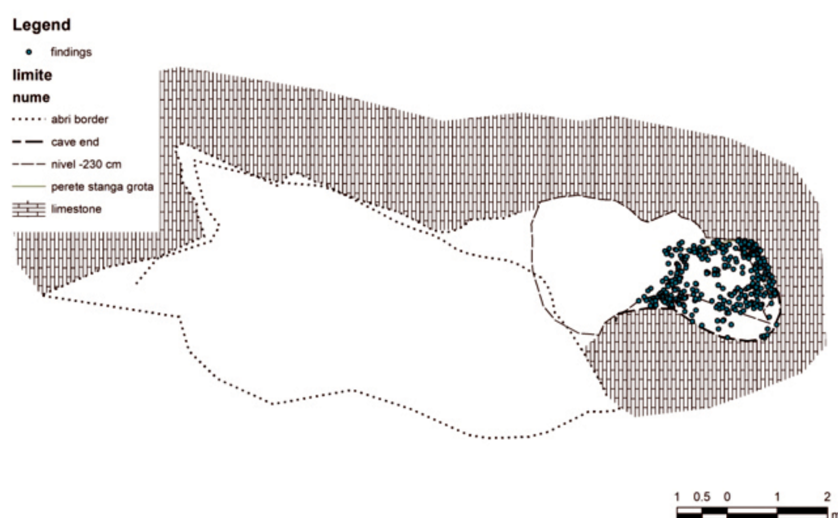

Fig. 3. Concentrarea materialului arheologic

Fig. 4. Prelevare mostre ADN

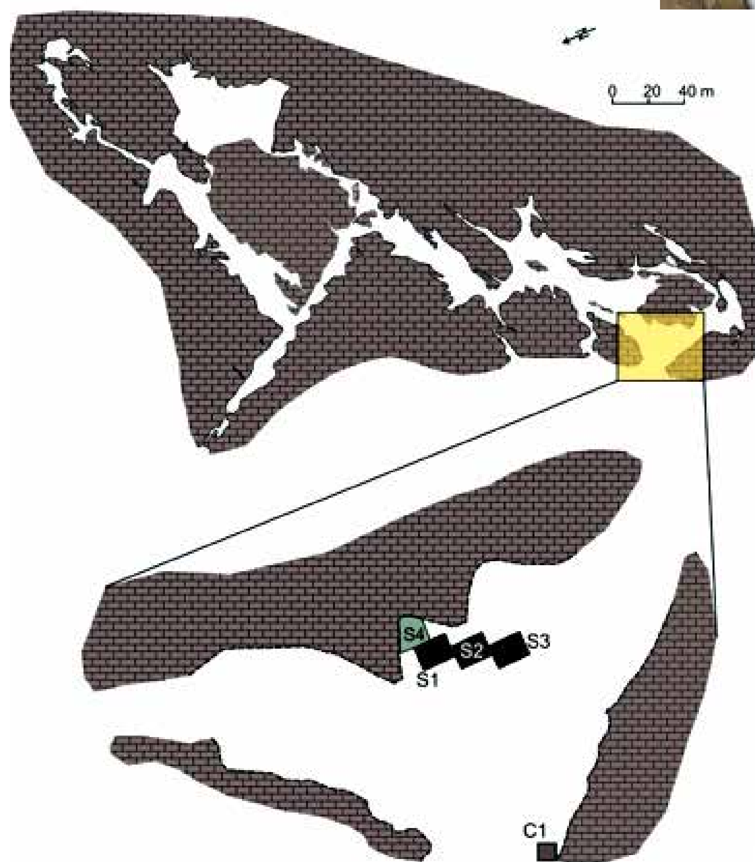

Fig. 5. Plan secțiuni Peștera Mare

Fig. 6. Detaliu săpătură arheologică

Fig. 7. Complex cu material postpaleolitic

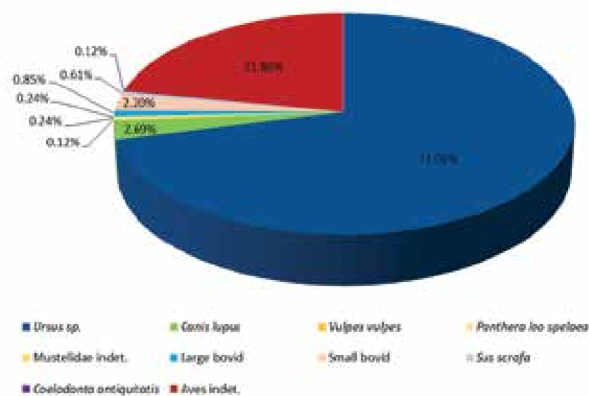

Fig. 8. Abundența relativă taxonomică a resturilor mari de vertebrate din peștera Peștera Mare, pe baza numărului de exemplare identificate

Fig. 9. Secțiunea S4 la finalul campaniei arheologice

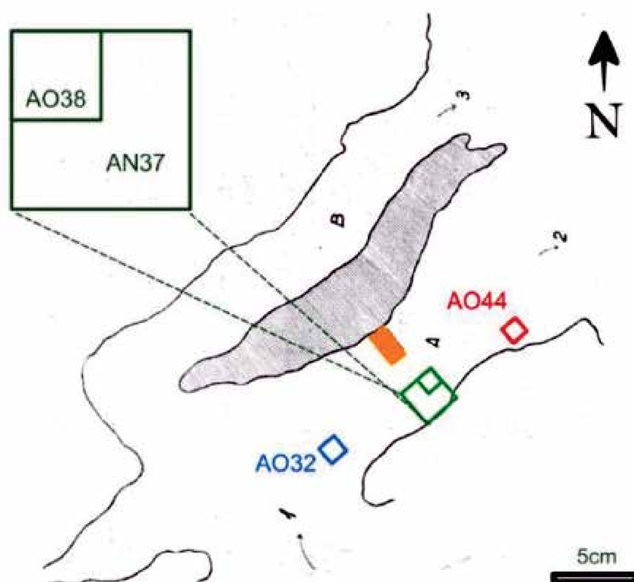

Fig. 10. Plasarea secţiunii şi casetelor în peşteră

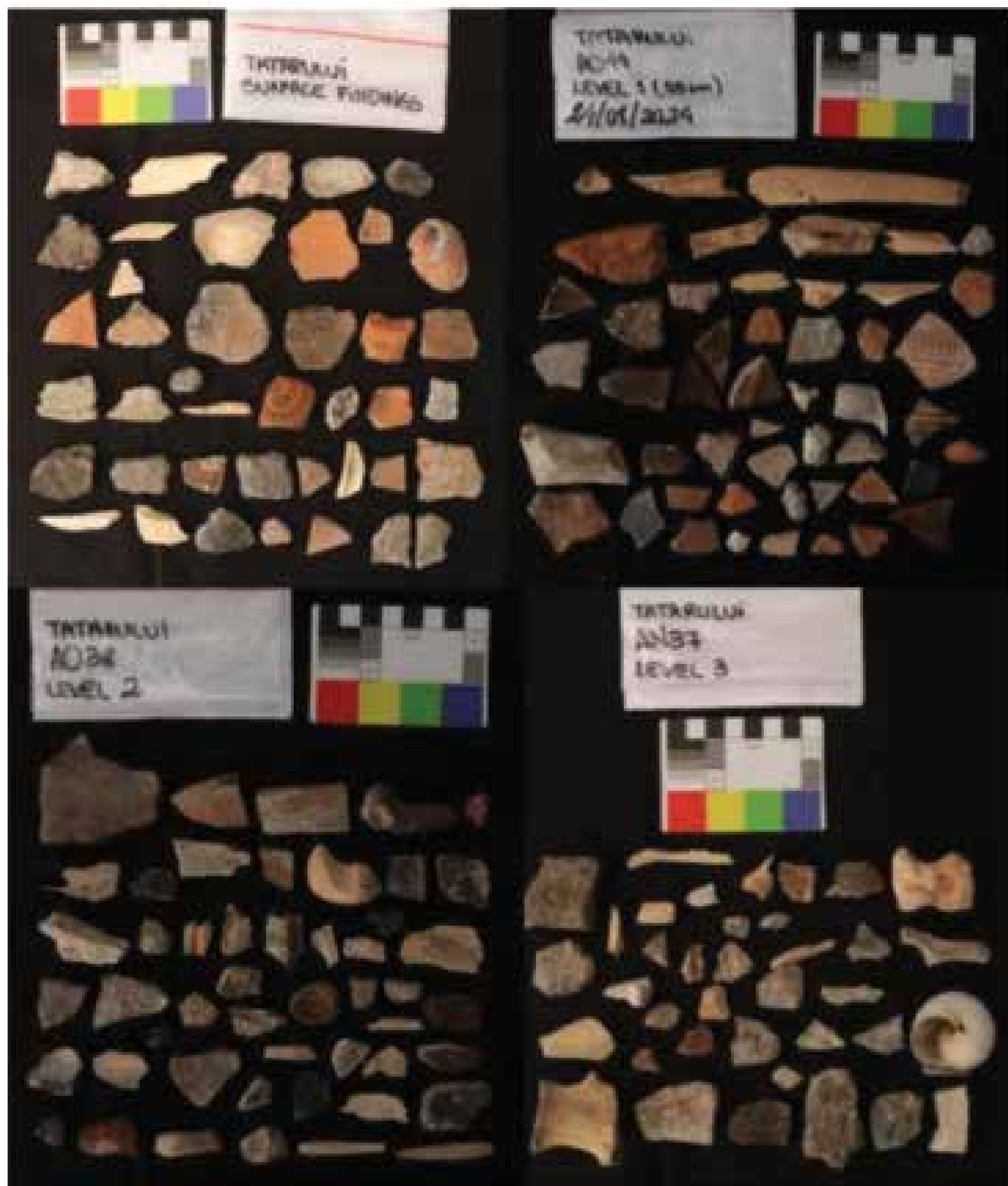

Fig. 11. Fragmente ceramice

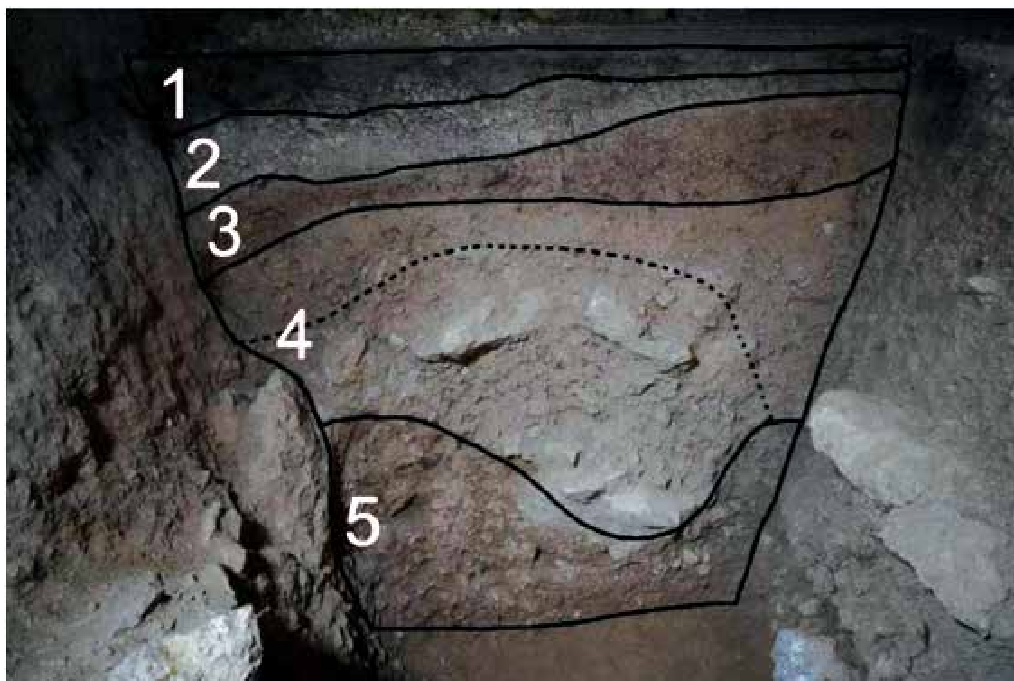

Fig. 12. Profil stratigrafic

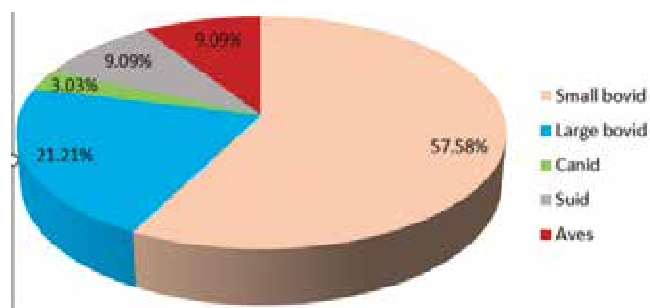

Fig. 13. Abundența relativă taxonomică a resturilor mari de vertebrate

Fig. 14. Secţiune la finalul cercetărilor arheologice

46. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba
Punct: Bulza

Tip de sit: 111 (așezare deschisă); 118 (villa rustica)
Încadrare cronologică: 16 (Hallstatt), 21 (La Tène), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 1053.06
Autorizaţie nr. 66/14.05.2024
Colectiv: Mariana Elena Egri (IAIA Cluj) – responsabil științific; Adrian Cătălin Căsălean (MCDR Deva), Matthew M. McCarty (UBC Vancouver), Andreea Maria Drăgan (IAIA Cluj) – responsabili sector; Aurel Rustoiu, Georgeta El Susi, Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca); Gabriel Dan Balteş, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI); Beatrice Elena Ciută (Univ. Alba-Iulia); Bernadett Kovács, Diandra Natalia Pall-Both, Bogdan Lăpușan (SCOSAAR Cluj-Napoca) – doctoranzi; Florian Boișteanu (UBB Cluj-Napoca) – masterand; Octavian Rustoiu (Univ. Alba-Iulia); Alexander Minoiu (CU Montreal); Violet McPhee, Liam Lester, Alex Hagler, Amber Leenders, Jenny Porter, Lisa Raleigh-Smith, Margaret Peters, Georgia Landgraf, Caroline Armstrong, Brendan Kay, David Finden, Charlie Kowal, Ally McCallum, Veronica Gould, Vianne Storrs (UBC Vancouver) – studenți.
Total finanţare: 80000 lei (SSHRC Canada și Consiliul Județean Alba)
Perioada desfăşurării cercetării: 17.06 – 13.07.2024

Cercetarea sistematică a sitului arheologic de la Oarda-Bulza a fost inițiată în anul 2018 în cadrul unui proiect științific internațional – *Apulum Roman Villa Project* – având ca subiect principal hinterland-ul conurbației romane de la Apulum. Săpăturile arheologice sistematice desfășurate în ultimii ani au avut ca țintă clădirea principală a *villa*-ei *rustica*, convențional denumită A, precum și așa-numita „curte de lucru” aflată la sud de aceasta, unde au fost investigate anexa B, precum și două dintre cele trei *horrea* identificate anterior prin măsurători geofizice, convențional denumite C și respectiv D.

În campania arheologică din anul 2024, cercetările sistematice interdisciplinare au continuat în clădirea principală A, la nord de zona *triclinium*-ului aflat în colțul sud-estic. Aici a fost deschisă o suprafață cu dimensiunile de 3 x 6 m. Imediat sub stratul vegetal a apărut un strat consistent de dărâmătură constând din material tegular provenit din acoperiș și pereți, dar și piatră de râu și fragmente de mortar dislocate din fundațiile construcțiilor, care au fost afectate de lucrările agricole moderne. Stratul respectiv a fost perforat lângă profilul nordic de două gropi neregulate, datate în perioada medievală (sec. XV – XVI) pe baza fragmentelor ceramice, al căror scop probabil a fost de a recolta material de construcție din ruinele romane încă vizibile. Sub stratul de dărâmătură, la limita vestică a suprafeței, a fost identificat segmentul nordic al șanțului de demantelare al fundației [1146], orientată N-S, cu o lățime de 50 cm și o adâncime medie de 55 cm, segmentul sudic fiind investigat în campania de anul trecut (Fig. 1). După demantelare, la capătul său nordic, acest șanț a fost tăiat perpedicular de un alt șanț de fundație cu lățimea de 80 cm și adâncimea de ca. 60 cm, care continuă spre vest, dar construcția fundației respective pare să nu fi fost finalizată. În jumătatea estică a suprafeței deschise în acest an a fost identificată o aglomerare de bolovani mari de râu, fără urme de mortar, aflată deasupra unui nivel de material tegular provenit din acoperiș. În aceeași zonă, în stratul de material tegular, a fost descoperit anul trecut un set de burghie de fier utilizate pentru lucrări de dulgherie, împreună cu o serie de ancore de fier în forma literei „T”, de regulă utilizate pentru fixarea bârnelor de lemn.

Sub acest nivel a fost identificat stratul de nivelare constând dintr-un sol lutos gri-brun, amestecat cu resturi de dărâmătură și diverse alte fragmente de material arheologic, care a fost observat și în campaniile anterioare și pe care s-au construit structurile aparținând fazei a doua a clădirii principale A. Sub stratul de nivelare, în colțul sud-vestic al suprafeței, a fost identificat un mic segment de fundație parțial demantelată, care a aparținut primei faze a clădirii principale A, precum și nivelul de călcare din această fază, din exteriorul laturii estice a clădirii.

Sub nivelul de călcare al primei faze a clădirii, a fost identificat un strat de sol lutos brun-gălbui în care s-au conturat colțul rotunjit al unei locuințe rectangulare semi-adâncite, care continuă în profilul nordic al suprafeței și sub șanțul fundației din colțul nord-vestic, precum și două gropi de stâlp circulare, aflate în exteriorul acesteia spre sud și sud-est. Cele câteva fragmente ceramice recuperate din locuință sunt însă prea mici și degradate pentru a permite o încadrare cronologică, această problemă urmând a fi rezolvată prin extinderea suprafeței spre nord și vest în campania din anul 2025.

În zona *horreum*-ului C din așa-numita „curte de lucru”, a fost redeschisă suprafața de 6 x 6 m parțial cercetată în anul 2023, care a fost extinsă spre sud cu o suprafață de 1 x 6 m, cu scopul de a clarifica unele aspecte privind funcționalitatea clădirii, atât în perioada de funcționare a *villa*-ei, cât și după abandonarea acesteia. Ulterior, în colțul sud-vestic al extensiei a fost deschisă o casetă de 1,60 x 1,30 m, pentru a excava integral un mormânt de incinerație cu groapa ovală din perioada post-romană, având în inventar un vas ceramic și un piepten de os, ambele fragmentare. Deschiderea acestei casete a dus și la identificarea unei mici părți din fundația vestică a clădirii, construită din piatră de râu legată cu mortar.

În interiorul clădirii, sub nivelul de dărâmătură, a fost identificat un strat de sol relativ compact, gri închis, care a inclus un număr mare de oase de animale provenind în special de la ovicaprine. Sub acest nivel a fost identificat un șanț, probabil de drenaj, orientat pe direcția NV-SE, cu lățimea medie de 50 cm și adâncimea medie de 60 cm, în care s-au acumulat diverse materiale arheologice și un sol brun, cu consistență moale (Fig. 2). Șanțul a funcționat înainte de construirea *horreum*-ului C, fiind umplut înainte de implantarea fundațiilor. Un strat compact de bolovani de râu a fost așezat în zonele de intersecție cu fundațiile clădirii, pentru consolidare.

Sub nivelul fundațiilor romane, la limita nordică între profil și fundație, a fost identificat un nivel aparținând grupului Cugir-Band (Ha A1), foarte probabil parte a locuirii identificate în campaniile din 2022 și 2023.

Tot în campania 2024 a fost demarată și cercetarea unui alt presupus *horreum*, convențional numit D și aflat la est de *horreum*-ul C. În acest scop, în colțul nord-estic a fost deschisă o suprafață cu dimensiunile de 4 x 5 m.

Fundațiile clădirii, construite din piatră de râu legată cu mortar și având o lățime de 60 cm, au apărut imediat sub stratul vegetal, fiind puternic afectate de lucrările agricole moderne (Fig. 3). În interiorul clădirii, stratul superior a conținut numeroase fragmente de mortar, material tegular și podea de tip *opus signinum*, dar toate în poziție secundară. Sub acest strat, a fost identificat un alt nivel, constând dintr-un sol compact, gri deschis, în care au fost identificate fragmente ceramice, multe oase de animale și câteva artefacte metalice, inclusiv un rest de turnare a plumbului. Părți ale substrucției podelei, constând dintr-un strat de nisip și altul de mortar compact, au fost identificate în interior, de-a lungul fundației estice [4004].

Sub nivelul substrucției podelei a fost identificat un strat gros de nivelare din sol brun închis, similar celui identificat în clădirea C în 2023, fără materiale arheologice. O groapă de stâlp a fost identificată în acest strat, lângă profilul vestic.

Sub stratul de nivelare a fost identificat un alt strat constând din sol brun-gălbui și conținând fragmente de silex și ceramică aparținând grupului Cugir-Band. Sub acest nivel, în jumătatea estică a suprafeței, s-a conturat parțial o locuință rectangulară cu colțuri rotunjite, semi-adâncită, având câte o groapă de stâlp în exteriorul fiecărui colț vizibil. Doar o parte din locuință a fost excavată, restul continuând spre nord și vest, fiind necesară deschiderea unor noi suprafețe în campania din acest an. Materialul arheologic recuperat, constând din fragmente ceramice și piese de silex, indică o datare în perioada neolitică.

În concluzie, campania arheologică a anului 2024 a adus o serie de noi informații științifice importante privind cronologia și fazele constructive principale ale complexului agricol roman de tip *villa rustica* de la Oarda-Bulza, organizarea internă a acestuia, planimetria clădirii principale A și a celor două anexe C și D și detaliile lor constructive. De asemenea, cercetările arheologice au completat informațiile existente despre locuirea aparținând grupului Cugir-Band în aceeași zonă, dar au contribuit și la identificarea unei alte locuiri aparținând perioadei neolitice, ambele necesitând investigații interdisciplinare suplimentare. În sfârșit, cercetările din zona *horreum*-ului C au completat informațiile existente privind reutilizarea acestuia în perioada post-romană ca spațiu funerar.

Abstract

The archaeological campaign conducted in 2024 at Oarda-Bulza continued the systematic interdisciplinary investigation of the main building A, initiated in 2019, and of the largest *horreum* of the *villa rustica*, conventionally named C, while also starting the investigation of another presumed *horreum*, conventionally named D.

In the case of the main building A, the main objective of this campaign was to expand the investigation of the south-eastern corner to the north of the *triclinium*. A number of dismantled foundations belonging to the first or the second phase of the building were identified under the layer of demolition debris, with evidence pointing to some unfinished construction activity in this area.

In the case of the *horreum* C, the main objectives of this year were to further clarify the chronology and functions of the building both during the Roman provincial period and the post-provincial period. The excavations unearthed a drainage ditch that predated the construction of the *horreum* and was backfilled with soil mixed with construction debris and garbage. In the post-provincial period, the building was reused as burial ground. The initial excavations in the presumed *horreum* D unearthed some of the eastern foundation, as well as some traces of metal processing.

Besides the Roman provincial finds, archaeological evidence belonging to the Ha A1 and Neolithic period were also uncovered.

Bibliografie:

RUSTOIU *et alii* 2020 – *The role of Iron Age settlements at Oarda-Bulza in the agricultural exploitation of the middle Mureş valley*, în: Apulum 57, 1, 2020, p. 93-112.
RUSTOIU *et alii* 2020 – A. Rustoiu *et alii*., *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: CCAR Campania 2019, București 2020, p. 255-257.
RUSTOIU *et alii* 2021 – A. Rustoiu *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: CCAR Campania 2020, Sibiu 2021, p. 207-210.
RUSTOIU *et alii* 2022 – A. Rustoiu *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: CCAR Campania 2021, București 2022, p. 274-277.
RUSTOIU *et alii* 2023 – A. Rustoiu *et alii*, Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza, în: CCAR Campania 2022, București 2023, p. 268-270.
MCCARTY *et alii* 2021 – M. McCarty *et alii*, *Provincializing Roman Dacia: The Canadian-Romanian Apulum Roman Villas* Project 2018-2019, Mouseion 18.3, 2021, p. 350-378.
CIUTĂ, EGRI 2021 - B. Ciută, M. Egri, *Archaeobotanical data from villa rustica at Oarda-Bulza (Alba County). The 2019 campaign*, în: Ephemeris Napocensis 31, 2021, p. 139-150.
CIUTĂ, EGRI 2022 – B. Ciută, M. Egri, *New archaeobotanical data from villa rustica at Oarda-Bulza (Alba County). The 2021 campaign*, în: Ephemeris Napocensis 32, 2022, p. 253-266.

Illustrations list:

Fig. 1. The layer of demolition debris with CBM [1196], the partially dismantled foundation (left) and the two medieval robbing pits (right) in the main building A (photo ARVP).
Fig. 2. The drainage ditch predating the construction of the *horreum* C (photo ARVP).
Fig. 3. The eastern foundation [4004] made of river stones bound with mortar, identified in the presumed *horreum* D (photo ARVP).

Fig. 1. Stratul de dărâmătură cu material tegular [1196], fundația parțial demantelată (stânga) și cele două gropi de intervenție medievale (dreapta) în clădirea principală A (foto ARVP)

Fig. 2. Șanțul de drenaj care a precedat construcția horreum-ului C (foto ARVP)

Fig. 3. Fundația estică [4004] din piatră de râu legată cu mortar, identificată în clădirea D (foto ARVP)

47. Ocnița, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea *[Buridava]*

Punct: situl dacic de la Ocniţa - Dealul Cosota, **Terasa VIII (delimitat la N de pârâul Sărat, la V de drumul comunal, la E şi S de Valea Bradului)**

Tip de sit: 1 (locuire), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 21 (La Tène)

Cod RAN: 168194.01-04; **Cod LMI**: VL-I-m-A-09555.01-03

Autorizație nr. 34/14.05.2024

Colectivul: Constantin Augustus Bărbulescu – responsabil științific (UNSTPB); Sorin Ilie Cociş (IAIA – Academia Română), Ovidiu Udrescu (UNSTPB), Alexandru Nălbitoru, Claudiu Tulugea, Ion Tuţulescu (MJ Vâlcea), Ion Andi Pițigoi (MJA)[1]

Perioada desfășurării cercetării: 20.07 - 18.08.2024

Descoperirile arheologice din campania precedentă, din lunile iulie - august 2023 (între acelea reamintim descoperirea mormântului de copil - M9/SII/2023), precum și a mormântului cu spada sarmatică (M3/SI/2022-2023), ne-au încurajat în a continua cercetarea pe Terasa V.

Totodată, am continuat să urmărim cronologia sitului, precum și refacerea planului general al cercetărilor întreprinse de Dumitru Berciu.

Profesorul Dumitru Berciu a cercetat această terasă între anii 1979 și 1992, susținând că acest spațiu este unul dedicat amenajării de gropi *menajere, rituale sau chiar morminte*[2], iar zona centrală este traversată de un drum antic amenajat[3].

Încă odată putem afirma cu certitudine că avem de-a face cu un singur nivel cronologic, care aparține unei etape întinse între sfârșitul sec. I. a.Chr. și începutul sec. II p.Chr., documentat de numeroase fibule sau obiecte care aparțin acestui interval.

Lipsa unei finanțări consistente ne-a limitat și în această campanie cercetările. Astfel, ne-am concentrat pe Terasa V (Fig. 1).

SII/2022/2023 a fost prelungită cu 4 m spre Sud (Valea Bradului), în zona unde în SI fusese identificată Gr.7/2022/2023, o groapă de mari dimensiuni, (Fig. 4) cu mai multe niveluri de depunere și cu un inventar compus din oase de animale, chirpici, fragmente de vatră, ceramică, pietre, cărbune, etc.

În prelungirea lui SII au fost descoperite două noi gropi săpate în stâncă. Gr.1/2024, este secționată de profilul de Nord al lui SII, dimensiunea ei nefiind încă clar stabilită. Din marginea de sud a gropii și până în profilul de nord, diametrul gropii este de 155 cm. Groapa are o adâncime de 204 cm de la nivelul actual și mai mult niveluri de depunere, așa cum s-a putut observa din secționarea ei.

A fost trasată o secțiune SV/2024, paralelă cu SII/2022/2023, având o lungime de 8 m și o lățime de 2 m (Fig. 3). Dimensiunile secțiunilor sunt condiționate de dispunerea copacilor, dar și de vechile suprafețe săpate de către Dumitru Berciu.

În partea de Nord, SV se învecinează ca și SII cu secțiunile SXVIII și SII/1993, realizate de Dumitru Berciu.

În această secțiunea u fost identificate trei gropi săpate în stâncă, M15, M18 și M19 (Fig. 10).

M15 este o groapă săpată în stâncă, având deasupra pietre de râu, chirpici, pământ, bucăți de tuf și fragmente ceramice, toate sub forma unei movilițe (Fig. 5). Așa cum remarcam în campaniile trecute, o parte din gropi par să fi avut deasupra o căpăceală sub forma unei movile. Groapa este circulată, 80-81 cm în dimetru, cu o adâncime de 25-30 cm.

M19 este o groapă săpată în stâncă, surprinsă parțial și secționată de profilul de Nord al SVI. A fost cercetată parțial în această campanie.

M18, groapă săpată în stâncă, secționată de profilul de Vest al SVI, martor dinspre SII. Forma gropii este ovală, 98/120 cm, cu o adâncime de 95 cm față de nivelul antic (Fig. 8). A fost astupată cu pietre de râu, tuf, ceramică fragmentară. Cu un inventar extrem de bogat, din care amintim: o fusaiolă depusă pe fundul gropii (Fig. 15), o monedă de la Marcus Antonius, o râșniță spartă, un cățel de vatră, oase incinerate și oase de animale.

SVI a fost trasată în capătul de Est al Terasei V, în paralel cu SXXII. Dimensiunea acesteia este de 10 x 2 m, fiind limitată pe latura de Nord de râpa dinspre Fundătura Cosotei, iar spre Sud de copaci (Fig. 2).

Au fost identificate patru structuri, gropi săpate în stâncă. M16 (Fig. 6) și M17 (Fig. 7) ne-au permis să constatăm că aceste gropi au avut și ele un capac sub forma unei movilițe, realizat din piatră de râu, tuf, cioburi, fragmente de chirpici, ceramică fragmentară, mărgea de tip *ochi de păun* (Fig.14). În cazul lui M17, prin secționare s-a putut observa cu ușurință că acest capac alunecase în timp ușor spre zona de prăbușire dinspre Fundătura Cosotei. Cele două gropi intră tot la categoria morminte, resturi cinerare (probabil umane ca și în alte cazuri fiind colectate), iar alături regăsim depuse oase de animal neincinerate, ceramică, podoabe.

În carourile 7,8,9 și 10 au fost descoperite două gropi. Prima Gr1/SVI, secționată de profilul de Vest, are un diametru de 250 cm în profilul de Vest și ajunge la o adâncime de 240 cm (Fig. 9). Groapa fusese cercetată de către Dumitru Berciu. Pe planul Terasei V nu pare în această zonă trasată o secțiune, dar este cert că a fost exploatată. Odată cu cercetarea de către noi am putut recupera o serie de obiecte, care au scăpat cercetării profesorului Berciu.

1 La campania anului 2024 au mai participat studenți și voluntari: Duicu Alexandra, Marinescu Gabriela, Pătrașcu Emil, Bălășcan George, Cristescu Ionuț, Molcuți Adrian, Ivan Alexandru, Chița Bianca, Raluca Drăghici, Tănase Vasile, Albescu Georgiana, Sima Gheorghe, Pîrnuță Augustin, Mitu Ion, Furnică Adrian, Ciucan Ștefan, Briceag Victor, Mocanu Valentin, George Liță, Cioboată George, Andrei Frăsineanu, Octavian Bărbulescu, Andrei Udrescu, Sofia Udrescu, Cristian Berger, Andrei Robert, Radu Adriana, Trif Teodora. Finanțarea a fost asigurată de către Universitatea Politehnica București și Asociația pentru Apărarea Drepturilor Tinerilor Vâlcea.

2 BERCIU, IOSIFARU, DIACONESCU 1993, p. 151. „Gropile se grupează în general câte trei (pl. II), fiind deopotrivă risipite şi pe restul terenului terasei. Trebuie totuşi menţionat că aceste gropi, ale nivelului II, se află de o parte şi de alta a drumului antic, ele având o anumită funcţiune, legată desigur, de viaţa economică şi comercială a comunităţii locale (...)".

3 BERCIU, IOSIFARU, DIACONESCU 1993, p. 149

Între acestea amintim un fragment dintr-o brățară de sticlă (Fig. 13) și un creuzet păstrat fragmentar.

Cealaltă groapă, Gr2./SVI/2024 a fost surprinsă în profilul de Sud și Vest, intră în SVI, doar 70 cm și ajunge la o adâncime de 156 cm (Fig. 11). Și această groapă a fost cercetată anterior de Dumitru Berciu. Din păcate poziționarea ei nu ne-a permis cercetare întregii suprafețe. Remarcăm că și aceasta pare să aibă dimensiuni care ies din tiparul de până acum.

Considerăm că acest tip de gropi, de mari dimensiuni, au un cu totul alt rol, decât de morminte. Poziționarea lor pare să fie la marginea terasei, fie pe latura de Sud, fie pe cea de Est (cel puțin până în acest stadiu al cercetărilor). La cele cercetate de noi, remarcăm și faptul că avem de-a face cu mai multe niveluri de depunere.

Rezultatele campaniei 2023 întregesc tot mai bine imaginea pe care suntem pe cale să o avem despre rolul Terasei V de la Buridava. Pe de-o parte nu putem să nu constatăm că avem un al treilea tip de monument/structură – gropi săpate în stâncă, de mari dimensiuni, cu mai multe niveluri de umplere. Cronologic nivelurile aparțin aceluiași interval, sfr. Sec. I a. Chr. – înc. sec. II p. Chr.. Există un inventar destul de coerent: ceramică fragmentară, pietre de râu, cărbune, oase de animal, bucăți de tuf, obiecte diverse (în mare parte fragmentare).

În ceea ce privește gropile de dimensiuni mai mici, acestea au un singur nivel de umplere compact, iar acolo unde avem și oase de animale – acestea sunt depuse într-o parte a gropii și nu răspândite precum în situația gropilor mari. Regăsim oase incinerate, podoabe, arme, ceramică întreagă sau întregibilă, cenușă, cărbune.

În acest an, în perioada 2-4 august, s-a desfășurat la Ocnele Mari AeheoPoliFest, Workshopul de arheologie organizat de Centrul de Cercetare Istorică, Arheologică și de Patrimoniu din cadrul Universității Naționale de Știință și Tehnologie Politehnica București[4].

Abstract

The ancient site of Ocnița, Vâlcea county, came to the attention of researchers starting from the 60^{s} of the 20th century and became, thanks to Professor Dumitru Berciu, the best-known Dacian settlement from south of the Carpathians.

The resumption of systematic research at Ocnița, in 2016, had as its central objectives the clarification of the site's chronology issues, as well as the role and relationship of this power center with the Roman world, the necropolis issue being considered a secondary one.

The research continued on Terrace V. New tombs were discovered here, as well as a series of large pits. Their role remains to be decisive in the next stages of research.

The archaeological discoveries in this campaign confirmed the existence on this terrace of a Dacian necropolis belonging to the classical era, 1st century BC - 1st century AD.

4 Workshopul de arheologie a fost finanțat printr-un proiect de tip FSS conform prevederilor Ordinului MEN nr 362/GP/23.04.2024. Au participat un număr de 40 de persoane, elevi, studenți, masteranzi, doctoranzi și cercetători.

Bibliografie

BERCIU, IOSIFARU, DIACONESCU 1993 - Berciu, D., Iosifaru, M., Diaconescu, M, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică, XI*, în: *Thraco-Dacica*, XIV, 1-2, 1993, p. 149-156.

Illustrations list:

Fig. 1. The general plan of the excavations on Terrace V (after D. Berciu/Vlad Lăzărescu/C. Bărbulescu).
Fig. 2. West profile, section S VI/2024.
Fig. 3. Section plan SV/2024.
Fig. 4. S2 extension (2024) to Valea Bradului, Gr. 1/SII.
Fig. 5. M15/S V - images from research.
Fig. 6. M 16/SV - images from research.
Fig 7. a M17/SVI image of the mound/headstone above the pit.
Fig. 8. M18/SV - images from the research.
Fig. 9. Gr.1/SVI - pit previously investigated by Dumitru Berciu.
Fig. 10. Drone image SV/2024 - the end of the research.
Fig. 11. Drone image SVI/2024 - the end of the research.
Fig. 12. Overview of T V.
Fig. 13. Glass bracelet fragment (Gr.1/SVI).
Fig. 14. Eye beads M16/SVI.
Fig. 15. Spindle whorl M19/SV.

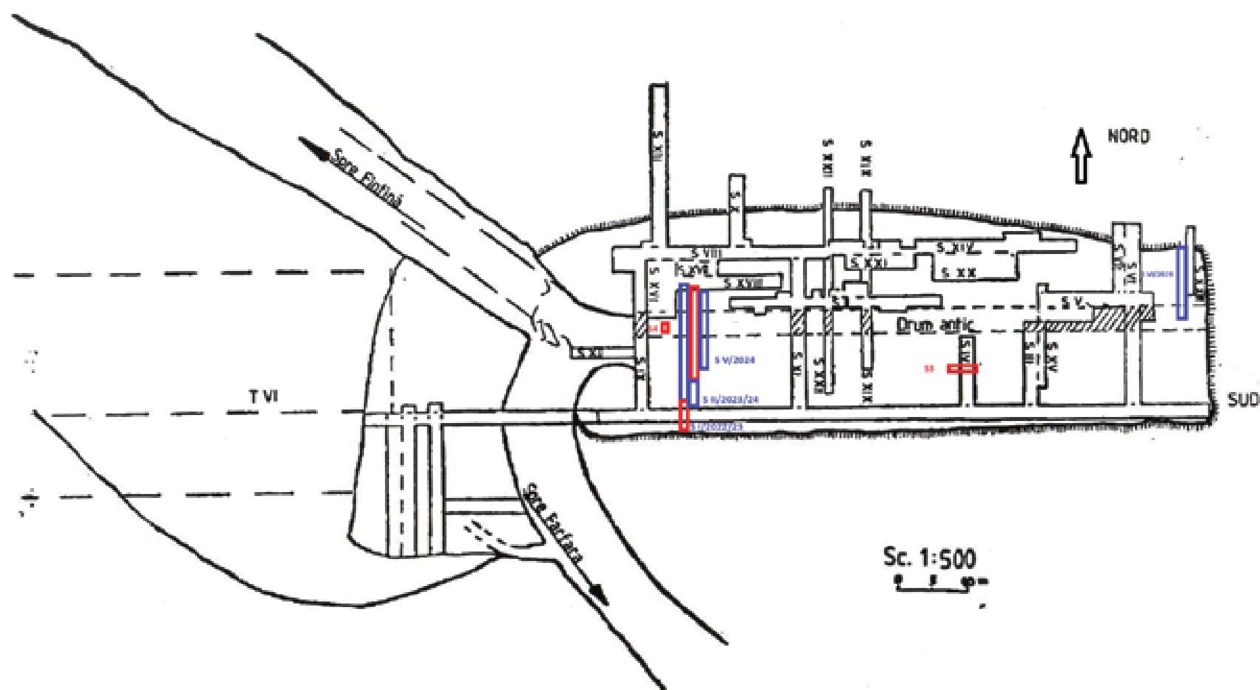

Fig. 1. Planul general al săpăturilor pe Terasa V (după D. Berciu/Vlad Lăzărescu/C. Bărbulescu)

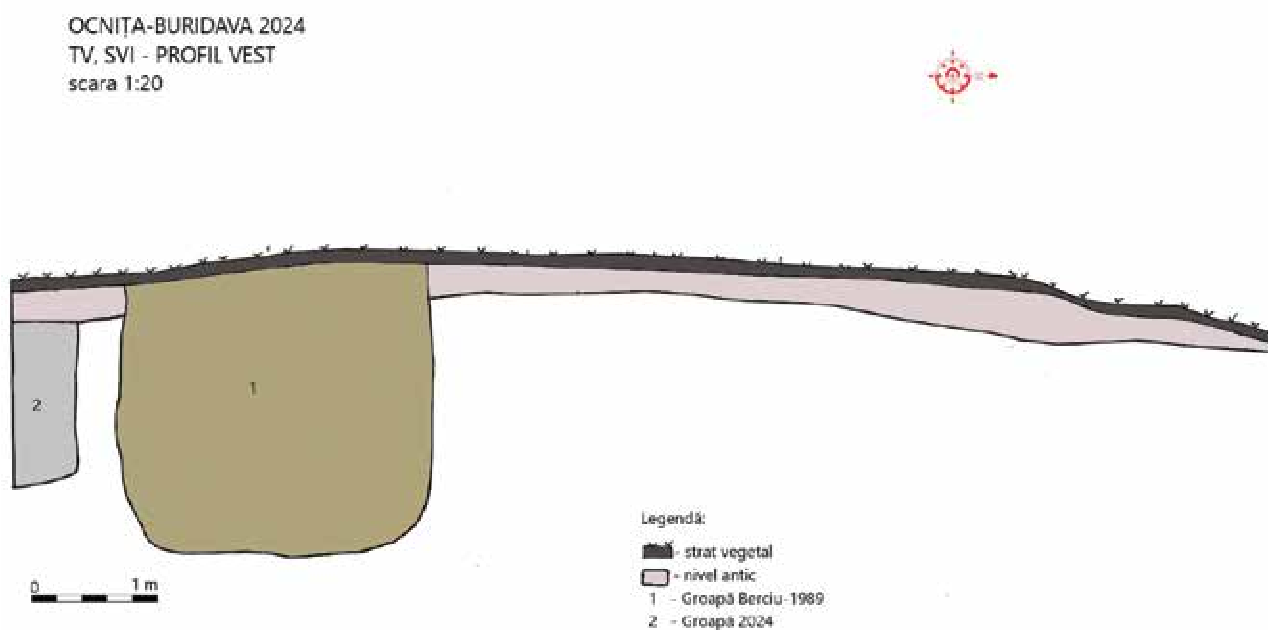

Fig. 2. Profil Vest, S VI/2024

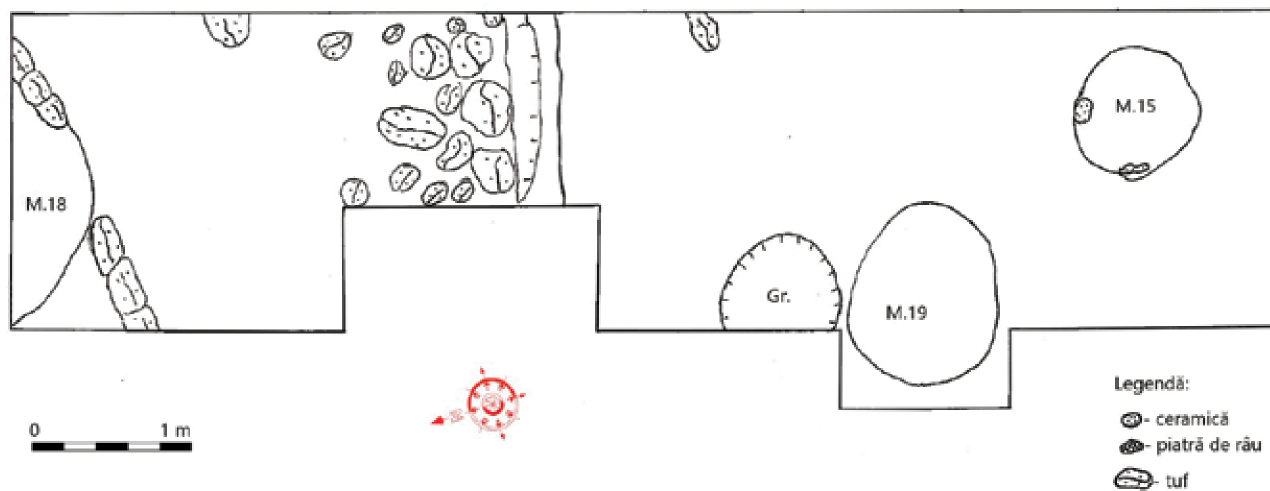

Fig. 3. Plan secțiune SV/2024

Fig. 4. SII prelungire (2024) spre Valea Bradului, Gr. 1/SII

Fig. 5. M15/S V – imagine din timpul săpăturilor

Fig. 6. M 16/SV - imagine din timpul săpăturilor

Fig. 7. M17/SVI – imagine cu movilița/căpăceala de deasupra gropii

Fig. 8. M18/SV – imagine din timpul cercetărilor

Fig. 9. Gr.1/SVI – groapă cercetată anterior de Dumitru Berciu

Fig. 10. Imagine din dronă SV/2024 – finalul cercetării

Fig. 11. Imagine din dronă SVI/2024 – finalul cercetării

Fig. 12. Imagine de ansamblu asupra TV

Fig. 13. Fragment brățară din sticlă (Gr.1/SVI)

Fig. 14. Mărgică tip ochi de păun M16/SVI

Fig. 15. Fusaiolă – M19/SV

48. Oltina, com. Oltina, jud. Constanţa
Punct: Capul Dealului

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 431 (Epoca medievală)
Cod RAN: 62495.01
Autorizaţia nr. 41/14.05.2024
Colectiv: Cristina Talmaţchi – responsabil științific; Constantin Şova (MINAC)
Finanţare: 22500 lei Ministerul Culturii şi 22414 lei MINAC
Perioada desfăşurării cercetării: 12.08 – 3.09.2024

Campania de săpătură arheologică sistematică din 2024, în aşezarea fortificată de perioadă medieval-timpurie de la Oltina - „Capul Dealului", a vizat sectoarele de vest și est ale sitului, având următoarele obiective: obținerea de informații care să ajute la determinarea caracteristicilor socio-militare ale unei așezări dobrogene, care a evoluat atât sub influența primului Țarat bulgar, cât și sub administrația Imperiului bizantin, precum și a contextelor culturale specifice celor două etape; obținerea de noi informații care să contribuie la clarificarea tehnicii de construcție şi a structurii sistemului defensiv al așezării, prin continuarea cercetării secțiunii SIII, plasată perpendicular pe valul de pământ și șanț; determinarea densității de locuire, prin identificarea și înregistrarea de noi complexe; identificarea de noi structuri meșteșugărești; realizarea de analize interdisciplinare pe piese nou descoperite, pentru dezvoltarea bazei de date a sitului. În zonele cercetate, a fost completată situația planimetrică, pe faze de locuire, prin adăugarea noilor descoperiri și închiderea unor complexe începute în campaniile anterioare, dar finalizate acum.

Sectorul A.

În acest sector, a continuat cercetarea în secțiunea S III, dispusă transversal pe sistemul defensiv, pe direcția E-V, într-o zonă în care acesta păstrează o parte semnificativă din vechea înălțime, în scopul completării datelor referitoare la tehnica de construcţie şi la structura lui. În 2024, pe creasta valului, au fost înregistrate noi straturi de pământ galben-brun și am ajuns la un nivel de pământ brun. Cumulând informațiile înregistrate până acum, obținem următoarea imagine: sub amenajarea din lemn (obstacol), din partea superioară a valului de pământ (Pl. I), se succed mai multe straturi de pământ cu nuanțe diferite (galben, galben-brun, brun-gălbui, brun deschis), cumulate pe o înălțime maximă de circa 0,90 m, de granulație și consistență diferită, dispuse orizontal, excepție în partea de est unde sunt oblice sau ușor arcuite, cu cădere de la est spre vest (Pl. II/1). Aproape în toate aceste straturi, cele mai târzii artefacte erau fragmentele ceramice medieval-timpurii, atât arse oxidant, cât și în atmosferă reducătoare. La circa -1,40 m se află un strat de pământ brun, cu cenușă, bucăți mici de lemn carbonizat și pete de pământ copt, din care au fost colectate o bilă de praștie cu urme de arsură, fragmente ceramice medieval-timpurii, bucăți mici de zgură, câteva scoici și oase. Comparativ cu straturile anterioare, în acesta fragmentele ceramice sunt mai numeroase și mai mari. Ele provin de la vase modelate din lut comun, caolinitic și fin, arse oxidant și în atmosferă reducătoare, ornamentate cu motive incizate sau lustruite. Raportându-ne la imaginile din 2001 (Pl. II/2), presupunem că am ajuns la nivelul de călcare de la momentul ridicării valului de pământ, dar până la epuizarea tuturor straturilor nu ne vom pronunța final. Acest nivel păstrează urme de incendiu și poate sugera, în acest stadiu al cercetării, construirea sistemului defensiv după un eveniment beligerant. Dacă presupunerea noastră se va confirma, înălțimea valului în SIII ar fi de circa 1,40 m, calculată de la actualul nivel de călcare până la stratul brun. Dar, analiza mai multor niveluri de conturare ale unor complexe sugerează că valul a fost înălțat pe o ridicătură de teren deja existentă, probabil oferită de cadrul natural. S-a constatat că nivelul de conturare al stratului brun se află cu circa 0,90 m mai sus decât nivelul de conturare al unui complex din secolul al XI-lea aflat spre est, la baza sistemului defensiv, iar față de nivelul de conturare al unei locuințe (Cpl. 3/2018), încadrată pe baza analizei radiocarbon în intervalul anilor 860-980 p.Chr., se află cu circa 1,50 m mai sus. Diferența de nivel între conturarea Cpl. 3/2018 și creasta valului este de 2,86 m, iar până la conturarea amenajării din lemn este de 2,53 m, relevând o diferență semnificativă pentru perioada medievală timpurie, în relația așezare – val de pământ. Dinspre exterior, diferența putea fi mai mare, oricum puternic accentuată de prezența șanțului, dar acest lucru va fi analizat la momentul excavării integrale a acestui element defensiv.

Până la finalizarea cercetării în zona valului și analiza exhaustivă a materialelor găsite în straturile sale, repere importante pentru momentul construirii sistemului defensiv ne oferă rezultatele analizelor radiocarbon[1], pe oase descoperite în perimetrul acestuia și în imediata apropiere. Astfel, o probă care provine din stratul în care a fost realizat obstacolul din lemn, de pe creasta valului de pământ, a fost încadrată perioadei delimitată de anii 760 și 880 p.Chr. O a doua probă, care provine dintr-o locuință adâncită (Cpl. 3/2018), excavată la baza valului de pământ, în așezare, a fost încadrată perioadei 860-980 p.Chr., iar o a treia probă, colectată din umplutura șanțului, a indicat perioada anilor 1800-1940. Pornind de la datele de mai sus, putem trasa o posibilă evoluție, după cum urmează: realizarea sistemului defensiv al așezării în secolul al IX-lea, cel mai probabil[2];

1 Analizele au fost făcute de dr. Tiberiu Sava și dr. Mirela Mihon, cărora le mulțumim și pe această cale. Datarea cu radiocarbon a fost realizată în cadrul proiectului NUCLEU, proiect PN 23210201 și PN 23210102, finanțat de Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării România. Experimentele au fost făcute la acceleratorul Tandetron™ 1MV de la Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare în Fizică și Inginerie Nucleară Horia Hulubei (IFIN-HH), și au fost susținute de Programul Guvernului României prin Programul Național de Infrastructură de Interes Național (fonduri IOSIN).

2 Fortificațiile de pământ, de tip închis sau cele parțiale, reprezintă o practică cunoscută în nord-estul Bulgariei pentru secolul al IX-lea, vezi G. Atanasov, V. Yotov, K. Mihajlov, *The medieval fortress (beginning of 9th-beginning of 11th c.) near the village of Okorsh, Silistra province*, CCDJ 28, 2011, p. 221. Sistemul defensiv al așezării de la Oltina-„Capul dealului" relevă caracteristici similare cu sistemul de protecție al unei așezări din apropierea primei capitale a primului Țarat bulgar, aflată lângă actuala localitate Pliska (informație dr. Pavel Georgiev, căruia îi mulțumim și pe această cale).

decăderea rolului de apărare al acestuia în prima jumătate sau la mijlocul secolului al X-lea, când locuințele puteau fi realizate chiar la baza lui (precum Cpl. 3/2018) și umplerea șanțului în perioada modernă.

Deși încă nefinalizată săpătura arheologică la acest obiectiv, considerăm că noile informații reprezintă un câștig pentru analiza cât mai riguroasă a sistemului defensiv al așezării. Pe creasta valului cercetarea a ajuns la -1,70 m, fiind necesară continuarea ei.

Pentru observarea relației sistemului de apărare cu așezarea, în jumătatea de est a secțiunii SIII au fost continuate investigațiile, respectiv perimetrul acesteia a fost prelungit spre est cu 2 m. Pe limita estică a crestei, în carourile 12-14, la -0,75 m, au fost conturate două complexe, unul pe N și unul pe S, ambele intrând parțial sub profil. Iar în carourile 9-11, pe centrul secțiunii, a fost identificată și cercetată parțial o locuință (Cpl. 6/2024), care are cuptor săpat în perete de vest, flancat de două găuri de pari, dispuse mai la distanță.

În SIII, a fost finalizat Cpl. 3/2018, de la baza valului de pământ, pe est, pentru care s-a făcut, în această campanie, extindere spre vest, pentru identificarea cuptorului. Instalația de foc, păstrată într-o stare de conservare precară, fusese construită din piatră. Cercetarea integrală a locuinței prezenta importanță deoarece beneficiază de datare radiocarbon (vezi mai sus), iar inventarul ei este relevant în constituirea caracteristicilor etapelor de locuire ale așezării, după cum am afirmat și cu alte ocazii.

Complexele nou identificate, nefinalizate, au fost supuse conservării *in situ*, urmând a fi excavate integral în viitoarele campanii arheologice.

Sectorul B.

În partea de est a așezării cercetarea a fost concentrată în carourile 47-56, pe toată lățimea, și în extinderea secțiunii spre vest, carourile 57-65 (9 m), în scopul realizării treptate a unei secțiuni magistrale, plasată E-V. Astfel, SIB are acum 65 m lungime.

În această secțiune, s-a lucrat în trei complexe din cele nou identificate (alte câteva fiind doar conturate în perimetrul nou deschis) și în Cpl. 1/2023. Dintre complexele noi, au fost finalizate Cpl. 2/2024, o vatră fragmentară de cuptor, distrusă parțial, împreună cu locuința, de lucrările agricole efectuate de-a lungul timpului, și Cpl. 5/2024, o locuință.

În Cpl. 1/2023, un spațiu meșteșugăresc utilizat pentru prelucrarea metalului (bronz și fier), s-a ajuns pe podea, care va fi demantelată în campania viitoare. Aceasta conserva amprentele a trei pari, precum și o casetă, pentru ascuns bunurile. Umplutura complexului a fost majoritar cernută, în scopul identificării de rebuturi și alte materiale care să releve urme specifice activității. Au fost colectate fragmente ceramice, de lupe de fier și zgură, obiecte fragmentare din fier și bronz, precum și tăblițe din bronz, reprezentând resturi de materie primă utilizată pentru confecționarea unor obiecte. O parte a acestora, precum și probe de sediment, au fost analizate prin metoda X–Rays Fluorescence (XRF)[3], cu ajutorul unui spectrometru portabil.

Și în SIB, complexele nou identificate, nefinalizate, au fost supuse conservării *in situ*, urmând a fi excavate în viitoarele campanii arheologice.

Din perimetrele cercetate, din complexe și nivelurile de locuire, a fost recoltat un divers material de interes arheologic, constând în: ceramică medievală timpurie arsă în atmosferă reducătoare și ornamentată prin tehnica lustrului; ceramică arsă oxidant, confecționată din lut comun și caolinoid, ornamentată cu motive incizate (provenind de la oale cu și fără toarte, castroane, căldări, amfore, precum și un urcior amforoidal aproape întreg); ceramică având suprafața acoperită cu smalț verde-oliv (urcioare); fusaiole din lut; fragmente de la brățări din sticlă și o mărgică (ultima dintr-unul din straturile valului de pământ); obiecte din bronz (verigă, cruciuliță); obiecte din fier (lame de cuţit, cuie); obiecte din os (împungătoare, arșice); numeroase greutăţi din lut pentru plasa de pescuit; bile pentru praștie; monedă (dintr-un complex); gresii; silexuri; lupe și zgură de fier; material faunistic etc. Majoritar, materialul aparține secolelor IX-XI. Ca excepții, amintim fragmente ceramice specifice perioadei romane, reduse cantitativ.

În timpul cercetării arheologice din acest an, au fost obținute informații importante referitoare la structura valului de pământ, care proteja așezarea pe partea de vest. Astfel, pe centrul coamei, sub galbenul – brun-deschis, din care au fost colectate anul trecut materiale ceramice majoritar medieval-timpurii, a fost înregistrat un strat de pământ brun-gălbui semi-afânat, cu bulgări de pământ galben, compacți, din care a fost colectată tot ceramică medieval-timpurie. Pe lateralele acestuia se afla un pământ galben foarte fin, compact, și curat. La circa -1,40 m, a fost înregistrat un strat de pământ brun, cu cenușă, bucăți mici de lemn carbonizat și pete de pământ copt, care conținea numeroase artefacte, comparativ cu straturile de deasupra lui, medieval-timpurii. Totodată, au fost îmbogățite datele privind dispunerea locuințelor în planul așezării, prin conturarea unor complexe în perimetrele nou abordate, precum și cele referitoare la meșteșugurile practicate aici, credințele locuitorilor și cultura materială.

În campaniile viitoare se dorește continuarea cercetării în toate sectoarele deschise, fiind pe mai departe vizate sistemul defensiv, planimetria și evoluția așezării pe toată perioada ei de existență, pentru obținerea unei imagini cât mai complete. Se urmărește ca, în măsura posibilităților, cercetările arheologice să fie completate cu analize interdisciplinare.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

3 Analizele au fost efectuate la Departamentul de Fizică Nucleară Aplicată, Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare în Fizică și Inginerie Nucleară Horia Hulubei (IFIN-HH), Măgurele (România), de dr. Daniela Cristea-Stan, căreia îi mulțumim și pe această cale. Considerații preliminare au fost prezentate în octombrie 2024, la Sibiu, la Secțiunea ArhInLab Project, din cadrul Conferinței Internaționale „Interethnic Relations in Transylvania. Militaria Mediaevalia in Central and South-Eastern Europe” (Cristina Paraschiv-Talmațchi, Daniela Cristea-Stan, Constantin Șova, *Preliminary Considerations Regarding the XRF Analysis of Early Medieval Artifacts Found in the Fortified Settlement from Oltina-„Capul dealului”*).

Abstract

The systematic archaeological excavation campaign of 2024, in the early medieval fortified settlement of Oltina – „Capul Dealului", targeted the western and eastern sectors of the site, with the following objectives: obtaining information to help determine the socio-military characteristics of a settlement in Dobruja, which evolved under both the influence of the First Bulgarian Tsardom and the administration of the Byzantine Empire, as well as the specific cultural contexts of these two stages; obtaining new information to clarify the construction techniques and structure of the settlement's defensive system by continuing research in section SIII, placed perpendicular to the earth rampart and ditch; determining the density of habitation through the identification and recording of new complexes; identifying new craft structures; conducting interdisciplinary analyses on newly discovered items to develop the site's database. In the researched areas, the planimetric situation was completed, based on habitation phases, by adding new discoveries and finalizing complexes that had been started in previous campaigns but completed now.

In Sector A, the research continued in section SIII, positioned transversely across the defensive system, in an E-W direction, in an area where a significant portion of the original height of the earth rampart is still preserved. In 2024, on the crest of the rampart, new layers of yellow-brown earth were recorded, reaching a level of brown soil. Referring to images from 2001 (Pl. II/2), we assume that this represents the ground level at the time the earth rampart was constructed, but we will not make a final determination until all layers have been fully examined. This level shows traces of fire and may suggest that the defensive system was built following a belligerent event. The analysis of several contour levels of various complexes suggests that the rampart was raised on an already existing elevation, probably provided by the natural terrain. It was noted that the contour level of the brown layer is approximately 0.90 m higher than the contour level of an 11th century complex located to the east, at the base of the defensive system. Moreover, compared to the contour level of a dwelling (Cpl. 3/2018), dated through radiocarbon analysis to the period between 860–980 AD, the brown layer is approximately 1.50 m higher. The difference in level between the contouring of Cpl. 3/2018 and the crest of the rampart is 2.86 m, while the difference to the contouring of the wooden structure is 2.53 m, indicating a significant difference for the early medieval period in the relationship between the settlement and the earth rampart.

In SIB, work was carried out in three newly identified complexes (with several others only outlined within the newly opened perimeter) and in Cpl. 1/2023. Of the new complexes, Cpl. 2/2024, a fragmentary oven hearth partially destroyed along with the dwelling due to agricultural work carried out over time, and Cpl. 5/2024, a dwelling, were completed.

In Cpl. 1/2023, a workshop space used for metalworking (bronze and iron), the floor was reached, which will be dismantled in the next campaign. It preserved the imprints of three wooden posts, as well as a compartment for hiding valuables. From its fill, ceramic fragments, iron bloom and slag, fragmented iron and bronze objects, as well as bronze tablets, representing raw material remnants used in the manufacture of various items, were collected.

During this year's archaeological research, important information was obtained regarding the structure of the earth rampart that protected the settlement on the western side. Additionally, new data was gathered regarding the layout of the dwellings within the settlement, through the outlining of complexes in newly approached perimeters, as well as insights into the crafts practiced here, the beliefs of the inhabitants, and their material culture.

The resulting material was stored at the Museum of National History and Archaeology Constanţa.

Illustrations list:

Pl. I. Impressions of stakes placed longitudinally and obliquely on the earth rampart and stake holes placed vertically and obliquely, identified on the crest of the earth rampart.

Pl. II. Sections through the earth rampart on the western side of the settlement from Oltina – „Capul dealului": SIII, south profile (1); SI, image from east to west (2) (2 after Strabon. Bulletin d'information historique 2, 2003, p. 60).

Pl. I. Amprente de pari, plasate longitudinal și oblic pe valul de pământ, și găuri de par, plasate vertical și oblic, identificate în zona crestei

Pl. II. Secțiuni prin valul de pământ aflat pe partea vestică a așezării de la Oltina-„Capul dealului”: SIII, profilul de sud (1); SI, imagine dinspre est spre vest (2)
(2 după Strabon. Bulletin d’information historique 2, 2003, p. 60)

49. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța
[Durostorum]
Punct: Ferma 4

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 62547.01; **Cod LMI**: CT-I-s-A-02719
Autorizație nr. 88/06.06 2024
Colectiv: Paul Damian – responsabil științific; Adela Bâltâc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR)
Finanțare 65000 lei MNIR; 25000 lei Ministerul Culturii
Perioada desfășurării cercetării: 1 – 28.07.2024

Situl de la Ostrov (*Durostorum*) este amplasat paralel cu DN 3 Bucureşti – Călăraşi – Constanţa, în dreptul km 132,100, la aproximativ 10–20 m sud de malul brațului Ostrov. Punctul se situează la circa 2–2,5 km în aval de castrul legiunii a XI-a Claudia, cantonată la *Durostorum*. Cercetările perieghetice efectuate în acest perimetru au pus în evidență mai multe vestigii arheologice (cuptoare, ziduri, morminte, fragmente ceramice diverse, fragmente arhitectonice, monede etc.). Tot în această zonă s-a descoperit și inscripția care atestă singurele *canabae* din Imperiul Roman care poartă gentiliciul imperial — *Aeliae*. Începând din 1955, prin săpături de salvare, și din 1990 prin cercetări anuale, au fost cercetate 19 cuptoare de ars material din lut, iar din 1997 a început cercetarea sistematică a așezării propriu-zise. Pe baza cercetărilor de teren se poate afirma că locuirea antică se întinde pe o suprafață de circa 24 ha. Întreaga zonă a așezării a fost puternic afectată de cultura viței-de-vie, astfel încât unele dintre vestigii sunt într-o stare precară de conservare.

Cercetările arheologice din campania 2024[1] au continuat în Sectorul *Cartier Terme* având ca obiectiv zona de la nord-est de edificiul nr. 2, atât pentru completarea planimetriei acestui complex, cât și a cercetării complexelor identificate aici.

Cercetarea asupra edificiului nr. 2 din *Cartierul Terme*, aflat la cca 30 m nord de clădirea termală[2], a fost reluată în campania 2019[3], fiind puse în evidență noi ziduri precum și noi porțiuni din traseele conductelor de alimentare cu apă. Cercetarea din campania 2024 s-a concentrat în suprafețele deschise anterior (S. 26–S. 29), iar pentru finalizarea cercetării a două gropi menajere din suprafața S. 27, s-a efectuat o casetă de 3 x 2 m la est, doar în zona acestora. S-a constatat faptul că straturile de depuneri (din cenușă, pământ afânat, materiale arheologice) alternează cu straturi de pământ galben de dimensiuni variabile; au fost recoltate multe materiale arheologice, mai ales ceramice. Cel mai probabil că cele două gropi au fost inițial folosite pentru extragerea lutului și ulterior folosite ca gropi menajere. Cercetarea gropilor a fost finalizată.

Prin demontarea martorilor dintre S. 28–29 și S.IM, în campanile anterioare, a rezultat o suprafață de mari dimensiuni (16 x 12 m; fig. 1) aflată la extremitatea nordică a sitului arheologic. Aici s-au evidențiat mai multe complexe: spre est, o zonă delimitată de un aliniament din piatra (preponderent calcare) de dimensiuni medii; spre vest, o zonă demarcată prin două ziduri din material tegular legat cu pământ; între cele două zone este un spațiu care poate fi considerat ca fiind o cale de acces. Practic, putem vorbi despre două noi clădiri, dar în stadiul actual al cercetării nu putem spune dacă sunt sau nu în conexiune directă cu edificiul nr. 2.

Clădirea de vest: este definită de două ziduri, unul orientat N–S (Lp = 7,60 m, l = 0,50 m, hvizibilă = 0,13–0,16 m) și unul orientat E–V (Lcercetat = 2,20 m, l = 0,50 m, hvizibil = 0,17 m) care se intersectează și formează un colț dintr-o clădire; traseul primului zid se întrerupe brusc spre sud, iar cel de-al doilea intră în profilul de vest. Ambele ziduri sunt construite din tegule (întregi sau fragmentare) legate cu pământ, unele având „la vedere” ștampile cu legiunea *XI Claudia*; spre nord, chiar la intersecția dintre ziduri, zidul N–S prezintă un spațiu de cca 1 m, în care fragmentele tegulare nu „se țes” și au un aspect mai neregulat, fiind fie o cale de acces obturată, fie o reparație a zidului. În zona de sud, la interior au fost găsite câteva cărămizi *in situ,* amenajate într-un pământ galben-maroniu bine tasat, care ar putea fi un fragment din nivelul de amenajare al clădirii. Materialele arheologice descoperite sunt în principal vase din ceramică (de lux și bucătărie), destul de fragmentare.

Clădirea de est: este delimitată de un aliniament din calcare (Lsurprinsă = 8 m), păstrate mai consistent spre sud, orientat N–S, cel mai probabil linia unui zid, puternic distrus. La est de acest zid se constată o zonă cu puternice urme de arsură, în special lut ars, dar și numeroase resturi de la construcții/moloz (fragmente de podele arse, material tegular puternic incendiat, urme de mortar și cenușă — fig. 2) care se întind și spre sud[4]. În stadiul actual de cercetare, suntem de părere că este o podea din lut incendiată (posibil nivelul de funcționare al clădiri), ulterior nivelată cu moloz, cel mai probabil de la terme, formând un strat consistent. Această amenajare/nivelare este „spartă” pentru amenajarea unui nou traseu de conductă, al cărui traiect este cunoscut spre sud din cercetări anterioare[5]. Conductele se păstrează pe alocuri (doar două tuburi *in situ*, spre sud, și unul spre nord), unele sunt scoase de lucrările agricole și deteriorate, însă traseul ei este foarte bine conturat în stratul de moloz tasat.

Spațiul de acces: are o lățime de 2,40 m și o lungime cercetată de 10 m; pe alocuri s-a surprins un nivel de amenajare din fragmente tegulare și chiar tegule de dimensiuni medii, bătătorite într-un strat de pământ maroniu. Aceasta se păstrează pe din loc în loc, iar spre

1 Despre problematica anticului *Durostorum*, vezi DAMIAN, BÂLTÂC 2007, p. 61–70. Rezultatele cercetărilor arheologice din acest sector sunt publicate în rapoartele anuale (CCAR), din campania 1997 până în 2024. În campania 2015 au fost realizate doar prospecțiuni geofizice, iar în anul 2020, din cauza pandemiei, nu au fost efectuate cercetări de teren.
2 DAMIAN, BÂLTÂC 2007, p. 66.
3 CCAR 2019 (2020), p. 266; CCAR 2021 (2022), p. 284; CCAR 2023 (2024), p. 280.
4 Despre această amenajare, vezi și observațiile din CCAR 2023 (2024), p. 280.
5 CCAR 2022 (2023), p. 278; CCAR 2023 (2024), p. 280.

nord amenajarea din tegule dispare și se conturează o zonă cu multă cenușă și materiale ceramice. Pe latura de est, pe o lungime de 12,80 m, a fost surprins traseul unei alte conducte din tuburi din lut, cele mai multe păstrate integral, unele doar sparte/crăpate de plug; în stadiul actual al cercetării, suntem de părere că traseul ei este posterior nivelului de amenajare al străzii, dar păstrarea liniei zidului din piatră, presupune o reamenajare pe același traseu al căii de acces și deci posibil o reamenajare a acesteia. Acest traseu este altimetric mai jos cu cca 20–30 cm decât cel al conductei din clădirea de est.

În stadiul actual al cercetării, considerăm că în această zonă se pot observa trei momente cronologice, primul al amenajării celor două clădiri și a căii de acces, într-un al doilea se reface calea de acces cu un nou nivelment în care se introduce și conducta, în timp ce, în cel de-al treilea, se produce nivelarea cu moloz și implantarea celei de-a doua conducte. Ultimul moment putem să-l legăm de construirea edificiului nr. 3 și reamenajarea întregii zone, așa cum s-a constatat și în alte părți ale edificiului. Materialul arheologic recoltat este încă în curs de prelucrare, dar sunt suficiente date să plasăm aceste ultime circumstanțe la sfârșitul secolului al III-lea – începutul secolului al IV-lea p.Chr.

Și în acest an a fost recoltat un material arheologic bogat, cel mai numeros fiind cel din lut: ceramică, opaițe, tuburi de conducte și tegule (unele purtând ștampila legiunii a XI-a Claudia) și care se află în curs de restaurare și prelucrare în Laboratoarele și depozitele MNIR.

Abstract

In the campaign 2023 (for ancient *Durostorum* and previous research on this site, see footnote no. 1) we have resumed research in Sector *Quarter Thermae*. Archaeological research was concentrated on the north-east of the building no. 2 (to complete the planimetry of this complex). The research of a waste pit and a water pipeline continued.

In the area on the periphery of the site, two new buildings stood out, one bounded by two brick walls (to the west) and one bounded by a limestone wall (to the east). Between the two buildings an access path (width 2.40 m, length investigated = 10 m) made of fragmentary bricks and beaten clay.

Bibliografie:

DAMIAN, BÂLTÂC 2007 — Paul Damian, Adela Bâltâc, *The Civil Roman Settlement at Ostrov - Durostorum*, în: *International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC – 4th century AD). Proceedings of the International Colloquium* Galați, 10th – 12th of May 2007, Istros, 14, 2007, p. 61–70.

Illustrations list:

Fig. 1. Ostrov [Durostorum], researched area in 2024, aerial view.

Fig. 2. Brick fragment and pieces of fired clay from the platform over the east building.

Fig. 1. Ostrov (Durostorum), zona cercetată în campania 2024, vedere aeriană

Fig. 2. Fragmente de cărămidă și lut ars/vitrifiat din amenajarea deasupra clădirii de est

50. Piatra Neamţ, jud. Neamţ
Punct: Valea Doamnei. Poiana Cireșului

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă)
Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)
Cod RAN: 120735.04
Autorizaţie nr. 28/14.05.2024.
Colectiv: Elena-Cristina Nițu – responsabil științific CMNCD); Marin Cârciumaru (UV Târgoviște); Ovidiu Cîrstina (CMNCD), Florin-Ionuț Lupu, Marian Leu, (CMNCD), Octavian Rogozea (UV Timișoara); Constantin Preoteasa, Vasile Diaconu (CMJ Neamț); Emilia Colan.
Total finanţare: 33.666,84 lei (dintre care 23.811,84 lei Ministerul Culturii și 9.855 lei CMNCD)
Perioada desfășurării cercetării: 4 - 18.08.2024

Localizată în municipiul Piatra Neamț, aşezarea de la Poiana Cireşului este unul dintre cele mai reprezentative situri paleolitice din România şi printre cele mai importante situri gravetiene din Europa. Cercetările arheologice de aici au o istorie îndelungată, fiind începute în 1968, dar săpături sistematice s-au realizat mai târziu, din 1998 până în prezent, cu unele întreruperi. Acestea s-au concentrat pe investigarea părții superioare a depozitului, în foarte puține situații săpăturile atingând 6 m adâncime. Au fost identificate mai multe locuiri care beneficiază de zeci de datări AMS, realizate în diverse laboratoare (Beta Analytic, ORAU-Oxford, Erlanger, RoAMS-IFIN HH), toate oferind un cadru cronologic coerent și consistent. Până în prezent, sunt mai bine cunoscute patru niveluri arheologice: un nivel Epigravettian și trei niveluri gravetiene, numerotate Gravetian I, II și III, separate prin strate sterile groase, însă ultimele campanii au reliefat posibilitatea existenței unor locuiri mai timpurii[1]. În general, vârsta acestora este situată între 20.000 și 37.000 de ani uncal. B.P.

În privința descoperirilor, este deja cunoscut că situl a furnizat ansambluri faunistice foarte bogate, raportat la locuirile gravetiene de la noi din țară, precum și o colecție impresionantă de materiale dure animale și materiale litice. De asemenea, numărul mare de obiecte de artă descoperite reprezintă o caracteristică distinctă față de toate siturile paleolitice de pe valea Bistriței. Colecția de la Poiana Cireșului se caracterizează printr-o diversitate semnificativă și cuprinde circa 85 % din întregul număr de podoabe și peste 90 % din toate obiectele de artă descoperite până acum în așezările paleolitice din România[2].

Metodologia utilizată, circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate, de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport.

În campania din anul 2024, secțiunea XVI, începută în anul 2021, a fost mărită pe latura sudică a sitului, pentru înțelegerea extensiunii locuirilor în această zonă. Cercetările din anii anteriori s-au finalizat cu săparea integrală a locuirilor cunoscute, adică nivelurile gravetiene I, II și III, pe o suprafață de 12 mp, demers destul de dificil, având în vedere densitatea mare a materialelor descoperite. La finalul săpăturii din anul 2023, adâncimea la care s-a ajuns a fost 6,30 m, fiind maximum care se putea atinge în condiții optime pentru această secțiune.

Suprafața săpată a cuprins 6 mp, împărțiți în carouri de 1 mp, numerotate E1-3, F1-3. Pentru nivelul Gravetian I (20.000 ani uncal. BP), care este cea mai bogată locuire din așezare, materialele recuperate sunt similare celor din campaniile anterioare, cuprinzând fragmente osteologice, marea majoritate fiind oase de ren, precum și piese litice caracteristice acestei locuiri (Fig. 1). Uneltele predominante sunt *burin*-ele (diedre, simple sau duble) și, într-o mai mică măsură, gratoarele sau uneltele duble - gratoar-*burin* -, precum și lamelele și micro-lamelele retușate fin marginal, în timp ce lamelele à dos nu sunt prea numeroase. La fel ca în anii precedenți, se remarcă prezența unor zone cu urme de arsură.

În cazul nivelului Gravettian II (23/24.000 BP), s-a observat, din campaniile anterioare, că există două secvențe ocupaționale, care se suprapun, însă anul acesta nu se mai individualizau la fel de bine. Ceea ce a fost identificat în săpătură au fost urmele unor pete de arsură, bine prezervate, dintre care se evidențiază două zone, prin existența a două vetre simple adâncite (Fig. 2), similare cu alte structuri de combustie identificate în niveluri paleolitice din situri de pe valea Bistriței, în special cele din bazinul Ceahlău.

În afară de urmele unor vetre, nu s-au reliefat densități mari de materiale, fiind recuperate, în principal, piese litice. Prin urmare, în această parte a sitului, în cazul locuirii din nivelul Gravetian II, urmele activităților umane sunt reprezentate, în principal, prin structuri simple de combustie.

La finalul săpăturii, adâncimea maximă la care s-a ajuns a fost 3,50 m, urmând ca în campania viitoare să continuăm săpătura pentru identificarea nivelurilor mai vechi. Cercetarea din acest an a contribuit la obținerea unor noi informații privind repartiția ariilor de activitate în nivelurile gravetiene I și II, care fiind săpate pe suprafețe mai mari pot oferi o imagine mai coerentă asupra ariilor de activitate din sit.

Abstract

In the 2024 archaeological campaign, section XVI, started in 2021, was enlarged on the southern side of the site, to understand the extension of paleolithic occupations in this area. The excavated surface comprised 6 square meters, at the end of the excavation, the maximum depth reached was 3.50 m. For the Gravetian I layer (20,000 years uncal. B.P.), which is the richest occupation of the settlement, the materials recovered are similar to those from previous campaigns, comprising osteological fragments, the vast majority being reindeer bones, as well as lithic materials. In level II, traces of well-preserved combustion traces were discovered, of which two areas stand out, by the existence of two hearths, similar to other combustion structures identified in Upper Paleolithic occupations from sites in the Bistrița valley, especially those from the Ceahlău basin.

Bibliografie:

NIȚU *et alii* 2021 – E.-C. Nițu *et alii*, *The cultural dynamics of Upper Paleolithic to the East of the Carpathians reflected by the characteristics of the Bistrița Valley settlements (Romania), with special focus on the occupations from Poiana Cireșului site*, în: György Lengyel, Jarosław Wilczyński, Marta Sánchez de la Torre, Xavier Mangado, Josep Maria Fullola (Edited by), *Studies on the Palaeolithic of Western Eurasia*, Proceedings of the XVIII UISPP World Congress (4-9 June 2018, Paris, France) Volume 14, Session XVII-4, Session XVII-6, 2021, p. 88-101.

NIȚU *et alii* 2019 – E.-C. Nițu *et alii*, *Mobility and social identity in the Early Upper Palaeolithic: new personal ornaments from Poiana Cireșului site (Piatra Neamț, Romania)*, PLOS ONE, 14(4):e0214932, 2019, DOI: 10.1371/journal.pone.0214932.

CÂRCIUMARU *et alii* 2010 – M. Cârciumaru *et alii*,*The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireşului, Piatra Neamţ. Recent Resultats and Future Prospects*, în: C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, Mitteilungen der PrähistorischenKommission ÖAW, 2010, p. 209-219.

CÂRCIUMARU, NIȚU 2018 – M. Cârciumaru, E. -C. Nițu, *Symbolic Behaviour and Art on the Territory of Romania from the Middle Palaeolithic to the Mesolithic (55,000-7,500 B.P.); Comportamentul Simbolic și Arta pe teritoriul României din Paleoliticul mijlociu până în Mezolitic (55.000-7.500 B.P.)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2018, ISBN 978-606-537-429-4.

Illustrations list:

Fig. 1. Poiana Cireșului - Piatra Neamț, 2024 archaeological campaign, images during the excavations. Details with the density of materials in the Gravetian I layer.
Fig. 2. Poiana Cireșului - Piatra Neamț, 2024 archaeological campaign, hearths discovered in the Gravettian I layer.

Fig. 1. Poiana Cireșului-Piatra Neamț, 2024 archaeological campaign, images during the excavations. Details with the density of materials in the Gravetian I layer

Fig. 2. Poiana Cireșului-Piatra Neamț, 2024 archaeological campaign, hearths discovered in the Gravettian I layer

51. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău
Punct: Gruiu Dării

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (Epoca bronzului), 21 (La Tène)
Cod RAN: 48539.01
Autorizația nr. 5/14.04.2024
Colectiv: Roxana Munteanu – responsabil științific; Sebastian Matei, Daniel Garvăn, Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău), Valeriu Sîrbu (IAB)
Total finanțare: 61137 lei (MJ Buzău, MC)
Perioada desfășurării cercetării: 22.07 - 31.08.2024

Cercetările din acest an s-au concentrat asupra laturii de nord a platoului principal, continuând în același timp și investigarea sectorului de vest a sitului.

În cea mai mare parte a perioadei dedicată cercetărilor am continuat săpăturile în secțiunile 22, 25, 28-31 (care compun o suprafață continuă de cca. 13 x 9 m)[1]. În S. 22 ne aflăm stratigrafic la limita dintre nivelurile corespunzătoare sec. II-I a.Chr, respectiv IV-III a.Chr; în restul suprafeței sunt în curs de investigare diferite secvențe ale epocii bronzului.

În campania din anul 2024 au fost cercetate douăsprezece complexe din a doua epocă a fierului – cele mai multe fiind gropi, săpate în perioada locuirii din secolele II-I a.Chr. și din secolele IV-III a. Chr. Din acest din urmă nivel au fost cercetate câteva gropi cu un inventar destul de sărac (**Cpl. 319, 326, 332, 333**) și o vatră (**Cpl. 347**).

Cele mai multe date și materiale provin din complexele atribuite locuirii dacice. Între acestea s-au numărat două gropi de stâlp din structura fortificației dacice (**Cpl. 336** și **343**), identificate în S. 25 și care au coborât până la -1,53 m.

În cursul campaniei 2024 s-a finalizat și cercetarea gropilor **273, 322** și **337**, structuri adâncite, care au tăiat nivelurile preistorice până la adâncimi mari. S-a remarcat, din nou, **Cpl. 273** – o groapă circulară cu diametrul de 1,60 x 1,80 m în umplutura căreia s-au identificat în campaniile trecute mai multe vase întregibile, între care o cană Modiolus care provine cel mai probabil din Pergam. La baza gropii, aflată la -2,50 m, se găseau fragmentele unui vas de dimensiuni mari, lucrat la roată, având la partea superioară patru torți late, dispuse simetric.

Complexul 340 a constat în resturile unei structuri rectangulare, dezvelită pe 4,00 x 4,40 m; limitele de SE și NE erau clar conturate de două șanțuri având o umplutură gălbui albicioasă, pe traseul acestora identificându-se și două gropi de stâlp. Nu a fost identificată marginea de SV a structurii, aflată dincolo de limita suprafeței în curs de cercetare. În interiorul zonei astfel delimitate se observau zone compacte de lipitură arsă cu amprente de nuiele – resturile pereților distruși – printre și dedesubtul cărora se găseau numeroase fragmente ceramice și oase de animale. Prin inventar și poziție stratigrafică, structura aparține nivelului din sec. II-I a.Chr. Baza structurii incendiate se găsea la -1,10/1,20 m, imediat deasupra depunerii de sec. IV-III a. Chr. Sub nivelul de distrugere nu s-a observat un nivel de călcare amenajat. Secvenței de utilizare a construcției îi aparține vatra (**Cpl. 341**) identificată spre limita de SE a structurii rectangulare, fiind puternic afectată de ganguri de animale precum și de o groapă de stâlp, săpată dintr-unul din nivelurile superioare. Vatra, de formă ușor ovală, a avut diametrul de 1,30 x 1,40 m și profil convex.

În ceea ce privește nivelurile din epoca bronzului, expunem pe scurt observațiile privind structurile identificate, aflate încă în curs de cercetare.

În perimetrul S. 28-31, cu precădere în limitele S. 29 și 31, pe o suprafață de cca. 6 x 4,5 m, între -1,90/2,00 – 2,25 m adâncime, s-a observat un strat de argilă crudă, galbenă, având consistență dură. Acesta îngloba mai multe pietre, fragmente ceramice, oase de animale, reprezentând resturile unei structuri neincendiate (**Cpl. 346A**), amenajată după distrugerea structurii incendiate Cpl. 346. Având rol de nivelare a suprafeței, lutuiala din Cpl. 346A avea grosimi variabile, fiind mai consistentă spre SE, în contrapantă față de înclinarea naturală a terenului. Numai spre V limita zonei cu argilă galbenă descria o linie clară, care ne indică posibilitatea existenței unor lucrări de terasare. Datele trebuie corelate cu cele din campania anterioară, dată fiind parțiala suprapunere a structurilor 339 și 346A. Pe nivelul de lut galben se aflau artefacte care pot fi puse în legătură cu ocupații domestice – greutăți de lut, vase.

Structura incendiată **Cpl. 346** a fost delimitată parțial, urmând să fie cercetată anul viitor, după ridicarea completă a resturilor structurii care o suprapunea (346A).

În apropiere, în limitele S. 30, c. A-B am identificat o aglomerare de material arheologic fără un contur coerent (**Cpl. 345**), acoperind o suprafață de 3 x 2 m. Consta în principal în pietre (bucăți neuniforme de calcar) printre care se găseau fragmente disparate de vase și oase de animale. Ceramica este specifică etapei clasice Monteoru. Printre artefactele ceramice se numără și un fragment de statuetă antropomorfă feminină, decorată în manieră specifică aceleiași culturi.

În măsura în care a fost posibil, pasele de săpătură au urmat panta nivelurilor antropice, care cad dinspre SV spre E și NE. Depunerile din epoca bronzului sunt mai subțiri în colțul de SV al S.28 (unde a fost atins nivelul de contact eneolitic-bronz) și au o grosime cu cca. 0,40 m mai mare în colțul opus, în S. 31.

Investigațiile din sectorul de vest al sitului au continuat cu deschiderea unei secțiuni de 10 x 1 m (S. 37). În limitele acesteia a fost intersectat un șanț cu profilul în forma literei „V” (**Cpl. 349**), cu deschiderea de 3,30-3,50 m și adâncimea de 1,50 m față de nivelul de săpare (-2,33 m față de nivelul actual). Din punct de vedere stratigrafic în limitele S. 37 nu s-au observat diferențe cromatice sau de consistență: depunerea constă în sediment brun-cenușiu, friabil, cu relativ puține fragmente ceramice și foarte rare fragmente osteologice. Cea mai mare parte a lotului ceramic poate fi atribuit mediului Starčevo-Criș, dar apariția unor fragmente ceramice eneolitice arată că artefactele neolitice se află aici în poziție secundară.

Cercetările din 2024 au fost completate de unele investigații non-invazive, căutând să clarifice transformările

1 Vezi și MUNTEANU *et alii* 2024.

antropice și naturale ale locului. Cele mai multe dintre acestea s-au concentrat în sectorul de V suplimentând datele săpăturilor.

Abstract

The 2024 research focused on the northern side of the main plateau and continued investigations in the western sector. Excavations were conducted in Trenches 22, 25, and 28-31, covering 117 square meters. In Trench 22, the excavation reached the boundary between layers from the 2nd-1st centuries BC and those from the 4th-3rd centuries BC. In the rest of the area, various Bronze Age sequences were investigated.

Twelve second Iron Age features were examined, mostly pits from the 2nd-1st and 4th-3rd centuries BC. Notable features included pit 273, and dwelling 340. The pit contained fragments of a large, wheel-thrown vessel with four wide handles. The dwelling was a rectangular wattle-and-daub structure destroyed by fire. The remains of its walls extended over 4 x 4.40 meters, with a large hearth (1.30 x 1.40 m) near the southwestern wall. Based on inventory and stratigraphy, it dates to the 2nd-1st centuries BC.

Bronze Age features remain under investigation. In sections 28-31, a 6 x 4.5 meter yellow clay area (Feature 346A) was identified, possibly representing a non-burnt structure. The clay, used as a leveling layer, varied in thickness, with a clear boundary suggesting slight terracing to the west. Nearby, Feature 345, a 3 x 2-meter concentration of limestone fragments, pottery, and animal bones, included a decorated female figurine characteristic of the Monteoru classic stage.

Excavation followed the slope of anthropogenic layers descending from the southwest toward the east and northeast. Bronze Age deposits were thinner in section 28, where the Eneolithic-Bronze Age contact level was reached, and thickened by 0.40 meters in section 31.

In the western sector, a 10 x 1-meter trench (S. 37) revealed a V-shaped ditch (Feature 349), 3.30-3.50 meters wide and 1.50 meters deep. The brown-gray sediment contained limited ceramics and osteological fragments. Most of the pottery belongs to the Starčevo-Criș culture, with Chalcolithic fragments suggesting Neolithic materials in a secondary position.

Non-invasive investigations supplemented the excavation, focusing on anthropic and natural site transformations, particularly in the western sector.

Bibliografie

MUNTEANU *et alii* 2024 – Munteanu, R., Matei, S., Garvăn, D., Grigoraș, L., Sîrbu, V., *Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct Gruiu Dării*, în *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 290-294 – cu bibliografia anterioară.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Gruiu Dării - aereal view during the 2024 researches; 2. Features 340 and 341.

Pl. II. Feature 346A; 1. Clay weights; 2. *In situ* vessel; 3. Overall view of feature 346 during excavation.

Pl. I. 1. Gruiu Dării – imagine aeriană din timpul săpăturilor din 2024; 2. Complexele 340 și 341 în curs de cercetare

Pl. II. 1. Complexul 346A; 1. Greutăți de lut 2. Vas in situ; 3. Imagine generală a complexului 346A, în cursul cercetării

52. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara
Punct: La Vie

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 11 (paleolitic); 131 (neolitic timpuriu); 14 (eneolitic); 151 (epoca bronzului timpuriu), 21 (La Tene); 32 (epoca romană); 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 90672.02
Autorizația nr. 97/15.05.2024
Colectiv: Gică Băeștean – responsabil de șantier (MCDR Deva); Angelica Bălos (DJC Hunedoara), Marius Gheorghe Barbu – responsabil sector (MCDR Deva), Ioan Alexandru Bărbat – responsabil sector (MCDR Deva), Ioana Lucia Barbu (MCDR Deva), Daniel-Costin Țuțuianu (MCDR Deva), Mihaela-Maria Barbu (MCDR Deva), Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva), Romică Pavel (MCDR Deva), Roxana Stăncescu (MCDR Deva), Andrei Gonciar, John P. Chamness, Jamieson Livingston, Jamie Bone – colaboratori (Archaeotek Canada)
Perioada desfășurării cercetării: 3.06 – 31.10.2024

Campania arheologică din anul 2024 s-a desfășurat în intervalele 3 iunie – 2 august și 14 octombrie – 31 octombrie, concentrându-se asupra continuării cercetărilor începute în campaniile anterioare în suprafețele Sp. I și Sp. II.

Suprafața Sp. I

Săpăturile efectuate în toamna anului 2024 în cadrul secțiunii Sp. I s-au concentrat asupra finalizării cercetării unui complex preistoric. Complexul Cx 80 a fost descoperit în campania anului 2021, la profilul de nord al secțiunii S. 9 din suprafața Sp. I, în colțul nord-estic al acesteia. Fiind dezvelit parțial, a putut fi conturat și secționat la profilul de nord al S. 9 încă din acea campanie. În 2024, pentru cercetarea integrală a complexului, a fost trasată o casetă de 2 x 2 m, prelungindu-se astfel, spre nord, latura de est a secțiunii S. 9 (Fig. 1). S-a conturat restul gropii, constatându-se că la cercetarea anterioară s-a golit mai puțin de jumătate din complex. De aceea, mai întâi s-a efectuat secționarea diametrală a gropii, fiind golită cu atenție jumătatea sudică a acesteia. După realizarea și înregistrarea profilului, am continuat cu golirea completă, reconfirmându-se, în final, că partea inferioară a gropii a fost săpată în roca calcaroasă (travertin) a terenului, înspre est fiind săpată o adâncitură de dimensiuni reduse.

La săpare s-a constatat că umplutura, deși omogenă ca sol și conținut, a fost realizată în trei straturi, fiecare conținând o cantitate însemnată de fragmente de lutuială arsă, multe păstrând urmele suportului lemnos pe care a fost aplicată, iar unele având o parte fățuită, dar și părți de vase ceramice fragmentate, unele puternic arse, aparent secundar. Această compoziție a umpluturii era concentrată în zona centrală a gropii. Între aceste materiale s-a aflat, aproximativ la mijlocul umpluturii, o greutate troncopiramidală de lut ars, iar spre fundul gropii, un împungător din os. Astfel, se pare că materialele ajunse în groapă nu au fost aruncate la întâmplare, ca niște resturi reziduale, dispensabile, ci s-a făcut o așezare a acestora. Câteva vase se pot reconstitui parțial, constatându-se prezența unor jumătăți de vase sau vase aproape întregi, aspect care ne trimite la complexele cu depuneri rituale din bronzul mijlociu sau târziu.

În privința încadrării cronologice a complexului, cercetarea din 2024 confirmă cele constatate în campania anterioară, ceramica ilustrând concret stilul caracteristic Bronzului timpuriu III din această zonă.

Suprafața Sp. II

Lucrările efectuate în vara anului 2024 s-au îndreptat asupra cercetării extremităților de nord și de sud ale Sp. II, dar și a săpării majorității martorilor intermediari dintre secțiuni, în vederea obținerii unei suprafețe de cercetare unitară, cu dimensiunile de 21 m (N-S) x 20 m (E-V) (Fig. 2).

În partea nordică a sectorului, acolo unde fuseseră deschise secțiunile S. 12, S. 13, S. 14 și S. 15, s-a cercetat nivelul primei faze de locuire romană, cuprins între -0,55 și -0,65 m. Au fost dezvelite fundațiile clădirii ridicate în prima jumătate a secolului al II-lea. Această clădire de dimensiuni mari, cu interiorul de 8,60 m (E-V) și mai mult de 10,80 m (N-S) (limita sudică nefiind încă identificată), a fost construită din pereți de lemn și chirpici amplasați pe o talpă din bolovani de travertin local nelipiți cu mortar. Stratul de cultură subțire și materialul arheologic sărăcăcios descoperit în interiorul ei nu ne permit să emitem, în momentul de față, vreo ipoteză legată de funcționalitatea ei, cele mai multe artefacte aferente acestui orizont cronologic fiind descoperite în afara clădirii. Astfel, putem presupune că în ineriorul construcției nu se desfășurau ativități intense, ci constituia, mai degrabă, un spațiu de depozit.

În partea sudică a suprafeței Sp. II s-a continuat cercetarea gropii Cx 44 aferentă secțiunii S.10 și s-a deschis secțiunea S.4 (3 X 4,5 m), aspecte necesate în vederea întregirii imaginii clădirii de tip vagon, construită în prima jumătate a secolului al III-lea.

Astfel, Cx 44 s-a dovedit a fi o groapă de dimensiuni mari, săpată în cea de a treia cameră a clădirii de tip vagon. Ea are profil tronconic cu baza mare în sus. Gura de formă rotundă (nu patrulateră, cum crezusem anterior), are diametrul de 1,50 m, în timp ce baza săpată în stânca nativă până la 2,10 m (față de podeaua locuinței) are diametrul de 0,90 m (Fig. 3). S-a putut constata că în momentul distrugerii clădirii groapa era golită, resturile capacului de lemn care o acoperea fiind descoperite pe fundul din stâncă al acesteia. Lipsa oricăror materiale sub nivelul de dărâmătura care a umplut-o ne determină să credem că avem de a face cu o groapă pentru păstrat provizii, golită înainte de momentul final al existenței structurilor romane de aici.

Secțiunea S. 4 a fost trasată pentru a completa latura sudică a clădirii vagon de secol III. Astfel, partea sa nordică a surprins limita sudică a interiorului camerelor R1 și R2, în timp ce jumăratea sudică a secțiunii s-a suprapus exteriorului acestei clădiri.

Sub stratul vegetal, la 0,30 m adâncime a fost identificat nivelul postroman (Fig. 4). În apropierea zidului de sud al clădirii a fost identificată o aglomerare de materiale constând în fragmente ceramice (farfurii și platouri de factură romană și câteva fragmente de oală lucrată la roată înceată), oase de cal, segmente de corn de cerb, bucăți

masive de zgură feroasă și un fragment de fibulă cu picior întors pe dedesupt, din fier (Fig. 5).

La 0,45 m adâncime a fost dezvelit nivelul de călcare din ultima fază romană. Aici a fost identificată intrarea de pe latura sudică a clădirii, iar la vest de aceasta, o groapă adosată zidului Z31, denumită Cx 114, ce urmează a fi cercetată în campaniile următoare. În fața intrării de pe latura sudică a clădirii au fost identificate trei monede romane, printre care un sestert Provincia Dacia, AN III (Fig. 6), element cronologic care indică faptul că aceste structuri au fost utilizate și după invazia carpică petrecută în 246 d. Chr.

Pentru campaniile viitoare ne propunem finalizarea cercetării celor două suprafețe. În cadrul unității Sp. I efortul va fi concentrat asupra laturii nordice a acesteia, acolo unde nivelurile aferente perioadelor neolitic și paleolitic pot oferi date importante asupra evoluției structurilor antropice de la Rapoltu Mare – *La Vie.* În cadrul suprafeței Sp. II, se va încerca finalizarea cercetării pe latura de sud a acesteia, în vederea completării informațiilor cunoscute cu privire la clădirea de tip vagon situată aici și se va extinde latura nordică a unității de cercetare, cu scopul de a surprinde limita nordică a clădirii de mari dimensiuni din prima jumătate a secolului al II-lea d. Chr.

Abstract

The 2024 archaeological campaign took place between June 3 - August 2 and October 14 - October 31, focusing on continuing the research begun in previous campaigns in the Sp. I and Sp. II areas. The excavations carried out in the fall of 2024 within the Sp. I section focused on completing the research of a prehistoric pit. During the excavation, it was found that the filling, although homogeneous in soil and content, was made in three layers, each containing a significant amount of burnt clay fragments, many preserving traces of the wooden support on which it was applied, and some having a faceted part but also parts of fragmented ceramic vessels, some heavily burnt, apparently secondary. Regarding the chronological framing of the pit, the 2024 research confirms what was found in the previous campaign, the ceramics concretely illustrating the style characteristic of the Early Bronze III in this area.

The works carried out in the summer of 2024 focused on researching the northern and southern extremities of Sp. II as well, as digging most of the intermediate cores between the sections, in order to obtain a unitary research area, with dimensions of 21 m (N-S) x 20 m (E-W). In the northern part of the sector, where sections S. 12, S. 13, S. 14 and S. 15 had been opened, the level of the first phase of Roman habitation was investigated, between -0.55 and 0.65 m. The foundations of the building erected in the first half of the 2nd century were revealed. In the southern part of the Sp. II surface, the research of pit Cx 44 related to section S. 10 continued and section S4 (3 x 4.5 m) was opened, aspects necessary to complete the image of the wagon-type building, built in the first half of the 3rd century. Thus, Cx 44 turned out to be a large pit, dug in the third room of the wagon-type building. It has a frustoconical profile with the large base upwards. The round mouth, has a diameter of 1.50 m, while the base dug into the native rock up to 2.10 m (relative to the floor of the dwelling) has a diameter of 0.90 m. Section S. 4 was drawn to complete the southern side of the third-century wagon building. Thus, its northern part covered the southern boundary of the interior of rooms R1 and R2, while the southern half of the section overlapped the exterior of this building. Under the vegetation layer, at a depth of 0.30 m, the post-Roman level was identified. At a depth of 0.45 m, the level of trampling from the last Roman phase was revealed. Here, the entrance on the southern side of the building was identified, and to the west of it, a pit attached to wall Z31, called Cx 114, which will be investigated in the next campaigns. In front of the entrance on the southern side of the building, three Roman coins were identified, including a sestertius Province of Dacia, AN III, a chronological element that indicates that these structures were used even after the Carpic invasion that took place in 246 AD.

Bibliografie:

BĂEȘTEAN *et alii* 2017 – G. Băeştean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, A. Gonciar, A. Brown, I. L. Barbu, D. C. Ţuţuianu, O. C. Tutilă, M. M. Barbu, I. C. Codrea, *Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în *CCA*, *campania 2016*, Bucureşti, 2017, p. 109-111.

BĂEȘTEAN *et alii* 2020 – G. Băeştean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Țuțuianu, A. T. Marc, M.-M. Barbu, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în *CCA*, *campania 2019*, Buzău, 2020, p. 286-287.

BĂEȘTEAN *et alii* 2021 – G. Băeştean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Țuțuianu, M.-M. Barbu, O. C. Tutilă, A. T. Marc, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în: *CCAR*, *campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 235-238.

BARBU, BĂRBAT 2017 – M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *New Archaeological Information Regarding the Exploitation of Andesite in Măgura Uroiului (Hunedoara County)*, în: *Sargetia. Acta Musei Devensis*, serie nouă, VIII, 2017, p. 71-121.

BARBU, BĂRBAT 2017a – M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *Noi informaţii arheologice privind exploatarea andezitului la Măgura Uroiului (jud. Hunedoara)*, în: *Banatica*, 27/I, 2017, p. 187-231.

BARBU *et alii* 2016 - M. G. Barbu, I. A. Bărbat, G. Băeştean, A. Bălos, A. Gonciar, A. Brown, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare - La Vie, campaniile 2013-2015*, în: *Banatica*, 26/I, 2016, p. 273-321.

BARBU *et alii* 2017 – M. G. Barbu, I. A. Bărbat, G. Băeştean, I. L. Barbu, M.-M. Barbu, C.-D. Ţuţuianu, A. T. Marc, A. Bălos, A. Gonciar, A. Brown, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare - La Vie, campania 2017*, în: *Banatica*, 29/I, 2019, p. 67-93.

Illustrations list:

Fig. 1.Sp. I – S. 9, vedere aeriană din timpul săpăturii.

Fig. 2. Sp. II, vedere aeriană din timpul săpăturii.

Fig. 3.Sp. II – S. 10, groapa Cx 44

Fig. 4. Sp. II – S. 4, Nivel postroman

Fig. 5. Materiale din nivelul postroman

Fig. 6. Sesterce Provincia Dacia AN III

53. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt
Punct: Fortificația centrală [*Romula*]

Tip de sit: 113 (așezare urbană); 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic); 321(epoca romană timpurie)
Cod RAN: 126754.01
Autorizație nr. 18/04.04.2023
Colectiv*:* Mircea Negru – responsabil științific (UB-ICUB, USH, UC); Simona Lazăr (ICSU Craiova), Liviu Andrei (UB, student), Maria Nicu (UC, studentă), Sabin Popovici (MRC), Valentin Voicilă (UVT, masterand)
Finanțare: 70000 lei MJO, 20000 lei UB-ICUB
Perioada desfășurării cercetării: 17.08. - 10.10. 2024

Obiectivele urmărite în campania arheologică din anul 2024 au fost continuarea cercetării clădirilor identificate în campaniile din anii 2021-2023[1], în cadrul sectorului Fortificația Centrală, respectiv a atelierului ceramic nr. VIII, din Sectorul de Nord, procesarea și valorificarea materialelor arheologice descoperite.

Sectorul Fortificația Centrală

În sectorul Fortificația Centrală, la vest de secțiunea S2/2021 au continuat cercetările în casetele C9-C12, până la atingerea stratului de pământ steril din punct de vedere arheologic (Pl. I: 1).

În caseta C9, a continuat cercetarea zidurilor identificate în campania din anul precedent (Pl. II: 1-2). Astfel, în c. A1-B1 a fost cercetat un zid (Z1), orientat nord-vest – sud-est, realizat din cărămizi romane arse, de tip sesquipedales, legate cu mortar (Cx 8/2024). Zidul folosit pentru compartimentarea interioară, are lățimea de 45 cm și păstrează 11 asize. În partea superioară, în campania din anul 2023 s-a constatat refacerea sa cu cărămizi nearse, din care s-a păstrat un rând.

În partea de nord-vest a casetei C9, în c. A1 a fost cercetat un zid (Z2) orientat nord-est – sud-vest, din cărămizi legate cu mortar și fundație din pietriș de râu (Cx 14/2024). De asemenea, el este un zid de compartimentare interioară, cu lățimea de 0,30 m.

În colțul de nord-est al acestei casete a fost identificat un alt zid din cărămizi romane (Cx 10/2024), aparținând clădirii de mai sus. Acesta este tot un zid de compartimentare interioară, judecând după poziționarea și lățimea sa mică (cca. 30 cm), fiind în continuarea celui prezentat anterior (Z3).

Clădirea surprinsă în caseta 9, continuă și în caseta C10. În această casetă, în c. A1-B1 a fost identificată fundația din pietriș a unui zid (Z4), care păstrează prinse câteva cărămizi romane deasupra sa (Cx 17/2024). Această fundație are lățimea de 0,70/0,74 m și a fost surprinsă de la adâncimea de 1,80 m.

În partea opusă a fundației prezentate mai sus, în caseta C10, c. A2-B2 a fost identificată o altă fundație din pietriș (Cx 7/2024) a unui zid (Z5), care în partea superioară are un strat de mortar, ce a curs la exterior peste nivelul antic de călcare. Referitor la structura acestei fundații, la răzuirea ei a fost constatată alternanța unui număr de cinci straturi de pietriș cu patru straturi de pământ de culoare negricioasă (Pl. III: 1).

Toate aceste fundații și ziduri prezentate mai sus în casetele C9 și C10, aparțin unui singur edificiu roman, ce are o primă fază de construcție în perioada cuprinsă între ultimul deceniu al secolului al II-lea și prima treime a secolului al III-lea și apoi o refacere la mijlocul secolului al III-lea p.Chr.

O groapă de formă rectangulară (Cx 15/2024) a fost surprinsă în caseta C9, c. A1-A2, intrând în profilul de sud-vest. Ea conține pământ de culoare negricioasă, fragmente ceramice romane și oase de animale. Complexul arheologic aparține stratului III roman, datat în a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr., până în penultimul deceniu al acestui secol.

Pe măsură ce cercetarea a avansat către stratul neolitic și apoi cel steril arheologic, au fost identificate resturile unor complexe arheologice aparținând începuturilor prezenței romane, primei jumătăți a secolului al II-lea p.Chr.

În caseta C12, de la adâncimea de 1,47 m, până la adâncimea de 2,18 m, a fost surprinsă groapa unui stâlp din lemn, cu diametrul de 0,30 m (Cx 2/2024). Aceasta intră parțial în profilul de sud-vest. În umplutura de pământ de culoare cenușiu-deschisă au fost descoperite fragmente de lemn ars și chirpici. Deasupra acestei gropi se află un strat de umplutură gros de 23-27 cm, din lut cenușiu bătut cu fragmente de chirpici și lemn ars. Complexul poate fi atribuit stratului IV roman, respectiv celui de al doilea sfert al secolului al II-lea p.Chr.

Acestei perioade îi aparțin și resturile unei podele din lut galben bătut (Cx 11/2024), descoperite în caseta C9, c. B1, la adâncimea de 1,62 m.

În caseta C9, c. B1-B2, la adâncimea de 2,10 m a fost surprins restul unei alte podele din lut galben bătut (Cx 16, Cx 18). În apropierea acestuia, a fost identificată o zonă ce cuprinde fragmente de lemn ars și lut ars pe loc la culoarea negricioasă (Cx 13/2024), respectiv o groapă de formă neregulată, ce conține fragmente de chirpici (Cx 12/2024). Atât podeaua, zona cu arsură cât și groapa de formă neregulată aparțin stratului V roman, datat în primul sfert al secolului al II-lea p.Chr.

Neolitic. În stratul casetele C9, C11-C12, în stratul de cultură preistoric au fost descoperite fragmente de vase ceramice care pot fi atribuite culturii Vădastra, dar și unele, mai puțin numeroase, ce aparțin culturii Sălcuța. Menționăm aici și un complex arheologic, cu o formă nedefinită, datorită faptului că intră sub structurile romane păstrate in situ și în profilul sud-estic al casetei C12 (Pl. 3: 2). Din păcate cele câteva fragmente ceramice atipice descoperite plasează complexul în neolitic, fără a putea face o atribuire culturală.

Stratigrafia. În campania din anul 2024, au fost identificate nivelele romane timpurii din prima jumătate a secolului al II-lea p.Chr., respectiv stratul preistoric din neolitic din partea inferioară a profilelor casetelor C9-C12, partea superioară a acestora fiind cercetată în campania arheologică din anul anterior.[2]

Structurile arheologice aparținând stratului IV roman, datat în al doilea sfert al secolului al II-lea p.Chr., au

1 NEGRU *et alii* 2023; NEGRU *et alii* 2024.

2 NEGRU *et alii* 2024.

fost surprinse de la adâncimea de 1,47 m, în caseta C9, iar în C12, la adâncimi cuprinse între și 1,62 și 1,72 m. Stratul V roman a fost observat în caseta C9, de la adâncimea de 2,02 m la 2,12 m, acestui strat aparținând restul unei podele lutuite.

Stratul atribuit neoliticului, a fost surprins în caseta C9 de la adâncimea de 1,92 m la 3,07 m, în caseta C10 de la respectiv de la 1,42 m la 1,86 m, în caseta C12. Diferența este explicabilă prin faptul că în această zonă este un crov, unde casetele C9 și C10 se află în zona adâncită, la care s-a adîugat și fenomenul eroziunii naturale realizate de apa pluvială.

Stratul steril arheologic, de culoare castanie, a fost identificat în caseta C12 de la adâncimea de 2,02 m, până la adâncimea de 2,37 m.

Materialul arheologic descoperit în cursul cercetărilor constă în ceramică neolitică, vase întregi și fragmente de vase romane din ceramică, monede romane, obiecte din os, obiecte întregi sau fragmente de obiecte din bronz și plumb, oase de animale etc., de epocă romană, care au fost înregistrate în inventarul de șantier. În stratul de cultură au fost descoperite fragmente de vase ceramice și obiecte din silex, ce pot fi atribuite culturilor Vădastra și Sălcuța din neolitic.

Sectorul de Nord

În cadrul sectorului de nord a continuat cercetarea atelierului ceramic nr. VIII, în cadrul căruia au mai fost identificate două cuptoare de olar.

Cuptorul de olar nr. 26 (Cx 2/2024) are o formă circulară în plan (Pl. IV: 1). Camera superioară de ardere avea diametrul surprins de 1,52/1,60 m, iar grătarul avea diametrul de 1,68/1,70 m. Placa avea două cercuri concentrice prin care pătrundea aerul fierbinte pentru arderea vaselor. În interiorul cuptorului au fost descoperite numeroase vase cilindrice întregi și fragmentare, care aveau baza perforată. Acestea erau, probabil, suporturi pentru amfore.

Cuptorul nr. 27 (Cx 3/2024) este de dimensiuni mai mici (Pl. IV: 2), fiind amplasat la cca. 2 m nord-vest de cuptorul nr. 26. Diametrul superior al camerei de ardere a materialelor de lut este de 0,96/1,02 m. În interiorul său au fost descoperite fragmente de vase ceramice (străchini, oale etc.), dar și câteva vase de mici dimensiuni (cupe, cănițe, oale miniaturale), respectiv o plachetă ceramică.

Cercetarea celor două cuptoare va continua în anul 2025, pentru identificarea caracteristicilor camerelor inferioare, respectiv a gropii cuptorului nr. 27, cea a cuptorului nr. 26 fiind comună cu a cuptorului nr. 25, cercetat anterior.

Stratigrafia este foarte simplă. De la nivelul de călcare până la adâncimea de 0,15 m este un strat de pământ de culoare cenușie (stratul vegetal). De la adâncimea de 0,15 m, la adâncimi de 0,32/0,35 m este un strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă ce cuprinde fragmente de cărămizi, țigle și vase ceramice romane. În fine, de la adâncimi de 0,32/0,35 m, la adâncimi de 0,45/0,55 m a fost surprins un strat de pământ de culoare castanie, steril arheologic.

Atelierul ceramic nr. VIII, din care fac parte aceste două cuptoare de olar, a fost încadrat cronologic la sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea p.Chr.[3]

Concluzii. În campania arheologică din anul 2024, în cadrul sectorului Fortificației Centrale a fost finalizată cercetarea unor edificii romane identificate în campania anului 2023. De asemenea, au fost descoperite resturile unor podele de lut ale unor clădiri datate în primul și al doilea sfert ale secolului al II-lea p.Chr.

Cercetările arheologice întreprinse în sectorul de Nord, au dus la descoperirea a două cuptoare de olar, în cadrul atelierului ceramic nr. VIII, datat la sfârșitul secolului al II-lea p.Chr. și începutul secolului al III-lea p.Chr.

Materialele arheologice sunt în curs de procesare și restaurare în laboratoarele Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" din București, iar în unele cazuri, în curs de investigare în laboratoarele de biologie ale Universității din București.

În anul 2024 a fost publicat volumul III din *Romula. Rapoarte arheologice*, care cuprinde cercetările arheologice sistematice din anul 2017.[4]

Abstract

The archaeological research in 2024 aimed to finalize the archaeological structures identified in the central-eastern part of the Central Fortification in 2023. The main contribution ist of the knowledge of the earlier Roman levels of the first and second quarters of the 2nd century AD in this area. Also, there were found some fragments attributed to Vădastra and Sălcuța neolithic cultures.

In the northern sector of the site, there were discovered other two pottery kilns of the pottery workshop no. VIII, date since the end of the 2nd to the beginning of the 3rc century AD.

Bibliografie:

NEGRU 2023 – M. Negru, *A pottery kiln discovered in the Roman period site from Reșca-Romula*, Analele Universității din Craiova. Istorie, Anul XXVIII, Nr. 1(43)/2023, pp. 7-21.

NEGRU *et alii* 2023 – M. Negru, F. Ciulavu, M. Bleoancă, S, Popovici, D. Bălteanu, E. Băsășteanu, I. Artene, 56. *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt Punct: Fortificația centrală [Romula]*, în *Cronica cercetarilor arheologice din România*, Campania 2023, Târgu Mureș, 2024, pp. 297-304.

NEGRU, SCHUSTER 2024 – M. Negru, C. Schuster (Editori), *Romula. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017. Seria Rapoarte arheologice/Report on archaeological research from 2017*, *Series of Archaeological Reports*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2024.

NEGRU *et alii* 2024 – M. Negru, F. Ciulavu, M. Bleoancă, D. Bălteanu, E. Băsășteanu, I. Artene, C. Ilie, 56. *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt Punct: Fortificația centrală [Romula]*, în *Cronica cercetarilor arheologice din România*, Campania 2023, Târgu Mureș, 2024, pp. 306-308.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Central Fortification. Location of the researched area. 2. Northern Sector. Location of the researched area.

Pl. II. 1-2. Central Fortification. Box C1. Overall image from

3 NEGRU 2023.

4 NEGRU, SCHUSTER 2024.

the research.
Pl. III. 1. Central Fortification. Box C10. Foundation of a Roman wall Z5. 2. Box C12. Overall image.
Pl. IV. Northern Sector. 1. Potter's kiln no. 26. 2. Potter's kiln no. 27.

1

2

Pl. I. 1. Fortificația Centrală. Amplasamentul zonei cercetate. 2. Sectorul de Nord. Amplasamentul zonei cercetate

1

2

Pl. II. 1-2. Fortificația Centrală. Caseta C1. Imgine de ansamblu din timpul cercetărilor

1

2

Pl. III. 1. Fortificația Centrală. Caseta C10. Fundația unui zidului de epocă romană Z5. 2. Caseta C12. Imagine de ansamblu

1

2

Pl. IV. Sectorul de Nord. 1. Cuptorul de olar nr. 26. 2. Cuptorul de olar nr. 27

54. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani
Punct: *Holm / Telescu*

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 1 (Preistorie); 11 (Paleolitic); 113 (Paleolitic superior); 14 (Eneolitic); 142 (Eneolitic timpuriu); 15 (Epoca bronzului); 153 (Epoca bronzului târziu); 16 (Hallstatt); 161 (Hallstatt timpuriu); 33 (Epoca postromană);
Cod RAN: 38740.03
Autorizație nr. 100/15.05.2024
Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil științific (USM Suceava); Aurel Melniciuc, Adela Kovács, Alexandru Nechifor (MJ Botoșani), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași), Alexandru Pascariu, Irina Rusu, Sorin Ignătescu (USM Suceava)
Finanțare: Muzeul Județean Botoșani – 25000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 2 - 15.09.2024

Campania de cercetarea arheologică sistematică din anul 2024 s-a desfășurat în perioada 2–15 septembrie, în conformitate cu resursa financiară asigurată de Muzeul Judeţean Botoşani și cu obiectivele acestei investigații, potrivit proiectelor multianual şi anual. Astfel, s-a urmărit, în continuitatea etapelor anterioare de cercetare[1], îndeplinirea obiectivelor specifice propuse pentru anul în curs: investigarea unei noi secțiuni transversale, a șasea (S. IX/2024), în zona megastructurii cvasi-centrale, integrarea datelor obținute în contextul informațiilor generale și speciale despre sit, recuperarea bunurilor culturale mobile și a unor posibile complexe arheologice *in situ*, conservarea primară și restaurarea artefactelor, în vederea unei valorificări muzeale, științifice și didactice eficiente.

Secțiunea S. IX/2024 (Fig. 1) a fost trasată în partea de SE a megastructurii amintite, în continuitatea S. VIII, și a fost investigată doar parțial, deocamdată, pe o suprafață de 75 m^2 (5-30 m), dar este proiectată, la fel ca și celelalte (S. IV-S. VIII), pe o lungime de 35 și 3 m lățime. S-a optat pentru această variantă avându-se în vedere deosebita aglomerare a structurilor arse evidențiată de magnetogramă și intenția epuizării investigării acestora. Precizând că au fost păstrate modalitățile anterioare de realizare a metrajului, caroierii, realizării martorului transversal și desemnării complexelor principale, arătăm că, având în vedere dimensiunile mai reduse ale secțiunii, nu au mai fost studiate, deocamdată, șanțurile de împrejmuire de NNE-ENE și SSV-VSV și aproximativ jumătate din S/L. 5, acestea urmând a fi integrate în viitoarele investigații.

La adâncire și curățare, s-a observat că structurile puternic arse din S. IX/2024 prezintă numeroase asemănări cu cele din suprafețele investigate anterior (S. IV-VIII[2]), mai ales cu ultima, cu care constituie un corp comun, caracterizat prin areale extinse de lipituri, suprapuse pe mai multe niveluri, precum și prin orientarea/dispunerea acestora, mai ales în zona centrală (S/L. 6) și în cazul componentei de VSV (S/L. 7), cu toate complexele adiacente (Fig. 2/A-B). De asemenea, menționăm că, la încheierea campaniei din anul 2024, S. IX, investigată parțial, a fost acoperită cu folie polietilenică și pământ[3].

Trecând la descrierea complexelor, arătăm că **Structura/Locuința S/L. 5** (Fig. 3/1-2) a fost surprinsă doar pe porțiunea de VSV a acesteia, pe o lungime de 1,60 m (m. 5-6,60), caracterizându-se prin aceleași lipituri mijlocii și mai mărunte, rar mai mari, aflate pe toată lățimea secțiunii, de la -0,65/-0,70 m la -1,05 m, în funcție de cum se prezenta „orizontalitatea” nivelului antic de călcare. Acestea erau căzute dezordonat, dinspre m. 5, unde se afla culmea acestora, către m. 6,60, peste nivelul antic de călcare, care se găsea, datorită înclinării terenului spre șanțul de împrejmuire de ENE, la adâncimi cuprinse între -0,90 și -1,05 m. Fără a avea soliditatea și masivitatea lutuielilor din S/L. 7, cele ale S/L. 5 (jumătatea de VSV a peretelui de ENE, pe lângă care se desfășurau diferite activități gospodărești), lucrate din argilă nisipoasă sau din lut amestecat cu vegetale tocate, erau căzute spre interiorul incintei și prezentau urmele unei substrucții lemnoase combinate, cu pari, dulapi/scânduri și trunchiuri despicate (lodbe). De asemenea, s-au evidențiat urmele unor posibile gropi de stâlpi din substrucția lemnoasă a construcției, pe traseul m. 5-6 c. Restul spațiului, până la m. 8, era relativ gol, cu foarte puține materiale arheologice și lutuieli răsfirate.

Pe nivelul cucutenian și printre lipiturile căzute ale S/L. 5 (5-6,60 m) s-au descoperit materiale ceramice și osteologice oarecum disparate, dintre care se remarcă resturile a cel puțin două vase mari și ale altora mai mici, o jumătate de fusaiolă mare, bitronconică, o jumătate dintr-o greutate cvasi-sferică de la o plasă de pescuit, prefabricate din silex local și pietricele de râu colorate.

Structura/Locuința S/L. 6 a fost identificată între m. 8,25 și 21,70, la adâncimi diferite, cuprinse între -0,30/-0,35, în zona centrală (m. 10-20), și -0,45/-0,50 m, pe laturile de ENE și VNV (Fig. 4). Datorită complexității situațiilor arheologice deosebite, aceasta a fost studiată doar parțial, fiind conservată primar, în vederea exploatării totale în campania viitoare. Trebuie evidențiată soliditatea construcției, probabil etajată, care prezintă mai multe rânduri de lutuieli arse, suprapuse, unele de mari dimensiuni și dispuse relativ coerent, provenite de la pereții masivi și, mai ales, de la un planșeu superior (pod), foarte robust. De asemenea, în porțiunile în care lutuielile erau de dimensiuni reduse și mai rarefiate, au fost identificate două vetre, cu o alcătuire deosebită, și un cuptor, precum și urmele unor posibili pereți portanți.

Vatra nr. 1/2024 (V.1/2024) a fost descoperită între m. 9-11 a-b, -0,50 m adâncime, fiind dispusă, dacă se va adeveri ulterior, cardinal, în romb (Fig. 5/1-2), după cum par a se alinia niște lutuieli de margine. Pare să fi avut laturile de aprox. 1/1,05 m, dar forma și dimensiunile acesteia vor putea fi stabilite clar la și după demontarea lutuielilor arse care o suprapun. Este foarte important de arătat că această vatră, a cărei suprafață mozaicală este parțial distrusă, prin prăbușirea lutuielilor de pereți, păstrează una sau două alveolări (cea de vest fiind mai evidentă), asemănându-se, și

1 BOGHIAN *et alii* 2023, p. 305-310; BOGHIAN *et alii* 2024, p. 309-318.
2 BOGHIAN, MELNICIUC *et alii* 2024, p. 51-88.

3 Mulțumim călduros D-lui inginer Sorin Grindei, managerul societății GEO-EX-CONSTRUCT SRL, pentru sprijinul acordat.

din acest punct de vedere, cu vatra V.2/2024.

Vatra nr. 2/2024 (V.2/2024) se găsește între m. 18,45-19,50 b-c, -0,45/-0,50 m adâncime, având o formă cvasi-pătrată, cu laturile ușor convexe, deși *in situ* se prezintă oarecum trapezoidal, din cauza unei ușoare dislocări a colțului nordic, ca urmare a prăbușirii tavanului (Fig. 6/1-3). A fost realizată asemănător cu vatra V1/2016, sub forma unui podium cvasi-pătrat, cu o ramă turnată, probabil, într-un cofraj, și atent fățuită pe toate laturile ușor convexe (12-15 cm înălțime), deasupra unei posibile podele lutuite și arse (platformă?). De asemenea, partea superioară a ramei era puțin înălțată față de suprafața propriu-zisă a vetrei, care era înscrisă în interiorul acestui ”pătrat” și ușor ovalizată (0,85 x 0,90 m). Pe suprafața cvasi-circulară propriu-zisă a acestei vetre, alcătuită din lipituri fin nisipoase fățuite, sparte mozaicat, au fost practicate, oarecum central, cinci alveolări cvasi-rotunde, una mai mare, centrală (D. max. = 20 cm), și patru mai mici (D. max. = 13-15 cm), dispuse evident cardinal, în romb, în jurul celei din mijloc.

Cele două vetre cu alveolări, descoperite la Ripiceni-*Holm* în campania 2024, par a fi avut un caracter special, asemănându-se cu cel puțin o instalație de foc de la Cucuteni-Băiceni-*Dâmbul Morii*, putând fi considerate, cu grad sporit de încredere, cultice[4]. Evident, concluziile finale vor putea fi enunțate la sfârșitul cercetării acestor complexe.

Interesantă este și camera cu cuptorul care există între m. 14,10 și 17,15 b-c, -0,30/-0,35 m, care urmează să fie studiate complet ulterior (Fig. 7/1-2). Camera, surprinsă pe porțiunea sa nordică, pe o lungime de 1,60 m, pare a fi rectangulară și poate fi delimitată atât prin porțiunile de pereți interiori, aflate probabil în elevație (□16-17 b-c), cât și dispunerea cuptorului și a complexului ceramic de la ENE de acesta, aliniat, posibil, tot pe lângă alt perete, aflate sub lipiturile arse de la tavan. În colțul de NV al acestei camere se găsește cuptorul rectangular, cu latura de aprox. 1,50/1,60 m, puternic distrus de și prin prăbușirea pereților, tavanului ars și de deranjamentele ulterioare. Se păstrează doar unele porțiuni de la pereții instalației, care erau adosați celor de NE și VSV ai camerei, și unele suprafețe de vatră mozaicală, spre NE și ENE. La ENE de cuptor se găsește un complex ceramic (□15 b-c), alcătuit, probabil, dintr-un vas-binoclu și alte recipiente păstrate *in situ*.

În același timp, potrivit modurilor de cădere și aliniere ale multor lipituri, este posibilă existența altor instalații și amenajări interioare ale S/L. 6. De asemenea, la prima demontare a peretelui exterior de VSV al S/L. 6 (m. 20-21,5), prăbușit spre ENE, după căderea tavanului casei, s-a constatat existența mai multor vase aliniate pe lângă acesta, la interior, și a unor lutuieli de diferite forme, alcătuiri și dimensiuni, suprapuse pe două-trei niveluri, fiecare cu grosimi de 8-10 cm. Lipiturile de la baza peretelui erau mai groase și alcătuite din argilă nisipoasă, pe când cele din elevație mai conțineau și materiale vegetale mărunțite.

Structura/Locuința S/L. 7 a fost identificată între m. 23,5 și 30, lipiturile sale fiind grupate, mai ales, între m. 24-28 (Fig. 8/1-3). Aceasta a fost cercetată aproape integral, cu excepția unei gropi (Gr. 21/2024), identificată sub straturile de lipituri (Fig. 9/1-2). În ansamblul său, S/L. 7 se prezenta ca o aglomerare masivă de lutuieli, cu o grosime de 0,50-0,60 m, provenite neîndoielnic de la peretele/”zidul” de incintă de VSV, dar și de la o construcție complementară, poate un turn (?) și de la alte elemente de fortificare, în vecinătatea cărora se desfășurau unele activități gospodărești.

Primul strat de lutuieli al S/L. 7, aflat la adâncimi diferite: -0,55 m, la m. 24, și -0,90 m, la m. 28, conform înclinării terenului spre șanțul de împrejmuire de VSV, era alcătuit fie din bucăți mai mici, dar și mai mari și groase (17-20 cm), culmea acestora găsindu-se pe linia m. 26-27 a-c, unde se afla locația propriu-zisă a peretelui. Unele lutuieli, provenite de la partea superioară a peretelui/”zidului”, erau rotunjite. De asemenea, lutuielile mai robuste prezentau, pe fața plată, una-două fățuiri/relutuiri, cu grosimea de 8-10 mm. Nivelurile al doilea și al treilea de lipituri erau mai extinse, până la m. 30, datorită rostogolirii către șanțul de împrejmuire de VSV. Acestea erau reprezentate de bucăți robuste, unele de până la 30-40-50 cm (lungime + lățime) și grosimi variabile de 10-25 cm, fiind adevărate blocuri monolitizate de argilă arsă. Unele dintre acestea prezentau, tot pe fețele plate, relutuieli/refaceri. Amprentele conservate pe zonele de desprindere/ruptură ale lutuielilor masive indică substrucții lemnoase diferite și combinate, mai robuste, la bază, și mai subțiri, în elevație: pari (φ = 5-6 cm), bârne/trunchiuri (lodbe), dulapi și scânduri despicate cu icul (lățime cca. 20 cm), păstrând urmele fibrelor, și panouri de nuiele dispuse paralel și suprapus, probabil în funcție de locul lor în cadrul ansamblului, care juca rolul de armătură.

Compoziția și consistența lutuielilor era, de asemenea, diferită. Cele de la jumătatea inferioară a peretelui/ „zidului” erau lucrate dintr-o argilă cu mult nisip și concrețiuni calcaroase în compoziție, fiind dense, fapt care a favorizat păstrarea masivității lor (50-60 cm grosime). Lutuielile de la jumătatea superioară erau confecționate dintr-o argilă cu mai puțin nisip, dar cu materiale vegetale mărunțite, fiind mai subțiri (20-30 cm). Tot la partea superioară (coamă), „zidul” a fost, probabil, rotunjit și s-au realizat muluri în formă de bucraniu, așa cum lasă de înțeles unele fragmente descoperite (Fig. 10/8-9). De asemenea, peretele/”zidul” întreg a fost fățuit sau, pe porțiuni, a fost refățuit și decorat cu motive realizate prin caneluri. Arderea accidentală a lutuielilor era diferită, cele din elevație fiind brune-cărămizii și roșiatice-portocalii, cele căzute la partea inferioară, care au ars mocnit, „în spuză”, căpătând nuanțe brune-cenușii și cenușii-negre. Sub acest nivel gros de lipituri, pe nivelul de călcare din interiorul incintei (m. 24-26, -1/-1,10 m), au fost descoperite fragmente ceramice, osteologice, o valvă scoică *Unio*, partea superioară a unei statuete antropomorfe, feminină (Fig. 12/1).

Cel de-al patrulea nivel de lipituri, în majoritate mărunte, era mult mai restrâns și se individualiza la partea superioară a unei gropi mari (**Gr. 21/2024**), mai ales între 27-29 m, 5 b-c, -1,30-1,55 m adâncime (Fig. 9/1-2), unde se găseau amestecate cu resturile unui complex gospodăresc cu numeroase fragmente ceramice de la vase întregibile (vase-binoclu, pahare, capace de tip „coif suedez”/

4 PETRESCU-DÎMBOVIȚA 1966, 33, fig. 32; BALAUR 2024, 44-45, 49, 131-132, fig. 25. Mulțumim în mod deosebit, și pe această cale, colegului dr. R. Șt. Balaur pentru amabilitatea oferirii informațiilor.

Schwedenhelm, castroane, amforete sfero-conice, vase cu șănțuire pe umăr și gâtul cilindric/*Schultergefaße*), cu pictura degradată, dar se pot recunoaște caracteristicile decorative ale grupelor stilistice α1 și β1-2 (Fig. 10/7; 11/2-7; 12/4, 6)[5], câteva fragmente de vase din categoria Cucuteni „C", cu scoică pisată în pastă, din faza preșnurată, piese de silex, întregi sau deteriorate, resturi osteologice și cornulare (cervideu), două astragale mari (Fig. 10/1-2), statuete feminine fragmentare (Fig. 10/4; 11/1), baza unui vas antropomorf miniatural (Fig. 10/6), cealaltă jumătate (Fig. 12/3) a măsuței de cult pictate, descoperită în 2023 (S. VIII), râșnițe sparte reutilizate ca nicovale etc. Forma gropii nu a putut fi clar definită, deocamdată, din cauza uniformității solului faeoziomic și a ploilor, dar pare circulară, potrivit dispunerii materialelor din umplutură.

În ceea ce privește stratigrafia secțiunii, chiar parțială, se aseamănă cu cea cunoscută în anii anteriori și o vom detalia la încheierea investigației.

În concluzie, așa cum arătam și pe parcurs, realitățile arheologice din S. IX/2024 confirmă magnetograma și ajută la înțelegerea mai bună a acesteia, chiar și fără a avea toate detaliile complexelor. Totodată, vestigiile din S. IX/2024 se leagă de cele descoperite în secțiunile S. IV-VIII și le completează, argumentând complexitatea arhitectonică și constructivă a componentelor megastructurii investigate și a destinațiilor acestora, dintre care și cea cultică începe să se contureze din ce în ce mai bine. Rămâne ca investigarea exhaustivă din campania viitoare să aducă noi informații și dovezi în acest sens.

Abstract

In the archaeological campaign of 2024 (2–15 September), the features in section S. IX/2024 (m. 5-30), from the SE side of the quasi-central mega-structure, were fully or partially investigated: the WSW half of Structure / Dwelling S/D. 5/2024 (ENE enclosure wall, m. 5-6.60), the upper part of Structure / Dwelling S/D. 6/2024 (storeyed and multi-compartmented construction, m. 8.25-21.70), with special components (hearths H1/2024 and H2/2024, with cruciform and cardinal arranged alveoli, a room with an oven and an pottery agglomeration, massive load-bearing walls, ceiling/upper floor) and Structure / Dwelling S/D. 7/2024 (WSW enclosure wall, m. 23.5-30, pit P. no. 21/2024).

Bibliografie:

BALAUR 2024 – Balaur, R. Șt., *Așezarea cucuteniană de la Cucuteni-Dâmbul Morii*, Teză de doctorat, Institutul de Arheologie Iași, Iași.

BOGHIAN *et alii* 2023 – Boghian, D., Melniciuc, A., Setnic, Ed.-Gh., Ciobanu, Al., Asăndulesei, A., Pascariu, Al., Rusu, I., Ignătescu, S., Stigleț, D.-I., *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani Punct: Holm/Telescu*, în *CCAR.Campania 2022*, 305-310.

BOGHIAN *et alii* 2024 – Boghian, D., Melniciuc, A., Ciupu, S. M., Asăndulesei, A., Pascariu, Al., Rusu, I., Ignătescu, S., *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani, Punct: Holm / Telescu*, în *CCAR. Campania 2023*, 309-318.

BOGHIAN, MELNICIUC *et alii* 2024 – Boghian, D., Melniciuc, A. *et alii*, *Situl arheologic Ripiceni-Holm / La Telescu. Un deceniu de cercetări*, în *Hierasus*, SN, Revista de Arheologie a Muzeului Județean Botoşani, I, 51-88.

NIȚU 1984 – Nițu, A., *Formarea și clasificarea grupelor de stil AB şi B ale ceramicii pictate Cucuteni-Tripolie*, Anuarul Institutului de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol" din Iași, Supliment V, Iaşi.

PETRESCU-DÎMBOVIȚA 1966 – Petrescu-Dîmbovița, M., *Cucuteni*, Editura Meridiane, Colecția Monumentele patrie noastre, București.

Illustrations list:

Fig. 1. Ripiceni – *Holm / Telescu.* Section S. IX / 2024 (m. 5-30) with the overall photo after the first cleaning (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 2. Ripiceni – *Holm / Telescu.* Section S. IX / 2024. A. M. 5-20; B. M. 13-30 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 3. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. Structure/Dwelling S/D. 5 and ENE cross-section (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 4. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. Structure/Dwelling S/D. 6 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 5. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. Details of the hearth H.1/2024 from S/D. 6 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 6. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. Details of the hearth H.2/2024 from S/D. 6 (photo A. Kovács, D. Boghian; graphic processing D. Boghian).
Fig. 7. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. 1-2. Details of the room with the oven and the pottery complex in S/D. 6 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 8. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. 1-3. Details of the Structure/Dwelling S/D. 7 at the first three cleanings and dismantlings (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fig. 9. Ripiceni – *Holm / Telescu*. Section S. IX / 2024. 1-2. Details of S/D. 7 after the fourth cleaning and highlighting of the pit P. no. 21/2024 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Fi. 10. Ripiceni – *Holm / Telescu*. 1-4, 6-9. Archaeological materials discovered in S. IX/2024; 5. *Passim* (photo A. Kovács, Al. Nechifor; graphic processing D. Boghian).
Fig. 11. Ripiceni – *Holm / Telescu*. 1-7. Archaeological materials discovered in S. IX/2024 (photo A. Kovács, Al. Nechifor; graphic processing D. Boghian).
Fig. 12. Ripiceni – *Holm / Telescu*. 2, 5. Archaeological materials discovered in S. VIII/2023; 1, 3-4, 6. Archaeological materials discovered in S. IX/2024 (photo A. Kovács, Al. Nechifor; graphic processing D. Boghian).

5 NIȚU 1984, 22-30.

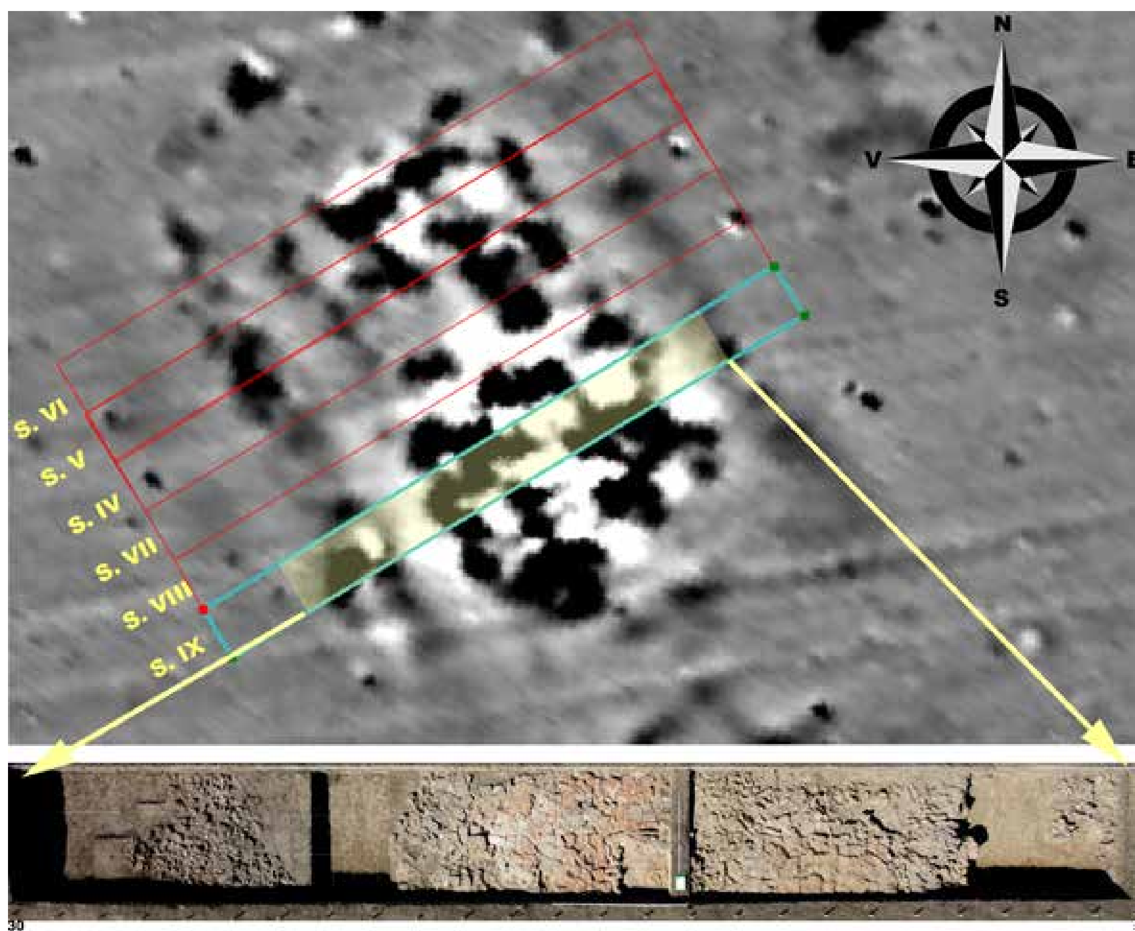

Fig. 1. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024 (m. 5-30) cu fotografia de ansamblu după prima curățare (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

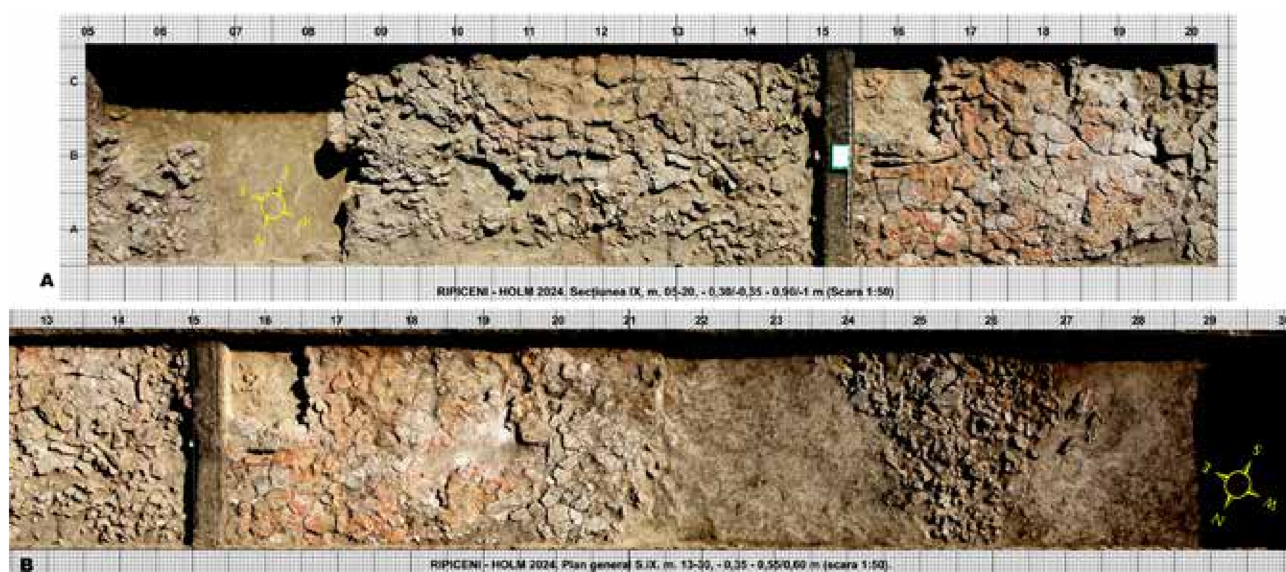

Fig. 2. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024. A. M. 5-20; B. M. 13-30 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

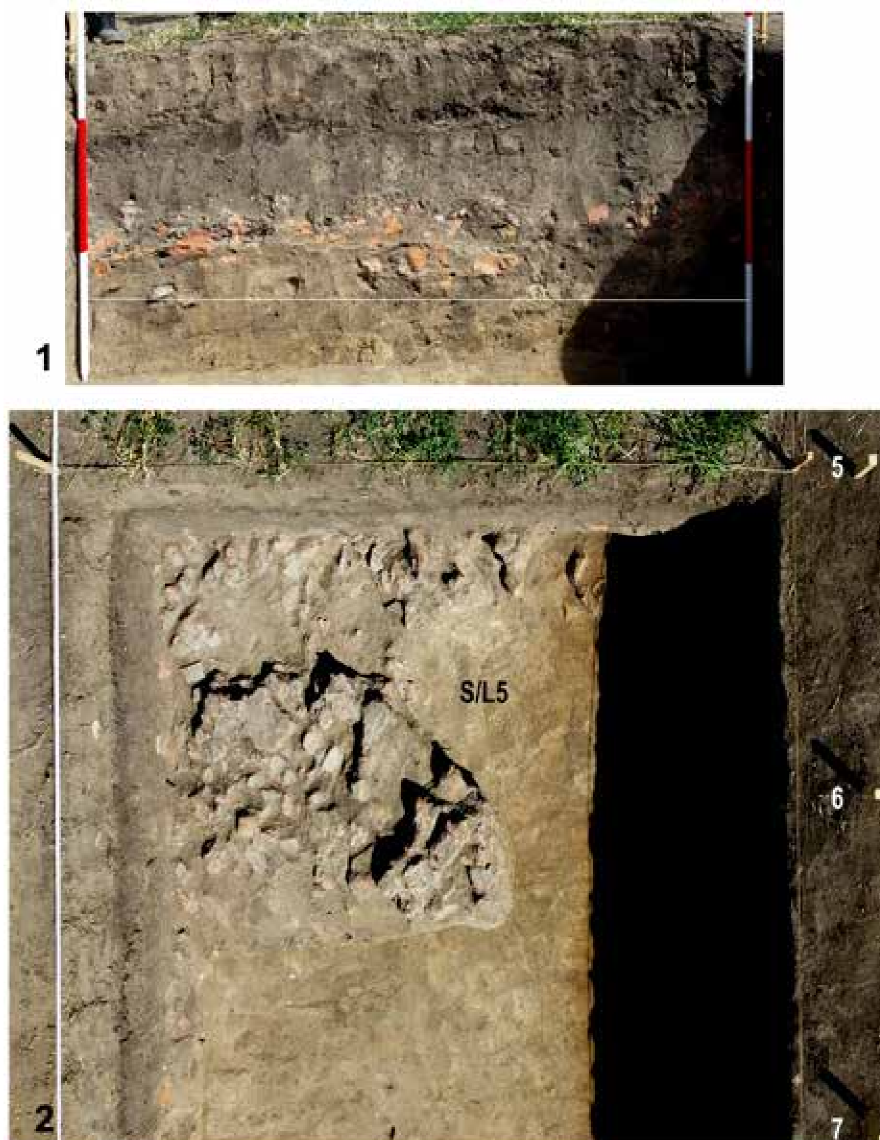

Fig. 3. Ripiceni – Holm / Telescu. Secţiunea S. IX / 2024. Structura/Locuinţa S/L. 5 și profilul de ENE (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

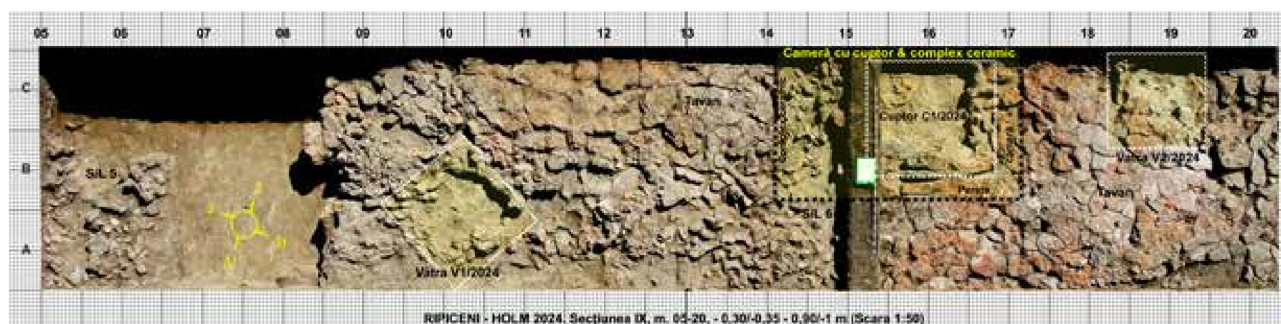

Fig. 4. Ripiceni – Holm / Telescu. Secţiunea S. IX / 2024. Structura/Locuinţa S/L. 6 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian).

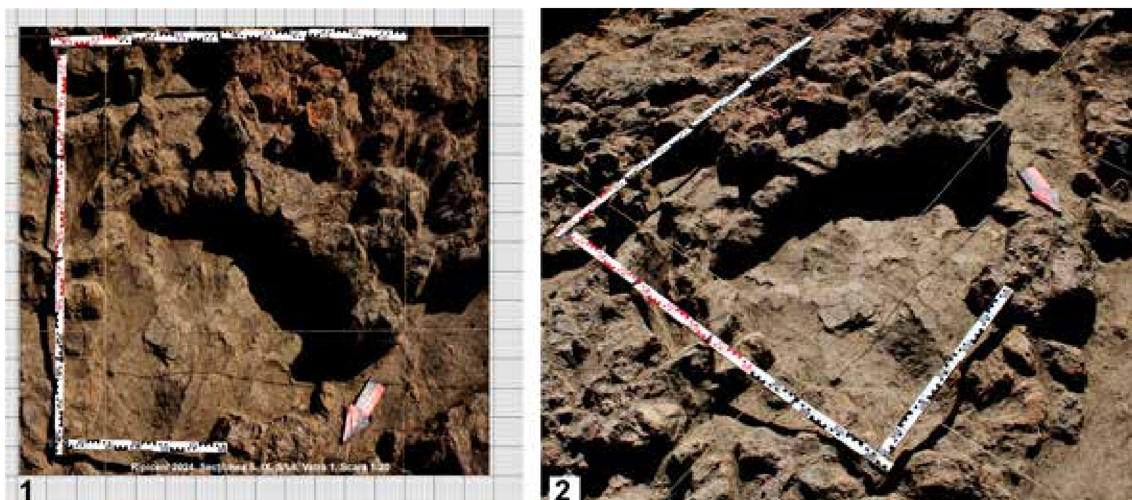

Fig. 5. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024. Detalii ale vetrei V.1/2024 din S/L. 6 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 6. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024. 1-3. Detalii ale vetrei V.2/2024 din S/L. 6 (foto A. Kovács, D. Boghian; prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 7. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024. 1-2. Detalii ale camerei cu cuptorul și complexul ceramic din S/L. 6 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 8. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024. 1-3. Detalii ale Structurii/ Locuinței S/L. 7 la primele trei curățări și demontări (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian).

Fig. 9. Ripiceni – Holm / Telescu. Secțiunea S. IX / 2024. 1-2. Detalii ale S/L. 7 după a patra curățare și evidențiere a gropii Gr. 21/2024 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

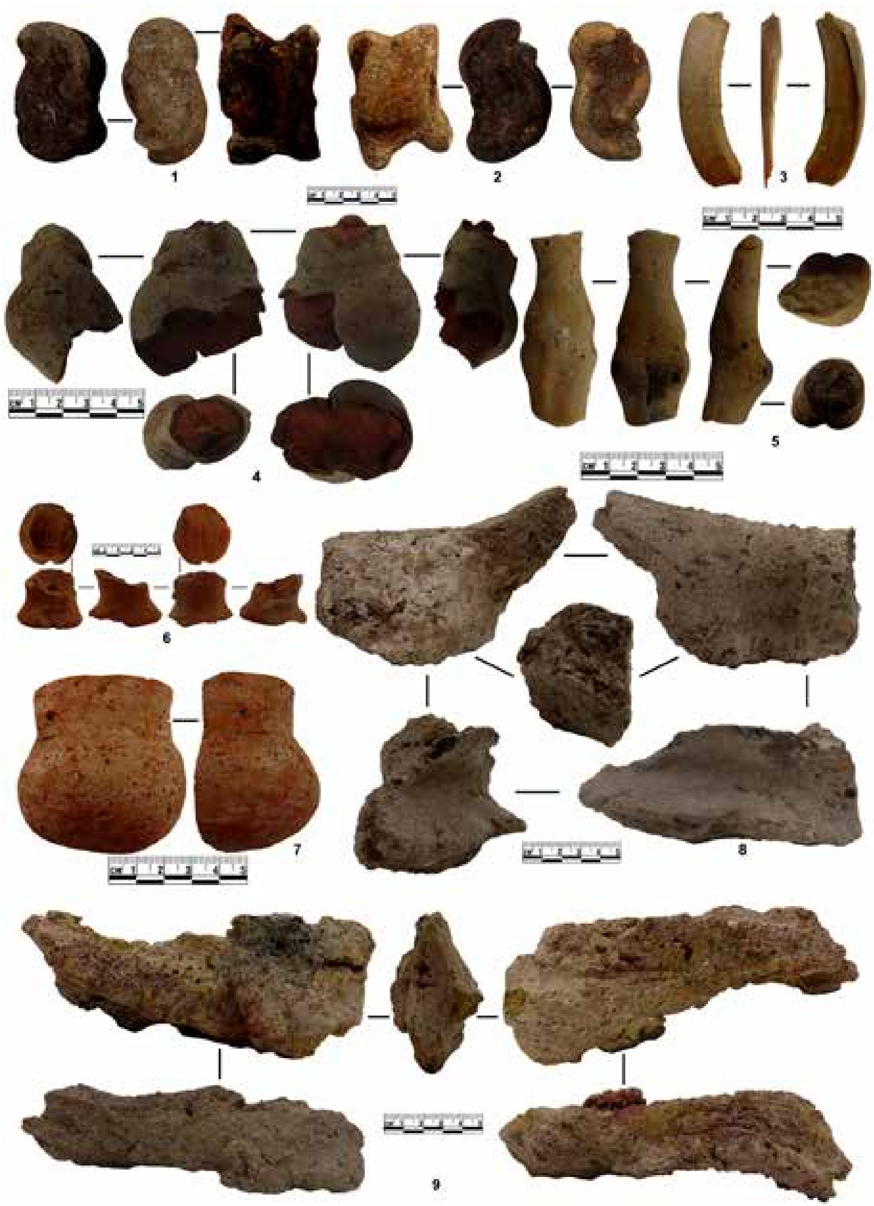

Fig. 10. Ripiceni – Holm / Telescu. 1-4, 6-9. Materiale arheologice descoperite în S. IX/2024; 5. Passim (foto A. Kovács, Al. Nechifor; prelucrare grafică D. Boghian)

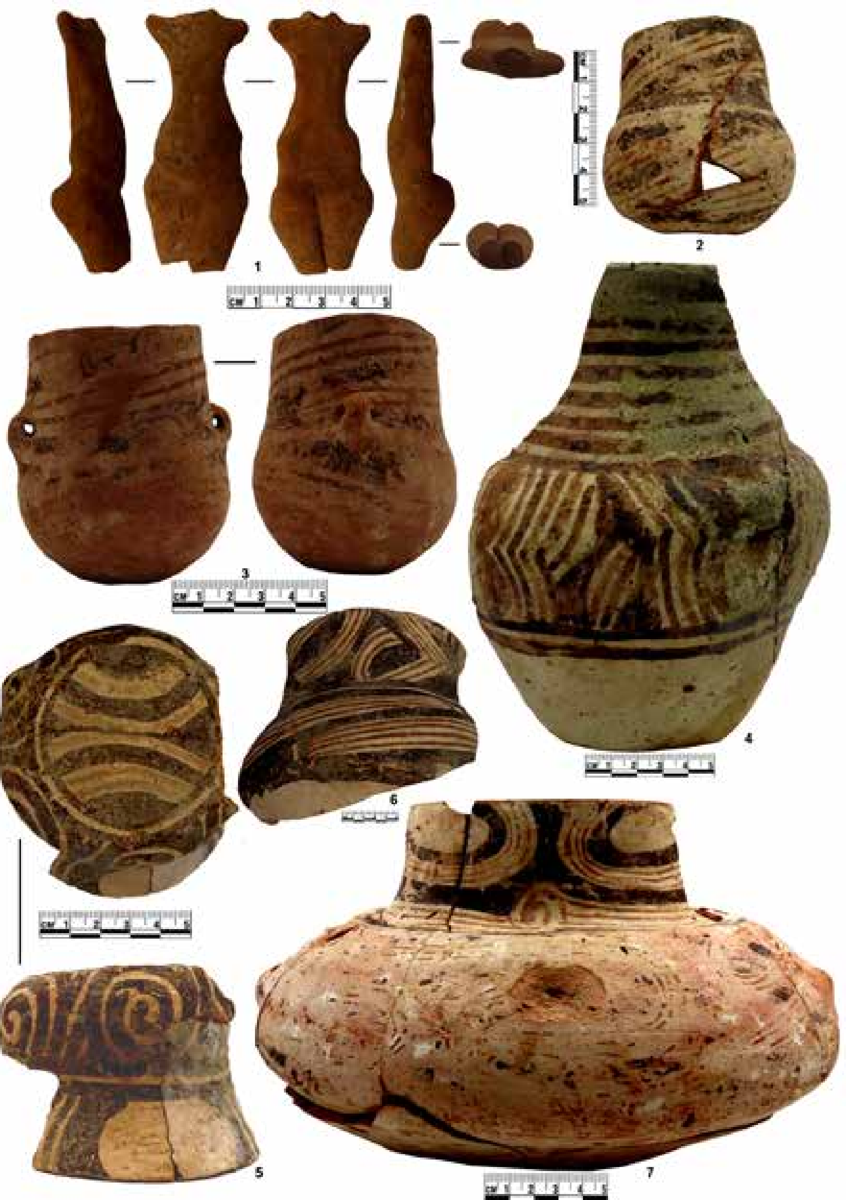

Fig. 11. Ripiceni – Holm / Telescu. 1-7. Materiale arheologice descoperite în S. IX/2024 (foto A. Kovács, Al. Nechifor; prelucrare grafică D. Boghian

Fig. 12. Ripiceni – Holm / Telescu. 2, 5. Materiale arheologice descoperite în S. VIII/2023; 1, 3-4, 6. Materiale arheologice descoperite în S. IX/2024 (foto A. Kovács, Al. Nechifor; prelucrare grafică D. Boghian)

55. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara
[Ulpia Traiana Sarmizegetusa]
Punct: domus procuratoris

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 91063.01**; Cod LMI:** HD-I-s-A-03205
Autorizație nr. 195/18.04.2024
Colectiv: Felix Marcu – responsabil științific; George Cupcea, Ioniță Petiș, Ștefania Dogărel, Ciprian Ciobanu (MNIT) Maria Cristina Marton (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare Ministerul Culturii: 25000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01 – 19.07.2024

Sector: ***Domus procuratoris* - Scurtă prezentare și obiective**

Obiectivul general avut în vedere a fost stabilirea stratigrafiei generale în acest sector al clădirii *domus procuratoris*. Clădirea *domus procuratoris* (cuprinsă între *forum* (mai precis *cardo maximus și decumanus maximus*), *horreum* și incinta de E) a funcționat ca sediu și reședință a procuratorului financiar al Daciei Superior (Apulensis), ca un complex de clădiri de dimensiuni mari, cercetate parțial în anii 80. Cercetările au reînceput în anul 2016, de către un colectiv condus de Prof. Dr. Alexandru Diaconescu. După decesul prematur al acestuia, cercetările au fost reluate sub coordonarea lui Felix Marcu. Suprafața săpată a vizat arealul sud-vestic al clădirii astfel încât să fie stabilite coordonatele stratigrafice ale suprafețelor cercetate în ultimii 5-6 ani.

În campania de cercetare sistematică a anului 2024 s-a cercetat o singură suprafață, S8, la S și V de S7/ 2023. Zona cercetată în acest an a suferit acelaşi tip de intervenţii moderne surprinse şi în cercetările anterioare, anume dezafectarea structurilor antice în vederea amenajării unor cuptoare de ars var. Din acest motiv, zona este puternic deranjată, iar materialul arheologic este extrem de redus, spre deloc.

Tehnicile și metodele de cercetare folosite

Extinderea suprafețelor cercetate anterior a fost realizată pe baza planului topografic georeferențiat al sitului. Săpătura propriu zisă s-a realizat manual pe o singură suprafață, totalizând o arie de peste 86 mp:

1. **SP 8** (15 x 8 m) – adâncire pe întreaga suprafață, în vederea stabilirii planimetriei fazelor anterioare și a stratigrafiei încăperii.

Documentarea fost realizată prin desen, fotografie, fotogrammetrie cu aparat foto și scanare din dronă.

Lista și descrierea contextelor arheologice identificate în 2024

Structuri

Z31 (= 5') - surprins în mijlocul suprafeței, are orientare N-S, o lungime de 4 m și o lățime de 0,85 m. Este pandantul lui Z5 din suprafețele cercetate în 2022 și 2023, deși nu e sigur că se lega de acesta, între cele două sectoare ale sale fiind intercalată la un moment dat absida cercetată în 2023.

Z33 (= 26) – surprins înspre marginea de E a S8, are orientarea N-S, o lungime de 4,20 m și o lățime de 0,50 m. În acest caz, este evidentă legătura cu pandantul său descoperit în 2023, unde am constatat că ar aparține unei faze mai vechi de construcție, dezafectată de construcția absidei. În ciuda acestui fapt, în 2024, a fost relevat la o adâncime foarte mică, față de 2023.

Z29 (= 27') – surprins spre colțul de NV al S8, are orientarea E-V, o lungime de 2,50 m și o lățime de 0,50 m. Este pandantul lui Z27/2023, care a fost dezafectat de absida instalată ulterior. Aici face colț cu Z2/2022 (sau cu pandantul acestuia) și nu e sigur că s-ar fi continuat cu Z27/2023.

Z32 (= 5") – surprins în marginea de S a S8, cu orientare E-V, o lungime de 2,30 m și o lățime de 0,85 m. Face colț cu Z5' și este pandantul lui Z5 din suprafața S4, cercetată de Al. Diaconescu în 2021.

Z30 (= 2") – surprins spre marginea de V a S8, cu orientare N-S, o lungime de 5,80 m și o lățime de 0,90 m. Este pandantul lui Z2/Z2', cercetate în S6/2022.

Contexte arheologice

Cx 149 – strat de piatră, mortar şi cărămidă, cu pământ afânat de culoare gri-cărămiziu, conturat în colţul de SV al S8, între Z 29 şi Z 30, imediat sub Cx 0. Reprezintă probabil dărâmătura celor două ziduri, în interiorul unei încăperi diferite de acestea.

Cx 150 – strat de piatră, mortar şi cărămidă cu pământ afânat, compactat, de culoare gri cu incluziuni cărămizii, conturat sub Cx 0, la N de (şi un pic peste) Z 30 şi la E (şi un pic peste) Z 29. Este probabil dărâmătura spre N şi exterior a lui Z 30, precum şi înspre E a lui Z 29.

Cx 151 – strat de lut galben compact, gros de aprox.0,5 m şi conturat sub Cx 0, la N de colţul dintre Z 29 şi Z 30. Reprezintă probabil o componentă dezafectată a cuptorului de var din zonă.

Cx 152 – strat nisipos de culoare roşu-cărămiziu format preponderent din fragmente de cărămidă pisată şi mortar, cu incluziuni de pietre, gros de aprox. 3 cm. Se conturează sub Cx 0, în partea de NE a lui Z 29 şi reprezintă probabil o parte din cuptorul de var ce a afectat în epoca modernă întreaga zonă.

Cx 153 – strat afânat de cărămidă cu mortar, de culoare cărămizie, cu incluziuni de material arheologic (ceramică pisată, cărămizi, mortar), conturat sub Cx 0 şi la E de Z 29. Reprezintă probabil un nivel de umplutură (moloz).

Cx 154 – groapă umplută cu pământ negru afânat şi cenuşă, cu incluziuni de pietre. Se conturează sub Cx 0, la S de Cx 153 şi reprezintă un cuptor modern de ars var.

Cx 155 – strat de lut de culoare cărămiziu deschis cu pete gălbui, cu incluziuni de mortar şi cărămidă sfărâmată. Se conturează sub Cx 0, la E de Cx 154 şi Cx 153, pe întreaga lungime a ultimelor două contexte. Posibil să reprezinte substrucţia unui cuptor.

Observații și interpretare

Ne aflăm într-o zonă puternic afectată de intervenţii moderne. Structurile identificate reprezintă preponderent cuptoare de ars var sau părţi ale acestora, ce au funcţionat în epoca modernă şi au dezafectat zidăriile romane.

Din cauza perioadei scurte și a finanțării insuficiente, cercetarea va continua în cursul anului 2025, când vom

putea explora stratigrafia romană și stabili succesiunea fazelor de construcție.

Abstract

The objective was to establish the general stratigraphy in this sector of the domus procuratoris. The building (between the forum (more precisely cardo maximus and decumanus maximus), the horreum and the Eastern precinct) functioned as the seat and residence of the financial procurator of Upper Dacia (Apulensis), as a complex of large buildings, partially excavated in the 1980s. The extension of the previously surveyed areas was based on the georeferenced topographic plan of the site. The actual excavation was executed in a 86 sqm surface called S8.

Illustrations list:

Fig. 1. The topographic plan of the discoveries from the campaigns of 2022, 2023 and 2024.

Fig. 2. The photogrammetry of the state of research from the campaign of 2024.

Pl. I. Planul topografic al descoperirilor din campaniile 2022, 2023 și 2024

Pl. II. Fotogrammetrie ilustrând stadiul final al cercetărilor în campania 2024

56. Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța
[Sucidava Moesica]
Punct: Fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epocă romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină)
Cod RAN al sitului: 62128.01
Autorizație nr. 72 din 14.05.2024
Colectiv: Sorin Marcel Colesniciuc – responsabil științific; Ștefan Georgescu (MINAC)
Finanțare: 14769 - MINAC
Perioada desfășurării cercetării: 14.10. – 25.10.2024

Scurtă prezentare a sitului

În octombrie 2024 am demarat prima campanie de cercetări arheologice sistematice în fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica. Finanțarea cercetării arheologice, care a durat doar două săptămâni, a fost asigurată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța (MINAC).

Situl arheologic cetatea Sucidava Moesică se află pe malul drept al Dunării, la 3 km în aval de satul Izvoarele (Pârjoaia), în punctul Cale Gherghi (Sucidava), Satu Nou, comuna Oltina, județul Constanța. Cetatea romano-bizantină a fost datată în perioada secolelor II – VI p.Chr. Pe versantul de nord-vest au fost descoperite valul și șanțul de apărare dinspre est al teritoriului extra-muros din jurul așezării militare.

Situată pe o terasă înaltă înconjurată cu șanțuri scobite de torente, la bifurcarea fluviului printr-un braț care se îndreaptă spre câmpia Bărăganului, configurația geografică dă locului aspectul unei fortărețe naturale. Geto-dacii au înțeles avantajul strategic al acestui loc pentru ridicarea unei fortificații, la fel și romanii, câteva secole mai târziu.

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică sistematică a urmărit reliefarea trăsăturilor caracteristice evoluției fortificației romano-bizantine Sucidava Moesica, Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța, ca parte componentă a fenomenelor: politice, militare, economice, sociale, religioase și culturale petrecute în spațiul istro-pontic în epocile: elenistică, romană, romano-bizantină și relaționarea cu populația aflată în așezările din imediata apropiere și cu populațiile migratoare.

Istoricul cercetărilor

Pe *Tabula Peutingeriană*, între Durostorum și Axiopolis sunt menționate toponimele Sagadava (aflată la XVIII mile romane de Durostorum) și Sucidava (aflată la XII mile de Sagadava și XVII mile de Axiopolis).[1] În urma transformării milelor în km avem o distanța de 27 km între Durostorum și Sagadava.

Itinerarium Antonini menționează doar Sucidava între Durostorum și Axiopolis.[2] Aici, distanța dintre Axiopolis și Sucidava este XVIII mile (cu un km mai mult comparativ cu *Tabula Peutingeriană*), iar distanța dintre Durostorum și Sucidava este de XII mile, ceea ce corespunde cu distanța indicată de *Tabula Peutingeriană* între Sagadava și Sucidava.

În schimb, în *Notitia Dignitatum* nu apare menționată Sucidava sau Sagadava în Scythia Minor, ci doar Sacidava.[3]

Arheologul I. Barnea este de părere că Sacedeba este o nouă menționare coruptă a Sucidavei, pe care o localizează la Pârjoaia-Izvoarele.[4] Andrei Aricescu consideră că în *Tabula Peutingeriană* a fost transcrisă greșit Sagadava în loc de Sucidava, inversându-se locul lor pe hartă, și localizează și el Sucidava la Pârjoaia.[5]

La sfârșitul sec. al XIX-lea, inginerul topometru Pamfil Polonic localiza la Pârjoaia orașul înscris pe *Tabula Peutingeriană* sub toponimul de Sagadava.[6] Sucidava este localizată la Pârjoaia, la începutul sec. al XX-lea, și de căpitanul M.D. Ionescu, cel care menționează în lucrarea sa, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea,* următoarele: „Sucidava trebuie căutată undeva între lacurile Gârlița și Oltina, poate la Satu Nou sau Pârjoaia".[7] Este posibil ca Sucidava Moesică să fie unul dintre cele două orașe de frontieră prin care goților le este permis comerțul cu romanii, în baza tratatului din anul 369.[8]

Așezarea militară este înconjurată de un șanț de apărare pe trei laturi, iar pe latura de nord este mărginită de Dunăre. Poarta cetății romane se află pe latura de sud-est. Lângă poartă au fost identificate două drumuri: unul se îndreaptă spre sud-vest, de ieşire în şi din teritoriul extra-muros (ieşirea se face între capătul valului şi terasa înaltă), peste dealul Două Movile, către Gura Canliei şi Păcuiul lui Soare, iar al doilea drum este orientat spre sud-est şi urcă peste Dealul Nichita, spre Lacul Oltina şi cetatea Altinum.

Sucidava Moesica avea, se pare, câte un turn la fiecare colţ, precum şi la poartă şi pe latura dinspre Dunăre. Se mai păstrează o parte a apeductului din tuburi ceramice, prin care se aducea apa în cetate, prin captarea mai multor izvoare din zonă. De asemenea, numeroasele monede de bronz din sec. V p.Chr., descoperite în perimetrul cetății romano-bizantine, fac dovada faptului că Sucidava are parte de liniște și prosperitate în această perioadă.

Pe la mijlocul sec. II p.Chr. la Sucidava a staționat *Cohors I Claudia Sugambrorum Veterana Equitata*, iar în perioada dominatului *Cuneus Equitum Stablesianorum*.[9]

Cetatea Sucidava a avut o evoluție înfloritoare începând cu sec. IV p.Chr., dar mai ales în sec. V-VI p.Chr. O dovadă o reprezintă și numărul mare de plumburi sigilare descoperite în zonă (142 piese), ceea ce denotă intensitatea comerțului practicat de către populația de pe malul stâng al Dunării, prin intermediul Sucidavei, cu centre din Asia Mică precum: Efes, Smirna, Ypaipa, Laodiceea, Sionia, Magnezia.[10]

În anul 1935 încă se mai vedeau porțiuni din zidurile cetății cu o grosime de peste 2 m, valul de apărare lat

1 *Tabula Peutingeriană*, VIII, p. 3
2 *Itinerarium Antonini,* CXXII, 224, p. 1
3 *Notitia Dignitatum*, OR, XXXIX, p. 8, 12
4 VULPE, BARNEA 1968, p. 422 și 274.
5 ARICESCU 1970, p. 299-301.
6 POLONIC 1935, p. 20.
7 IONESCU 1904, p. 529, nota 3.
8 VULPE, BARNEA 1968, p. 501.
9 ARICESCU 1977, p. 63 și 114.
10 CULICĂ 1975, p. 215-262; CULICĂ 1976, p. 115-133; CULICĂ 1979, p.145-149.

de aproape 4 m și șanțul de apărare.[11] Laturile dinspre est și vest aveau lungimea de aproximativ 80 m, iar latura de nord se păstra pe lungimea de 160 m. Până în anul 1950, pe latura de vest s-au păstrat resturile unui zid construit din cărămidă și piatră mărunțită, legat cu mortar. În anul 1975, niciun zid nu mai era vizibil din cauza sătenilor care au luat piatra pentru a o refolosi în construcții și a pădurii plantate în incinta cetății.

Materialele arheologice descoperite, printre care numeroase monede și fragmente ceramice, ne demonstrează faptul că romanii au fost prezenți la Sucidava încă de la începutul sec. I p.Chr. Au mai apărut, în urma prăbușirii malului dinspre Dunăre, obiecte întregi sau fragmentare și metal, os și piatră. Monedele descoperite sunt datate începând cu sec V a.Chr. și până în sec VI p.Chr.[12]

Cetatea romano-bizantină Sucidava Moesica a fost distrusă, probabil, în sec. al VI-lea p.Chr., ca urmare a invaziei avare din anul 587, atunci când au fost distruse și cetățile Tropaeum Traiani și Durostorum. Seria monedelor descoperite aici se întrerupe după anul 538, poate din cauza stării de nesiguranţă creată de atacurile din anii 540 și 546. Ulterior, reluarea circulaţiei este foarte scurtă şi este posibil ca această fortificaţie să fi fost victimă a atacului kutrigurilor din 559 p.Chr. Ultimele monede sunt din anii 582/583 și 583/584, ceea ce ne face să considerăm că abandonarea definitivă a fortificaţiei are loc din cauza atacului avar din anul 587.

Pamfil Polonic, în lucrarea *Cetățile antice de pe malul drept al Dunării (Dobrogea) până la gurile ei,* menționează următoarele: „1 – La răsărit de satul Pârjoaia se văd pe panta dealului, lângă drum, urmele unei cetăți romane de pământ, pătrată, cu șanțuri și valuri duble. 2 – la 2 ½ km mai spre răsărit se găsește, în pădure, pe malul Dunării, la locul numit Cale Gherghi, ruinele unei cetăți mari de piatră (...) cred că aici a fost, după harta lui Peutinger, orașul roman Sagadava”.[13]

Cercetările de suprafață de la Sucidava, în exteriorul zidurilor cetății, au dus și la descoperirea unei bazilici de mari dimensiuni (25,50 x 11,35), datată în sec. IV – VI p.Chr., orientată est-vest, cu absidă semicirculară pe latura de est. Totodată, au mai fost descoperite potire din piatră, datate în sec VI p.Chr.[14] Alte obiecte de caracter creștin, din perioada romano-bizantină, adunate de pe malul Dunării, sunt: cruciulițe de plumb, o cutie pentru păstrat amulete, un inel de aur, opaițe, o cataramă, o aplică.[15] Dimensiunile destul de mari ale bazilicii și numărul mare de cruciulițe și obiecte de cult descoperite ne conturează imaginea existenței unei puternice comunități creștine la Sucidava, un oraș prosper la acea vreme unde, probabil, exista și o episcopie.

Între anii 1978-1984, Ion Munteanu din Fetești și câțiva tineri pasionați de arheologie, printre care Vasile Oprea, au efectuat periegheze pe malul dobrogean al Dunării, între Ostrov și Ghindărești. Printre așezările antice descoperite se află și Sucidava. „La 3 km în aval de satul Izvoarele (Pârjoaia), pe Valea cu Tei (cunoscută și sub denumirea de Valea Cutiei) se află o cișmea – un izvor captat – zidită cu blocuri de piatră gravate cu inscripții; cu siguranță, ele nu au fost executate de cei care au captat izvorul, deoarece blocurile și șirurile de litere sunt așezate aleatoriu. Poziționarea acesteia este strategică: așezarea întărită se află pe terasa inferioară a Dunării, cu o diferență de nivel de aproximativ 8-10 m față de plajă, fiind apărată la nord de Dunăre, la sud de terasa înaltă a Podișului Dobrogei (Dealul Nichita), iar la est și la vest de valuri de apărare din pământ, dublate de șanțuri care sunt destul de adânci și în prezent.”[16]

Fortificația este înconjurată de un șanț de apărare pe laturile de est, vest și sud, iar la nord se află Dunărea. Poarta fortificației se află pe latura de sud-vest, de unde pornesc două drumuri: unul spre sud-vest, către Păcuiul lui Soare, și altul spre sud-est, către Altinum. Se mai păstrează, parțial, apeductul construit din tuburi ceramice, care capta apa izvoarelor din zonă.

Ca ipoteză de lucru, arheologul Petre Diaconu localizează cetatea Dafne la Pârjoaia. „Identificând cetatea de la Pârjoaia cu Dafne avem de întâmpinat însă următoarea dificultate: Din Itinerariul Antonin rezultă că la Pârjoaia era Sucidava. Într-o atare situație, localizarea propusă de noi nu poate fi susținută decât dacă se admite că numele de Sucidava a fost înlocuit la un moment dat cu Dafne. Și faptul n-ar fi de mirare. Suntem doar în vremea în care începuse să fie schimbate numele unora dintre localitățile din Peninsula Balcanică.”[17]

Numeroase descoperiri, care provin atât din interiorul cetății cât și de pe plaja din dreptul și din apropierea ei, conferă așezării de aici un caracter urban și un rol important în economia zonei, prin participarea ei la negoțul dintre lumea romană și cea gotică, aflată la nord de Dunăre (150 de plumburi comerciale; cruciulițe din plumb; inel; un tezaur cu 17 obiecte de veselă din argint etc.).

Rezultatele cercetărilor arheologice din campania arheologică 2024

Fondurile finnciare fiind destul de limitate, am lucrat timp de doar zece zile cu doar zece muncitori angajați de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Alături de noi s-au aflat și doi entuziaști voluntari pasionați de arheologie: Valentin Coman - jurnalist constănțean și fondator al *Taberei de Istorie și Civilizație Dobrogeană Pârjoaia* și Alina Cristea - profesor la Facultatea de Arte din cadrul Universității *Ovidius* din Constanța.

În prezent, fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica este acoperită de pădure, motiv pentru care am căutat un perimetru în care să nu fie nevoie să tăiem vreun copac și, într-o zonă pe care am curățat-o de uscături și vegetație măruntă, am trasat o secțiune paralelă cu malul Dunării de 10 m lungime și 2 m lățime.

Ca urmare a cercetării sistematice, am scos la suprafață materiale arheologice datate în perioada romano-bizantină: numeroase fragmente ceramice, piroane din fier și lamele din fier, fragmente de vase din sticlă, fragmente osteologice zoomorfe, fusaiole din calcar și ceramică, patru piepteni din os (de mici dimensiuni), o lamelă decorată din

11 CULICĂ 1975, p. 215.
12 CULICĂ 1965 N.S., p. 425.p.
13 POLONIC 1935, 19.
14 CULICĂ 1969, p. 368-370.
15 CULICĂ 1969, *passim.*
16 MUNTEANU, OPREA 2007, p. 509.
17 DIACONU 1971, p. 316-317.

os, un fragment de inel din fier, trei monede din bronz și altele.

Monedele descoperite au fost datate după cum urmează: [18] 1. Sucidava 2024, S1, C4, adâncime 0,40 m: Constantin I, AE3, tip IOVI CONSERVATORI AVGG, anii 317-320 p.Chr.; 2. Sucidava 2024, S1, C4, adâncime 0,40 m, Nummus, LICINIUS I, tip PROVIDENTIAE AVGG, monetărie Heracleea (SMHA), anii 318-320 p.Chr.; 3. Sucidava 2024, S1, C3, adâncime 1,50 m: piesa aproape ilizibilă, AE3, posibil familia constantiniană, prima jumătate a secolului IV p.Chr.

Toate materialele arheologice descoperite în secțiunea trasată în cetatea romano-bizantină Sucidava Moesica au fost depozitate la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Ne propuneam ca în anii următori să continuăm cercetările arheologice în cetatea romano-bizantină Sucidava Moesica, să scoatem la suprafață această fortificație aflată pe limesul dunărean și să o includem într-un circuit turistic.

Abstract

In October 2024, we launched the first systematic archaeological research campaign in the Roman-Byzantine fortification of Sucidava Moesica. The financing of the archaeological research, which lasted only two weeks, was provided by the Museum of National History and Archaeology of Constanța (MINAC).

The archaeological site of the Sucidava Moesică fortress is located on the right bank of the Danube, 3 km downstream from the village of Izvoarele (Pârjoaia), at the point Cale Gherghi (Sucidava), Oltina commune, Constanța county. The Roman-Byzantine fortress was dated to the period of the 2nd – 6th centuries AD. On the northwestern slope, the rampart and the eastern defense ditch of the extra-muros territory surrounding the military settlement were discovered.

Situated on a high terrace surrounded by ditches dug by torrents, at the bifurcation of the river through an arm that heads towards the Bărăgan plain, the geographical configuration gives the place the appearance of a natural fortress. The Geto-Dacians understood the strategic advantage of this place for building a fortification, as did the Romans, a few centuries later.

The Roman-Byzantine fortress of Sucidava Moesica was destroyed, probably in the 6th century AD, as a result of the Avar invasion of 587, when the fortresses of Tropaeum Traiani and Durostorum were also destroyed.

Currently, the Roman-Byzantine fortification Sucidava Moesica is covered by forest, which is why we looked for a perimeter where we would not need to cut down any trees and, in an area that we cleared of dry and small vegetation, we traced a section 10 m long and 2 m wide, a section parallel to the Danube bank.

As a result of systematic research, we unearthed archaeological materials dated to the Roman-Byzantine period: numerous ceramic fragments, iron nails and iron blades, fragments of glass vessels, zoomorphic osteological fragments, limestone and ceramic spindle whorls, four bone combs (small) and a decorated bone blade, a fragment of an iron ring, three bronze coins and others.

Bibliografie:

ARICESCU 1970 – Aricescu, A., *Quelques precisions sur la carte de la Scythia Minor,* în: *Dacia*, NS, 14, 1970, p. 308.

ARICESCU 1977 – Aricescu, A., *Armata în Dobrogea romană,* București, 1977, p. 123, 166.

CULICĂ 1965 – Culică, V., *Croix romano-byzantines decouvertes a Pârjoaia,* în: *Dacia* IX, 1965 N.S., p. 425.

CULICĂ 1969 – Culică, V., *Obiecte de caracter creștin din epoca romano-bizantină găsite la Pârjoaia- Dobrogea,* în: *Pontica*, 2, 1969, p. 368-370.

CULICĂ 1975 – Culică, V., *Plumburi comerciale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele (Dobrogea),* în: *Pontica*, 8, 1975, p. 215-262.

CULICĂ 1976 – Culică, V., *Plumburi comerciale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele (Dobrogea),* in: *Pontica*, 9, 1976, p. 115-133.

CULICĂ 1979 – Culică, V., *Plumburi comerciale din cetatea romano-bizantină de la Izvoarele (Dobrogea),* în: *Pontica*, 12, 1979, p. 145-149.

DIACONU 1971 – Diaconu, P., *În căutarea Dafnei,* în: *Pontica*, 4, 1971, 311-318

IONESCU 1904 – Ionescu, M.D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea,* București, 1904, p. 529, nota 3.

MUNTEANU, OPREA 2007 - Munteanu, I., Oprea, V., *Periegheze pe malul dobrogean al Dunării,* în: *Pontica* 40, 2007, p. 509.

POLONIC 1935 – Polonic, P., *Cetăţile antice de pe malul drept al Dunării până la gurile ei,* în: *Natura*, 24, 7, 1935, 19-20.

VULPE, BARNEA 1968 – Vulpe, R., Barnea, I., *Din Istoria Dobrogei,* II, București, 1968, pp. 274, 422, 501.

Illustrations list:

18 Mulțumiri dlui CSI Dr. Gabriel Mircea Talmațchi pentru identificare.

Fig. 1. Amplasarea primei secțiuni în cetatea romano-bizantină Sucidava Moesica

Fig. 2. Începutul cercetării arheologice sistematice la Sucidava Moesica (14 octombrie 2024)

Fig. 3.Valentin Coman și Alina Cristea cercetând o construcție antică prăbușită în S1, C2

Fig. 4 – Sucidava Moesica, secțiunea S 1, carourile 1, 2 și 3 (parțial)

Fig. 5 – Sucidava Moesica, secțiunea S 1, carourile 3 (parțial), 4 și 5

Fig. 6. Fragmente ceramice din S 1, C 1-5, adâncimea 00 – 30 cm

Fig. 7. Fragmente ceramice din S 1, C 1-5, adâncimea 00 – 30 cm

Fig. 8. Fragmente ceramice din S 1, C 1-5, adâncimea 30 – 60 cm

Fig. 9. Fragmente ceramice din S 1, C 1-5, adâncimea 60 – 90 cm

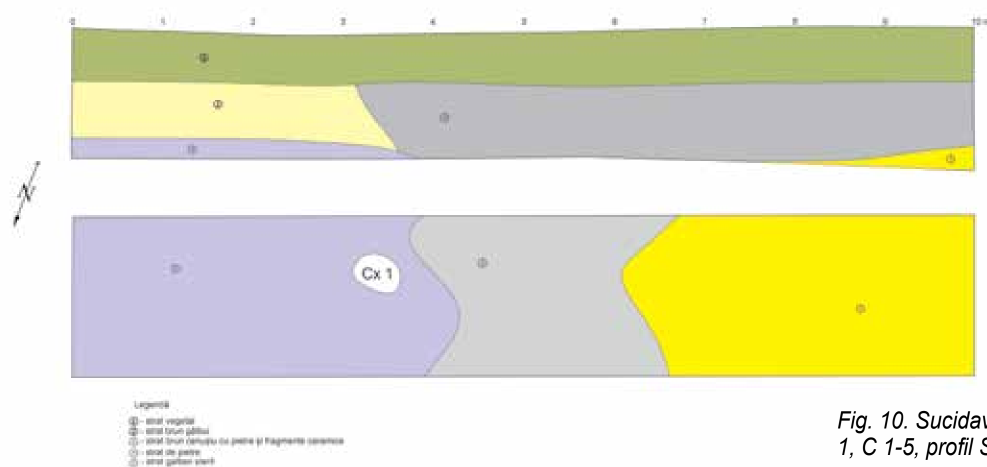

Fig. 10. Sucidava Moesica, secțiunea S 1, C 1-5, profil SSE și grund

57. Săveni, com. Săveni, jud. Ialomița
Punct: La Movile

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 2 (descoperire funerară)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu), 211 (La Tène timpuriu)
Cod RAN: 94385.01
Autorizaţie nr. 15/14.05.2024
Colectiv: Florin Vlad – responsabil ştiinţific; Cătălin Bem – responsabil de sector; Radu Coman, Simona Munteanu, Cătălina Raluca-Cernău, Ioan-Valentin Cernău (MJ Ialomița), Adrian Bălășescu (IAB), Valentin Radu (MNIR)
Perioada desfășurării cercetării: 2024

Obiectivele campaniei arheologice din anul 2024 de la Săveni, punctul *La Movile* au constat în continuarea cercetării complexelor arheologice atribuite locuirii eneolitice și a epocilor ulterioare (C 40, C 46 și a bordeiului SL 7).

De asemenea, s-a continuat cercetarea secțiunii SII cu scopul de a stabili evoluția locuirii în partea de nord a așezării Cernavodă I și a necropolelor din alte epoci.

Descrierea succintă a rezultatelor campaniei de cercetare.

Complexul 40 (sector 5) a fost identificat și cercetat parțial în campaniile anterioare. Anul acesta s-a finalizat cercetarea în sectorul 5 până la adâncimea de -2,10 m, urmând să fie cercetat integral în următoarea campanie arheologică.

Complexul 46 (sector 5-6), reprezintă o groapă de formă tronconică. Umplutura, relativ eterogenă, constă dintr-un sediment brun închis pigmentat cu lut galben. În umplutură, între -2,05 m - 2,10 m, s-au descoperit câteva fragmente de craniu uman, precum și o mărgică din sticlă cu decor în valuri. Cercetarea complexului nu a fost finalizată, acesta continuând în profilul de est al sectorului 5.

În cazul Secțiunii II, carourile 1-14 s-a remarcat o frecvență scăzută a materialelor antropice în pe aproape întreaga suprafață deși s-a ajuns cu cercetarea până la adâncimea de -0.40 m. De menționat că spectrul de forme și decoruri aparține culturii Cernavodă I.

În cadrul microzonei Săveni au fost continuate cercetările arheologice de suprafață care au adus date noi cu privire la dinamica locuirii acestui spațiu locuit de-a lungul a mai multor perioade istorice, respectiv neo-eneolitic (culturile Boian și Cernavodă I), epoca bronzului, prima și a doua epocă a fierului, evul mediu timpuriu.

Precum în campaniile precedente, concepţia şi metodologia săpătura este condusă conform concepţiei şi metodologiei formulate şi publicate în cazul şantierului Hârşova - tell. Materialul arheologic rezultat în urma cercetărilor a fost spălat, etichetat și depozitat în condiții de conservare optime la Muzeul Județean Ialomița. După restaurarea și prelucrarea materialelor arheologice, se va proceda la valorificarea cercetărilor prin publicare.

În paralel cu cercetarea arheologică sistematică, în campania 2024, am continuat parteneriatul în cadrul proiectului româno-maghiar *The Domino Effect: Tracking changes in climate, environment and subsistence economy at the collapse of Neolithic lifestyle in Eastern - Central and South-East Europe. (DOMINO-CLIMATE)*, implementat de Universitatea Eötvös Lórand (Ungaria) și Universitatea din București, în cadrul căruia Muzeul Județean Ialomița este unul dintre parteneri.

Abstract

In the 2024 campaign, the research of pit dweling-SL 7 as well as the archaeological complexes C 40 and C46 was continued. Research was also continued in the SII section with the aim of establishing the evolution of habitation in the northern part of the Cernavodă I settlement and the necropolises from other eras.

In parallel with the systematic archaeological research, in the 2024 campaign, we continued the partnership within the Romanian-Hungarian project *The Domino Effect: Tracking changes in climate, environment and subsistence economy at the collapse of Neolithic lifestyle in Eastern - Central and South-East Europe. (DOMINO-CLIMATE)*, implemented by Eötvös Lórand University (Hungary) and the University of Bucharest, in which the Ialomița County Museum is one of the partners.

Bibliografie:

BEM 2000-2001 – C. Bem, *Noi propuneri pentru o schiţă cronologică a eneoliticului românesc*, în: Pontica, XXXIII-XXXIV, Constanţa, 2000-2001, p. 25-121.

RANDOIN *et alii* – B. Randoin, D.N. Popovici, Y. Rialland, *Metoda de săpătură şi înregistrarea datelor startigrafice într-un sit pluristratificat: tell-ul eneolitic de la Hârşova*, în: CA, XI, Bucureşti, p. 199-235.

CERNEA, VLAD 2014 – Cătălina Cernea, Florin Vlad, Radu Coman, *Analiza primară a industriei materiilor dure animale specifică culturii Cernavoda I (situl Săveni-La Movile, județul Ialomița, România)*, în: Prehistoric exploitation of hard animal materials. An overview of the exploitation of hard animal materials during Neolithic and Chalcolithic, GDRE Prehistos, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 275-293.

CERNEA, VLAD 2017 – Cătălina Cernea, Florin Vlad, *Contribuții la cunoașterea prelucrării pieilor de animale în cadrul comunităților culturii Cernavodă I. Așezarea de la Săveni-La Movile, com. Săveni, jud. Ialomița*, în: ARHEOVEST Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, III1, JATEPress Kiadó, SZEGED, 2015, p. 195-204; Florin Vlad, Elena, Renta, Simona Munteanu, Radu Coman, *O nouă așezare Boian, descoperită în județul Ialomița, la Săveni,* în Arheologia românească după 1990. Evoluții și rezultate, în: Honorem Dragomir Nicolae Popovici, Ed. Metamorfosis, Slobozia, 2017, p.16-18, ISBN 978-606-8706-37-2.

RENȚA *et alii* 2019 – Elena Rența, Simona Munteanu, Florin Vlad, Radu Coman, *Așezarea neolitică Boian Giulești de la Săveni „La Cărare", județul Ialomița,* în: *Buletinul Muzeului Județean Teleorman*, Seria Arheologie, 10, 2018, p. 131-156; Florin Vlad, *Evoluția comunităților preistorice din eneolitic în Câmpia Bărăganului. Culturile Gumelnița și Cernavodă I*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2019.

PREOTEASA *et alii* 2020 – Constantin Preoteasa, Florin Vlad, Adrian Bălășescu, Radu Coman, *Noi date cronologice referitoare la culturile Cernavodă I și Cucuteni obținute în urma cercetărilor arheologice de la Săveni (județul Ialomița)*, în: CA, XXVII, 2020, p. 387-401.

BĂLĂȘESCU *et alii* 2020 – Adrian Bălășescu, Florin Vlad, Valentin Radu, *Studiul preliminar al materialului faunistic din nivelul Cernavodă I de la Săveni La Movile (județul Ialomița)*, în: *SP,* 17, 2020, p. 111-134.

58. Sâncrai, oraş Aiud, jud. Alba
Punct: Darvas

Tip de sit: 211 (necropolă plană)
Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu); 212 (La Tène mijlociu)
Cod RAN: 1311.02
Autorizație nr. 69/14.05.2024
Colectiv: Aurel Rustoiu – responsabil științific; Mariana Egri, Andreea Drăgan, Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca), Adrian Cătălin Căsălean (MCDR Deva), Georgeta El Susi (IAIA Cluj-Napoca), Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulia), Gabriel Balteș, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), Szilárd Sándor Gál (MJ Mureș) – membri în colectiv; Diandra Natalia Pall-Both, Bogdan Lăpușan (Școala doctorală istorie și arheologie a Academiei Române – IAIA Cluj-Napoca) – doctoranzi; Florian Boișteanu, Sebastian Caba, Andrei Crețu (UBB Cluj-Napoca) – studenți masteranzi.
Total finanţare: 35000 lei (MNUAI)
Perioada desfăşurării cercetării: 31.10.- 20.11. 2024

Situl arheologic de la Sâncrai-Darvas a fost descoperit în anul 2015 în urma cercetărilor de diagnostic arheologic pe traseul autostrăzii Sebeş–Turda, în anul următor demarând săpăturile preventive. Acestea au condus la dezvelirea unei necropole întinse (peste 100 de complexe funerare) aparținând orizontului „scitic” din Transilvania. Au fost identificate de asemenea câteva complexe funerare aparținând celei de a doua vârste a fierului, mai precis fazei La Téne C2 (prima jumătate a sec. II a. Chr.), majoritatea având în inventare arme și piese de echipament militar tipice sub-fazei respective, cu analogii în zonele locuite de taurisci din zona sud-est alpină.

Din punct de vedere topografic, necropolele sunt situate pe teritoriul satului Sâncrai (municipiul Aiud), pe terasa înaltă de pe malul stâng al râului Mureş, la cca. 850 m spre est de castelul Kemény din localitate.

Datorită faptului că necropola se extindea și în afara ariei afectate de construcția autostrăzii, spre vest, în anul 2020 au fost inițiate noi cercetări arheologice, de această dată sistematice. Acestea au continuat an de an, până în 2024. Cu ocazia acestor săpături sistematice au mai fost dezvelite peste 30 de morminte, majoritatea aparținând orizontului „scitic”, două morminte datate în La Tène C2 și două complexe care, în lipsa materialelor arheologice, nu pot fi datate în vreunul din cele două orizonturi de evoluție a necropolelor, dar care au legătură cu ritualurile desfășurate în cadrul cimitirelor (a se vedea mai pe larg rapoartele preliminare publicate în Cronica Cercetărilor Arheologice – Rustoiu et al. 2017; 2021, 2022; 2023; 2024, dar și Rustoiu 2019; Rustoiu, Egri 2020; Balteș 2020; Rustoiu, Drăgan 2022 etc.).

Resturile umane inhumate sau incinerate au beneficiat de analize antropologice complexe (Sz. S. Gál), au fost efectuate analize paleozoologice asupra ofrandelor de animale (G. El Susi – vezi El Susi 2018), precum și analize paleobotanice ale probelor de sol din morminte și din vasele inventarului funerar (B. Ciută). De asemenea, au fost prelevate și probe de sol pentru analiza polenului fosil

(R. Grindean, colaborator de la Facultatea de Geologie a Universității „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca), care au furnizat date esențiale pentru reconstituirea peisajului antic din zona necropolei. Acestea au fost comparate și cu evoluția vegetației din zonă, așa cum este ea ilustrată de coloanele polinice prelevate dintr-o turbărie din apropierea necropolei de la Sâncrai (analize R. Grindean, I. Tanțău – UBB Cluj-Napoca).

În campania din anul 2024 au fost continuate săpăturile în sectorul vestic al necropolei, fiind deschisă, prin mijloace mecanizate, o suprafață dispusă în continuara celor din anii anteriori, măsurând 19 x 15 m. În această suprafață s-au conturat cinci complexe, dintre care unul nu conținea nici un fel de inventar, dar probabil are legătură cu ritualurile desfășurate în necropole, probabil în cea aparținând orizontului „scitic". Celelalte patru complexe funerare au fost reprezentate de morminte de inhumație, unul dintre ele fiind dublu, toate datate în perioada „scitică".

Mormântul nr. 27, având groapa cvasi-rectangulară, conținea un schelet de matur în decubit dorsal, orientat V-E. Pe partea dreaptă a scheletului au fost depuse două vase bitronconice, iar lângă ele au fost surpinse fragmente dintr-un obiect de fier (probabil cuțit) puternic corodate.

Mormântul nr. 28 conținea un schelet de adolescent sau matur, depus în decubit dorsal, orientat V-E. În partea dreaptă a scheletului a fost depus un vas bitronconic, ușor căzut peste femurul stâng al scheletului.

Mormântul nr. 29 a fost dublu. Mai întâi a fost săpată o groapă cvasirectangulară, pe fundul ei, orientat V-E, a fost depus un defunct în poziție chircită pe dreapta. De o parte și de alta a craniului au fost identificați doi cercei de bronz, iar pe piept două scoici kauri perforate. Vasul de ofrandă, de dimensiuni mari și formă bitronconică, a fost așezat în dreapta capului. Tot pe partea dreaptă a scheletului au fost sesizate și oasele ofrandei de carne. Inventarul funerar mai conținea o fusaiolă ceramică. După prima înmormîntare, la o anumită perioadă de timp, groapa mormântului a fost redeschisă și peste primul defunct, a fost depus al doilea, în decubit dorsal, oblic (cu picioarele mai jos decât torsul și capul), având aceeași orientare V-E. Capul era așezat pe vasul de ofrandă depus cu ocazia primei înmormântări. Pe piept au fost identificate două scoici kauri.

Mormântul nr. 30 a aparținut probabil unui copil, scheletul fiind prost păstrat. În inventar se aflau două vase ceramice.

Mormintele descoperite în campania anului 2024 își găsesc analogii în aceeași necropolă, atât din punct de vedere al ritului, cât și al ritualurilor funerare, iar piesele de inventar argumentează fără nici o îndoială apartenența lor la orizontul „scitic".

La fel ca în campaniile anterioare, fiecare mormânt identificat și săpat a fost georeferențiat, desenat și fotografiat, inclusiv fotogrammetric, în vederea realizării unor modele digitale 3D. De asemenea, în fiecare caz a fost întocmită o fișă de mormânt care cuprinde descrierea complexului, a ritului și ritualului funerar, a inventarului, a stării sale de conservare și a scheletului. Au fost de asemenea înregistrate tipul și numărul de probe prelevate, precum și datele topografice aferente fiecărui context arheologic. Materialul arheologic din fiecare mormânt a fost ridicat individual, înregistrat fotografic și în baza de date, iar apoi împachetat conform regulilor de prelevare și conservare primară, în vederea predării la laboratorul de restaurare al MNUAI. În sfârșit, s-au prelevat probe de sol pentru investigații micromorfologice, macrobotanice și biochimice.

Campania arheologică a anului 2024 a adus o serie de informații științifice noi privind acest sector al necropolei scitice. A fost delimitată aria necropolei spre partea ei de vest, astfel că cercetările din campaniile care urmează se vor concentra spre limita de sud și de sud-vest a cimitirului. Analizele bioantropologice, arheozoologice, arheobotanice și palinologice, care sunt în curs, vor oferi de asemenea informații importante privind vârsta, sexul biologic și genul decedaților, dar și despre practicile agricole sau pastorale ale comunităților respective.

Abstract

The Iron Age cemeteries from Sâncrai-Darvas are located on a high terrace on the left bank of the Mureș River. The site was initially identified in 2015 during the evaluation survey conducted before the construction of the Sebeș–Turda motorway. Preventive archaeological excavations were conducted in 2016, the results indicating that the cemeteries are extending outside the western limit of the motorway. Systematic archaeological investigations were initiated in 2020 and continued until 2023, targeting the western area of the site. During the archaeological campaigns of the 2020-2023, the team unearthed a total number of 25 graves, all belonging to the "Scythian" horizon, and two dated in LT C2. Five other funerary features (one of them being a double grave and an empty pit, but with a ritual meaning) have been investigated in the archaeological campaign of 2024. All of them (including the double burial) belong to the cemetery of the "Scythian" horizon. The graves are inhumations, with the skeletons in supine position, only one being in a crouched position. The inventories of the graves consist in ceramic vessels. In the double grave were recovered four cowrie shells, and to bronze earings. The preliminary results of this campaign provided important information regarding the extension of the Scythian cemetery and the associated funerary practices. These graves indicates western limit of the cemetery, but also an extension to the south, requiring the continuation of systematic archaeological investigations during the following years.

Bibliografie:

BALTEȘ 2020 – G. Balteș, *Simboluri cu conotație magico-religioasă, incizate pe vase ceramice descoperite în necropola scitică de la Sâncrai (jud. Alba)*, în: *Apulum* 57, 2020, p. 79-92.

El SUSI 2018 – G. El Susi, *Animal offerings in Scythian necropolises in Transylvania*, în: *Terra Sebus* 10, 2018, p. 39-63.

RUSTOIU 2019 – A. Rustoiu, *A female shaman of the Scythian age from Transylvania*, în: *Archaeological explorations of magic and witchcraft in Iron Age*

Transylvania, Cluj-Napoca 2019, p. 54-70.
RUSTOIU *et alii* 2017 – A. Rustoiu *et alii*, *116. Sâncrai*, în: *CCAR. Campania 2016*, București 2017, p. 210-211.
RUSTOIU *et alii* 2021 – A. Rustoiu *et alii*, *44. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas*, în: *CCAR Campania 2020*, Sibiu 2021, p. 255-257.
RUSTOIU *et alii* 2022 – A. Rustoiu *et alii*, *70. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas*, în: *CCAR Campania 2021*, București-Oradea 2022, p. 318-320.
RUSTOIU *et alii* 2023 – A. Rustoiu *et alii*, *64. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas*, în: *CCAR Campania 2022*, Târgoviște 2023, p. 325-328.
RUSTOIU *et alii* 2024 – A. Rustoiu *et alii*, *61. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas*, în: *CCAR Campania 2023,* Târgu Mureș 2024, p. 331-333.
RUSTOIU, EGRI 2020 – A. Rustoiu, M. Egri, *The dynamics of collective identities and cultural encounters in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age*, în: G. Pierrevelcin *et alii*, *Unité et diversité du monde celtique – Unity and Diversity in the Celtic World. Actes du 42e colloque international de l'AFEAF*, Paris 2020, p. 449-468.
RUSTOIU, DRĂGAN 2022 – A. Rustoiu, A, Drăgan, *Remembering the ancestors. A grave-marker from the „Scythian" cemetery at Sâncrai (Alba County, Transylvania)*, în: *Ephemeris Napocensis* 32, 2022, p. 171-192.

Illustrations list:

Fig. 1. Sâncrai-Darvas: area excavated in 2024.
Fig. 2. Sâncrai-Darvas: area excavated in 2024.
Fig. 3. Sâncrai-Darvas: double inhumation grave M 29 with the skeleton in a crouched position on the bottom of the funerary pit.
Fig. 4. Sâncrai-Darvas: double inhumation grave M 29 with the skeleton from the upper part of the funerary pit.

Fig. 1. Sâncrai - Darvas: suprafața săpată în campania 2024 și complexele funerare la nivel de conturare

Fig. 2. Sâncrai - Darvas: suprafața săpată în campania 2024 și gropile mormintelor săpate

Fig. 3. Sâncrai - Darvas: mormântul dublu de inhumație nr. M 29 (scheletul de pe fundul gropii)

Fig. 4. Sâncrai - Darvas: mormântul dublu de inhumație nr. M 29 (scheletul de pe fundul gropii)

59. Sântion, com. Borș, jud. Bihor
Punct: Dealul Mănăstirii/Kolostordomb

Tip de sit: 117 (tell), 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 152 (Epoca bronzului mijlociu),43 (Epoca medievală)
Colectiv: Florin Gogâltan – responsabil de șantier (IAIA Cluj-Napoca); Gruia Fazecaș, Katócz Zoltán (MTC Oradea), Demjén Andrea (MNIT Cluj-Napoca), Florin Sfrengeu (U Oradea), Miruna Oana (masterandă UBB Cluj-Napoca), studenți U Oradea și UBB Cluj-Napoca
Autorizație nr. 23/14/05/2024
Cod RAN: 27677.01
Finanțare: 60.000 lei MTC Oradea
Perioada desfășurării cercetării: 15.07-20.08.2024

Situl arheologic de la Sântion-*Movila Mănăstirii* (în maghiară: Biharszentjános - *Kolostordomb*) este situat la aproximativ 8,5 km vest de centrul orașului Oradea, 1 km sud de localitatea Sântion și la 2.400 m nord de biserica catolică din Palota. Situl multistratificat (un tell de epoca bronzului supraspus de o mănăstire medievală) este amplasat pe malul drept al Crișului Repede. Descrierea sitului făcută de Frideric Ardoș (1936) și Alexandrina D. Alexandrescu (1954), dar și relatările muncitorilor mai în vârstă angajați de noi din localitatea Sântion (2015), indică faptul că mediul geografic din jurul sitului s-a schimbat radical în doar câteva decenii. Acest lucru justifică ideea că peisajul arheologic al epocii bronzului și al perioadei medievale era complet diferit de ceea ce vedem astăzi. Pe baza a 7 hărți georeferențiate de Gheorghe Drimba și Gruia Fazecaș s-a constatat că, în ultimii 230 de ani, factorii de mediu (ploi, inundații, eroziune) și factorii antropici (defrișări, construcții de canale de moară, drumuri, diguri, exploatări de pietriș, lucrări agricole etc.) au avut un impact semnificativ asupra sitului arheologic de pe *Movila Mănăstirii/Kolostordomb*. Distanța față de cursul râului Crișul Repede a fluctuat în timp de la 80 m în 1860, la 0 m în 1974, pentru a ajunge în 2012 la o distanță de 160 m.[1] Analiza hărții LiDAR indică faptul că cei cca. 4000 m^2 reprezintă aproximativ 40% din situl inițial. Această realitate sugerează că cel puțin jumătate din movilă a fost erodată în ultimile sute de ani.[2]

Situl arheologic este cunoscut încă din 1871, datorită informațiilor furnizate de Flóris Rómer, părintele arheologiei maghiare. Primele săpături, realizate de A.D. Alexandrescu și Mircea Rusu în 1954, au stabilit importanța acestei așezări pentru reconstituirea realităților epocii bronzului în Bazinul Crișurilor. În cadrul unui proiect de cercetare științifică desfășurat în perioada 2014-2016 (*Living in the Bronze Age Tell Settlements. A study of Settlement Archaeology at the Eastern Frontier of Carpathian Basin*”, finanțat de Ministerul Educației prin grantul CNCS – UEFISCDI, PN-II-ID-PCE–2012–4-0020) acest sit multistratificat a început să fie investigat sistematic prin metode clasice și non-invazive. Scopul cercetării a fost acela de a stabili poziția sa cronologică în raport cu cel mai apropiat tell din epoca bronzului, situat la aproximativ 7 km distanță în linie dreaptă, la Toboliu - *Dâmbul Zănăcanului*.[3.]

După efectuarea de fotografii aeriene, măsurători magnetometrice și investigații georadar[4], în anul 2015 au fost deschise două casete (S 1 și S 2) cu scopul de a stabili potențialul sitului.[5] Săpăturile au continuat și în anii 2016-2017[6], dar odată cu finalizarea proiectului de cercetare a tell-urilor epocii bronzului din vestul României și a lipsei totale de interes și sprijin din partea conducerii de atunci a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, a trebuit să abandonăm săpăturile la Sântion - *Movila Mănăstirii/Kolostordomb*. În urma acestor campanii arheologice am putut stabili și că informația istorică privind existența aici înainte de 1215 a unei mănăstiri benedictine se confirmă. Sfârșitul acestui centru ecleziastic se produce cândva după a doua jumătate a secolului al XVI-lea[7]. În campania anului 2022, după o pauză de 4 ani, au fost reluate săpăturilor în S 2, iar Muzeul Țării Crișurilor a finanțat opt probe 14C, procesate la laboratorul din Debrecen[8].

Începând cu anul 2023 noua conducere a muzeului din Oradea a cuprins șantierul arheologic Sântion într-un program de cercetări arheologice sistematice. Colectivul a fost lărgit prin colaborarea mai multor instituții: Muzeul Țării Crișurilor, Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca și Universitatea din Oradea. De asemenea primăria comunei Borș a asigurat cazarea echipei de cercetare. În această campanie au fost finalizate investigațiile în S 2, constatându-se că movila are aici o stratigrafie totală de 3,42 m de la nivelul actual de călcare. Din cele 45 de contexte arheologice principale, primele patru sunt niveluri care aparțin mănăstirii medievale. Acumulările stratigrafice din epoca bronzului ating în această zonă 2,62 m. Datele absolute pe care le deținem până în prezent se plasează între 1922-1616 2σ (95.4 %), materialul arheologic fiind caracteristic acelei etape a II-a a stilului ceramic Otomani. În aceeași campanie a fost deschisă aproximativ în mijlocul sitului și S 3 (Fig. 3). În această secțiune am identificat fundaţia unei clădiri cu două încăperi, având o orientare vest-est, care făcea parte din aripa sudică a mănăstirii. Clădirea a avut aproximativ 3 sau 4 încăperi, prevăzute cu sobe, iar după grosimea fundațiilor este posibil să fi avut un etaj. După dezafectarea sa, cândva la mijlocul secolului al XVI-lea, zona a fost nivelată cu un strat gros de dărâmătură și apoi amenajate încăperi având podele din cărămizi. S-au confirmat observațiile anterioare, potrivit cărora mănăstirea a avut în zona cercetată de noi cel puțin două faze majore de construcție și a mai trecut și prin alte câteva reamenajări. Pentru prima fază de construcție nu avem elemente clare de datare, dar cea de a doua fază, pe baza materialul

1 DRIMBA, FAZECAȘ 2019, p. 56-57.
2 FAZECAȘ, GOGÂLTAN, KATOCZ 2024, p. 253, Fig. 2.
3 GOGÂLTAN 2014; GOGÂLTAN 2016, p. 88-89; FAZECAȘ, GOGÂLTAN 2020, p. 25, Pl. V/3-4, Vi/1-4; GOGÂLTAN *et alii* 2020, p. 82-84; FAZECAȘ, DEMJÉN, GOGÂLTAN 2023, p. 23-26; FAZECAȘ, GOGÂLTAN, KATOCZ 2024, p. 255.
4 FAZECAȘ, DEMJÉN, GOGÂLTAN 2023, Fig. 3-4.
5 FAZECAȘ et *alii* 2016.
6 FAZECAȘ, GOGÂLTAN, IGNAT 2017; FAZECAȘ, GOGÂLTAN, KATOCZ 2024a.
7 FAZECAȘ, DEMJÉN, GOGÂLTAN 2023, p. 26.
8 FAZECAȘ et *alii* 2023; FAZECAȘ, GOGÂLTAN, KATOCZ 2024, p. 263-266.

arheologic descoperit, se plasează la mijlocul secolului al XVI-lea, ceea ce corespunde consemnărilor scrise potrivit cărora la 1547 călugărițele dominicane s-au refugiat aici plecând de pe insula Sfânta Margareta de la Buda.[9]

Cercetarea din anul 2024 a vizat partea centrală a mănăstirii, acolo unde investigațiile georadar au indicat o serie de anomalii (Fig. 3). Scopul principal al săpăturilor noastre a fost acela de a localiza biserica mănăstirii. Astfel a fost deschisă secțiunea S 4 (dimensiune: 7 x 5 m), care a fost amplasată pe partea nord-estică a movilei (Fig. 1/1).

În cursul cercetării, destul de sus, s-au conturat urmele mai multor fundații, atât din piatră, cât și din cărămidă (Fig. 1/2; 2). Descoperiri interesante au apărut deja din primele zile de săpătură. Astfel în dărâmătura dintre cele două ziduri a ieșit la iveală o ștanță medievală din bronz, cu reprezentarea unei păsări (posibil vultur, simbolul evanghelistului Ioan). În partea nordică a secțiunii a apărut un zid masiv din piatră (Z-4), cu o lățime de 1,10 m. În partea estică s-a păstrat o parte din elevație, aceasta fiind scoasă treptat spre vest, rămânând în șanțul fundației doar amprenta de mortar (Fig. 2). Lângă zid, în dărâmătura sa, a fost descoperit un denar din argint emis de regele Ungariei Ferdinand I în 1542, ceea ce indică faptul că zidul a fost demolat la mijlocul secolului al XVI-lea. În ceea ce privește funcționalitatea acestui zid, presupunem că el reprezintă zidul exterior sudic al bisericii.

În partea sudică a secțiunii am descoperit alte trei ziduri. Cel mai recent este cel din cărămidă (Z-3), despre care presupunem că a fost construit în ultima fază de funcționare a mănăstirii, deoarece a fost ridicat parțial pe dărâmătura zidului de piatră. Între zidul de cărămidă și profilul sudic al secțiunii au fost cercetate alte două ziduri (Z-5 și Z-6) din faze de construcție diferite. Din cauza spațiului mic investigat, nu am reușit să clarificăm nici dimensiunea, nici funcționalitatea acestora. Tot ceea ce am putut să observăm este că pe cele două ziduri a fost construită fundația zidului de cărămidă (Fig. 2).

Lângă și sub zidul de cărămidă (Z-3) au fost documentate 11 morminte medievale (Fig. 2), dintre care se remarcă unul unde am descoperit o monedă emisă de regele Ungariei Andrei I (1046–1060). Într-un alt mormânt, pe falangele defunctului, am observat urme verzi, inelul împreună cu o falangă fiind descoperite puțin mai departe de mormânt, în poziție secundară. Săpăturile s-au oprit pe nivelurile din epoca bronzului, care urmează a fi cercetate în campania anului următor (Fig. 1/2).

Rezultatele cercetărilor din acest an au dovedit că avem de-a face cu un sit destul de complex, cu particularități specifice și cu multe faze și subfaze de construcție, a căror funcționalitate urmează să le lămurim prin cercetările viitoare. Suprafața generoasă săpată în această campanie a adus mai multe întrebări decât răspunsuri. Izvoarele istorice menționează, în legătură cu înființarea mănăstirii, că aceasta ar fi fost un lăcaș monastic de familie înainte de 1215. Conform practicii, până în secolul al XII-lea, doar monarhii, arhiepiscopii și episcopii înființau mănăstiri. De la sfârșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XII-lea, unii membri ai nobilimii laice au început, de asemenea, să fondeze mănăstiri de familie. Mănăstirile private au fost construite, în primul rând, cu scopul de a servi drept locuri de înmormântare și cult funerar pentru familiile nobiliare ale fondatorilor. Comunitățile monahale stabilite în astfel de abații aveau ca sarcină principală rugăciunea continuă pentru mântuirea sufletelor membrilor decedați ai acestor familii. În cazul mănăstirii de la Sântion, nu avem însă surse scrise din această perioadă, iar cercetările arheologice nu oferă deocamdată un răspuns clar. Totuși, ele sugerează că ar fi vorba de un lăcaș de cult mic, care foarte probabil a fost întemeiat de regalitate la mijlocul secolului al XI-lea. Sperăm că cercetările viitoare să ne ofere un răspuns mai clar atât despre planul mănăstirii, cât și despre fazele de construcție și de datare a acestora.

9 GOGÂLTAN *et alii* 2024; GOGÂLTAN *et alii* 2024a.

Abstract

The 2015 – 2017 and 2022 – 2023 archaeological excavations at Sântion - *Movila Mănăstirii / Kolostordomb* aimed to investigate the medieval monastery and the Bronze Age tell. The investigation in 2024 focused on the central part of the monastery, where a georadar survey indicated several anomalies (Fig. 3). The primary aim of our research was to locate the monastery church. To this end, section S 4 (measuring 7 x 5 m) was opened on the northeastern side of the mound (Fig. 1/1). During the investigation, traces of several foundations - both stone and brick - were identified at a relatively shallow depth (Fig. 1/2; 2). In the northern part of the section, a massive stone wall (Z-4), 1.10 m wide, was discovered. Within the rubble of this wall, a silver denarius issued by the Hungarian King Ferdinand I in 1542 was found, suggesting that the wall was demolished in the mid-16th century. Regarding its function, we assume that this wall represents the southern outer wall of the church. In the southern part of the section, we uncovered three additional walls. The most recent is a brick wall (Z-3), which we believe was built during the final phase of the monastery's use. Adjacent to and beneath the brick wall (Z-3), 11 medieval tombs were documented (Fig. 2), one of which was particularly noteworthy, as it contained a coin issued by the Hungarian King Andrew I (1046-1060). The excavations reached the Bronze Age levels, which will be further investigated in next year's campaign (Fig. 1/2).

Bibliografie:

DRIMBA, FAZECAȘ 2019 – Drimba, G., Fazecaș, G., *O perspectivă istorică asupra evoluției mediului geografic în preajma tell-ului aparținând epocii bronzului de la Sântion „Dealul Mănăstirii/ Klastromdomb" (județul Bihor)*, în: *Crisia*, 49, p. 49-63.

FAZECAȘ, GOGÂLTAN 2020 – Fazecaş, G., Gogâltan, F., *Multilayered settlements of the Bronze Age in the Crişuri Rivers Basin. State of research (2016)*, în: *Crisia*, L, 19-44.

FAZECAŞ, GOGÂLTAN, IGNAT 2017 – Fazecaş, G., Gogâltan, F., Ignat, A., *Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb*, în: *CCAR. Campania 2016,* Bucureşti, p. 118-119.

FAZECAȘ, DEMJÉN, GOGÂLTAN 2023 – Fazecaş, G.,

Demjén A., Gogâltan, F., *The archaeological "Way of the water". Bronze and Middle Ages site of Sântion „Dealul Mănăstirii", Bihor County*, in: G. Moisa, A. Chiriac (Coord.), *150 de ani de muzeografie orădeană*, Oradea, p. 23-34.

FAZECAŞ *et alii* 2016 – Fazecaş, G., Ignat, A., Demjén A., Gogâltan, F., *Sat Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb*, în *CCAR. Campania 2015*, Bucureşti, p. 183-184.

FAZECAŞ, GOGÂLTAN, IGNAt 2017 – Fazecaş, Gogâltan, F., Ignat, A., *Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb*, în: *CCAR. Campania* 2016, Bucureşti, p. 118-119.

FAZECAŞ *et alii* 2023 – Fazecaş, G., Gogâltan, F., Katócz Z., Marta, D., Fechete-Porsztner K., Pop, G.T., *Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: „Dealul Mănăstirii"*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, p. 629-630.

FAZECAȘ, GOGÂLTAN, KATOCZ 2024 – Fazecaş, G., Gogâltan, F., Katócz Z., *The time of the Bronze Age tell settlement from Sântion-Movila Mănăstirii*, în: V. Sava, F. Gogâltan (Eds.), *Epoca bronzului de-o parte* și de alta a Carpaților. Studii în onoarea lui Tudor Soroceanu la 80 de ani. The Bronze Age on both sides of the Carpathians. Studies in honor of Tudor Soroceanu at 80 years, Cluj Napoca, 2024, p. 253-270.

FAZECAȘ, GOGÂLTAN, KATOCZ 2024a – Fazecaş, G., Gogâltan, F., Katócz Z., *Cercetările arheologice din tell-ul epocii bronzului de la Sântion – Movila Mănăstirii (2014-2022)*, în: Moisa, G., Șipoș, S. (coord.), *Interferențe. Trecut, prezent, viitor*. *Lucrările Sesiunii Internaționale de Comunicări Științifice a Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal 12-13 octombrie 2023*, Oradea, p. 11-18.

GOGÂLTAN 2014 – Gogâltan, F., *Bronze Age tell, tell-like and mound-like settlements on the eastern frontier of the Carpathian Basin. History of research*, în: Gogâltan, F., Cordoș, C. Ignat, A. (eds.), *Bronze Age tell, tell-like and mound-like settlements at the eastern frontier of the Carpathian Basin. History of research*, Cluj-Napoca, p. 13-24.

GOGÂLTAN 2016 – Gogâltan, F., *Building power without power? Bronze Age fortified settlements on the Lower Mureș Basin*, în: Gogâltan, F., Cordoș, C. (eds.), *Prehistoric settlements: social, economic and cultural aspects. Seven studies in the Carpathian area*, Cluj Napoca, p. 87-113.

GOGÂLTAN *et alii* 2020 – Gogâltan, F., Găvan, A., Lie, M.A., Fazecaș, G., Cordoș, C., Kienlin, T.L., *Exploring the Bronze Age tells and tell-like settlements from the eastern Carpathian Basin. Results of a research project*, în: Blanco-González, A., Kienlin, T.L. (eds.), *Current approaches to tells in the prehistoric Old World. A cross-cultural comparison from Early Neolithic to the Iron Age*, Oxford, p. 73-95.

GOGÂLTAN *et alii* 2024 – Gogâltan, F., Fazecaş, G., Katócz Z., Fechete-Porsztner K., Demjén A., Sfrengeu, F., Pop, G.T., Oana, M., *Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: Dealul Mănăstirii / Kolostordomb*, în: *CCAR. Campania 2023*, București, p. 336-342.

GOGÂLTAN *et alii* 2024a – Gogâltan, F., Fazecaş, G., Demjén A., Sfrengeu, F., Katócz Z., Fechete-Porsztner, K., *Systematic archaeological research at the Sântion – Movila Mănăstirii/Kolostordomb site, Borș commune, Bihor County. 2023 campaign*, în: *Crisia*, LIV, p. 33-50.

Illustrations list:

Pl. I. Sântion - *Movila Mănăstirii/Kolostordomb*. 1. Placement of section S 4; 2. Aerial photograph with S 4.

Pl. II. Sântion - *Movila Mănăstirii/Kolostordomb*. The ground of section S 4 with the monastery foundations.

Pl. III. Sântion - *Movila Mănăstirii*/Kolostordomb. General excavation plan superimposed on georadar survey results.

Pl. I. Sântion-Movila Mănăstirii/Kolostordomb. 1. Amplasarea secțiunii S 4; 2. Fotografie aeriană cu S 4

Pl. II. Sântion-Movila Mănăstirii/Kolostordomb. Grundul secțiunii S 4 cu fundațiile mănăstirii

Pl. III. Sântion-Movila Mănăstirii/Kolostordomb. Planul general al săpăturilor suprapus pe rezultatele cercetării georadar

60. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea
Punct: Cetatea [L]Ibida

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 119 (așezare civilă), 12 (locuire militară), 122 (cetate), 124 (fort), 13 (structură de cult / religioasă), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană).

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 11 (Paleolitic), 113 (Paleolitic superior), 14 (Eneolitic), 15 (Epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 2 (Protoistorie), 21 (La Tène), 3 (Epoca antică), 31 (Epoca greacă), 313 (Epoca elenistică), 32 (Epoca romană), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 4 (Epoca medievală).

Cod RAN: 161277.01.01; 161268.01.01.

Cod LMI: TL-I-s-A-05926; TL-I-s-A-05927; TL-I-m-A-21048; TL-I-s-B-05924.

Autorizația nr. 94/2024.

Colectiv: Dorel Paraschiv – responsabil științific (ICEM Tulcea); Mihaela Iacob (MC/UDJ Galați), Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Andrei Baltag, Daniel Malaxa (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Iulian Moga, Simina Stanc, Ana Honcu, Alina Elena Pop (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficaru, Ciprian Crețu (IAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Naţională a Moldovei Chişinău), Alessandro Teatini, Antonio Ibba (Universita degli Studi di Sassari), Decebal Nedu (UDJ Galaţi), Virgil Apostol, Adrian Doboș (IAB), Ana-Irina Chiricuță, Ștefan Bîlici (INP), Dan Bălteanu (DJC Dolj), Mălina Libiț, Ramona Maria Mocanu (MJ Vaslui), Alex Marian Cornea (M Vrancei), Sofia Ștefania Sălăjan, Adelina Picior, Ionuț Chirilă, Alexandru Codescu, Ana Elena Harhătă, Anca Mihaela Ghiurco, Bianca Milea, Laura Cumpanici, Andrei Ghițu, Ștefan Matei Ilie, Leonard Nicolae Fulga, Tudor Airimițoaie, Dorin Mihai Artene, Daria Babii, Denisa Berilă, Alexandru Gabriel Bistricianu, Ștefan Boiță, Ciprian Bulgariu, Gheorghe Calenciuc, Andreea Catrinari, Ion Cresciuc, Roxana Dancă, Karina Cenușă, Florin Cârjică, Raluca Valentina Cîrlan, Gabriela Cojocaru, Fabian Cotan, Elena Bianca Ichim, Dragoș Ifteni, Daniela Ionel, Bogdan Godoci, Traian Grădinescu, Ecaterina Gutău, Daniel Alexandru Leonte, Emanuel Lungu, Ioana Munteanu, Cosmin Pascariu, Alex Valentin Petrea, Valeria Pîntea, Andreea Popovici, Lavinia Tatiana Prisecaru, Gabriela Prisecaru, Ștefan Pușcașu, Ionuț Bogdan Rusu, Emilia Scutaru, Gabriel Simalcsik, Ioana Irina Sîrmache, Iuliana Știubieanu, Petru Tabacari, Ștefan Tânjală, Eusebiu Alexandru Tomiuc, Cosmin Țigănuș, Alecsandru Voicu, Mihaela Ilie, Alexandra Gabriela Burghelea, Bianca Gina Ciobanu, Ioana Petronela Radu, Adrian Ungureanu, Lucian Ionel Musteață (studenți, masteranzi și doctoranzi UAIC), Bogdan Chiriloaie (doctorand Univeritatea „Lucian Blaga", Sibiu), Adrian Ioniță, Antonia Paraschiv (studenți UB), Fabiola De Rossi, Edoardo Di Donato, Alessio Gorga (studenți, Università di Sassari), Dorotea Piano (studentă, Università di Cagliari), Laurențiu Angheluță, Bianca Voichițoaia, Petru Bîrliba (voluntari).

Finanțare: ICEM Tulcea, Ministerul Culturii, Asociația Ibida Tulcea și domnul Gianni Alexandrescu din Iași.

Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2024; În lunile aprilie – iunie a fost realizată o cercetare preventivă pe o proprietate din interiorul orașului antic (Geru Culina), prilejuită de modernizarea unei locuințe.

Sector Curtina X – Fortificație (F)

Dan Aparaschivei (responsabil științific), Andrei Baltag, Adrian Ioniță, Adelina Picior, Bianca Vochițoaia, Gabriel Simalcsik, Petru Tabacari, Daniela Ionel, Alecsandru Voicu, Traian Grădinescu, Ștefan Pușcașu, Antonia Paraschiv

Campania de cercetări arheologice din anul 2024 din sectorul Fortificație a fost axată, așa cum stabilisem încă de la finalul campaniei trecute, pe următoarele obiective: continuarea cercetării în interiorul T I pentru a identifica etapele de funcționare, respectiv de distrugere ale acestui obiectiv și, în corelație cu celelalte complexe, a întregii fortificații colinare; extinderea secțiunii SN1, amplasată pe marginea dinspre nord, în vederea clarificării planimetriei edificiului EF1, în raport cu curtina C F2 și relevarea tuturor componentelor porții de acces de pe latura de nord a fortificației; identificarea unor soluții provizorii de conservare primară, în perspectiva realizării unui proiect de restaurare a complexelor identificate și aflate, acum, în curs de cercetare. În afară de acestea, am efectuat unui sondaj arheologic la punctul de intersecție dintre Curtina X și Curtina F1, în scopul clarificării raportului cronologic dintre cele două elemente, vital în deslușirea consecutivității sau contemporaneității cetății mari cu fortificația.

Pentru intervenția din punctul de lucru Turnul I al fortificației, în această campanie am început prin îndreptarea microsecțiunii din partea de est a turnului, prin extinderea către vest, astfel că microprofilul de vest este acum paralel cu latura de vest a turnului (cea cu intrarea) și se găsește la 2,20 m de aceasta.

Așadar, suprafața cercetată acum pe succesiunea de niveluri din interiorul T I măsoară 5,80 m (pe profilul de V) x 3,20 m (pe profilul de E) x 4,10 m (pe profilul de S) x 3,60 m (pe latura de N).

În colțul de N-V al acestei microsecțiuni ne-am adâncit pe o zonă cu arsură intensă și pământ moale pe circa 0,20 m de la podeaua de lut, pe care am rămas în campania trecută. Am ajuns pe un pavaj de *tegulae*, respectiv patru bucăți, dar numai una întregibilă. Acest pavaj intră sub podeaua de lut, care va fi înlăturată în campania următoare pentru a afla cât spațiu ocupă acest pavaj. Asta pentru că, dincolo de podeaua de lut, spre S-E, acolo unde ne-am adâncit, de asemenea, într-o zonă de arsură, am identificat pe același nivel cu pavajul, un strat de mortar compact, de circa 0,20 m grosime, parte, probabil, a unei zone pavate cu acest material consistent. Tot aici, în S-E, am executat un sondaj în stratul de mortar ce era foarte afectat, pentru a vedea structura și grosimea sa. Ne-am oprit la 0,25 m adâncime, urmând ca în campania următoare să continuăm săpătura.

Prin urmare, cel mai probabil, pavarea turnului s-a făcut cu mai multe materiale sau a cunoscut diferite faze de reparații, și de aceea avem mai multe segmente, din materiale diferite. Distribuția sa pe întreg arealul interior va fi clară doar după înlăturarea întregii podele de lut (nivelul nr. 7, corespunzător celei de-a doua jumătăți a secolului al VI-lea p. Chr.). În dreptul pavajului de *tegulae*, în colțul de S-V al microsecțiunii am identificat pe o suprafață de 0,70x0,75 m, un nou segment de podea acoperită cu un material albicios, foarte fin și care bănuim că ar fi putut fi lemn descompus *in situ*. Analizele mostrelor prelevate ne vor putea, sperăm, lămuri.

În punctul de lucru Curtina 2 Fortificație (C2F), deci curtina care merge spre nord-vest de la poarta de acces de nord, am extins suprafața SN – SN1 cu 2,60 m pe profilul de V-SV, ajungând să măsoare pe această latură 6,50 m. Am putut astfel constata că C2F nu face încă un unghi drept spre V, ci mai merge către N-V, drept, dinspre poartă. În schimb, am putut surprinde circa 8,20 m din incintă intramuros, respectiv 6,00 m extramuros. Lățimea incintei este de 3,00 m, plecând dinspre poartă, dar pare a se îngroșa ușor către 3,20 m. De altfel, pe paramentul interior, de la 4,00 m față de poartă, un bloc din parament iese în afară cu circa 0,10 m. Tot pe această parte a paramentului, la circa 6,00 m de poartă, zidul prezintă o ruptură consistentă, pe circa 0,45 m în înălțime. Această situație ar putea fi pusă în legătură cu foarte posibilele intervenții de perioadă medievală din acest punct. Respectiv, în interiorul locuinței E1, identificată anul trecut, care merge cu zidul Z1E1 către incintă, la un unghi de circa 80°, am găsit o zonă de dărâmătură de lut foarte consistent, cu resturi de piatră, țiglă și olane care par refolosite, inclusiv cu fragmente ceramice romane târzii comune, foarte fragmentare (amfore LR I, LR II, Kuzmanov 15, vase de gătit etc), dar și trei fragmente ceramice cu glazură olive, care ar putea data acest complex foarte rudimentar în Evul Mediu timpuriu.

În zona porții de acces am încercat să ne adâncim treptat pentru a surprinde nivelul de călcare antic și, eventual, elemente din tehnica de construcție. Am putut găsi, pe de-o parte, în exteriorul porții, privind dinspre fortificația colinară, piatra în care se fixa drugul de prindere al porții. Acest orificiu, circular, are diametrul de circa 0,10 m. Piatra respectivă are dimensiunile de 0,35 x 0,40 m. Astfel, dimensiunile porții, după rafinarea cercetării din această campanie, sunt: 1,30 m în exterior, iar în interior, fără aceste elemente de fixare a porții, ar avea circa 1,90 m.

Nivelul de călcare corespunde, se pare, unui pavaj de piatră din care se mai păstrează *in situ* câteva elemente: o blochetă de 0,57 x 0,40 m, situată la circa 1,20 m de latura exterioară a porții și la 0,30 m de latura sa de est, o altă blochetă, de 0,30 x 0,38 m se situează mai aproape de partea sa exterioară, pentru ca o a treia, de 0,20 x 0,40 m să fie chiar lângă piatra de pe latura de est a porții. În rest, pavajul pare a fi iremediabil distrus. Mai semnalăm existența unui nivel de moloz format din cărămidă, fragmente ceramice piatră sfărâmată căzută de pe incintă, nivel care se situează imediat sub stratul de arsură ce a fost semnalat anterior.

În ceea ce privește sondajul de la intersecția dintre Curtina X și C1F, acesta a fost inițiat, la început, pe o suprafață de 1,50 x 1,00 m, dar, pe măsură ce ne adânceam iar terenul din preajma incintelor devenea instabil am decis extinderea sa pe circa 4,00 m de-a lungul curtinei C1F. În consecință, am ajuns la plinta C1F, dar nu și la cea a CX. Prima plintă a fost surprinsă la circa 1,80 m față de nivelul actual de călcare (a se lua în considerare că ne aflăm într-o pantă abruptă). Plinta începe cu o asiză de piatră care pornește de la conjuncția cu CX și iese în exterior, treptat, până la o lățime de 0,08 m în apropiere de T I. Lățimea C1F de la conjuncția cu CX până la TI este de 5,30 m. La zona de conjuncție, din C1F se păstrează circa 1,80 m din înălțimea sa, cu tot cu cei 0,60 m cât măsoară fundația sa. Aproape de turnul T I avem, așadar, o înălțime a incintei, până la plintă, de 3,20 m.

Observația că materialele de construcție ale CX și C1F sunt fundamental diferite, la fel ca și tehnica de construcție este confirmată de lipsa unei țeseri a celor două elemente. E drept că încă nu am ajuns la stânca pe care este pusă CX, dar estimăm acum că cele două elemente din cele două fortificații au fost ridicate în etape diferite, foarte posibil fortificația colinară fiind ridicată mai întâi, iar o refacere ulterioară a întregului sector din preajma Curtinei X a fortificației mari să fi condus la adosarea acestui segment de cetatea de pe deal. Bineînțeles că nu vom extrage niște concluzii definitive, cercetările din anul următor urmând să aducă, sperăm, noi clarificări.

Pentru obiectivul legat de conservarea primară, am inițiat o colaborare mai consistentă cu domnișoara Ana Chiricuță, de la Institutul Național al Patrimoniului din București, specialist în conservare monumente istorice, care a început în acest an o conservare primară a zidului de incintă al fortificației, cu o latură a intrării în turnul I. În campaniile următoare vom continua acest proces care, în opinia noastră, trebuie să devină unul curent pentru cercetarea obiectivelor de zid de epocă romană și romană târzie.

În ceea ce privește obiectivele propuse pentru campania viitoare, ne propunem:

1. Continuarea cercetării în interiorul T I pentru a identifica, în continuare, etapele de funcționare, respectiv de distrugere ale acestui obiectiv și, în corelație cu celelalte complexe, a întregii fortificații colinare;
2. Aprofundarea cercetării în suprafața SN1, eventual cu încă o prelungire spre nord-nord-vest, pentru a surprinde zona în care C2F se îndreaptă spre vest;
3. Continuarea procesului de conservare primară, în perspectiva realizării unui proiect de restaurare a complexelor identificate și aflate, acum, în curs de cercetare.

Operațiuni de conservare primară în sectorul Curtina X - Fortificație

Ana Chiricuță, Laurențiu Angheluță, Bogdan Chiriloaie, Andrei Ghițu, Leonard Nicolae Fulga, Ștefan Matei Ilie, Bianca Milea

Operațiunile s-au desfășurat la partea superioară a curtinei în special în zona de emplecton, care este expusă direct intemperiilor. Această parte fusese cercetată în anii anteriori și astfel a fost nevoie de o curățare a depunerilor de pământ, mortar degradat și vegetație care s-a dezvoltat pe parcursul timpului. Aceste operațiuni s-au relizat cu ajutorul periilor, pensulelor, spatulelor având grijă să nu fie dislocate și alte fragmente de material. În urma analizei vizuale a mortarului emplectonului și corelat cu alte zone ale cetății unde s-au realizat analize microscopice la mortarul de zidărie, s-au realizat mai multe rețete de mortar compuse din var aerian, var hidraulic, nisip și praf de cărămidă care să fie compatibile cu cel de la origine. Rețeta: raportul liant - agregat este de 1:2 unde liantul este compus din ¼ var aerian (var gras pastă) și ¾ var hidraulic (NHL 3.5 Baumit) iar cele 2 părți de agregat sunt reprezentate de nisip de carieră sitat prin sita cu diametrul ochiului de 3mm. La compoziție a fost adăugată și o cantitate mică (sub 10%) de cărămidă pisată. Inițial rețeta a fost concepută cu partea mai mare de var aerian dar având în vedere microclimatul rece și umed al lunii octombrie (perioda în care s-au realizat intervențiile) s-a observat că acesta nu trage și nu se usucă în timp pentru a fi presat și răzuit. Astfel, s-a mărit proporția de var hidraulic, material care are proprietatea de a se întări și în condiții de umiditate.

Metodologia de intervenție a fost stabilită având în vedere degradările existente dar și anticipând efectele factorilor de mediu. S-a decis acoperirea zonelor desprinse (piatră și mortar originare) cu un strat de mortar care acționează și cu rol de consolidare a elementelor desprinse dar și cu rol de protecție împotriva intemperiilor. Stratul variază între 3 - 4 mm și 2 - 3 cm în funcție de zonă. Pietrele și mortarul vechi nu au fost acoperite în totalitate pentru a nu schimba imaginea actuală a zidăriei. Punctual, pietrele care erau desprinse complet din emplecton au fost reașezate cu mortar. Multe zone foarte degradate erau susținute numai de depunerile de pământ. Astfel, pentru a nu risca desprinderea unei cantități mari de material, s-a preferat degroșarea pământului până la nivelul unor zone solide de mortar și piatră și s-a aplicat mortar peste acest pământ, mortarul aderând la zonele stabile. O îndepărtare completă a pământului ar fi însemnat demontarea unei suprafețe foarte mari de emplecton. S-a preferat păstrarea în măsură mare a suprafețelor de la origine și aplicarea mortarului în unele zone peste pământ, acest fapt conducând la o sensibilizare a stratului de intervenție. Dar, cum acest strat este unul de sacrificiu, iar materia importantă care trebuie păstrată este cea veche, s-a preferat această abordare. Pe lângă evitarea acoperirii complete a pietrelor și a mortarului originare, mortarul nou a fost texturat cu mistria pentru a avea un aspect mai apropiat de mortarul vechi. Astfel, este o diferență mică de textură între cele două, diferența mai mare rămânând cea de cromatică. Această decizie legată de prezentarea estetică asigură posibilitatea de a discerne între materia istorică și cea contemporană.

Stratul de mortar aplicat cu rol de protecție poate rezista o durată mare de timp dacă este întreținut în mod curent. În funcție de factorii de mediu (ani mai ploioși, procese dese de îngheț-dezgheț etc.) odată la 1 - 3 ani trebuie făcute mici reparații și întreținere: îndepărtare a depunerilor, obturări de fisuri apărute în timp, completări cu material. Întreținerea și reparațiile curente se pot face rapid și cu un minim de cheltuieli. Se dorește continuarea intervențiilor urmărind să se conserve o suprafață cât mai amplă a sitului dar să se și transmită informații privind metodologia de conservare, de întreținere și reparații curente specialiștilor sau viitorilor specialiști care pot participa la conservarea și întreținerea siturilor arheologice.

Sector Curtina H – *intra muros*

Gabriel Grumăzescu, Dorel Paraschiv, Dan Bălteanu, Antonia Paraschiv, Bianca Milea, Ștefan Matei Ilie, Andrei Ghițu, Leonard Fulga, Roxana Dancă, alți studenți UAIC

Cercetările arheologice sistematice au avut ca obiectiv deschiderea unui nou sector denumit convențional – *Sector H intra muros.* Obiectivul a fost cercetarea porții pietonale amplasate pe curtina H și a zonei interioare care corespundea acestei porți: drumul de acces în oraș și eventuale clădiri amplasate de o parte și de alta a acestuia.

Secțiunea a fost deschisă la vest de turnul 8. Are dimensiunile de 7 x 7 m și pornește de la limita interioară a curtinei H spre interiorul cetății. Latura sa de vest se află la o distanță de 6,80 m față de limita exterioară a zidului de est al turnului 8, măsurată pe zidul de incintă. În această zonă terenul prezintă o pantă de aproximativ $30^{0.}$

Până la această adâncime s-a săpat nivelul de demantelare al zidului de incintă. Acest nivel apare imediat sub stratul vegetal (gros de cca. 20 cm) și este format din blocuri de calcar fasonate, provenite din paramentul zidului și din bucăți de calcar de dimensiuni mici și neregulate, provenite din emplecton, între care se găsește mortar fărâmițat, desprins de pe pietrele zidului. Nivelul de demantelare, până la adâncimea menționată, a conținut doar foarte rare fragmente ceramice. În urma îndepărtării nivelului de demantelare, la -1,60 m față de incin tă, a apărut un prim nivel constituit din dale mari din piatră fasonate. Majortitatea fragmentelor ceramcie provenite din acest nivel sunt încadrate cronologic între secolelel IV-VII p.Chr. În ceea ce privește intrarea, doar latura de vest a acesteia s-a conturat, urmând ca în campaniile viitoare să îi stabilim forma precisă. În stadiul actual al cercetării, nu putem atribui cu precizie din ce complex ar fi făcut parte acele dale, pe care le atribuim cel mai probabil unui pavaj/ străzi/locuință.

Materialele arheologice descoperite constau în:

- amfore LR 1, LR 2;
- fragmente opaițe Hayes 1972, IIB, Iconomu 1967 tip XXX; Iconomu 1986, tip LI, Broneer 1930, tip XXIX;
- veselă de masă (farfurie African Red Slip);
- fragment ceramic posibil din a doua perioadă a epocii fierului (brâu alveolat?);
- monedă secol IV p.Chr.

Sector T10

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba (responsabil), Iulian Moga, Ana Honcu, Alex-Marian Cornea, Alexandru Codescu, Alecsandru Voicu, Ion Cresciuc, Iuliana Știubeanu, Ștefan Pușcașu, Emilia Scutaru, Fabian Cotan, Ștefan Tînjală, Alex Petrea, Florin Cîrjică, Roxana Dancă, Daria Babii, Ioana Munteanu, Denisa Berilă, Tatiana Prisecaru, Andreea Popovici, Emanuel Lungu, Ioana Sîrmache, Anca Ghiurco, Petru Bîrliba

Săpăturile din 2024 au avut ca obiectiv dezvelirea supafeței secțiunii S8 în extramuros până la nivelul plintei zidului de incintă. Au părut mai multe morminte aflate la nivelul plintei sau puțin sub nivelul acestei, unul întreg, altul fragmentar, alte fragmente de oase umane aparținând probabil unoir îmnormântări secundare. Primul mormânt (M1/2024) prezintă un defunct de înalțime de aprximativ 1,59 m, în poziție decubit dorsal, orientat vest-est, cu mâinile pe lângă corp, în stare destul de bună de conservare, cu excepția craniului, spart în mai multe locuri. Defunctul a fost îngropat într-un sicriu de lemn, păstându-se nu doar cuiele de la scriu, ci și scânduri de lemn carbonizat de pe fundul acestuia. M2/2004 prezintă oase în neorânduială (oase ale bazinului, brațe), constituind probabill o înmormântare secundară. Lângă oasele umane a fost descoperit un metapod de cal. În jumătatea dsinpre vest a secțiunii, a a ărut două niveluri de arsură, unul cu țigle și olane, cu zgură de sticlă și rebuturi de obiecte de fier, cel de la doilea, fără inventar deocamdată. În jumătatea de nord a secțiunii, la –4,25 m față de profilul nord al secțiunii, a fost descoperit un schelet în poziție decubut dorsal, cu mâinile pe piept, orientat sud-nord. (M3/2024) Craniul era parțial deteriorat, dar jumătatea superioară a corpului (coloana vertebrală și cutia toracică) e bine conservată. Jumătatea inferioară a fost găsită parțial conservată (doar oasele bazinului) au fost găsite la cca 50 cm mai jos, alunecând probabil în cursul timpului. Scheletul nu prezenta inventar. Tot în secțiunea S3, la -4,33 m față de profilul nord al secțiunii, a fost descoperită o aglomerare de oase umane în neorânduială (mandibulă, oase ale brațului), aparținând unei înmormântări secundare.

Descoperirile de morminte în proximitatea incintei, la nivelul plintei sau puțin sub nivelul acesteia, ridică problema existenței necropolei din prima jumătate a secolului al IV-lea și momentul construirii zidului de incintă. În campania din 2023, unul din morminte (M2/2023) avea ca inventar o fibulă din categoria *Zwiebelknoffiebeln*, databilă în al doilea sfert al secolulului al IV-ea. Acest lucru arată că, măcar în acea porțiune, zidul de incintă a fost ridicat după jumătatea secolulului al IV-lea (probabil după momentul Adrianopole). Mormintele descoperite și în 2024 aproape de zidul de incintă arată faptul că incinta în această prțiune a fost ulterioară mormintelor descoperite.

Sector I

Ștefan Honcu, Alexander Rubel, Bogdan Chiriloaie, Ionuț Chirilă, Ana Elena Harhătă, Mălina Libiț, Alina Elena Pop, Ramona Maria Mocanu, studenți UAIC

Campania arheologică de anul acesta de la cetatea Ibida, sector I a avut ca scop finalizarea cercetării unităților stratigrafice identificate în campania anterioară precum și aflarea planimetriei, stratigrafiei și a funcției edificiului aflat în curs de investigare. Așadar, noua expediție a debutat prin curățierea de vegetației din secțiunile supuse cercetării și prin îndreptarea profilelor acestora la secțiunile S1 și S2 și deschiderea unei noi suprafețe de lucru la nord de S2 a unei secținuni cu orientate V-E cu dimensiunile de 9x5 m. În urma realizării acestei operațiuni au rezultat o serie de materiale arheologice specifice secolului VI, ceramică (fragmente amfore, oale etc.), oase de origine animală și câteva fragmente de sticlă de geam și o buză de cupă. După această etapă de lucru am continuat excavarea unităților stratigrafice din S2, în jumătatea estică a secțiunii, în camera R3, unde au fost cercetat unitățile stratigrafice identificate anterior și descoperite unele noi (US 00018-00023).

În secțiunea S3 au fost cercetate mai unități stratigrafice după cum urmează: US 0001 ce se întinde pe toată suprafața ariei de lucru ce are grosimea variabilă cuprinsă între 0,20-0,30 m. Aceasta constă dintr-un pământ de culoare brun-cenușie cu rădăcini de la vegetația actuală, ceramică de perioadă bizantină și romană târzie, oase de origine animală și material de construcție, bucăți mici și medii de calcar. US 0001 din aceasta suprafață reprezintă stratul vegetal actual unde s-a intervenit sistematic prin lucrări agricole mecanizate.

Cea de-a două unitate stratigrafică cercetată, US 0002, a fost surprinsă pe toată suprafața de lucru pe o grosime de 0.20-0,10 m. Acest strat identificat este de culoare cenușie, ușor pigmentat cu lut ars, afânat ce are în compoziție ceramică bizantină, oase de origine animală neprelucrată, multe fragmente de tegulae și olane precum și o monedă din bronz perforată. Unitatea cercetată reprezintăde fapt nivelul bizantin identificat anterior și în celelalte secțiuni, unde a fost plasat cronologic, ipotetic, în veacul al XIV-lea ori mai devreme. Odată cu cercetarea acestei unități a început să se contureze, în parte de vest a secțiuni, resturile de la un nou edificiu, colțul de sud-est al acestuia, și latura de nord a edificiului E1 din faza a doua. În colțul de S-E a noului edificiu descoperit au fost aflate, într-o stare precară de conservare, două chiupuri ce urmează să fie cercetate în campania viitoare. Latura de nord a edificiului E1 din faza a doua de funcționare se păstrează pe toată lungimea secțiunii cu mențiunea că, în partea de est a acesteia, numărul asizelor este diferit față de cel din partea opusă, deci zidul are o înălțime diferită în zonă de est, este mai mic. Acest lucru se datorează, credem în momentul de față, intervențiilor din epoca mediobizantină și lurărilor mecanizate agricole. Între cele două edificii E1 faza II și E2 este o distanță de un metru. Zona în cauză este reprezentată de US 0003 ce constă dintr-un pământ tasat de culoare galben-brună.

În secțiunea S1, în caroul C2 și parțial C1 am continuat excavare jumătății de vest a camerei R1 indentificată în această suprafață. Zona cercetată se situiază între peretele de sud, exterior, al edificiului și profilul de nord al secțiunii. Odata cu evacuarea nivelui de distrugere din interiorul camerei au fost descoperita continuarea laturii de sud și a colțului edficiului plasat de noi în veacul al IV lea p.Chr. În colțul de SV a acestuia a fost identificat un contrafort exterior. În urmă cercetărilor efectuate în această zonă a fost aflat nivelul de contrucție a edificiului E1, faza 1, ce consta dintr-un pământ galben, tasat, cu material e construcție sfârmat în compoziție, acesta a fost identificat pe toată lungimea laturii edificiului, iar lațimea lui este variabilă de la 0,70 la 0,50 m față de latura de vest a edificiului E1-faza 1. În interiorul camerei R1 din faza doi au fost cercetate mai multe unități startigrafice, în care s-a aflat mai mult material areologic. Dintre acestea amintim, mai multe fragmente de vase de sticlă, un cârlig de la braț folosit pentru a suspenda corpurile de iluminat, fagmente osteologice prelucrate (psalie de os decorate cu cercuri concentrice si un rest de pieptene tot din os) și neprelucrate de origine animala și icteologice. O ală zonă unde s-a intervenit arheologic este suprafața cuprinsă între zona pilonilor si profilul de nord a secțiunii, unde anterior, fusese aflată o podea de lut galben, tasat pe întreaga arie aflată sub investigație arheologică. Bâzandu-ne pe descoperirile monetare anterioare am emis ipoteza ca acesta podea s-ar putea, eventual, data în veacul al IV-lea p.Chr. însă, descoperirile numismatice de anul acesta ne arată că ipoteza noastră anterioară este eronată și că unitatea stratigrafică respectivă se plaseaza de fapt în secolul al V-lea p.Chr. Afirmăm acest lucru deoare în stratul de podea au fost aflate monede ce aparțin unor împărați ce au domnit începând cu secolul V p.Chr. Așadar după părerea noastră monedele emise în secolul al IV-lea p.Chr. au fost utilizate o lungă perioadă de timp și în veacul următor fapt ce ne-a determinat să redatăm podeau edificiului aflat în curs de cercetare.

În campania viitoare ne propunem să finalizăm de excavat secțiunea S 2 și să deschidem noi suprafețe de lucru care să ne permită să înțelegem planimetria, funcția și încadrarea cronologică a edificiului aflat în curs de cercetare.

Proprietatea Geru - cercetare preventivă

Dorel Paraschiv, Gabriel Grumăzescu

În anii 2001-2004 au fost realizate cercetări la așa-zisa Poartă de Vest (locul prin care râul Slava intra în cetate). Aceasta a fost construită în sec. IV și era flancată de două turnuri în formă de „U”.

În vechiul curs al Slavei au fost observate mai multe niveluri de dărâmături și de depuneri aluvionare.

După o ultimă inundație antică masivă, cursul râului a fost regularizat, de o parte și de alta a acestuia au fost amenajate străzi pietruite, turnurile, incinta și intrarea au fost reparate, în interior, între cele două turnuri a fost construit un pod pietonal, iar poarta a fost dublată, prin construirea a doi pinteni între turnuri, spre exterior. Aceste eforturi constructive au fost datate cu două tezaure (descoperite în mortarul reparației intrării inițiale, respectiv în unul dintre pintenii ce dublează poarta), datate la sfârșitul sec. VI.

În acest an, în lunile aprilie – mai, a fost realizată o cercetare preventivă pe o proprietate situată în proximitatea Porții de Vest. Inundația de la sfârșitul sec. VI a afectat puternic zona în discuție, distrugând, aproape în totalitate, contextele arheologice romano-bizantine. Probabil că locuitorii cetății s-au axat doar pe repararea și reamenajarea sistenului defensiv, nemaiavând timp să se ocupe și de construcțiile intramurane din preajmă. Dealtfel, în această perioadă asistăm la părăsirea treptată a cetății (tranziția de la town in life la life in town).

Prezentăm rezultatele cercetărilor din două suprafețe (cele în care au fost descoperitematериale arheologice):

S1

Orientare: aprox. E – V.

Dimensiuni: 11,5 x 6,75 m.

Cercetarea s-a realizat până la solul steril, la adâncimea maximă de 4,75 m. La adâncimea de 0,6, în profilul de S, m a apărut un mic pavaj din pietre plate, cu suprafața de cca. 2 mp. De pe acesta au fost recuperate câteva fragmente ceramice de perioadă medievală târzie (sec. XVII-XVIII).

În colțul de SV a secțiunii, la adâncimea de 0,8 m a fost descoperită o vatră ovală (0,8 x 0,6 m).

La 3,15 m față de actualul nivel de călcare a apărut fundația unui zid din pietre legate cu mortar; zidul a fost puternic afectat de succesiunile de aluviuni datorate inundațiilor râului Slava, iar nivelul de funcționare al acestuia nu se mai păstrează. Zidul, orientat V – E, a fost surprins pe o lungime de 9 m (spre V, doar „negativul” acestuia) și pe o înîlțime maximă de 0,6-0,7 m, iar lățimea acestuia măsoară 0,8 m.

Până la adâncimea de cca. 2 m am săpat într-un strat aluvionar ce nu conținea materiale arheologice, deci este vorba de depuneri post-romano-bizantine. După această adâncime săpătura s-a realizat într-o succesiune de straturi aluvionare (unele cu pietre), ce conțineau materiale arheologice (ceramică – în special amfore, care reprezintă peste 90 % din numărul vaselor, sticlărie și o mare cantitate de oase de animale).

Ceramica, cu câteva excepții (câteva fragmente de amfore Kapitan II și Zeest 80) se datează la sfârșitul perioadei romano-bizantine și constă în:

- amfore LR 1, LR 2, LR 4, Kuzmanov 15, Kuzmanov 16, Opaiț B V, Spatheia de mici dimensiuni;

- câteva fragmente de ceramică de masă foceeană (forma Hayes 3);

- veselă de bucătărie și de băut locală. O amforetă Spatheion prezintă capac. Acesta a fost spart pe o mică porțiune, probabil intenționat, pentru a nu se risipi garum-ul la turnare.

Oasele de animale provin, în cea mai mare parte, de la bovine și cabaline.

S4

Dimensiuni: 2,4 x 2,2 m.

Orientare: aproximativ E – V.

Săpătura s-a realizat până la adâncimea maximă de 3,5 m.

Stratigrafia este diferită de cea din suprafețele 2 și 3, deoarece în antichitate zona era mai înaltă și a fost afectată în mai mică măsură de inundații.

Profilul de N:

-0-0,6 m – vegetal;

-0,6-1,4 m – pământ brun-gălbui amestecat cu sediment galben;

-1,4-2,5 m – nivel aluvionar cu lut ars;

-2,5-2,7/2,8 m –arsură (doar în jumătatea de V a profilului);

-2,7/2,8-3,3//3,3 m –zid din pietre legale cu pământ; (doar în jumătatea de V a profilului);

-2,5 m (în jumătatea de V a profilului) și 3,2/3,3 m (în cea de E) – 3,5 m – steril.

Profilul de E:

-0-0,5 m – vegetal;

-0,5-1,4 m – sediment brun gălbui;

-1,4-2,5 m - nivel aluvionar cu pietre, tegule și fragmente ceramice romano-bizantine;

-2,5-3,2 m – nivel pietre sumar fasonate;

-3,2-3,5 m – steril.

La adâncimea de 2 m, în centrul suprafeței. a apărut un dolium căruia îi lipsea gura; acesta a afectat zidul amintit mai sus. Vasul avea diametrul maxim de 1,35 m, iar cel păstrat al gurii de 60 cm.

Sector Bazilica *extra muros*[1]

Alessandro Teatini, Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Fabiola De Rossi, Edoardo Di Donato, Alessio Gorga, Dorotea Piano, Antonia Paraschiv

Cercetările desfășurate în anul 2024 în sectorul Basilicii paleocreștine *extra muros* de la Ibida s-au desfășurat în perioada 21 iulie - 14 august cu participarea a patru studenți italieni, la care s-au adăugat studenți de la Universitățile din Iași și Galați. Basilica *extra muros* constituie punctul de început a vastei necropole de perioadă romană târzie care, practic, începând din această zonă, nu departe de la Poarta de Nord și de la Turnul 10 al incintei, se extinde apre vest pe o distanță de câțiva kilometri. Anul 2024 este al 5-lea an de activitate în acest sector de cercetare arheologică[2].

Cercetările au avut drept obiectiv continuarea investigării edificiului din prima fază (lungime totală: 19,20 m), deja conturat în anii trecuți. Atenția a fost îndreptată spre întreg sectorul occidental al aulei, unde în anul precedent cercetările arheologice se aflaseră în stadiul de început, încercând să lămurim dacă și această zonă a suportat în întregime transformări în cea de a doua etapă de existență a basilicii: la aceeași cotă a pavimentului basilicii din a doua fază (a cărei lungime totală este de 9,30 m) a fost adus la lumină un paviment asemănător realizat din cărămizi pătrate, identice, (cu dimensiunile de 31/32 m), care se extinde pe întreaga parte occidentală a aulei din prima fază facând posibilă înțelegerea modului în care un astfel de spațiu a fost reorganizat devenind nartex al bisericuței de perioadă târzie.

Bancheta (cu lățimea de 35/40 cm, neregulată) din fragmente de cărămidă legate cu puțin mortar, care suprapune acest paviment de-a lungul peretelui de nord al primei faze, banchetă ce are înățimea de 20-35 cm, continuă până aproape de intrarea secundară realizată în extremitatea orientală a acestui perete, ocupând așadar o parte din micul spațiu dintre peretele basilicii din a doua fază și zidul preexistent, a cărui elevație se păstra în momentul construcției de perioadă ceva mai târzie: nu este bine lămurită natura acestui spațiu îngust, care probabil era un simplu depozit în raport cu basilica mică, accesibil atât dinspre nartex cât și prin intrarea secundară, cu bancheta având rolul de suport pe care se puteau expune diverse materiale (legate de cult). Cercetarea intrării secundare din peretele septentrional al primei faze a scos la lumină pragul format din blocuri de piatră tocite (netezite), poziționat la același nivel ca si bancheta; un anume decalaj a fost realizat doar în cursul celei de a doua faze pentru a da acces la bancheta din cărămidă și la un mic spațiu cu paviment realizat din fragmente de cărămizi pătrate caracteristice acestei faze, între care se remarcă o cărămidă pătrată mai mare (cu latura de cca. 50 cm), asemănătoare, ca dimensiune, cu cărămizile din pavimentul presbiteriului.

Nartexul basilicii mici prezenta mari racune în ceea ce privește pavimentul, în special în partea meridională, astfel că a fost ușor să adâncim săpătura până la a atinge nivelul de călcare al aulei basilicii mari din prima fază, care prezenta două pavimente suprapuse: cel mai târziu este realizat din obișnuitele mici cărămizi pătrate, care apoi au fost recuperate în mare parte pentru a fi reutilizate în basilica mică din a doua fază, punând astfel în evidență pavimentul precedent, format însă în mare parte din cărămizi rectangulare ală căror dimensiuni erau exact la jumătate față de cele pătrate. Refacerea pardoselii (pavimentului) s-a datorat probabil dorinței de a efectua o lucrare mai bine organizată față de precedenta, cu textură obișnuită, așezând cărămizile păstrate direct deasupra primului paviment, cu mortar folosit ca liant.

Colțul sud-occidental al aulei era acoperit cu un strat gros de lemn ars, indice evident al prezenței unui mobilier în această poziție, distrus de incendiul care a provocat prăbușirea primei faze de construcție: cronologia acestei prăbușiri este oferită de fragmentul provenind de la o oală (datată în secolul al VI-lea și începutul secolului al VII-lea), descoperită în spațiul dintre cele două abside[3], și poate fi în mod rațional legată de incursiunile avaro-slave din ultimii douăzeci şi cinci de ani ai secolului al VI-lea. Mica bazilică de mai târziu pare să fi fost construită la scurt timp și în mare grabă, nivelând molozul distrugerii anterioare, pentru a-și încheia apoi rapid istoria, pe baza indicației oferite de pentanumionul emis de Iustin al II-lea, găsit în

1 Aceste cercetări ale Misiunii Arheologice Româno-Italiene au avut loc grație susținerii financiare din anul 2024 venită din partea Ministerului Italian al Afacerilor Externe și a cooperării internaționale/ Direcția Generală pentru Diplomația Publică și Culturală, Oficiul VI - cooperarea culturală în mediul multilateral, misiuni arheologice.

2 Pentru rezultatele precedentelor campanii arheologice a se vedea: IACOB *et alii* 2021, p. 65; IACOB, PARASCHIV, TEATINI 2021, p. 262-264; IACOB, PARASCHIV, TEATINI 2022, p. 339-340; IACOB *et alii* 2023, p. 338-340; TEATINI *et alii* 2024, p. 348-350.

3 IACOB, PARASCHIV, TEATINI 2022, p. 340.

ultimii ani în statul provenit de la distrugerea atribuită ultimei faze de construire a acesteia.

Au fost reluate și cercetările în interiorul pronaosului primei faze, care, deși încă în stadiu inițial, sunt considerate până acum ca fiind suficiente pentru a defini prezența a două intrări de lățime inegală între pronaos și sală, una spre Sud-Vest (lățimea 175 cm) și cealaltă spre nord-vest (lățimea 111 cm). Ambele au fost ridicate cu un nou prag din blocuri de piatră pentru a corespunde nivelului pavimentului fazei a doua, indicând astfel că pronaosul a fost cu siguranță și obiectul unei reocupării în raport cu bazilica de mai târziu. În cele din urmă, intrarea mai îngustă a fost închisă, în timp ce cea mai largă a fost înălțată ulterior cu un prag din piatră și cărămidă, astfel încât să se ajungă la același nivel cu umplutura intrării în mica bazilică: aceasta este faza finală de frecventare a complexului, care relevă o altă funcție decât cea liturgică, legată deci de o reamenajare, poate în sens productiv, a clădirii. În interiorul bazilicii, în stratul datorat prăbușirii, strat foarte deranjat de arătură, chiar sub nivelul de călcare actual, se găsiseră în trecut niște greutăți de la războiul de țesut[4], în timp ce în interiorul pronaosului fazei a doua, în același context stratigrafic, au ieșit acum la iveală două capace de amforă, indicii probabile ale unei utilizări a acestor spații ca depozit.

În al doilea rând, a fost posibilă și evidențierea unei părți a nivelului de călcare antic în exteriorul basilicii, la est de absidă, identificat la o adâncime de aproximativ 80 cm în raport cu nivelarea peretelui absidal din prima fază, a cărui elevație se păstrează pentru o înălțime semnificativă. Scopul realizării acestui sondaj a fost acela de a verifica prezența unor eventuale înmormântări făcute în dependență de basilica *extra muros*, realizate la același nivel de călcare antic în apropierea bisericii, pentru a clarifica natura ei posibilă de basilica de cimitir: nu s-a găsit nicio dovadă a prezenței vreunui mormânt, nici vreun indiciu de frecventare intensă. Dimensiunea redusă a săpăturii (aproximativ 3,5 x 2,5 m) sugerează că această zonă de cercetare ar trebui extinsă în viitor pentru a găsi indicii mai complete privind prezența sau absența mormintelor în vecinătatea basilicii.

Viitoarea campanie de cercetări arheologice va fi dedicată formulării de concluzii definitive privind forma basilicii mari din prima fază: va fi excavat în întregime interiorul nartexului, unde sunt deja individualizate intervenții succesive de transformare a spațiului. În final, dacă resursele vor fi suficiente, ar putea fi utilă extinderea cercetărilor pentru surprinderea pe o suprafață mai mare a nivelului de călcare antic ieșit la iveală în exteriorul basilicii, pentru a verifica dacă în zonă există, cu certitudine, o arie cimiterială în strânsă legătură cu basilica.

Bibliografie

IACOB *et alii* 2021: M. Iacob, L. Mihailescu-Bîrliba, D. Paraschiv, A. Teatini, *La forteresse d'Ibida. Un projet archéologique italo-roumain*, în: "La Dacie et la frontière danubienne de l'empire romain", a cura di D. Moreau, F. Matei-Popescu, *Les Dossiers d'Archéologie* 40, 2021, p. 64-65.

IACOB, PARASCHIV, TEATINI 2021 – M. Iacob, D. Paraschiv, A. Teatini, *Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea. Punct: (L)Ibida. Sectorul Basilica extra muros*, în: *CCAR, Campania 2020*, a cura di I. Opriş *et alii*, Bucureşti, Institutul Național al Patrimoniului, 2021, pp. 262-264.

IACOB, PARASCHIV, TEATINI 2022 – M. Iacob, D. Paraschiv, A. Teatini, *Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]. Punct Basilica extra muros*, în: *CCAR, Campania 2021*, a cura di I. Opriş, Bucureşti, Institutul Național al Patrimoniului, 2022, pp. 339-340.

IACOB *et alii* 2023 – M. Iacob, D. Paraschiv, G.A. Abis, G. Deruda, M. Mainetti, R. Grasso, *Slava Rusă, com. Slava Cercheză [Ibida], jud. Tulcea. Punct: Cetate. Basilica extra muros*, în: *CCAR, Campania 2022*, Bucureşti, Institutul Național al Patrimoniului, 2023, pp. 338-340.

TEATINI *et alii* 2024 – A. Teatini, M. Iacob, E. Di Donato, M. Mainetti, G.M. Magnani, M. Rinaldi, D. Paraschiv, *Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea. Punct: Cetatea [L] Ibida. Sectorul bazilica extra muros*, în: *CCAR, Campania 2023*, Bucureşti, Institutul Național al Patrimoniului, 2024, pp. 348-350.

4 TEATINI *et alii* 2024, p. 349.

Studiu preliminar al resturilor faunistice provenite de la Curtina G – campania 2015 și Sector I – campania 2021

Daniel Malaxa

Pentru situl arheologic de la Ibida au fost studiate preliminar 127 de resturi osteologice provenite de la Curtina G și 86 de resturi din Sector I. Resturile faunistice sunt de origine menajeră, provenind din alimentație. Astfel, fragmentele osteologice conțin urme de ardere, tranșare, dezarticulare, descărnare, jupuire sau de eliminare a tendoanelor. Unele resturi au fost sparte longitudinal, cel mai probabil, pentru o extracție mai facilă a măduvei osoase.

În ambele eșantioane sunt predominante resturile de la mamifere (Tabelul 1) (123 de fragmente Curtina G și 80 resturi Sector I) și sunt urmate de cele de pești (3 resturi Curtina G și 6 resturi Sector I). Pe lângă aceste fragmente faunistice, a mai fost identificat un femur întreg de găină domestică.

Un număr relativ ridicat de fragmente de mamifere nu au putut fi identificate până la nivel de specie din cauza gradului înalt de fragmentare (28 de resturi de mamifere neidentificabile în Curtina G și 17 în Sector I). În eșantionul de la Curtina G, ovinele alături de caprine sunt cele mai numeroase (40 de fragmente) și sunt urmate de bovina domestică cu 27 de resturi identificate și de porcine cu 18 resturi. În Sectorul I, cele mai frecvente sunt resturile provenite de la bovine (36 de fragmente), grupul oaie/capră plasându-se pe locul trei, după bovine și porcine. Alte specii domestice identificate sunt calul, identificat în ambele eșantioane și câinele, prezent doar la Curtina G. De asemenea, au fost identificate și resturi provenind de la găina domestică, fiind practicată atât creșterea mamiferelor domestice, cât și a păsărilor domestice. În ceea ce privește vânătoarea, cerbul este singurul mamifer sălbatic identificat.

Pescuitul reprezenta o activitate adițională de procurare a proteinei animale, fiind pescuite specii dulcicole precum crapul și somnul. Crapul a fost identificat în ambele eșantioane (un fragment de ceratobranhial V în Curtina G și un hyomandibular, un ceratobranhial V și o vertebră precaudală în Sector I), în timp ce somnul a fost identificat doar în Sectorul I (un fragment de vertebră).

Abstract

In the Curtina X – Fortification sector, in the 2024 campaign we decided to continue the research inside the TI tower in order to identify the stages of operation of this objective and, in correlation with the other complexes, of the entire hill fortification. Then, we extended the SN1 section, located on the northern edge, in order to clarify the planimetry of the EF1 building, in relation to the CF2 curtain and to reveal all the components of the access gate on the northern side of the fortification.

On the H curtain, inside, a 7x7 m section was opened; a level of massive limestone slabs was reached.

The 2024 campaign carried out at T10 sector continued the excavations in S8 ditch, north from the external facing of the Late Roman precinct, at the plinth's level. We have identified many graves, to of them *in situ*, the other being removed from their original places. The *in situ* graves have a dating before 378, when this part of the precinct was built. The dating of the other graves remains uncertain.

The archaeological campaign carried out in 2024 was aimed at finding out the function, chronology and planimetry of the building discovered in sector I of the Ibida fortress. Thus, from the very beginning of the archaeological campaign we decided to open a new working area, conventionally named S3, which is located north of section S 2. At the same time, we continued the research in sections S1 and S2. As a result of the research, several dwelling levels belonging to the Middle Byzantine period (in sections S3 and S2) and the Late Roman period were identified in all three areas.

In conclusion, this year's campaign revealed the north side of the building, the south-east corner of a new building and confirmed the existence of the Middle Byzantine level within this section.

A preventive survey was carried out near the West Gate. The archaeological levels were destroyed by a flood in the last decades of the fortress' existence.

The conclusion of the excavations in the western sector of the early-phase basilica has clarified that this area was entirely transformed during the second phase, being repurposed as a narthex for the later small basilica. It has also been confirmed that the floor of the hall of the large early-phase basilica consists of two superimposed levels. Finally, a portion of the ancient walking surface outside the church, to the east of the apse, was uncovered to investigate the possible presence of burials associated with the *extra muros* basilica. However, no evidence of tombs was found.

Bibliografie:

CHAIX, MENIEL 2001 – Chaix, L., Meniel, P., *Archeozoologie. Les animaux et l`archéologie,* Paris, Edition Errance.

CLASON 1971 – Clason, A. T., *The Flint-Mine Workers of Spiennes and Rijckholt - St. Geertruid and their animals*, Helinium XI, 1, 3-33.

REIZ, WING 1999 – Reitz, E. J., Wing, E. S., *Zooarchaeology. Cambridge Manuals in Archaeology*, Cambridge, Cambridge University Press.

STANC 2009 – Stanc, S. M., *Arheozoologia primului mileniu d.Hr. pentru teritoriul cuprins între Dunăre şi Marea Neagră,* Iași, Editura Universității ,,Al. I. Cuza".

UDRESCU, BEJENARU, HRIȘCU 1999 – Udrescu, M., Bejenaru, L., Hrișcu, C., *Introducere în arheozoologie* (Iași: Editura Corson).

Illustrations list:

Pl. I - V. Curtain X – Fortification sector.
Pl. VI. Curtain H sector.
Pl. VII. Tower 10 sector.
Pl. VIII. XI. Geru property.
Pl. XII. XV. *Extra muros* basilica.

Pl. II. Sector Curtina X – Fortificație / Curtain X – Fortification sector

Pl. II. Sector Curtina X – Fortificație / Curtain X – Fortification sector

Pl. III. Sector Curtina X – Fortificație / Curtain X – Fortification sector

Pl. IV. Sector Curtina X – Fortificație / Curtain X – Fortification sector

Pl. V. Sector Curtina X – Fortificație / Curtain X – Fortification sector

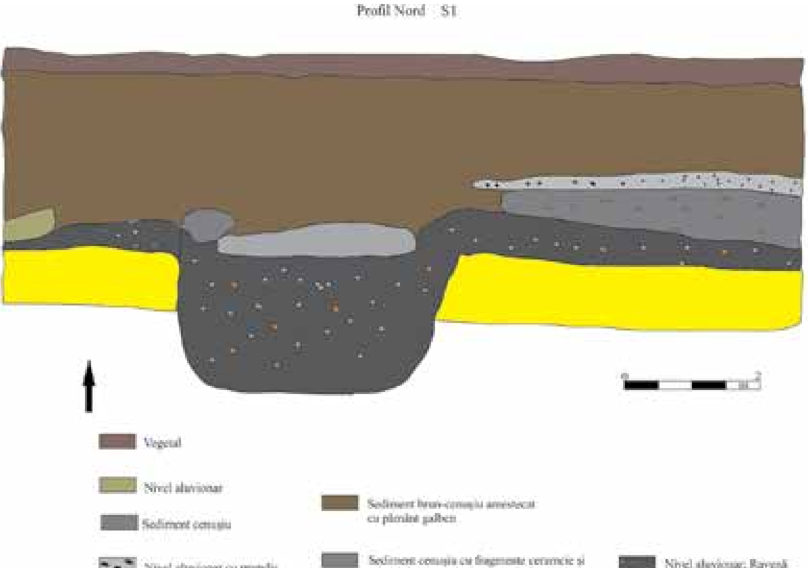

Pl. VI. Sector Curtina H / Curtain H sector

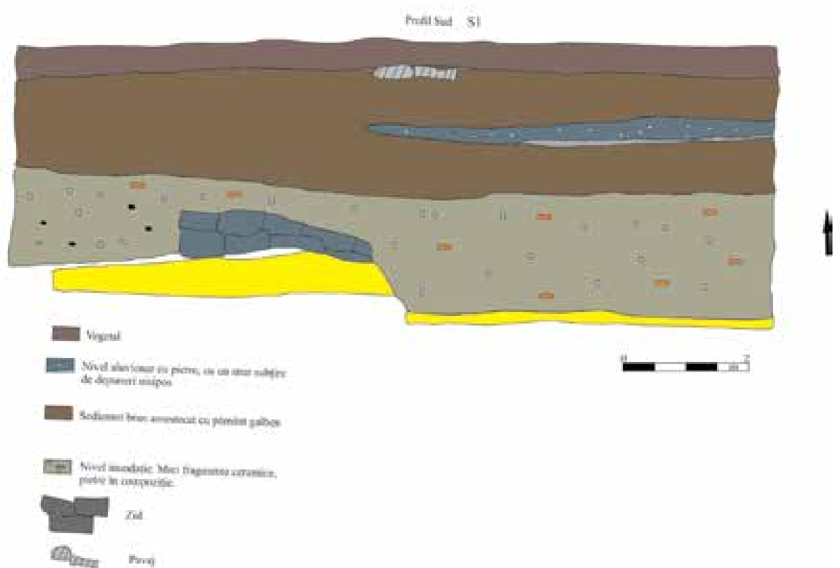

Pl. VII. Sector Turnul 10 / Tower 10 sector

Pl. VIII - XI. Proprietatea Geru / Geru property

Pl. XII - XIII. Bazilica extra muros / Extra muros basilica

Pl. XII. Bazilica extra muros / Extra muros basilica

Pl. XIII. Bazilica extra muros / Extra muros basilica

Pl. XII - XIII. Bazilica extra muros / Extra muros basilica

61. Stăuceni, com. Stăuceni, jud. Botoșani
Punct: „Holm”, Așezare; Cucuteni A3

Tip de sit: 1 (locuire); 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 143 (eneolitic târziu)
Cod RAN*:* 35893.01
Colectiv: Adela Kovács (MJ Botoşani); Doris Mischka, Carsten Mischka (Institut für Ur- und Frühgeschichte FAU Erlangen-Nürnberg); Constantin Aparaschivei (MNB Suceava); Alexandru Nechifor (MJ Botoșani); Konrad Hahn, Aurora Botsch, Lorenz Galla, Christina Moor, Lucas Retkowski, Clara Portenhauser, Martin Gruber, Hanna Mändl, Josina Sieler, Miray Kaça, Alina Guliciuc (studenți UBB Cluj-Napoca), Ionuț Andrei Chirilă (student UAIC Iași), Ondrej Klapa, Monika Kokesova (Muzeul Sileziei, Opava, Republica Cehă), Gică Nistor (Muzeul Țăranului din Flămânzi, jud. Botoșani).
Total finanţare: 65.000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 29.07 - 24.08.2024

Din punct de vedere geografic teritoriul comunei Stăuceni, jud. Botoșani se află în nord-estul României, la 7 km de municipiul Botoșani, pe DN 29 D care leagă municipiul Botoșani de localităţile din est: Truşeşti, Ştefăneşti, Iaşi şi punctul de frontieră cu Republica Moldova, Stânca (RO) -Costeşti (MD). În partea de vest, teritoriul comunei este limitat de pădurea Rediu. Relieful din jurul sitului arheologic este străbătut de la nord la sud de râul Sitna, pe cursul căruia s-au amenajat mai multe iazuri, printre care şi iazul Stăuceni (Fig. 1). Situl se află în zona regională geografică, respectiv Podișul Moldovei, care este cel mai întins podiș din țară, desfășurat aproximativ de la N la S. Relieful este alcătuit dintr-o alternanță de culmi, depresiuni și culoare orientate spre S-E. În partea de N-E, relieful este alcătuit din dealuri scunde despărțite de văi largi și joase. În partea centrală și sudică este un relief de coline joase și o succesiune de dealuri prelungi cu interfluvii netede. Văile sunt adânci cu versanți înclinați, lărgindu-se spre sud. Pe versanți se evidențiază intense alunecări de teren.

Așezarea Cucuteniană de la Stăuceni-Holm, com. Stăuceni, jud. Botoșani a fost descoperită, conform fișei de sit (http://ran-tmp.cimec.ro/sel.asp?descript=stauceni-stauceni-botosani-asezarea-cucuteni-de-la-stauceni-dealul-holm-cod-sit-ran-35893.01) de către Ion Nestor, în anul 1952. Ulterior nu a fost abordat de către colectivele de cercetare din cadrul Muzeului Județean Botoșani. În anul 2020, cu ocazia lucrărilor agricole din primăvară, au fost identificate pe teren fragmente ceramice tipice fazei A3 a Culturii Cucuteni. În perioada 2021-2022 au fost desfășurate cercetările geofizice, care au oferit o imagine completă și complexă asupra așezării și asupra sistemului de fortificație (Fig. 2).

Cercetările arheologice inițiale, desfășurate în anul 2023, și-a propus cercetarea și delimitarea urmelor arheologice și stabilirea vechimii acestora, în comun cu o echipă de studenți de la Universitatea Friedrich-Alexander din Erlagen, Nuremberg, Germania. Începând din anul 2024 au debutat cercetările arheologice sistematice. Au participat arheologi și conservatori de la Muzeul Național al Bucovinei, studenți din România și arheologi de la Muzeul Sileziei, Opava, Republica Cehă. Încă de la primele cercetări de suprafață, s-a constata faptul că așezarea cucuteniană de la Stăuceni-Holm este afectată puternic de lucrările agricole care erodează sistematic suprafața locuințelor preistorice.

Anomaliile geofizice au fost determinate într-o primă etapă prin periegeze și cercetări sistematice de suprafață, fiind identificate o serie de urme arheologice afectate de lucrările agricole din zonă. Cercetările arheologice invazive au avut ca scop determinarea cronologiei uneia dintre clădirile deja identificate pe cuprinsul sitului arheologic, prin cercetare geomagnetică, încadrarea cât mai precisă în peisajul epocii și determinarea relației structurii cu sistemul de fortificație aflat în imediata vecinătate a clădirii. Cercetarea arheologică din 2023 și 2024 a reprezentat de fapt continuarea investigațiilor non invazive şi interdisciplinare din zonă, pentru a înțelege şi reconstitui cât mai corect trăsăturile locuirilor neolitice din zonă. Evaluarea de teren din anul 2023, precum și cercetările din 2024, și-au propus de fapt continuarea investigațiilor interdisciplinare din zonă, după efectuarea scanării geofizice a siturilor de pe valea Sitna, pentru a înțelege şi reconstitui cât mai corect trăsăturile locuirilor preistorice din zonă.

Cercetările de evaluare din anul 2023 s-au concentrat pe o parte din Locuința numerotată generic pe planul sitului cu nr. 33. Inițial, au fost deschise două secțiuni cu dimensiunile de 5 X 9 metri, păstrând un martor intermediar de un metru lățime. În anul 2024 au fost deschise alte două secțiuni, pentru a acoperi zona mediană a clădirii, precum și colțul nordic (Fig. 3). Toate cele patru secțiuni au fost caroiate în chenare de 1x1 metri, cu numerotare numerică pe o parte și notare alfabetică pe cealaltă latură, pentru o prelevare cât mai acribică a materialelor arheologice. Secțiunea I a fost divizată în carouri de 1/1 metri, precum și S. II, chiar dacă în campania anterioară s-a folosit sistemul de caroiaj de 2 x 2 m. Toate cele patru secțiuni deschise, au fost trasate în așa fel încât să acopere parțial o zonă din exteriorul locuinței 33 (Fig. 4).

Încă din campania precedentă, s-a observat că nivelul arheologic este foarte aproape de suprafața actuală a terenului, respectiv la nu mai mult de -20 cm adâncime apar primele urme arheologice. Foarte puține fragmente de chirpici au putut fi atribuite pereților (Fig. 5). Materialul ceramic și artefactele descoperite pe podeaua clădirii au fost preluate cu măsurare prin stație totală. După curățarea platformelor de lut ars, s-a demarat demontarea acestora în oglindă, fiecare bucată fiind întoarsă astfel încât să poată fi recompuse bârnele care formau podeaua clădirii (Fig. 6-7). S-a conturat extrem de vizibil urma in situ a bârnelor, cu amprentele de lemn păstrate în forma lor originală de trunchiuri despicate (Fig. 8).

După curățarea urmelor de pe teren a amprentelor de bârne a fost efectuată o nouă analiză geofizică cu magnetometrul pentru a identifica alte posibile anomalii în interiorul celor două secțiuni (Fig. 9). Pe marginea urmelor de la platformele de chirpici s-au observat anomalii puternice care indicau materiale cu semnal magnetometric. S-au identificat astfel un șanț de fundație a clădirii care

înconjoară marginea exterioară a acesteia, precum și mai multe gropi (Fig. 10). Șanțul variază în adâncime, neavând fundul egal, în schimb ca urmare a secționării acestuia, în mai multe puncte, s-a observat că nu depășește 0,50 metri, având fundul albiat (Fig. 11). De la nivelul cel mai de jos al șanțului de fundare au fost săpate mai multe gropi de stâlp pentru susținerea pereților. Cele mai adânci gropi au fost identificate în zona centrală a clădirii, unde stâlpii erau dublați pentru susținerea coamei acoperișului. Într-o groapă de stâlp a fost identificată urma carbonizată de la un stâlp din lemn din stejar. A fost epuizată cercetarea în secțiunile I și II, iar cercetarea șanțului în secțiunea III, precum și a gropilor de stâlp nu a fost epuizată și urmează să fie definitivată în campania următoare.

Materialul ceramic s-a conturat mai concentrat în zona mediană a clădirii, de unde s-a recuperat un număr consistent de fragmente ceramice. Materialul a fost preluat la Muzeul Județean Botoșani unde este în stadiul de curățare chimică și ulterior de procesare a descoperirilor. Materialul litic provenind de pe suprafața sitului și din secțiunile locuinței 33 au fost preluate de către prof. univ. dr. hab. Doris Mischka pentru analiză tipologică. Au fost prelevate mai multe probe de sol de pe podeaua clădirii și de sub podeaua acesteia, pentru flotare și identificarea semințelor, această cercetare fiind desfășurată la laboratoarele universității Friedrich-Alexander.

Au fost curățate deja și înregistrate în registrul de bunuri culturale, mai multe piese care provin din cercetările din anul 2023, precum cozi de polonic sau de la mese miniaturale (Fig. 14, 15, 17), o protomă zoomorfă reprezentând un bovideu (Fig. 18), mobilier miniatural (Fig. 16) și un mic con din ceramică (Fig. 19).

Fiecare etapă de cercetare a fost documentată prin fotografii de ansamblu, prelevate din dronă, și de detaliu, cu diferite aparate fotografice. Au fost prelucrate imaginile pentru realizarea modelului terenului și a anomaliilor, realizând inclusiv modele 3D ale săpăturii, secțiunilor cercetate, bârnelor, pieselor din teren. Toate acestea vor face parte dintr-o expoziție virtuală pe care intenționăm să o implemnetăm în comun cu studenții de la Universitatea Friedrich-Alexander.

Zona cercetată a fost conservată cu folie de plastic peste care s-a depus solul extras și s-a acoperit pentru cercetarea viitoare. Cercetările viitoare au în vedere epuizarea zonei deja începute (Secțiunea III), precum și extinderea suprafețelor pentru cercetarea Locuinței 33.

Abstract

Geographically the territory of Stăuceni commune, jud. Botoșani is located in northeastern Romania, 7 km from Botoșani municipality, on DN 29 D. In the west, the commune's territory is bordered by the Rediu forest. The Cucuteni culture settlement of Stăuceni-Holm, com. Stăuceni, jud. Botoșani was discovered by Ion Nestor in 1952. In 2020, during the spring agricultural works, ceramic fragments typical of the A3 phase of the Cucuteni culture were identified in the field. In 2021-2022 geophysical investigations were carried out. The 2024 research actually aimed to continue the interdisciplinary investigations in the area, after a surface survey and a first excavation in 2023, in order to understand and reconstruct as accurately as possible the features of the prehistoric dwellings in the area. The 2024 campaign investigations focused on part of the dwelling numbered generically on the site plan as Dwelling No. 33. Initially two sections measuring 5 x 9 meters were opened, preserving an intermediate bulk of one meter wide, and in 2024 Section III (5 x 9 m) and Section IV (6 xx 5 m) were opened. After starting the invasive research, it was found that the archaeological level is very close to the actual surface of the ground, i.e. the first archaeological traces appear at a depth of no more than -20 cm. After the research of the floor, the in situ trace of the beams, with the wooden imprints preserved in their original form of split trunks, became highly visible. After cleaning the field traces of the log imprints a further geophysical magnetometer analysis was carried out to identify other possible anomalies within the two trenches. This identified a building foundation ditch surrounding the outer edge of the building and several pits. The investigation of the ditch and postholes in S. III has not been exhausted and is to be finalized in the next campaign.

Illustrations list:

Fig. 1. Geographical location of the site of Stăuceni-Holm, com. Stăuceni, jud. Botoșani.
Fig. 2. Interpretation of the magnetogram of the Stăuceni-Holm site, com. Stăuceni, jud. Botoșani.
Fig. 3. Trenches I, II, III and IV, with the squares superimposed on the magnetometer image of Building 33.
Fig. 4. General image with the floor platforms of Building 33 in the four trenches.
Fig. 5. General image with the dismantling of the floor platforms of the Building.
Fig. 6. Detail of research of Building.
Fig. 7. Detail picture with dismantling of the platforms.
Fig. 8. General picture with footprints of beams after removal of floor platforms.
Fig. 9. Results of magnetometer scanning after floor removal
Fig. 10. Processing of magnetometry results after dismantling the floor and marking the foundation trench.
Fig. 11. Building foundation trench and its backfill material.
Fig. 12. Ceramic accumulation in the middle area of the building.
Fig. 13. Ceramic accumulation in the middle area of the building - overall view.
Fig. 14. Handle of ladle.
Fig. 15. Painted ladle handle.
Fig. 16. Ceramic table leg.
Fig. 17. Table handle.
Fig. 18. Small find-Zoomorphic protoma.
Fig. 19. Small find-Ceramic cone.

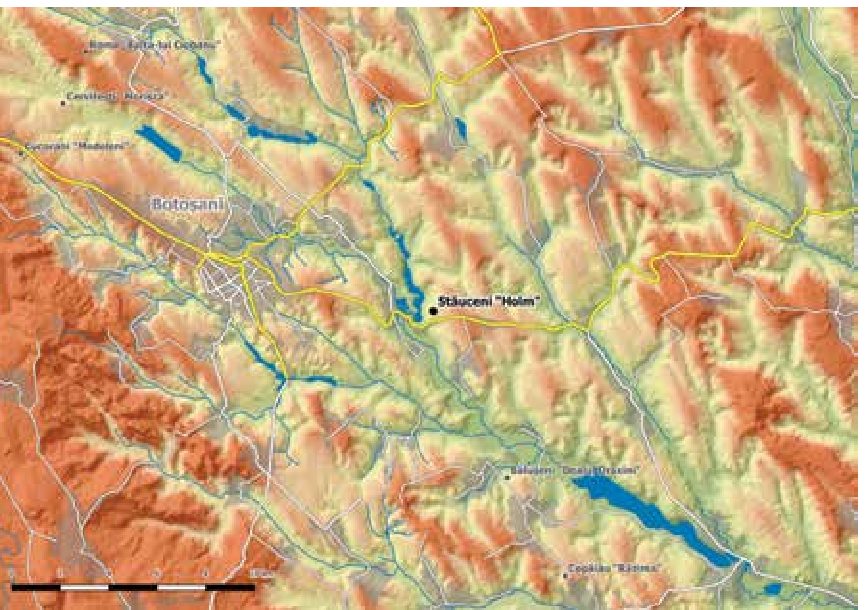

Fig. 1. Amplasarea geografică a sitului de la Stăuceni-Holm, com. Stăuceni, jud. Botoșani

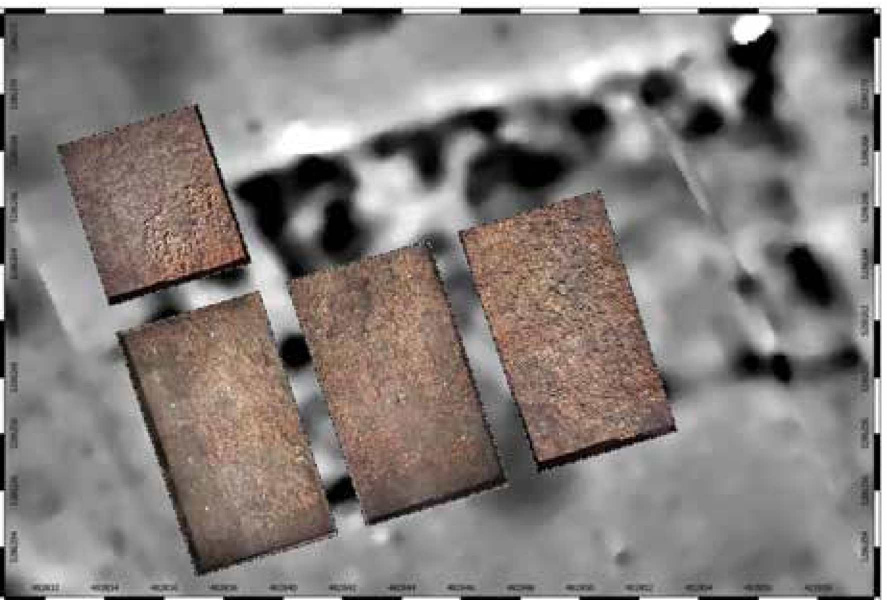

Fig. 3. Secțiunile I, II, III și IV, cu caroiajul suprapus peste imaginea magnetometrică a Locuinței 33

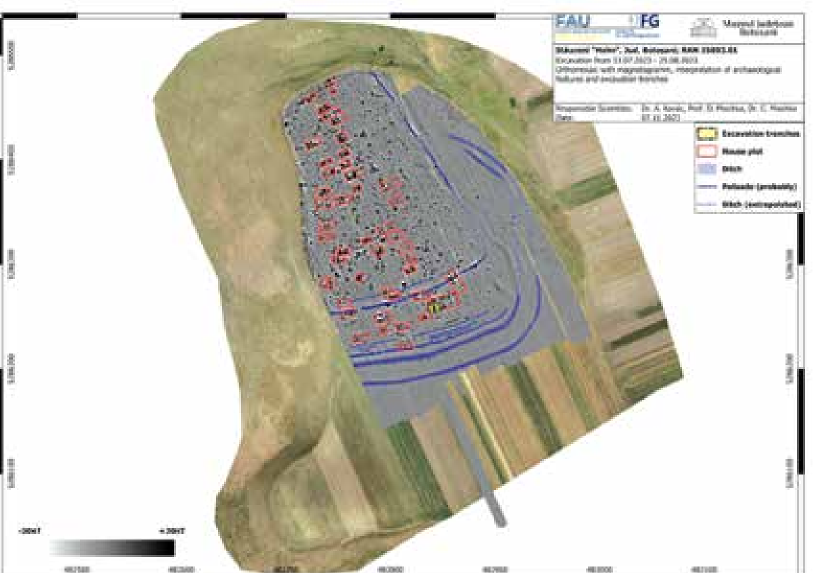

Fig. 2. Interpretarea magnetogramei de pe situl Stăuceni-Holm, com. Stăuceni, jud. Botoșani

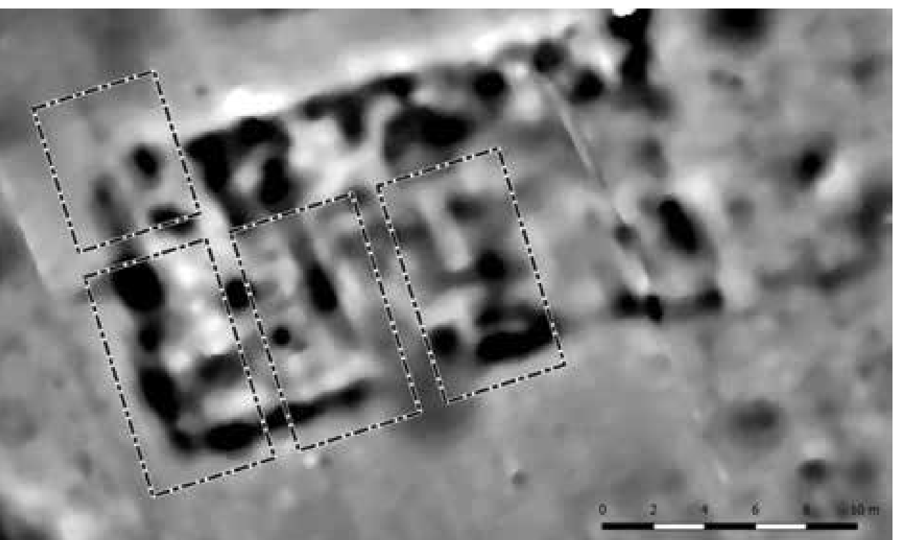

Fig. 4. Imagine generală cu platformele podelei Locuinței 33 din cele patru secțiuni

Fig. 5. Imagine generală cu demontarea platformelor podelei Locuinței

Fig. 6. Detaliu cu demontarea

Fig. 7. Imagine de detaliu cu demontarea platformelor

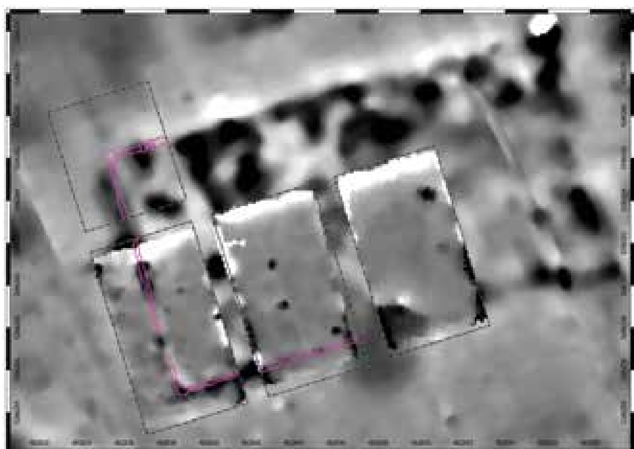

Fig. 8. Imagine generală cu amprentele de bârne după înlăturarea platformelor podelei

Fig. 9. Rezultatele scanării magnetometrice realizate după demontarea podelei

Fig. 10. Prelucrarea rezultatelor magnetometriei realizate după demontarea podelei și marcarea șanțului de fundare

Fig. 11. Șanțul de fundare al clădirii și materialul de umplere al acestuia

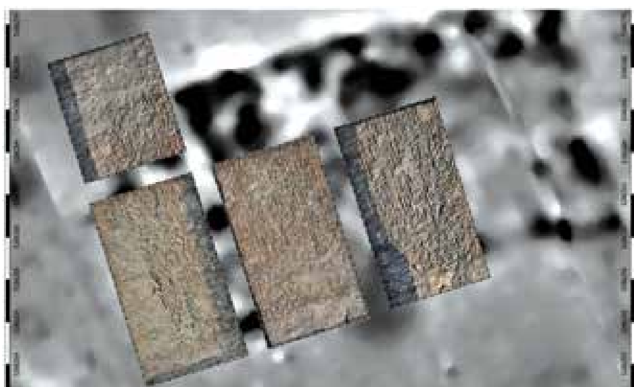

Fig. 12. Acumulare ceramică în zona mediană a clădirii

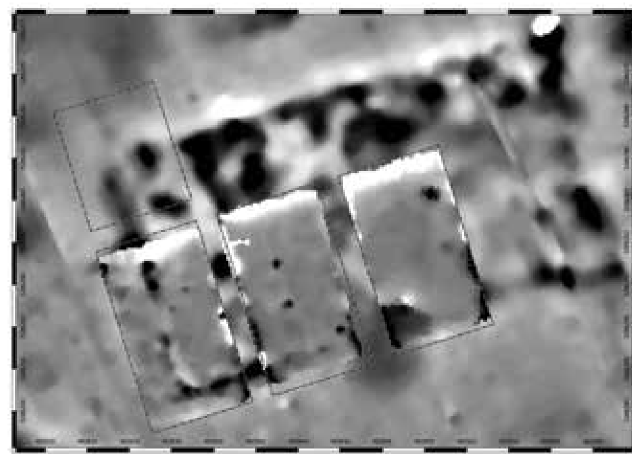

Fig. 13. Acumulare ceramică în zona mediană a clădirii - imagine de ansamblu

Fig. 14 Mâner de polonic

Fig. 15 Mâner de polonic pictat

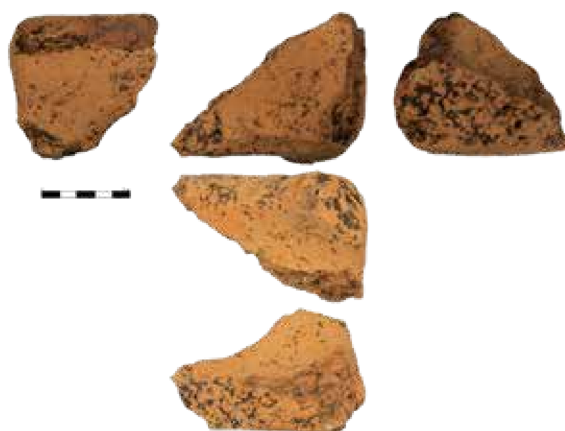

Fig. 16 Picior de masă din ceramică

Fig. 17 Mîner de masă

Fig. 18 Protomă zoomorfă

Fig. 19 Con din ceramică

62. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Calălărași
Punct: Ghețărie și Școala Veche

Tip de sit: 1 (locuire), 2 (descoperire funerară), 111 (așezare deschisă), 211 (necropolă plană)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 142 (eneolitic mijlociu), 143 (eneolitic târziu)
Cod RAN: 104216.02, 104216.08,
Autorizaţia nr. 84/15.05.2024
Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil științific; Cristina Covătaru, Bogdan Manea, Adrian Șerbănescu, Valentin Radu, Andreea Toma, Marian Voicu, Cristian Roth, Gabriel Popescu, Sebastian Dumitrescu, Mihaela Iacob, Petra Coman, Iazmina Moza, Ana Garcia-Vasquez, Aurelien Tafani, George Ganescu, Alfred Vespremeanu-Stroe, Carmen Chifiruc (ICUB), Carol Căpiță (FIUB), Theodor Ignat, Adelina Darie, Vlad Bindea, Vasile Opriş, Dan Pîrvulescu (MM Bucureşti), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea, Gabriel Vasile (IAB), Valentin Parnic, Andreea Parnic, Dan Lupoi (MDJ Călăraşi), studenţi, masteranzi şi doctoranzi FIUB, UY, UT, CAU Kiel and HoGent.
Total finanțare: 60000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 14.07 – 12.08.2024

Începând din 2021, cercetările din situl arheologic Sultana, jud. Călăraşi, se desfășoară în cadrul proiectului de cercetare inter-, multi-, pluri- și transdisciplinară „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)", coordonat de Universitatea din București, în parteneriat cu Universitatea din Kiel (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Kiel University - CAU), Germania, HoGent, Belgia, Muzeul Dunării de Jos Călărași, Muzeul Municipiului București, Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București.

În campania din 2024 proiectul româno-german nu a beneficiat de finanțare din partea Ministerului Culturii. Totodată, colegii de la Universitatea din Kiel, Germania, nu au avut posibilitatea de a participa la campania arheologică, motiv pentru care finanțarea campaniei 2024 a fost asigurată exclusiv de partenerii naționali, în limitele bugetelor disponibile și a măsurilor de austeritate guvernamentale de la începutul verii. În aceste circumstanțe, fondurile pentru cercetările de teren au limitate, fapt reflectat și în perioada de desfășurare.

În principal, cercetările arheologice din 2024 au vizat continuarea obiectivelor demarate în 2021, atunci când proiectul internațional de față a debutat și continuate în campaniile următoare. Cercetări arheologice s-au desfășurat în zona așezării de la Sultana – „Ghețărie" și a necropolei de la Sultana – „Școala Veche".

Sultana - Sectorul Ghețărie

În anul 2021, în vecinătatea limitei de sud-est a suprafeței au fost identificate două complexe, C40 (groapă în care au fost identificate materiale ceramice atribuite culturii Boian), suprapus de C37 (groapă care pe baza materialelor poate fi atribuit culturii Cernavodă III).

În anul 2024, la îndreptarea și curățarea profilului de sud, au fost identificate nivelurile de umplutură a C37. Pentru cercetarea integrală a C37, a fost deschisă o casetă (denumită Caseta A) cu dimensiunile de 2,0 x 2,5 m și martor de 0,20 m. În această zonă, s-a îndepărtat US 1001, până la identificarea în grund a gropii C37. În anul 2021, au fost documentate două niveluri de umplere a gropii: Nivelul superior (US 1097) se remarcă printr-o densitate ridicată de materiale arheologice (oase lungi de animale, fragmente ceramice, chirpici, scoici, piese de tip împungător, litice) și nivelul inferior (US 1095), primul nivel de umplere a C37, care se remarcă prin oase arse de animale, fragmente ceramice, chirpici ars, litice, cenușă. În US 1097, spre limita vestică a gropii au fost identificate oase animale în conexiune anatomică, dar și o piesă litică.

Pe tot parcursul cercetărilor arheologice au fost efectuate fotografii cu drona iar măsurătorile pentru întocmirea planului general al cercetărilor au fost făcute cu stația totală. După documentarea martorului Son 1/2018 - Caseta A, a fost demontat până la nivelul de surprindere a US 1097. Din ambele niveluri de umplutură, au fost prelevate probe de sediment și probe pentru analize microbiologice. Materialele faunistice au fost prelucrate şi analizate pe teren de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan".

La finalul campaniei din anul 2024, a fost deschisă o nouă suprafață (Son 1/2024), în care s-a realizat îndepărtarea nivelurilor US 1000 și US 1001.

Sultana - Școala Veche

Pentru a profita de nivelul foarte scăzut al lacului Mostiștea, au fost deschise mai multe suprafețe în sectorul Sultana Vecea Școală unde a fost identificată încă din 2014 o necropolă neolitică datată la aproximativ 4900-4700 cal. BC în etapa de început a culturii Gumelnița.

Strategia de cercetare a impus efectuarea unei prospecțiuni magnetometrice, anterior deschiderii sondajelor. Au fost astfel identificare zonele cele mai probabile pentru descoperirea unor contexte arheologice.

În total au fost cercetate patru sondaje de dimensiuni și orientări diferite: Son 1 – 24 mp, Son 2 – 100 mp, Son 3 – 40 mp, Son 4 – 20 mp, în total 184 mp. În toate cele 4 sondaje a fost descoperit un mormânt de inhumație (M4), depus în poziție chircită pe partea stângă.

Alte activități

Activitatea la bază s-a concentrat pe procesarea materialelor din cercetările din anii anteriori. Astfel, au fost procesați chirpici recoltați in construcția C1/2014 (cultura Gumelnița) în campania din anul 2018 și a fost procesat prin flotare sediment din săpăturile arheologice anterioare.

* * *

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în cercetările noastre se bazează pe metoda micro-stratigrafică, cu înregistrări stratigrafice realizate conform sistemului unităților stratigrafice (u.s.), documentate în registre specifice și fișe tipizate. Informațiile sunt ulterior încărcate într-o bază de date dedicată, creată în Access MS-Office. Sedimentele din complexele cercetate au

fost recoltate, sitate sau flotate pentru analiză. Au fost colectate probe pentru datări absolute (^{14}C), studii de izotopi stabili ($d^{13}C$, $d^{15}N$, $d^{18}O$, $d^{2}H$), analize fizico-chimice (fosfați, paleomagnetism, arheomagnetism) și analize de paleoparazitologie și paleogenetică (aDNA).

Materialele arheologice ceramice au fost depozitate și înregistrate la Muzeul Municipiului București, Muzeul Dunării de Jos Călărași și Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița. Materialele faunistice și carpologice vor fi prelucrate și analizate pe teren de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" din București. Materialele osteologice umane vor fi prelucrate și analizate în Laboratorul de Bioarheologie al Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea din București). O parte din probele arheobotanice (antracologie și palinologie) vor fi analizate la Universitatea din Kiel (Germania). Piesele IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universității „Valahia" din Târgoviște. Artefactele litice și ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultății de Geologie și Geofizică din București. Materialele ceramice vor fi analizate la Muzeul Municipiului București, iar probele izotopice ($d^{13}C$, $d^{15}N$) vor fi analizate în Laboratorul de Izotopi Stabili al Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea din București). Datările ^{14}C AMS sau OSL vor fi efectuate la RoAMS - IFIN-HH, UBB Cluj și la Universitatea din Berna (Elveția), în cadrul laboratorului LARA. În plus, analizele de mobilitate ($d^{18}O$ și $^{87}Sr/^{86}Sr$) vor fi realizate pe platforma ArchaeoSciences - ICUB și în Laboratorul de Petrocronologie din cadrul Facultății de Geologie Analizele proteomice vor fi efectuate la Universitatea din Trieste (Italia). Analizele fizico-chimice, precum și studiile pedologice, sedimentologice și micromorfologice, se vor desfășura în colaborare între Universitatea din București și Universitatea din Kiel (Germania).

Această abordare interdisciplinară asigură o înțelegere amplă a contextului arheologic și istoric al siturilor studiate. În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor planificate în cadrul proiectului internațional „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)".

Abstract

The 2024 campaign of the international project *„The Dynamics of Prehistoric Communities Located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)"* was conducted without financial support from the Romanian Ministry of Culture. Despite this, research progressed at key sites in Sultana, Mănăstirea commune, Călărași County, building on the results and methodologies established during the 2021–2023 campaigns.

In the Sultana - *Ghețărie* sector, excavations resumed at Son1/2018, focusing on completing complex C38, a Late Iron Age pit, and further exploring the Cernavodă III complex, C37. No new stratigraphic units were identified during this phase. A 6 x 6 meter trench was excavated, revealing a mixture of artefacts dating to the first millennium AD and the 6th millennium BC. However, no distinct archaeological features were uncovered in this area, suggesting a complex depositional history.

In the Sultana - Școala Vechea sector, the unusually low water levels of Lake Mostiștea provided a unique opportunity to investigate a Neolithic necropolis associated with the Gumelnița culture (circa 4500 BC). Guided by magnetometric surveys, four trenches were excavated, covering a total area of 184 m^2. Among the findings was a crouched inhumation burial (M4), which adds valuable insights into the funerary practices of the Gumelnița communities.

Additional activities during the campaign included the processing and analysing of materials from previous excavations, such as animal bones, adobe fragments, and sediment samples. The team employed micro-stratigraphic excavation techniques, ensuring precise documentation of the archaeological contexts. Advanced analytical methods were also utilised, including radiocarbon dating (14C), isotopic studies (δ13C, δ15N, δ18O, and 87Sr/86Sr), and ancient DNA (aDNA) analysis to gain a deeper understanding of the chronology, diet, mobility, and genetic makeup of the prehistoric populations.

Bibliografie:

ANDREESCU, LAZĂR 2008 – Andreescu R., Lazăr, C., *Valea Mostiştei. Aşezarea gumelniţeană de la Sultana Malu Roşu,* în: *CA*, 14, 2008, p. 55-76.

ANDREESCU *et alii* 2015 – Andreescu, R.R., Lazăr, C.A., Florea, M., Dumitrașcu, E., Opriş, V., Voicu, I., Crăciunescu, M., Golea, M., Darie, A., Bălășescu, A., Radu, V., Vasile, G., Ignat, T., Mărgărit, M., Nicolae, C., Sandu, R., Șendrea, L., Parnic, V., Neagu, M., Chitonu, M., Pârvan, I., *Sultana, com. Mânăstirea*, în: *CCAR. Campania 2014*, București, 2015, p. 134-136.

ANDREESCU *et alii* 2016 – Andreescu, R.R., Lazăr, C.A., Florea, M., Dumitrașcu, E., Voicu, M., Crăciunescu, I., Golea, M., Darie, A., Sandu, R., Bălășescu, A., Radu, V., Haită, C., Ignat, T., Opriş, V., Mărgărit, M., Nicolae, C., Parnic, V., Neagu, Răbîncă, I, Predoi, A., *Sultana, com. Mânăstirea*, in *CCAR. Campania 2015*, București, 2016, p. 91-93.

COVĂTARU *et alii* 2022 – Covătaru, C., Stal, C., Florea, M., Opriș, I., Simion, C., Rădulescu, I., Călin, R., Ignat, T., Ghiță, C., Lazăr, C., *Human Impact Scale on the Preservation of Archaeological Sites from Mostiștea Valley (Romania), în Frontiers* in Environmental Science, 10: 924440, DOI: 10.3389/fenvs.2022.924440.

LAZĂR 2014 – Lazăr, C., *The Eneolithic Necropolis from Sultana-Malu Rosu (Romania) – A Case Study*, in L. Oosterbeek, C. Fidalgo, C. (eds.), *Mobility and Transitions in the Holocene.* Proceedings of the XVI World Congress of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences (Florianopolis, Brazil, 4-10 September 2011 in Wortley, South Gloucestershire), Vol. 9, BAR, International Series, no. 2658, Archaeopress, Oxford, 2014, p. 67-74.

LAZĂR *et alii* 2008 – Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Ignat, T., Florea, M., Astaloș, C., *The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roşu (Călăraşi county, Romania)*, în: *Studii de Preistorie*, 5, 2008, p.131-152.

LAZĂR *et alii* 2022 – Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Florea, M., Voicu, M., Radu, V., Haită, C., Ignat, T., Opriș, V., Darie, A., Pîrvulescu, D., Mărgărit, M., Bălășescu, A., Golea, M.,

Soficaru, A.D., Parnic, V., Parnic, A., Covătaru, C., Frujină, O., Manea, B., Șerbănescu, A., Popescu, G., Crăciunescu, I., Căpiță, C., Țârlea, A.C., Dimache, M., Cristache, S., Gureșoae, V., Androne, O., Ungureanu, T., Zavalaș, T., Stal, C., *Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași. Punct: Malu Roșu,* în: CCAR, Campania 2021, INP-ULBS-CCPISC, București/Sibiu, 2022, p. 268-271.

LAZĂR *et alii* 2023 – Lazăr, C.A., Covătaru, C., Manea, B., Șerbănescu, A., Radu, V., Toma, A., Voicu, M., Roth, C., Ioan, V., Popescu, G., Opriș, I., Garcia-Vasquez, A., Tafani, A., Coman, P., Iacob, M., Ignat, T., Opriș, V., Darie, A., Pîrvulescu, D., Bălășescu, A., Golea, M., Parnic, V., Parnic, A., Florea, M., Mărgărit, M., Căpiță, C., Dimache, M., Zavalaș, T., Stal, C., Müller, J., Hofmann, R., Kirleis, W., Shatino, M., Dreibrodt, S., Rabbel, W., *Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași. Punct: Malu Roșu,* în: CCAR, Campania 2022, INP-CJD-CNMCDT, București/Târgoviște, 2023, p. 362-366.

MANEA *et alii* 2022 – Manea, B., Opriș, V., Ignat, T., Lazăr, C., *Reforming procedures. A methodology for archaeological experiments regarding pottery combustion structures,* în Journal of Archaeological Science: Reports, 45(4):103617, DOI: 10.1016/j.jasrep.2022.103617.

OPRIȘ *et alii 2*022 – Opriș, V., Manea, B., Lechitan, M., Bugoi, R., Constantin, F., Ignat, T., Lazăr, C., *Between Object and Subject: Multiple Approaches to a Prehistoric Human-Shaped Pot from Romania,* în: Documenta Praehistorica, 49: 2-17, DOI: 10.4312/dp.49.3.

STAL *et alii* 2022 – Stal, C., Covătaru, C., Müller, J., Parnic, V., Ignat, T., Hofman, R., Lazăr, C., *Supporting Long-Term Archaeological Research in Southern Romania Chalcolithic Sites Using Multi-Platform UAV Mapping,* în: Drones, 6(10):277, DOI: 10.3390/drones6100277.

Illustrations list:

Fig. 1. Sultana – *Ghețărie*, Complex 37: South profile (top) and Trench A (bottom).

Fig. 2. Sultana – *Ghețărie*: Site condition at the end of archaeological investigations.

Fig. 3. Sultana – *Școala Veche*: General excavation plan (top); Detailed plan showing S2 and the position of grave M4 (bottom).

Fig. 1. Sultana – Ghețărie, Complexul 37: Profil sud (sus) și Caseta A (jos)

Fig. 2. Sultana – Ghețărie: Situația la finalul cercetărilor arheologice

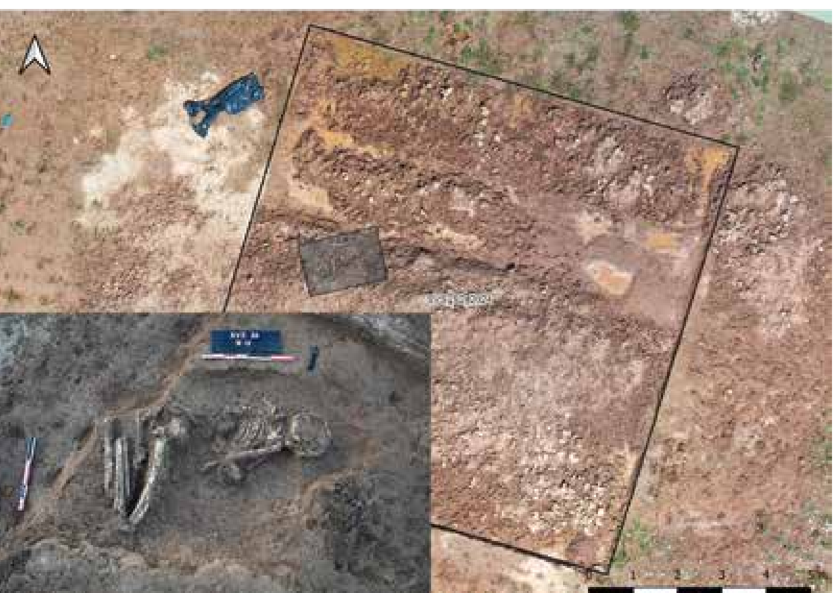

Fig. 3. Sultana – Școala Vechea: Plan general al cercetărilor (sus); Plan de detaliu cu S2 și poziționarea mormântului M4 (jos)

63. Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj
Punct: Valea Căpușului

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)
Cod RAN: 143183.1
Autorizație nr. 98/15.05.2024
Colectiv: Sorin Cociș – responsabil științific (IAIA Cluj-Napoca); Vlad-Andrei Lăzărescu – responsabil de sector, (IAIA Cluj-Napoca); Mihai Bărbulescu (Academia Română, Cluj-Napoca), Coriolan Horațiu Opreanu, Sergiu-Traian Socaciu (IAIA Cluj-Napoca), Szabolcs Ferencz, Dan Augustin Deac (MJIA Zalău), Katalin Vágó, Mircea Crețu, Claudiu Iov, Gelu Copos (UBB Cluj-Napoca), Simon Peter (Academia Română Cluj-Napoca – SCOSAR). O. Udrescu (UNSTPB - Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte Pitești)
Perioada desfășurării cercetării: 01.10 -21.10.2024

În cadrul campaniei din anul 2024 cercetările arheologice de la Sutoru s-au concentrat asupra castrului auxiliar, având ca scop documentarea principiei castrului din faza de piatră. Pornind de la informațiile obținute în anul precedent, coroborate cu datele furnizate de noile prospecțiuni geofizice efectuate în anul 2024, am putut determina poziția principiei castrului de piatră. Obiectivul principal al campaniei arheologice din acest an a fost așadar determinarea orientării castrului, pornind de la modul în care este orientată principia acestuia. În acest scop s-a deschis o suprafață de 120,504 m^2 (S1/2024) amplasată peste latura sudică a clădirii. Prin această suprafață s-a reușit identificarea colțului sudic al basilicii principiei. Cu această ocazie este documentată latura scurtă a basilici dinspre sud-est, care a putut fi documentată integral printr-o extindere a suprafeței cercetate spre nord-est până la închiderea zidului din colțul estic (Pl. I/1). Din nefericire, latura sud-vestică, atât cât a fost surprinsă în suprafața cercetată, a fost scoasă în epocile ulterioare retragerii stăpânirii romane (cel mai probabil în Evul Mediu atunci când a fost construită cetatea din imediata apropiere a castrului), fiind documentat doar șanțul de scoatere al zidului (Pl. I/2). Zidul a fost scos parțial și spre limita sudică a laturii de sud-est (Pl. I/3). Totodată, colțul sudic al basilicii a fost afectat la un moment dat de un braț al râului Almaș, care a spălat aproape integral urmele zidului în această zonă (Pl. I/4). În ceea ce privește datarea celor două momente de distrugere, din interiorul șanțului de scoatere a zidului au fost recuperate fragmente ceramice glazurate ce par să fie caracteristice epocii medievale sau premoderne. Aluviunea râului, pe de altă parte, pare să fie de dată mai recentă, aceasta afectând parțial și șanțurile de scoatere ale zidurilor.

Revenind la clădirea basilicii, coroborând traiectoria șanțului de scoatere de pe latura de sud-vest cu traiectoriile zidurilor care pornesc din colțul estic al basilicii, s-a putut determina lățimea acesteia, care măsura 11,3 m. Zidul sud-estic construit în tehnica *opus incertum* se păstrează doar la nivelul fundației pe o lungime de 8,95 m, având o grosime de 0,98 m (Pl. I/3). Surpriza campaniei de anul acesta însă, a consta în identificarea pe această latură a unei intrări laterale care permitea accesul în basilică. Această intrare era amplasată lângă colțul estic al clădirii, având o deschidere de 3 m, fiind delimitată de două blocuri mari fasonate (0,94 x 0,65 m), confecționate din piatră locală. Intrarea era prevăzută cu un prag compus din patru lespezi de piatră, prevăzute cu un canal median ce avea probabil rol în susținerea mecanismului pentru o ușă pliabilă de lemn (Pl. II/1). În ceea ce privește colțul estic și zidul de nord-est al basilici, atât cât a fost surprins în suprafața cercetată, acesta prezintă o serie de particularități. Zidul pare să fi fost construit în tehnica opus quadratum, zidăria fiind compusă din blocuri de piatră fasonate lipite între ele cu mortar (Pl. II/2-3). Zidul a fost surprins doar pe o lungime de 2,3 m, pornind din colțul estic, având grosimea de 0,92 m, el delimitând basilica de una din încăperile situate pe latura de sud-est a principiei. Suprafața cercetată în cadrul acestei încăperi este mult prea mică pentru a permite vreo constatare. Zidul său perimetral dinspre est, care continuă din colțul basilici, a fost surprins doar pe o lungime de 2,28 m, având o grosime de 0,68 m, fiind construit în tehnica *opus incertum* (Pl. II/4-5).

În interiorul basilicii a fost documentat un strat consistent de dărâmătură (Pl. III/1-2), cuprinzând inclusiv dărâmătura acoperișului. Acest nivel cuprindea o cantitate mare de material tegular, constând în numeroase țigle și olane, fiind recuperate totodată și un număr de 23 de cărămizi ștampilate, în mare majoritate păstrate doar fragmentar, purtând pe ele sigla: *NMO*. Tot din dărâmătură, în dreptul porții laterale a basilici, au fost descoperite fragmente de la un monument epigrafic, dintre care doar pe un singur fragment se mai păstrează litera *A*. Sub acest nivel de dărâmătură cercetarea noastră din acest an s-a oprit pe ultimul nivel de călcare din interiorul basilicii. Pe acest nivel, spre limita sud-vestică, în marginea șanțului de scoatere și probabil lipită de zidul de piatră inițial, a fost delimitată o platformă rectangulară (2,5 x 1,9 m) confecționată din lut bătut (Pl. III/3). Această platformă pare să fi fost acoperită cu un strat subțire de tencuială (cca. 1-2 cm) care a putut fi surprinsă la curățare. Această platformă trebui să fi avut rolul unei baze adosate zidului sud-vestic, având ca scop, cel mai probabil, susținerea unui monument.

În spatele basilicii trebuie să se fi aflat o serie de încăperi cu rol de birouri sau depozite, având în centru *aedes*-ul. Dintre acestea, am reușit să documentăm parțial încăperea aflată în colțul sudic al principiei. Din nefericire, structura acestei încăperi, atât cât a fost surprinsă în suprafața cercetată, a fost afectată integral de operațiile de scoatere a pietrei și de aluviunea râului. Cu toate acestea, a putut fi identificat șanțul de scoatere a zidului pe latura de nord-vest a încăperii, care venea perpendicular pe șanțul de scoatere al zidului basilicii (Pl. III/4). Pe fundul acestui șanț s-a mai păstrat ultimul nivel de piatră al fundației zidului (Pl. III/45-6). Lățimea încăperii era prin urmare de 5,2 m, dar datorită distrugerilor suferite nu s-au putut determina funcționalitate sau alte aspecte structurale ale încăperii.

În ceea ce privește stabilirea orientării castrului, în cercetarea de anul acesta am pornit de la o serie de date preliminare, cunoscute din campaniile anterioare. Cercetările mai vechi au demonstrat deja că laturile lungi ale castrului

sunt orientate pe axa nord-est–sud-vest și grație cercetărilor de anul trecut, când a fost documentată una din porțile principale ale castrului, s-a putut determina traiectoria pe care o urma *via principalis* în interiorul castrului. Amplasarea structurii cercetate de noi în acest an într-o poziție centrală din interiorul castrului ne indică faptul că avem de-a face cu clădirea principiei și mai mult decât atât, amplasarea structurii la sud de *via principalis* (Pl. IV) ne indică faptul că *porta praetoria* trebuie să fie situată pe latura de nord-est a castrului, în vreme ce poarta cercetată în cadrul campaniei din anul 2023 este *porta principalis sinistra*.

Abstract

The 2024 campaign focused on the headquarters building, the *principia* of the Roman camp at Sutor/*Optatiana*. To this end, we excavation targeted the southern part of this building, identifying one of the limits of the *principia*. The southeastern side of the *basilica* was uncovered, as well as traces of the trench used to rob the southwestern wall, which had been partially eroded by the Almaș River, along with the southern corner of the building.

The surprise of this year's campaign was the discovery of a service entrance, placed on the south-eastern side, allowing access to the interior of the *basilica*. The entrance was 3 meters wide and flanked by two large carved stone blocks and a threshold composed of four stone slabs featuring a central groove, most likely used to support the mechanism of a folding wooden door.

With the identification of the *basilica* of the *principia*, it was possible to determine the orientation of the *principia* within the fort and, at the same time, the positioning of the *porta praetoria* on the northeastern side of the camp.

Bibliografie:

COCIȘ, LĂZĂRESCU 2024 – Cociș, S, Lăzărescu V.A, *Signacula from Sutor (Optatiana),* în: Studia epigraphica et historica in honorem Ioannis Pisonis, Herausgegeben von Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Radu Ardevan, Rada Varga, Florian Matei-Popescu und Ovidiu Țentea, Philippika, Altertumswissenschaftliche Abhandlungen, Contributions to the Study, of Ancient World Cultures, 181, Herausgegeben von/Edited by Joachim Hengstl, Andrea Jördens,Torsten Mattern, Robert Rollinger, Kai Ruffing, Orell Witthuhn, Harrassowitz Verlag Wiesbaden, 2024, p. 431-442.

OPREANU *et alii* 2024 – Opreanu, C.H. Lăzărescu, V.-A. Cociș, S., Socaciu, S.T, *Unraveling the Roman military presence at Optatiana/Sutor. The evidence of the tile-stamps*, în: *Ephemeris Napocensis*, XXXIV/2024, p. 167–236.

COCIȘ *et alii* 2024 – Cociș, S, Lăzărescu V.A, Bărbulescu, M. Opreanu, C. H. Bârcă, V, Ferencz, Sz. S. Socaciu, Vágó, K, *Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj, Punct: Valea Căpușului,* în: *CCAR Campania 2023*,Târgu-Mureș 2024, p. 374-380.

PISO, LĂZĂRESCU, COCIȘ, 2023 – Piso, I., Lăzărescu, V.-A. Cociș S., *Der palmyrenische Name Audeo in Dakien, und in Untergeramanien,* în: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 227**,** 2023, p. 217-220.

PISO, LĂZĂRESCU, COCIȘ, 2023 – Piso, I. Lăzărescu, V.-A. Cociș S., *Die Kopie einer unbekannten Konstitution von Antoninus Pius aus Optatiana.* în: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 227, 2023, p. 221-223**.**

SOCACIU, LĂZĂRESCU, COCIȘ 2023 - Socaciu, S. T., Lăzărescu, V.-A., Cociș, S., Cercetări arheologice din vicus-ul de la Sutor. Campania 2022, în: *CA*, 30, 1, 2023, p. 85-108.

SOCACIU, LĂZĂRESCU, COCIȘ 2023 – S.T. Socaciu, V.A Lăzărescu, S. Cociș, *Terracottas from Sutor/OPTATIANA New Data Concerning the Artefacts Discovered During the Rescue Excavations in 2021-2022,* în: *Ephemeris Napocensis*, XXXIII/2023, p. 163-199.

GĂZDAC, LĂZĂRESCU, COCIȘ, 2023 – Găzdac, C., Lăzărescu, V. Cociș, S, *Coins in Archaeological Context Sutor (Optatiana) The Vicus and the Baths* [Coins from Roman sites and collections of Roman coins from Romania Vol. XVII], 2023, Editor Găzdac, C. MEGA Publishing House Cluj-Napoca 2023.

COCIȘ, LĂZĂRESCU 2022 – Cociș, S., Lăzărescu, V.-A., *Figurative Lamps Depicting Silenus Discovered in Roman Dacia,* în: *Ephemeris Napocensis*, XXXII, 2022, 329-344.

COCIȘ, LĂZĂRESCU, SOCACIU 2022 – Cociș, S., Lăzărescu, V.-A., Socaciu, S. T., *Cercetările arheologice din castrul și vicusul de la Sutor (2001-2021),* în: *CA*, 29, 1, 2022, p. 83-130.

COCIȘ *et alii* 2022 – Cociș, S., Lăzărescu, V.-A., Opreanu, C. H., Ursuțiu, A., Ferencz, Sz., Socaciu, S. T., Taloș, T., Mărincean, A., Brândușan, L. M., Nagy, N., *Sutor, com. Zimbor, jud. Sălaj Punct: „Valea Căpușului”*, în: *CCAR, Campania 2021*, Oradea – București, 2022, p. 719-726.

GĂZDAC *et alii* 2022 – Găzdac, C., Lăzărescu, V. A., Cociș, S., Socaciu, S. T *Coins in archaeological context (II). The vicus of the auxiliary fort from Sutor (Romania, Sălaj County),* în: JAHA, 9.4, 2022, p. 27-80.

COCIȘ 2021 – Cociș, S., *Un nou signaculum din Dacia romană*, în: *CA*, 28, 2, 2021, p. 439-446.

COCIȘ, LĂZĂRESCU, SOCACIU 2021 – Cociș, S., Lăzărescu, V.- A., Socaciu, S. T., *An Overwiew of the Archaeological research in the Roman fort and vicus at Sutor,* în: Ephemeris Napocensis, XXXI, 2021, p. 223-258.

GĂZDAC *et alii* 2021 – Găzdac, C., Lăzărescu, V. A., Cociș, S., Socaciu, S. T., *Coins in archaeological context (I). The civilian bath of the auxiliary fort from Sutor (Romania, Sălajcounty),* în: JAHA, 8.3, 2021, p. 74-101.

COCIȘ, ONOFREI 2019 – Cociș, S., Onofrei, C., *Cohors I Brittonum on a tile stamp found at Sutoru,* în: I. G. Farkas, R. Neményi, M. Szabó (eds.), Artificem commendat opus. Studia in honorem Zsolt Visy, Pécs 2019, p. 29-36.

COCIȘ *et alii* 2014 – Cociş, S., Blaga, D., Opreanu, C. H., Lăzărescu, V.-A., Tamba, D., Onofrei, C., Mihai, A., Ferencz, Sz., Zolya, L., *Castrul roman de la Sutoru,* în: *CCAR. Campania 2013*, București, 2014, p. 144.

COCIȘ *et alii* 2015 – Cociş, S., Opreanu, C. H., Lăzărescu, V.-A., Tamba, D., Onofrei, C., Blaga, D., *Castrul roman de la Sutoru*, în: *CCAR. Campania 2014*, Pitești – București, 2015, p. 134-137.

COCIȘ, ZĂGREANU, TAMBA 2009 – Cociș, S., Zăgreanu, R., Tamba, D., *Piese sculpturale din castrul roman de la Sutoru,* în: *Revista Bistriței* 23, 2009, p. 53-68.

ILIEŞ *et alii* 2009 – Ilieş, C., Cociş, S., Mustaţă, S., Tamba, D., Matei, A. V., Marcu, F., Cupcea, G., Petiş, I., S*utoru, com. Zimbor, jud. Sălaj,* în: *CCAR. Campania 2008*, Valachica, Târgovişte 2009, p. 208-209.

ILIEŞ *et alii* 2007 – Ilieş, C., Cociş, S., Mustaţă, S., Tamba, D., Matei, A. V., Marcu, F., Ştefan, D., Duţescu, M., *Săpăturile de la Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj, Punct: La Cetate,* în: *CCAR. Campania 2006*, Bucureşti 2007, p. 355-356.

ILIEŞ *et alii* 2002a – Ilieş, C., Cociş, C., Marcu, F., Tamba, D., Matei, A., *Raport privind cercetările arheologice de la Sutor,* în: *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia GrecoCatholica Varadiensis* 47, 1, 2002, p. 131-151.

ILIEŞ *et alii* 2002b – Ilieş, C., Cociş, C., Marcu, F., Tamba, D., Matei, A., *Săpăturile de la Sutor din 2001,* în: *CCAR. Campania 2001*, București 2002, p. 302-304.

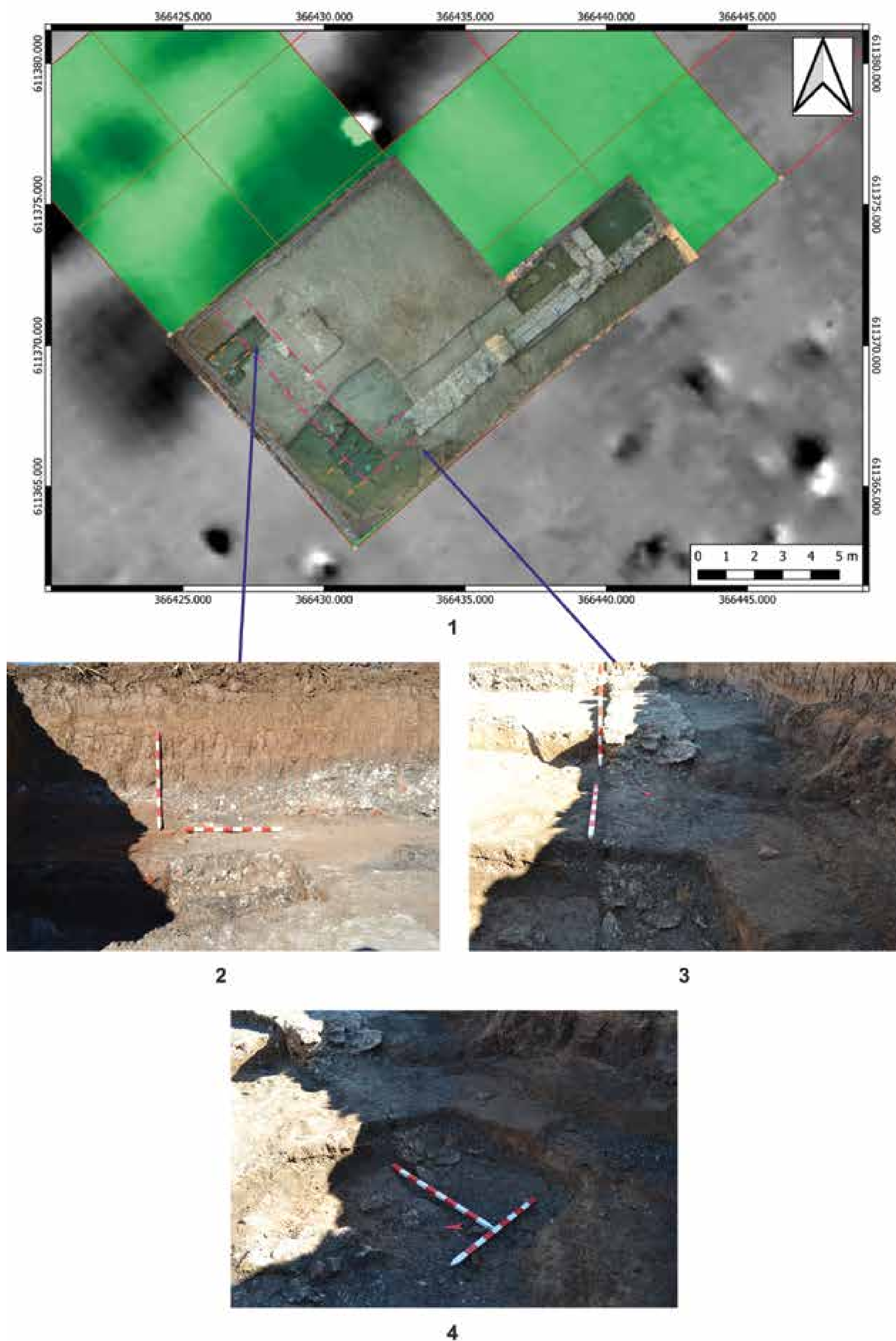
Illustrations list:

Pl. I. 1. General plan of the 2024 archaeological research (S1/2024); 2. Northwest profile detail showing the trench mark from the removal of the southwestern wall of the basilica; 3. Partially excavated southeastern wall of the basilica; 4. Southern corner of the basilica, affected by a branch of the Almaș River.

Pl. II. 1. Side gate of the basilica of the principia of the Sutor castrum; 2-3. Northeastern wall of the basilica; 4-5) Extension of the southeastern wall of the principia of the castrum.

Pl. III. 1. Northwestern profile of S1/2024; 2. Northeastern profile of S1/2024; 3. Compacted clay platform; 4-6. Trench from the removal of the wall of the room located south of the basilica.

Pl. IV. Position of the principia within the castrum, along with the main roads in the castrum and details of S1/2024.

Pl. I. 1. Planul general al cercetărilor arheologice din 2024 (S1/2024); 2. Detaliu profil nord-vest cu urma șanțului de scoatere a zidului sud-vestic al basilicii; 3. Zidul sud-estic al basilicii scos parțial; 4. Colțul sudic al basilicii afectat de un braț al râului Almaș

1

2

3

4

5

Pl. II. 1. Poarta laterală a basilicii principiei castrului de la Sutor; 2-3. Zidul nord-estic al basilicii; 4-5. Continuarea zidului sud-estic al pricipiei castrului

1

2

3

4

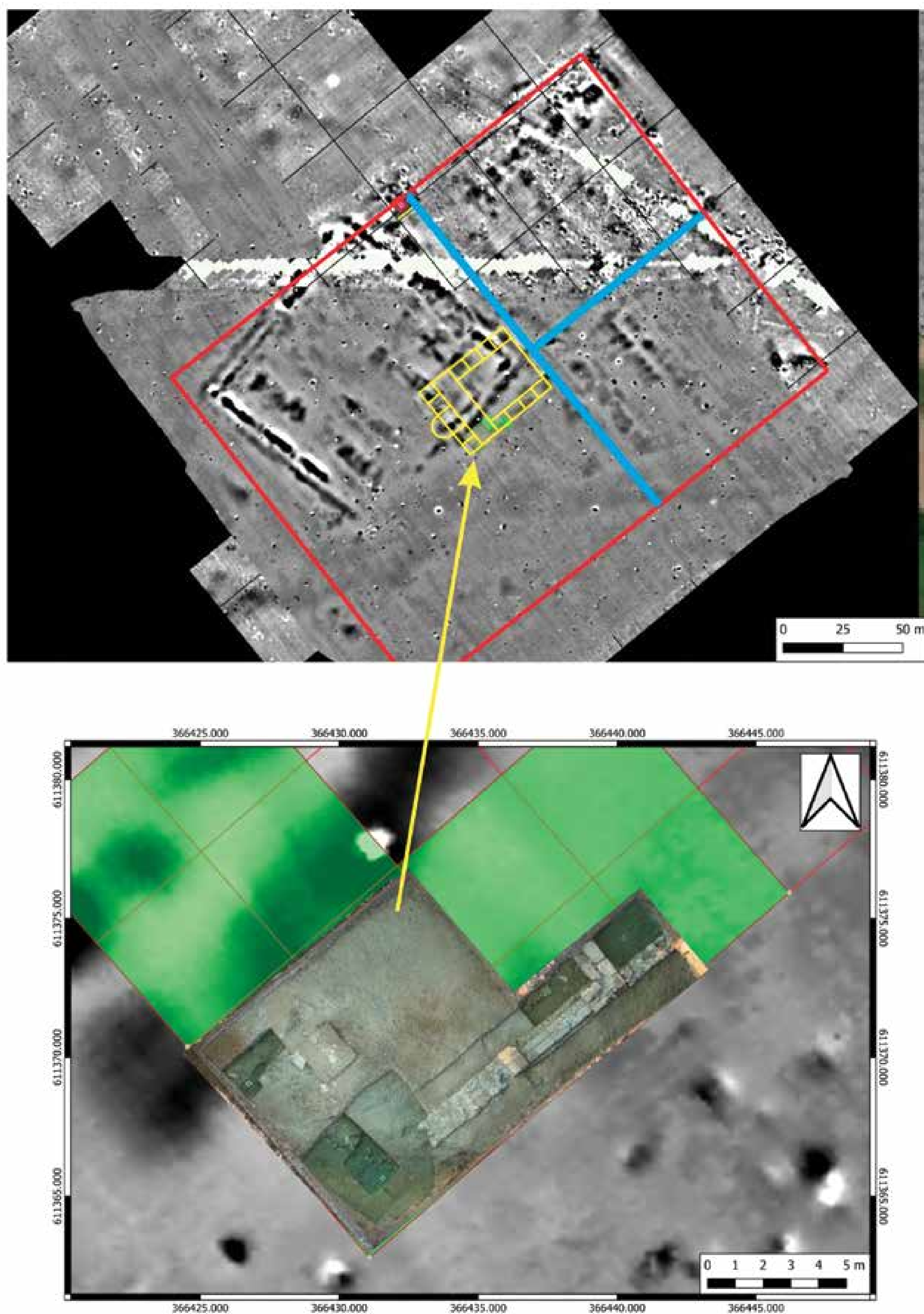

5

6

Pl. III. 1. Profilul nord-vestic al S1/2024; 2. Profilul nord-estic al S1/2024; 3. Platformă de lut bătătorit; 4-6. Șanțul de scoatere al zidului încăperii aflate la sud de basilică

Pl. IV. Poziția principiei în cadrul castrului, împreună cu principalele drumuri din castru și un detaliu cu S1/2024

64. Șincai, com. Șincai, jud. Mureș
[Cetatea Păgânilor]
Punct: Cetate

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 143 (Eneolitic târziu), 151 (Epoca bronzului timpuriu)
Cod RAN: 119812.01
Autorizație nr. 591/07.10.2024
Colectiv: Sándor Berecki – responsabil șantier; Botond Rezi, Rita E. Németh (MJ Mureș), Eszter Fejér (Universitatea Eötvös Loránd Budapesta)
Finanțare: MJ Mureș
Perioada desfășurării cercetării: 29.07 – 16.08.2024

Cercetările arheologice de la Șincai „Cetatea Păgânilor" s-au desfășurat pe parcursul lunilor iulie și august, la care au participat, alături de membrii colectivului de cercetare și studenți ai Universității Babeș-Bolyai din Cluj și ai Universității Eötvös Loránd din Budapesta. Studenții au fost implicați în întreg procesul de cercetare şi documentare, ca parte a activității didactice.

În campania din anul 2024 ne-am propus să continuăm investigațiile în regiunea nordică și nord-vestică a stațiunii, prin continuarea cercetărilor în suprafețele neterminate (S2, T2), respectiv prin delimitarea unor noi puncte de investigație (S3, S4 și S5). Astfel cercetările arheologice s-au desfășurat în cinci unități diferite (Fig. 1). Principala unitate, S2, având dimensiunile inițiale de 4 x 4 m, a fost trasată la marginea interioară a platoului inferior, sub panta nord-vestică a acropolei. În 2023 în colțul nord-vestic al suprafeței, la o adâncime de 0,80 m a fost delimitat Cx02, care se prezenta ca o depunere antropică cu un bogat material arheologic compus din fragmente ceramice, chirpici, cărbune, fragmente de oase animaliere și pietre de dimensiuni mici și mijlocii. Deoarece în 2023 conturul și orientarea complexului nu a putut fi delimitat, în campania din 2024 am prelungit această suprafață spre nord cu 3 m, astfel încât aria cercetată a ajuns să aibă o suprafață de 4 x 7 m. Totodată, cu scopul de a contura imaginea de ansamblu asupra structurii Cx02, lăsând un martor de 1 m, am deschis paralel cu profilul vestic al S2 suprafața denumită S3, cu dimensiunile de 2 x 5 m. În interiorul și pe lângă Cx02 la o adâncime de 0,85 m a apărut un strat subțire lutos-nisipos, de culoare galben-cenușiu, care ar putea fi nivelul de călcare al construcției. În partea nordică a suprafeței de cercetare am identificat două gropi, denumite Cx08 și Cx09, care taie nivelul de călcare (Fig. 2/B), respectiv în partea sudică o platformă compusă din ceramică, chirpici și pietre, denumită Cx10, și o platformă de chirpici, denumită Cx11 (Fig. 2/C). Cx08 s-a conturat la o adâncime de 0,24 m, are un diametru de 1 m și o adâncime de 0,60 m. Umplutura este compusă dintr-un pământ lutos, galben-maroniu, pigmentat cu chirpici dar cu foarte puțin material arheologic, printre care și un fragment de topor de piatră. Cx09 s-a conturat la o adâncime de 0,26 m, are un diametru de 0,84 m și o adâncime de 0,32 m. Avea o umplutură cu o structură poroasă, maro-cenușiu, cu foarte multe fragmente ceramice concentrate în centrul gropii și care se adânceau până la fundul complexului. Pe lângă diferite fragmente ceramice au fost recuperate şi trei vase reîntregibile. Cx10 s-a dovedit a fi o platformă de chirpici de dimensiuni mai reduse, peste care au fost așezate în poziție orizontală mai multe fragmente ceramice. După curățarea segmentului de chirpici din colțul sud-vestic al suprafeței de cercetare s-a conturat o dărâmătură compactă de mari dimensiuni, peste care s-au descoperit într-o grămadă mai multe fragmente de oase animaliere, unele cu urme de arsură (Cx11) (Fig. 2/C).

În S3 la o adâncime de 0,76 m, într-un strat galben lutos, compact, pigmentat cu ceramică și chirpici, s-a conturat o platformă/fundație de ardezie, compactă, fragmentată, pe alocuri cu bucăți mari de rocă, care continuă linia pietrelor din Cx02 în direcția est–vest, și care pare să aibă un colț lângă profilul sudic al S3, continuând apoi spre nord prin două grupări de ardezie. Acest context a fost denumit Cx06, care practic este continuarea Cx02. Pe lângă acest complex nu au fost identificate fragmente ceramice sau chirpici. La o adâncime de 0,86 m pe lângă și în interiorul fundației apare același strat subțire lutos-nisipos, de culoare galben-cenușiu, reprezentând nivelul de călcare al construcției. Acest strat apare la o adâncime de 0,34 m lângă profilul nordic contracarând oarecum unghiul de înclinare al terenului. Deoarece solul virgin nu a fost atins, ambele unități de cercetare (S2 și S3) vor fi continuate și în campania următoare (Fig. 2/A).

A doua unitate de cercetare neterminată și continuată a fost T2, care a intersectat capătul nordic al secțiunii G3 al lui V. Lazăr din anul 1976. Cele două vetre identificate în 2023, Cx03 și Cx05, au fost săpate și documentate integral anul acesta. Astfel Cx03 este o vatră deschisă, având dimensiunile de 0,45 x 0,50 m, cu un contur oval, neregulat, cu o suprafață bombată, compactă, realizată din două straturi de lutuire succesive. Cx05 este o vatră deschisă cu marginile ridicate, având dimensiunile de 0,65 x 0,60 m. Se păstrează fragmentar, cu un contur oval-circular, din lut ars de culoare roșiatică, amestecat cu pământ ars. Sub stratul de lut ars se păstrează un strat de gresie roșiatică. Stratigrafia unității de cercetare se prezintă după cum urmează: solul vegetal gri-maroniu, de o grosime de 0,30-0,40 m este urmat de un strat brun-gălbui, poros de 0,30-0.50 m, fără material arheologic, sub care am delimitat un strat compact de marnă, cenușiu-gălbui, cu o grosime de 0,20-0,30 m. Adâncimea maximă atinsă în T2 a fost de 1,10 m în capătul estic, respectiv 0,85 m în capătul vestic (Fig. 3).

S-a deschis o nouă unitate de cercetare, denumită S4, al cărei colț nord-estic se află la 17 m de colțul sud-vestic al S2. Dimensiunile sale sunt de 3 x 3 m. La o adâncime de 0,50 m am delimitat două unități de cercetare mai vechi, în colțul nord-vestic (1,05 m adâncime), respectiv în colțul nord-estic (0,76 m adâncime) al suprafeței, ambele cu o umplutură moale, poroasă, cu puțin material arheologic. Între cele două intervenții antropice s-a reușit conturarea unui „martor", care pornea în diagonală din mijlocul profilului nordic spre mijlocul profilului estic. Lângă profilul nordic, pe „martor" și nederanjate de cele două unități de cercetare, s-a conturat o grupare de ceramică, cu fragmente întregibile, care a primit denumirea de Cx07. În colțul sud-estic s-a conturat o a treia unitate de cercetare anterioară

(1,56 m adâncime), cu pământ compact și omogen, fără material arheologic. Jumătatea sud-vestică a suprafeței pare de asemenea deranjată de o altă săpătură anterioară, stratul steril, galben, compact, lutos conturându-se la 0.80 m adâncime (Fig. 4). În lipsa unor ridicări topografice a săpăturilor anterioare, identificarea secțiunilor săpate de V. Lazăr este incertă. Unitatea de cercetare din colțul nord-estic al S4 nu apare pe nici un plan sau consemnare al lui Lazăr, putând fi legată de săpăturile din anii ’90, care nu au fost publicate. Cele din colțul nord-vestic și sud-estic pot aparține eventual suprafeței G1 sau F1 săpate de V. Lazăr în anii ’70.

Suprafața denumită S5, cu dimensiunile de 3 x 3 m a fost trasată ca și prelungire la secțiunile G1 și D al lui V. Lazăr din 1976, unde s-a semnalat o construcție cu mult chirpici și material ceramic. Și această nouă suprafață demonstrează încă odată inexactitățile din publicațiile cercetărilor anterioare. Materialul arheologic rezultat a fost extrem de modest, iar platformă de chirpici, nivel de călcare sau alte elemente care să semnaleze un orizont de locuire nu au fost surprinse. Stratigrafia unității de cercetare constă din: solul vegetal gri-maroniu, de o grosime de 0,15-0,20, urmat de un strat galben-cenușiu, poros de 0,20-0.30 m cu foarte puțin material arheologic, care constă din ceramică, chirpici și oase, apoi un strat galben-maroniu, poros de 0,20-0,40 m, cu urme de chirpici, sub care am delimitat stratul steril, compact de marnă, cenușiu-gălbui, cu o grosime de 0,20-0,30 m. Stratul steril, compact de marnă, cenușiu-maroniu a fost atins la o adâncime de 0,90 m în jumătatea estică și la o adâncime de 0,75 m în jumătatea vestică (Fig. 5).

În campania următoare se dorește extinderea S2 și S3 în direcția nord și vest pentru a cerceta integral Cx02 și Cx06, respectiv vom continua cercetările exhaustive în aceste unități de cercetare. Planificăm de asemenea delimitarea unei noi unități de cercetare la est de S2, sub panta acropolei.

Abstract

The purpose of the 2024 research campaign was to continue the investigation of the unfinished S2 and T2 excavation units opened the previous year. To fully uncover the Cx02 we extended S2 towards north and opened surface S3 west of S2. The here identified Cx06 is the continuation of the same structure, with slate slab foundation and a yellow, sandy-clayish floor level. S2 offered several closed contexts (Cx08 and Cx09) and remains of debris composed mainly of daub, with archaeological material on top consisting of sherds, charcoal, animal bone fragments and small and medium-sized stones.

Except of at least four previous research trenches from the ’70s and ‘90s, surface S4 offered very little archaeological material, as did the surface S5. Their imposing on previously excavated archaeological features as complementary and controlling units offered disappointing results.

In the 2025 campaign, we will extend S2 and S3 north and west to fully survey Cx02 and Cx06, respectively continue exhaustive surveys in these units. We are also planning to open a new research unit east of S2, below the slope of the acropolis.

Bibliografie:

BALÁZS 2010 – Á. Cs. Balázs, *The Coţofeni site from Şincai – Cetatea Păgânilor (Mureş County)*. The 1996–1997 campaigns, Marisia, XXX, 2010, p. 7–24.

BERECKI, BALÁZS 2011 – S. Berecki, Á. Cs. Balázs, *Discoveries belonging to the Schneckenberg Culture from Şincai, Transylvania,* în: S.Berecki – E. R. Németh – B. Rezi (eds.), *Bronze Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş*, Bibliotheca Mvsei Marisiensis, Seria Archaeologica, IV, 2011, p. 59–76.

KÖNYÖKI, NAGY 1905 – Könyöki, J., Nagy, G., *A középkori várak*, Budapest, 1905.

LAZĂR 1977 – V. Lazăr, Aşezarea Coţofeni de la Şincai (jud. Mureş), *Marisia*, VII, 1977, p. 17–56

LAZĂR 1978 – V. Lazăr, Aşezarea Coţofeni de la Şincai (jud. Mureş) (II), *Marisia*, VIII, 1978, p. 35–56.

LAZĂR 1995 – V. Lazăr, *Repertoriul Arheologic al Județului Mureș*, 1995.

OROSZ 1898 – E. Orosz, *Mező-Sámsondi ősemberi telepei (1), Erdélyi Múzeum,* XV, Kolozsvár, 1898.

ROMAN 1976 – P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976.

Illustrations list:

Fig. 1. General overview of the researched area.
Fig. 2. A. Drone photo with S2 and S3, during research; B. Drone photo with Cx08 and Cx09; C. Drone photo with Cx10 and Cx11.
Fig. 3. Drone photo with T2.
Fig. 4. S4, view from south.
Fig. 5. S5, view from north.

Fig. 1. Vedere generală cu unitățile de cercetare

Fig. 2. A. S2 și S3, poză făcută cu drona; B. Cx08 și Cx09, poză făcută cu drona; C. Cx10 și Cx11, poză făcută cu drona

Fig. 3. T2, poză făcută cu drona

Fig. 4. S4, vedere dinspre sud

Fig. 5. S5, vedere dinspre nord

65. Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. *Punct: Dâmbul Cetății „Várdomb”*

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă), 9 (necunoscut)
Încadrare cronologică: 1 (Preistorie) 14 (Eneolitic), 151 (Epoca bronzului timpuriu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 33 (Epoca post-romană)
Cod RAN: 83384.01
Autorizație nr. 12/14.05.2024
Colectiv: Valerii Kavruk – responsabil științific; Dan-Lucian Buzea, Puskás József, Călin Dan Ștefan (MNCR).
Total finanțare: 15.000 lei MC; 15.000 MNCR.
Perioada desfășurării cercetărilor: 19.08 – 30.08; 10.09 - 12.09.2024

Situl de la Păuleni – *Dâmbul Cetății* este unul dintre cele mai amplu cercetate situri preistorice fortificate din estul Transilvaniei (Fig. 1/1). Situat aproape de granița dintre Transilvania și Moldova (cca. 10 km vest de județul Bacău), acesta este unul dintre cele mai relevante repere ale dinamicii interacțiunilor culturale dintre cele două provincii, de la Eneoliticul mijlociu până în perioada post-romană. Cercetările arheologice sistematice efectuate în acest sit din anul 1956 până în prezent[1] au distins în cadrul acestuia urme a nouă ocupări: 1. Cucuteni A1,2 / Ariușd I (cca. 4490-4250 cal BC); 2, Cucuteni A-B / Ariușd II / Bodrogkeresztúr (cca. 4200-4000 cal BC); 3. Coțofeni II (cca. 3300 – 3100 BC);4. Jigodin (cca. 2500–2200 cal BC); 5. Ciomortan (cca. 2150-1950 cal BC); 6. Wietenberg II (1950/1900-1800 cal BC); 7. Wietenberg III (cca. 1800-1650 cal BC); 8. Dacică (cca. 100 BC-100 AD); 9. Poienești-Vârteșcoi (?) (cca. 250-370 cal AD).Totodată, cercetările au scos în evidență urme a cinci până la șapte linii defensive formate din șanțuri și valuri care înconjoară incinta sitului ce ocupă platoul unui promontoriu natural de cca. 90 x 40 m și înalt de cca. 3 până la 5 m.

În anii 2019-2024, obiectivul prioritar al cercetărilor a fost dinamica sistemului defensiv aferent sitului. De aceea, aceste cercetări s-au concentrat asupra urmelor valurilor și șanțurilor, dintre care unele se observau cu ochiul liber iar altele au fost detectate prin prospectări geofizice și teledetecție. În acest scop, cercetările au fost efectuate în părțile vestică (S.III), nord-vestică (S.IV), nord-estică (S.I) și estică (S.V) a sitului. Aceste secțiuni au traversat marginile, pantele și poalele promontoriului ocupat de incinta sitului. Studierea profilelor stratigrafice ale celor patru secțiuni a prilejuit o mai bună cunoaștere a structurilor defensive, stabilirea raporturilor cronologice dintre acestea, precum și raportarea lor la perioadele de ocupare a incintei sitului. S-a putut astfel constata că situl a fost fortificat aproape în toate perioadele de ocupare a acestuia, mai puțin în cele ce sunt asociate cu vestigiile de tip Coțofeni și Jigodin.

Cercetările efectuate în anul 2024

În anul 2024 cercetările arheologice au fost desfășurate în partea estică a S.III, la marginea vestică a incintei sitului, în apropierea nordică de zona cercetată în anii 2020 – 2023. Cercetările anterioare a descoperit aici următoarele: o aglomerare de piatră atribuită, ipotetic, unui val defensiv ce suprapunea direct un nivel de ocupare asociat cu ceramica de tip Wieteberg II, printre pietre acestui presupus val fiind descoperite câteva fragmente ceramice specifice Wietenberg III; o poartă cu o depunere de patru indivizi incinerați pe loc, însoțiți cu vase ceramice de tip Ciomortan; un șir de gropi de pari care, după toate probabilitățile, reprezintă urmele unei palisade și totodată a porții în care se aflau cei patru indivizi incinerați; fragmente ceramice izolate de tip Coțofeni și Ariușd. Trebuie precizat faptul că în partea nordică a porțiunii cercetate în anul 2023, aglomerarea de pietre sus-menționat, brusc se întrerupea, ceea ce punea sub semnul întrebării ipoteza de lucru, conform căreia ea aparținea unui val defensiv.

Săpături din anul 2024, S.III. Pentru a verifica dacă presupusul val defensiv cu pietre continue sau dor prezintă o breșă, în anul 2024 a fost inițial deschisă o casetă cu de 2 x 6 m, despărțită de un martor de 2 m lățime față de marginea nordică a secțiunii III din anul 2023 (Fig.1/2). La o adâncime mică, de c. 0,1 m de la nivelul actual de călcare, a fost identificată o aglomerare de piatră, care cel mai probabil reprezintă continuarea celei cercetate anterior. Astfel, s-a confirmat ipoteza conform căreia aglomerarea de pietre reprezintă urmele unui val defensiv care delimita incinta sitului (Fig. 2/1).

Pe o lățime de c. 1 m de-a lungul aglomerării, pe latura ei interioară, la o adâncime de c. 0,3 m au fost identificate urmele unei arsuri puternice cu un sol ars la roșu (Fig. 2/2). Această arsură a fost identificată și sub aglomerarea de pietre. Sub aglomerarea de pietre, în jumătatea estică a secțiunii la o adâncime de c. 1-1,2 m s-a reușit identificarea unui șir de gropi de pari care au fost interpretate drept urmele unei palisade aferente perioadei Ciomortan de ocupare a sitului. Umplutura acestor gropi de pari a fost formată din pământ îmbibat cu șist local ars la roșu amestecat cu urme de lemn ars. În colțul sud-estic a fost observat urma unui șanț, continuarea celui descoperit în 2023. Raportul dintre acest șanț și aglomerarea de pietre este greu de precizat. Acest segment de secțiune fiind pe pantă aglomerarea de pietre nu s-a păstrat, probabil s-au rostogolit în vale.

Pentru o mai bună înțelegere a situației cu aglomerarea de pietre, la 0,5 m SV de secțiune s-a deschis o casetă cu dimensiunile de 1,5 x 8 m. În acest sector s-a excavat până la 0,1-0,5 m în jurul pietrelor. Și aici a continuat aglomerarea de pietre (val defensiv), iar sub acesta – un strat de ardere intensivă de culoare roșie. Trebuie menționat că arsura a fost observată și dincolo de perimetrul aglomerării de pietre.

În capătul nord-estic al șanțului ne-am adâncit până la rocă, acesta fiind atinsă la c. 1,6 m de la nivelul actual de călcare. În ambele secțiuni sub stratul de șist/dărâmătură, la o adâncime de -0,8 m,s-a observat un strat negricios (grosime variabilă de c. 0,2-0,6 m) cu material ceramic specific aparținând perioadei de ocupare *Coțofeni*. Sub acest strat,a fost identificat un sol de culoare brun-gălbuie, în care toate materiale ceramice aparțin ocupării din perioada *Ariușd*.

Principala observație în urma cercetărilor din această zonă a S.III., cu privire la gradul de ocupare al sitului în perioada eneolitică *Ariușd* și *Coțofeni*, se pare că există o

1 KAVRUK *et alii* 2023.

delimitare stratigrafică clară între aceste locuiri. Cercetările viitoare vor clarifica această situație arheologică.

Majoritatea materialului arheologic descoperit în anul 2024 este format din fragmente ceramice și câteva obiecte individuale. Acestea aparțin perioadelor de ocupare Ariușd, Coțofeni, Ciomortan și Wietenberg.

În anul 2024 au fost prelevate probe de cărbune și os pentru datare radiocarbon.

Concluzii și teme pentru cercetările viitoare.

Cercetările efectuate la Păuleni-Ciuc – Dâmbul Cetății (Várdomb) în anul 2024 au confirmat ipoteza inițială conform căreia, aglomerarea de pietre descoperită la marginea vestică a incintei reprezintă urmele unui val defensiv. În stadiul actual al cercetării, în legătură cu acest val sunt trei întrebări rămase neelucidate și care vor constitui temele viitoarelor cercetări. Prima dintre acestea vizează ruptura, lată de cca. 2,5 m, din acest val. Reprezintă ea indiciu unei porți de intrare prin val, sau ea se datorează unei intervenții ulterioare? A doua problemă este încadrarea cronologică a acestui val. Deocamdată, putem afirma cu mare grad de certitudine că acest val datează din perioada de după locuirea Wietenberg II, rămânând deschise ipotezele conform cărora acesta poate data din Wietenberg III, perioada dacică sau post-romană. A treia problemă legată de acest val este dacă aglomerările masive de pietre identificate în partea estică a sitului (unde acestea suprapun toate locuințele Wietenberg II), precum și în unele șanțuri defensive, aparțin aceluiași val defensiv.

Abstract

The Păuleni – Dâmbul Cetății is one of the amplest studied prehistoric fortified sites in Eastern Transylvania. Located close to the border between Transylvania and Moldavia, it is one of the most relevant landmarks for the dynamics of cultural interactions between the two provinces, from the Middle Eneolithic to the post-Roman period.

The research carried out in 2024 at Păuleni-Ciuc (Figure 1/1,2; 2/1,2) confirmed the initial hypothesis, according to which the agglomeration of stones discovered at the western edge of the enclosure represented the traces of a defensive rampart. At the present stage of research, there are three questions about this rampart which remain unanswered and which will be the subject of future research. The first of these concerns the break in the wall, which is about 2,5 m wide. Does it indicate an entrance gate through the wall, or is it the result of a later intervention? The second problem is the chronology of this rampart. For the moment, we can say with a high degree of certainty that this rampart dates from the period after the Wietenberg II occupation, while the hypotheses according to which it could date from the Wietenberg III, Dacian or post-Roman periods remain open. The third question related to this structure is whether the massive stone agglomerations identified in the eastern part of the site (where they overlap all the Wietenberg II dwellings), as well as in some defensive ditches, belong to the same defensive structure.

Bibliografie:

CAVRUC, BUZEA 2002 – Cavruc, V. – Buzea, D. *Noi cercetări privind epoca bronzului* în *aşezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anul 2001-2002*. Raport preliminar. *Angustia* 7, p. 41-88.

KAVRUK *et alii* 2022 – Kavruc, V. Buzea, D. Puskás, J. Ștefan, D., *The Păuleni-Ciuc – Dâmbul Cetății fortified site at the Crossroads of trans-mountain Connection Routes: the Dynamics of Cultural Diversity. Interplay, Ritual and Power in the Southeast Carpathian Region from ca. 4500 BC to 350 AD*, în: Sîrbu, V. – Ștefan, D. – Ștefan, M.-M. (eds.): *Hidden Landscapes. The Lost Roads, Borders and Battlefields of the South-Eastern Carpathians*. Târgoviște, p. 97-150.

Illustrations list:

Pl. I. Șoimeni Site, Păuleni-Ciuc commune, Harghita County. 1. Oblique aerial photograph taken from a medium altitude, indicating Trench III/2024 (marked with a red arrow); 2 – Vertical aerial photograph taken from a low altitude, showing the area investigated in 2024.

Pl. II. Șoimeni Site, Păuleni-Ciuc commune, Harghita County. Trench III of 2024. 1 – Features and fortification structures with stone and earth rampart located in the western sector of the site; 2 – Detail of the stone and earth rampart surrounding the plateau. View from the northeast.

1

2

Pl. I. Situl Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita.1. - Aerofotografie oblică de la altitudine medie în care este localizată Secțiunea III/ 2024 (cu săgeată roșie); 2 - Aerofotografie verticală de la altitudine mică în care este localizată zona cercetată în anul 2024

1

2

Pl. II. Situl Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Secțiunea III – 2024.1 - Complexe și structuri de fortificație cu val de pietre și pământ localizat în sectorul vestic al sitului;
2 - Detaliu cu valul de pietre și pământ care înconjura platoul. Vedere dinspre nord-est

66. Șoimești, com. Ceptura, jud. Prahova
Punct: Dealul Merez/La Merez

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu), 151 (epoca bronzului timpuriu), 152 (epoca bronzului mijlociu), 42 (epoca medievală)
cod RAN 132565.01; **Cod LMI:** PH-I-s.B-16214,
Autorizație nr. 90/15.05.2024
Colectivul: Alin Frînculeasa – responsabil ştiinţific; Octav Negrea (MJIA Prahova), Daniel Garvăn (MJ Buzău)
Finanțare: MC 25000 lei, MJIAP 10000 lei
Perioada desfășurării cercetării: aug. – sept. 2024

Situl arheologic se află la V de satul Șoimești, la N de Valea Semanului, la N-E de orașul Urlați, pe dealul *Merez* care are o altitudine maximă de 417 m. Din punct de vedere geomorfologic, zona în care este situat acest obiectiv arheologic corespunde dealurilor subcarpatice, masivul Istrița-Dealul Mare, segmentul Ceptura. Având în vedere dimensiunile considerabile ale sitului, topografia acestuia, pentru un control mai bun al săpăturii, dar și pentru strategia de cercetare asumată, am segmentat situl în mai multe areale denumite astfel: **arealul A** (zona de sud din apropierea șanțului/viroagă); **arealul B** (zona de est, complexul-*depozit de cenușă*); **arealul C** (zona de nord a platoului *Merez*, aflată la NNV de antenă) (Pl. I, II).

În sit sunt suprapuse patru așezări preistorice. Cea mai veche a sfârșit în urma unui incendiu care a distrus locuințele construite din lut și lemn. Oamenii au locuit aici în prima jumătate a mileniului IV î.Hr., materialele arheologice descoperite confirmând prezența unei comunități în care tradițiile Cucuteni reprezentate de tipul de locuință, ceramică, plastică zoomorfă, etc, coexistau cu cele de origine estică. Acestea din urmă modelau o ceramică cu cochilii pisate în pastă, uneori decorată cu șnurul. La Șoimești este cea mai vestică așezare cercetată sistematic în care apar materiale specifice culturii Cucuteni. După mult timp, la mijlocul mileniului III î.Hr. aici exista o comunitate Glina-Schneckenberg, în care regăsim bine reprezentate, atât elemente sudice, cât și cele transilvănene. Se remarcă ceramica, dar și uneltele din os, corn sau piatră. Următoare comunitate care ocupă acest deal este una de tip Odaia Turcului (2450-2250 î.Hr.). Ultima locuire, deocamdată marcată de câteva fragmente ceramice specifice, dar și de o dată C14-AMS, aparține culturii Monteoru (2200-1900/1850 BC).

***

În această campanie arheologică ne-am concentrat cercetarea în *arealul C*, în zona în care au fost descoperite 3 locuințe din epoca eneolitică, cultura Cucuteni (Pl. I/1-2). Au dorit să vedem dacă între suprafețele/secțiunile cercetate mai pot fi alte construcții (între L.1 și L.2) (Pl. I/2). Tot în acesată zonă se găsește un bogat material preistoric, spațiul părând a funcționa ca o zonă menajeră în care a fost degajat de către comunitățile din epoca bronzului matrialul abandonat/distrus, foarte bogat din punct de vedere al patrimoniului.

În *arealul C* au fost trasate și cercetate două noi secțiuni arheologice: secțiunea I (abreviat S.I/2024), trasată la 5 m vest de colțul platformei antenei; a avut 12 x 1 m, orientată sud-nord; secțiunea II (abreviat S.II/2024) trasată la 3 m est de secțiunea I și la 1 m est de colțul de NV al platformei de ciment a antenei de telefonie mobilă; a avut dimensiuni de 13 x 1 m, orientată sud-nord (Pl. I). Secțiunile au fost trasate paralel cu vechile suprafețe/șanțuri cercetate în campaniile anterioare. În amble secțiuni au fost descoperite numeroase materiale arheologice care pot fi atribuite locuirii din epoca bronzului timpuriu. În capătul sudic al S.II a fost descoperită o vatră, fățuită și mozaicată. Câteva fragmente ceramice, chirpici ars, dar și o piesă din piatră șlefuită (daltă), câteva unelte din silex datează din epoca eneolitică, reprezentată în sit de cultura Cucuteni.

Am continuat și cercetarea în *arealul B* (zona de est a sitului, la est de drumul de acces spre platou) în care au fost descoperit un *depozit de cenușă*, bogat în materiale arheologice datând de la jumătatea milenliului al III-lea î.Hr.. Am încercat să identificăm complexul/activitatea care a generat acest *depozit de cenușă*. Secțiunea a III-a fost plasată la vest de *depozitul de cenușă*, a avut 25 x 1 m, orientată nord-sud (Pl. I/8). A fost realizată și o taluzare a zonei de sud a complexului cu cenușă. Am putut observa limitele complexului arheologic, dar și prezența unui strat de locuire care a precedat această depunere și care datează tot din epoca bronzului.

În *arealul A*, în marginea sudică a șanțului/viroagă care separă *Merezul* de dealul aflat la sud de acesta, a fost descoperit un mormânt de inhumație, cu ritual creștin. Abreviat cu M.2, defunctul care era o persoană subadultă, era orientat vest-est, cu membrele superioare așezate pe abdomen (Pl. II). Pentru verificări suplimentare, la vest de mormânt am realizat o taluzare a aceluiași șanț. Nu au fost descoperite alte morminte, dar în schimb a fost identificat un nivel de locuire care poate fi atribuit perioadei timpurii a epocii bronzului. Precizăm că în *arealul A* în anul 2016 a fost descoperit un mormânt de inhumație preistoric (abreviat M.1) (Pl. II).

Dintre piesele mărunte descoperite în această campanie menționăm un topor cu gaură de îmânușare realizat din piatră, cuțite din piatră de tip *Krummesser*, din care o piesă întreagă (Pl. I/5), un pandantiv din canin de urs (Pl. I/6), mai multe unelte/arme din os de animale (dălțiță, vârf, împungător), o daltă de piatră șlefuită, râșnițe, o rotiță de car, fusaiole, frecătoare, foarte multă ceramică fragmentată, etc.

Abstract

In this archaeological campaign, we focused our research on area C, specifically the zone where three dwellings from the Eneolithic period, belonging to the Cucuteni culture, were discovered. We aimed to determine whether there might be other structures between the investigated surfaces/sections. We excavated two archaeological sections, but no Eneolithic dwellings were found there; instead, we uncovered materials in a secondary position dating back to the Bronze Age. We also identified a hearth from the same period. In area B, we opened a new section where we found isolated ceramic fragments, and in area A, we discovered a Christian burial.

Bibliografie:

FRÎNCULEASA *et alii* 2023 – Frînculeasa A., Mărgărit M., Garvăn D., Bălășescu A. (2023) *Industria materiilor dure animale din situl preistoric de la Șoimești – Merez (jud. Prahova)*, în: *CA*, XXX/2, p. 567-588.

FRÎNCULEASA *et alii* 2020 – Frînculeasa A., Garvăn D., Mărgărit M., Bălășescu A., Lazăr I., Frînculeasa M.N., Soficaru D.A., Molnár M., Georgescu M. (2020) Between worlds and elites at the beginning of Early Bronze Age at the Lower Danube: an pluridisciplinary approach to personal ornaments, *Archaeological and Anthropological Sciences*, 12, 9, 213, http://doi.org/10.1007/s12520-020-01177-0.

Illustrations list:

Pl, I. Aerial images with the researched sections and the layout of the Eneolithic dwellings discovered in the Șoimești site (1-2); section I (S.I/2024) (3); grouping with sections I and II (S.I/2024, S.II/2024) (4); stone knife (5), pendant (6), bone chisel (7); section III (S.III/2024) (8).

Pl. II. The Șoimești site (1) with the area where grave number 2/M.2 was researched (1-2); details of grave number 2/M.2 (3-4).

Pl. I. Imagini aeriene cu secțiunile cercetate și dispunerea locuințelor eneolitice descoperite în situl de la Șoimești (1-2); secțiunea I (S.I/2024) (3); grupaj cu secțiunile I și II (S.I/2024, S.II/2024) (4); cuțit de piatră (5), pandantiv (6), dălțiță din os (7); secțiunea III (S.III/2024) (8)

1

2

3

4

Pl. II. Situl de Șoimești (1) cu zona în care a fost cercetat mormântul numărul 2/M.2 (1-2); detalii cu mormântul numărul 2/M.2 (3-4)

67. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău
Punct: Piatra cu lilieci

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului), 213 (La Tène târziu)
Cod RAN: 48646.01
Autorizație nr. 109 din 15.05.2024
Colectiv: Sebastian Matei – responsabil științific (MJ Buzău); Tiberiu Vasilescu (IAB)
Finanțare: 25000 lei (MJ Buzău)
Perioada desfășurării cercetării: 17.06 – 13.07.2024

În campania din 2024 săpăturile arheologice s-au desfășurat pe Platou în secțiunile S30 și S33. De asemenea au fost deschise alte două noi secțiuni: S35 cu dimensiunile de 7 x 2,30 m și S34 cu dimensiunile de 4 x 4 m, ambele plasate în apropierea secțiunii S30. Amplasamentul și dimensiunile secțiunilor au fost dictate de amplasarea arborilor, dat fiind faptul că situl este împădurit.

Din cele 4 secțiuni cercetate, două dintre ele, respectiv S30 și S33 au fost finalizate.

În această campanie au fost cercetate integral sau parțial 10 complexe, dintre care 2 descoperite în campaniile anterioare și 8 descoperite în anul 2024.

Din cele 10 complexe cercetate, 8 aparțin perioadei dacice și 2 epocii bronzului.

În ceea ce privește complexele dacice avem următoarea situație: două structuri de locuire (cpl 133 și cpl 143), 4 gropi menajere (cpl 122, 145, 147, 148), o groapă de stâlp (cpl 146) și o vatră (cpl 144). Complexele din epoca bronzului sunt reprezentate de o groapă/alveolare (cpl 142) și o depunere de fragmente de râșnițe (cpl 141), ambele descoperite în S30.

Stratigrafia

Săparea integrală a secțiunilor S30 și S33 ne-a permis obținerea unor profiluri magistrale care redau situația stratigrafică a locuirii de pe Platou. Vom reda în continuare situația stratigrafică observată pe profilele de nord și sud din S30. Față de situația existentă în restul secțiunilor de pe Platou, în S30 se remarcă grosimea consistentă a depunerii arheologice atribuită epocii bronzului. De asemenea, în această zonă straturile sunt înclinate destul de puternic, fiind mai groase în partea superioară și mai subțiri spre pantă.

Sintetizat, situația stratigrafică se prezintă astfel:
- 0 – 0,20/0,25 m – vegetal de pădure;
- 0,20/0,25 – 0,40/0,50 m – strat cenușiu, cu aspect măzăros, ce conține numeroase fragmente ceramice de factură dacică, oase de animale, lipitură arsă și cărbune;
- 0,40/0,50 – 0,60/0,65 m – strat brun, cu aspect măzăros ce conține puține fragmente ceramice dacice și pietre. Acest strat se întindea pe o lungime de 2,5 m din aval spre pantă, având baza relativ dreaptă;
- 0,60/0,65 – 0,75/0,80 m – strat cenușiu ce conține fragmente ceramice monteorene de stil Ic3, baza acestuia fiind marcată de vetrele cpl 123 și 136. Acest strat pleacă din stânca nativă situată la est și merge pe o distanță de cca 3 m;
- 0,75/0,80 – 0,90/1,05 - strat cenușiu-gălbui, relativ compact, care se întindea pe toată lungimea profilului. Conține fragmente ceramice de factură monteoreană, stil Ic3.Din acest strat este săpată groapa cu ceașcă întreagă cpl 142;
- 0,90/1,05 – 1,10/1,15 m – strat gălbui cu zone cenușii, aspect clisos compact, ce conține fragmente ceramice de factură monteoreană, stil Ic3 și fragmente ceramice atribuite culturii Schnekenberg.
- 1,10/1,15 – argilă gălbuie, nisipoasă și stâncă nativă;.

Descoperirile de epocă dacică

Din cele 8 complexe dacice cercetate, cele mai bogate și interesante sunt structurile de locuire, puternic incendiate.

Complexul 133 (secțiunea S33) – rest de locuință incendiată, descoperită în campania din 2023. Ea se întinde pe o suprafață de 3,00 x 2,30, intrând în profilul de nord al secțiunii. S-a conturat clar la adâncimea de -0,45 m sub forma unei aglomerări masive de pereți arși de locuință și vase întregi sau parțial întregibile, baza fiind la cota de -0,55 m. Cea mai însemnată parte a acestui complex a fost cercetată în 2023, date fiind consemnate în raportul publicat în anul 2024[1].

Complexul 144 (secțiunea S35) - rest locuință parțial incendiată dezvelită în S35, carourile 1-2, la cota -0,25/0,30 m. Inițial s-a conturat ca o aglomerare masivă de lipitură arsă, împreună cu numeroase fragmente ceramice provenind de la mai multe vase parțial întregibile sau întregibile (cel puțin 4 borcane, o ceașcă-opaiț, două fructiere, o cană, un kantharos și un capac). Toată această aglomerare de materiale se întinde pe o suprafață de 3,40 x 2,30 m, intrând și în malurile secțiunii.

În interiorul locuinței a fost descoperită și o vatră *in situ* (**complex 144**). Aceasta avea o formă circulară, ușor bombată cu diametrul de 0,70 m.

Din cele 4 gropi descoperite, 3 au fost cercetate integral. Dintre acestea remarcăm gropile **cpl 122** și **cpl 145**. Prima, de formă tronconică, are baza săpată în stânca nativă, fundul fiind la cota de -1,85 m. Umplutura este foarte afânată, de culoare preponderent cenușie, amestecată cu pământ galben și pigment de cărbune. În partea inferioară a gropii au fost descoperite numeroase fragmente ceramice provenind de la borcane, cești-opaiț și fructiere.

Groapa 145 a fost observată la baza locuinței 133 din S33, fiind cel mai probabil legată de funcționarea acesteia. Groapa avea formă cilindrică, cu diametrul de 1,10 m și conținea o mare cantitate de lipitură arsă, în special în partea superioară, precum și numeroase fragmente de vase. La baza gropii, situată la cota de – 1,45 m, se afla o lentilă de cenușă și cărbune.

Materialul arheologic

Ca și în campaniile precedente cele mai numeroase piese arheologice descoperite sunt vasele ceramice, în mare parte fragmentare, dar și întregi sau întregibile, acoperind toată gama olăriei dacice de sec. I p.Chr. cum ar fi borcanele, ceștile-opaiț, fructierele și cănile. Marea majoritate au fost descoperite în dărâmăturile celor două locuințe precum și în umplutura gropilor menajere.

În ceea ce privește piesele din metal, remarcăm 4

1 MATEI 2024, p. 388-390.

lame de cuțit, două împungătoare, un vârf de săgeată și o catarama, toate din fier. Alături de fusaiole, cinci la număr, fragmentele de râșnițe din tuf vulcanic sunt prezențe constante, în această campanie fiind descoperite cinci fragmente provenind atât de la *meta* cât și de la *catillus*. Remarcăm de asemenea și două piese inedite, respectiv un fragment de figurină antropomorfă din lut și un fragment de mărgică din sticlă albastră.

Descoperirile de epoca bronzului

Cercetările arheologice efectuate din 2007, au evidențiat o slabă locuire din epoca bronzului în situl de la Târcov, materialele ceramice fiind relativ puține, iar complexele arheologice practic inexistente. Singurele zone unde s-au identificat complexe și strat foarte slab de cultură au fost pe Platou.

Deschiderea în anul 2022 a secțiunii S30 ne-a prilejuit investigarea zonei de locuire din epoca bronzului cu cea mai groasă depunere păstrată, având un maxim de 0,55 m. Cum secțiunea s-a încheiat în această campanie, am preferat o prezentare mai detaliată a descoperirilor de epoca bronzului pentru campaniile 2023-2024.

Ceea ce surprinde în S30, este numărul mare de complexe din epoca bronzului descoperite, 7 mai precis, densitatea lor fiind mai mare în partea de est, spre partea mai înaltă a Platoului. Dintre acestea, 4 sunt vetre (Cpl 121, 123, 136 și 137), două sunt complexe adâncite (Cpl 131 și 142) în timp ce Cpl 141 reprezintă o aglomerare de fragmente de râșniță și pietre plate.

În ce privește vetrele, 3 dintre ele, Cpl 121, 123 și 136 au fost identificate pe o suprafață de circa 2,5 m^2, la diferite adâncimi, cea mai de sus fiind Cpl 121 sub care, la aproximativ 7 cm, a fost descoperită Cpl 123, a 3-a vatră, Cpl 137, fiind situată la aproximativ aceeași adâncime cu aceasta din urmă, dar mai spre sud-est. Aceste două vetre stau și la baza celui mai de sus nivel de epoca bronzului. Structura acestor vetre este similară, cu o crustă de vatră de circa 1,5 cm, amenajate pe un pat de cioburi și, în cazul Cpl 123, pietre. Cioburile prezintă forme tipice pentru etapa Monteoru Ic3, unele având și decor cu benzi sau cercuri concentrice incizate. Ultima dintre vetre, Cpl 137, a fost descoperită în josul pantei, fiind distrusă încă din vechime și păstrându-se de la ea doar pământul înroșit de foc de sub structura ei.

De mare interes sunt complexele Cpl 131 și Cpl 142. Acestea reprezentau mai degrabă niște alveolări, adânci de circa 20-25 cm, cu dimensiuni de circa 0,80x0,60 m respectiv 0,60 x 0,70 m, săpate în sterilul dealului. Pe fundul Cpl 131 au fost depuse un bol cu corp bombat, așa numit „coif suedez”, decorat cu incizii în zig-zag și având pe margine perforații, împreună cu aproape jumătate dintr-un alt vas, de dimensiuni mai mari. Pe fundul la CPL 142 a fost depusă o ceașcă cu două torți, cu o formă tipică pentru etapa Monteoru Ic3, umplută cu pământ înroșit de foc, ce se găsea de altfel și în restul alveolării, alături de alte câteva fragmente ceramice și de câteva pietre.

Cea mai mare parte a materialul ceramic preistoric tipic descoperit în S30 și în celelalte secțiuni, poate fi atribuit stilurilor Monteoru Ic3 și Ic2, acesta din urmă fiind mult mai rar. De mare interes este însă identificarea, în cel mai de jos nivel, a numeroase fragmente ceramice cu decor Schneckenberg. Acestea nu au fost descoperite doar în S30 ci, răzleț, și în alte secțiuni. Chiar dacă până la acest moment nu avem un complex care să poată fi atribuit culturii Schneckenberg, materialul ceramic respectiv sugerează o datare mai timpurie pentru începuturile utilizării platoului de la Târcov – Piatra cu lilieci.

Abstract

In the 2024 campaign, the archaeological excavations took place on the Plateau in sections S30 and S33. Additionally, two new sections were opened: S35, measuring 7 x 2.30 m, and S34, measuring 4 x 4 m, both located near section S30. The placement and dimensions of the sections were dictated by the positioning of the trees, as the site is forested.

Out of the four sections investigated, two, namely S30 and S33, were completed.

In this campaign, a total of 10 features were investigated, two of which were discovered in previous campaigns and eight in 2024. Of the 10 features, 8 belong to the Dacian period and 2 to the Bronze Age.

Regarding the Dacian features, the following were found: two residential structures (features 133 and 143), four household pits (features 122, 145, 147, 148), one posthole (feature 146), and one hearth (feature 144). The Bronze Age features consist of a pit/alcove (feature 142) and a deposit of millstone fragments (feature 141), both discovered in S30.

During 2023-2024 campaigns of 2023-2024, was investigated the Bronze Age habitation area with the thickest preserved deposit.

The large number of Bronze Age complexes were discovered in S30, a total of seven, their density being higher in the eastern part, towards the higher part of the Plateau. Out of these, four are hearths (Cpl 121, 123, 136 and 137), two are sunken complexes (Cpl 131 and 142) while Cpl 141 represents an agglomeration of millstone fragments and flat stones.

Complexes Cpl 131 and Cpl 142 are of special interest. These were rather some very small pits, about 20-25 cm deep, with dimensions of about 0.80 x 0.60 m and 0.60 x 0.70 m respectively, dug into the hill’s native rock. On the bottom of Cpl 131, a bowl with a domed body, the so-called “Swedish helmet”, decorated with zig-zag incisions and having perforations on the edge together with almost half of another larger vessel, was deposited. On the bottom of CPL 142, a cup with two handles, filled with reddened earth, was deposited along with several other ceramic fragments and a few stones.

The ceramic material discovered can be attributed to Monteoru Ic3 and Ic2 stylistic stage but the presence in the lowest layer of numerous decorated sherds that can be assigned to Schneckenberg culture opens the discussion about the beginnings of the use of the plateau from Târcov – *Piatra cu lilieci*.

Bibliografie

MATEI 2024 – S. Matei, *Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău*, în: CCAR Campania 2023, Târgu Mureș, 2024, p. 388-390.

Illustrations list:

Fig. 1. Section 30 – northern profile. The pit of complex 142 is visible in the subsoil, with a whole cup deposited at the bottom.
Fig. 2. Section 30 – southern profile, showing the pit of complex 122 and the hearth of complex 136.
Fig. 3. Section 33 – base of the dwelling (complex 133) and pit of complex 145.
Fig. 4. Section 30 – complexes: complex 122 (Dacian pit) and complex 131 (Monteoru pit).
Fig. 5. Section 30 – hearth of complex 136 – detail of the hearth bed.
Fig. 6. Section 30 – complex 131 – detail of the "Swedish helmet" type vessel, discovered at the base of the complex.

Fig. 1. Secțiunea 30 – profilul magistral de nord. În grund se observă groapa cpl 142 cu ceașca întreagă depusă pe fund

Fig. 2. Secțiunea 30 – profilul magistral de sud, unde se observă groapa cpl 122 și vatra cpl 136

Fig. 3. Secțiunea 33 – baza locuinței cpl 133 și groapa cpl 145

Fig. 4. Secțiunea 30 – complexele cpl. 122 (groapă dacică) și cpl. 131 (groapă Monteoru)

Fig. 5. Secțiunea 30 – vatra cpl 136 – detaliu cu patul vetrei

Fig. 6. Secțiunea 30 – cpl 131 – detaliu cu vasul de tip „coif suedez", descoperit la baza complexului

68. Târgoviște, str. Calea Domnească nr. 181, jud. Dâmbovița

Punct: Curtea Domnească din Târgoviște

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 432 (evul mediu târziu)
Cod RAN: 65351.19; **Cod LMI**: DB-II-a-A-17237
Autorizația nr. 55/14.05.2024
Colectiv: Florin Gabriel Petrică – responsabil științific; Minodora Cârciumaru, Mihai Claudiu Năstase, Ovidiu Cîrstina (CNMCD Târgoviște), Adrian Ioniță (IAB)
Finanțare: 14463 lei (12500 lei - Ministerul Culturii, 1963 lei - CJ Dâmbovița, prin CNMCD Târgoviște)
Perioada desfășurării cercetării: 19.08 – 20.10.2024

În campania anului 2024, au fost trasate două secțiuni: S.8/2024 – orientată nord-est / sud-vest, în continuarea, spre nord-est, a S.6/2023, având dimensiunea de 4,20 x 2,50 m și S.9/2024 – orientată nord-sud, perpendiculară pe S.7/2023 și zidul de incintă al curții, cu dimensiunea de 14 x 2,50 m[1] (Pl. I.a).

S.8 – până la adâncimea de 0,90-0,95 m au fost interceptate, imediat sub stratul vegetal, urmele intervențiilor antropice de secol XX și îndeobște din secolul al XIX-lea. Astfel, la adâncimea de -0,40 m a fost descoperită baza unei gropi de depozitat varul, datând, cel mai probabil, de la refacerea din 1852 a bisericii Sfânta Vineri. Acest complex a suprapus un nivel de înhumări (sec. XVII-XVIII), aparținând cimitirului bisericii Sfânta Vineri. Au fost descoperite în această campanie nouă morminte (numerotate de la M.1 la M.9), orientate creștinește, vest-est, unele conținând și obiecte funerare (Pl. II.b).

Astfel, inventarul aparținând lui M.2 conținea un fragment de ornament (posibil cercel), cel al lui M.4, o monedă emisă în anul 1558 de către Ferdinand de Habsburg. Pe inelarul mâinii stângi al lui M.5, a fost descoperit un inel din aliaj, reprezentând stilizat două păsări afrontate, aflate de o parte și de alta a unui element vegetal (posibil un copac). Din groapa de înhumare a lui M.8, a fost recuperată o monedă, un *grosseto* ragusan din sec. XVII (emis în perioada 1617 - 1621[2], precum și un accesoriu vestimentar.

Începând de la cota -1,00 m, cu precădere în profilele de nord, vest și sud, s-a evidențiat prezența unor straturi succesive de umplere a unui complex de tip șanț (care, după noile cercetări, ar putea avea o formă trapezoidală, lucru sugerat de poziția stratigrafică a acestor niveluri, ce tăiau oblic suprafața secțiunii și care se adânceau până la cota de - 3,50 m) (Pl. II.a). Avem în discuție complexul arheologic urmărit încă din anii 2022-2023, asociat prezumtiv unui beci de locuință. La cota de - 2,00 m, s-a interceptat partea superioară a unui alt complex, în componența căruia intră numeroase fragmente de cahle și bucăți mari de chirpici ars secundar. Complexul depășește suprafața secțiunii cercetate, extinzându-se către nord, est și sud. Imediat deasupra acestui complex, în nivelul său de astupare/umplere, împrăștiate pe o suprafață restrânsă, au fost recuperate circa 30 de coarne, de dimensiuni variabile, toate cu urme evidente de tăiere, în scopul utilizării[3] (Pl. II.c)

Din acest complex, surprins parțial, au fost recuperate două cahle disc întregi și numeroase alte cahle de tip oală, aflate însă în stare fragmentară. După înregistrarea situației arheologice și ulterior degajarea stratului de chirpici (gros între 0,40 și 0,70 m) a ieșit la iveală o podină de lut, acoperită de un strat compact de arsură, provenit de la lobde carbonizate. În mod plauzibil, putem considera că situația arheologică descoperită reflectă o realitate privind arderea și prăbușirea într-o pivniță a structurii supraterane de lemn și chirpici a unei locuințe, prevăzută cu o instalație de încălzit, respectiv o sobă (Pl. III.a, b).

Situația nu este inedită, pe teritoriul curții domnești fiind documentate arheologic mai multe asemenea complexe, unul dintre acestea fiind situat la o distanță de circa 100 m vest, imediat la sud de Biserica Mare Domnească. Astfel, în anul 1976, a fost descoperit beciul unei locuințe medievale, arse, în interiorul căruia au fost evidențiate resturile unei sobe prăbușite de la nivelul superior[4]. Cercetarea integrală a acestui beci a condus la descoperirea unor elemente concrete de datare, mai precis monede emise de Mircea cel Bătrân anterior anului 1396. Analogia între descoperirile mai vechi (campaniile anilor 1961-1986) și cele din 2024 sunt edificatoare, în sensul că există similitudini între tipologia cahlelor aparținând respectivelor locuințe de lemn (distruse, așa cum înclinăm să credem, către anii 1394-1396). Pentru determinare, vor fi efectuate datări radiocarbon.

Situația arheologică surprinsă în S.8 are o importanță majoră pentru înțelegerea istoriei habitatului urban anterior implantării curții domnești, dar și în ceea ce privește artefactele recuperate întregi sau restaurabile *in integrum*. De aceea, se impune cu prioritate continuarea cercetării, astfel încât să fie relevată întreaga suprafață a complexului de tip locuință, precum și extinderea pe măsura investigării perimetrului către nord, pentru o mai bună documentare a formei și funcției celui de-al doilea complex relevat, cel de tip șanț. Analiza stratigrafică și planimetrică indică o anterioritate a locuinței de lemn distrusă prin incendiere, față de complexul de tip șanț.

În ceea ce privește S.9/2024 (Pl. I.b), facem precizarea că aceasta a fost cercetată până la adâncimea de -1,10 (la sud) și -1,40 la nord, respectiv până la nivelul de călcare asociat secolelor XVIII-XIX. Insuficiența resurselor financiare ne-a *obligat* să suspendăm temporar lucrările în această secțiune. Astfel, în suprafața cercetată, în molozul de sec. XIX (1803), s-au descoperit două mici fragmente de piatră sculptată, între care un cap de balustradă, un fragment de sfeșnic din ceramică, precum și ceramică caracteristică epocii moderne.

A fost descoperită și baza unei structuri de cărămidă, de tip pilon sau picior de sprijin al unei suprastructuri de lemn, aparținând, după poziția apropiată zidului de incintă,

1 Mulțumim prietenilor Ionuț Vicențiu Chiose și Vlad Mihăescu, care au trudit alături de noi și în această campanie.
2 Determinată cronologic de colegul Aurel Vâlcu de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București, căruia îi mulțumim și cu acest prilej.
3 Pentru descoperiri similare, v. PETRICĂ, CÂRCIUMARU, NĂSTASE 2023, p. 131-150.
4 CONSTANTINESCU, IONESCU 1980, p. 53-75; Pentru același tip de locuință, v. Diaconescu 1998, p. 54-70.

foarte posibil, drumului de strajă (Fig. 2). Are o formă dreptunghiulară, de 1,40 – 0,90 m, fiind situată la 0,75 m sud de zidul de incintă. Cărămizile din structura sa au dimensiuni de 26 x 15 x 4,5 cm și 29 x 17 x 4 cm, specifice secolului al XVII-lea. Structural, prezintă un rând de cărămizi la exterior, legate cu mortar, iar la interior sunt așezate ordonat cărămizi nelegate cu liant. Lângă această structură, se afla un grup de cărămizi recuperate din acest pilon de zid, semn al unei demantelări de sec. XIX.

Abstract

The archaeological research in 2024 was carried out in Sector C of the Princely Court precinct, the new investigations being both a continuity and an extension of the campaigns of 2020-2023. The research was carried out in the space between the „Sf. Parascheva" Church to the east, the Lady Bălașa's House to the north, the enclosure wall to the south and the Dionisie Lupu's House to the southwest, after, in the same area, in the previous four campaigns, in addition to numerous complexes, were discovered the remains of a medieval wall dwelling, called L1C, of which only the cellar walls were preserved. These were carefully worked from stone alternating with rows of brick, with a thickness of 0.60 m. The dimensions of the L1C complex are 16 x 6.20 m, with the access point into the cellar opened on the southeast side through a vaulted corridor. During the 2022 and 2023 campaigns, the presence of an older complex, dating back to the 15th century, was observed, superimposed and implicitly chronologically succeeded by the stone dwelling was observed. Through the 2024 campaign, we tried to obtain more detailed information about this complex, to which are added discoveries - the most important being a cellar belonging to a burnt wooden dwelling - fundamental for the history of the urban habitat before the rise of the Princely Court in this area, better termed as the pre-aulic chronological sequence.

Bibliografie:

CÂRCIUMARU 2010 – Cârciumaru, M., *Inițiative de conservare și concepte de restaurare*, în: *Anuarul Institutului de Cercetare Socio-Umane*, Sibiu, vol. XXVI, p. 117-138.

CÂRCIUMARU, PETRICĂ 2023 – Cârciumaru, M., Petrică, F.G., *În umbra puterii. Interpretări privind locuința de secol XV descoperită la Curtea Domnească din Târgoviște*, în: vol. îngrijit de Monica Dejan cu un cuvânt înainte de Maria Magdalena Székely *Artă și civilizație medievală (ediția XXVII) - Familii, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească (secolele XV-XVII)*, Suceava, p. 82-105.

CÂRCIUMARU, PETRICĂ 2024 – Cârciumaru, M., Petrică, F.G., *Vase din sticlă descoperite la Târgovişte şi împrejurimi (sec. XVI-XVIII). Contribuţii arheologice asupra unui ritual funerar*, in: vol. îngrijit de Monica Dejan cu un cuvânt înainte de Maria Magdalena Székely, *Artă și civilizație medievală (ediția XXVIII). Lucrurile și cuvintele*, Suceava, p. 111-162.

CONSTANTINESCU, IONESCU 1980 – Constantinescu, N., Ionescu, C., *Asupra habitatului urban la Târgoviște înainte de 1394. Repere din vatra curții domnești*, în: *SCIVA*, 31, 1, p. 53-75.

CONSTANTINESCU *et alii* 2009 – Constantinescu, N., Ionescu, C., Diaconescu, P.-V., Rădulescu, V., *Târgovişte reşedinţă voievodală (1400-1700). Cercetări arheologice (1961-1986)*, Cetatea de Scaun, Târgovişte, p. 160-161.

DIACONESCU 1998 – Diaconescu, P., *Cercetările arheologice de la Curtea Domnească din Târgoviște. Campaniile 1979, 1984*, în: Valachica, 15, p. 54-70.

GIOGLOVAN, OPROIU 1975 – Gioglovan, R., Oproiu, M., 1975, *Inscripții și însemnări din județul Dâmbovița*, I, Muzeul Județean Dâmbovița, p. 145-146.

PETRICĂ *et alii* 2021 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Năstase, M.C., Ioniță, A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița. Punct: Curtea Domnească din Târgoviște*, Campania 2020, în: *CCAR, a LV-a SNRA*, 29-31 oct. 2021, Sibiu, p. 278-285.

PETRICĂ *et alii* 2022 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Năstase, M.C., Grăjdan, F., Ioniță, A., David, C., *Târgoviște, jud. Dâmbovița. Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, Sector C, incinta bisericii „Sf. Vineri", Campania 2021,* în: *CCAR*, Campania 2021, a LVI-a SNRA, 26-28 mai, Oradea, p. 366-367.

PETRICĂ *et alii* 2023 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Năstase, M.C., Grăjdan, F., Ioniță, A., 2023, *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească nr. 181*, în: *CCAR* campania 2022 Târgoviște, p. 381-385.

PETRICĂ, CÂRCIUMARU 2023 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., *Leul lui Iuda? Despre amuleta descoperită la Curtea Domnească din Târgoviște. Interpretări cu privire la simbolistica artefactului*, în: vol. îngrijit de Monica Dejan cu un cuvânt înainte de Maria Magdalena Székely *Artă și civilizație medievală (ediția XXVII) - Familii, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească (secolele XV-XVII),* Suceava, p. 59-81.

PETRICĂ, CÂRCIUMARU, NĂSTASE 2023 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Năstase, M.C., *Cercetări arheologice preventive în orașul medieval Târgoviște – Strada Calea Domnească, nr. 192*, în: *MCA*, XIX, p. 131-150.

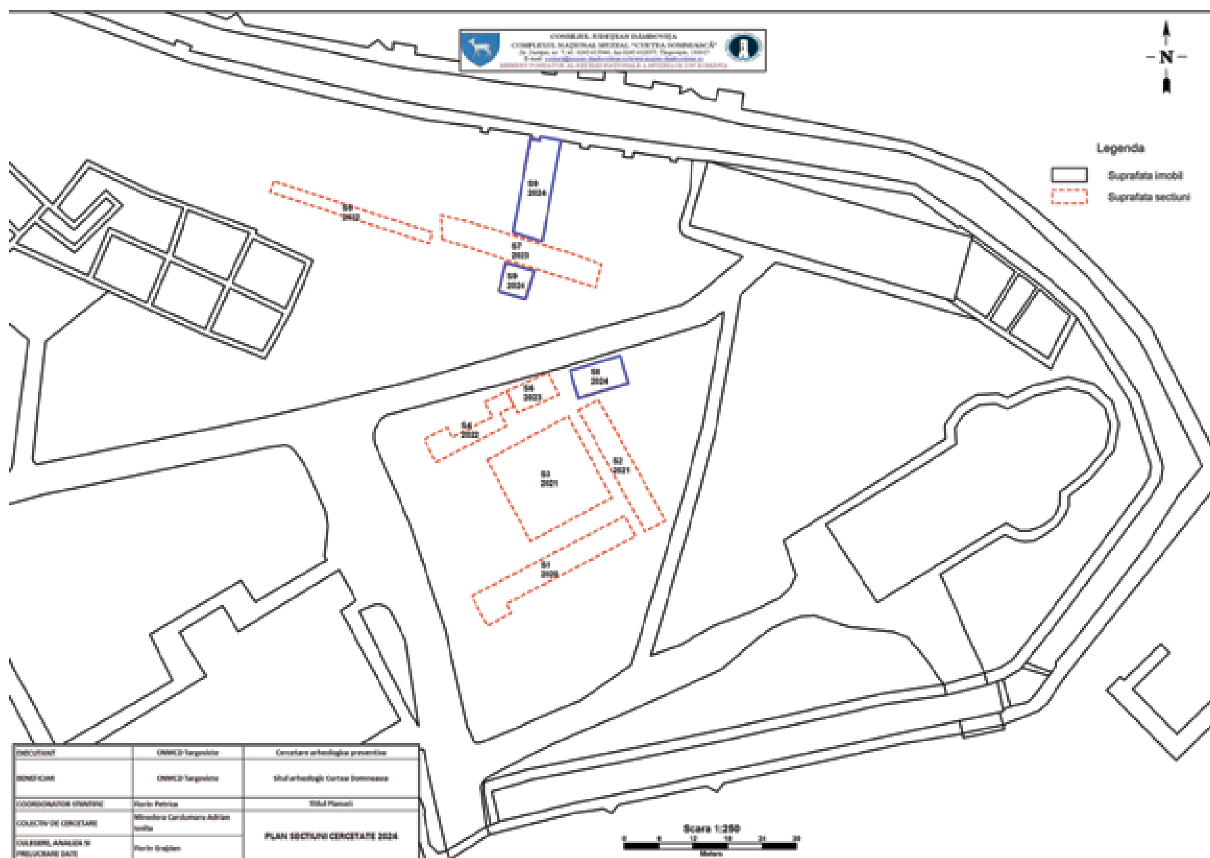
PETRICĂ, CÂRCIUMARU, IONIȚĂ 2024 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Ioniță, A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească nr. 181, Campania 2023*, în: *CCAR*, Târgu Mureș, p. 391-395.

Illustrations list:

Pl. I. a. Princely Court of Târgoviște. Sector C. Archaeological sections plan; b. Section 9/2024. Brick structure - pillar. 17th century.

Pl. II. Section 8/2024. a. archaeological complex - trench /northwest corner of section; b. level of burials belonging to St. Parascheva church's cemetery; c. animal horns with use traces.

Pl. III. Archaeological complex - lodge. 14th century. a. clay floor; b. collapsed heating system (stove).

a

b

Pl. I. a. Curtea Domnească din Târgoviște. Sectorul C. Amplasarea secțiunilor arheologice; b. Secțiunea 9/2024. Structură de cărămidă, tip pilon. Secol XVII

a

b

c

Pl. II. Secțiunea 8/2024. a. complex, tip șanț/colțul de nord-vest al secțiunii;
b. nivel de înhumări aparținând cimitirului bisericii „Sf. Vineri"; c. coarne cu urme de prelucrare

a

b

Pl. III. Complex, tip locuință de lemn. Secol XIV. a. podină de lut; b. instalație de încălzit (sobă), prăbușită

69. Tilişca, com. Tilişca, Jud. Sibiu
Punct: Dealul Căţănaş

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (aşezare fortificată), 122 (cetate), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 153 (Epoca bronzului târziu), 161 (Hallstatt timpuriu), 162 (Hallstatt mijlociu), 212 (La Tène mijlociu), 213 (La Tène târziu)

Cod RAN: 145916.01

Autorizaţie nr. 94/ 15.05.2024

Colectiv: Gheorghe Vasile Natea – responsabil ştiinţific; Mihail Chideșa, Adrian Georgescu, Christian Kaiser, Ecaterina Natea, Florentin Perianu, Maria Raluca Teodorescu (MN Brukenthal), Silviu Istrate Purece (ULB Sibiu)

Total finanțare: 75000 lei, Ministerul Culturii, Consiliul Județean Sibiu, Asociația Cetatea Dacică Tilișca

Perioada desfășurării cercetării: 1.06.2023 – 30.09.2024

Scurtă prezentare a sitului:

Dealul Căţănaş este situat în imediata apropiere a drumului care duce din Galeş spre Tilişca, pe partea dreaptă; din Săliște el apare ca un masiv înalt, ascuţit, al cărui vârf domină întreaga vale. Spre est se învecinează cu vatra Galeşului, spre vest cu dealul „Cetate" (de care este despărţit printr-o şa extrem de bine conturată), iar spre sud este mărginit de vatra Tilişcăi. În partea de nord are din nou ca vecin un deal, „Dumbrăghiţa", dincolo de care se ridică „Dealul Furcilor", ale cărui prelungiri merg până departe spre nord, despărţind depresiunea Săliştei de cea a Secaşului.

Înălţimea „Căţănaşului" atinge în partea sud-vestică 712 m, ridicându-se deasupra comunei Tilişca cu peste 100 de metri.

Cetatea dacică de la Tilișca a intrat în circuitul ştiinţific încă de la sfârşitul secolului XIX, existenţa sa fiind semnalată de către Király Pál în anul 1892; aproximativ șaizeci de ani mai târziu a fost redescoperită, de către Gheorghe Ruga, profesor de istorie în Tilișca și de inginerul Ioan Floașiu din Galeș. Prima perieghează a fost efectuată în primăvara anului 1957, de un colectiv al Muzeului Național Brukenthal, condus de prof. Nicolae Lupu, directorul instituției. Acesta începea primele săpături arheologice sistematice doi ani mai târziu (9 septembrie 1959), săpături ce au durat, fără întrerupere, până în anul 1965. Între anii 2003-2006 cercetările au fost reluate sub coordonarea dr. Dumitru Popa, apoi, din anul 2018 și până în prezent, de colectivul mai sus menționat, rezultatele fiind publicate într-o serie de studii.

Aşezările de pe Căţănaş aparţin ambelor epoci ale fierului: Hallstatt, când s-au ocupat porţiuni mai puţine şi mai restrânse ca suprafaţă şi nu s-a intervenit asupra formei terenului decât, cel mult, pentru amenajările fiecărei locuinţe în parte și La Téne, când s-au construit terase, aşezarea fiind împărţită în două zone, una superioară (platoul) - de pe care se poate supraveghea cu uşurinţă spre est bazinul Cibinului, vizibil cu ochiul liber până la Sibiu, iar spre nord bazinul superior al Secaşului (cu o perspectivă până în apropierea oraşului Sebeş, aflat în județul Alba) și alta inferioară, constituită din cele 23 de terase, amplasate pe laturile de nord și nord-vest. Versantul sudic al Căţănaşului, foarte abrupt, nu a avut nevoie de fortificaţii; în schimb, cel nordic şi cel vestic au impus construirea a două valuri de apărare pentru ocrotirea incintei. Datată de la mijlocul secolului II î. Chr. până la cucerirea romană, cetatea de la Tilișca - „*Căţănaș*" este una dintre cele mai importante din această zonă.

Obiectivele cercetării: În campania din anul 2024 ne-am propus continuarea cercetării pe marginea întărită a platoului superior.

Rezultatele cercetării:

Pe marginea întărită a platoului superior s-a continuat cercetarea în suprafața 1/2023, în scopul cercetării integrale a acesteia (Fig. 1). În carourile 6 – 25, între -0,60 și -0,80 m se află un strat de cultură datat în secolului I î. Chr, în care s-au conturat și cercetat gropile de stâlp ce aparțin atelierului pentru prelucrarea pieilor; gropile, de formă circulară, au diametre cuprinse între 0,30 - 0,50 m și adâncimi de 0,50 – 0,75 m (Fig. 2). Inventarul, bogat, este compus dintr-un număr mare de materiale arheologice, în speță fragmente ceramice (modelate cu mâna și la roată, majoritatea aparținând vaselor de tip borcan, dar și altor tipuri - căni, fructiere, străchini, ulcioare, cești), la care se adaugă piese din fier, între care amintim un cosor (Pl. I/1), un cuțit pentru curățarea pieilor (Pl. I/2) și un ac pentru cusut (Pl. I/3). La adâncimea de -0,80 m – 0,90 m se află un strat de depunere, iar sub acest strat, între -0,90 m și -1 m se găsește un strat de cultură datat în perioada hallstattiană, compus dintr-un pământ de culoare neagră, cu resturi masive de cărbune, multe materiale ceramice (modelate cu mâna, de culoare neagră, roșiatică, cafenie sau castanie, lustruite la exterior, uneori și în interior, unele fiind decorate cu caneluri paralele), osteologice și fragmente mărunte de chirpic (Fig. 3). Din acest strat s-au conturat mai multe gropi de stâlp, ce provin de la o locuință cu două încăperi, ambele cu câte o vatră de foc de formă ovală, cu dimensiuni de 1/1,10/0,55 m, amenajate pe un strat de pietricele amestecate cu fragmente ceramice (Fig. 4).

În carourile 26 - 35 s-a continuat cercetarea șanțului în care au fost amplasați stâlpii palisadei, evidențiată prin trei șiruri de gropi de stâlp (descoperite și cercetate parțial și în campania din anul 2023), ce coboară până la adâncimea de -2,20 m (Fig. 5). În umplutura șanțului au fost descoperite, pe lângă fragmente ceramice, și obiecte din metal, printre care amintim o fibulă din fier (Pl. I/4), un fragment de oglindă din bronz (Pl. I/15) și un manșon cilindric din argint (Pl. I/17).

În colțul nord-vestic al suprafeței, în carourile 24, 25, 29 și 30, a fost descoperită o groapă circulară (G. 8), cu diametrul de 1,40 m și adâncimea de 0,50 m (Fig. 6), în a cărei umplutură a fost descoperită o dăltiță din fier (Pl. I/5) și o cantitate mare de ceramică.

În partea de sud a suprafeței a fost cercetat nivelul de cultură dacic (sec. I î. Chr.), compus din pietre de râu și stâncă locală (Fig. 7); aflat la o adâncime cuprinsă între -0,50 m - -0,80 m, acesta conținea numeroase fragmente ceramice, specifice civilizației dacice, între care amintim fusaiole (Pl. I/12), dar și piese din fier: un fragment de seceră (Pl. I/7), dălți (Pl. I/6), o scoabă (Pl. I/8), cuie (Pl.

I/9), un vârf de săgeată (Pl. I/10), un pinten (Pl. I/11)), la care se adaugă un fragment de oglindă (Pl. I/13), o verigă cu nodozități (Pl. I/14) și un inel de jug (Pl. I/16), toate din bronz. În carourile 11a – 15a și 16a – 20a, sub acest nivel, au fost cercetate două șanțuri cu gropi de stâlp în interior, săpate în stânca nativă a dealului (Fig. 8).

Toate artefactele descoperite în această campanie au intrat în patrimoniul Muzeului Național Brukenthal Sibiu.

Cercetarea din această campanie a dus la descoperirea unor elemente noi, precum locuința cu două încăperi, ce aparține nivelului datat în Hallstatt, sau cele două șanțuri cu gropi de stâlp, ce aparțin probabil fie unor îngrădituri, fie unui sistem de susținere a terasei III. Obiectivele viitoarei campanii arheologice sunt următoarele:

- continuarea cercetării valului de apărare situat în marginea platoului superior, prin prelungirea profilului vestic (pe axa sud-nord) al suprafeței S1/2023, printr-o secțiune cu dimensiunile 10 x 2 m; aceeași suprafață va fi extinsă în toată partea sudică cu 8 m, pentru a ne lega de suprafața 42, cercetată între anii 1960-1962. Astfel, obținem un martor stratigrafic continuu, prin care putem documenta relația dintre terasa III și marginea întărită a platoului superior;
- deschiderea unei unități noi de cercetare, la baza dealului, în punctul numit *Progradia Veche*, cu scopul stabilirii stratigrafiei din această zonă.

Abstract

In the 2024 campaign, we planned to continue the research in 1/2023 surface situated on the reinforced edge of the upper plateau, with the aim of digging it in its entirety (Fig. 1). The 1st century BC dated layer was researched, in which pillar pits belonging to a leather processing workshop were outlined and dug. At a depth of -0.90/-1 m, a Hallstatt period layer was discovered, containing massive amounts of charcoal, ceramic, osteological materials and small fragments of adobe (Fig. 2). Several pillar pits were outlined in this layer, which comes from a two-room dwelling, both with an oval-shaped hearth (Fig. 3).

In 26 – 35 squares, the research of the palisade ditch was continued, highlighting three rows of post holes, which descend to a depth of -2.20 m (Fig. 4).

In the northwestern corner of the surface, a circular pit (G. 8), with a diameter of 1.40 m and a depth of 0.50 m, was discovered (Fig. 5).

In the southern part of the surface, the research focused on the level belonging to the Dacian civilization (1st century BC), located at a depth between -0.50 m and -0.80 m (Fig. 6). It contained numerous archaeological artifacts specific to this civilization. Below this level, two ditches with post pits inside were investigated (Fig. 7).

The research in this campaign led to the discovery of new archaeological complexes, such as the two-room dwelling belonging to the Hallstatt-dated level or the two ditches with post pits.

The future archaeological campaign objectives are the following:

- continuing the research of the defensive wall located on the edge of the upper plateau thus obtaining a continuous stratigraphic witness, through which we can document the relationship between Terrace III and the fortified edge of the upper plateau;

- opening a new research unit, at the base of the hill, at the point called Progradia Veche, to establish the stratigraphy of this area.

Illustrations list:

Fig. 1. General image of Surface I.
Fig. 2. Post pit, belonging to the leather processing workshop.
Fig. 3. Stepping level dating to the Hallstatt period.
Fig. 4. Pole pits, belonging to the Hallstatt period abode.
Fig. 5. Palisade pits.
Fig. 6. Pit. 8.
Fig. 7. Dacian culture level.
Fig. 8. Trench with post pits.
Pl. I. Archaeological discoveries from the 2024 campaign.

Fig. 1. Imagine de ansamblu a Suprafeței I

Fig. 2. Groapă de stâlp, ce aparține atelierului pentru prelucrarea pieilor

Fig. 3. Nivel de călcare din perioada hallstattiană

Fig. 4. Gropi de stâlp, ce aparțin locuinței hallsttatiene

Fig. 5. Gropi de palisadă

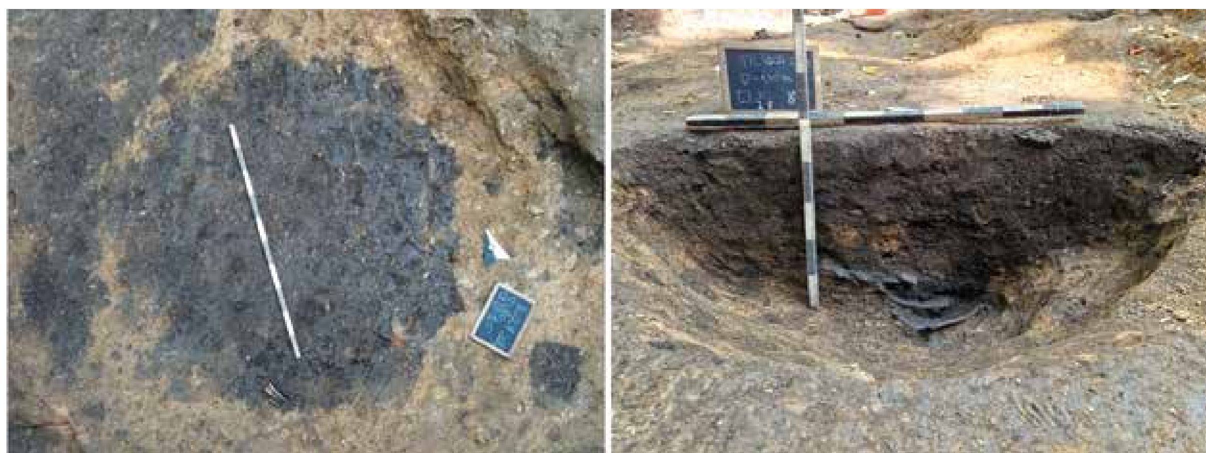

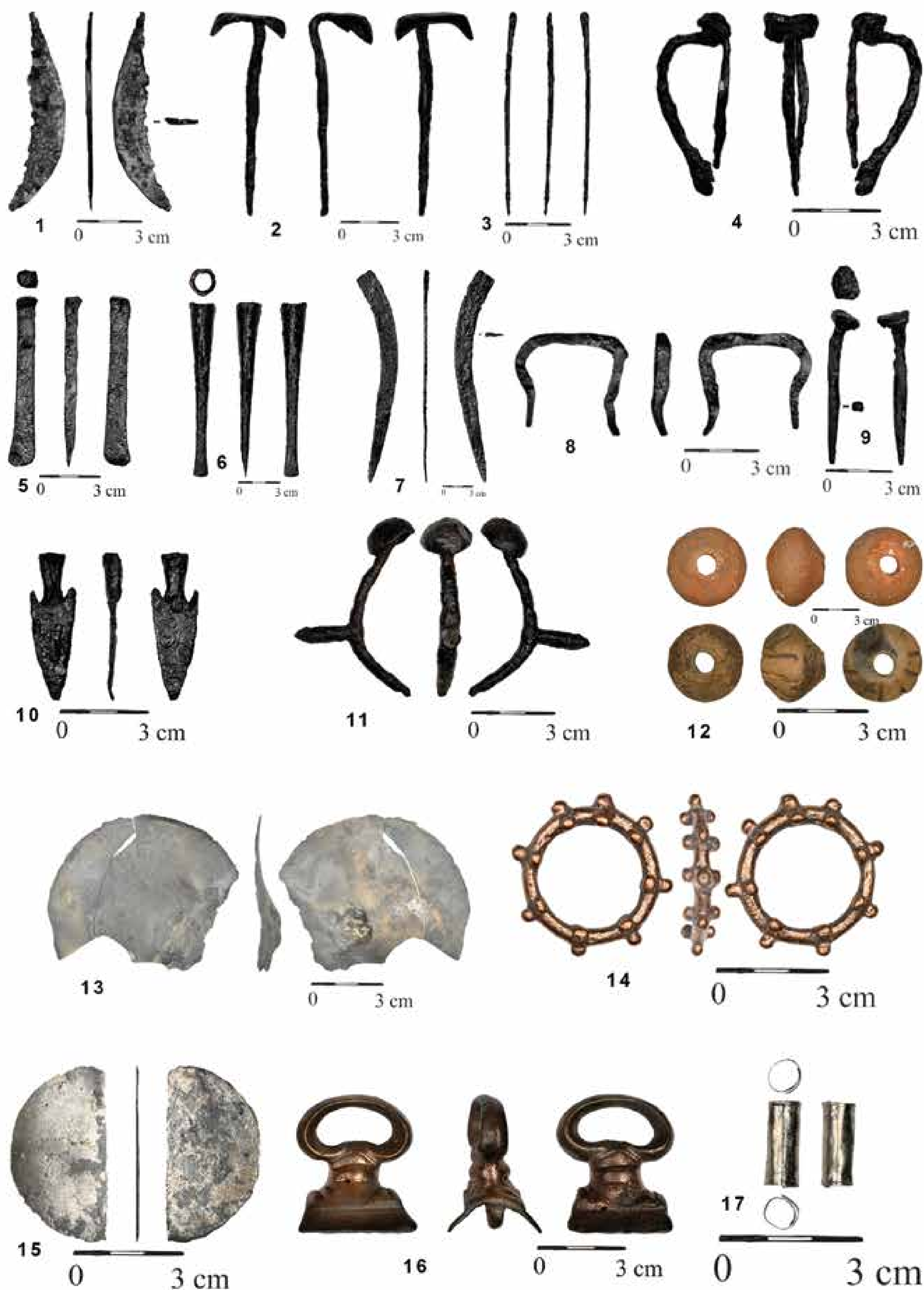
Fig. 6. Groapa 8

Fig. 7. Nivel de cultură dacic

Fig. 8. Șanțuri cu gropi de stâlp

Pl. I. Materiale arheologice descoperite în campania 2024

70. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Cetate - Sector VII (*intra muros*)

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare urbană), 11 (locuire civilă), 12 (locuire militară), 121 (castru)
Încadrare cronologică: 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 42 (Epoca migraţiilor), 431 (Epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 63063.01-12
Autorizație nr. 14/ 14.05.2024
Colectiv: Ioan Carol Opriș (FIUB) – responsabil științific; Alexandru Rațiu (MNIR) – coordonator sector VII, Ioan Carol Opriș (FIB-UB), Raluca Moței, Ioana Manea (MMB), Mihai Duca (INP); Instituția organizatoare a cercetării arheologice: MINAC
Finanțatorul cercetării arheologice: 40000 lei, MNIR
Perioada desfășurării cercetării: 4.08 – 25.08.2024

Cercetarea sistematică din anul 2024 s-a concentrat la sud și vest de comandamentul (*principia*) de epocă romană târzie, unde începând din campania 2018 urmărim o situație arheologică complexă, cu suprapuneri multiple, databile între secolele IV și VII p.Chr.

Obiectivul/rezultatul cercetărilor arheologice din 2024

În cadrul campaniei din 2024 de la Capidava am aprofundat cercetarea zonei situată la sud de *principia*, încercând să surprindem și să înțelegem limitele păstrate ale edificiului cu peristil. Cercetarea a continuat apoi și la vest de cele două edificii, pentru a degaja complet strada beta, cercetată parțial în campaniile anterioare. Principalul motiv pentru care am continuat cercetarea străzii beta se datorează observației că edificiul cu *peristyl* este, la fel ca și *principia*, aliniat cu ieșirea principală la această stradă.

O altă direcție de interes a fost extinderea cercetărilor prin deschiderea unor noi suprafețe pentru dezvelirea colțului castelului târziu din sfertul sudic al cetății, datat în primele decenii ale secolului VII p.Chr. Acest demers ar putea oferi informații valoroase referitoare la sistemul de fortificare al ultimei incinte romane de la Capidava, într-un moment important pentru datarea abandonării întregului limes dunărean al Scythiei.

În cadrul campaniei din 2024 am reușit să ne axăm și pe cercetarea gropilor evidențiate în plan încă din campaniile precedente, aplicând metoda de golire pe jumătate, cu înregistrarea profilului interior.

Cercetarea s-a desfășurat între 04– 25 august 2024, cu un colectiv sub coordonarea MNIR, care mai reuneşte specialişti şi studenți, masteranzi, doctoranzi de la FIB-UB și arheologi de la MMB.

Metodologie

Prima faza a săpăturii a însemnat, ca în fiecare an, curățarea suprafețelor cercetate în anii trecuți, îndepărtarea geotextil-ului (utilizat în conservarea primară) și a vegetației. După faza de pregătire a terenului a început cercetarea arheologică, echipa constând din 4 arheologi (Alexandru Ratiu – MNIR, Ioan C. Opriș – FIB și Raluca Moței și Ioana Manea - MMB), 6 muncitori zilieri (plătiți din fonduri MNIR), 10 studenți (FIB – UB) și doi doctoranzi voluntari. Zonele destinate cercetării au fost împărțite în suprafețe de 4 x 4 m. Suprafața totală cercetată a fost de aproximativ 192 mp, cu o adâncime medie de 0,8 m.

În campania din anul 2024, în sectorul VII, au fost deschise 9 noi unități de săpătură, numerotate S56 – S64, dar cercetarea a continuat și în multe alte suprafețe deschise în anii anteriori (Pl. 1).

Metodele de înregistrare a rezultatelor săpăturii au fost cele uzuale: desen de săpătură cu scara de 1:20 cm, fotografii digitale, fotografi perpendiculare din dronă, caiet de săpătură și de pachete (fizic și digital). La finalul cercetării s-a făcut o ridicare topografică. Înregistrarea materialului arheologic descoperit s-a făcut contextual.

Stratigrafia generală a săpăturii

Contextul nr. 1 - nivelul vegetal actual, de culoare brun cenușiu închis (negru), cu grad de compactare scăzut, frecvente rădăcini şi urme de rădăcini, permeabil, cu foarte puţine materiale contemporane remaniate, rar şi materiale arheologice, în special fragmente tegulare; are o grosime de cca. 0,10 – 0,15 m;

Contextul nr. 2 - nivel antropic, sediment de culoare cenuşiu închis, omogen, grad de compactare foarte scăzut, conţine fragmente ceramice de mici dimensiuni, oase animaliere, fragmente rulate de ţigle şi cărămizi şi pietre nefasonate de mari dimensiuni. Acest context reprezintă nivelul de bordeie medio-bizantine de secole IX-XI p.Chr.; are o grosime de maximă de 0,30 m.

Contextul nr. 3 - nivel antropic, sediment de culoare brun-închis, structură granulară, relativ eterogenă, ce reprezintă nivelul de locuire de sfârşit de secol VI p.Chr., ultimul al cetăţii în integralitatea sa. Conţine artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de ţigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,20 – 0,30 m. Contextul este mărginit la limita sa inferioară de o podea lutuită, de culoare galben deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,15 m. Nivelul este incendiat.

Contextul nr. 4 - nivel antropic, sediment de culoare brun-gălbui, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol V p.Chr. Conţine artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de ţigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15–0,20 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea lutuită, de culoare galben-deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,10 - 0,15 m.

Contextul nr. 5 - nivel antropic, sediment de culoare brună, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol IV p. Chr. Conține artefacte din ceramică si fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea din cărămizi prinse în mortar pe o substrucție din lut bătătorit.

Contextul nr. 6 - nivel antropic, sediment de culoare galben-maronie, structură prăfoasă, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de sec. II – III p.Chr. Conține artefacte din ceramică si fragmente din vase de sticlă, dar şi materiale din bronz sau fier. Are o grosime de cca. 0,40 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos fie de un pavaj din pietre de râu (în cazul stradelelor), fie de o podea din lut bătătorit.

Descrierea unităților de săpătură

Scurt istoric al săpăturii

În 2018 s-au deschis cinci secțiuni, numerotate S24-S27 şi S30, cercetate până la nivelul podelei de sec. IV p.Chr. O parte dintre acesta erau dispuse în interiorul clădirii *principia*, care reprezenta principalul obiectiv al cercetării de atunci. De asemenea, s-a deschis şi S27 în colțul de nord al edificiului principal, unde cercetarea a ajuns la nivelul de locuire roman târziu. Cercetarea a continuat și în S23 (deschisă la finalul campaniei anterioare, în 2017), unde s-a descoperit o parte dintr-un peristil al unei clădiri de mari dimensiuni. În decursul campaniei din anul 2019 au fost deschise 6 noi unități de săpătură, numerotate S31-S36, dar cercetarea a continuat și în alte suprafețe deschise în campanii anterioare și astfel s-a definitivat cercetarea propriu-zisă a clădirii comandamentului (*principia*) de fază târzie. În 2021 am mai deschis 6 noi suprafețe de săpătură, de această dată situate toate la sud de *principia*, numerotate **S38-S43**, dar concomitent s-a continuat cercetarea și în alte două suprafețe (**S29**, **S34** și **S35**) deschise anii anteriori. În 2022 s-au deschis nouă secțiuni (S44-S52) și s-a continuat cercetarea în suprafețele deschise anterior (S38, S41-43). Martorul dintre S38, S47 și S32 și S33 a fost demontat, materialul arheologic fiind recuperat și înregistrat conform.

În campania din anul 2023, în sectorul VII au fost deschise 3 noi unități de săpătură, numerotate S53 - S55, dar cercetarea a continuat și în multe alte suprafețe deschise în anii anteriori (vezi Pl. I). De asemenea suprafețele S 43, 46 și 48 au fost prelungite cu câte 2 metri înspre sud.

În campania din anul 2024, în sectorul VII, au fost deschise 9 (nouă) noi unități de săpătură, numerotate S56 – S64, dar cercetarea a continuat și în mai multe alte suprafețe deschise în anii anteriori.

Suprafața S56 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la S de S55 și la E de S52. În această suprafață s-a cercetat, în cadrul campaniei din anul 2024, un zid orientat E-V, ce avea o lungime surprinsă de cca. 4 m și o lățime la nivelul de surprindere de cca 0,90 m. În această suprafață au fost descoperite numeroase fragmente ceramice (sec. VI p.Chr.), fragmente de sticlă (între care se remarcă multe picioare de pahar și un fragment de fructieră), cuie, piroane și scoabe din fier, un fragment de fibulă, o mărgea din lut, trei fusaiole, două greutăți, patru opaițe fragmentare, două monede și o piesă din os prelucrat.

Suprafața S57 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la S de S51, la E de S40 și la V de S58. În această suprafață s-a săpat până deasupra nivelului de surprindere al zidului de incintă târzie. Din această suprafață au fost descoperite fragmente ceramice (sec. VI p.Chr.), fragmente de sticlă, piroane din fier și două opaițe fragmentare.

Suprafața S58 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la S de S52, la E de S57 și la V de S59.

În această suprafață s-a continuat cercetarea zidului de incintă târzie, care este foarte afectat pe partea dinspre Dunăre. În această suprafață au fost descoperite fragmente ceramice (sec. VI p.Chr.), un picior de pahar din sticlă, piroane și fragmente de piese din fier, un împungător din os, o verigă din bronz, fragmente de piese din bronz și două monede.

Suprafața S59 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la S de S56 și la E de S58. În această suprafață s-a continuat cercetarea zidului de incintă târzie, care este foarte afectat pe partea dinspre Dunăre. În această suprafață au fost descoperite fragmente ceramice (sec. VI p.Chr.), fragmente de pahar din sticlă, un fragment de greutate și un cui fragmentar din fier.

Suprafața S60 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la V de S49 și S50 și la N de S61. În această suprafață s-a săpat pentru a surprinde latura vestică a zidului de incintă târzie, care avea o lățime de 2,2 m. În timpul cercetărilor s-a putut observa faptul că Strada β a fost suprapusă de zidul de incintă pe o porțiune din traseul său spre sud.

Suprafața S61 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la V de S48 și S49, la S de S60 și la N de S62. În această suprafață s-a săpat pentru a continua cercetarea laturii vestice a zidului de incintă târzie.

Suprafața S62 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la V de S48, la S de S61 și la N de S63. În această suprafață s-a săpat pentru a surprinde colțului sud-vestic al zidului de incintă târzie.

Suprafața S63 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la V de S64 și la S de S62. În această suprafață s-a săpat la sud de zidul de incintă, unde a fost descoperit un alt zid aparținând unei clădiri mai timpurii.

Suprafața S64 (dimensiuni de 4 x 16 m) este situată la E de S63 și la S de S48, S46, S43 și S42. În această suprafață s-a săpat pentru a se identifica plinta (eventual șanțul de scoatere) zidului de incintă al fortificației de început de sec. VII. Cercetarea este încă la început în această suprafață.

Săpăturile arheologice au continuat și în multe alte suprafețe deschise în anii anteriori:

Suprafața S39 (dimensiuni 4 x 8 m) este situată la N de S53 și la V de *principia*. În apropiere de profilul nordic al S39, în anul 2023 a fost cercetată o groapă de formă rotundă (**G7**), care a distrus strada *beta* și a fost amenajată în stânca naturală pe care stă cetatea romană de la Capidava. Anul acesta, la curățarea străzii β, care coboară dinspre NV spre S, au fost descoperite fragmente ceramice, fragmente de sticlă, două piroane din fier, iar în apropiere de groapa 7 a fost descoperită o monedă fragmentară din bronz.

Suprafața S53 (dimensiuni 6 x 4 m) este situată la S de S39 și la N de S50. A fost curățat traseul străzii β și s-a continuat cercetarea gropii 9 descoperită în cursul campaniei din 2023.

În S53, la V de edificiul cu absidă, a fost surprinsă o groapă (**G7**), ce avea o formă rotundă în plan și o formă de clopot în profil. La nivelul de surprindere prezenta dimensiunile de cca. 0,45-0,90 m. Groapa a fost cercetată pe o adâncime de 1,73 m, fără a fi epuizată. Cercetarea nu a fost încă finalizată și va face obiectul campaniei viitoare. Groapa a fost amenajată în stânca naturală pe care este așezată cetatea Capidava. Din umplutură au fost recuperate fragmente ceramice caracteristice secolelor IX-XI p.Chr. și oase de animal.

Suprafețele S49 și S50 sunt situate la V de suprafețele S33 și S47 și au fost deschise în anul 2022

pentru a putea urmări traseul Străzii β. Fiecare dintre cele două secțiuni are o suprafață de 4 x 4 m, cu o adâncime maximă de cca. 1,2 m. În cadrul acestei suprafețe a fost identificată o porțiune din Strada β care coboară dinspre NV spre S. În partea de SV (S48) a fost dezvelit zidul incintei târzii, cercetarea surprinzând cota de fundare, dar și stratul de arsură anterior, aferent incendiului masiv de la finalul secolului VI, identificat în întreaga cetate.

În S50 a fost surprinsă groapa (**G8**), suprapusă de un zid. Cercetarea nu a fost încă finalizată și va face obiectul campaniei viitoare.

La intersecția S50, S49 și S60 a fost surprinsă o groapă (**G16**) ce pare parțial colmatată (cu o adâncime de la nivelul de surprindere de cca. -2,30 m) față de nivelul de surprindere, a cărei cercetare va face obiectul campaniei viitoare.

Suprafața S33 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la N de S47 și la V de S32. În această suprafață, deschisă în anul 2019, a continuat cercetarea, unei gropi „de provizii”.

Tot în S33, la SV de edificiul cu absidă, a fost surprinsă o groapă de formă rotundă (**G4**), cu un diametru la nivelul de surprindere de cca. 1,12 m și care a fost cercetată pe o adâncime de cca. 1,88 m (Pl. VII). Groapa a fost amenajată în stânca naturală pe care este așezată cetatea Capidava. Din umplutură au fost recuperate fragmente ceramice, fragmente de sticlă, o scoabă, un piron, cuie, un ac, un inel cu sigiliu și două monede din bronz. Pavajul de pe latura nordică este construit ulterior.

Suprafața S47 este situată la N de S46 și la S de S33. În această zonă a fost curățat canalul de scurgere ce are legătura cu Strada *beta* și în care au fost descoperite mai multe cuie din fier, o monedă, respectiv un opaiț fragmentar. În această suprafață a fost surprinsă o groapă menajeră, umplută cu material fragmentar ceramic ce urmează a fi analizat.

Suprafața S32 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la N de S38, la E de S33 și la V de S28. În cadrul campaniei din acest an ne-am adâncit până la nivelul stâncii naturale. În această suprafață a fost descoperit un piron din fier.

Suprafața S38 (dimensiuni de 6 x 4 m) este situată la N de S43, la S de S32, la E de S47 și la V de S29. În această suprafață a fost surprinsă o groapă cu o formă ovoidală în plan (**G10**) și de clopot în profil (Pl. VI-VII). La nivelul de surprindere avea dimensiunea de cca. 1,22 – 1,44 m. Sub acest nivel a fost descoperită o amforă întreagă cu marcajul CT, datată în sec. VI p.Chr. În umplutură au fost descoperite fragmente ceramice, fragmente de sticlă și o monedă din bronz. Avea o adâncime de 1,16 m, iar baza măsura cca. 1,65 m.

Suprafața S28 și S23 (dimensiuni de 4 x 4 m) este situată la N de S29 și S36. În cadrul campaniei din acest an ne-am adâncit până la nivelul stâncii naturale. În această suprafață a fost surprinsă o groapă ce urmează a primi numerotare în momentul în care va începe săparea ei.

Suprafețele S35, S54, S55 și **S44** (dimensiuni 4 x 4 m fiecare) sunt situate la V de S34 și S45 și la nord de S52 și S56. În aceste suprafețe s-a continuat adâncirea pentru a cerceta extremitatea estică a *edificiului cu peristil*.

În această zonă au fost identificate patru gropi menajere.

Groapa 9 (Pl. VIII/1 și IX/1-2) avea o formă circulară, un diametru la nivelul de surprindere de cca 1,52 m și o adâncime de cca 0,30 m. Umplutura acestei gropi consta din pământ negru afânat ce conținea pietricele, fragmente ceramice, oase de animale și fragmente de la un obiect din fier. A fost amenajată în stânca naturală pe care este așezată cetatea Capidava. La 0,25 m față de latura nordică a fost observată o groapă circulară (amprentă de par) ce avea un diametru de 0,30 m și care a putut fi cercetată pe cca. 0,40 m față de baza gropii 9. Pe latura nord-vestică a fost surprinsă o piatră de moară, păstrată fragmentar. O altă piatră de moară, păstrată parțial (cu un diametru de cca. 0,60 m) se afla la cca. 15 cm S de G9.

Groapa 17 (Pl. VIII/1-2) avea la nivelul de surprindere dimensiunile de 0,85 x 1,10 m și a fost cercetată pe o adâncime de cca. 0,40 m. Umplutura era formată dintr-un pământ negricios friabil, amestecat cu pietriș, bucățele de cărbune, câteva fragmente ceramice și de sticlă.

Groapa 15 a fost descoperită lângă profilul estic al lui S55. Avea dimensiunile la nivelul de surprindere de cca. 0,70 m (până în profil) x 0,93 m și a fost cercetată pe o adâncime de cca. 0,68 m. A fost săpată în stânca naturală și din umplutură au fost recuperate fragmente ceramice, fragmente din două piese diferite din fier, două fragmente ale unui inel și o monedă din timpul împăratului Constantius II.

Obiectivele campaniei 2025

Pentru sectorul VII (*intra muros*) sunt legate în special de preocupările noastre de a afla răspuns la întrebările pe care le avem în legătură cu incinta fortificației de secol VII p.Chr. În acest sens, vom continua prioritar săpătura de degajare a incintei înspre SV, unde ar fi posibil să fi funcționat o amenajare de colț, eventual un turn. Pentru aceasta vom proiecta o suprafață de săpătură de 48 mp (4 x 12 m) la V de S 60-63 și o suprafață de alți 48 mp (4 casete de 4 x 4 m), la N de secțiunile menționate. Noua secțiune va îngloba, în partea ei de S, o fostă zonă de degajare a pământului din vechi săpături în interiorul cetății. Prin urmare va fi o săpătură grea, care va implica un aport uman sporit.

O altă zonă de interes este în partea de S a cercetării actuale, unde la sud-est de S 20, S 54-56 și S 59 intenționăm să extindem săpătura pentru a cerceta incinta târzie și pentru a stabili relația acesteia cu edificiile din colțul de sud al cetății. În această zonă intenționăm să deschidem patru noi casete (4 x 4 m).

În cele din urmă, dar nu în ultimul rând, ne dorim să definitivăm câteva obiective punctuale rămase în lucru din campania trecută, cum ar fi curățarea curtinei în secțiunile S 63 și S 64.

Abstract

During the 2024 campaign at Capidava in Sector VII (intra muros) of the site, the team extended the research of the area located South of the Late Roman Headquarters - *Principia* Building in order to better understand the limits of the peristyle building excavated in latter years. The research continued West of the two buildings in order to

completely bring to light the *beta* street, partially investigated in previous campaigns. The main purpose for which we continued the research of the *beta* street is that, according to first appearances, the peristyle building is, similarly to the *principia*, aligned with the main exit to this street. The results of this research are still pending on the processing of the data and material, as well as on new excavations planned in 2025.

Another point of interest was extending the excavation by opening new areas for the research of the corner of the small early 7th century fortlet in the southern quarter of the former *castellum*. We are actually searching for potential new information on the fortification system and traces of material evidence of the last Roman enclosure at Capidava. Such an opportunity could lead to important outcomes for dating and better comprehending the end of the Danubian *limes* in Scythia in the 7th century.

Illustrations list:

Pl. I. Capidava – Sector VII. Ortophotoplan of the excavation season 2024 with overlayed plan of the investigated surfaces.
Pl. II. Capidava – Sector VII. Ortophotoplan at the end of the excavation seasons 2023 (1) and 2024 (2).
Pl. III. Capidava - Sector VII. The peristyle building, ortophotoplan (1); sewer (2); capital and column bases reused in the structure of a 6th c. wall (3).
Pl. IV. Capidava - Sector VII. Sewer, eastward view (1) and drone view (2).
Pl. V. Capidava - Sector VII. The curtain wall: northward view from surfaces S62, S48, S46, S43, S42 and S40 (1); northward view from surfaces S60 și S61 (2); detail of the northern side of the curtain wall (3).
Pl. VI. Capidava - Sector VII. Surface S38 and pit G10 at the top level (1-2).
Pl. VII. Capidava - Sector VII. Pits G4, G10 and G16, eastward view at the end of the excavation season 2024.
Pl. VIII. Capidava - Sector VII. Surfaces S44, S55, S35 and S 54, pits G9 and G17 at the top level (1), respectively at the end of the excavation (2).
Pl. IX. Capidava - Sector VII. Surface S55, and pit G9 at the top level (1), respectively at the end of the excavation (2).

Suprafețe deschise în campaniile anterioare și în care s-au continuat cercetările arheologice și în anul 2024

Suprafețe deschise în anul 2024

Suprafețe propuse pentru extinderea cercetărilor în campania 2025

Pl. I. Capidava – Sector VII. Ortofotoplan al săpăturii din 2024 cu suprapunerea planului suprafețelor cercetate

Pl. II. Capidava – Sector VII. Ortofotoplan de la finalizarea săpăturii în 2023 (1) și în 2024 (2)

Pl. III. Capidava - Sector VII. Edificiul cu peristil, ortofotoplan (1); canalul de scurgere (2); capitel și baze de coloană integrate în structura unui zid de secol VI p.Chr. (3)

Pl. IV. Capidava - Sector VII. Canalul de scurgere, vedere de la vest la est (1) și vedere din dronă (2). / Capidava - Sector VII. Sewer, eastward view (1) and drone view (2)

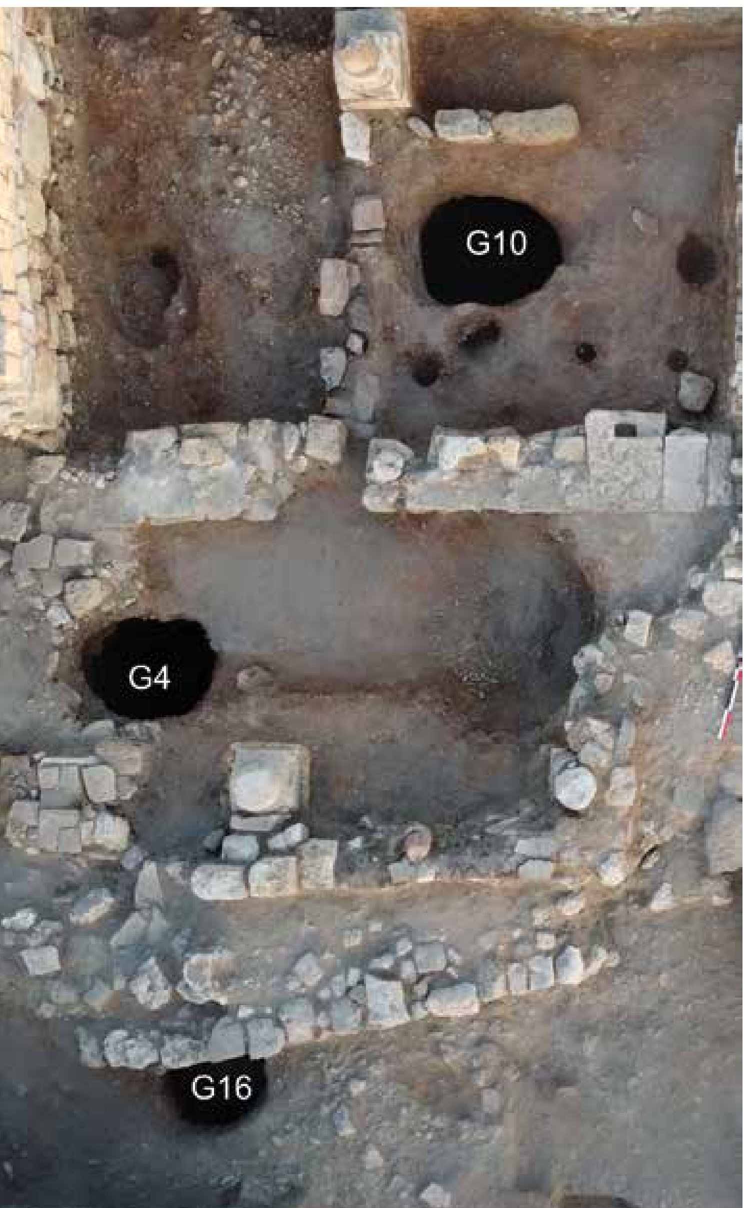

Pl. V. Capidava - Sector VII. Zidul de incintă: vedere de la sud la nord din S62, S48, S46, S43, S42 și S40 (1); vedere de la sud la nord din S60 și S61 (2); detaliu cu fața nordică a zidului de incintă (3)

Pl. VI. Capidava - Sector VII. S38, G10 la nivelul de surprindere (1-2)

Pl. VII. Capidava - Sector VII. G4, G10 și G16, vedere de la vest la est la terminarea cercetărilor din 2024

Pl. VIII. Capidava - Sector VII. S44, S55, S35 și S 54, G9 și G17 la nivelul de surprindere (1) și la terminarea cercetărilor (2)

Pl. IX. Capidava - Sector VII. S55, G9 la nivelul de surprindere (1) și la terminarea cercetărilor (2)

71. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Cetate - Sectorul de E (sectoarele II, IV-V)

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare urbană), 11 (locuire civilă), 12 (locuire militară), 121 (castru)
Încadrare cronologică: 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 42 (Epoca migraţiilor), 431 (Epoca medievală timpurie)
Codul RAN: 63063.01-12
Autorizație nr: 14/ 14.05.2024
Colectiv: Ioan Carol Opriș (FIUB) – responsabil științific; Tiberiu Potârniche (MINAC)
Finanțare: 20000 lei, MNIR
Perioada desfășurării cercetării: 11.09 – 26.09.2024

Sectorul de EST - sectoarele IV - V (Pl. I, Pl. II): Cercetările arheologice desfășurate în sectorul estic al cetății de la Capidava au debutat în data de 11 septembrie 2024, având ca scop principal continuarea investigațiilor realizate în campaniile precedente în zona încăperii C5, plasată la est de edificul E2, precum și reluarea cercetărilor din proximitatea arterei principale, în aria ocupată de carourile Q72-Q73 / R72-R73. Durata redusă a campaniei din anul 2024 nu a permis o extindere semnificativă în suprafață, rezultatele obținute aducând însă noi informații referitoare la gradul de ocupare și utilizare a spațiului din aria cercetată.

Încăperea C5 (Pl. I): Amplasamentul are lungimea de 10,60 m și lățimea de 4,90 m, motiv pentru care ne-am propus cercetarea acestuia prin trasarea a patru secțiuni dispuse perpendicular pe curtina F. Datorită faptului că încăperea prezintă două căi de acces, prima situată pe latura de est, iar cea de a doua pe latura de sud, lățimile secțiunilor propuse au fost dictate și de accesul și metoda de evacuare a pământului din săpătură. Nu în ultimul rând, menționăm faptul că pe amprenta edificiului au fost identificate două baze de piatră cu rol de susținere a pilelor necesare susținerii acoperișului, iar pentru verificarea legăturii stratigrafice am ales trasarea secțiunii 3, tangentă la una dintre acestea, modificând astfel echilibrul dintre secțiunile proiectate.

Scopul pentru care am decis reluarea cercetării în această zonă este acela de a verifica traseul și situația incintei din acest segment, prin raport cu informațiile recent descoperite în încăperea C8A. Cercetările au fost reluate în campania din anul 2022, pentru a fi aprofundate în cea din anul 2023, fiind investigate secțiunile SI respectiv SIII. În urma cercetării arheologice efectuate a fost descoperită o serie de complexe anterioare, între care amintim G6 (groapă de amenajare a unui dolium), G7 (cuptor), G10 (groapă/ șanț de tiraj), precum și un zid de piatră notat Z1/C5, realizat din blocuri de talie mijlocie, legat cu pământ și care a fost demantelat la ultimul nivel de călcare identificat în interiorul încăperii C5.

În campania din anul 2024 cercetările s-au concentrat în perimetrul secțiunii SIV, fiind identificat un nou complex – G14 – chiar de la debutul lucrărilor (Pl. III). Complexul reprezintă resturile unui posibil bazin, cvasidreptunghiular și se localizează în colțul sudic al încăperii C5, fiind suprapus de laturile de vest și de sud ale acesteia. Bazinul a fost realizat din fragmente de cărămizi, aranjate cu grijă; păstrează lungimea de 2,10 m și lățimea de 1,60 m. Lățimea zidurilor perimetrale ale bazinului este variabilă, latura de nord având doar 0,32 m, în timp ce latura estică 0,45 m. În ceea ce privește elevația, pe toată suprafața complexului au fost identificate cel puțin trei asize păstrate. În interiorul complexului, baza bazinului a fost pavată integral cu dale de cărămidă, fiind folosită aceeași tehnică, anume material de construcție reutilizat dispus îngrijit; din cauza presiunii acumulate de umpluturile ulterioare, pavajul a fost surprins ușor afectat, parte din dale fiind mutate față de planimetria inițială. Adâncimea interioră a complexului variază între 0,30 – 0,26 m.

Complexul G14 este mărginit către est de zidul Z1/C1 și suprapune complexul G10 (șanț de tiraj) cercetat în campania 2023. Resturile de arsură, fragmentele de grătare ceramice, forma precum și amplasamentul acestuia probează o posibilă conexiune cu instalația de *hypocaustum* localizată în vecinătate, alipită de curtina G și amenajată în încăperile C2-C3-C4. În egală măsură, prezența unui edificiu termal privat, documentat în încăperea C13, dovedește posibila conexiune a traseului, fără a avea astăzi argumente suficiente. Obiectivele campaniei viitoare se vor concentra pe identificarea relației dintre cele două complexe (G10 - G14), dar și pe verificarea traseului de alimentare a instalației din C13.

Încăperea C17 - carourile Q72-Q73 / R72-R73 (Pl. I): zona este situată în vecinătatea străzii principale, pe partea dreaptă, în sensul accesului dinspre poarta de sud a fortificației. Este delimitată prin prezența unui trotuar supraînălțat, amenajat cu blochete de calcar de talie medie, învecinându-se spre sud cu încăperile edificiului E1, respectiv încăperea C14. Cercetările anterioare au fost sistate după campania din anul 2007 (Pl. IV a). Cu acel prilej au fost demontate o serie de locuințe medio-bizantine (bordeie) investigate anterior, următorul nivel înregistrat fiind cel reprezentat de un strat puternic bulversat, specific distrugerii de la sfârșitul secolului al VI-lea p.Chr. În urma degajării depunerilor amintite, printre multiplele fragmente de elemente de acoperiș au fost descoperite și câteva piese interesante, respectiv un *turibulum* ceramic, precum și o serie de fragmente de marmură provenite de la o *mensa sacra*. Pe laturile de est, respectiv cea de vest, erau vizibile parțial extremitățile zidurilor perimetrale ale încăperii C17.

În campania din anul 2024, cercetările au fost reluate și în acest segment, suprafața fiind împărțită în două secțiuni dispuse paralel. Pentru început a fost efectuată o curățare și o îndreptare a martorului existent spre carourile P71 - Q71 - R71, obținându-se astfel primele rezultate și anume latura de nord a încăperii C17 (Pl. IV b.).

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă similar în ambele secțiuni investigate. Cercetările au debutat la adâncimea de -1,10 m față de cota 0 a sectorului și s-au finalizat la adâncimea de -1,70 m. După îndepărtarea resturilor de acoperiș, moloz și alte elemente specifice ale nivelului de dărâmătură a rezultat un nivel de călcare bine delimitat, amenajat pe un strat de sol galben, tasat, care păstrează într-o proporție însemnată urmele unei șape de

mortar alb. Cercetarea a relevat existența unui dalaj de cărămidă, realizat din piese de formă rectangulară (cca. 0,32 x 0,32 m), aflate din păcate în poziție secundară, probabil datorită perturbărilor ulterioare din perioada medio-bizantină. Au fost recuperate 14 astfel de dale, întregi sau fragmentare, unele dintre acestea fiind decorate cu motive animaliere realizate prin împunsături succesive în pasta crudă. Tot dintre resturile de dărâmătură au fost recuperate alte câteva fragmente de marmură, provenite probail de la *mensa* descoperită anterior. Materialul ceramic este relativ puțin și puternic fragmentat, remarcându-se însă câteva capace de vase de bucătărie, precum și câteva instrumente de iluminat grupate în partea nordică a încăperii.

Nivelul de călcare menționat a putut fi documentat și prin alte elemente prezente în interiorul încăperii C17. Astfel, în caroul R72 a fost identificat complexul G15 – groapă de amenajare a unui vas de provizii (*dolium*) (Pl. V c, d, e), dezafectată încă din antichitate. Complexul este de formă alungită-eliptică, are dimensiunile de 1,90 x 1,40 m; a fost conturat la adâncimea de -0,60 m, oprindu-se la -1,30 m.

Resturile vasului, partea superioară a acestuia, precum și un capac fragmentar potrivit cu vasul amintit au fost identificate pe nivelul de conturare al complexului G15, dar mai spre est, în amprenta caroului Q72.

Sub aspect constructiv, încăperea C17 se remarcă prin câteva particularități; în urma cercetării arheologice efectuate în campania din anul 2024 au fost identificate trei dintre laturile stabilimentului: latura de nord (Pl. V a), dispusă perpendicular pe via principalis, ce reprezintă latura lungă a încăperii și măsoară 7,60 m, precum și laturile de est și de vest, care delimitează perimetrul între încăperea C13 și trotuarul conectat la artera principală a fortificației. Pe latura nordică a fost identificat accesul în încăpere, spațiul dedicat acestuia fiind unul generos - 1,20 m. Din zidul perimetral se păstrează 4 asize de piatră legată cu pământ, blochetii de calcar de talie medie și mică fiind organizați îngrijit. Partea superioară a zidului a fost realizată din cărămizi de chirpic dispuse în coloane pe armături de nuiele. Un detaliu al acestei tehnici a putut fi surprins în proximitatea colțului de NV al încăperii (Pl. V b). Latura de vest, conectată la strada principală, a fost documentată deopotrivă, relevând un zid lat de 0,60 m, realizat din piatră legată cu pământ.

Materialele utilizate în alcătuirea acestuia sunt diverse, atât ca morfologie, cât și ca proveniență, fiind întâlnite blochete de calcar fățuite, dar și piatră măruntă sau monumente epigrafice ajustate. În campania din anul 2024 au fost documentate 7 asize păstrate (Pl. V c).

Latura sudică a încăperii nu a fost încă identificată și din acest motiv nu sunt cunoscute lungimile reale pentru laturile de est și de vest. Datorită amplasării accesului pe latura de nord putem lua în considerare o eventuală alipire față de zidul nordic a edificiului E1 și implicit a încăperii C14, aspecte pe care le propunem spre rezolvare în campania viitoare.

Totuși, un alt aspect care tradează deschiderea mare a stabilimentului recent identificat este reprezentat de prezența unor baze de stâlpi, de formă cvasipatrulateră. Stâlpii sunt realizați din zidărie folosind piatră medie, acoperiți la partea superioară de câte o piesă litică de dimensiuni apreciabile. Până în prezent au fost identificate 8 astfel de baze, 7 fiind dispuse echidistant pe laturile de est, nord și vest ale încăperii C17 iar cea de-a opta în zona centrală. În linii generale, cele opt baze păstrează dimensiuni sensibil egale de aproximativ 0,60 x 0,60 m. În absența perforațiilor sau a suprafețelor litice șlefuite, dar și datorită unor analogii recente observate în campaniile din anii 2019 – 2020, în interiorul încăperii C9, putem estima faptul că pe aceste baze, stâlpi de lemn solizi erau utilizați pentru susținerea acoperișului (Pl. VI a).

Alături de săpătura arheologică propriu-zisă, o componentă importantă a activităților desfășurate în sectorul estic al fortificației de la Capidava pe parcursul campaniei din anul 2024 a fost reprezentată de operațiunile de conservare prin acoperire. Datorită faptului că în anumite perimetre cercetarea arheologică s-a încheiat, fiind efectuată până la nivelul stâncii naturale, am considerat oportună acoperirea suprafețelor cercetate pentru a preîntâmpina riscurile de surpare precum și deteriorarea vestigiilor descoperite din fazele mai vechi. După înregistrarea fotografică și grafică, fotografie aeriană, toate complexele au fost învelite cu material geotextil și mai apoi acoperite. În această campanie au fost acoperite parțial complexele identificate în încăperea C7, aferentă edificiului E2, alipit pe latura de est de curtina F.

În concluzie, cercetările arheologice realizate în sectorul estic al cetății Capidava în cursul campaniei 2024 au fost efectuate pe o suprafață însumând circa 60,00 mp. Pe verticală, excavația s-a produs variabil, în funcție de complexele atinse, înregistrându-se adâncimi între -0,00 m și -1,30 m. Principalele rezultate ale campaniei sunt reprezentate de identificarea bazinului G14 precum și a încăperii C17. Din acest motiv, parte din obiectivele campaniei 2025 vor include atât identificarea laturii sudice a C17 și stabilirea interdependenței față de edificiul E1, aflat în vecinătate, dar și stabilirea eventualei conexiuni între bazinul G14 și șantul G10 din încăperea C5.

Abstract

The archaeological research carried out in the Eastern Sector of the Roman *castellum* at Capidava during the 2024 campaign concentrated on two distinct areas, located in the Eastern and Western sides of the sector. In a first phase, investigations were conducted in room C5, located in the vicinity of curtain F and near corner tower T6. During the previous campaigns important results regarding the construction technique of the enclosure wall were obtained, as well as information regarding the earlier phases of the fort. In 2024 S4 section was excavated, situated in the Southern corner of the room, in the proximity of the access from T6 tower. As a result of the research, a new complex was identified (G14). It represents the outline of a possible basin made of reused brick tiles, carefully arranged. During the previous excavation seasons a vent trench was identified (G10), which preserved strong traces of burning, fragments of ceramic grates for air circulation, as well as ash deposits. The complex G10 is located below the recent G14, but also in the vicinity of a hypocaust installation attached to curtain G. Given this situation, we

consider possible a connection between the two mentioned complexes, as well as their integration as elements of a private bath installation, already identified in room C13.

The second researched area was represented by the surface Q72-Q73 / R72-R73, where a new room, named C17, was discovered. Archaeological research identified three sides of the room, exception the southern one. The building is located on *via principalis*, adjoining to the south the building E1, respectively the room C14. Unlike previous situations, in this case, the access to the room is from the north, on the long side of the room, probably through a connection with a possible secondary street. Worth noting is also the construction technique of the edifice: a part of the northern wall still preserved in elevation the fragments of mud brick wall reinforced by a wooden structure (frame) with poles. The generous interior revealed the presence of eight stone bases, distributed in an equidistant and perimetral manner, on which solid wooden posts supported the roof.

Illustrations list:

Pl. I. The general plan of the Eastern Sector with the surveyed perimeters (highlighted).
Pl. II. Aerial view of the eastern sector at the beginning of the excavations (September 2024).
Pl. III. a, b, c - Room C5, Section S4, Complex G14.
Pl. IV. a. Area Q72-Q73 / R72-R73 by the end of the 2006 campaign; b. Area investigated in 2024 – Room C17.
Pl. V. Room C17. a. Northern profile; b. Detail of mud bricks elevation; c. Section S1 Westward view; d. Section S1 Eastward view; e. Section through complex G15.
Pl. VI. Room C17. a. Aerial view by the end of the 2024 excavation; b. Overview.

Pl. I. Planul general al Sectorului de Est și evidențierea perimetrelor cercetate

Pl. II. Imagine aeriană a Sectorului de Est la debutul lucrărilor (septembrie 2024)

Pl. III. a, b, c - Încăperea C5; secțiunea S4, complex G14

Pl. IV. a. Zona carourilor Q72-Q73 / R72-R73 la sfârșitul campaniei 2006; b. Amplasamentul cercetat în 2024 – încăperea C17

Pl. VI. Încăperea C17. a. Imagine aeriană la sfârșitul lucrărilor; b. Vedere de ansamblu

Pl. V. Încăperea C17. a. Profilul de nord; b. Detaliu elevație de chirpic; c. Secțiunea S1 vedere spre vest; d. Secțiunea S1 vedere spre est; e. Complexul G15 – secționare

72. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Cetate – Sector X extramos

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare urbană), 11 (locuire civilă), 12 (locuire militară), 121 (castru)
Încadrare cronologică: 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 42 (Epoca migraţiilor), 431 (Epoca medievală timpurie)
Codul RAN: 63063.10
Autorizație nr: 14/14.05.2024
Colectiv: Zeno Karl Pinter (ULB Sibiu / ICSU Sibiu) – responsabil științific; Cătălin Dobrinescu (MINAC), Claudia Urduzia (MNB Sibiu), Vitalie Bodolică (MINAC), Beatrice Kelemen (UBB Cluj-Napoca), Răzvan C Pop (ULB Sibiu / Biblioteca Județeană Astra), Simona Maria Cursaru-Herlea (ULB Sibiu), Adrian Stoia (CNMA Sibiu), cadre didactice, doctoranzi şi studenţi ai ULB Sibiu (Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu şi Teologie Protestantă), cadre didactice şi masteranzi ai UBB Cluj-Napoca, voluntari
Finanțatare: 20000 lei, MNIR
Perioada desfășurării cercetării: 01 – 19.07.2024

Suprafaţa cercetată: Cercetarea din anul 2024 a continuat cercetările anterioare din anii 2010-2023 de la Capidava, sector X, terasa B şi s-a concentrat în special asupra necropolei medievale de aici, respectiv asupra limitei sud-estice a acesteia din urmă. Cercetarea a fost continuată în secțiunea veche S VII și au fost deschise două noi suprafețe dreptunghiulare în capătul secțiunilor vechi S VIII, S IX și S X și paralel cu secțiunea S VII. Noile suprafețe de 6 x 3 m și 6 x 5 m, cu martor de 1 m între ele, au fost numerotate convențional S XI și respectiv S XII.

Obiectiv / rezultatul cercetărilor arheologice

Campania 2024 din sectorul X extramuran al cetății Capidava a continuat cercetarea sistematică a necropolei medievale aflate la est de cetate, mai precis a limitei sale estice / sud-estice. (Fig. 1) Până în prezent au fost cercetate sistematic 61 morminte din această parte a necropolei: 5 în campania 2010, 4 în campania 2013, 9 în campania 2014, 6 în campania 2016, 6 în campania 2017, 4 în campania 2018, 5 în campania 2019, 12 în campania 2021, 5 în campania 2022 și 5 în campania 2023. Campania 2024 a continuat cercetarea în secțiunea veche S VII și au fost deschise două noi suprafețe dreptunghiulare, în capătul secțiunilor vechi S VIII, S IX și S X și paralel cu secțiunea S VII (Fig. 2). Noile suprafețe de 6 x 3 m și 6 x 5 m, cu martor de 1 m între ele, au fost numerotate convențional S XI și respectiv S XII (Fig. 3). Cercetarea a dus la descoperirea a 8 morminte de inhumaţie și la conturarea unui bordei în suprafața S XII, aflat în curs de cercetare. Toate mormintele descoperite erau toate orientate V-E, între care 3 aparținând unor adulți, fiind numerotate după cum urmează:[1]

M 65 – Mormânt de copil (aprox. 1 an), în decubit dorsal, orientat E-V (capul spre V) surprins în caroul 1 de la N al S X și în prelungirea acesteia spre N. Mâna stângă pe piept, mâna dreaptă deranjată. Mormântul suprapune M 66, care are groapa săpată printr-un strat tare, identificat și în celelalte secțiuni din șir spre nordul acestora. Groapa mormântului nu a putut fi observată. Fără inventar. Lungime: 0,63 m. Lățime: 0,20 m. Adâncime la conturare: - 1,05 m. Adâncime finală totală: -1,20 m. (Fig. 4)

M 66 – Mormânt de copil (aprox. 5-7 ani) aflat în prelungirea de la N a secțiunii S X. Groapa dreptunghiulară se distinge mai ales prin umplutura afânată, care contrastează cu stratul tare din jur. În această umplutură cenușie afânată se pot observa rare oase de animale, fragmente de amforă bizantină, rari pigmenți de cărbune. Mormântul taie stratul tare observat și în celelalte secțiuni ale șirului, spre capătul lor nordic, fiind suprapus de mormântul M 65. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, orientat E-V, cu un braț pe piept și celălalt pe abdomen. Fără inventar. Adâncime la conturare: -1,05 m. Adâncime finală totală: -1,37-1,40 m.

M 67 – Mormânt de copil mic, aflat spre capătul de N a secțiunii S VII, surprins în campania 2024 la curățarea de vegetație a fundului secțiunii. A fost în mare parte deranjat. Groapa nu s-a putut distinge, dar în umplutura sa a putut fi surprins rar pigment de cărbune. Mormântul se afla la 0,46 / 0,96 distanță de profilele de E, respectiv N. Fără inventar. Adâncime la conturare: -1,90 m. Adâncime finală totală: -2,00 m.

M 68 – Mormânt de adult tânăr, conturat în capătul nordic al S VII, chiar lângă profilul de N (scurt), la aprox. 1 m N-NE de M 67. În secțiunea S VII a fost surprinsă partea inferioară a scheletului, cu picioarele puse pe o parte și ușor flexate. Restul intra în profilul de vest al secțiunii, loc unde începuse deja săparea secțiunii S XI, permițând surprinderea în întregime a mormântului. Groapa umplută cu pământ prăfos, bej, nu s-a putut distinge de solul din jur. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, ușor întors pe o parte, orientat E-V, cu brațul stâng pe bazin și brațul drept pe lângă corp; are bazin foarte îngust. Inventarul mormântului include doi cercei din bronz, două fragmente mici din brățări de sticlă și două mărgele de mărimi diferite. Adâncime la conturare: -1,95 m. Adâncime finală totală: -2,15 m.

M 69 – Mormânt de adult tânăr (15-20 ani), descoperit spre capătul N-ic al secțiunii S XI. Groapa - umplută cu pământ prăfos, bej, cu fragmente de sticlă romană, fragmente de ceramică bizantină (smălțuită maro), mici fragmente de bronz nedeterminate, monedă - nu s-a putut distinge de solul din jur. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, orientat E-V, cu brațele așezate pe piept, dar cu cotul stâng deplasat din vechime spre capătul superior al femurului. A fost deranjat de la genunchi în jos. Adâncime la conturare: -1,40 m. Adâncime finală totală: -1,50 m. Lungime: 1,60 m. Lățime: 0,34 m.

M 70 – Mormânt de copil (aprox. 1 an), descoperit în colțul de E al suprafeței S XII, lângă intersecția cu secțiunea S X și la aprox. 1 m N-NE de M 66, dar mai sus ca acesta. Groapa, umplută cu pământ bej prăfos, nu a putut fi observată, mormântul fiind descoperit când a fost atins în zona craniului. Defunctul a fost depus în decubit

1 Descrierea acestor morminte, a inventarului lor, ca și materialul ilustrativ aferent se găsesc în volumul Zeno-Karl Pinter, Claudia Urduzia, Cătălin Dobrinescu, Beatrice Kelemen, Vitalie Bodolică, Răzvan C. Pop, *Centenarul cercetărilor arheologice de la Capidava. Necropola medievală. I*, Sibiu, 2024, p. 56-58, pl. 33-35.

dorsal, orientat E-V, cu brațele pe lângă corp, ușor flexate spre bazin. Fără inventar. Adâncime la conturare: -1,00 m. Adâncime finală totală: -1,10 m. Lungime: 0,70 m. Lățime: 0,25 m.

M 72 – Mormânt de copil (aprox. 3-4 ani), descoperit spre profilul de sud al suprafeței S XII și în apropierea intersecției sale cu secțiunea S X, la aprox. 1 m S-SE de M 70. Groapa aproximativ ovală, mai lată în zona capului, a fost umplută cu pământ bej afânat, prăfos. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, orientat E-V; are brațele deranjate din vechime. Fără inventar. Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,30 m. Lungime groapă / schelet: 1,42 / 0,94 m. Lățime groapă / schelet: 0,60 / 0,30 m. (Fig. 5)

M 73 – Mormânt de adult, descoperit aprox. în zona mediană a secțiunii S XI. Groapa umplută cu pământ bej afânat, nu a putut fi observată. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, orientat E-V, cu mâna stângă flexată, dusă spre umărul stâng; mâna dreaptă deranjată. Din inventarul mărmântului a fost recuperat un cârlig de pescuit. Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,15 m.

Inventarul mormintelor descoperite pe această terasă B în campaniile anterioare (inele cu pentagramă și cu vultur, cercei-verigă, cercei semilunulari, cercei cu pandantiv tip strugure / tip ciorchine, cercei cu montură biconică pe verigă, butoni-pandantivi, verigi, toate din bronz, dar şi pandantive globulare și mărgele din sticlă), cu numeroasele lor paralele în estul Europei, au dus la datarea mormintelor în secolul al X-lea și la începutul secolului XI.[2] Mormintele descoperite în campania 2024 conțin puțin inventar. Caracteristicile lor indică însă apartenența la acelaşi orizont de înmormântare și deci o datare similară.

Desene realizate în 2024: Planurile secţiunilor S VII, S XI și S XII în actualul stadiu al cercetării, cu figurarea mormintelor M 65 – M 73. Planul general al cercetării sistematice.

Fotografii realizate în 2024: Fotografii digitale generale ale tuturor suprafeţelor aflate în lucru şi fotografii generale şi detaliate ale fiecărui mormânt.

Materialul arheologic din anul 2024

Marea majoritate a materialului arheologic recuperat constă în oase umane şi de animale. Oasele umane au fost descoperite în mare parte în conexiune anatomică, în morminte. Cele de animale au fost descoperite disparat, în stratul de cultură din zonă sau în umplutura mormintelor. Ambele categorii au fost trimise pentru analize la Centrul de Biologie Moleculară din cadrul Institutului de Cercetare în Bio-Nano-Ştiinţe al Universităţii „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Din straturile de cultură au fost recuperate mai multe materiale ceramice fragmentare (păstrate în depozitul şantierului) și 48 monede și un fragment de fibulă cu butoni în formă de ceapă, care se află în curs de restaurare, alături de inventarul mormintelor. În apropierea bordeiului conturat în suprafața S XII a fost descoperit un castron cu orificii de prindere, spart din vechime, dar reîntregibil (Fig. 6-7) și aflat în curs de restaurare. Materialul recuperat din complexe poate fi atribuit secolelor X – XI (cel aflat *in situ*), dar şi perioadei anterioare (în mare parte în poziţie secundară şi asociat cu primul).

2 PINTER *et alii*, 2024.

Abstract

The systematic investigation of the necropolis from Capidava (sector X extramuros) continued in 2024. During the recent season 8 more graves of the Eastern – South Eastern part of the necropolis (conventionally named M 65 – M 73) were excavated. All of them were inhumation graves oriented West-East and 3 belonged to adults. Characterized by modest inventories, the graves excavated during the 2024 campaign belonged to the same Middle Byzantine necropolis dug before, starting from 2010 to 2023. All previous campaigns and the inventory of the graves (such as pentagram and eagle bronze rings, earrings – simple, semilunar or with cluster type pendants, glass beads, as well) point to a general dating of the funerary complexes and of the necropolis as a whole to the 10th – possibly beginning of the 11th century AD.

Bibliografie:

PINTER *et alii* 2024 - Zeno-Karl Pinter, Claudia Urduzia, Cătălin Dobrinescu, Beatrice Kelemen, Vitalie Bodolică, Răzvan C. Pop, *Centenarul cercetărilor arheologice de la Capidava. Necropola medievală. I*, Sibiu, 2024.

Illustrations list:

Fig. 1. Capidava X, aerial photograph overlapped by the plan of the systematic research.
Fig. 2. Capidava X, the plan of the systematic research in 2010-2024 (after Pinter, Urduzia et alii 2024).
Fig. 3. Capidava X, 2024 campaign. Photo with trenches S XII and S X (foreground), followed by trenches S XI, S VII, respectively S XI, S VIII etc. (in the background).
Fig. 4. Capidava X, 2024 campaign. Grave M 65.
Fig. 5. Capidava X, 2024 campaign. Grave M 72.
Fig. 6-7. Capidava X, 2024 campaign. Bowl found near the pit-house from trench S XII.

Fig. 1. Capidava X, planul cercetării sistematice suprapus pe fotografia aeriană

Fig. 2. Capidava X, planul cercetării sistematice din perioada 2010-2024 (după Pinter et alii 2024)

Fig. 3. Capidava X, campania 2024. Fotografie cu suprafețele S XII și S X în plan apropiat, urmate de S XI, S VII, respectiv S XI, S VIII etc. în plan secund

Fig. 4. Capidava X, campania 2024. Mormântul M 65

Fig. 5. Capidava X, campania 2024. Mormântul M 72

Fig. 6-7. Capidava X, campania 2024. Castron descoperit lângă bordeiul din suprafața S XII

73. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț
Punct: La nord-vest de sat

Tip de sit: 1 (locuire); 11 (locuire civilă); 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 13 (neolitic); 141 (eneolitic timpuriu); 153 (epoca bronzului târziu); 16 (epoca fierului); 2 (protoistorie); 21 (La Tène); 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 122944.01
Colectiv: Vasile Diaconu - responsabil științific; Alexandru Gafincu, George-Dan Hânceanu, Constantin Preoteasa (CMN Neamț), Maciej Dębiec (University of Rzeszów, Institute of Archaeology Rzeszów, Poland)
Finanțare: 50000 lei
Perioada desfășurării cercetărilor: 17.07 – 8.08.2024

Cercetările din situl de la Topolița-*La nord-vest de sat*, desfășurate în anul 2024, au fost structurate în două etape. Într-o primă fază a fost realizat un mic sondaj (4 x 2 m), în partea de vest a Cas D/2023, cu scopul de a surprinde noi urme de locuire atribuite culturii Ceramicii Liniare. Printr-o colaborare dintre Complexul Muzeal Național Neamț și Universitatea din Rzeszów (Polonia), la cercetarea amintită a luat parte și arheologul Maciej Dębiec, care desfășoară un proiect de cercetare legat de dinamica comunităților Ceramicii Liniare la est de Carpați. În perimetrul excavat au fost identificate doar câteva resturi de olărie tipice culturii ceramicii liniare, dar cele mai consistente vestigii aparțineau eneoliticului, fiind reprezentate de ceramică, materiale osteologice, unelte de piatră și reprezentări antropomorfe. Tot în cadrul acestui sondaj au fost identificate mai multe fragmente ceramice care erau tipice culturii Sântana de Mureș.

A doua etapă de cercetare s-a desfășurat în lunile iulie-august și a constat în deschiderea unei noi unități de cercetare, notată Cas. E, într-un perimetru unde, pe scanarea geofizică, erau marcate urmele unei locuințe incendiate, de dimensiuni relativ mici. Cas. E a avut suprafața de 60 m^2 și a permis dezvelirea integrală a complexului de locuire eneolitic, care era destul de bine conservat.

Din punct de vedere stratigrafic s-a observat că sub nivelul vegetal se afla o depunere ce conținea vestigii din epoca bronzului, epoca fierului și din antichitatea târzie. Acestui nivel arheologic îi corespunde o vatră, distrusă în bună măsură, realizată dintr-un pat de pietre de râu și fragmente dintr-un vas de dimensiuni medii, peste care a fost aplicat un strat de lut, conservat precar. După trăsăturile ceramicii, complexul amintit poate fi atribuit sec. IV p. Chr.

Locuința eneolitică, notată L. 8, este atribuită fazei Precucuteni III și era destul de bine păstrată, având formă dreptunghiulară și orientată E-V. Cu o suprafață de aproximativ 44 m^2, construcția a avut, cel mai probabil, două încăperi, fapt dovedit printr-un rest de perete aflat în zona mediană a construcției. Printre rămășițele incendiate au fost observate mai multe râșnițe întregi și fragmentare, majoritatea dintre acestea fiind distruse chiar de incendiul care a afectat construcția. În colțul de SV al locuinței au fost identificate mai multe fragmente dintr-un vas, de dimensiuni medii, iar la demontarea acestora a fost descoperit în interior un mic pandantiv de piatră, perforat, de formă ovală.

Pe latura nordică a construcției, în exterior, au fost identificate două aglomerări de resturi menajere, constituite din numeroase resturi osteologice, unelte de piatră, râșnițe deteriorate, frecătoare și chiar reprezentări antropomorfe.

Materialul ceramic, destul de redus cantitativ în interiorul locuinței, este specific fazei Precucuteni III. Un singur recipient ceramic, de mici dimensiuni, s-a păstrat întreg, printre dărâmăturile locuinței.

Ca piese mai deosebite pot fi amintite reprezentările antropomorfe, dar foarte reduse numeric, comparativ cu situația din campaniile precedente, un topor perforat, tronuri și măsuțe-altar, precum și un pandantiv perforat.

Materialul ceramic specific culturii Ceramicii Liniare, provenit din campaniile anterioare, a făcut obiectul unui studiu tehnologic1, iar o parte din artefactele de os eneolitice2 au fost valorificate într-o contribuție privind această categorie de vestigii.

Printre obiectivele viitoare menționăm analiza arheozoologică a materialului recuperat din cele șase campanii arheologice, precum și un studiu petrografic pentru unele artefacte eneolitice.

Materialul arheologic se află la Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, iar o parte din ceramică a fost restaurată.

Abstract

In the 2024 archaeological campaign, a new Eneolithic dwelling, named L.8, was investigated. It was well preserved, but small in size. In the post-Eneolithic archaeological levels, complexes and vestiges from the Bronze Age, the Iron Age and the 4th century AD have been identified. Ceramic remains specific to the Linear Pottery culture have been also identified.

Dwelling L.8, attributed to the Precucuteni culture, it has two rooms, but the inventory inside was quite poor, being made up of ceramic materials and lithic pieces. On the northern side of the building, outside, two clusters of household debris were identified.

Bibliografie:

RAUBA-BUKOWSKA, DIACONU, BUKOWSKI 2024 – Rauba-Bukowska, A., Diaconu, V., Bukowski, K., *Technology and Raw Material Analysis of Linear Pottery Culture Ceramics from the Eastern Carpathians, Romania*, în: *Sprawozdania Archeologiczne*, 76/2, p. 37-66.

MĂRGĂRIT, DIACONU 2023 – Mărgărit, M., Diaconu, V., *Artefacte din os și corn provenite din așezări eneolitice aflate în Subcarpații Moldovei. Observații tehno-funcționale*, în: *MemAntiq*, XXXIX, p. 85-100.

Illustrations list:

Pl. I. Topolița – *La nord-vest de sat*: 1, the test trench no. 1/2024; 2, stratigraphic detail; 3, anthropomorphic representation from Eneolithic; 3, fragmentary vesel from 4th century A. D. (1-4, photo V. Diaconu).

Pl. II. Topolița – *La nord-vest de sat*: 1, 2, aspects during the excavation of dwelling no. 8 (1, 2, photo – V. Diaconu).

Pl. III. Topolița – *La nord-vest de sat*: 1-4, arheological

features; 5, stratigraphic detail (photo – V. Diaconu).
Pl. IV. Topolița – *La nord-vest de sat*: 1-8, arheological items from Eneolithic (1-8, foto – V. Diaconu).
Pl. V. Topolița – *La nord-vest de sat*: 1-6, lithic items; 7-9, pottery from Iron Age (drawings – V. Diaconu).

1

2

3

4

Pl. I. Topolița – La nord-vest de sat: 1. sondajul nr. 1/2024; 2. detaliu stratigrafic; 3. reprezentări antropomorfe eneolitice; 3. vas fragmentar din sec. IV p. Chr. (1-4, foto - V. Diaconu)

Pl. II. Topolița – La nord-vest de sat: 1, 2. aspecte din timpul cercetărilor locuinței L. 8 (1, 2, foto – V. Diaconu)

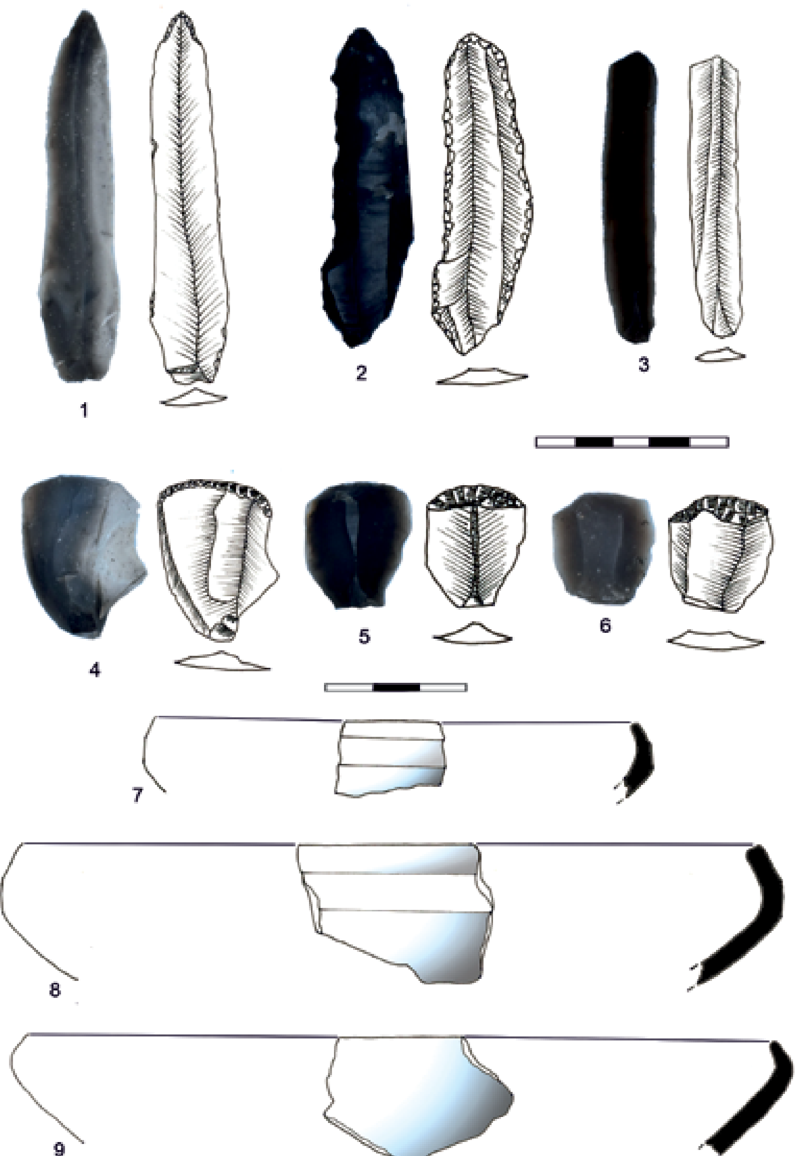

Pl. III. Topolița – La nord-vest de sat: 1-4. complexe arheologice; 5. detaliu stratigrafic (foto – V. Diaconu)

Pl. IV. Topolița – La nord-vest de sat: 1-8, piese arheologice eneolitice (1-8, foto – V. Diaconu).

Pl. V. Topolița – La nord-vest de sat: 1-6, piese litice; 7-9,ceramică din epoca fierului (desene – V. Diaconu).

74. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]*
Punct: Parcul „Monumentul Independenței”/ „Colnicul Hora”

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 159623.01; **Cod LMI**: TL-I-m-A-05718
Autorizație nr. 59/14.05.2024
Colectiv: George Nuțu – responsabil științific; Marian Mocanu, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Dan Aparaschivei, George Bilavschi (IA Iași), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, UAIC Iași), Martin Lemke (Faculty of Archaeology University of Warsaw, Department of Barbaricum and Roman Provincial Archaeology)
Finanțare: Ministerul Culturii din România; ICEM Tulcea
Perioada desfășurării cercetării: 15.08 – 29.09.2024

Obiectivele cercetării

Cercetările arheologice s-au desfășurat în perioada august-septembrie, pe două sectoare – Aria A/B și Sector Vest. Au fost continuate cercetările în zona edificiului termal și a „Palestrei” în sectoarele Aria A și Aria B, alături de cele din Sector Vest unde a fost extinsă Suprafața 1 (Sp. 1) spre sud cu încă 3 m pentru cercetarea integrală a complexelor arheologice identificate şi cercetate parţial, în anii 2020-2022. Totodată, au fost continuate cercetările interdisciplinare în colaborare Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași în vederea studierii resturilor osteologice animale descoperite pe parcursul cercetărilor.

1. Sector „Vest”

Colectiv: George Bilavschi, Dan Aparaschivei, Gabriel Grumăzescu

Cercetarea arheologică sistematică în situl de la Tulcea - *Aegyssus* – Sector „Vest” s-a desfăşurat în luna august 2024.

Obiectivele campaniei 2024.

Obiectivele acestui an au fost stabilite încă din timpul campaniilor anterioare (2020-2022) şi au presupus extinderea Suprafeţei 1 (Sp. 1) spre sud cu încă 3 m pentru cercetarea integrală a complexelor arheologice identificate şi cercetate parţial în anii 2020-2022 și, mai ales, pentru a avea o imagine cât mai clară asupra relațiilor dintre diferite situații arheologice înregistrate până în prezent, dar și asupra evoluției locuirii umane în această parte a cetății, în perioada romană, romană târzie și bizantină. Astfel încât, Sp. 1 are în momentul de faţă dimensiunile de 9,50 x 10 m faţă de 9 x 7 m cât măsura înainte de campania anului 2024.

Încă de la deschiderea sectorului „Vest” din situl arheologic Aegyssus, în anul 2017, obiectivele generale au fost stabilite în funcție de strategia de cercetare a întregului sit, acestea fiind: stabilirea cronologiei şi a stratigrafiei pentru această zonă a cetăţii; corelarea datelor stratigrafice şi planimetrice cu informaţiile similare obţinute în diferite zone/sectoare de locuire ale fortificaţiei; descoperirea și cercetarea exhaustivă a complexelor de locuire şi recuperarea integrală a materialului arheologic antic și medieval; integrarea datelor obținute în baza de date generală a sitului *Aegyssus*; diseminarea rezultatelor prin comunicări susținute la manifestări științifice naționale și/sau internaționale și publicarea acestora.

În primele două campanii (2017, 2018) am reușit să trasăm și să cercetăm parțial o secțiune de dimensiuni relativ reduse, având dimensiunile de 3,00 x 9,00 m, cu orientare E-V. În timpul cercetărilor arheologice din acești doi ani s-a ajuns la adâncirea unității de cercetare până la -1,95 m spre partea de est și nord a secţiunii şi la circa -1,40 m spre vest și sud, oferind repere şi date parțiale pentru stabilirea unei stratigrafii certe a zonei. Numeroasele intervenții moderne care au avut loc odată cu amenajarea parcului „Monumentului” au răvășit destul de mult nivelurile arheologice specifice locuirii medievale și au afectat și partea superioară a complexelor arheologice antice. Cu prilejul acestor cercetări au fost surprinse elemente de zidărie de la un complex de locuire datând în secolul V, dar și resturile unei locuințe medievale (secolele XI-XII). Din complexele cercetate au fost prelevate cantități impresionante de material arheologic, în special, monede romane târzii și medievale (sec. XI).

În campania din 2019, cu sprijinul colegilor și partenerilor noștri de la ICEM Tulcea, a fost extinsă această secțiune, spre sud, cu încă un segment cu o lățime de aproape patru m, astfel încât unitatea de cercetare rezultată a fost denumită convențional Suprafața 1 (Sp.1). A rezultat suprafața Sp.1 cu dimensiunile de 7,00 x 9,00 m. După îndepărtarea straturilor de umplutură contemporană din această nouă unitate de cercetare, am ajuns la adâncimea de -0,65 m în colțul de nord-est, -0,85 în sud-est, iar pe latura de vest (zona mai joasă) la -0,50 m. Pentru coerență am păstrat și pentru noua suprafață numerotarea carourilor de la 1 la 3, pornind de la vest la est.

De la aceste realități a fost continuată cercetarea în anii 2020-2021. În timpul acestor investigații au fost identificate și cercetate parțial patru complexe denumite Cx.1 – Cx.4, dintre care Cx.1 pare să reprezinte resturile unui complex de locuire medieval (secolele XI-XII), distrus prin incendiere (în perimetru au fost identificate grămezi consistente de moloz cu chirpici și lipituri din lut ars, de culoare roșietică, dar și bârne/scânduri carbonizate, păstrate *in situ*). Pe lângă artefactele clar bizantine, din secolul al XI-lea (dintre care un *follis* anonim de la începutul secolului XI), au apărut fragmente ceramice specifice perioadei romane târzii – fragmente de amforă de tip LR I și LR II, dar și *follis*-i de la Iustin II (și Sophia) și de la Iustinian I, de Cyzic, antrenate în pământul de umplutură a acestui complex.

Cx.3 pare să reprezinte tot un complex de locuire bizantin (probabil, în conexiune cronologică și funcțională cu Cx.1), cu bârne de lemn ars, destul de groase, așezate în rânduri de câte două. În interiorul acestuia a fost descoperită o amforă sferoidală cu o înălțime păstrată de 0,45 m și un diametru maxim măsurat de 0,40 m. În imediata apropiere, dar în pământul de umplutură din Cx.3, au fost identificate mai multe monede din perioada romană târzie (databilă la finele secolului al IV-lea – începutul secolului următor), dar și un *follis* anonim, clasa A2, 976 (?) – c.1030/1035. Între

Cx.1 și Cx.3 a mai apărut încă un *follis* anonim, clasa B, c.1030/1035-1042 (?). Aceste ultime piese numismatice confirmă inclusiv datarea oferită de către amfora sferoidală pentru complexele identificate, respectiv nivelul medieval-bizantin pe care ne aflăm.

Așa cum am menționat, în campania anului 2024, am prelungit spre sud Sp.1 cu încă trei metri, astfel încât, noua unitate de cercetare obținută măsura 9,50 x 10 m (Pl. I.1). Totodată, a fost reluată caroierea întregii suprafețe rezultând carouri de 2 x 3 m, cu numerotarea de la 1 la 5 (dinspre nord spre sud) și de la A la C (de la est spre vest), pentru o înregistrare cât mai corectă a complexelor și artefactelor descoperite în *in situ*, dar și în poziție secundară, în pământul rulat. Astfel, la finalul campaniei ne-am adâncit până la -2,10 m spre est și la -1,15 m spre vest (față de actualul nivel de călcare stabilit pe malurile de est și sud), pe o suprafață de circa 45 m^2. Menționăm că odată cu această extindere, a fost demontată și rampa de pământ folosită în campania anilor 2019-2022 pentru evacuarea pământului excavat. Astfel încât, în urma acestor proceduri s-a obținut o imagine mult mai clară asupra situațiilor arheologice din Sp.1 și s-a reușit o corelare mai corectă a complexelor arheologice descoperite.

Totodată, toate complexele au fost redenumite în conformitate cu situația arheologică înregistrată în campaniile din ultimii trei ani, astfel încât, în momentul de față sunt identificate și cercetate 24 de complexe arheologice (Cx.1-Cx.24).

Într-o primă etapă, care a durat aproape două zile, s-a făcut curăţenie și a fost evacuat pământul şi piatra care a susținut foliile de protecție ale complexelor cercetate în campaniile anterioare, dar și rezultat al prăbușirii din malurile unității de cercetare. La curăţenie au fost recuperate din pământul purtat și materiale ceramice din secolele IV-V p.Chr. (amfore cu coaste, castroane din pastă roşie, perete de vas de provizie, oale din pastă roşietică şi gri-deschis), alături de ceramică smălţuită din veacul XIX.

După îndepărtarea stratului vegetal, în colțul sud-estic al Sp.1 a fost descoperit un complex datând din perioada modernă (Cx.11/Cx.20), din umplutura căruia au fost prelevate elemente carbonizate din lemn, lipituri din lut ar, dar și ceramică specifică secolului XIX, sticlă și părți ale unor obiecte din fier. Din umplutură a fost recuperată și o monedă de la Carol I precum și materiale ceramice din secolele IV, V, VI și XI-XII, fiind antrenate cel mai probabil cu pământul de umplutură al gropii. Complexul a fost documentat între -0,43 și -1,95 m. Acest complex a distrus cel mai probabil atât complexul de locuire medieval (Cx.1 = Cx.15), aflat spre nord și cercetat în campania anului 2021, precum și complexele de locuire din perioada romană târzie (Cx.23 și Cx.24). descoperite în acest an .

Totodată, s-a intervenit în colțul de nord-est al Sp.1, unde a fost descoperit un complex cu zidărie din piatră (probabil fundațiile unui/unor complex/complexe de locuire) pentru clarificarea situației în această zonă (Pl. II.1-2). Astfel, au fost identificate două faze ale amenajării spațiului locativ: o primă fază de secol IV (Cx.5), cu o asiză de piatră de dimensiuni mici şi medii, legate cu pământ, suprapusă de o podea din lut galben tasat cu o grosime de 4-7 cm; și o a doua fază (probabil de secol V sau VI; Cx.6), constituită dintr-o fundație cu asize de piatră de dimensiuni mari şi medii, cu aspect faţetat (18 x 45 cm, 24 x 48 cm), care a fost suprapusă de o lentilă de lut tasat cu o grosime de 7-10 cm. Această ultimă amenajare suprapune parţial Cx. 5, iar podeaua din lut s-a păstrat doar pe porțiuni mici. Ambele ziduri intră în pofilele de est şi de nord ale Sp.1, iar Cx.6 pare să se unească cu Cx. 8 (Z 2 descoperit în 2017), care mai păstrează pe alocuri două asize din piatră prelucrată, faţetată de dimensiuni medii şi mari (18 x 45 cm, 28 x 50 cm), legate cu pământ. Și traseul acestui zid a fost distrus de montarea chiupului (Cx.7), situat practic între Cx.5, Cx.6 și Cx.8. De pe podeau din lut a Cx.5 a fost prelevată o buză din sticlă, cel mai probabil de la un *unguentarium* (secol V). De asemenea, în urma intervenţiilor din zona zidului Cx.8 a fost identificată o podea de locuinţă din lut galben tasat (Cx.14), având orientarea SV-NE, care suprapunea parțial Cx.8, fiind contemporană sau posterioară acestui rest de fundație din piatră (dimensiuni: lăţime de 4,30, lungimea nu a putut fi încă stabilită; a fost surprinsă la -2,16 m faţă de nivelul de călcare de pe malul estic). Pe acest nivel de călcare a fost surprins un gât de amforă (pontică sau africană, secol IV p.Chr.), dar și fragmente de mici dimensiuni de sticlă, materiale ceramice prinse în podea şi oase de animal de talie mare dar şi de ovi-caprine.

Și în zonă nordică a Sp.1 s-au constatat mai multe intervenții sub formă de gropi cu funcționalitate incertă (unele având deschideri destul de mari și coborând până la -1,70-1,75 m), realizate în perioada modernă. Aceste intervenții au distrus partea superioară a complexelor de secol IV, V și, probabil, VI, dar și Cx.9 (complexul de locuire de secol XI), care intră parțial în malul nordic al Sp.1 (Pl. III.1). Între Cx.9 și Cx.7 a fost delimitată o zonă cu aglomerare mare de olane ceramice, provenite cel mai probabil de la acoperișul unui complex de locuire (roman târziu sau bizantin?).

Partea nordică a Sp.1 a fost conservată astfel pentru o cercetare adecvată în campania anului 2025, atenția noastră orientându-se spre jumătatea sudică a unității de cercetare, acolo unde investigațiile au evoluat treptat rezultând mai multe niveluri aflate la diferite cote de adâncime. Pentru a obține o imagine de ansamblu corectă asupra situației arheologice, s-a încercat eliminarea graduală a acelor trepte de pământ și depistarea părții superioare a unor eventuale complexe aflate în acest perimetru. Astfel, pentru clarificarea situațiilor arheologice din zona mediană a Sp.1, am intervenit cu răzuieli succesive în zona rampei de pământ folosite pentru degajarea pământului din suprafața cercetată. Astfel, a fost re-delimitat Cx.4, care reprezintă o groapă cu destinație menajeră din care a fost recoltat un material arheologic amestecat (ceramică romană târzie, specifică secolelor XI-XIII şi ceramică modernă), oase de animale, scoici, peşte, păsări, cu cărbune, cenuşă şi fragmente de piatră şi de chirpici arşi de culoare roşietică. Răzuielile succesive în perimetrul Cx.15 (Pl. III.2) au condus la surprinderea unui nivel de călcare antic (Cx.21), constituit dintr-o platformă de lut galben murdar, pigmentat cu arsură cu cărbune din lemn. Din dărâmătura cu lipituri arse de culoare roșietică,

ce suprapunea acest nivel au fost recuperate câteva fragmente de ceramică romano-bizantină, oase de animale şi fragmente de sticlă romano-bizantină. Pe acest nivel, la circa 1,10 m vest față de malul estic (c. 4A), a mai fost descoperită o fusaiolă din secolele IV sau V-VI (?). La circa 3,80 vest de malul estic, tot pe acest nivel, lângă groapa Cx.17 (c. 4B), la est de această groapă, lângă o piatră de dimensiuni medii, a fost descoperit un fragment de opaiţ roman târziu (sec. V-VI). În acest perimetru s-a ajuns la adâncimea de -2,14 m față de nivelul de călcare stabilit pe malul estic al Sp.1.

În ultimele zile ale campaniei anului 2024 s-a trecut la demontarea rampei pentru evacuarea pământului din campaniile 2020-2022. Din stratul de umplutură din registrul de adâncime -0,40-1,25 m, care aparține unor intervenții din perioada modernă (din extinderea spre sud a Sp.1 şi din demontarea rampei; c.3-5/A-C), au fost prelevate materiale ceramică şi din sticlă din perioada romană târzie (sec. IV-V p.Chr.), câteva fragmente ceramice smălţuite din secolele XII-XIII, dar și din epoca modernă (sec. XIX-XX). De asemenea, au fost descoperite cinci monede (încă neidentificate și determinate corespunzător), care aparțin cel mai probabil perioadei romane târzii (secolul V; din registrul de adâncime -0,70-0,80, -0,90-0,95 şi -1,0; c. 4C; toate fiind descoperite într-un perimetru de circa 2,00 m2). De asemenea, tot din această zonă au mai fost recuperate posibile ace de pescuit din fier, o plăcuţă (aplică cu nituri de fixare) din plumb de curea, precum şi alte mici părţi ale unor obiecte din plumb, alături de ceramică deosebit de fragmentară datând din perioada romană târzie: amfore cu coaste, funduri şi gâturi de amforă sec. IV, V-VI p.Chr. (?), fragmente de chiup; fragmente de sticlă de la pahare şi flaconaşe din sec. IV-V p.Chr. Dintr-un rest de groapă, surprinsă pe jumătatea nordică a rampei (Cx.17), au ieşit fragmente ceramice specifice secolelor IV-V, urme de arsură de la bârne şi scânduri, un capac de amforă din cărămidă, rotund, destul de bine modelat, cu interiorul evazat pentru a se potrivi pe gura recipientului, două greutăţi de la războiul de ţesut şi pescuit, o piesă din lut ars care pare un jeton sau zar (piesă de joc), fragmente de sticlă de la recipiente (pahare, farfurioare, flaconaşe, ochiuri de geam); nivel documentat la -0,90-1,05 m faţă de nivel de călcare de pe martorul vestic.

Sub intervențiile moderne, sub forma unor gropi de provizie sau cu destinație incertă (Cx.11 și Cx.20), dar devenite gropi cu destinație menajeră, în capătul sudic al Sp.1, în cei trei metri de extindere spre sud a acestei unități de cercetare, la -1,98 m a fost surprins restul de podea a unei posibile locuințe din perioada romană târzie (secol V-VI p.Chr.?). Acest rest de podea (Cx.24) suprapunea cel mai probabil Cx.23, care reprezintă șanțurile de fundație ale unei locuințe, din care s-a scos aproape toată zidăria din piatră, dar care mai conservă *in situ* câteva blochete. Cx.11/Cx.20 a afectat aceste complexe din perioada antică, dar și Cx.15, complexul de locuire din perioada medievală, aflat spre nord de acestea (Pl. III.2).

La jumătatea acestei posibile podele din lut galben tasat (Cx.24), pe direcția E-V a acesteia și la circa 0,65 m spre nord de malul sudic al Sp.1, a fost surprinsă o amenajare din lut ars la soare, cu pereții boltiți, parțial prăbușiți spre interior, care ar putea reprezenta resturile unui cuptor de uz casnic (Cx.16). Din interior au fost prelevate lipituri de perete din lut galben, dar şi lipituri de perete arse de culoare roşietică, alături de câteva fragmente ceramice din perioada romană târzie. Partea superioară a Cx.16 a fost interceptată la -1,25-1,30 m faţă de nivelul de călcare de pe malul sudic. De pe extradosul cuptorului au fost recuperate materiale ceramice romane târzii, dar şi un fragment de ceramică bizantină decorat în tehnica *sgraffito*, cu smalţ maroniu-gălbui, cu verde şi incizii circulare, provenind de la un fragment de castron cu bază inelară (cel mai probabil din secolele XII-XIII). În acest stadiu al cercetărilor, putem susține că Cx.16 pare să fie în conexiune cu Cx.24, care pare a fi un rest de podea, care se întinde circa 4,50-5 m din profilul estic spre vest (capătul vestic al acesteia fiind încă necercetat). Această podea suprapune un strat de dărâmătură din perioada romano-bizantină, din pământ galben amestecat cu multă piatră, ţigle/olane şi ceramică.

Pentru obţinerea datelor stratigrafice şi arheologice complete am secţionat prelungirea sudică a Sp. 1 pe direcţia E-V pentru a afla conexiunea dintre Cx.11, Cx.15, Cx. 16, Cx.23 și Cx.24 (adică dintre intervențiile moderne şi stratul de dărâmătură din perioada medievală şi cel din perioada romano-bizantină). Astfel, lângă profilul estic, într-un strat de dărâmătură cu pământ afânat gălbui-maroniu, care a fost suprapus şi distrus în partea superioară de amenajarea lui Cx.11/Cx.20, a fost identificate două monede (cel mai probabil de secol V), precum şi un fragment de la un piron, în asociere cu ceramică romano-bizantină (secolele IV, V, poate VI). Din umplutura complexului Cx.20, conținând pământ afânat de culoare gri-deschis și piatră din fundația complexului de locuire, au fost recuperate fragmente ceramice specifice perioadei romano-bizantine, sticlă dar şi câteva obiecte din fier printre care: un vârf de suliţă (?), o sapă păstrată parţial, un vârf de târnăcop de mină, fragmente de piroane şi cuie, bulgări de minereu din fier, zgură metalică, dar şi o lamelă din tablă de fier. De asemenea, au fost descoperite resturi osteologice de natură animală. Tot din umplutura acesteia au fost prelevate fragmente ceramice provenind de la recipiente specifice epocii romane târzii (sec. IV, V-VI) dar şi epocii moderne (ceramică smălţuită cu verde oliv şi galben-maroniu, din pastă roşietică, dar şi un fragment de porţelan de la o farfurie cu marginea vălurită). Spre vest, într-un strat de umplere din perioada modernă a ieşit şi un fragment de limbă de curea cu model (probabil „brăduţ") din perioada secolelor V-VI sau poate medieval (XI-XIII).

Din stratul de umplutură datând din epoca modernă, din jumătatea vestică a extinderii sudice a Sp. 1, au fost scoase fragmente ceramice din perioada romano-bizantină dar şi câteva fragmente de la o farfurie cu smalţ galben şi decorată cu motive vălurite, dispuse orizontal, trasate cu vopsea neagră, precum şi un registru de linii oblice, trasate din buză şi până în marginea inferioară a buzei, care este delimitată de pereţii propriu-zişi printr-un prag proeminent, cu smalţ verde şi maro (alternează culorile). Din acelaşi registru de adâncime, din apropierea celor două fragmente rupte încă din vechime, dar care se reîntregesc,

a mai fost identificat o toartă de oală din caolin, cu smalţ verde deschis dar şi un fragment din baza unei strachini din perioada bizantină (secolele XIII-XIV), cu fundul inelar, înalt (cu o canelură pe inelul bazei), din pastă roşietică, dar care are interiorul acoperit cu smalţ galben, decorat în tehnica *sgraffito*, cu benzi de linii paralele care delimitează un şir de puncte trasate cu smalţ verde. În mijloc se pare că avea un cerc incizat şi acoperit cu smalţ verde, care delimita un alt decor, probabil geometric sau floral. Astfel de recipiente au analogii la Păcuiul lui Soare, Dinogeţia-Garvăn, Isaccea-Noviodunum, Tulcea-Aegyssus, Ucraina, Bulgaria etc.

Aproape de colţul de sud-vest al Sp. 1, în c. 5C, din umplutura cu pământ din perioada modernă, care suprapune un nivel de dărâmătură cu pământ galben, piatră, olane din perioada romano-bizantină, la -1,24 m faţă de nivelul de călcare de pe malul sudic, a fost descoperită o monedă romană târzie (posibil de secol V p.Chr.). La 0,50 m spre vest de locul descoperirii acestei monede a mai fost identificată o monedă (-1,40 m faţă de nivelul de călcare de pe malul sudic), alături de un fragment de sticlă din partea superioară a unui pahar din perioada romano-bizantină.

Concluzii

Prin urmare, unitatea de cercetare Sp.1, rezultată în urma extinderilor succesive, măsoară în prezent 9,50 x 10 m şi o adâncime care diferă în funcţie de pantele înregistrate, mai adânci spre est, nord și sud-est şi mai puţin adânci spre vest şi sud. Astfel, spre est şi nord, complexele arheologice romane târzii au fost interceptate la -1,90-1,95 m. Spre nord, a fost surprins la doar 0,58-0,60 m faţă de nivelul actual de călcare de pe malul nordic un strat consistent de dărâmătură cu chirpici şi lutuieli arse de culoare roşietică, bârne carbonizate şi scânduri provenite din distrugerea locuinței Cx.9 (secolul XI) (Pl. III.1). Astfel, în zona zidurilor Cx.5 şi Cx.6 am înregistrat adâncimea maximă de -2,34 m (în colţul de NE al Sp.1), în zona Cx.10 şi Cx.12 (colţul de NV) avem -1,65 m, iar în zona Cx.15, Cx. 21 și Cx.23 (zona mediană a malului estic – c. 3-4/A-B – și colţul de SE) avem o adâncime de -2,15 m. Nivelul de călcare romano-bizantin a fost surprins la -2,04 m (Pl. IV.1-2).

S-a intervenit în toată suprafața unității de cercetare prin răzuiri succesive și, în mod special, în zona carourilor 3-5/A-C (circa 54 m2), ajungându-se de la actualul nivel de călcare la circa -2,15 m spre est și sud-est și la -1,95, respectiv -0,85 m spre vest și sud-vest.

Stratigrafia Sp.1:

±0-0,15-0,20 m – vegetalul modern;

-0,15-0,20 m – -1,55-1,75 m – gropi moderne şi umpluturi în încercarea de terasare şi egalizare topografică a zonei din perioada modernă;

-0,58/-1,30 m – -1,90/-1,94 m – locuinţe medievale de secol XI (dărâmătură cu chirpici şi arsură cu cărbune, podea din lut tasat, fundaţii din piatră);

-1,90/-1,94 m/-2,14 – complexe romane târzii (secol V și VI p.Chr.?); nivelul de călcare antic, roman târziu de secol V sau VI şi resturi de la complexe de locuire de secol IV p.Chr.

În timpul cercetărilor arheologice sistematice din Sp. 1, campania 2024, au fost descoperite 14 monede datând din perioada romană târzie (secol IV și V p.Chr.), perioada bizantină (secolul XI) şi epoca modernă (veacul XIX); o cantitate apreciabilă de ceramică (în special amfore, din perioada romano-bizantină, secolele IV, V-VI p.Chr.?), puține fragmente de la vase din secol XI şi părţi ale unor recipiente din perioada modernă (recuperate de regulă din umpluturi de gropi şi straturi de umplutură/nivelare din perioada modernă); alături de părți ale unor unelte, arme dar și fragmente ale unor diverse obiecte din fier (cuie, piroane, caiele, sârmă), aplici de curea din fier şi plumb, obiecte din bronz; sticlă de la pahare, flaconașe şi sticlă de geamuri; fragmente osteologice de natură animală.

Pentru campaniile următoare ne propunem să scoatem în evidență, pe cât posibil, cu o mai mare acuratețe, complexele profilate în acest an, să clarificăm stratigrafia zonei prin adâncirea săpăturii și surprinderea nivelurilor romane, dar și corelarea informațiilor arheologice obținute în acest sector cu rezultatele deja înregistrate în urma unor cercetări anterioare din alte sectoare ale sitului.

2. Sector „ARIA A”

Colectiv: George Nuțu, Gabriel Grumăzescu, Martin Lemke

Campania acestui an în Aria A s-a concentrat în *hypocaustul* situat în partea de sud a edificiului termal de la Aegyssus (Pl. IV). Acesta a fost cercetat parțial în anii 1970-1980, dar nu avem date privind stratigrafia și materialul arheologic descoperit. Din punct de vedere cronologic, pe un plan general al vechilor săpături această zonă a fost încadrată cronologic în sec. II-III p.Chr., probabil cu o refacere ulterioară, în sec. IV p.Chr.

Cercetările din anii 1970-1980 au delimitat zona sudică a acestuia, dar rezultatele au rămas inedite. Suprafața acestei construcții a fost cercetată prin practicarea unui sondaj (Sondaj 1/2024). Menționăm, de asemenea, faptul că în zona termelor au avut loc o serie de restaurări primare pentru menținerea elevației zidurilor și, în general, a structurilor cercetate. Aceste restaurări, din multe puncte de vedere discutabile, au condus la alterarea ruinelor și schimbarea, în bună măsură, a aspectului original al construcțiilor. *Hypocaustul* nu a făcut excepție și astăzi, partea superioară a zidurilor a fost „acoperită” cu uns strat gros de ciment în care au fost fixate pietre descoperite în timpul cercetărilor (Pl. VI).

Încăperea are formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 3,50 x 2,50 m și este orientată NE-SV. De la S spre N au fost descoperite cinci rânduri de pilae aliniate în șiruri de câte patru. Fiecare pilă este formată din patru rânduri de cărămizi pătrate cu dimensiunile de 16 x 16 și grosimea de 7 cm. Baza este formată dintr-o cărămidă cu dimensiunile de 28 x 31 x 5 cm care au fost încastrate într-un strat de mortar albicios. În partea superioară a pilelor au fost așezate, pentru a asigura structura podelei, cărămizi de dimensiuni mai mari, peste care a fost turnat un mortar cu pietricele și cărămidă în compoziție.

Praefurnium-ul se află pe latura de sud, spre incintă, respectiv zona turnului D, și are deschiderea de 0,45 m. Pare păstrat parțial și, conform planului vechilor cercetări,

pare să indice o serie de refaceri succesive.

Înălțimea totală a instalației este de 0,90-1 m, iar nivelul de călcare format dintr-un strat gros de cocciopesto (*opus signinum*) se află la 0,70 m față de baza pilelor. Zidurile de pe latura de est, nord și vest sunt masive, din pietre de talie legate cu mortar. Deși afectate de restaurările vechi, aparent lățimea acestora este inegală: astfel, latura de est are lățimea de 0,64 m, în timp ce latura de nord are lățimea de 0,80 m.

Cercetarea nivelurilor inferioare din hypocaust a confirmat intervențiile anterioare, dar numai în zona (aproximativ jumătatea) de sud a acestuia. Materialul arheologic este relativ sărac, dar permite o încadrare cronologică a acestei zone în sec. III-IV p.Chr., cu mențiunea că materialele mai târzii pot fi antrenate în timpul vechilor intervenții.

Scurtă descriere a descoperirilor

Ceramica este reprezentată majoritar de amfore, în particular câteva fragmente de Käpitan II, oale de bucătărie, capace și ulcioare, inclusiv din pastă cu caolin. Majoritatea formelor pot fi înscrise sec. III p.Chr., dar au fost descoperite și unele materiale mai târzii, cum ar fi două torți fragmentare de LRA 2. Alte descoperiri constau în fragmente de material vitric.

Arheofauna descoperită în campania acestui an provine, la fel ca în anii anteriori, de la patru grupe faunistice: moluște, pești, păsări și mamifere, cu o preponderență masivă a ultimelor în lotul studiat. Bovina domestică are ponderea cea mai ridicată, urmată de porc și de ovicaprine. Cerbul și mistrețul păstrează ponderea cea mai ridicată în rândul mamiferelor sălbatice.

Obiective pentru campania 2025

Continuarea cercetărilor în încăperea situată la V de *palestra*, combinată cu sondaje stratigrafice în Aria A, reprezintă cel mai important obiectiv al campaniei anului viitor, cu atât mai mult cu cât acest lucru ar reuși să pună în valoare încă un segment din anticul *Aegyssus*, în scopul valorificării sale științifice și turistice. Alături de sondajele deja realizate în Aria C, acestea vor contribui la lămurirea începuturilor orașului antic.

Abstract

In the campaign of 2024 in the West Sector, Sp.1 was extended southwards by another three meters, so that the new research unit obtained measures 9.50 x 10 m. At the same time, all the complexes were renamed according to the archaeological situation recorded in the campaigns of the last three years, so that, at the moment, 24 archaeological complexes are identified and investigated (Features/Cx.1-Cx.24). The Sp.1 research unit, resulting from successive extensions, currently measures 9.50 x 10 m and a depth that differs according to the slopes recorded, deeper to the east, north and south-east and shallower to the west and south. Thus, Late Roman archaeological complexes were intercepted to the east and north at -1.90-1.95 m. Towards the north, a consistent layer of rubble with reddish-brown burnt rubble, charred clay and mudstones, charred beams and planks from the destruction of the Feature/Cx.9 dwelling (11th century) was encountered at only 0.58-0.60 m from the present level of the north bank. During the systematic archaeological research, 14 coins dating from the late Roman (4th and 5th century AD), Byzantine (11th century) and modern (19th century) periods were discovered; a considerable amount of pottery (especially amphorae, from the Roman-Byzantine period, 4th-6th centuries AD), a few fragments from 11th-century vessels and parts of wares from the modern period (usually recovered from pit fills and fill/levelling layers from the modern period); together with parts of tools, weapons but also fragments of various iron objects (nails, spikes, nails, nails, wire), iron and lead belt applicators, bronze objects; glass from beakers, flasks and glass from windowpanes; osteological fragments of animal nature.

The 2024 fieldwork in Area A sector was concentrated on the hypocaust located in the southern part of the thermal building at Aegyssus. It was partially excavated in the 1970s-1980s, but we have no data on the stratigraphy and archaeological material discovered. From a chronological point of view, on a general plan of the ancient excavations, this area has been chronologically framed in the 2nd-3rd centuries AD, probably with a later reconstruction in the 4th century AD. The room is rectangular in shape, measuring 3.50 x 2.50 m and oriented NE-SW. From S to N, five rows of *pilae* aligned in rows of four were discovered. Each *pila* consists of four rows of square bricks measuring 16 x 16 and 7 cm thick. The base consists of a brick measuring 28 x 31 x 5 cm which have been embedded in a layer of whitish mortar. Larger bricks were placed on top of the piers in order to provide the floor structure, over which a mortar with pebbles and brick was poured. The *praefurnium* is located on the south side, towards the enclosure, i.e. the area of tower D, and has an opening of 0.45 m. It appears to be partially preserved and, according to the plan of the old surveys, seems to indicate a series of successive reworkings. The pottery consists mainly of amphorae, in particular a few fragments of Käpitan II, cooking pots, lids and jugs, including kaolin-fabric. Most of the forms can be dated during 3rd century AD, but some later material has also been found, such as two fragmentary LRA 2 handles. Other finds consist of fragments of glassware.

***Illustrations list*:**

Pl. I. 1. Research Unit Sp.1 - aerial view; 2. Photographic detail with Cx.5, Cx.6, Cx.7 and Cx.8.

Pl. II. 1. Photographic detail with Cx.5 and Cx.6; 2. Photographic detail with Cx.5, Cx.6 and Cx.7.

Pl. III. 1. Photographic detail with Cx.9; 2. Photographic detail with Cx.15 and Cx.19 (posthole).

Pl. IV. 1. Photographic detail with Cx.16 at discovery and photographic detail with Cx.16 at section; Photographic detail with Cx.16, Cx.23 and Cx.24.

Pl. V. Drone view with hypocaust area and Metashape model.

Pl. VI. Metashape model of the hypocaust zone - detail; view from S.

1

2

Pl. II. 1. Detaliu fotografic cu Cx.5 și Cx.6; 2. Detaliu fotografic cu Cx.5, Cx.6 și Cx.7

1

2

Pl. I. 1. Unitatea de cercetare Sp.1 – vedere aeriană; 2. Detaliu fotografic cu Cx.5, Cx.6, Cx.7 și Cx.8

1

2

Pl. IV. 1. Detaliu fotografic cu Cx.16 la descoperire și detaliu fotografic cu Cx.16 la secționare; Detaliu fotografic cu Cx.16, Cx.23 și Cx.24

1

2

Pl. III. 1. Detaliu fotografic cu Cx.9; 2. Detaliu fotografic cu Cx.15 și Cx.19 (groapă de par)

1

2

Pl. V. Vedere din dronă cu zona hypocaustului și model Metashape

1

2

Pl. VI. Model Metashape al zonei de hypocaust – detaliu; vedere de la S

75. Turda, jud. Cluj
[Potaissa]
Punct: Dealul Cetăţii. Castrul legiunii a V-a Macedonica. Sector *Canabae Est*

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 52268.01
Autorizaţia nr. 10/14.05.2024
Colectiv: Sorin Nemeti – responsabil științific; Mihai Bărbulescu, Florin Fodorean, Luciana Nedelea, Beáta Barbocz, Jozsef Matyas, Andra-Cezara Comiati (UBB Cluj-Napoca), Paul Chiorean (MI Turda), Fábián István (Univ. „Gh. E. Palade" Târgu Mureș), Irina Nemeti (MNIT)
Finanțare: Ministerul Culturii prin PNFCA - 37500 lei
Perioada desfășurării cercetării: 3 – 29.09.2024

Obiectivele şi scopul proiectului de cercetare arheologică

Prin campania desfăşurată în 2024 s-a urmărit continuarea dezvelirii în suprafață a edificiului identificat în anii 2022-2023, în zona *canabae est.* Casetele C01-C04/2024 au dezvelit încăperile din zona nordică și nord-vestică a edificiului.

Datele din teren şi cercetările anterioare. Cercetările în castrul legiunii a V-a Macedonica de la Potaissa (Turda, jud. Cluj) se desfăşoară, fără întrerupere din anul 1971 până în prezent. Au fost cercetate clădirea comandamentului (*principia*), băile (*thermae*), depozitul de grâne (*horrea*) și numeroase barăci (*centuriae*)[1].

Zona civilă de la nord-vest de castru

De-a lungul anilor, în perioada lucrărilor agricole s-au descoperit fortuit numeroase artefacte romane (monede, piese mici din bronz, fragmente ceramice etc.) scoase la suprafață de lama plugului. Drumul roman, care ieșea din castru prin *porta decumana*, a fost identificat printr-un strat compact de pietriș, străbătând capătul nordic al parcelelor menţionate. Supravegherea arheologică a lucrărilor de alimentare cu apă potabilă a comunei Sândulești, executate de Muzeul de Istorie Turda în anul 2006, a dus la descoperirea unor importante dovezi de locuire în această zonă în epoca romană. Astfel, în șanțul de amplasare a conductelor, care pornea de la bazinele noi de apă, pe latura sudică a străzii I. I. Russu, pe o suprafață de cca. 300 m s-au surprins mai multe ziduri din piatră legate cu mortar, care atestă prezența unor construcții, un pavaj din cărămizi, un drum din pietriș lat de cca. 7 m (perpendicular pe drumul care iese din *porta decumana*), un cap de statuie din calcar frumos lucrat (probabil Jupiter), vase din sticlă fragmentare, ace de păr din os și obiecte din os prelucrate parțial, un cap de teracotă și numeroase fragmente ceramice din epoca romană.

Între anii 2017-2022 prin cinci campanii de cercetări arheologice a fost dezvelită o clădire civilă (*Domus* I) cu 13 încăperi, un coridor și o curte interioară[2]. În anul 2022 cercetările s-au mutat spre est, lângă un drum principal din *canabae* (*decumanus*) unde au fost sondate trei noi clădiri. Prin urmare, terenul la care facem referire este amplasat într-un punct bine cunoscut pe harta arheologică a Potaissei romane, unde probabil erau *canabae*-le castrului legiunii V Macedonica, acestea nefiind deocamdată atestate epigrafic[3].

Tehnici şi metode de cercetare. Săpătură stratigrafică manuală, suprafeţe de dimensiuni variabile în funcţie de planurile edificiilor dezvelite. Decapaj executat manual, strat cu strat. S-a folosit un caroiaj în tablă de şah pentru suprafețe.

Înregistrarea şi prelucrarea ştiinţifică a informaţiilor obţinute prin prelucrarea tehnică a materialului recoltat (fotografii, desene, analogii), analize aplicate contextelor arheologice și observații ştiinţifice (încadrări cronologice și culturale).

Rezultatele cercetării

A fost aleasă pentru cercetarea din acest an o zonă din *canabae,* la nord-vest de castrul legionar. Sondajele din anul 2022 au identificat mai multe edificii, iar suprafețele din campania anului 2023 a avut drept scop dezvelirea extremității sudice a edificiului (Domus II) și stabilirea fazelor de evoluție a locuirii în această parte a așezării civile. În campania din anul 2024 s-au identificat noi încăperi și spații încălzite cu hipocaust din zonele nordice și nord-vestice ale edificiului (Domus II).

S-a desființat **martorul dintre Sp.01/2023 și C01/2023**. Aliniamentul de șase cărămizi lydion din C01 și ceea ce a fost interpretat ca o bază în Sp. 01 sunt de fapt părți dintr-o construcție ușoară în interiorul clădirii, adosată zidului vestic. Delimitarea interioară avea dimensiunile de 2,50 x 2 m. Pentru interpretarea funcționalității acestei amenajări cu zid sec și o platformă de cărămizi lydion poate fi utilă cantitatea masivă de cărbune descoperită în interior, care poate sugera o instalație de încălzit. În centrul camerei principale dezvelite în Sp. 01/2023 s-a identificat o groapă de formă ovoidală cu dimensiunile de 3,70 x 2,70 m, cu o adâncime de -0.40 m (de la nivelul de conturare în steril). Groapa a fost săpată după ce clădirea romană nu mai era funcțională, în Antichitatea târzie sau în epoca medievală.

C01/2024, 5 x 5 m. La -0,65 m, în centrul casetei se observă un nivel compact de dărâmătură cu piatră de carieră, materiale tegular și o lespede de calcar cu dimensiunile de 0,80 x 0,32 x 0,15 m. Construcția cu fundații de zid sec descoperită prin Sp.01/2023 nu continuă spre nord. În C01/2024 nu s-a descoperit zidul de închidere spre nord al edificiului, ci alte ziduri cu piatră prinsă cu mortar care aparțin edificiului IV (Domus II). Orientarea acestei case este similară cu cea a construcției din Sp. 01.2023, care probabil este o construcție anexă cu rol gospodăresc aparținând de construcția civilă numită Domus II. În centrul casetei s-a găsit colțul sud-estic al edificiului Domus II. Se păstrează în unele locuri patru asize de piatră, dar zidul sudic este parțial excavat. Sunt mai multe gropi de intervenție moderne, dar aproape de colțul edificiului s-a identificat o groapă cilindrică cu diametrul de 1,25 m cu adâncimea de 3,85 m, de la nivelul actual de călcare. În umplutura gropii s-a găsit un bogat material arheologic

1 BĂRBULESCU 2019; BĂRBULESCU 2020; NEMETI, NEMETI 2017.
2 CCAR, Campania 2018, nr. 87, p. 234-237; Campania 2019, nr, 85, p. 410-413; Campania 2020, nr. 57, p. 317-322; Campania 2021, nr. 94, p. 415-419.
3 NEMETI 2024, p. 239-253.

roman. Groapa este interpretată ca o fântână aparținând fazei I.

C02/2024, 8 x 3 m, orientată est-vest. În partea superioară a casetei, imediat sub humusul modern, se observă un nivel de dărâmătură cu piatră de carieră și material tegular și partea superioară a zidurilor de compartimentare a încăperilor edificiului. În colțul nord-vestic al suprafeței, la -0,30 m, apare un zid lat de 0,50 m, păstrat pe o lungime de cca. 2 m. Perpendicular pe el, un zid cu aceeași lățime, a fost dezvelit pe o lungime de 1,20 m.

După desființarea martorului dintre C02/2024 și S02/2022 s-a conturat un coridor în formă de T. Pe o lungime de 9,30 m se observă o amprentă a unui zid scos cu o lățime de cca. 0,70 m. Amprenta este conturată în plan la o adâncime de -1,20 m de la nivelul actual de călcare. În alveola păstrată se mai observă un prundiș mărunt și nisip care erau așezate pe ultimul nivel al șanțului de fundare. În profilul sudic se observă urma de scoatere a zidului lung, cu o groapă care pleacă de la -0,35 m, ceea ce înseamnă că zidul a fost excavat în epocă modernă. Unul dintre zidurile coridorului în formă de T este excavat pe o lungime de 0,60 m și continuă în piatră pe o lungime de 2,30 m. Se păstrează patru asize de piatră, sub care se observă stratul de prundiș și nisip. Zidurile coridorului în formă de T au aceleași detalii constructive ca și cel descris. Coridorul are o lățime la interior de 3,5 m. În profilul estic se observă cele două faze de construcție întâlnite și la alte edificii din *canabae*: o fază de pământ și lemn (faza I) și o fază de piatră (faza II). La -0,60 m s-a găsit partea superioară a unui strat de lut galben compact cu o grosime de cca. 25 cm, care corespunde cu nivelul de călcare al clădirii din faza de piatră. Acest strat de lut galben provine de la pereții de lut ai construcțiilor de pământ și lemn demolate. Lutul este alternat cu lentile de pământ negru-cenușos provenit de la incendierea sau descompunerea structurilor de lemn. Între -1/-1,15 m se află un strat de lut compact. Partea superioară a acestui strat este nivelul de călcare din faza I, în construcția de pământ și lemn. La cca. 40-50 cm de zidul de piatră scos aparținând fazei II, paralel cu acesta, se află resturile unei fundații a unui perete de pământ și lemn din care se mai păstrează ultimul nivel, cu piatră măruntă de carieră și de râu și material tegular. Peretele era tencuit la exterior și spre est se mai păstrează stratul de tencuială cu mortar alb. Edificiul de pământ și lemn din faza I pare să fi avut aceeași planimetrie și orientare cu edificiul de piatră din faza II.

C03/2024, 7 x 3 m, orientată est-vest. În centrul casetei a apărut colțul unei încăperi, cu zidurile păstrate până sub humusul modern. Zidurile exterioare sunt excavate din epocă modernă, dar se păstrează zidurile interioare ale unui hipocaust perimetral. Acestea au o lățime de doar 0,40 m și la exteriorul lor se păstrează podeaua de *opus signinum* pe o lățime ce 0,85 m (la adâncimea de -0,50 m de la nivelul actual). Se păstrează și două *pilae* de hipocaust cu două, respectiv trei cărămizi *besalles* suprapuse. Zidurile exterioare sunt excavate și se mai vede amprenta fundației lor la adâncimea de -0,75 m. Înspre nord-est se mai păstrează parțial și zidurile canalului unui *praefurnium.* În interiorul camerei se văd nivele succesive de lut, chirpici ars și cenușă până la adâncimea de -1,40 m (resturile construcției de pământ și lemn din faza I, cu care s-a nivelat interriorul construcției de piatră din faza II).

Din toate carourile a fost recoltat un bogat material arheologic, din stratul de cultură roman. Se remarcă prezența unei mari cantități de ceramică și a materialului arheologic mărunt din bronz, fier și os (piese de echipament militar, monede, un zar din os, ace de păr din os, un cuțit din fier etc.).

C04/2024, 7 x 3 m, orientată NS. Caseta a dezvelit o suprafață aflată spre vest de Domus II, în exteriorul clădirii. În jumătatea nordică s-a identificat o aglomerare de material tegular de identificat cu nivelul acoperișului prăbușit al clădirii din faza de piatră. În jumătatea sudică s-a identificat fundația colțului unei clădiri cu zid sec, aparținând probabil fazei I.

Abstract

The research project for 2024 campaign propose the excavation in the eastern part of the military civil settlement (*canabae*), previously researched in the 2017-2021 campaigns. Four ecavation units (C01-C04/2024) were excavated the northern and western parts of the building IV identified in the 2022 archaeological campaign. We excavated three rooms of a building with stone foundations, belonging to a house (*domus*) built along the main road (*decumanus).*

Bibliografie:

BĂRBULESCU 2019 – M. Bărbulescu (ed.), *Termele din castrul legionar de la Potaissa,* Cluj-Napoca, 2019.

BĂRBULESCU 2020 – M. Bărbulescu (ed.), *Principia din castrul legionar de la Potaissa*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2020.

NEMETI, NEMETI 2017 – S. Nemeti, I. Nemeti (eds.), *Castrul legionar de la Potaissa. I. Centuriae din praetentura sinistra,* Cluj-Napoca, 2017.

NEMETI 2024 – S. Nemeti, *Canabae legionis in Dacia. Military presence and municipal evolution at Apulum and Potaissa*, în: S. Nmeti, C. Timoc eds., *Alfred von Domaszewski. Latin epigraphy in the Roman Empire*. Acts of the colloquium held in Timișoara in December 14th-17th 2022, Cluj-Napoca, 2024, p. 239-253.

Illustrations list:

Pl. I. Planul edificiului IV

Pl. II. C01/2024

Pl. III. C02/2024

Pl. V. C03/2024.C04/2024

Pl. IV. C02/2024. Fundație faza I. C03/2024

76. Urlați, jud. Prahova
Punct: La Câmp/La Islaz

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 13 (Neolitic), 14 (Eneolitic), 152 (epoca bronzului mijlociu), 321 (Epoca romană timpurie), 42 (epoca migrațiilor), 43 (Epoca medievală)
Cod RAN: 131639.01
Autorizație nr. 91/15.05.2024
Colectiv: Alin Frînculeasa – responsabil științific; Octav Negrea, Eduard Ghinea (MJIA Prahova)
Finanțare: MC 25000 lei, MJIAP 20000 lei
Perioada desfășurării cercetării: iulie – aug. 2024

Situl se află în zona de sud a orașului Urlați, la nord de islazul localității, pe un martor de terasă aflat într-o zonă mlăștinoasă. Începute în anul 2004, reluate în anul 2013, cercetările arheologice sistematice de la Urlați se derulează în cadrul unui proiect care vizează abordarea ariei nordice a culturii Gumelnița, cu o preocupare pentru locuirea află în zona de deal sau din imediata apropiere a acesteia. Odată cu evoluția cercetării, importante au devenit și obiectivele datând din primul mileniu creștin și evul mediu, marcate de descoperirea unor locuințe adâncite/bordeie și gropi de extragerea lutului, dar și materiale arheologice, în special ceramică fragmentară. În această campanie ne-am propus cercetarea zonei de nord-est a sitului; am căutat să ne racordăm la suprafața cercetată între anii 2013-2023, care avea lungimea maximă de 60 m și lățimea de 25 m, înaintând cu excavările spre limita de nord-vest a sitului, zonă acoperită în acest moment de o vegetație specifică unui mediu umed/mlaștină. În urma preconizat cercetări care vor fi finalizate în anul 2025, situl va fi secționat pe toată lățimea pe o lungime de 85 m și lățime de 25 m (VE-SV). Săpătura din această campanie a acoperit o suprafață de circa 250 mp, adâncimea a variat între 0,4 - 1 m, la care se adaugă excavarea în profunzime a complexelor identificate (bordeie, gropi).

În această campanie au fost trasate 6 secțiuni și două casete de cercetare după cum urmează:

S.I/2024 - a fost amplasată la 0,5 m nord-est de caseta G, suprafața cercetată în anul 2023, în paralel cu S.IX/2023; a avut dimensiunile de 16 x 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE; S.II/2024 - a fost amplasată la 0,5 m nord-est de colțul de NE al suprafeței A, cercetată în anul 2022, în paralel cu S.II/2024; a avut dimensiunile de 21 x 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE; S.III/2024 - a fost amplasată la 2,2 m est de S.V, a avut dimensiunile de 19 x 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE; S.IV/2024 - a fost amplasată la 5 m est de S.III, a avut dimensiunile de 21 x 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE; S.V/2024 - a fost amplasată la 1,5 m est de S.I, și la 0,5 m nord de caseta F/2023, a avut dimensiunile de 19 x 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE; S.VI/2024 - a fost amplasată la 0,5 m nord-est de colțul de NE al suprafeței A, cercetată în anul 2022, în paralel cu S.II/2024; a avut dimensiunile de 21 x 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE. Caseta H (Cas. H) a suprapus parțial și a completat suprafața dintre S.I și S.III; a fost amplasat la 0,5 m nord de caseta E; a avut dimensiuni de 3,6 x 2,2 m; a fost deschisă pentru cercetarea unui bordei medieval (B.1/2024) surprins în S.III și S.V. Caseta I (Cas. I), se află la 0,3 m est la S.IV, zona carourilor 6-11; a avut dimensiuni de 9 x 2,4 m.

În campania de cercetare sistematică din anul 2024 au fost descoperite, identificate și cercetate integral două locuințe adâncite atribuite sec. XVI-XVII d.Hr. (B.1/2024, B.2/2024), parțial o locuință adâncită care poate fi atribuită sec. V-VII d.Hr. (cultura Ipotești-Cândești) (B.3/2024), 12 gropi menajere/de extras lutul, din care 4 sunt eneolitice, cultura Gumelnița, una din epoca bronzului, cultura Tei, celelalte medievale, dar și o zonă menajeră aflată la limita de nord a zonei cercetate, regăsită în toate secțiunile cu excepția S.I. A fost identificată și o vatră circulară, aflată la -0,10 m adâncime, probabil datând din perioada recentă. În urma săpăturii am constatat că în partea de nord a terasei panta spre nord era mult mai accentuată raportându-ne la situația actuală. La baza pantei am descoperit fragmente ceramice din epoca bronzului, urmată de o depunere aluvionară curată, cenușie. Peste această depunere apar degajate materiale medievale, dar și mai recente (sec. XIX-XX).

Locuințele adâncite (B.1/2024, B.2/2024) aveau forma rectangulară cu colțurile ușor rotunjite, puțin adâncite (nu mai mult de 0,6 m); am identificat și urmele unor stâlpi de lemn folosiți la structura construcțiilor. Ambele locuințe nu au structură de combustie, iar inventarul este relativ sărăcăcios (ceramică, oase de mamifere, piese din fier). În B.2, aproximativ în zona centrală a acestuia a fost săpată o groapă adâncă de cca 0,4 m și cu diametrul de 0,45 m, în care am descoperit fragmente ceramice și oase de mamifere. În cazul B.3 descoperit la limita de sud-est a săpăturii, am identificat urmele cuptorului și o porțiune restrânsă din groapa săpată pentru amenajarea acestei locuințe, ușor adâncită în steril (0,15 m); complexul urmează să îl cercetăm în campania viitoare.

Din cele 12 gropi cercetate (integral sau parțial, cel care intrau în profil), patru au aparținut culturii Gumelnița (ceramică, chirpici ars, râșnițe, silex, oase), celelalte sunt medievale. Cu excepția a câtorva gropi care au avut un inventar specifici culturii Gumelnița, celelalte au avut un inventar sărăcăcios (ceramică fragmentară, chirpici ars, oase de mamifere). Gropile au dimensiuni și adâncimi variabile, diametrele evoluează de la 0,60 m la 1,2 m; baza acestora sunt la adâncimi care ating intervalul aflat între 0,50 m - 1,2 m. Umpluturile au culori care evoluează între cenușiu, maroniu, roșiatic și negricios, marcând și etape cronologice de utilizare/umplere. Cele care au în plan/ umplutură culorile maronie sau roșiatică pot fi atribuite culturii Gumelnița, iar cele negricioase perioadei medievale târzii (sec. XVI-XVII). Important este complexul 2 (Cpl. 2) din S.I, care era o groapă cu diametrul de cca 0,8 m și adâncimea de 0,5 m în care am descoperit numeroase fragmente ceramice, oase de mamifere, o statuetă antropomorfă, un obiect din os, o râșniță din piatră, dar și un număr de 9 piese din silex (din acest complex au fost prelevate două probe pentru realizarea unor datări C14-AMS), un nucleu calcaros, etc. Într-o altă groapă Gumelnița, cercetată în S.VI, am descoperit două râșnițe din piatră

întregi, depuse cu partea activă în jos.

În cadrul colaborării cu Universitatea București (GEODAR - Centrul de cercetări în geomorfologie, geoarheologie și paleomedii), am realizat în lunca mlăștinoasă o serie de sondaje cu ajutorul carotei, dar și o secțiune mecanizată plasată la limita de vest a sitului, la contactul acestuia cu lunca mlăștinoasă. Secțiunea a avut 11 m și adâncimea maximă de 1,9 m, lățimea de 0,6 m. Au fost prelevat de probe de tipul carotelor cu secvență continuă, măsurători geofizice (ERT) și ridicări topografice în vederea realizării unor observații privind evoluția natural a terenului din jurul sitului, un teren mlăștinos care se pretează la diferite investigații științifice.

Abstract

In this campaign, six archaeological sections and two test pits (surfaces) were laid out and investigated. The archaeological excavation covered an area of approximately 250 square meters. Two pit-houses, attributed to the 16th–17th centuries AD (B.1/2024, B.2/2024), were fully discovered, identified, and investigated. Additionally, a partially excavated pit-house, likely dating to the 5th–7th centuries AD (Ipotești - Cândești culture) (B.3/2024), was uncovered. Twelve pits were identified, including four from the Eneolithic period (Gumelnița culture), one from the Bronze Age (Tei culture), and the rest from the medieval period. A domestic area was also found at the northern limit of the investigated zone, which was identified in nearly all sections.

Bibliografie:

FRÎNCULEASA 2024 – Frînculeasa Alin - *O evaluare a cercetărilor arheologice de la Urlați (jud. Prahova)*, în V. SAVA, GOGÂLTAN 2024 - Sava, F. Gogâltan, *Epoca bronzului de-o parte și de alta a Carpaților studii în onoarea lui Tudor Soroceanu la 80 de ani/The Bronze age on both sides of the Carpathians studies in honor of Tudor Soroceanu at 80 years*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2024, p. 215-251.

TORCICĂ *et alii* 2020 – Torcică Ion, Frînculeasa Alin, Hila Tudor *Depozitele de silex din așezarea aparținând culturii Gumelnița de la Urlați (jud. Prahova). Între import și producția locală*, în: BMJT. Seria Arheologie, 12, 2020, p. 19-60.

ANTON *et alii* 2020 – Anton Alin, Frînculeasa Alin, Negrea Octav *Un depozit de piese din metal din epoca medievală descoperit în localitatea Urlați (jud. Prahova)*, în: *BMJT*. *Seria Arheologie*, 12, 2020, p. 91-116.

FRÎNCULEASA *et alii* 2018 – Frînculeasa Alin, Preda Bianca, Garvăn Daniel, Nica Tiberiu, Negrea Octav *La hotarul nordic al culturii Gumelnița: așezarea de la Urlați (jud. Prahova)*, în: *BMJT*, 10, 2018, p. 237-278.

Illustrations list:

Pl. I. Aerial images during the research at Urlați.

Pl. II. Images taken during the archaeological research at Urlați.

Pl. I. Imagini aeriene din timpul cercetărilor de la Urlați

Pl. II. Imagini din timpul cercetărilor arheologice de la Urlați

77. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș
Punct: Vărzărie

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu)
Cod RAN: 19383.01
Autorizație nr. 45/14.05.2024
Colectiv: Dragoș Măndescu - responsabil șantier; Ion Dumitrescu, Ioan Andi Pițigoi (MJ Argeș)
Total finanțare: 46500 lei (Ministerul Culturii – 37500 lei; Muzeul Județean Argeș – 9000 lei)
Perioada desfășurării cercetării: 23.09. – 22.10.2024

Cea de-a unsprezecea campanie de săpături arheologice sistematice organizată de Muzeul Județean Argeș în situl de la Valea Stânii s-a desfășurat în toamna anului 2024 (septembrie-octombrie) în zona nordică a cimitirului de incinerație din prima epocă a fierului, pe proprietatea Fredy Dinescu. Programul de cercetare arheologică de teren în această necropolă se apropie de sfârșit (după ce a fost deja depășit cu un an), urmând ca atenția și efortul nostru să fie de-acum orientat predominant spre prelucrarea materialului și publicarea rezultatelor. În acord cu rigorile acestui calendar asumat încă de la debutul explorării (2014), obiectivul principal al campaniei 2024 a constat în verificarea și finalizarea unor cercetări începute în campaniile precedente: epuizarea zonei clusterului de tumuli investigat în 2022-2023 (T26-T30) și cercetarea completă a T21 (identificat și cercetat în cea mai mare parte în campania 2020).

Clusterul T26-T30 – sectoarele S și W. Pentru a verifica dacă acest cluster aparent organizat în jurul T26 continuă către S, am investigat zona cuprinsă între T30 (la N), T10 (la S), T21 (la E) și T7 și T9 (la W), situată la S și SW de respectivul grup de tumuli. Cele două secțiuni de 20 X 2 m, trasate paralel, orientate NNW-SSE au fost sterile (imediat sub arabilul actual, la adâncimi cuprinse între 0,15 și 0,35 m, apare pietrișul aluvionar), ceea ce înseamnă că ultimul tumul către S din acest cluster rămâne T30, investigat în campania trecută. Zona de la vest de cluster a fost sondată cu o secțiune de 9 x 2 m, care a dus la identificarea unei platforme de piatră, probabil mantaua unui nou tumul care se întinde către vest, pe proprietatea învecinată (Doru Ionescu). Pietrele apar la -0,34 m într-un strat negru suprapus de arabilul actual, sunt aranjate pe un rând (în unele locuri au fost observate două rânduri) și stau pe nisipul aluvionar, la -0,52 m. Inventar: fragmente ceramice depuse pe pietrișul aluvionar, sub pietrele din marginea de SW a mantalei.

T 21 (W) – completări la rezultatele cercetării din 2020. Trei secțiuni (20 x 2 m, 11 x 2 m și 11 x 2,1 m au fost alocate dezvelirii și cercetării integrale a T21, cercetat parțial în campania 2020 pe sectorul aflat pe proprietatea Chiuță, aflată imediat la E. În sectorul vestic, cercetat acum, mantaua era alcătuită din pietre de râu de dimensiuni mici, care apăreau deja imediat sub iarbă, în unele zone la -0,05/-0,1 m. Pietrele erau așezate pe un rând, maxim pe două rânduri. De notat prezența unor pietre roșii inserate în manta printre bolovanii obișnuiți. După racordarea sectorului vestic cercetat acum la situația cunoscută din 2020, a rezultat că ne aflăm în fața unuia dintre cei mai întinși tumuli din necropolă, având o manta cu un diametru de circa 12,5 – maximum 13 m, distrusă însă (și în cea mai mare parte dislocată) în sectoarele de E și NE. Inventar: fragmente ceramice depuse pe pietrișul aluvionar/solul antic, îndeosebi sub pietrele din marginea mantalei și imediat în exteriorul mantalei, la adâncimi cuprinse între 0,29 și 0,4 m.

În ansamblul celor șase secțiuni efectuate în această campanie, adâncimea la care săpătura a fost sistată în stratul steril a fost în medie de 0,45 m. A rezultat o suprafață totală cercetată în 2024 de 183,1 m^{2,} fiind excavaţi circa 82 m^3 de pământ și pietre de râu (din mantaua tumulilor). După încheierea săpăturii, secțiunile au fost astupate și nivelate spre a fi din nou destinate culturilor agricole.

Campania 2024 a adus clarificările necesare legate de densitatea cimitirului în zona nordică, prin configurarea și delimitarea cu mai multă precizie a clusterului de tumuli T26-T60, dar și la dezvelirea și cercetarea integrală a unuia dintre cele mai mari complexe din necropolă – T21.

Pentru investigații de laborator, au fost prelevate *in situ* probe de lemn ars pentru analiză radiocarbon, continuând colaborarea cu Laboratorul AMS din Poznan. Materialul arheologic a fost recoltate pe complexe sau sectoare de secțiune și înaintate la sfârșitul fiecărei zile de lucru spre curățare și conservare primară în laboratoarele de restaurare ale Muzeului Județean Argeș. Documentaţia de şantier se păstrează la acelaşi muzeu.

Proporția complexelor funerare cercetate între 2014 și 2024 din întregul cimitirului de incinerație se situează la circa 85% (30 de tumuli din cei circa 35 identificabili cu mai mare certitudine la suprafață). Mantale de bolovani de râu ale unor tumuli încă necercetați se observă la suprafața terenului pe proprietățile Maria Manolescu și Gheorghe Ciubuc, dar și pe cel puțin una din proprietățile aflate la sud de drumul ce delimitează teritoriul administrativ al comunei Țițești de orașul Mioveni. Explorarea acestor morminte (o „rezervă” de circa 15% din ansamblul necropolei), de dorit a fi efectuată prin intermediul unor metode și tehnici noi, va trebui să cadă în sarcina unor investigații viitoare, sistematice sau preventive, care să completeze, să confirme sau să infirme rezultatele la care am ajuns la capătul celor 11 campanii. Un orizont de așteptare prea îndepărtat pentru abordarea acestui ultim lot de morminte nu este deloc de dorit și riscă să se soldeze cu zero rezultate, de vreme ce tumulii sunt permanent agresați de lucrările agricole anuale și de extinderea necontrolată a locuirii satului actual. Degradarea continuă a tumulilor (și cu intensitate crescândă, îndeosebi în urma lucrărilor agricole mecanizate, dar și prin excavațiile edilitare de dată recentă, neasistate arheologic, sau chiar prin transformarea unui sector important din zona sudică a cimitirului în depozit ad-hoc de gunoaie menajere) a fost evidentă pentru noi chiar și numai după deceniul petrecut aici de-a lungul campaniilor sistematice.

Abstract

In the fall of 2024 (September-October), the eleventh systematic archaeological excavation campaign organized by the Argeș County Museum with the finnancial support of the Ministry of Culture took place at Valea Stânii site. The main goal was to complete the excavations started in 2022-2023 in the northern area of the Early Iron Age cremation cemetery (Fergile group) for the barrows 26-30. At the same time, the research of the barrow 21, started already in 2000, was completed, resulting in one of the largest tumuli of the necropolis. The archaeological inventory discovered now was neither rich nor very representative, but the major gain of the 2024 campaign was the topographical clarification of the barrows and the completion of the funerary landscape on a large area, part of the northern sector of the necropolis.

Bibliografie:

MĂNDESCU 2016 – D. Măndescu, *The Necropolis from Valea Stânii (Argeș County) and a comparative approach to the Late Hallstatt Ferigile Group features*, în: Sîrbu, V. (ed.), *Interdisciplinary Methods of Research for Prehistoric and Protohistoric Funerary Monuments. Proceedings of the 15th International Colloquium of Funerary Archaeology, Brăila, 20-22 May 2016*, Brăila, 2016 (= Istros, 22), p. 153-180.

MĂNDESCU 2020a – D. Măndescu, *The Necropolis at Valea Stânii (Argeș County): Common Elements and Particularities in the Ferigile Group*, în: E. Teleagă (ed.), *Funeralkultur der Thraker, Skythen und Griechen des 7. bis 5. Jahrhunderts v. Chr. an der unteren Donau*, Marie Leidorf Verlag, Rahden/Westf., SEAT 5, 2020, p. 291-308.

MĂNDESCU 2020b – D. Măndescu, *Între Est şi Vest. Conexiuni interculturale în Prima Epocă a Fierului reflectate în necropola de la Valea Stânii, jud. Argeş*, în: A. Zanoci (ed.), *Relaţii interculturale în spaţiul tiso-nistrean în epoca fierului. Materialele colloquium-ului de vară de la Saharna, 16-19 iulie 2019*, Chişinău, 2020, p. 7-22.

78. Vlădeni, jud. Ialomiţa
Punct: Vlădeni - Popina Blagodeasca

Tip de sit: 1 (locuire); 2 (aşezare rurală)
Încadrare cronologică: 431 (Epoca medievală timpurie); 432 (Epoca medievală târzie)
COD RAN: 94802.01; **Cod LMI**: IL-1-m-B-14071.01
Autorizaţie nr. 65/14.05.2024
Colectiv: Emilia Corbu – responsabil ştiinţific; Niculina Dinu (MJ Ialomița)
Finanțare: 45000 lei – MJ Ialomiţa
Perioada desfăşurării cercetărilor: 15.09 – 15.10.2024

Pe o suprafaţă de 109 m^2 în sectorul A pe grindul nordic, au fost deschise cinci secţiuni (SO c.6-10, SP c.10-17, SR c.19-20, SS c.10-15, ST c.1-7) pentru investigarea nivelurilor arheologice şi patru casete (Cas. A83, c. 1-4, A84 c. 3, A85, c.3-4, c.A86, c.1-2) pentru cercetarea complexelor din trei epoci istorice. Inventarul consta din fragmente ceramice, oase de animale, o monedă medievală, un fragment de podoabă. Inventarul ceramic a fost grupat în patru categorii analizate statistic: ceramica nisipoasă a culturii Dridu, în principal, dar să nu uităm că pasta cu nisip şi degresanţi apare încă din secolul VI-VII şi continuă şi în secolele XI-XII. Fragmentele din pastă roşie provin în special de la amfore, dar şi din evul mediu-târziu. Ceramica cenuşie, deşi puţină, este o constantă pentru toate culturile prezente pe Blagodeasca, diferită fiind doar tehnica de execuţie, roată rapidă pentru antichitatea târzie şi evul mediu-târziu şi roata de mînă pentru cultura Dridu. Ceramica lucrată cu mâna are o prezenţă constantă dar diferită procentual până în secolul XI.

Rezultate

Vestigiile medievale sunt împrăştiate în stratul arabil. Resturile unei anexe gospodăreşti apar la -0,15 m[1] cu grosimea de 20 cm (SS c.12-13). Am găsit doar complexe adâncite: două locuinţe şi o groapă de bucate (Nr.1/2024, SS c. 13) pendințe de anexa gospodărească. DG -1 x 1,43 m, DB -1,55 m; D max.1,75 m, Ad.-1,60 m. (Fig.1)

Cele două locuinţe (Fig. 2) aveau în comun: plan patrulater neregulat (4 x 3,20 x 3 x 3 m), detritus cu multă cenuşă şi arsură, o podea de lut neamenajată la -0,90 m, o groapă mică în colţul vestic (0,70 x 1 m, ad.-0,40 m) în care am găsit o monedă, inventar din fragmente ceramice mici, împrăştiate, cu semne de arsură secundară (Fig. 3). Predomină cele din pastă roşie, fină, cu mică, lucrate la roata rapidă, provenite de la oale şi ceşti. Am găsit fragmente smălţuite în culori diferite: caramel, verde de diferite nuanţe, din care unele sgrafitate sau stropite cu smalţ. Acoperişul era fixat la colţuri, direct pe sol, pe tălpi de lemn uşor adâncite şi late de 0,60 m. Nu am găsit cuptor sau vatră. Datare: sec. XV-XVI.

Nivelul medieval-timpuriu „al locuinţelor de suprafaţă" sec. X-XI

Secţiunile paralele SS şi SO' au fost prelungite cu 10 m spre est. S-a constatat că nivelul continuă cu aceeaşi descriere: sediment brun-negricios, afânat, granulat, pigmentat cu paiantă, bogat în material arheologic, gros de 0,35 - 0,50 m. Diferă intensitatea de locuire şi sugerează că pe SS se află periferia acestui nivel, lucru dovedit de situaţia statistică. Deşi numărul de fragmente ceramice de pe cele două secţiuni este aproape egal, procentele celor patru categorii ceramice diferă. O explicaţie ar fi faptul că pe SS se află şi complexe din alte epoci, totuşi aceasta ar fi mărit numărul de fragmente ceramice şi nu ar fi modificat doar procentele.

Sub acest nivel, se află vestigii ale aşezării din secolul IX din care a fost cercetată o groapă de bucate (nr. 2/2024, ST c.5-7): DG - 1,35 m, DB - 1,40 m, D.Max. 1,70 m, ad. -2,20 m. La bază, am găsit seminţe de cereale.

Epoca migraţiilor (sec. V-VI)

Şanţul de apărare (SP c.13-17)

Sub o depunere de pământ galben, şanţul se descrie la -0,45 m ca un sediment afânat, brun-negricios, amestecat cu pelicule galbene sau maronii (c.15-17). Pe profilul nordic are o lungime de 7,5 m şi o adâncime între 1,50 - 1,70 m. Pe profilul sudic, şanţul are 9,5 m şi aproximativ la mijloc se conturează un fel de treaptă de pământ galben lată de 2 m şi înaltă de 0,70 m. (Fig. 4) În apropiere se afla o groapă (SP.c.10) în care am găsit îngropat un cap de câine.

Complex (SR c.19 - cas. A86,c.2)

A fost cercetat parţial pe o suprafaţă ovală de 3 x 1,5 m. Am găsit fragmente de tăviţă de lut şi fragmente de castron decorat cu rotiţa (Tabel 1).

Abstract

There was discovered six archaeological complexes from three historical epochs: medieval (16th century), early middle age (IX, X-XI c. AD) and the migration era (V-VII c.AD) on only surface of 109 m sq.

Medieval vestiges were destroied by agricultural ploughing, but two dwelling-houses and a pit belonged of a household annex was preserved.

It was investigated a „level of houses" dated back X-XI c.AD on section SO' and its periphery on SS. A pit of storage from settlement of 9 c. AD have discovered.

A segment of defensive ditch (width -9,5 m, depth -1,70 m) and another complex (unfinished investigated on SR 19-cas.A86) dated back migration era were researched.

The inventory consist of pottery fragments, animal bones, a coins and a pendants fragment. The pottery of four categories of paste: sandy, grey, red and hand-made potttey have been statistics analised.

Illustrations list:

Fig. 1. Vlădeni – *Popina Blagodeasca*, 2024 - Section S c.11-15.

Fig. 2. Vlădeni – *Popina Blagodeasca*, 2024 - Medieval dwelling (SR c.20, cas. A86) and complex from the migration era, SR c.18-19, (in progress).

Fig. 3. Vlădeni – *Popina Blagodeasca* 2024 - Late medieval dwelling.

Fig. 4. Vlădeni – *Popina Blagodeasca*, 2024 - Section P (SP), Defense Trench.

1 Toate adâncimile din raport sunt date de la nivelul actual al solului.

Tabel 1. STATISTICA FRAGMENTELOR CERAMICE

Complex/ Categorie pastă	***Pastă nisipoasă***	***Pastă cenuşie***	***Pastă roşie***	***Ceramica lucrată cu mâna***	***Total***
Locuinţă medievală, ST c.6,7-cas. A83-A86	314 /39%	47/5,84%	315/39,1%	128/15.9%	804
Locuinţă medievală, SR c.20-cas. A86 (colţul vestic)	31 (205)	12 (7,74%)	59 (38%)	53 (34,19%)	155
Groapa de bucate, ST c.6-cas. A83	36/52,94%	4/5,88%	15/22%	13/19,11%	68
Groapa de bucate, SS c.13	34/35,41%	9/9,3%	34/35,41	19/19,79%	96
Nivelul locuinţelor de suprafaţă, SO’	165/ 65,88%	26/9,59%	48/17,71%	32/11,8%	271
Nivelul locuinţelor de suprafaţă, SS	79/35%	20/8,9%	64/28,31%	63/27,8%	226
Şanţ de apărare, SP	8/21%	1/0,26%	10/26,31%	19/50%	38
Complex în lucru (SR c.19- Cas. A86)	8/5,71%	3/2,14%	17/12,14%	115/82,14%	140
ST Nivel	70/35,7%	27/13,7%	51/26%	48/24%	196
Total general	745	149	613	487	1994

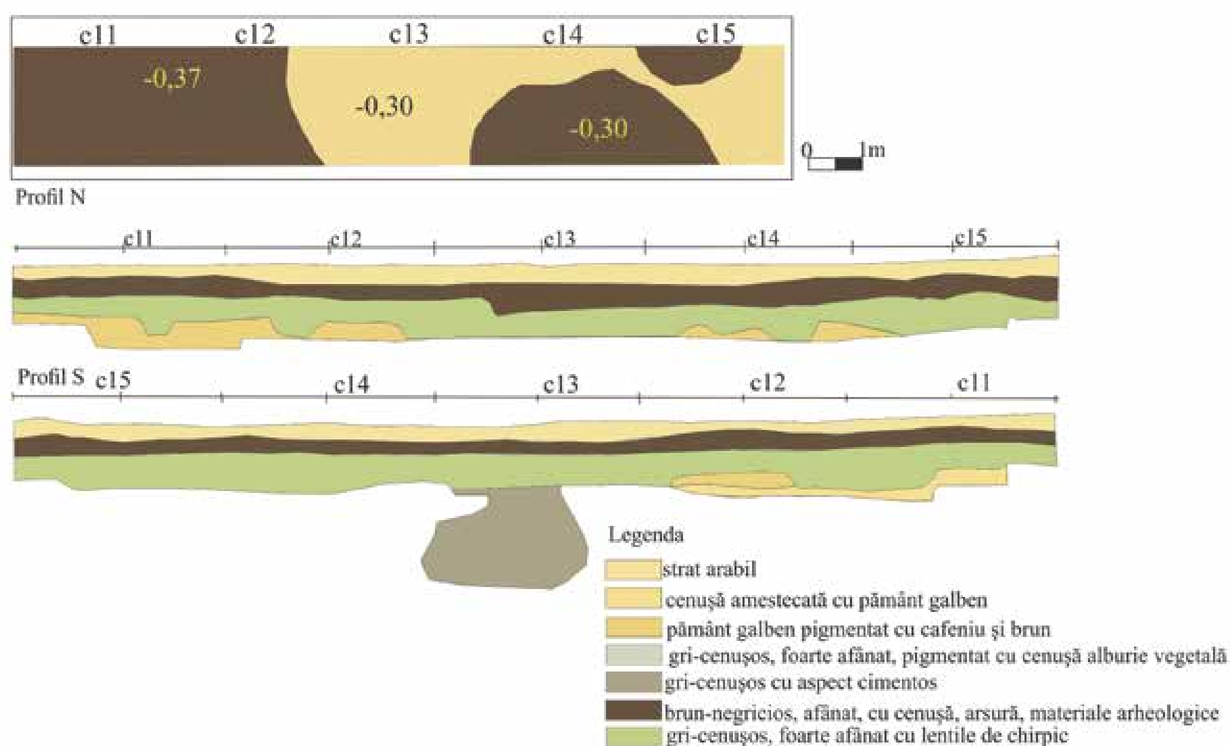

Fig. 1. Vlădeni Popina Blagodeasa, 2024. Secțiune S c.11-15

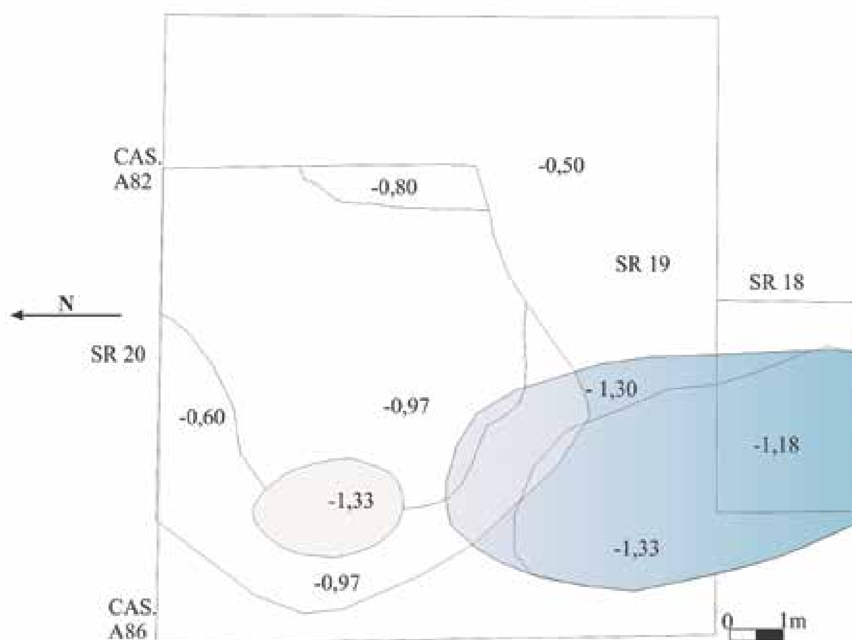

Fig. 2. Vlădeni Popina Blagodeasa, 2024. Locuinţa medievală nr.1/2023 (SR c.20, cas.A86) și complex din epoca migraţiilor (SR c.19) - în lucru

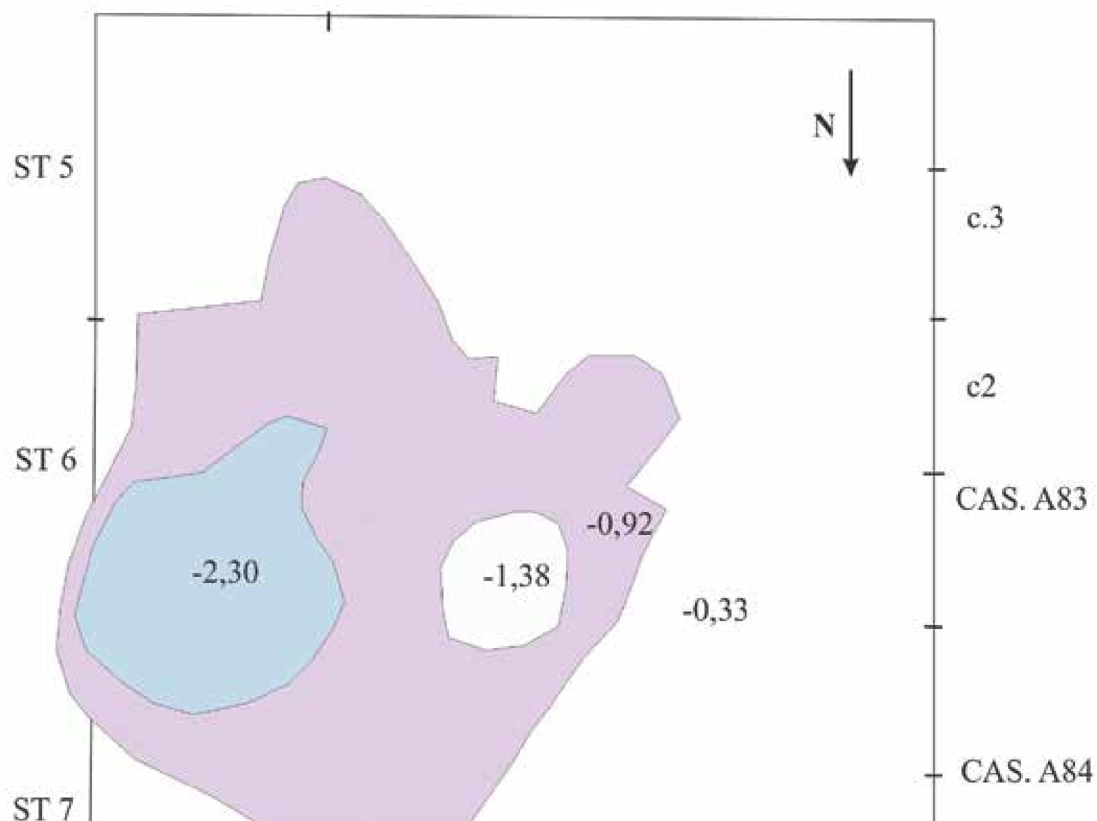

Fig. 3. Vlădeni Popina Blagodeasa, 2024. Locuinţa medievală târzie

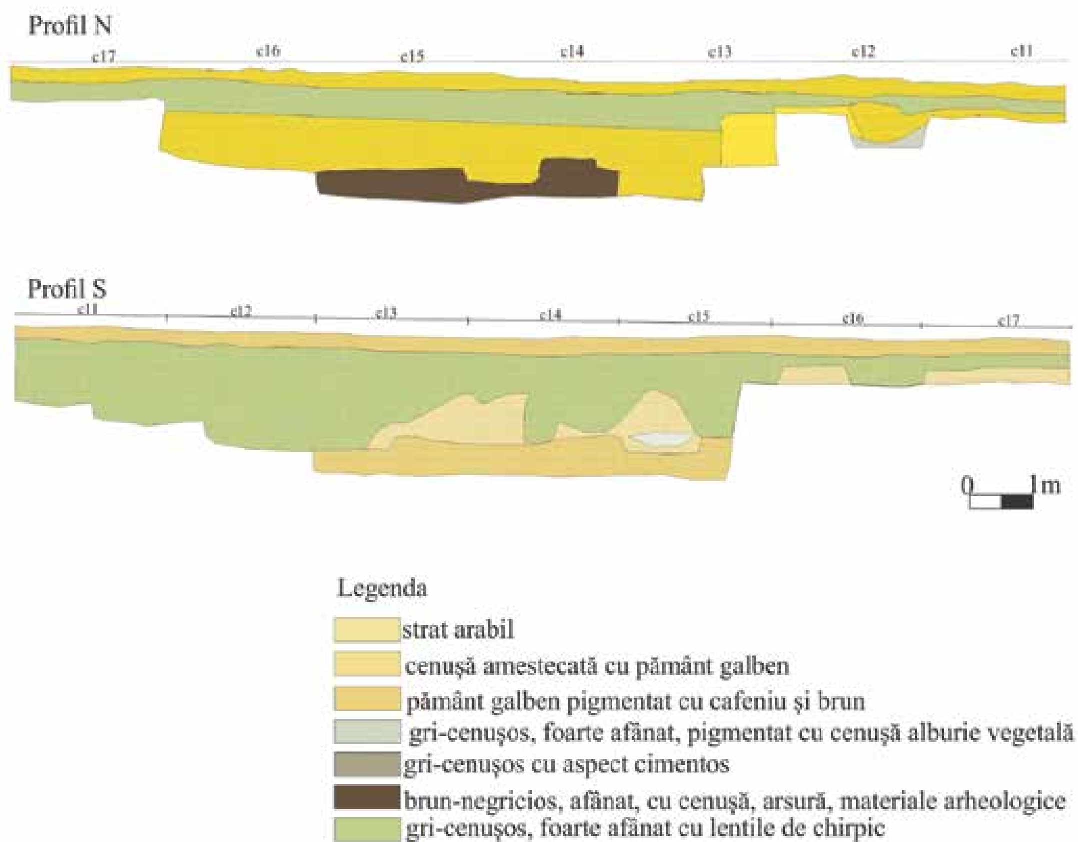

Fig. 4. Vlădeni Popina Blagodeasa, 2024. Secțiune P (SP), Șanț de apărare

2

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă

79. Alba Iulia, jud. Alba *[Apulum]*
Punct: str. Regimentul V Vânători

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană)
Cod RAN: 1026.02
Autorizație nr. 161/02.04.2024
Colectiv: George Bounegru – responsabil științific; Anca Matiș (MNUAI)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2024

Suprafața cercetată este situată în partea centrală a cartierului Partoș, pe partea dreaptă a sensului de intrare în municipiu. Obiectivul general al cercetării arheologice l-a reprezentat identificarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor din zona afectată de proiectul beneficiarului și cercetarea acestora. Acesta a fost atins prin înregistrarea datelor privind situația structurilor, complexelor, artefactelor din zona afectată.

Au fost cercetate două suprafețe, care corespund celor două obiective din documentație. **Suprafața 1** era poziționată pe latura sudică a curții. Este de forma literei „L" și are dimensiuni de 8m x 13m însumând aproximativ 81 mp. Această suprafață a fost caroiată din 2 în 2 m cu 4 carouri pe orientarea N-S, iar pe latura est-vest cu carouri notate de la A la G. Având în vedere existența unei anexe care a fost demolată la debutul șantierului, dar a cărei amprentă era vizibilă, am decis decopertarea mecanizată a întregii amprente a obiectivului. Ne-am oprit cu decopertarea pe un nivel de umplutură contemporană din care am recoltat 4 monede. Trei dintre acestea erau din secolul XX, iar cea de-a patra, ilizibilă, era un as roman!! **Suprafața 2** se află pe latura nordică a curții, lângă imobilul existent. Are de asemenea formă de „L" cu dimensiunile de 5,85 m (nord-sud) și 3,70/5,40 m (est-vest) însumând aproximativ 25 mp. Pentru această a doua unitate de cercetare cunoșteam din anul 2016, când am efectuat cercetare pe latura sudică a locuinței existente, că la est de aceasta exista o pivniță. În acel moment pivnița era astupată. Am procedat la săparea manuală a acestei suprafețe, înlăturând stratul de umplutură recentă care era depus lângă casă și pe plafonul de beton al pivniței. Date fiind dimensiunile reduse ale obiectivului, poziționarea sa lângă casa care nu are fundații de beton, precum și existența pivniței contemporane care ocupa aproape jumătate din suprafață, am decis să ne adâncim doar parțial, pentru a vedea gradul de afectare a straturilor arheologice.

Stratigrafia generală a cercetării este relevantă în suprafața 1/ profilul nordic, cea mai puțin afectată de amenajările contemporane. Aceasta prezintă următoarele straturi (nivelul de la care s-au luat adâncimile este un punct 0 stabilit pe fundația imobiliului învecinat care a fost ridicat topografic):

1. Strat vegetal de culoare brun, afânat, amestecat cu pietricele +10-0,30/-0,16-0,30 m.
2. Strat de moloz recent, consistență nisipos-afânată cu fragmente de cărămidă, pietre rămase de la construcțiile recente de secol XX -0,30-0,50 m.
3. Strat de pământ de culoare gălbui închis, consistență lutoasă cu inserții de mortar și tencuială albastră-pare un nivel de călcare de secol XX rămas de la construcția clădirilor recente 0,50-0,76 m.
4. Strat de pământ de culoare brun închis, consistență compactă lutos nisipos, cu pietricele aproape curat, sporadic material ceramic. Pare un strat de nivelare -0,76 - 0,90 m.
5. Straturi succesive de pietriș și nisip-fundația drumului roman -0,90/1,00-2,60 m.
6. Steril de culoare brun roșcat, lutos, steril arheologic -2,60-2,80 m.

Complexele arheologice identificate au fost în număr de 3 gropi cărora li se adaugă o porțiune a unui drum roman (după toate probabilitățile *Cardo maximus*).

Gropile identificate sunt de dată recentă - sec XX (Cx 1 și Cx 2), iar Cx 3 poate fi datată cu aproximație în perioada post-romană, probabil secolele IV-V p. Chr.

Cx. 1 este o groapă de var de formă patrulateră în plan, orientată cu latura mai lungă aproximativ pe axa est-vest. Are dimensiunile 2,10 x 1,80 m. S-a conturat bine la o adâncime de -1,20 m în stratul de pietriș al drumului, dar fiind vizibilă și în nivelele de mai sus. S-a adâncit de la conturare 10-15 cm. A fost umplută cu pământ brun închis, afânat, cu pietricele și materiale recente (porțelan), fragmente de cărămidă, pietre. Grosimea stratului de var este de 0,10 cm.

Cx. 2 este o groapă de var cu patrulateră amplasată la vest de Cx.1. Are dimensiunile 2,10 x 1,80 m S-a conturat la -1,30 m. De la conturare se adâncește 0,40 m. Umplutura sa conține straturi de cenușă sub care a fost surprins un strat de pământ gălbui lutos, iar spre bază un strat de pământ cu cărămidă sfărâmată. Fundul și laturile sunt acoperite de un strat subțire de var (2-3 cm). Materialele recuperate din complex sunt fragmente ceramice de la o oală smălțuită, bucăți de geam, fragmente de la un vas de sticlă, piese de feronerie. Caracteristicile materialului indică o cronologie de secol XX.

Cx. 3 este o groapă conturată la -1,40 m. Este de formă patrulateră având colțurile rotunjite și orientarea V-E. Are dimensiuni de 3,20 x 3,90 m. De la conturare s-a adâncit în pietrișul drumului cu cca 1,00 m. Jumătatea sudică este ,,tapetată" pe margini și pe fund cu lespezi mari din piatră extrase din drumul roman. Din punct de vedere stratigrafic umplutura constă din două straturi de pământ: umplutură de pământ brun închis, lutos-nisipos cu fragmente de cărămidă, bulgărași de mortar, pietricele, fragmente ceramice, oase de animale și umplutură de moloz amestecat cu pământ brun-închis, pietricele, fragmente de cărămidă. Materialele recuperate în urma cercetării complexului, constau din fragmente ceramice, oase de animale. Adâncimea mare, a împiedicat cercetarea totală. Considerăm că această amenajare este o fântână.

Drumul roman

În suprafețele cercetate (Sp. 1 și Sp. 2) au fost identificate porțiuni *in situ* dintr-un drum roman notat cu D.1, care pare să aibă o orientare nord-sud[1]. În Sp.1, porțiunea

1 Acest drum fusese cercetat în urmă cu câțiva ani când curtea imobilului a fost sondată în cadrul altui proiect de cercetare preventivă abandonat ulterior prin schimbarea proprietarului. Suprafața cercetată atunci și Sp1 din prezentul proiect se intersectau pe o mică porțiune de câțiva centimetri pătrați.

unde s-au păstrat lespezile, are dimensiuni de 2,60 m (pe axa E-V) x 1,60 m (N-S). Adâncimea la care s-a conturat în suprafața mai sus menționată este de aproximativ 1,00 m. Dimensiunile lespezilor pe această porțiune variază între 0,60/0,80 lungime și lățime de 0,50/0,60 m. De asemenea, în Sp. 1, sporadic au mai fost identificate lespezi care par nederanjate, cum ar fi în caroul 2/C, lângă anexa modernă, cu dimensiunea de 0,80 x 60 m și de asemenea pe latura de vest a suprafeței, în caroul 2/G, cu dimensiunea de 0,80/1,00 x 0,40/0,80 m. Acestea au fost identificate la aproximativ -1,10/1,20. În urma sondajului executat pe latura nordică a lui Sp.1, respectiv carourile 2/E-F și a săpării laturii nordice a lui Cx.3, s-a constatat că lespezile drumului au fost așezate pe un strat gros de pietriș și nisip. Acest strat are o grosime de aproximativ 1,60 m. În suprafața Sp. 2 a fost identificat de asemenea nivelul de lespezi mai ales pe latura de sud și vest. Acestea se păstrează mult mai precar, fragmentar, față de cele din Sp.1. Adâncimea la care au fost identificate este tot de aproximativ 1,00 m. Zona de lespezi se întinde pe o lungime de 2,80 m (N-S) și pe o lățime de 1,60 m (E-V). În colțul sud-estic al suprafeței, unde nu au fost identificate lespezi, s-a efectuat un sondaj pentru a identifica stratigrafia unității de cercetare. Pe profilul sudic au fost observate straturi deranjate de la construcția pivniței de beton de secol XX, dar pe profilul vestic au putut fi remarcate straturile de nisip și pietriș ale drumului roman. În suprafețele cercetate nu s-au identificat limitele acestui drum, respectiv lățimea sa maximă. Materialul arheologic este extrem de puțin. Cu toate acestea, pe porțiunea de lespezi din Sp. 1, carourile 4/A-B, a fost descoperit un as ilizibil. Materialul arheologic strâns din cercetare este reprezentat de foarte puține fragmente de ceramică romană, mai ales de uz comun, cuie şi câteva piroane de fier. Acestea nu reprezintă însă elemente de datare relevante.

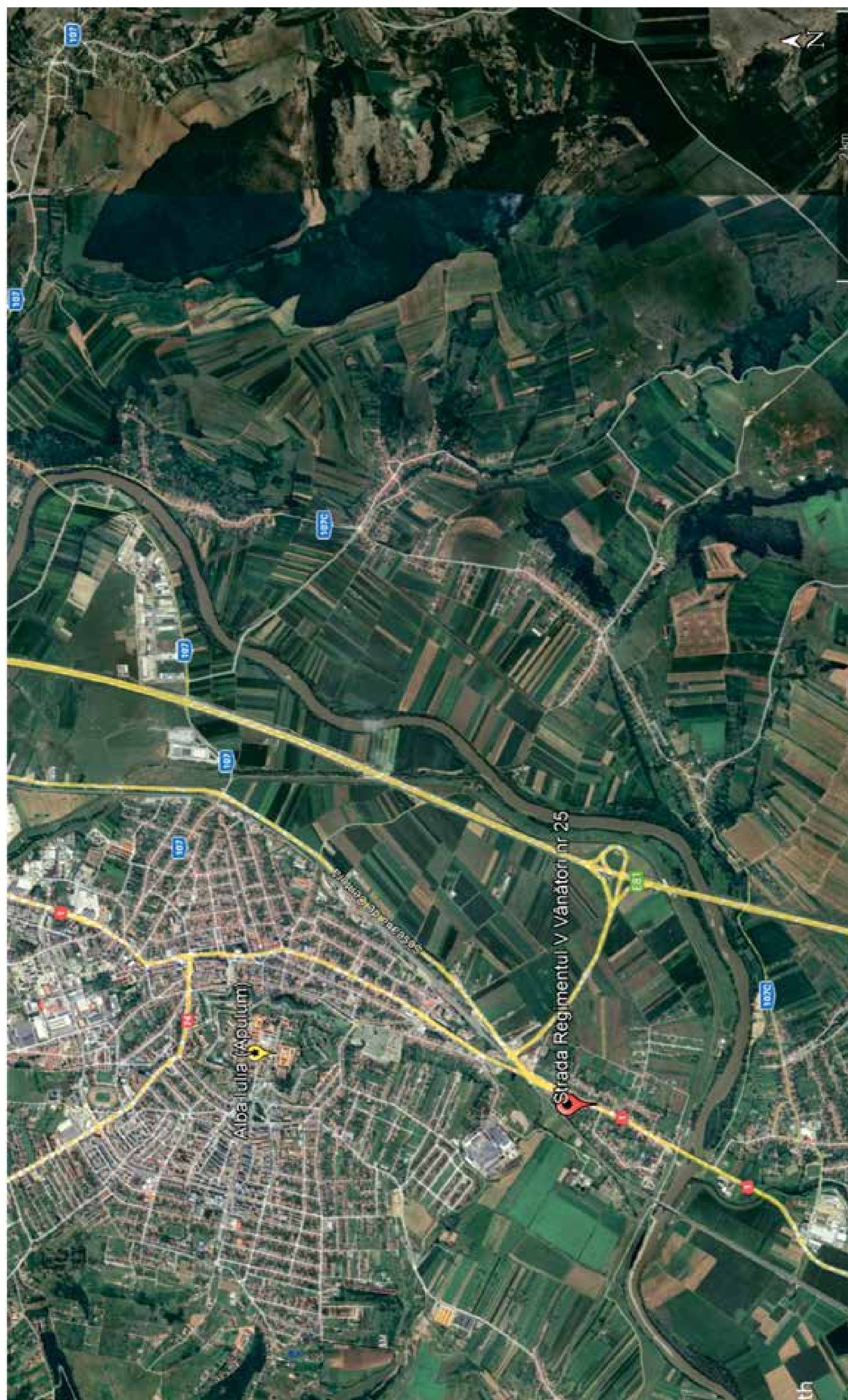
Concluzii:

Cercetarea arheologică preventivă efectuată în această zonă a sitului roman Apulum I, a evidențiat importante aspecte legate de succesiunea fazelor de locuire corespunzătoare evoluției sale urbanistice. Au fost descoperite urmele și traseul principalei artere de comunicație ce străbătea de la nord la sud orașul roman - *cardo maximus*.

Abstract

The rescue research carried out in Partoș district from Alba Iulia town, in 2024, led to discovery of a segment of a Roman road (*cardo maximus*) that once crossed the town from north to south. On several stretches of the road, slabs were preserved. These were laid on a sand bed that, in its turn, overlapped, ca 1.6 m of coarse gravel (*rudus*).

***Illustrations list*:**

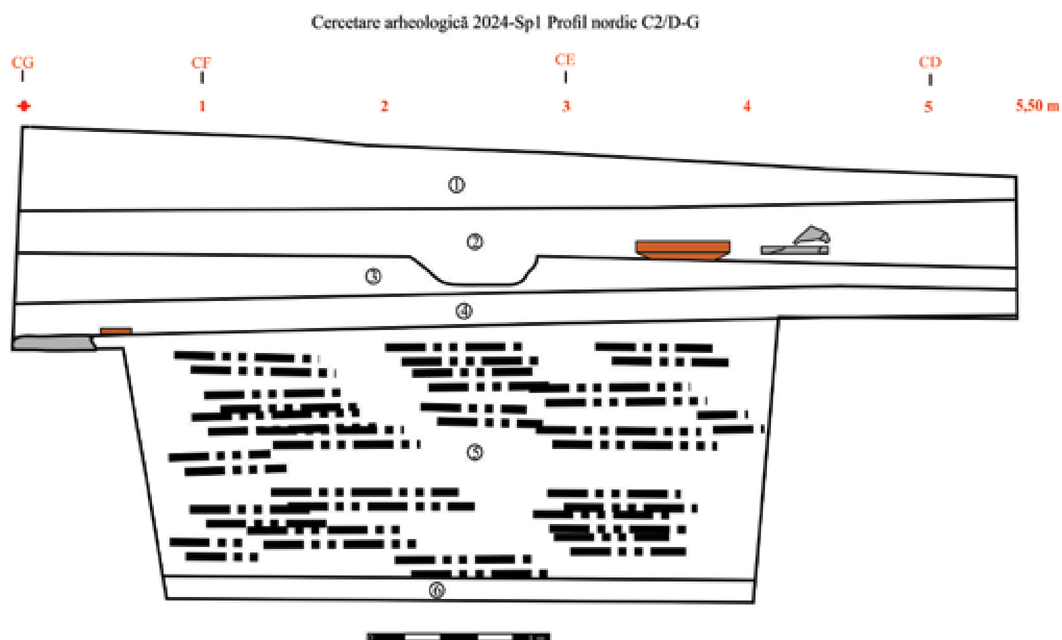

Pl. I. Plan de încadrare în zonă

1

2

Pl. II. 1 - Plan general - cercetări arheologice 2016 și 2024; 2 - Cercetare arheologică 2024 - vedere aeriană

①Strat vegetal de culoare brun, consistență afânată amestecat cu, pietricele,
②Strat de moloz recent, consistență nisipoasă-afânată cu , fragmente de cărărmidă, pietre rămas de la construcțiile recente de secol XX
③Strat de pământ de culoare gălbui închis, consistență lutoasă cu inserții de mortar -pare un nivel de călcare de secol XX rămas de la construcția clădirilor recente
④Strat de pământ de culoare brun închis, consistență compactă lutos nisipos, cu pietricele aproape curat, sporadic material ceramic-pare un strat de nivelare
⑤Straturi succesive de pietriș și nisip-fundația drumului roman
⑥Steril de culoare brun roșcat, lutos
Cărărmidă
Piatră

1

2

3

Pl. III. 1 - Cercetare arheologică 2024 - profil nordic C2/D-G, 2 – Cercetare arheologică 2016, stratigrafie drum roman; 3 - Cercetare arheologică 2024, stratigrafie drum roman

1

2

3

Pl. IV. 1 - Cercetare arheologică 2016 - aspecte generale; 2 - Cercetare arheologică 2024 - Sp.1 aspecte generale; 3 - Cercetare arheologică 2024, Sp.2, aspecte generale.

1

2

Pl. V. 1 - Cercetare arheologică 2024 - drumul roman; 2 - Cercetare arheologică 2024 - Cx.3.

80. Alba Iulia, jud. Alba *[Apulum]*
Punct: str. Izvorului, nr. 5A

Tip sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană), 431 (medieval timpuriu)
Cod RAN: 1026.03
Autorizație nr. 430/04.10.2023
Colectiv: Ilie Alexandru Lascu – responsabil științific (MNUAI)
Perioada desfășurării cercetării: noiembrie 2023 – mai 2024

Cercetarea arheologică preventivă a fost realizată în sectorul sudic al așezării civile de la Apulum, care s-a dezvoltat în jurul castrului roman, la 550 m sud de acesta[1] și la 300 de metri de șanțurile cetății austriece. Din cercetările întreprinse în acest sector a fost recuperat un bogat material arheologic, fiind identificate mai multe zone de locuit, băi romane (termele mici), drumuri și diferite gropi[2]. În anii 2016 și 2017 au fost realizate cercetări arheologice preventive pe trei suprafețe de teren, aflate în imediata vecinătate și pe aleea de acces la proprietăți, fiind identificate complexe adâncite, fie ele gropi menajere, fântâni sau șanțuri, și doar într-o singură suprafață, patul de pietriș al unui zid de epocă romană[3].

Cercetarea arheologică a fost realizată pentru două obiective distincte, acoperind integral suprafața afectată de proiect. Pentru primul obiectiv a fost realizată o suprafață poligonală cu dimensiunile maxime de 15,75 x 12,6 m (183 mp). Terenul unde s-a realizat cercetarea a fost folosit pentru agricultură. Sub stratul vegetal, cu o grosime de 0,25-0,3 m, a fost observat un strat negru, cu grosimea maximă de 0,2 m, în care au fost descoperite materiale arheologice de epocă romană; de la adâncimea de 0,5 m apare un strat brun, cu o grosime de 0,1-0,2 m, steril din punct de vedere arheologic, urmat de solul galben. Menționăm că vestigiile de epocă romană au fost puternic afectate de lucrările agricole păstrându-se structuri zidite doar în două puncte.

Au fost descoperite 20 de complexe arheologice, majoritatea din epocă romană, cu un inventar divers. Au fost identificate trei complexe adâncite, de epocă romană, care au fost suprapuse de construcții de suprafață, de epocă romană, ceea ce ne face să considerăm că există două etape de locuire. O primă fază este reprezentată de mai multe gropi cu utilitate diversă: menționăm aici o groapă pentru extracția lutului și două fântâni. Cea mai reprezentativă este Cx 14, o groapă de mari dimensiuni, folosită pentru extracția lutului, utilizată ulterior pentru depunerea de resturi menajere. În interiorul acesteia a fost descoperit un inventar complex, format în cea mai mare parte din material ceramic, material osteologic, fiind identificate și fragmente care prezintă urme de prelucrare, piese minore din os și bronz și două monede de bronz, un as de la Faustina II (161-175) și un sestert de la Antoninus Pius (138-161). Peste această groapă a fost realizată, cel mai probabil la finalul secolului al II-lea sau la începutul secolului al III-lea, o construcție cu ziduri din piatră, din care se păstrează un segment din zidul perimetral și un segment dintr-un zid de compartimentare, acestea fiind observate de la adâncimea de 0,3 m. Amenajarea construcției peste groapa de mari dimensiuni a dus la tasarea zidului, în zona nordică. Acesta este realizat din pietre de râu, mici blocuri de calcare și material tegular legate cu mortar. Are lățimea de 0,6 m și înălțimea păstrată de 0,3 m. A fost surprins pe o lungime de 9 metri, continuând în profilul de est al suprafeței.

Pentru cercetarea anexei a fost realizată o casetă cu dimensiunile de 4 x 3 m, în interiorul căreia a fost descoperită o podea realizată în tehnica *opus signinum*, pe care se observă urmele de la pilele de hypocaust, aceasta fiind identificată de la adâncimea de 0,25 m. A mai fost cercetat un șanț pentru scoaterea zidului, cu lățimea de 0,7 m. În interiorul casetei a fost descoperit un denar de la Marcus Aurelius (161-180). Având în vedere orientarea zidurilor, considerăm că structurile zidite, descoperite în suprafața S1 și podeaua descoperită în casetă provin de la aceeași construcție a cărei părți centrale a fost distrusă de intervenții ulterioare.

O a doua etapă de locuire este reprezentată de trei complexe din perioada medievală, dar datorită cantității mici de ceramică descoperită și a stării fragmentare nu putem realiza o datare mai strânsă. Gropile au pereții drepți în partea superioară și arcuiți în partea inferioară. Fundul este concav. În partea inferioară a gropii se observă o ardere intenționată a pereților și fundului. În imediata vecinătate a zonei cercetate au fost descoperite complexe arheologice care se datează în perioada secolelor X-XI p.Chr[4].

Datele obținute din această cercetare nuanțează informațiile existente prin identificarea celor două etape distincte de locuire de epocă romană. Coroborând datele obținute în cadrul acestei cercetări cu cele întreprinse pe strada Izvorului nr 5 și 5B rezultă că această zonă este amplasată la extremitatea sudică a locuirii romane, remarcându-se numărul mare de complexe adâncite și prezența mormintelor de incinerație din secolul al II – lea. Această zona a fost locuită și în perioada medievală timpurie, dar complexele din această perioadă sunt mult mai puține.

Abstract

Rescue archaeological research was conducted in the southern sector of the civil settlement of Apulum, which developed around the Roman fort. 20 archaeological complexes were unearthed, mostly from the Roman period, with a diverse inventory. Connecting data obtained within this research with those carried out in the immediate neighbourhood results that this area is located on the southern limit of the Roman habitation, distinguished by the great number of sunken complexes and presence of inhumation burials dating back to the 2nd century. This area was also inhabited in the early medieval period, yet complexes from this period are fewer.

1 MOGA 1998.
2 CIOBANU, RODEAN 1997; CIOBANU *et alii* 2000, p. 293-339; OTA 2012, p. 133-140.
3 CIULAVU, BLEOANCĂ 2018, p. 171-218.
4 OȚA *et alii* 2022, p. 117-132.

Bibliografie:

CIOBANU, RODEAN 1997 - R. Ciobanu, N. Rodean, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de salvare din Dealul Furcilor - Alba Iulia. Campania 1995*, în *Apulum* XXXIV, 1997, p. 177-197.

CIOBANU *et alii* 2000 - R. Ciobanu, A. Gligor, M. Drîmbărean, N. Rodean, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de salvare din Dealul Furcilor și str. Arhim. Iuliu Hossu (Brândușei) - Alba Iulia. Campaniile 1996-1999*, în *Apulum* XXXVII/1, 2000, p. 293-339.

CIULAVU, BLEOANCĂ 2018 - F. Ciulavu, M. Bleoancă, *Contribuții la studiul sectorului sudic al canabelor romane de la Apulum/Municipium Septimium Apulense. Raport preliminar privind cercetările arheologice preventive de la Alba Iulia, str. Izvorului, nr. 5*, în *Apulum*, LV/1, 2018, p. 171-218.

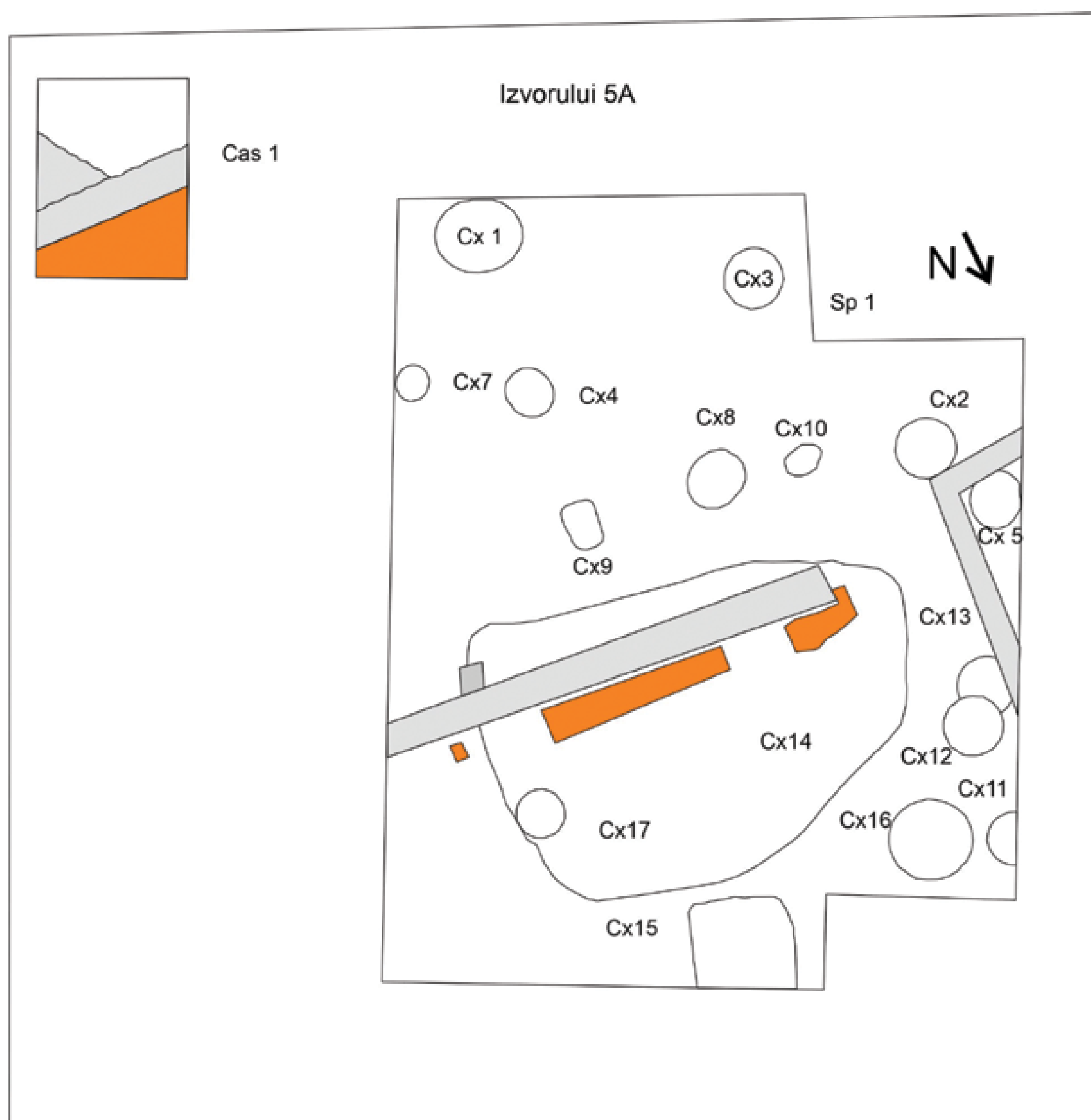
MOGA 1998 - V. Moga, *Castrul roman de la Apulum*, Cluj-Napoca, 1998.

OTA 2012 - R. Ota, *De la canabele legiunii a XIII-a Gemina la Municipium Septimium Apulense*, Alba Iulia, 2012.

OTA, OARGĂ, MATIȘ 2022 - R. Ota, O. Oargă, A. Matiș, *Două locuințe medievale timpurii descoperite recent la Alba Iulia - Dealul Furcilor - Podei*, în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 14/II, 2022, p. 117-132.

Illustrations list:

Pl. I. Layout of the archaeological research.
Fig. 1. Surface 1 general view.
Fig. 2. Grid square 1 general view.

Pl. I. Plan general al cercetării arheologice

Fig. 1. Suprafața Sp1 - vedere generală

Fig. 2. Caseta 1 - vedere generală

81. Alexandria, jud. Teleorman
Punct: V.V. 07 – „Limonagiul”

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 141 (Eneolitic timpuriu)
Autorizație nr. 546/29.10.2020
Colectiv: Pavel Mirea – responsabil științific; Ion Torcică (MJ Teleorman)
Perioada desfășurării cercetării: 23.10 – 27.11.2024

Cercetările arheologice preventive au început în 2019, pentru salvarea unor complexe arheologice eneolitice timpurii din așezarea de la Alexandria (punctul V.V. 07 – „Limonagiul“), jud. Teleorman, au continuat în anul 2020 și în 2021, aceasta din urmă fiind întreruptă în urma apariției unor probleme de sănătate în cadrul colectivului de cercetare. Din motive obiective, cercetările preventive nu au putut fi reluate în anii următori (2022, 2023).

Situl din punctul „Limonagiul” (căruia i-a fost atribuit codul VV 07 – „Valea Vedei” 07) a fost identificat și perimetrat în toamna anului 2008, cu ocazia efectuării unor cercetări de suprafață pentru întocmirea „Studiului arheologic aferent PUG-ului municipiului Alexandria”. Dimensiunile sitului au fost estimate la cca. 290 x 90 m pe axele NV – SE, respectiv NE – SV. La acea vreme o mare parte a lui era ocupată cu plantații de viță de vie, care, ulterior, au fost treptat-treptat părăsite, în prezent acestea fiind desființate iar zona transformată în izlaz. În urma perieghezei au fost identificate fragmente ceramice pe baza cărora s-a putut face o încadrare cronologică și culturală a acestuia în mai multe epoci: eneolitic (o fază timpurie a culturii Gumelnița), prima epocă a fierului și epoca medievală.

Așezarea era parțial afectată de eroziunea naturală la limita ei vestică, ce corespunde cu marginea terasei și panta abruptă a acesteia. O groapă de împrumut exista în partea nordică a sitului, la aproximativ 150 m, groapă ale cărei dimensiuni s-au mărit considerabil în urma unor exploatări efectuate după anul 2012 și care s-a transformat, la scurt timp după exploatare, în groapă de gunoi.

Complexul arheologic inițial, a cărui cercetare preventivă a început în 2019, a fost identificat în profilul creat ca urmare a practicării de către localnici a unei gropi de împrumut, pentru obținerea pământului galben necesar în gospodărie. Se contura, pe profilul sudic al acesteia o groapă cu o lungime de aproape 3 m, cu o adâncime de maxim 1,20 m (față de nivelul actual de călcare), în a cărei umplură – un sol cenușiu, slab compactat – se puteau observa numeroase fragmente ceramice și oase de animale. De altfel, asemenea materiale, dar și piese litice, au fost culese de la baza terasei, fiind rămase de la cei care au exploatat pământul dar și scurse în urma eroziunii din complexul arheologic amintit.

Obiectivul principal al campaniei 2024 a fost finalizarea secțiunilor începute în campania precedentă (2021). Astfel, s-a continuat cu adâncirea celor două secțiuni nefinalizate (S. III – 2,5 x 4 m și S. IV – 1,5/2,5 x 4 m), totalizând o suprafața de aproximativ 20 m^2, până la epuizarea nivelului cultural și atingerea solului steril din punct de vedere arheologic. Practic, a fost continuată și finalizată cercetarea complexelor notate convențional Cpl. 1 și Cpl. 2.

Stratigrafia generală înregistrată a fost în linii mari aceeași cu cea constatată în campaniile precedente: 0 - 0,40 m – nivel vegetal; șapte niveluri succesive de depuneri cu grosimi între 0,10 - 0,50 m, formate din sedimente cu diferite grade de compactare, la baza cărora s-au aflat mari cantități de materiale arheologice, dintre care nivelul denumit convențional US 14, reprezintă umplutura complexelor săpate până la adâncimea de 2,90 m, într-un sol gălbui-cenușiu, steril arheologic.

În ceea ce privește complexele arheologice, finalizarea cercetării lor a putut creiona o altă imagine și anume că cele trei gropi, considerate inițial a fi trei complexe, constituie, în fapt, unul singur rezultat prin săparea alăturată a celor trei gropi, împreună cu alte alveolări de dimensiuni mai reduse. Astfel, lungimea totală înregistrată pe axa N-S a fost de 10,50 m, iar cea evidențiată pe axa E-V (afectată de groapa de împrumut și eroziunea naturală) de 5,00 m.

Inventarul arheologic constă din fragmente ceramice, unelte de silex și os, obiecte de podoabă (mărgele) și plastică antropomorfă.

Cea mai frecventă categorie de descoperiri este reprezentată de ceramică, mai precis vase sau profile de vase parțial reconstituite, de recipiente bitronconice sau cu pereții arcuiți, vase cu pereți puternic arcuiți și umăr pronunțat, castroane tronconice sau bitronconice cu umăr lățit, castroane tronconice, boluri, capace, strecurători și mai rar străchini. Dintre formele speciale, însă și ele cu frecvență mai redusă, semnalăm vasele de formă rectangulară, sprijinite pe patru picioare și suporturile cilindrice. În ceea ce privește decorul, cel mai frecvent este barbotina, urmat de excizia însoțită uneori de încrustarea cu pastă albă, mai rar roșie și asociată uneori cu pictura cu grafit, canelura și mai rar incizia, impresiunile triunghiulare, pictura cu roșu sau alb crud, aplicațiile plastice. În prezent, materialul ceramic se află în proces de restaurare iar numărul mare de vase întregibile sau parțial întregibile sugerează o colecție de referință pentru faza timpurie a culturii Gumelnița din această parte a Munteniei.

A fost descoperite în cantitate mare și oase de animale, materialele arheozoologice din această campanie fiind în curs de analizare. O analiză preliminară a resturilor faunistice provenite din campaniile precedente a relevat prezența masivă a mamiferelor domestice (aproximativ 98%), cele sălbatice fiind aproape nesemnificative (aproximativ 2%). În ceea ce privește fauna domestică, bovinele reprezintă 65%, ovicaprinele 18%, suinele 11%, câinele 4%. Spectrul faunistic sălbatic este dat de cerb, căprior, vulpe, iepure, cal[1].

În ceea ce privește cronologia nivelurilor eneolitice timpurii acestea pot fi datate, conform a două probe ^{14}C aproximativ între 4700-4500 a.Chr., și încadrate fazei A1 a culturii Gumelnița, prezentând analogii cu materiale ceramice din așezări similare, mai ales de la sud de Dunăre (de ex. nivelurile inferioare de la Ovcharovo).

1 Determinări efectuate de către dr. hab. Adrian Bălășescu și drd. David Baciu, în cadrul Departamentului de Bioarheologie al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” București.

Abstract

Alexandria V.V.07 ("Limonagiul") site is located on the edge of the eastern terrace of the Vedea River, on the east side of Alexandria town. The settlement is partially affected by natural erosion at its western limit. The area where the excavated feature is located was identified in the autumn of 2008, in the profile created by a clay quarry.

Rescue excavation carried out in 2024 was the continuation of previous research (2019-2021) focused on an early Eneolithic feature (Gumelnița A1). The feature was completely excavated and a large quantity of finds was collected.

The finds comprise mainly of potsherds, flint and bone tools, personal adornments (beads), fragments of anthropomorphic figurines and other clay objects, and animal bones. The pottery is the most common category of finds – vessels or profiles of partially reconstituted vessels of various categories: storage vessels, hole-mouth pots, bowls, colanders and less frequently dishes and special shapes such as rectangular vessels with four legs and cylindrical standings.

The most common decorations of the vessels are barbotine, excision, sometimes white filled, more rarely red filled, painting with graphite, grooves and more rarely incisions, triangular impressions, raw painting with red or white, and plastic applications. Currently, the ceramic material is in the process of restoration and the large number of complete or partially complete vessels suggests a key collection for early Gumelnița from this part of Wallachia.

Two radiocarbon dates indicate the early Eneolithic feature dates to 4700-4500 BC (the phase A1 of Gumelnița).

Illustrations list:

Pl. I. Alexandria, V.V 07 – „Limonagiul". Aerial views of the site.

Pl. II. Images during the excavation: the early Eneolithic levels (1) and detail (2).

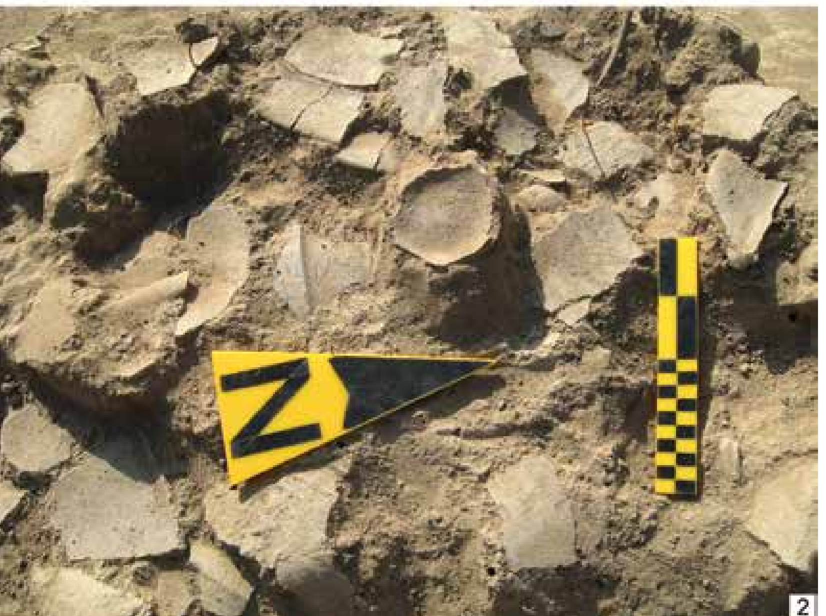
Pl. III. Different Gumelnița A1 phase vessel types.

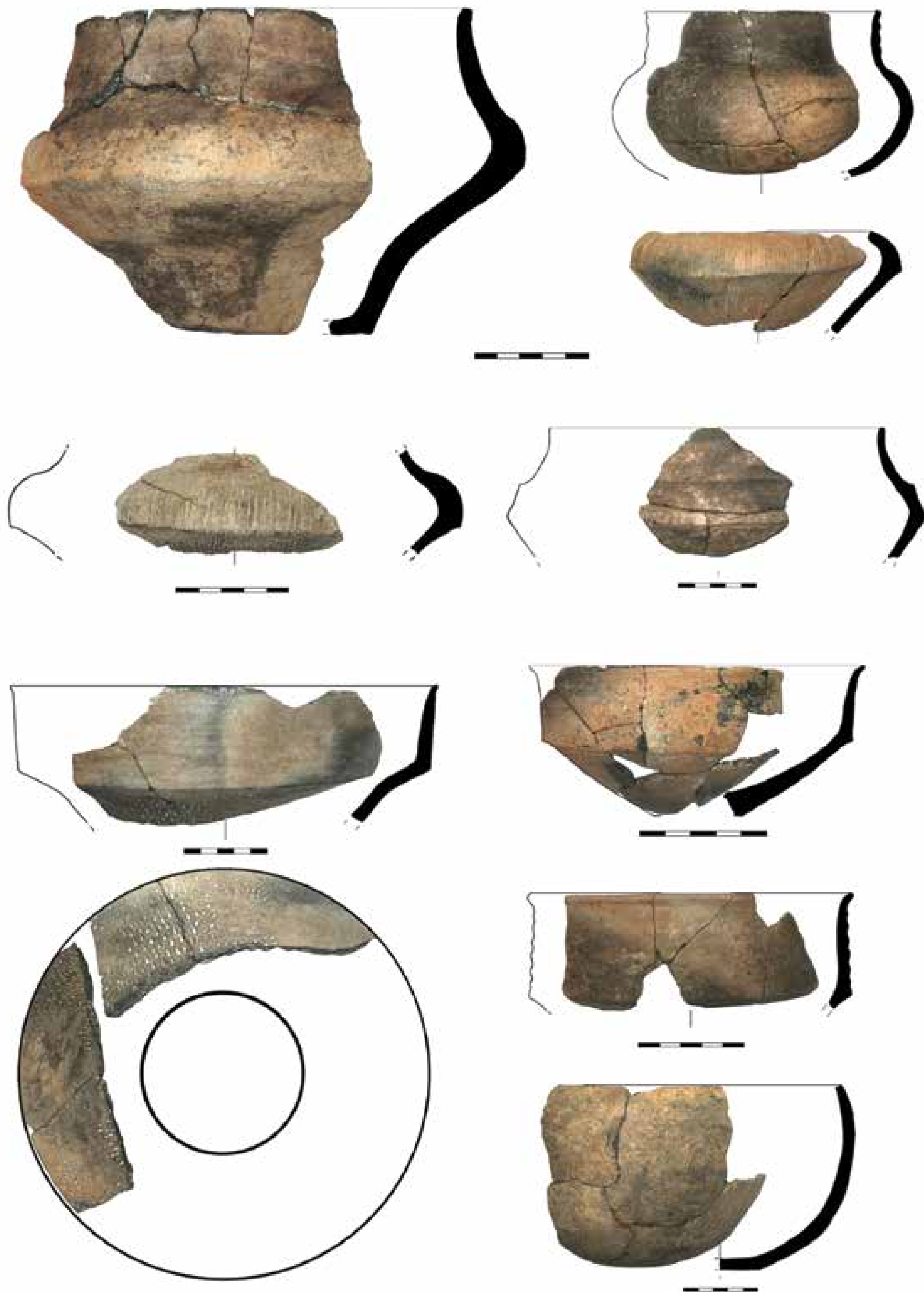

Pl. I. Alexandria, V.V 07 – „Limonagiul". Imagini aeriene generale ale sitului

Pl. II. Aspecte din timpul cercetării: imagine generală cu unul dintre nivelurile eneolitice (1) și detaliu (2)

Pl. III. Diferite tipuri de vase Gumelnița A1

82. Arad, jud. Arad
Punct: Situl nr. 3 - calea ferată Arad – Timișoara – Caransebeș

Tip de sit: 111 (locuire civilă); 211 (necropolă plană); 212 (necropolă tumulară ?)

Încadrare cronologică: 32 (epoca romană); 431 (epoca medievală timpurie)

Autorizație nr. 105 / 14. III. 2024

Colectivul: Ioan Bejinariu – responsabil științific; Dan A. Băcueț-Crișan, Horațiu V. Cociș, Sanda Băcueț-Crișan, Tímea Keresztes, Dan A. Deac (MJIA Zalău), Mihaela Simion (MNIR)

Finanțare: 169074 lei

Perioada desfășurării cercetării: 02. 04 – 04. 06. 2024.

În decursul anului 2023 au fost efectuate sondaje arheologice în cadrul unui proiect de diagnoză de specialitate ce a vizat traseul unor lucrări aferente modernizării liniei de cale ferată Arad – Timișoara – Caransebeș, lotul 4, Ronaț Triaj Gr. D – Arad. În urma lurărilor de diagnostic arheologic au fost identificate o serie de situri arheologice, unele cunoscute anterior, iar altele nou-descoperite. Situl nr. 3 care face obiectul acestei cercetări arheologice preventive este unul descoperit în acest context. Se află la limita sud-estică a orașului, în vecinătatea cartierului Micălaca, pe malul drept al Mureșului. Este vorba despre un vechi grind localizat în trecut în lunca Mureșului. Pe latura sa estică și sud-estică este vizibilă încă diferența de nivel față de fosta zonă de luncă. Acolo grindul se termină relativ brusc și este și acum cu cca. 1-2 m mai înalt decât zona înconjurătoare. Lucrările agricole, mai ales cele din contemporaneitate au afectat într-o măsură importantă aspectul actual la zonei, mai ales pe latura de vest și sud-vest. Acest fapt s-a materializat într-o aplatizare a diferenței de nivel în zona respectivă. Într-o măsură însemnată, o parte a sitului (pe latura de nord-est) a fost afectată și de amenajarea unei căi ferate, actualmente cu rol industrial, respectiv prin săparea unui canal adiacent căii ferate de peste 8 m adâncime și 20 m deschidere la gură care are și un rol strategic. În zona respectivă cercetarea nu s-a realizat datorită restricțiilor CFR dată fiind proximitatea căii ferate și utilităților aferente acesteia. Pentru suprafața respectivă s-a solicitat supraveghere de specialitate la momentul executării lucrărilor.

În suprafața investigată (2 ha) au fost descoperite 282 complexe dintre care cel puțin 36 nu au un caracter arheologic cert. Este vorba despre resturile unor construcții: locuințe și anexe gospodărești, gropi cu diverse funcționalități (gropi de stâlp, gropi de provizii, gropi pentru extragerea lutului, gropi cu depuneri etc.), șanțuri, morminte și contexte cu presupus caracter funerar, instalații de foc diverse etc. Acestora li se adaugă resturile unor amenajări diverse, unele cu caracter pastoral ce aparțin perioadei recente (sf. sec. XIX-lea – începutul sec. XX). Complexele arheologice se concentrează mai ales pe partea superioară a fostului grind, în zona mai înaltă.

Un număr de cel puțin 13 complexe arheologice aparțin primei epoci a fierului. Este vorba despre șapte complexe funerare (Cpx. 119, 122-123, 141, 181, 200, 202) și o serie de șase complexe (Cpx. 142, 180, 182, 201, 214-215) care reprezintă depuneri de vase sau fragmente ceramice grupate. Toate aceste complexe arheologice au apărut pe o suprafață relativ bine delimitată, spre buza vestică și sud-vestică a grindului, iar câteva chiar mai jos. Toate mormintele sunt de inhumație. Deși nu avem indicii clare, credem că este vorba despre înmormântări sub tumuli. În toate cazurile mormintele apar la mică adâncime față de suprafața actuală a solului. Defunctul era așezat direct pe solul antic, întins pe spate, însoțit de un inventar funerar compus din podoabe de bronz (în șase cazuri) și vase de lut întregi sau fragmentate în prealabil. Nu am sesizat la niciunul dintre morminte conturul unei gropi sau dovezi de amenajare a tumulului. Probabil movila funerară nu era impunătoare, iar în lipsa pietrei din manta nu era nici foarte stabilă. A dispărut datorită eroziunii, mormintele fiind localizate așa cum spuneam spre marginea grindului, dar și în urma intervențiilor antropice ulterioare, dintre care cele mai distructive trebuie să fi fost lucrările agricole recente. Două dintre morminte (Cpx. 122 și 123) sunt localizate foarte aproape unul de celălalt și probabil se aflau în aceeași movilă. Totodată, cel puțin o parte dintre depunerile de vase, și nu ne referim la cele aflate lângă resturile defunctului, pot fi depuneri din cuprinsul movilei funerare sau din cel aferent spațiului funerar. Ceramica din mormintele descoperite este decorată într-o măsură însemnată în stilul Basarabi, însă există și o serie de recipiente a căror decor (motive „stelare” din caneluri fine înguste pe interiorul vaselor) este caracteristic mai degrabă mediului local al Bronzului târziu.

Evoluția culturii Basarabi pe cursul inferior al Mureșului, în partea de vest a României (aproximativ zona limitrofă a județelor Arad și Timiș) este cunoscută prin puține descoperiri. Este vorba mai ales despre situri descoperite în urma unor cercetări de suprafață, despre materiale ceramice apărute în urma unor intervenții neautorizate sau piese de metal descoperite întâmplător. Pe această bază sumară este practic imposibil de stabilit cronologia descoperirilor Basarabi din această zonă. Iată de ce, credem noi, orice descoperire nouă este bine-venită, mai ales atunci când avem de-a face cu inventare în care apar piese de metal în asociere cu ceramică și trebuie comunicată cu celeritate obștii arheologice interesată de procesele ce se petrec în prima epocă a fierului în zona menționată, dar și pe spații mai largi din estul Bazinului Carpatic. Cercetarea acestui segment al unei necropole atribuite culturii Basarabi vine în contextul în care în apropierea acestui sit, la câteva sute de metri mai la vest, în punctul Arad - „Deluț” am avut oportunitatea de a cerceta un mormânt de incinerație în urnă, cu un bogat inventar metalic care se plasează însă pe coordonatele evoluției post-Basarabi din prima epocă a fierului.

Cel puțin douăsprezece dintre complexele arheologice descoperite la Arad, „situl 3” aparțin perioadei sec. II – III d.Chr. Cinci sunt morminte de incinerație. Este vorba despre Cpx. 135 din suprafața SI, respectiv Cpx. 14-17 din suprafața S II/2024. Mormintele și majoritatea complexelor acestei perioade au apărut în partea de nord-est a suprafeței investigate într-o zonă unde la diagnosticul re-

alizat în decursul anului 2023, în S. 79 a fost identificat un alt mormânt de incinerație denumit M1. Așadar, gruparea de complexe cu caracter funerar din această zonă a sitului include cel puțin șase complexe. Este vorba despre morminte de incinerație, cu depunerea resturilor arse în urne (2 cazuri) sau în groapă, ori într-un caz probabil într-un recipient de lemn (? Cpx. 17). Vasul urnă era mai bine păstrat în cazul Cpx. 135, în timp ce în cazul Cpx. 14 din S. II se păstrau doar fragmente din partea inferioară a urnei. Conturul gropii complexelor funerare nu a putut fi sesizată, poate cu excepția celui descoperit la diagnostic, despre care se precizează că era de formă dreptunghiulară. Oasele arse depuse direct în groapă erau în general grupate, ceea ce presupune că ar fi fost strânse inițial într-un recipient perisabil. Într-un caz resturile cremației erau răspândite în groapă. În trei dintre cazuri alături de oasele arse apar și piese de fier mărunte, într-o stare avansată de corodare și greu de determinat. Baza factuală pentru determinarea mormintelor și a celorlate complexe atribuite sec. II – III d. Chr., atribuirea lor culturală și datarea este destul de precară în acest moment al cercetărilor. Preliminar înclinăm să le punem în legătură cu alte descoperiri similare, grupate la est de zona municipiului Arad și atribuite dacilor din afara provinciei care au conviețuit cu sarmații, ultimii atestați în apropiere printr-o așezare și morminte descoperite în situl de la „Deluț" cercetat în toamna lui 2023. Asemenea descoperiri sunt cunoscute la nord de Mureș sub denumirea de „grup Sântana – Arad" din vestul României care este reprezentat prin contexte arheologice (inclusiv morminte de incinerație) cercetate în zona menționată la Sântana, Arad, Vladimirescu (ultimele două în mai multe puncte), etc.

Urmele de locuire din sec. X - XI constau într-un număr de 32 complexe arheologice care au funcționat ca: locuințe, anexe gopodărești, instalații de foc amenajate în aer liber și gropi menajere. Posibil ca această așezare să fi fost mult mai mare ca întindere, acum fiind cercetată arheologic doar suprafața afectată de proiectul investițional. Locuințele acestei așezări sunt de tip adâncit (posibil ca unele să fi fost bordeie) cu planimetrie rectangulară. Toate locuințele aveau instalația pentru foc plasată în unul din colțuri. Este vorba preponderent despre amenajări tip cuptor cu boltă, săpat în perete, Majoritatea locuințelor erau prevăzute cu o singură instalație pentru foc, dar au existat și cazuri cu două tipuri de instalații pentru foc: cuptor cu boltă și vatră simplă. Anexele gospodărești au în general planimetrie rectangulară cu dimensiuni variate, posibil ca acestea să fi funcționat ca grajduri/cotețe sau chiar ateliere meșteșugărești. Gropile menajere au planimetrie circulară, dimensiuni și adâncimi variate.

Locuirea din sec. XII - XIII se remarcă printr-un număr mult mai mare de complexe arheologice (142 complexe arheologice) care au funcționat ca: locuințe, anexe gopodărești, instalații de foc amenajate în aer liber și gropi menajere. Cu toate că s-a cercetat o mare parte din această așezare (desigur, doar suprafața afectată de proiectul investițional), este foarte posibil ca și această așezare să fi fost mult mai mare ca întindere, în epoca respectivă. Locuințele acestei așezări sunt de tip adâncit (majoritatea fiind bordeie) cu planimetrie rectangulară. Toate locuințele au fost prevăzute cu o singură instalație pentru foc (de tip cuptor cu boltă, săpat în perete), plasată într-unul dintre colțuri. Anexele gospodărești au planimetrie rectangulară și suprafață variată. Posibil ca aceste structuri arheologice să fi funcționat ca: grajduri/cotețe ori ateliere meșteșugărești. Gropile menajere au planimetrie circulară, dimensiuni și adâncimi variate. Caracteristicile generale formale și structurale ale inventarului arheologic sugerează o încadrare cronologică a acestei etape în a doua jumătate/final de sec. XII – prima jumătate a sec. XIII. De altfel, această datare este susținută mai ales de monedele emise de Bela III (rege al Ungariei în perioada 1171-1196) și de cei doi pinteni (databili în sec. XII-XIII). Caracteristicile umpluturii complexelor arheologice sugerează faptul că și așezarea din această etapă de locuire își încetează existența în urma unui incendiu. Posibil ca distrugerea acestei așezări să fi avut loc în contextul invaziei mongole din anul 1247 care a afectat puternic și așezările de pe acest sector al văii Mureșului.

Abstract

The rescue archaeological investigations carried out at Arad - „site no. 3" led to the discovery of some funerary inventories from the beginning of the Iron Age, some cremation graves from the 2nd - 3rd centuries AD attributed to the „Sântana - Arad" group, as well as two stages of habitation from the Middle Ages, dated to the 10th - 11th centuries, and the 12th - 13th centuries, respectively.

83. Armășeni, com. Bunești-Averești, jud. Vaslui

Punct: Muncel

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă)
Încadrare cronologică: 13 (Neolitic); 14 (Eneolitic); 16 (Hallstatt); 21 (La Tène); 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 162942.01
Autorizația nr. 431/30.08.2024
Colectiv: Vicu Merlan – responsabil științific (Huși); Adrian Ionuț Gîlea, Mircea Mamalaucă, Mircea Oancă (Muzeul „Vasile Pârvan" Bârlad).
Perioada desfășurării cercetării: sept. – noiem. 2024

Prin campania din anul 2024 de la Armășeni, comuna Bunești-Averești, se reiau săpăturile arheologice, după o întrerupere de 10 ani, în partea central nordică, unde s-au efectuat și în anii anteriori săpături preventive[1], în preajma sectorului cu alunecări de teren.

Obiective:

- Trasarea unei noi secțiuni S_{10} (L = 10 m, l = 2 m), pentru continuarea cercetărilor asupra obiectivelor eneolitice descoperite în S_7/2012, respectiv decopertarea gropii G7 care se prelungea în afara secțiunii, spre sud-vest, unde au fost descoperite fragmente ceramice Starcevo-Criș.

Prin săpăturile din secțiunea S_{10}, au fost surprinse mai multe nivele arheologice (nivele identificate și în celelalte campanii anterioare):

- Nivelul Starcevo-Criș;
- Nivelul Precucuteni, faza a III-a;
- Nivelul Cucuteni A3;
- Nivelul Hallsttat;
- Nivelul La Tene;
- Nivelul Sântana de Mureș.

Pentru **nivelul Starcevo-Criș,** a fost surprinsă o groapă, între m_7 - m_{10}, cvasirotundă, identificată și în S_7/2012, cu material specific (ceramică fragmentată cu ciupituri, unele fragmente cu angobă, dar de factură grosieră), ceea ce s-a dovedit a fi un bordei. De remarcat, că în secțiunea S_7/2012, în partea de est a bordeiului, a fost găsită și o vatră de foc cvasi-dreptunghiulară, cu chirpici mici poligonali fețuiți.[2]

În **nivelul Precucuteni III** s-au descoperit fragmente ceramice de culoare neagră, cu incizii punctiforme, liniare, dispuse, în general, pe un plan orizontal.

Nivelul Cucuteni A3, fiind cel mai reprezentativ, cu o cantitate mare de ceramică. Pe suprafața decopertată s-au identificat: între m_1 - m_5 o nouă locuință, cu două complexe ceramice în interior. Printre chirpi s-au găsit: resturi de la pereții de elevație, cu amprente de pari și nuiele, dar și fragmente cu urme de lodbe și pari de la chirpicul de podea. Majoritatea fragmentelor de chirpici erau fețuite pe ambele părți, iar la cei de podea, doar partea exterioară.

Fragmentele ceramice provin de la toate categoriile: ritual, uz casnic, vase de provizii, polonice, linguri din lut ars etc, fiind de calitate bună spre foarte bună, cu o ardere controlată (în $Ș_7$/2012 la m_3 a fost descoperit un fragment de placă perforată, de culoare cărămizie, cu grosimea de 6 - 8 cm, de la un cuptor de ars/copt ceramică, ceea ce dovedește că ceramica era prelucrată și arsă/coaptă în așezare). Un astfel de cuptor eneolitic a fost descoperit și în situl din apropiere (la circa 15 km) de la Huși, *Lohan-Camping,* în campania din 2013.[3] Cam 1/5 din fragmentele ceramice, din acest nivel arheologic, aveau pictură sau urme de pictură policromă.

Pentru **nivelul hallstattian,** ceramica este de culoare neagră, cu luciu metalic, cu excizii aplicate la partea median-superioară a vaselor, de calitate bună, spre mediocră.

Pentru **nivelul getic,** ceramica este de culoare cenușie și neagră, cu brâu alvelor în zona mediană a vaselor, cu buze răsfrânte sau drepte. Majoritatea proveneau de la chiupuri, boluri, ulcele, iar mai rar de la fructiere, fiind de calitate bună..

Pentru **nivelul Sântana (dacii liberi),** ceramica este prelucrată la roata olarului, fiind de culoare cenușie, rar neagră, multe asemănându-se cu nivelul anterior getic: cu brâu alvelor în zona mediană a vaselor, cu buze răsfrânte sau drepte, dar de calitate bună spre foarte bună.

În cadrul acestei campanii nu s-au descoperit unelte din metal, în schimb au apărut unelte și arme din silex de Prut (gratoare, lame, așchii), de culoare alb-cenușiu, cu urme de uzură și retușe pe partea activă sau laterale.

Așadar, în cadrul campaniei 2024, pe o suprafață de 20 m^2, au fost surprinse 6 nivele arheologice, din care au apărut mai multe complexe: un bordei Starcevo-Criș; o locuință cucuteniană, două complexe ceramice în interiorul locuinței cucuteniene și alte două în afara ei, spre sud și sud-est, dar și o groapă menajeră precucuteniană în partea de sud (m_{19} - m_{10}), unde au apărut fragmente de bucraniu de bour (Boss primigenius). Conform protocolului de colaborare, încheiat între responsabilul de șantier și reprezentanții Muzeului „Vasile Pârvan" din Bârlad, din considerente tehnice (Muzeul Huși fiind în renovare), materialul arheologic descoperit în 2024, a fost preluat, spre conservare și restaurare, de instituția menționată, în baza unui proces-verbal.

Abstract

During the 2024 campaign, on an area of 20 m^2, six archaeological levels were discovered, from which several complexes emerged: a Starcevo-Criș hut; a Cucutenian dwelling, two ceramic complexes inside the Cucutenian dwelling and two others outside it, to the south and southeast, but also a pre-Cucutenian household pit in the southern part (m 19 - m 10), where fragments of bour bucranium (Boss primigenius) appeared.

Bibliografie:

MERLAN, SALOMEIA 2013 – Vicu Merlan, Paul Salomeia, *Armășeni, comuna Bunești-Averești, jud. Vaslui*, în: CCAR campania 2013, p. 148.

MERLAN 2014 – Vicu Merlan, *Monografia comunei Bunești-Averești, jud. Vaslui*, Editura Stef, Iași, 2014.

1 MERLAN 2014.
2 MERLAN, SALOMEIA 2012, p. 148.
3 MERLAN 2014, p. 9-10.

Illustrations list:

Fig. 1-2. Section S10/2024.

Fig. 3. Section S10/2024, Cucuteni A3 household pit – details.

Fig. 4. Section S10/2024, Cucuteni A3 ceramic complex – details.

Fig. 1-2. Secțiunea S10/2024

Fig. 3. Secțiunea S10/2024, groapă menajeră Cucuteni A3 – detalii

Fig. 4. Secțiunea S10/2024, complex ceramic Cucuteni A3 – detalii

84. Autostrada A1 Sibiu – Pitești
Bârseștii de Sus, com. Tigveni, jud. Argeș
Punct: Situl nr. 1 Bârseștii de Sus (km 79+900 – km 80+112)

Localizarea completă a sitului: localitatea Bârseștii de Sus, com. Tigveni, jud. Argeș; pe terasa vestică și lunca inundabilă a râului Topolog, pe o lungime de aproximativ 200 m (în limitele coridorului de expropriere pentru construirea autostrăzii Sibiu - Pitești, secțiunea 3, între km 79+900 și km 80+112)

Tip sit: 111 (așezare deschisă); 114 (așezare rurală); 116 (locuire sezonieră)

Încadrare cronologică: 432 (epoca medieval târzie), 5 (epoca modernă) - membri în colectiv.

Autorizaţie nr. 118/20.03.2024

Colectiv*:* Corina Borș – responsabil de șantier; Maria-Magdalena Ștefan, Mihai Florea, Paul Damian, Constantin Haită (MNIR); Andrei Asăndulesei, Casandra Brașoveanu, Radu-Alexandru Brunchi (ICI-CA / UAIC[1]), Călin Șuteu (Gigapixel Art SRL)

Perioada desfășurării cercetării: 15.03. – 30.04.2024

Scurtă prezentare a sitului

Situl se află situat pe malul drept al Topologului, pe prima terasă a râului, în extravilanul localității Bârseștii de Sus, în areal agricol, la 150 m est de Biserica „Sf. Nicolae și Sf. Dumitru” (cod LMI AG-II-m-B-13482) și de cimitirul acesteia, ambele înființate în anul 1884. A fost delimitat în urma diagnosticului intruziv realizat de o echipă din cadrul Muzeul Național de Istorie a României în luna mai 2023[2], care a condus la identificarea, sub nivelul stratului arabil, a materialelor arheologice din perioada medievală și modernă. Cercetări geofizice ulterioare au contribuit la caracterizarea complexă a subsolului evidențiind structura geologică a terasei, formată din pietrișuri și bolovănișuri parțial magnetice, precum și anumite evoluții hidrografice de dată recentă (torenți) ce au influențat și dispunerea în spațiu a vestigiilor. Așa cum indică modelul terenului derivat din date LiDAR al regiunii, terasa I de pe malul drept al râului este considerabil mai joasă decât cea de pe malul stâng, ceea a făcut-o vulnerabilă la revărsări majore ale apelor râului. Limita estică a sitului se află în medie la doar 70 m depărtare vest de malul actual al apei și abia cu 3–4 m mai sus de baza albiei râului. Configurația terenului face ca suprafața cercetată să fi fost traversată în anumite momente și de torenți pluviali pe direcția E–V sau NV–SE, aceștia fiind responsabili de transportarea unor cantități importante de sedimente. Vestigiile arheologice cercetate, distribuite pe o suprafață de 2,87 ha, aparțin unei locuiri răsfirate, de scurtă durată, cu elemente de habitat și din sfera meșteșugărească (prelucrarea metalelor) din perioada secolului al XVI-lea. Alte câteva contexte sugerează utilizarea sezonieră a acestui spațiu și în perioade mai recente, foarte posibil în legătură cu activități de creștere a animalelor.

Obiectivele cercetării

Zona de interes a fost decapată integral printr-un sistem de 37 de suprafețe cu 10 m lățime și lungimi diferite, între 48 și 114 m, separate inițial de martori de 1 m lățime, păstrați pe direcția E–V – direcția principală a pantei, precum și de un martor magistral pe direcția N–S de 3 m lățime (Fig. 1). Ulterior, martorul magistral a fost săpat mecanizat, în timp ce situațiile arheologice din cadrul suprafețelor și din martorii intermediari au fost cercetate manual și săpate integral. Decaparea s-a realizat în două etape în cadrul fiecărei suprafețe, un prim nivel la -0,45 m/-0,50 m și un al doilea, în lungul profilelor sudice, până la adâncimea de 1 m. Elementele de stratigrafie au fost documentate prin mijloace fotogrammetrice, iar planul descoperirilor a fost actualizat etapizat cu ajutorul fotografiei aeriene și georeferențierii cu receptoare DGPS. Au fost colectate probe de sol pentru studii de micromorfologie precum și probe de lemn ars sau os pentru datări cu radiocarbon.

Rezultate şi interpretarea lor

În urma cercetării arheologice preventive au fost cercetate 37 de contexte arheologice. Cele mai semnificative dintre vestigiile descoperite în sit se încadrează în perioada medievală, secolul al XVI-lea și anume: câteva gropi bogate în materiale arheologice (Fig. 2, 3): vase ceramice întregibile, parțial arse secundar, arme și unelte din fier, oase arse și nearse), două cuptoare metalurgice, dar și alte amenajări ușor adâncite în sol, posibil ateliere sau șoproane. Umplutura acestor complexe a fost de obicei negricioasă, fiind bogată în lemn ars și se evidențiază în mod clar în contextul din jur. Majoritatea acestor gropi puțin adânci au fost descoperite grupate în două nuclee, la marginea interioară (vestică) a pietrișului. Nivelul lor de săpare se află destul de sus, sub arătură. Dintre arme merită menționate un pumnal cu garda de bronz și un vârf de suliță, iar dintre unelte o greblă și un topor. Vasele ceramice sunt de tipul oale de provizii cu corp bombat, buză puternic răsfrântă în exterior și fund drept, lucrate cu roata dintr-o pastă cu multă mică și nisip cu pietricele, arse predominant reducător și decorate cu cercuri concentrice pe umăr. S-au identificat de asemenea și câteva fragmente de ulcioare arse oxidant, precum și câteva fragmente lucrate cu mâna decorate cu brâuri alveolate și arse reducător. Nu s-au identificat vase smălțuite. O altă serie de vestigii este formată din vetre de suprafață, unele păstrate doar ca lentile de lemn ars, altele amenajate în groapă căptușită cu pietre, în apropierea cărora s-au descoperit grupări de oase de animale nearse, parțial în conexiune anatomică, precum și grupări de pietre. Aceste contexte s-au descoperit preponderent în vestul sitului sub depuneri de argilă. Ele pot aparține unei ocupări de dată mai recentă (epoca modernă ?) cu caracter sezonier.

Abstract

The archaeological site, located on the right bank of the Topolog River near Bârseștii de Sus village, was identified in May 2023 through an intrusive diagnostic survey conducted by the National History Museum of Romania. Subsequent geophysical investigations and LiDAR analysis revealed a complex stratigraphy influenced

1 Institutul de Cercetări Interdisciplinare – Centrul Arheoinvest, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”

2 Vezi CCAR 2023 (2024), p. 666, tabel nr. 1, poziția nr. 1; p. 668, planșa II.

by hydrological changes, as well as the site's vulnerability to flooding due to its lower elevation compared to the left bank. Excavations covering 2.87 hectares uncovered a dispersed and short-term occupation from the 16th century, characterized by habitation features and metallurgical activities, with evidence of later seasonal use, possibly linked to animal husbandry.

A total of 37 archaeological contexts were investigated, including pits rich in artifacts (ceramic vessels, iron weapons and tools, burned and unburned bones), two metallurgical furnaces, and shallow structures interpreted as workshops or shelters. Most pits were clustered near western gravel deposits, with artifact assemblages suggesting intensive but short-lived activity. Notable finds include a bronze-hilted dagger, a spearhead, a rake, and an axe, along with wheel-made storage pots decorated with concentric circles. No glazed ceramics were identified.

Additionally, surface hearths, some stone-lined, were associated with clusters of unburned animal bones and stone groupings. These features, mainly found beneath clay deposits in the western part of the site, may belong to a later occupation with a seasonal character. The site's stratigraphy and material culture provide valuable insights into settlement patterns, subsistence strategies, and craft activities in the 16th-century rural landscape of the region.

Bibliografie:

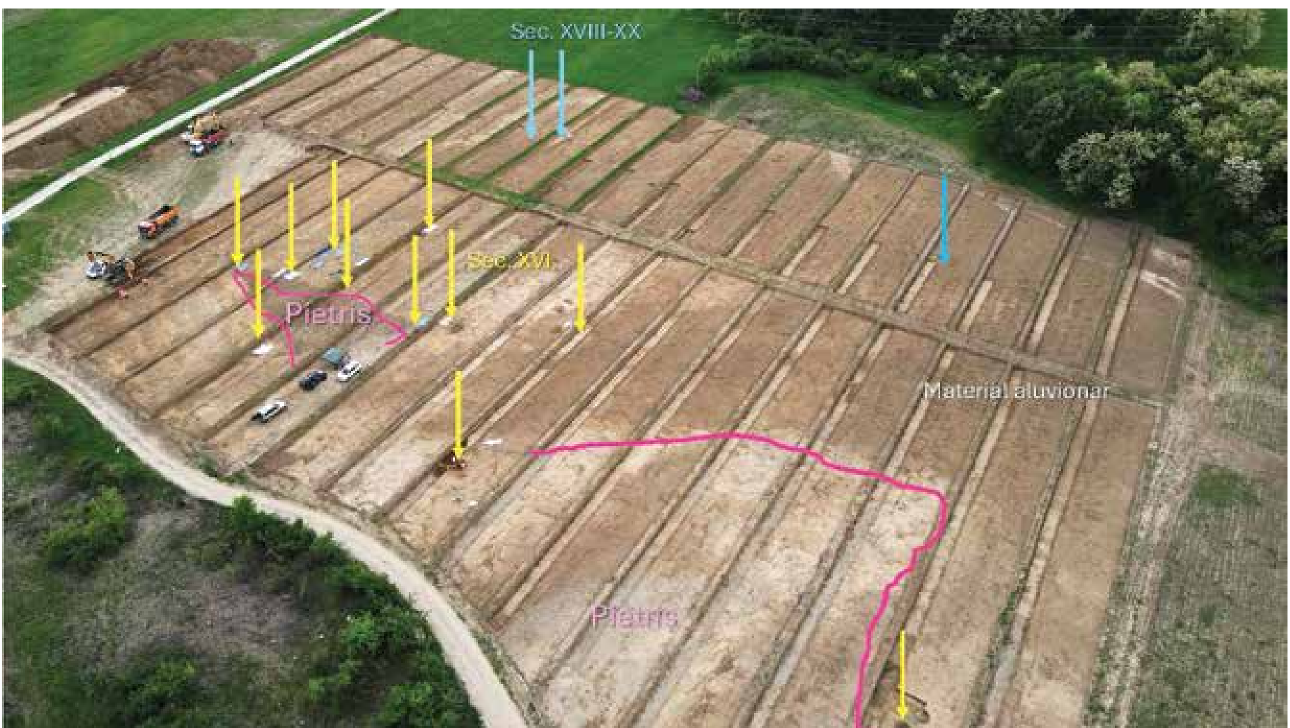
BORȘ *et alii* 2024 – C. Borș *et alii*, *Raport de diagnostic arheologic pentru obiectivul „Autostrada Sibiu – Pitești, secțiunea 3: Cornetu – Tigveni (km 44+500 – km 81+900), jud. Vâlcea (com. Racovița și com. Perișani) și jud. Argeș (com. Tigveni, com. Cepari, com. Șuici și com. Sălătrucu)"*, în: *CCAR Campania 2023*, București, 2024, nr. 131, p. 663–674.

Illustrations list:

Pl. I. Bârseștii de Sus, Argeș County, Site no. 1. Aerial views of the site: a – looking north, b. – looking south-west.
Pl. II. Bârseștii de Sus, Argeș County, Site no. 1. Excavated medieval pits, excavation details: a – Feature Cx. 1; b – Feature Cx. 2.
Pl. III. Bârseștii de Sus, Argeș County, Site no. 1. Materials discovered in Cx. 1, selection.

1

2

Pl. I. Bârseștii de Sus, jud. Argeș, Situl 1. Vederi aeriene ale sitului: a – spre nord; b – spre sud-vest

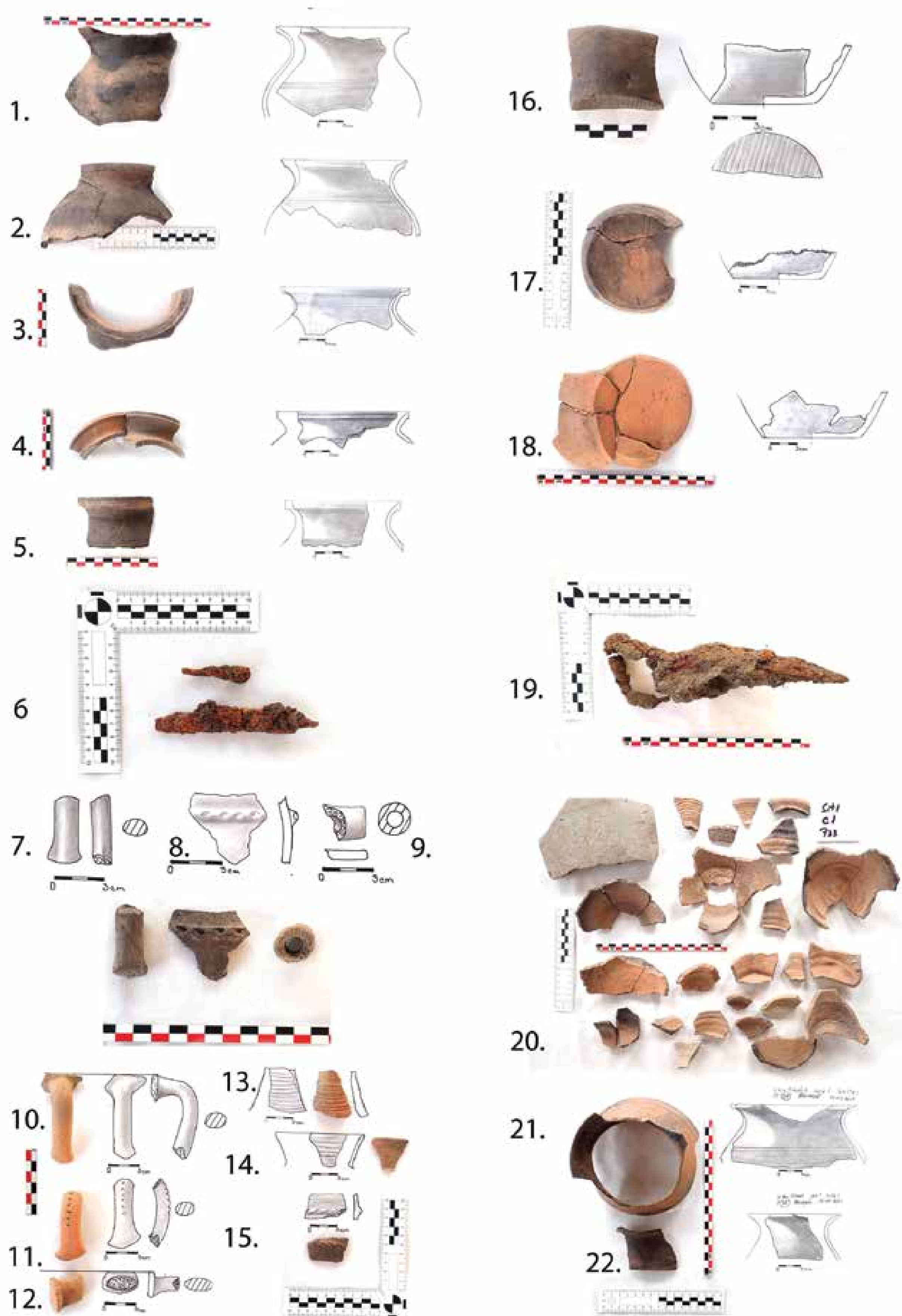

1

2

Pl. II. Bârseștii de Sus, jud. Argeș, Situl 1. Gropi medievale cercetate, aspecte de săpătură: a – Cx. 1; b – Cx. 2

Pl. III. Bârseștii de Sus, județul Argeș, Situl 1. Materiale descoperite în Cx. 1, selectiv

85. Autostrada A1 Sibiu – Pitești
Șendrulești, com. Cepari, jud. Argeș
Punct: Situl nr. 2 Ceparii Pământeni – Șendrulești (km 76+100 – km 76+450)

Localizarea completă a sitului: sat Șendrulești, com. Cepari, jud. Argeș, pe terasa vestică și lunca inundabilă a râului Topolog, pe o lungime de peste 400 m (în limitele coridorului de expropriere pentru constuirea autostrăzii Sibiu - Pitești, secțiunea 3, între km 76+000 – km 76+450)

Tip sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu), 322 (Epoca romană târzie), 43 (Epoca medievală)

Autorizație nr. 397/13.08.2024

Colectiv: Corina Borș – responsabil de șantier; Mihai Ștefan Florea, Paul Damian, Maria-Magdalena Ștefan, Irina Ene (MNIR), Adrian Vladu, Annabella Gotsman (TBL-P[1]), Andrei Asăndulesei, Casandra Brașoveanu, Radu Brunchi (ICI-CA / UAIC), Călin Șuteu (Gigapixel Art SRL), au mai participat: Dan Ștefan (MNCR) și Delia Tarcan, Anastasia Tîrcavu, Camelia Ciobanu – masterande (UB-FI)

Perioada desfășurării cercetării: 19.08 – 31.10.2024

Scurtă prezentare a sitului

Situl a fost descoperit în vara 2023, prin realizarea diagnosticului arheologic intrusiv prilejuit de construirea secțiunii 3 a autostrăzii Sibiu – Pitești, parte a coridorului IV de transport pan-european. Astfel, situl nr. 2 Ceparii Pământeni – *Șendrulești* a fost delimitat inițial între km 76+100 și km 76+450 ai viitoarei autostrăzi, pe raza satului Șendrulești. Ulterior, odată cu începerea cercetării arheologice preventive a devenit evident faptul că limita nordică a sitului trebuia extinsă până la km 76+000, iar ca urmare suprafața totală investigată a fost de 3,1 hectare[2].

Coroborând observațiile de specialitate (studii de peisaj, analiza sedimentologică a carotajelor, investigații geofizice) cu descoperirile arheologice efectuate prin sondajele din etapa de diagnostic intrusiv a fost delimitat preliminar un sit arheologic necunoscut anterior. Din punct de vedere al reliefului, acesta ocupă terasa joasă de pe malul drept a Topologului, dar și o parte din lunca inundabilă a acestuia, fiind mărginit la sud de drumul comunal DC 236, care leagă localitățile Ceparii Pământeni și Șendrulești prin traversarea râului pe un pod, iar la nord limita fiind chiar cursul Topologului și lunca joasă, inundabilă.

Configurația terenului face ca suprafața cercetată în zona de sud a sitului să fie deplin inundabilă în anumite momente, astfel explicându-se prezența unor cantități semnificative de aluviuni (nisipuri, pietrișuri). Situl se află în extravilanul satului amintit, în areal agricol, iar la începutul cercetărilor arheologice preventive suprafața acestuia era constituită din trei loturi distincte, de dimensiuni variabile, determinate de configurația naturală a terenului[3] (Fig. 1).

Situl era necunoscut anterior verii 2023, fiind identificat și delimitat în cadrul etapei de diagnostic arheologic – desfășurată în lunile mai–iunie ale acelui an – de specialiști ai MNIR[4]. Situl a fost delimitat pe baza observațiilor din 6 sondaje (dimensiuni de 1,5 m × 8 m), realizate cu mijloace mecanizate; acestea au pus în evidență prezența dispersă a materialului arheologic (ceramică, material de construcție) din perioadă preistorică și medievală. Suplimentar, s-au desfășurat și o serie de prospecțiuni non-invazive: investigații magnetice prin metoda gradiometrică și cea a măsurării câmpului total ce au indicat existența unor potențiale surse subterane de perturbare a câmpului magnetic. De asemenea, au fost realizate modele tridimensionale ale terenului la scara sitului și a microregiunii arheologice prin înregistrarea de imagini aeriene de la joasă altitudine și prelucrarea datelor prin algoritmi fotogrammetrici. În acest fel a putut fi stabilit faptul că atât configurația terenului dar și zona de studiu era în proximitatea altor situri cunoscute (nr. 3 Rudeni – *Islaz vest* și nr. 7 Cepari – *La Stejari*[5]) datând din perioada finalului primei epoci a fierului și epoca medievală, fiind cert că potențialul arheologic și în acest caz era considerabil.

Obiectivele cercetării

Din punct de vedere al metodologiei cercetării, întreaga suprafață a fost împărțită în sectoare determinate de modul de utilizare al terenului și configurația naturală a acestuia (terasa joasă / teren agricol plus pășune, luncă inundabilă / livadă, pășune /margine de terasă în pantă). Au rezultat astfel 5 sectoare identificate cu sigle de la A la E (Fig. 2). Decaparea integrală a stratului vegetal (pe întreaga suprafață a sitului, doar cu excepția porțiunii izvorului din zona mediană a sitului) s-a efectuat cu mijloace mecanice, în două pase de câte 15 cm. În zonele cu acumulare de aluviuni s-a coborât în pase de 20 cm (sectoarele B și E). Evacuarea pământului decapat, desigur fără depășirea limitelor zonei expropriate, a determinat (în mod obiectiv) restrângerea suprafețelor pe lungime (astfel rezultând lungimi variabile ale acestora) și planificarea rutei camioanelor prin amenajarea temporară a unui traseu lat de aproximativ 5 m pe toată lungimea estică a sitului, care a fost utilizat până pe finalul acestei etape drept drum temporar de lucru. Ulterior s-a efectuat și decaparea întregii zone utilizate temporar ca drum de evacuare.

1 Total Business Land – Proiect SRL.

2 Este important de menționat că situl arheologic este mai amplu, depășind limita estică a coridorului de expropriere actual al autostrăzii. De asemenea, către nord, dată fiind existența în proximitate a siturilor nr. 7 Cepari „La stejari" și nr. 3 Rudeni – Islaz vest / Livadă (ambele delimitate și cercetate în același context ca și situl nr. 2 de la Șendrulești), precum și importanta necropolă Ferigile-Bârsești de la Rudeni „Islaz", a fost conturată o nouă zonă de atențieîn ceea ce privește potențialul arheologic.

3 Astfel, partea din sit care ocupă terasa joasă se afla pe un lot de teren cultivat preponderent cu cereale (porumb), iar o altă parte, în perioada comunistă, a fost ocupată cu o livadă din care s-au mai păstrat 1-2 rânduri de pomi fructiferi (meri) aflați în afara zonei de expropriere pentru culoarul autostrăzii. Zona inundabilă, care reprezintă partea de sud a sitului era ocupată cu o livadă de dată recentă, defrișată parțial în 2023. În partea de nord a sitului, pe o distanță de aproximativ 50 m terenul era ocupat de pășune (imagini din dronă în vara 2023). Zona inundabilă de sud este despărțită de zona agricolă din partea de nord de o zonă cu exces de umiditate (un mic iaz amenajat pentru adăpatul vitelor, exploatând izvoarele subterane din terasa vestică). Diferența de nivel între cele două zone este de aproximativ 8 m.

4 Vezi BORȘ *et alii* 2024, anume CCAR 2023 (2024), p. 666, tabel nr. 1, poziția nr. 2; p. 668 / planșa I, p. 669 / planșa II.

5 POPESCU, VULPE 1976 (1980); POPESCU, VULPE 1982; POPESCU, VULPE 1983 (1992).

Toate complexele / contextele conturate au fost cercetate și înregistrate conform unei metodologii standard de lucru (fotografiere – conturare / secționare / golire; înregistrare fotogrammetrică, desen arheologic, măsurători topografice de detaliu etc).

Rezultate şi interpretarea lor

Prin cele 38 de unități de săpătură (suprafețe) deschise (Fig. 3) în cele 5 sectoare ale sitului, cercetarea arheologică preventivă a pus în evidență existența unor vestigii arheologice din perioadă preistorică, a antichității târzii și epoca medievală (secolele XV–XVI, eventual mai timpuriu), dar și urme sigure ale activităților din primul război mondial sau a celor domestice din perioada modernă (secolele XIX–XX) sub forma unor nuclee de complexe adâncite din care o parte pot fi puse în legătură cu desfășurarea de activități cu foc deschis (vetre sau cuptoare) poziționate la marginea unor așezări (așa numite zone de habitat *„off-site”*), precum și o serie de amenajări de suprafață (aliniamente de pietre, gropi menajere de mici dimensiuni) și instalații de foc exterioare, indicii ale unor activități sezoniere, foarte probabil în legătură cu oieritul (transhumanța) de perioadă mai recentă[6]. Dacă în complexele medievale, materialul a fost relativ însemnat (fragmente ceramice ale unor vase, unele dintre ele întregibile, oase arse și nearse, precum și obiecte de fier – arme și unelte), contextele considerate de dată mai recentă nu conținut material databil foarte precis și doar datările radiocarbon pe probelor prelevate din aceste contexte vor putea oferi elemente cronologice certe. În ceea ce privește complexele cu materiale considerate – preliminar – ca fiind mai timpurii (Hallstatt târziu) acestea se încadrează în categoria gropilor adâncite de mici dimensiuni, care însă nu pot fi asociate cu locuințele semi-îngropate sau îngropate (bordeie).

Complexele arheologice s-au grupat – oarecum atât cronologic cât și geografic – astfel: în partea de sud a sitului (sector B), chiar la limita sudică, a fost identificat un complex de tip cuptor, probabil utilizat pentru arderea pietrelor de calcar în vederea obținerii varului pentru construcții (mortar), datat la finele secolului XIX, începutul secolului XX[7]. Tot în partea de sud, dar de data aceasta în sectorul C al sitului, au fost identificate o serie de complexe care ar putea fi datate – în etapa actuală de procesare post-săpătură a materialului ceramic – în epoca preistorică (eneolitic și / sau începutul epocii bronzului ?) sau cel târziu în prima epocă a fierului (Hallstatt târziu). Și aceste contexte arheologice sunt din categoria gropilor adâncite, cu sau fără prezența unor vetre sau a unor structuri de combustie. În unele cazuri, materialul ceramic descoperit nu a putut fi asociat neapărat cu aceste amenajări ci doar cu stratul de cultură din zona respectivă. Din punct de vedere al densității contextelor arheologice, sectoarele A și D se disting ca având cel mai intens grad de ocupare al spațiului din cuprinsul sitului. Astfel, se poate face referire la o serie de descoperiri care pot fi încadrate cronologic în perioada medievală (secolele XV–XVI, eventual mai timpuriu). Aceste două sectoare sunt caracterizate și de gruparea complexelor arheologice în est și vest, cel puțin din punct de vedere al poziționării față de complexul Cx. 3 (șanț de mari dimensiuni, cu orientare aproximativă N–S). Acest complex arheologic, identificat chiar în primele două suprafețe decapate (S1A și S4A) face parte din categoria complexelor de tip șanț cu profilul în formă de „U”, mai abrupt către partea de vest și mult mai lin la partea de est. Aproape întreaga distribuție spațială a complexelor din sectoarele A și D este determinată de această amenajare de dimensiuni ample (Cx. 3). Majoritatea complexelor arheologice din sectoarele de mai sus au fost identificate în partea de est a șanțului Cx. 3. La ora actuală, în stadiul preliminar al analizei post-săpătură, se poate considera că amenajarea șanțului Cx. 3 poate fi pusă pe seama unor factori antropici care vor fi folosit și condiții naturale (configurația terenului, probabil un fost meandru sezonier al Topologului).

Din perspectiva vestigiilor investigate se poate face referire la o altă caracteristică a sitului, anume tipul de complexe amenajate cu pietre. În stadiul actual al analizei post-săpătură, acestea se pot grupa în trei categorii:

- gropi amenajate cu pietre de mici dimensiuni, cu diametrul ce nu depășește 2–2,5m și adâncimea de 0,60–1 m, în vazul cărora partea centrală are pietre aranjate sub formă rectangulară, pietrele fiind din cele plate și cu dimensiuni medii (0,30–0,50 m).
- gropi amenajate cu pietre sub formă de manta, cu adâncimea sub 0,50–0,40 m;
- amenajări cu pietre, dar care nu are o alveolare de tipul gropii adâncite.

În ceea ce privește funcționalitatea complexelor identificate, în această fază preliminară, acestea se pot grupa astfel: structuri de locuire de tip bordei; locuință semi-adâncită (Fig. 4); cuptor de ars ceramica (Fig. 5); vetre deschise grupate într-o așa zisă „zonă atelier”; cuptor de var; șanț de drenaj/delimitare; amenajare de pietre a cărei funcționalitate nu este foarte clară (posbil pentru drenarea umidității în exces).

Din punct de vedere al stratigrafiei, aceasta este în bună măsură legată de fenomenele naturale care au afectat zona Șendrulești într-o perioadă de timp care încă nu poate fi stabilită cu exactitate până la obținerea datelor radiocarbon. Este vorba de un fenomen natural aparte – o alunecare de teren masivă[8], produsă în zona pășunii de la Șendrulești, pe o suprafață de 1 km.p. Această alunecare s-a produs din cauza defrișărilor intensive și a utilizării terenurilor astfel obținute pentru pășunat. Această activitate antropică, în combinație cu precipitațiile abundente a cauzat îmbibarea cu apă a marnelor, care au constituit patul de alunecare al depozitelor deluviale de la suprafață. În perioada 1970–1973, în urma precipitațiilor abundente, acest sector a cunoscut o reactivare intensă, ce continuă și astăzi printr-o înaintare regresivă spre cumpăna de ape, îngustă, a cuestei Viișoarei. Astfel, în această zonă a „muscelelor” joase, utilizarea agro-pastorală îndelungată a determinat o serie de schimbări semnificative de

6 DRAGOMIR 1926; DRAGOMIR 2014.

7 Lipsa materialului ceramic care ar fi putut ajuta la o datare mai fină a acestui context arheologic a făcut ca determinarea încadrării sale cronologice să fie realizată doar pe baza tipologiei de construcție a cuptorului și a analogiilor identificate în bibliografia specialitate.

8 VIȘAN 1998, p. 70.

peisaj[9]. Ca urmare, acolo unde alunecările de teren nu au antrenat stratul de cultură stratigrafia s-a păstrat intactă și cu succesiuni firești, nealterate de fenomenele naturale indicate (Fig. 6).

În total au fost alocate un număr de 164 de sigle de complexe (contexte) arheologice. Din punct de vedere al cronologiei complexelor cercetate, în principal pe baza materialului ceramic pot fi stabilite 3 secvențe cronologice: Hallstatt târziu (grupul Ferigile), antichitatea târzie (un cuptor de ars ceramică ?) și – preponderent – epoca medievală. Pentru acest interval cronologic au fost descoperite o seamă de obiecte din metal, care pot data din secolele XV–XVI (eventual mai timpuriu). Însă, o cronologie mai clară va putea fi stabilită după analizarea întregului lot de material ceramic (Fig. 6), osteologic, dar și a obiectelor de metal. În cazul Cx. 51 (locuință semi-adâncită, de formă rectangulară), au fost identificate și elemente de lemn ale resturilor construcției (Fig. 7).

În concluzie, situl nr. 2 Șendrulești a fost cercetat în cuprinsul culoarului de expropriere al autostrăzii, dar limitele sale certe se pot confirma numai pentru zona de sud și vest. Pentru partea sa nordică, situl este delimitat de limita terasei. Pentru zona de est a sitului, în dreptul sectoarelor A și D nu s-a putut stabili o limită certă și este posibil ca o serie de complexe arheologice să existe pe toată suprafața terasei din afara limitelor culoarului autostrăzii[10] (așa cum este acesta proiectat la acest moment).

Abstract

The archaeological site, located on the right bank of the Topolog River near Bârseștii de Sus village , was identified in May 2023 through an intrusive diagnostic survey conducted by the National History Museum of Romania. Subsequent geophysical investigations and LiDAR analysis revealed a complex site, significantly impacted by a series of natural and anthropic factors, namely a major landslide and various episodes of floods, as well as contemporary agricultural works (for orchards, cattle breeding etc.). The open-area excavations (developed in 5 sectors) covering 3.1 hectares uncovered an "off-site" habitation from various epochs, namely different archaeological vestiges from the prehistoric period (Late Hallstatt / Ferigile group), late antiquity and the medieval era (15th – 16th c., maybe even earlier), but also traces of a battle of the First World War, as well of other domestic activities of the modern period (19th – 20th c). These archaeological features were nuclei of deepened ("sunken") complexes of which a part can be connected to the development of open fire activities (hearths or ovens) positioned at the edge certain settlements (so-called „off-site" habitat areas), as well as a series of surface arrangements (stone alignments, small pits) and outdoor fire installations, indicating seasonal activities, most likely in connection with the shepherding (transhumance) of the more recent period. There were identified and excavated a total number of 164 archaeological features (such a dwelling, certain semi-sunken living structures, a pottery kiln, various pits, open-air workshop etc.). The archaeological material is diverse, but still under post-excavation processing; as well a series of sample (of various organic material) for 14C datation are prepared to be send to the specialized laboratories.

9 În urma intensificării proceselor de eroziune, cuvertura pedovegetală a fost îndepărtată până la dezgolirea rocilor parentale, constituind factori potențiali în declanșarea alunecărilor de teren. Acestea au o densitate foarte mare raportat la aria de studiu, însumând peste 200 ha în limitele administrative ale comunelor Șuici, Cepari, Tigveni, Ciofrângeni. Cele mai multe sunt vechi, dar unele au fost reactivate în anii 1962, 1972, 1974–1975, în arealele islazurilor localităților limitrofe.

10 În perioada imediat următoare va fi elaborată o fișă standard pentru înscrierea sitului în Repertoriul Arheologic Național.

Bibliografie:

BORȘ *et alii* 2024 – Borș C., Damian P., Florea M., Bâltâc A., Paraschiv-Grigore E., Ștefan M.-M., Bădescu A., Ene I., Dumitrașcu E., Dumitrescu I., Măndescu D., Terteci C., Tuțulescu I., Asăndulesei A., Brașoveanu C., Brunchi R., Tencariu F., Șuteu C., *Raport de diagnostic arheologic pentru obiectivul Autostrada Sibiu – Pitești, secțiunea 3: Cornetu – Tigveni (km 44+500 – km 81+900), jud. Vâlcea (com. Racovița și com. Perișani) și jud. Argeș (com. Tigveni, com. Cepari, com. Șuici și com. Sălătrucu)*, în volumul *CCAR. Campania 2023*, București, 2024, nr. 131, p. 663–674.

DRAGOMIR 1926 – Dragomir N., *Din trecutul oierilor mărgineni din Săliște și comunele din jur*, extras din Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj, vol. II, 1926, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, 1926.

DRAGOMIR 2014 – Dragomir N., *Oierii mărgineni*, Editura Argonaut, 2014.

POPESCU, VULPE 1976 (1980) – Popescu E., Vulpe Al., *Sur la culture de Géto-Daces de la zone sous-carpatique: la nécropole de Cepari*, în: *Actes du II-e Congrès International de Thracologie (Bucharest, 4–10 septembre 1976*), 1980, p. 215–221.

POPESCU, VULPE 1982 – Popescu E., Vulpe Al., *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, *Dacia N.S.* 26, 1982, p. 77–114

POPESCU, VULPE 1983 (1992) – Popescu E., Vulpe Al., *Necropola de tip Ferigile de la Rudeni*, în: Materiale și Cercetări Arheologice 17, 1983 (1992), p. 109–113.

VIȘAN 1998 – Gh. Vișan, *Muscelele Topologului. Studiu fizico-geografic*, Editura Universității din București, 1998.

Illustrations list:

Fig. 1. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Land use before the beginning of the archaeological excavations.

Fig. 2. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Research sectors (A – E) and altimetric profiles for Cx. 3 (ditch).

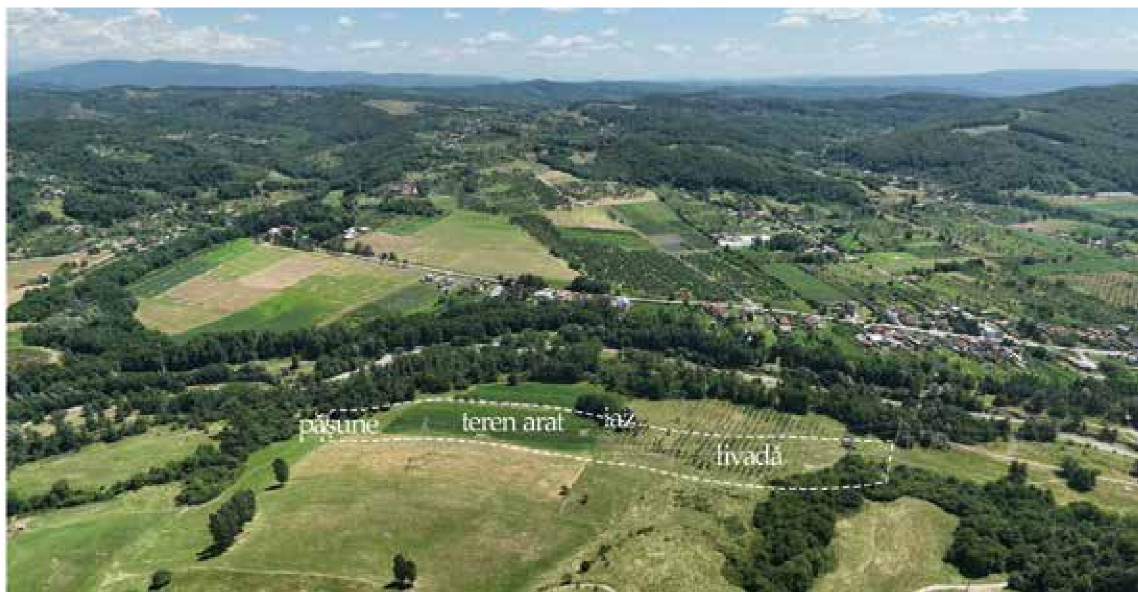
Fig. 3.Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. General plan of the excavation and distribution of the archaeological features.

Fig. 4. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Cx. 51 (semi-sunken dwelling), aspects during the excavation.

Fig. 5. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Cx. 68 (pottery kiln), aspects during the excavation.

Fig. 6. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 –

76+450. General stratigraphy of the site.
Fig. 7. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Ceramics from the inventory of the archaeological features (selection).

În zona sitului nr. 2 Șendrulești, cursul actual al Topologului face un mic cot, ocolind obstacolul reprezentat de dealurile din apropierea albiei, de pe malul drept. Astfel, s-a creat un meandru spre est a cursului râului, care poate fi observat și pe imaginile de secol XIX, provenite din cartografia austriacă. Așa cum indică modelul digital al terenului (DEM) derivat din date LiDAR ale regiunii, terasa de pe malul drept al râului este considerabil mai joasă decât cea de pe malul stâng, fapt ce a făcut-o vulnerabilă la eroziunile cauzate de apele râului. Limita estică a sitului se află în medie la aproximativ 120 m depărtare de cursul actual al apei și cu 6,5–7 m mai sus față de baza albiei râului. Aceste valori sunt considerabil mai mici către părțile periferice ale sitului pe axa N–S, unde atât apropierea de cursul apei cât și înălțimile raportate la albia râului scad semnificativ.

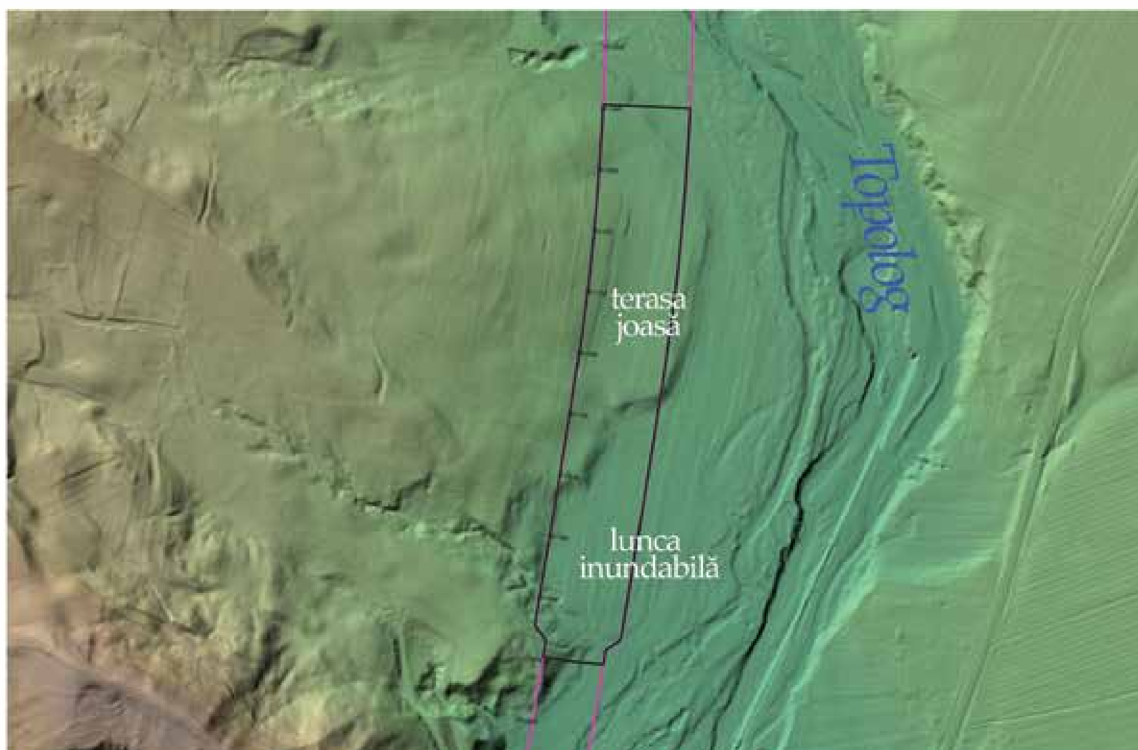
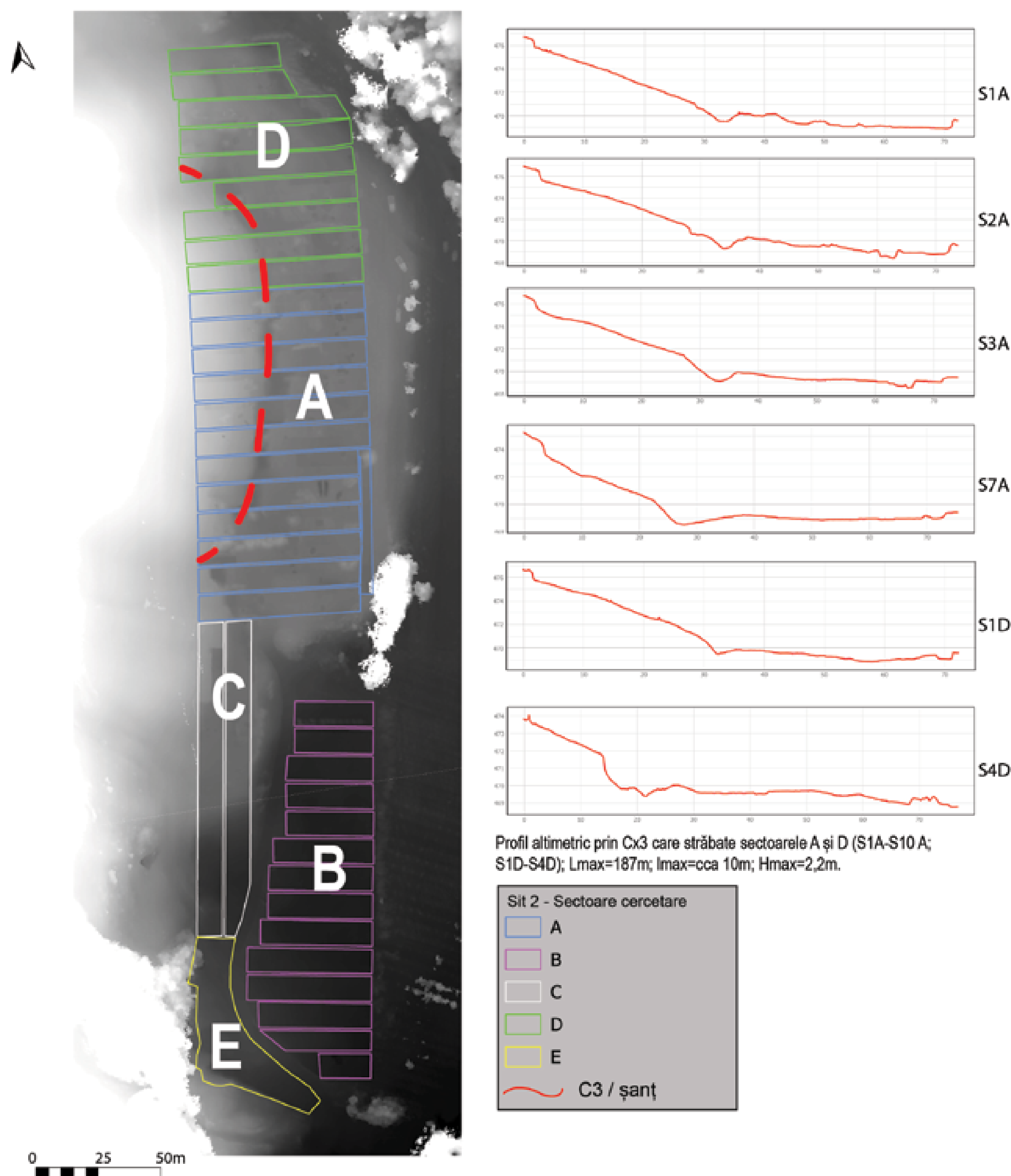
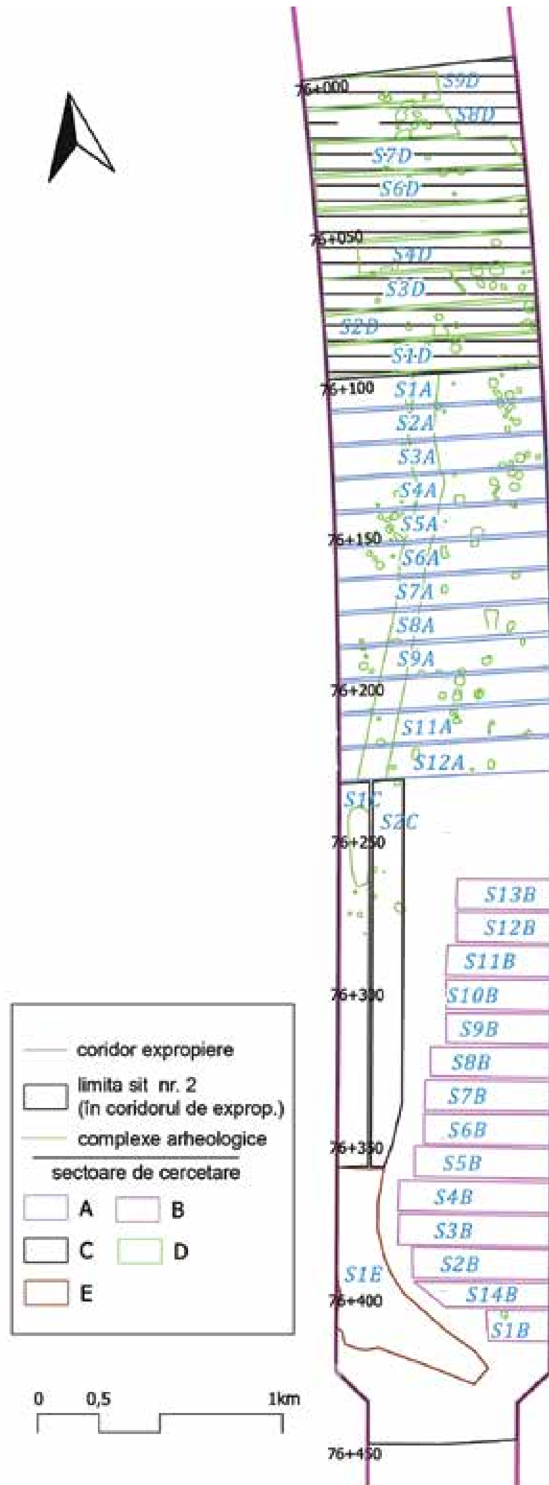

Fig. 1. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Modul de utilizare a terenului înainte de începerea cercetării arheologice

Sectoarele A, B și D au avut (pe cât a fost posibil) lățimea de 10 m și lungime variabilă, în funcție de accesul la drumul de evacuare al pământului decapat sau la limita de expropriere, fiind orientate aproximativ E–V. Între suprafețe a fost păstrat câte un martor de 1 m lățime, pentru control stratigrafic. Sectorul C, din partea de SV a sitului, pe o porțiune unde limita terasei joase cobora către lunca inundabilă a fost constituit din 2 suprafețe late de 10 m și lungi de aproximativ 126 m, cu martor intermediar de 1 m. Sectorul E a avut o suprafață neregulată, acoperită aproape în totalitate cu arbuști, unde elementele de geologie dar și intervențiile antropice recente erau mai mult decât evidente. După defrișarea vegetației și evidențierea prin decapare mecanică a stratului vegetal a devenit clar că această zonă a reprezentat partea joasă a unei văi care acumulează apă de tip torent din partea de vest, iar prin colmatare și împădurire acest capăt de vale a fost folosit pentru depozitarea gunoaielor și a altor resturi menajere din zona gospodăriilor de tip fermă deschisă din împrejurimi (stâne).

Fig. 2. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Sectoare de cercetare (A – E) și profile altimetrice Cx. 3 (șanț)

Situl a fost cercetat în limitele culoarului de expropriere (31070 mp), dar limitele sale certe se pot confirma numai pentru zona de sud și vest. Pentru partea sa nordică, situl este delimitat de limita terasei. Pentru zona de est a sitului, în dreptul sectoarelor A și D nu s-a putut stabili o limită certă și este posibil ca o serie de complexe arheologice să existe pe toată suprafața terasei din afara limitelor culoarului autostrăzii (așa cum este acesta proiectat la acest moment).

Fig. 3. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Planul general al săpăturii și distribuția complexelor arheologice

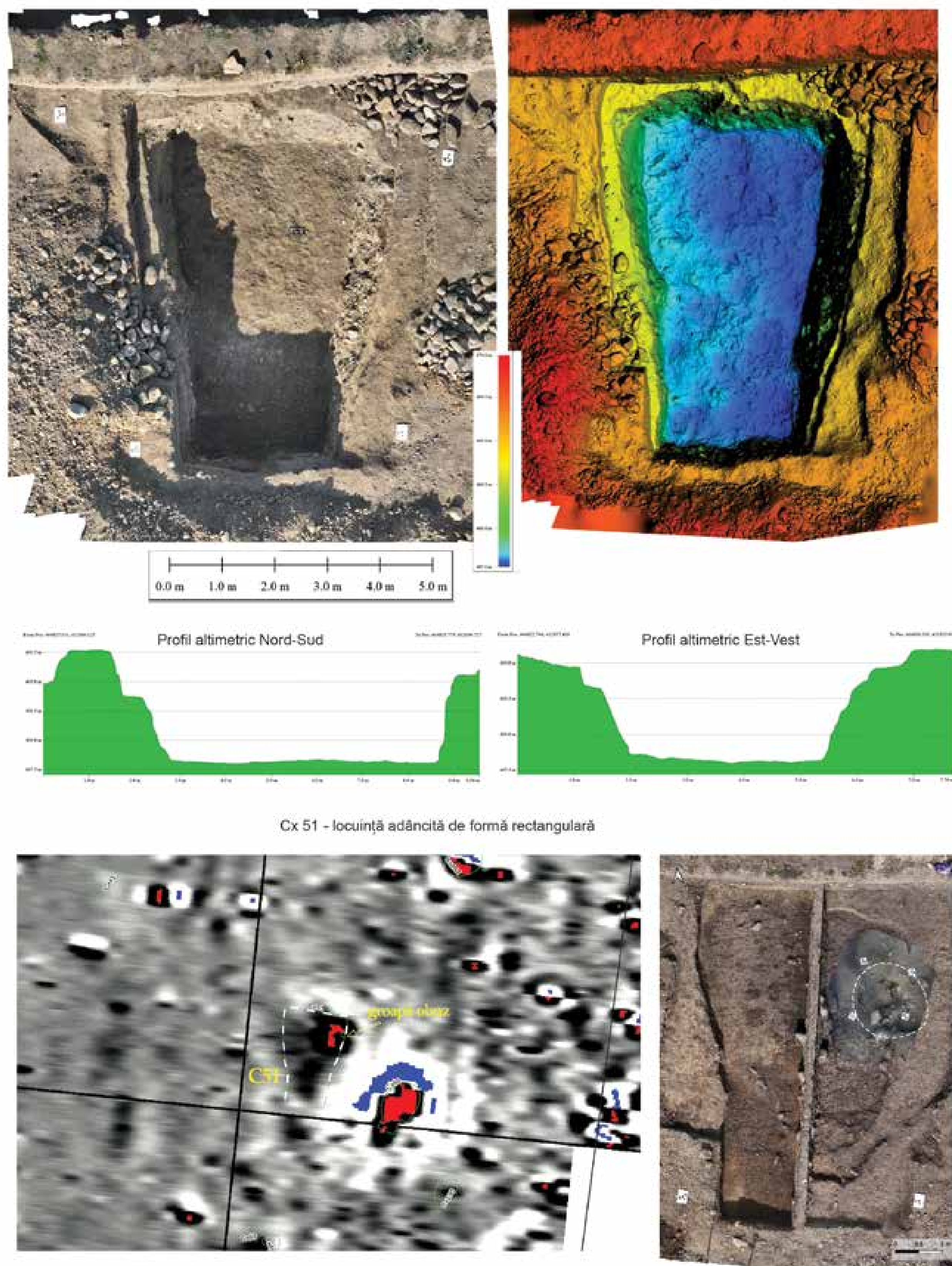

Fig. 4. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Cx. 51 (locuință adâncită), aspecte din timpul cercetării

Fig. 5. Situl nr. 2 Şendruleşti, jud. Argeş, km 76+000 – 76+450. Cx. 68 (cuptor de ars ceramica), aspecte din timpul cercetării

- strat vegetal care are o grosime de cca 15–20 cm și care se păstrează mai ales în sectoarele A și D, pe partea de est a șanțului C3;
- strat cenușiu deschis, de cca 10 cm, care păstrează pe alocuri urme sporadice de material antropic – fragmente mici de ceramică, cărbune sau resturi reziduale metalice (cuie în special);
- strat cenușiu închis, de grosime variabilă, dar consistent în multe din suprafețele din sectoarele A și D, și pe alocuri în sectorul C. Grosimea acestui strat este de 20–30 cm, iar de cele mai multe ori nu a putut fi delimitat cert de cel superior (cenușiu deschis), astfel că grosimea sa maximă a fost și de 30–40 cm. Acestui strat îi corespunde activitatea antropică din sectoarele A și D, cel mai probabil datând din perioada medievală (secolele XIII–XVI);
- strat nisipos și cu pietrișuri de mici dimensiuni, care în cele mai multe cazuri reprezintă nivelul steril arheologic din sectoarele A și D. Uneori a fost observat foarte sus, în partea de est a limitei de expropriere, ceea ce înseamnă și limita terasei și înaintarea zonei inundabile din lunca joasă a Topologului sau chiar a viituri (zona de nord a sectorului D.

Fig. 6. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Stratigrafia generală a sitului

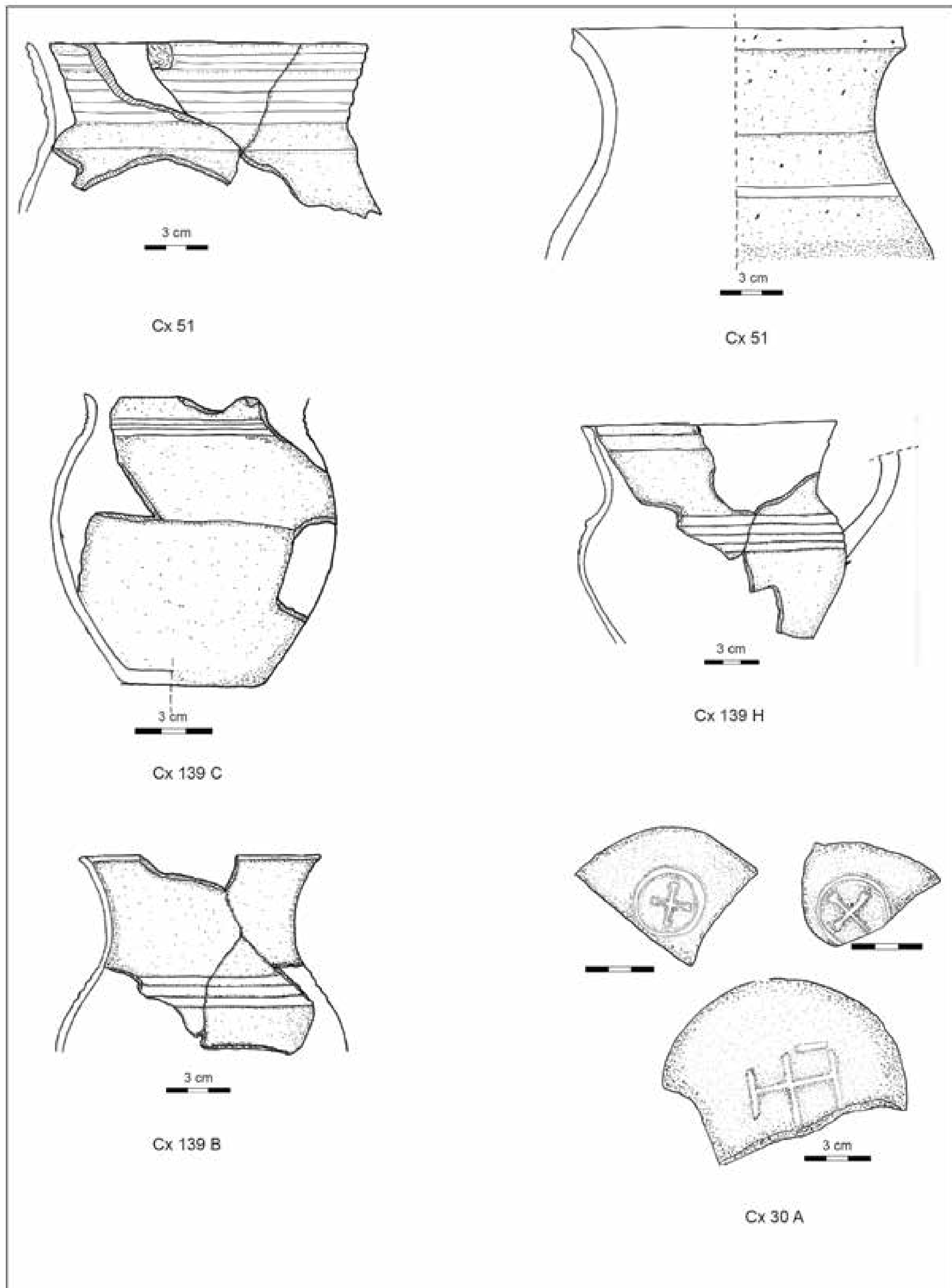

Fig. 7. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Ceramică din inventarul complexelor (selectiv)

Investigații geofizice prin metodele magnetometriei și georadar
(autor text: Dan Ștefan)

Zona de studiu prezintă o secvență stratigrafică variată, caracterizată prin nisipuri în alternanță cu pietriș, tufuri și marne. Această alternanță reflectă o succesiune de medii sedimentare și condiții tectonice specifice care au influențat compoziția și structura subsolului. Prezența materialelor vulcanice în această succesiune este evidentă, chiar dacă într-o concentrație redusă, și are un impact semnificativ asupra proprietăților geofizice ale terenului.

Jumătatea nordică a sitului nr. 2 a fost studiată geofizic cu ajutorul magnetometriei (măsurarea gradientului vertical al componentei verticale a câmpului magnetic terestru) și cu ajutorul metodei georadar. Pentru a înțelege mai bine caracteristicile pedologie și litologice ale zonei investigate au fost efectuate măsurători de susceptibilitate magnetică.

Pentru aceste studii au fost folosite mai multe metode și echipamente. Măsurătorile magnetometrice au fost realizate cu ajutorul unui gradiometru Bartington Grad 601-2. Acesta măsoară gradientul componentei verticale a câmpului magnetic terestru cu o sensibilitate de până la 0.1 nT/m. Scanarea georadar (*Ground Penetrating Radar*) a fost realizată cu ajutorul unui echipament Zond cu frecvența centrală de 500 MHz. Măsurătorile de susceptibilitate magnetică au fost realizate cu un k-metru SM30 de la ZH Instruments. Toate studiile geofizice au fost completate cu măsurători topo-geodezice și determinări realizate prin teledetecție.

Harta magnetometrică a zonei investigate geofizic a dezvăluit diverse tipuri de anomalii, sugerând o combinație de influențe naturale și antropice asupra proprietăților magnetice ale subsolului, după cum urmează.

Anomalii cu potențial arheologic:

- bipolare cu axa nord–sud: posibile instalații de foc nederanjate sau obiecte de metal feros;
- bipolare cu orientare arbitrară: fragmente de structuri incendiate în poziție secundară;
- anomalii unipolare pozitive și liniare: posibile structuri îngropate;
- două anomalii circulare în SE: posibilă vatră și groapă cu depuneri.

Anomalii de origine geologică și agricolă:

- bipolare asociate materialelor eruptive (tufuri, particule vulcanice);
- liniare rezultate din activități agricole;
- contururi reflectând geomorfologia locală.

Interpretarea hărții magnetice a fost integral susținută și de rezultatele studiului georadar.

Contrastele geofizice observate sunt determinate atât de compoziția geologică a zonei, în special de prezența materialelor vulcanice, dar și de urmele activităților umane din trecutul mai îndepărta sau mai recent, complicând interpretarea semnalelor relevante pentru cercetarea arheologică. Cu toate acestea, cele mai multe dintre țintele detectate prin studiului geofizic de la situl nr. 2 și atribuite activității antropice au fost confirmate în etapa de cercetare a sitului prin săpătură arheologică.

Illustrations list:

Fig. 1. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Magnetometric map superimposed over orthophoto (detail from the area where the magnetometric survey was carried out).

Fig. 2. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Magnetometric map superimposed over the digital terrain model. View to the Southwest.

Fig. 1. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Harta magnetică suprapusă peste ortofotoplan (detaliu din zona în care s-a efectuat studiul magnetometric)

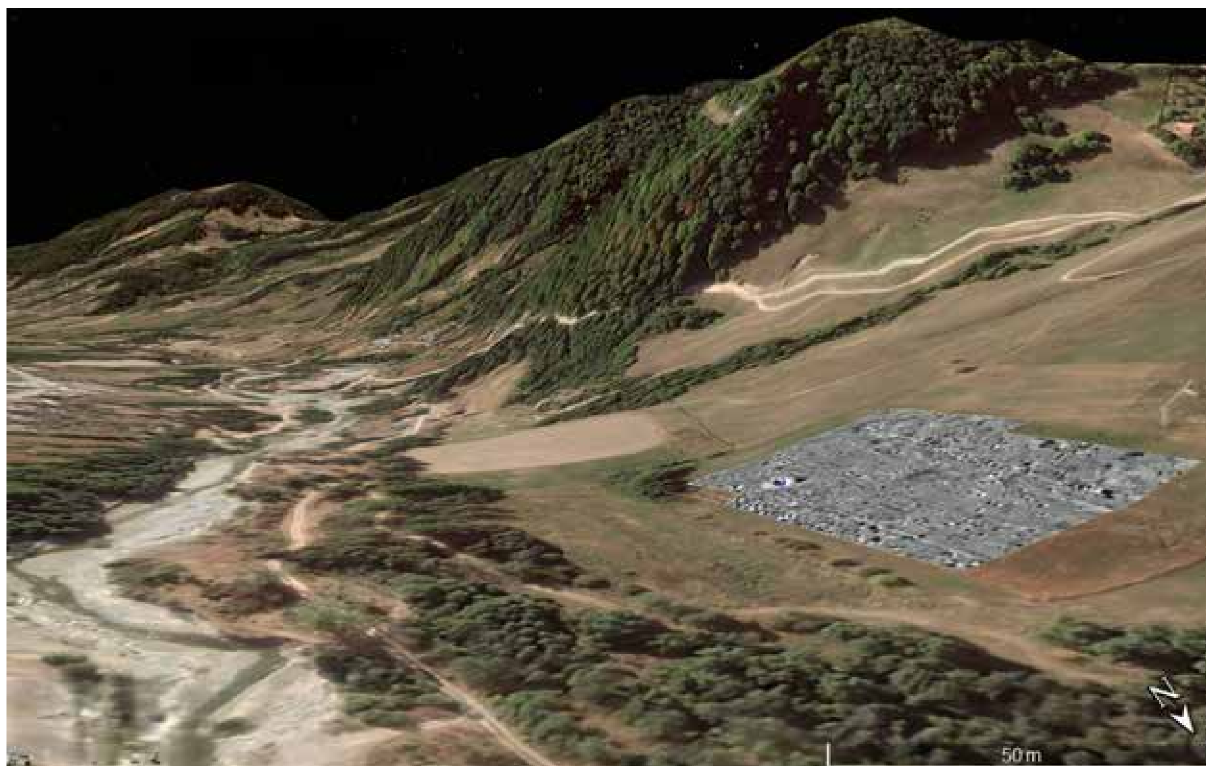

Fig. 2. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Harta magnetometrică suprapusă peste modelul digital al terenului. Vedere către Sud

Alte investigații geofizice în zona vestică din proximitatea sitului nr. 2
(autor text: Andrei Asăndulesei)

În același timp, au fost efectuate investigații geofizice, care au constat în efectuarea de măsurători magnetometrice *fluxgate* pentru zona aflată în proximitatea vestică a sitului nr. 2. Datele astfel obținute au fost prelucrate și introduse în GIS pentru interpretare. De asemenea, rasterele cu reprezentările variațiilor câmpului magnetic georeferențiate au fost predate pentru includerea acestora în proiectul GIS specific sitului nr. 2, acestea ajutând la formarea unei imagini contextuale asupra zonei studiate.

Măsurătorile magnetometrice au fost efectuate cu scopul verificării unei posibile continuări a locuirii surprinse pe suprafața cercetată a sitului nr. 2, mai exact în continuarea porțiunii din limitele coridorului actual de expropriere al autostrăzii. Majoritatea anomaliilor se datorează prezenței liniei electrice de înaltă tensiune, care a perturbat investigațiile magnetice. Cu toate acestea, se observă, în zona nord-estică a suprafeței investigate (respectiv, zona aflată la nord-vest de situl nr. 2) câteva anomalii sporadice, posibil de natură arheologică, fără să sugereze, însă, urmele unei locuiri consistente.

Illustration
Fig. 1. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Map of magnetometric measurements for the area west of the archaeological site.

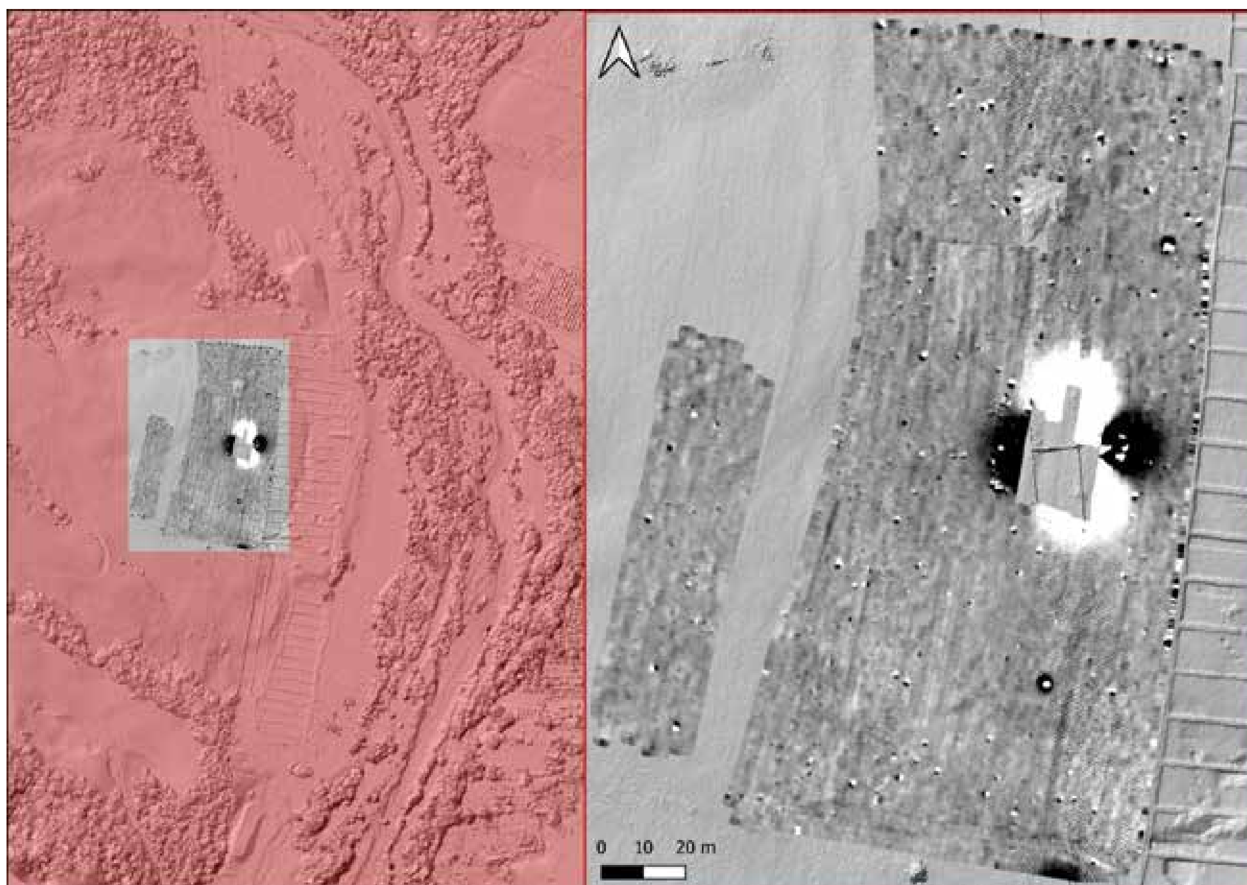

Fig. 1. Situl nr. 2 Șendrulești, jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Harta măsurătorilor magnetometrice pentru zona aflată la vest de situl arheologic

Raport sedimentologic pentru situl nr. 2 Şendruleşti

(autor text: Constantin Haită)

Zona cercetată este situată la sud de unitățile majore ale Carpaților Meridionali, în sectorul Dâmbovița-Otăsău al Depresiunii Getice[11]. Aici sunt prezente depozite geologice neogene (Helvețian, he; Fig. 1[12]), ce sunt constituite din conglomerate cu intercalații de nisipuri micacee, pietrișuri, marne cenușii și tufuri[13].

Din punct de vedere geomorfologic, situl Bârseștii de Sus este amplasat la zona de contact dintre lunca Topologului și un martor de terasă situat pe partea dreapta a râului, delimitat de depozitele menționate. Depozitele cuaternare sunt atribuite nivelului 1 de terasă (Pleistocen superior), respectiv luncii inundabile (Holocen).

Cercetarea sedimentologică a avut în vedere analiza stratigrafică a unui șanț de mari dimensiuni (Complexul 03) ce delimitează, în partea de vest, zona de locuire. Principalele caracteristici sedimentare ale depozitelor din umplutură au fost studiate pe profilele din secțiunile S 8A și S 4A. În zona centrală a șanțului, stratigrafia observată pe profilul sudic al secțiunii S 8A poate fi prezentată astfel:

1. (15-20 cm grosime) Silt și nisip fin, bine sortat, brun mediu (cod Munsell 7,5YR 5/3), omogen, compact, cu structură agregată, fisurație prismatică și rădăcini actuale. Reprezintă nivelul organic al solului actual.
2. (55-65 cm) Silt și nisip argilos, cu foarte rare granule de pietriș fin, bine sortat, brun mediu (7,5YR 5/3), omogen, compact, cu structură agregată fină și fisurație prismatică. Nivelul organo-mineral al solului actual.
3. (35-40 cm) Nisip argilos, cu rar pietriș fin, bine sortat, brun închis (7,5YR 3/2), omogen, foarte compact, cu caracter organic și fisurație prismatică fină,ce include rare granule mm-cm de chirpici.
4. (25-30 cm) Nivel granular, eterogen, moderat compact, cu matrice de nisip argilos brun închis (7,5YR 3/2) și frecvente fragmente de lut ars și cărbune. eprezintă nivelul de distrugere al unei structuri de combustie.
5. (10 cm) Lutuială fină, cu textură fin nisipoasă, arsă, roșu închis (2,5YR 4/6), omogenă, compactă. Reprezintă amenajarea unei structuri de tipul unei vetre.
6. (12-15 cm) Nivel lenticular de nisip fin, argilos, bine sortat, brun închis (7,5YR 3/3), omogen, compact, cu foarte rari constituenți antropici. Nivel din umplutura șanțului.
7. (10-35 cm) Nivel lenticular de nisip fin, argilos, brun gălbui (10YR 5/6), omogen, compact, cu foarte rari constituenți antropici. Nivel din umplutura șanțului.
8. (8-15 cm) Nisip fin-mediu, argilos, brun închis, omogen, compact, fin granular, cu porozitate cu goluri fine. Baza umpluturii șanțului.
9. Nisip și pietriș brun gălbui (10YR 5/8), slab sortat, omogen, foarte compact, fără constituenți antropici, din alcătuirea terasei.

În zona vestică a profilului a fost observat nivelul geologic anterior depozitelor cuaternare din alcătuirea terasei și luncii, ce constă dintr-o argilă siltică, foarte bine sortată, brun gălbui (10YR 5/4), foarte omogenă, foarte compactă, cu structură prismatică fină și porozitate cu goluri foarte fine.

Bibliografie:

BOMBIȚĂ *et alii* 1968 – Bombiță G., Dessila-Codarcea M., Giurgea P., Lupu M., Mihăilă N., Stancu J., *Harta geologică 1:200000, 34. Foaia Pitești, Notă explicativă*, Comitetul de Stat al Geologiei, Institutul Geologic, București.

MURGEANU 1967 – Murgeanu G. (coord.), *Harta geologică 1:200000, 34. Foaia Pitești*, Comitetul de Stat al Geologiei, Institutul Geologic, București.

Illustration

Fig. 1. Site no. 2 Șendrulești (Argeș County), km 76+000 – 76+450. Geological map, scale 1:200000 with the location of the site (after Murgeanu 1967, with modifications).

Fig. 1. Situl nr. 2 Șendrulești jud. Argeș, km 76+000 – 76+450. Harta geologică, scara 1:200000 cu localizarea sitului (după Murgeanu 1967, cu modificări)

11 BOMBIȚĂ *et alii* 1968, p. 10.
12 După MURGEANU 1967, cu modificări.
13 BOMBIȚĂ *et alii* 1968, p. 21.

86. Autostrada A1 Sibiu – Pitești Rudeni, com. Șuici, jud. Argeș, *Punct: La Izlaz – Livadă. Situl nr. 3 – Rudeni / km 74+950 – km 75+400*

Localizarea completă: Autostrada Sibiu – Pitești, secțiunea 3: Cornetu – Tigveni (km 44+500 – km 81+900), jud. Vâlcea (com. Racovița și com. Perșinari) și jud. Argeș (com. Tigveni, com. Cepari, com. Șuici și com. Sălătrucu)
Tip sit: 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 116 (locuire sezonieră), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu), 432 (Epoca medievală târzie)
Autorizație nr. 20.09.2023
Colectiv: Eugen Paraschiv-Grigore – responsabil științific; Adela Bâltâc, Paul Damian, Irina Ene, Corina Borș, Mihai Florea, Maria-Magdalena Ștefan (MNIR), Casandra Brașoveanu, Radu Brunchi (UAIC), Călin Șuteu (Gigapixel Art S.R.L.), Diana Sonu (MMB)
Perioada desfășurării cercetării: 1.10 – 19.11.2023; 15.03 – 24 .06.2024

Situl arheologic din punctul „La Izlaz – Livadă” a fost descoperit cu ocazia realizării diagnosticului arheologic intruziv în contextul începerii lucrărilor de construcție pentru secțiunea 3: Cornetu – Tigveni, pe traseul Autostrăzii Sibiu – Pitești, în primăvara anului 2023. Situl a fost delimitat spațial prin efectuarea a 15 secțiuni pe coridorul autostrăzii și al unui drum relocat pentru acces agricol (Fig. 1). Situl (cu o suprafață de 3,25 ha în coridorul autostrăzii, fiind în realitate mai amplu) se situează pe malul stâng al râului Topolog, pe a doua terasă a sa și între cele două terase, într-o zonă periferică a satului, unde se află și izlazul comunei, fiind delimitată de Topolog la vest și parțial la nord; tot la nord cea de-a doua terasă este mărginită și afectată de amenajarea unui drum comunal de acces spre râu, în timp ce spre est se află o livadă particulară și izlazul, iar la sud un pârâu, care desparte botul celei de-a doua terase de izlazul comunal.

Cercetările arheologice preventive din anii 2023 și 2024 au pus în evidență 430 de complexe arheologice, dintre care 38 se datează în prima epocă a fierului, respectiv grupul Ferigile – Bârsești, 295 complexe aparțin epocii medievale, în timp ce pentru 27, în stadiul actual al cercetării, nu poate fi stabilită o încadrare cronologică.

Descoperirile aparținând grupului Ferigile din sectorul „La Livadă”

În cadrul sitului nr. 3 Rudeni – Islaz vest (sau după altă denumire „La Islaz – Livadă”) s-a observat, încă din timpul diagnosticului intruziv realizat în iunie 2023, că sectorul nord-estic al acestuia, semnificativ mai înalt, se individualizează prin prezența materialelor arheologice din perioada Hallstatt-ului târziu, specifice grupului cultural Ferigile-Bârsești[1].

În urma decopertării stratului vegetal, cu ocazia cercetării arheologice preventive realizate în două etape pe parcursul anului 2024, s-a confirmat faptul că în acest punct, pe terasa a II-a, mai înaltă a Topologului, pe malul său stâng, pe o suprafață de circa 1100 mp, se poate vorbi chiar de un ansamblu de vestigii arheologice relevante pentru înțelegerea proceselor culturale specifice finalului primei epoci a fierului (Fig. 2). Astfel, ne referim la un mormânt de incinerație (Fig. 3d), cel mai probabil tumular, însă foarte aplatizat, ce a conținut pe același nivel de adâncime (–0,70/–0,80 m de la nivelul actual de călcare), vase ceramice lucrate cu mâna, atât întregi (două căni bitronconice cu toartă supraînălțată folosite ca urne), cât și fragmentare (o cană, patru castroane tronconice cu buza răsfrântă în exterior), încadrabile în orizontul Ferigile III (secolul V a. Chr.)[2]. De asemenea, aici este vorba și de o zonă de ocupare antropică cu caracter nefunerar, a cărei particularitate deosebită – în ansamblul descoperirilor contemporane la scară supra-regională pentru acest grup hallstattian târziu – este existența unui consistent strat arheologic ce măsoară pe alocuri (în marginea terasei) și 70 cm grosime. Acestor vestigii, li se adaugă și o serie de alte contexte (în număr de peste 30) cu materiale de acest tip, identificate și cercetate în zona de SE a acestui sit, aflat – cel mai probabil – în legătură cu descoperirile mai vechi efectuate de A. Vulpe și E . Popescu în zona Rudeni - „Islaz”, în imediata vecinătate a sitului nr. 3 Rudeni.

Pentru un grup cultural cunoscut aproape exclusiv prin necropole și, în etapele sale mai târzii, și prin locuri de cult (respectiv câmpuri de gropi cu depuneri, dar fără strat arheologic, cum este situl recent cercetat de noi în punctul Cepari - „La Stejari”[3]), identificarea unui astfel de depozit antropic consistent (Fig. 3a–c) la Rudeni - „Livadă” ar putea să ofere prilejul chiar pentru redeschiderea discuției privind tipul de locuire practicat de comunitățile Hallstatt-ului târziu din Subcarpații Meridionali, permițând enunțarea ipotezei că ar fi fost unul relativ „atomizat”, bazat pe grupuri demografice reduse, posibil gospodării familiale. Materialele ceramice descoperite în cele peste treizeci de gropi cercetate în cadrul sitului (zona „Livadă”, dar și-n partea de SE a acestuia), dar și în strat, pot indica că această ocupare este ceva mai veche decât mormântul, acesta fiind amenajat într-o extremitate a zonei de locuire. Desigur, încadrarea cronologică va putea fi stabilită cu mai multă claritate doar ulterior finalizării procesării datărilor radiocarbon pentru probele colectate în acest scop din diferite contexte.

Complexele descoperite în punctul „La Livadă” sunt gropi cu umplutură ce nu se diferențiază în mod foarte evident de stratul din jur, ceea ce sugerează că umplerea lor s-a petrecut destul de rapid. Formele acestora sunt majoritar cilindrice, cu funduri rotunjite. Diametrele lor rar depășesc 1 m, iar adâncimea nu este mai mare de –0,90 m de la nivelul actual de călcare, dar poate fi și mai mică având în vedere că pe locul sitului s-au efectuat în trecutul recent lucrări diverse de amenajare pentru o livadă și un

1 Vezi CCAR 2023 (2024), nr. 130, p. 662–663; nr. 131, p. 665; p. 666 / tabel nr. 1, poziția nr. 3; p. 668 / planșa I, p. 669 / planșa II.

2 Suprafața pe care erau depuse vasele avea un diametru de 2 m, iar în jurul ei, spre nord, est și sud, fragmente mici de cărbune și oase arse erau distribuite destul de rarefiat pe o suprafață de 4,40 m (N–S) x 3,40 m (E–V).

3 Vezi CCAR 2023 (2024), nr. 90, p. 493–499.

drum agricol. S-au documentat și cazuri în care unele gropi se întretăiau, un indiciu pentru formarea stratului arheologic pe parcursul unui interval mai lung. În afară de gropi au fost identificate și trei vetre *in situ*, exterioare, din care două, chiar pe marginea terasei, se aflau la baza stratului arheologic format deasupra. Nu s-a identificat nicio structură de delimitare a terasei spre pantă. Materialul a constat exclusiv din material ceramic lucrat cu mâna și fragmente de vetre.

Trebuie precizat că mormântul de incinerație cercetat se află la doar 230 m nord de una dintre cele mai importante necropole ale finalului primei epoci a fierului din spațiul subcarpatic (Rudeni - „La Islaz"[4]), localizată tot pe terasa a II-a a Topologului. De asemenea, este foarte important de precizat și faptul că imediat spre SSE de zona la „Livadă", în cuprinsul sitului nr. 3, au fost identificate și cercetate o altă serie de complexe cu materiale de tip Ferigile. Astfel, în urma cercetărilor derulate de colectivul nostru în ultimii doi ani pe traseul secțiunii 3 a autostrăzii A1 Sibiu - Pitești, se poate confirma că în zona localităților Cepari și Rudeni, pe malul stâng al Topologului, pe terasa a II-a, au existat trei nuclee importante cu vestigii de tip Ferigile distribuite pe o distanță de doar 2 km și care cuprind întreaga gamă de funcționalități: necropolă, locuire și zonă cu depuneri rituale. Aglomerarea de situri, parțial contemporane, poate fi explicată prin faptul că exact aici se formează o intersecție de drumuri naturale, cel Nord – Sud de-a lungul văii Topologului, cu un alt drum spre est, peste dealuri, care ajunge în prezent la Curtea de Argeș prin valea Danului.

Epoca medievală

În ceea ce privește epoca medievală, urmând valea Topologului spre sud-est, sursele istorice rețin localitatea Șuici, care trebuie să fi existat înainte de anul 1501, când jupanul Badea din Șuici primește de la Radu cel Mare câteva proprietăți în nordul județului Argeș de astăzi, mai greu de identificat în teren din cauza schimbărilor de toponimie[5]. În „Dicționarul dregătorilor" este menționat Șuica din Șuici, fiul lui Badea vlastelin de Șuici, căsătorit cu Neacșa, fiica lui Drăghici a lui Stoica din Mărgineni, paharnic la 1505[6]. Șuica din Șuici apare și în dicționarul lui N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor istorice* care menționează existența la Șuici a unei cule ce a aparținut familiei Brătianu, casa căpitanului Balotă și biserica cu hramul Sfântul Nicolae construită de Iane Brătianu la sfârșitul secolului al XVIII-lea[7]. Monumentele religioase sunt menționate și de G. I. Lahovari în lucrarea sa enciclopedică[8] (două biserici cu hramul *Sfântul Nicolae* și *Intrarea în Biserică*) și se regăsesc înscrise în Lista Monumentelor Istorice.

Cercetările arheologice preventive din anii 2023 și 2024 au pus în evidență în zona „La Izlaz – Livadă" și o parte dintr-o așezare medievală (79 complexe) și din necropola aferentă (216 situații funerare).

Așezarea

Așezarea se întindea atât pe a doua terasă, cât și pe suprafața dintre cele două terase. Dată fiind configurația terenului și zona cercetată se poate considera că au fost surprinse doar limitele de vest (malul Topologului și necropola) și de sud (zona pârâului) ale habitatului medieval, zona de nord și est fiind în afara coridorului autostrăzii. În stadiul actual al cercetării dintre complexele identificate, doar 79 se pot data sigur în epoca medievală, acestea reprezentând locuințe, instalații de combustie și gropi menajere.

Au fost observate două tipuri de locuințe, anume de suprafață (Fig. 4) și semi-adâncite/bordei (Fig. 5). Starea precară de conservare nu ne permite stabilirea unor caracteristici generale pentru cele de suprafață, se poate doar afirma că la fundații au fost folosite pietre de râu, fiind surprinsă doar ultima asiză a fundației. De asemenea, suprafețele delimitate erau destul de mari (până la 17 x 8 m), putând fi și compartimentate, iar la unele complexe se păstrau și urmele unor instalații de combustie. Se constată și alte tipuri de amenajări cu pietriș la interiorul și exteriorul acestora. Locuințele semi-adâncite/bordeie sunt, în general, de mici dimensiuni (5–7 x 3–4 m), fiind construite din material perisabil, lut care în urma incendierii a căpătat o culoare roșie, urmele unor pereți fiind surprinse în mai multe cazuri. De asemenea, se constată și folosirea pietrelor de râu la întărirea unor pereți, dar și prezența gropilor de pari, fie aproximativ central, fie pe o latură a locuinței. În cele mai multe cazuri acestea erau prevăzute cu instalații de combustie (vetre) cu dimensiuni de 0,60/1 x 0,10/1 m, iar crusta cu grosimea de până la 4 cm.

Pe întregul sit au mai fost cercetate și 17 instalații de combustie, care probabil sunt cuptoare exterioare ale unor structuri care nu s-au mai conservat. Cele mai multe se păstrau la nivelul amprentei de ardere (dimensiuni între 0,60–1,50 m), iar la mai multe instalații s-a constatat prezența unor pietre pe laturile de vest, sud sau nord pentru protejarea focului. Unele dintre ele erau amenajate în stratul de pietriș/balast peste care s-au aplicat straturi de lut (care în urma arderii a devenit roșiatic) cu o grosime de 0,10 cm, astfel că sistemul putea să confere o valoare calorică mai ridicată. O singură instalație de combustie, datorită dimensiunilor mari (2,90 × 1,30 m) și a zonei de depozitare a reziduurilor de combustie, este posibil să fi avut o altă destinație decât cea casnică, însă datele sunt insuficiente pentru a lansa o ipoteză (Fig. 6). Pentru 17 complexe, care au formele caracteristice ale unor gropi, datorită umpluturii (în principal din lemn carbonizat sau pigmenți de lemn carbonizat) au fost considerate ca fiind zone în care au fost depozitate reziduuri de la astfel de instalații de combustie, unele dintre ele aflându-se chiar în apropierea lor.

Cele mai multe dintre gropile identificate se păstrau doar la partea inferioară și după umplutura lor (fragmente ceramice, osteologice, obiecte din fier, fragmente de lemn carbonizat și lut ars etc.) considerăm că sunt gropi menajere. Despre un singur complex, datorită formei sale, suntem de părere că inițial a fost o fântână care ulterior a fost folosită ca groapă menajeră. Trei gropi prezentau mai multe pietre pe fund, iar în interior s-au găsit depozitate

4 POPESCU, VULPE 1983 (1992).
5 ANTON MANEA 2003, p. 61.
6 STOICESCU 1971, p. 96.
7 STOICESCU 1970, p. 625.
8 LAHOVARI 1899, p. 493.

oase de la animale de talie mare (bovine), ceea ce ne face să credem că puteau fi spații de depozitare a produselor animale (pivnițe/ghețării?).

Încadrarea tipologică s-a făcut pe baza materialului arheologic, în principal ceramic. Se constată existența mai multor tipuri de vase/oală cu toartă și decor. În stadiul actual al prelucrării s-a constatat că peste 99% este reprezentată de ceramică de uz comun, respectiv oala cu o toartă, castroane, farfurii, ulcioare (toate păstrate destul de fragmentar și încă netrecute prin restaurare). Oala cu toartă, cel mai des întâlnit tip ceramic de uz comun, este lucrată din pastă roșie, bine arsă, cu pereții relativ subțiri, arcuiți sub buza evazată, cu marginea dreaptă și toarta plată care pornește din marginea buzei și se prinde fie la începutul bombării corpului, fie pe zona de maximă bombare, toarta este fie mică și se închide în partea superioară a corpului, fie mai mare și se închide pe maximul de bombare. Decorul cel mai des folosit este compus din una, două sau chiar mai mute linii paralele incizate pe buză și în partea superioară a corpului; mai rar pe umărul vasului sunt și linii pictate cu vopsea albă. Mia apare și ulciorul cu gât cilindric și corpul bombat în partea superioară, uneori cu buza trilobată sau rotundă, cu una sau două toarte, decorate pe umăr fie cu smalț, fie cu vopsea; decorul constă în linii paralele incizate sau simple, pete de smalț ori figuri geometrice sau solzi de pește, culorile predominante ale smalțului fiind maroul sau verdele. Printre alte forme se regăsesc și cănile cu picior înalt și farfuriile. Printre artefacte se numără și numeroase obiecte din fier (cuie, caiele, lame de cuțit).

Necropola

Necropola așezării a fost cercetată în partea de vest a sitului, pe traseul de relocare a drumului local de acces spre terenurile agricole. Dat fiind faptul că pe coridorul autostrăzii nu au fost surprinse morminte, iar spre sud și nord au fost identificate complexe arheologice medievale, suntem de părere că au fost identificate limitele de est, nord și sud ale necropolei, aceasta cel mai probabil extinzându-se spre vest (către Topolog) și în zona dintre amplasamentul de relocare a drumului agricol actual și culoarul autostrăzii (Fig. 7–8). Dat fiind amplasarea în apropierea râului, respectiv în zona inundabilă, precum și solul foarte umed, necropola a fost afectată în ceea ce privește starea de conservare a vestigiilor, astfel că foarte multe dintre schelete sunt precar conservate. Au fost cercetate 216 contexte funerare, respectiv morminte de inhumație și reînhumări. Mormintele care s-au păstrat intacte erau orientate V–E, cu scheletul depus în decubit dorsal. Studiul preliminar coroborat cu cel antropologic indică faptul că 178 de schelete au fost adulți, 20 copii/adolescenți și 18 reînhumări. Doar în 59 de morminte s-a găsit și inventar care constă în principal din monede, inele, agrafe și bumbi de basma.

Materialul numismatic[9] (akcele otomane de la Mehmed II până la Suleyman I și denari unguroști emiși de la 1482 până la 1559) și cel ceramic plasează cronologic așezarea și, implicit, necropola pe parcursul secolului al XVI-lea, fiind cel mai probabil vorba despre unul din satele de pe proprietățile dregătorilor de Șuici amintiți de documentele istorice semnalate mai sus.

9 Monedele au fost identificate de dr. Cristiana Tătaru, căreia îi mulțumim încă o dată.

Abstract

The archaeological site 3 at Rudeni, identified during an initial survey in June 2023, revealed a north-eastern sector with artefacts from the Late Hallstatt period, linked to the Ferigile-Bârsești cultural group. Excavations in 2024 confirmed the presence of significant archaeological remains on the second terrace of the Topolog River. These include a likely tumular cremation grave, containing hand-made ceramic vessels from the 5th century BCE, and a non-funerary habitation area with an unusually thick archaeological layer (up to 70 cm). This discovery challenges previous assumptions about the settlement patterns of Late Hallstatt communities in the Southern Carpathians, suggesting a dispersed habitation model based on small demographic groups or family households. The habitation area appears older than the grave, with radiocarbon dating expected to clarify chronology. Additionally, over fifty pits and three hearths were documented, indicating prolonged occupation. The proximity of the grave to a major Late Iron Age necropolis (Rudeni - “La Islaz”) and the identification of three distinct archaeological zones—burial, habitation, and ritual deposition—along a 2 km stretch suggest that the area was a key intersection of natural routes in antiquity.

Also, the preventive archaeological researches in 2023 and 2024 revealed a part of a medieval settlement (79 complexes) and the related necropolis (216 burial situations) in the area “La Izlaz - Livadă”. The settlement extended both on the second terrace and on the area between the two terraces. Given the configuration of the terrain and the area surveyed, it can be considered that only the western (Topolog bank and necropolis) and southern (stream area) limits of the medieval settlement were captured, the northern and eastern areas being outside the highway corridor. At the present stage of the research, only 79 of the identified complexes can be dated to the medieval period, representing dwellings, fire places and domestic pits. Two types of dwellings were observed, namely shallow and dwellings. The dwellings are generally small in size and made of perishable material, which turned in red after the fire, with traces of some walls being captured in several cases. The fire installations were kept at the level of the fire footprint, and in several cases stones were found on the west, south or north sides to protect the fire. The settlement necropolis was investigated in the western part of the site, on the relocation route of the local access road to the agricultural fields. A total of 216 burial contexts, i.e. inhumation and reburial tombs, were investigated. The graves that remained intact were oriented W-E, with the skeleton deposited in dorsal decubitus. The preliminary study corroborated with the anthropological study indicates that 178 skeletons were adults, 20 children/adolescents and 18 reburials. Inventory consisting mainly of coins, rings, clasps, and bead was found in only 59 graves. The numismatic material (Ottoman *akçe* from Mehmed II to Suleyman I and Hungarian denarii issued from 1482 to 1559) and the ceramic material chronologically place the settlement and, implicitly, the necropolis during the 16th century.

Bibliografie:

ANTON MANEA 2003 – Cristina Anton Manea, *Descendența familiei boierilor din Șuici pe baza unor documente din colecția Muzeului Național de Istorie a României (1653–1861)*, în Muzeul Național, XV, București, 2003, p. 61–80.

CCA 2023 (2024) nr. 130 și nr. 131 – C. Borș *et alii*, *Raport de diagnostic arheologic pentru obiectivul „Autostrada Sibiu – Pitești, secțiunea 3: Cornetu – Tigveni (km 44+500 – km 81+900), jud. Vâlcea (com. Racovița și com. Perișani) și jud. Argeș (com. Tigveni, com. Cepari, com. Șuici și com. Sălătrucu)”*, în volumul CCAR. Campania 2023, București, 2024, nr. 130, p. 662–663; nr. 131, p. 663–674.

CCA 2023 (2024) nr. 90 - C. Borș *et alii*, *Raport de cercetare arheologică preventivă pentru obiectivul „Autostrada Sibiu – Pitești, secțiunea 3: Cornetu – Tigveni / sit nr. 7 Cepari „La stejari” (=OS Cepari)”,* în volumul CCAR. Campania 2023, București, 2024, nr. 90, p. 493–499.

LAHOVARI 1899 – George Ioan Lahovari, *Marele dicționar geografic al României alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol. II, București, 1899.

POPESCU, VULPE 1983 (1992) – Eugenia Popescu, Alexandru Vulpe, Necropola de tip Ferigile de la Rudeni, *Materiale și Cercetări Arheologice* 17, 1983 (1992), p. 109-113

STOICESCU 1970 – Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor istorice din România, I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. 2, M-Z, Editura Mitropolia Olteniei, 1970.

STOICESCU 1971 - Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XVIII)*, București, 1971.

Illustrations list:

Fig. 1. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: Aerial view of Site 3 to the south-west (May 2024) - areas with new Ferigile-Bârsești type finds in the area of Ceparii Pământeni and Rudeni.

Fig. 2. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: Highway corridor and relocated road location; general site plan, delimitation of the surveyed portion of the site within the limits of the highway expropriation corridor.

Fig. 3 Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: north-eastern sector: a-c – stratigraphic details; d – plan of the cremation grave dated to the Ferigile III phase.

Fig. 4. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: Surface structure (Cx 190).

Fig. 5. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400 , Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: Semi-deep dwelling/edge (Cx 1).

Fig. 6. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 -km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: kilns (Cx 200).

Fig. 7. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400 , Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă: Necropolis (general view).

Fig. 8. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă: Necropolis (group of graves).

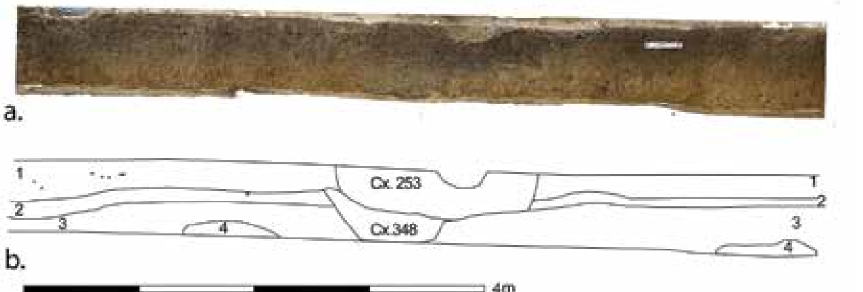
Fig. 9. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, km 74+950 - km 75400, Site 3, Rudeni, „La Izlaz - Livadă”: Archaeological material from necropolis and settlement.

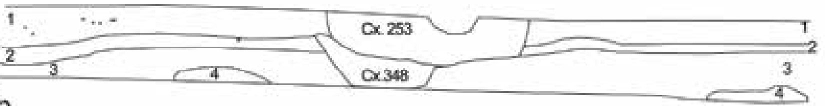

Fig. 1. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75400 , Sit 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă”: Vedere aeriană a sitului 3 spre sud-vest (mai 2024) – areale cu noi descoperiri de tip Ferigile-Bârsești în zona localităților Ceparii Pământeni și Rudeni

Fig. 2. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75400 , Situl 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă”: Coridorul autostrăzii și amplasamentul drumului relocat; plan general sit, delimitarea porțiunii cercetate a sitului în limitele coridorului de expropriere al autostrăzii

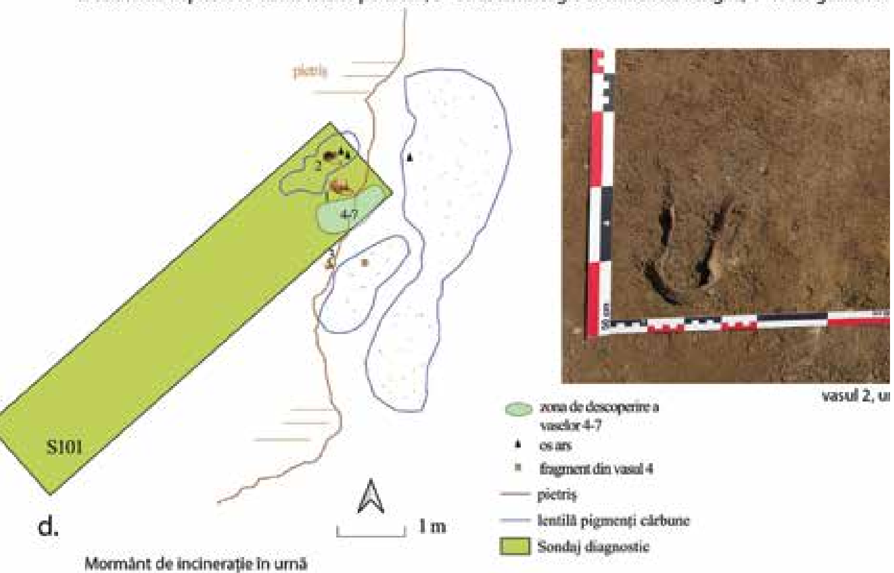

Fig. 3. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75400 , Situl 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă”: sectorul nord-estic: a-c – detalii stratigrafice; d – planul mormântului de incinerație datat în etapa Ferigile III

Fig. 4. Structură de suprafață (Cx 190)

Fig. 5. Locuință semi-adâncită/bordei (Cx 1)

Fig. 6. Instalație de combustie (Cx 200)

Fig. 7. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75400 , Situl 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă”: Necropola (vedere generală)

Fig. 8. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75400, Situl 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă”: Necropola (grupaj morminte)

A1, Sibiu-Pitești, Lot 3, Sit 3 Rudeni,
monede otomane din necropolă

A1, Sibiu-Pitești, Lot 3, Sit 3 Rudeni,
monede ungurești din necropolă

A1, Sibiu-Pitești, Lot 3, Sit 3 Rudeni,
Material ceramic din așezarea medievală

Fig. 9. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75400, Situl 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă”: Material arheologic din necropolă și așezare

Analiza antropologică a osemintelor umane descoperite la Rudeni
(text Diana Sonu)

Din totalul de 216 indivizi descoperiți în 2024, până în acest moment au fost analizați antropologic 15 indivizi. Pe lângă aceștia, au mai fost identificate câteva oase, fragmentate sau întregi, amestecate printre oasele analizate, care aparțin altor patru indivizi adulți.

Starea de conservare a scheletelor variază considerabil. Majoritatea sunt slab conservate, cu suprafețe osoase afectate de exfoliere și fragmentare severă, în timp ce doar câteva sunt relativ bine păstrate, iar unul singur este într-o stare bună. În ceea ce privește gradul de reprezentare, cele mai multe schelete sunt incomplete, cu lipsuri semnificative. Doar doi indivizi sunt bine reprezentați. Această deteriorare a fost cauzată atât de factori naturali, precum eroziunea solului și pătrunderea rădăcinilor în sol, cât și de posibile reînhumări sau alte perturbări ale mormintelor.

Din punct de vedere demografic, majoritatea indivizilor analizați erau adulți, cu vârste cuprinse între 20 și 51 de ani. Singurul subadult identificat avea aproximativ 13 ani la momentul decesului. Sexul biologic a fost determinat cu ajutorul caracteristicilor craniene și pelvine: nouă indivizi au fost identificați ca fiind de sex masculin, trei ca fiind de sex feminin, iar în cazul a doi indivizi, inclusiv cel subadult, sexul nu a putut fi stabilit.

Patologiile dentare au fost extrem de frecvente. Pierderea dinților ante-mortem, însoțită de resorbție alveolară, a afectat 13 din cei 15 indivizi. Toți adulții prezentau uzură dentară accentuată, în special a dinților anteriori, ceea ce sugerează o dietă abrazivă sau utilizarea dinților în diverse activități. În patru cazuri, această uzură era foarte avansată. Cariile, în special cele interproximale, au fost identificate la 10 indivizi, indicând o alimentație bogată în carbohidrați, cum ar fi cerealele. Abcesele dentare, deși mai puțin frecvente, au fost severe și au afectat doi indivizi. Alături de alimentație, lipsa igienei orale adecvate a permis cumularea plăcii bacteriene și dezvoltarea infecțiilor.

O altă afecțiune comună a fost osteoartroza, prezentă la 12 dintre cei 15 indivizi. Aceasta afecta articulații precum umerii, coatele, genunchii și picioarele, fiind rezultatul îmbătrânirii sau al activităților fizice intense. La o parte dintre indivizi, modificările degenerative observate la nivelul șoldurilor, umerilor și tibiilor sugerează muncă fizică solicitantă, cum ar fi agricultura, transportul greutăților sau deplasarea frecventă pe teren accidentat. De asemenea, trei indivizi prezentau noduli Schmorl la nivelul vertebrelor, un semn al herniilor de disc intervertebrale cauzate de stres mecanic intens asupra coloanei vertebrale.

Cribra orbitalia și hiperostoza porotică, observate la mai mulți indivizi, sunt indicatori ai stresului sistemic, mai ales ai anemiei sau ai deficiențelor nutriționale. Cauzele lor pot fi legate de o dietă săracă, bazată pe alimente cu valoare nutritivă scăzută, sau de condiții sanitare precare care favorizau infecțiile și parazitozele.

Inflamația periostului a fost identificată la nivelul tibiilor și peroneelor a patru indivizi, cel mai probabil ca

Fig. 1. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiune 3, km 74+950 – km 75Sit 3, Rudeni, „La Izlaz — Livadă", M174 – analiză antropologică

răspuns la infecții sau traume repetate. Aceasta ar fi putut fi cauzată de agenți patogeni din mediu sau de răni minore netratate, care s-au infectat din cauza lipsei îngrijirii medicale. Totodată, activitățile fizice care presupuneau lovituri sau presiuni repetate asupra membrelor inferioare ar fi putut contribui la apariția acestor inflamări.

Referitor la traumatisme, un caz notabil este cel al unei fracturi oblice a diafizei radiusului drept, aflată în proces de vindecare, cu formarea unui calus osos. Această leziune ar fi putut rezulta dintr-un accident sau dintr-un episod de violență.

În concluzie, patologiile observate în acest lot reflectă un stil de viață solicitant, marcat de muncă fizică intensă, o dietă limitată și expunerea constantă la boli și traumatisme. Patologiile dentare indică o alimentație bogată în carbohidrați și o igienă orală precară, în timp ce osteoartroza și nodulii Schmorl sugerează uzura asociată muncii agricole și efortului fizic intens. *Cribra orbitalia* și hiperostoza porotică sunt semne ale unor deficiențe nutriționale, iar osteoperiostita și fractura completează imaginea unei vieți pline de provocări.

Raport sedimentologic

(Constantin Haită, MNIR)

Din punct de vedere structural, zona cercetată este situată în sectorul Dâmbovița-Otăsău al Depresiunii Getice[10]. Această zonă este caracterizată prin formațiuni care se acumulează începând din Cretacic, continuând pe tot intervalul etajului Terțiar, toată această perioadă fiind marcată de episoade transgresive, de avansare a nivelului de depunere, separate de lacune stratigrafice importante.

Din punct de vedere geomorfologic, situl Rudeni este amplasat la zona de contact dintre lunca Topologului și un martor al nivelului 2 al terasei, pe partea stângă a râului. În vecinătatea estică sunt întâlnite depozitele geologice din zona colinară, de vârstă neogenă[11], depozitele cuaternare fiind atribuite terasei (Pleistocen superior), respectiv luncii inundabile (Holocen).

În acest sit, succesiunea stratigrafică a fost analizată pe profilele situate în două zone ale locuirii Ferigile - Bârsești: în marginea zona nord-estică a sitului, respectiv în extremitatea nord-vestică a acestuia.

Secțiunea S 14, Profilul N4, estic

Succesiunea analizată poate fi prezentată astfel (de sus în jos):

1. (10-20 cm grosime) Lentile siltice fin nisipoase, brun mediu (7,5 YR 4/3) și brun gălbui (10 YR 6/4), eterogene, compacte, fără constituenți antropici. Reprezintă, probabil, o amenajare recentă.
2. (25-30 cm) Silt argilos, bine sortat, brun mediu (7,5YR 5/2), omogen, compact, cu structură agregată, frecvente rădăcini actuale și porozitate fină. Limită inferioară gradată, ondulată. Reprezintă orizontul solului actual.
3. Silt argilos, foarte bine sortat, brun gălbui (10YR 6/4), omogen, foarte compact, cu fisurație prismatică și porozitate fină. Reprezintă depozitele fine ale terasei, cu caracter *loessic*.

Secțiunea S 18, Profilul sudic

Succesiunea studiată în această zonă poate fi descrisă astfel:

1. (20 cm grosime) Silt argilos cu nisip fin, bine sortat, brun mediu (7,5YR 4/2), omogen, ușor friabil, cu rare granule de pietriș fin,cu structură agregată, fisurație prismatică și frecvente rădăcini actuale, fără constituenți antropici. Reprezintă solul actual.
2. (25-30 cm) Silt și nisip fin, bine sortat, brun mediu (7,5YR 5/2), omogen, compact, cu structură granulară fină, cu limită inferioară netă, ușor neregulată. Nivel de locuire cu frecvente granule ceramice și de lut ars, de dimensiuni sub-cm, fragmente ceramice cm și granule fine (mm) de cărbune.
3. (20-25 cm) Silt argilos și nisip fin, bine sortat, brun mediu (7,5YR 5/4), omogen, compact, fără constituenți antropici, cu limită inferioară gradată, neregulată. Reprezintă un orizont de paleosol, anterior nivelului de locuire.
4. Silt argilos, foarte bine sortat, brun gălbui (10YR 6/4), omogen, foarte compact, cu fisurație prismatică și porozitate fină. Conține granule fine (mm) de carbonați. Reprezintă partea superioară a depozitelor fine ale terasei, de tip *loessic*.

Bibliografie:

BOMBIȚĂ *et alii* 1968 – Bombiță, G., Dessila-Codarcea, M., Giurgea, P., Lupu, M., Mihăilă N., Stancu, J., *Harta geologică 1:200000, 34. Foaia Pitești, Notă explicativă*, Comitetul de Stat al Geologiei, Institutul Geologic, București.

MURGEANU 1967 – Murgeanu G. (coord.), *Harta geologică 1:200000, 34. Foaia Pitești*, Comitetul de Stat al Geologiei, Institutul Geologic, București.

Fig. 1. Harta geologică, scara 1:200000, cu localizarea sitului de la Rudeni (după Murgeanu 1967, cu modificări)

10 BOMBIȚĂ *et alii* 1968, p. 10.
11 DUPĂ MURGEANU 1967, cu modificări.

87. Autostrada A1 Sibiu – Pitești
Șuici, com. Șuici, jud. Argeș
Punct: Situl nr. 4 Șuici *(km 73+250 – km 73+450)*

Localizarea completă a sitului: localitatea Șuici, com. Șuici, jud. Argeș; pe terasa estică a râului Topolog (în limitele coridorului de expropriere pentru construirea autostrăzii Sibiu - Pitești, secțiunea 3, între km 79+900 și km 80+112)

Tip sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu), 21 (La Tène)

Autorizaţie: 397/13.08.2024

Colectiv*:* Corina Borș – responsabil de șantier (MNIR); Ion Tuțulescu, Carol Terteci (MJAS – VL[1]), Mihai Florea, Paul Damian (MNIR)

Perioada desfășurării cercetării: 23.09 – 11.10.2024

Scurtă prezentare a sitului

Comuna Șuici se află la marginea nord-vestică a județului, la limita cu județul Vâlcea, fiind situată pe malurile Topologului. Este străbătută de șoseaua județeană DJ703H, care o leagă spre sud de localitățile Valea Danului și Curtea de Argeș (unde se termină în DN7C) și spre nord de comuna Sălătrucu. La Șuici, din acest drum se ramifică șoseaua județeană DJ703G, care o leagă spre vest – în județul Vâlcea – de Berislăvești, Sălătrucel și Călimănești (unde se termină în DN7). Tot din DJ703H, la Rudeni, se ramifică șoseaua județeană DJ678A, care duce spre sud la Cepari, Tigveni (unde începe o porțiune comună cu DN73C) etc. Localitatea Șuici trebuie să fi existat înainte de 1501, an în care jupanul Badea din Șuici primește de la Radu cel Mare câteva proprietăți în nordul județului Argeș de astăzi, mai greu de identificat în teren din cauza schimbărilor de toponimie. În *Dicționarul dregătorilor* este menționat Șuica din Șuici, fiul lui Badea, vlastelin de Șuici, căsătorit cu Neacșa, fiica lui Drăghici a lui Stoica din Mărgineni, paharnic la 1505. Există o seamă de alte monumente istorice datând de la finalul epocii medievale și începutul celei moderne, dar și semnalări de vestigii arheologice – în special preistorice – în cuprinsul zonei de studiu.

Situl arheologic în discuție a fost identificat și delimitat prin diagnostic arheologic intrusiv, realizat de o echipă de arheologi din cadrul MNIR, în luna iunie 2023. Suprafața acestui sit, de circa 0,75 hectare și zona imediat învecinată, care va fi utilizată pentru amplasarea unor drumuri tehnologice (de relocare) necesare constructorului, au fost investigate preliminar prin 4 sondaje arheologice. Perimetrul propriu-zis al sitului nr. 4 Șuici a fost delimitat pe baza descoperirilor arheologice din cadrul a 3 secțiuni de sondaj, anume sondajele 142–145. Astfel, au fost observate depuneri și materiale arheologice (fragmente ceramice), încadrate preliminar în perioada preistorică, respectiv epoca bronzului și perioadei medievale (?).

1 Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu" – Râmnicu Vâlcea.

Obiectivele cercetării

Scopul cercetării a fost acela de a identifica și investiga pe deplin vestigiile arheologice existente în cuprinsul sitului, în limitele coridorului de expropriere al viitoarei autostrăzi (cf. proiectului existent la această dată). Înainte de începerea săpăturii arheologice propriu-zise au fost realizate o serie de prospecțiuni geofizice de către dr. Dan Ștefan.

În raport cu condiționările obiective ale proiectului tehnic și ale realității din teren (parte a zonei sitului fiind situată într-un peisaj foarte accidentat, cu diferență mare de nivel), au fost proiectate și trasate 7 suprafețe de lucru, notate de la A la G cu martori de 1 m, orientați pe direcția Est–Vest, numerotarea acestora pornind din zona sudică a traseului viitoarei autostrăzi[2].

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfă-șurat pe o suprafață de 4789 mp, dată fiind configurația terenului (relief accidentat, cu diferență mare de nivel) în partea vestică și sudică a sitului. Decopertarea s-a realizat integral cu excavatoare cu cupă de taluz în pase altimetrice succesive de 10-20 cm, suficiente pentru conturarea complexelor (urmată evident de răzuieli de detaliu necesare delimitării certe a acestora). După decapare, complexele conturate preliminar au fost „răzuite" manual, primind o siglă de complex şi au fost descrise preliminar. O dată delimitate, complexele au fost mai întâi fotografiate, ulterior efectuându-se planuri de detaliu la scări diferite prin metode fotogrammetrice. Astfel, au fost utilizate fotografii realizate la sol, în chip uzual (manual) și cele din dronă, efectuate la altitudini cuprinse între 5 m și 25 m. De asemenea, amplasarea complexelor arheologice delimitate a fost înregistrată topografic. Etapa următoare a cercetării a constat în secţionarea complexelor; în general, s-a urmărit – acolo unde a fost posibil și, deopotrivă, necesar – săparea complexelor pe contur. Materialul arheologic a fost prelevat și înregistrat separat, în funcţie de diverse contexte observate. Datele de referință au fost înregistrate în caietul de complexe şi în jurnalul de săpătură. Pentru înregistrarea altimetrică s-a utilizat un punct de cotă de referință (măsurat topografic de către echipa topografică) pentru fiecare complex în parte, astfel acestea putând fi armonizate (corelate) pe tot cuprinsul sitului, pentru ca apoi să fie integrate în proiectul GIS specific dezvoltat și actualizat de MNIR (responsabil M. Florea). După cercetarea și documentarea complexelor din suprafețele trasate, martorii intermediari au fost demontați. Mai mult, pentru o situație clară a depunerilor arheologice din acest sit, au fost realizate încă trei sondaje stratigrafice (sondajele S7 la S9), sondaje care au reliefat absența unor vestigii arheologice anterioare perioadei epocii bronzului.

Rezultate şi interpretarea lor

Cercetarea arheologică preventivă din campania 2024 a confirmat existența vestigiilor arheologice semnalate prin diagnosticul intrusiv, oferind repere noi pentru încadrarea tipologică cronologică a acestora. Astfel, rezultatele preliminare ale acesteia – materialele și datele fiind în curs de procesare post-săpătură – au condus la identificarea existenței unei așezări deschise. Încadrarea cronologică a

2 S A = 581,58 mp; S B = 688,72 mp; S C = 712,15 mp; S D = 694,68 mp; S E = 675, 45 mp; S F = 563,96 mp; S G = 689,50 mp.

majorității vestigiilor de habitat cercetate poate fi considerată – preliminar – în cursul secolelor XVI–XII a.Chr. / epoca bronzului, perioada târzie (c. Tei) și în intervalul secolului I a.Chr – secolului I p.Chr. / antichitate, cultura getică – materialele arheologice descoperite fiind preponderent ceramice. În concluzie, cercetarea arheologică preventivă a condus la identificarea unei așezări getice rurale de scurtă durată, nivelul de locuire având o grosime cuprinsă între 10-14 cm. S-a putut observa că locuirea getică din acest punct a fost distrusă de o puternică inundație (considerând nivelul de aluviuni documentat).

Această locuire de perioadă getică a fost documentată prin cercetarea arheologică a unui număr de 15 complexe. Este știut faptul că geții realizau „terasări” în zonele în care se stabileau, situl cercetat aici nefiind o excepție; drept urmare locuirea de epoca bronzului identificată prin 3 complexe[3] a fost în bună măsură distrusă de locuitorii din perioada antichității.

Datele de ordin stratigrafic prin diagnosticul intrusiv din luna iunie 2023 au fost confirmate și cu prilejul cercetărilor arheologice preventive efectuate în lunile septembrie – octombrie 2024, în special în ceea ce privește stratigrafia sitului delimitat. Mai mult, trebuie menționat faptul că situația stratigrafică a fost deranjată de existența în zonă a unei plantații de pomi fructiferi, dar și a unei zone împădurite (cu predilecție în părțile de est și nord ale sitului delimitat).

Stratigrafia sitului nr. 4 Șuici este unitară și anume (Fig. 3a, 3b):

- de la 0,00 la -0,24/0,26 m, sol brun deschis, compact, pigmentat, strat vegetal;
- de la -0,24/0,26 la -0,38/0,42 m, strat brun închis/cenușiu, slab pigmentat, nivel de locuire din perioada antichității;
- de la -0,38/0,42 la -0,60/0,70 m, sol galben nisipos, steril.

Din punct de vedere stratigrafic s-a putut stabili că nivelul de locuire getic este distrus de depunerea aluvionară atestată arheologic. La baza stratului getic au fost identificate și patru complexe aparținând epocii bronzului. Lipsa unui nivel de locuire aparținând perioadei mai sus menționate se datorează, credem, amplelor lucrări de terasare realizate de comunitățile din antichitate, dovada fiind complexul Cx.5, complex care conținea la bază puțin material aparținând bronzului. Mai mult, locuirea getică se grupează spre interiorul terasei.

Este mai mult decât plauzibil să luăm în considerare că situl nr. 4 se extinde[4] și în afara actualei amprize a autostrăzii (cu mențiunea că proiectul tehnic poate să sufere încă o serie de modificări ce vor necesita avizarea de autoritățile competente), astfel că pentru viitoarele drumuri de acces sau amenajări de șantier se impune o etapă de cercetare arheologică preventivă suplimentară, în special în ceea ce privește zona de la E de limitele coridorului actual de expropriere, spre zona livezii existente.

Merită subliniat faptul că este pentru prima dată când descoperirile getice sunt confirmate și sub forma unei locuiri pentru zona văii superioare a Topologului, anterior cunoscând-se doar cele două morminte de incinerație de la Cepari – *Toplița*, din secolele II–I a.Chr.[5], precum și faptul că existența vestigiilor datând din epoca bronzului – în această zonă geografică – este reconfirmată prin săpături arheologice. Astfel, prin cercetările arheologice preventive de amploare prilejuite de construcția autostrăzii menționate, microregiunea Tigveni – Sălătrucu (de-a lungul văii superioare a Topologului), au fost obținute date noi care completează în chip semnificativ repertoriul arheologic al acesteia.

Abstract

The archaeological site no. 4 *Șuici*, located on the left bank of the Topolog River near *Șuici* village, was identified in May 2023 through an intrusive diagnostic survey conducted by the National History Museum of Romania, occasioned by the construction works of section 3 of the Sibiu – Pitești motorway. Subsequent geophysical investigations and LiDAR analysis revealed the existence of archaeological potential, further confirmed by preventive archaeological excavations, underatkenn in autumn 2024. Excavations covering about 0.5 hectares uncovered a dispersed and short-term occupation from the Getic periods (15 archaeological features), as well as 3 archaeological features with evidence of an earlier habitation, from the Late Bronze Age. Important to mention that the archaeological site continues to the East from the limits of the expropriation corridor for the motorway, namely towards the existing orchard on the high terrace. Worth to point out that it's for the first time that the Getic finds are confirmed for the area of the upper Topolog valley, as well as that the existence of Bronze Age discoveries in this geographic area is reconfirmed by archaeological excavations.

Bibliografie:

BĂJENARU 2014 – R. Băjenaru*, Sfârşitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpaţi şi Dunăre*, Cluj-Napoca, 2014.

BERCIU 1981 - D. Berciu, *Buridava Dacică, București, 1981.*

BORȘ *et alii* 2003 – C. Borș *et alii*, *Raport de diagnostic arheologic teoretic și studiu istoric preliminar. Autostrada A1: Sibiu – Pitești, Secțiunea 3: Cornetu – Tigveni*, București, 2003 (*** documentație în arhiva MNIR).

DAMIAN 2002 – P. Damian, *Geto-dacii în configuraţia demografică a Daciei romane, 2002* (*** teză de doctorat – publicată on-line, în acest moment inaccesibilă).

POPESCU, VULPE 1982 – E. Popescu, Al. Vulpe, *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, *Dacia N.S.* 26, 1982, p. 77–114.

SCHUSTER 1997 – C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeşului Inferior şi Ialomiţei Superioare*, Bibliotheca Thracologica, XX, Bucureşti, 1997, p. 191.

SCHUSTER, CRĂCIUNESCU, FÂNTÂNEANU 2005 – C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneanu, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara,*

3 Cx.13, Cx.15, Cx.18.

4 În perioada imediat următoare va fi elaborată o fișă standard pentru înscrierea sitului în Repertoriul Arheologic Național.

5 POPESCU, VULPE 1982, p. 90, fig. 7D, 8. Mulțumim colegei noastre dr. Maria-Magdalena Ștefan pentru precizările privind descoperirile din a doua epocă a fierului pe valea superioară a Topologului.

Bd. I, Târgovişte, 2005, p. 29.

STOICESCU 1970 - N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Țara Românească*, 1970.

Illustrations list:

Fig. 1. Site no. 4 Șuici (Argeș County), the route of the future Sibiu – Pitesti motorway, section 3, km 79+900 and km 80+112. General location of the site's area.

Fig. 2. Site no. 4 Șuici (Argeș County), the route of the future Sibiu – Pitesti motorway, section 3, km 79+900 and km 80+112. (a) Drone image of traced (projected) surfaces; (b) Image from the drone after dismantling the earth baulks.

Fig. 3. Site no. 4 Șuici (Argeș County), the route of the future Sibiu – Pitesti motorway, section 3, km 79+900 and km 80+112. (a) Stratigraphy – North profile of research section SC; (b) Stratigraphy – East profile of research section SC.

Fig. 4. Site no. 4 Șuici (Argeș County), the route of the future Sibiu – Pitesti motorway, section 3, km 79+900 and km 80+112. General layout of archaeological research and discoveries.

Fig. 1. Sit nr. 4 Șuici, jud. Argeș, traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 79+900 și km 80+112. Localizarea generală a zonei sitului

Fig. 2. Sit nr. 4 Șuici, jud. Argeș, traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 79+900 și km 80+112. (a) Imagine din dronă cu suprafețele trasate; (b) Imagine din dronă după demontarea martorilor

Fig. 3. Sit nr. 4 Șuici, jud. Argeș, traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 79+900 și km 80+112. (a) Stratigrafie, profilul de nord al suprafeței de cercetare SC; (b) Stratigrafie, profilul de est al suprafeței de cercetare SC

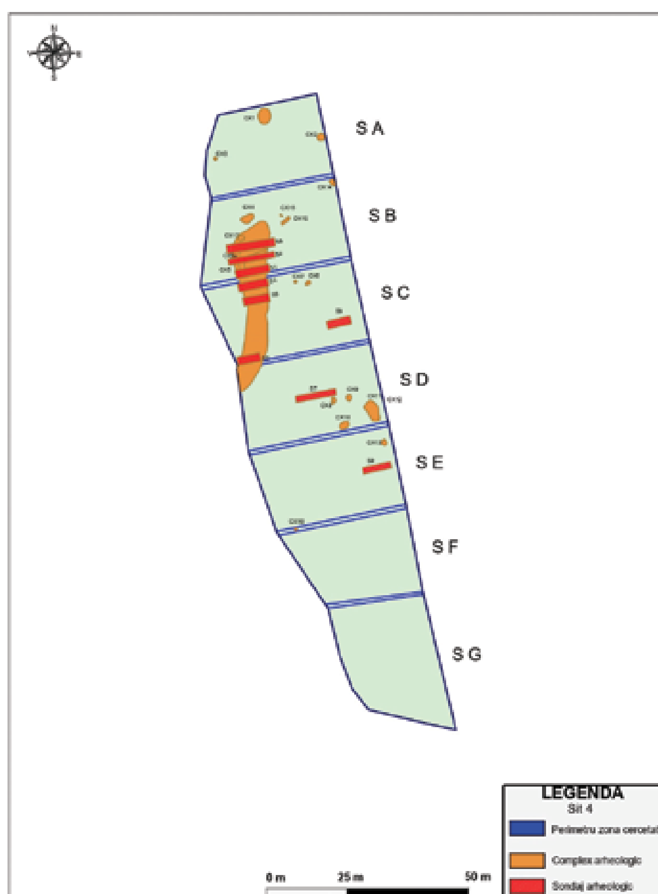

Fig. 4. Sit nr. 4 Șuici, jud. Argeș, traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 79+900 și km 80+112. Planul general al cercetărilor și descoperirilor arheologice

88. Autostrada A1 Sibiu – Pitești Sălătrucu, com. Sălătrucu, jud. Argeș *Punct: Schit Bocănita. Situl nr. 5 – Sălătrucu / km 65+350 – km 67+417*

Localizare completă: Autostrada Sibiu – Pitești, secțiunea 3: Cornetu – Tigveni (km 44+500 – km 81+900), jud. Vâlcea (com. Racovița și com. Perișani) și jud. Argeș (com. Tigveni, com. Cepari, com. Șuici și com. Sălătrucu)
Cod tip sit: 13 (structură de cult/religioasă)
Cod de epocă: 5 (Epoca modernă)
Autorizație nr. 483/26.09.2024
Colectiv: Irina Ene – responsabil științific; Adela Bâltâc, Paul Damian, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Marius Păduraru și Andi Pițigoi (MJ Argeș)
Perioada desfășurării cercetării: 26.09 – 8.11.2024

Situl arheologic nr. 5 Sălătrucu – Bocănita a fost identificat atât printr-un diagnostic non-intrusiv, cât și ca urmare a diagnosticului arheologic intrusiv, efectuat în cuprinsul coridorului de expropriere al secțiunii 3 a Autostrăzii Sibiu – Pitești (între Tigveni la sud și Cornetu la nord) la km 65+350 – km 67+417 (Fig. 1). Deși au existat indicii încă din etapa preliminară de diagnostic despre existența unui sit arheologic în această zonă, premergător investigațiilor intrusive au fost realizate o serie de cercetări geo-fizice non-invazive în vederea determinării complexității situației arheologice de aici, acestea fiind efectuate de Andrei Asăndulesei (Fig. 2) și Dan Ștefan[1] (Fig. 3).

Zona sitului a fost investigată preliminar prin 3 sondaje arheologice (S.348, S.349 și S.350), realizate de Al. Bădescu și M. Florea (MNIR) și Ion Dumitrescu (MJAG). Astfel, a putut fi identificat cert perimetrul propriu-zis al sitului, la suprafața solului fiind vizibile, parțial, ruinele unui edificiul de cult ce avea ridicată o troiță în zona altarului. Suprafața delimitată a sitului a fost de 5.497,636, aceasta fiind cercetată integral.

Cercetarea arheologică preventivă din perioada 26 septembrie – 8 noiembrie 2024 a fost determinată de solicitarea Beneficiarului (Asocierea WEBUILD SPA – TANCRAD S.R.L. SIBIU – PITEȘTI S3) de a fi realizate lucrările de specialitate necesare pentru parcurgerea procedurii de obținere a certificatului de descărcare de sarcină arheologică a terenului delimitat topografic prin coordonate STEREO 70.

Situl nr. 5 este situat în zona ariilor depresionare intramontane din prelungirea estică a Depresiunii Loviștei, marginea munților joși ai grupei Făgărașului. Situl este poziționat în dreapta râului Topolog, pe prima terasă a acestuia, fiind delimitat spre sud de o văioagă, destul de adâncă, probabil un vechi curs de pârâu de munte, iar la est de șoseaua județeană ce străbate localitatea Sălătrucu. La nord de zona sitului nr. 5 se află un drum de pământ utilizat de localnici încă din vechime. Limita vestică este determinată de aliniamentul proiectului de construcție al autostrăzii. Planimetric, zona este situată pe două pante, una spre est și cealaltă spre nord. Au fost trasate șase suprafețe paralele cu martori de 1 m între ele, orientate sud-nord, pornind de la vest către est, astfel S.I (15 m × 75 m), S.II (10 m × 60 m), S.III (10 m × 55 m), S.IV (10 m × 45 m), S.V (10 m × 42 m) și S.VI (15 m × 35 m). Decaparea a fost realizată cu mijloace mecanice, utilizându-se un excavator cu cupă de taluz și nu a putut depăși o cotă de 0,10 m, întrucât sub nivelul vegetal au fost surprinse structuri de habitat, constituit din aliniamente de pietre și uneori cărămizi sau mortar. Astfel, cercetarea arheologică preventivă a fost continuată manual, cu cazmale, dar și lopeți, truele, mături, mai ales în zona lăcașului de cult, unde s-au păstrat, imediat sub nivelul vegetal, ziduri de fundație și elevație.

Documentația s-a constituit din fotografii, desene arheologice, ridicarea topografică a complexelor și a suprafețelor de lucru, documentații digitale[2], dar și fotografie aeriană[3]. De asemenea, zona sitului a fost suprapusă pe hărți geo-referențiate din secolul al XIX-lea, pe care se poate observa marcat așezământul monahal[4].

Din punct de vedere arheologic, situația stratigrafică este una foarte simplă, după cum urmează: 0–0,10 m – nivelul vegetal; 0,10 m–0,40/0,60 m – pământ de culoare galbenă, nisipos; nivelul în care au fost ridicate construcțiile; 0,40 m/0,60 m – 1 m – pământ de culoare galbenă, nisipos cu pietricele, pietre și bolovăniș, steril din punct de vedere arheologic.

Date istorico-documentare

Memoria locală asupra schitului Bocănita a fost păstrată prin ridicarea, în 1938 – 1940, a unei troițe pe altarul vechiului lăcaș de cult monahal, așa cum menționa o inscripție situată pe peretele de sud al acesteia. Aceasta consemnează și faptul că din cărămida bisericii schitului monahal a mai fost ridicată, pe lângă troiță, și biserica parohială din satul Ianculești, așa cum este menționat în documentele bisericii. Totodată, este precizată și prima stareță a lăcașului monahal, Singlitichia, anul întemeierii lui, 1856, informații pe care trebuie să le luăm în considerare, întrucât distanța cronologică între schitul de maici și ridicarea troiței nu poate fi mai mare de 50 de ani. De asemenea, la biserica parohială din Sălătrucu de Sus a fost descoperit un clopot care provine de la acest schit, așa cum menționează inscripția acestuia.

Scurta descriere a descoperirilor

În zona supusă cercetării arheologice preventive au putut fi identificate structuri constructive din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, păstrate precar, cu excepția ruinelor lăcașului de cult. Sursele istorice menționează existența în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a unui schit de maici, care ulterior se retrag la mănăstirea Văleni, situată la aproximativ 6 km spre sud-est[5].

Așadar, așezământul monahal se compunea dintr-

1 Investigațiile geo-fizice, realizate anterior începerii cercetării arheologice preventive, au fost efectuate în mai multe etape de dr. Andrei Asăndulesei și dr. Dan Ștefan, cărora le mulțumim.

2 Aceste documentații au fost realizate de către dr. Călin Șuteu, căruia îi mulțumim. Vezi și *infra* raportul Investigații fotogrametrice.

3 Vezi *infra* raportul Investigații fotogrametrice, fig. 4.

4 Documentația cartografică a fost realizată de către dr. Mihai Florea, căruia îi mulțumim.

5 Studiul istoric a fost realizat de către dr. Marius Păduraru, căruia îi mulțumim.

un lăcaș de cult, un fragment din zidul de incintă, ce nu putea depăși un metru înălțime, șase locuințe-chilii, individuale (fiind vorba despre o mănăstire idioritmică), o groapă și o vatră (Fig. 4). Biserica era de plan treflat, specifică lăcașelor de cult monahale, cu altar, naos, pronaos și pridvor deschis. S-au păstrat fundațiile (1 m) și 0,60/0,80 m din elevație, așa cum este marcat și de păstrarea frescei pe câteva zone de pe pereții naosului și pronaosului, dar și de nivelul de călcare interior ce poate fi stabilit prin zidurile care separă spațiile funcționale. Zidurile, cu o grosime de 0,60 m, au fost construite din cărămizi (8,3 cm × 14 cm × 4,2 cm) și uneori piatră, legate cu mortar. Probabil podeaua, care era din cărămidă fixată în pământ galben, a fost scoasă în momentul în care a fost demontată o parte din biserică. Fundația a fost realizată în groapă cu cofraj din piatră încastrată de cărămidă, având o înălțimea de 1 m (Fig. 5).

Fresca, cea mai mare parte fiind recuperată din dărâmătura[6] bisericii, din zona naosului și pronaosului, provine din registrele inferioare ale picturii murale, respectiv draperia.

În dărâmătura de la sud de pronaos (la –0,40/0,60 m) au fost descoperite cartușe din Primul Război Mondial, pentru care, conform legislației în vigoare, a fost solicitată intervenția Poliției și a ISU Argeș. Cu ajutorul detectorului de metale, specialiștii ISU Argeș au mai descoperit cartușe și o armă care datează din perioada Primului Război Mondial. Prezența acestora la sud de pronaosul bisericii demonstrează faptul că în această perioada biserica mai avea ziduri în elevație care permiteau adăpostirea și totodată supravegherea zonei, respectiv Valea Topologului.

Pe latura de nord-vest și pe sud-est a fost descoperit un paviment din cărămidă, contemporan edificiului de cult, păstrat fragmentar și precar (Fig. 6). De asemenea, clopotul bisericii s-a păstrat la biserica din Sălătrucu de Sus, conform inscripției[7]. Zidul de incintă s-a păstrat fragmentar pe latura de vest și sud, fiind constituit dintr-un singur rând de piatră legată cu pământ galben (Fig. 7).

Locuințele, cu excepția celei cu pivniță, au fost construite din piatră legată cu pământ (Fig. 8) ceea ce a făcut să se păstreze precar chiar și primul rând al fundațiilor. Locuința cu pivniță a fost realizată din piatră legată cu mortar, zona pivniței propriu-zise fiind mai bine păstrată.

Întregul ansamblu constituie un complex monahal de mici dimensiuni, bine delimitat în timp, fiind vorba de un singur nivel de locuire, situat imediat sub nivelul actual de calcare, sub care nu au mai fost descoperite alte intervenții antropice, ceea ce reprezintă viețuirea unui schit de maici vreme de aproximativ 30 de ani.

Descoperirile arheologice s-au constituit din fragmente ceramice încadrate cronologic secolului al XIX-lea, cuie și piroane utilizate în construcție, caiele și probabil ace folosite în meșteșugul prelucrării pieilor de animale, decorațiuni metalice de ușă sau fereastră. Ceea ce este specific acestui sit și cercetării de aici îl constituie fragmentele de frescă, păstrate foarte puțin pe resturile (nu foarte înalte) ale zidurilor în elevație, dar și recuperarea din dărâmătura edificiului de cult. Așadar, fragmentele de pictură murală au fost descoperite în dărâmătura bisericii, dar și pe partea inferioară a zidurilor naosului și pronaosului (Fig. 9). De asemenea, au fost descoperite *passim* două monede, respectiv o monedă de 10 bani (1867) și un kreuzer, datat 1816[8] (Fig. 10).

6 Fragmentele de frescă au fost prelevate de la fața locului de către Bogdan Mladin și Paul Popa restauratori în cadrul Laboratorului de Restaurare MNIR, conform normelor de conservare în vigoare.
7 Vezi *infra* raportul Investigații fotogrametrice, fig. 5.

Abstract

The archaeological site is located on the right bank of the Topolog River, on its first terrace, bordered to the south by a fairly deep ravine, likely an old mountain stream bed, and to the east by the county road that passes through the village of Sălătrucu, and to the north by an old country road. The western boundary is determined by the alignment of the planned highway construction project.

The archaeological Site No. 5, Sălătrucu – Bocănita was identified both through a non-intrusive diagnostic survey and as a result of an intrusive archaeological diagnosis conducted within the expropriation corridor of Section 3 of the Sibiu – Pitești Highway (between Tigveni to the south and Cornetu to the north), from km 65+350 to km 67+417.

In the area subject to preventive archaeological research, construction structures from the second half of the 19th century were identified, though poorly preserved, except for the ruins of the place of worship. Historical sources mention the existence of a nun's priory in the second half of the 19th century, whose inhabitants later relocated to the Văleni Monastery, situated approximately 6 km to the southeast.

The site consisted of a place of worship, an enclosure wall that did not exceed one meter in height, six individual monastic cells, a pit, and a hearth. The church, with a trefoil plan, has preserved its foundations and partially up to 0.60 meters of its elevation walls. The monastic cells, except for the one with a basement, were built of stone bonded with earth, which led to the precarious preservation even for the first layer of the foundations. The cell with a basement was constructed of stone bonded with mortar, with the basement area itself being better preserved.

The entire complex was a small monastic ensemble, well-defined in time, with a single habitation level, located just beneath the current surface layer. No other anthropic interventions were discovered below this level, representing the habitation of a nun's priory for approximately 30 years.

Illustrations list:

Fig. 1. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Site 5, "Priory Bocănita", Sălătrucu, comm. Sălătrucu, Argeș County.
Fig. 2. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Site 5, Geo-physical map (by Andrei Asăndulesei).
Fig. 3. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Site 5, Geo-physical map (by Dan Ștefan)
Fig. 4. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 -

8 Studiul monedelor a fost realizat de către drd. Andi Pițigoi, căruia îi mulțumim.

Km 67+417, Sit 5, Cx 01: church; general plan.
Fig. 5. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Sit 5, Cx 01: church; digitized plan after photogrammetric products (drawing Anca Matiș).
Fig. 6. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Sit 5, Cx 04 - pavement: 1. View from the NW; 2. View from NE; 3. View from SE.
Fig. 7. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Sit 5, Cx 03, enclosure wall.
Fig. 8. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Sit 5, Cx 02: layout and profile from SW.
Fig. 9. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Sit 5, Cx 01: 1. In situ fresco fragments; 2. Fresco fragments.
Fig. 10. Highway A1, Sibiu - Pitești, Section 3, Km 65+350 - Km 67+417, Sit 5, iron, bronze and ceramic objects.

Fig. 1. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, „Schit Bocănita", Sălătrucu, com. Sălătrucu, jud. Argeș

Fig. 2. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Hartă geo-fizică (realizată de Andrei Asăndulesei)

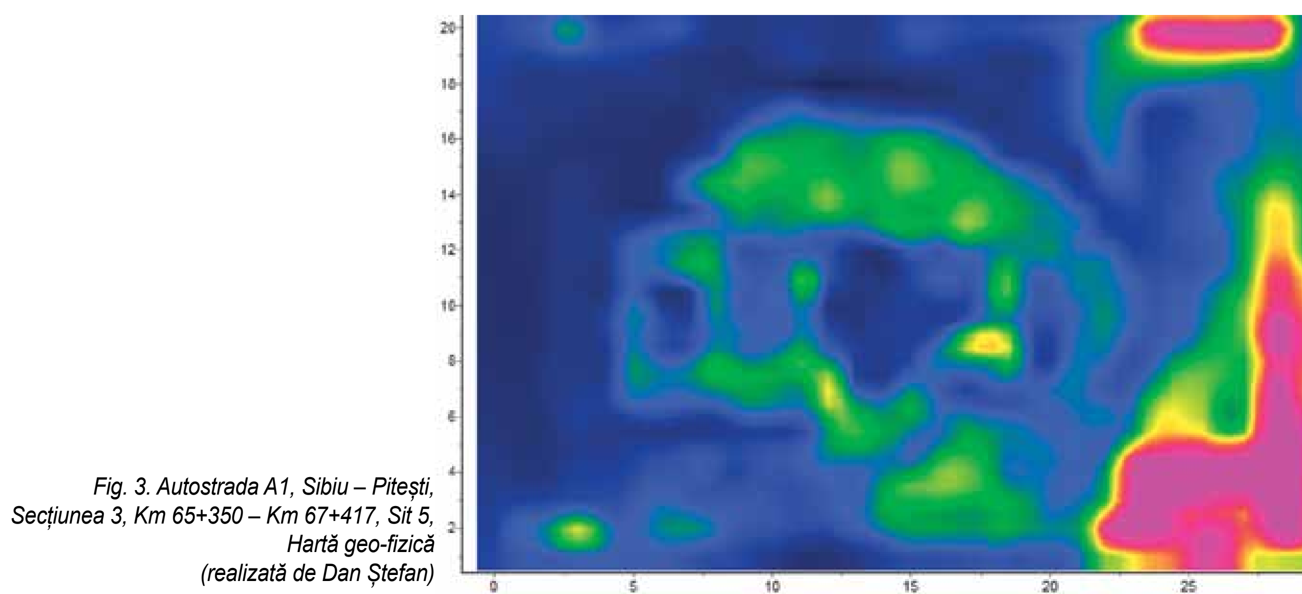

Fig. 3. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Hartă geo-fizică (realizată de Dan Ștefan)

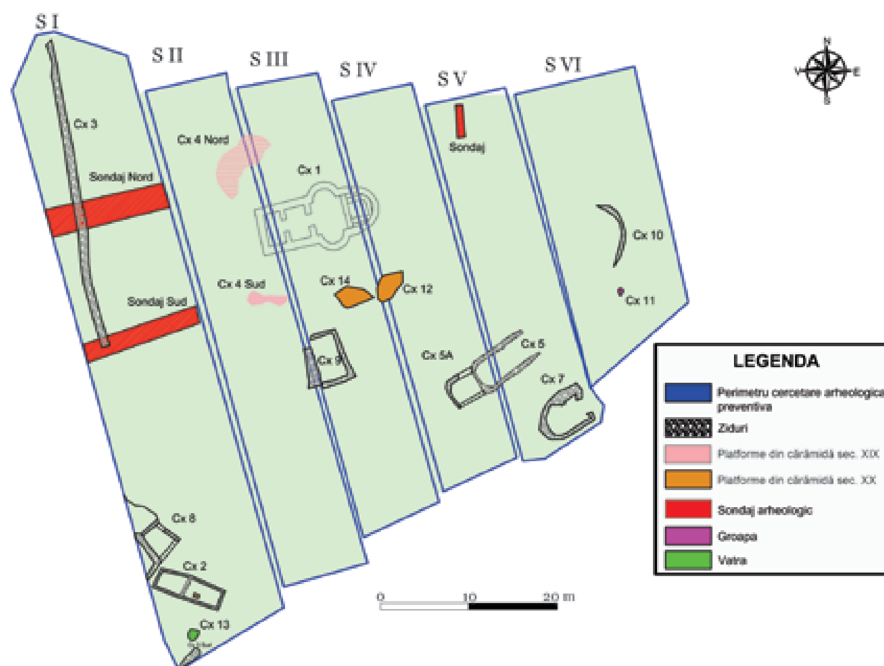

Fig. 4. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Cx 01: biserică; plan general

Fig. 5. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Cx 01: biserică; plan digitalizat după produse fotogrammetrice (desen Anca Matiș)

Fig. 6. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Cx 04 – paviment: 1. Vedere dinspre NV; 2. Vedere dinspre NE; 3. Vedere dinspre SE

Fig. 7. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Cx 03, zidul de incintă

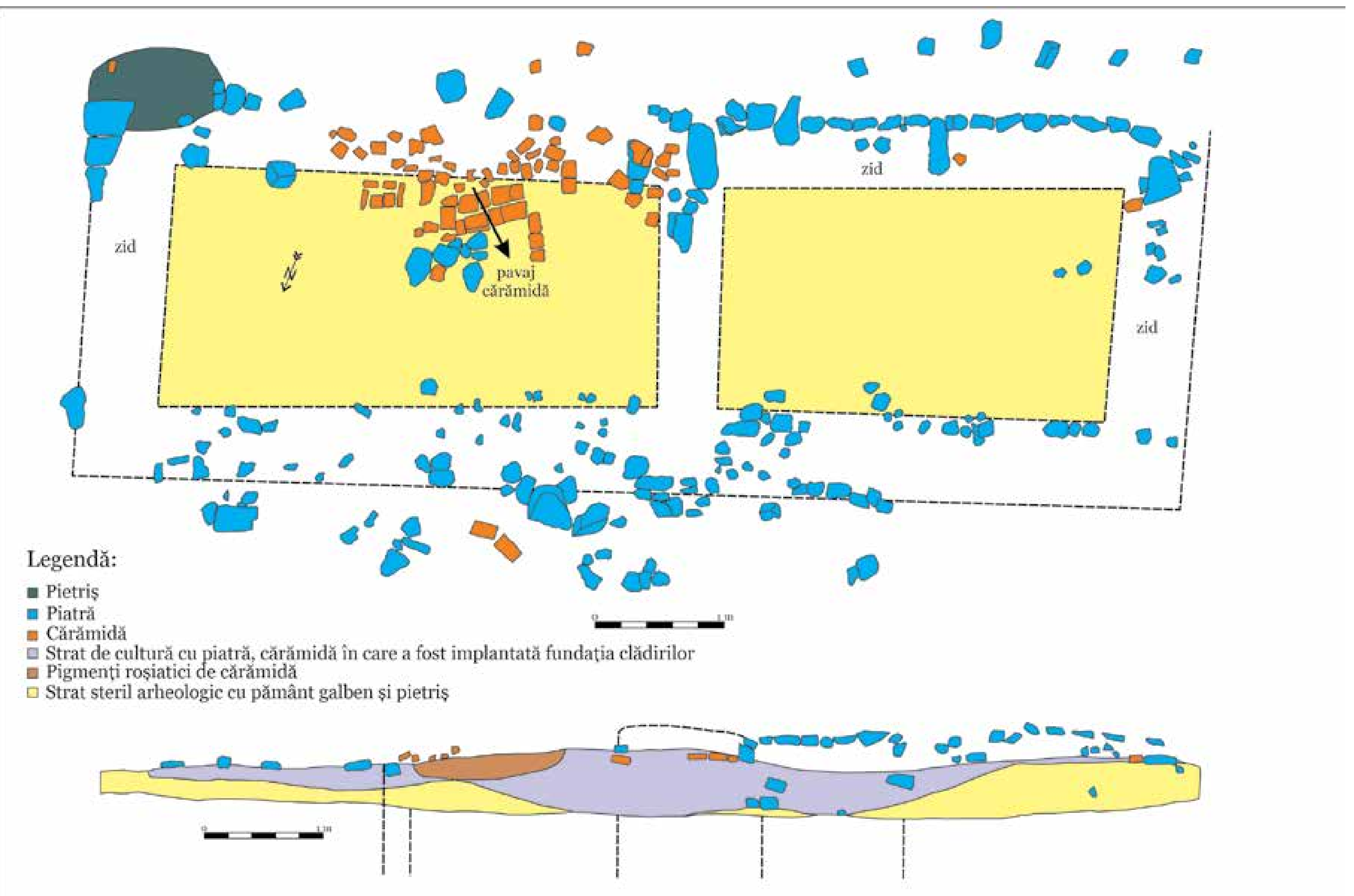

Fig. 8. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Cx 02: plan și profil de SV

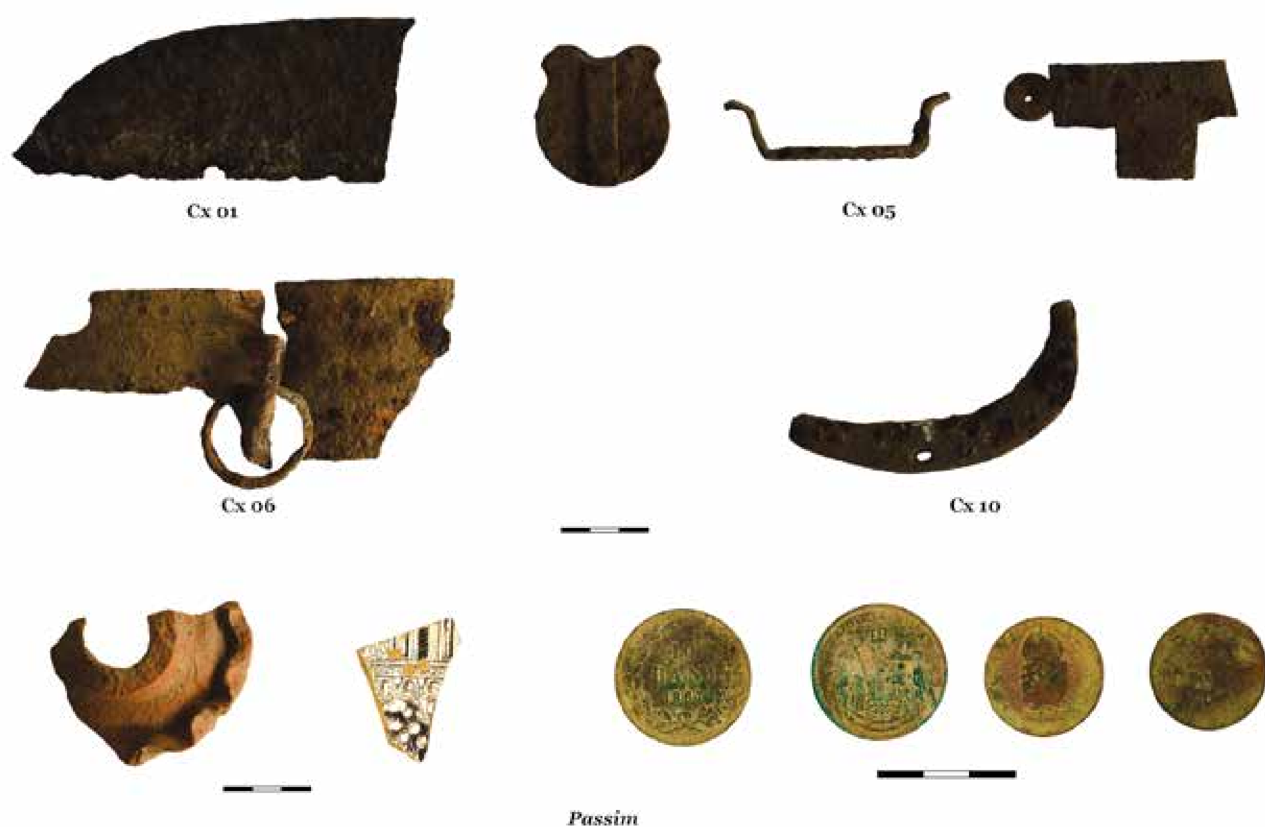

Fig. 9. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, Cx 01: 1. Fragmente frescă in situ; 2. Fragmente frescă

Fig. 10. Autostrada A1, Sibiu – Pitești, Secțiunea 3, Km 65+350 – Km 67+417, Sit 5, obiecte din fier, bronz și material ceramic

Investigații fotogrammetrice
(Călin Șuteu)

Pentru documentarea fotogrammetrică aeriană a sitului 5 a fost utilizat un sistem avansat de dronă cu modul GPS RTK, modelul DJI Mavic 3E (utilizare industrială), la sol georeferențierea fiind realizată prin puncte de reper (ground-control points – GCPs), egal dispuse pe suprafață. Documentarea fotogrammetrică aeriană a întregii zone a sitului 5 de la o altitudine de 25 m, folosind o aliniere de tip grid nadiral, precum și un zbor oblic, pentru acoperirea tuturor unghiurilor necesare. Procesarea fotogrammetrică georeferențiată s-a realizat cu soluția software Agisoft Metashape 2, fiind exportate principalele produse, orthophotomozaic și model digital al elevației, direct în sistemul național de coordonate (Pulkovo 1942(58) / Stereo70, EPSG: 3844), inclusiv un model 3D al zonei. Pentru situl 5 există două mari etape de documentare, aferente lunii octombrie, precum și la finalul săpăturilor arheologice, în noiembrie. Aceste produse permit integrarea directă în sistem GIS a datelor furnizate de ridicarea topografică cu situația existentă la data documentării (Fig. 1).

Documentarea bisericii mănăstirii din cadrul sitului 5 precum și a altor două structuri de interes din suprafața cercetată s-a realizat utilizând o cameră fotografică profesională MLT, de mare rezoluție, Sony Alpha 7R V (rezoluție senzor de 60 Mp), cu un obiectiv cu focala de 24 mm, Sony 24 mm F2.8G. Procesarea datelor a fost realizată prin intermediul soluției software Agisoft Metashape 2, fiind exportate principalele produse, orthophotomozaic și model digital al elevației, în coordonate Stereo70, inclusiv un model 3D al structurilor de interes.

Combinarea informațiilor provenite din documentarea fotogrammetrică și cea LiDAR au permis și realizarea unei documentații detaliate de sit, în coordonate precise, aceste produse complexe fiind utilizate de exemplu și realizarea documentației desenate (autor: arheolog. Drd. Anca Matiș) (Fig. 2).

Documentarea prin metoda TLS a sitului nr. 5

O altă modalitate de documentare de mare precizie utilizată a fost scanarea LiDAR terestru (terrestrial LiDAR scanning – TLS), în special pentru structura în elevație a bisericii mănăstirii. Scanarea laser 3D reprezintă una dintre cele mai moderne modalități de relevare și documentare tri-dimensională disponibile în prezent. Tehnologia implică raze laser care scanează într-un mod coordonat și cu o mare viteză obiectivul, culegând astfel un nor de puncte (point cloud) de milioane de puncte într-un timp foarte scurt. Acuratețea acestui nor de puncte este de ordinul milimetrilor, rezultatul final ajungând chiar la miliarde de puncte, ce astfel reprezintă foarte fidel suprafețele obiectivului scanat (în coordonate 3D XYZ), acestea fiind necesare pentru a crea mai apoi un model tri-dimensional de mare rezoluție, o copie digitală (digital twin). Astfel tehnologia TLS poate fi utilizată în documentarea unei foarte mari varietăți de obiecte, structuri și topografii, de la detalii ale unei sculpturi la ansambluri arhitecturale complexe și chiar peisaje. Metoda TLS oferă date de mare rezoluție într-un timp foarte scurt, cu o precizie extraordinară (de ordinul milimetrilor), datele obținute putând fi utilizate cu ușurință în sistemele moderne de CAD în vederea operațiunilor specifice de conservare, management și restaurare dar și pentru tururi virtuale, educație culturală și diseminare științifică a datelor (Fig. 3).

Alte metode și tehnologii complementare

O altă metodă de documentare, de această dată a peisajului, este cea a fotografiei aeriene, inclusiv prin tehnologia panoramelor sferice (360 de grade). Pentru site există o serie relevantă de fotografii nadirale (verticale) și oblice, din perspective relevante pentru sit, realizate cu ocazia fiecărei vizite pe sit. Sistemul de dronă utilizat este DJI Mavic 3 cu camera Hasselblad de mare rezoluție, 20 Mpx. Pentru sit au mai fost culese și panorame sferice 360, din perspective și la altitudini relevante pentru localizarea în peisaj a sitului. Aceste panorame 360 pot fi utilizate interactiv, prin intermediul mediului online.

Tot la nivel de sit a mai fost implementată și o documentare de tip tur virtual[9], folosind camera Matterport PRO3, de această dată cu scopul valorificării către public și mediatizare a operațiunilor implicate în cercetarea arheologică preventivă. Principalul avantaj în implementarea unui tur virtual 3D Matterport este acuratețea foarte mare în prezentarea completă și detaliată a obiectivului, atât la exterior, cât și la interior. Turul virtual Matterport 3D oferă o experiență vizuală deosebit, utilizatorii având sentimentul că pot explora spațiul după bunul plac, prin intermediul unor puncte de perspectivă multiple. Acest tip de tur poate fi vizualizat cu ușurință de cele mai moderne soluții VR (ochelari VR), precum și prin intermediul dispozitivelor mobile conectate la internet. Sistemul permite și adnotarea cu text, imagine și sunet a unor puncte de interes din cadrul fiecărei imagini, în funcție de cerințele expoziției virtuale. Rezultatul final este publicat pe o platformă web dedicată (matterport.com) și apoi poate fi inclus direct în pagina web a proiectului (embedding).

Documentarea patrimoniului mobil prin tehnologia scanării laser 3D

O serie de artefacte ceramice descoperite la situl 5 precum și un obiect identificat ca provenind de pe sit, mai precis clopotul vechi al biserici mănăstirii au fost transpuse digital prin metoda scanării laser 3D. Precizia sistemului folosit de noi, scanner-ul Artec SpaceSpider, este de ordin metrologic, mergând în anumite condiții chiar până la 0.01 mm, modelele 3D generate putând fi utilizate atât în aplicații de tipul muzeului virtual cât și în analiza detaliată a suprafețelor cercetate, măsurători de înaltă precizie etc. Acest tip de scanner poate fi utilizat pe diverse obiecte de mărimi diferite, cu mențiunea că, la acest nivel de detaliu, procesarea unor seturi mari de date poate deveni problematică. Sunt culese astfel informații detaliate cu privire la geometria, volumul, culoarea și textura suprafețelor unui obiect fără niciun contact efectiv cu acesta, rezultatul constând într-o redare grafică, digitală, a structurii sale fizice tri-dimensionale, un surogat virtual. Pe baza acestor modele 3D se pot exporta fișierele

9 Turul virtual de la situl 5 este disponibil aici: https://my.matterport.com/show/?m=yrqVA9WB9CE

necesare imprimărilor digitale 3D, aceste copii putând fi utilizate în scopuri științifice (publicare), educaționale și chiar promoționale.

Illustrations list:

Fig. 1. High-resolution digital elevation model (DEM) with a data density of 2.81 cm/pix.

Fig. 2. The complex profile of the structure resulting from the photogrammetric documentation of the monastery church, later used to extract information for the archaeological drawing.

Fig. 3. 3D laser scanning (terrestrial LiDAR) of the area of the monastery church, in an intermediate phase, with the trove not yet dismantled, using the Artec Ray II system.

Fig. 4. Oblique, nadir aerial photographs as well as a spherical 360-degree panorama.

Fig. 5. Aspects from the data processing resulting from the 3D laser scanning of the monastery bell, currently housed in the bell tower of the church of Sălătrucu de Sus (AG).

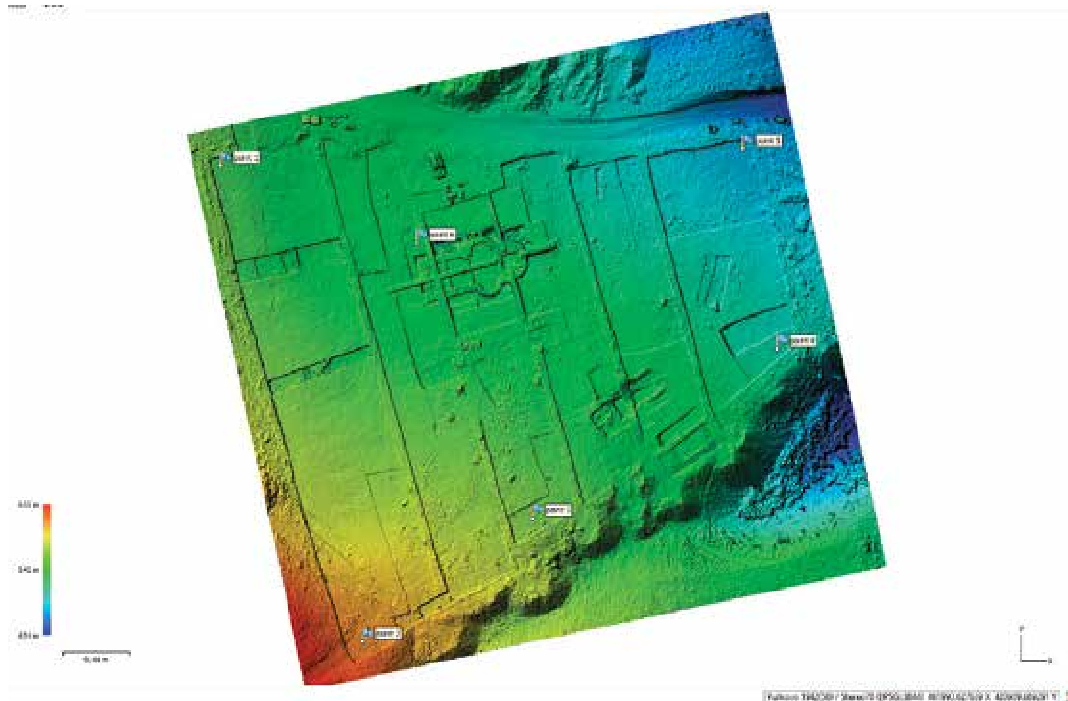

Fig. 1. Model digital al elevației (DEM) de mare rezoluție, cu densitate de date de 2.81 cm/pix.

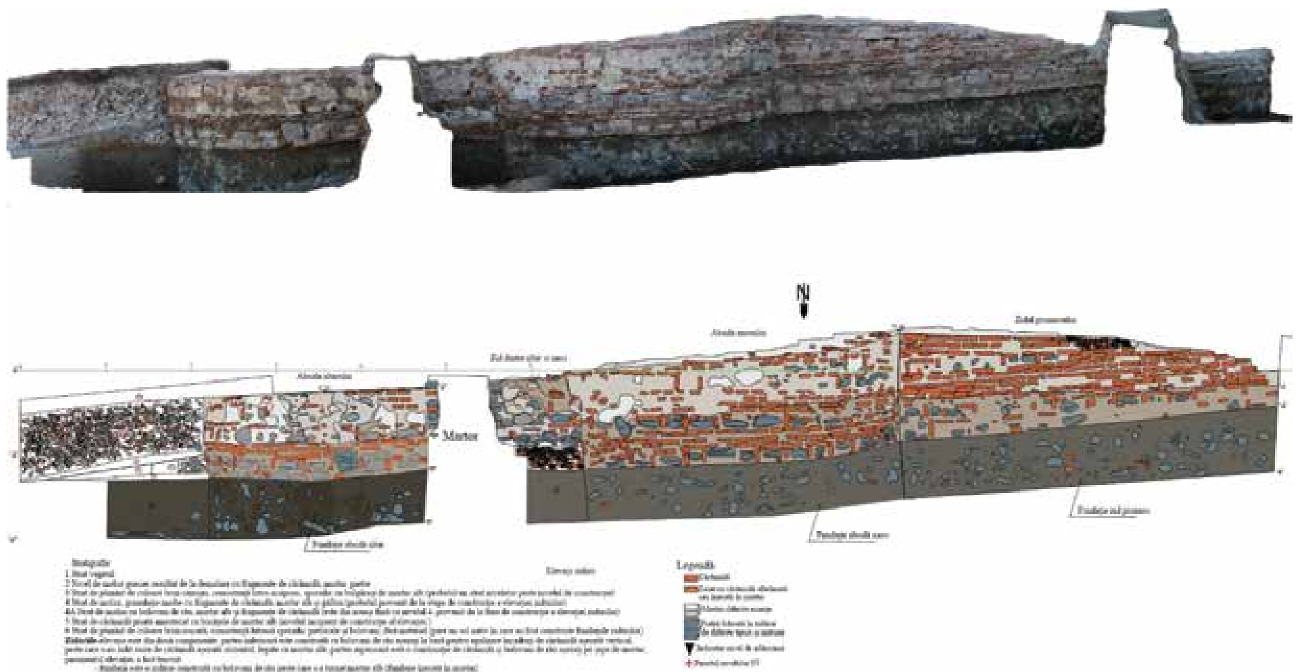

Fig. 2. Profilul complex al structurii rezultat din documentarea fotogrammetrică a bisericii mănăstirii, utilizat mai apoi la extragerea informației pentru desenul arheologic

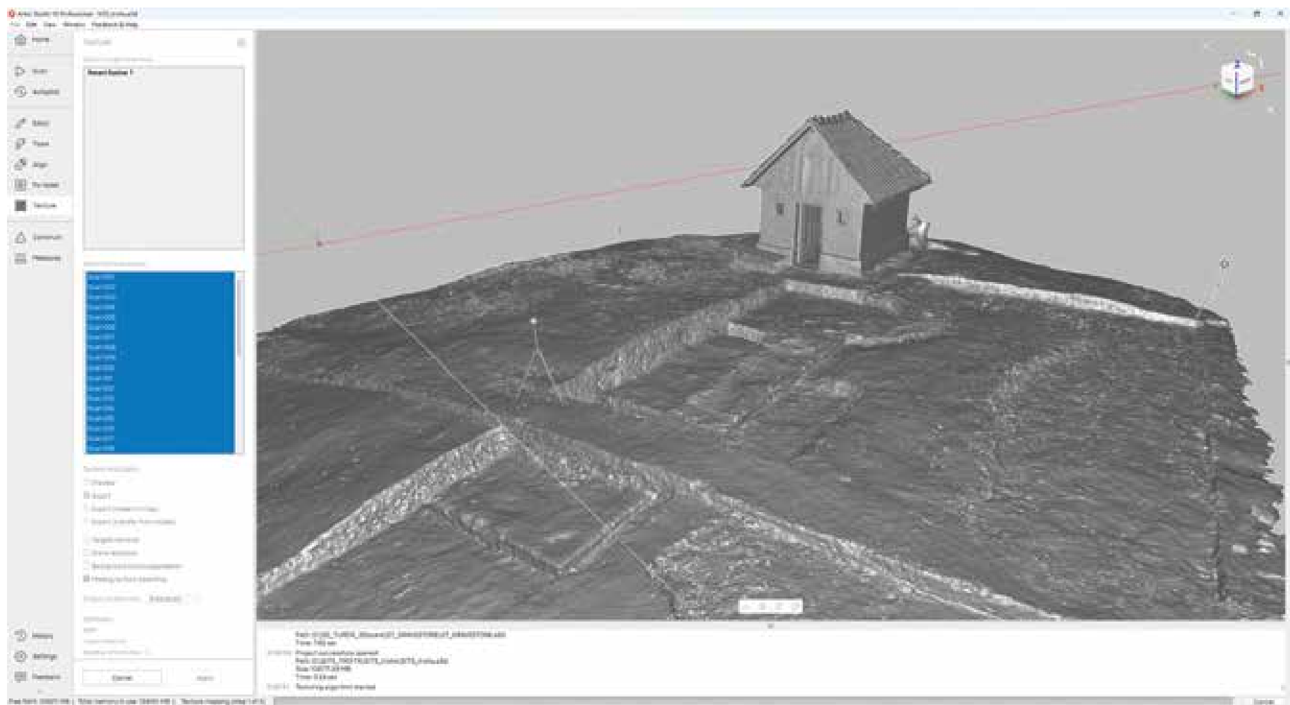

Fig. 3. Scanare laser 3D (terrestrial LiDAR) a zonei bisericii mănăstirii, într-o fază intermediară, cu troița încă nedemontată, folosind sistemul Artec Ray II.

Fig. 4. Fotografii aeriene oblice, nadirale precum și o panoramă sferică 360⁰

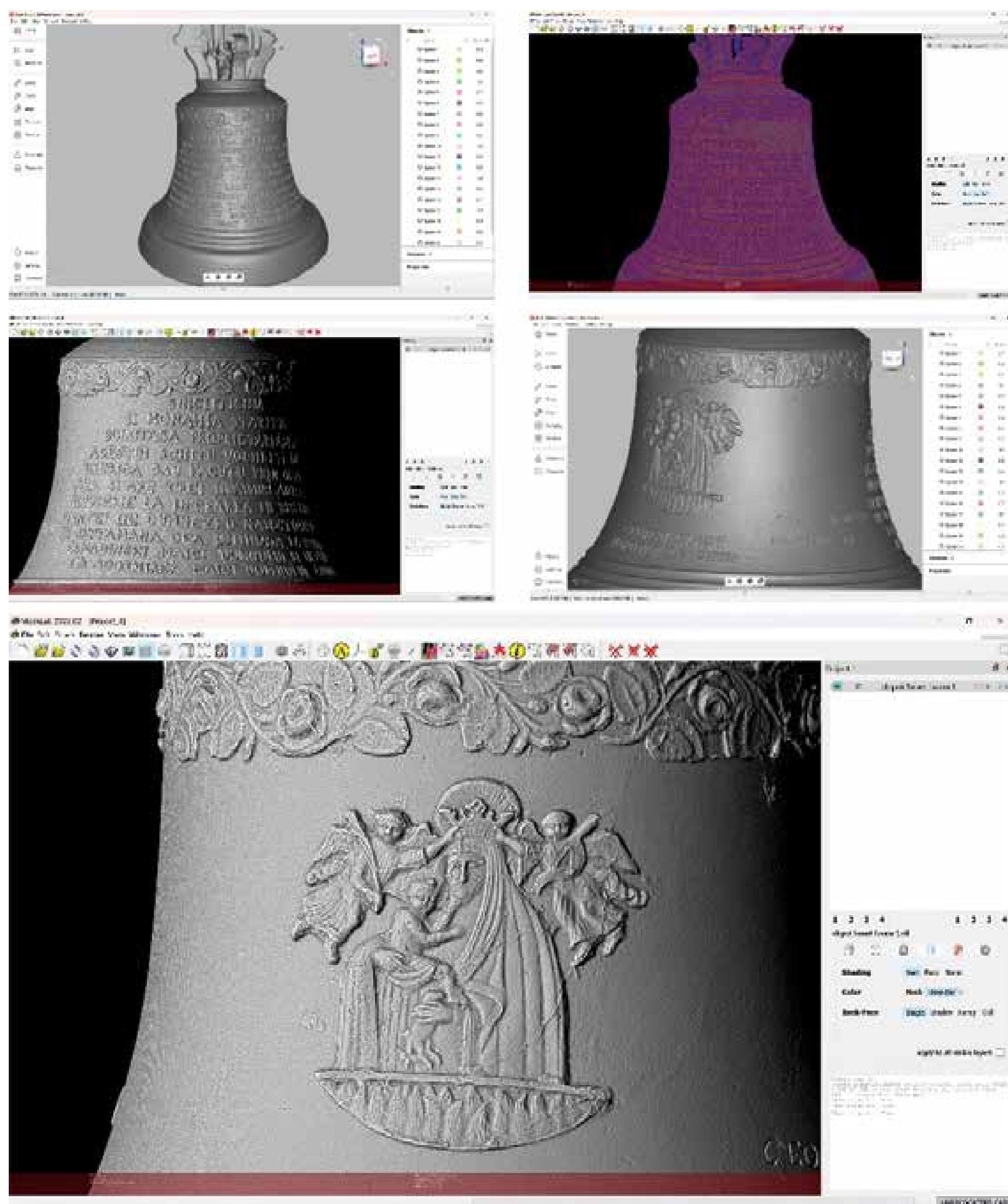

Fig. 5. Aspecte din procesarea datelor rezultate din scanarea laser 3D a clopotului mănăstirii, aflat în prezent în clopotnița bisericii din Sălătrucu de Sus (AG)

89. Autostrada A1 Sibiu – Pitești
Pripoare, com. Perișani, jud. Vâlcea
Punct: Situl nr. 8 Pripoare – La Cozma (km 54+725 – km 54+825)

Localizarea completă a sitului: **l**ocalitatea Pripoare, com. Perișani, jud. Vâlcea; pe malul drept al pârâului Băiașu (în limitele coridorului de expropriere pentru constuirea autostrăzii Sibiu - Pitești, secțiunea 3, între km 54+725 – km 54+825)

Tip sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 151 (epoca bronzului timpuriu), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)

Autorizaţie: 533/23.10.2024

Colectiv*:* Ion Tuțulescu – responsabil de șantier; Carol Terteci (MJAS – VL[1]); Corina Borș, Paul Damian, Mihai Florea, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR)

Perioada desfășurării cercetării: 28.10 – 19.11.2024

Scurtă prezentare a sitului

Situl arheologic în discuție a fost identificat și delimitat prin diagnostic arheologic intrusiv, realizat de o echipă de arheologi din cadrul Muzeului Național de Istorie a României (MNIR), în colaborare cu arheologi de la Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu", în luna iulie 2023. Situl arheologic nr. 8 Pripoare – *La Cozma*, delimitat conform celor de mai sus și care a făcut obiectul acestei cercetări arheologice preventive este situat în cuprinsul coridorului de expropriere al secțiunii 3 a viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești. Situl arheologic nr. 4 este situat chiar pe valea Băiașului, în partea superioară a acesteia, pe terasa dreaptă a acestui curs de apă, între km 54+725 – km 54+825. Suprafața acestui sit, de circa 0,75 hectare și zona imediat învecinată, care va fi utilizată pentru drumuri tehnologice (de relocare), au fost investigate preliminar prin 2 sondaje arheologice (anume 91 – 92). Astfel, cu prilejul diagnosticului intrusive au fost observate depuneri și materiale arheologice (fragmente ceramice), respectiv un complex arheologic, care au conturat preliminar o zonă de habitat preistoric.

Dovezi arheologice ale unor străvechi locuiri pe teritoriul comunei Perișani datează încă din epoca bronzului și au fost descoperite în timpul săpăturilor arheologice de la biserica de lemn din satul Mlăceni. Acestora li se adaugă mai apoi, vestigii din perioada hallstattiană, dacică, romană și medievală, descoperite pe raza localității (?) în urma unor detecții. Piese fără o locație precisă au fost predate la Muzeul Județean Vâlcea, de către fostul primar Ion Sandu, în urma unei urmării penale. De asemenea, la Pripoare este plasată de literatură, dar și de tradiția locală, o fortificație de piatră legată cu mortar – material de construcție ce ar fi fost demantelat și transportat de săteni cu căruțele – „au scos oamenii piatră de acolo, poate o sută de care"[2]. Un punct din marginea estică a satului, la vest de drumul județean, este înregistrat în PUG-ul acestei UAT ca fiind locul acestei fortificații. Nu există însă cercetări efectuate în teren care să confirme în vreun fel sau altul această tradiție locală. Fortificația, dacă a existat, putea fi romană, dar (la fel de bine) și de epocă modernă – secolele XVII–XVIII. Deopotrivă pentru perioada medievală este menționată existența *Posadei*, punctul unde Basarab I a învins armata maghiară în anul 1330[3]. Nu în ultimul rând, pentru terioriul administrative al comunei Perișani sunt înregistrate un număr de cinci monumente, consemnate în LMI și RAN.

În perioada *Primului Război Mondial*, zona Perișani este puternic afectată. După bătălia Sibiului din septembrie 1916, forțele armate germane și austro-ungare au încercat să străpungă apărarea trecătorilor carpatice, la Predeal, la Turnu Roșu pe Olt, pe Buzău, la Tabla Buții, dar și pe Jiu, cu scopul principal de a cuceri capitala și câmpurile petrolifere de la Ploiești. Luptele s-au purtat de o parte și de alta a văii Băiașului, pe traseul montan paralel spre est defileului Oltului de la Turnu Roșu, la Titești, Perișani, Poiana Spinului, în masivul Cozia și la Sălătrucu. Deși românii inițial au opus rezistență și au respins ofensiva, folosind fortificațiile pregătite din perioada neutralității, frontul a fost străpuns în decurs de o lună. Luptele au fost foarte grele, cu pierderi de ambele părți. Vestigii arheologice (rămășițe omenești, arme și echipamente militare, fortificații) ce atestă aceste lupte la Poiana Spinului și Sălătrucu au fost cercetate în 2018[4].

Obiectivele cercetării

În raport cu condiționările obiective ale proiectului tehnic și ale realității din teren, au fost definite 5 suprafețe de lucru, notate de la A la E, pe direcția Est – Vest, numerotarea acestora pornind de la Sud către Nord, cu martori de 1 m.

Decopertarea s-a realizat cu excavatoare cu cupă de taluz în pase altimetrice succesive de 10-20 cm, suficiente pentru conturarea complexelor (urmată evident de răzuieli de detaliu necesare delimitării certe a acestora). După decapare, complexele conturate preliminar au fost „răzuite" manual, primind o siglă de complex şi au fost descrise preliminar. O dată delimitate, complexele au fost mai întâi fotografiate, ulterior efectuându-se planuri de detaliu la scări diferite prin metode fotogrammetrice. Astel, au fost utilizate fotografii realizate la sol, în chip uzual (manual) și cele din dronă, efectuate la altitudini cuprinse între 5 m și 25 m. De asemenea, amplasarea complexelor arheologice delimitate a fost înregistrată de către echipa topografică pusă la dispoziție de Beneficiar. Etapa următoare a cercetării a constat în secţionarea complexelor; în general, s-a urmărit – acolo unde a fost posibil și, deopotrivă, necesar – săparea complexelor pe contur. Materialul arheologic a fost prelevat și înregistrat separat, în funcţie de diverse contexte observate. Datele de referință au fost înregistrate în caietul de complexe şi în jurnalul de săpătură. Pentru înregistrarea altimetrică s-a utilizat un punct de cotă de referință (măsurat topografic de

1 Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu" – Râmnicu Vâlcea.
2 CONEA 1935, p. 92, nota 1.
3 Unii istorici, legându-se de toponimie (pripoare însemnând loc abrupt), consideră că aici a avut loc Bătălia de la Posada (1330) dintre regele Ungariei Carol Robert de Anjou și Basarab I al Țării Românești, pornind de la prestarea omagiului de vasalitate a celui din urmă față de Coroana Sfântului Ștefan, așa cum este prezentată în izvorul istoric „Cronica pictată de la Viena". Un argument contra acestei ipoteze îl oferă istoricul Constantin Rezachievici, care consideră că Posada nu poate fi localizată în Țara Loviștei, deși este un loc de trecere, din cauza relațiilor conflictuale dintre Regatul Ungariei și sibieni, situație care este documentată în acest interval cronologic.
4 TUȚULESCU, TERTECI, TULUGEA 2018.

către echipa pusă la dispoziție de Beneficiar) pentru fiecare complex în parte, astfel acestea putând fi armonizate (corelate) pe tot cuprinsul sitului.

Rezultate şi interpretarea lor

Datele stratigrafice obținute prin diagnosticul intrusiv din luna iulie 2023 au fost confirmate și cu prilejul cercetărilor arheologice preventive din lunile octombrie - noiembrie 2024, în special în stratigrafia sitului.

Stratigrafia sitului 8 de la Pripoare – *La Cozma* este următoarea, fiind de reamintit amplasarea sitului în zonă montană.

Suprafața A

- 0,00 la - 0,30/-0,36 m; strat vegetal;
- 0,30/-0,36 la - 0,50/-0,56 m, sol brun deschis;
- 0,50/-0,56 la – 0,70/-0,76 m, sol galben închis, steril.

Suprafața B

- 0,00 la - 0,30/-0,36 m; strat vegetal;
- 0,30/-0,36 la - 0,50/-0,52 m, sol brun deschis;
- 0,50/-0,52 la – 0,65/-0,70 m, sol galben închis, steril.

Suprafața C. Zona vestică (identică cu zona de est a Suprafeței D)

- 0,00 la - 0,22/-0,26 m; strat vegetal;
- 0,22/-0,26 la - 0,30/-0,36 m, sol brun închis, slab pigmentat cu fragmente ceramice de factură preistorică;
- 0,30/-0,36 la – 0,65/-0,70 m, sol galben lutos, steril.

Trebuie menționat faptul că în zonă, configurația terenului (aici ne referim la suprafețele C și D) este reprezentată de un mic platou, platou ce are legătură cu partea de nord aflată în afara amprizei autostrăzii. De altfel, majoritatea complexelor cercetate se află în acest punct.

Suprafața D. Zona vestică

- 0,00 la - 0,22/-0,26 m; strat vegetal;
- 0,22/-0,26 la - 0,40 m, sol galben lutos, steril.

Suprafața E. Zona vestică

- 0,00 la - 0,22/-0,26 m; strat vegetal;
- 0,22/-0,26 la - 0,40 m, sol galben lutos, steril.

Referitor la stratigrafia zonei suprafețelor D și E, complexele cercetate apar imediat sub stratul vegetal, astfel că stratul de cultură sesizat în zona de vest a suprafeței C și zona de est a suprafeței D lipește în această porțiune cu desăvârșire.

Cercetarea arheologică preventivă din campania 2024 a confirmat existența vestigiilor arheologice semnalate prin diagnosticul intrusiv, dar a oferit date noi privind încadrarea cronologică a descoperirilor. Astfel, rezultatele preliminare ale acesteia au condus la identificarea existenței unei așezări deschise[5]. Încadrarea cronologică a majorității vestigiilor de habitat cercetate poate fi considerată – preliminar – în cursul secolelor XXV–XXII, a.Chr. / epoca bronzului timpuriu, secolele XVI–XVII, p.Chr. / epoca medievală târzie și secolul XIX p.Chr. / epoca modernă, materialele arheologice descoperite fiind preponderent ceramice.

Cercetarea arheologică preventivă a condus la identificarea unei așezări preistorice sezoniere/montane de scurtă durată, nivelul de locuire având o grosime cuprinsă între 8–12 cm. Se poate concluziona că locuirea sezonieră se extinde în afara amprizei și cu precădere în partea de nord a platoului. Complexele datând din epoca bronzului timpuriu, respectiv grupul cultural Gornea-Orlești se grupează în două zone: zona aproximativ centrală a suprafeței E și zona plată dintre suprafețele C și D. Dacă în extremitatea vestică a suprafeței D și extremitatea vestică a suprafeței C este prezent un strat de cultură, în zona centrală a suprafeței E, complexele au fost identificate imediat sub stratul vegetal. Concentrarea complexelor în cele două puncte se datorează și configurației terenului, locuitorii din epocii bronzului stabilindu-se în puncte cu o anumită planeitate.

Din cele 17 complexe datate în epoca bronzului, doar unul (Cx.18) poate fi considerat o structură de locuire. Materialul arheologic specific așezărilor sezoniere, puțin de altfel ne-a permis încadrarea cronologică în perioada bronzului timpuriu.

Alături de complexele datate în epoca bronzului au fost identificate încă cinci complexe, datate și încadrate în epoca medievală și epoca modernă. Atât pentru epoca medievală cât și modernă în zona montană sunt atestate satele răsfirate, amplasate în imediata sursă de apă. Referitor la epoca medievală, locuința semiadâncită Cx.2 cât și locuința modernă Cx.5 susțin ipoteza prezentată mai sus.

Prin cercetările arheologice preventive de amploare prilejuite de construcția autostrăzii Sibiu – Pitești, secțiunea 3, microregiunea dintre Sălătrucu (jud. Argeș) și Racovița (jud. Vâlcea), cu precădere porțiunea din valea Băiașului au fost obținute date noi, care completează în mod semnificativ repertoriul arheologic al acesteia. De remarcat și faptul că vestigiile de interes arheologic se situează și-n afara amprizei, cu precădere în partea de nord a platoului[6].

Abstract

The archaeological site no. 8 Pripoare, located on the right bank of the Băiașului River near the mentioned village, was identified in May 2023 through an intrusive diagnostic survey conducted by the National History Museum of Romania, occasioned by the construction works of section 3 of the Sibiu – Pitești motorway. The existence of and characteristics of the archaeological potential were further confirmed by preventive archaeological excavations, underatkenn in autumn 2024. Excavations covering more than 0.5 hectares uncovered a dispersed and short-term occupation from the Early Bronze Age (17 archaeological features), as well as 5 archaeological features with evidence for later habitation, from the Late Middle Ages and modern epoch. Important to mention that the archaeological site continues to the North of the plateau, outside the limits of the expropriation corridor for the motorway Worth to point out that it's for the first time that Early Bronze Age finds are confirmed for the area of the Băiașului valley by archaeological excavations, as well as that the existence of the habitation during the Late Medieval Epoch and the modern one.

5 Au fost cercetate 22 de complexe arheologice.

6 În perioada imediat următoare va fi elaborată o fișă standard pentru înscrierea sitului în Repertoriul Arheologic Național.

Bibliografie:

BĂJENARU 2003 - R. Băjenaru, *Sfârşitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpaţi şi Dunăre*, Cluj-Napoca, 2014.

BORȘ *et alii* 2003 - C. Borș *et alii*, *Raport de diagnostic arheologic teoretic și studiu istoric preliminar. Autostrada A1: Sibiu – Pitești, Secțiunea 3: Cornetu – Tigveni*, București, 2003.

CONEA 1997 - Ion Conea, *Țara Loviștei (Studiu de geografie istorică)*, în: *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, Tomul LIII, Monitorul Oficial și Imprimeria Națională București, 1935, p. 92, nota 1.

MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 1997 - Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Considerații finale asupra locuirii medievale (sec. XIV-XV) de la Aegyssus, jud. Tulcea*, în: *MCA*, 1993, 17/2, p. 439–454.

SCHUSTER 1997 - C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeşului Inferior şi Ialomiţei Superioare*, Bibliotheca Thracologica, XX, Bucureşti, 1997, p. 191.

SCHUSTER, CRĂCIUNESCU, FÂNTÂNEANU 2005 - C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneanu, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara, Bd. I*, Târgovişte, 2005, p. 29.

SLĂTINEANU 1938 - B. Slătineanu, *Ceramica românească*, București 1938.

SLĂTINEANU 1958 - B. Slătineanu, *Ceramica feudală și originile ei*, București 1958.

STOICESCU 1970 - N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Țara Românească*, 1970.

TUȚULESCU, TERTECI, TULUGEA, 2018 - Ion Tuțulescu, Carol Terteci, Claudiu Tulugea, *100 de ani de la Marea Unire. Cercetarea arheologică de la Perişani-Poiana Spinului, Râmnicu* Vâlcea: Muzeul Judeţean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, 2018.

TUȚULESCU 2021 - I. Tuțulescu, *Manifestării timpurii ale epocii bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei,* Rm. Vâlcea, 2021.

Illustrations list:

Fig. 1. Site no. 8 Pripoare – *La Cozma* (Vâlcea County), route of the future motorway Sibiu – Pitești, section 3, km 54+725 – km 54+825. Evolution of preventive archaeological research works within the site using aerial images taken from drones (October–November 2024).

Fig. 2. Site no. 8 Pripoare – *La Cozma* (Vâlcea County), route of the future motorway Sibiu – Pitești, section 3, km 54+725 – km 54+825. Evolution of preventive archaeological research works within the site using aerial images taken from drones (October–November 2024).

Fig. 3. Site no. 8 Pripoare – *La Cozma* (Vâlcea County), route of the future motorway Sibiu – Pitești, section 3, km 54+725 – km 54+825. General layout of archaeological research and discoveries.

Fig. 1. Sit nr. 8 Pripoare – La Cozma (jud. Vâlcea), traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 54+725 – km 54+825. Evoluția lucrărilor de cercetare arheologică preventivă în cuprinsul sitului utilizând imagini aeriene realizate din dronă (octombrie–noiembrie 2024)

Fig. 2. Sit nr. 8 Pripoare – La Cozma (jud. Vâlcea), traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 54+725 – km 54+825. Evoluția lucrărilor de cercetare arheologică preventivă în cuprinsul sitului utilizând imagini aeriene realizate din dronă (octombrie–noiembrie 2024)

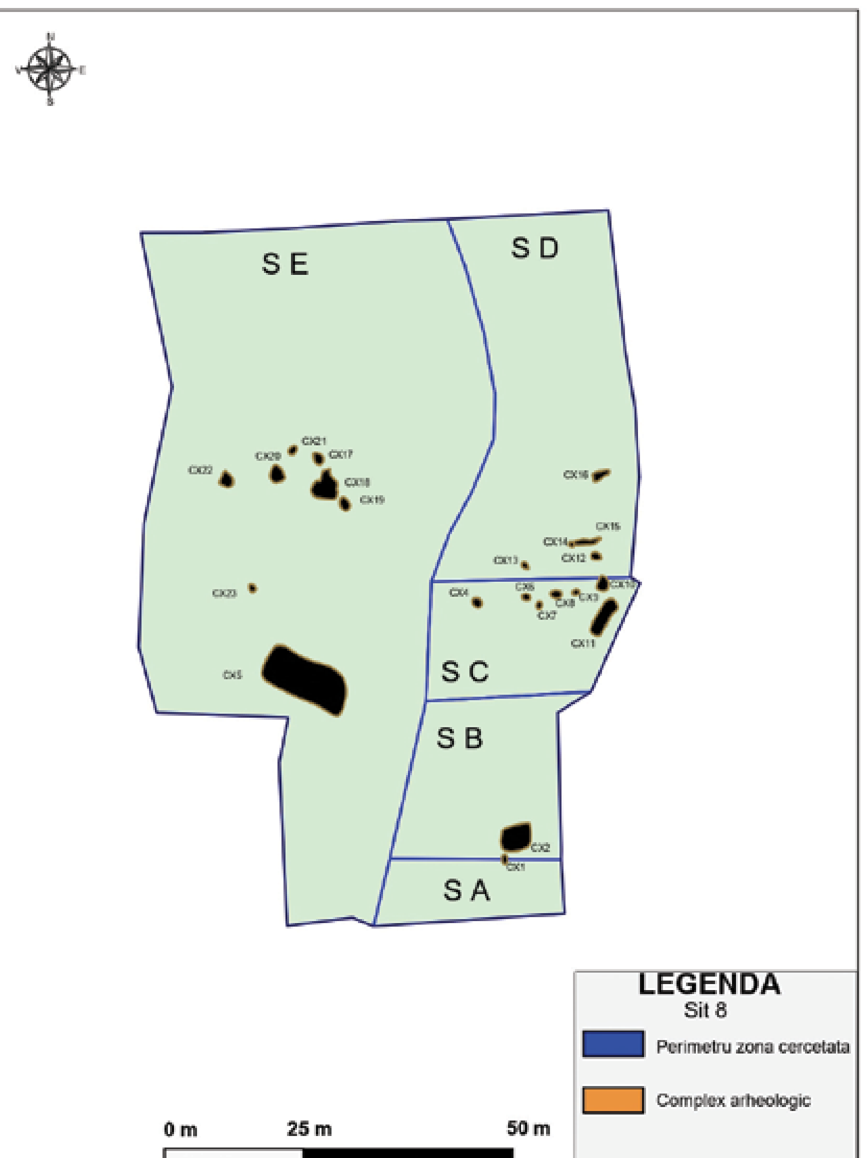

Fig. 3. Sit nr. 8 Pripoare – La Cozma (jud. Vâlcea), traseul viitoarei autostrăzi Sibiu – Pitești, secțiunea 3, km 54+725 – km 54+825. Planul general al cercetărilor și descoperirilor arheologice

90. Autostrada Transilvania Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea
Topa Mică, jud. Cluj
Punct: Subsecțiunea 3 A 2: Nădășelu – Mihăiești (km 8+700-25+250); Sit 4A

Tip de sit: (1) locuire; (2) necropolă

Încadrare cronologică: 32 (Epoca Romană); 42 (Epoca Migrațiilor)

Autorizație nr. 569/06.11/2024.

Colectiv: Horea Dionisiu Pop – responsabil științific; Horațiu Cociș **–** responsabil sector; Dan Augustin Deac, Dan Băcueț-Crișa, Ioan Bejinariu, Sanda Băcueț-Crișan (MJIA Zalău)

Perioada desfășurării cercetării: 24.10 – 2.12.2024

Introducere

Cercetarea arheologică de la Topa Mică, Sit 4A a fost realizată datorită demarării proiectului investițional *Proiectarea și execuția lucrărilor de deviere a traseului situate între km 10+009-12+000 și km 21+406-24+890 aferente Autostrăzii Brașov - Târgu Mureș – Cluj - Oradea, Subsecțiunea 3 A 2: Nădășelu – Mihăiești (km 8+700-25+250),* fiind implicate mai multe faze. Prima etapă a fost diagnosticarea integrală a celor două tronsoane propuse pentru deviere. Cel numit de noi convențional, Sectorul 2, include și situl arheologic de la Topa Mică. Inițiate în 2017, în cadrul proiectului original al traseului, situl a fost diagnosticat și ulterior cercetat preventiv integral (în limitele de expropriere aferente vechiului proiect). Noua etapă a ductului autostrăzii propune un traseu care se depărtează de vechea cercetare arheologică, spre nord, nord-est. Diagnosticul realizat pe tronson realizat de către colectivul MJIA Zalău în 2024 a reliefat faptul că fostul Sit 4 se extinde, după cum era firesc, și în cadrul noii devieri. Astfel, potrivit datelor obținute în diagnosticul arheologic, a fost delimitată suprafața care conține elemente arheologice, în baza lor fiind realizată ulterior (noiembrie-decembrie 2024) cercetarea arheologică preventivă (în limitele exproprierii), subiect al prezentului raport. Astfel, s-a constatat faptul ca situl se extinde cu mult înafara zonei cercetate anterior, în cazul de față fiind identificate o serie de 111 complexe aparținând Epocii Preistorice, Romane respectiv Epocii Migrațiilor, descrise detaliat în subcapitolele de mai jos.

Cadrul fizico-geografic

Localitatea Topa Mică este localizată la granița nord-estică a județului Cluj cu Sălaj, pe drumul național DN 1F. Este dominată de dealuri domoale și o bogată rețea hidrografică. Situl arheologic cercetat și prezentat în raportul de față are o amplasare pe o pantă domoală respectiv pe un platou relativ jos și extins, relieful fiind oricum foarte afectat în prezent de fostele și actualele lucrări pentru construcția autostrăzii. Totodată, zona este bogată în resurse salifere, fiind exploatate de localnici inclusiv în prezent, aspect care cu siguranță a contribuit la așezarea populațiilor din epocile identificate în acest areal.

Scopuri și obiective

Cercetarea arheologică preventivă derulată în cadrul sitului arheologic de la Topa Mică – Sit 4 A a avut ca scop principal decaparea integrală a zonei afectate de proiectul investițional, care conține elemente și vestigii arheologice delimitate în prealabil în suprafață de diagnosticul arheologic premergător. Ulterior, documentarea și înregistrarea tuturor complexelor și structurilor identificate urmând în mod firesc, zona afectată de proiectului investițional fiind integral (în limitele delimitării noastre și cele ale exproprierii) cercetată.

Istoricul cercetărilor

Situl arheologic de la Topa Mică – Sit 4 și extinderea identificată Sit 4A reprezintă o descoperire de dată mai recentă, fiind identificat în diagnosticul arheologic, iar apoi în cercetarea preventivă din cadrul vechiului proiect, suprafața delimitată atunci fiind cercetată integral. Ulterior, a doua parte în istoricul cercetărilor a fost generată de proiectul investițional care propune devierea vechiului tronson al autostrăzii. Ca urmare a situațiilor de risc constate la realizarea lucrărilor autostrăzii în două puncte km 10+009-12+000 și km 21+406-24+890 s-a luat decizia modificării traseului inițial și devierea acestuia prin realizarea unui viaduct în lungime de 1,2 km în zona km 10+009-12+000 cu racordarea la vechiul amplasament la km 12 (zona Nădășelu). Pentru zona km 21+406-24+890 s-a propus soluția de deviere a traseului pornind de la km 21+406,49 (km anteriori) depășirea în aval a traseului DN1F precum și a cursului pârâului Topa Mică ajungând pe malul stâng al acestuia cu racordarea la vechiul amplasament în zona km 24+890.

Ca urmare a acestui fapt pentru noul traseu au fost necesare lucrări de diagnostic arheologic, realizate pe parcursul lunilor august-septembrie 2024, urmând în mod firesc cercetarea arheologică preventivă în limitele stabilite și aprobate în urma diagnosticului arheologic, descoperirile variind cronologic în cadrul celor 111 complexe de la Epoca Bronzului la Epoca Migrațiilor.

Metodologia de cercetare

Din punct de vedere al metodologiei de cercetare, a fost utilizată decaparea integrală. Suprafața a permis decaparea integrală într-o singură suprafață, fiind utilizate benzi succesive, fără martor stratigrafic, numită convențional S1/2024. Astfel, suprafața a fost decapată integral prin realizarea a trei benzi succesive. Complexele identificate prin această metodă a fost fotografiate în faza de conturare, secționare și golire. Fiecare complex arheologic a fost documentat fotografic precum și prin desen milimetric (scara 1:20) dar și topografic în realizarea planului final al cercetării. De asemenea, suprafața a fost înregistrate topografic și afișate pe planul final pentru descărcarea de sarcină arheologică ulterioară. Totalitatea suprafeței decapate și cercetate preventiv este de 4355 mp.

Rezultate

Cercetarea preventivă realizată în cadrul sitului de la Topa Mică – Sit 4 A, în carul proiectului investițional investițional „Proiectarea și execuția lucrărilor de deviere a traseului situate între km 10+009-12+000 și km 21+406-24+890 aferente Autostrăzii Brașov - Târgu Mureș – Cluj - Oradea, Subsecțiunea 3 A 2: Nădășelu - Mihăiești (km

8+700-25+250)” a dus la demararea unui număr de 111 complexe, aparținând mai multor epoci.

Din punct de vedere cronologic au fost identificate un număr de 111 de complexe, după cum urmează:
- 37 complexe datate în Epoca Romană;
- 7 complexe datate în epoca Post-Romană;
- 1 complex datat în Epoca Bronzului;
- 1 complex Tiszapolgár;
- 1 complex încadrat cultural hinterlandului Germanic / Przeworsk (?);
- 43 de complexe fără material arheologic;
- 21 de numere au fost anulate, acestea nereprezentând complexe arheologice.

Dintre complexele identificate, variabilitatea structurală este destul de redusă, din totalul de 90 de complexe, doar două fiind morminte post-romane, unul fiind un cuptor cu pilon central, tot post-roman, restul fiind gropi de stâlpi respectiv gropi de provizii sau gropi menajere de diverse forme și adâncimi.

Stratigrafia generală a sectorului

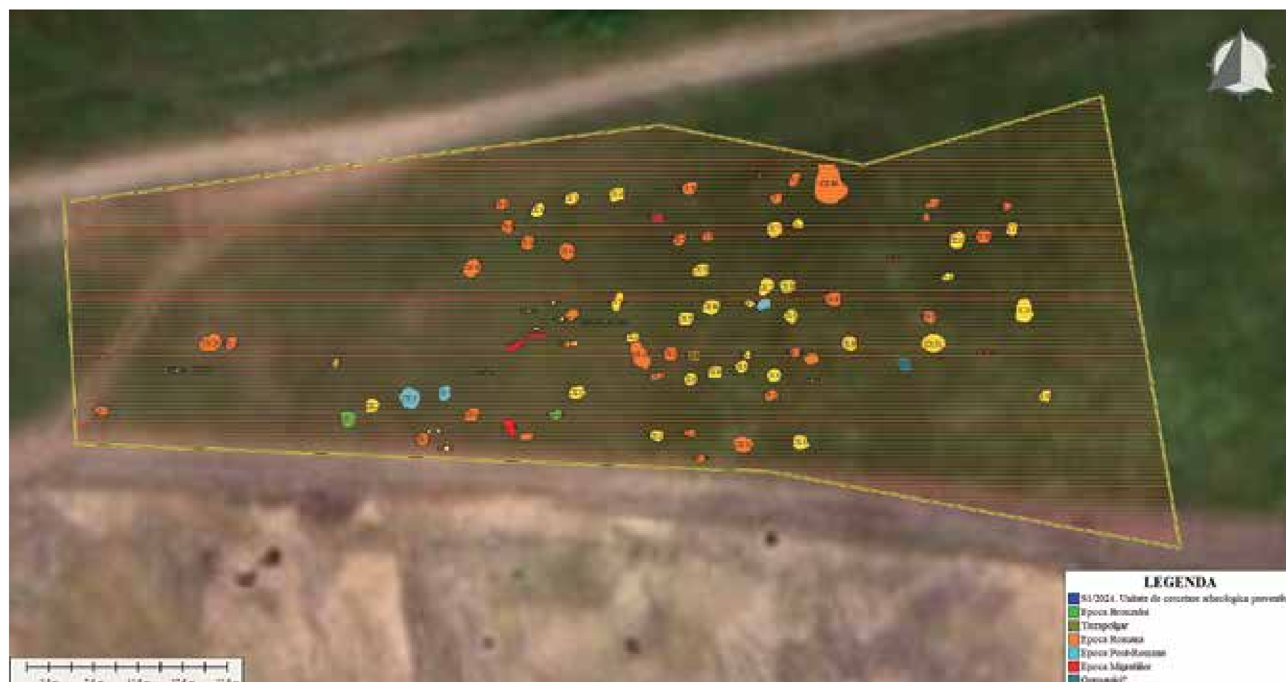
Deși situl are o concentrație relativ numeroasă de complexe arheologice raportată la suprafața cercetată, stratigrafia este una simplă:
- 0 - -20 cm – strat negru afânat, arabil; conține fragmente ceramice;
- 0,20 - -0,40 cm – strat gri-gălbui; conține sporadic fragmente ceramice; stratul în care se conturează complexele arheologice;
- 0,40 - - 0,50 cm – strat gălbui, compact; steril din punct de vedere arheologic.

Abstract:

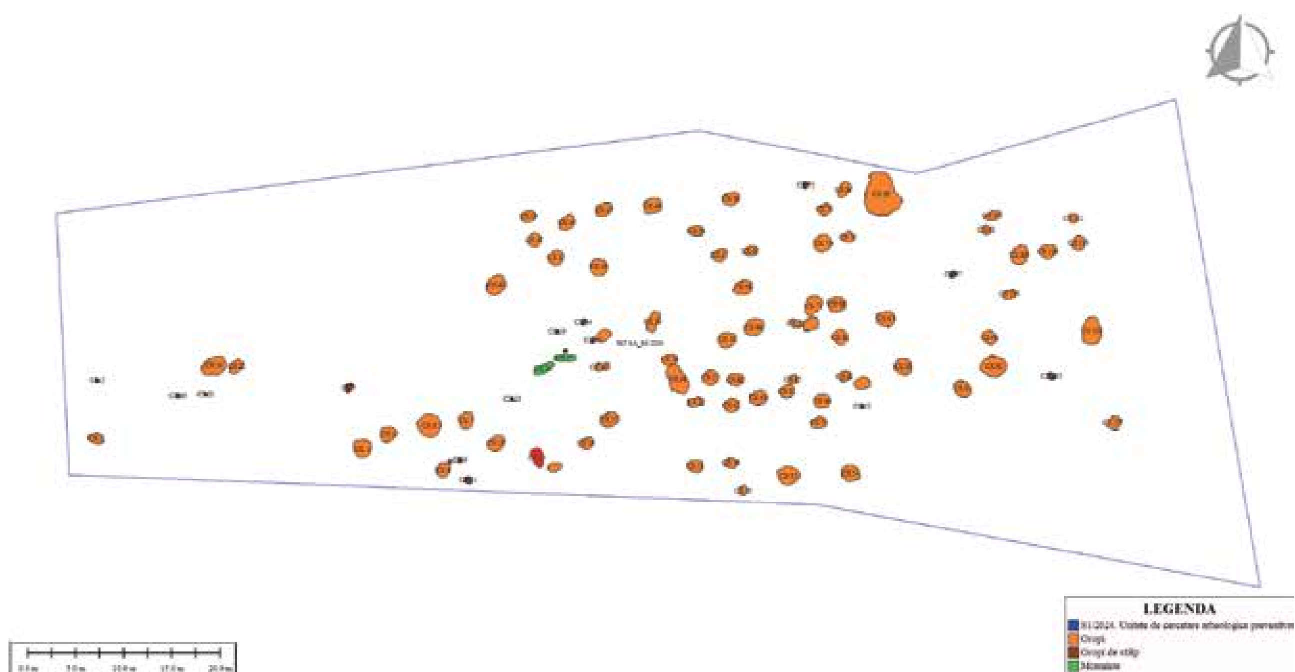
The rescue excavations carried out in the Topa Mică site – Site 4 A, located on the future Brașov-Târgu Mureș-Cluj-Oradea highway, Subsection 3 A 2: Nădășelu-Mihăiești between km 10+009-12+000 and km 21+406-24+890, (km 8+700-25+250) led to the identification of 111 features, dated to several eras. From a chronological point of view, the following were identified:

37 features dated to the Roman Era; 7 features dated to the Post-Roman Era; one feature dated to the Bronze Age; one Tiszapolgár feature; one Przeworsk/Germanic feature; 43 feature without archaeological material. Out of the initially identified archaeological features, 21 numbers were cancelled, as they did not represent archaeological complexes. Of the identified features, the structural variability is quite low, out of a total of 90 complexes, only two are post-Roman burials, one is a kiln with a central pillar, dated sometime during the post-Roman period, the rest being postholes, or either provision or discard pits of various shapes and depths.

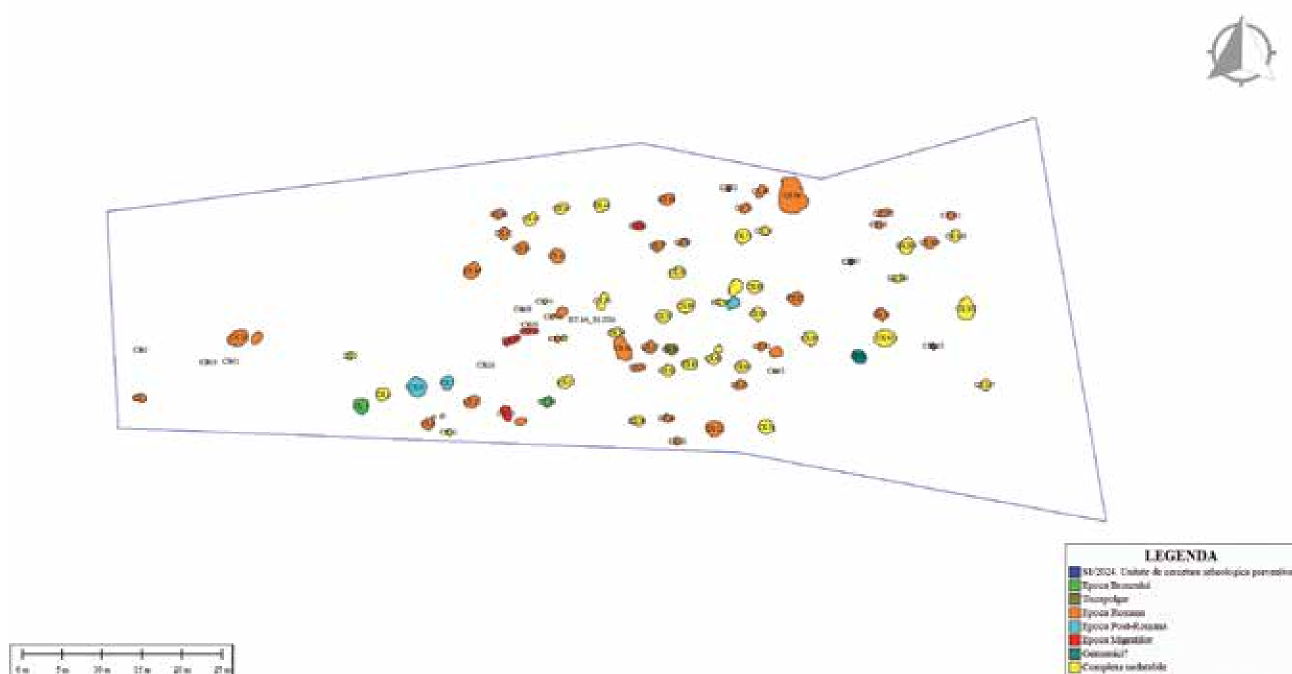
Illustrations list:

Pl. I. Încadrarea generală în zonă a suprafeței cercetate

Pl. II. Distribuția geografică pe criteriul structural al complexelor identificate

Pl. III. Distribuția geografică pe criteriul cronologic al complexelor identificate

91. Autostrada de Centură București Afumați, com. Afumați, jud. Ilfov
Punct: Km 0+000 – 100+900, Sector Centura Nord

Localizare completă: Km 0+000 – 52+770, Lot 3 Km 39+000 – 47+600. Sector: **Sit 1** – Km 41+600 – 41+750
Tip de sit: 1 (locuire), 2 (locuire civilă), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 151 (Epoca bronzului timpuriu), 16 (Hallstatt), 21 (La Tène), 32 (Epoca romană), 431 (Epoca medievală timpurie), 5 (Epoca modernă)
Autorizația nr. 494/28.11.2023
Colectiv: Florin Ciulavu – responsabil științific; Mihaela Bleoancă (MJO), Andrei Heroiu (Vanderlay Arheo SRL)
Total finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: ianuarie – martie 2024

În lunile ianuarie-martie 2024, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv cercetarea terenului afectat de o investiție care vizează realizarea autostrăzii de centură a municipiului București, pe sectorul de Nord, pe teritoriul administrativ al localității Afumați (jud. Ilfov).

În urma investigațiilor de diagnostic arheologic intruziv pe care le-am realizat în anul 2023 pe traseul Autostrăzii de Centură București – Centura de Nord, am identificat un sit arheologic (Sit arheologic nr. 1 – 2023), fiind delimitat între km 41+600 – 41+750, sit pe care l-am cercetat în anul 2024.

Zona cercetată de noi aparține din punct de vedere administrativ de comuna Afumați și este poziționată la aproximativ 2,9 km sud de satul Afumați și la 1,6 km nord-vest de satul Moara Domnească, la aproximativ 350 m vest de râul Pasărea. Relieful este exclusiv de câmpie și aparține subunităților Câmpiei Vlăsiei și Câmpiei Bucureștiului. Din punct de vedere morfologic, zona este acoperită cu depozite aluvionare recente (Holocen), cu un grad ridicat de permeabilitate. Prezența pânzelor freatice la mică adâncime, coroborată cu solurile fertile, au favorizat dezvoltarea unor intense activități legumicole în zonă[1].

Primele săpături arheologice de pe raza actualului teritoriu administrativ al comunei Afumați datează din 1984, realizate de către R. Ciuceanu, prilej cu care a fost identificată o necropolă datată în secolul al XVI-lea, suprapusă de „prima manufactură de postav din Țara Românească”[2]. Într-o manieră similară ne sunt prezentate și „alte cercetări” dintre Tunari și Afumați, derulate în 1989, care au condus la cartarea a 15 așezări din epoca bronzului, La Tène și „mileniul I e.n.”[3], fără precizări referitoare la repartizarea siturilor pe localități.

În același an, R. Ciuceanu publică rezultatele cercetărilor arheologice întreprinse la Afumați în 1984, în scopul investigării „ctitoriei cantacuzine, posibil suprapuse pe vechea reședință” a voievodului Radu de la Afumați. A fost surprins un nivel din sec. XV-XVI, care include și un cimitir datat *post quem* cu monedă de la 1595, suprapuse de vestigiile „primei manufacturi de postav din Țara Românească”[4], cercetarea fiind amintită și de I. Zănescu[5].

În 2002 A. Ștefănescu publică un studiu axat pe istoria satului Afumați, în care prezintă și o serie de informații de interes arheologic[6].

În 2003 V. Leahu introduce în circuitul științific o seceră din bronz, inedită, databilă în epoca bronzului (cultura Tei)[7].

Doi ani mai târziu, subiectul descoperirilor culturii Tei de la Afumați este reluat de către C. Schuster și colaboratorii, în lucrarea dedicată epocii bronzului din sudul României[8]. În 2009, același C. Schuster revine asupra descoperirilor mai vechi ale culturii Tei de la Afumați[9].

Cultura Tei este abordată și de către E. F. Gavrilă, care plasează localitatea pe harta așezărilor, fără o trimitere la descoperiri cunoscute sau la unele inedite[10].

Obiectivul principal al cercetării noastre a fost recuperarea tuturor informațiilor arheologice de pe traseul autostrăzii (Lotul 3 – Nord) și descărcarea de sarcină arheologică a zonei.

Rezultatele cercetării au depășit așteptările noastre, dacă ne raportăm la descoperirile înregistrate în cadrul diagnosticului arheologic intruziv. Așadar, au fost descoperite 70 de complexe arheologice (Fig. 1), care datează din finalul eneoliticului / Bronzul timpuriu, Hallstatt, Latène, Epoca romană, Evul Mediu timpuriu și Epoca modernă.

De la finalul eneoliticului / Bronz timpuriu a fost descoperit un mormânt de inhumație, cu doi indivizi așezați spate în spate (Fig. 2). Din perioada Hallstatt-iană au fost descoperite câteva morminte aparținând grupului Ferigile (Fig. 3). De asemenea, au fost descoperite câteva morminte de incinerație care conțin vase dacice și romane (Fig. 4), iar din Epoca romană au fost cercetate două anexe realizate din chirpici, în care au fost descoperte cantități relativ mari de ceramică aparținând culturii Chilia-Militari și greutăți de la războaie de țesut (Fig. 5). Evul Mediu timpuriu este bogat reprezentat în cercetarea noastră, fiind descoperite materiale databile în sec. VI p.Chr., dar și în sec. X p.Chr (Fig. 6). Gropile care pot fi atribuite culturii Dridu conțin o cantitate mare de materiale ceramice (inclusiv multe piese romane). Ultimele descoperiri din punct de vedere cronologic datează din perioada premodernă/modernă, fiind vorba despre locuințe (Fig. 7) cu un bogat inventar (ceramică, monede, jeton și multe tipuri de obiecte din fier). Toate materialele se păstrează în colecția Muzeului Județean Olt.

Ca perspective ne propunem realizarea de analize antropologice și 14^{C} asupra mormintelor descoperite, finalizarea restaurării materialelor descoperite și publicarea detaliată a rezultatelor descoperirilor.

Concluzii

În cadrul cercetării arheologice preventive din anul 2024 de la Afumați au fost descoperite 70 de complexe arheologice. Unul dintre ele datează de la finalul eneoliticului

1 GHINEA 2002.
2 ZĂNESCU 1992, p. 366.
3 ZĂNESCU 1992, p. 371.
4 CIUCEANU 1992, p. 281 sqq.
5 ZĂNESCU 1992, p. 366.
6 ȘTEFĂNESCU 2002, p. 73 sqq.
7 LEAHU 2003, 17, nr. 2, nt. 2.
8 SCHUSTER, CRĂCIUNESCU, FÂNTÂNEANU 2005, p. 85.
9 SCHUSTER 2009, p. 406 sqq.
10 GAVRILĂ 2013, fig. 3/1.

/ bronzul timpuriu, fiind vorba despre un mormânt dublu. Câteva complexe funerare datează din perioada hallstattiană, putând fi încadrate cronologic și cultural în grupul Ferigile. Apoi urmează alte complexe funerare (morminte de incinerație) în care au fost descoperite vase dacice și romane (cel mai probabil datând din secolele II-III p.Chr.). Tot din epoca romană au fost cercetate două construcții-anexe realizate din chirpici, despre care credem că aparțin culțurii Chilia-Militari. Descoperirile din micul sit cercetat de noi continuă cu câteva gropi din Evul Mediu timpuriu, între care se remarcă una cu depunere ritualică de greutăți de război de țesut. În două dintre gropile care aparțin culturii Dridu au fost descoperite cantități foarte mari de materiale ceramice și osteologice (inclusiv o fibulă din epoca romană). Din punct de vedere cronologic, descoperirile se opresc în perioada modernă, din care am descoperit câteva locuințe.

Abstract

During January - March 2024, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research at Afumați (Ilfov County), on the route of the Bucharest Ring Road, on Lot 3 in the Northern Sector. The site is located approximately 2.9 km south of the village of Afumați and 1.6 km northwest of the village of Moara Domnească, approximately 350 m west of the Pasărea River. Of the 70 archaeological complexes discovered and researched, the earliest complex dates from the end of the Eneolithic / Early Bronze Age, and the most recent from the modern period. Dwellings, household pits, ritual pits, inhumation and cremation graves were discovered. A rarer discovery in the area is represented by the cremation graves from the Hallstatt period, which belong to the Ferigile group. Several cremation graves containing Dacian and Roman vessels (dating from the 2nd-3rd centuries AD) were also discovered. Also from the Roman period, two adobe annexes were investigated, in which relatively large quantities of ceramics belonging to the Chilia-Militari culture and loom weights were discovered. From the early Middle Ages, several pits were discovered that can be chronologically and culturally classified in the 10th century AD - the Dridu culture. The latest discoveries from a chronological point of view date from the pre-modern/modern period, being dwellings with a rich archaeological inventory (ceramics, coins, tokens and many types of iron objects).

Bibliografie:

CIUCEANU 1992 – Ciuceanu, R., *Șantierul arheologic Afumați*, în: CAB, IV, 1992, p. 281-285.

GAVRILĂ 2013 – Gavrilă, E. F., *Tei culture setlements in Bucharest and Ilfov county*, în Schuster, C., Murătoreanu, G., Cosac, M., Cîrstina, O. (ed.), *The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages – Proceedings of the 12th International Congress of Thracology*, Volume I, Târgoviște, 2013, p. 153-167.

GHINEA 2002 – Ghinea, D., *Enciclopedia geografică a României*, ediția a III-a, București, 2002.

LEAHU 2003 - Leahu, V., *Cultura Tei: Grupul cultural Fundenii Doamnei*, București, 2003.

SCHUSTER 2009 – Schuster, C., *Epoca bronzului pe teritoriul municipiului Bucureşti şi în judeţul Ilfov*, în: *CAB*, VIII, 2009, p. 393-431.

SCHUSTER, CRĂCIUNESCU, FÂNTÂNEANU, 2005 – Schuster, C., Crăciunescu, G., Fântâneanu, C., *Zur Bronzezeit in Südrumanien*. *Drei Kulturen*: *Glina*, *Tei und Verbicioara*, Târgoviște, 2005.

ȘTEFĂNESCU 2002 – Ștefănescu, A., *Reședința Cantacuzină de la Afumați - Ilfov*, în: *București-Materiale de Istorie şi Muzeografie*, XVI, 2002, p. 73-78.

ZĂNESCU 1992 – Zănescu, I., *Cronica cercetărilor arheologice (1981-1989)*, în *CAB*, IV, 1992, p. 363-371.

Illustrations list:

Fig. 1. Plan with the chronological and cultural framing of the archaeological complexes.
Fig. 2. Double grave dating from the late Eneolithic / Early Bronze Age.
Fig. 3. Funerary urn belonging to the Ferigile group.
Fig. 4. Cremation grave containing Dacian and Roman vessels.
Fig. 5. Mud brick construction belonging to the Chilia Militari culture.
Fig. 6. Pit with deposit of loom weights and vessel fragment, belonging to the Dridu culture.
Fig. 7. Modern period dwelling.

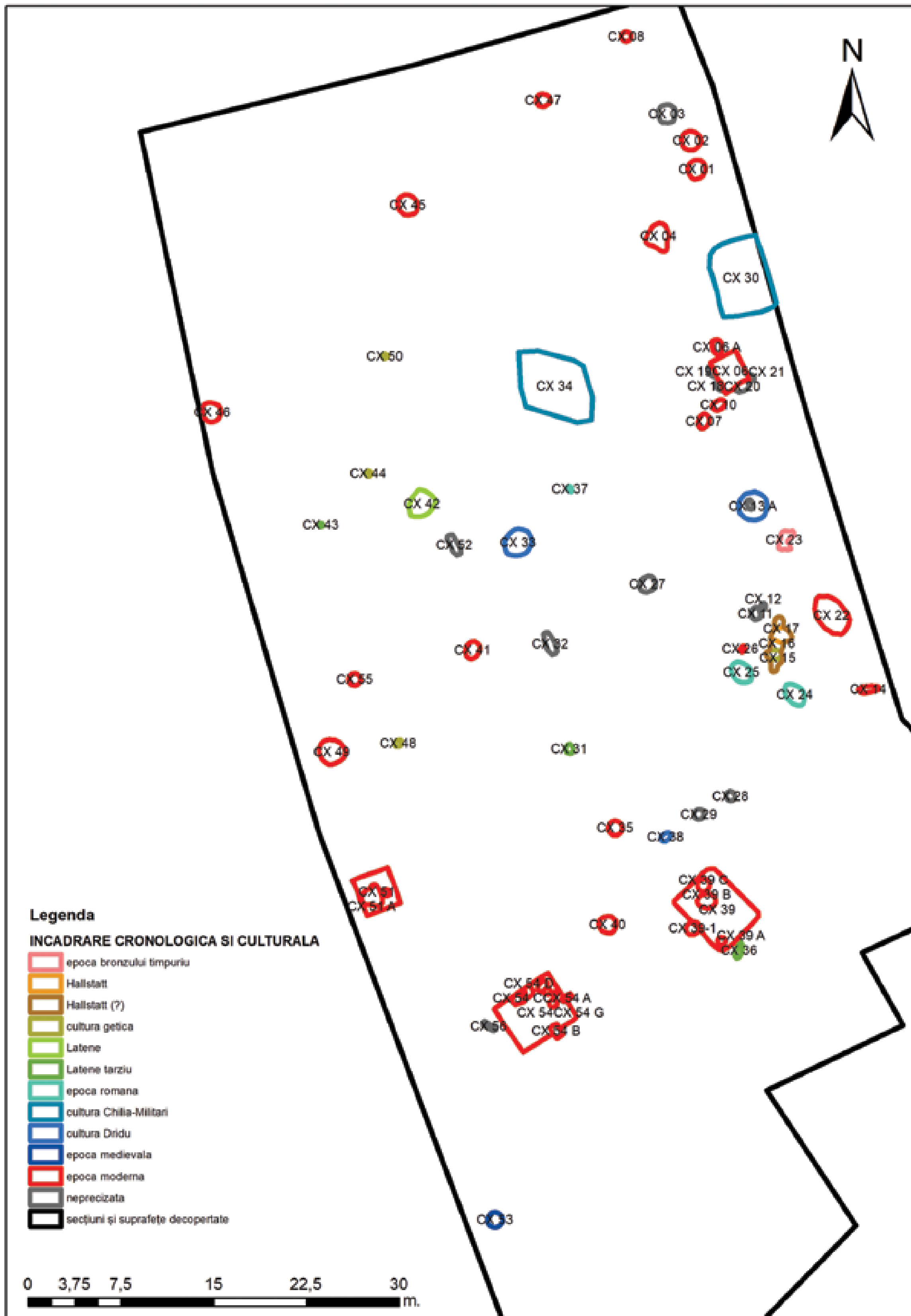

Fig. 1. Plan cu încadrarea cronologică și culturală a complexelor arheologice

Fig. 2. Mormânt dublu datând din finalul eneoliticului / bronzul timpuriu

Fig. 3. Urnă funerară aparținând grupului Ferigile

Fig. 4. Mormânt de incinerație care conține vase dacice și romane

Fig. 5. Construcție din chirpici aparținând culturii Chilia-Militari

Fig. 6. Groapă cu depunere de greutăți de la război de țesut și fragment de vas, aparținând culturii Dridu

Fig. 7. Locuință din perioada modernă

92. Biharia, com. Biharia, jud. Bihor
Punct: Câmpia Joasă –Sit I

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă); 114 (aşezare rurală).
Încadrare cronologică: 431 (Epoca medievală timpurie); 432 (Epoca medievală târzie).
Autorizație nr. 13 / 17.01.2024
Colectiv: Doru Marta – responsabil de șantier; Fechete-Porsztner Kitti, Katócz Zoltán, Gruia Fazecaș, Călin Ghemiș (MTC Oradea), Miruna Ana Oana (UBB Cluj-Napoca), Andreea Pușcaș (Univ. Oradea), Csokmai József, Csokmai Gergő
Finanțator: SC. Dumexim SRL; Consorizo Stabile EBG Group
Perioada desfășurării cercetării: 22.01 – 05.04.2024

În cadrul proiectului investițional *„Creșterea accesibilității pe drumurile județene în Zona Metropolitană Oradea – Lot 3 – Drum de legătură Biharia - Paleu Km 0+000 – 5+601*", în teritoriul administrativ al comunei Biharia, între Km 1+625 – 2+400, s-au efectuat cercetările arheologice preventive exhaustive în situl arheologic denumit convențional *Câmpia Joasă* (Sit.I), potrivit autorizației de săpătură cu nr. 13 / 17.01.2024. Suprafața totală ocupată de lucrările proiectate este de ± 13.500 mp.

Lucrările au debutat pe latura estică a suprafeței, spre direcția vestică, săpându-se până la o adâncime de 0,80 - 0,90 m. După decopertarea suprafeței, s-au putut observa două tipuri de straturi, în care s-au conturat complexele și anume: un pământ castaniu-roșiatic și unul mai galben-portocaliu. Acest fenomen se datorează faptului că suprafața cercetată se află în zona de revărsare a râului Crișul Mic și a pârâului Ceșmeu. Pe măsura avansării decapării, complexele identificate au fost delimitate prin rașchetare manuală, respectiv cercetate și documentate prin metode specifice. Cu ocazia săpăturilor arheologice au fost înregistrate 52 complexe arheologice. Dintre cele 52 complexe apărute în urma săpăturilor arheologice, majoritatea provin din epoca bronzului târziu I (grupul cultural Cehăluţ). Se remarcă şi o locuinţă de mari dimensiuni din perioada medievală clasică (secolele XV – XVI) și câteva cuptoare menajere cu ceramică din secolele XV – XVI. Din 15 complexe nu au provenit materiale arheologice, datarea lor cu exactitate fiind astfel imposibilă. Complexele sunt de diferite tipuri: gropi menajere, gropi alungite, un complex de mari dimensiuni cu funcţie de locuinţă și cuptoare.

Abstract

The archaeological site of Biharia – *Low Plain (Site.I)* is located in the south-eastern part of Biharia, in a low plain area, for this reason no archaeological material can be identified on the ground surface. In January-March 2024 an exhalative archaeological survey was conducted on an area of 13500 square meters. During the rescue excavations 52 archaeological complexes were identified, most of them from the Late Bronze Age I (Cehăluţ cultural group). The rest of the complexes date back to the Classical Medieval period (15th-16th centuries). But in the case of 15 complexes no archaeological materials were found (probably they were pits for clay exploitation), so their exact dating is impossible.

93. Biharia, jud. Bihor
Punct: Câmpia Șoimului – Sit II

Tip de sit: 111 (locuire), 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 322 (epoca romană târzie), 431 (epocă medievale timpurie).
Colectiv: Fechete-Porsztner Kitti – responsabil științific; Doru Marta, Katócz Zoltán, Gruia Fazecaș (MTC Oradea), Andreea Pușcaș (Univ. Oradea)
Autorizație nr. 12/17.01.2024
Finanțare: SC DUMEXIM SRL; Consorizo Stabile EBG Group
Perioada desfășurării cercetării: ian. – febr. 2024

Cercetarea arheologică preventivă a sitului de la Biharia „*Sit II* Km. 1+425 – 1+500" (Câmpia Șoimului) a fost realizată ca urmare a diagnosticului arheologic pentru proiectul de construire a drumului de legătură *„Creșterea accesibilității pe drumurile județene în zona Metropolitană Oradea – lot 3. Centura ocolitoare a localității Biharia km 0+000 – 5+601*". Situl se află pe latura sud-estică a comunei Biharia, de partea stângă a pârâului Ceșmeu.

Pe întreaga suprafață cercetată, straturile de sol au avut aceleaşi caracteristici. Cercetările arheologice preventive au avut următoarele niveluri stratigrafice: 0 - 0,20 – 0,30 m, partea superioară a întregii suprafeţe a conţinut un sol vegetal/arătură, de culoare brună cenușie; 0,30 - 0,60 m, strat de pământ negru cenușiu, compact, foarte slab pigmentat; 0,60-1,00 m, lut galben nisipos, steril din punct de vedere arheologic.

În urma efectuării cercetărilor arheologice preventive au fost descoperite 13 complexe arheologice. Dintre cele 13 complexe apărute în urma săpăturilor arheologice, 3 provin din epoca bronzului târziu, 1 din perioada secolelor II-IV și 4 din perioada secolelor VIII-IX. Aceste complexe au fost mai degrabă gropi menajare și de provizii de diferite dimensiuni, din care au apărut cantități mici de ceramică și oase de animale. Din 5 complexe nu au provenit materiale arheologice, datarea lor cu exactitate fiind astfel imposibilă.

Pe baza cercetării materialelor arheologice descoperite putem delimita trei perioade arheologice diferite. Prima dintre ele ar putea fi atribuită epocii bronzului târziu, apoi secolele II-IV și secolele VIII-IX. Materiale ceramice din epoca bronzului târziu au fost modelate cu mâna, din pastă fină, având culoare gri-maronie sau gri închis. Ceramica din secolele II-IV a fost relativ puțină, constând în fragmente de culoare gri, lucrate la roată, degresate cu nisip fin. Fragmentele ceramice care aparțin secolelor VIII-IX au fost modelate la roată înceată, au culoare gri închis și maroniu, sunt degresate cu nisip și pietriș. Decorul este realizat prin incizare cu linii drepte sau cu linii în val. Formele sunt oale fără toartă de mai multe dimensiuni. Materialele se află depozitate în cadrul Muzeul Țării Crișurilor, Oradea.

Abstract

The preventive archaeological research of the site at Biharia „Site II Km. 1+425 – 1+500" (Câmpia Șoimului) was carried out following the archaeological diagnosis for the project of constructing the connection road „Increasing

accessibility on county roads in the Oradea Metropolitan Area – Lot 3. The Biharia bypass ring road Km. 0+000 – 5+601." The site is located on the southeastern side of the Biharia commune, on the left side of the Ceșmeu stream. As a result of the preventive archaeological research, 13 archaeological objects were discovered. Of the 13 objects found following the archaeological excavations, 3 date back to the late Bronze Age, 1 to the 2nd-4th centuries, and 4 to the 8th-9th centuries. These complexes were primarily household and supply pits of various sizes, from which small quantities of pottery and animal bones were recovered. From 5 archaeological complexes, no archaeological materials were found, making it impossible to date them accurately.

94. Biharia, com. Biharia, jud. Bihor
Punct: Râtul Ceșmeului – Sit III

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă); 114 (aşezare rurală).
Încadrare cronologică: 113 (neolitic târziu)
Autorizație nr. 22 / 22.01.2024
Colectiv: Gruia Fazecaș – responsabil de șantier; Katócz Zoltán, Fechete-Porsztner Kitti, Doru Marta, (MTC Oradea); Florin Gogâltan (IA Cluj-Napoca) Miruna Ana Oana (UBB Cluj-Napoca), Andreea Pușcaș (Univ. Oradea)
Finanțator: SC. Dumexim SRL; Consorizo Stabile EBG Group
Perioada desfășurării cercetării: 24.01 – 05.04.2024

În cadrul proiectului investițional „*Creșterea accesibilității pe drumurile județene în Zona Metropolitană Oradea – Lot 3 – Drum de legătură Biharia-Paleu*", în teritoriul administrativ al comunei Biharia, între Km 1+625 – 2+400, s-au efectuat cercetări arheologice preventive exhaustive în situl arheologic denumit convențional *Râtul Ceșmeului* (Sit.III), potrivit autorizației de săpătură cu nr. 22 / 22.01.2024. Suprafața totală ocupată de lucrările proiectate este de ± 19.827 mp, însă în timpul cercetărilor arheologice s-a decapat o suprafață ceva mai mare, de 19.930 mp.

S-a deschis o singură suprafață de cercetare, care însă a fost împărțită în două părți de Pârâul Ceșmeu. Este de remarcat faptul că stratul de depuneri / strat de cultură în unele cazuri atingea grosimea de 2,10 m. În timpul cercetărilor arheologice s-a realizat un singur nivel de decapare, care a permis o situație stratigrafică clară pentru delimitarea și conturarea complexelor arheologice. Au fost cercetate și documentate în total 19 complexe arheologice (gropi menajere, gropi de provizii; locuințe semi-îngropate) de epoca neolitică târzie, potrivit cantității însemnate de materiale ceramice specifice perioadei, din care putem remarca câteva fragmente ceramice pictate. În cazul a trei complexe arheologice (Cx.11, Cx.14, Cx.15), umplutura acestora nu s-a putut goli în întregime, deoarece prezența apei freatice a făcut imposibilă atingerea fundului complexelor conturate. Complexele Cx.1–2, Cx.3, Cx.4, Cx.8 și Cx.15 au fost gropi menajere. Complexele Cx.5, Cx.6, Cx.7 și Cx.9 și Cx.11 probabil au servit ca gropi pentru exploatarea lutului, ulterior devenind gropi menajere, în timp ce complexele Cx.10; Cx.12, Cx.13, Cx.14, Cx.16, Cx.17, Cx.18 și Cx.19 cel mai probabil au fost locuințe semi-adâncite în pământ, cu toate că în timpul săpăturilor arheologice nu am identificat gropi de stâlpi pentru susținerea acoperișului.

Abstract

The archaeological site of Biharia – *Ceșmeu Pasture (Site.III)* is divided into two parts by the stream with the same name, where an area of 19.930 sq.m. was excavated in January-April 2024. During the rescue excavations 19 archaeological complexes were identified, (pits for the exploitation of clay, domestic pits, a well) dating back to the Late Neolithic, according to the black-painted ceramic fragments.

95. Biharia, com. Biharia, jud. Bihor
Punct: Fostul CAP – Sit IV

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă); 114 (aşezare rurală).
Încadrare cronologică: 113 (neolitic târziu); 322 (Epoca romană târzie).
Autorizație nr. 11/17.01.2024
Colectiv: Katócz Zoltán – responsabil de șantier; Fechete-Porsztner Kitti, Doru Marta, Gruia Fazecaş (MTC Oradea); Miruna Ana Oana (UBB Cluj-Napoca), Andreea Pușcaș (Univ. Oradea)
Finanțator: SC. Dumexim SRL; Consorizo Stabile EBG Group
Perioada desfășurării cercetării: 24.01. – 20.03.2024

În cadrul proiectului investițional „*Creșterea accesibilității pe drumurile județene în Zona Metropolitană Oradea – Lot 3 – Drum de legătură Biharia-Paleu*", la inițierea Consiliul Județean Bihor, s-a realizat un diagnostic arheologic intruziv în perioada 24 octombrie – 21 noiembrie 2023, conform autorizației 645/23.10.2023, în urma căreia au fost identificate șase situri arheologice. În teritoriul administrativ al comunei Biharia, între Km 0+101,1 – 0+215,1, s-au efectuat cercetările arheologice preventive exhaustive în situl arheologic denumit convențional *Fostul CAP* (Sit.IV), potrivit autorizației de săpătură cu nr. 11 / 17.01.2024. Suprafața totală ocupată de lucrările proiectate este de ±2400 mp, însă în timpul cercetărilor arheologice s-a decapat o suprafață ceva mai mare, de 2522,6 mp.

Din cauza faptului că stratul vegetal avea o grosime de cca. 40 cm, sub care a apărut imediat lutul steril din punct de vedere arheologic de culoare maroniu-gălbui mai închis la culoare, s-a realizat un singur nivel de decapare. Au fost cercetate și documentate în total 21 complexe arheologice (gropi pentru exploatarea lutului, gropi menajere, o fântână), majoritatea fiind de epoca romană, din secolele II–III. d.Hr., și un complex arheologic (Cx.16), în care au fost descoperite materiale ceramice neolitice târzii, din care putem remarca câteva fragmente ceramice pictate, specifice culturii *Pișcolt.* În cazul a trei complexe arheologice (Cx.8; Cx.9; Cx.10), umplutura acestora nu s-a putut golit în întregime, deoarece prezența apei freatice a făcut imposibilă atingerea fundului gropilor. Complexele Cx.8 și Cx.10 au servit ca gropi pentru exploatarea lutului, în timp ce complexul Cx.9 a fost cel mai probabil o fântână.

Abstract

The archaeological site of Biharia – *Old APC (Site. IV)* is located on the left (southern) bank of the Cesmeu stream, where an area of 2522,6 sq.m. was excavated in January-March 2024. During the rescue excavations 21 archaeological complexes were identified, (pits for the exploitation of clay, domestic pits, a well) dating back to the Roman Age, from the II-III centuries AD, and another object (Cx.16), in which were discovered (late) Neolithic pottery fragments materials, with traces of painting, specific to the Piscolt culture

96. București
Punct: str. General Budișteanu nr. 4 - Biserica Manea Brutaru

Tip de sit: 133 - biserică 21 **-** necropolă
Încadrare cronologică: 432 (Epoca medievală târzie); 5 (Epocă modernă)
Cod RAN: 179132.168; **Cod LMI**: B-II-m-A-18236
Autorizație: 63/30.03.2022
Colectiv: Theodor Ignat – responsabil de șantier; Diana Sonu, Ioana Manea, Vlad Bîndea (MMB).
Perioada desfășurării cercetării: iulie 2023, 14.08 – 4.12.2024

În perioada iulie 2023, august 2024 – decembrie 2024 au avut loc săpături arheologice preventive în exteriorul bisericii Sf. Nicolae „Manea Brutaru", de-a lungul pridvorului (latura de vest) și a zidului perimetral pe latura de sud.

Pe strada General Budișteanu la nr. 4, lângă intersecția dintre Calea Griviței cu prelungirea Bd. Dacia și strada Mircea Vulcănescu, se află Biserica „Sf. Nicolae" Manea Brutaru, monument înscris în Lista Monumentelor Istorice din 2015 la poziția 515 cod B-II-m-A-18236 (1787).

Conform informațiilor pe care le avem până la acest moment știm că istoria bisericii începe în a doua jumătate a sec al XVIII-lea, mai exact în anul 1777, când trei negustori Gheorghe, Ioan și Manea[1] din mahalaua Popa Radu ridică o biserică din lemn. La numai 10 ani distanță, se ridică o nouă biserică, de data această din cărămidă, lucru aflat din pisania bisericii. Cutremurul din anul 1838 a zdruncinat biserica, ambele turle s-au dărâmat, dar s-a refăcut doar cea de deasupra nasolului. În anul 1858 a fost realizate noi reparații, refăcându-se și catapeteasma, adusă de la metohul Arhiepiscopiei Râmnicului, iar în 1898, s-a realizat o nouă pictură în ulei.

Obiectivele principale

Obiectivele cercetării au fost verificarea stratigrafie și a complexelor arheologice. Un alt obiectiv a fost verificarea informației conform căreia, înainte de ridicarea prezentei biserici, pe locul său fusese o biserică de lemn. De asemenea, ne-am propus verificarea existenței fundației turnului de acces în clopotniță, azi dispărut.

Metodologie

În august 2020 au debutat cercetările premergătoare proiectului de consolidare al bisericii, într-o primă etapă având ca scop subzidirea fundației, astfel că s-a decis verificarea stratigrafiei prin realizarea unor sondaje, iar în final s-a hotărât ca săpătura să se realizeze în suprafață pentru zona naosului, pronaosului și pridvorului. Aria bisericii (141 m^2) a fost împărțită în carouri pentru a facilita recoltarea materialului arheologic.

În cea de a doua etapă (2022), cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în exteriorul bisericii, perimetral, pe o lățime de 1,5 - 2 m. Suprafața din exteriorul bisericii afectată de lucrările de consolidare este de circa 140 m^2. Au fost trasate până la acest moment două secțiuni, urmând excavarea celorlalte două de pe latura de N și V. Secțiunea S1 de-a lungul zidului de N al bisericii, până la

1 FLORESCU 1935, p. 23.

absida de N a naosului, pe o lungime de 19,27 m și o lățime de 2/2,80 m, iar secțiunea S2 la E de absida altarului, pe o lungime de 4,70 m și o lățime de 2,20/4 m.

În ultima etapă (2023-2024), cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în exteriorul bisericii, pe o lățime de 1,1 – 2 m, în funcție de zonă. Au fost trasate patru secțiuni mergând din fața pridvorului (vest), pe latura de sud spre altar (est). În total au fost cercetați 62 m^2.

Rezultatele săpăturilor arheologice preventive

În prima etapă a cercetării din interiorul bisericii au fost identificate și excavate 117 morminte și 34 de reînhumări. Pe lângă complexele funerare au mai fost descoperite trei cripte, hornul unui sobe dezafectate, gropile în care au fost sprijinite schelele utilizate la zidire și realizarea frescei originale, o lespede cu inscripție amplasată în poziție secundară la nivelul vechiului paviment din cărămidă al bisericii, un trotuar care a fost dezafectat la momentul construirii pridvorului și o piatră de moară sub treptele căii de acces originală, din exterior în pronaos.

În cea de-a doua etapă de cercetare (2022) ce s-a desfășurat în exteriorul bisericii au fost identificate și excavate un număr de 79 de morminte și 22 de reînhumări. Pe lângă complexele funerare au mai fost identificate trei ziduri în partea de sud a bisericii, având orientare E-V, iar pe latura nordică a zidului bisericii a fost descoperită fundația turnului care permitea accesul în turla clopotniță a bisericii. Fundația aceasta a fost întrețesută cu fundația lăcașului.

În ultima etapă de cercetare (2023-2024) desfășurată pe latura de sud și în fața pridvorului s-au descoperit 78 de morminte și 28 de reînhumări. De menționat este mormântul M 232 care a beneficiat de un zid de împrejmuire, realizat din cărămidă prinsă cu mortar. Construcția dreptunghiulară a fost surprinsă pe jumătatea sa lungă și era orientată E-V paralelă cu zidul Z3 al bisericii.

În general, mormintele descoperite au avut un inventar compus din monede turcești, rusești și românești din timpul regatului. Pe lângă acestea au fost descoperite și elemente de port și podoabă (cercei, butoni, nasturi, bumbi, ace de păr, inele, brățări). În cadrul mormântului M 232 a fost descoperit un vas ceramic, spart din vechime depus mai sus de craniul decedatului, în afara sicriului, dar în groapa mormântului.

Astfel, în perioada 2020-2024 au fost cercetați 202 m^2, în care au fost descoperite 274 de morminte și 84 de reînhumări. Mormintele suprapuse de biserică și cercetate în prima etapă corespund intervalului cronologic cuprins între ctitorirea primei biserici din lemn în anul 1777 și ctitorirea celei de-a doua biserici, cea din cărămidă, în anul 1787. În exteriorul bisericii, conform descoperirilor numismatice, înmormântările au continuat cel puțin până în anul 1868, chiar dacă Alexandrul Ioan Cuza promulgase „Legea înmormântărilor” în 1864.

Abstract

Archaeological research carried out between 2020-2024 inside an outside the church of St. Nicholas Manea Brutaru in Bucharest led to the discovery of 274 graves and other 84 re-burials. The church dating from the second half of the 18th century overlaps a necropolis with at least 4 phases in which most of the 274 graves had funeral inventory. Apart from these, other archaeological complexes were uncovered, the most significant being the foundation of the bell tower discovered on the north side of the church.

Bibliografie:

FLORESCU 1935 – Florescu George D., *Din vechiul București,* Editura, 1935.

GIURESCU 1966 – Giurescu Constantin C., *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre,* București, 1966.

STOICA *et alii* 2000 – Stoica Lucia *et alii, Atlas-Ghid. Istoria și arhitectura locașurilor de cult din București,* București, 2000.

Illustrations list:

Fig. 1. Plan of graves and reburials discovered in 2023-2024.
Fig. 2. Plan of archeological discoveries inside and outside Manea Brutaru.

Fig. 1. Planul mormintelor și reînhumărilor descoperite în 2023-2024

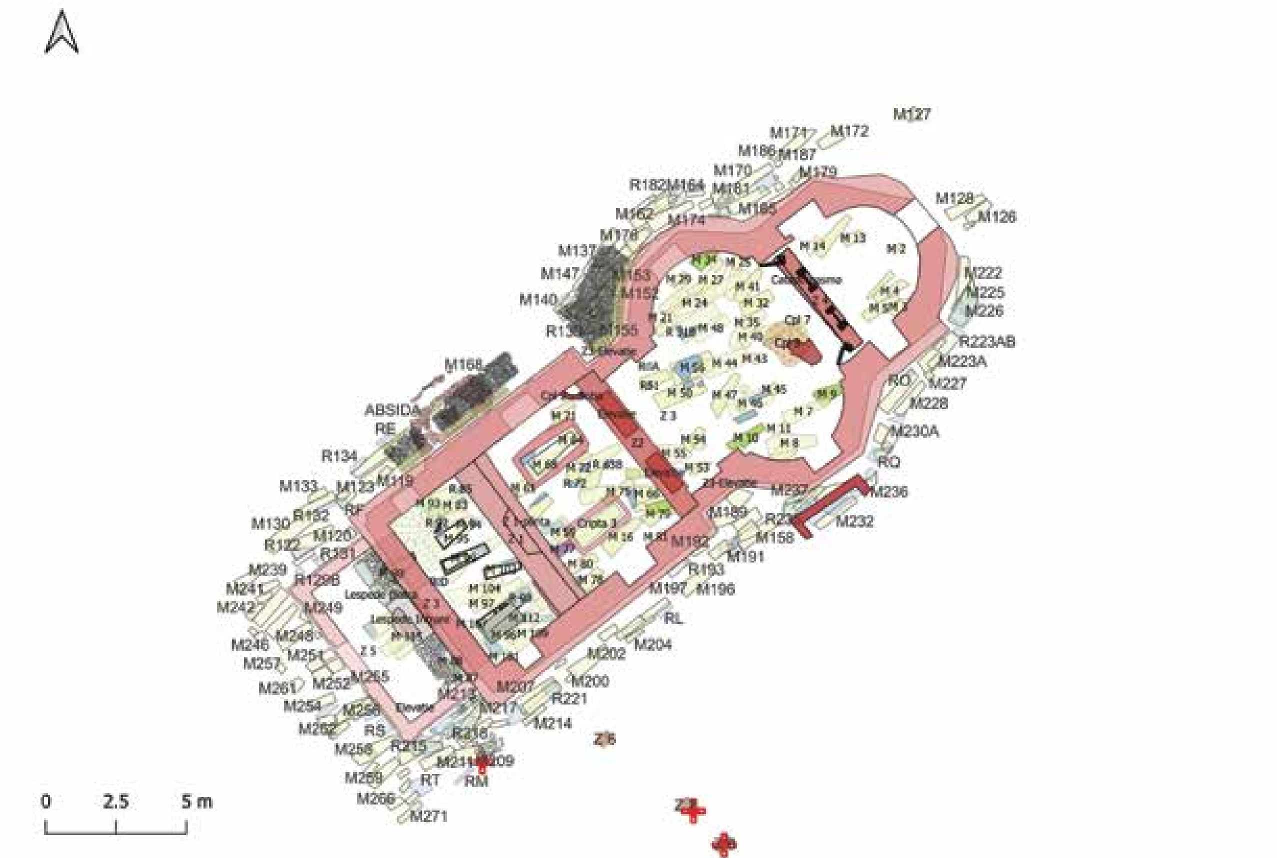

Fig. 2. Planul descoperirilor din interiorul și exteriorul Bisericii Manea Brutaru 2020-2024

97. București
Punct: Biserica Mavrogheni „Izvorul Tămăduirii”

Tip de sit: 13 (structură de cult), 133 (biserică), 21(necropolă)
Încadrare cronologică: 432 (Epoca medievală târzie); 5 (Epocă modernă)
Cod RAN: 179132.189; **Cod LMI**: B-II-m-B-19231
Autorizație nr. 36/06.02.2024
Colectiv: Theodor Ignat – responsabil de șantier; Ioana Manea, Adelina Darie, Vlad Bîndea, Radu Nicolae, Diana Sonu (MMB)
Perioada desfășurării cercetării: 23.06 - 17.07.2023; 26.02 – 30.03.2024

Domnitorul Nicolae Petru Mavrogheni (1786-1790) a ctitorit, în afara orașului, la capul Podului Mogoșoaiei (actuala Calea Victoriei), pe o suprafață de 16 hectare, un complex de clădiri. Din aceste ctitorii s-a păstrat una singură, biserica construită în cursul anului 1787 având hramul „Izvorul Tămăduiri”. Lăcașul de cult a fost grav afectat de cutremurul din 1838, fiind reconstruit pe aceleași temelii în 1847[1].

În 1895, pe latura de est a parcelei care se întindea până la șoseaua Kiseleff, a fost ridicată Școala primară „Mavrogheni”[2], în prezent școala Gimnazială „I. H. Rădulescu”. Intervențiile care au avut loc în perioada comunistă când pe locul unei încăperi mai vechi a fost construită o sală de sport care a suprapus parțial cimitirul din jurul lăcașului de cult care a funcționat cel mai probabil de la sfârșitul secolului XVIII și până la începutul secolului XX.

În 2018 au avut loc primele cercetări cu caracter de salvare în perimetrul sitului și au fost identificate 95 de morminte în incinta Școlii Generale nr. 11, aflată în spatele altarului Bisericii.

Obiectivul principal al săpăturilor a fost identificarea limitei nordice, vestice și sudice a cimitirului. Această nouă cercetare a fost necesară întrucât scheletele cercetate în campania din 2018 în incinta Școlii nr. 11 au fost deja analizate antropologic, iar cercetarea integrală a cimitirului oferă acum posibilitatea publicării rezultatelor.

Metodologia de cercetare pentru suprafața afectată de proiect, 396 mp, a constat în săpătură de tip *open area*. Săpătura s-a realizat în cea mai mare parte mecanizat și apoi manual în zona obiectivelor arheologice descoperite. În anul 2023 s-a deschis **Secțiune IV** (58 mp) amplasată la limita nord-estică a proprietății bisericii. În anul 2024 s-au deschis alte patru secțiuni ca urmare al proiectului de foraje și instalare a unor pompe de căldură care deservesc viitorul *Centru integrat de Recuperare a Copiilor cu Sindrom Down și Autism* astfel că **Secțiunea V** (82 mp) se afla la nord de biserică, acoperind aria dintre biserică, casa parohială și *Centrul integrat de Recuperare a Copiilor cu Sindrom Down și Autism*; **Secțiunea VI** (115 mp) se află la sud de biserică, acoperind aria dintre Biserică, noua clădire a lumânărarului și Școala nr 11. **Secțiunea VII** (28 mp) este reprezentată de un șanț cu pe lățime cuprinsă între 0.8 m și 2,2 m, ce face legătura dintre secțiune VII și fosta săpătură (Secțiunea 1) arheologică realizată cu ocazia construirii *Centrului integrat de Recuperare a Copiilor cu Sindrom Down și Autism*. **Secțiunile S VIII** (42 mp) și **S IX** (71 mp) sunt amplasate în fața bisericii, dincolo de drumul de acces, în părculețele din fața grădiniței. Datele au fost înregistrate pe fișe tip (fișă de secțiune, fișă de complex). Controlul spațial și altimetric al săpăturii s-a făcut prin intermediul măsurătorilor cu o stație totală Leica TS06 plusR.

Rezultatele săpăturilor arheologice preventive

Secțiune IV: Au fost identificate nouă morminte (M102 – M 110) ce conțineau indivizi (trei adulți, patru subadulți și doi nedeterminați) depuși în poziția decubit dorsal cu orientarea est-vest. Toate mormintele aveau inventar funerar. Mormintele M 103 – M 110, identificate în secțiunea IV nu aparțin cimitirului ce a funcționat în jurul bisericii identificat pe planul Papazoglu (1871). Încadrăm aceste înmormântări în tiparul înmormântărilor din curtea Bisericii, ca morminte distincte, individuale și nu ca parte a unui spațiu funerar precum cimitirul.

Secțiune V: Au fost descoperite mai multe structuri de zid, o criptă, două gropi moderne, un mormânt și un schelet de câine depus la baza unui copac. Cele patru ziduri descoperite (Z1-Z4) fac parte din fosta casa parohială ridicată anterior anului 1895 (clădirea apare pe planul Bucureștiului de la 1895-1896), dar ulterior anului 1852 (planul Borroczyn). Mormântul M 111 conține un individ adult, depus în poziția decubit dorsal într-un sicriu din lemn decorat cu elemente din tablă de bronz. Inventarul găsit era compus dintr-un inel și elemente de decor textil.

Stratigrafie generală:
- US 1001 Strat de umplutură 0-0,25 m;
- US 1002 Strat de pământ gri cu puține fragmente de cărămidă -0,25 -0,61 m;
- US 1003 Steril arheologic -0,61 m.

Secțiunea VI: Au fost identificate mai multe structuri de zid, parte dintr-o clădire modernă, un soclu pentru o cruce, 10 morminte (M 112 – M 121), o reînhumare și două alei din cărămidă. Toți indivizii descoperiți (șapte adulți și trei subadulți) erau depuși în poziția decubit dorsal, cu orientarea est-vest și cu inventar funerar.

Zidul 5 a fost identificat ca aparținând sistemului de împrejmuire a curții Bisericii la începutul secolului XX. Traseul zidului s-a suprapus cu cel prezent pe planul Bucureștiului de la 1911.

Stratigrafie generală (profilul de nord):
- US 1004 Nivelul vegetal 0 -0,05 m;
- US 1005 Nivel de pământ brun, friabil 0,05 -0,53 m;
- US 1006 Nivel realizat dintr-un start subțire de cărămidă pisată/arsură -0,53 -0,57 m;
- US 1002 Strat de pământ gri cu puține fragmente de cărămidă -0,57 -1,10 m;
- US 1003 Steril arheologic -1,10 – 1,20 m.

Secțiunea VII: Este reprezentată de un șanț ce trece prin fața altarului bisericii. Au fost descoperite 14 morminte (M 122 - M 135) și trei reînhumări. Indivizii erau cel mai adesea adulți (12 morminte), depuși în poziția decubit dorsal, fără inventar funerar (11 morminte), cu orientare est-vest.

1 GIURESCU 1962, p. 377.
2 MUCENIC 2006, p. 269.

Stratigrafie generală (profilul de nord-vest):
- US 1004 nivelul vegetal 0 -0,10 m;
- US 1005 nivel de pământ brun, friabil 0,10 -0,20 m;
- US 1002 Strat de pământ gri cu puține fragmente de cărămidă -0,20-1,10 m;
- US 1003 Steril arheologic -1,10 – 1,17 m.

Secțiunea VIII: Au fost dezvelite: un mormânt (M 136), o clădire ce poate reprezenta un beci și un rest dintr-o podea. Mormântul conține un individ adult, depus într-un sicriu de lemn decorat cu elemente din tablă de bronz. A avut un inventar bogat – o un inel, nasturi, un pieptăn, o foarfecă, resturi de la o tunică din mătase și un acoperământ de cap.

Stratigrafie generală (profilul de nord-vest):
- US 1004 nivelul vegetal 0-0,20 m;
- US 1002 Strat de pământ gri cu puține fragmente de cărămidă -0,20-1,20 m;
- US 1003 Steril arheologic -1,20 – 1,27 m.

Secțiunea IX: Au fost dezvelite: un mormânt (M 137), mai multe ziduri (Z6-Z12) și o structură dezafectată ce reprezintă o fântână. Mormântul a fost descoperit la o adâncime de -2 m și conținea un sicriu din zic, decorat cu elemente geometrice, îngeri și capete de mort. Aria mormântului era delimitată de un zid de împrejmuire (Z 12) descoperit la aprox. 0,30 m față de nivelul actual de călcare.

Stratigrafie generală (profilul de est):
- US 1004 Nivelul vegetal 0 -0,40 m;
- US1 007 Strat de moloz surprins în unele locuri între U.S. 1004 și U.S. 1002. Este format din fragmente de cărămidă, var și ciment;
- US 1002 Strat de pământ gri cu puține fragmente de cărămidă -0,40-1,10 m;
- US 1003 Steril arheologic -1,10 – 1,50 m.

Abstract

The archaeological research in the Mavrogheni - Izvorul Tămăduirii Church (1787) area between 2023 and 2024 led to the discovery of 36 new graves and several archaeological complexes represented by pits, brick walls, buildings and access alleys. Among all the discoveries, the tomb M 137, where a zinc coffin was found, stands out. It could be observed that in the area south of the church the graves had a rich inventory compared to those in front of the altar. Also, the northern and western boundaries of the cemetery could be clearly outlined.

Bibliografie:

GIURESCU 1962 – Giurescu, C.C., *Istoricul ctitoriilor bucureștene ale lui Nicolae vodă Mavrogheni*, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXX, 1962, p. 351-353.

MUCENIC 2006 – Mucenic, C., *Biserica „Izvorul Tămăduirii" – Mavrogheni și Casa Apelor din marginea Bucureștilor. Istoric și semnificație*, în: *Monumentul*, VII, 2006, p. 261-269.

Illustrations list:

Fig. 1. Plan of graves discovered in section S IV in 2023.
Fig. 2. Plan of archeological discoveries in sections S V–S IX in 2024.3: Zinc coffin discovered in grave M 137.

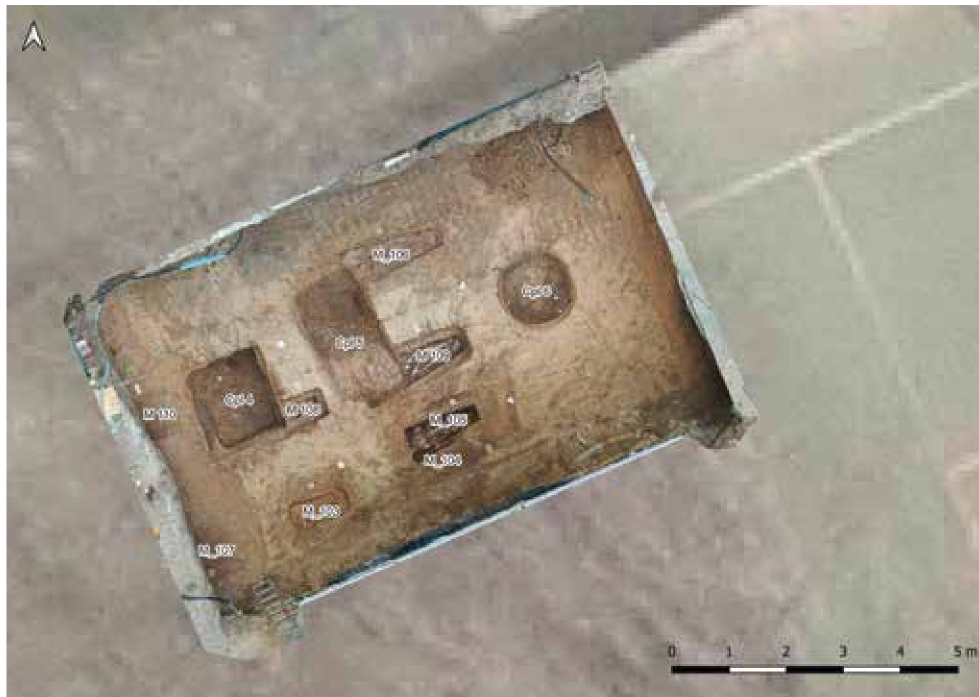

Fig. 1. Plan al mormintelor descoperite în secțiune S IV în 2023

Fig. 2. Plan al descoperirilor din secțiunile S V -S IX din 2024

Fig. 3. Sicriul din zinc descoperit în mormântul M 137

98. București, cartier Militari
Punct: Câmpul Boja

Tip de sit: 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului); 213 (La Tène târziu); 42 (epoca migrațiilor); 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 179132.29
Colectiv: Mircea Negru (UB, UC, USH) – responsabil științific; Cristian Schuster (IAB), Liviu Andrei (UB, student), Delia Tarcan (UB, masterandă), Maria Nicu (UC, studentă), Iulia Tănase (UB, studentă)
Perioada desfășurării cercetării: 1.03 – 25.04.2024

Situl arheologic București – Militari – *Câmpul Boja* se află în partea de vest a Municipiului Bucureşti, la sud de Lacul Dâmbovița, de ambele părți ale străzii Câmpul Boja. Perimetrul său se întinde de-a lungul terasei înalte a Dâmboviţei, între Canalul Roşu şi cotul pe care terasa îl face în aval către punctul Ciurel (Planșa 1: 1). Suprafaţa sa este de cca. 120.000 mp.

În anul 1922, Constantin Nicolăescu-Plopşor este cel care a furnizat primele informații despre acest sit[1]. Ele au fost completate apoi, în anul 1929, de Dinu V. Rosetti.[2] Primele săpături arheologice au fost conduse, în anul 1958, de Vlad Zirra şi Margareta Tudor[3]. Campaniile arheologice sistematice, au fost întreprinse în trei etape[4]. Începând cu anul 2004 se fac doar cercetări arheologice preventive în acest sit arheologic.

De-a lungul timpului au fost identificate şi cercetate vestigii arheologice din neolitic (cultura Boian), epoca bronzului (culturile Glina, grupul cultural Militari, cultura Tei), prima epocă a fierului, secolele IV-III şi II-I a.Chr., secolele II-IV p.Chr. (cultura Militari-Chilia), V-VII (cultura Ipoteşti-Cândeşti), IX-X (cultura Dridu) şi XVIII-XIX.

În urma cercetărilor arheologice sistematice din anii 2001-2004, situl arheologic a fost împărțit în patru sectoare: sectorul A - în partea central-vestică; sectorul B. - în partea de nord; sectorul C - în partea de est şi sectorul D - în partea de vest.

Până în prezent au fost publicate 5 cărţi, respectiv peste 40 de articole şi note în reviste de specialitate, unde au fost valorificate rezultatele cercetărilor arheologice din acest sit.[5]

***

Cercetările arheologice preventive din anul 2024 au fost efectuate ca urmare a propunerii unei investiții imobiliare pe o proprietate privată, aflată la adresa Aleea Lacul Morii, nr. 137-139 (Pl. I. 1).

Scopul cercetărilor arheologice preventive din anul 2024 a fost cercetarea de complexe arheologice în zona de vest a sitului arheologic, sectorul D. În acest sens, au fost practicate un număr de trei suprafețe. Suprafața A a avut 44,00 x 12,00 m (524 mp), Suprafața B a avut 36,00 x 8,00 m (288 mp), iar suprafața C a avut 16,00 x 3,50 m (56 mp). Martorii dintre ele au fost păstrați pentru fotografii și desene, apoi au fost demolați. În total a fost cercetată o suprafață de 868 mp, față de cea de cca. 600 mp, afectată efectiv de investiția imobiliară.

Într-o primă etapă a fost efectuată o decopertare mecanică a solului vegetal până la adâncimi de 0,40/0,60 m, în funcție de depunerile moderne. În unele zone au fost constatate mari depuneri de moloz și sol steril arheologic de culoare castanie provenite de la săparea unui canal îngropat în anii `50 ai secolului XX, respectiv gropi cu pietriș și betoane din secolul XXI.

În etapa a doua, pentru cercetarea complexelor arheologice Cx 9, Cx 10 și Cx 12, a fost prelungită spre nord suprafața A. Ulterior, pentru finalizarea cercetării complexelor Cx 10, Cx 15, a mai fost practicată o suprafaț**ă** denumită C. În această suprafață au mai fost descoperite complexele arheologice Cx 16 si Cx 17.

Cercetarea s-a încheiat în momentul în care a fost atins stratul de pământ steril din punct de vedere arheologic, care începe la adâncimi de 1,00-1,20 m, în această zonă a sitului arheologic.

În zona locuinței Cx 3, pe profilul vestic, a fost surprinsă o stratigrafie completă, relevantă pentru suprafața cercetată. Astfel, de la nivelul actual de călcare până la adâncimea de 0,20 m, a fost identificat un strat de pământ de culoare castanie deschis ce conținea obiecte din plastic, fragmente de sticlă și cărămidă, care aparțin secolului XXI. Sub acesta, de la 0,20 m la 0,40 m a fost evidențiat un strat de pământ compact, de culoare castanie deschisă, fără materiale arheologice, databil în secolul XX. Acesta este pământul scos de la amenajarea unui canal din beton armat. De la adâncimea de 0,40 m până la adâncimea de 0,69 m, a fost surprins strat de culoare cenușie deschisă. Sub acesta, de la adâncimea între 0,69 - 0,79 m este un strat cenușiu cu fragmente de chirpici, care poate fi datat în intervalul secolelor III-VI p.Chr., pe baza fragmentelor de vase ceramice ce le conține. De la adâncimea de 0,79 m la adâncimea de 0,98 m este un strat castaniu-cenușiu cu rare fragmente ceramice ce pot fi datate în epoca bronzului. Între adâncimea 0,98 m și 1,34 m a fost descoperit un strat de culoare castanie, steril din punct de vedere arheologic.

În unele zone stratul din secolul XXI poate lipsi, dar se păstrează stratul din secolul XX, cu excepția profilului C, unde primul strat este cel vegetal.

Complexele arheologice

În cursul săpăturilor arheologice au fost cercetate complexe arheologice din secolul al III-lea p.Chr., secolele VI-VII, respectiv secolele XX-XXI (Pl. I. 2). De asemenea, au mai fost descoperite materiale arheologice din epoca bronzului și a doua epocă a fierului.

Epoca bronzului. În stratul de cultură castaniu-cenușie, situat sub cel din secolele III-VI p.Chr., au fost descoperite, sporadic, fragmente de vase ceramice, în general atipice.

Unele dintre acestea sunt modelate din pastă grosieră cu nisip și pietricele și aparțin epocii bronzului (cultura Tei).

Secolele III-II a.Chr. Alte fragmente ceramica din vase modelate cu mâna din pastă grosieră moale, fără degresanți vizibili, prezintă butoni specifici secolelor III-III a.Chr.

1 NICOLĂESCU-PLOPȘOR 1922, p. 54.
2 ROSETTI 1929, p. 7.
3 ZIRRA 1958, p. 1.
4 Responsabili științifici de şantier: Dr. Vlad Zirra (1958, 1960-1961); Dr. Mioara Turcu (Zgîbea), (1978-1979; 1981-1985) şi conf. univ. dr. Mircea Negru (1994, 1996-1999, 2001-2024).
5 NEGRU, BĂDESCU, CUCULEA-SANDU 2009; SCHUSTER, NEGRU 2006; NEGRU 2006; NEGRU, SCHUSTER, BĂDESCU, COMŞA, MORINTZ 2000.

Cultura Militari-Chilia

Acestei culturii îi aparțin un număr de două gropi de provizii (Cx 5 și Cx 8). Acestea pornesc de la baza nivelului atribuit secolele III-VII. În general, au o formă rotund-ovală în plan, respectiv clopot în profil.

În umplutura acestor gropi au fost descoperite rare fragmente de vase ceramice, modelate cu mâna sau la roata rapidă. Prima categorie este reprezentată de fragmente de oale și capace. Categoria a doua este reprezentată prin fragmente de străchini din pastă semifină, respectiv oale din pastă grosieră zgrunțuroasă, de bucătărie, de factură romană provincială, produsă însă în acest sit.

Ceramica de factură romană provincială de mai sus, din Muntenia, este un aspect particular pentru acest tip de ceramică romană, fiind doar în mod excepțional produsă în afara granițelor Imperiului Roman.

Cultura Ipotești-Cândești

Majoritatea complexelor arheologice identificate aparțin secolelor VI-VII p.Chr. Menționăm aici patru locuințe semiadâncite (Cx 3, 10, 15 și 17), patru gropi (Cx 7, 9, 12 și 16), respectiv un cuptor în aer liber (Cx 11).

Locuințele erau de formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Într-un colț era un cuptor menajer în formă de potcoavă, scobit într-un bloc de lut cruțat (Cx 3, 10 și 17). Într-un sigur caz, era o vatră de formă ovală, de mari dimensiuni (Cx 15).

În umplutura locuințelor au fost descoperite fragmente de vase ceramice modelate cu mâna sau la roată, respectiv fragmente de vălătuci și pietre de calcar, în apropierea cuptoarelor menajere și în interiorul acestora. Menționăm, de asemenea, și descoperirea unor pietre de râșnițe.

Secolele XX-XXI

Din această perioadă datează câteva structuri. În primul rând, menționăm un canal din beton armat pentru evacuarea apelor uzate (Cx 9), care aparține celei de a doua jumătăți a secolului XX.

Din primele decenii ale secolului XXI sunt două gropi cu pietriș, ce pot fi legate de construcția blocurilor din apropiere (Cx 2, Cx 6), respectiv un șanț pentru un cablu electric ce alimenta Blocul din strada Aleea Lacul Morii, nr. 131-133 (Cx 4). De asemenea, adăugăm aici și limita vestică a unei casete practicate pentru cercetarea unei locuințe în campania anului 2016 (Cx 1).

Considerații preliminare

În cursul cercetărilor arheologice preventive din anul 2024 au fost descoperite structuri arheologice din secolele III, VI-VII și XX-XXI. În strat de cultură au apărut sporadic fragmente de vase ceramice ce pot fi încadrate în epoca bronzului, respectiv în secolele III-II a.Chr.

Numărul mic al complexelor arheologice identificate în campania 2024 de la București Militari-*Câmpul Boja* este, raportat la anii anteriori și la suprafața excavată, foarte mic, ceea ce indică faptul că suprafața cercetată se află la periferia așezărilor din secolele III și VI-VII p.Chr.

Abstract

During the research, archaeological structures from the 3rd, 6th-7th and 20th-21st centuries were discovered. In the cultural layer, fragments of ceramic vessels that can be classified as Bronze Age, respectively in the 3rd-2nd centuries BC, appeared sporadically.

The small number of archaeological complexes identified in the 2024 campaign at Bucharest-Militari *Câmpul Boja* is, compared to previous years and to the excavated area, very small, which indicates that the researched area is on the periphery of settlements from the 3rd and 6th-7th centuries AD.

Bibliografie:

NICOLĂESCU-PLOPȘOR 1922 – C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Urme de noi aşezări preistorice în preajma Bucureştilor*, în: Cronica Numismatică şi Arheologică, II, 1922, p. 54.

ROSETTI 1929 – D. V. Rosetti, *Din preistoria Bucureştilor,* Cronica Numismatică şi Arheologică, no. 89-94, 1929, p. 7.

ZIRRA 1958 - V. Zirra, *Săpăturile arheologice din Bucureşti, anul 1958*, mss, p. 1.

NEGRU, SCHUSTER, MOISE 2000 – M. Negru, C. Schuster, D. Moise, *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureştilor*, Bucureşti, 2000.

SCHUSTER, NEGRU 2006 – C. Schuster, M. Negru, *Militari - Câmpul Boja. An Archaeological Site on the Territory of Bucharest. II. Pre- and Proto-Historic Settlements*, Târgovişte, 2006.

NEGRU 2006 – M. Negru, *Militari Câmpul Boja Series, III, Settlements of 2nd to 4th centuries AD*, Târgovişte, 2006.

NEGRU *et alii* 2006 – M. Negru, C. Schuster, A. Bădescu, A. Comşa, A. Morintz, *Militari Câmpul Boja, series IV, Archaeological Excavations from 2006-2007*, Târgovişte, 2006.

NEGRU, BĂDESCU, CUCULEA-SANDU 2009 – M. Negru, A. Bădescu, V. Cuculea-Sandu *Militari Câmpul Boja, Series VI, Settlements dating from 5th to 7th centuries AD (Archaeological Excavations since 1958 up to 2005)*, Bucureşti, 2009.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Location of the researched area within the Bucharest - Militari - *Câmpul Boja* archaeological site. 2. General research plan.

Pl. II. 1-2. Dwelling Cx 3 (6th century AD).

Pl. III. 1-3. Dwelling Cx 3 (6th century AD).

1

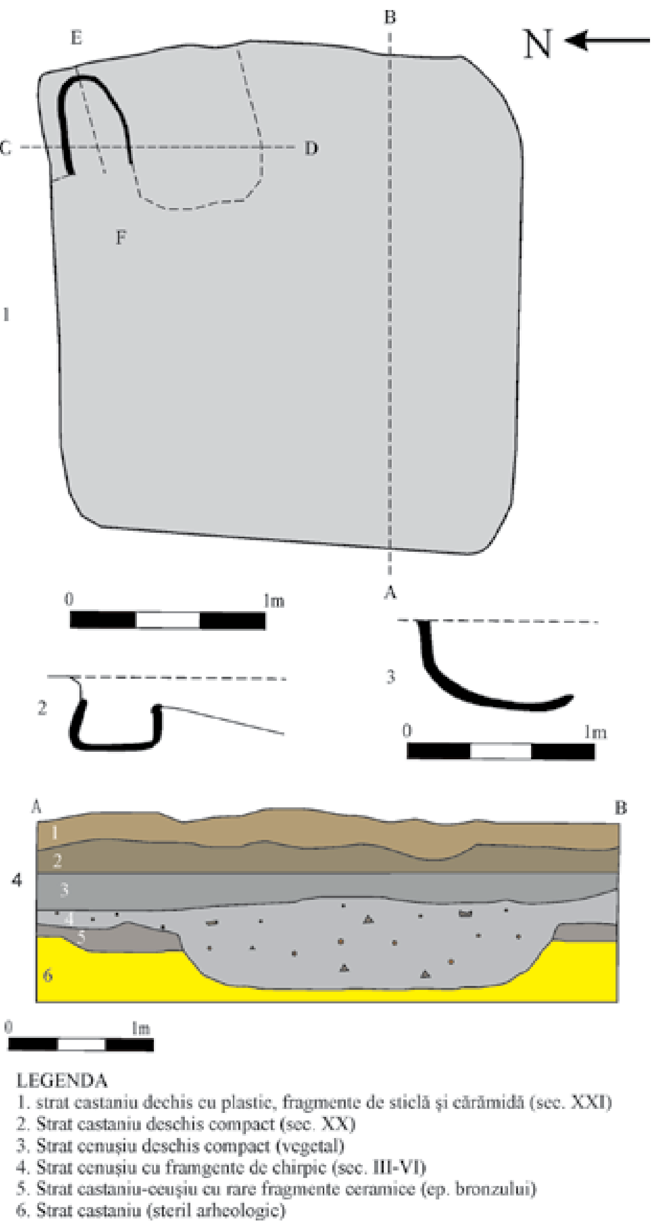
2

Pl. I. 1. Amplasamentul zonei cercetate în cadrul sitului arheologic București-Militari Câmpul Boja. 2. Planul general al cercetărilor

Pl. II. 1-2. Locuința Cx 3 (secolul VI p.Chr.)

Pl. III. 1-3. Locuința Cx 3 (secolul VI p.Chr.)

99. București
Punct: str. Şelari nr. 4

Situl arheologic Bucureşti Centrul Istoric - str. Şelari

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 222 (mormânt)

Încadrare cronologică: 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 179132.126; 179132.53 / B-II-s-A-17909

Autorizație nr. 66/22.02.2023

Colectiv: Theodor Ignat – responsabil științific; Raluca Moței, Elena Gavrilă (MMB)

Perioada desfășurării cercetării: 19.04 – 7.09.2023

În anul 2013, Muzeul Municipiului București a efectuat cercetări arheologice pe o suprafață de aproximativ 400 m², situată în partea sudică a unui teren de pe strada Șelari nr. 4, în Centrul Istoric al Bucureștiului. În anul 2023 cercetările arheologice preventive au fost reluate pe restul proprietății, acoperind o suprafață de 1266 m².

Pe acest teren, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se afla reședința doctorului Constantin Caracaș, personalitate marcantă a medicinei din Țara Românească. Reputația doctorului a făcut ca într-o perioadă, strada să fie cunoscută și sub denumirea de *„ulița lui Caracaș*". Clădirea, asemenea multor proprietăți din zona centrală a Bucureștiului, a fost afectată de marele incendiu din 23 martie 1847, izbucnit în apropiere la casele Drugănescu. Pe planul maiorului Rudolf von Borroczyn, din anul 1852, se pot observa trei corpuri de clădire: două cu deschidere la strada Șelari și una în spatele parcelei, pe toată lățimea acesteia.

Urmașii doctorului Caracaș au înființat pe acest amplasament un hotel cunoscut sub denumirea de Caracaș. Clădirile au fost refăcute în mai multe etape în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, începând cu hotelul redenumit Victoria și inaugurat la 1 decembrie 1878. Printre modificările aduse construcțiilor se numără lucrări de consolidare, tencuire, supraetajare, recompartimentare și refacere fațade. Pe acest teren se mai aflau o locuință, o serie de clădiri anexă și mai multe prăvălii, dintre care mai cunoscute în epocă erau magazinul de coloniale și drogheria Economu. În timpul cercetărilor arheologice din anul 2023 au fost descoperite numeroase recipiente și accesorii farmaceutice ce proveneau cel mai probabil de la această drogherie. O parte dintre flacoanele din sticlă și porțelan conțineau produse de lux, importate la sfârșitul secolului al XIX-lea-începutul secolului XX din Londra, Paris sau Viena. O parte din clădiri au fost demolate treptat în perioada postbelică, ultimele fiind distruse în cutremurul din anul 1977. Planurile cadastrale ulterioare anului 1985 prezintă lotul de teren ca fiind liber de construcții.

Întreaga suprafață a fost săpată mecanizat până la epuizarea stratului de moloz contemporan, depus în ultimul sfert al secolului XX, după care s-a trecut la săpătură manuală. Cercetarea a început dinspre latura nordică a terenului spre cea sudică, mai precis până la limita săpăturii din anul 2013. Au fost deschise succesiv trei secțiuni (SI, SII și SIII), orientate E-V, cu dimensiuni diferite impuse de situația din teren. După terminarea cercetării în SI (lățime de cca 3 m), suprafața a fost extinsă spre S, inițial cu cca 4 m (SII), ulterior cu alți 4 m (SIII). A patra suprafață cercetată (SIV) cu o lățime de cca 13-14 m, a fost săpată în trei etape diferite începând de la E spre V.

Cercetările arheologice au scos la lumină mai multe structuri de zid, datând din secolul al XIX-lea, dar au fost surprinse și urme ale utilizării zonei într-o perioadă anterioară. Majoritatea structurilor de zid descoperite pe această suprafață fac parte din Hotelul Caracaș / Victoria și dintr-o serie de clădiri și anexe contemporane cu acest edificiu. Au fost identificate mai multe încăperi, pivnițe şi alte anexe cu scop utilitar, aparținând hotelului Victoria, construite din cărămidă legată cu mortar de var și având fundații cu adâncimi diferite. S-au putut identifica mai multe etape constructive, diverse refaceri și recompartimentări ale spațiilor. Au fost observate inclusiv mai multe niveluri de podea, din perioade distincte, realizate din cărămidă. Accesul la nivelul subsolului se făcea printr-o scară, din care s-au păstrat câteva trepte. Din interiorul pivnițelor au fost recuperate un număr impresionant de obiecte din ceramică, sticlă, faianță, porțelan și metal, întregi și întregibile, caracteristice secolelor XVIII-XX. Dintre acestea se remarcă piesele din seturile de masă de la începutul secolului XX, cel mai probabil de la restaurantul hotelului Victoria.

De asemenea au fost descoperite un mormânt de inhumație cu un individ de sex feminin în decubit dorsal (M1) și 35 de complexe arheologice reprezentând gropi menajere, un cuptor, precum și un segment dintr-o cale de acces podită cu lemn ce permitea accesul către curtea interioară și clădirile din spatele parcelei.

Rezultatele cercetărilor arheologice completează informațiile existente în documentele și planurile cartografice referitoare la această proprietate aflată în nucleul comercial al Bucureștiul secolelor XIX-XX.

Abstract

In 2013, the Bucharest Municipality Museum conducted archaeological research on a 1,266 m² area, located on Șelari Street no. 4, in the Historical Center of Bucharest. In the first half of the 19th century, here was the residence of Dr. Constantin Caracaș, a prominent figure in Wallachian medicine. His descendants later established a hotel on the premises, initially known as Hotel Caracaș, which underwent several renovations in the late 19th century and was renamed Victoria. The site also housed a residence, annex buildings, and various shops, including the well-known Economu's colonial goods store and drugstore. Excavations uncovered multiple wall structures from the 18th–19th centuries. Most of these structures belonged to Hotel Caracaș/Victoria and its auxiliary buildings. Additionally, archaeologists uncovered a burial containing a female individual, 35 pits, an oven and a wooden-paved path leading to the courtyard and auxiliary structures.

Illustrations list:

Pl. I. General plan showing the wall structures and archaeological features uncovered during the 2023 excavations.

Pl. II. Photograph of the cellar of the main building and a drone view showing the configuration of the secondary building of Hotel Victoria.

Pl. II. Fotografie cu pivnița corpului principal și vedere din dronă cu compartimentarea corpului secundar al hotelului Victoria

Pl. I. Plan general cu structurile de zid și complexele arheologice descoperite în timpul cercetărilor arheologice din anul 2023

100. Castelu, com. Castelu, jud. Constanța
Punct: Sit 3 Castelu Est - Versantul de Vest al Dealului Agi Cabul

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)
Cod RAN: 61130.03
Autorizație nr. 502/28.11.2023
Colectiv: Constantin Aurel Mototolea – responsabil științific; Ștefan Georgescu, Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Adrian Gligor, Ana Hamat (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: 29.01 – 20.02. 2024

Obiectivul investiției este situat pe teritoriul localității Castelu, județul Constanța, localizat la Nord de DN 22C, pe versantul de Vest al Dealului Agi Cabul, amplasamentul aflându-se în zona de protecție a *„Sitului arheologic de la Castelu”*, *cod RAN 61130.03*, punct *Situl 3 Castelul Est*[1] (Pl. I) și a constat în excavarea șanțurilor pentru introducerea conductei de aducțiune Medgidia - Constanța-Sud, locația UAT Castelu, conform proiectul de investiții: „CL 36 – LOT 1: Sistemul Regional Constanța – Obiectul: Reabilitare sursă Medgidia; Aducțiune Medgidia – Gospodăria de Apă Constanța Sud”. Conducta de aducțiune Medgidia Constanta Sud, locația UAT Castelu.

Zona comunei Castelu este cunoscută în literatura de specialitate prin multe descoperiri arheologice, încadrate cronologic din preistorie și până în epocă clasică, alături de Ev Mediu timpuriu[2].

Lucrările de cercetare arheologică preventivă au constat în excavarea mecanică și manuală a suprafeței afectată de către proiect, respectiv 4800 mp, fiind cercetate și înregistrate un număr de 39 de complexe arheologice (Pl. II), cu materiale arheologice datate în principal în epoca romană (sec. II-III p.Chr.) și romano-bizantină (sec. VI p.Chr.), dar și complexe datate în epoca bronzului și un mormânt cu material scitic[3].

Într-o primă fază, decaparea suprafeței afectate de către proiect a fost realizată mecanic până la adâncimea 0,80-0,90 m, în funcție de nivelul afectat modern, după care cercetarea a continuat manual până la adâncimea medie de 1 m. În cazul celor doi tumuli cercetați a fost urmărit controlul stratigrafic, prin cruțarea unor martori în cruce, care ulterior au fost demontați.

Statigrafia sitului constă în 3 niveluri: stratul 1 – strat arabil format din pământ brun închis, afânat, având grosimea cuprinsă între 0,20-0,30 m; stratul 2 – strat format din lut brun-gălbui. Grosimea stratului este de 0,20 m; stratul 3 – strat steril format din lut galben, nisipos.

Au fost astfel evidențiate și cercetate un număr de 39 de complexe arheologice, care s-au conturat în nivelul 2, descris în stratigrafia generală. Majoritatea materialului arheologic a fost descoperit în morminte, complexele reprezentate prin șanțuri sau gropi au fost mai sărace în material arheologic.

Complexele cercetate pot fi încadrate în următoarele categorii:

- Mormânt de inhumație cu groapă simplă – au fost identificate 7 morminte de inhumație cu groapă simplă (M6, M10, M11, M15, M19, M23, M24).
- Mormânt de inhumație în groapă cu firidă – au fost identificate 9 morminte de inhumație cu groapă cu firidă (M1, M5, M7, M8, M9, M16 (Pl. IV), M20, M21(Pl. V), M22).
- Mormânt de incinerație – au fost identificate 8 morminte de incinerație [M2, M3, M4 (Pl. 3), M12, M13, M14, M17, M18].
- Șanț/limită tumul/ limita arie funerară – au fost identificate două șanțuri/limite ale tumulilor. În cazul T1, șanțul este de formă circulară în plan. Limita T2 este de formă rectangulară în plan, fiind cercetat de 3 laturi.

În concluzie, în cadrul acestei cercetări preventive au fost evidențiate și cercetate un număr de 39 de complexe arheologice, cu material arheologic datat în principal în epoca romană (sec. II-III p.Chr.), alături de complexe de epocă preistorică (3 morminte încadrate în epoca bronzului și un mormânt cu material scitic), dar și un orizont de folosire la nivelul secolului al VI p.Chr. Cele 20 de morminte (incinerație și inhumație) datate în epocă romană aparțin unei necropole tumulare a unei așezări aflate în proximitate. Mormintele au avut un inventar bogat, format din piese ceramice, piese de sticlă, obișnuita monedă cu rol de obol pentru Charon și ocazional obiecte de podoabă, într-un singur caz acestea fiind lucrate din aur. Printre cele mai importante piese descoperite aici se află un relief votiv cu Cavalerul Trac și un inel de bronz cu reprezentarea *dextrarum iunctio* (Pl. VI - IX).

Mare parte a inventarului situează orizontul funerar la nivelul secolului al II-lea, o mică parte încadrându-se și la începutul secolului următor. Alături de morminte, au mai fost cercetate și un număr de 6 șanțuri care provin de la ridicarea tumulilor și delimitarea unor arii funerare dar și un număr de gropi cu funcționalitate incertă, în majoritatea cazurilor fără inventar.

Utilizarea spațiului înaintea epocii romane ca și arie funerară este probată prin existența unui mormânt scitic, jefuit din antichitate și a mormintelor încadrate în epoca bronzului.

În urma cercetării, aria celor doi tumuli a fost documentată integral, alături de întreaga suprafață din necropolă, afectată de către conductă.

Cea mai târzie dată pentru folosirea acestui spațiu provine din complexul Cx12, o groapă de formă circulară cu pereți drepți, care avea ca inventar fragmente de amforă LR2, datate în secolul al VI. P.Chr.

Abstract

The investment objective is located on the territory of Castelu locality, Constanța county, the site being in the protection area of the “Archaeological Site of Castelu”, RAN code 61130.03, point Site 3 Castelu Est and, consisted in executing trenches for the introduction of the Medgidia-Constanța Sud pipeline, Castelu, according to the investment project: “CL 36 - LOT 1: Constanța Regional System - Object: Medgidia water supply source rehabilitation; Medgidia

1 BĂJENARU, NOPCEA, ȘOVA 2019, pp. 3-5, 8-24.
2 HARȚUCHE 1971, 247-248; IRIMIA 1973; IRIMIA 1991, p. 109-111; PANAITESCU 1980; VERTAN, CUSTUREA 1986; 298; Covacef 1975, p. 416-418;
3 MOTOTOLEA *et alii* 2023, p. 30-35.

pipeline - Constanța Sud Water Management", Castelu location.

The area of Castelu village is known in the specialized literature, because of many archaeological discoveries, chronologically framed from prehistory to the classical era, along with the Early Middle Ages.

The preventive archaeological research works consisted of mechanical and manual excavation of the area affected by the project, namely 4800 sq. m, with a number of 39 archaeological features being researched and recorded, with archaeological materials mainly dated to the Roman era (2nd-3rd century AD) and Romano-Byzantine (6th century AD), but also complexes dated to the Bronze Age and a tomb with Scythian material.

Bibliografie:

BĂJENARU, NOPCEA, ȘOVA 2019 – Băjenaru, C., Nopcea, C., Șova, Ct., *Studiu arheologie PUG. Com. Castelu, jud. Constanta*, Constanța, 2019.

COVACEF 1975 – Covacef, Z., *Contribuții privind cultul lui Hercule în Scythia Minor*, în: *Pontica*, 8, pp.399 - 428.

HARȚUCHE 1971 – Harțuche, N., *Contribuții la repertoriul arheologic al Dobrogei*, in: *Pontica*, 4, pp. 247-261.

IRIMIA 1973 – Irimia, M., *Date noi privind necropolele din Dobrogea în a doua epocă a fierului*, în: *Pontica*, 16, pp. 123-126.

IRIMIA 1991 - Irimia, M., *Noi mărturii arheologice privind a doua epocă a fierului în Dobrogea*, in: *Pontica*, 24, pp. 109-111.

MOTOTOLEA *et alii* 2024 – Mototolea, C.A., Georgescu, V.Ș., Nopcea, C., Băjenaru, Ct., Glogor, A., *Raport de cercetare arheologică preventivă pentru realizarea obiectivului: „CL 36*

1

2

Pl. I. Vedere generală cu necropola tumulară si cu cercetarea preventivă de la Castelu în 2024 (fotografie satelitară și cu drona, © autorii)

– *LOT 1: Sistemul Regional Constanța - Obiectul: Reabilitare sursă Medgidia; Aducțiune Medgidia - Gospodăria de Apă Constanța Sud", Conducta de aducțiune Medgidia Constanța Sud locația UAT Castelu, Situl arheologic CASTELU, cod RAN 61130.03, cod LMI 2015 CT-I-s-A-02616"*, Constanța, 2024.

PANAITESCU 1980 – Panaitescu, A., *Date noi privind feudalismul timpuriu în zona Castelu*, în: *Pontica*, 13, pp. 284-290.

VERTAN, CUSTUREA 1986 – Vertan, A, Custurea, G., *Descoperiri monetare în Dobrogea (VII)*, în: *Pontica*, 19, pp. 297-308.

Illustrations list:

Pl. I. General view of the burial mounds and with the preventive archaeological research at Castelu, from 2024 (satellite and drone photography, © authors)..

Pl. II. General plan of the preventive archaeological research from Castelu (© authors).

Pl. III. Details from M4/ Castelu 2024 (© authors).

Pl. IV. Details from M16/ Castelu 2024 (© authors).

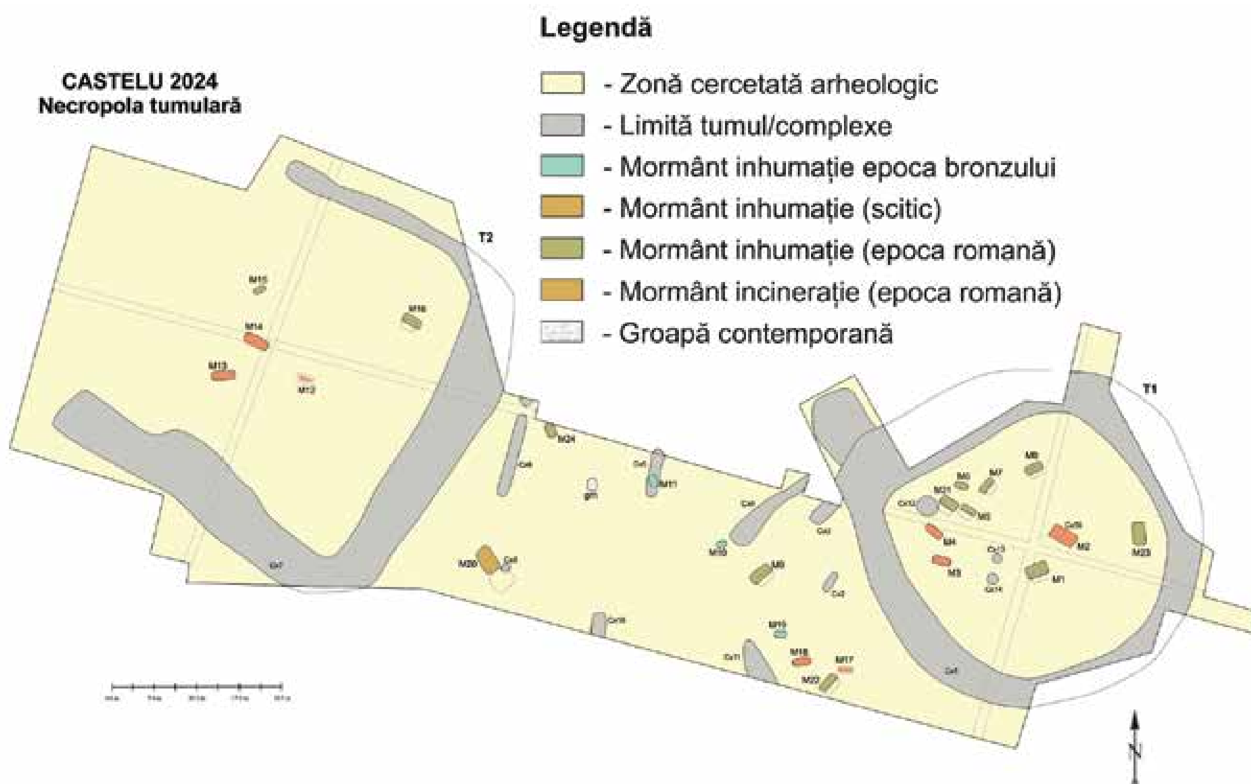
Pl. V. Details from M21/ Castelu 2024 (© authors)..

Pl. VI. Details with the ceramic vessels from the burial inventory of M5, M7 and M9/ Castelu 2024 (© authors).

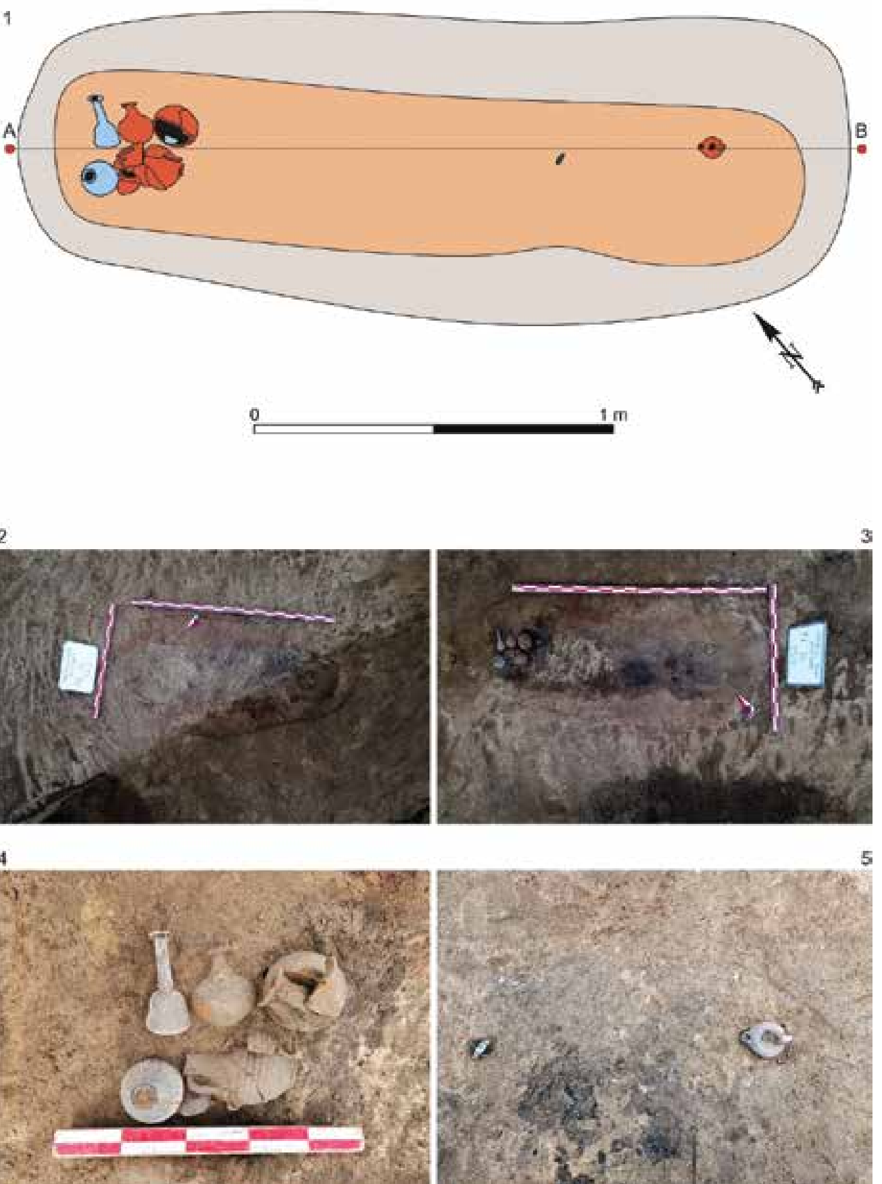
Pl. VII. Details with the ceramic lamps from the burial inventory of M3/ Castelu 2024 (© authors).

Pl. VIII. Details with the glass finds from the burial inventory of M4, M5, M7, M15 and M21/ Castelu 2024 (© authors)..

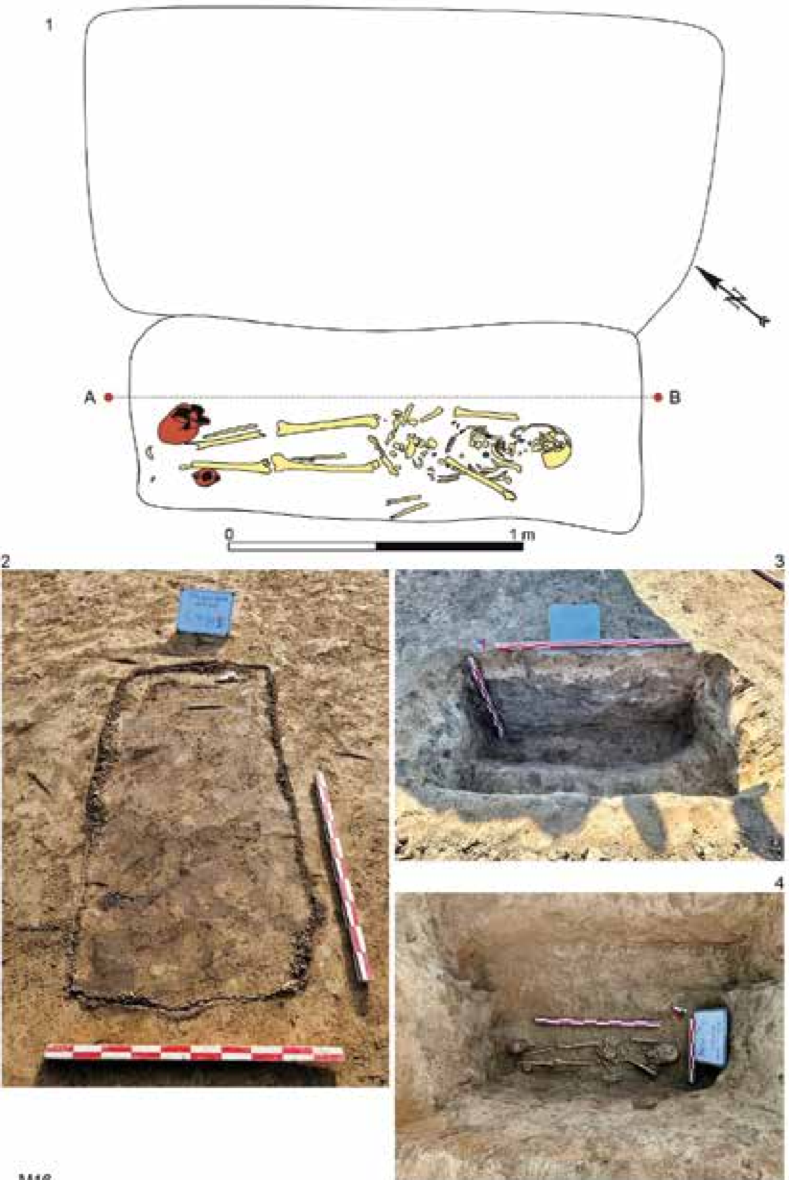
Pl. IX. Details with the metal finds from the burial inventory of M3, M16, M20 and M21/ Castelu 2024 (© authors).

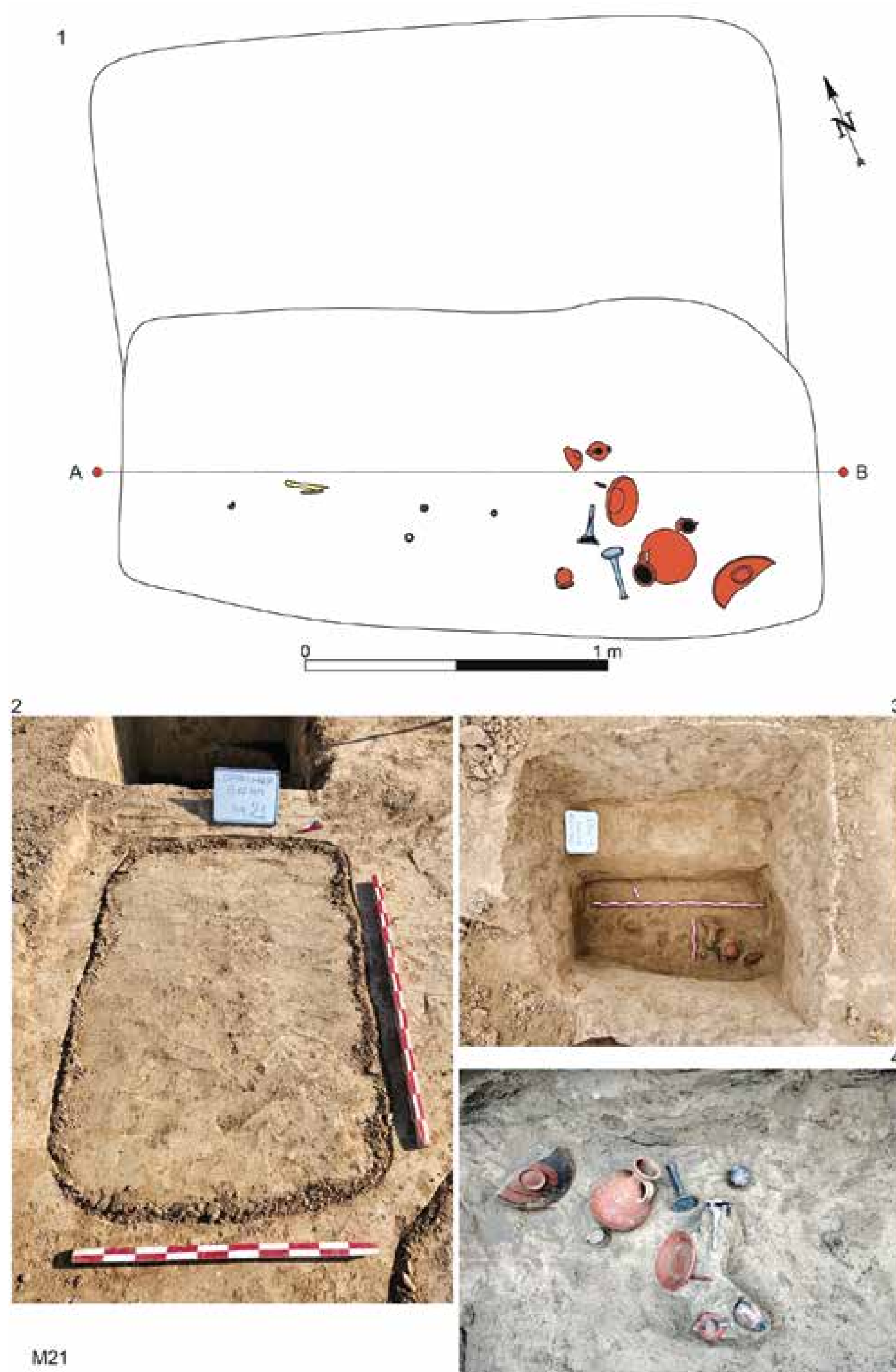
Pl. II. Plan general al cercetării preventive de la Castelul (© autorii)

Pl. III. Detalii de cercetare M4/ Castelu 2024 (© autorii)

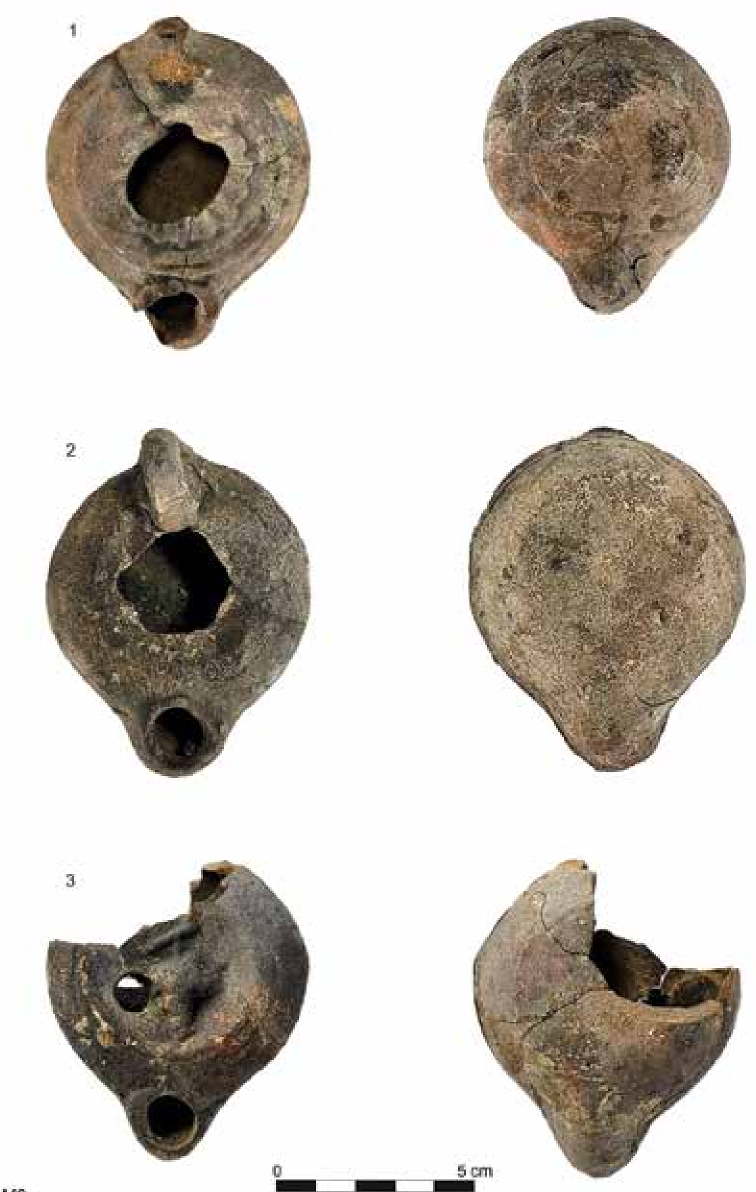
Pl. IV. Detalii de cercetare M16/ Castelu 2024 (© autorii)

Pl. V. Detalii de cercetare M21/ Castelu 2024 (© autorii)

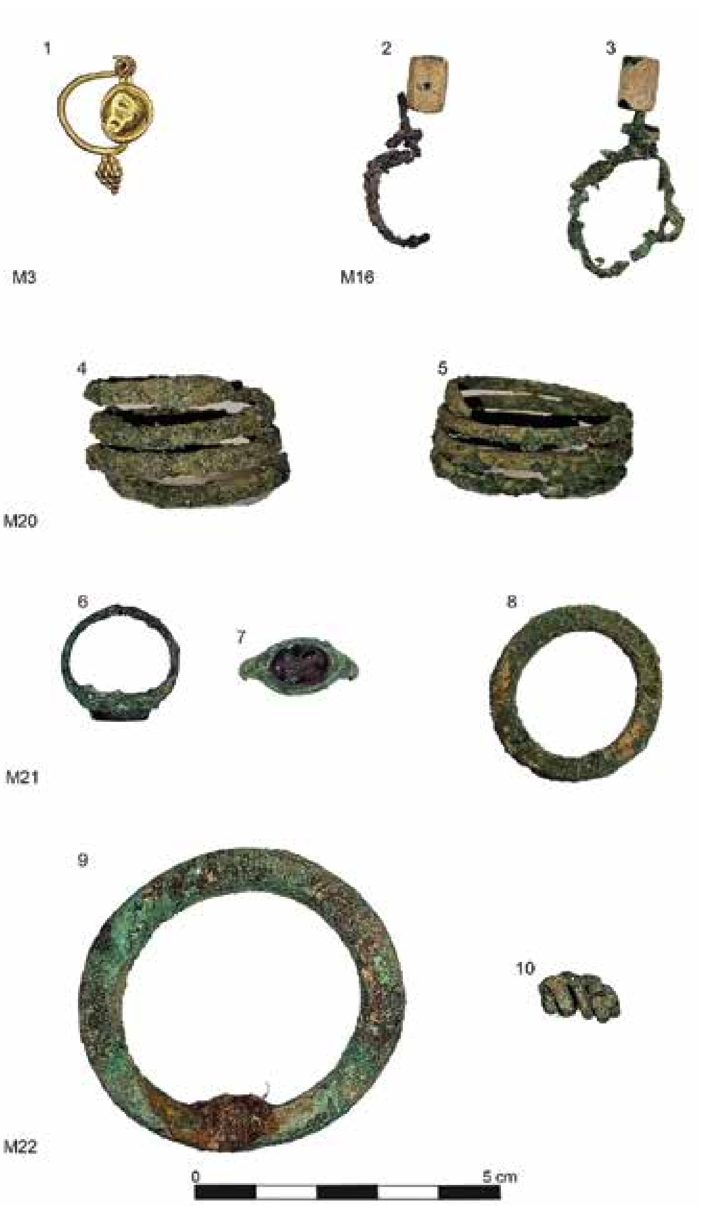
Pl. VI. Detalii cu elemente de inventar funerar ceramic din M5, M7 și M9/ Castelu 2024 (© autorii)

Pl. VII. Detalii cu elemente de inventar funerar ceramic din M3/ Castelu 2024 (© autorii)

Pl. VIII. Detalii cu elemente de inventar funerar din sticlă din M4, M5, M7, M15 și M21/ Castelu 2024 (© autorii)

Pl. IX. Detalii cu elemente de inventar funerar din metal din M3, M16, M20 și M21/ Castelu 2024 (© autorii)

101. Chirca, com.Vârteju, or. Măgurele, jud. Ilfov

Punct: Str. Sabarului nr. 16

Tip de sit: 11 (locuire civilă); 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: a doua epocă a fierului, 32 (epoca romană); 432 (epoca medievală târzie) 5 (epoca modernă)
Autorizație nr. 455/25.07.2024
Colectiv: Emil Dumitrașcu – responsabil științific; Sorin Oanță-Marghitu (MNIR)
Perioada desfășurării cercetării: 15 – 24.10.2024

În anul 2024 au fost efectuate cercetări arheologice preventive pe un teren – situat în orașul Măgurele, satul Vârteju, cătunul Chirca, Str. Sabarului nr. 16 – unde urma să se construiască o locuință unifamilială, P+1E, cu anexe (foișor și piscină) și împrejmuire. Terenul aparține sitului arheologic de la Vârteju-*Cătunul Chirca* delimitat în partea de est a localităţii, pe terasa înaltă de pe malul nordic al râului Ciorogârla, la intersecţia străzilor Unirii şi Sabarului, respectiv la vest de strada Văii şi se întinde spre lunca inundabilă dinspre sud, pe o fâşie de cca. 2 km lungime şi 100-150 m lăţime pe platoul acestei terase. În această zonă sunt cunoscute vestigii din mai multe epoci istorice, din preistorie până în epoca premodernă, documentate de-a lungul timpului prin cercetări de suprafață și săpături arheologice preventive sau sistematice (Sandu-Cuculea 2007, 302-305; 2010; Sandu 2015).

Într-o etapă preliminară a cercetării, la sfârșitul lunii iulie, s-a supravegheat acțiunea de demolare a unei case ridicate în anii 1960-1970 pe marginea terasei Ciorogârlei, restul proprietății fiind dispus într-o pantă accentuată, orientată N-S, către albia râului. Ulterior, un colectiv al MNIR a desfăşurat în perioada 15-24 octombrie 2024 cercetări arheologice preventive pe acest teren. Săpăturile s-au desfășurat atât pe marginea terasei, cât și pe panta accentuată orientată către albia Ciorogârlei. (Pl. I). În prima parte a cercetării am efectuat o secțiune arheologică (S1) pe marginea terasei, respectând poziția și dimensiunile casei care urma să fie construită. Ulterior, au fost excavate alte două secțiuni arheologice pe panta terenului (S2, S3), pe amplasamentul altor elemente ale proiectului de construire a unui foișor și a unei piscine.

Așa cum relevă secțiunea S1, partea de nord a terenului, de pe terasă, a fost afectată de construirea fostei case (nivelări, fundații), de abandonul și demolarea acesteia (depunere consistentă de moloz). Zonele de est și sud ale acestei secțiuni, aflate în exteriorul fostei case, sunt afectate de creșterea necontrolată a vegetației în urma abandonării locuirii, materializată în teren printr-o rețea densă de rădăcini de copaci care afectează terenul până la o adâncime considerabilă. Întreaga suprafață a acestei secțiuni arheologice este străbătută de ganguri de animale care conferă depunerilor arheologice un aspect coloristic pestriț.

În general, în secțiunea S1 de pe terasă am surprins următoarea succesiune stratigrafică:

(1) o depunere alb-gălbui, omogenă, siltică, grad de compactare scăzut, slab saturată;
(2) aceasta este suprapusă de o depunere de argilă de culoare galben-castanie, compactă, omogenă, permeabilă, ce conţine foarte puţini carbonaţi;
(3) la rândul ei, este suprapusă de un strat (având grosimea de 0,15-0,30 m) de culoare negru-cenușie, uneori cu o tentă brună, omogen, compact, grad de saturaţie mic. Pe alocuri, în special în zona câtorva complexe (Cx 4, Cx 9, Cx 9A), la interfața dintre acest strat și depunerea de argilă galben-castanie, exista un strat de culoare brun-cenuşiu, omogen, ce conţinea mici fragmente de chirpici și puține fragmente ceramice (cel mai relevant fiind marginea unui castron decorat cu caneluri oblice de factură Basarabi descoperit într-un astfel de context din zona Cx 4);
(4) strat vegetal;
(5) strat de pământ pestriț (cenușiu, lentile de argilă gălbuie) amestecat cu cărămizi și diverse obiecte scoase din uz aparținând fostei case.

În secțiunile S2 și S3, amplasate pe pantă, a fost surprinsă aceeași succesiune stratigrafică, cu mențiunea că terenul a fost supus unei eroziuni accentuate. În plus, săpătura arheologică a surprins o depunere naturală de pietriș (sub stratul de argilă alb-gălbuie) în care se adâncea groapa Cx 16 din S3.

Săpăturile arheologice preventive au relevat câteva momente biografice ale terenului în lunga sa durată. Au fost identificate 19 complexe arheologice datate în a doua epocă a fierului (cinci gropi), epoca romană – secolele II-III p.Chr. (o groapă), evului mediu timpuriu – secolele VI-VII p. Chr. (o groapă), evul mediu târziu/modern (secolele XVIII-XIX) (11 gropi), trecutul recent și apropiat (puțul fântânei fostei case). Sporadic, în câteva gropi din diferite epoci au fost antrenate fragmente ceramice de mici dimensiuni, de factură preistorică.

A doua epocă a fierului este reprezentată cu certitudine de patru gropi: Cx 7, Cx 9A, Cx 17 și Cx 18. Groapa Cx 8 în a cărei umplutură am descoperit doar câteva fragmente ceramice din pastă cărămizie (două dintre ele provenind din vase lucrate la roată, celelalte din vase lucrate la mână) poate fi încadrată cu rezerve în această epocă. Cele mai multe gropi, în special Cx 7 și Cx 9A, cu profilul în formă de clopot, ar fi putut îndeplini funcția de gropi de provizii, abandonate la un moment dat și astupate relativ rapid, dacă ținem seama de omogenitatea umpluturii lor. Cu ocazia umplerii, pe lângă resturi ale consumului (oase de animale), în gropi au fost aruncate bucăți de chirpici, fragmente de lutuieli (Cx 9A) și obiecte scoase din uz: o greutate de lut fragmentară (Cx 9A) și fragmente ceramice. Un caz particular îl reprezintă groapa Cx 18 din secțiunea S3. În partea de est a acestei gropi, de formă ovală în plan, a fost păstrată o treaptă pe care a fost depus cu gura în jos un vas-borcan decorat cu brâu alveolat dispus în ghirlande și patru butoni (Pl. II 2/1). În gropile din a doua epocă a fierului sunt bine reprezentate atât repertoriul de vase lucrate la roată, cât și cel de vase lucrate la mână, ambele din categoriile cenușie și cărămizie. Fragmentele ceramice lucrate la mână provin, în general, de la vase de mari dimensiuni, cu pereți groși, decorate cu brâuri în relief, uneori

dispuse în ghirlandă pe întreg corpul, adesea în combinație cu butoni. Ceramica lucrată la roată aparține unui repertoriu de vase din pastă fină, cu pereți subțiri. Prezența în repertoriul ceramic a vasului-strecurătoare, a amforei și fructierei sugerează încadrarea acestor complexe în perioada clasică a celei de-a doua epoci a fierului.

Epoca romană (secolele II-III p.Chr.) este reprezentată doar de groapa Cx 1 (Pl. II 2/2) în a cărei umplutură relativ omogenă, cu puține lentile de argilă, am descoperit, pe lângă un singur rest faunistic și câteva fragmente de chirpici (unele cu amprente de nuiele), o cantitate apreciabilă de fragmente ceramice, multe concentrându-se în partea inferioară a gropii. În repertoriul ceramic sunt bine reprezentate fragmentele din vase lucrate la mână din pastă grosieră (având ca degresanți nisip, pietricele, cioburi pisate) de culoare cărămizie sau cenușie, unele arse secundar. Acestei categorii îi aparțin și două fragmente de margine decorată cu crestături, baza unui vas-borcan, două fragmente decorate cu butoni, o margine de oală cu buza răsfrântă, marginea unui vas-borcan decorat cu un motiv în relief în formă de potcoavă. Categoria ceramicii lucrate la roată include, mai ales, fragmente din vase cu pereți subțiri. Se remarcă o toartă decorată cu două nervuri paralele dispuse longitudinal, fragmente decorate cu un șir de incizii scurte, paralele, încadrat de două linii vălurite, un fragment decorat cu buton în asociere cu două linii vălurite și un șir de incizii scurte, marginea lățită spre exterior a unui vas decorat pe umăr cu o nervură, fragmente dintr-un vas de mari dimensiuni (chiup), lustruit la exterior, cu marginea dreaptă, lățită spre exterior, un fragment dintr-un vas decorat cu o linie canelată, orizontală.

Următorul moment biografic al spațiului cercetat este reprezentat de groapa Cx 4 (Pl. II 2/3) în umplutura căreia am descoperit vălătuci întregi și fragmentari, fragmente ale unei gardine de lut, un os de animal, un fragment ceramic din pastă cenușie, fină, lucrat la roată, două fragmente dintr-un vas cu corp globular, un fragment ceramic dintr-un vas lucrat la roată din pastă cenușie decorat pe umăr cu linii incizate, orizontale, paralele precum și câteva margini ale unor oale care pot fi datate în secolele VI-VII p.Chr.

Într-o categorie aparte de descoperiri pot fi încadrate 11 gropi, câteva dintre ele adâncindu-se în stratul negru-cenușiu, cele mai multe fiind surprinse la baza acestui strat. Cele mai multe dintre ele sunt de mici dimensiuni, cu funcții incerte, având în umplutură puține fragmente ceramice, oase de animale, sporadic cochilii de scoici și fragmente de chirpici sau de cărămizi. O groapă (Cx 2), (Pl. II 2/4), cu profilul în formă de clopot, ar fi putut îndeplini funcția de stocare a alimentelor, fiind abandonată și umplută la un moment dat. Cu ocazia umplerii, în groapă au fost aruncate oase de animele, cochilii de scoici și obiecte scoase din uz (cărămizi, fragmente din obiecte de fier, o tablă de cupru sau bronz decorată, fragmente de sticlă, fragmente ceramice). O altă groapă (Cx 11), din păcate surprinsă prea puțin în săpătura noastră, pare a fi îndeplinit încă de la început funcția de loc de depunere a resturilor menajere. Umplutura acestei gropi constă în lentile succesive de cenușă, cărbune, sediment. Din umplutură provin cărămizi fragmentare, fragmente de chirpici, unele fățuite sau cu amprente de nuiele, fragmente de sticlă, cochilii de scoici, două oase de animale, fragmente ceramice (unele puternic arse secundar). Un caz particular îl reprezintă groapa Cx 13-14, din păcate surprinsă în săpătură doar parțial. Prin dimensiunile mari și forma vag rectangulară, putem presupune, cu rezerve, că aparține unei construcții adâncite. Argumente în acest sens ar putea fi prezența unui vălătuc în umplutură, precum și faptul că peretele de vest al gropii, atât cât a fost surprins în săpătură, era cuptorit în două zone. În umplutura gropii am descoperit câteva cărămizi, oase de animale și fragmente ceramice (printre care și cinci fragmente de castroane cu smalț alb-gălbui). Fragmentele ceramice descoperite în gropile din această categorie aparțin unui repertoriu restrâns de forme (strachine, oale) decorate cu o varietate largă de culori ale smalțului: verde-deschis, brun, alb-gălbui, măsliniu, albastru. Ceramica descoperită în aceste complexe necesită un studiu mai aprofundat pentru încadrarea cronologică mai precisă a gropilor pe care le-am datat larg în acest raport în epoca medievală târzie - modernitate (secolele XVIII-XIX).

Densitatea relativ mare a complexelor cercetate, diversitatea lor, dar și a materialului arheologic descoperit, caracterul contextualizat al înregistrării acestuia, indică importanţa acestei părți din situl de la Vârteju - *Cătunul Chirca*.

Abstract

The text presents the results of archaeological excavations carried out in 2024 on place located in the area of the Vârteju - *Cătunul Chirca* archaeological site. In the three excavated trenches, several pits dated to various periods were investigated: Late Iron Ige (2nd-1st centuries B.C.) (five pits), 2nd-3rd centuries A.D. (a pit), 6th-7th centuries A.D. (a pit), Late Medieval/Modern period (11 pits).

Bibliografie:

SANDU-CUCULEA 2015 – Sandu-Cuculea, V. *Noi descoperiri arheologice în situl Vârteju, cătunul Chirca, Măgurele, județul Ilfov (așezări din epoca neolitică, Hallstatt, secolele II-I î.Hr., II-III și III d.Hr., secolele IX-X)*, în: *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice* 1, 2015173-209.

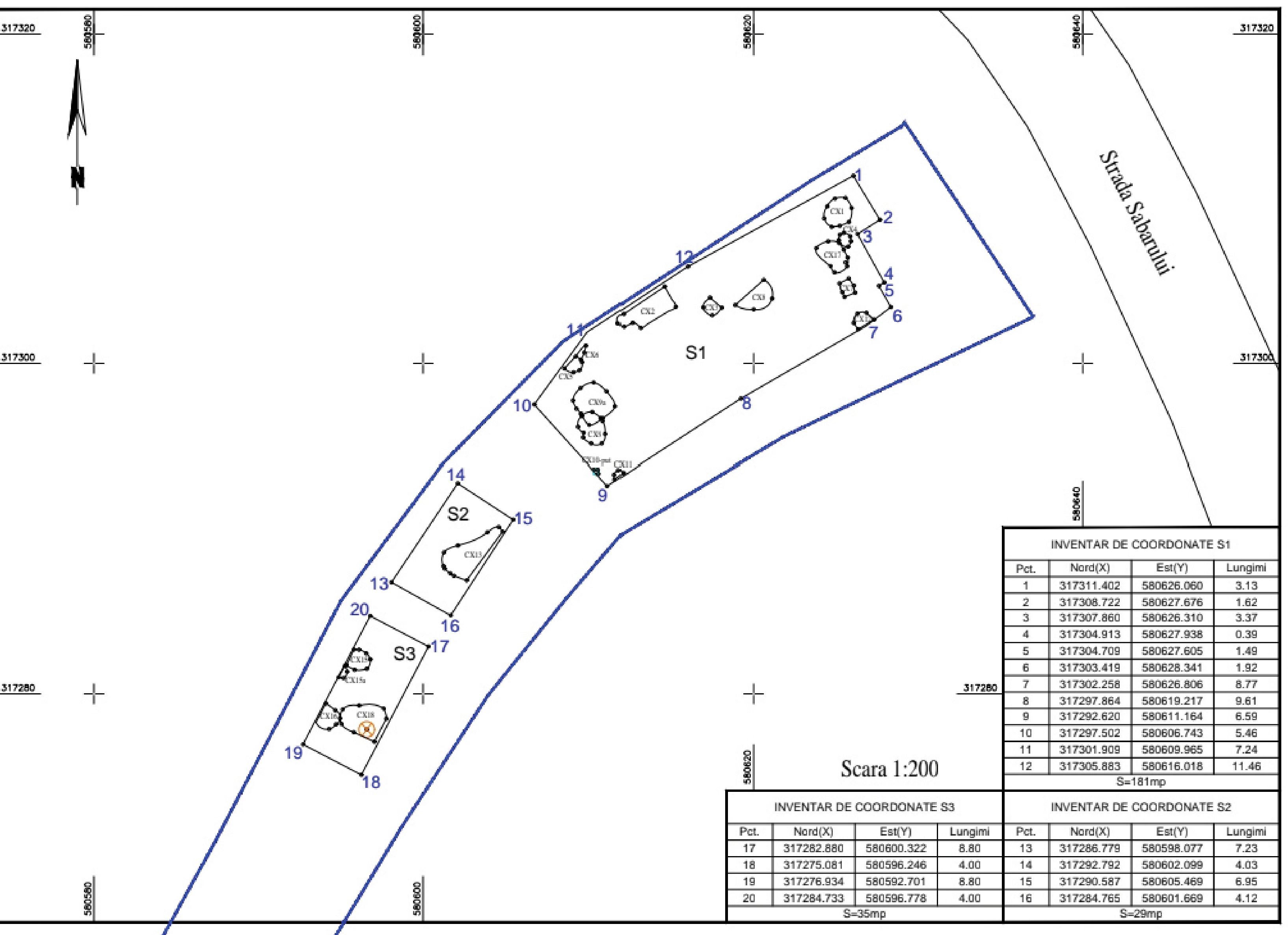
SANDU-CUCULEA 2007 – Sandu-Cuculea, V., *Cercetări arheologice pe șantierele de construcții din județul Ilfov*: partea I, în: *CAB,* 7, 2007, 297-325.

SANDU-CUCULEA 2009 – Sandu-Cuculea, V., *Cătunul Chirca*, în: *CCAR Campania 2009*, București, 2010.

Illustrations list:

Pl. I. Vârteju - *Cătunul Chirca.* Trenches S1 – S3 and Cx.1 – C. 18.

Pl. II. Vârteju - *Cătunul Chirca:* 1 - Cx. 18; vessel *in situ*; 2 - Cx. 1; pit - view from north-east; 3 - Cx. 4; pit - view from north-east; 4 - Cx. 2; view from East.

INVENTAR DE COORDONATE S1			
Pct.	Nord(X)	Est(Y)	Lungimi
1	317311.402	580626.060	3.13
2	317308.722	580627.676	1.62
3	317307.860	580626.310	3.37
4	317304.913	580627.938	0.39
5	317304.709	580627.605	1.49
6	317303.419	580628.341	1.92
7	317302.258	580626.806	8.77
8	317297.864	580619.217	9.61
9	317292.620	580611.164	6.59
10	317297.502	580606.743	5.46
11	317301.909	580609.965	7.24
12	317305.883	580616.018	11.46
S=181mp			

INVENTAR DE COORDONATE S3			
Pct.	Nord(X)	Est(Y)	Lungimi
17	317282.880	580600.322	8.80
18	317275.081	580596.246	4.00
19	317276.934	580592.701	8.80
20	317284.733	580596.778	4.00
S=35mp			

INVENTAR DE COORDONATE S2			
Pct.	Nord(X)	Est(Y)	Lungimi
13	317286.779	580598.077	7.23
14	317292.792	580602.099	4.03
15	317290.587	580605.469	6.95
16	317284.765	580601.669	4.12
S=29mp			

Pl. I. Vârteju-Cătunul Chirca. Unitățile de săpătură S1 – S3 și Cx.1 – Cx.18

Pl. II. Vârteju-Cătunul Chirca: 1 – Cx 18; vas-borcan in situ; 2 – Cx1; groapă - foto dinspre nord-est; 3 – Cx 4; groapă - foto dinspre nord-est; 4 – Cx 2; foto dinspre est

102. Chișoda, com. Giroc, jud. Timiș
Punct: Livezi

Tip de sit: 11 (locuire)
Încadrare cronologică: 143 (Neolitic tarziu), 322 (Epoca romană târzie)
Cod RAN: 155332.01; **Cod LMI**: TM-I-s-B-060570
Autorizație nr. 409/23.08.2024
Colectiv: Cristian Virag - responsabil ştiinţific; Gindele Robert (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: sept. - oct. 2024

Situl arheologic studiat se întinde de la calea ferată, localizată la est de sit, până la halele din nordul platformei industriale *Incontro*. Zona propusă pentru cercetări arheologice preventive se situează în vecinătatea nordică a platformei industriale *Incontro*.

Au fost trasate două secțiuni, pe traseul conductei de gaz. Au fost decopertate mecanizate stratul de moloz de la S1 și stratul de umplutură de la S2, după care a fost executată săpătura manuală, pe straturi succesive și pe carouri. Complexele au conturat după epuizarea cercetării manuale a straturilor de cultură.

Secțiunea S1 a fost trasată pe direcția E-V, având dimensiunea de 68 m lungime. Amplasamentul a fost folosit în ultimii ani pentru depozitarea pământului rezultat din alte săpături, creând astfel un strat de umplutură de cca. 100-130 cm, sub care a fost foarte ușor observabilă stratul arător din perioada comunistă, cu o grosime de 40-50 de cm, până la adâncimea de 140-170 cm. Sub arător apare un strat de cultură din epoca neolitică, cu o grosime de 45-60 cm, cu un pământ negricios, cu multe fragmente de chirpici. La întâlnirea acestui strat cu stratul arător, în careul 14, a fost identificat o aglomerare de chirpici, care a fost demontat, însă nu a fost surprins conturul unui perete de contracție. Sub acest strat consistent neolitic apare un al doilea strat, tot neolitic, cu un pământ compact, cenușiu-brun, cu lentile de lut galben, din care coboară complexele, alveolările sau gropile de stâlp surprins după epuizarea stratului. Pe anumite zone, sub acest strat, la adâncimea de 260-270 de cm în unele carouri am surprins un posibil strat de „humus" preistoric. De asemenea, între carourile 5-22 am putut observa un strat negricios, cu grosime de 20-25 de cm, între stratul arător și primul strat neolitic, care suprapune CX 1 (șanț neolitic) și din care coboară Cx 8 (șanț din epoca romană).

Cele mai importante descoperiri sunt șanțurile neolitice și cele din ***epoca romană***, care nu au fost secționate perpendicular, traseul conductei tăindu-le la cca. 30-35 de grade.

Șanțul din epoca neolitică (Cx 8), în careurile 8-12, are o deschidere de 7 m la adâncimea de 210 cm, coboară în pantă largă, la adâncimea de 390 cm am întâlnit apa freatică, unde șanțul avea o deschidere de 180 cm.

Șanțul vestic din epoca romană, surprins la careurile 13-19 prezintă un aspect stratigrafic interesant, unde se evidențiază foarte clar suprapunerea a două șanțuri. Șanțul are o deschidere foarte largă (11 m sub stratul arător), pereții coboară în pantă domoală, restrângându-se la adâncimea de 230 cm la diametrul de 480 cm. De aici, profilul este alveolat, la 320 cm adânc diametrul de 260 cm. Umplutura în partea superioară, până la 230 cm este uniformă, negricioasă, sub care cenușie, cu multe fragmente de chirpici. La marginea vestică, acest șanț suprapune un alt șanț, cu profil în formă de „V", cu vârf bine pronunțat, cu diametrul de 130 cm, la adâncimea de 320 cm, vârful fiind surprins la adâncimea de 416 cm de la nivelul actual de călcare.

O serie de complexe au fost surprinse atât în profil, cât și în grundul secțiunii. În cazul celor din profil putem să facem unele precizări stratigrafice: Cx 6 (careu 22) coboară din primul strat neolitic, având un diametru de 88 de cm, profil cilindric; iar alte gropi sunt tăiate de acest strat (careu 20). Gropi de stâlpi au fost identificați preponderent în perimetrul careurilor 17-23. Unele gropi de stâlpi (Cx 2 diam. 50 cm, Cx 7 diam. 34 de cm) coboară din al doilea strat neolitic, în alte cazuri (Cx 3 - diam. 64 x 55 cm; Cx. 5 diam. 55 cm) apar în grund. În capătul vestic al secțiunii, în zona careurilor 1-8 apar mai multe alveolări (9-15, 17-24), după epuizarea straturilor de cultură, la adâncimi de 280-290 cm, care au forme neregulate, adâncimi de 10-30 cm de la nivelul de conturare.

Cx 25. (2,20 x 2 m) Șanț de epocă romană sau post-romană, umplutură brun-negricios, cu lentile de brun cu chirpic diseminat. Șanțul a fost surprins perpendicular în secțiune, profil in V, fundul alveolat, adâncime maximă de 1,40 m. În umplutura complexului au fost surprinse materiale ceramice neolitice angrenate din nivelul de locuire neolitic, chirpic diseminat. Complexul suprapune Cx 26, complex de epocă neolitică.

Cx 26. (2,60 x 1,60 m) Complex de epocă neolitică, surprins parțial pe profilul sudic al secțiunii. Din punct de vedere al funcționalității, complexul este o fântână, cercetată până la 3,5 m. de la nivelul actual de călcare, fără a atinge fundul datorită pânzei freatice care nu a permis finalizarea cercetării complexului. Pereții coboară ușor oblic, umplutura complexului este brun cenușiu, cu materiale ceramice. În zona centrală complexul este umplut cu chirpic bine ars, dislocat de la o locuință neolitică dezafectată și depus în fântână. Cel mai probabil complexul a fost abandonat și umplut cu chirpic în momentul extinderii așezării, moment marcat de realizarea de noi șanțuri de fortificație neolitice.

Cx 27. (4,80 x 2,20 m) complex neolitic de formă neregulată, fund neregulat, pereții oblici, umplutura brun-cenușiu, afânat, cu numeroase materiale ceramice și chirpic diseminat.

Cx 28. (4,60 x 2 m) complex neolitic, surprins parțial pe profilul sudic al S.1. fund alveolat, se adâncește în trepte, pereții oblici, umplutura brun-cenușiu, afânat, cu numeroase materiale ceramice și chirpic diseminat.

Cx 29. (1,40 x 0,80 m) complex de epocă neolitică, funcțional este groapă de stâlp cu implementare, pereții oblici, fund alveolat, umplutură brun-cenușiu.

S2. este poziționată pe direcția E-V, cu o lungime de 76,5 m.

Stratigrafia secțiunii se prezintă astfel:

0 - 0,80 depunere amenajare recentă
0,80 - 1,05 nivel de arătură de epocă modernă
1,05 - 1,50 strat brun negricios, strat neolitic

Stratigrafia variază în consistență, pe capătul vestic al secțiunii

Cx 30. Complex de formă circulară (3,60 x 2,20 m), surprins parțial, fundul se adâncește în trepte, umplutură brun negricios, lutos, cu materiale ceramice și pigmenți de chirpic diseminat.

Cx 31. Complex neolitic de formă rectangulară (1 x 0,80 m), pereții ușor oblici, fund drept, se adâncește pe latura nordică. Din punct de vedere al funcționalității este o groapă de stâlp cu implementare. Umplutură brun negricios, lutos

Cx 32A. Șanț neolitic (4,40 m lățime), în formă V larg deschis, adâncime maximă 1,40 m de la nivelul de conturare, umplutură brun negricios, lutos, cu materiale ceramice și pigmenți de chirpic diseminat.

Cx 32B. Șanț neolitic (5 m lățime), în formă V, fără vârf, fundul șanțului este drept și are o lățime de 40 cm. adâncime maximă 2 m de la nivelul de conturare, umplutură brun negricios, lutos, cu materiale ceramice și pigmenți de chirpic diseminat.

Cx 33. Complex de epocă neolitică, de formă ovală, surprins parțial pe profilul sudic, pereții oblici, fund alveolat, se adâncește în trepte. umplutură brun negricios, lutos cu pigment de chirpic diseminat.

Cx 34. Șanț de fortificație în formă de V, vârf ascuțit, deschiderea în partea superioară este de 3,50 m. adâncimea maximă 2,20 m. Umplutură brun negricios, lutos.

Cx 35. Groapă de stâlp surprinsă pe profilul nordic, formă circulară, pereții drepți, fund drept, umplutură brun negricios, lutos. Diametrul 34 cm.

Abstract

35 archaeological features were investigated. The stratigraphy of the area investigated in the two sections is as follows: 0 - 0.50 gravel, deposited at the time of the construction of the industrial platform; 0.50 - 0.80 modern vegetal layer; 0.80 - 1.10 brown-blackish, post-Roman deposition; 1.10 - 2 m. Neolithic culture layer. The thickness of the culture layers varies with distance from the tell epicenter.

The archaeological site investigated by us extends over a large-sized grind; our investigation covered practically the northern edge of the Neolithic settlement with the defense ditches.

Also, in S1 we sectioned the defense ditches of the linear fortification system of the Roman era, conventionally called the Roman Walls of Banat. In S2, 3 fortification ditches were identified, attributed to the Neolithic settlement horizon.

Illustrations list:

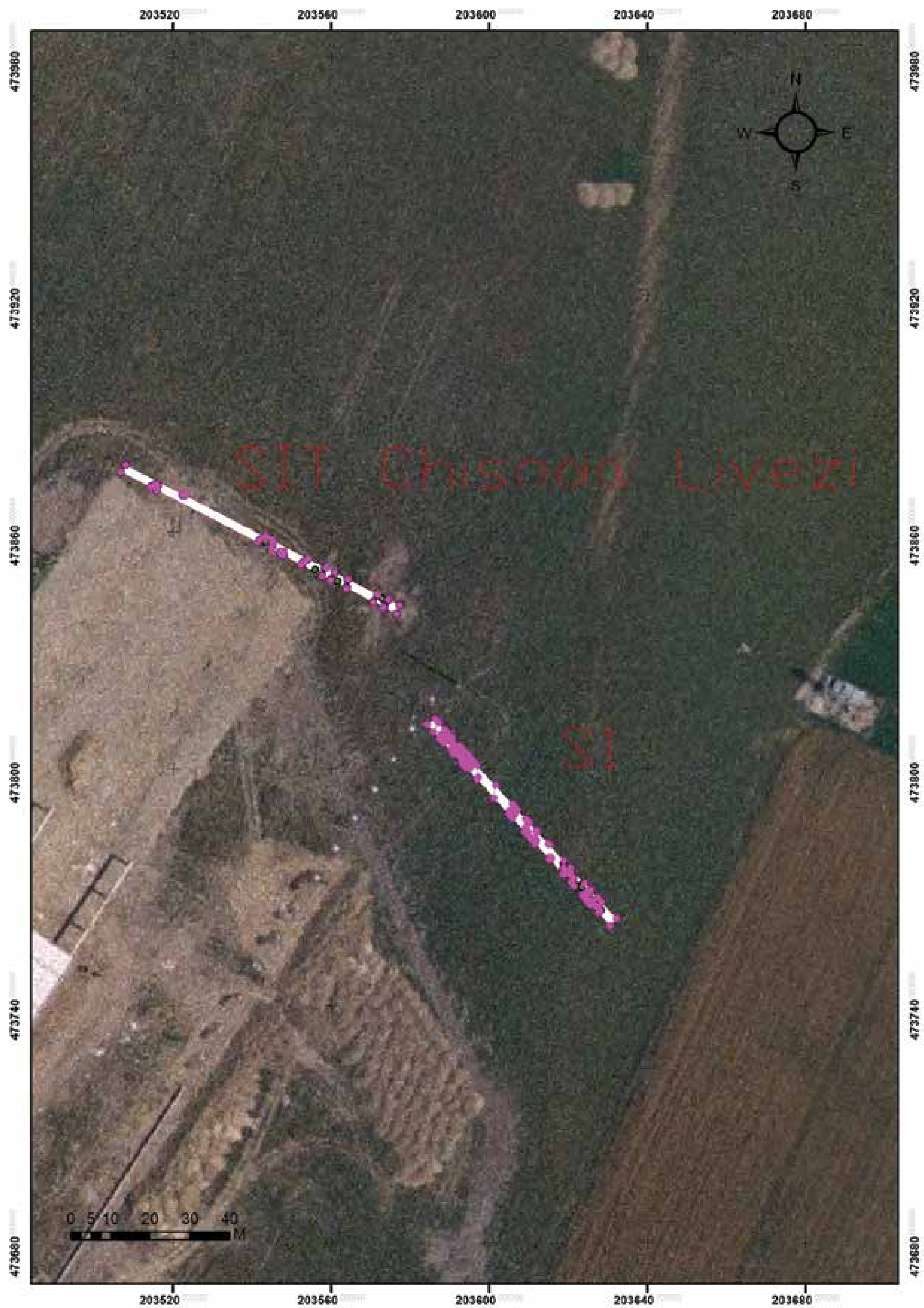

Fig. 1. Plan amplasare S1, S2

SI / Cx 25

Cx 26

Cx 25

Fig. 2. Plan și profil S1, Cx. 25, 26

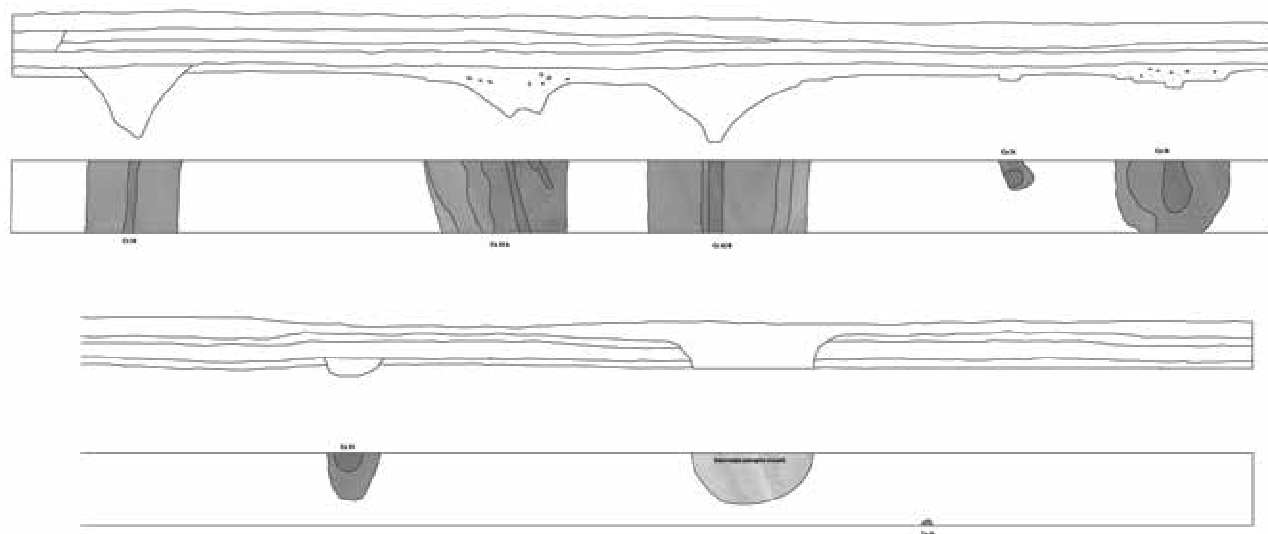

Fig. 3. Plan și profil S2

103. Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]* *Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Independenței și str. Sucidava*

Tip de sit: 1 (locuire), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană), 34 (Epoca romano-bizantină), 431 (Epoca medievală timpurie), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)
Cod RAN: 125551.02
Autorizația nr. 127 / 25.03.2024
Colectiv: Florin Ciulavu – responsabil științific; Mihaela Bleoancă (MJO), Laurențiu-Florin Comănescu (DJC Olt)
Finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: 22.04 – 27.05.2024

În perioada 22 aprilie – 27 mai 2024, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a terenului afectat de o investiție care vizează introducerea unei conducte de gaze naturale pe străzile Independenței și Sucidava din Celei (anticul Sucidava), oraș Corabia, jud. Olt.

În fortificația de la Sucidava au realizat săpături, de-a lungul timpului, Dumitru Tudor, Octavian Toropu, Corneliu Tătulea, Petre Gherghe, Lucian Amon, Mircea Negru și echipele de colaboratori, fiind publicate foarte multe rapoarte de săpături. La Sucidava au fost identificate trei zone funerare. Rezultatele cercetărilor din intervalul 1969-1983 din cimitirul roman și roman târziu, aflat în zona de nord a așezării civile, au fost publicate de către Gheorghe Popilian și Dorel Bondoc.

Au trecut câteva decenii de la ultimele cercetări arheologice sistematice realizate în așezarea civilă, care sunt reprezentate de câteva secțiuni relativ mici și câteva sondaje. De aceea, sunt foarte importante cercetările preventive, prin intermediul cărora pot fi aflate noi informații referitoare la locuirea din epoca romană și din Evul Mediu.

Prezentarea cercetării

Cercetarea noastră (preventivă) s-a realizat pentru introducerea unei conducte de gaze naturale, pe o lungime de 670 m și lățimea de 0,40 m, pe străzile Independenței și Sucidava. Pe str. Independenței au fost înregistrate foarte puține descoperiri, comparativ cu str. Sucidava. În toate cazurile, în zona complexelor arheologice, am realizat casete în afara zonei afectată de proiect, cu scopul de a putea cerceta și înțelege descoperirile.

Au fost descoperite 34 de complexe arheologice, după cum urmează: nouă complexe din epoca romană (ziduri, fundații și ziduri și zone cu dărâmătură), 24 de morminte din Evul Mediu și o groapă din epoca modernă. Majoritatea acestora au fost descoperite pe str. Sucidava. Pe str. Independenței, la nord de zidul sudic de incintă, a fost descoperit un singur complex arheologic – un fragment dintr-un zid, deși șanțul s-a săpat până la adâncimi care variază între 0,90 – 1,20 m, ceea ce ne arată faptul că zona a fost afectată de-a lungul timpului de intervenții care au afectat sau chiar au distrus ruinele din epoca romană.

Din epoca romană au fost descoperite nouă complexe arheologice, după cum urmează:

Cx 1. Parte dintr-un zid roman realizat din bolovani de calcar, care au fost puși peste o fundație realizată din tegule, piatră de râu și resturi de mortar. Zidul s-a păstrat în elevație pe 0,30-0,35 m, având o lățime de 0,60 m și lungimea (surprinsă de noi) de 0,80 m. Acesta este orientat est – vest. Pentru cercetarea lui a fost realizată o casetă de aproximativ 2 mp înspre vest, în afara zonei afectată de proiect.

Cx 2. Zidul sudic de incintă al așezării civile, conform planului realizat de Expectatus Bujor. A fost realizat din calcar, piatră de râu și mortar. Pe suprafața cercetată zidul are o înălțime maximă de 2 m și lățimea de 2,10 m. Adâncimea la care a fost descoperit, în zona cea mai înaltă (lângă profilul vestic) este de 0,40 m de la nivelul actual de călcare. Aceasta este orientat est-vest. Pentru cercetarea lui a fost realizată o casetă de aproximativ 6 mp (4 x 1,5 m) înspre vest, în afara zonei afectată de investiție.

Cx 3. Fundație de zid realizată din fragmente de tegule, calcar, resturi de mortar, piatră de râu și pietriș. Pe suprafața cercetată fundația s-a păstrat pe 0,45 m, lățimea de 0,70 m și lungime de aproximativ 3 m, fiind orientată NV-SE. Pentru a putea fi cercetată această fundație a fost realizată o casetă de aproximativ 2,5 mp (2,5 x 1 m) înspre vest, în afara zonei afectată de proiect.

Cx 4. Dărâmătură din epoca romană formată din fragmente de tegule (cărămizi, țigle și olane). Peste nivelul cărămizilor au fost descoperite câteva pietre de calcar, dintr-o dărâmătură. În cercetarea noastră, dărâmătura a fost surprinsă pe o suprafață de 2,40 mp, la o adâncime de 0,25-0,40 m de la nivelul actual de călcare. Pentru cercetarea acestei zone a fost realizată o casetă de aproximativ 2,64 mp (2,4 x 1,1 m) înspre vest, în afara zonei afectată de proiect. Nu a fost descoperit zid dedesubtul dărâmăturii.

Cx 6. Zid descoperit sub mormântul M5, la adâncimea de 0,55 m de la nivelul actual de călcare, măsurat pe profilul de N al șanțului (care este mai înalt decât cel dinspre sud). Acesta este realizat din piatră de râu, bucăți de calcar, fragmente de cărămidă și mortar. Fundația zidului este realizată din pământ. Zidul s-a păstrat în elevație, cu tot cu fundație, pe aproximativ 0,25 m (un rând de piatră), iar lățimea acestuia este de 0,60 m. Acesta a fost orientat NE-SV.

Cx 7. Dărâmătură din epoca romană formată din fragmente de tegule romane (cărămizi, țigle, olane) și bucăți mari de amfore. În cercetarea noastră, dărâmătura se întinde pe o lungime de 2,30 mp, fiind surprinsă la o adâncime de 0,90 m de la nivelul actual de călcare și având lățimea este de 1,50 m. Pentru cercetarea acestuia a fost realizată o casetă de aproximativ 2,5 mp (2,5 x 1,0 m) înspre nord, în afara zonei afectată de investiție.

Cx 8. Zid realizat din bolovani de calcar, piatră de râu, fragmente de cărămidă și mortar. Adâncimea la care a fost identificat este de 0,28 m de la nivelul actual de călcare. Înălțimea maximă păstrată a zidului este de 0,80 m, iar lățimea este de 0,50 – 0,52 m. De asemenea, trebuie menționat că zidul este înclinat înspre partea de SV. Acesta a fost orientat spre NE-SV. Pentru cercetarea lui a fost realizată o casetă de aproximativ 3,50 mp (1,4 x 2,5 m) înspre vest, în afara zonei afectată de investiție.

Cx 9. Zid realizat din bolovani de calcar, cărămidă și mortar. Adâncimea la care a fost identificat este de 0,46

m de la nivelul actual de călcare. Elevația maximă păstrată este de 0,70 m, lățimea este de 0,50-0,52 m. Aceasta a fost orientată NV-SE. Pentru cercetarea lui a fost realizată o casetă de aproximativ 2,50 mp înspre vest, în afara zonei afectată de investiție.

Cx 10. Zid realizat din bolovani de calcar, piatră și mortar, care face colț cu Cx 9. Adâncimea la care a fost identificat zidul este de aproximativ 0,62 m de la nivelul actual de călcare. Elevația maximă păstrată a zidului este de 0,40 m (s-au păstrat două rânduri de bolovani) și lățimea este de 0,50-0,52 m. Acesta a fost orientat NV-SE.

Au fost descoperite 24 de morminte din Evul Mediu, care fac parte dintr-o necropolă descoperită în anul 2023 în cadrul unei alte cercetări arheologice preventive. Prezentăm în continuare, succint, mormintele.

M 1. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,37/0,40 m de la nivelul actual de călcare, în poziție decubit dorsal. A fost identificat în conexiune anatomică, fiind aproape complet și bine conservat. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 2. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,56/0,61 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 3. Mormânt orientat E-V. Scheletul a fost descoperit la adâncimea de 0,56/0,61 m de la nivelul actual de călcare, fiind deranjat de o intervenție contemporană. De asemenea, trebuie menționat faptul că M3 suprapune M7. Au fost identificate foarte puține oase în conexiune anatomică și precar conservate. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată. În zona toracică a fost descoperită o monedă medievală (nu a putut fi identificată, aflându-se în proces de restaurare).

M 4. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la o adâncime de 0,71/0,75 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată. La adâncimea de 0,17-0,18 m a fost identificat lemn din partea superioară a sicriului. Au fost identificate foarte puține oase în conexiune anatomică. Curbura femurului drept indică faptul că individul suferea de rahitism (boală osteomalacie). Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 5. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,30/0,39 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Craniul a fost tăiat de groapa făcută pentru M4. Au fost identificate câteva oase în conexiune anatomică. Inventarul funerar constă dintr-o monedă descoperită sub brațul drept și două piese de cupru (posibil inele) descoperite sub brațul stâng.

M 6. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncime de 0,41 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Din acesta s-a păstrat un fragment din osul iliac, un fragment din femurul stâng și un fragment din femurul drept. Sub femur sunt vizibile (foarte greu) urme de lemn din sicriu. De asemenea, în groapa mormântului a fost descoperit un schelet de animal mic, care a fost depus pe un pat de ceramică romană. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 7. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,42 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Acesta (M7) a fost suprapus de M3, căruia i-au fost scoase picioarele. Pe lângă schelet au fost observate urme de lemn din sicriu. Curbura femurului stâng indică faptul că individul suferea de rahitism (boală osteomalacie). Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 8. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,40/0,50 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Scheletul a fost identificat în afara zonei afectată de proiect, când a fost săpată caseta pentru mormântul M 7. Acesta a fost deranjat de intervenții contemporane. Pe lângă schelet au fost observate urme de lemn din sicriu. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 9. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,32/0,38 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Acesta a fost deranjat de intervenții contemporane. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 10. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncime de 0,68/0,69 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Acesta a fost identificat sub mormântul M 5. Pe lângă schelet au fost observate urme de lemn din sicriu. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 11. Mormânt probabil al unui bărbat, orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,57 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal, fiind deranjat de o intervenție contemporană. Au fost identificate foarte puține oase în conexiune anatomică. Între M 11 și M 13, care sunt foarte apropiate, au fost identificate oase din colana unui animal (foarte probabil depuse ca ofrandă). Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 12. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,44/0,51 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Inventarul funerar constă dintr-un ac de voal, din bronz, cu măciulie, care a fost descoperit lângă capul defunctului.

M 13. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,42/0,54 m de la nivelul actual de călcare, în poziție decubit dorsal. A fost identificat în conexiune anatomică, fiind aproape complet și bine conservat. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 14. Mormânt de copil, cel mai probabil băiat, orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,17/0,20 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal, având lungimea de aproximativ 0,80 m. A fost identificat în conexiune anatomică, fiind parțial afectat și slab conservat. Lângă schelet a fost observată o urmă de lemn care probabil provine de la sicriu. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 15. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,32/0,49 m de la nivelul actual de călcare, în poziție decubit dorsal. A fost identificat în conexiune anatomică, fiind aproape complet și bine conservat. Inventarul funerar constă dintr-o monedă găsită pe un inel din coloana vertebrală lombară, în apropiere de bazin.

M 16. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,61/0,67 m de la nivelul actual de călcare, în poziție decubit dorsal. Foarte puține oase au fost descoperite în conexiune anatomică, fiind deranjat de o intervenție contemporană. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 17. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,45/0,50 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. A fost identificat în conexiune anatomică, fiind aproape complet și bine conservat. Nu au fost descoperite obiecte de inventar funerar.

M 18. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,42/0,50 m de la nivelul actual de călcare, în decubit dorsal. Au fost identificate în conexiune anatomică doar câteva oase, care erau bine conservate. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 19. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,50 m de la nivelul actual de călcare, în decubit dorsal. A fost descoperit în conexiune anatomică, oasele fiind bine conservate. Curbura femurului stâng și a celui drept indică faptul că individul suferea de rahitism (boală osteomalacie). Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 20. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,45/0,50 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. Curbura femurului drept indică faptul că individul suferea de rahitism (boală osteomalacie). Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 21. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,45/0,50 m de la nivelul actual de călcare, în decubit dorsal. A fost găsit în conexiunea anatomică, fiind relativ bine conservat. Nu au fost descoperite obiecte de inventar funerar.

M 22. Mormânt de femeie orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,45/0,50 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal. În momentul descoperirii a fost identificat în conexiune anatomică, fiind bine conservat. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 23. Mormânt de bărbat orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,30/0,38 m de la nivelul actual de călcare, în poziția decubit dorsal, cu picioarele ușor flexate. În momentul descoperirii a fost identificat în conexiune anatomică, oasele fiind foarte precar conservate. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

M 24. Mormânt. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată. A fost descoperit doar o parte din craniu, la adâncimea de 0,34 m de la nivelul actual de călcare. Nu au fost descoperite obiecte de inventar funerar.

A fost descoperit un singur complex arheologic care datează din epoca modernă (sec. XVIII-XIX).

Cx 5. Groapă datată în epoca modernă, de formă circulară, cu pereții drepți și baza concavă. Are o adâncime de 1,20 m de la nivelul de conturare, cu diametrul de 2,60 m și un singur nivel de umplere. Umplutura gropii este formată dintr-un sol negru, afânat. Materialul descoperit constă în fragmente ceramice datate în epoca romană, un fragment dintr-o lamă de cuțit de fier (-0,42 m), iar pe fundul gropii a fost descoperit un fragment ceramic care poate fi datat în sec. XVIII-XIX.

Concluzii

În urma efectuării cercetării au fost descoperite 34 de complexe arheologice. Nouă dintre acestea datează din epoca romană (sec. II-III), 24 sunt morminte medievale și o groapă poate fi datată în epoca modernă (sec. XVIII-XIX). Au mai fost descoperite relativ puține fragmente ceramice din epoca romană în stratul de cultură.

În ceea ce privește datarea mormintelor, aceasta se poate face foarte greu (momentan). Au fost descoperite foarte puține obiecte de inventar funerar, după cum urmează: trei monede în stare slabă de conservare (M 3, M 5, M 15), două aplici (?) (M 5) și un ac de voal (M 12). Toate obiectele menționate se află în proces de restaurare. După modul, credem că ar putea fi monede din sec. XV-XVI. Pe de altă parte, mormintele descoperite cu această ocazie fac parte dintr-o necropolă (inedită) din care am mai descoperit în trecut opt morminte, care pe baza inventarului funerar au putut fi datate în sec. XII-XIII.

Analizele antropologice preliminare realizate pe cele 24 de morminte descoperite ne indică faptul că majoritatea erau de bărbați (13 morminte), iar de femei au fost nouă morminte. De asemenea, menționăm faptul că pentru două dintre ele nu s-a putut determina sexul. Toate complexele descoperite vor fi publicate detaliat în viitor.

Abstract

Between April 22 and May 27, 2024, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research, for the introduction of a natural gas pipeline, on Independentei and Sucidava streets in Celei (ancient Sucidava), Corabia town, Olt county. As a result of the research, 34 archaeological complexes were discovered. Nine of these date back to the Roman era (2nd-3rd centuries), 24 are medieval graves and one pit can be dated to the modern era (18th-19th centuries). Few ceramic fragments from the Roman era were also discovered in the archaeological layer. As for dating the graves, this can be done very difficult (at the moment). Very few funerary inventory objects were discovered, as follows: three coins in a poor state of preservation (M 3, M 5, M 15), two sconces (?) (M 5) and a veil pin of bronze (M 12). All the mentioned objects are in the process of restoration. According to the dimensions, we believe that they could be coins from the 15th-16th centuries. On the other hand, the graves discovered on this occasion are part of a (unpublished) necropolis from which we have previously discovered eight graves, which based on the funerary inventory could be dated to the 12th-13th centuries. Preliminary anthropological analyses show that of the 24 graves, 13 are of men, nine are of women, and for two graves the sex could not be determined.

Illustrations list:

Fig. 5. Medieval graves (G 3, G 7, G 8) – photo.
Fig. 6. Medieval graves (G 3, G 7, G 8) – drawing.
Fig. 7. Medieval graves (G 11, G 12, G 13) – photo.
Fig. 8. Medieval graves (G 11, G 12, G 13) – drawing.
Fig. 9. Medieval graves (G 20, G 21).

Fig. 1. Zidul (Cx 2) sudic de incintă al așezării civile (vedere dinspre sud-est)

Fig. 2. Zidul (Cx 2) sudic de incintă al așezării civile (vedere dinspre sud)

Fig. 3. Zid din epoca romană (Cx 8)

Fig. 4. Zid din epoca romană (Cx 9)

Fig. 5. Morminte medievale (M 3, M 7, M 8) – fotografie

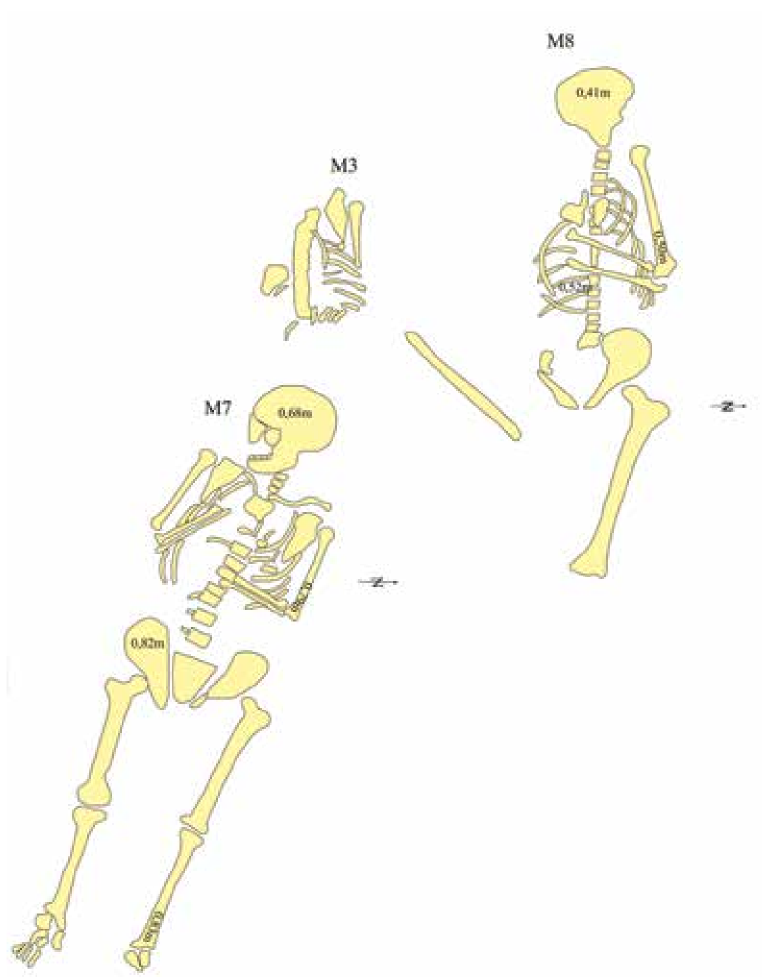

Fig. 6. Morminte medievale (M 3, M 7, M 8) – desen

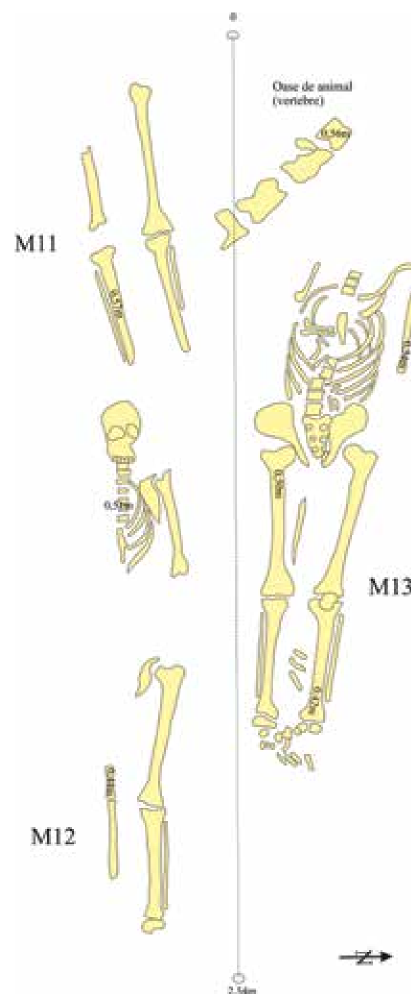

Fig. 7. Morminte medievale (M 11, M 12, M 13) – fotografie

Fig. 8. Morminte medievale (M 11, M 12, M 13) – desen

Fig. 9. Morminte medievale (M 20, M 21)

104. Ciuperceni, jud. Teleorman

Punct: Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”

Tip sit: 133 (biserică)
Încadrare cronologică: 5 (Epoca modernă)
Autorizaţie nr. 196 din 18.04.2024
Colectiv: Pavel Mirea - responsabil ştiinţific; Ion Torcică (MJT)
Perioada desfăşurării cercetării: 21.03 – 19.04.2024 și 5 – 20.06.2024

Cercetările arheologice preventive s-au desfășurat pentru clarificarea situației arheologice identificată cu ocazia lucrărilor de consolidare și renovarea a bisericii Mănăstirii „Sf. Ioan Valahul” din comuna Ciuperceni, județul Teleorman.

Biserica, în jurul căreia a fost înființată, la 8 mai 2019, Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”, a fost ctitorită la 1880 ca biserică de mir a satului Ciuperceni. Satul a fost mutat pe actualul amplasament după inundația catastrofală din primăvara anului 1942 când a fost distrus. Doar biserica nu a avut de suferit, fiind amplasată pe un grind mai înalt din lunca Dunării, însă prin părăsirea ei s-a degradat continuu, ajungând la starea de ruină.

O primă cercetare arheologică preventivă a fost realizată în anul 2022 în cadrul proiectului privind lucrarea de investiție „Consolidare și renovare biserică, construire clopotniță, chilii, stăreție, trapeză, spații tehnice, anexe gospodărești, utilități și împrejmuire”, în incinta vechii biserici din comuna Ciuperceni, jud. Teleorman. Cercetarea a presupus excavarea integrală a suprafețelor pe care se vor construi chiliile, clopotnița și clădirile anexă. De asemenea, a presupus realizarea a două secțiuni de sondaj în exteriorul bisericii, una pe absida estică a altarului, cealaltă pe latura de nord a naosului, cu scopul de a stabili detalii precum structura fundației dar și dacă a existat o biserică construită anterior.

Cercetarea arheologică a adus unele elemente de noutate în ceea ce privește istoria unui sat relocat datorită condițiilor de mediu și a ansamblului său de cult:

- a confirmat existența vechii așezări a Ciupercenilor prin vestigii databile în perioada sec. XVIII-XX, unele materiale sugerând și o locuire mai timpurie, probabil în sec. XVII.
- a fost confirmată existența unei biserici bordei, cu certitudine fiind cea semnalată în *Catagrafia* de la 1832 ca „biserică de lemn”.
- a fost confirmată existența unui cimitir, înființat în jurul vechii biserici, care a deservit comunitatea locală până spre sfârșitul sec. al XIX-lea, delimitându-se și laturile de nord și vest;
- au fost evidențiate date minimale privind structura fundației bisericii de zid edificată între anii 1880-1882.

Scopul și obiectivele cercetării arheologice preventive din anul 2024 au fost acelea de a clarifica situația înregistrată în urma supravegherii arheologice, de a identifica și cerceta complexele arheologice apărute în interiorul bisericii, respectiv mormintele peste care a fost edificată biserica între anii 1880-1882, precum și alte tipuri de complexe arheologice care ar fi putut să apară.

Cercetarea arheologică preventivă a fost efectuată pe de-o parte în interiorul bisericii (lucrările de consolidare presupunând excavarea integrală a interiorului acesteia) până la nivelul solului steril din punct de vedere arheologic, respectiv cercetarea integrală a complexelor apărute și pe de-altă parte în exterior, de jur-împrejurul acesteia, pentru a se putea asigura o zonă de acces pentru lucrările de consolidare a fundației, de asemenea până la nivelul solului steril din punct de vedere arheologic, respectiv cercetarea integrală a complexelor apărute. Pornind de la situația concretă din teren, au fost proiectate următoarele suprafețe și secțiuni:

- pentru interior: S. PN I (suprafața „Pronaos I”) – 2,70 x 4,95 m; S. PN II (suprafața „Pronaos II”) – 4,15 x 4,95 m; S. N (suprafața „Naos”) – 4,85 x 5,95 m; S. A (suprafața „Altar”) – 3,95 x 4,95 m (toate cele patru suprafețe fiind împărțite în câte două sectoare egale, S și N);
- pentru exterior: S. VII N – 9,60 x 1,00 m (lungimea secțiunii incluzând și lățimea S. V/ 2022, respectiv 1,50 m); S. VII S – 9,60 x 1,00 m; S. VIII N – 6,30 x 1,00 m; S. VIII S – 6,30 x 1,00 m; S. IX NE+SE – 8,10 x 1,00 m (lungimea secțiunii incluzând și lățimea S. III/ 2022, respectiv 1,50 m); S. Pdv. (suprafața „Pridvor”) – 3,50 x 2,20 m (suprafața fiind împărțită în câte două sectoare egale, S și N).

A fost executată numai săpătură arheologică manuală, aceasta fiind realizată în pase altimetrice, cu grosimi ce au variat între 0,10-0,20 m, în funcție de situațiile concrete din teren. Lucrări de detaliu au cuprins taluzări, răzuieli succesive necesare înregistrărilor și corelărilor stratigrafice, operațiuni de șpăcluire și prelucrare a complexelor arheologice. Nu a fost efectuată săpătura arheologică mecanizată propriu zisă, însă pentru demontarea bordurii care înconjura perimetral biserica și care fusese adăugată la renovarea din anul 1933 a fost folosit un excavator, astfel fiind excavați și primii aproximativ 30 cm.

Rezultatele cercetării preventive

Complexe funerare

În cadrul secțiunilor din interiorul bisericii a fost identificat un număr de 25 de complexe funerare (numerotate cu M.151 - M.175), iar în exterior 28 de complexe funerare (numerotate cu M.176 - M.203), cercetate total sau parțial, totalul acestora fiind de 53. Mormintele identificate, similar celor 150 cercetate în anul 2022, aparțin cimitirului modern care a existat în incinta bisericii și vin să confirme practica vremii, existentă cel puțin anterior anului 1864, anul apariției cadrului legal pentru înființarea cimitirelor publice, dar extinsă la Ciuperceni, conform elementelor de cronologie absolută, până la sfârșitul sec. al XIX-lea.

Anterioritatea cimitirului față de biserica de zid construită între 1880-1882 a fost pe deplin confirmată, ea fiind sugerată încă din anul 2022, când se constatase că unul dintre morminte fusese parțial distrus de fundația bisericii.

Dintre cele 53 de morminte cercetate doar în patru situații au fost documentate reînhumări (M.182, M.183, M.184 și M.189), „pachete” de oseminte amplasate, de regulă, în zona picioarelor. Pentru M.184 nu s-a putut stabili dacă era legat de un alt mormânt, acesta era o reînhumare

dublă de copii (M.184.1 și M.184.2), fapt constat la demontare. Toate celelalte morminte aveau orientarea vest-est, cu ușoare variații de la această axă, defunctul fiind așezat în poziția de decubit dorsal, cu mâinile aflate în zona toracelui sau abdomenului, cu diferite variante ale acestei poziții. În ceea ce privește cele 49 înhumări și patru reînhumări, o statistică a lor relevă următoarele: 36 adulți (cinci bărbați, 16 femei, 15 sex nedeterminat), 18 copii (dintre care o fetiță, conform inventarului funerar).

În 30 dintre morminte au fost descoperite monede, pe baza unora dintre ele putându-se stabili cronologia absolută a acestora – intervalul 1757-1835, respectiv sultanii: Mahmud I (o monedă), Osman III (o monedă), Mustafa III (trei monede), Abdül Hamid I (trei monede), Mahmud II (12 monede). Pentru un număr de 13 monede, ilizibile sau aflate într-o stare precară de conservare, nu s-au putut face decât considerații generale, toate fiind otomane, de argint, nominaluri mici, aspri și parale. Din cele 30 de morminte care au conținut monede, 29 au fost cu monede de ort (32 de monede), trei dintre ele cu câte două monede, unul cu monedă de ort și monedă ofrandă. Într-un singur mormânt au fost descoperite două monede folosite ca cercei.

Alte complexe arheologice

Atât în interiorul cât și în exteriorul bisericii au fost identificate următoarele complexe arheologice:

- **Complexul 10.** Bordei identificat în interiorul bisericii, aproximativ în sectorul de N a S. A., respectiv cel de NE al S. N. Avea forma cvasi rectangulară, cu dimensiunile estimate de 4,50 x 2,60 m, cu axa lungă orientată aproximativ E-V. Adâncimea evidențiată a bordeiului era cuprinsă între 0,22-0,27 m. Intrarea se făcea pe latura de V, aici aflându-se o alveolare cu lățimea de 0,95 m și lungimea de 0,65, mărginită de-o parte și de cealaltă de două gropi de par. Groapa de par din partea de S avea în interiorul ei o piatră fasonată (calcar). În zona de intrare se mai găseau pietre fasonate și fragmente de cărămidă de factură romană. Adâncimile bordeiului înregistrate față de nivelul actual de călcare din biserică erau următoarele: 1,34 m în partea de E, 1,27 m în partea de V și 1,39 m la intrare. Aproximativ la mijlocul laturii de N, parțial suprapusă și deranjată de fundația bisericii, se găsea vatra. Dimensiunile evidențiate au fost de 1,17 m pe axa E-V și 0,62 m pe axa N-S, la S fiind tăiată de un mormânt (M.154). Un rest de vatră era vizibil, pe o lungime de 0,39 m și în partea de NE a naosului, suprapus de stâlpul despărțitor dintre naos și altar. Baza vetrei era compusă dintr-o piatră calcaroasă de dimensiuni mari peste care erau așezate fragmente de cărămidă de proveniență romană, unele decorate cu caneluri duble sau triple. Prezența acestui material de construcție poate fi explicat prin recuperarea lui și refolosirea de către localnici din castrul roman de la Flămânda (Poiana), aflat pe malul Dunării la aproximativ 3,5 km SE. Datorită deranjamentelor ulterioare produse de săparea fundației bisericii nu au putut fi stabilite mai multe detalii constructive ale acestei instalații de foc, însă este posibil să fi existat și o amenajare de tip cuptor, realizată din cărămizi de factură locală, diferite ca dimensiuni și aspect de cel romane menționate, combinate însă și cu unele romane. Bordeiul era suprapus/ tăiat de mormintele M.152 - M.157. Materiale arheologice identificare: relativ numeroase fragmente ceramice și oase de animale, două fusaiole (una aflată în curs de prelucrare), o rozetă metalică provenită de la un ac de năframă, un obiect de fier.

- **Complexul 11.** Bordei identificat inițial în interiorul bisericii, ocupând cea mai mare parte a S. P I și aproximativ 2/3 din S. PN II. Ulterior, limita de V a acestuia a fost identificată în S. Pdv și S. VII N. Avea forma rectangulară, cu dimensiunile aproximative de 7,20 x 3,80 m, cu axa lungă orientată aproximativ VSV-ENE. Adâncimea evidențiată a bordeiului era cuprinsă între 0,22-0,29 m. Intrarea se făcea pe latura de E, aici aflându-se o ușoară alveolare, cu lățimea păstrată de 1,25 m (fiind tăiată la N și la S de gropi de morminte) în care se găseau mai multe pietre calcaroase și fragmente de cărămidă romană. Adâncimile bordeiului înregistrate față de nivelul actual de călcare din biserică erau următoarele: 1,34 m în partea centrală, 1,41 m în partea de E, în zona presupusei intrări și 1,15 m în partea de V. Aproximativ la mijlocul laturii de N, parțial suprapusă și deranjată de fundația bisericii, respectiv de stâlpul dintre cele două sectoare ale pronaosului, se găsea vatra. Dimensiunile vizibile erau de 0,46 x 0,64 m (axele E-V/ N-S), la 0,13 m sub fundație, respectiv 1,42 m față de nivelul de călcare din biserică. Vatra era simplă, fără nici un alt fel de amenajare. Pe latura de S, spre colțul de SV (în interiorul bisericii) se afla o groapă de par. O a doua groapă de par s-a aflat aproximativ la jumătatea laturii de V (în pridvorul bisericii). Bordeiul era suprapus/ tăiat de mormintele M.165, M.166, M.168, M.170 - M.175, M.196. Materiale arheologice identificate: numeroase fragmente ceramice și oase de animale, o fusaiolă, două fragmente de pipe ceramice, trei obiecte de fier.

- **Complexul 12.** Bordei identificat inițial în interiorul bisericii, pe latura de S a naosului. Ulterior, acesta a fost interceptat și în exterior, în S. VIII S, pe aproape toată lungimea acesteia. Fără a fie cercetat exhaustiv (o parte din bordei aflându-se la S de S. VIII S), a putut fi stabilită cel puțin lungimea axei E-V, aceasta având aproximativ 5,20 m. Cu toate că bordeiul era tăiat în S. N. S de M.161 s-a putut stabili lungimea laturii de N - 2,80 m. În partea de V, mai precis la colțul de NV, foarte probabil se afla intrarea, acolo fiind evidențiată o alveolare de formă ovală, neregulată, cu dimensiunile de 0,91 x 0,85 m și o adâncime de 0,17 m. O adâncime a bordeiului înregistrată față de nivelul actual de călcare din biserică era de 1,42 m. În exterior au fost evidențiate alte alveolări, cea mai mare, situată în partea de E, avea dimensiunile de 0,60 x 0,56 m și adâncimea de 0,04 m. Tot aici se aflau și trei gropi de par de formă ovală, dispuse grupat, oarecum central. În exterior, în S. VIII S, bordeiul a fost suprapus de M.180 și M.194. Materiale arheologice identificare: un număr redus de fragmente ceramice și oase de animale.

- **Complexul 13.** Groapă de provizii de formă tronconică cercetată în sectorul de S al S. PN II. Aceasta se afla la o distanță de aproximativ 0,35 m S de latura de S a Cpl.11 și aproximativ 0,65 m NV de colțul de NV al Cpl.12. Diametrele în partea superioară erau de 1,35 x 1,55 m, la bază de 1,70 m, adâncimea maximă la care a fost săpată era de 2,02 m față de nivelul actual de călcare din biserică, respectiv 1,32 m față de nivelul la care a fost evidențiată.

Umplutura gropii era compusă dintr-un sol negru, compact și nu conținea materiale arheologice. Groapa a fost parțial suprapusă de M.167 și M.169.

- **Complexul 14.** Groapă de provizii de formă tronconică cercetată în sectorul de V al S. Pdv. Aceasta se afla la o distanță de aproximativ 0,25 m V de latura de V a Cpl.11. A fost evidențiată la adâncimea de 1,00 m. Diametrul în partea superioară era de 1,06 m, la bază de 1,30 m iar adâncimea la care a fost săpată de 1,20 m. Umplutura gropii ara compusă dintr-un sol negru-cenușiu, granulos, compact. La golire a fost descoperit un cuțit de fier cu mânerul de os, acesta fiind singurul material arheologic prezent. Groapa a fost suprapusă de M.198.

- **Complexul 15.** Groapă de formă circulară, cu pereții drepți cercetată în S. VII N, la o distanță de aproximativ 1,80 m de colțul de NV al bisericii. A fost evidențiată parțial la adâncimea de 1,00 m. Diametrul era de 1,05 m iar adâncimea la care a fost săpată de 1,22 m. Umplutura gropii era compusă dintr-un sol cenușiu-negricios, relativ compact și nu a conținut materiale arheologice, cu excepția unui fragment de femur de *Canis familiaris* și a unui os de *Gallus domesticus*. Groapa a fost suprapusă de M.185.

- **Complexul 16.** Groapă de formă circulară, cu pereții drepți cercetată în S. IX NE, la o distanță de aproximativ 1,20 m E de decroșul exterior, de N, dintre naos și altar. A fost evidențiată parțial la adâncimea de 1,00 m. Dimensiunile observabile erau de 0,75 x 0,45 m și adâncimea la care era săpată de maxim 0,10 m. Umplutura gropii era compusă dintr-un sol cenușiu-negricios, relativ compact și nu a conținut materiale arheologice, cu excepția unei coaste de *Bos taurus* și a câtorva valve de scoici, fragmentare.

Pe lângă cele șapte complexe arheologice descrise în rândurile de mai sus au fost identificate câteva elemente componente ale bisericii de zid edificată între anii 1880-1882: piciorul mesei altarului, locul de păstrare a cristelniței și de vărsare a apei de botez, zona de scurgere a apei din exteriorul altarului, de la proscomidie:

- **Piciorul mesei altarului.** S-a aflat în partea centrală a altarului, imediat sub nivelul de călcare din biserică. Era realizat din cărămidă, dispusă în șapte asize complete, cea de-a opta fiind incompletă. Dimensiunile erau de 0,80 x 0,80 m și 0,60 m înălțime.

- **Locul de păstrare a cristelniței și de vărsare a apei de botez.** A fost identificat în pronaos, în colțul de NV al acestuia, inițial aflându-se sub scara prin care se făcea accesul la cafas. Era compus dintr-un bazin și un canal de scurgere, ambele realizate din cărămidă. Bazinul se afla chiar la colțul pronaosului, avea forma rectangulară, cu dimensiunile exterioare de 0,57 x 0,60 m, respectiv interioare de 0,28 x 0,30 m (axele N-S/E-V) și înălțimea de 0,30 m pe trei asize de cărămidă, cu pat de mortar la bază. În colțul de SV al bazinului se afla racordat un canal de scurgere construit din cărămidă, orientat înclinat spre axul bisericii. Lungimea era de 2,46 m iar lățimea varia între 0,45-0,50 m, diferența de nivel dintre partea superioară și cea inferioară fiind de 0,25 m. La demontarea acestuia au fost recuperate din bazin mai multe monede emise în perioada în perioada 1949-1955 (Republica Populară Română) iar din partea inferioară a canalului patru vase de sticlă.

- **Zona de scurgere a apei din exteriorul altarului, de la proscomidie.** A fost identificată în S. IX NE, în dreptul altarului, acolo unde se află proscomidia, la adâncimea de 0,40 m. Era compusă din patru cărămizi fragmentare (cca. 2/3 de cărămidă), dispuse orizontal. Lungimea era de 0,58 m și lățimea de 0,26 m.

Elemente de cronologie

Pe baza materialelor arheologice descoperite și a complexelor cercetate, corelate cu relațiile stratigrafice dar și cu cercetările derulate anterior (2022), pot fi făcute unele aprecieri de ordin cronologic.

Fără a avea niveluri sau complexe arheologice identificate, cele mai vechi materiale arheologice – piese litice, datează din neolitic (mil. 6 î.Hr.).

Cronologia înmormântărilor, în baza monedelor provenite din mormintele cercetate, se desfășoară în intervalul cuprins între mijlocului sec. al XVIII-lea și sfârșitul sec. al XIX-lea, eventual putând fi coborâtă în deceniul patru al sec. XVIII.

În ceea ce privește cronologia complexelor, respectiv bordeiele Cpl.10, Cpl.11 și Cpl.12, similar cu cele cercetate în 2022, considerăm că pot fi datate într-un interval de timp care poate fi cuprins între a doua jumătate a secolul al XVII-lea și jumătatea secolului al XVIII-lea. Aceluiași interval cronologic pot fi atribuite și complexele Cpl.13, Cpl.14, Cpl.15 și Cpl.16, gropi de provizii care pot fi puse în legătură cu bordeiele.

Nu în ultimul rând semnalăm prezența în nivelul arheologic a unor materiale remaniate, provenite din zonă, acestea sugerând elemente mai târzii de cronologie, care pot atinge primele decenii ale secolului XX, fiind legate de așezarea modernă a Ciupercenilor, mutată după anul 1942.

Concluzii

Cercetarea arheologică realizată în campania anului 2024 în cadrul proiectului privind lucrarea de investiție „Consolidare și renovare biserică, construire clopotniță, chilii, stăreție, trapeză, spații tehnice, anexe gospodărești, utilități și împrejmuire”, în interiorul și de jur-împrejurul vechii biserici din com. Ciuperceni, jud. Teleorman, a confirmat concluziile rezultate din prima campanie de cercetări, respectiv cea din anul 2022:

- a confirmat existența unor noi structuri de locuit și anexe legate de vechea așezare a Ciupercenilor, prin vestigii încadrabile cronologic între sec. XVII – jumătatea sec. XVIII.

- au fost completate datele privind cimitirul înființat în jurul vechii biserici-bordei, care a deservit comunitatea locală până spre sfârșitul sec. al XIX-lea.

- au fost reconfirmate date privind structura fundației bisericii de zid edificată între anii 1880-1882 precum și a unor elemente anexă: piciorul mesei altarului, locul de păstrare a cristelniței și de vărsare a apei de botez, zona de scurgere a apei din exteriorul altarului, de la proscomidie.

- elementele de cultură materială, în special cele catalogate ca inventar funerar, întăresc concluzia privind existența unei comunități rurale sărace, în contextul în care până la sfârșitul deceniului al treilea al sec. XIX localitatea

Ciuperceni s-a aflat sub administrația directă a Porții Otomane, zona făcând parte din fosta Kaza Turnu.

- vestigiile preistorice, cu precădere materialele litice reconfirmă existența în zonă a locuirilor umane în preistorie, însă eventualele complexe arheologice au fost distruse de intervențiile umane din perioada medievală târzie, respectiv modernă.

Abstract

A second rescue excavations season were carried out in 2024 at the church from Ciuperceni commune, Teleorman County, focused inside and around the church. The previous results from 2022 were confirmed:

- the existence of pit-dwellings and storage pits dated between the 17th century and the half of the 18th century;

- the data on the cemetery established around the old semi-subterranean church, used by the local community until the end of the 19th century, has been updated;

- the data concerning the structure of the foundation of the church built between 1880-1882 were reconfirmed and other elements of the church - the leg of the holy altar table, the place for storing the baptismal font and pouring the baptismal water, the area for draining water from the outside of the holy altar - were identified;

- the elements of material culture, particularly the funerary inventory, reinforce the conclusion regarding the existence of a poor rural community, in the context in which until the end of the third decade of the 19th century the Ciuperceni village was under the administration of the Ottoman Empire, the area being part of the former Turnu Kaza;

- the prehistoric finds, especially flint tools, reconfirm the existence of human habitation in the area in prehistoric times, but any potential archaeological features were destroyed by human interventions in the late medieval and modern times.

Bibliografie:

MIREA, TORCICĂ 2022 – Mirea P., Torcică I. *O biserică – bordei descoperită la Ciuperceni, județul Teleorman,* în: *BMJ Teleorman. Seria Arheologie*, 14/2022, p. 107-122.

GEORGESCU 1897 – Georgescu P., *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Teleorman*, Stabilimentul Grafic I. V. Soccecu, București, 1897.

SPIRU 2015 – Spiru I., *Biserici de sate de pe valea Oltului și Călmățuiului în Catagrafiile secolului al XIX-lea*, în: *Din istoria bisericii teleormănene. Studii, articole, însemnări* (volum îngrijit de P. Mirea), Ed. Ordessos Pitești, 2015, p. 69-76.

Illustrations list:

Pl. I. Ciuperceni, „Sf. Ioan Valahul” Monastery. General view from west (1); the excavation on the south side of the church (2).

Pl. II. General plan of the church showing the location of the holy altar table leg (A), of the place where the baptismal font was kept and the baptismal water is poured (B) and the place of the water drainage at the exterior side of the holy altar at proscomydia (C).

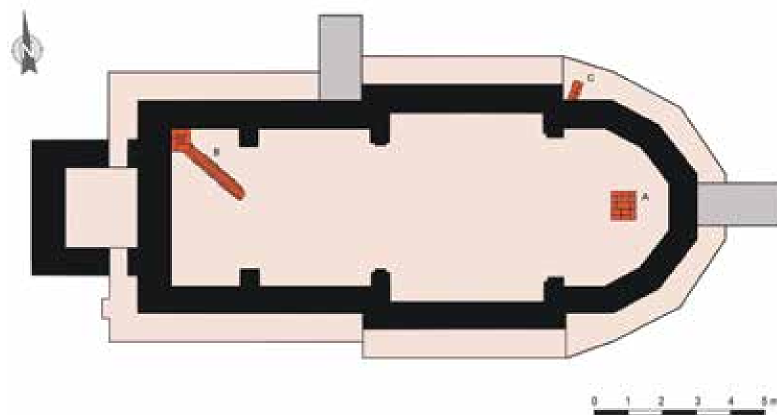
Pl. III. General plan of the church showing the burials excavated inside and outside the church.

Pl. IV. General plan of the church showing the features excavated inside and outside the church and a section along the east-west axis of the church.

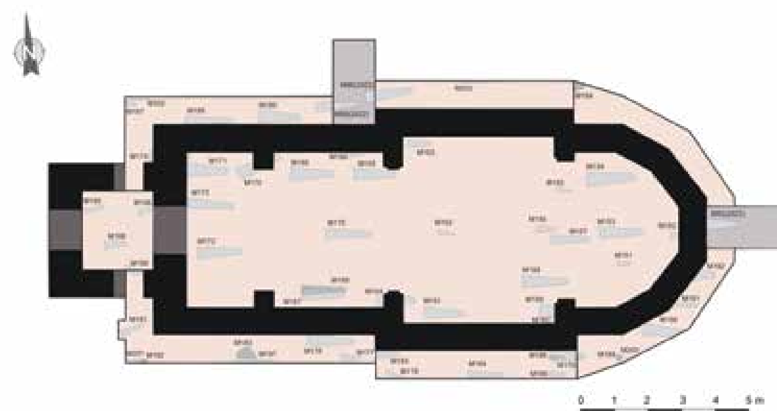

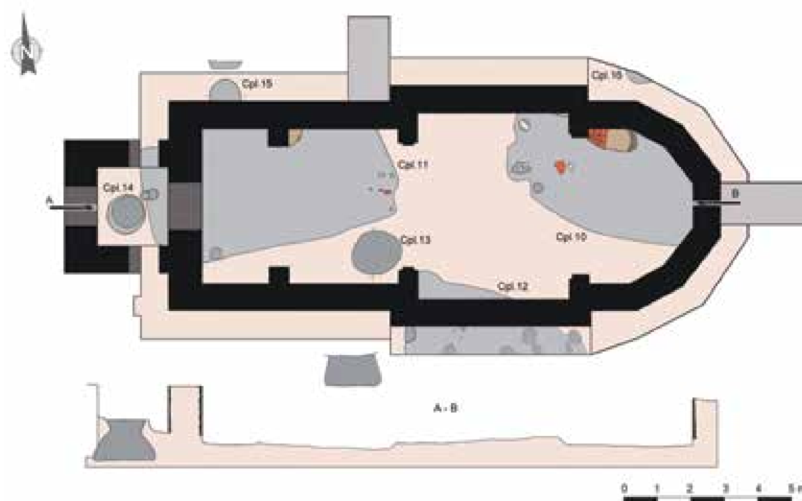
Pl. I. Ciuperceni, Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”. Imagine generală dinspre vest (1); aspect din timpul cercetării – săpătură pe latura de sud a bisericii (2)

Pl. II. Planul bisericii cu amplasarea piciorului mesei altarului (A), a locului de păstrare a cristelniței și de vărsare a apei de botez (B) și a scurgerii apei din exteriorul altarului, de la proscomidie (C)

Pl. III. Planul bisericii cu amplasarea mormintelor cercetate în interior și în exterior

Pl. IV. Planul bisericii cu amplasarea complexelor cercetate în interior și în exterior și secțiune pe axa est-vest a acesteia

105. Cluj-Napoca, jud. Cluj

Punct: Parcul I. L. Caragiale, str. Octavian Petrovici

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 4 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN 54984.16; **Cod LMI**: CJ-I-s-B-06921
Autorizație nr. 463/01.11.2023
Colectiv: George Cristian Cupcea – responsabil științific; Cosmin Gabriel Onofrei, Viorica Rusu-Bolindeţ (MNIT), Radu Lupescu (Universitatea „Sapientia“ Cluj-Napoca), Sorin Ilie Cociş, (IAIAC), Cristian Dima, Ciprian Ciobanu (MNIT), Raul Todika, Karina Necșe, Csaba Dánél (UBB Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: 10.01 – 31.08.2024

Suprafața cercetată: 516 mp

Istoricul cercetărilor

Primele date privind topografia zonei Parcului I. L. Caragiale ne parvin din hărţile orașului realizate pentru armata imperială începând de la finele sec. al XVII-lea.[1] Aceste hărţi documentează în primul rând fortificaţia medievală a orașului și apariţia primelor parcele în zonă. La începutul secolului al XVIII-lea s-a procedat la parcelarea zonei de lângă latura interioară a zidului de incintă. Astfel s-au conturat aici primele străzi, cum sunt str. Pâinii (Kenyér utca) și str. Berii (Sör utca), ambele denumite în prezent str. Octavian Petrovici. Tot în acest secol, și la începutul celui următor, sunt construite prin adosarea la zidul de incintă medieval o serie de clădiri: Brutăria armatei imperiale, Casa Fabricii de Bere și Penitenciarul. Construcţia ultimelor a însemnat și demantelarea parţială a fortificaţiei orașului. La începutul secolului al XX-lea, spre deosebire de parcela brutăriei, pe celelalte parcele nu s-a mai construit nimic. Pentru scurt timp a funcţionat ca și piaţă, respectiv aici s-au stabilit circuri itinerante. Cu ocazia centenarului nașterii lui I. L. Caragiale, începând cu anul 1957, zona a fost transformată într-un parc care poartă numele scriitorului (Fig. 1).

În 1967, pe durata proiectului de construcţie a clădirii (moderne) a Poștei, arheologul Gyulai Pál (MNIT) a efectuat cercetări arheologice la cca. 30 m est de parc, identificând zidul de incintă medieval, dar și necropola aferentă mănăstirii dominicane, actualmente franciscană[2]. Ulterior, pe parcursul anilor 1979, 1991, 1995, 2020 au mai fost efectuate o serie de sondaje arheologice pe suprafața Parcului I. L. Caragiale[3].

Pe parcursul anilor 1992–1998, 2001 și 2012, au fost efectuate cercetări arheologice în apropierea parcului. Este vorba despre situl de pe str. V. Deleu nr. 1, unde cercetările, coordonate de S. Cociș, au scos la iveală o *insula*, constituită din două clădiri romane cu trei faze de construcţii de lemn şi două faze de piatră, fiecare cu câte o refacere. S-au putut observa toate fazele de evoluţie a orașului roman de la faza de *vicus* până la retragerea romană[4]. Tot sub coordonarea lui S. Cociș, au fost efectuate cercetări arheologice preventive în anul 2016 în punctele Piaţa Muzeului nr. 2 (actualul Restaurant Marty) și în Piața Muzeului nr. 4 (în curtea Palatului Mikes), ultima în vecinatatea laturii sudice a parcului în discuție.

În urma săpăturilor arheologice de pe primul sit menţionat au fost descoperite fragmente din două străzi ale orașului roman, cel mai probabil cu o refacere. În paralel, de o parte și alta a drumului roman au fost surprinse parţial ziduri ale unor clădiri romane de dimensiuni diferite. Nivelele de locuire romane se datează de la începutul secolului al II-lea până în a doua jumătatea secolului al III-lea p. Chr[5]. În curtea Palatului Mikes au fost dezvelite o porţiune dintr-una dintre străzile orașului roman (pe toată lăţimea acestuia, cu trotuar și canalizare sub aceasta) – unul dintre *cardines* - și parţial o clădire cu curte interioară, aparținând aceleași perioade. Din clădirea romană s-au putut observa zidul de incintă al proprietăţii de lângă stradă, parţial două camere și o curte interioară pavată cu dale de piatră. Nivelele de locuire romane au fost datate de la mijlocul secolului al II-lea până după jumătatea secolului al III-lea p.Chr.[6]

Obiectivele cercetării

Cercetările arheologice preventive din Parcul I. L. Caragiale au constituit o oportunitate pentru descoperirea incintelor romană și medievală ale orașului, semnalate de săpăturile precedente (vezi *supra* istoricul cercetărilor), dar fără o informație științifică valorificată.

Prin urmare, în funcție și de prioritățile beneficiarului, cercetarea preventivă s-a desfășurat în toate punctele unde obiectivele propuse de acesta urmau să afecteze nivelele arheologice (fundații, terasamente, canale, alei etc.). De asemenea, cu acordul beneficiarului, s-a hotărât executarea unei secțiuni magistrale pe direcția N–S, pentru a surprinde toate elementele fortificației romane și medievale pe latura de nord a orașului. Zona aleasă pentru această secțiune a fost legată de descoperirea anterioară, făcută în Piața Muzeului nr. 2 (Palatul Mikes) în 2016 (vezi *supra* și Fig. 2).

Rezultatele cercetării

Pornind de la cele menționate mai sus, cercetările arheologice din Parcul I. L. Caragiale și vecinătatea sa au fost în realitate mult mai extinse decât ceea ce era prevăzut în contractul initial, mai exact acea secțiune magistrală pe direcția N-S. Fiindcă proiectul nu necesita descărcare de sarcină arheologică pe nici o suprafaţă afectată, singurele cercetări propuse au avut obiectivul de a obţine informaţii arheologice despre zonă. Bănuiala conservării laturii de nord a incintei medievale a fost confirmată, precum și probabilitatea ca aceasta să suprapună incinta romană de nord.

Astfel, beneficiarul și executantul au fost de acord să modifice soluţia de proiectare, care iniţial prevedea numai

1 LUPESCU 2018,p. 112, fig.7.
2 LUPESCU 2018, p. 117, fig. 22-24.
3 Cu excepția investigațiilor arheologice inedite din incinta Parcului I. L. Caragiale din anii: 1979 (colectiv: I. Mitrofan, P. Iambor, Șt. Matei); 1991 (colectiv: Șt. Matei P. Iambor); 1995 (colectiv: S. Cociș, V. Voișian) 2020 (colectiv: Zs. Csok, A. Dobos, C. Onofrei), celelalte cercetări arheologice din acest areal au fost publicate sub forme de rapoarte arheologice sau studii de sinteză, ele regăsindu-se în lista bibliografică.
4 COCIȘ *et alii* 1995; COCIȘ, VOIŞIAN, PAKI 1996; COCIȘ, VOIŞIAN, PAKI 1997; COCIȘ, VOIŞIAN, PAKI 1998; COCIȘ *et alii* 1999; COCIȘ *et alii* 2002; COCIȘ *et alii* 2013.
5 COCIȘ *et alii* 2017a.
6 COCIȘ *et alii* 2017b.

semnalizarea la suprafaţă a traiectului zidurilor de incintă, printr-o bandă de corten de fier, în așa fel încât zona în care elementele constructive ale incintelor sunt optim conservate să fie pusă în valoare și expusă publicului. Ca metodă de lucru a fost preferată deschiderea de suprafeţe a căror dimensiuni a fost dictată de necesitatea lucrărilor constructorului și de importanţa descoperirilor, ele fiind numerotate de la S1 la S13 (Fig. 2). Marea majoritate a suprafeţelor cercetate au avut dimensiuni generoase, săpătura fiind executată mecanizat, acolo unde a fost posibil, și manual în cea mai mare parte. În paralel, au mai fost supravegheate și o serie de șanţuri pentru utilităţi, care în unele cazuri au scos la iveală părţi ale unor zidării istorice moderne. Și acestea au fost documentate și ridicate topografic. Documentaţia cuprinde fotografii digitale, ortofotoplanuri georeferenţiate, reconstituiri 3D, fotogrametrie a profilelor și suprafeţelor, planurile secţiunilor, fișe individuale de context și alte schiţe. Materialele au fost recoltate și înregistrate pe contexte. Toate suprafeţele, contextele, stratigrafia profilelor au fost înregistrate topografic. Tot materialul rezultat se află în arhivă, respectiv depozitele MNIT.

Principalele descoperiri constau în zidării istorice încadrabile epocilor romană, medievală și modernă, piese arhitectonice (majoritatea lor aflate însă în poziţie secundară sau sub formă de spolia în zidurile moderne), material ceramic în marea majoritate încadrabil epocii romane și mai puţin epocilor medievale și modernă.

Material arheologic care poate fi folosit ca element de datare pentru epoca romană, cum sunt *terra sigillata*, monede, fibule, inscripţii, sunt foarte rare. Putem aminti aici câteva fragmente de *terra sigillata* ce provin din import, din atelierele de la Lezoux (Gallia centrală), ce se datează de la mijlocul secolului al II-lea p. Chr. până spre finalul aceluiași secol, un *denarius* subaerat databil în intervalul 231-235 p.Chr. (bătut în timpul domniei lui Severus Alexander) și o ștampilă pe o cărămidă, păstrată fragmentar, cu textul *Ex(ercitus) D(aciae) P(orolissensis)*.

Pentru epoca medievală avem câteva vase întregi, descoperite în același context, databile după formă în secolul al XV-lea. Tot în același context mai avem și fragmente de sticlă de opal cunoscute în zona doar începând cu mijlocul secolului al XVI-lea. În poziţie secundară au mai fost descoperite și multe cahle. Dintre acestea cele mai spectaculoase sunt cele cu figure antropomorfe. Ele au caractere gotice ce se încadrează în linii mari între sfârșitul secolului al XIV lea și până în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Materialul modern este și el prezent, iar în zonele unde contextele nu au fost bulversate de intervenţii recente (conducte de apă, ţevi de gaz, cabluri de curent) avem ceramică încadrabilă cronologic secolelor XVIII și XIX.

În cazul structurilor constructive (zidăriilor) istorice situaţia este mai interesantă. În primul rând prin săpăturile întreprinse a putut fi stabilit traiectul zidurilor de incintă roman și medieval pe toată lungimea parcului pe direcţia est-vest (Fig. 3). În al doilea rând, am putut constata că în zona mai sus amintită incinta romană este suprapusă de cea medievală, pe întregul sector. Din incinta romană avem păstrate părţi din fundaţie, dar și din elevaţie. Am putut stabili că zidul este construit în tehnica *opus quadratum*, în stilul grecesc pseudo-isodomic, cu blocuri pătrate/dreptunghiulare așezate pe nivele alternative, largi și înguste (Pl. I). Lăţimea fundaţiei romane, în singurul loc unde a putut fi măsurată, în zona coridorului pivniţei care a aparţinut Fabricii de bere având ambele feţe, este 2,20 m, cu o lăţime a elevaţiei probabilă de 1,80 m. Cu toate acestea, zidul are lăţimea generală în elevaţie de 2 m în forma sa din Evul mediu (Fig. 4).

Diferenţele de piatră folosită, de la blocuri mari la pietre de dimensiuni mult mai restrânse, nu credem că arată neapărat refaceri ale incintei medievale. Credem că ea era tencuită, cum este cazul multor monumente încadrabile epocii, fapt ce poate explica diferenţa de piatră folosită de la o zonă la altă, aflate însă într-un interval ce nu depășea 10 metri lungime (Fig. 5). Tot aici mai putem adăuga și prezenţa palisadei în faţa incintei medievale. Credem că șanţul de apărare îl constituia Canalul Morii în sine, el fiind un curs de apă natural, la origini.

Pentru epocă romană au mai fost cercetate parţial două edificii de dimensiuni mari. Primul a fost descoperit în faţa intrării secundare de la Poșta actuală. Aici au fost surprinse tehnici diferite de construcţie a zidurilor, ca *opus mixtum*, *opus incertum* și o podea din *opus signinum*. Zidurile sigur făceau parte dintr-o clădire mult mai extinsă, a căror dimensiuni sunt imposibil de estimat în stadiul actual al cercetărilor (Fig. 6). A doua clădire a fost dezvelită în parc, ea având ziduri impozante și a fost cercetată doar parţial. Deși nu am putut stabili funcţionalitatea sa, credem că majoritatea monumentelor refolosite (fragment de capitel, arhitravă, olane, ţigle) provin de la aceasta.

Pentru epoca medievală trebuie menţionată Poarta Apei, surprinsă parţial în limita vestică a parcului, în vecinătatea Facultăţii de Construcţii. Era poarta de nord a primei așezări medievale fortificate, care avea un corespondent pe latura de sud, în faţa casei natale a regelui Matia (str. Matei Corvin). Odată cu ridicarea celei de-a doua fortificaţii medievale, poarta de sud a fost complet dezafectată, iar poarta de nord a rămas în folosinţă ca poartă secundară. Tot în interiorul parcului avem un posibil spaţiu de depozitare, în care a fost descoperit in situ material arheologic încadrabil secolelor XV-XVI, precum și partea medievală a incintei (Fig. 7).

Pentru epoca modernă avem în principal latura estică a unei clădiri ce se întindea pe o bună parte din jumătatea vestică a parcului I. L. Caragiale de azi. Clădirea este ridicată în anul 1842 pe o parcelă situată între Casa Berii și brutăria armatei, la început fiind doar depozit. Penitenciarul și-a început activitatea abia din 1846, care era mai degrabă o instituţie de corecţie unde deţinuţii lucrau și învăţau diferite îndeletniciri (Dologház, „casa în care se lucrează”). Mai la est de acesta a fost surprinsă latura vestică, un coridor ce venea (sau ducea) spre Canalul Morii, și câteva compartimentări cu pivniţă, ce aparţineau Casei Berii, sau Casa Fabricii de Bere (Sörház, Sörfőző ház). Importanţa ei este sugerată și de denumirea străzii care îi purta numele (Sör utca, în present O. Petrovici). Clădirea care apare pe hărţile și fotografiile orașului a fost construită în 1830. A suferit mici modificări în deceniile care au urmat și a fost demolată împreună cu brutăria armatei la începutul secolului al XX-lea. Din brutăria armatei, databilă

documentar încă din 1714, am surprins doar un gard exterior pe strada O. Petrovici, în spatele MNIT. Toate trei edificiile au fost demolate la începutul secolului al XX-lea după cum am menţionat mai sus.

În ceea ce privește conservarea și punerea în valoare a descoperirilor, beneficiarul (Primăria Cluj-Napoca) a contractat deja un astfel de proiect, care a primit primele avize și este în curs de implementare. Proiectul își propune expunerea in situ a sectorului de zid de incintă suprapus descoperit și documentat în suprafața cercetată în centrul parcului.

Abstract

The reconditioning of the I.L. Caragiale Park, in the centre of Cluj-Napoca has allowed archaeologists to investigate the remains of the Northern city enclosure for the Medieval and Roman times. The most important discovery is the entire trajectory of the Northern enclosure, initially belonging to the Roman city of Napoca, overlapped by the Medieval one. Additionally, the researches have revealed a couple of Roman buildings, most of them in an acceptable state of conservation, but also the remains of a Medieval Northern Gate (The Gate of Water) and foundations and basements of Modern buildings, demolished at the beginning of the 20th century, that have affected in some extent the city enclosure.

Bibliografie:

ARDEVAN 1998 – Ardevan, R., *Viaţa municipală în Dacia romană,* Timișoara, 1998.

BĂRBULESCU,1973 – Bărbulescu, M., *M. Aurelius Apollinaris procurator Augusti Daciae Porolissensia,* în: Acta MN,X, 1973 pp.171-179.

COCIȘ *et alii* 1995 – Cociş, S . Voişian, V., Paki, A., Rotea, M., *Raport preliminar privind cercetările arheologice din str. V. Deleu în Cluj-Napoca, I. Campaniile 1992-1994,* în: ActaMN, 32, I, 1995, pp. 635-651.

COCIȘ, VOIŞIAN, PAKI 1996 – Cociş, S., Voişian, V., Paki, *Săpăturile arheologice din Cluj-Napoca, str. V. Deleu*, în: CCAR. Campania 1995, Bucureşti, 1996, p. 35.

COCIȘ, VOIŞIAN, PAKI1997 – Cociş, S., Voişian, V., Paki, A., *str. V. Deleu,* în CCAR Campania 1996, Bucureşti, 1997, p. 14;

COCIȘ, VOIȘIAN, PAKI,1998 – Cociş, S Voişian, V., Paki, A, Săpăturile arheologice din Cluj-Napoca, str. V. Deleu, în: CCAR Campania 1997, Bucureşti 1998, p. 17.

COCIȘ *et alii* 1999 – Cociş, S. Molnar Zs. Paki, A., Voisian, V.*, Cercetările arheologice din str. V. Deleu,* în: CCAR Campania 1998, Bucureşti 1999, p. 34.

COCIȘ *et alii* 2002 – Cociș, S., Nemeti, I., Voişian, V., Fodorean, Fl., *Săpăturile de la Cluj-Napoca din 2001,* în: CCAR. Campania 2001, București 2002, p. 107.

COCIȘ *et alii* 2013 – Cociș, S. I., Ferencz, S., Dobos, A., Lăzărescu, V. A., Mustață, S. Opreanu, C. H., Ursuţiu, A, Cumurciuk K., Bajusz, I., Voişian, V., *Cluj-Napoca, jud. Cluj, Punct: str. V. Deleu nr.* 1 în: CCAR Campania 2012, Craiova 2013 p. 151-158.

COCIȘ *et alii* 2017a – Cociș, S. I., Ferencz, S., Onofrei, C. G., *Cluj-Napoca, mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj, Piaţa Muzeului nr. 2,* în: CCAR. Campania 2016, București 2017, p. 173-174.

COCIȘ *et alii* 2017b – Cociș, S. I., Ferencz, S., Ursuţiu, A., Onofrei, C. G., *Cluj-Napoca, mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj, Piaţa Muzeului nr. 4,* în: CCAR. Campania 2016, București 2017 p. 174.

DIACONESCU 2004 – Diaconescu, Al*., The towns of Roman Dacia: an overview of recent archaeological research*, în: Hanson, W.S. Haynes, I.P. (eds.), Roman Dacia. The Making of a Provincial Society, Journal of Roman Archaeology Supplemental Series 56, 2004, p. 87-142.

LUPESCU 2018 – Lupescu, R., *Cetatea Veche (*Óvár*) a Clujului*, în: Lupescu-Makó, M. *et alii* (eds.), ClujKolozsvár-Klausenburg 700. Studii de istorie urbană, Cluj-Napoca, 2018, p. 93-118.

MATEI, ARDEVAN 1992 – Matei Șt, Ardevan R, *Sondajul de salvare de la Cluj - „Piaţa Muzeului”* în ActaMN, XXIV-XXV, p. 1065-1078.

RUSU-BOLINDEŢ 2007 – Rusu-Bolindeţ, V. *Ceramica romană de la Napoca. Contribuţii la studiul ceramicii din Dacia romană,* Cluj-Napoca, 2007.

VOIȘIAN, BOTA, CIONGRADI 2000 – Voișian,V., Bota, E., Ciongradi, C. *Betrachtungen* über *die Römerstadt Napoca,* în Ciugudean, H., Moga, (eds.), Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire (Proceedings of the International Symposium, Alba Iulia, 8th-10th October 1999), Alba Iulia, 2000, p. 261-276.

WITTENBERGER 1997 – Wittenberger, M., *Cluj-Napoca, Piaţa Muzeului,* în: CCAR. Campania 1996, București 1997, p.13..

WITTENBERGER, BĂDĂU, POPA, BULZAN 1995 - M. Wittenberger - Bădău. Popa, V., Bulzan, S. *Cluj-Napoca, jud. Cluj. Piaţa, Muzeului,* în: CCAR. Campania 1994, Bucureşti, 1995, nr. 32 D, p. 24–25.

Illustratiions list:

Fig. 1. Overlaying the plan of the former buildings in the area over the current cadastre.

Fig. 2. Topographic plan of the research area.

Fig. 3. Photogrammetry overlay on orthophotomap (main surveyed areas)..

Fig. 4. Areas S5, S11 and S12 – enclosure wall facing (interior/exterior)..

Fig. 5. The construction structures discovered on the central alley (sequence of phases).

Fig. 6. Photogrammetry overlay on orthophotomap – area S9

Fig. 7. Photogrammetry overlay on orthophotomap – area S3 (Water Gate).

Pl. I. Photographs of the enclosure wall facing (areas S4 and S11).

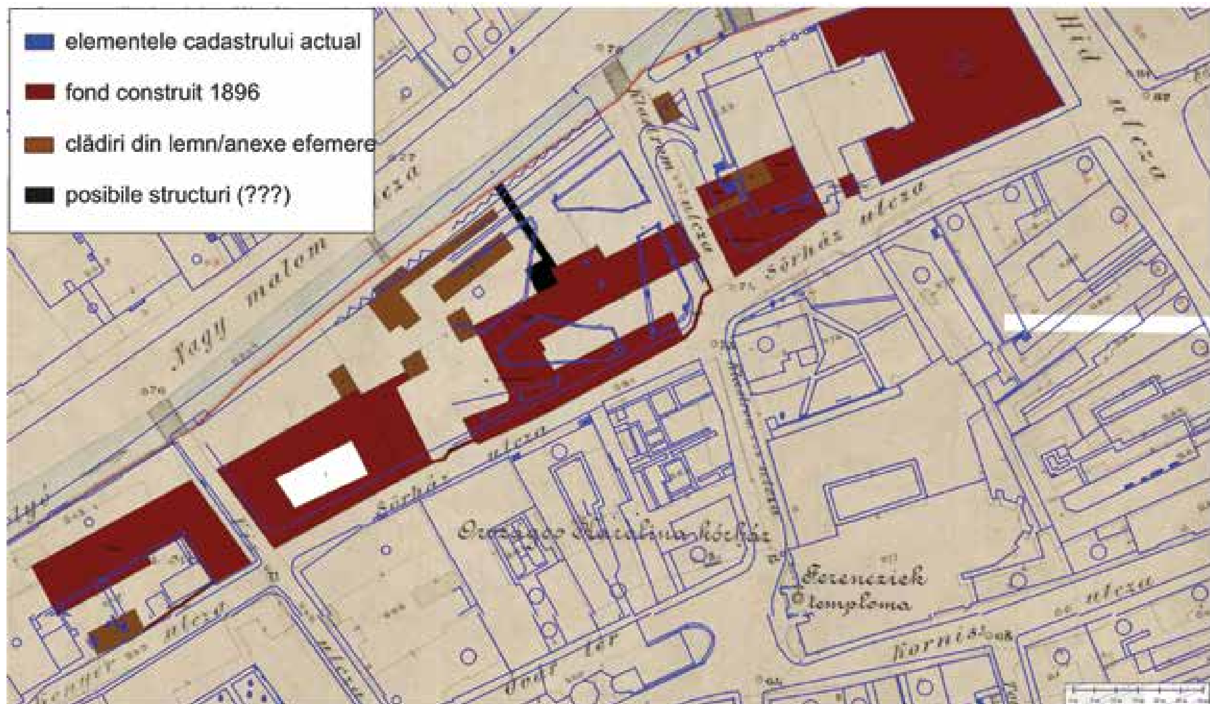

Fig. 1. Suprapunerea planului fostelor clădiri din zonă peste cadastrul actual.

Fig. 2. Planul topografic al cercetărilor

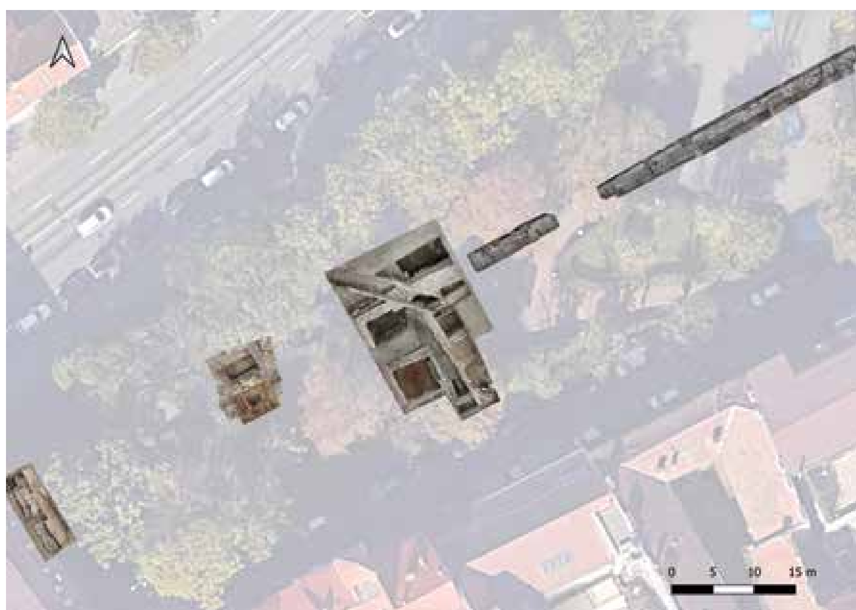

Fig. 3. Suprapunerea fotogrammetriei pe ortofotoplan (principalele suprafețe cercetate)

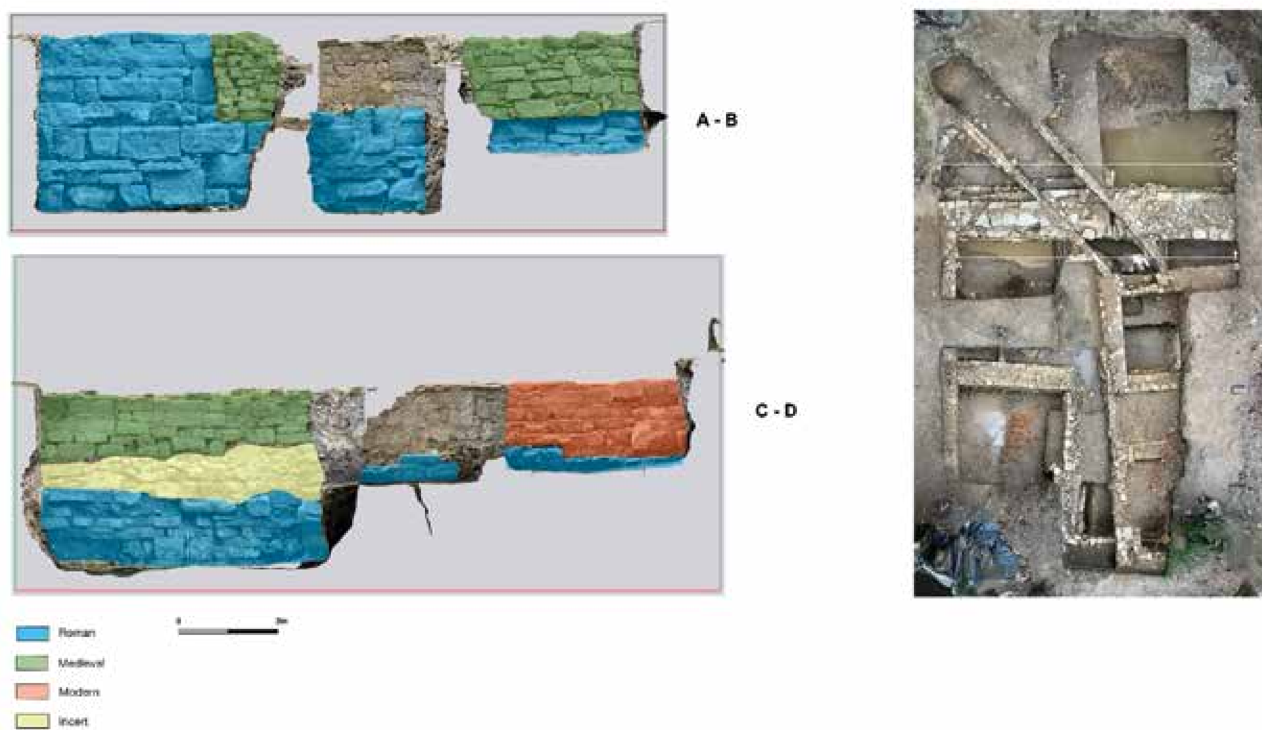

Fig. 4. Suprafețele S5. S11 și S12 – parament zid incintă (interior/exterior)

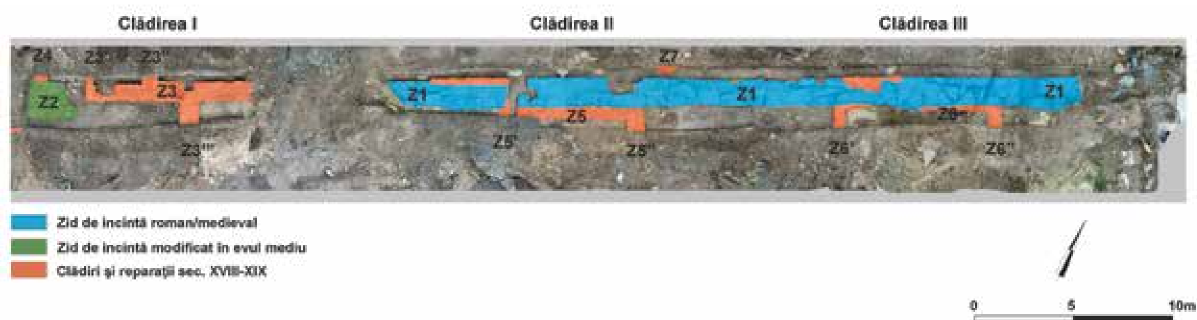

Fig. 5. Structurile constructive descoperite pe aleea centrală (succesiunea fazelor)

Fig. 6. Suprapunerea fotogrammetriei pe ortofotoplan – suprafața S9.

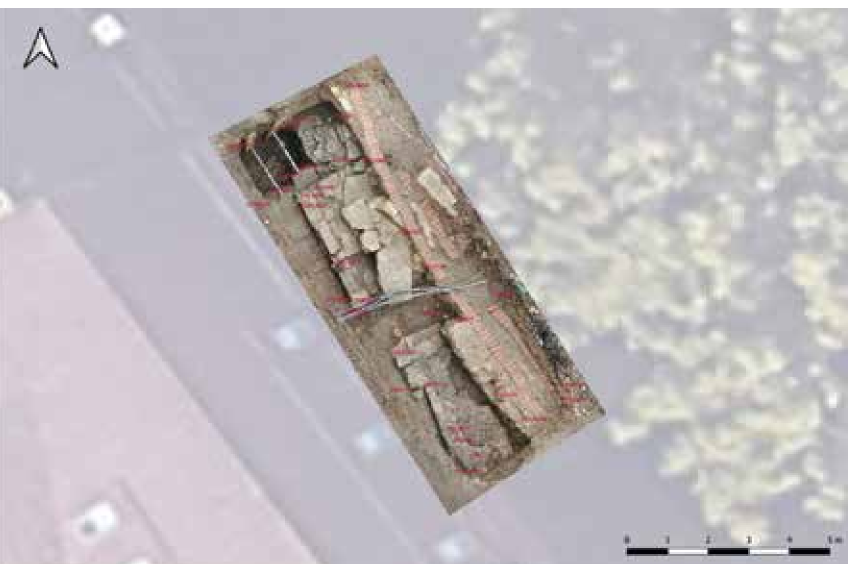

Fig. 7. Suprapunerea fotogrammetriei pe ortofotoplan – suprafața S3 (Poarta Apei)

Pl. I. Fotografii ale paramentului zidului de incintă (suprafețele S4 și S11)

106. Constanța, jud. Constanţa
Punct: Valul mare de pământ

Localizare: ***în extravilanul municipiului Constanța, în apropierea limitei cu UAT Valu lui Traian, respectiv la Nord de DN 3 și la Vest de autostrada A4***
Tip de sit: 125
Încadrare cronologică: 431
Cod RAN*:* 60428.19; **Cod LMI**: CT-I-m-A-02558.05
Autorizaţia nr. 266/17.05.2024
Colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi – responsabil științific; Constantin Şova, Sorin Marcel Colesniuc, Manuela Măiță (MINAC)
Perioada desfăşurării cercetării: 12.06 – 23.07.2024

În vara anului 2024 a fost realizată cercetarea arheologică preventivă pe un teren situat în extravilanul municipiul Constanța, în apropierea limitei cu UAT Valu lui Traian, conform contractului de cercetare încheiat între MINA Constanța și beneficiarul CONPET S.A. Ploiești. Cercetarea preventivă a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a terenului, de circa 930 mp, pe care a fost realizată investiția „Înlocuire conductă țiței Ø 20, Constanța – C1 pe 8 tronsoane (aprox. 13600 m)". Scopul proiectului consta în înlocuirea unei conducte de interes național de transport țiței, deteriorate, pe un traseu aflat aproximativ paralele cu cel vechi și la mică distanță.

Perimetrul pe care a fost înlocuită conducta de transport țiței (din Depozitul 4 Sud al S.C. Oil Terminal S.A. Constanţa la Rafinăriile Arpechim/Petrobrazi) este situat la nord de DN 3 și la vest de autostrada A4 (Fig. 1). Acesta se află într-o zonă cu patrimoniu arheologic reperat, cele mai noi informații provenind de la rezultatele diagnosticului de teren, realizat în 2021, când s-a constatat că traseul noii conducte se intersectează, în punctul denumit „Situl 4"/Sit „Valul mare de pământ", tronsonul 2f, cu acela al aliniamentului defensiv valul mare de pământ.

De la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea provin înregistrări ale valului mare de pământ, făcute de Carl Schuchhardt, Grigore Tocilescu și Pamfil Polonic[1]. Repere importante ne-au fost cercetările mai noi, din diferite puncte ale monumentului, efectuate de Ghiorghe Papuc[2] și o echipă coordonată de Oana Damian[3].

Perimetrul cercetat se află la limita nord-estică a castrului 23 (după înregistrările lui Gr. Tocilescu și P. Polonic), respectiv 7 (după C. Schuchhardt).

Din punct de vedere arheologic, cercetarea a urmărit identificarea și înregistrarea unor noi posibile complexe arheologice, respectiv a unei posibile așezări din apropierea castrului nr. 23/7 al valului mare de pământ, precum și stabilirea planimetriei și stratigrafiei monumentului, implicit a șanțurilor de nord și de sud care îl însoțesc, în zona cercetată. Astfel, am avut în intenție să completăm informațiile privind, în general, sistemul defensiv valul mare de pământ, precum și relația cu castrul aflat în apropiere.

Cercetarea arheologică s-a realizat pe un teren care a suferit diverse intruziuni antropice de-a lungul timpului. Până la începerea lucrărilor, pământul amestecat cu materiale diverse, depozitat deasupra fostei intervenții de introducere a conductelor, a sugerat chiar o posibilă păstrare, parțială, a formei valului mare de pământ original. Ulterior, s-a constatat că, pe lățimea de 16 m a culoarului de intervenție, într-un prim nivel consistent se aflau numeroase gunoaie aduse în perioada contemporană (inclusiv pentru acoperirea șanțului de nord), fiind umplut un „loc gol", transformat de cei din zonă și nu numai într-un spațiu de depozitare, mai ales a deșeurilor rezultate din construcții.

Ca urmare a situației menționate, în acest perimetru valul mare de pământ a fost de fapt distrus în elevație încă de la intervențiile din 1972, pe toată lățimea culoarului de lucru. Doar o mică parte din zona sa inferioară a mai fost aleatoriu identificată și doar pe partea de est a culoarului. Ceea ce s-a putut salva ca informație sunt doar elementele exprimate prin cele două șanțuri care însoțesc valul mare de pământ, conform sistemului său defensiv, cunoscute și din alte săpături arheologice din Dobrogea, și ca o surpriză, un al treilea șanț, care a aparținut castrului nr. 23/7 aflat în apropiere.

Întrucât pe diagonala culoarului corespunzător investiției, de la nord-vest la sud-est, zona supusă cercetării arheologice era străbătută de două conducte mari care transportau combustibili, inclusiv în perioada desfășurării săpăturilor noastre, a trebuit să ne raportăm planul de secțiuni la realitatea din teren și să asigurăm și securitatea intervenției noastre.

În general, stratigrafia în zona monumentului se prezenta astfel (Fig. 2): un strat vegetal amestecat cu gunoi modern, în compoziția căruia au fost observate sedimente amestecate din valul mare de pământ (straturi bulversate), prezent în zona de înălțare falsă a valului și în partea nordică a șanțului de nord; un strat de culoare brun-cenușie, afânat, înalt în zona șanțului de nord de 1,60 m și în umplutura șanțului de sud de 2,40 m, reprezentând umplutură de la momentul instalării primelor conducte și ulterior; un strat de culoare brun-negricioasă, compact, cu rare lentile din sediment de culoare galbenă și negricioasă (acest strat apare doar în componența celor două șanțuri, având înălțimea de 1,40 m, respectiv 1,10 m și reprezintă umplutură depusă în timp); în cadrul celor două șanțuri au fost observate colmatări succesive, formate din lentile de sediment brun-cenușiu, care alternează cu lentile din sediment de culoare galbenă (în șanțul de nord, apare la adâncimi de 3,10 – 3,60 m, sub nivelul actual de călcare, și are înălțimea de 0,50 m; în șanțului de sud, apare la adâncimi de 3,50 – 4,30 m și are o înălțime de 0,70 m); un strat de culoare galbenă, steril, în care au fost adâncite șanțurile.

Șanțul de nord al valului – are deschidere în partea superioară de 10,50 m; lățimea la bază de 2,10 m; prezintă formă de „U" și are adâncimea maximă de 4 m sub nivelul actual.

Șanțul de sud al valului – are deschiderea în partea superioară de 4,50 m; lățimea la bază de 1,80 m; are fundul drept și ajunge la adâncimea maximă de 4,70 m (cea

1 TOCILESCU 1900, 145-184; SCHUCHHARDT 1918, p. 1-66; BARNEA, ȘTEFĂNESCU 1971, p. 97-120; DAMIAN 2015, Pl. II; MASON, CROITORU 2016. p.
2 PAPUC 1992, p. 323-329; PAPUC 2002, p. 107-108.
3 DAMIAN *et alii* 2014, p. 291-326.

mai adâncă cunoscută până acum, de regulă având 1-3 m).

Un alt element defensiv identificat a fost **șanțul de est al castrului**. Acesta s-a conturat la adâncimea de 0,60 m; are fundul arcuit sau drept și ajunge la adâncimea maximă de 3 m, sub nivelul actual. El este ulterior șanțului de sud al valului mare de pământ, pe care l-a tăiat, și este mai puțin adânc decât acesta.

Puține materiale au fost descoperite în cursul cercetărilor arheologice. Avem un unic fragment ceramic medieval timpuriu găsit în șanțul castrului. Fragmentul a fost modelat din pastă cu nisip, la roata lentă, a fost ars reducător și ornamentat cu benzi de linii orizontale și în val, incizate. Din partea inferioară a șanțului de sud al valului mare de pământ provine o cărămidă fragmentară și câteva fragmente osteologice.

Pe segmentul investigat monumentul medieval timpuriu avea o lățime totală de circa 33,5 m. Cu ocazia cercetării, au fost obținute informații referitoare la cele două șanțuri care însoțesc valul mare de pământ, pe nord (șanțul defensiv) și pe sud (șanțul pentru împrumut pământ), precum și la șanțul de est al castrului 23 Tocilescu /7 Schuchhardt, aflat în apropiere. Acesta intersecta șanțul de sud al valului și se închidea, probabil, în valul mare de pământ. Din nefericire, zona de întâlnire a celor două șanțuri a fost afectată încă de la intervențiile inițiale, din secolul trecut. Cercetarea preventivă, din 2024, a confirmat observații mai vechi referitoare la tehnica de construcție a sistemului defensiv valul mare de pământ și existența elementelor componente cunoscute.

Abstract:

In the summer of 2024, a preventive archaeological investigation was conducted on a plot of land located in the outskirts of the municipality of Constanța, near the boundary with UAT Valu lui Traian, which was to be affected by the replacement of a national crude oil transport pipeline. This area is known for its recorded archaeological heritage, with the pipeline's route intersecting at the point designated as "Site 4"/"Great Earth Vallum Site," section 2f, one of the three defensive alignments in Dobrudja, the Great Earth Vallum.

On the route of the Great Earth Vallum, the investigated perimeter is located at the northeastern boundary of fort 23 (according to the records of Gr. Tocilescu and P. Polonic) or 7 (according to C. Schuchhardt).

In the investigated segment, the northern ditch of the vallum has an opening at the top of 10.50 m, a width at the base of 2.10 m, a "U" shape, and a maximum depth of 4 m below the current surface level. The southern ditch of the vallum has an opening at the top of 4.50 m, a width at the base of 1.80 m, a flat bottom, and reaches a maximum depth of 4.70 m (the deepest recorded so far, as it usually ranges between 1-3 m).

Another identified defensive element was the eastern ditch of the fort. It was delineated at a depth of 0.60 m, has either a curved or flat bottom, and reaches a maximum depth of 3 m below the current level. It postdates the southern ditch of the Great Earth Vallum, which it cut through, and is shallower than the latter.

The investigated segment of the monument had a total width of approximately 33.5 m.

The 2024 preventive investigation confirmed earlier observations regarding the construction techniques of the Great Earth Vallum defensive system and the existence of its known structural components.

Bibliografie:

BARNEA, ȘTEFĂNESCU 1971 – Barnea I., Ştefănescu Șt., *Din istoria Dobrogei*, Vol. III, *Bizantini, români şi bulgari la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1971.

DAMIAN 2015 – Damian O., *Bizanțul la Dunărea de Jos (secolele VII-X)*, Brăila, 2015.

DAMIAN *et alii* 2014 – Damian O., Vasile M., Paraschiv-Grigore E., Samson A., Paraschiv-Grigore I., Ene D., Munteanu F., Haită C., *Valul mare de pământ. Cercetare arheologică preventivă pe Autostrada 2 Bucureşti – Constanţa, tronsonul Cernavodă – Medgidia, km 159+000–159+150 zona localităţii Făclia, com. Saligny, jud. Constanţa*, în: Cercetări Arheologice 21, 2014, 291-326.

MASON, CROITORU 2016 – Mason R., Croitoru C., *Carl Schuchhardt's contributions on ancient linear fortifications along the Lower Danube*, Cluj-Napoca, 2016.

PAPUC 1992 – Papuc Gh., *Despre valurile transdobrogene*, în: Pontica 25, 1992, 323-329.

PAPUC 2002 – Papuc Gh., *Cochirleni, com. Rasova, jud. Constanţa, Valul mare de pământ*, în: *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 2001*, București, 2002, 107-108, nr. 72.

SCHUCHHARDT 1918 – Schuchhardt C., *Die Sogenannten TrajansWälle in der Dobroudscha*, Berlin, 1918. – Extracted from Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften. 1918, Philol.-hist. Klasse, no. 12, 1-66.

TOCILESCU 1900 – Tocilescu Gr., *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*; communications faites à l'Academie des inscriptions et belles-lettres de Paris, scéance du 27 octobre 1899, Bucarest, 1900, 145-184.

Illustrations list:

Fig. 1. The investigated perimeter is located along the route of the Great Earth Vallum, specifically at the eastern boundary of fort 23 Tocilescu / 7 Schuchhardt.

Fig. 2. The profile of the north ditch of the Great Earth Vallum, recorded on the western side of S1.

Fig. 1. Situarea perimetrului cercetat pe traseul valului mare de pământ, respectiv la limita estică a castrului 23 Tocilescu / 7 Schuchhardt.

Fig. 2. Profilul șanțului de nord al valului mare de pământ, înregistrat pe partea de vest a S1

107. Constanța, jud. Constanţa
Punct: Valul de piatră

***Localizare completă*:** în extravilanul municipiului Constanța, spre vest, jud. Constanța (la est de autostrada A4 și la cca. 450 m sud de calea ferată Constanța – București)
Tip de sit: 125 (fortificații)
Încadrare cronologică: 431 (Epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 60856.05; **Cod LMI:** CT-I-m-A-02559.03
Autorizaţia nr. 251/16.05.2024
Colectiv: Cristina Talmaţchi – responsabil științific; Constantin Şova (MINAC)
Perioada desfăşurării cercetării: 11.06 – 23.07.2024

În vara anului 2024 a fost realizată cercetare arheologică preventivă pe un teren situat în extravilanul municipiul Constanța, spre vest, conform contractului de cercetare încheiat între MINA Constanța și beneficiarul CONPET S.A. Ploiești. Cercetarea preventivă a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a terenului, de circa 903 mp, pe care a fost realizată investiția „Înlocuire conductă țiței Ø 20 – Constanța – C1 pe 8 tronsoane (aprox. 13600 m)". Scopul proiectului consta în înlocuirea unei conducte naționale de transport țiței, deteriorate, pe un traseu aflat aproximativ paralele cu cel vechi și la mică distanță, spre vest.

Terenul pe care a fost înlocuită conducta națională de transport țiței (din Depozitul 4 Sud al S.C. Oil Terminal S.A. Constanţa la Rafinăriile Arpechim/Petrobrazi) este situat între municipiului Constanța și comuna Valu lui Traian, respectiv la E de autostrada A4 și la S de calea ferată Constanța - București (Fig. 1). Acesta reprezintă o zonă cu patrimoniu arheologic reperat, cele mai noi informații provenind de la rezultatele diagnosticului de teren (realizat în 2021), când s-a constatat că noul traseu al conductei se intersectează, în punctul denumit „Situl 3"/Sit „Valul de piatră", tronson 2b, cu acela al aliniamentului defensiv valul de piatră, ale cărui elemente au fost observate în teren.

Pe traseul valului de piatră, segmentul care a fost afectat de investiție se află între castrele XXIII-XXIV Tocilescu (II-III Schuchhardt), respectiv la circa 1250 m NE de castrul XXIII Tocilescu / III Schuchhardt.

De la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea provin înregistrări ale valului de piatră, făcute de Carl Schuchhardt, Grigore Tocilescu și inginerul Pamfil Polonic[1], din care reiese că de la sud de localitatea Valu lui Traian (respectiv de la vest de castrul XXII Tocilescu), valul de piatră are un traseu relativ drept, orientat ușor sud-vest – nord-est, până în apropiere de gara Pallas, mergând paralele cu valul mic de pământ, la circa 100 – 150 m nord de acesta. Aproximativ la mijlocul acestui segment, se află castrul XXIII Tocilescu / III Schuchhardt.

În 1986-1987 arheologul constănțean Ghiorghe Papuc a efectuat câteva sondaje (săpătură de salvare) pe segmentul dintre castrele XXIII-XXIV Tocilescu (II-III Schuchhardt), prilejuite de montarea unei țevi de irigație și de ridicarea unui rambleu al unei ramificații a căii ferate[2]. Sunt cele mai apropiate săpături arheologice de cercetarea efectuată de noi, una dintre ele cu similitudini în înregistrări.

Cercetarea a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului supus investiției, în vederea posibilității relocării conductei de țiței, pe acest segment. Din punct de vedere arheologic, s-a urmărit identificarea și completarea informațiilor privind sistemul defensiv valul de piatră, prin punerea în evidență a elementelor constitutive în acest segment; identificarea unor elemente care să contribuie la încadrarea cronologică strictă a monumentului și a unor posibile complexe aflate în apropierea acestuia.

S-a săpat pe un teren care a suferit diverse intruziuni antropice de-a lungul timpului. Astfel, în perimetrul cercetat, s-a constatat că: au fost efectuate șanțuri pentru introducerea a două conducte de țiței, în anii 70 ai secolului trecut; a fost nivelat terenul în dreptul valului, respectiv au fost depuse resturi menajere moderne în zona șanțului; pe partea sudică a monumentului a fost amenajată o cale de acces. Demantelarea din perioada post-medievală și intruziunile moderne au făcut ca starea de conservare a monumentului să fie precară. Valul și zidul nu se mai păstrau în elevație, iar o parte a șanțului a fost afectată de scurgerile de țiței, la momentul spargerii conductei vizate de proiect (aflată pe partea de est a perimetrului), și de excavările efectuate în vederea reparării acesteia.

Sub acestea sau printre intervențiile moderne, pe suprafața de circa 903 mp cercetată au fost identificate părți ale monumentului valul de piatră, precum: fundația zidului; blocuri de piatră; șanțul defensiv; nivelul de călcare de la momentul edificării zidului.

Zidul din interiorul valului nu se mai păstra în elevație în zona cercetată. Pe traseul acestuia a fost surprins un pavaj din cărămizi, țigle și olane, în mare parte fragmentare, dispus pe verticală pe unul - trei niveluri, pavaj care juca rol de fundație (Fig. 2). Lățimea acestuia era de cca. 2 m. Prezența pavajului de cărămizi, cu rol de fundație, a fost înregistrată și de Gh. Papuc, cu ocazia efectuării a două sondaje prin monument, prilejuite de realizarea unei ramificații a căii ferate[3].

Deasupra pavajului, la momentul cercetării, se mai păstrau doar resturi de la demantelare, constând majoritar în mortar sfărâmat (rar bucăți mai mari) și pietre neregulate, de dimensiuni și cu aspecte diferite, respectiv câteva blocuri de calcar fațetate.

Pe partea de sud a zidului a fost observat nivelul de călcare de la momentul construirii acestuia, marcat printr-un strat de mortar.

Valul avea la bază circa 16 m lățime și prezenta zid în partea centrală. Singura elevație păstrată, surprinsă pe circa 0,30 m lățime, a fost la limita de sud-vest a perimetrului și era de aproximativ 1,60 m, dar compusă majoritar din straturi de demantelare, putând spune că era o elevație falsă în acest loc.

Șanțul valului de piatră este la nord de val și are în partea superioară o deschidere de circa 11 m. Adâncimea

1 TOCILESCU 1900, p. 145-184; SCHUCHHARDT 1918; BARNEA, ȘTEFĂNESCU 1971, p. 97-120; DAMIAN 2015, p. 47-75, Pl. II; MASON, CROITORU 2016, p. 302; PARASCHIV-TALMAȚCHI 2019.

2 PAPUC 1992, p. 326-327.

3 PAPUC 1992, p. 327.

acestuia, din partea superioară a stratului brun gălbui din care a început a fi construit zidul, respectiv de la nivelul de călcare de la momentul construirii zidului (vizibil pe partea de sud printr-o linie subțire de mortar), varia între 3 și aproape 4 m. Fundul șanțului, cu lățime de 3 - 3,25 m, era drept (nu albiat), înclinat spre sud, cu o diferență de nivel de aproape 0,50 m, și prezenta câteva colmatări succesive. Pereții șanțului erau înclinați spre exterior, prezentând o pantă mai abruptă pe sud.

Cercetarea preventivă efectuată în extravilanul municipiului Constanța, spre vest, a prilejuit obținerea de noi informații referitoare la monumentul valul de piatră. În segmentul investigat, cu o lungime de 19 m, monumentul prezenta o lățime totală de cca. 27 m, din care 16 m valul și 11 m șanțul. Zidul valului era situat în zona centrală, avea fundația amenajată ca un pavaj din cărămidă, olane și țigle dispuse pe unul-trei rânduri, iar pentru elevație au fost folosite blocuri de calcar de dimensiuni mari legate cu mortar alb.

Cercetarea a confirmat înregistrări anterioare, din alte puncte de pe traseul aliniamentului defensiv, referitoare la tehnica de construcție a monumentului.

Abstract:

In the summer of 2024, a preventive archaeological investigation was carried out on a plot of land located in the outskirts of Constanța, to the west, which was to be affected by the replacement of a national crude oil transport pipeline. This area contains identified archaeological heritage, with the pipeline's route intersecting, at the point known as "Site 3"/"Stone Vallum Site", section 2b, the defensive alignment of the stone vallum, elements of which are still visible in the field.

On the trajectory of the stone vallum, the segment impacted by the investment is situated between the forts XXIII-XXIV Tocilescu (II-III Schuchhardt), approximately 1.250 m northeast of fort XXIII Tocilescu / III Schuchhardt.

The preventive research provided new information regarding the stone vallum monument. In the investigated segment, which measured 19 m in length, the monument had a total width of approximately 27 m, with the vallum itself measuring 16 m and the ditch 11 m. The vallum's foundation was constructed as a pavement made of bricks, curved tiles, and flat tiles arranged in one to three rows, while the elevation was built using large limestone blocks bonded with white mortar.

The research confirmed previous records from other points along the defensive alignment regarding the construction technique of the monument.

Bibliografie:

BARNEA, ȘTEFĂNESCU 1971 – Barnea I., Ştefănescu Șt., *Din istoria Dobrogei*, Vol. III, *Bizantini, români şi bulgari la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1971.

DAMIAN 2015 – Damian O., *Bizanțul la Dunărea de Jos (secolele VII-X)*, Brăila, 2015.

MASON, CROITORU 2016 – Mason R., Croitoru C., *Carl Schuchhardt's contributions on ancient linear fortifications along the Lower Danube*, Cluj-Napoca, 2016.

PAPUC 1992 – Papuc Gh., *Despre valurile transdobrogene*, în: Pontica 25, 1992, 323-329.

PARASCHIV-TALMAȚCHI 2019 – Paraschiv-Talmaţchi C., *Again about an Early Medieval linear fortification in Dobrudja: the stone vallum*, în: Stoycho Bonev (ed.), *Preslav 8. Dedicated to the 50th anniversary of the series and to the 1100 years from the Battle of Achelous*, Ed. Faber, Veliko Târnovo, 2019, p. 381-402.

SCHUCHHARDT 1918 – Schuchhardt C., *Die Sogenannten TrajansWälle in der Dobroudscha*, Berlin, 1918. – Extracted from Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften. 1918, Philol.-hist. Klasse, no. 12, 1-66.

TOCILESCU 1900 – Tocilescu Gr., *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*; communications faites à l'Academie des inscriptions et belles-lettres de Paris, scéance du 27 octobre 1899, Bucarest, 1900, 145-184.

Illustrations list:

Fig. 1. The investigated segment of the stone vallum is located east of the A4 highway.

Fig. 2. The foundation of the wall was arranged as a pavement made of bricks, tiles, and roofing tiles within the perimeter of Survey 1.

Fig. 1. Situarea segmentului cercetat al valului de piatră la est de autostrada A4

Fig. 2. Fundația zidului amenajată ca un pavaj din cărămidă, olane și țigle, în perimetrul sondajului 1

108. Constanţa, jud. Constanţa *[Tomis]*
Punct: necropola orașului antic; Bd. Tomis nr. 145

***Localizare completă*:** Spitalul Județean Constanța – corp nou Departament Sănătatea Mamei și Copilului
Tip sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţie: 348/25.07.2024
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific; Ștefan Georgescu, Cătălin Nopcea, Ingrid Petcu-Levei, Manuela Măiță, Bianca Profiran (MINAC), Laura Gheorghiu (voluntar).
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2024

Cercetarea s-a realizat în cadrul unui proiect investițional care propune construirea unui corp nou de clădire, destinat departamentului Sănătatea Mamei și Copilului din cadrul Spitalului Clinic Județean de Urgență Constanța. Amplasamentul studiat este situat în incinta Spitalului Județean, la aproximativ 50 m Vest de bulevardul Tomis.

Terenul este situat în sectorul de Nord al marii necropole tomitane de epocă elenistică și romană timpurie (zona Spitalului Județean). Mormintele identificate în acest perimetru (cartierele Tomis I și Tomis II) sunt în mare parte inedite, inventarul lor păstrându-se în depozitele MINAC. În această zonă s-au descoperit numeroase morminte în anii 1960, o parte dintre acestea fiind publicate de Mihai Bucovală (*Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967). Cel mai probabil în această zonă a existat o necropolă tumulară, asemenea situației cunoscute la Histria sau Callatis. Studiul materialelor de arhivă (planul Polonic de la sfârșitul sec. XIX, imagini aeriene din anii 1940-1952) indică prezența în apropiere, către SV, a drumului antic către Histria. Artera de comunicație a fost astfel utilizată ca punct de reper pentru numeroase lotizări funerare în perioada romană (sec. II-III p.Chr.). Cercetările efectuate în locații din apropiere în perioada 2016-2023 (str. Dumbrava Roșie, str. Bogdan Vodă, str. Nicolae Iorga, str. Moldovei, str. Vasile Lupu, str. Ion Lahovari) au condus la identificarea de complexe funerare elenistice (sec. III-II a.Chr.) și romane (sec. II-III p.Chr.), precum și porțiuni de șanțuri de lotizare din aceleași perioade.

Săpătura s-a realizat în suprafața afectată de viitoarele fundații ale imobilului (o suprafață neregulată cu o lungime maximă de 105 m pe direcția NE-SV și lățimi cuprinse între 40 și 60 m pe direcția NV-SE, însumând 5641 mp). S-au descoperit mai multe șanțuri de delimitare a parcelelor funerare, o zonă de locuire cu bordei și mai multe gropi, precum și 23 de morminte, toate datate în perioada romană (sec. II-IV p.Chr.).

C1 – șanț de delimitare, orientat pe direcția NE-SV, cu o lungime de 14 m și lățimi de 2,00-2,90 m la nivelul de conturare. Șanțul se află la sud de mormintele M8 și M9 și cel mai probabil delimita o arie funerară. În umplutura de culoare brun închis au fost descoperite fragmente ceramice și sporadic oase de animale. Datare: sfârșitul sec. III - mijlocul sec. IV p.Chr.

C2 – șanț de delimitare de mari dimensiuni, identificat pe o lungime de aproximativ 43 m. Orientare NV-SE. Lățimea la conturare variază între 2,50 și 4,00 m, în partea de NV fiind afectat masiv de decapările efectuate în anii 1960. Secționarea a permis identificarea a cel puțin trei rigole la interior, săpate cu profil în V. Din umplutura șanțului s-au recuperat rare fragmente ceramice. Datare: sec. II-III p.Chr.

C3 – șanț de mari dimensiuni, compus din cel puțin trei segmente (două pe direcția NE-SV, al treilea pe direcția VNV-ESE), care delimitează o arie funerară având în componență mormântul de incinerație M12. Lățimea la conturare este cuprinsă între 3,20 și 5,60 m. În umplutură au fost descoperite câteva fragmente ceramice și oase de animale. O serie de morminte taie umplutura acestui șanț (vezi M18 și M19). Datare: sec. I-II p.Chr.

C4 – structură adâncită de formă rectangulară (bordei), cu dimensiunile de 4,85 x 4,05 m. Conturat la -1,00 m sub nivelul actual, se adâncește până la -1,45/1,55 m. Peretele dinspre E a fost întărit cu o zidărie din piatră legată cu pământ. Complexul suprapune două gropi de formă rectangulară cu colțuri rotunjite și se învecinează cu o a treia de aceeași formă (complexele 4a, 4b, 4c). Pe podeaua locuinței au fost descoperite mai multe vase întregi sau fragmentare care indică o datare în a doua jumătate a sec. II p. Chr.

C5 – structură adâncită de mici dimensiuni (1,15 x 0,55 m), de formă ovală, cu gropi de pari la capete. Fără material arheologic relevant. Datare: probabil sec. II-III p.Chr. (posibil contemporană cu groapa C6).

C6 – groapă de formă circulară (d. 1,30 m) cu pereți conici. În partea superioară a gropii umplutura este de culoare brun-negricios afânat cu multe fragmente ceramice. În partea inferioară este depus un pământ de culoare brun-roșiatică, compact, fără inventar arheologic relevant. Datare: sec. II-III p.Chr.

C7 – groapă de formă circulară (d. 1,65 m), cu pereții drepți (posibil fântână). În umplutura de culoare brun, cu lentile de galben, au fost descoperite rare fragmente ceramice. Groapa suprapune complexul C8. Datare: sec. II-III p.Chr.

C8 – șanț de formă de formă neregulată cu pereții drepți, identificat pe o lungime de 12,50 m, orientat pe direcția NNE-SSV. Lățime la conturare 0,90-1,10 m. În umplutura de culoare brună au fost descoperite rare fragmente ceramice. Șanțul este suprapus în capătul de NE de o groapă (C7). Datare: sec. I-II p.Chr.

C9 – groapă de formă circulară (d. 1,70 m), cu pereții drepți. Umplutură afânată de culoare negricioasă cu lentile de arsură. În umplutură au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, oase de animale și pietre. Datare: sec. II-III p.Chr.

C10 – groapă de formă circulară (d. 1,40 m), puțin adâncită în loess. Fără material arheologic relevant. Datare: probabil sec. II-III p.Chr.

C11 – groapă de formă rectangulară (1,40 x 0,95 m), cu colțurile rotunjite. Conturare la -1,00 m, ad. finală -3,30 m sub nivelul actual. Rare fragmente ceramice în umplutura de culoare brun-gălbui. Același tip cu complexele 4a-4b-4c. Datare: sec. I-II p.Chr.

C12 – groapă de formă rectangulară (1,15 x 0,70 m), cu colțurile rotunjite. Umplutură brun-cenușie, fără material arheologic relevant. Datare: probabil sec. II-III p.Chr.

C13 – șanț de lotizare, compus din două segmente (orientate N-S și VNV-ESE), foarte probabil în legătură cu mormântul M20. Lățime la conturare 0,30-0,40 m (dar afectat masiv de decapările efectuate în anii 1960). Datare: sec. IV p.Chr. (?)

M1 – mormânt de inhumație în firidă longitudinală (catacombă), blocată cu o lespede de mari dimensiuni și fragmente dintr-o stelă funerară refolosită. Starea de conservare a oaselor este foarte precară. Orientare NV-SE (groapa de acces), V-E (camera funerară). Dimensiuni groapă de acces: 2,50 x 1,00 m, ad. -2,70 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă: 2,80 x 1,50 m, ad. -2,80 m. Inventarul arheologic este compus din foiță de aur, inel de aur cu gemă, fibulă „cu capete de ceapă", cataramă de bronz, resturi de *unguentarium* din fildeș?, *unguentarium* de sticlă fragmentar, două vase de sticlă de dimensiuni medii, căniță ceramică pictată cu vopsea albă, cuțit de fier, cuie de fier. Datare: sfârșitul sec. III – primul sfert al sec. IV p. Chr.

M2 – Mormânt de inhumație cu două firide longitudinale, ambele blocate cu țigle. Orientare SV-NE. Ad. conturare: -0,90 m. Dimensiuni groapa de acces: 1,75 x 0,60 m, ad. -2,20 m sub nivelul actual.

Firida 1 (spre NE): dimensiuni 1,10 x 0,50 m, ad. -1,70 m. Mormânt de copil, starea de conservare a oaselor este foarte precară. Inventar: căniță din ceramică, pandantiv din bronz, mărgele, cuie de fier de la sicriu.

Firida 2 (spre SV): dimensiuni 2,20 x 1,00/1,20 m, ad. -2,50 m. Mormânt de adult, starea de conservare a oaselor este foarte precară. Mormântul a fost suprapus de firida longitudinală spre NV a lui M3 (mormânt de copil). Fără inventar arheologic.

Datarea mormintelor din M2 poate fi plasată la sfârșitul sec. III - începutul sec. IV p. Chr.

M3 – Mormânt de inhumație cu două firide longitudinale, cea dinspre SE (catacombă) blocată cu țigle, iar cea dinspre NV blocată cu o lespede din piatră și fragmente de țiglă. Orientare NV-SE. Dimensiuni groapa de acces: 1,95 x 0,62 m, ad. -2,10 m sub nivelul actual.

Firida 1 (spre SE): dimensiuni 2,50 x 1,35/1,70 m; ad. -2,65 m. Mormânt cu depunere multiplă. Au fost identificate trei schelete de adulți (aflate într-o stare precară) și fragmente osteologice ale unui copil depus pe o țiglă așezată peste unul dintre scheletele de adulți. Starea de conservare a oaselor este foarte precară. Inventar: schelet 1 - două ulcioare mici din ceramică; schelet 2 - cataramă din bronz; schelet 3 - inel de bronz?; cuie de fier de la sicrie.

Firida 2 (spre NV): dimensiuni: 1,50 x 0,80 m, ad. -2,20 m. Suprapune firida 2 a mormântului M2. Mormânt de copil, depus pe o țiglă. Starea de conservare a oaselor este precară. Inventarul constă dintr-un opaiț și o căniță din ceramică. Inventarul funerar indică o datare a mormintelor din M3 în secolul IV p. Chr.

M4 – Mormânt de inhumație cu firidă longitudinală. Orientare V-E. Dimensiuni groapa de acces: 0,60 x 0,60 m, ad. -1,15 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă (către E): 1,00 x 0,50 m, ad. -1,30 m. Accesul în firidă a fost blocat cu o țiglă. Mormânt de copil, din care s-au păstrat doar sporadic mici fragmente osteologice. Inventarul conține un pandantiv din bronz („măciuca lui Hercule"), *unguentarium* din sticlă (fusiform), opaiț, ulcior mic din ceramică. Datare: secolul IV p. Chr.

M5 – Mormânt de incinerație (*bustum*). Dimensiuni: 1,30 x 0,40 m, ad. -1,10 m sub nivelul actual. Orientare E-V. Distrus în foarte mare măsură de intervențiile moderne, s-a păstrat doar șanțul de tiraj. Din umplutură s-au recuperat câteva fragmente ceramice. Datare: sec. I-II p.Chr.

M6– Mormânt de inhumație în groapă simplă. Orientare E-V. Dimensiuni: 1,15 x 0,50 m, ad. -1,20 m sub nivelul actual. În capătul de E a fost descoperită o aglomerare de pietre. Posibil mormânt de copil, nu s-au păstrat resturi osteologice. Datare incertă.

M7 – Mormânt de inhumație în groapă simplă. Orientare NV-SE. Dimensiuni: 1,05 x 0,55 m, ad. -1,15 m sub nivelul actual. Mormânt de copil, nu s-au păstrat resturi osteologice. Depunere în sicriu, de la care s-au recuperat cuie de fier. Inventar arheologic: *guttus* din sticlă, bol din sticlă, statuetă din ceramică cu reprezentarea lui Eros, jucărie dreptunghiulară cu reprezentarea lui Thanatos. Datare: secolul II p. Chr.

M8 – Mormânt de inhumație cu firidă longitudinală. Orientare V-E. Dimensiuni groapă de acces: 2,20 x 0,90 m. Dimensiuni firidă (către E): 2,25 x 1,20 m; ad. -1,60 m. Mormântul a fost jefuit din antichitate. Țiglele care blocau firida erau în poziție secundară, iar fragmente osteologice au fost descoperite în groapa de acces. Datare: sec. III-IV p.Chr. (?)

M9 – Mormânt de inhumație cu firidă longitudinală blocată cu pietre. Orientare VSV-ENE. Dimensiuni groapă de acces: 2,10 x 0,80 m, ad. -2,40 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă: 2,30 x 1,40 m, ad. -2,90 m. Sporadic s-au păstrat fragmente osteologice de la doi defuncți. Inventarul este compus din trei cănițe cu decor pictat cu vopsea albă, lekythos, două opaițe, fibulă de bronz, cărbuni, cuie de fier mari de la sicriu, monedă de bronz (Maximianus Herculius, Cyzicus, tip *Concordia Militum*, 295-299). Datare: sfârșitul sec. III – începutul sec. IV p.Chr.

M10 – Mormânt de inhumație cu firidă laterală. Orientare V-E. Dimensiuni groapă de acces 1,65 x 0,83 m; Dimensiuni firidă: 1,80 x 0,80 m. Starea de conservare a oaselor este precară. S-au descoperit cuie de fier de la sicriu. Inventar: bol cu slip roșu, căniță, amforetă cu o toartă, două fragmente de baghete din sticlă (furci de tors?), două vase de sticlă, fragmente de opaiț, Datare: a doua jumătate a sec. II – prima jumătate a sec. III p.Chr.

M11 – Mormânt de incinerație (*bustum*). Orientare NV-SE. Distrus în foarte mare măsură de intervențiile moderne, s-a păstrat doar o porțiune din șanțul de tiraj. Dimensiuni păstrate: 1,00 x 0,54 m, ad. maximă -1,05 m sub nivelul actual. În umplutură au apărut câteva fragmente ceramice. Datare probabilă: sec. I-II p.Chr.

M12 – Mormânt de incinerație (*bustum*). Orientare NV-SE. Dimensiuni: groapă 3,80 x 2,10/1,90 m, șanț de tiraj 2,85 x 0,40 m, ad. maximă -1,35 m. Mormântul a fost jefuit din antichitate. S-au identificat cuie mari din fier de la sicriu sau de la amenajarea rugului. Din inventarul arheologic s-au mai recuperat un castron mare fragmentar, o căniță cu o toartă, fragmente de la un *unguentarium* de sticlă, două

piese cilindrice din bronz – ponduri? (identice), strigiliu din fier. Datare: sfârșitul sec. I – începutul sec. II p. Chr.

M13 – Mormânt de inhumație cu firidă laterală. Orientare NV-SE. Dimensiuni groapă de acces 2,15 x 0,80 m, ad. -2,35 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă (către SV): 2,00 x 0,70 m, ad. -2,45 m. Schelet de adult, în poziție decubit dorsal, cu o stare bună de conservare a oaselor. S-au descoperit ținte de fier de la încălțăminte, precum și cuie de fier provenind de la sicriu. Inventarul arheologic conține o monedă de bronz, un opaiț și un vas de sticlă. Datare: sec. II-III p. Chr.

M14 – Mormânt de inhumație cu firidă longitudinală. Orientare SE-NV. Dimensiuni groapă de acces: 1,90 x 0,70 m, ad. -2,30 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă (către NV): 2,00 x 0,60 m, ad. -2,50 m. Schelet în poziție decubit dorsal, cu brațele pe bazin, cu o stare bună de conservare a oaselor. La picioare s-au recuperat ținte de fier de la încălțăminte. Inventarul funerar este compus din căniță (cu tămâie la interior) și monedă de bronz. Datare: sec. III p. Chr.

M15 – Mormânt de inhumație în groapă cu trepte și bârne din lemn. Orientare NNV-SSE. Dimensiuni: 2,30 x 1,10 m, ad. -2,00 m de la nivelul actual (ad. trepte groapă restrânsă -1,65 m). Defunct depus în poziție decubit dorsal, starea de conservare a oaselor este bună. S-au descoperit ținte de fier de la încălțăminte și cuie de fier de la sicriu. Inventar arheologic: bol Eastern Sigillata C, două căni trilobate, căniță (cu tămâie la interior), opaiț, vas de sticlă spart, obiect din plumb, monedă de bronz. Datare: a doua jumătate a sec. II p.Chr.

M16 – Mormânt de inhumație în groapă simplă, cu amforă. Orientare NE-SV. Dimensiuni: 1,15 x 0,65 m, ad. -1,30 m sub nivelul actual. Mormânt de copil, depus în amforă spartă. Sporadic au fost descoperite mici fragmente osteologice. Inventarul conține un *guttus* de sticlă, un *unguentarium* de sticlă spart, cercei de bronz, pandantiv de bronz (*bulla*) și mărgele de diverse tipuri. Datare: sec. II p.Chr.

M17 – Mormânt de inhumație cu firidă laterală. Orientare NE-SV. Dimensiuni groapă de acces: 1,20 x 0,70 m, ad. -1,75 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă (către SE): 1,00 x 0,60 m; ad. -1,85 m. Mormânt de copil în care sporadic au fost descoperite mici fragmente osteologice. A fost depus în sicriu, de la care se mai păstrează cuie de fier. Inventar compus din patru vase de sticlă (două *unguentaria*, un *guttus* spart și un vas de formă indeterminabilă, foarte friabil și pulverizat aproape total). Datare: sec. II p.Chr.

M18 – Mormânt de inhumație cu firidă laterală. Orientare NE-SV. Dimensiuni cameră de acces: 2,15 x 0,65 m, ad. -1,50 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă (către S): 2,00 x 0,70 m, ad. -1,60 m. Defunct în poziție decubit dorsal, cu brațele unite pe bazin, starea de conservare a oaselor bună. Au fost recuperate ținte de fier de la încălțăminte și cuie de fier de la sicriu. Inventar arheologic aproape absent (s-a descoperit doar o mărgea de sticlă). Datare: sec. II-III p.Chr.

M19 – Mormânt de inhumație cu firidă laterală. Orientare NV-SE. Dimensiuni groapă de acces: 2,25 x 0,90 m, ad. -2,05 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă: 2,10 x 0,70 m, ad. -2,15 m. În umplutura gropii au fost antrenate mai multe fragmente ceramice. Defunctul depus în poziție decubit dorsal, cu o stare bună de conservare a oaselor. S-au descoperit cuie de fier de la sicriu. Inventarul funerar conține o cană tip *kantharos*, un vas de sticlă fragmentar și un cercel de bronz (sau argint?). Datare: sec. II-III p.Chr.

M20 – Mormânt de inhumație în firidă longitudinală (catacombă), blocată cu o lespede de mari dimensiuni. Orientare NNE-SSV. Dimensiuni groapă de acces: 2,35 x 1,00 m, ad. -3,40 m sub nivelul actual. Dimensiuni firidă: 2,60 x 1,95 m, ad. -3,50 m. În camera funerară (plasată către N) au fost identificate urmele a trei schelete, foarte precar conservate. Inventar arheologic: fibulă de bronz ”cu capete de ceapă”, opaiț (lângă schelet 1), *unguentarium* de sticlă fusiform (lângă schelet 2). Datare: sec. IV p.Chr.

M21 – Mormânt de inhumație în groapă cu trepte și bârne din lemn. Orientare VNV-ESE. Dimensiuni 2,10 x 0,70 m, ad. -2,35 m sub nivelul actual (ad. -1,75 m pentru treptele de susținere a bârnelor). Schelet depus în poziție decubit dorsal, starea de conservare a oaselor este relativ bună. Au fost recuperate ținte de fier de la încălțăminte și cuie de fier de la sicriu. Inventar arheologic: două cănițe, opaiț, obiect cilindric din plumb, pond(?) din plumb. Datare: a doua jumătate a sec. II p.Chr.

M22 – Mormânt de inhumație în groapă simplă. Orientare N-S. Dimensiuni: 1,45 x 0,57 m, ad: -1,60 m. Mormânt de copil, din al cărui schelet s-au identificat puține fragmente osteologice. S-au recuperat cuie de fier de la sicriu. Inventar arheologic conține un opaiț spart (probabil așezat pe sicriu) și fragmente de la un vas de sticlă. Datare: sec. II p.Chr.

M23 – Mormânt de inhumație în groapă cu trepte și bârne din lemn. Afectat parțial de o groapă modernă. Orientare E-V. Dimensiuni: 2,50 x 1,00 m, ad: -2,40 m sub nivelul actual (ad. -1,90 m la treptele pentru susținerea bârnelor). Schelet depus în poziție decubit dorsal, cu starea de conservare a oaselor relativ bună. S-au descoperi ținte de fier de la încălțăminte și cuie de fier de la sicriu. Inventar arheologic: opaiț, două vase de sticlă sparte, strigiliu de fier, monedă de bronz (sub craniu), monedă/medalion? de formă ovală (între coaste și cotul drept), trei fragmente de mărgele, un cui de bronz. Datare: a doua jumătate a sec. II p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe amplasamentul viitorului Spital „Mama și Copilul” a condus la identificarea unor nuclee de complexe funerare în necropola de Nord a Tomisului, situate cel mai probabil pe o lotizare realizată în prima jumătate a sec. II p.Chr. în jurul unor tumuli care aveau ca morminte principale complexe de incinerație tip *bustum*. În faza inițială a necropolei se remarcă de asemenea prezența mormintelor de inhumație în firide laterale dar și în gropi cu trepte și cu protecție din bârne de lemn, bine cunoscute la Tomis și din cercetările mai vechi, a căror datare se limitează în general la secolul II p.Chr. (eventual începând cu al doilea sfert al sec. II). Zona a fost utilizată o perioadă îndelungată, până către mijlocul sec. IV p.Chr., după cum o dovedesc grupurile de morminte cu firidă longitudinală și catacombe mult adâncite în loess, cu inventare specifice acestei perioade.

Abstract

The research was carried out within an investment project that proposes the construction of a new building for the Maternal and Child Health Department within the Constanța County Emergency Hospital. The location is in the hospital courtyard, 50 m West of Tomis Boulevard. The excavation led to the identification of ditches delimiting burial plots, a residential area with a sunken-floor building and some pits, as well as 23 tombs, all dated to the Roman period (2nd-4th centuries AD).

The preventive research carried out on the site of the future "Mother and Child" Hospital led to the identification of new funerary features in the northern necropolis of Tomis, most likely located on a subdivision carried out in the first half of the 2nd century AD around some tumuli that had as their main tombs bustum-type cremation graves. In the initial phase of the necropolis, the presence of inhumation tombs in lateral niches but also in pits with steps and protection made of wooden beams is also noticeable, the latter well known in Tomis from older research, the dating of which is generally limited to the 2nd century AD (possibly starting with the second quarter of the 2nd century). The area was used for a long period, until the middle of the 4th century AD, as evidenced by the groups of tombs with longitudinal niches and catacombs deeply dug into the loess, with inventories specific to this period.

Illustrations list:

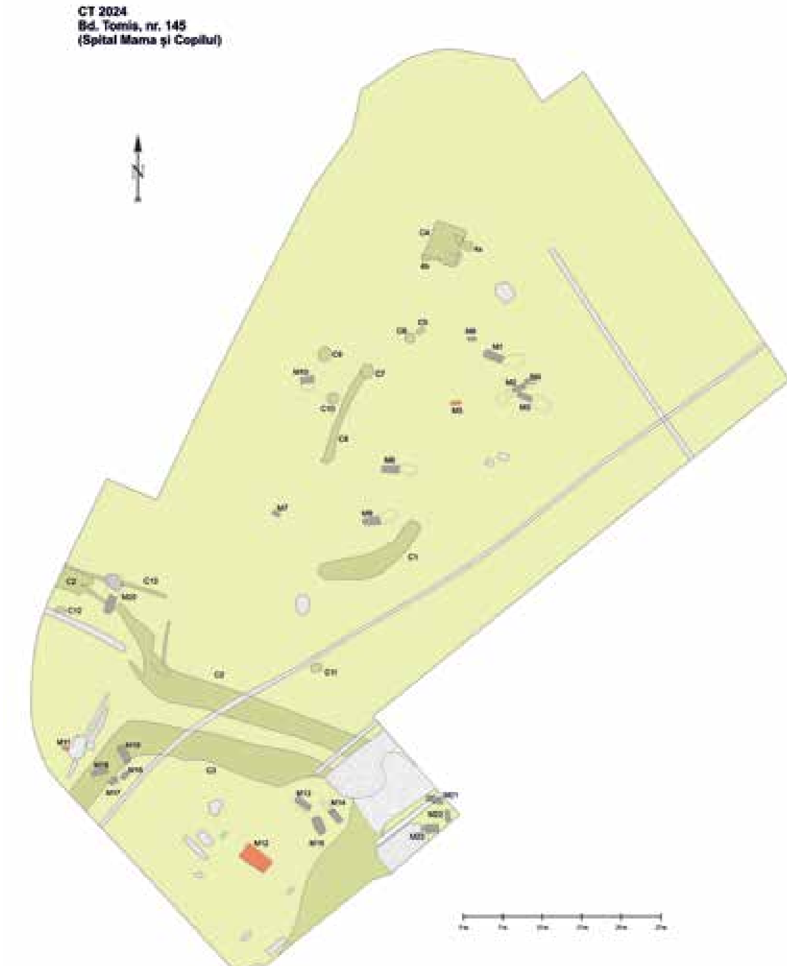

Fig. 1. Constanța, bd. Tomis 145 (Spital) – plan de săpătură

Fig. 2. Vedere aeriană generală

Fig. 3. Vedere aeriană cu conturarea șanțurilor C2 și C3

Fig. 4. Complexul C2 – profil secționare

Fig. 5. Complexul C4

Fig. 6. Complexul C4 - detaliu cu vase ceramice in situ

Fig. 7. Mormântul M1 - detaliu cu inscripția refolosită la blocajul firidei

Fig. 8. Mormântul M3 (firida 1)

Fig. 9. Mormântul M7 – detaliu inventar funerar

Fig. 10. Mormântul M10

Fig. 11. Mormântul M15

Fig. 12. Mormântul M16

Fig. 13. Mormântul M19

Fig. 14. Mormântul M20 (catacombă)

Fig. 15. Mormântul M21

109. Constanţa, jud. Constanţa *[Tomis]*
Punct: necropola orașului antic; Str. Ion Adam, nr. 18 (proprietatea Tararache) și *nr. 19 (proprietatea Petrescu)*

Tip sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţii: 146/27.03.2024, 148/27.03.2024
Colectiv: Ștefan Georgescu – responsabil științific; Constantin Băjenaru (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: martie – mai 2024

Proprietățile studiate (Tararache și Petrescu) sunt situate în zona centrală a cartierului Tomis II, un perimetru bine cunoscut ca făcând parte din arealul larg al necropolelor tomitane de epocă elenistică și romană. În această zonă s-au descoperit numeroase morminte în anii 1960, cele mai multe dintre acestea fiind publicate de Mihai Bucovală (*Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967). Se constată utilizarea cu predilecție a ritului incinerației, în morminte de tip *bustum*. Cercetările efectuate în zonă în perioadele următoare (inclusiv cele recente, din perioada 2016-2023) au demonstrat că peste nucleul inițial al necropolei elenistice se suprapun morminte din perioada romană timpurie. Cel mai probabil în această zonă a existat o necropolă tumulară, asemenea situației cunoscute la Histria sau Callatis.

Cercetarea s-a efectuat în suprafețele trasate pe limitele fundațiilor proiectate (140 mp, respectiv 120 mp), prin decaparea cu mijloace mecanice a straturilor superioare și cu răzuieli manuale succesive pentru identificarea complexelor arheologice. (-0,90/-1,00 m sub nivelul actual).

Pe proprietatea Tararache din strada Ion Adam, nr. 18 au fost identificate porțiuni din două șanțuri de delimitare/lotizare a parcelelor funerare și un mormânt de perioadă elenistică.

- Cx1 – șanț de delimitare, identificat pe o lungime de 10,40 m, având o lățime la conturare cuprinsă între 1,80 și 2,40 m. Șanțul, puțin adâncit, prezintă o umplutură brună de consistență compactă în care au fost identificate fragmente ceramice elenistice (sec. IV - III a. Chr.). Cel mai probabil șanțul delimita aria funerară a mormântului M1, descoperit în imediata vecinătate a acestuia.

- Cx2 – șanț de delimitare, surprins către latura de N a săpăturii pe o lungime de 11 m și cu o lățime la conturare de 0,70 m. În umplutura șanțului au fost identificate sporadic mici fragmente ceramice de epocă romană.

- M1/Ion Adam 18 – mormânt de inhumație în groapă simplă (dimensiuni 1,65 x 1,20 m), cu orientare E-V. Nu a fost identificat material osteologic. Inventarul este compus din *oenochoe* cu firnis negru (corp canelat), bol *echinus* de mici dimensiuni și o statuetă din lut (foarte friabilă). Datare: sec. IV - III a. Chr.

Pe suprafața cercetată în strada Ion Adam, nr. 19 (proprietatea Petrescu) au fost identificate două gropi și un alt mormânt de perioadă elenistică.

- Cx1 și Cx 2 – gropi de formă neregulată, surprinse parțial în profilul de Vest al săpăturii, puțin adâncite în loess. Ambele gropi au o umplutură brună de consistență compactă în care au fost identificate mai multe fragmente ceramice de perioadă elenistică.

- M1/Ion Adam 19 – mormânt de inhumație cu firidă laterală, cu orientare NE – SV. Este compus dintr-o groapă de acces cu dimensiunile de 1,25 x 0,90 m și o firidă săpată către SE, având dimensiuni mai mari (2,20 x 1,00 m). În mormânt au fost descoperite câteva fragmente osteologice aparținând unui copil (dinți, mici fragmente de craniu), dar și mult material osteologic calcinat ce a fost depus în special sub inventarul funerar. Inventarul este foarte bogat în material ceramic: trei opaițe, kantharos, lekythos cărămiziu, lekythos cu firnis negru, cană de culoare cărămizie, cană cu firnis negru, cană de dimensiuni medii de culoare cărămizie și angobă albă, farfurie cu firnis negru și imprimeuri, unguentarium de ceramică, kylix cu firnis negru. Alături de ceramică au mai fost găsite două monede (una în zona capului și una în zona picioarelor) și trei mărgele din pastă de sticlă. Datare: sec. IV-III a. Chr.

Abstract

The studied properties (Tararache and Petrescu) are located in the central area of the Tomis II neighborhood, a perimeter well known as part of the large area of Tomis necropolises from the Hellenistic and Roman periods. The research was carried out in the areas marked on the boundaries of the designed foundations. On the Tararache property at Ion Adam Street, no. 18, portions of two ditches marking the burial plots and a tomb from the Hellenistic period were identified. On the researched area at 19 Ion Adam Street (Petrescu property), two pits and another tomb from the Hellenistic period were identified.

Illustrations list:

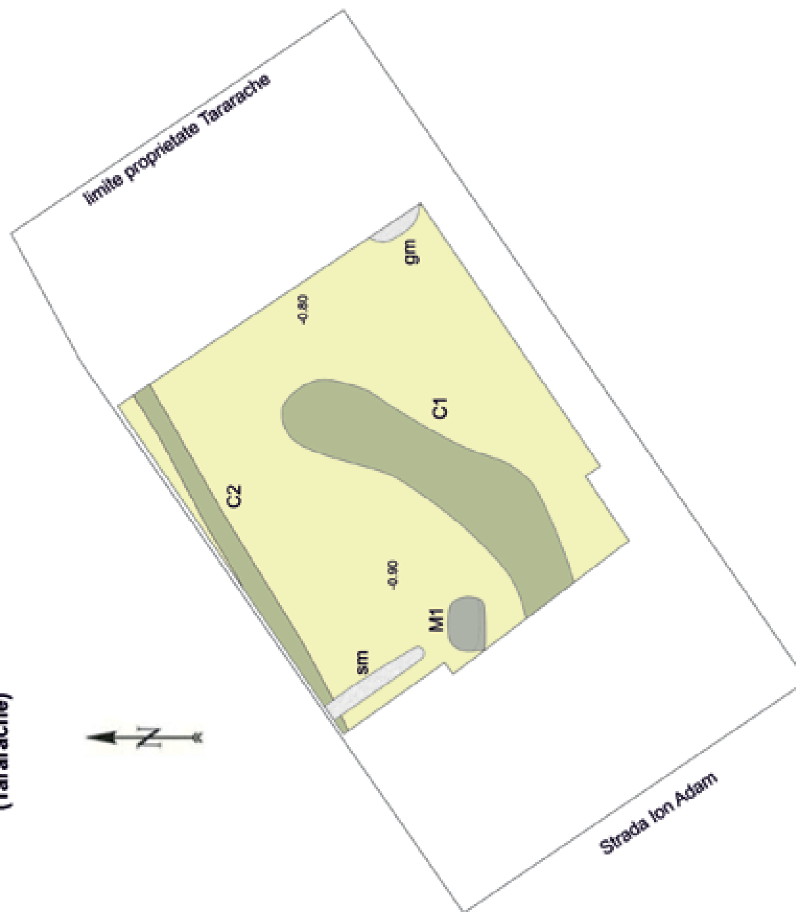

Fig. 1. Constanța, str. Ion Adam 18 – plan de săpătură

Fig. 2. Constanța, str. Ion Adam 19 – plan de săpătură

Fig. 3. Mormântul M1 / Ion Adam 18 – detaliu inventar funerar

Fig. 4. Mormântul M1 / Ion Adam 19 – detaliu inventar funerar

110. Constanţa, jud. Constanţa [*Tomis*]
Punct: necropola orașului antic; Str. Maramureș nr. 14 (proprietatea Tudor Dumitru)

Tip sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică); 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţie nr. 175/03.04.2024
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific, Dan Vasilescu, Ingrid Petcu-Levei, Bianca Profiran, Cătălin Nopcea (MINAC).
Perioada desfășurării cercetării: mai 2024

Perimetrul cercetat (proprietar Tudor Dumitru) se află în cartierul Tomis II – zona locuințelor individuale, pe latura de NE a străzii Maramureș, sectorul cuprins între străzile Nicolae Iorga și Cloșca. Terenul este situat în sectorul de N al necropolelor elenistice și romane, într-o zonă în care au fost identificate de-a lungul timpului numeroase morminte de perioadă elenistică (M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967), dar și aglomerări de complexe funerare de incinerație și de inhumație datate în perioada romană (sec. II-III p.Chr.). Cel mai probabil peisajul antic în această zonă era dominat de tumuli.

Cercetarea s-a efectuat pe o suprafață de aproximativ 150 mp, fiind descoperite 16 morminte datate în perioada romană (sec. II-III p.Chr.) și un șanț de lotizare din perioada elenistică (sec. IV-III a.Chr.).

C1 – șanț de lotizare orientat pe direcția N-S, puțin adâncit în stratul de loess, identificat pe o lungime de 10 m, cu o lățime la conturare de aproximativ 1,30 m; profil cu pereții în pantă, fundul alveolat, restrâns la aproximativ 0,40/0,50 m. Umplutură inițială cu pământ brun și lentile de galben, apoi colmatare lentă cu pământ brun-negricios. Datare: epoca elenistică (sec. IV-III a.Chr.).

M1 – inhumație (firidă longitudinală către NV). Groapă de acces: dimensiuni păstrate 1,70 x 0,70 m (se prelungește în profilul săpăturii spre SE). Firidă: dimensiuni 2,00 x 0,60 m. Orientare schelet: SE (cap) – NV. Poziție defunct: decubit dorsal, cu brațele flexate pe bazin, dispus aproximativ la 45 de grade în pantă descendentă, pe un strat de pământ de umplutură (provenit fie de la prăbușirea tavanului firidei în momentul amenajării acesteia, fie mai degrabă de la o încercare de jefuire, documentată și prin deplasarea țiglei care bloca accesul în firidă). Inventar: cană (depusă la picioare). Datare: sec. III p.Chr.

M2 – inhumație (firidă laterală către NV). Groapă de acces: dimensiuni 2,10 x 0,80 m (se prelungește puțin în profilul săpăturii spre SV). Firidă: dimensiuni 2,05 x 0,65 m (cu pornire din groapa de acces). Orientare schelet: NE (cap) – SV. Poziție defunct: decubit dorsal, cu brațele flexate ușor pe bazin, cel mai probabil legat (înfășurat). Stare de conservare relativ bună. Inventar: depusă în gura defunctului – monedă de bronz (Antoninus Pius - Roma, de modul mediu); depuse la picioare – două vase de sticlă (foarte slab conservate), opaiț și căniță. Datare: a doua jumătate a sec. II p.Chr.

M3 – inhumație (probabil firidă laterală către V). Groapă de acces: lungime 2,48 m, lățime incertă. Firidă: dimensiuni 2,45 x 0,70 m (cu pornire din groapa de acces). Orientare schelet: SV (cap) – NE. Poziție defunct: decubit dorsal, cu brațele pe lângă corp. Stare de conservare slabă, cu lipsuri importante din schelet (probabil afectat de animale). Inventar: vas de sticlă (foarte slab conservat) – lângă umărul stâng, opaiț – la picioare. Datare: sec. II p.Chr.

M4 – inhumație (firidă laterală către S). Groapă de acces: lungime 1,85 m, lățime incertă. Firidă: dimensiuni 1,85 x 0,85 m (cu pornire din groapa de acces). Orientare schelet: E (cap) – V. Poziție defunct: decubit dorsal. Stare de conservare foarte slabă, cu lipsuri importante din schelet (probabil afectat de animale). Inventar: depus la picioare – bol ceramic, opaiț. Datare: sec. II p.Chr.

M5 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă și amenajare pentru pari de lemn). Dimensiuni 2,45 x 1,00 m. Orientare: SE (cap) – NV. Poziție defunct: decubit dorsal, cu mâinile pe lângă corp. Inventar (grupat la picioare, la capătul gropii): cană (cu bucăți de cărbune și ținte din fier în interior), opaiț (decorat cu un *kantharos* pe disc), două vase de sticlă (depuse în poziție verticală), strigiliu din fier, ținte de fier provenite de la încălțăminte. În umplutura gropii au fost antrenate fragmente ceramice provenind de la farfuria Pontic Sigillata B depusă în mormântul de incinerație M9. Datare: sec. II p.Chr.

M6 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă). Dimensiuni 2,85 x 1,20 m. Orientare: ENE – VSV. Mormântul a fost jefuit, fiind recuperate doar o parte din oase, în poziție secundară. În umplutura acestuia, pe lângă fragmente ceramice romane timpurii, erau antrenate și câteva datate în perioada elenistică. Defunctul era depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Inventar (în poziție secundară): fragmente de opaiț și căniță concentrate în jumătatea de NE a gropii; două piese circulare din bronz recuperate din zona centrală; o verigă sau cataramă de bronz aflată la capătul de SV; bucăți de cărbune (probabil se aflau inițial în căniță), fragmente de sticlă (de la cel puțin un vas) și de bronz subțiri împrăștiate pe toată suprafața. Datare: sec. II p.Chr.

M7 – inhumație (firidă longitudinală spre NV). Dimensiuni groapa de acces (păstrate): 1,70 x 0,70 m. La amenajare mormântul a secționat partea superioară a umpluturii lui M8. A fost jefuit, oasele fiind răvășite pe toată lungimea firidei, care nu a putut fi clar conturată decât prin secționarea umpluturii mormântului M8. Orientare: NV – SE. Inventar: căniță. Datare: sec. III p.Chr.

M8 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă și amenajare pentru pari de lemn). Dimensiuni 2,80 x 1,70 m. Orientare: SE (cap) – NV. Poziție defunct: decubit dorsal, cu mâinile pe lângă corp, depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Inventar: la picioare, chiar lângă marginea gropii erau depuse o cană (cu bucăți de cărbune în interior), un opaiț, bucăți de rășină de culoare roșiatică (tămâie?) și un șirag de mărgele, prinse pe un fel de tijă din metal; pe latura de V se aflau trei vase de sticlă, două dispuse în dreptul bazinului și picioarelor (ambele găsite deasupra nivelului oaselor), lângă un obiect de os, cu aplicații din metal, iar unul în colțul de V al gropii, alături de câteva ținte din fier și două ornamente din bronz

de mici dimensiuni; oglindă realizată din bronz, cu mânerul și decorul din materiale organice (lemn?), depusă pe abdomen (prezintă urme de aurire). Datare: sec. II p.Chr.

M9 – incinerație (tip *bustum* – groapă rectangulară cu colțuri rotunjite și șanț de tiraj pe axul longitudinal). Dimensiuni groapă (păstrate): 2,00 x 1,00 m. Dimensiuni șanț de tiraj (păstrate): 1,65 x 0,50 m. Orientare: NNE-SSV. S-au recuperat oase calcinate de la defunct, depuse în șanțul de tiraj. Inventar: fragmente de la o farfurie ceramică (Pontic Sigillata B), fragmente de la un opaiț de tip Firmalampen. Datare: sec. II p.Chr.

M10 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă și amenajare pentru pari de lemn). Dimensiuni mormânt: 2,55 x 0,80 m. Dimensiuni restrângere groapă: 2,15 x 0,52 m. Orientare: SE (cap?) – NV. Mormântul a fost jefuit, cu oasele împrăștiate atât pe treaptă, cât și în interior. Defunctul era depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Din inventar s-au mai păstrat doar câteva fragmente de la un vas de sticlă. Datare: sec. II p.Chr.

M11 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă și amenajare pentru pari de lemn). Dimensiuni mormânt: 2,35 x 0,90 m. Dimensiuni restrângere groapă: 2,05 x 0,55 m. Orientare: SV (cap) – NE. Poziție defunct: decubit dorsal, cu mâna dreaptă pe bazin și cea stângă pe lângă corp, depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Inventar: la picioare un opaiț (așezat la orizontală) și un vas de sticlă (în poziție verticală); monedă de mici dimensiuni, prinsă între maxilar și mandibulă; o verigă mică din bronz găsită deasupra nivelului oaselor și a celorlalte piese de inventar. Datare: sec. II p.Chr.

M12 – inhumație (groapă simplă?). Dimensiuni: 2,00 x 0,50 m. Orientare: E (cap) – V. Poziție defunct: decubit dorsal, cu mâna stângă pe bazin și cea dreaptă pe lângă corp, depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Inventar: la picioare erau grupate aproximativ în linie o căniță (cu bucăți de cărbune în interior), un castron (găsit cu fundul în sus) și un opaiț, iar între acestea și marginea gropii se afla un vas de sticlă (flacon?); un bol de sticlă lângă tibia piciorului stâng și la capătul aceluiași picior o piatră dreptunghiulară (utilizată pentru machiaj?) și un obiect din bronz fragmentar (spatulă?); din zona capului s-au recuperat un cercel mic din argint (plasat la urechea dreaptă) și o monedă din bronz emisă de Antoninus Pius la Roma, de modul mediu; pandantiv realizat din metal și sticlă/piatră găsit la piept. Datare: sec. II p.Chr.

M13 – inhumație (firidă laterală spre NE). Dimensiuni (groapă de acces): 2,15 x 0,65 m. Dimensiuni (firidă): 1,90 x 0,45 m; h (estimativ) = 0,40 m. Mormântul a fost jefuit, cu o parte din oase împrăștiate atât în camera de acces, cât și în firidă, majoritar cele din zona capului și a picioarelor. În umplutura camerei de acces a fost antrenat un vârf mic de săgeată din bronz, cu trei aripioare, care poate fi pus în legătură cu prezența șanțului elenistic. Orientare: SE (cap) – NV. Poziție defunct: decubit dorsal, fără a putea stabili poziția mâinilor (pe bazin?), din cauza intervențiilor antropice ulterioare. Inventar: opaiț (*in situ*), depus la picioare; cel puțin un vas de sticlă, din care s-au mai găsit câteva fragmente în umplutură; o monedă, extrasă cel mai probabil în momentul jefuirii, a cărei prezență inițială este indicată de oxidarea verzuie a mandibulei și danturii. Datare: sec. II p.Chr.

M14 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă slab conturată pe trei laturi). Dimensiuni: 2,20 x 0,70 m. Orientare: SE (cap) – NV. Poziție defunct: decubit dorsal, cu mâinile pe lângă corp, depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Stare de conservare slabă. Inventar (grupat la picioare, dar majoritatea pieselor în poziție secundară, din cauza galeriilor de animale): căniță (cu o țintă din fier în interior), opaiț, două vase de sticlă (unul întreg, depus lângă capătul piciorului drept și celălalt fragmentar, situat la marginea gropii), verigă din bronz, piese (încuietoare, nituri) și bucăți de metal subțiri care erau fixate probabil pe o casetă din lemn, ținte din fier de la încălțăminte, o gemă de culoare roșie realizată din piatră semiprețioasă și alte două confecționate din pastă de sticlă (posibil aflate în legătură cu caseta din lemn), o mărgică din sticlă. Datare: sec. II p.Chr.

M15 – inhumație (cu treaptă și firidă laterală spre V). Mormântul a fost deranjat în două faze: prima oară în urma jefuirii (post-antice?) și a doua oară odată cu amenajarea beciului construcției moderne dezafectate. În urma jefuirii, majoritatea oaselor s-au împrăștiat, inclusiv în camera de acces, doar bazinul și câteva părți din jur fiind surprinse în conexiune anatomică. Dimensiuni (cameră de acces): L (păstrată) = 1,00 m; l = 0,55 m. Dimensiuni (firidă): L = 2,00 m; l = 0,60 m; h (estimativ) = 0,35/0,40 m. Orientare: S (cap) – N. Poziție defunct: decubit dorsal, probabil cu ambele mâini pe lângă corp, depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Inventar: monedă din bronz de modul mediu aflată în poziție secundară, dar sigur depusă în gură sau în apropierea ei, lucru indicat de oxidarea verzuie a mandibulei și danturii. Datare: sec. II p.Chr.

M16 – inhumație (groapă simplă, cu treaptă). Dimensiuni mormânt (max.): 2,20 x 0,80 m. Dimensiuni restrângere groapă: 2,10 x 0,60 m. Mormântul a fost jefuit, majoritatea oaselor aflându-se în poziție secundară. Accesul s-a realizat cel mai probabil din zona capului, inventarul de la picioare fiind neatins. Orientare: NE (cap) – SV. Poziție defunct: cel mai probabil decubit dorsal și depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat câteva cuie din fier, cu urme de lemn. Inventar (grupat la picioare, la marginea gropii): căniță (cu bucăți de tămâie în interior), opaiț și două vase de sticlă, toate *in situ* și dispuse în linie; ținte din fier de la încălțăminte; o monedă, extrasă cel mai probabil în momentul jefuirii, a cărei prezență inițială este indicată de oxidarea verzuie a mandibulei și danturii. Datare: sec. II p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Tudor din strada Maramureș, nr. 14 a condus la identificarea unui nucleu consistent de complexe funerare în necropola de Nord a Tomisului, situat cel mai probabil pe o lotizare realizată în prima jumătate a sec. II p.Chr. în jurul unor tumuli mai vechi elenistici. Se remarcă prezența în număr ridicat a mormintelor în gropi cu trepte și cu protecție din bârne de lemn, bine cunoscute la Tomis și din cercetările

mai vechi, a căror datare se limitează în general în sec. II p.Chr. (eventual începând cu al doilea sfert al sec. II). Primele înmormântări par să fie totuși constituite de incinerații și de clasicele morminte în firidă laterală. Lotul a fost utilizat o perioadă îndelungată, până către mijlocul sec. III p.Chr., după cum o dovedesc mormintele cu firidă longitudinală.

Abstract

The preventive research carried out on the Tudor property at 14 Maramureș Street led to the identification of a consistent nucleus of funerary complexes in the Northern necropolis of Tomis, most likely located on a subdivision carried out in the first half of the 2nd century AD around older Hellenistic tumuli. The research was carried out on an area of approximately 150 square meters, discovering 16 tombs dated to the Roman period (2nd-3rd centuries AD) and one ditch from the Hellenistic period (4th-3rd centuries BC). It is noteworthy the presence in large numbers of graves in pits with steps and protection from wooden beams, well known in Tomis and from older research, whose dating is generally limited to the 2nd century AD (possibly starting with the second quarter of the 2nd century). The first burials, however, seem to consist of cremations and lateral niche graves. The lot was used for a long period, until the middle of the 3rd century AD, as evidenced by the longitudinal niche graves.

Illustrations list:

Fig. 1. Constanța, str. Maramureș 14 – plan de săpătură

Fig. 2. Vedere de ansamblu la nivelul de conturare al complexelor

Fig. 3. Mormântul M1

Fig. 4. Mormântul M4 – detaliu inventar funerar

Fig. 5. Mormântul M5

Fig. 6. Mormântul M8

Fig. 7. Mormântul M12

Fig. 8. Mormântul M14 – detaliu inventar funerar

111. Constanţa, jud. Constanţa *[Tomis]*
Punct: necropola orașului antic; str. Olteniei nr. 11 (proprietatea Otei Dogan)

Tip de sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţie nr. 108/14.03.2024
Colectiv: Radu Petcu – responsabil științific; Ingrid Petcu-Levei, Cătălin Nopcea, Constantin Băjenaru, Bianca Profiran, Ștefan Georgescu (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: aprilie–mai 2024

Cercetarea arheologică preventivă pe terenul situat în strada Olteniei nr. 11 din municipiul Constanța s-a realizat pe amplasamentul fundațiilor unui imobil de locuințe colective situat în zona centrală a orașului Constanța, respectiv în cartierul Piața Griviței, în zona delimitată de străzile Atelierelor și I. G. Duca.

Obiectivul principal a constat în identificarea de noi complexe funerare din sectorul central-vestic al necropolelor tomitane. În anul 2019, vis-a-vis de locația în cauză, la intersecția dintre străzile Sarmizegetusa și Olteniei, s-a efectuat o cercetare arheologică care a scos la lumină mai multe complexe funerare (morminte de inhumație și de incinerație din epoca romană, un mormânt cu inventar de factură scitică, ceea ce indică prezența unui tumul mult mai vechi), dar și prezența unui șanț de mari dimensiuni cu rol de delimitare a spațiilor funerare. O altă cercetare s-a realizat în luna august 2024 pe terenul vecin din strada Olteniei, nr. 12, unde s-au conturat morminte în partea de la N de șanțul masiv amintit (vezi rezultatele în acest volum).

Cercetarea s-a efectuat pe o suprafață de 480 mp, prin decapare mecanizată și răzuieli manuale succesive, până la nivelul de conturare a complexelor arheologice, respectiv -0,90 m în zona mormintelor și -1,90 m în zona complexului C1 (șanț), unde s-a aflat o construcție modernă cu subsol care a compromis în mare parte situația arheologică. Stratigrafia generală a săpăturii a fost următoarea: strat vegetal de circa 0,30 m grosime, strat de pământ brun-gălbui (0,40/0,50 m grosime) din care pornesc și gropile mormintelor, loess galben aflat la adâncimea de -0,80 m sub nivelul actual al terenului.

În partea de N a suprafeței cercetate s-a identificat o porțiune din șanțul de delimitare de mari dimensiuni (C1), orientat pe direcția E-V, șanț care a fost descoperit și în cercetările din vecinătate sus-amintite. În umplutură s-au găsite câteva fragmente ceramice de epocă romană. Un alt complex (C2) reprezintă o groapă cu destinație incertă, databilă probabil în perioada elenistică, colmatată natural și apoi nivelată, umplutura acesteia fiind ulterior tăiată de gropile a patru morminte romane (grupul M3-M6).

S-au identificat și cercetat 12 complexe funerare de epocă romană, dintre care trei morminte de incinerație de tip *bustum*, șase morminte de inhumație cu firidă laterală, unul cu firidă longitudinală și alte două în groapă simplă sau cu trepte.

M1 – inhumație (firidă laterală). Dimensiuni groapă de acces: 2,10 x 0,60 m. Dimensiuni firidă (spre E): 2,20 x 0,50 m. Orientarea gropii este aproximativ N-S. Oasele defunctului nu s-au mai păstrat în condiții optime din cauza solului acid și umed. Inventar: două vase de sticlă fragmentare, unul dintre ele descoperit în groapa de acces, celălalt în zona picioarelor; ținte de fier (probabil de la încălțăminte), mărgică de sticlă, cuie de la sicriu. Datare: sec. II-III p.Chr.

M2 – inhumație în groapă cu trepte. Dimensiuni: 2,50 x 1,10 m (2,00 x 0,55 m groapa restrânsă). Orientare: NE-SV. Defunctul era așezat în poziție decubit dorsal, cu brațul drept pe lângă corp și cel stâng pe bazin. De jur împrejurul scheletului s-a putut observa amprenta de la sicriul de lemn și cuiele din fier. Inventar: în zona craniului a fost descoperită o monedă de bronz, iar în zona picioarelor se păstrează două vase de sticlă fragmentare, un opaiț, o verigă de bronz și țintele de la încălțăminte. Datare: sec. II p.Chr.

M3 – incinerație (*bustum*). Groapă rectangulară cu colțuri rotunjite, dimensiuni 2,30 x 1,55 m Orientare: E-V. Șantul de tiraj era sigilat cu o lentilă de lut galben. Pe treptele crutate au fost identificate mai multe gropi de par de la rugul funerar. Din umplutură s-au recuperat câteva oase calcinate și două cuie de fier. Fără inventar arheologic. Datare: sec. I-II p.Chr.

M4 – incinerație (*bustum*). Groapă rectangulară cu colțuri rotunjite, dimensiuni 2,20 x 1,30 m Orientare: E-V. Șanțul de tiraj era sigilat cu o lentilă de lut galben de aproximativ 10 cm grosime; s-au recuperat oase umane calcinate și opt piroane de fier de la rugul funerar. Inventarul este foarte sărac și constă dintr-un vas de sticlă fragmentar și un obiect de metal. Datare: sec. I-II p.Chr.

M5 – inhumație (firidă laterală). Dimensiuni groapă de acces 1,90 x 0,80 m. Dimensiuni firidă (spre NE) 1,70 x 0,50 m. Orientare: NV-SE. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, fiind păstrate puține oase fragmentate și câteva cuie de fier de la sicriu. Din inventar s-au mai recuperat doar fragmente de la un pahar de sticlă și un fragment de la o statuetă de lut. Datare: sec. II-III p.Chr.

M6 – incinerație (*bustum*). Mormântul a fost distrus parțial de o groapă modernă. Dimensiuni păstrate 2,30 x 1,00 m. Orientare: ENE-VSV. Inventarul recuperat constă dintr-o monedă de bronz și o oglindă de plumb fragmentară cu inscripție în limba greacă. Datare: sec. I-II p.Chr.

M7 – inhumație (firidă laterală). Dimensiuni groapă de acces 2,00 x 1,00 m. Dimensiuni firidă (spre SE) 2,00 x 1,20 m. Orientare: NNE-SSV. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate. În umplutura camerei de acces s-a găsit un fragment de craniu iar din inventar s-au mai recuperat câteva fragmente de vase ceramice și de sticlă (*unguentaria*), trei mărgele, cuie și scoabe de fier. Datare: sec. II-III p.Chr.

M8 – inhumație (firidă laterală). Dimensiuni groapă de acces 2,10 x 0,70 m. Dimensiuni firidă (spre E) 2,00 x 0,60 m. Orientare: N-S. Defunctul era așezat în poziție decubit dorsal, cu ambele mâini pe bazin. Inventar: monedă de bronz depusă în gură. Datare: sec. II-III p.Chr.

M9 – inhumație (firidă laterală). Dimensiuni groapă de acces 1,20 x 0,60 m. Dimensiuni firidă (spre SE) 1,20 x 0,70 m. Orientare: NNE-SSV. Mormânt de copil, defunct depus în poziție decubit dorsal, cu oasele slab conservate. Inventarul

constă în patru vase de sticlă (un vas slab conservat, două *unguentaria* și un vas cu toartă depus la picioare), un vas ceramic, un inel de bronz cu piatră și un cercel din bronz (descoperit sub craniu). Datare: sec. II p.Chr.

M10 – inhumație (firidă longitudinală). Dimensiuni groapă de acces 1,70 x 0,55 m. Dimensiuni firidă (săpată în pantă către E) 2,00 x 0,55 m. Orientare: VSV-ENE. Intrarea în firidă era blocată cu țigle fragmentare. Defunctul era așezat în poziție decubit dorsal, cu ambele brațe pe lângă corp, starea de conservare a oaselor fiind relativ bună. Poziția elementelor de inventar: în dreptul umărului stâng un vas de sticlă fragmentar, la gât un colier de mărgele de diferite modele și dimensiuni, iar la urechi cercei de bronz; lângă cercei s-a găsit o mărgică patrulateră din sticlă suflată cu aur; la picioare a fost depus un vas ceramic în care se afla un opaiț; sub vas și in jurul acestuia s-au găsit ținte de fier de la sandale; sub piciorul stâng s-a descoperit o bucată de la o cutie de lemn și lama fragmentară a unui cuțit din fier. Datare: sec. III p. Chr.

M11 – groapă rectangulară (dimensiuni 1,70 x 0,55 m) aparținând de un posibil mormânt de inhumație, a cărei firidă laterală poziționată la E a fost total distrusă de groapa de acces săpată pentru mormântul M7.

M12 – inhumație (groapă simplă). Groapă rectangulară cu dimensiunile de 2,75 x 1,55 m, săpată dinspre peretele sudic al șanțului C1. Orientare: N-S. În partea superioară a umpluturii a fost depusă o amforă pontică de mare capacitate, spartă de presiunea pământului. La baza gropii se păstrează trei piese din inventarul funerar (ulcior cu slip roșu, opaiț de lut și *guttus* de sticlă), dar fără urme de oase umane, ceea ce ar putea indica faptul că mormântul este un cenotaf. Datare: sec. II p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe strada Olteniei nr. 11 a permis identificarea unor noi complexe funerare în sectorul central-vestic al necropolei tomitane, care se adaugă celor săpate pe proprietățile învecinate, oferind o imagine sugestivă asupra evoluției peisajului funerar în această zonă în perioadele elenistică și romană timpurie.

Abstract

The preventive research carried out on Olteniei Street no. 11 in Constanța allowed the identification of 12 funerary features of which three were bustum-type cremation tombs, six were inhumation tombs with a lateral niche, one was with a longitudinal niche and two others were in simple or stepped pits. These new graves uncovered in the central-western sector of the Tomis necropolis are added to those previously excavated on neighboring properties, providing a suggestive image of the evolution of the funerary landscape in this area during the Hellenistic and Early Roman periods.

Illustrations list:

Fig. 1. Constanta, 11 Olteniei Street – excavation plan.
Fig. 2. Tomb M9.
Fig. 3. Tomb M10.
Fig. 4. Tomb M12 – amphora *in situ*.

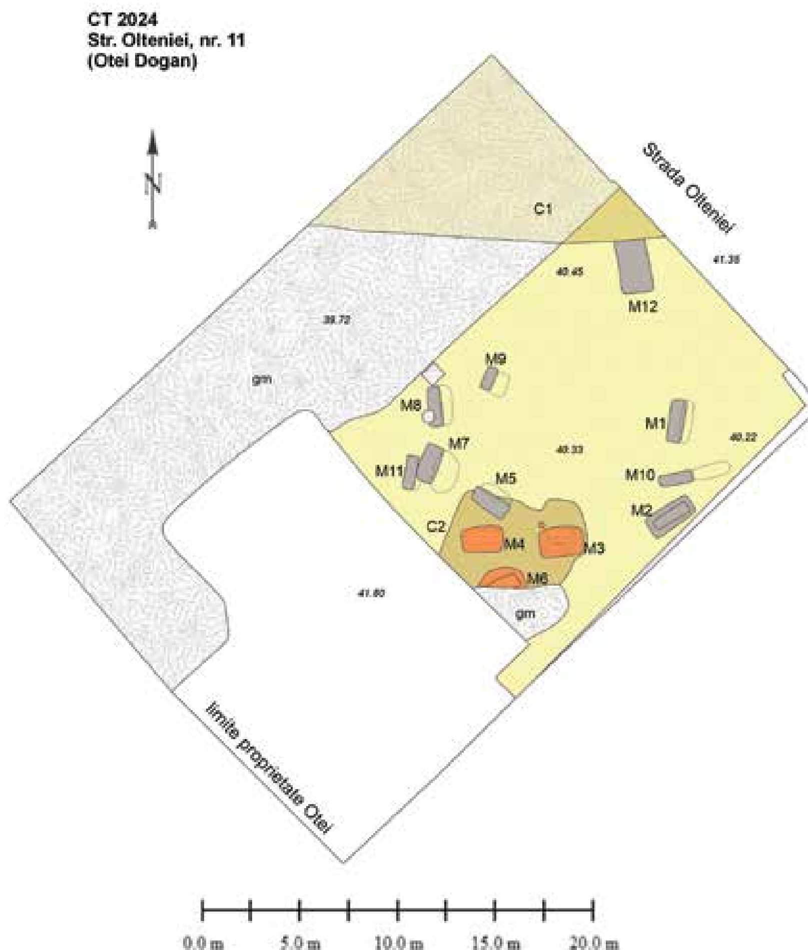

Fig. 1. Plan săpătură

Fig. 2. Mormântul M9 – Firidă laterală

Fig. 3. Mormântul M10 – Firidă longitudinală

Fig. 4. Mormântul de incinerație M12 – amforă în situ

112. Constanţa, jud. Constanţa *[Tomis]*
Punct: necropola orașului antic; str. Olteniei nr. 12 (proprietatea Tudose)

Tip de sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţie: 368/30.07.2024
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific; Ștefan Georgescu, Adina Bratosin, Octavian Encică (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: august 2024

Proprietatea Tudose este situată în cartierul Piața Griviței din Constanța, pe latura de NE a străzii Olteniei, în apropiere de intersecția cu strada Sarmizegetusa. Zona este în plin proces de regenerare urbană, vechile case fiind în general demolate și înlocuite cu imobile noi.

Terenul din strada Olteniei nr. 12 este situat în sectorul central-vestic al necropolelor tomitane, într-o zonă în care predomină mormintele elenistice și romane timpurii, dar și la limita cu necropola romană târzie (sec. IV-V p.Chr) din zona str. Avram Iancu – bd. Alexandru Lăpușneanu (Casa de Cultură). Cele mai apropiate puncte în care s-au cercetat complexe funerare sunt tot pe str. Olteniei, la nr. 31 (cercetare C. Chera în anul 2010) și pe str. Olteniei nr. 23, proprietate situată la aproximativ 25 m SE (cercetare din anul 2018). De dată recentă sunt cercetările efectuate pe proprietățile din str. Sarmizegetusa, nr. 70 (beneficiar Otei Dogan, anul 2019), str. Atelierelor, nr. 36-38 (beneficiar ABC Val, anul 2017), str. Atelierelor, nr. 8-10 (beneficiar Biodam SRL, cercetare din anul 2019), unde s-a evidențiat o concentrare puternică de morminte de inhumație din sec. II p.Chr., alături de șanțuri de lotizare ale parcelelor funerare, cu depuneri rituale de amfore la bază. În anul 2024 s-a efectuat o altă cercetare preventivă pe un teren învecinat – strada Olteniei, nr. 11 – unde au fost identificate 12 morminte din perioada romană (vezi rezultatele în acest volum).

Cercetarea s-a realizat în suprafața afectată de viitoarele fundații ale locuinței proiectate (100 mp), cu martor de protecție de 1 m față de pereții imobilului învecinat de pe latura de SE. S-au descoperit un șanț de lotizare și opt morminte datate în perioada romană (sec. II-III p.Chr.), precum și două complexe din sec. VI p.Chr. (gropi și galerii subterane).

M1 – Mormânt de incinerație (tip *bustum*). Orientare NE-SV. Mormântul a fost distrus parțial de o conductă și de o groapă modernă. Dimensiuni păstrate 0,90 x 0,90 m. Inventar arheologic relativ modest – un opaiț și un fragment de *unguentarium* de sticlă (distrus în timpul cremației). Datare: sfârșitul secolului I – începutul secolului al II-lea p. Chr.

M2 – Mormânt de inhumație în groapă simplă. Orientare E-V, cu craniul la E. Defunctul a fost așezat în poziție decubit dorsal. Starea de conservare a oaselor este bună. cuie de la sicriu, Dimensiuni: 1,65 x 0,65 m. Inventar arheologic: *unguentarium* de sticlă (în zona umărului); fragment de *unguentarium* de sticlă (în zona genunchiului), bol, căniță, două opaițe (la picioare), monedă (depusă în gura defunctului). Datare: începutul secolului al II-lea p. Chr.

M3 – Mormânt de inhumație cu firidă laterală spre sud. Orientare VNV-ESE. Mormântul a fost jefuit din antichitate. Starea de conservare a oaselor este precară. Dimensiuni groapă de acces: 2,15 x 0,85 m; dimensiuni firidă: 2,10 x 0,80 m. Inventar arheologic: fragmente ceramice ce provin de la căniță și castron, cuie de fier, fragmente obiect de fier (posibil strigiliu). Datare: sec. II-III p. Chr.

M4 – Mormânt de inhumație (groapă simplă), ce suprapune parțial groapa mormântului M5. Starea scheletului este foarte precară, fiind distrus și de intervențiile moderne. Orientare ENE-VSV. Dimensiuni păstrate: 1,10 x 0,50 m. Fără inventar arheologic.

M5 – Mormânt de inhumație în firidă laterală. Orientare NE-SV, cu craniul la NE. Defunctul așezat în poziție decubit dorsal. Starea de conservare a oaselor este relativ bună. Dimensiuni cameră de acces: 2,25 x 0,75 m; Dimensiuni firidă: 2,25 x 0,55 m. Inventar arheologic: monedă (depusă în gura defunctului), opaiț, căniță, farfurie (la picioare), cuie de la sicriu. Datare: secolul al II-lea p. Chr.

M6 – Mormânt de inhumație. Starea scheletului este foarte precară, fiind distrus de intervențiile moderne. Orientare NE-SV. Dimensiuni păstrate: 1,25 x 0,40 m. Dimensiuni firidă: 1,35 x 0,65 m. Inventar arheologic: căniță, cuie de la sicriu. Datare: secolul al III-lea p. Chr.

M7 – Mormânt de inhumație, probabil în firidă laterală. Orientare E-V. Mormântul a fost jefuit din antichitate. Starea de conservare a oaselor este precară, fiind risipite în umplutură. Dimensiuni pătrate 1,25 x 1,00 m. Inventar arheologic: fragmente ceramice ce provin de la căniță, opaiț, castron, cuie de fier. Datare: secolul al II-lea p. Chr.

M8 – Mormânt de inhumație în firidă longitudinală. Orientare NE-SV. Dimensiuni păstrate: 1,50 x 0,75 m; Dimensiuni firidă: 1,50 x 0,50 m. Inventar arheologic: monedă (depusă în gura defunctului), opaiț, căniță, (la picioare), cuie de la sicriu. Datare: secolul al II-lea p. Chr. Mormântul este suprapus parțial de complexul C2.

C1 – șanț de lotizare orientat pe direcția E-V, identificat parțial pe o lungime de aproximativ 10 m în partea de sud a suprafeței cercetate. Nu s-a putut sonda din motive de siguranță (martorul de protecție păstrat). Șanțul este bine cunoscut din cercetarea de pe loturile învecinate (str. Sarmizegetusa 70 și str. Olteniei 11), unde s-au putut realiza secționări elocvente care ilustrează o lucrare de mari proporții (lățime la conturare de aproximativ 17 m și adâncime totală -3,00 m sub nivelul actual). Stratigrafic se constată o umplutură cu pământ brun și lentile de galben, apoi colmatare lentă cu pământ brun-negricios. Datare: sec. II-III p.Chr.

C2 – groapă de mari dimensiuni, identificată pe o suprafață restrânsă în colțul de NE al suprafeței cercetate. Umplutură cu resturi de materiale de construcție (cărămizi, olane), pietre, pământ brun și gălbui, fragmente ceramice. Datare: sec. VI p.Chr.

C3 – complex de galerii subterane, conectate prin două gropi de acces (C3a, C3b); este săpat dinspre șanțul roman C1 și se îndreaptă către NV și V. Adâncimea finală în galeria orientată N-S este de -3,70 m sub nivelul actual. Bolțile tunelelor sunt prăbușite din antichitate, în partea superioară fiind nivelate cu umpluturi aduse din orașul

antic (cărămizi, olane, pietre, pământ cu urme consistente de arsură, cenușă, fragmente ceramice). Datare: sec. VI p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Tudose din strada Olteniei 12 a permis înregistrarea unei porțiuni dintr-un lot funerar pe care sunt indicii că s-ar fi aflat un tumul. Stratigrafia pereților săpăturii indică un strat de pământ brun-gălbui depus peste vegetalul antic, iar mormintele aflate la adâncimi reduse conduc la ipoteza că acestea s-au implantat în mantaua tumulului. Datele obținute recent în cercetări efectuate pe loturi din apropiere (str. Atelierelor, str. Olteniei) indică o preferință pentru delimitarea cu șanțuri late și adânci a loturilor, pe care existau cu mare probabilitate tumuli de mari dimensiuni.

Abstract

The land at 12 Olteniei Street in Constanța is located in the central-western sector of the necropolis of Tomis, in an area where Hellenistic and Early Roman tombs predominate. The research was carried out in the area affected by the future foundations of the designed house (100 sq m), with a 1 m protection buffer from the walls of the neighboring building on the SE side. A subdivision ditch and eight tombs dated to the Roman period (2nd-3rd centuries AD) were discovered, as well as two features from the 6th century AD (pits and underground galleries).

The preventive research carried out on the Tudose property allowed the recording of a portion of a burial plot on which there are indications that a tumulus may have been located. The stratigraphy indicates a layer of yellowish-brown soil deposited over the ancient vegetation, and the graves located at shallow depths lead to the hypothesis that they were implanted in the mantle of the tumulus. The data obtained recently in research carried out on nearby properties indicate a preference for the delimitation of the funerary plots with wide and deep ditches, on which there were most likely large tumuli.

Illustrations list:

Fig. 1. Constanta, 12 Olteniei Street – excavation plan.
Fig. 2. Detail with the outline of ditch C1 and the gallery of C3 feature.
Fig. 3. Feature C3 - detail of collapsed underground galleries.
Fig. 4. Tomb M2.
Fig. 5. Tomb M5 – detail with the grave goods.
Fig. 6. Tomb M8 – detail with the grave goods.

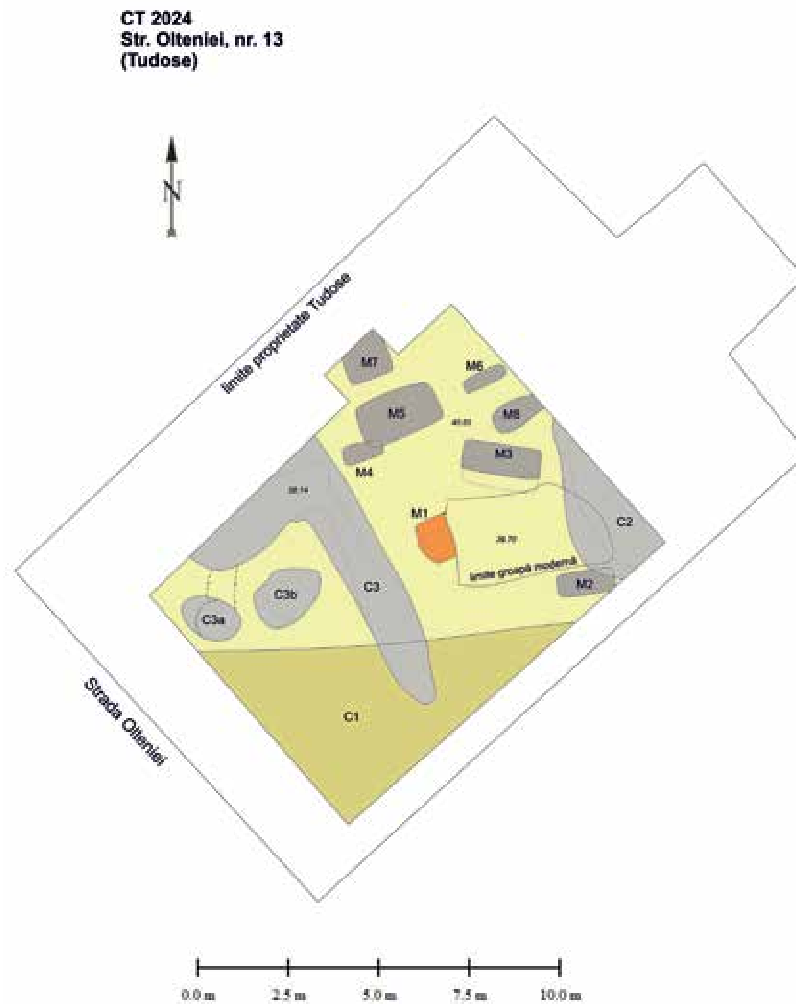

Fig. 1. Constanța, str. Olteniei 12 – plan de săpătură

Fig. 2. Detaliu conturare șanț C1 și galerie complex C3

Fig. 3. Complex C3 – detaliu galerii subterane prăbușite

Fig. 4. Mormântul M2

Fig. 5. Mormântul M5 – detaliu inventar funerar

Fig. 6. Mormântul M8 – detaliu inventar funerar

113. Constanţa, jud. Constanţa
Puncte: Palazu Mare,
str. Tache Ionescu nr. 22A, str. Tineretului nr. 23, str. Tineretului nr. 37, str. Sentinelei nr. 36B

Tip de sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 60446.01
Autorizaţiii nr. 415/29.08.2024, 416/29.08.2024, 147/27.03.2024
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific; Oana Grigoruță, Adina Bratosin, Ștefan Georgescu (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: febr. – dec. 2024

În cursul cercetărilor din perioada 2017–2023 s-a confirmat faptul că situl arheologic din partea de E a cartierului Palazu Mare este compus din mai multe nuclee de locuire, datate în diverse perioade istorice, cele mai consistente aparținând perioadelor elenistică și romană. Pe unele loturi s-au reperat și structuri datate în neolitic, epoca bronzului, perioada medievală timpurie (sec. IX-X p.Chr.) și în epoca otomană. Pe parcursul anului 2024 s-au desfășurat mai multe cercetări preventive în perimetrul sitului. În raportul nostru vom prezenta rezultatele obținute în locațiile care au oferit date arheologice relevante – patru proprietăți situate pe străzile Tache Ionescu, Tineretului și Sentinelei.

str. Tache Ionescu nr. 22A
(proprietatea Marciuc)

Săpăturile s-au efectuat pe amplasamentul fundațiilor proiectate pentru construirea unei locuințe (S1 - o suprafață de 16 x 8 m) și a unei anexe (S2 – dimensiuni 5,00 x 4,50 m).

Anterior dezvoltării imobiliare a zonei, spațiul cercetat a fost folosit intens pentru agricultură. Această activitate a afectat parțial stratul de cultură antic. De asemenea, mișcarea utilajelor grele folosite pentru construirea imobilelor din apropiere a dus la tasarea și întărirea pământului. Astfel, vegetalul post-antic era bogat în fragmente ceramice de epocă romană și avea o consistență dură până la o adâncime de circa -0,20 m sub nivelul actual. Stratul antic de cultură se afla imediat sub cel vegetal, fiind alcătuit dintr-un pământ brun mai puțin întărit și în general compact, cu numeroase materiale arheologice. O creștere a densității materialelor arheologice s-a observat între -0,30 și -0,60 m, pentru ca apoi acestea să se rărească. Descoperirile sunt, cu preponderență, fragmente ceramice specifice epocii romane timpurii (sec. II-III p.Chr.), majoritar lucrate la roată și într-o proporție mică lucrate cu mâna. Prima suprafață (S1) se remarcă prin concentrarea de materiale de construcții (pietre, țigle și olane), găsite grupat sau împrăștiate aleatoriu în stratul antic de cultură. Tot aici a fost descoperită și singura monedă, identificată preliminar ca datând din epoca romană. Din suprafața S2 au fost recuperate trei fragmente de plumb aparent rezidual, precum și câteva fragmente de sticlă și de opaiț, cuie din fier, o piesă din os (pandantiv?) și un fragment de fibulă.

În cele două suprafețe cercetate s-au descoperit șase complexe arheologice:
C1 – groapă circulară (d. 2,10 m). Adâncime maximă: -1,55 m. Umplutură alcătuită din pământ brun și bulgări mari de pământ galben, alături de rare fragmente atipice de ceramică lucrată cu mâna, numeroase resturi osteologice și pietre de diferite dimensiuni. Datare: cel mai probabil perioada neolitică.
C2 – groapă circulară (d. 1,15 m). Adâncime: -2,10 m. Umplutură cu pământ brun și lentile de galben, cu fragmente ceramice atipice și mici fragmente de olane și țigle. Datare: sec. II-III p.Chr.
C3 – complex adâncit cu funcționalitate incertă, surprins parțial în grund și desfășurat către NE. Dimensiuni în plan 3,30 x 1,15 m. Adâncime maximă de la nivelul actual: -2,20 m. Se caracterizează printr-o umplutură de pământ brun, în amestec cu bulgări gălbui, pe alocuri și pietricele, cu fragmente ceramice, resturi osteologice și resturi de la materiale de construcții (olane și țigle). Datare: sec. II-III p.Chr.
C4 – șanț de lotizare, identificat pe o lungime de 6,80 m, orientat NV-SE. Lățime la conturare: 0,45 m. Adâncime maximă față de nivelul actual: -1,20 m (la mijloc); -1,45 m (lângă profil NE). Șanțul a fost săpat în pantă descendentă către NV, respectând configurația terenului. În umplutură au apărut fragmente ceramice, resturi osteologice și fragmente de materiale de construcții (olane și țigle). Datare: sec. II-III p.Chr.
C5 – structură adâncită (probabil bordei), surprinsă parțial în grund și desfășurată către V. Dimensiuni: 3,80 x 2,00 m. Adâncime maximă de la nivelul actual: -1,80 m (în alveola de la E). Complexul a fost surprins lângă profilul de NV, fiind marcat în partea superioară de o aglomerare alcătuită din pietre de dimensiuni mari și mijlocii, unele dintre ele fiind cioplite, probabil spre a fi folosite în construcția unui zid. Pe latura de S apar trei alveole cu diametrul și adâncimea de 0,40 m, posibile urme ale unor pari. Era prevăzut cu o vatră, a cărei limită s-a conturat lângă profilul secțiunii. Pământul negru-cenușos și urmele de arsură roșiatică sugerează că a fost surprinsă o zonă de tiraj. Inventarul complexului constă în fragmente ceramice, resturi osteologice și resturi de materiale de construcții (olane și țigle). Datare: sec. II-III p.Chr.
C6 – fântână de formă circulară, cu pereții realizați din blocuri de piatră, surprinsă în partea superioară sub forma unei aglomerări circulare de pietre, cu un diametru de 1,40 m și o grosime de 0,50 m. Abia după demontarea acestora, la adâncimea de -1,20 m, au putut fi observate blocurile de piatră aranjate în modul caracteristic unei fântâni. Are un diametru de 0,70 m la interior și peretele gros de 0,40 m. A fost umplută cu pietre de dimensiuni mari, a căror greutate a făcut imposibilă golirea acesteia în condiții de siguranță. Prin urmare, cercetarea ei s-a oprit la adâncimea de -2,20 m sub nivelul actual. Printre pietrele care acopereau fântâna a fost descoperit un număr ridicat de materiale arheologice (fragmente ceramice, materiale de construcții, fragment dintr-o piesă de bronz ș.a.). Ceva mai puține provin din interior și constau în câteva fragmente ceramice contemporane cu cele din partea superioară. Datare: sec. II-III p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Marciuc din strada Tache Ionescu a condus la identificarea de noi complexe arheologice aflate în nucleul principal

al așezării romane din partea de est a cartierului Palazu Mare. Se confirmă prezența șanțurilor de lotizare, cu rol și de drenare a apelor, precum și a complexelor adâncite specifice unei populații a cărei ocupație principală era practicarea agriculturii.

str. Tineretului nr. 23
(proprietate UAT Municipiul Constanța)

Cercetarea s-a realizat pe o suprafață de 1642 mp pe amplasamentul unde este propusă construirea unei creșe. S-au descoperit 14 complexe arheologice (gropi, bordeie, șanțuri de lotizare/colectare a apei, tranșeu, locuință), dintre care 10 sunt datate în perioada medievală timpurie și patru aparțin epocii moderne (sec. XX).

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Municipiului Constanța din strada Tineretului a condus la identificarea unui nou nucleu de locuire din perioada medievală timpurie, care se adaugă celor deja cunoscute în locații situate pe străzile Rovine, Sentinelei, Tache Ionescu, Iuliu Maniu. Redăm în cele ce urmează descrierea complexelor de interes arheologic, datate pe baza materialului arheologic în sec. IX-X p.Chr.

C1 – șanț identificat pe o lungime de aproximativ 36 m, orientat pe direcția NE-SV. Lățimea la conturare variază între 0,25 m și 1,00 m. Ad. maximă: -1,10 m. C1 intersectează în capătul său vestic alte două șanțuri (C12 și C11) apoi se adâncește și îngustează, oprindu-se într-o groapă cu diametrul de 1,70 m și o adâncime de -1,20 m de la nivelul conturării. Aceasta prezenta în umplutură pietre de dimensiuni variate, iar pe fund pietre mari. Inventar: fragmente ceramice medievale timpurii și câteva mici fragmente ceramice romane atipice, resturi osteologice aparținând unor animale de talie mare, unor păsări și rozătoare.

C1A – groapă. Intersectată de șanțul C1 pe o distanță de 2,70 m, este anterioară acestuia și prezenta o umplutură alcătuită din pământ brun, cu lentile și bulgări mici de pământ galben. Are o adâncime maximă de -1,80 m în partea de SV. În umplutură au fost găsite câteva fragmente ceramice medievale timpurii și romane.

C5 – structură adâncită, cu alveole/gropi la interior. Dimensiuni maxime 4,40 x 1,40 m. Ad. finală - 2,20/-2,40 m sub nivelul actual. Profilul rezultat din secționarea complexului a relevat existența a cel puțin trei etape de umplere. Complexul este tăiat în capătul estic de șanțurile C11 și C12. Inventar: fragmente ceramice, majoritatea aparținând perioadei medievale timpurii, dar și câteva fragmente romane, resturi osteologice (unele arse), un fragment de greutate și, posibil, un capac de vas realizat dintr-un fragment ceramic.

C6 – șanț conturat pe o lungime de 3,20 m, cu lățimea de 0,50/0,60 m, adâncit în loess până la -1,25 m sub nivelul actual. Umplutură alcătuită din pământ brun, cu bulgări mici de pământ galben pe alocuri, fără material arheologic. Complexul este contemporan cu șanțul C9.

C7 – structură adâncită de formă neregulată, cu cuptor scobit. Dimensiuni 2,70 x 2,50 m. Ad. finală: -1,60 m sub nivelul actual. Umplutură alcătuită din pământ brun, cu mici lentile și bulgări de pământ galben. În marginea de NV a complexului, pe o distanță de 0,50 m spre interiorul complexului, a fost surprinsă o structură alcătuită din pământ gălbui, tasat, probabil treaptă ori un perete căzut. Au fost identificate gropi de par de diverse dimensiuni. Amenajarea podelei, cu o grosime ce varia de la 0,5 cm la 1,5 cm, a putut fi surprinsă în centrul complexului. La o distanță de 40 cm de complex, spre est, au fost descoperite urmele unei vetre, de formă circulară și cu diametrul de 1,00 m. Luând în considerare că spațiul dintre vatră și C7 prezenta zone de pământ roșiatic, iar ceramica descoperită în groapă prezintă urme de arsură, putem considera că cele două se află în conexiune, fiind contemporane. Inventar: fragmente ceramice medievale timpurii, un fragment de ceramică specific epocii elenistice (picior de vas, spart/perforat în centru și refolosit, probabil, drept greutate), mâner/protuberanță aparținând unui vas lucrat cu mâna, pietre de diverse dimensiuni.

C9 – șanț păstrat pe o lungime de 5,30 m, care se pierde în dreptul structurii adâncite C10. Astfel, în capătul estic este adâncit superficial (-0,05 m de la conturare), dar se continuă printr-o treaptă abruptă la o adâncime de -1,00 m și urcă iar lângă complexul C10, având aici o adâncime de -0,40 m sub nivelul vetrei. La mijloc, șanțul prezenta scobituri în pereți, cea mai adâncă fiind cea din peretele nordic, cu 30 cm săpați în interior. C9 a funcționat la un moment dat probabil ca șanț de colectare a apei.

C10 – structură adâncită (cuptor cu groapă de acces) care suprapune șanțul C9. În interiorul structurii adâncite s-a conturat o groapă de depozitare (adâncime maximă -2,00 m sub nivelul actual) a cărei umplutură conținea pământ brun de nuanță mai închisă, amestecat cu resturi osteologice. În dreptul cuptorului s-au aranjat câteva pietre care delimitau un spațiu folosit pentru tiraj, cu pământ cenușiu, cenușă și fragmente de lut roșiatic. Din cuptorul scobit în loess s-a mai păstrat doar vatra de formă circulară (dm. 1,15 m), aflată la o adâncime de -1,15 m sub nivelul actual. Lipitura vetrei avea o grosime de 3 cm și era rezultatul arderii pe loc a lutului amestecat cu scoici pisate și nisip. În complexul C10 a fost descoperit un singur fragment ceramic din perioada medievală timpurie.

C11 – șanț identificat pe o lungime de 32 m, având o lățime la conturare care variază între 0,60 m și 1,70 m (partea mai lată fiind obținută prin lărgirea în trepte a traseului inițial). Umplutură alcătuită din pământ brun, amestecat pe alocuri cu bulgări de pământ galben. Pe fundul șanțului au fost găsite aglomerări de pietre ce se întindeau pe o lungime considerabilă, mai ales în jumătatea sa sudică. O altă aglomerare de pietre a fost constatată la intersecția șanțului cu complexul C1. Inventarul constă în fragmente ceramice romane și medievale timpurii, precum și în resturi osteologice provenite de la animale de talie mică și mare.

C12 – șanț de dimensiuni mai mici (lungime 3 m, lățime 0,50-0,90 m), adâncit în loess până la -1,20 m sub nivelul actual, săpat în imediata apropiere a șanțului C11. Umplutură alcătuită din pământ brun, ușor afânat, fără materiale arheologice. Forma șanțului, cu alveolă în capătul nordic, asemănătoare celorlalte complexe medievale timpurii, ne determină să considerăm că și C12 se încadrează în aceeași perioadă istorică.

str. Tineretului nr. 37
(proprietatea Samoilă)

Cercetarea s-a efectuat pe amplasamentul fundațiilor unei locuințe individuale în suprafață de 173 mp. S-au descoperit trei complexe arheologice:

C1 – șanț de lotizare, orientat pe direcția NE-SV, identificat pe o lungime de 6 m în colțul de SE al suprafeței cercetate; este compus din trei rigole separate de trepte de loess crutat; rigola centrală este cea mai adâncă, având un profil clasic în V (ad. finală -1,50 m sub nivelul actual); umplutură cu pământ brun-cenușiu, cu rare fragmente ceramice și de cărămizi.

C2 – șanț de lotizare, orientat pe direcția NE-SV, identificat pe o lungime de aproximativ 17 m, cu o lățime la conturare de 0,60/0,70 m; slab adâncit în loess (-1,00/1,10 m sub nivelul actual), umplutură cu pământ brun, fără material arheologic relevant.

C3 – groapă de împrumut de formă neregulată, identificată pe o suprafață de aproximativ 6 x 3,50 m, care taie complexele liniare C1 și C2; către NV prezintă un ”apendice” sub forma unui șanț de mici dimensiuni, slab adâncit în loess; secționarea demonstrează straturi succesive de umpluturi (lentile de galben, negru, brun) care indică o prăbușire rapidă a pereților la bază și o colmatare lentă în partea superioară. Ad. maximă a complexului a fost atinsă la -3,00 m sub nivelul actual. Rare fragmente ceramice indică o datare în epoca romană (eventual sec. III), dar nu poate fi exclusă nici intervenția în perioada medievală timpurie, având în vedere prezența în vecinătate a unor complexe de locuire din sec. IX-X p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Samoilă din strada Tineretului a condus la identificarea de complexe arheologice aflate în marginea de Vest a sitului, unde s-au descoperit până în prezent mai multe complexe liniare (șanțuri de lotizare), frecvent întâlnite de altfel în peisajul rural al hinterlandului tomitan. O cartare sistematică a acestor șanțuri va permite în viitor formularea de ipoteze cu privire la modul de împărțire a terenurilor aflate în zonele de maximă exploatare agricolă, situate în general în apropierea așezărilor rurale.

str. Sentinelei, nr. 36B (proprietatea IFCO SA)

Terenul este situat în zona de Est a cartierului Palazu Mare, pe latura de Sud a străzii Sentinelei, la aproximativ 250 m distanță de malul lacului Siutghiol. Cercetarea s-a efectuat pe amplasamentul fundațiilor unui viitor imobil de locuințe colective, pe o suprafață de aproximativ 600 mp (36 x 17,5 m). Succesiunea stratigrafică rezultată în urma cercetării este următoarea: strat superficial de depuneri moderne; strat vegetal de culoare negru-brun (0,40 m); strat brun steril (0,20-0,40 m); pământ galben viu (loess), surprins la adâncimi cuprinse între -0,70 și -0,80 m sub nivelul actual. S-au identificat două gropi moderne, un șanț pentru conductă de apă, precum și două complexe de interes arheologic:

C1 – groapă de formă relativ circulară (d. 1,50 m), cu pereții clopotiți; conturată la -0,80 m sub nivelul actual, se adâncește până la -1,70 m și are o umplutură care sugerează două momente principale de intervenție; partea inferioară conține o umplutură cu pământ brun amestecat cu galben, compact, la baza gropii fiind depuși câțiva bolovani de calcar de dimensiuni medii; în faza finală, în pământul de umplutură brun-cenușiu este depus un defunct la circa 0,20 m de la nivelul de conturare, într-o poziție care denotă legarea picioarelor și a brațelor Fragmente ceramice în pământul de umplutură indică o datare în perioada medievală timpurie (sec. IX-X p.Chr.).

C2 – groapă de formă ovală (d. 1,90 x 1,70 m), cu pereții relativ drepți în partea superioară și ușor clopotiți către bază; conturare la -0,80 m, adâncime finală la -1,70 m. Umplutura este asemănătoare cu a complexului C1, indicând două momente succesive. Groapa conține doi defuncți, depuși la adâncimi diferite: primul este depus la circa 0,10 m de la nivelul de conturare, în poziție decubit dorsal, craniul la sud, cu membrele inferioare flexate și cele superioare pe lângă corp; cel de-al doilea este așezat la o adâncime de circa 0,50/0,60 m de la nivelul de conturare, tot în poziție decubit dorsal, craniul la nord, cu picioarele flexate și mâinile pe bazin. Fragmente ceramice mai rare în umplutură indică aceeași datare în perioada medievală timpurie.

La cota de conturare nu s-a putut determina relația de anterioritate/posterioritate dintre cele două gropi, dar este de presupus că sunt săpate și umplute în același timp (prăbușirea pereților de la partea superioară a condus la unificarea umpluturii celor două complexe).

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea IFCO din strada Sentinelei a condus la identificarea a două complexe arheologice inedite, datate în perioada medievală timpurie. Defuncții plasați în poziții nefirești în cele două gropi indică cel mai probabil acțiuni violente în așezarea de la Palazu Mare, al cărui nucleu a fost identificat în cursul cercetărilor preventive din anii 2018-2024 în zona străzilor Rovine și Tineretului, la circa 200 m Sud de proprietatea IFCO.

Abstract

Several preventive excavations were conducted within the perimeter of the archaeological site in the eastern part of Palazu Mare during 2024. Our report presents the results obtained in the locations that provided relevant archaeological data – four properties located on Tache Ionescu, Tineretului and Sentinelei streets.

The research carried out on the property at 22A Tache Ionescu Street led to the identification of new archaeological features located in the main core of the Roman settlement. The presence of subdivision ditches, which also served as water drainage, as well as dugout features typical of communities whose main occupation was agriculture, is confirmed.

The preventive research carried out on the property of the Municipality of Constanța at Tineretului Street no. 23 led to the identification of 10 features (ditches, pits, sunken floor structures with ovens) belonging to a residential nucleus from the early medieval period (9th-10th centuries) which are added to those already known in locations

located on nearby streets. On another property on the same street (Tineretului no. 37) it led to the identification of archaeological features located on the western edge of the site, where several linear complexes (division ditches), frequently encountered in the rural landscape of the Tomitan hinterland, have been discovered so far. A systematic mapping of these ditches will allow in the future the formulation of hypotheses regarding the way in which the lands located in the areas of maximum agricultural exploitation, generally located near rural settlements, were divided.

Two other pits dated to the early medieval period were identified in the excavation carried out on the IFCO property at 36B Sentinelei Street. The deceased placed in unnatural positions in the two pits most likely indicate violent actions in the medieval settlement at Palazu Mare, the main core of which was identified during preventive research in 2018-2024 in the area of Rovine and Tineretului streets, about 200 m south of Sentinelei Street.

Illustrations list:

Fig. 1. Palazu Mare, 22 A Tache Ionescu Street – excavation plan.
Fig. 2. Palazu Mare, 22 A Tache Ionescu Street – section S1 – agglomeration of stones and tiles.
Fig. 3. Palazu Mare, 22 A Tache Ionescu Street – feature C5
Fig. 4. Palazu Mare, 22 A Tache Ionescu Street – feature C6 (fountain).
Fig. 5. Palazu Mare, 23 Tineretului Street – excavation plan.
Fig. 6. Palazu Mare, 23 Tineretului Street – feature C5 – contour.
Fig. 7. Palazu Mare, 23 Tineretului Street – feature C5 – ceramic material.
Fig. 8. Palazu Mare, 23 Tineretului Street – feature C10 – oven hearth.
Fig. 9. Palazu Mare, 23 Tineretului Street – feature C11 – stone agglomeration.
Fig. 10. Palazu Mare, 37 Tineretului Street – excavation plan.
Fig. 11. Palazu Mare, 37 Tineretului Street – general view of the excavation, with the outline of the archaeological features.
Fig. 12. Palazu Mare, 37 Tineretului Street – feature C1 – profile.
Fig. 13. Palazu Mare, 36 B Sentinelei Street – excavation plan
Fig. 14. Palazu Mare, 36 B Sentinelei Street – outline of features C1 and C2.
Fig. 15. Palazu Mare, 36 B Sentinelei Street – features C1-C2 – the first two skeletons.
Fig. 16. Palazu Mare, 36 B Sentinelei Street – features C1-C2 – the third skeleton.

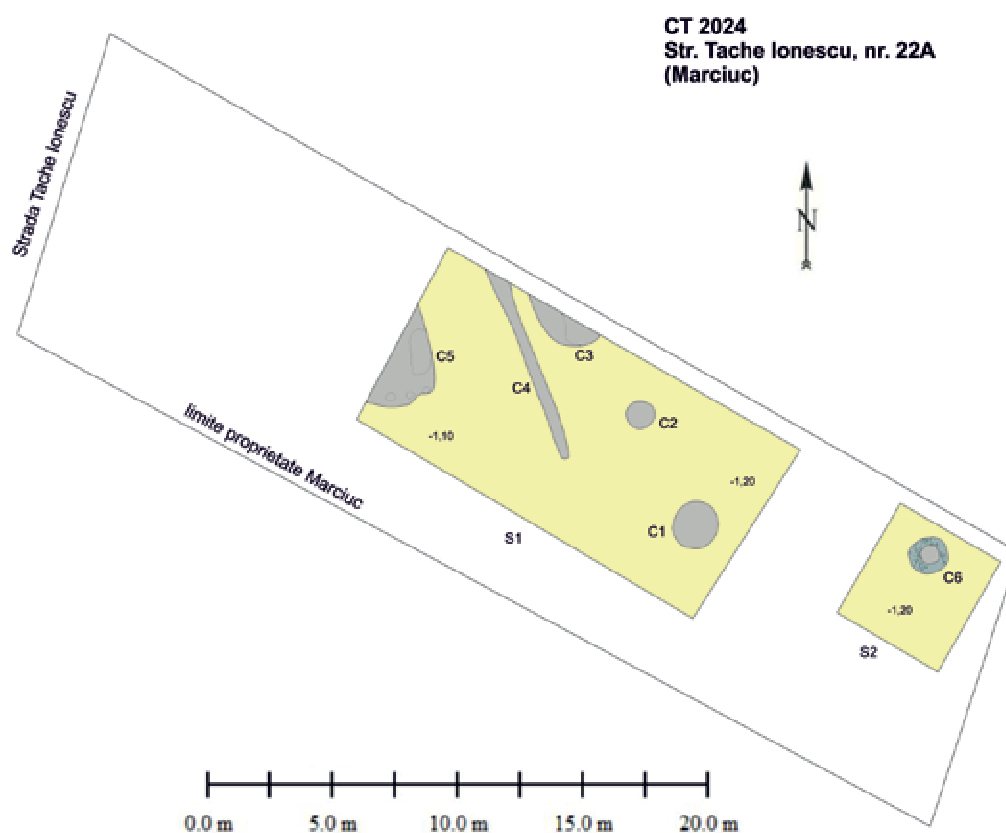

Fig. 1. Palazu Mare, str. Tache Ionescu 22 A – plan de săpătură

Fig. 2. Palazu Mare, str. Tache Ionescu 22 A – secțiunea S1 – aglomerare de pietre și țigle pe nivelul de călcare antic

Fig. 3. Palazu Mare, str. Tache Ionescu 22 A – complex C5

Fig. 4. Palazu Mare, str. Tache Ionescu 22 A – complex C6 (fântână)

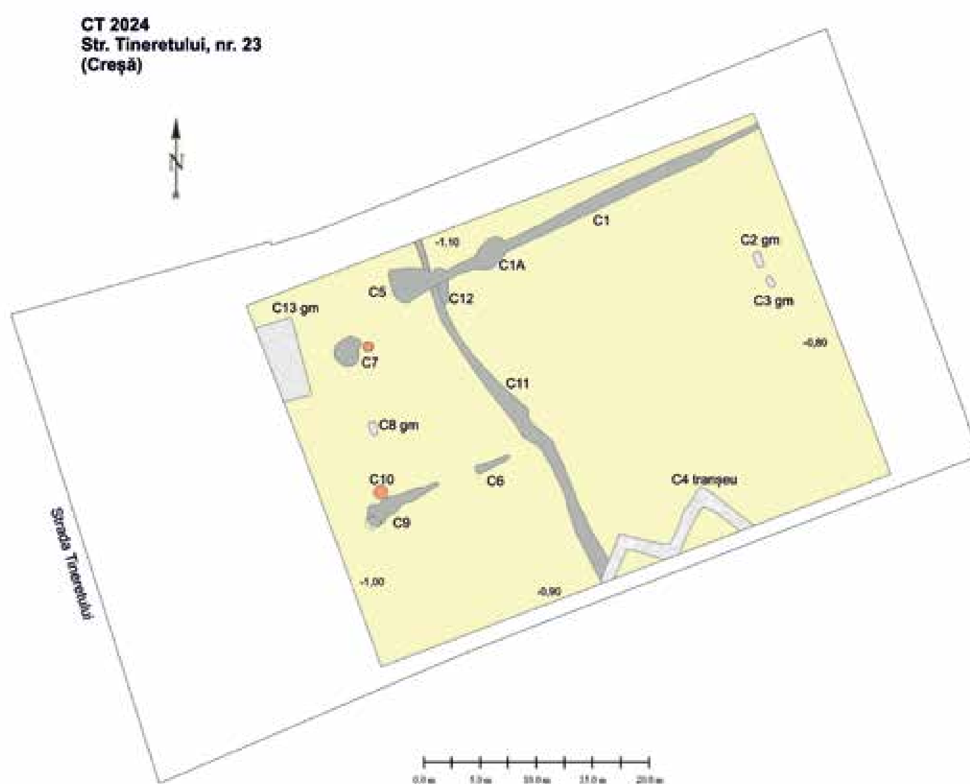

Fig. 5. Palazu Mare, str. Tineretului 23 – plan de săpătură

Fig. 6. Palazu Mare, str. Tineretului 23 – complex C5 – conturare

Fig. 7. Palazu Mare, str. Tineretului 23 – complex C5 – material ceramic

Fig. 8. Palazu Mare, str. Tineretului 23 – complex C10 – vatră cuptor

Fig. 9. Palazu Mare, str. Tineretului 23 – complex C11 – aglomerare de pietre

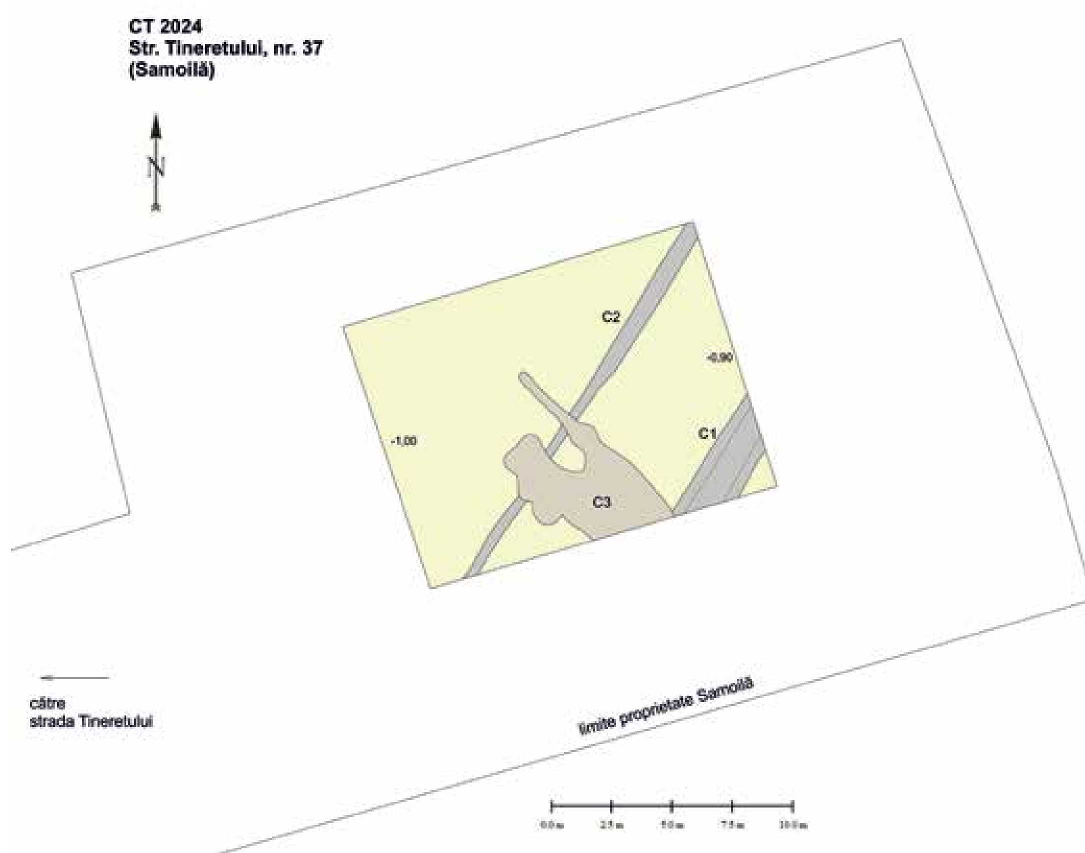

Fig. 10. Palazu Mare, str. Tineretului 37 – plan de săpătură

Fig. 11. Palazu Mare, str. Tineretului 37 – vedere generală a săpăturii, cu conturarea complexelor arheologice

Fig. 12. Palazu Mare, str. Tineretului 37 – complex C1 – profil secționare

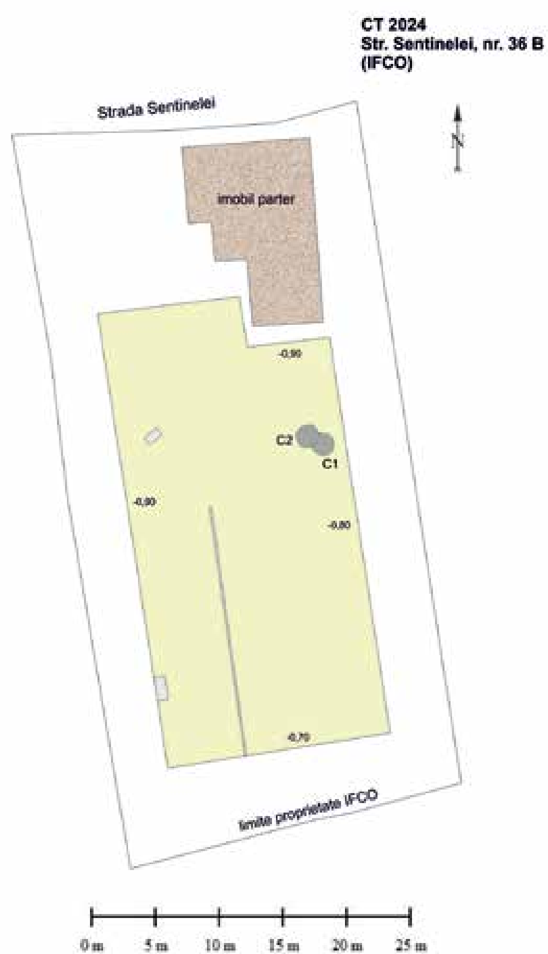

Fig. 13. Palazu Mare, str. Sentinelei 36 B – plan de săpătură

Fig. 14. Palazu Mare, str. Sentinelei 36 B – conturarea complexelor C1 și C2

Fig. 15. Palazu Mare, str. Sentinelei 36 B – complexele C1-C2 – primii doi defuncți

Fig. 16. Palazu Mare, str. Sentinelei 36 B – complexele C1-C2 – al treilea defunct

114. Costinești, jud. Constanţa
Punct: Costinești – Lac. Aleea Studențească nr. 6 (proprietatea Bușu)

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60749.03
Autorizaţie nr. 107/14.03.2024
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific; Cătălin Nopcea, Ingrid Petcu-Levei, Oana Grigoruță (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: martie – aprilie 2024

Terenul pe care s-a realizat cercetarea arheologică se află în perimetrul sitului de la Costinești - Lac, identificat prin cod RAN 60749.03 și clasat ca monument istoric (cod LMI CT-I-s-B-02640), compus dintr-o așezare neolitică și o așezare romană.

Primele informații privind locuirea din zona supusă studiului sunt oferite de Radu Vulpe într-o cronică publicată în revista Analele Dobrogei. Acesta menționează descoperiri de epocă romană din zona fostului sat Schitu. Informații mult mai consistente sunt prezentate de Horia Slobozianu și Ioan Țicu, care menționează descoperiri importante făcute în zona lacului Costinești – fost Schitu. Este vorba de un nucleu neolitic (culturile Hamangia și Gumelnița) aflat la sud de lac și de o concentrare mare de descoperiri elenistice și romane în așezarea aflată la N și NV de lac.

Proprietatea Bușu se află în intravilanul localității Costinești, în zona centrală, pe latura de V a străzii Aleea Studențească, punct situat în imediata apropiere a lacului Costinești. Cercetarea s-a realizat pe amprenta viitoarelor fundații ale unui hotel (27,50 x 14 m) și ale unei piscine (10,40 x 7,00 m), totalizând o suprafață de 462 mp.

Succesiunea stratigrafică rezultată în urma cercetării este următoarea : strat de depuneri moderne (0,20/0,30 m), mai ales către Est (zona piscinei); strat vegetal (0,50/0,60 m); strat de cultură de epocă romană (pietre, pământ brun-gălbui, fragmente ceramice)), conturat mai ales în zona locuințelor identificate (0,20/0,30 m); pământ brun steril (0,20/0,30 m); pământ galben viu (loess), surprins la adâncimi cuprinse între -0,90 și -1,20 m sub nivelul actual.

S-au descoperit 20 de complexe arheologice (gropi, locuințe adâncite, șanțuri) încadrate cronologic în perioada romană (sec. II-IV p.Chr.) și un complex de perioadă elenistică (sec. III-II a.Chr.).

C1 – locuință adâncită, identificată parțial în colțul de SV al suprafeței S1; dimensiuni în plan 4,80 x 4,40 m, cu latura lungă orientată N-S; cuptor zidit din piatră plasat în colțul de SE, cu vatra care indică o utilizare destul de redusă; nivelul de călcare la interior este amenajat parțial cu dale de calcar; s-au identificat mai multe alveole cu destinație incertă și cel puțin două gropi de pari. Inventar arheologic: fragmente ceramice, tijă de bronz, fusaiolă de bronz, două monede. Suprapune complexul C2. Datare: primul sfert al sec. IV p.Chr.

C2 – șanț de lotizare, orientat pe direcția NV-SE, identificat pe o lungime de aproximativ 19 m; lățime la conturare 1,20 m; umplutură cu pământ brun și lentile de galben, cu rare fragmente ceramice romane. Este suprapus de complexul C1. Datare: sec. II-III p.Chr.

C3 – șanț, orientat pe direcția VNV-ESE, identificat pe o lungime de 7,40 m; lățime la conturare 0,50/0,60 m; umplutură cu pământ brun, fără material arheologic relevant. Datare: epoca romană (suprapune groapa elenistică C19).

C4 – groapă ușor ovală (d. 1,10 x 1,20 m), puțin adâncită în loess (aproximativ 25 cm de la nivelul de conturare); umplutură cu pământ brun-negricios și fragmente ceramice; pe fundul gropii au apărut fragmente de la un vas lucrat cu mâna spart pe loc. Datare: sec. II-III p.Chr.

C5 – complex format din mai multe gropi de împrumut, identificat parțial către profilul de N al S1; după extragerea lutului, gropile s-au colmatat rapid, fiind apoi acoperite de un strat de pământ de umplutură, amestecat cu pietre și fragmente ceramice; adâncimea maximă surprinsă : -3,20 m sub nivelul actual. O monedă AE3 datată în anii 358-361 asigură cronologia scoaterii din uz a complexului în sec. IV p.Chr. Taie complexul C15.

C6 – șanț orientat pe direcția N-S, identificat pe o lungime de 7,60 m, cu o lățime la conturare de 0,90/1,00 m, cu adâncire în loess de la 10-15 cm până la 40 cm de la nivelul de conturare); este tăiat de complexul C5; umplutură cu pământ brun, fără material arheologic relevant.

C7 – groapă circulară (d. 2,20 m), cu pereții clopotiți, ad. finală -3,25 m sub nivelul actual; umplutura conține trei straturi distincte: 1- pământ brun la partea inferioară, 2 - strat de colmatare/prăbușire pereți cu lentile de galben, 3 - pământ brun cu lentile de galben și pietre; rare fragmente ceramice în umpluturi. Datare: sec. II-III p.Chr.

C8 – groapă circulară (d. 1,15 m), cu pereții clopotiți, mult adâncită în loess, atinge pânza freatică; umplutură cu pământ brun și lentile de galben, cu rare fragmente ceramice. Datare: sec. II-III p.Chr.

C9 – groapă de împrumut de formă ovală (3,90 x 3,20 m); ad. finală -2,30 m sub nivelul actual; umplutură cu pământ brun și lentile de galben, cu rare fragmente ceramice. Taie complexul C10. Datare: sec. III-IV p.Chr.

C10 – structură de formă rectangulară (4,00 x 3,40 m), cu colțurile rotunjite; ad. finală -1,80 m sub nivelul actual; umplutură cu pământ brun, rare pietre și rare fragmente ceramice. Datare: sec. II-III p.Chr.

C11 – șanț orientat pe direcția NV-SE, tăiat de complexele C10, C20; adâncit în loess circa 30-40 cm sub nivelul de conturare; umplutură cu pământ brun, fără material arheologic relevant. Datare incertă, probabil sec. II-III p.Chr.

C12 – șanț orientat pe direcția NV-SE, tăiat de complexul C20; adâncit în loess circa 60 cm sub nivelul de conturare; umplutură cu pământ brun și lentile de galben, fără material arheologic relevant. Datare incertă, probabil sec. II-III p.Chr.

C13 – structură adâncită cu funcționalitate incertă, probabil groapă de împrumut; conturată pe o suprafață de aproximativ 4 x 4 m către marginea de E a suprafeței S1; umplutură cu pământ brun și lentile de galben, adâncită până la -1,90 m sub nivelul actual; fragmente ceramice romane, monedă grecească intrusivă. Datare: sec. III p.Chr.

C14 – șanț compus din mai multe rigole paralele, orientat pe direcția N-S, tăiat de complexul C10; ad. maximă circa 0,50 m sub nivelul de conturare; umplutură cu pământ

brun și lentile de galben, fără material arheologic relevant. Probabil contemporan cu șanțul C6 (au aceeași orientare), datare incertă, oricum anterior sec. III p.Chr.

C15 – groapă de împrumut masivă, identificată în profilul de N al suprafeței S1; adâncimea finală a fost surprinsă la -3,00 m sub nivelul actual; umplutură cu pământ brun și lentile de galben, cu rare fragmente ceramice și o monedă datată în prima jumătate a sec. III p.Chr. Este tăiată de complexul C5.

C16 – complex de formă nedeterminată, identificat pe o porțiune restrânsă în colțul de NE al suprafeței S1.

C17 – locuință cu fundații din piatră legată cu pământ, din care se mai păstrează un fragment de zid în colțul de SE al suprafeței S2; cea mai mare parte din ziduri a fost demantelată sistematic, păstrându-se însă șanțurile de demantelare. Suprafața interioară surprinsă are dimensiunile de aproximativ 8,40 x 4,60 m. La interior s-a identificat o podea de lut, cu urme de arsură; urmele unui cuptor s-au reperat în colțul de NV al locuinței, fiind puternic afectat de intervențiile moderne (șanțuri de implantare a conductelor). Fragmente ceramice recuperate din stratul de cultură interior indică o datare în sec. II-III p.Chr.

C18 – groapă de formă ovală (1,00 x 0,75 m), adâncit puți în loess (circa 30 cm); umplutură cu pământ brun, fără material arheologic.

C19 – groapă ovală la conturare (0,85 x 0,70 m), cu pereții clopotiți; ad. finală -2,10 m sub nivelul actual; umplutură cu pământ brun, pietre și fragmente ceramice elenistice. Suprapusă de complexul C3. Datare: sec. III-II a.Chr.

C20 – groapă de împrumut de formă circulară (d. 3,70 m); ad. finală -3,00 m sub nivelul actual; umplutură cu pământ brun-negricios, rare fragmente ceramice. Taie complexul C10. Datare: sec. III-IV p.Chr.

C21 – groapă circulară (d. 0,75 m), cu pereții puternic clopotiți, ad. finală -1,60 m sub nivelul actual; umplutură cu pământ brun, pietre și fragmente ceramice romane. Datare: sec. II-III p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Bușu a confirmat intensa locuire din situl arheologic de epocă elenistică și romană situat pe malul de Vest al lacului Costinești. Poziția lotului și caracterul complexelor indică situarea către marginea de Est a sitului. Epoca elenistică este slab reprezentată aici, principalul nucleu de locuire fiind databil în epoca romană (secolele III-IV p.Chr.). Din păcate investițiile imobiliare din zonă au distrus în ultimele decenii importante părți din acest sit.

Abstract

The Bușu property is located within the built-up area of Costinești, in the central area, on the W side of Aleea Studențească Street, a point located in the immediate vicinity of Lake Costinești. The excavation was carried out on the footprint of the future foundations of a hotel and a swimming pool, totaling an area of 462 sq m. The research confirmed the intense habitation of the Hellenistic and Roman archaeological site located on the West shore of Lake Costinești. The position of the property and the character of the uncovered features indicate the location towards the Eastern edge of the site. The Hellenistic period is poorly represented here, the main residential nucleus being datable to the Roman period (3rd-4th centuries AD). Unfortunately, real estate investments in the area have destroyed important parts of this site in recent decades.

Bibliografie:

VULPE 1934 – R. Vulpe, *Noutăți archeologice dobrogene (1932-1934)*, în: Analele Dobrogei 15, 1934, p. 209.

SLOBOZIANU, ȚICU 1966 – H. Slobozianu, I. Țicu, *Așezarea antică de la Schitul (reg. Dobrogea)*, în: SCIV 17, 1966, 4, p. 679-702.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the researched perimeter.
Fig. 2. Excavation plan.
Fig. 3. Oblique aerial view to the NW.
Fig. 4. Feature C1.
Fig. 5. Feature C5 - profile detail.
Fig. 6. Feature C9 - profile detail.
Fig. 7. Feature C17.

Fig. 1. Localizarea perimetrului cercetat

Fig. 2. Plan săpătură

Fig. 3. Vedere aeriană oblică spre NV

Fig. 4. Complex C1

Fig. 5. Complex C5 - detaliu profil

Fig. 6. Complex C9 - detaliu profil

Fig. 7. Complex C17

115. Costinești, jud. Constanţa
Punct: Pescărie, str. Portului, str. Mihai Eminescu (proprietățile GFT Panoramic, Magdici, Pescăria lui Matei, Al Jasem)

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60749.01
Autorizaţii nr. 146/20.04.2022; 433/01.11.2022; 187/17.05.2023; 346/25.07.2024
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific; Cătălin Nopcea, Ștefan Georgescu (MINAC).
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2022, mai 2023, octombrie 2024

Terenurile pe care s-au realizat cercetările preventive se află în perimetrul sitului arheologic de la Costinești – Pescărie (Fig. 1), identificat prin cod RAN 60749.01 și clasat ca monument istoric (cod LMI CT-I-s-B-02638). Periegheze mai vechi efectuate în zonă de specialiștii MINAC au identificat numeroase nuclee de locuire pe un perimetru larg, desfășurat de-a lungul falezei Mării Negre. Materialul arheologic recuperat indică o continuitate de locuire din perioada elenistică până în epoca romano-bizantină. Unii cercetători au identificat acest sit cu antica așezare *Parthenopolis*, amintită în izvoarele istorice.

Primele informații privind locuirea antică din zona Pescărie sunt oferite de Radu Vulpe în două cronici publicate în revista Analele Dobrogei. Istoricul amintește de existența unor bogate urme de locuire pe moșia Berindei, cu resturi de ziduri demantelate de localnici, numeroase fragmente ceramice (inclusiv un „depozit de cioburi” de amfore elenistice), precum și resturile arheologice vizibile în faleza erodată a Mării Negre. Alte informații sunt consemnate de Horia Slobozianu și Ioan Țicu, care menționează descoperiri importante făcute în malul erodat al falezei din punctul „Mânăstirea”, aflat la jumătatea distanței dintre așezările de la Tuzla Far și Costinești – Pescărie. Recent au fost publicate o serie de materiale ceramice romane și elenistice (în special ștampile de amfore) descoperite în zonă.

Cercetările preventive efectuate în perioada 2022-2024 se grupează în două perimetre distincte. Primul perimetru este situat chiar în dreptul epavei de la Costinești, la intersecția dintre străzile Mihai Eminescu și Portului, unde au fost săpate trei suprafețe pe care se intenționează construirea de imobile de locuințe colective (Fig. 2-3). Pe proprietatea GFT Panoramic din strada Mihai Eminescu (cercetată în anul 2022) s-au descoperit 22 de complexe arheologice (gropi, șanțuri, platformă de piatră) pe o suprafață de 970 mp. Alte 15 complexe (șanțuri de lotizare și gropi) au fost cercetate în anul 2024 pe lotul vecin Al Jasem de la intersecția străzii Mihai Eminescu cu strada Portului (pe o suprafață de 555 mp). La 30 m către S, pe o altă proprietate Al Jasem, cu deschidere la strada Portului, s-au descoperit (tot în anul 2024, pe o suprafață de 437 mp) încă 23 de complexe arheologice – șanțuri de lotizare, gropi, urme ale unei locuințe cu zid din piatră legată cu pământ și un pavaj din piatră (Fig. 4). Toate cele 60 de complexe de pe cele trei loturi se datează în epoca romană (sec. II-III p.Chr.), confirmând existența unui nucleu de locuire important în zonă. Sunt necesare cercetări mai aprofundate pe loturile adiacente pentru a stabili mai clar întinderea acestei locuiri. În cadrul acestui sector de locuire se remarcă prezența unor clădiri cu ziduri din piatră legată cu pământ (slab conservate însă) și a numeroase gropi de provizii, cu profile în formă de clopot și mult adâncite în loess (uneori până la 3-4 m adâncime față de nivelul actual). Materialul arheologic nu este foarte abundent, fiind prezent mai ales în stratul de cultură și în nivele de umplutură cu cenușă sau pietre care sigilează foste gropi de împrumut.

Un al doilea perimetru se află la o distanță de aproximativ 400 m spre NV de primul, pe terenuri situate la V de strada Portului. Două proiecte de cercetare preventivă derulate aici au condus la identificarea unui nucleu de locuire datat în secolul VI p.Chr. Pe proprietatea Pescăria lui Matei (Fig. 5) s-au descoperit șase complexe arheologice (gropi de împrumut și șanțuri de lotizare). Complexul C2 (Fig. 6) – o groapă cu dimensiunile de aproximativ 6,40 x 4,50 m (formă ovală) și adâncită până la -2,50 m sub nivelul actual – conține o umplutură tipică pentru gropile de împrumut, cu lentile amestecate de pământ galben, brun sau negru la partea inferioară și cu un strat compact de pământ negru la partea superioară (semn al unei colmatări lente în timp); de la baza stratului de colmatare au fost recuperate fragmente de amfore pontice și egeene (LR2), care indică o cronologie în sec. VI p.Chr.

Pe lotul Magdici, situat la V de proprietatea anterioară, s-au descoperit amprentele fundațiilor unui posibil turn de observație din secolul VI p.Chr. și alte trei complexe adâncite (gropi și șanț). Clădirea a fost construită din piatră legată cu mortar, dar zidurile au fost demantelate total, până la baza fundațiilor, unde au mai rămas doar așchii de piatră amestecate cu mortar (Fig. 7-8). Lățimea zidurilor la nivelul fundațiilor este de 1,50 m. Procesul de extragere a pietrei din aceste ziduri ar putea fi chiar cel amintit de Radu Vulpe în 1934-1935 în legătură cu edificiul de pe moșia Berindei și poate fi datat în perioada modernă. Trei monede recuperate din săpătura de pe lotul Magdici (*hemifollis* din 568/569 emis de Justin II, *dekanummion* de la Mauricius și un *follis* de la Phokas, datat în 602/603), indică o locuire intensă în a doua jumătate a sec. VI și la începutul sec. VII.

Apariția acestor complexe bizantine timpurii ar putea fi o dovadă privind datarea și caracterul edificiului menționat de H. Slobozianu în punctul „Mănăstirea”. Este vorba cel mai probabil de ruinele unei bazilici paleocreștine, construite în zona litoralului pontic (pe modelul cunoscut deja atât în România, la Ovidiu, cât și în Bulgaria, la Dzanavar Tepe sau Skorpilovci). Prezența acestui edificiu presupune existența cu certitudine a unui nucleu de locuire din perioada romano-bizantină, dezvoltat cel mai probabil de-a lungul drumului antic al litoralului, cunoscut din itinerariile antice și din inscripțiile (stâlpii miliari) descoperite de-a lungul timpului în sectorul cuprins între Vama Veche și Histria.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietățile Magdici și Pescăra lui Matei din strada Portului au confirmat existența unei locuiri din secolul al VI-lea p.Chr. în extremitatea de Nord a sitului arheologic Costinești-Pescărie.

Complexele identificate sunt specifice unei locuiri marginale. Sunt necesare și aici cercetări mai aprofundate pe loturile adiacente pentru a stabili mai clar întinderea locuirii.

Abstract

The preventive research carried out between 2022-2024 in the Costinești - Pescărie settlement is grouped into two distinct perimeters. The first perimeter is located right next to the well-known wreck at Costinești, at the intersection of Mihai Eminescu and Portului streets, where three areas were excavated. 60 archaeological features have been discovered, indicating a settlement dating back to the 2nd-3rd centuries AD. Within this residential sector, the presence of buildings with stone walls bound with earth (but poorly preserved) and numerous pits with bell-shaped profiles and deeply sunk into the loess (sometimes up to 3-4 m deep compared to the current level) is noticeable.

The second perimeter is located approximately 400 m northwest of the first, on land located west of Portului Street. Two preventive research projects conducted here led to the identification of a residential nucleus dated to the 6th century AD, where the footprints of the foundations of a possible observation tower from the 6th century AD were also discovered. The walls (1.50 m thick) were built of stone bound with mortar, but were completely dismantled in the modern period, down to the base of the foundations. The latest coin found in the area belongs to emperor Phokas (follis dated 602/603).

Bibliografie:

VULPE 1934 – R. Vulpe, *Noutăți archeologice dobrogene (1932-1934)*, Analele Dobrogei 15, 1934, p. 209.

VULPE 1935 – R. Vulpe, *Noutăți archeologice dobrogene*, Analele Dobrogei, 16, 1935, p. 185-192.

SLOBOZIANU 1959 – H. Slobozianu, *Considerații asupra așezărilor antice din jurul lacurilor Techirghiol și Agigea*, MCA 5, 1959, p. 735-752.

SLOBOZIANU, ȚICU 1966 – H. Slobozianu, I. Țicu, *Așezarea antică de la Schitul (reg. Dobrogea)*, SCIV 17, 1966, 4, p. 679-702.

BUZOIANU, MUNTEANU 2019 – L. Buzoianu, C. Munteanu, *Ceramică antică descoperită la Costinești, punctul „Pescărie”*, Pontica 52, 2019, p. 195-212.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the Costinești - Pescărie site and the position of the surveyed lots.
Fig. 2. Aerial view of the excavation on the GFT Panoramic lot (Mihai Eminescu Street).
Fig. 3. Aerial view of the excavations on the Al Jasem lots (Portului Street).
Fig. 4. Remains of a dwelling with stone foundations (Portului Street).
Fig. 5. Aerial image with the survey on the Pescăria lui Matei lot (Portului Street).
Fig. 6. Borrowing pit (feature C2) from the 6th century on the Pescăria lui Matei lot.
Fig. 7. Footprint of the foundations of the 6th century building discovered on the Magdici lot.
Fig. 8. Profile of the robber trench of the 6th century building on the Magdici lot.

Fig. 1. Localizarea sitului Costinești - Pescărie și poziția loturilor cercetate

Fig. 2. Imagine aeriană cu cercetarea de pe lotul GFT Panoramic (str. Mihai Eminescu)

Fig. 3. Imagine aeriană cu cercetarea de pe loturile Al Jasem (str. Portului)

Fig. 4. Resturi ale unei locuințe cu fundații din piatră (str. Portului)

Fig. 5. Imagine aeriană cu cercetările de pe lotul Pescăria lui Matei (str. Portului)

Fig. 6. Groapa de împrumut (complex C2) din sec. VI de pe lotul Pescăria lui Matei

Fig. 7. Amprenta fundațiilor clădirii din sec. VI descoperite pe lotul Magdici

Fig. 8. Profilul secționării șanțului de demantelare al edificiului din sec. VI de pe lotul Magdici

116. Crețeștii de Sus, com. Crețești, jud. Vaslui
Punct: la Intersecție

Încadrare cronologică: 14 (eneolitic); 15 (epoca bronzului); 16 (Hallstatt)

Cod RAN: 163235.01

Autorizația nr. 432/30.08.2024

Colectiv: Vicu Merlan – responsabil științific (Huși); Adrian Ionuț Gîlea, Mircea Mamalaucă, Mircea Oancă (Muzeul „Vasile Pârvan" Bârlad)

Perioada desfășurării cercetării:

Pe parcursul campaniei arheologice din anul 2024 de la Crețești – *La Intersecție*, s-au relaut săpăturile, după o întrerupere de 10 ani, în partea sud-estică și sud-vestică, unde s-au efectuat în anii anteriori săpături preventive[1], în preajma sectorului de exploatare a lutului galben de către localnici.

Obiective:

- Trasarea unei noi secțiuni S_{19} (L = 20 m, l = 2 m), pentru continuarea cercetărilor anterioare asupra obiectivelor eneolitice descoperite în S_{18}/2014, respectiv decopertarea mormintelor din necropola Noua și a nivelului eneolitic cucutenian.
- Trasarea secțiuni S_{20} (L-7 m, l-5m), pentru salvarea cuptorului de ars / copt ceramică, din perimetrul malului vestic afectat de exploatarea lutului galben (loess), de către localnici.

Prin săpăturile din secțiunea S_{19} și S_{20} au fost surprinse mai multe nivele arheologice (nivele identificate și în celelalte campanii anterioare):

- Nivelul Starcevo-Criș;
- Nivelul Precucuteni, faza a III-a;
- Nivelul Cucuteni A-B;
- Nivelul Costișa;
- Nivelul Noua;
- Nivelul Hallsttat;
- Nivelul La Tene;
- Nivelul Sântana de Mureș.

Pentru nivelul Starcevo - Criș, au fost descoperite fragmente ceramice cu ciupituri, dar de factură grosieră, fragmente ce au analogii cu cele descoperite în așezarea Trestiana, de pe terasa înaltă din dreapta râului Bârlad și Armășeni – *Muncel*, pe terasa superioară din stânga râului Crasna, jud. Vaslui.[2]

În nivelul Precucuteni III s-au descoperit doar câteva fragmente ceramice de culoare neagră, cu incizii punctiforme, liniare, dispuse, în general, pe un plan orizontal.

Nivelul Cucuteni A-B, este cel mai reprezentativ, cu o cantitate mare de ceramică. Pe suprafața decopertată s-a identificat: între m_{17} – m_{20} locuința L_{14}, descoperită în S_{18}/2014. Resturile de chirpici cărămizii provin doar de la pereții de elevație, nefiind descoperiți chirpici de podea cu amprente de lodbe. Practic ne aflăm în afara locuinței L_{14}, care a fost identificată în secțiunea anterioară S_{18}/2014, unde am identificat prăbușirile de pereți în afara acesteia spre est. Chirpicii de elevație erau peste un complex ceramic. Sub nivelul complexului ceramic a fost surprinsă groapa de fundare a locuinței, care a ieșit din perimetrul acesteia cu 2 m spre est. Aici a fost descoperit și un fragment de bucraniu de bour (Bos primigenius).

Fragmentele ceramice provin de la toate categoriile: ritual, uz casnic, vase de provizii, polonice, linguri din lut ars etc, fiind de calitate bună spre foarte bună, cu o ardere controlată. Cam 1/54 din fragmentele ceramice, din acest nivel arheologic, aveau pictură sau urme de pictură policromă.

S-au descoperit într-un număr mic și fragmente de ceramică Cucuteni C, cu cioburi pisate în pastă, de calitate mediocră.

Deoarece în partea de sud-vest a sitului, localnicii exploatează lutul galben, distrugând această latură, am observat în profilul stratigrafic prezența unor chirpici poligonali de la un cuptor de ars/copt ceramică. Deasupra cuptorului s-a putut observa prezența unei gropi contemporane de la fostul CAP al comunei Crețești. Secțiunea se află la limita cu șoseaua județeană (la circa 15 m de aceasta) Pentru a salva restul de cuptor am efectuat o nouă secțiune Ș20/2024, cu următoarele dimensiuni: L = 7 m, l = 5 m (35 m^2).

Lățimea conturată a cuptorului este de 1,4 m în nivelul inferior și 1,6 m la partea superioară. Înălțimea concentrării chirpicului (prin prăbușirea bolții) este de 40-50 cm, între 0,90-1,40 m față de nivelul de călcare. Chirpicul poligonal al cuptorului a fost surprins atât în plan orizontal cât și oblic și chiar răsturnat. Cel oblic sau deranjat provine de la laturile și bolta cuptorului. Printre chirpicii poligonali se găsește un strat gros de cenușă de peste 10 cm, dar și fragmente ceramice, unele pictate policrom de la oale, castroane, boluri. Chirpicii sunt de culoare cărămizie, cu o parte bine arsă, fețuită, la partea superioară, pentru ca gradat, spre partea inferioară, calitatea să scadă.

În partea de est a secțiunii Ș20, între m1-m4, au apărut chirpici de elevație, răspândiți răzleț, a unei noi locuințe cucuteniene L15. Printre resturile de chirpici s-au descoperit complexe ceramice fragmentare, printre care resturile unui vas de tip binoclu, cu buza largă, dar ușor oblică, cu gât și umăr.

Pentru ***cultura Costișa*** s-au descoperit sporadic fragmente ceramice, însă cele mai multe erau concentrate în groapa menajeră, identificată între m1-m3. Groapa a fost surprinsă încă din secțiunea Ș18/2014, prelungindu-se și înspre est în Ș19/2024.

Pentru ***nivelul hallstattian***, ceramica este de culoare neagră, cu luciu metalic, cu excizii aplicate la partea median-superioară a vaselor, de calitate bună, spre mediocră. În acest nivel a apărut un fragment mare de la o toartă de amforă grecească, fragment care demonstrează existența unui comerț între comunitatea locală și colonile de la țărmul Mării Negre.

1 Vicu Merlan, Paul Salomeia, *Creţeştii de Sus, com. Creţeşti, jud. Vaslui, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România,* Campania 2009, Suceava, 27-30 mai 2010, p. 251-252; Vicu Merlan, *Campania arheologică 2013 – Crețeștii de Sus, punctul „La Intersecție", jud. Vaslui*, în Elanul, nr. 147, 2014, p. 2-3; Idem, *Campania arheologică 2013 - Creţeştii de Sus, punct „La Intersecție" jud. Vaslui*, în Lohanul, nr. 30, iulie, 2014, p. 4-8.

2 Informare Mircea Oancă; Vicu Merlan, *Campania arheologică 2013 - Creţeştii de Sus, punct „La Intersecție" jud. Vaslui*, în Lohanul, nr. 30, iulie, 2014, p. 4-8.

Din nivelurile La Tène și Sântana de Mureș, fragmentele descoperite în cadrul acestei campanii au fost foarte puține.

În cadrul acestei campanii nu s-au descoperit unelte din metal, în schimb au apărut unelte și arme din silex de Prut (gratoare, lame, așchii), de culoare alb-cenușiu, cu urme de uzură și retușe pe partea activă sau laterale.

Așadar, în cadrul campaniei 2024, pe o suprafață de 75 m^2, au fost surprinse 8 nivele arheologice (unele doar din ceramica descoperită, pe care le vom intersecta, foarte probabil, mai în amonte, în partea superioară a platoului interfluvial), din care au apărut mai multe complexe: o locuință cucuteniană, mai multe complexe ceramice în exteriorul locuinței cucuteniene, sub cirpici de elevație răspândiți sporadic, o groapă menajeră din perioada civilizației Costișa, unde au apărut fragmente și de bucraniu de bour (Bos primigenius). În $Ș_{20}$, am decopertat integral cuptorul de ars/copt ceramică (care a fost recuperat în proporție de 1/3, restul fiind distrus de localnici, în anii anteriori, prin exploatarea lutului galben), de factură Cucuteni A-B, dar și latura sud-vestică a unei noi locuințe cucuteniene, pe care o vom decoperta integral în cadrul săpăturilor viitoare.

Conform protocolului de colaborare, încheiat între responsabilul de șantier și reprezentanții Muzeului „Vasile Pârvan" din Bârlad, din considerente tehnice (Muzeul Huși fiind în renovare), materialul arheologic descoperit în 2024, a fost preluat, spre conservare și restaurare, de instituția menționată, în baza unui proces-verbal.

Abstract

During the 2024 campaign, on an area of 75 square meters, 8 archaeological levels were discovered (some only from the discovered ceramics, which we will most likely intersect further upstream, in the upper part of the interfluve plateau) and several features: a Cucuteni dwelling, ceramic agglomerations outside the Cucuteni dwelling, under the sporadically spread elevation bricks, a household pit from the Costișa civilization period, where fragments of Bos primigenius also appeared. In S20 we completely uncovered the pottery kiln (which was recovered in a proportion of 1/3, the rest being destroyed by the locals, in previous years, by exploiting yellow clay), of the Cucuteni A-B type, but also the southwestern side of a new Cucuteni dwelling, which we will fully uncover in future excavations.

Bibliografie:

Vicu Merlan, *Unelte și arme de silex şi piatra din eneoliticul Moldovei dintre Carpaţi şi Prut*, Editura Lumen, Iaşi, 2005, ediţia II, Editura Lumen, Iaşi, 2008.

Vicu Merlan, *Misterul Zeiţelor de la Isaiia*, Editura Lumen, Iaşi, 2006.

Vicu Merlan, *Contribuţii monografice asupra Depresiunii Hușilor,* Editura Lumen, Iaşi, 2008.

Vicu Merlan, Paul Salomeia, *Armășeni, comuna Bunești-Averești, jud. Vaslui*, în: *CCAR campania 2012*, p. 148.

Vicu Merlan, Paul Salomeia, Creţeştii de Sus, com. Creţeşti, jud. Vaslui, în: *CCAR Campania 2009*, Suceava*,* 27-30 mai 2010, p. 251-252;

Vicu Merlan, *Campania arheologică 2013 – Crețeștii de Sus, punctul „La Intersecție", jud. Vaslui*, în: Elanul, nr. 147, 2014, p. 2-3; Idem, *Campania arheologică 2013 - Creţeştii de Sus, punct „La Intersecție" jud. Vaslui*, în: *Lohanul,* nr. 30, iulie, 2014, p. 4-8.

Vicu Merlan, *Monografia comunei Bunești-Averești, jud. Vaslui*, Editura Stef, Iași, 2014.

Vicu Merlan, *Săpăturile arheologice din punctul Husi „Lohan – Camping*, în: *Lohanul*, nr. 29, martie, 2014, p. 9-10.

Vicu Merlan, Irina Bulai, Marieta Matei, *Monografia comunei Răducăneni, jud. Iași,* Editura Stef, Iași, 2016.

Vicu Merlan, Nicolae Trofin, *Monografia comunei Tătărăni, jud. Vaslui*, Editura Stef, Iași, 2018.

Vicu Merlan, *Monografie arheologică. Bazga - Cetăţuie*, Editura Stef, Iași, 2018; ediţia aII-a 2019.

Vicu Merlan, *Dacia esoterică. Simboluri, legende şi tradiţii,* Editura Ganesha, Bucureşti, 2020; ediția a II-a, Editura Daksa, 2023.

Vicu Merlan, *Fosile preistorice din zona Hușilor,* Editura Daksa, Bucureşti, 2024.

Illustrations list:

Fig. 1. Secțiunea Ș19/2024 - vedere dinspre SE

Fig. 2. Locuința L14 în timpul cercetării

Fig. 3. Secțiunea Ș20/2024 - profil stratigrafic

Fig. 4. Secțiunea Ș20 - cuptor de ars ceramică

Fig. 5. Materiale arheologice descoperite în cursul campaniei 2024

117. Cristești, com. Cristești, jud. Mureș
Punct: str. Combinatului

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 114364.02; **Cod LMI**: MS-I-s-B-15368
Autorizație nr. 402/20.09.2023
Colectiv: Nicoleta Man – responsabil științific; Sándor Berecki, Diana Angyus (MJ Mureș), Anamaria Alexandra Marchiș, Bianca Trăilescu (UBB Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: iunie - sept. 2024

La solicitarea Primăriei comunei Cristești, Muzeul Județean Mureș a efectuat cercetări arheologice preventive pe strada Combinatului, în cadrul investiției de modernizare a străzii, care face parte din situl arheologic Cristești – Hosuba (Combinat). Situl se află la 6 km vest de Târgu Mureș, situat între malul stâng al Mureșului și linia ferată, la est de comuna Cristești. Strada Combinatului este amplasată la extremitatea estică a localității, face legătura cu municipiul Târgu Mureș și traversează amplasamentul *vicusului* roman de la Cristești.

Situl este bine cunoscut și cercetat[1], însă așezarea a fost foarte afectată de construirea Combinatului Azomureș. Ce se cunoaște până în prezent este că la Cristești se află *vicus*-ul militar al unui castru, distrus de apele Mureșului și de lucrările agricole periodice, întins pe ambele maluri ale Mureșului[2], în care au fost descoperite urme ale unor locuințe de suprafață și mult material de construcție care indică prezența unor construcții mai importante[3], dar și 6 cuptoare de ars ceramică și unul de ars cărămizi[4]. Toate acestea, împreună cu tiparele de *terra sigillata* și poansoanele pentru ceramica ștampilată, indică existența unui centru de producție ceramică la Cristești.

Ultimele cercetări au avut loc în 2007, când a fost salvat de la distrugere un cuptor de ars cărămidă aflat în spatele RAR Târgu Mureș, la o distanță de aproximativ 1 km de str. Combinatului[5].

Investiția a constat în lărgirea drumului existent și asfaltarea lui, drum de o lungime totală de 700 m, cu o suprafață totală de 10.500 mp, din care au fost cercetați 2100 mp. Cercetările arheologice au vizat laturile sale, care au fost decopertate cu ajutorul unui excavator cu cupă de taluz până la îndepărtarea materialului de umplutură a drumului și a stratului consistent de gunoi menajer. Au rezultat mai multe secțiuni, una cu lățimea 2 m pe latura nordică și 12 secțiuni late de 1.5 m pe latura sudică. Latura nordică a fost cercetată integral, iar pe latura sudică am fost nevoiți să trasăm mai multe secțiuni pentru a evita conductele de apă, canalizare și cablul de electricitate, deoarece de-a lungul timpului, strada a fost supusă mai multor intervenții antropice, fără a beneficia de cercetare arheologică. Din această cauză, aproape fiecare secțiune arheologică a fost tăiată de aceste intervenții. Obiectivul principal a fost identificarea locuirii romane de pe strada Combinatului.

Stratigrafia este similară pe ambele laturi ale străzii. Pe latura nordică avem un strat vegetal cuprins între 0,05 - 0,30 m, un strat de resturi menajere cuprins între 0,30 - 1,60 m, strat care se subțiază de la vest la est, urmat de stratul de cultură cuprins între 0,20 - 1,50 m și un strat steril cuprins între 0,10 - 0,40 m. Latura sudică este într-o situație similară, cu un strat vegetal cuprins între 0,05-0,30 m, un strat contemporan reprezentat de arătură sau de umplutura drumului cuprins între 0,30-0,90 m, un strat de cultură cuprins între 0.40-1.36 m și un strat de steril cuprins între 0,10-0,86 m. Pe ambele laturi ale drumului, în extremitățile sale, fostul meandru al Mureșului la vest și pârâul Cocoș la est, sterilul este un strat de nisip afânat. Pe latura nordică, stratul de cultură, lut brun-cenușiu închis, mâlos, foarte compact, începe să fie din ce în ce mai pigmentat și consistent de la metrul 64, însă în capătul estic se subțiază din ce în ce mai mult cu cât se apropie de fostul curs al pârâului Cocoș, surprins între metrii 232 - 240. Straturile superioare ale celor două laturi sunt diferite deoarece la nord de drum se afla groapa de gunoi a Combinatului Azomureș.

Din săpătură au rezultat 25 de complexe, din care a fost identificată o locuință parțială cu vatră în interior, cel puțin o fântână, două platformă de piatră așezate pe lut, bogate în material arheologic, 4 vetre și mai multe gropi menajere bogate în material arheologic. Acestea au fost săpate manual, prin conturarea, secționarea și golirea complexelor.

Singura locuință parțială identificată în săpătură este Cx 17, care s-a conturat în profilul sudic al S3 inițial doar sub forma unei vetre albicioase, cu diametrul de 1,14 m. În jurul ei s-a conturat o lutuire galben-verzuie, cu o grosime de aproximativ 6 cm, sub care se afla un strat brun de cultură, bogat în material ceramic, cu o grosime de aproximativ 4-12 cm. După documentarea secțiunii locuinței, s-a decopertat întreaga suprafață de 6 m pentru a surprinde eventuale complexe aflate sub lutuire și sub stratul de cultură, lucru care nu s-a întâmplat, însă s-a observat o pată de arsură cu material și tencuială în partea de sud a complexului. Complexul se extindea și spre sud, însă cercetarea completă nu s-a realizat deoarece se afla în exteriorul investiției. Inventarul locuinței cuprinde material ceramic abundent (ceramică roșiatică și cenușie), material osteologic animal, două ghiulele întregi, un nasture/jeton de os și o lingură de fier.

Au fost descoperite și 4 vetre, dintre care una se afla în profilul nordic al S1, între metrii 63,40 - 64,20, iar două dintre ele (Cx 09) erau alăturate și s-au conturat tot în S1, lângă fosta albie a pârâului Cocoș, cu un diametru de 0.86 m, respectiv 0,58 m. În partea de sud a primei pete s-a conturat încă o pată roșiatică de mici dimensiuni, 0,28 m diametru, secționată de un șanț modern. Ultima vatră provine din S7 (Cx 20) și are dimensiunile de 0,66 x 0,46 m și adâncimea de 0.18 m. Inventarul vetrelor este foarte sărac și constă doar în lut ars și foarte puține fragmente ceramice.

În S4 a fost identificată o suprafață de aproximativ 13 m, foarte pigmentată și cu material, care s-a săpat manual până la apariția Cx 18 pentru a preveni distrugerea

1 MAN 2011, p. 13-26
2 MAN 2011, p. 37
3 MAN 2011, p. 33-35
4 MAN 2011, p. 35-43
5 MAN, CIOATĂ, CRIȘAN 2010

unor eventuale vestigii arheologice. În stratul de cultură de deasupra complexului identificat ulterior a fost recuperat mult material arheologic, printre care un fragment de vas cu decor ștampilat, o coasă de fier, două manșoane de fier, o ustensilă de fier folosită la prelucrarea lemnului, o clanță de fier, un cuțit de fier fragmentar, vârful unui instrument de fier pentru prelucrarea lemnului și mult material ceramic.

Complexul 14 reprezintă singura fântână descoperită în săpătură. Acesta s-a conturat în S2 sub forma unei pete semi-circulare cenușiu deschisă, nisipoasă, cu material ceramic la suprafață. Diametrul final este de 0,95 m, iar adâncimea maximă de la nivelul lutului este de 1,60 m. Fundul gropii nu a fost identificat deoarece datorită adâncimii mari și a faptului că fundul se tot îngusta, nu s-a putut continua excavarea în condiții de siguranță. Inventarul gropii este foarte abundent și constă în material ceramic (roșiatic și cenușiu, un posibil fragment de *acetabulum*, ceramică cu angobă sidefată, un fund de amforă, un fragment de *mortarium* și vase care imită formele *terra sigillata*), fragmente de obiecte de fier și bronz, o cărămidă cu un fier lipit de ea, două fragmente de sticlă, o greutate de lut, probabil pentru pescuit, o scoică, 13 cochilii de melc la adâncimea de -0,30 m și mult material osteologic animal, incluziv părți din craniul unui cal. În cadrul săpăturii au mai fost identificate două complexe (Cx 19 și Cx 22) care ar putea fi fântâni deoarece forma și aspectul umpluturii sunt foarte similare cu Cx 14.

Un alt complex care trebuie menționat este Cx 25, identificat în S8. Acest complex a avut diametrul final de 2,24 m, iar adâncimea maximă de 2,60 m. Fundul gropii nu a putut fi identificate deoarece de la adâncimea de 1,20 m de la conturare marginea complexului consta într-un nisip gălbui, instabil, iar adâncirea pentru căutarea fundului a devenit prea periculoasă. Inventarul complexului este foarte abundent și constă în material ceramic roșiatic și cenușiu, inclusiv vase întregibile, *terra sigillata* locală lisă sau cu partea interioară a fundului decorată cu rotița, două cuie de fier, o bară de fier, un vârf de cuțit de fier, o clanță de fier, cui de bronz cu cap semi-sferic, un fragment de ac de fier, două fragmente de sticlă și un opaiț tubular fragmentar cu analogii la Gilău[6] și la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*[7].

Materialul ceramic recuperat din săpătură este unul foarte bogat și divers, fiind întâlnite toate formele tipice ceramicii romane. Avem de-a face în mare parte cu ceramică comună, majoritatea roșiatică, dar și cenușie, care era mai fină, de obicei vase pentru servit mâncarea, sau mai grosieră, de obicei vase pentru gătit. Au fost identificate și câteva fragmente lucrate la roată decorate prin tehnica *Besenstrich* și *Kammstriche* și un fragment de fund lucrat la mână. A fost identificată și *terra sigillata* locală, majoritatea lisă, un singur fragment decorat cu frunze, cu angobă sidefată-metalică, câteva fragmente decorate în tehnica *cut-glass*, ceramică ștampilată, atât roșie, cât și cenușie, câteva fragmente de *turibulum* și un fragment decorat cu cerculețe ștampilate, similar cu cele de pe vasele cu șerpi aplicați[8] sau de pe vasele ștampilate de la Potaissa[9] și Buciumi[10].

Un fenomen interesant în cadrul sitului este prezenta vaselor întregi sau întregibile în complexe sau mai ales pe fundul acestora, cum este cazul Cx 03, în care, pe lângă materialul ceramic foarte abundent, pe fundul acestuia au fost surprinse mai multe fragmente de vase ceramice romane întregibile așezate pe un strat foarte subțire de lut sub care se afla sterilul – nisip. În Cx. 19 avem de-a face cu o situație similară, unde a fost găsit un ulcior întreg căruia îi lipsește doar o parte din buză în umplutura complexului, dar și un ulcior cu gât larg întregibil, amplasat pe nisipul de pe fundul gropii. Un ultim astfel de vas a fost găsit pe fundul Cx. 23, unde o amforetă întregibilă a fost identificată pe nisipul din fundul gropii.

Din săpătură a fost recuperat și material de construcții roman, *tegulae*, cărămizi sau olane, însă majoritatea erau foarte fragmentare și niciun fragment nu era ștampilat. Un singur olan are urme vălurite de degete.

Materialul special recuperat din săpătură nu este foarte mult și constă în 88 de piese. Majoritatea pieselor recuperate (35%) reprezintă obiecte de fier – cuie, două clanțe, instrumente de dulgherie, o coasă, fragmente de cuțite, fragment de ac, etc., urmate de fragmentele de sticlă (23%) printre care și fundul, buza și întăritura mediană a unui vas de sticlă, probabil de la un pahar sau o cupă. Din săpătură au fost recuperate și 10 fragmente de opaiț (12%), dintre care un opaiț la care lipsește o parte din disc, umăr și cioc, a cărui disc pare să fi avut un decor în relief, altul la care lipsește o parte din cioc și discul, iar pe fund se distinge marca olar, posibil C.DESSI, un opaiț de mici dimensiuni, fără toartă, cu discul spart și cu jumătate de cioc lipsă, decorat cu nervuri pe umăr și o jumătate dintr-un opaiț tubular fragmentar, la care se păstrează doar 9 orificii de ardere și urma rupturii toartei. Obiectele de bronz sunt puține (9%) și sunt fragmente de piese nedeterminabile. Alte obiecte descoperite includ o greutate de lut, un nasture/jeton de os, o scoică și un fragment de rubin.

Abstract

The 2024 archaeological campaign, prompted by modernization efforts along the Combinatului Street, aimed to identify and document evidence of ancient habitation within the Roman *vicus* of Cristești. A total of 2.100 square metres were subjected to excavation, yielding the identification and documentation of 25 distinct features. These features included a partial dwelling structure containing an *insitu* hearth, a well, two horizontally stratified stone platforms exhibiting a high density of archaeological materials, four addition hearths, and numerous refuse pits also rich in artefactual remains. The recovered material assemblage demonstrates considerable diversity, encompassing iron, bronze and glass objects, as well as fragments of ceramic oil lamps. Ceramic materials constitute the most abundant find category, comprising predominantly common wares, alongside examples of local *terra sigillata*, stamped pottery, *turibula*, and *mortaria*. Notably, several features produced near-complete ceramic vessels, recovered in primary deposition contexts at the base of the pits.

6 ROMAN 2005, p. 147, nr. 52, fig. 14
7 ALICU 1994, p. 59-60, tipul XI, pl. 22/998
8 BOLINDEȚ 1993, fig. 1/e-e; MAN 2011, pl. CXIII/1
9 CĂTINAȘ 1980, p. 89-90, fig. 5/5
10 CHIRILĂ *et alii* 1972, p. 46, pl. XXXV/6

Bibliografie:

ALICU 1994 – Alicu, D., *Opaițe romane/Die römischen Lampen. Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, București.

BOLINDEȚ 1993 – Bolindeț, V., *Considérations sur l'atribution des vases de Dacie romaine décorés de serpents appliqués*, in: *EphNap*, III, 123-141.

CĂTINAȘ 1980 – Cătinaș, A., *Ceramica romană de la Potaissa – str. Cheii*, în: *Potaissa*, II, 81-114.

CHIRILĂ *et alii* 1972 – Chirilă, E., Gudea, N., Lucăcel, V., Pop, C., *Castrul roman de la Buciumi. Contribuții la cercetarea limesului Daciei Porolissensis*, Cluj-Napoca.

MAN 2011 – Man, N., *Așezarea romană de la Cristești*, Cluj-Napoca.

MAN, CIOATĂ, CRIȘAN 2010 – Man, N., Cioată, D., Crișan, C., *A new brick kiln discovered in the Roman settlement of Cristești*, în: *Marisia*, XXX, p. 85-94.

ROMAN 2005 – Roman, C.-A., *Piese de iluminat în epoca romană,* în: Dacia Porolissensis, teză de doctorat, Cluj-Napoca.

Illustrations list:

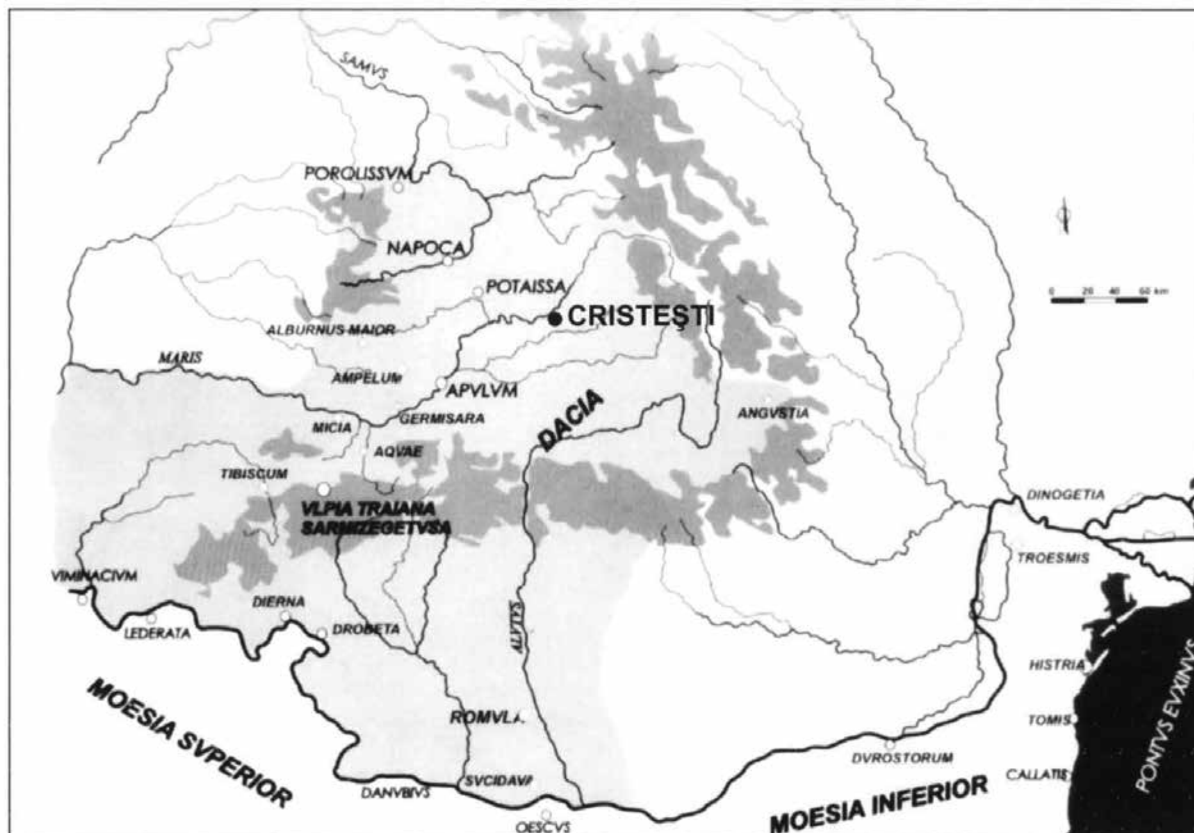

Fig. 1. Harta Daciei Romane cu amplasarea vicusului de la Cristești (după Man 2011, pl. 1/fig. 1)

Fig. 2. Localizarea investiției

Fig. 3. Cx 03 – detaliu

Fig. 4. Cx 09 – vetre alăturate

Fig. 5. Cx 17 – locuință parțială

Fig. 6. Cx 19 – detaliu

Fig. 7. Cx 13 – detaliu

118. Criș, com. Daneș, jud. Mureș
Punct: Castelul Bethlen, Str. Castelul Bethlen nr. 187 (187-190)

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 123 (castel), 125 (fortificații)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 116518.09; **Cod LMI:** MS-II-a-A-15639
Autorizație nr. 299/20.05.2021
Colectiv: Ünige Bencze – responsabil științific; Bernadett Kovács (MJ Mureș)
Finanțare: Fundația Sf. Francisc, 26800 lei
Perioada desfășurării cercetării: 04.03 – 08.04.2024

Pe data de 04 martie au fost reluate cercetările arheologice la ansamblul castelului Bethlen din Criș, monument de importanță națională. Cercetări arheologice la castel s-au efectuat în mai multe etape, prima dată între 1974-1977[1], apoi în 1998[2], 2012, respectiv între 2020-2024. Demarate în 2020/2021 în cadrul proiectului „Reabilitare arhitecturală şi punere în valoare a Castelului Bethlen”, cercetările conduse de Muzeul Județean Mureș au fost continuate și în 2024 la cererea proiectantului. Între timp rezultatele săpăturilor efectuate între 2020-2022 au fost parțial publicate[3], iar restul este în curs de prelucrare și publicare.

Ansamblul castelului Bethlen (Fig. 1) se află pe teritoriul judeţului Mureş, comuna Daneş, în centrul satului Criş, pe un deal la o altitudine de 422 m, pe malul stâng al pârâului Criş. Castelul din Criş reprezintă probabil cel mai frumos exemplar al castelelor renascentiste cu influenţe arhitecturale din Italia şi Ungaria superioară. Istoria şi evoluţia castelului este cunoscută în mare parte din surse scrise dar şi din cercetări arhitecturale, de istoria artei şi arheologice. Materialele arheologice cele mai timpurii provin din epoca Arpadiană și continuă până în epoca premodernă, modernă și contemporană. Fondatorii castelului sunt considerați Marc Bethlen (1443–1473) şi soţia acestuia, Ana Laczk, care au amenajat elementul marcant al ansamblului, turnul de formă cilindrică cu trei etaje, care în secolul al XVII-lea va primi încă două etaje. Acest turn a fost alipit unei construcţii dreptunghiulare, o aripă de locuit ridicată mai devreme, fără o datare mai exactă. Însă, după cum arată sursele documentare, au mai existat conace în acest loc, încă din 1435, dar acestea nu au fost atestate deocamdată, nici arheologic şi nici prin inscripţii păstrate. Castelul a fost retrocedat familiei Bethlen în 2007, iar din anul 2014 se află în custodia Fundaţiei „Sf. Francisc“ din Deva, care administrează reabilitarea şi cercetarea ansamblului.

În cadrul campaniei din 2024 au fost verificate mai multe puncte ale castelului, zidul estic, turnul de colț NE, zona dintre clădirea vestică și zidul sudic al castelului, cât și o parte a subsolului turnului rotund. O casetă de dimensiuni 1,50 x 1,50 m (C 9) a fost deschisă în exteriorul zidului estic pentru a verifica fundația zidurilor și contextele arheologice identificate în săpăturile mai vechi din 1976. Săpătura a coborât la o adâncime de -1,85 m. S-au identificat intervenții moderne, amplasarea a două conducte de apă, sub care s-au dezvelit și două fundații de beton, una sub cealaltă. Din păcate zidurile identificate în 1976 nu s-au găsit, cel mai probabil acestea au fost distruse în anul 2019, când a avut loc o amenajare de teren ilegală de-a lungul zidului estic și a fost înlăturat un strat de pământ de cel puțin 1 m.

O altă casetă, cu dimensiunile 1,50 x 2,50 m (C 10) a fost deschisă la întâlnirea zidului estic cu zidul turnului octogonal (turnul de colț NE) pentru a verifica starea și cota de fundare a zidurilor. Adâncimea maximă atinsă în această casetă a fost de -2,33 m. S-a observat și aici pe suprafața zidului amprenta pământului înlăturat în 2019 de 1 m, o conductă de apă modernă (aceleași ca și în C 9) și un strat de dărâmătură și de umplutură cu moloz de o extindere de 60 x 150 cm. Fundația zidului estic s-a aflat la -1,26 m iar fundația turnului la -1,35 m.

C 11, de dimensiuni 1,50 x 1, 50 m a fost deschisă în interiorul turnului octogonal pentru a verifica starea fundațiilor zidului turnului și a contextelor arheologice existente. Interiorul subsolului turnului octogonal a fost coborâtă cu aproximativ 2 m în decursul restaurărilor din anii 1990, deci o parte semnificativă a straturilor arheologice deja lipsesc. S-a adâncit până la -1,23 m, fundația turnului a fost identificată la -0,64 m. În partea sud-vestică a casetei s-a identificat o groapă de par cu pietre.

O casetă cu dimensiuni 1,50 x 1,50 m (C 12) a fost deschisă exact la capătul zidului estic al turnului de colț octogonal. În acesta s-a observat o umplutură masivă de moloz cu bucăți de beton, cărămidă, piatră, nisip, pietriș amestecat cu pământ brun și încă un fragment de țeavă de apă ruginită. Adâncimea maximă atinsă a fost de -2,62 m iar fundația turnului alcătuit din pietre de dimensiuni mari s-a identificat la -2,46 m.

O altă casetă s-a cercetat între capătul sudic al clădirii vestice, cunoscută și sub numele de „aripa Mihai”, și zidul sudic de incintă, cu dimensiuni 4,68 x 3,56 x 4,76 x 3,80 m (C 13). Proiectul prevede amenajarea unei case de scări și de lift în această zonă, de aceea s-a cercetat zona în regim preventiv. Rezultatele lucrărilor de amenajare a terenului din anii 1990 și 2019 s-au văzut și aici, o parte a straturilor superioare fiind deja rase și înlocuite cu o umplutură modernă. S-a conturat o fundație de beton (1,50 x 1,10 m) alipită zidului sudic al aripii Mihai, chiar sub stratul de umplutură modernă, astăzi nivelul de călcare. Acesta a susținut cel mai probabil o scară cu coborâre spre est din capătul sudic al aripii Mihai, care a fost demontată cândva in anii 1970 sau 1990 (nu știm exact), dar mai apare reprezentată pe relevee vechi. S-a identificat și o structură zidită orientată est-vest și dărâmătura aferentă acestuia (Fig. 2). Această fundație de ziduri reprezintă o parte de clădire, care a fost demolată și care a existat cândva alipită zidului sudic în alungirea bolții de acces (spre est) din curtea centrală spre curtea mică, vestică. Existența acestei clădiri este atestată de cercetările de parament și de urbariul din 1797.

Ultima casetă cercetată (C14), situată în subsolul turnului rotund, cu dimensiuni de 1,50 x 1,50 x 1,50 x 1,58

1 DUMITRACHE 1997, 283-291.
2 IOSIPESCU, IOSIPESCU 1999, 68-79.
3 BENCZE, ZÓLYA 2022, 121-130.

m, a fost deschisă pentru a documenta zona în vederea restaurării scării de acces în spirală. După o primă curățare a zonei s-a dezvelit podeaua originală de secol XVI-XVII cu mai multe reparații, într-o stare destul de deteriorată, și o groapă modernă, despre care nu avem date. Sub podea s-a identificat stratul de nisip în care a fost montată podeaua, sub care a apărut o fundație de zid orientată est-vest, de o lățime de 0,50-0,56 m. Din cauza lipsei de spațiu pentru săparea și documentarea contextelor arheologice s-a lărgit secțiunea pe toată jumătatea suprafeței subsolului turnului (lungime 5,90 m). După lărgire s-a constatat că la acest zid au fost adosate alte două ziduri orientate spre sud, fiind perpendiculare pe zidul lung orientat est-vest (Fig. 3). Sub stratul de nisip s-a identificat un strat de arsură cu materiale diverse, fragmente de ceramică, cahle, sticlă și fier. Între fragmentul de zid estic, orientat nord-sud, și zidul turnului rotund s-a conturat un șanț de o adâncime -2,10 m cu materiale diverse din secolele XIV-XV. Zidul inedit, orientat est-vest, identificat sub podeaua de secol XVI-XVII, este tăiat de zidul turnului rotund pe partea estică iar pe partea vestică este încălecată de zidul turnului, ceea ce ne indică că aceste ziduri sunt mai timpurii decât turnul rotund și în același timp ridică noi întrebări legate de data construcției turnului rotund, cât și despre relația acestei clădiri cu aripa Mihai.

Abstract

The archaeological excavations in 2024 took place at the request of the design team, in order to compile the restoration project for certain areas of the castle complex (Fig. 1). Altogether six sections were researched, three along the eastern castle wall and the north-eastern octagonal corner tower, one inside the octagonal tower, one between the southern end of the western manor house (palace building) and the southern castle wall, and a last one in the basement of the large circular tower. The sections (C 9, C 10, C 12) located on the eastern part of the castle were heavily affected by illegal landscaping works done in 2019, when a significant amount of earth (at least 1 m) was removed from the surface along the eastern castle wall. This intervention greatly affected the archaeological contexts and destroyed earlier identified walls. What was left was largely traces of modern interventions such as: insertion of concrete foundations under the castle walls and water pipes along the walls, or a massive refill with old building materials. The situation was the same inside the octagonal tower (C 11). Already during the restoration works in the 1990s a large amount of earth was again removed from the basement (an estimated 2 m), which resulted in the destruction of archaeological layers and potential materials, as well as in the destabilization of the tower foundations, leaving merely 0.64 m of the foundations in the ground. Thus, one can conclude that significant archaeological results were not found in this area. Another large section (C 13) investigated the area between the southern castle wall and the southern end of the western building (with the round tower), where an elevator shaft is projected for the disabled (Fig. 2). In this section foundations of an earlier building part were identified, which was once the eastern extension of the passage that gives access from the large courtyard to the smaller, western courtyard. Today, only about half of this passage survives, since the other part was demolished until the foundations. Also, the concrete foundation of an earlier staircase was revealed, which was located right next to the southern wall of the western manor building, leading towards the large courtyard, to the east. This staircase can still be seen on older architectural surveys. The last section (C 14) was opened in the basement of the old, round tower, in order to investigate the archaeological stratigraphy before the final restoration of the spiral staircase (Fig. 3). This section revealed probably the most interesting data until now. Under the original 17th century brick floor an unknown wall section oriented east-west with two adjacent walls oriented to the south was identified. Also, under the brick floor a burnt layer with ceramic materials, glass and stove tile fragments was revealed and a -2,10 m deep ditch with mixed materials from the 14th and 15th centuries. Based on these finds, one can safely assume the existence of an earlier building under the round tower, the foundation walls of which cut the newly identified long wall on both of its edges, thus overturning older assumptions on the construction date of the tower.

Bibliografie:

BENCZE, ZÓLYA 2022 – Bencze Ü., Zólya L.-L., *The Bethlen Castle in Criș (Mureș County): Overview of the Archaeological Excavations and a Short Revisited Early History of the Estate*, în: *ARA* 13, 2022, p. 121-130.

DUMITRACHE 1997 – Dumitrache M., *Castelul Bethlen din Criș (jud. Mureș)*, în: *AMN* 33/II, 1997, p. 283-292.

IOSIPESCU, IOSIPESCU 1999 – Iosipescu R., Iosipescu S., *Castelul Bethlem-Criș, jud. Mureș. Raport de cercetare arheologică. Campania 1998*, în *BCMI* 1999 nr. 1 - 4, an X, p. 68-79.

Illustrations list:

Fig. 1. Aerial view of the Bethlen castle.
Fig. 2. Ground plan of C13 with the concrete foundation and the foundations of the partially demolished access gateway.
Fig. 3. Ground plan of C14 with the newly identified walls in the basement of the round tower.

Fig. 1. Vedere aeriană a castelului Bethlen.

Fig. 2. Grund C13 cu fundația de beton și fundația bolții de acces parțial demolată.

Fig. 3. Grund C14 cu zidurile inedite din subsolul turnului rotund.

119. Diocheți-Rediu, com. Movilița, jud. Vrancea

Punct: Islaz

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 21 (La Tène)
Cod RAN: 176819.03
Autorizația nr. 387/2024
Colectiv: Mădălina Stănescu – responsabil de șantier; (M Vrancei), Daniel Garvăn, Roxana Munteanu (MJ Buzău), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2024

Situl se găsește în lunca pârâului Zăbrăuți, la aproximativ 1 km sud de satul Movilița și 2,5 km NV de satul Diocheți-Rediu, pe un grind traversat pe direcția NV-SE de un drum de exploatare. Marginea de NE este puternic afectată de eroziunea produsă de cursul de apă. Cea mai mare parte grindului a suferit numeroase intervenții antropice de-a lungul timpului, întreaga jumătate de NE a fost utilizată ca groapă de împrumut, fiind decapată pe o adâncime cuprinsă între 0,5 - 1 m.

A fost identificat în urma unor cercetări de suprafață, în anul 2021[1], de către Costin Croitoru, Stănică Pandrea și Mădălina Stănescu, în cadrul proiectului *Peisaje ascunse: exploatarea prin teledetecție și LIDAR a drumurilor, granițelor și câmpurilor de luptă din Carpații de Sud – Est*. Cu aceeași ocazie au fost realizate mai multe sondaje, între care unul (cu dimensiunile de 3 x 2 m, orientat SV-NE) pe latura de NE a sitului, într-o zonă unde se observau fragmente de pereți prăbușiți ale unei locuințe incendiate. Sondajul nu a atins baza depunerilor antropice, dezvelind parțial o locuință incendiată Precucuteni.

În completarea acestor sondaje, pentru clarificarea întregii secvențe stratigrafice a sitului, în 2024 am reluat cercetările, sub forma investigațiilor non-intruzive, completate de sondaje.

Am redeschis sondajul din marginea de NE (S. I), extinzându-l până la 4 x 3 m. Pentru o mai bună înregistrare a datelor, suprafața a fost împărțită carouri cu latura de 1 m.

În prima fază a cercetărilor a fost curățat vechiul sondaj, care s-a oprit pe podeaua locuinței. Ulterior am extins aria de cercetare, noile dimensiuni fiind condiționate de timp și de forța de muncă.

Spre colțul de V a secțiunii a fost identificată o groapă cu diametrul de 1,3 m a cărei parte superioară a fost amputată de intervențiile neautorizate. Materialul identificat aici constă în fragmente ceramice lucrate la mână și aparține, probabil, celei de-a doua epoci a fierului. Groapa perfora locuința eneolitică, coborând puțin sub nivelul acesteia.

În ceea ce privește structura de locuire eneolitică (L. 1), aceasta a fost surprinsă pe întreaga suprafață a secțiunii, la adâncimi diferite. Spre marginea de NE resturile apăreau imediat sub nivelul vegetal (-0,10 m), iar spre colțul de V al secțiunii cobora până la 0,50 m. Spre latura de SE resturile locuinței erau orizontale, fiind identificate la cca. 0,30 m. Distrugerea s-a păstrat doar parțial și se prezenta sub forma unor mase compacte de bulgări de lipitură arsă, cu o grosime de peste 0,30 m pe latura de NV. După îndepărtarea acesteia s-a conturat podeaua, destul de bine conservată, păstrată sub forma bucăți de lipitură arsă (L = 15 - 16 cm, gr. = 7 - 9 cm). Aceasta a fost amenajată pe o structură realizată din bârne despicate. Nu au fost surprinse amenajări interioare. Pe baza materialelor identificate în interiorul locuinței, acesta a fost atribuită culturii Precucuteni.

Pe marginea terasei, în colțul de N al secțiunii, la cca. 0,20 m sub L.1 (0,50 de la nivelul de călcare) au mai fost identificate resturile unei alte locuințe incendiate (L.2). Deși a fost surprinsă pe o suprafață foarte mică (sub 1 mp), având în vedere poziția stratigrafică, acesta aparține tot culturii Precucuteni. Dedesubtul acestei construcții, până la adâncimea de 0,80 m a fost cercetat un nivel cu o consistență compactă, de culoare brun-cenușie, bogat în materiale arheologice (fragmente ceramice, figurine antropomorfe, utilaj litic) specifice culturii Precucuteni, faza III. Până la adâncimea de 1,10 m a fost cercetat un nivel gălbui-argilos, cu rare fragmente ceramice, specifice culturii ceramicii liniare. Pe linia c. A-D 3 am continuat săpătura până la -1,40 m, într-un strat galben, argilos, fără materiale arheologice.

În urma sondajului realizat în 2024, am obținut o imagine mai clară privind stratigrafia sitului. Săpăturile au confirmat că partea superioară a depunerilor antropice a fost distrusă prin decapări. Judecând după observațiile din S. I, depunerea din epoca fierului pare să fi fost complet îndepărtată, cel puțin în sectorul investigat. De la suprafața solului sau din rupturile malurilor au fost recuperate suficient de multe fragmente ceramice specifice primei epoci a fierului pentru a presupune prezența aici a unei locuiri.

Se păstrează *in situ* o depunere bogată din perioada eneolitică (cu cel puțin două orizonturi de construcții), care pare la prima vedere relativ bine conservată. De asemeni, sondajul din 2024 a permis identificarea unui material ceramic neolitic relativ abundent, la baza depunerilor antropice. Pentru definirea acestui nivel mai vechi și pentru obținerea unei imagini clare asupra topografiei sitului sunt necesare investigații suplimentare. Toate materialele descoperite se regăsesc în patrimoniul Muzeului Vrancei.

***Abstract*.**

The multilayered site at Diocheți-Rediu is located in the valley of the Zăbrăuți stream, on a gravel terrace. Over time, the terrace has undergone numerous unauthorized human interventions, leading to the destruction of the upper layers, particularly those attributed to the Iron Age. During the 2024 campaign, an area of 12 square meters was investigated. The remains of a dwelling belonging to the Precucuteni culture were partially examined. The research revealed the presence of at least two habitation layers associated with this culture. At the base of the Eneolithic deposits, artefacts belonging to the Linear Pottery culture were identified, although a distinct habitation level did not emerge.

1 CROITORU, PANDREA 2022, 209.

Pl. I. 1-2. Amplasarea sitului de la Diocheți-Rediu (com. Movilița, jud. Vrancea); 3. Zona supusă cercetării; 4. S.I la debutul cercetărilor; 5. Locuința 1; 6. Profilul de NV; 7. Fragment de vas Precucuteni in situ.

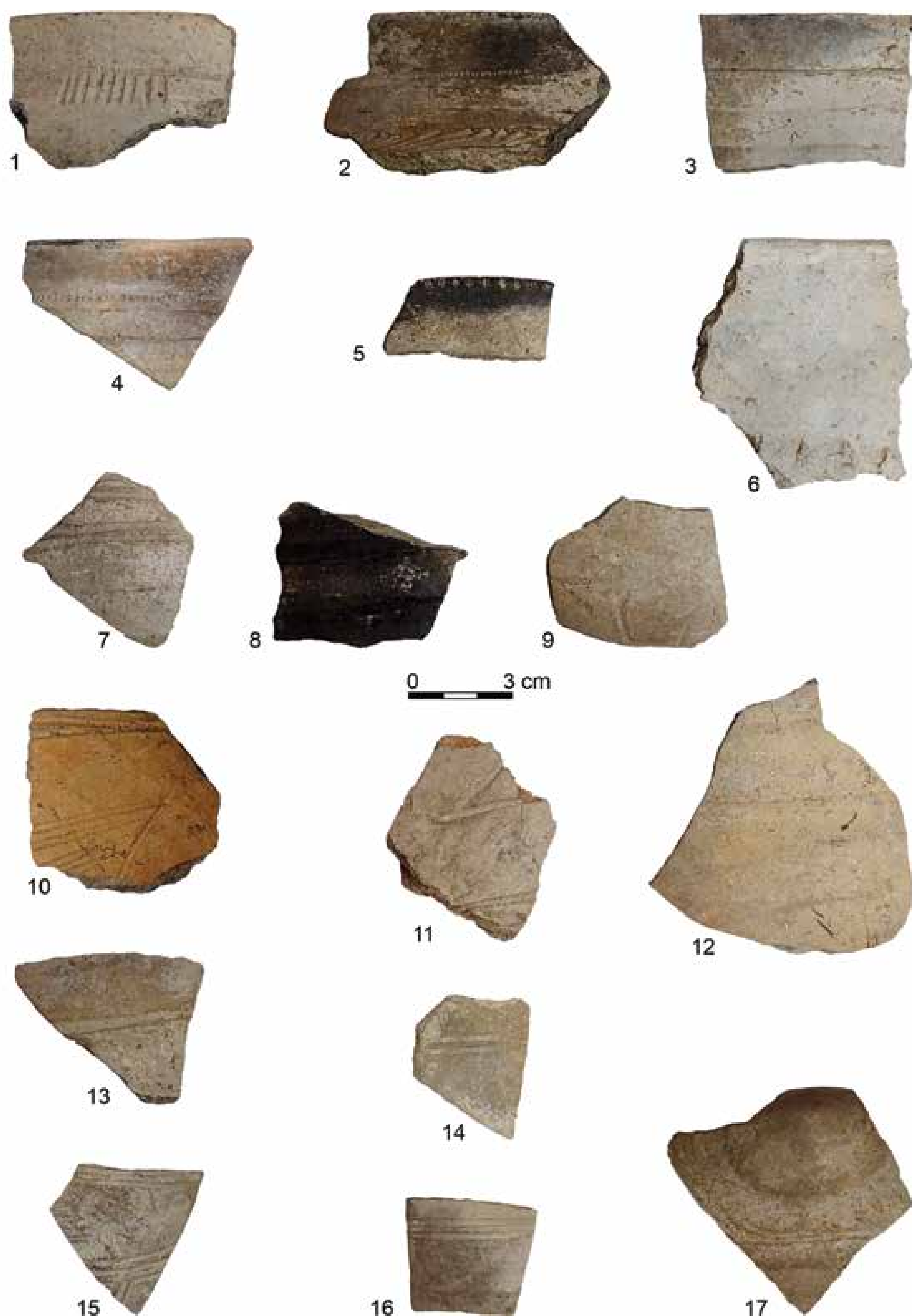
Bibliografie:

CROITORU, PANDREA 2022 - Croitoru, C., Pandrea, S., *Rezultatele cercetărilor de suprafață de la suprafață de la Movilița, județul Vrancea, Mousaios*, XXV, 2022, p. 209.

Illustrations list:

Pl. I. 1-2. Location of the Diocheți-Rediu site (Movilița commune, Vrancea County); 3. The area under investigation; 4. Trench I at the beginning of the excavations; 5. Dwelling 1; 6. NW profile; 7. Fragment of a Precucuteni vessel in situ.

Pl. II. Precucuteni pottery, Phase III, discovered at Diocheți-Rediu.

Pl. II. Ceramică Precucuteni, faza III, descoperită la Diocheți - Rediu

120. Dudeștii Noi, com. Dudeștii Noi, jud. Timiș

Punct: 71

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 151 (epoca bronzului timpuriu), 153 (epoca bronzului târziu), 43 (epoca medievală)
Autorizație nr. 456/12.09.2024
Colectiv: Mariana Balaci-Crînguș – responsabil științific; Octavian Rogozea (UVT)
Perioada desfășurării cercetării: iulie - sept. 2024

Cercetarea arheologică preventivă de la Dudeștii Noi - 71 a avut loc în contextul în care în luna iulie 2024 s-a realizat aici un diagnostic arheologic intruziv solicitat beneficiarului de către DJC Timiș. Recomandarea venită în urma acestui diagnostic a fost aceea de a se realiza o cercetare arheologică preventivă. Ca atare, în luna septembrie 2024 a început această cercetare. Situl arheologic se află la ieșirea din Dudeștii Noi, spre Hodoni, pe partea dreaptă, la aproximativ 2,3 km de biserica romano-catolică Sf. Vendelin.

Obiectivul principal al cercetării arheologice preventive a fost acela de a obține maximul de informație din suprafețele afectate de către beneficiar din acest nou sit arheologic identificat prin diagnosticul intruziv efectuat anterior.

Obiectivele specifice ale cercetării noastre au fost:

1 Protejarea patrimoniului cultural din situl nou identificat la Dudeștii Noi;

2 Cunoașterea stratigrafiei sitului și delimitarea nivelurilor de locuire și documentarea acestora în situl multistratificat;

3 Colectarea și conservarea artefactelor arheologice descoperite care pot oferi informații importante despre viața cotidiană, tehnologia și economiile comunităților din acea vreme;

4 Întocmirea fișei de sit pentru includerea acestuia în repertoriul național;

5 Publicarea rezultatelor acestei cercetări.

Metodologia adoptată, determinată în mare parte de condițiile din teren, a constat în decaparea mecanică a 24 de unități de săpătură (S1- S24), cu dimensiuni și orientări variabile, cu adâncimi diferite dictate de cota de necesitate pentru beneficiar sau pentru cercetarea până la solul steril daca s-au conturat complexe până la cota necesară beneficiarului. Astfel, au fost cercetate suprafețe care însumează 497,55 m², la adâncimi diferite, de la 1 m la 3,60 m în funcție de nivelul la care s-au conturat complexele și de adâncimea până la care beneficiarul intervenea. S-au conturat 153 de complexe arheologice în cadrul celor 24 de secțiuni.

În urma acestei cercetări arheologice preventive au fost identificate și documentate trei niveluri de locuire care din punct de vedere cronologic se încadrează astfel:

- Ultimul nivel de locuire, care se află sub stratul vegetal și care a fost afectat de exploatările agricole ale terenului arabil. Acesta se caracterizează printr-un pământ afânat, de culoare negricioasă, cu urme sporadice de chirpici și fragmente ceramice și osteologice. În acest nivel am identificat un schelet uman deranjat de plug care nu se mai afla în poziție anatomică și din care se mai păstrau membrele inferioare și falangele. În poziție secundară am găsit un fragment din calota craniană. De asemenea, tot în cadrul acestui nivel a fost descoperit și un cuptor cu două camere de ardere. Din punct de vedere cronologic acest nivel aparține secolului al XVII-lea (în special pe baza ceramicii descoperite în interiorul cuptorului).

- Nivelul al doilea de locuire, suprapus de cel menționat mai sus. Se caracterizează printr-un pământ lutos gri-gălbui sau gri-cenușos, cu multă ceramică și oase. Acestui nivel îi aparțin cele mai multe dintre complexele cercetate de noi. Din punct de vedere cronologic acest nivel aparține epocii bronzului târziu.

- Primul nivel de locuire caracterizat printr-un pământ lutos, gri-brun, cu urme de arsură de lemn. Au fost recoltate din complexele acestui nivel o serie de fragmente ceramice și oase de animale. De remarcat faptul că am cercetat și documentat un șanț de apărare al comunității stabilite aici (în S6). El s-a conturat la o adâncime de 1,66 m față de nivelul actual de călcare și are 3 straturi de umplere. Peste acesta, după astuparea sa s-au așezat comunitățile din epoca bronzului târziu. De asemenea, în S20 a fost cercetată o locuință adâncită de mari dimensiuni, cu o lungime totală de 5,40 m. Din punct de vedere cronologic, pe baza ceramicii găsite, acest nivel aparține epocii bronzului mijlociu, mai exact grupului Cornești-Crvenka.

În unele dintre secțiuni nu au fost identificate complexe arheologice, ceea ce ne conduce la ideea că arealul ocupat de locuințele comunităților stabilite aici nu suprapune în totalitate suprafața aferentă investiției pentru ridicarea unei stații IN- OUT. Avem un număr de 11 secțiuni unde nu au fost identificate complexe arheologice, dar și situații unde într-o singură secțiune am identificat și cercetat 63 de complexe dispuse pe două niveluri.

Stratigrafia generală a sitului este următoarea:

0,00-0,20/0,30 - stratul vegetal

0,20/0,30- 0,70 m - strat de pământ afânat negricios cu urme de material arheologic (fragmente ceramice și oase). Ultimul nivel de locuire caracterizat printr-un pământ afânat negricios, cu urme sporadice de material arheologic este foarte afectat de lucrările agricole efectuate de către proprietarii care exploatau terenul arabil. În acest nivel nu am putut surprinde decât în anumite secțiuni, în profile, locuințele aferente acestui nivel. Ele sunt locuințe de suprafață și uneori am surprins stâlpii acestora. Adâncimea la care s-a conturat acest nivel de locuire este de aproximativ 0,20 - 0,30 m., imediat sub stratul vegetal.

0,70 - 1,40/1,50 m- strat lutos gri cenușos cu un bogat material ceramic și oase. În acest strat am identificat majoritatea complexelor arheologice, în general fiind vorba de gropi de stâlpi ale locuințelor, ori gropi menajere, uneori chiar am surprins locuințele semi-adâncite aferente acestui al doilea nivel de locuire.

1,40/1,50 - 1,70 - strat de lut gălbui cenușiu cu fragmente ceramice și oase. Au fost surprinse mai multe gropi de stâlpi și de provizii, dar, poate cel mai important element al acestui nivel îl reprezintă șanțul de apărare

surprins de noi în S6 (Cx34).

1,70 - 1,90 - strat de lut gălbui cu concrețiuni calcaroase (sterilul)/ lut galben.

Cercetarea arheologică preventivă realizată de noi aduce o serie de lămuriri importante în special pentru grupul cultural Cornești-Crvenka, informații legate în special de tipul de locuințe și de anexe ale acestora, dar și de sistemul de apărare al acestor așezări. De asemenea, în urma cercetării și analizării ceramicii, vom putea identifica noi tipuri de vase ceramice și de decor prezente pe fragmentele ceramice găsite de noi în context arheologic foarte clar.

Abstract

The preventive archaeological survey carried out in September 2024 at Dudeștii Noi, point 71 (Timiș County) brings a series of important clarifications especially for the cultural group Cornești-Crvenka, information related in particular to the type of dwellings and their annexes, but also to the defense system of these settlements. The archaeological site is located at the exit of Dudeștii Noi, towards Hodoni, on the right side, about 2.3 km from the Roman-Catholic church of St. Vendelin. The methodology adopted, largely determined by the field conditions, consisted in the mechanical stripping of 24 excavation units (S1- S24), with variable dimensions and orientations, with different depths dictated by the necessary elevation for the beneficiary or for the research up to the sterile soil if complex contours were made up to the necessary elevation for the beneficiary. In these 24 sections 153 archaeological complexes were delineated. In 11 of the sections no archaeological complexes were delineated. The most interesting complexes were delineated in sections S6 and S20. From the stratigraphic point of view, 3 levels of habitation were outlined, the oldest one belongs to the Middle Bronze Age, more precisely to the Cornești-Crvenka group, the second to the Late Bronze Age, and the last one, located under the vegetal layer, sporadically shows traces chronologically placed in the medieval period.

Bibliografie:

BENEA 1996 - Benea D., *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, *Editura de Vest,* Timișoara.

GOGÂLTAN 2004 - Gogâltan F., *Bronzul mijlociu în Banat. Opinii privind grupul Corneşti-Crvenka*, in *Festschrift für Florin Medeleţ. Zum 60. Geburtstag*, *Mirton,*Timișoara, p. 79-154.

GOGÂLTAN 2022 - Gogâltan F., *The Middle Bronze Age in the Banat. Old Controversies on the Vatina Culture*, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, Historia, Volume 67, 2, p. 4-64.

GUMĂ 1997 - Gumă M., *Epoca bronzului în Banat*, *Mirton*, Timișoara.

ROGOZEA, ROGOZEA 2016 - Rogozea O. C., Rogozea P., *Contribuţii la repertoriul aşezărilor atribuite epocii bronzului din vestul României*, in: *Sargetia*, 6, Serie Nouă,p. 139-200.

STAVILĂ, GOGÂLTAN 2024 - Stavilă A., Gogâltan F., *One step further. Discussions on the catalogue of the settlements belonging to the Cornești-Crvenka group (2000/1900 - 1600/1500 BC)*, in: Sava V., Gogâltan Fl. (*eds.)*, *Epoca bronzului de-o parte și de alta a Carpaților. Studii în onoarea lui Tudor Soroceanu la 80 de ani,* Mega Publishing House, Cluj-Napoca, p. 271-290.

Illustrations list:

Fig. 1. Preventive survey general plan.
Fig. 2. Section S6 with Cx34 (trench) in the outline.
Fig. 3. Section S6 with Cx34 (trench) at emptying.
Fig. 4. Section S6 with the level 2 housing complexes.

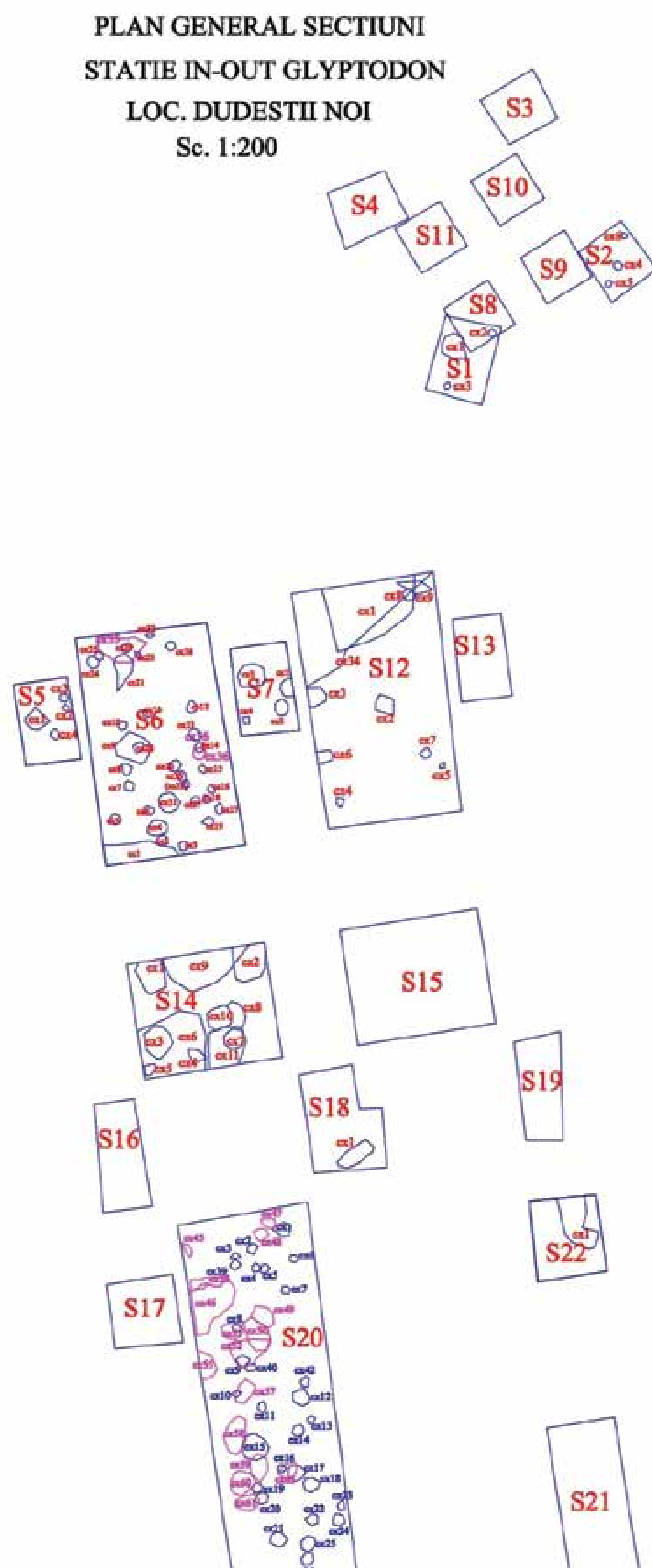

Fig. 1. Planul general al cercetării preventive

Fig. 2. Secțiunea S6 cu Cx34 (șanț) la conturare

Fig. 3. Secțiunea S6 cu Cx34 (șanț) la golire

Fig. 4. Secțiunea S6 cu complexele din nivelul 2 de locuire

121. Dumbrăvița, com. Dumbrăvița, jud. Timiș

***Punct: Obiectiv 10, CF 414293** (proprietatea Grigore Cionca)*

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 33 (Epoca postromană)
Cod RAN: 155270.07
Autorizație nr. 304/19.06.2024
Colectiv: Mihai-Marius Dunca – responsabil științific; Fănucu Todor, Vlăduț Ionel Filip, (UV Timișoara)
Perioada desfășurării: 20 – 30.06.2024

Suprafața cercetată se află în comuna Dumbrăvița, într-o zonă aflată în plină expansiune imobiliară. Din punct de vedere geografic este parte a Câmpiei Timișului, având altitudinea de 94,1 m, câmpia începând să se înalțe față de cea a Timișoarei. Săpătura preventivă a avut drept obiectiv descărcarea de sarcină arheologică în vederea construirii unei locuințe, a cărei construcție urma să afecteze situl denumit *Așezarea sarmatică de la Dumbrăvița – Obiectiv 10*, amplasat în apropierea unor foste depozite de furaje, fiind traversat de două canale de desecare și un drum agricol amenajat. A fost cartat în urma unei periegheze din anul 2018.[1]

Săpătura (Fig.1) a cuprins atât amprenta la sol a construcției proiectate (230,19 mp.) cât și cea a șanțurilor de racordare la utilități, extinzându-se astfel cu două secțiuni de 5 x 1,5 m fiecare și două casete de câte 1,5 x 1,5 m. Decopertarea s-a făcut mecanizat, până la nivelul de contur al complexelor arheologice, acestea fiind săpate manual. Stratigrafia generală, socotită de la nivelul actual de călcare, se compunea din: 1- strat arabil, între 0 - 0,5 m adâncime; 2- strat brun deschis, lutos, steril din punct de vedere arheologic, săpat între 0,5 - 0,7 m adâncime.

Au fost cercetate 8 complexe arheologice. Două dintre acestea reprezintă locuințe- complexele 7 și 8. Primul (Fig. 2,3) avea formă rectangulară și două gropi de stâlp amplasate central și pereții drepți. Îl interpretăm ca locuință de suprafață, adâncirea de la nivelul de călcare antic fiind necesară îndreptării terenului. Complexul 8 avea formă ovală și o singură groapă de stâlp (Fig. 4), relativ centrală. Ar putea să reprezinte o colibă, având astfel acoperișul înalt amplasat peste groapa superficială ca adâncime. Cele patru gropi de provizii (Cx2, Cx3, Cx4A, Cx4B) aveau ca inventar puține fragmente ceramice și eventual oase de animale, fiind refolosite ca gropi menajere; funcționalitatea inițială este indicată de forma conică și de cuptorirea ușoară a pereților. Complexul 5 (conturat inițial drept două complexe) are toate caracteristicile unei gropi de scos lutul: formă neregulată în plan și profil și puțin material arheologic. Aproximativ același lucru se poate spune și despre Cx1, acesta având însă forma mai regulată și ceva mai multe fragmente ceramice.

Materialul arheologic (Fig. 5) descoperit se compune preponderent din fragmente de vase ceramice. Ceramica a fost lucrată la roata olarului, din pastă grosieră, având ca degresant nisip cu bob mare sau semifină, având nisip cu bob mai mic în pastă, lustruirea fiind mai superficială în cazul primei categorii și mai bună în cazul celei de-a doua. Arderea a fost preponderent reducătoare, rezultând nuanțele de cenușiu caracteristice culturii materiale ale populației sarmate ce a locuit în Câmpia Timișului în sec. II-IV p.Chr. Decorul este rar, realizat din incizii simple. Inventarul metalic este slab cantitativ și se compune din minereu de fier neprelucrat sau chiar șlefuit sub forma unei râșnițe (Fig. 6/1). O piesă de bronz (Fig. 6/2) fragmentară a fost descoperită în locuința denumită Cx7. Tot de acolo provine și restul materialului special, și anume trei fusaiole ceramice ().

Conchidem că a fost cercetată o parte a locuirii sitului Dumbrăvița - *Obiectiv 10*, însemnând una, poate două gospodării cu anexele aferente.

Abstract

The preventive excavation at the site *Dumbrăvița-Obiectiv 10* was done in view of the archaeological discharge necessary for building a house in the site ‘s perimeter. Eight archaeological complexes were identified, representing two surface dwellings (one of them a hut), four storage pits and two clay extraction pits. The ceramic material was not abundant, consisting in wheel made pottery, mostly black or grey, some spindels, a grinder made of iron ore. The finds, especially ceramic ones, indicate the sarmatian habitation from the 2nd- 4th centuries AD.

Bibliografie

https://ran.cimec.ro/?codran=155270.07 accesat în 11.01.2025 (Fișa de sit).

Illustrations list:

Fig. 1. Dumbrăvița - Obiectiv 10, CF 414293, general plan of the excavation.
Fig. 2. Complex 7, after evacuating the filling.
Fig. 3. Complex 7, profile and ground.
Fig. 4. Complex 8, profile and ground.
Fig. 5. Ceramic material from complex 7.
Fig. 6. Metalic inventory from complex 5 (1) and complex 7 (2).

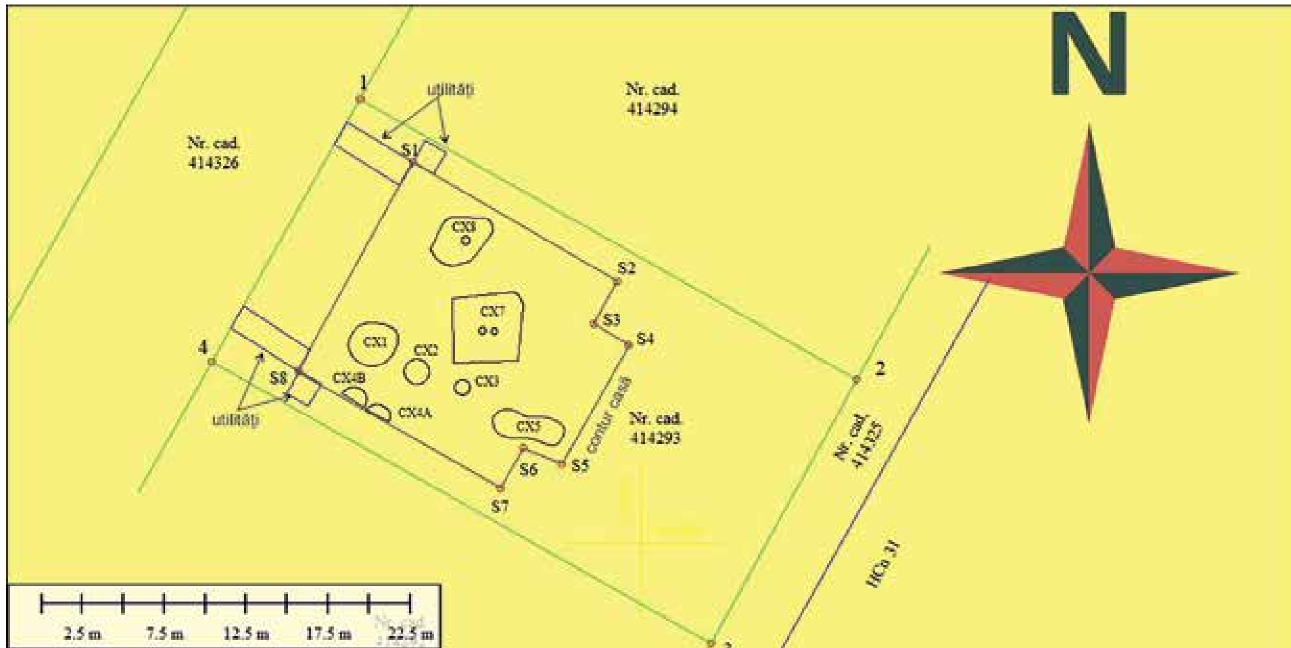

Fig. 1. Dumbrăvița - Obiectiv 10, CF 414293, planul general al săpăturii.

Fig. 2. Complexul 7 după golirea de umplutură.

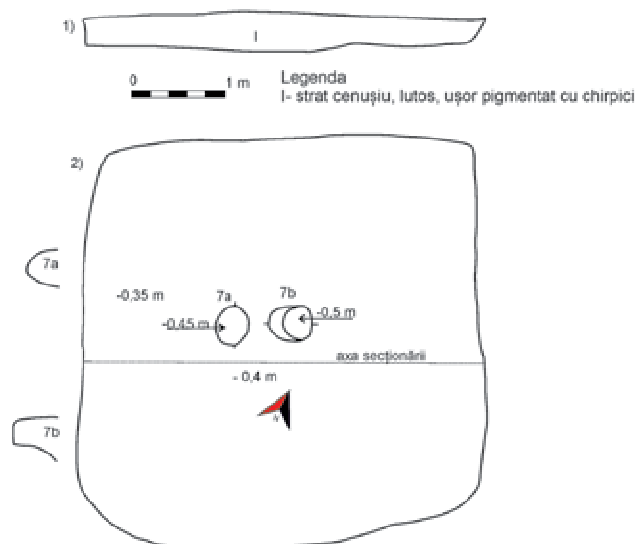

Fig. 3. Complexul 7, profil și grund.

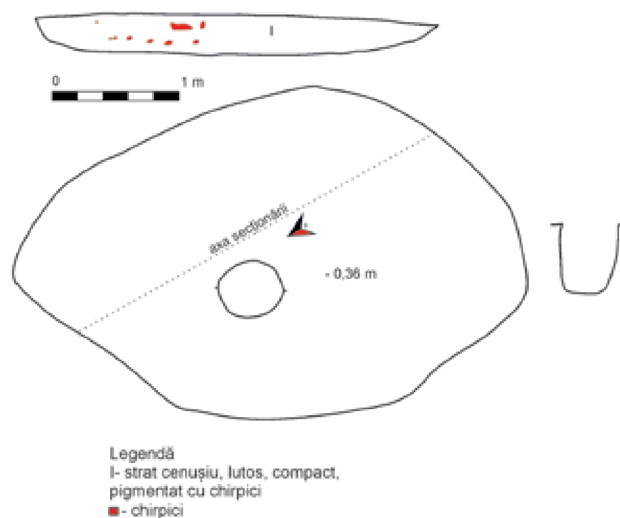

Fig. 4. Complexul 8, profil și grund

Fig. 5. Material ceramic din complexul 7.

Fig. 6. Inventar metalic din complexul 5 (1) și complexul 7 (2).

122. Federi, com. Pui, jud. Hunedoara
Punct: Peştera Gaura Cocoşului

Tip de sit: 115 (locuire în peşteră), 116 (locuire sezonieră),
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 112 (paleolitic mijlociu), 21 (La Tène)
Cod RAN: 905665.04
Autorizație nr. 124/21.03.2024
Colectiv: Marian Cosac – responsabil științific; George Murătoreanu (UV Târgoviște), Mădălina Stănescu, Ionuţ Stănescu (M Vrancei), Ionel Geambaşu, Gabriel Șerbănescu, Raluca Toader, Vlăduţ Georgescu, Marian Marchene, Anne-Marie Eracle, Tiberiu Antim, Visarion Niculin, Alexandru Micu (UV Târgoviște)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – septembrie 2024

Peștera Gaura Cocoșului este situată în versantul estic al Pietrei Muntenilor, la vest de satul Federi, com. Pui, în proximitatea unei case şi a bisericii vechi a satului. Accesul de la baza versantului este extrem de greoi, îngreunat de vegetația abundentă şi versantul abrupt, dar facil din partea superioară, de pe platou (Fig. 1).

Prima semnalare/cercetare arheologică o datorăm lui Márton Roska (1880-1961) în anul 1924. Sondajul lui Márton Roska, încă vizibil în peşteră, cu adâncimea de 0,60 m de la nivelul de călcare, nu a atins patul peșterii (Fig. 2). Materialul post-paleolitic recuperat de Roska consta în fragmentele unui dolium roman, fără a se menționa alte materiale ceramice preistorice. De la adâncimea maximă atinsă, dintr-un sediment argilos brun-roșcat, a recuperat doua așchii de silex, doua racloare din calcar cristalizat, unele oase sparte atribuite cu probabilitate lui *Ursus spelaeus,* precum şi fragmente de cărbune. Materialul litic a fost atribuit Musterianului/Paleoliticului mijlociu[1].

O descriere amplă a peșterii fost efectuată în anul 1967, de un amplu colectiv coordonat de Margareta Dumitrescu. După aceștia, gura peșterii este înaltă de 75 cm și largă de 1,80 m, are o formă arcuită şi este orientată spre est. În zona de portal, pachetul sedimentar este descendent, dar încăperea în care se pătrunde are un nivel relativ orizontal. Dimensiunile sălii principale sunt de 6/4 m, cu înălțimea maximă de 3,5 m. În peretele sudic se găsește un scurt horn de legătură cu exteriorul, prin care pătrunde lumina. La nivelul de călcare sunt prezente numeroase fragmente colțuroase, angulare, de diferite dimensiuni, de calcar albicios, desprinse din tavan. În momentul evaluării, anul 1964, este menționată, în planul peșterii, secțiunea lăsată deschisă de Márton Roska[2] (Fig. 3).

Arheologul Alexandru Păunescu a efectuat în anul 1994 o evaluare a peșterilor din Piatra Muntenilor, cercetate de Márton Roska. El considera că Márton Roska nu a executat săpături în peștera Gaura Cocoşului, ci în cea denumita de localnici „Peștera din Cheia Popii", situată la baza masivului Piatra Muntenilor[3], dar, subliniem noi, planul peşterii Gaura Cocosului este inconfundabil, prin redarea de către Roska a hornului de legătură cu exteriorul, prin care pătrunde lumina. Precizăm faptul că peștera nu are în zona de portal un marcaj de identificare (Fig. 4).

În scurta campanie din anul 2023 am verticalizat profilele sondajului Roska şi am recuperat din sedimentul argilos brun-roșcat un nucleu din cuarţit şi resturi de debitaj, aşchii, asociate cu fragmente de oase şi cărbune. Campania din anul 2024 a avut obiectiv extinderea săpăturii lui Roska, în zona centrală a peșterii (Fig. 5), dar nu am obținut date arheologice suplimentare. Stratigrafia sondajului nostru a fost bulversată de prezența unui dolium roman, îngropat cu siguranță inițial în patul sedimentar al peșterii, în zona sa centrală (Fig. 6). Ceramica romană este predominantă pe întreaga coloană stratigrafică, în asociație cu ceramică dacică şi Coțofeni, un vârf şi o plachetă perforată (Fig. 7, 8), resturi de debitaj din silex şi cuarţit. O cantitate mare de ceramică romană a fost recuperată din proximitatea peşterii, posibil abandonată în urma unui braconaj arheologic.

Rezultatele sunt argumente în continuarea cercetărilor în anul 2025, dar nu în zona centrală a peșterii, când intenționăm să inițiem reidentificarea şi reevaluare arheologică a peșterilor din acest areal.

Abstract

The Gaura Cocoșului cave is located on the eastern slope of Piatra Muntenilor, west of the village of Federi, Pui commune, in the vicinity of a house and the old church of the village. Access from the base of the slope is extremely difficult, made difficult by the abundant vegetation and the steep slope, but easy from the upper part, on the plateau (Fig. 1).

The 2024 campaign aimed to extend Roska's excavation in the central area of the cave, but we did not obtain additional archaeological data (Fig. 4). The stratigraphy of our survey was disrupted by the presence of a Roman dolium, certainly initially buried in the sedimentary bed of the cave, in its central area. Roman pottery is predominant throughout the stratigraphic column, in association with Dacian and Coțofeni pottery, a point and a perforated plaque (Fig. 5), flint and quartzite cutting remains (Fig. 6). A large quantity of Roman pottery was recovered from the vicinity of the cave, possibly abandoned following archaeological poaching.

The results are arguments for continuing the research in 2025, but not in the central area of the cave, when we intend to initiate the reidentification and archaeological reevaluation of the caves in this area.

Bibliografie:

PĂUNESCU 2001 – Păunescu, Al., *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, Edit. AGIR.

DUMITRESCU *et alii* 1967 – Dumitrescu, M., Orghidan, N., Orghidan, Tr., Puşcariu, Val., Tanasachi, J., Georgescu, M., Avram, Şt., *Contribuții la studiul peșterilor din regiunea Hunedoara*, în: Lucrările Institutului de speologie „Emil Racoviță", t. VI, p. 9-88.

ROSKA 1924 – Roska, M., *Recherches préhistorique pendand l'année 1924*, Dacia, 1, p. 297-316.

1 ROSKA 1924, 303; PĂUNESCU 2001, p. 239.
2 DUMITRESCU *et alii* 1967, p. 30-32.
3 PĂUNESCU 2001, p. 239.

Illustrations list:

Fig. 1. Piatra Muntenilor

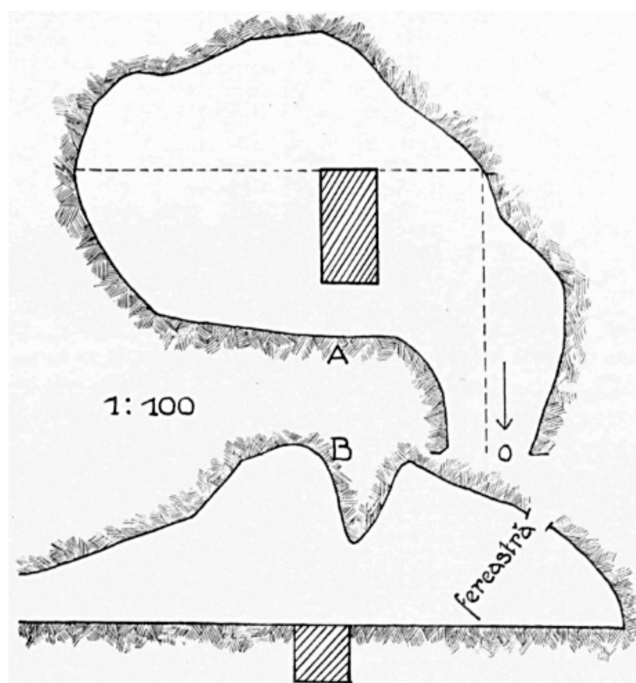

Fig. 2. Peștera Gaura Cocoşului, plan Roska 1924

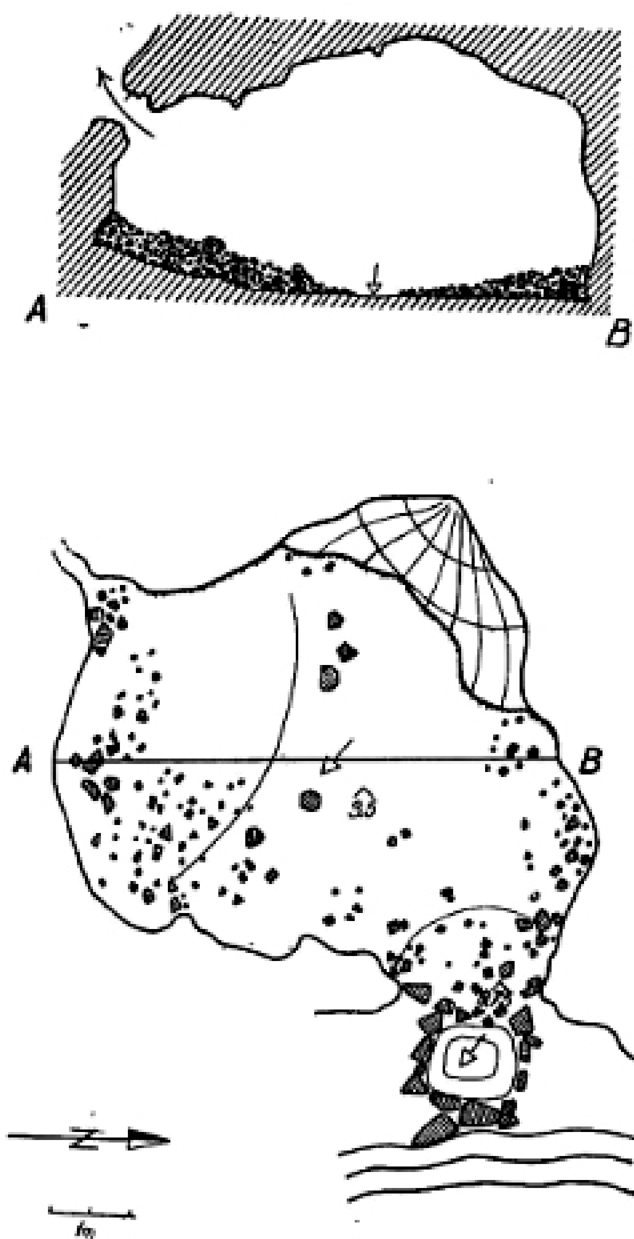

Fig. 3. Peştera Gaura Cocoşului, plan Margareta Dumitrescu şi colab. 1967

Fig. 4. Portalul Peşterii Gaura Cocoşului

Fig. 5. Imagine ansamblu săpătură arheologică

Fig. 6. Profil stratigrafic secțiune

Fig. 7. Plachetă perforată

Fig. 8. Vârf

123. Găgeni, com. Săhăteni, jud. Buzău
Punct: Fermă reproducție suine

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 33 (epoca post-romană), 42 (epoca migrațiilor), 43 (epoca medievală)
Autorizația nr. 366/1.09.2023
Colectiv: Gabriel Stăicuț – responsabil științific, Roxana Munteanu, Cătălin Dinu, Laurențiu Grigoraș, Daniel Garvăn (MJ Buzău)
Total finanțare: 77935 (SC Landsbruk SRL)
Perioada desfășurării cercetării: 18.03 – 21.06.2024

Cercetarea preventivă s-a desfășurat, ca și în anul precedent, în perimetrul Fermei de reproducție suine Găgeni. Aceasta se găsește în extravilanul satului Găgeni, com. Săhăteni, la cca. 1 km nord-est față de limita localității.

După ce în anul 2023 s-a finalizat cercetarea suprafeței S (Separator)[1], în anul 2024 am continuat cercetările în suprafața L (Lagună), amplasată la cca. 30 m spre nord, cu dimensiunile de 100 x 30 m.

În cei 3000 mp cercetați au fost delimitate 135 de complexe – gropi de mari dimensiuni, locuințe, morminte, un cuptor. Deoarece cea mai mare parte a suprafeței investigate a fost decapată înaintea începerii cercetării arheologice, unele complexe (mai ales mormintele) au fost parțial deranjate, fără ca acest lucru să împiedice interpretarea tipologiei sau a cronologiei structurilor.

După cum arată datele obținute din prezenta cercetare, situl cuprinde: structuri domestice din sec. IV (locuințe și gropi menajere și de provizii) și din sec. VI-VII (o locuință); o necropolă medievală cu cel puțin două faze de utilizare (sec. XV-XVI); structuri de locuire din perioada medievală (locuințe și gropi) (sec. XV-XVI). Numerotarea complexelor din suprafața L s-a făcut în continuarea celor cercetate în suprafața S (Separator), în toamna anului 2023.

Au fost identificate 50 de complexe funerare, toate cuprinzând înhumați care corespund ca poziție și orientare ritului creștin. Jumătate dintre morminte (25) aveau inventar care poate permite rafinarea cronologiei – 26 de bumbi globulari (Cx. 140, Cx. 150, Cx. 157, Cx. 161, Cx. 162, Cx. 163, Cx. 164, Cx. 167, Cx. 171, Cx. 174, Cx. 179, Cx. 183, Cx. 191, Cx. 199, Cx. 200, Cx. 206, Cx. 237, Cx. 241), 9 monede (otomane și ungurești) (Cx. 150, Cx. 156, Cx. 157, Cx. 161, Cx. 177, Cx. 184, Cx. 199, Cx. 236, Cx. 240), 116 mărgele (Cx. 167, Cx. 177, Cx. 236), 3 inele cu veriga torsadată sau simplă (Cx. 150, Cx. 151, Cx. 172), 5 cercei (Cx. 177, Cx. 206, Cx. 236) și copci (Cx. 177, Cx. 236).

Ținând cont de descoperiri similare, am încadrat în categoria locuințelor șapte complexe ușor adâncite, cele mai multe fără elemente constructive aparte. Doar un singur complex (149), datat în cursul sec. VI-VII d.Hr, a avut și structură de combustie (pietrar). Celelalte locuințe, atribuite culturii Sântana de Mureș (Cx. 159 și Cx. 226), respectiv perioadei medievale târzii (Cx. 120, Cx. 141, Cx. 142, Cx. 226), nu aveau instalații de foc.

Dintre cele 77 de gropi cercetate, 38 pot fi atribuite sec. IV d. Hr, restul fiind încadrabile perioadei medievale târzii – sec. XV-XVI (19) sau neatribuite cronologic (20) datorită lipsei unui material arheologic concludent. În general, gropile au avut dimensiuni medii și mari, cu deschideri cuprinse între 1,20 m și 2,00 m, cu un inventar ceramic redus cantitativ și în general puțin expresiv. În unele dintre aceste complexe materialul osteologic era mai abundent decât cel ceramic.

Stratigrafia în suprafața cercetată se prezintă unitar. Nu se observă diferențieri cromatice sau de textură care să permită delimitarea unor niveluri distincte. De la nivelul de călcare actual și până spre 0,50/0,70 m se găsește un strat de pământ de culoare negru-cenușiu, uniform cromatic, relativ omogen. De la cotele menționate se observă o tranziție graduală spre argila galbenă, fără urme antropice.

Materialele arheologice sunt rare în afara complexelor, inclusiv în nivelul săpat cu mijloace mecanizate. Decaparea s-a efectuat controlat, în pase succesive de săpătură. Cu toate acestea, nu s-au evidențiat concentrări de materiale în nivelurile superficiale, iar conturul complexelor s-a observat doar la contactul cu sterilul.

Cercetarea arheologică desfășurată în cadrul prezentului proiect aduce informații consistente pentru mai multe secvențe cronologice mai mult sau mai puțin cunoscute în Câmpia Română. Printre acestea, importantă este identificarea cimitirelor și a structurilor domestice care pot fi atribuite unui sat medieval (deocamdată neidentificat), care a existat în această zonă cândva pe parcursul secolelor XV-XVI. De asemenea, structurile de locuire care pot fi atribuite sec. IV (Sântana de Mureș) și sec. VI-VII (Ipotești-Cândești) completează informațiile despre istoria mileniului I d. Hr. Analiza antropologică pentru cele 50 de complexe funerare medievale cercetate în suprafața L (Lagună) va completa puținele date cunoscute referitoare la populația zonei.

Situl, nou identificat, devine datorită cercetărilor desfășurate în cadrul proiectului de investiții de la ferma de reproducție suine, unul dintre cele mai bine documentate din zona de câmpie a Buzăului.

Abstract

The preventive archaeological research was conducted at the Swine Breeding Farm near Găgeni, Săhăteni commune, Buzău County, approximately 1 km northeast of the village. The 2024 campaign focused on area L (3000 m²), following the completion of investigations in area S (1339 m²) in 2023.

A total of 135 archaeological features were identified, including 50 medieval graves, all aligned East-West, corresponding to Christian burial rites. Among these, 25 burials contained grave goods, including globular buttons, coins (Ottoman and Hungarian), beads, rings, earrings, and buckles, aiding in refining their chronology.

The site also revealed seven sunken dwellings, two attributed to the 4th century AD (Sântana de Mureș culture), one to the 6th-7th centuries AD (Ipotești-Cândești culture), and four to the late medieval period (15th-16th centuries). Only one dwelling (Cx. 149, 6th-7th century AD) contained a

1 STĂICUȚ *et alii* 2024 (a), p. 576-578; STĂICUȚ *et alii* 2024 (b), p. 347-363.

hearth structure.

Additionally, 77 storage and refuse pits were documented, 38 from the 4th century AD, 19 from the 15th-16th centuries, and 20 with undetermined chronology. A domestic oven was also discovered, dating to the 1st millennium AD.

The site's stratigraphy was homogeneous, with no clear distinction of occupation levels. The excavation yielded limited ceramic material, household items, and osteological remains, with no significant concentrations outside the defined features.

This research provides valuable insights into multiple chronological phases in the Romanian Plain, particularly through the discovery of a medieval cemetery and settlement structures from the 15th-16th centuries. The anthropological study of the medieval burials will further contribute to understanding the region's past populations.

Due to its well-documented archaeological record, this newly identified site is now among the best-researched settlements in the Buzău Plain.

Bibliografie:

STĂICUȚ *et alii* 2024 (a) – Stăicuț, G., Munteanu, R., Dinu, C., Grigoraș, L., Garvăn, D., *Găgeni, com. Săhăteni, jud. Buzău*, în: CCAR, Campania 2023, p. 576-578.

STĂICUȚ *et alii* 2024 (b) – Stăicuț, G., Munteanu, R., Garvăn, D, Dinu, C., Grigoraș, L., *Un cuptor de ars ceramica descoperit la Găgeni (com. Săhăteni, jud. Buzău)*, în: Varia Archaeologica (IV), 2024, p. 347-363.

Illustrations list:

Pl. I. Găgeni – Swine breeding farm: 1. General view; 2. Area L during the research in 2024.

Pl. II. Găgeni – Swine breeding farm: Domestic oven (Cx. 188); 2. Dwelling from the 6th-7th century AD (Cx. 149); 3. Medieval dwelling (Cx. 120); Burial from the 15th-16th century (Cx. 151).

1

2

Pl. I. Găgeni – Ferma reproducție suine: 1. Vedere generală; 2. Suprafața L în cursul cercetărilor din 2024.

1

2

3

4

Pl. II. Găgeni – Ferma reproducție suine: 1. Cuptor uz casnic (Cx 188); 2. Locuință sec. VI-VII d. Hr. (Cx 149); 3. Locuință medievală (Cx. 120); 4. Mormânt sec. XV-XVI (Cx 151)

124. Ghiroda, jud. Timiș
Punct: Situl 2 – pasaj rutier

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 3 (epoca antică)
Autorizație nr. 335/24.07.2024
Colectiv: Daniela Tănase – responsabil științific; Zsuzsanna Kopeczny, Bogdan Craiovan, Ștefana Cristea, Călin Timoc (MNB Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 22.07 - 14.08.2024

Modernizarea liniei feroviare Timișoara Est – Lugoj a prilejuit efectuarea unor cercetări arheologice preventive în situl arheologic de la Ghiroda - sit 2 – pasaj rutier. Acesta a fost necunoscut până la cercetările de suprafață și diagnostic intruziv, realizate de Muzeul Național al Banatului Timișoara în anul 2023.

Comuna Ghiroda este o suburbie a municipiului Timișoara, fiind situată în partea sa de est. Situl arheologic se află la vest de pasajul rutier al șoselei de centură a orașului, de o parte și de alta a căii ferate Timișoara-Lugoj. Acest fapt a determinat săparea a două suprafețe, suprafața S1, cu dimensiunile de 65 x 17 m, situată la nord de calea ferată, iar la sud de calea ferată s-a trasat suprafața S2, cu dimensiunile de 62 x 9 m.

Adâncimea complexurilor a fost măsurată de la nivelul de conturare. La acest nivel se mai adaugă cca. 0,40 m sau 0,60 m, în funcție de adâncimea la care s-a conturat complexul arheologic: în stratul de cultură pentru complexurile semiadâncite și în pământul steril pentru cele adâncite.

Stratigrafia din ambele suprafețe constă într-un strat vegetal între 0-0,30 m adâncime, apoi între -0,25/0,30m - 0,60/0,65 m urmează un strat de cultură din epoca antică, de culoare cenușiu-maronie, amestecat cu fragmente ceramice, oase de animale, pigment de chirpici, de cărbune, dedesubtul căruia până la -0,80 - 0,95 m, este un strat de pământ galben-maroniu, mai curat, urmat de stratul de pământ steril, de culoare galbenă, în unele porțiuni amestecat cu concrețiuni calcaroase, de culoare albă. Pământul este de regulă lutos, compact.

În suprafața S1 s-au cercetat 10 complexuri arheologice dintre care două șanțuri, notate complex nr. 1 (Fig. 1) și complex nr. 8 (Fig. 2), gropi de locuințe (complex nr. 2, 3, 4, 6, 10) și de anexe ale acestora: gropi menajere (complex nr. 2, 5), precum și o fântână (complex nr. 9) (Fig. 3-4). La vest de fântână (complexul nr. 9), a fost observată „albia" sinuoasă a unui meandru fosil, un pământ galben lutos, amestecat cu concrețiuni calcaroase, dar totuși mai sfărâmicios, nu atât de compact precum lutul galben, steril arheologic, din jur. Acesta se regăsește și în suprafața S2.

La 7 m spre vest de fântână s-a conturat un șanț cu direcția SV - NE, notat complexul nr. 8, care are în umplutură chirpici și fragmente ceramice modelate la roata rapidă, de culoare cenușie (Fig. 10). La vest de șanțul denumit complex nr. 8 nu au mai fost găsite complexuri arheologice, acesta delimitează deci așezarea spre vest și pare să se fi unit în unghi ascuțit cu șanțul care vine dinspre est, notat complex nr. 1, în partea de sud-vest a așezării.

În suprafața S2, la sud de calea ferată, s-au găsit doar două complexuri arheologice, situate în partea de vest a acesteia, în apropierea cărora s-au mai găsit fragmente ceramice în stratul de cultură. Cele două complexuri arheologice, notate complex nr. 11 și complex nr. 12, au făcut parte din așezarea cercetată la nordul căii ferate, într-o etapă de locuire care includea și complexul nr. 3 secționat de șanțul orientat de la est la vest, notat complex nr. 1. Aceste două complexuri arheologice, o locuință semi-adâncită (complex nr. 12) (Fig. 6-7) și o anexă a sa, un atelier de prelucrat minereul de fier și de turnat metale (complex nr. 11) (Fig. 8-9) par să fi fost o prelungire spre sud-vest a așezării la un moment dat; nici la vest, nici la est de acestea nu s-au mai găsit artefacte. Faptul că aici a funcționat un atelier este semnificativ, deoarece acestea erau de regulă dispuse la marginea zonei locuite.

În absența monedelor și a altor piese metalice care pot fi considerate indicatori cronologici, datarea acestui sit arheologic se poate face doar pe baza țiglelor romane și a ceramicii, care provin cel mai probabil din secolele III-IV p.Chr. Faptul că s-au găsit fragmente de țigle romane și fragmente ceramice de culoare roșie zgrunțuroasă, modelate la roata rapidă, asemănătoare ceramicii de uz comun romane, indică o locuire contemporană cu provincia Dacia în segmentul temporal al secolului al III-lea[1]. De asemenea, s-au mai descoperit fragmente de ceramică cenușie modelată la roată, cu forme și decor specifice secolelor III-IV p.Chr. Prezența ceramicii modelate la roata înceată, dintr-o pastă zgrunțuroasă cu pietricele în compoziție, cu decor constând din liniuţe oblice realizate cu rotiţa sau din liniuţe realizate cu rotiţa dispuse în formă de unghi ascuţit, precum și din linii drepte incizate indică o datare în cursul secolului IV p.Chr., cel mai probabil în prima sa jumătate.

Artefactele și complexurile arheologice descoperite par să indice faptul că aici a existat o așezare de agricultori și meșteșugari, care au trăit în secolele III-IV p.Chr. și a căror cultură materială a fost profund influențată de civilizația romană. Foarte probabil era o comunitate compusă din populația locală de origine dacică amestecată cu sarmații veniți din Câmpia Panonică spre sfârșitul secolului II p.Chr[2]. Această așezare a avut o fază de locuire contemporană provinciei Dacia, în cursul secolului al III-lea, și o alta în prima jumătate a secolului al IV-lea, când Imperiul Roman a fost din nou implicat în controlul regiunilor situate la nord de limesul dunărean.

Abstract

The modernization of the Timișoara East – Lugoj railway line led to the rescue excavations in the archaeological site of Ghiroda - site 2 - road crossing. Ghiroda commune is a suburb of the city of Timișoara, being situated in its eastern part. The archaeological site is located west of the road crossing of the city's ring road, on both sides of the Timișoara-Lugoj railway. This led to the excavation of two surfaces, surface S1, located north of the

1 BENEA 1997, p. 69.
2 TĂNASE, MARE 2000, p. 203-207.

railway, and surface S2 was south of the railway.

In the S1 surface, 10 archaeological features were investigated, including two ditches, no. 1 (Fig. 1) and no. 8 (Fig. 2), dwelling pits (no. 2, 3, 4, 6, 10) and their annexes: refuse pits (no. 2, 5), and a well (no. 9) (Fig. 3-4).

In the S2 surface, south of the railway, only two archaeological features were found, a house (no. 12) (Fig. 6-7) and its annex, a workshop for processing iron ore and casting metals (complex no. 11) (Fig. 8-9). The ditches delimited the settlement in its southwestern part (Fig. 10).

In the absence of coins and other metal pieces that can be considered chronological indicators, the dating of this archaeological site can only be done based on pottery and Roman tiles, which most likely date from the 3rd-4th centuries AD.

The artefacts and archaeological features discovered seem to indicate that there was a settlement of farmers and craftsmen here, whose material culture was deeply influenced by Roman civilization. It was very likely a community composed of the local population of Dacian origin mixed with Sarmatians who came from the Pannonian Plain towards the end of the 2nd century AD. This settlement had a phase of habitation contemporary with the province of Dacia, during the 3rd century, and another in the first half of the 4th century, when the Roman Empire was again involved in the control of the regions located north of the Danubian limes.

Bibliografie:

BENEA 1997 - D. Benea, *Quelques observations sur la céramique de l'aglomeration daco-romaine de Freidorf – Timişoara*, în: *Etudes sur la céramique romaine et daco-romaine de la Dacie et de la Mèsie Inférieure*, Universitatea de Vest. Bibliotheca Historica et Archaeologica I, Timişoara, 1997, p. 55–76.

TĂNASE, MARE 2000 - D. Tănase, M. Mare, *Pătrunderea sarmaţilor în vestul Banatului în lumina unor noi descoperiri arheologice*, SCIVA 51, 3-4, 2000, p. 193-208.

Illustrations list:

Fig. 1. Surface S1, feature no. 1 (ditch), view from the east.
Fig. 2. Surface S1, feature no. 8 (ditch), view from the south.
Fig. 3. Surface S1, outline of feature no. 9 (well), view from the east.
Fig. 4. Surface S1, feature no. 9 (well), view from the east.
Fig. 5. Surface S1, research of feature no. 6 (dwelling).
Fig. 6. Surface S2, feature no. 12 (house), view from the east.
Fig. 7. Surface S2, research of feature no. 12 (house), detail.
Fig. 8. Surface S2, research of feature no. 11 (workshop annex), detail.
Fig. 9. Surface S2, feature no. 11 (workshop annex) at the completion of the research.
Fig. 10. Surface S1, general view from the west at the completion of the research.

Fig. 1. Suprafața S1, complexul nr. 1 (șanț), vedere dinspre est

Fig. 2. Suprafața S1, complexul nr. 8 (șanț), vedere dinspre sud

Fig. 3. Suprafața S1, conturarea complexului nr. 9 (fântână), vedere dinspre est

Fig. 4. Suprafața S1, complexul nr. 9 (fântână), vedere dinspre est

Fig. 5. Suprafața S1, cercetarea complexului nr. 6 (locuință)

Fig. 6. Suprafața S2, complexul nr. 12 (locuință), vedere dinspre est

Fig. 7. Suprafața S2, cercetarea complexului nr. 12 (locuință), detaliu

Fig. 8. Suprafața S2, cercetarea complexului nr. 11 (anexă-atelier), detaliu

Fig. 9. Suprafața S2, complexul nr. 11 (anexă-atelier) la finalizarea cercetării

Fig. 10. Suprafața S1, vedere generală dinspre vest la finalizarea lucrărilor

125. Ghiroda, jud. Timiș
Punct: Pădurea Verde Est – Obiectiv 4

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (Epoca bronzului târzie); 16 (Hallstatt) 21 (La Téne)
Cod RAN: 155298.06
Autorizație nr. 121/20.03.2024
Colectiv: Cristian Floca – responsabil științific, Victor Bunoiu (Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu" Academia Română – Filiala Timișoara).
Perioada desfășurării cercetării: 03.04. - 15.05.2024

Cercetarea arheologică preventivă de la Ghiroda a fost solicitată de către beneficiar, ca urmare a avizului emis de către Direcția Județeană de Cultură Timiș. Proiectul prevede construirea unei case unifamiliale pe un teren liber de construcții, în com. Ghiroda, str. Afinelor, CF. 404221, jud. Timiș.

Localitatea Ghiroda, aflată în zona periurbană a orașului Timișoara, în partea de NE a acestuia (Fig.1), este încadrată în unitatea de relief a *Câmpiei Joase a Timișoarei*, într-o zonă marcată de activitatea hidrografică a râului Bega, curs de apă actualmente canalizat și retras mai spre S. Parcela studiată de noi se află chiar pe terasa fluvială mai înaltă dispusă în versantul drept al *Văii Begăi*, zona aflându-se la est de *Pădurea Verde* (Fig.1).

Istoricul cercetărilor

Zona localității Ghiroda are un bogat repertoriu arheologic reperat mai cu seamă în ultimul deceniu datorită dezvoltării urbanistice intense și a evaluărilor sau cercetărilor preventive desfășurate aici de către arheologi. Parcela vizată de proiectul investițional este integral suprapusă peste perimetrul unui sit arheologic datând din epoca bronzului, cunoscut sub indicativul *Ghiroda – Obiectiv 4* (Fig. 2 - linie galbenă), sit încadrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 155298.06. Descoperit în anul 2018 în cadrul unei evaluări de teren de suprafață de către Octavian Rogozea și Dan Vlase, situl a fost confirmat mai apoi în cadrul mai multor cercetări invazive preventive, desfășurate între anii 2019-2023, o parte dintre ele publicate de către o echipă avându-l ca prim autor pe Andrei Georgescu, în anul 2019[1].

Rezultate

Săpăturile arheologice preventive de la Ghiroda-Obiectiv 4 (CF 404221), au confirmat existența unor locuiri de la finele epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului, și a descoperit în premieră pe acest sit urme de activitate datând din A doua epocă a fierului[2]. Pe o suprafață totală de 219 m repartizată în cadrul celor 3 suprafețe cercetate au fost surprinse 10 complexe arheologice, dar și situația stratigrafiei solului din această parte a sitului arheologic (Fig. 3).

Stratigrafia

Situația stratigrafiei din cadrul unităților cercetate este una simplă, fiind cumpusă din maxim 4 straturi, dintre care doar unul poate fi considerat arheologic. Din acest strat, din cadrul planurilor artificiale de săpare, s-au recoltat atefacte databile în Epoca Bronzului, Prima și A doua epocă a fierului. Deși au fost documentate fotografic toate profilele secțiunilor, desenul a fost executat pentru două profile reprezentative ale Secțiunilor 1 și 2, fiind ales profilul longitudinal estic al lui S.1 și profilul longitudinal sudic al lui S.2 (Fig. 3, 4). Din cadrul observațiilor făcute de pe aceste profile, dar și din etapa săpării pe planuri artificiale, descriem cele 4 straturi, denumite de la 1 (cel mai recent) la 4, după cum urmează:

Strat 1A este un nivel de depuneri recente compuse din pământ și moloz, fiind repartizat în partea estică a parcelei, mai cu seamă în partea sudică a Suprafeței 1. Are o grosime cuprinsă între 10-30 cm.

Strat 1 este reprezentat de nivelul arabil, de pe vreme când zona era inclusă în circuitul agricol, și este compus dintr-un sol negricios, granulos, cu conținut scăzut de artefacte mărunte. Are o grosime de 25-30 cm și cu excepția zonei de E, unde există depunerile de moloz, acest nivel reprezintă primul strat, partea sa superioară fiind nivelul de călcare actual.

Strat 2 reprezintă stratul de cultură cu urmele activității din vechime și este reprezentat de un sol brun-negricios, granulos-argilos, care are o grosime cuprinsă între 30-40 cm. Se află sub nivelul arabil și are un conținut destul de însemnat de artefacte pe alocuri, compus din fragmente de chirpici, fragmente ceramice și osteologice. Din cadrul acestui strat se conturează complexele arheologice.

Strat 4 sol gălbui-brun, argilos, reprezintă sterilul arheologic sau contactul stratului de cultură cu acest steril și are o grosime care variază între 5 cm și 15 cm. Este lipsit de artefacte.

Adâncimea maximă atinsă de săparea celor 3 unități de cercetare este cuprinsă între 65 cm (în general) și 1 m (zona de SE a lui S.1), acolo unde terenul urcă susținut, mai cu seamă din cauza depunerilor antropice recente (moloz). (Fig. 4, sus)

Structurile (Complexele) arheologice

Odată cu adâncirea pe planuri artificiale, în cadrul Stratului 3 și la contactul acestuia cu solul natural (steril arheologic) s-au conturat o serie de complexe arheologice după diferența de culoare sau conținutul de materiale, repartizate pe întreaga suprafață a lui S.1 și S.2, dar și ulterior, în capătul vestic a lui S.3 (Fig. 3).

Au fost descoperite 10 complexe arheologice formate aproape exclusiv din gropi circulare adâncite (Fig. 5), excepție fiind Cx.9, de formă neregulată.

Complexul 1 (Cx.1) - descoperit în zona mediană a lui S.1, partial, intrând în profilul estic general, s-a conturat la adâncimea de 0.7m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii. După golirea jumătății sudice a gropii, în profilul rezultat s-a observat umplutura compusă dintr-un sol brun, cu conținut de pigmentație de chirpici și un singur fragment ceramic atipic, preistoric după factură. Groapa aparent circulară Cx.1 are 80 cm în diametru și 15 cm adâncime de la conturare.

Complexul 2 (Cx.2) - descoperit în zona mediană a lui S.1, s-a conturat la adâncimea de 0.8m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii. După golirea jumătății sudice a gropii, în profilul

rezultat s-a observat forma alveolată a gropii. Umplutura a fost compusă dintr-un sol brun, cu conținut de fragmente ceramice în general atipice, databile în Epoca bronzului. Groapa de formă ovală are 160 cm lungime și 25 cm adâncime de la conturare.

Complexul 3 (Cx.3) - descoperit în zona mediană a lui S.1, s-a conturat la adâncimea de 0,8 m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii. După golirea jumătății sudice a gropii, în profilul rezultat s-a observat forma alveolată a gropii. Umplutura a fost compusă dintr-un sol brun-deschis, conținând două fragmente ceramice mărunte, atipice, databile larg în preistorie. Se remarcă prezența unui corn, probabil de căprior. Groapa de formă circulară are 70 cm diametru și 15 cm adâncime de la conturare.

Complexul 4 (Cx.4) - descoperit în zona nordică a lui S.1, partial, intrând în profilul estic și nordic general, s-a conturat la adâncimea de 0,7 m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii și după conținutul acesteia. După golirea gropii, în profilele generale s-a observat umplutura compusă dintr-un sol brun-negricios, care se conturează încă din cadrul stratului 2, de la 0,6 m adâncime. Din umplutură s-au recoltat mai multe fragmente ceramice în general atipice, greu de încadrat cronologic. Se remarcă o buză invazată de strachină, fragmentară, care după aspectul suprafeței și ardere se încadrează în A doua epocă a fierului. Posibil ca aceasta să fie încadrarea cronologică a lui Cx.4. Groapa Cx.4, aparent circulară, are 110 cm lungime a segmentului surprins pe profilul estic și 45 cm adâncime (pe baza stratigrafiei profilului general estic).

Complexul 5 (Cx.5) - descoperit în zona median-sudică a lui S.2, s-a conturat la adâncimea de 0.65m față de nivelul de călcare din această zonă. Groapa a fost secționată pe jumătate. Umplutura a fost compusă dintr-un sol brun, conținând fragmente ceramice mărunte, atipice, databile larg în preistorie. Groapa de formă circulară are 35 cm diametru și 15 cm adâncime de la conturare.

Complexul 6 (Cx.6) - descoperit în zona sudică a lui S.2, partial, intrând în profilul sudic general, s-a conturat la adâncimea de 0.65 m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii și după conținutul acesteia. După golirea jumătății vestice a gropii, s-a observat umplutura compusă dintr-un sol brun-cenușiu, afânat, cu o bogată pigmentație de cărbune, având lentile discontinue de argilă gălbuie și, spre baza gropii, de cărbune. Din umplutură s-a recoltat o cantitate însemnată de fragmente ceramice în general atipice, fragmente osteologice animale. Se remarcă o piesă de lut și o piesă circulară litică, fragmentare (figura de mai jos, chenar). Piesele se încadrează în etapa finală a Epocii bronzului. Groapa Cx.6, de formă circulară, are 150 cm diametru și 110 cm adâncime. Dimensiunile și forma ușor cuptorită sugerează funcționalitatea de groapă de provizii.

Complexul 7 (Cx.7) – descoperit la nivelul median a lui S.2, groapa de formă circulară Cx.7 a fost documentată distinct pentru siguranță, dar cel mai probabil aceasta era parte integrantă din marele complex Cx.9. Complexul a avut umplutură brun-negricioasă, o adâncime variabilă din cauza fundului neregulat, cuprinsă între 30 și 45 cm adâncime. Pentru stabilirea relației stratigrafice și cronologice cu Cx.9, s-a trasat inițial un profil între cele două structuri încă de la conturare, însă observațiile au sugerat că cele două conțin aceeași umplutură, fiind mult probabil contemporane și, de fapt, aceeași structură. Din umplutura gropii s-au recoltat mai mutle fragmente ceramice și osteologice (incluzând cochilii de melci). Pe lângă ceramica încadrabilă epocii bronzului se remarcă fragmentul unei buze invazate de strachină databilă în a doua epocă a fierului.

Complexul 8 (Cx.8) - descoperit în zona vestică a lui S.2, partial, intrând în profilul vstic general, s-a conturat mai sus, la adâncimea de 0.5m față de nivelul de călcare din această zonă, după materialele apărute, aglomerare de chirpici și fragmente ceramice. Aglomerarea a fost secționată pe jumătate. Umplutura a fost compusă dintr-un sol brun, conținând un pat de fragmente de chirpici (în poziție neregulată) și fragmente ceramice de mari dimensiuni, în general atipice, databile în Epoca Bronzului. Groapa de formă relativ circulară are 125 cm diametru. Nivelul de material a avur o grosime de 15-20 cm. După îndepărtarea materialelor, sub acestea s-a conturat o groapă circulară de dimensiuni reduse, numită de noi Cx. 8A, cu pigmentație de chirpici, dar fără artefacte, având o adâncime de 15 cm de la conturare, probabil aflată în directă legătură cu Cx.8.

Complexul 9 (Cx.9) - descoperit în zona mediană a lui S.2, s-a conturat la adâncimea de 0.6 m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii, ca o mare pată negricioasă de formă neregulată. Inițial s-a considerat că este vorba despre mai multe posibile complexe întretăiate, motiv pentru care parta circulară sudică a fost documentată distinct, ca și Cx.7. După secționarea celor două complexe pentru evidențierea relației stratigrafice dintre ele și confirmarea faptului că există aceeași umplutură, s-a trecut la trasarea unui profil longitudinal A-B. După golirea jumătății estice a lui Cx.9, în profilul documentat se observă umplutura compusă dintr-un sol brun-negricios, cu unele lentile de argilă gălbuie. Din umplutură s-a recoltat o cantitate mare de fragmente ceramice și fragmente osteologice animale (pintre care mai multe cochilii de melc). Piesele se încadrează în general în Epoca târzie a bronzului însă există câteva piese care se datează tipologic clar în A doua epocă a fierului, fiind elemente specifice atât pentru orizontul timpuriu (celtic) cât și pentru cel târziu (dacic). Documentarea atentă a umpluturii lui Cx.9, a profilului acestuia, dar și repartiția în mai multe zone ale complexului a materialelor din A doua epocă a fierului (vezi de exemplu buza de vas din Cx.7), nu indică niciun semn că avem de a face cu intruziuni mai târzii în groapa preistorică Cx.9 și pe care să nu le fi observat la săpare.

Groapa Cx.9, de formă neregulată, are 7 m lungime, între 2 și 4 m lățime și adâncime variabilă, cuprinsă între 20 și 90 cm adâncime. Forma neregulată, cu numeroasele scobituri circulare și adâncimi variabile, alături de dimensiunile complexului, sugerează funcționalitatea de groapă de împrumut a pământului. Cel mai probabil groapa a fost inițiată în preistorie, dar, așa cum o sugerează materialele, a fost utilizată și umplută într-o etapă cronologică ulterioară,

mai exact în A doua epocă a fierului.

Complexul 10 (Cx.10) - descoperit în zona vestică a lui S.3, parțial, intrând în profilele generale spre S și N, s-a conturat la adâncimea de 0,65 m față de nivelul de călcare din această zonă, după diferența de culoare a umpluturii și după conținutul acesteia. După golirea jumătății estice a gropii, s-a observat umplutura compusă dintr-un sol brun-cenușiu, afânat, cu o bogată pigmentație de chirpici și cărbune. Din umplutură s-a recoltat o cantitate însemnată de fragmente ceramice în general atipice și fragmente osteologice animale. Se remarcă o greutate de lut, fragmentară (Fig. 36). Piesele se încadrează în etapa finală a Epocii bronzului. Groapa Cx.10, de formă circulară, are 140 cm diametru și 40 cm adâncime păstrată. Dimensiunile și forma ușor cuptorită sugerează funcționalitatea de groapă de provizii.

Concluzii

În cadrul perimetrelor cercetate preventiv, din nivelul de locuire și la contactul acestuia cu solul natural (steril arheologic) s-au conturat o serie de complexe arheologice îngropate, databile după tipologia ceramică în Epoca bronzului, Prima epocă a fierului și A doua epocă a fierului.

Cu excepția gropii de împrumut a pământului numită de noi Cx.9, au fost descoperite alte 9 structuri circulare sau ovale în plan, cu indicativele Cx.1–10, aproape exclusiv formate din gropi adâncite, funcționalitatea complexelor putând fi legată de cea a unor gropi de provizii, gropi de stâlp și gropi cu alte întrebuințări.

În contextul urbanistic în care se află situl arheologic cercetat în cadrul acestui proiect, într-o zonă aflată în plină dezvoltare imobiliară, este obligatoriu ca cercetările arheologice să fie continuate aici, odată cu noile construcții și intervenții propuse în vecinătate.

Abstract

The surroundings of Ghiroda territory, situated in the periurban area of Timișoara city, has a rich archaeological repertoire, discovered especially in the last decade due to urban development. The area we investigated, targeted by the construction of residential buildings, is entirely overlapped with the perimeter of an archaeological site inhabited in several ages, known as Ghiroda – *Obiectiv 4*. Within the investigated perimeters, a series of archaeological features were discovered, dateable by ceramic typology to the Bronze Age, First Iron Age and Second Iron Age, generally representing circular pits with the functionality of storage pits, pillar pits or pits with an undetermined function.

Bibliografie:

GEORGESCU, ARDELEAN, SĂRĂȘAN 2019 – Georgescu A., Ardelean A. C., Sărășan A., *Preliminary data concerning the late bronze age-early iron age settlement from Ghiroda – Obiectiv 4 (Timiș county, Romania),* în: *Patrimonium Banaticum*, IX, 2019, p. 19-34.

Illustrations list:

Fig.1. Plan de încadrare în zonă cu marcarea limitelor sitului Ghiroda - Obiectiv 4 (linie galbenă)

Fig.2. Parcela vizată de cercetarea preventivă actuală (poligon roșu) și situl Ghiroda - Obiectiv 4 (linie galbenă)

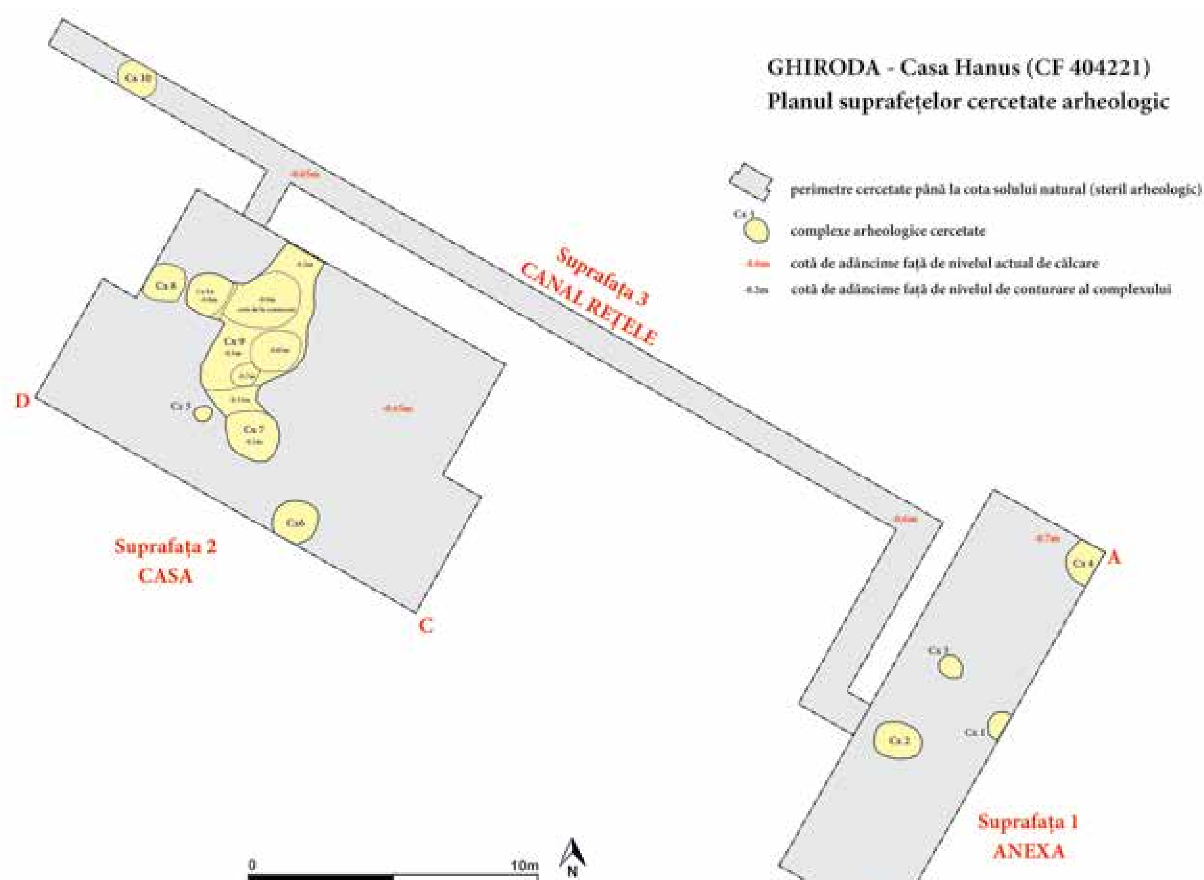

Fig.3. Ghiroda – Obiectiv 4. Planul suprafețelor cercetate și al complexelor descoperite (desen)

GHIRODA - Casa Hanus (CF 404221)
Profilele stratigrafice generale

Suprafața 1
Profil longitudinal - estic

Suprafața 2
Profil longitudinal - sudic

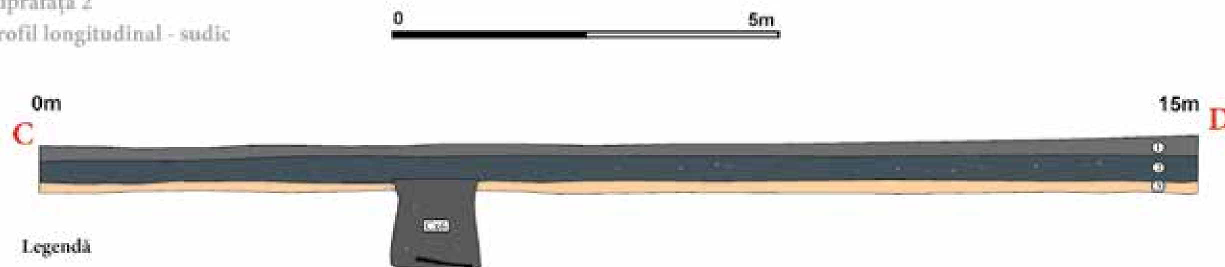

Fig.4. Ghiroda – Obiectiv 4. Stratigrafia generală în cadrul profilelor Suprafețelor 1 și 2 (desen)

GHIRODA - Casa Hanus (CF 404221)
Complexele arheologice

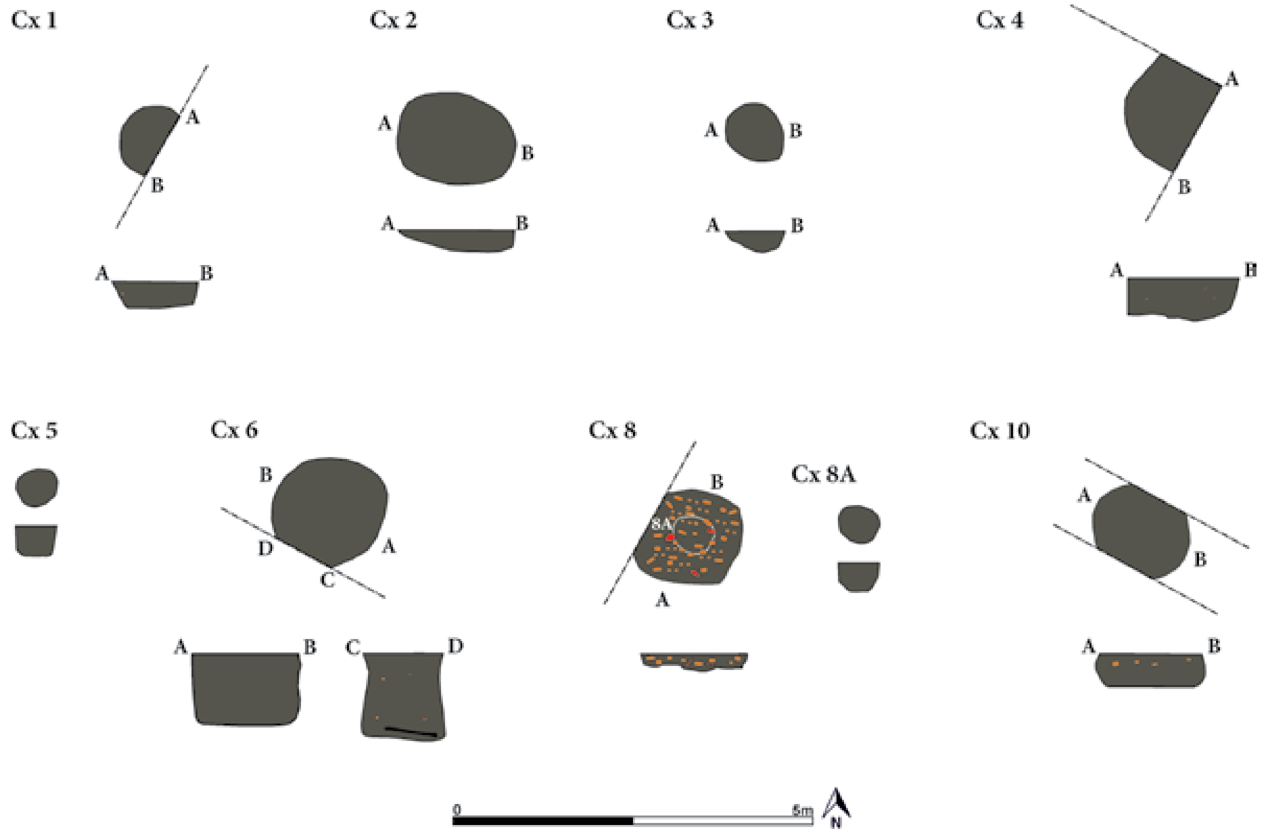

Fig.5. Ghiroda – Obiectiv 4 - Complexele arheologice cercetate. Desenul planurilor și al profilelor

Fig.6. Ghiroda - Obiectiv 4. Complex 6. Artefacte reprezentative

Fig. 7. Ghiroda - Obiectiv 4. Complex 7. Artefacte reprezentative

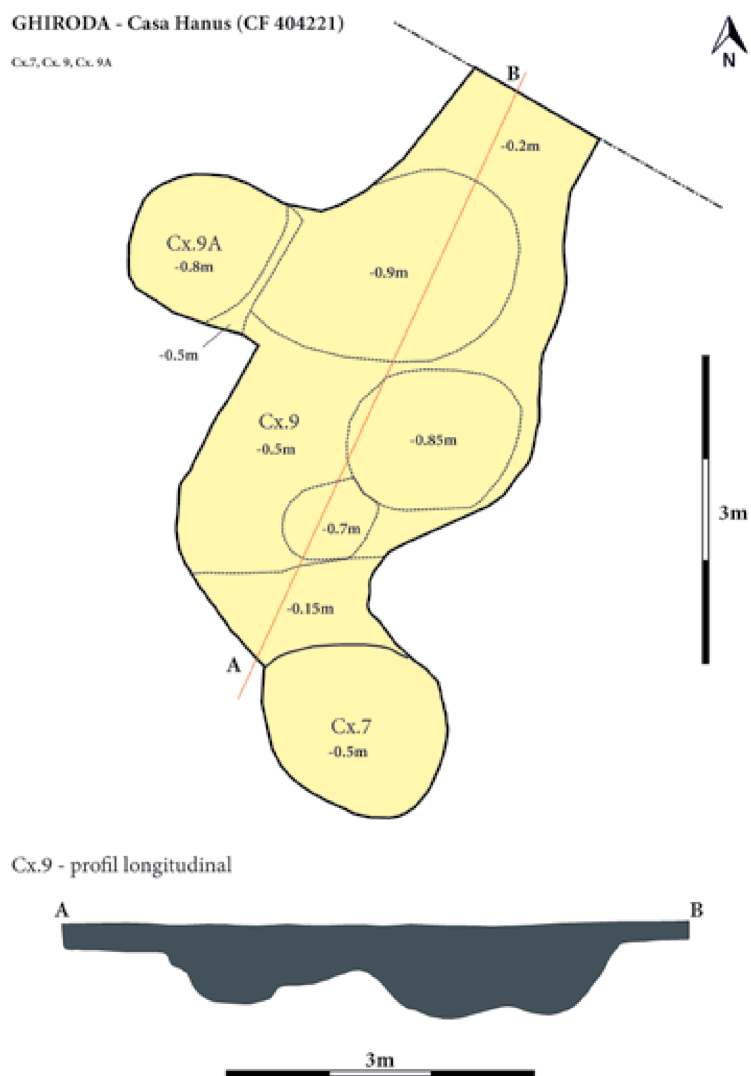

Fig. 8. Ghiroda - Obiectiv 4. Complexele 7 și 9. Desenul planurilor și al profilelor

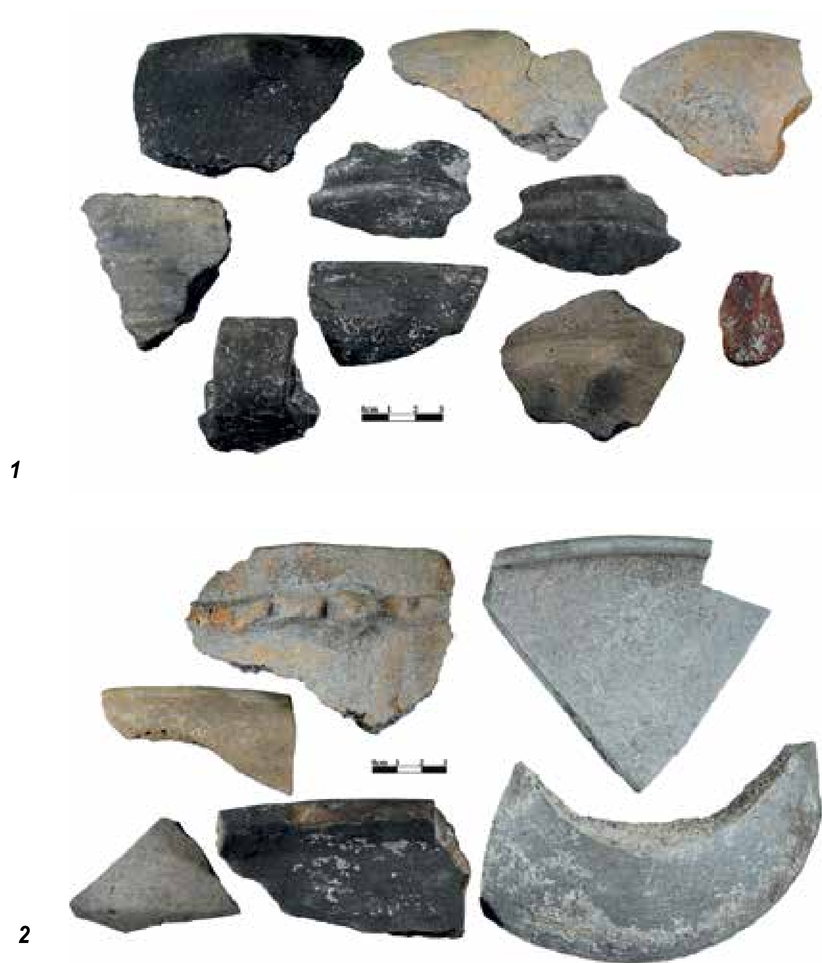

Fig. 9. Ghiroda - Obiectiv 4. Complex 9. Artefacte reprezentative 1 – prima epocă a fierului; 2. a doua epocă a fierului

Fig. 10. Ghiroda - Obiectiv 4. Complex 10. Artefacte reprezentative

Fig.11. Ghiroda - Obiectiv 4. Suprafețele 1 - 3. - Planul final al săpăturii (fotografie din dronă, mai 2024)

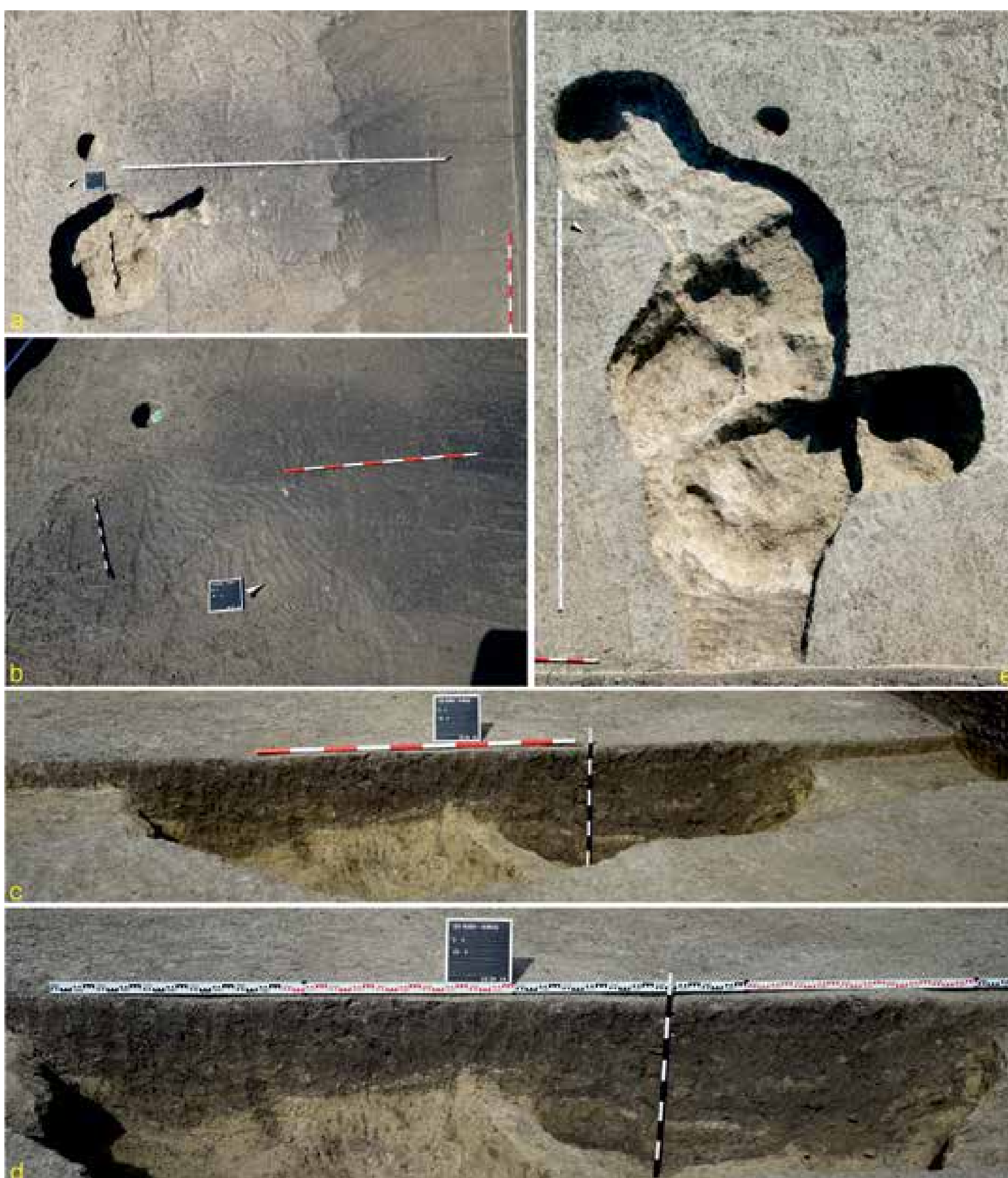

Fig.12. Ghiroda - Obiectiv 4. Complexul 9 - Fotografii de teren (a, b. planuri conturare; c.d. profile stratigrafice; e.plan final de săpare)

126. Ghiroda, jud. Timiș
Punct: Ghiroda - Obiectiv 5

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (epoca târzie a bronzului), 3 (epoca antică)
Cod RAN: 155298.07
Autorizație nr. 455/05.09.2024
Colectiv: Daniela Tănase – responsabil științific; Zsuzsanna Kopeczny, Bogdan Craiovan, Andrei Georgescu (MNB Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 9.09 – 11.12.2024

Între siturile arheologice care au fost cercetate în cadrul proiectului de modernizare a liniei feroviare Timișoara Est – Lugoj se numără și situl Ghiroda - Obiectiv 5, situat în partea de nord a comunei Ghiroda, suburbie a municipiului Timișoara în partea sa de est.

Situl arheologic Ghiroda - Obiectiv 5 a fost înregistrat în Repertoriul Arheologic Național în anul 2021. Acesta a fost semnalat inițial cu prilejul unei evaluări teoretice de teren efectuate în scopul întocmirii unui PUZ, când s-au găsit materiale arheologice din epoca bronzului și din epoca antică (sec. II-IV d. Hr.)[1].

Situl arheologic se află la vest de șoseaua care traversează calea ferată și merge spre Aeroportul „Traian Vuia", și în partea de nord a căii ferate Timișoara-Lugoj. La sud de calea ferată, situl a fost distrus de terasamentul acesteia. Astfel că a fost săpată suprafața S1, de formă poligonală, cu aria de 2600 mp, care a trebuit extinsă spre vest cu încă 403 mp.

Adâncimea complexurilor a fost măsurată de la nivelul de conturare. La acest nivel se mai adaugă cca. 0,50 m sau 0,80 m, în funcție de adâncimea la care s-a conturat complexul arheologic: în stratul de cultură pentru complexurile semi-adâncite și în pământul steril pentru cele adâncite.

Stratigrafia constă într-un strat vegetal între 0 - 0,45 m adâncime, apoi între -0,45/0,50 m - 0,80/0,85 m este stratul de cultură, de culoare cenușie-maronie, amestecat cu fragmente ceramice, oase de animale, pigment de chirpici, de cărbune, dedesubtul căruia până la -0,90 - 1 m, este un strat de pământ galben-maroniu, mai curat, sub care apare stratul de pământ steril, de culoare galbenă. Pământul este de regulă lutos, compact.

Cercetările arheologice preventive desfășurate în toamna anului 2024 au scos la lumină complexuri arheologice ale unei așezări de la sfârșitul epocii bronzului (sec. XII-XI î. Hr.) înspre limita de vest a sitului. Însă cea mai mare parte a sitului este o așezare din epoca antică (sec. III-IV d. Hr.). Pe o porțiune foarte îngustă cele două așezări se suprapun, în partea sa de vest fiind identificate câteva complexuri preistorice tăiate de cele antice.

La decaparea mecanică au fost conturate 188 de unități arheologice, dintre care doar 166 s-au dovedit a fi complexuri.

Din așezarea de la sfârșitul epocii bronzului au fost descoperite câteva gropi menajere (Fig. 1), într-una fiind aruncate fragmente ale plăcii de reverberație a unui cuptor de ars ceramică (Fig. 2), o groapă de depunere ritualică de vase, precum și locuințe de tip bordei. Materialul arheologic descoperit constă mai ales în vase de ceramică, întregi și fragmentare: cănițe cu toartă supraînălțată, unele cu protome, castroane, amfore, precum și în obiecte de bronz: ace de păr și de cusut, un pandantiv de bronz semilunar, un inel spiralat; de remarcat este și un tipar din piatră pentru turnat bijuterii, precum și o dăltiță de bronz folosită de asemenea la realizarea bijuteriilor. Unelte din silex, greutăți și fusaiole din lut sunt și ele parte a inventarului arheologic. Au fost descoperite și oase de animale.

Cea mai mare parte a complexurilor arheologice se datează în epoca antică, în secolul al IV-lea d.Hr., potrivit unei monede din bronz, descoperită într-o locuință (complexul nr. 25), de tip *Urbs Roma*, emisă în timpul împăratului Constantin cel Mare (306-337). Această așezare a fost locuită începând din secolul III d. Hr., datare care este dovedită de descoperirea unei fibule din argint în formă de „T", a unor fragmente de *terra sigillata*, precum și a unor forme ceramice de vase modelate la roată sau manual, de tip vas sac cu brâu alveolar.

Locuințele erau de formă semi-adâncită (Fig. 3) sau de tip bordei (Fig. 4-5) și puteau ajunge la dimensiuni remarcabile, circa 15 mp. În jurul acestora s-au găsit gropi de provizii și gropi menajere de regulă de formă circulară (Fig. 6). S-au găsit și două fântâni mari, situate în marginea de est a așezării, complexul nr. 3, și complexul nr. 97 (Fig. 7), în partea sa de sud, iar în partea de nord a suprafeței săpate s-a găsit un puț, de formă cilindrică, notat complexul nr. 31.

De remarcat este faptul că în partea de nord-vest a așezării s-au găsit cuptoare de afumat sau de uscat alimente (carne, legume, fructe), dispuse grupat. Aceste cuptoare aveau o gură de alimentare și în partea din spate o altă gură de evacuare a fumului printr-un canal, spre o groapă în care erau puse alimentele (Fig. 8-9). Două cuptoare (Cx 86 și Cx 117) s-au păstrat intacte, alte două (Cx 88 și Cx 67) au fost distruse, probabil încă din vechime, fiind identificate doar vetrele acestora și mici porțiuni din pereți.

La marginea de vest a așezării au fost descoperite două șanțuri, unul orientat E-V (Fig. 10) și altul orientat N-S, perpendicular pe primul șanț, la capătul său de vest. Posibil ca la un moment dat acestea să fi format o limită a așezării antice.

Materialul arheologic este compus mai ales din vase întregi și fragmentare din ceramică modelată la roata rapidă, de culoare cenușie, lustruită, precum și din ceramică modelată la roata rapidă sau la cea înceată, de culoare roșie și brun-cărămizie, dintr-o pastă zgrunțuroasă. Au fost găsite și fragmente ceramice de la vase modelate cu mâna, unele decorate cu un brâu alveolat.

Au mai fost descoperite piese din metal, între care moneda din bronz de la împăratul Constantin cel Mare, și o fibulă de forma literei „T" din argint, menționate mai sus, precum și diverse obiecte uzuale și unelte din fier și fusaiole din lut. În mai multe complexuri au fost descoperite râșnițe întregi sau fragmentare, ceea ce indică o intensă activitate

1 ROGOZEA *et alii* 2018, p. 275-276.

de măcinare a cerealelor. De asemenea, este consistent și materialul osteologic animalier.

Așezarea antică, databilă în secolele III-IV d.Hr., a aparținut unei comunități de agricultori și de păstori de origine amestecată, urmași ai populației locale de origine dacică și sarmați veniți dinspre Câmpia Panonică încă de la sfârșitul secolului II d.Hr.[2] Influența consistentă a civilizației romane asupra acestei comunități derivă din prezența artefactelor din metal de producție romană, precum și din tipologia ceramicii modelate la roată din pastă fină, de culoare cenușie sau din pastă zgrunțuroasă, de culoare brun-cărămizie.

Abstract

Among the archaeological sites that had to be investigated within the Timișoara East – Lugoj railway line modernization project is the Ghiroda site - Objective 5, located in the northern part of the Ghiroda commune, a suburb in the eastern part of Timișoara municipality. Rescue archaeological research carried out in the fall of 2024 brought to light archaeological features of a settlement from the Late Bronze Age (12th-11th centuries BC) towards the western limit of the site. However, most of the site is a settlement from the ancient era (3rd-4th centuries AD). On a very narrow part, the two settlements overlap, with several prehistoric features sectioned by the ancient ones.

Several refuse pits (Fig. 1) were discovered from the Late Bronze Age settlement, one of which contained fragments of the reverberator plate of a pottery kiln (Fig. 2), a pit for ritually depositing vessels, and sunken-floored dwellings.

Most of the archaeological features date back to the ancient era, to the 3th-4th century AD. The dwellings were slightly-sunken (Fig. 3) or sunken-floored type (Fig. 4-5) and could reach remarkable dimensions, about 15 sq m. Around them, storage pits and refuse pits, usually circular in shape (Fig. 6), were found. Two large wells were also found, located on the eastern edge of the settlement, complex no. 3, and complex no. 97 (Fig. 7), in its southern part.

It is worth noting that in the northwestern part of the settlement, ovens for smoking or drying food (meat, vegetables, fruits) were found, arranged in groups. These ovens had a feed opening and, at the back, another opening for exhausting the smoke through a channel, towards a pit where the food was placed (Fig. 8-9). At the western edge of the settlement, two ditches were discovered, one oriented E-W (Fig. 10) and the other oriented N-S, perpendicular to the first ditch, at its western end. It is possible that at some point these formed a boundary of the ancient settlement.

The ancient settlement, dating back to the 3rd-4th centuries AD, belonged to a community of farmers and shepherds of mixed origin, descendants of the local population of Dacian origin and Sarmatians who came from the Pannonian Plain since the end of the 2nd century AD. The consistent influence of Roman civilization on this community derives from the presence of Roman-produced metal artefacts, as well as from the typology of wheel-made pottery from fine paste, greyish in colour, or coarse paste, red and brick-brown in colour.

Bibliografie:

ROGOZEA *et alii* 2018 – Octavian-Cristian Rogozea, Petru Rogozea, Florentina Mărcuți, *Contribuții la repertoriul așezărilor atribuite epocii bronzului din vestul României (II)*, ArheoVest VI, 1, Szeged (2018), p. 263-312.

TĂNASE, MARE 2000 – Daniela Tănase, Mircea Mare, *Pătrunderea sarmaţilor în vestul Banatului în lumina unor noi descoperiri arheologice*, SCIVA 51, 3-4, 2000, p. 193-208.

Illustrations list:

Fig. 1. Surface S1, feature no. 159, refuse pit, Late Bronze Age, view from the northwest.

Fig. 2. Surface S1 – prolongation, feature no. 180, pit with fragments of a potter's kiln, late Bronze Age, view from the east.

Fig. 3. Surface S1, feature no. 25 (slightly-sunken building), 3rd-4th century AD, detail from the southwest.

Fig. 4. Surface S1, feature no. 33 (sunken-floored building), 3rd-4th century AD, detail from the north.

Fig. 5. Surface S1, feature no. 33 (sunken-floored building), 3rd-4th century AD, view from the east.

Fig. 6. Surface S1, feature no. 104 (refuse pit), 3rd-4th century AD, view from the southeast.

Fig. 7. Surface S1, feature no. 97 (well), 3rd-4th century AD, view from the southwest.

Fig. 8. Surface S1, feature no. 86 (food smoking oven), 3rd-4th century AD, view from the north.

Fig. 9. Surface S1, feature no. 117 (food smoking oven), 3rd-4th century AD, view from the northwest.

Fig. 10. Surface S1, feature no. 157 (ditch), 3rd-4th century AD, view from the west.

2 TĂNASE, MARE 2000, 203-207.

Fig. 1. Suprafața S1, complexul nr. 159, groapă menajeră, sfârșitul epocii bronzului, vedere dinspre nord-vest

Fig. 2. Suprafața S1 - prelungire, complexul nr. 180, groapa cu fragmente ale unui cuptor de olar, sfârșitul epocii bronzului, vedere dinspre est

Fig. 3. Suprafața S1, complexul nr. 25 (locuință puțin adâncită), sec. III-IV d. Hr., detaliu dinspre sud-vest

Fig. 4. Suprafața S1, complexul nr. 33 (bordei), sec. III-IV d. Hr., detaliu dinspre nord

Fig. 5. Suprafața S1, complexul nr. 33 (bordei), sec. III-IV d. Hr., vedere dinspre est

Fig. 6. Suprafața S1, complexul nr. 104 (groapă menajeră), sec. III-IV d. Hr., vedere dinspre sud-est

Fig. 7. Suprafața S1, complexul nr. 97 (fântână), sec. III-IV d. Hr., vedere dinspre sud-vest

Fig. 8. Suprafața S1, complexul nr. 86 (cuptor de afumat alimente), sec. III-IV d. Hr., vedere dinspre nord

Fig. 9. Suprafața S1, complexul nr. 117 (cuptor de afumat alimente), sec. III-IV d. Hr., vedere dinspre nord-vest

Fig. 10. Suprafața S1, complexul nr. 157 (șanț), sec. III-IV d. Hr., vedere dinspre vest.

127. Iași, jud. Iași
Punct: Spitalul Regional de Urgență

Tip de sit: 211 (necropolă plană)
Încadrare cronologică: 143 (Eneolitic târziu) 151 (Epoca bronzului timpuriu)
Autorizație nr. 531/18.10.2024
Colectiv: Diana-Măriuca Vornicu (IA Iaşi) – responsabil științific; Marian-Adrian Ilie, Elena-Cristina Cordoș, Bogdan Minea, Alexandru Berzovan (IA Iaşi)
Perioada desfășurării cercetării: oct. – noiem. 2024

Situl arheologic de la Iași - *Spitalul Regional de Urgență* a fost descoperit în timpul supravegherii arheologice a lucrărilor de construcție la Spitalul Regional de Urgență (august 2024). Situl este amplasat în Câmpia Moldovei, pe Dealul Șorogari, în zona în care terasa dealului începe să se transforme într-o pantă lină, cu expunere sud-vestică.

Cercetarea arheologică preventivă a afectat un perimetru de 3577 mp care a fost împărțit în trei secțiuni, diferite ca dimensiuni metrice (Pl. 1). În timpul săpăturilor arheologice preventive din sit a fost cercetat un număr de 31 de complexe arheologice aparținând culturii Horodiștea-Erbiceni și alte nouă complexe din perioada contemporană (al Doilea Război Mondial și perioada postbelică) (Pl. I).

Complexele arheologice de secol XX sunt sub forma unor șanțuri de racordare și gropi în care au fost găsite diverse fragmente de metal și alte resturi contemporane (Cx 13-17, Cx 26, Cx 36-37, Cx 40).

Complexele aparținând culturii Horodiștea-Erbiceni pot fi încadrate, în funcție de inventarul și utilitatea lor, în patru mari tipuri: gropi menajere, gropi cu depuneri ritualice, instalații de foc și morminte de înhumare care alcătuiesc o veritabilă necropolă. Acestora li se adaugă două complexe adâncite (Cx 29, 31), lipsite de materiale arheologice ce sunt dispuse printre mormintele necropolei.

Gropile menajere (Cx: 1-3, 5-12, 19, 22-23, 25, 27-28, 35, 39) se concentrează în partea de nord a sitului, în timp ce necropola și instalațiile de foc constituie limita de sud a acestuia. Gropile menajere cercetate au dimensiuni diverse, de la 1 m diametru la 2,20 x 2,30 m. De regulă, la conturare aveau formă cvasi/circulară, mai rar ovală. Adâncimea la care a fost surprins fundul acestor gropi este de asemenea variată, de la 30 cm la 90 cm, de la nivelul de conturare al acestora. În secțiune, gropile menajere aveau fie formă de sac, fie, erau, mai rar, tronconice. Inventarul acestor complexe este constituit din fragmente ceramice, oase de animale, unelte din piatră cioplită și alte obiecte de lut ars precum fusaiole. În unele dintre aceste gropi s-a observat depunerea unui strat de cenușă în timpul umplerii lor. Se remarcă prin dimensiunile excepționale (2,20 x 2,30 m) groapa denominată ca Cx 10. Inventarul arheologic al acestui complex a fost deosebit de bogat: ceramică, oase de animale (mandibule și alte părți ale scheletului), lame din piatră cioplită (inclusiv inserții de seceră), fusaiole. Pe fundul gropii se aflau câteva fragmente dintr-o râșniță de piatră. De asemenea, merită menționată și groapa menajeră Cx5, de mici dimensiuni (1,20 x 1,00 m diametru, tronconică în profil, cu adâncime de doar 40 cm) care a fost umplută cu resturile unei instalații de foc (o vatră).

Cele două gropi cu depuneri ritualice sunt dispuse răsfirat în suprafața sitului. Una dintre acestea (Cx 18) a fost identificată în apropierea perimetrului necropolei. În secțiunea avea formă de sac iar pe fundul acesteia se găsea depus un individ întreg imatur, o femelă din specia *Cervus elaphus*[1]. Cele câteva fragmente ceramice din umplutura sa sunt specifice culturii Horodiștea-Erbiceni. O altă groapă cu depunere ritualică (Cx4) era de formă cvasi-circulară în plan, cu diametrul de 1,40 x 1,20 m iar în secțiune are formă de sac (cu firide). Adâncimea sa finală, de la nivelul de conturare, este de 30 cm. În partea superioară, umplutura gropii era alcătuită din materiale ceramice fragmentare și osteologice. La adâncimea de 10 cm de la nivelul la care a fost conturată se distingea un strat destul de consistent de arsură *in-situ*, strat ce căpăcuia nivelul la care au fost depuse două cranii umane în firidele gropii (unul în nordul gropii și altul la est de acesta).

Complexele arheologice care pot fi interpretate ca urme ale unor instalații de foc sunt periferice sitului, fiind amplasate în partea de sud. Primul dintre acestea - Cx 33, reprezintă o vatră, de formă ovală, cu orientare NNE-VSV și dimensiunile de 1,22 x 0,70 m. Focul care a fost făcut pe această instalație a dus la înroșirea lutului galben pe o adâncime de 14 cm. În schimb cea de-a doua instalație de foc (Cx 34) era mai elaborată, pentru realizarea ei fiind săpată mai întâi o groapă de formă ovală, cu orientare NNE-SSV, lungă de 3,50 m, cu lățimi variind între 60 cm pe capătul de NNE și 90 cm pe centrul complexului. Adâncimea complexului varia de la 15 cm pe capătul de NNE, la 55 cm pe zona centrală și 20 cm pe capătul de SSE. Pereții gropii sunt puternic arși, mai ales în zona centrală, pe o grosime variind de la 5 la 10 cm. Stratigrafic, la secționare, s-au distins mai multe straturi de umplutură, de sus în jos, în zona centrală a complexului, după cum urmează: 1) 30-40 cm de umplutură constând din pământ de culoare gri-negru, 2) un strat de cenușă de cca 2 cm, 3) lutuială arsă, compactă, groasă de 6-7 cm și 4) lut ars la roșu - maxim 20 cm. În partea superioară a umpluturii a fost descoperită o monedă de secol IV e.n. Ceramica din umplutura gropii este din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca Bronzului.

Dintre complexele funerare patru sunt grupate la sud de zona cu complexe menajere, în timp ce alte două erau amplasate printre gropile menajere. Am distins existența a cinci tipuri de complexe funerare. Un prim tip este cel al gropilor umplute cu resturi umane reînhumate, fără inventar arheologic. Aceasta este cazul Cx 21, o groapă de mari dimensiuni (2,20 x 2,30 m), de formă cvasi – circulară în plan și în secțiune în formă de sac. Adâncimea maximă a gropii este de 40 cm de la nivelul de conturare. În groapă au fost depuse resturile osteologice provenind de la mai mulți indivizi umani. Resturile umane erau dispuse pe trei planuri orizontale care au fost demontate succesiv (Pl. II.A). Un al doilea tip de complex funerar este reprezentat înmormântările colective fără inventar funerar. Este cazul Cx 20, o groapă de formă circulară, cu diametrul de 1,60 m, la conturare, având în secțiune formă de sac (la adâncimea

1 Determinarea aparține cerc. șt. Daniel Malaxa (IA Iași), căruia îi mulțumim pe această cale.

maximă de 0,51 m dimensiunile sale ajungeau la 1,80 x 1,85 m). În această groapă au fost depuși cinci indivizi umani, dintre care patru în poziție chircită, în decubit lateral (unul în decubit lateral stâng și trei în decubit lateral drept). Osemintele celui de-al cincilea individ nu sunt în conexiune anatomică, fiind vorba probabil, de un caz de manipulare post-mortem. Trei indivizi aveau capul așezat în cotlonirile gropii, fără a avea o orientare standard a axului corpului în relație cu punctele cardinale.

Un al treilea tip de complex funerar (Cx 24 și Cx 32) îl reprezintă înmormântările colective sau duble în gropi cu firide create doar în zona de depunere mortuară a unor copii, lângă care se aflau și resturile umane ale unor indivizi maturi. În aceste gropi se remarcă depunerea unui strat de cenușă răspândit pe mare parte din complex și existența inventarului funerar: ceramică (inclusiv un fragment de vas de tip cădelniță) și scoici *Unio*, unelte de os, mărgele de piatră.

Un al patrulea tip de complex funerar este reprezentat de înhumările duble ale unor indivizi așezați în poziție șezând (Cx 30: Pl. II.B). Groapa în care au fost depuse cele două corpuri neînsuflețite este de formă cvasi-circulară, cu dimensiunile de 1,30 x 1,20 m la conturare, cu adâncimea maximă, în punctul central, de 85 cm. Groapa a fost cotlonită, la adâncimea de 20 cm de la nivelul de conturare, în partea de N și NNV cu 20 cm și cu 10 cm în partea de SSE. În groapă, în partea de N au fost depuși doi indivizi umani, în poziție șezând, cu picioarele depărtate. Unul dintre ei (M1) avea trunchiul și capul căzute în lateral. Cel de-al doilea individ (M2) avea capul sprijinit pe peretele cotlonit al gropii, mâinile se odihneau pe bazin, iar lângă el erau depuse un vas ceramic și o fusaiolă de lut.

Un al cincilea tip de complex funerar îl constituie înmormântările singulare, reprezentate de Cx 38. Înhumatul a fost depus pe fundul gropii, în decubit dorsal, pe mijlocul acesteia. Dimensiunile gropii mormântului: 1,50 x 1,60 m. Orientarea înhumat: E-V. Din scheletul uman lipsește cea mai mare parte a torso-ului, bazinul, un membru superior și unul inferior. În umplutura gropii au fost descoperite diverse fragmente ceramice, aparținând culturii Horodiștea-Erbiceni, fără a fi vorba de depuneri de inventar funerar pe același nivel cu înhumatul.

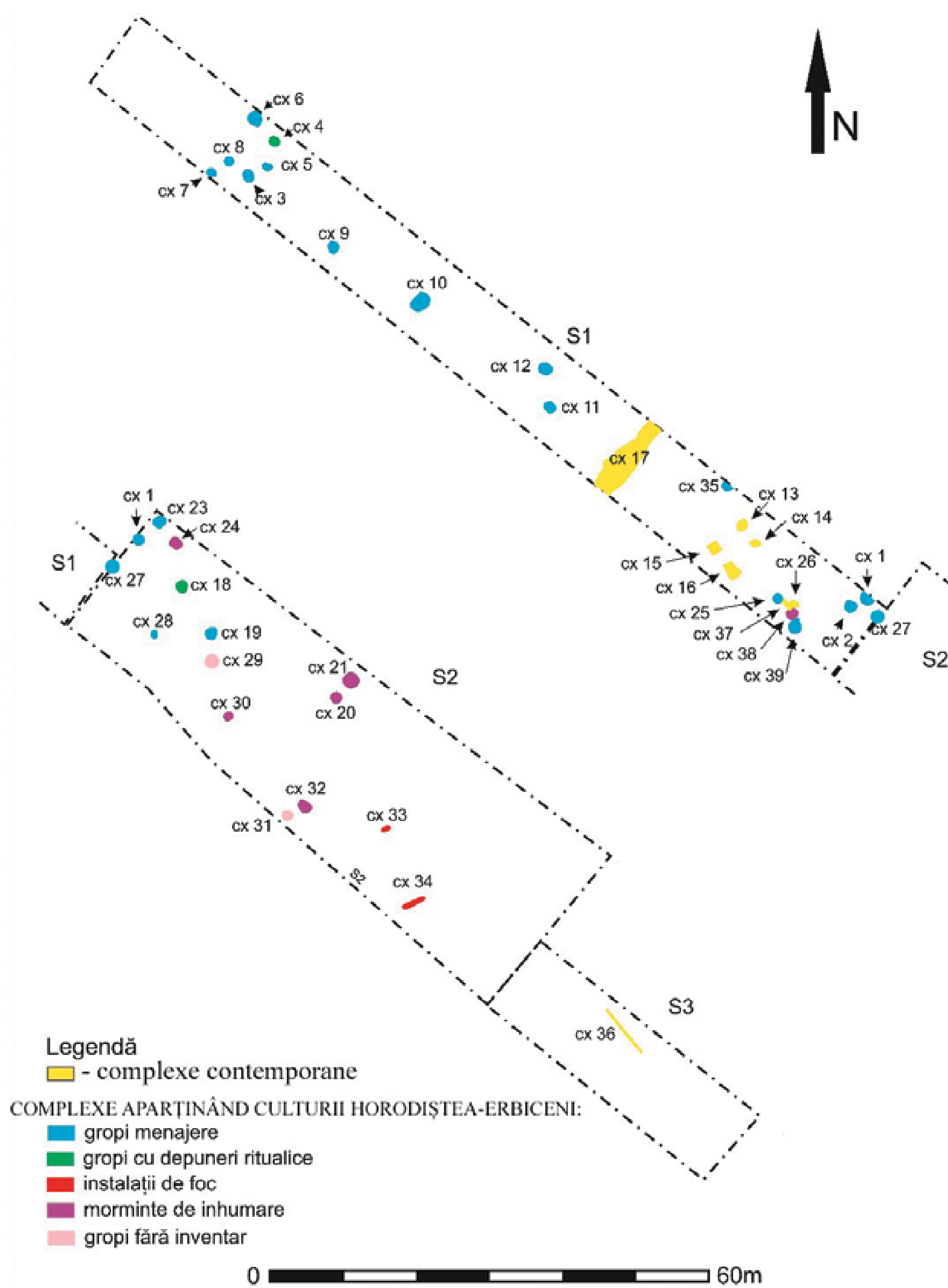
Abstract

The site at Iaşi – *Spitalul Regional de Urgență* is situated in the Moldavian Plain, on the Șorogari Hill. A surface of 3577 m^2 was excavated, revealing 40 archaeological features that belong to two main periods: the transition from Chalcolithic to Bronze Age (Horodiștea-Erbiceni culture) and 20th century. The nine contemporary features are represented by trenches and pits coming from the Second World War and postbelic period. The Horodiștea-Erbiceni archaeological features are of various types: funerary features, domestic pits, pits with ritual depositions and fire installations. Of various dimensions and depths, the domestic features were filled with ceramics, animal bones, ashes, flint tools, etc. They are grouped in the northern area of the researched perimeter. The six funerary complexes that were excavated are situated at the south of the area with domestic pits. Although not numerous, these features are of a complex variety of types. One pit was filled with re-buried remains, while in other pits bodies were laid on the lateral decubitus or on dorsal decubitus. The inventory of the funerary pits is poor in most of the cases. The pits with ritualistic deposition take the form of a pit containing two human skulls, and another with the deposition of an immature individual of *Cervus elaphus* species. The fire installations from the site are situated in the southern extremity of the area with Horodiștea-Erbiceni features.

Illustrations list:

Pl. I. Layout of the researched features on the excavation plan.

Pl. II. Photographs of the researched funerary features: A. Cx 21, B: Cx 30.

Pl. I. Dispunerea complexelor cercetate pe planul săpăturilor

A

B

Pl. II. Fotografii ale complexelor funerare cercetate: A. Cx 21, B: Cx 30

128. Isaccea, str. Drumul Plopilor, UAT Isaccea, jud. Tulcea

Punct: Isaccea - Drumul Plopilor

Tip de sit: 1 (locuire), 111 (aşezare deschisă), 114 (aşezare rurală)
Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)
Cod RAN: 159696.24
Autorizație nr: 133/22.03.2024
Colectiv: Aurel-Daniel Stănică - responsabil științific); Marian Mocanu, Răzvan Cernamoriți, Vlad Ciur, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea)
Beneficiar: Primăria orașului Isaccea.
Perioada desfășurării cercetării: 01-08.04.2024

În primăvara anului 2024, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" Tulcea a efectuat o cercetare arheologică preventivă pe teritoriul administrativ al orașului Isaccea. Cercetarea a fost realizată datorită implementării investiției „Modernizare drumuri publice în UAT Isaccea – etapa III". Unul din siturile arheologice afectate de acest proiect a fost așezarea romană situată la 2,65 km sud-vest față de fortificația romană și bizantină din punctul *Eski Kale* (Cetatea Noviodunum). Așezarea în cauză a fost identificată în anul 2011 cu prilejul unei supravegheri arheologice pentru un alt obiectiv investițional. Cu acea ocazie, în dreptul intrării în fostul complex de creștere a suinelor, a fost descoperită o groapă menajeră din care au fost recuperate artefacte din epoca romană. De asemenea, s-a constatat că la nivelul solului, în arătură - terenul situat la sud de str. Drumul Plopilor -, sunt prezente fragmente de material tegular și fragmente ceramice specifice epocii romane (sec. III-IV). Cercetările de teren din anul 2018, care au vizat identificarea și delimitarea siturilor arheologice din teritoriul noviodunens, au confirmat observațiile realizate anterior. În vederea realizării unui raport de diagnostic pentru investiția ce viza o modernizare a infrastructurii rutiere din orașul Isaccea, au fost efectuate o serie de sondaje intruzive, care au avut ca obiectiv și str. Drumul Plopilor. Cu acest prilej au fost înregistrate șase complexe arheologice, dintre care patru au fost atribuite perioadei romane. Materialul arheologic din cele patru gropi este reprezentat de 404 fragmente ceramice, din care 95 pot fi încadrate tipo-cronologic, restul fiind atipice. Din cele 95 de fragmente tipice, 22 aparțin unor recipiente de transport (amfore), principalele forme identificate fiind Šelov C-D și ulcioarele amforoidale bitronconice, cu o singură toartă. Alte 26 de fragmente ceramice aparțin unor farfurii sau castroane, unele decorate în tehnica barbotinei sau prin incizie cu rotița. Toate aparțin categoriei Pontic/Local Red Slip Ware, fiind de origine vest-pontică. Au mai fost identificate trei fragmente foarte mici de la căni globulare, de dimensiuni reduse, tot de origine locală. Din umplutura celor patru complexe au fost recuperate 18 fragmente ceramice, care aparțin unor recipiente întrebuințate la prepararea hranei. Mare parte dintre acestea aparțin unor oale cu pereții curbați, iar două fragmente provin de la capacele pentru oalele respective. Toate aceste fragmente ceramice prezintă urme de arsură secundară. Pe lângă vesela modelată la roată au mai fost identificate 14 fragmente de la vase de dimensiuni medii, modelate cu mâna. Pe unele fragmente se păstrează urme ale decorului (brâu în relief dispus deasupra diametrului maxim). Din CX 2, CX 3 și CX 4 au fost recuperate 11 fragmente ale unor opaițe, mare parte dintre acestea fiind foarte mici și imposibil de încadrat tipologic. La toate acestea se adaugă un fragment de proiectil sferic, din ceramică, recuperat din CX 4. Au mai fost descoperite o serie de țigle și cărămizi în stare extrem de fragmentară.

În primăvara anului 2024, pe suprafața afectată de proiectul sus menționat, au fost trasate două secțiuni, notate convențional S1 și S2. Acestea sunt orientate pe axa E – V, S1 având lungimea de 138 m, iar S2 30 m. Lățimea secțiunilor stratigrafice a fost de aproximativ 4 m, iar decaparea mecanizată s-a efectuat până la cota de -1 m.

În S 1, între carourile 36 și 39 au fost identificate și cercetate patru complexe arheologice, un șanț contemporan, umplut cu gunoi, care afectează unul dintre complexe și traseul unei conducte (azbociment). Având în vedere caracteristicile lor, complexele arheologice pot fi considerate gropi menajere.

CX 1. Groapă de formă aproximativ circulară, cu diametrul de 114 cm, situată lângă profilul nordic al suprafeței S 1. Din acest motiv a fost cercetată doar jumătate din această groapă. Umplutura gropii era formată din pământ cenușiu amestecat pe alocuri cu cenușă și pigmenți de pământ galben. Din umplutură au fost recuperate relativ puține fragmente ceramice și oase de animale (mamifere de talie medie și mare). Complexul arheologic a fost afectat de rădăcina unui copac. De asemenea, spre vest afectează o altă groapă, notată CX 2.

CX 2. Groapă de formă relativ circulară, cu diametrul de 115 cm. Apare în continuarea gropii CX 1, către vest. Umplutura gropii este similară (pământ cenușiu amestecat cu cenușă și pigmenți de lut). Au fost recuperate puține fragmente ceramice și oase de animale.

CX 3. Groapă de formă relativ circulară, situată imediat la sud față de CX 2, cu diametrul de 180 cm. În urma decapării a fost surprinsă partea inferioară a gropii (adâncime de -0,40 m). Umplutura gropii era formată din pământ negru, afânat, cu pigment de arsură și pământ galben. Complexul arheologic a fost deranjat de rădăcina unui copac și de galerii de rozătoare. Materialul arheologic recoltat este alcătuit din fragmente ceramice și oase de animale.

CX 4. Groapă de formă relativ circulară situată imediat la vest de CX 3. Este complexul arheologic cel mai bine conservat, cu toate că și acesta a fost afectat de rădăcina unui copac și de galerii de rozătoare. Diametrul gropii este de aproximativ 240 cm, iar adâncimea internă este 1,20 m. Umplutura gropii este constituită din pământ negru, afânat, cu inserție de pământ galben și pigment de arsură. De asemenea se observă urme de cenușă. Materialul arheologic recuperat constă în numeroase fragmente ceramice din toate categoriile tipologice, oase de animale, fragmentele a două brățări din bronz, piroane și țigle fragmentare. Limita sudică a acestui complex a fost distrusă de CX 5 (șanț contemporan umplut cu gunoi).

CX 5. Șanț contemporan umplut cu gunoi. În profilul sudic al

S1, între carourile 36 – 39 se observă foarte bine straturile succesive de umplere ale acestui șanț.

Materialul arheologic din cele patru complexe menajere este reprezentat de 404 fragmente ceramice, din care 95 pot fi încadrate tipo-cronologic, restul fiind atipice. Din cele 95 de fragmente tipice, 22 aparțin unor recipiente de transport (amfore), principalele forme identificate fiind Šelov C-D și ulcioarele amforoidale bitronconice, cu o singură toartă. Alte 26 de fragmente ceramice aparțin unor farfurii sau castroane, unele decorate în tehnica barbotinei sau prin incizie cu rotița. Toate aparțin categoriei Pontic/Local Red Slip Ware, fiind de origine vest-pontică. Au mai fost identificate trei fragmente foarte mici de la căni globulare, de dimensiuni reduse, tot de origine locală. Din umplutura celor patru complexe au fost recuperate 18 fragmente ceramice care aparțin unor recipiente întrebuințate la prepararea hranei. Mare parte dintre acestea aparțin unor oale cu pereții curbați, iar două fragmente provin de la capacele pentru oalele respective. Toate aceste fragmente ceramice prezintă urme de arsură secundară. Pe lângă vesela modelată la roată au mai fost identificate 14 fragmente de la vase de dimensiuni medii, modelate cu mâna. Pe unele fragmente se păstrează urme ale decorului (brâu în relief dispus deasupra diametrului maxim). Din CX 2, CX 3 și CX 4 au fost recuperate 11 fragmente ale unor opaițe, mare parte dintre acestea fiind foarte mici și imposibil de încadrat tipologic. La toate acestea se adaugă un fragment de proiectil sferic, din ceramică, recuperat din CX 4. Au mai fost descoperite o serie de țigle și cărămizi în stare extrem de fragmentară.

Materialul osteologic a fost recuperat în mare parte din CX 4 și urmează a fi analizat din punct de vedere arheozoologic.

Din umplutura CX 4 au fost recuperate două fragmente de brățară din bronz. În momentul de față, acestea sunt supuse procedurii de restaurare/conservare, astfel încât încadrarea tipo-cronologică va fi stabilită ulterior.

Cele patru complexe arheologice cercetare în punctul Drumul Plopilor confirmă existența în această zonă a unei locuiri cu caracter rural, situată la aproximativ 2,5 km sud de fortificația de la *Noviodunum*. Prezența celor patru gropi menajere indică existența în imediata apropiere a unei structuri de locuire de tip bordei. Acest tip de habitat este des întâlnit în spațiul nord-dobrogean pe parcursul perioadei romane timpurii. Din punct de vedere cronologic complexele arheologice pot fi datate pe parcursul secolelor II – III, însă datele coroborate cu alte descoperiri din zonă ne conduc către ideea că locuirea respectivă a existat și pe parcursul secolului al IV-lea.

Abstract

In the spring of 2024, the „Gavrilă Simion"` Eco-Museal Research Institute in Tulcea has undertaken a preventive archaeological excavation in the administrative territory of Isaccea. The archaeological site located 2.5 km south-west of the late Roman and Byzantine fortress was partially investigated. This Roman settlement was identified in 2011 in the aftermath of an archaeological survey triggered by another project implemented in that area.

All four archaeological deposits investigated in the Drumul Plopilor area represent evidence of a Roman habitation 2.5 Km south-west of *Noviodunum*. Judging by the archaeological discoveries, one can consider that in this area, a rural settlement existed in the 2nd and 3rd centuries. Most probably, all four domestic pits are related to a pit-house dwelling specific to the rural environment at that time. Considering other discoveries from the same area, there are sufficient arguments to extend the period of this rural settlement into the 4th century.

Illustrations list:

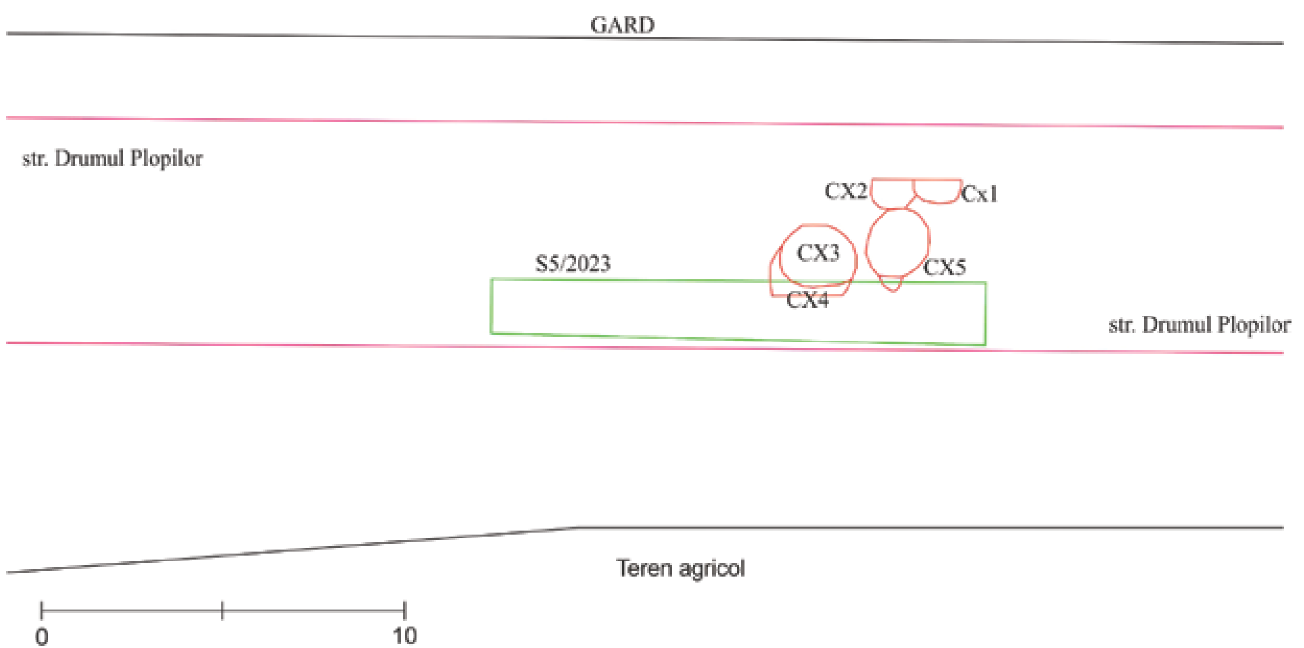
Pl. I. Localizare sit.

Pl. II. Localizare secțiune arheologică. Isaccea-Drumul Plopilor

Pl. III. Localizare secțiune arheologică. Isaccea-Drumul Plopilor. Plan săpătură și complexe arheologice

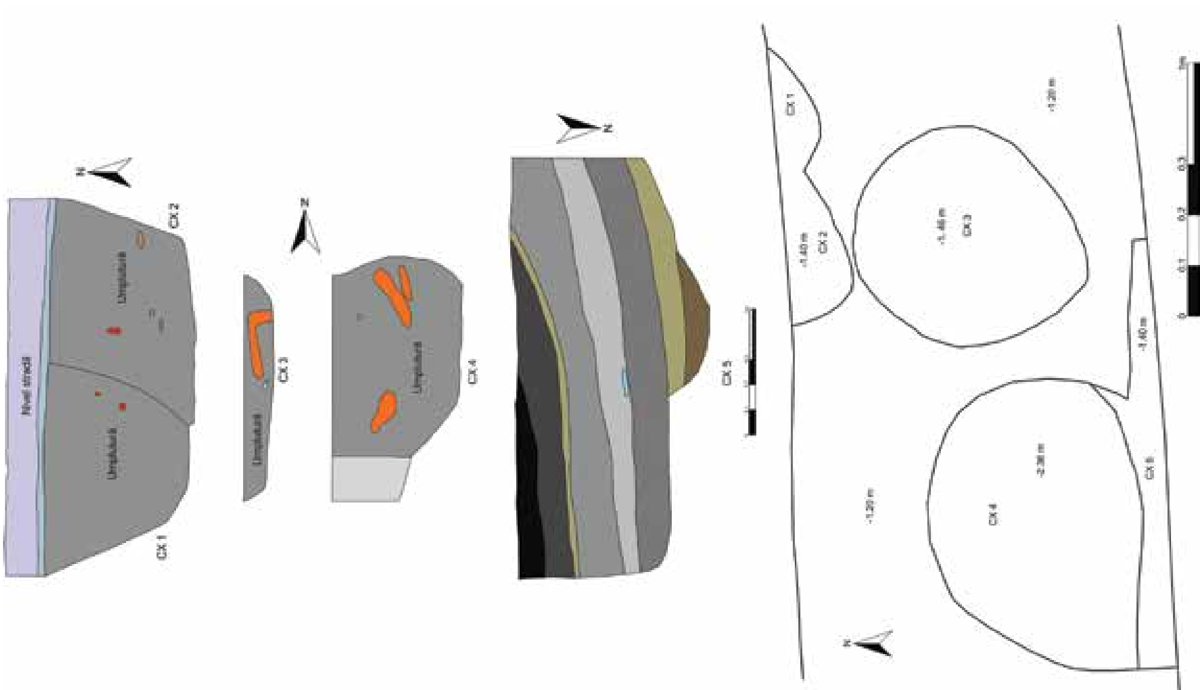
Pl. IV. S1 - carourile 36 - 39.

Pl. V. Detalii cu complexele arheologice (conturare și golire)

Pl. VI. Planul și profilele complexelor arheologice (detaliu)

Pl. VII. Material ceramic recuperat la decaparea S1 și din CX1

Pl. IX. Material ceramic din CX 4.

Pl. VIII. Material ceramic recuperat din CX2 și CX3.

129. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. Mărășești, nr. 10, lot 2-3

Tip sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică); 32 (epoca romană); 34 (romano-bizantină)
Cod RAN: 60491
Autorizație nr. 160/02.04.2024
Colectiv: Mihai Ionescu – responsabil; Nicolaie Alexandru, Robert Constantin (MA Mangalia)
Perioadele desfășurării cercetării: iulie – august 2016, aprilie 2024

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Muzeul de Arheologie Callatis din cadrul D.C.S. Mangalia și beneficiarul SC HOUSE4YOU SRL, s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. Mărăşeşti nr. 10, lot 2 şi 3 Pe amplasamentul respectiv se propune investiția construire imobil P+1E.

Zona în care este situat terenul este cunoscută ca făcând parte din cartierul callatian din zona de nord-est a cetății în epoca elenistică, romană şi romano-bizantină, fiind in toata această perioadă de aproape un mileniu, în interiorul incintei fortificate callatiene. De menționat că cercetarea s-a desfășurat în două etape, prima în anul 2016, iar cea de-a doua în anul 2024.

În cercetarea din anul 2016 au fost trasate 3 secțiuni de 2 x 10 m, cu martori de 2 m între ele, secțiuni orientate N-S. Cercetarea din anul 2016 a dus la descoperirea de structuri urbane – ziduri, pavaje, piese arhitectonice (Fig. 1).

Stratigrafia obținută în urma cercetării arheologice din anul 2016 este următoarea (Fig. 2):

S1, profilul de est:
0 - 0,50 m, vegetal si nivelări cu pământ galben.
-0,25 - 1,60 m, gropi moderne.
-0.75 - 0,80 m var.
-1,20 - 1,60 m,pământ brun cenuşos cu pigment de arsură, cărămidă şi piatră.
-1,60 - 1,80 m nivelare antică, pământ brun-gălbui.

S2, profilul de est:
0-0,40m, vegetal.
-0,40 - 1,20 m, nivel modern cu piatră, cărămidă **şi** gunoaie.
0 - 0,50 m, Vegetal **şi** nivelări cu pământ galben.
-0,25 - 1 ,60 m, groapă modernă
-0.75 - 0,80 m, var.
-1,20 - 1,70 m, tasare antică
-1,70 - 1,80 m, podea din loess galben.
-1,40 - 2,50 m, nivelări succesive, arsura și loess
-2,50 - 3,10 m, nivel elenistic brun gălbui cu fragmente ceramice.

S3, profilul de est:
0 - 0,40 m, vegetal
-0,40 - 1,30 m, nivel modern cu piatră, cărămidă şi gunoaie.
-1,30 - 2,55 m, niveluri romano bizantine și groapa modernă în carourile 3-4
-2,55 - 2,90 m, nivel elenistic, ceramică de masă, *kantharoi*, funduri de *lekythoi*, opaiț fragmentar, *gutus*.

Cu privire la materialele arheologice, acestea se compun din:
- fragmente litice: fragmente de fus de coloană, de capitel ionic din calcar refolosit, un bloc de marmura ce a făcut parte dintr-un edificiu, un troc şi fragment de mortarium.
- fragmente ceramice: ceramica romano-bizantină, opaiț fragmentar, capace de amfora, fragmente de amfore ornamentate cu striuri mărunte, *tegulae*, olane. Ceramica romana e reprezentată de câteva fragmente ceramice din care amintim fragmente de ulcior amforoidal, sec. I-II p.Chr. Ceramica elenistică descrisă deja mai sus este databila in sec IV-III a.Chr.
- sticlă fragmentară, fund de pahar, fragment de brățară din sticlă.
- două monede romano bizantine databile în sec. IV-V p.Chr. şi o monedă callatiană databilă în epoca elenistică.

Continuarea cercetării arheologice în anul 2024 a presupus în primul rând curăţarea vegetației, apoi desfiinţarea resturilor celor doi martori stratigrafici înregistraţi în anul 2016.

Cercetarea s-a desfăşurat exclusiv manual, pe parcursul a 18 zile lucrătoare, 3 – 22 aprilie 2024, pe carouri de 2 x 2 m, cf. planul de situație anexat, pe o suprafaţă de 260 mp (13 x 20 m), forţa de muncă fiind compusă din 15 muncitori zilieri angajaţi de beneficiar în fiecare zi sub supravegherea directă. Faza finală a cercetării a fost realizată de 4-6 muncitori zilieri. Au fost trasate, de asemenea, 2 secțiuni, S1, orientată est-vest și S2 orientată nord-sud pentru o clarificare a situației planimetrice si stratigrafice (Fig. 2).

În linii mari, până la adâncimea de ca -1,40 m pe întreaga suprafaţă cercetată nivelul roman târziu, de sec V-VI p.Chr. a fost distrus, cu mici excepții cf. martorul stratigrafic de vest, de intervenţii moderne, beciuri umplute, după dezafectare, cu gunoi, haznale şi alte intervenţii în care au fost descoperite resturi menajere din ultimele 3-4 decenii ale sec. XX.

1. În carourile A-H,1-4 fost descoperit edificiul $E_{1,}$ realizat din blochete de calcar legate cu mortar, format din mai multe încăperi. Una dintre aceste, de forma dreptunghiulară a fost, conform materialului arheologic descoperit în poziţie secundară, *praefurnium*-ul unei instalaţii de hipocaust cu gura de alimentare către sud est lată de 60 cm (tuburi de apeduct, amforă fragmentară transformată în tub de hipocaust, precum şi cărămizi de mai multe forme, circulare şi dreptunghiulare, care susțineau *suspensura* instalaţiei). Au fost descoperite câteva fragmente de *suspensura* realizate din două tipuri de mortar care au în compoziție nisip de mare, var cărbune şi cărămidă sfărâmata, mortar hidrofug, prezent, de altfel, în toate lucrările hidraulice de epocă romană.

Către vest, în carourile B_3 şi C3a fost evidențiată o absidă, care este posibil sa fi aparținut tot acestei instalații termale (*caldarium*?). Zidurile, păstrate până la adâncimi variabile -1,60 - 2,30 m, au fost afectate mai mult sau mai puțin de intervențiile moderne sus amintite, inclusiv de o groapă modernă de var care a distrus parțial zidul de nord vest al edificiului. În acest zid se păstrează o *spolia* din marmură, care poate fi datată în epoca romană timpurie,

ca şi blocul masiv de marmură, așezat vertical, în poziție secundară, în zona edificiului E_1. De asemenea, la baza zidului de nord al edificiului a fost evidențiat traseul unui zid anterior care a fost demantelat odată cu nivelările care au avut loc, așa cum au demonstrat-o multe alte cercetări arheologice anterioare, în epoca domniilor împăraților Diocletian - Constantin cel Mare. Avansăm ipoteza, bazată pe materialul numismatic, din care amintim: o monedă de la Maximianus, datată 297-298 p.Chr şi alta de la Constantin cel Mare, că acest edificiu a funcționat în epoca tetrarhiei, fiind ulterior desființat de eforturile constructive din timpul împăraților Anastasius (491-518) şi Iustinian (527-565 p.Chr).

2. Cel de-al doilea edificiu, E_2, aflat la nord-vest, este despărțit de primul de o stradelă al cărei nivel de calcare a fost identificat lângă zidul de sud-est al edificiului E_2 fiind formată din placi masive de calcar. Lăţimea stradelei este de aproape 4 m. Din păcate, edificiul a fost demantelat pe de o parte de intervențiile constructive din perioada Anastasius - Iustinian, şi pe de altă parte, mai ales, de intervențiile moderne sus amintite. În zona de nord a stradelei a fost evidențiată, pe un martor care are la baza nivelul de dărâmătură a edificiului termal E_1, o amenajare târzie din două spolia așezate vertical, la o distanţă de 40 cm una de alta. Una din piesele refolosite în aceasta amenajare are un orificiu circular, piesa care a făcut parte din pragul şi sistemul de închidere a unei intrări a edificiului E_2. La baza acestora a fost observat un strat de dărâmătură cu mortar, care marchează dezafectarea edificiului E_1.

Zidul de sud est al edificiului E_2 este format din blocuri de calcar fasonate, de dimensiuni medii, legate cu pământ, păstrându-se punctual doua asize din elevație. Intrarea în acest edificiu era se pare în partea sa dinspre est, în caroul F_9 Aceasta amenajare urbană este datată cu o monedă de la Constantin cel Mare de tip *Iovi Conservatori,* bătută la Heraclea Pontica.

3. La nord vest de edificiul E_2 a fost cercetată o parte din edificiul E_3, care este realizat rudimentar din blochete de calcar nefasonate legate cu pământ. Zidul acestuia dinspre vest se închide sub martorul de vest al suprafeței cercetate, iar zidul său de est a fost demantelat până la prima asiză a fundației de o intervenție ulterioara. Nivelul corespunzător edificiului C a fost datat cu o monedă de la Constantius II, de tip *Fel Temp Reparatio*, bătută la Constantinopol.

4. În zona de nord a suprafeței cercetate au mai fost descoperite elemente de pavaj, format din dale de calcar care a aparținut nivelului de locuire din sec. IV p.Chr.

5.1 Materialele arheologice, în general extrem de sărace, constau pentru epoca elenistică dintr-o toartă de amforă ştampilată de origine thasiană, datată înainte de anul 274 a.Chr., când este introdus în estampajul amforic thasian *sigma* lunar, un fragment de *kantharos*, o statuetă fragmentară de tip Tanagra şi o serie de toarte, funduri și panse amforice elenistice databile în linii mari în sec. IV-II a.Chr. Materialele au fost descoperite în nivelul elenistic din zona stradelei la -2,90 - 3,10 m.

5.2 Ceramica romană, extrem de rară și antrenată în poziție secundară în nivelul de sec. III-IV p.Chr, consta într-un gât de amforă de tip Shelov B databil în sec I-II p.Chr., fragmente de toarte și panse amforice, o toartă de urcior amforoidal și un fragment de bol din ceramică fină de culoare roşie-cărămizie.

5.3 Materialul arheologic romano-bizantin, inclusiv numismatic, constă în fragmente de toarte şi panse amforice de tip LR1 si mai rar LR2, şi 3 monede de bronz, după cum urmează:

a. AE, Maximianus, bust spre dreapta, monedă de tip *Genio Populi Romani*, bătută la Heracleea Pontica, 9,11 g, 28,05 x 28,71 mm. Revers la ora 12. Datare 297-298 p.Chr.

b. AE, Constantin cel Mare, *follis*, bust spre dreapta de tip *Iovi Conservatori*, 3,05 g, bătută la Heracleea Pontica, 3,05 g, 20,94 x 21,90 mm.

c. AE, Constantius II, 2,27 g, bust spre dreapta, 14,62 x 16,35 mm, tip *Fel Temp Reparatio*, bătută la Constantinopol.

În context secundar au mai fost descoperite două fundații de coloane, un capitel doric, un fus de coloana ionică, o coloană angajată şi un bloc de marmură, atent fasonat, probabil dintr-un edificiu monumental, demantelat si folosită ca spolia în epoca romano-bizantină.

Stratigrafia (Fig. 4)

1. 0 - 1,40 m m nivel de depunere modernă și contemporană cu fragmente ceramice otomane, gunoaie, plastic, sticlă *et caetera*, practic acest nivel a distrus în foarte mare parte depunerile arheologice romane târzii sec. V-VI p.Chr.

2. -1,40 - 1,80 m nivel loess sec. VI p.Chr. foarte rare fragmente de panse amforice de tip LR2 sec. V-VI p.Chr.

3. -1,80 - 2,60 m nivel brun-gălbui cu materiale ceramice romano bizantine sec IV LR1, nivelări succesive loess, *tegulae* şi olane fragmentare, nivel de incendiu.

4. -2,60 - 3,10 m, nivel din loess brun gălbui cu pigment de arsură şi material ceramic elenistic.

Concluzii

Cercetarea a fost efectuată pe o suprafață de 13 x 20 m – 260 mp și a surprins următoarele situații:

- Au fost descoperite zidurile a trei edificii, E_1,E_2 si E_3, edificiile E_1 si E_2 fiind la sud si respectiv la nord de o stradela de cca. 4 m lățime, orientată SV-NE. Toate tramele zidurilor, afectate mai mult sau mai puțin de intervenții antice si mai ales moderne, păstrează alinierea faţă de zidul de incintă de nord, aflat la mai puțin de 100 m de actuala cercetare arheologică.

- Pe o foarte mare parte din suprafață cercetarea s-a oprit pe nivelarea care a fost atribuită de noi începutului epocii romano-bizantine, fiind efectuate doua sondaje notate S1 si S2.

- Subliniem faptul că, în proximitatea zonei cercetate, ca urmare a unor alte cercetări arheologice cu caracter de salvare, au mai fost descoperite vestigii antice, databile din epoca elenistică, până în epoca romană şi mai ales romano-bizantină, sfârșitul sec. VI şi începutul sec. VII p.Chr.

Abstract

Archaeological research conducted on a plot of land located in the municipality of Mangalia, at 10 Mărăşeşti Street, lots 2 and 3. The proposed investment for this site

is the construction of a P+1E building. The area where the land is situated is known as part of the Callatian ancient city, located in the northeastern section of the ancient fortress during the Hellenistic, Roman, and Romano-Byzantine periods. Throughout nearly a millennium, this area remained within the fortified enclosure of Callatis. It is worth mentioning that the research was carried out in two stages: the first in 2016 and the second in 2024.

The research was conducted over an area of 13 x 20 m (260 square meters) and revealed the following findings:

- The walls of three buildings, E1, E2, and E3, were discovered, with buildings E1 and E2 located to the south and north, respectively, of a narrow street approximately 4 meters wide, oriented southwest-northeast. All the wall sections, which have been more or less affected by ancient and especially modern interventions, maintain their alignment with the northern enclosure wall, located less than 100 meters from the current archaeological research site.
- Over a large part of the area, the research was halted at the leveling layer, which we have attributed to the beginning of the Romano-Byzantine period. Two test trenches, labeled S1 and S2, were conducted.
- We emphasize that, in the vicinity of the investigated area, as a result of other rescue archaeological excavations, ancient remains have also been discovered, dating from the Hellenistic period to the Roman and especially the Romano-Byzantine period, spanning the late 6th and early 7th centuries AD.

Illustrations list:

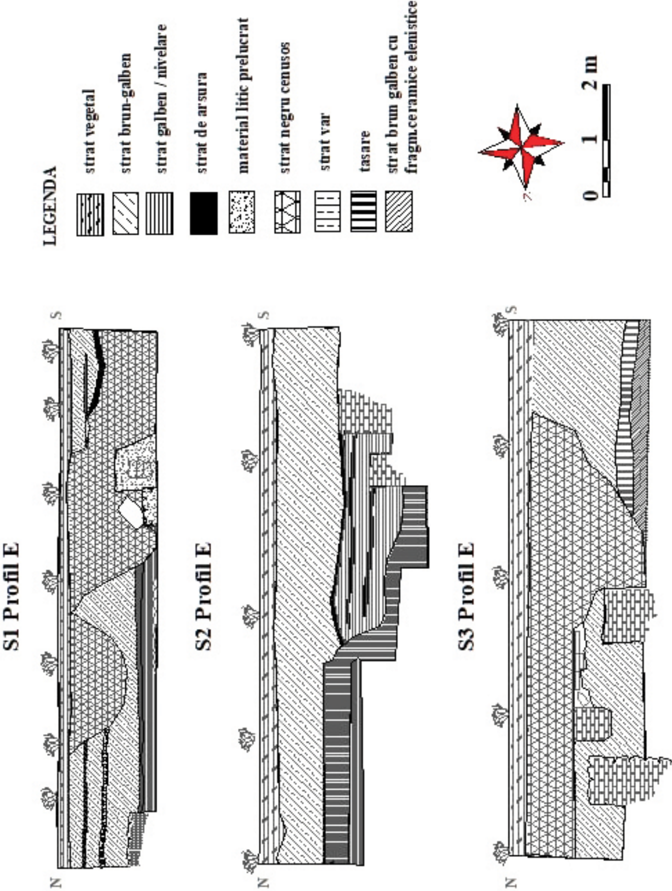

Fig. 2. Stratigrafie secțiuni cercetate în anul 2016

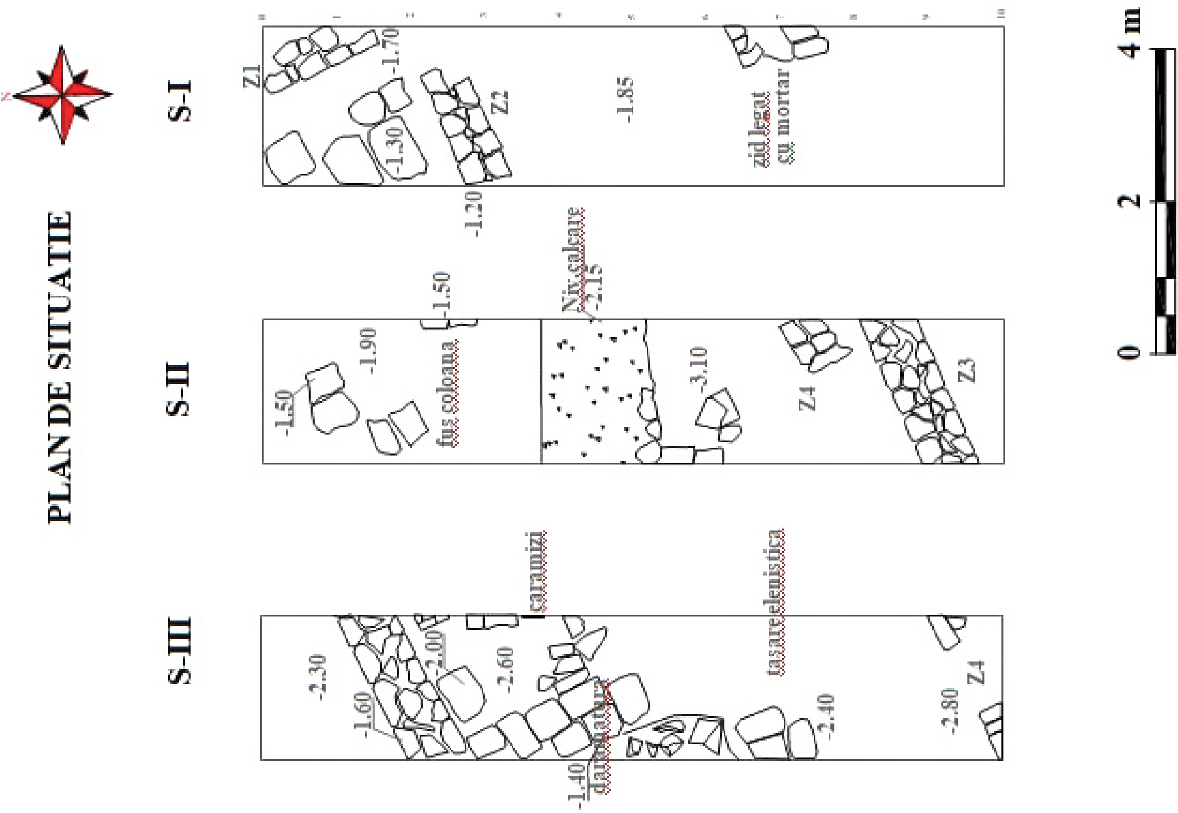

Fig. 1. Plan cerctare anul 2016

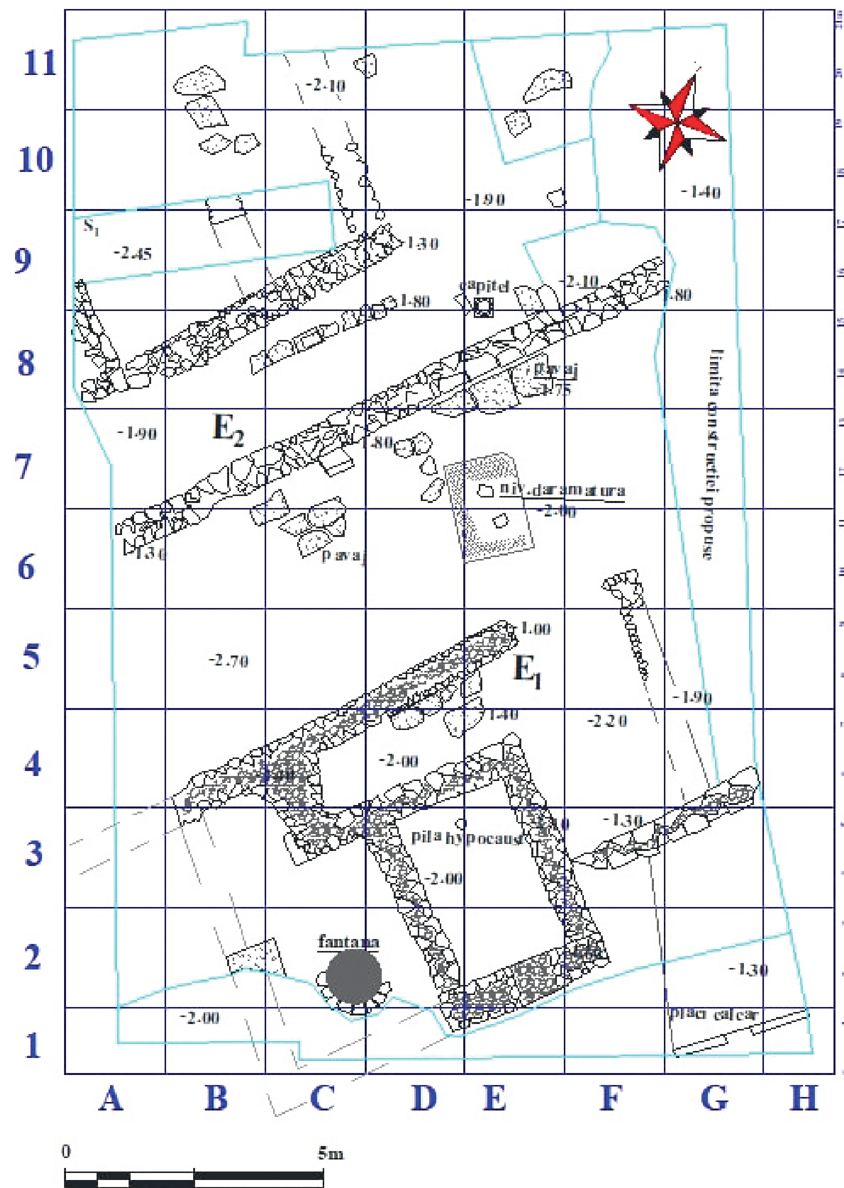

Fig. 3. Plan cercetare 2024

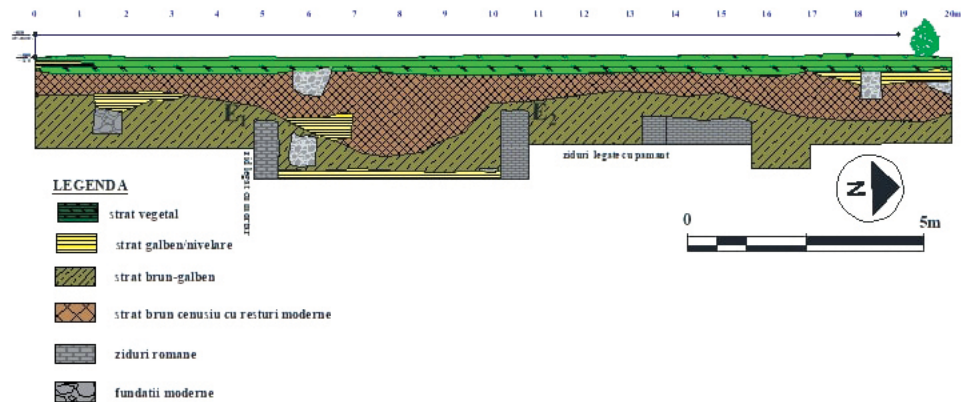

Fig. 4. Profil stratigrafic vest, cercetare anul 2024

Fig. 5. Suprafața cercetată, foto dronă

Fig. 7. Foto detalii cercetare arheologică

Fig. 6. Foto detalii cercetare arheologică

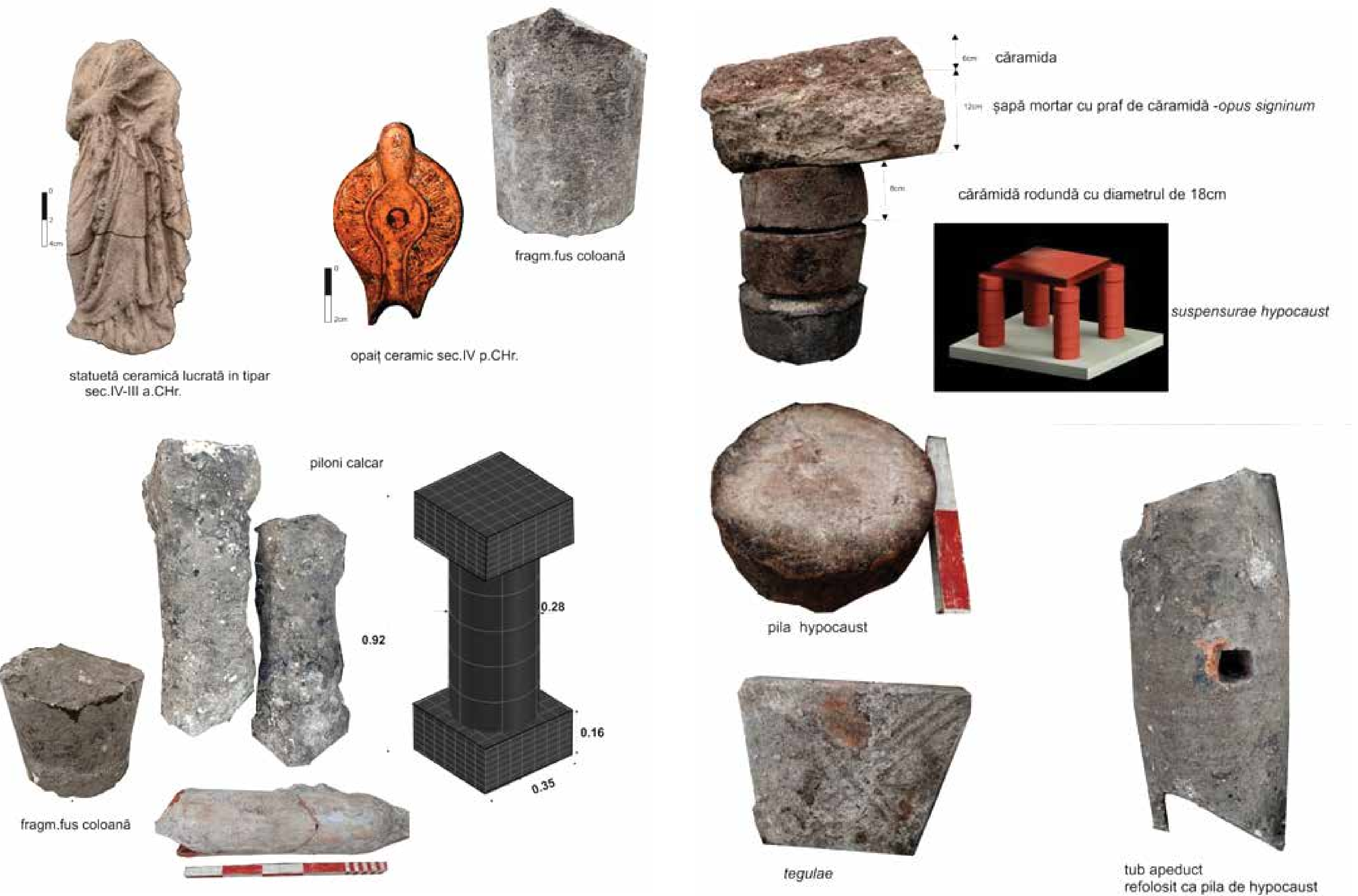

Fig. 8. Materiale arheologice, obiecte, fragmente arhitectonice și materiale de construcție

Fig. 9. Materiale arheologice, materiale de construcție

fragment arhitravă ionică

capitel doric

fragmente relief marmură

jgheab calcar fragm.

grindă (lintou?) marmură

Fig. 10. Materiale arheologice, relief și fragmente arhitectonice

1.Maximianus datare 297-298 p. Chr.

2. Constantin cel Mare

3. Constantius II

Fig. 11. Material numismatic

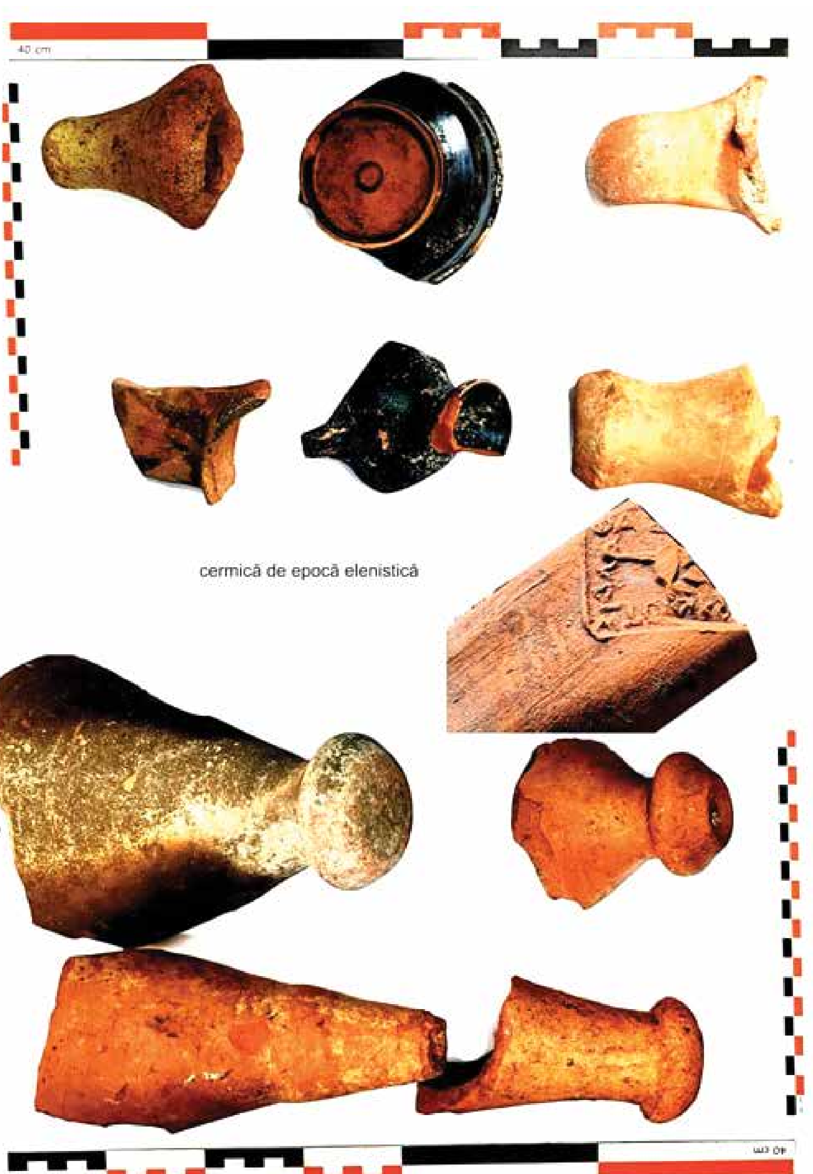

Fig. 12. Materiale arheologice, ceramică epoca elenistică

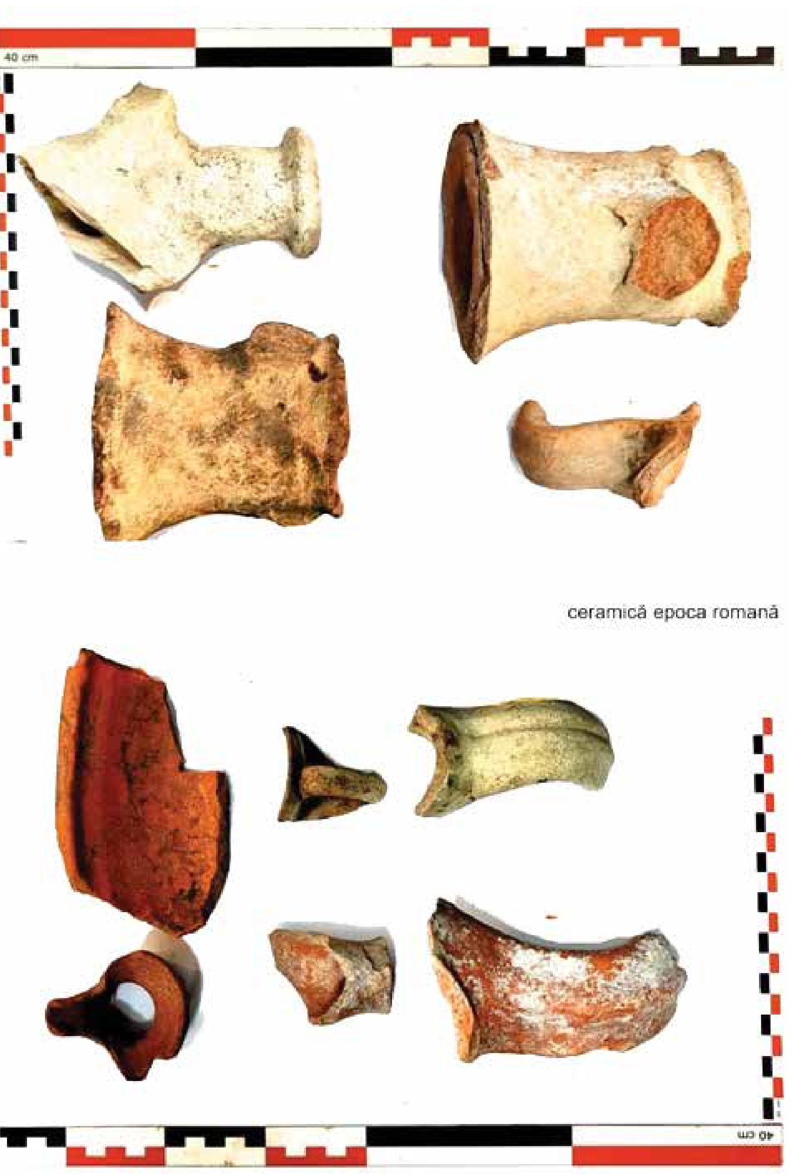

Fig. 13. Materiale arheologice, ceramică epoca elenistică

Fig. 14. Materiale arheologice, ceramică epocile otomană și modernă

130. Mediaș jud. Sibiu
Punct: str. Petru Rareș

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie); 5 (epoca modernă)
Autorizație nr. 65/27.02.2024
Colectiv: Raluca-Maria Teodorescu – responsabil de șantier; Vasile Palaghie, Florentin Perianu, Claudia Urduzia (MN Brukenthal), Zeno Karl Pinter (ICSU Sibiu, ULB Sibiu), Viorel Ștefu (MM Mediaș);
Perioada desfășurării cercetării: 28.02-08.03.2024

Începând din noiembrie 2022, ca urmare a contractului încheiat cu Geiger Transilvania, având ca beneficiar Compania Apa Târnavei Mari, Muzeul Național Brukenthal, asigură supravegherea arheologică pentru lucrările de reabilitare și extindere a rețelei de apă și canalizare în municipiul Mediaș. În cadrul acestor lucrări, care se află încă în derulare, în luna februarie a anului 2024, a fost identificat, aproape de intersecția străzilor Petru Rareș și Johannes Honterus (Harta 1), un zid care traversa longitudinal șanțul rețelei de apă, cu lățimea de 60 cm (Pl. I).

Istoricul cercetărilor

Strada Petru Rareș este o stradă de legătură între străzile Honterus și Mihai Viteazul situată în exteriorul fortificațiilor Castelului, în partea de nord[1]. Aceasta se află în ansamblul urban *Centrul istoric al municipiului Mediaș*, monument istoric de categorie A (cod LMI SB-II-a-A-12418), într-un perimetru în care au fost făcute descoperiri arheologice datând din mai multe perioade istorice[2].

Istoriografia de specialitate menționează interdicția amplasării de clădiri pe latura nordică, acolo unde se aflau zidurile nucleului inițial fortificat, *Castelul*, până în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (incinta fortificată fiind finalizată în jurul anul 1534)[3]. Totuși, strada apare marcată pe primul plan al oraşului, cel elaborat de Giovanni Visconti în 1699 (ulterior pe cel din 1705), în zona indicată cu litera Q – grajduri şi curţi cu grădini. Prin comparaţie, între acestea și planului lui Johann Konrad von Weiss din 1736, se constată că în perioada dintre cele două momente, în spaţiul dintre Casa Schuler şi terenul delimitat pe latura nordică a castelului, de către strada Petru Rareş, se construiesc case care se alipesc de exteriorul zidului cetăţii[4] (Planul 2).

Metodologia de cercetare

Cercetarea arheologică preventivă a constat în decaparea mecanizată, cu excavator cu cupă de taluz, a stratului asfaltic și conturarea zonei de interes arheologic. S-a cercetat zidul profilat astfel:

a. În exteriorul construcției identificate, s-au efectuat 2 sondaje, denumite S 1 și S 5 (Pl. I., Foto. 1), cu scopul identificării adâncimii de fondare a construcției și a relației dintre ziduri.

b. În interiorul construcției au fost trasate 3 sondaje, denumite S 2, S 3 și S 4 (Pl. I, Fig. 1), cu scopul de a surprinde eventualele amenajări și ziduri interioare, evoluția nivelului de călcare și materiale arheologice în vederea datării (Pl. V). În toate cele 3 sondaje a fost surprins un pavaj realizat din cărămidă, probabil, la o dată recentă, aceasta fiind ultima etapă de intervenții asupra clădirii. În sondajul 2, în zona deja afectată de o conductă care a spart zidul (Pl. I, Fig. 1), a fost excavată o suprafață minimă a pavajului, în scopul identificării unor alte potențiale niveluri de călcare și pentru a se determina relația stratigrafică dintre pintenii de zidărie și pavaj. De altfel, zidul este afectat de încă 2 conducte (una din ele surprinsă pe toată lungimea ei în S 3 și o a doua în imediata vecinătate a S 3) și de un alt mănunchi de tuburi de protecție (pentru cablurile electrice ce traversează strada), surprins lângă S 5.

Descrierea rezultatelor cercetării arheologice

a. Zidul/fundația de incintă

În urma cercetării arheologice din municipiul Mediaș, str. Petru Rareș, au fost descoperite ziduri/fundații ale unei pivnițe, de la un front de case mult ieșit în stradă față de limita actuală (Fig. 1). Întreaga structură stă pe o fundație scurtă, cu pietre și rare cărămizi înecate în mortar. Pe această fundație s-au sprijinit inițial picioarele unor arcade scurte și late din cărămidă cu mortar, care au fost tencuite pe interior și exterior. În sondajul efectuat la fundația celui de-al doilea stâlp (numărând dinspre str. Honterus), numerotat drept S 1, s-a putut observa că partea inferioară este de asemenea înecată, apoi este clădită din cărămidă cu mortar. Între aceste arcade s-a construit un zid ulterior, poate chiar la momente diferite (datorită tehnicii diferite de umplere). De exemplu, între primul și al doilea picior s-a zidit/umplut relativ neglijent din cărămidă cu mortar, un zid cu grosimea a doua lățimi de cărămidă (30 cm), care a fost tencuit doar pe interior, la un moment dat. Acest zid îngust este evident adosat piciorului arcadei (unde s-au făcut sondajele S 1 și S 5, cele din exteriorul construcției).

Fundația înecată pe care stau piciorul arcadei și zidul de umplutură dintre primul și al doilea picior, prezintă un decroș de 12-17 cm lățime față de zidul de umplutură. Față de acesta, piciorul stâlpului, evident mult mai gros, iese cu 33 cm spre exterior. Fundația înecată de jos are 32-46 cm grosime. De la aceasta în sus se păstrează 117 cm din piciorul arcadei dar și din zidul de umplutură. Între cel de-al doilea și al treilea picior, zidul de umplutură, de data aceasta mai lat (56-66 cm), este chiar mai neglijent construit, din cărămidă legată cu lut gălbui-nisipos. În partea de jos apar și pietre de râu de mari dimensiuni, între cărămizi. Piciorul 2 de arcadă are o lățime, surprinsă în sondajul S 1, de 80 cm și o grosime a zidului de 50 cm. Piciorul 3, tot din cărămizi cu mortar, are 55 cm grosime.

Pe interiorul pivniței, toate aceste ziduri sunt aliniate, fiind tencuite, la un moment dat, pentru ca ulterior, tot pe acest interior, să fie adosați 3 pinteni de zidărie, elemente care nu se raportează la picioarele arcadelor. Și acești pinteni de zidărie au fost tencuiți. Aceștia au fost dispuși inegal unii față de ceilalți (începând dinspre str. Honterus, la

1 AVRAM 2006, p. 165.
2 LUCA, PINTER, GEORGESCU 2003, p. 127-136; ȘTEFU 2009, p. 144-146; CHIRIAC 2022, p. 12. BEȘLIU-MUNTEANU, 2007, p. 56; MUNTEANU 2018, 41, NÄGLER 1992, p. 116,118.
3 GRECEANU 1968, p. 21; AVRAM, 2006, p. 13; IONESCU 1965, p. 203-204.
4 GRECEANU 1968, p. 8.

distanță de 180, 190 și respectiv 172 cm între primul zid și primul pinten de zidărie, respectiv între pinteni). Pintenii de zidărie sunt dreptunghiulari, cu secțiune de 38-40 x 65 cm. Aceștia coboară 25 cm sub nivelul de pavaj, în stratul de steril arheologic, constituit din nisip galben, specific pentru întreaga zonă în care a fost efectuată asistența arheologică.

Într-o etapă ulterioară, cu siguranță în ultima intervenție asupra construcției, interiorul a fost pavat cu un strat de cărămizi care are o pantă destul de accentuată (în S 3 a fost surprinsă la adâncimea de 1,40 m iar în S 2 la 1,60 m față de asfalt).

b. Elemente de inventar

Materialul arheologic rezultat în urma cercetării constă în recipiente din sticlă, întregi și fragmentare, câteva fragmente ceramice databile în perioada secolelor XVIII-XX și materiale metalice corodate (Pl. 1). Datorită faptului că această construcție a fost dărâmată printr-un proces coordonat și conștient de lărgire a carosabilului străzii, este explicabilă cantitatea foarte mică de materiale arheologice, spațiul fiind pregătit pentru demolare astfel că uneltele, ustensilele sau alte produse au fost strămutate anterior acestui moment.

Concluzii

Un rol esențial în datarea momentelor de folosire a construcției cercetate îl are, în situația de față, studierea documentației de arhivă, inclusiv a celei cadastrale a municipiului Mediaș. Astfel, pe str. Petru Rareș, prima documentare a zonei care a fost cercetată este marcată pe planul lui Giovanni Visconti, datat 1699, unde, aproape de intersecția cu str. Honterus, este conturat un front stradal înaintat. Ulterior, în propunerea de construire a sistemului bastionar, făcută de același autor și datată 1705, în zonă este propus a fi realizat un bastion totodată menținându-se frontul de case avansat din zona cercetată (Pl. II).

Pe de altă parte, studiind Harta Primei Cartări Iosefine (1769-1773), zona profilată spre exterior pe trama stradală nu este menționată, însă este clar reliefată pe cea de-a doua Cartare Iosefină (1853-1858; 1869-1870) (Pl. III). Dată fiind corelarea dintre planul lui Giovanni Visconti din 1699 și ce a de-a Doua Cartare Iosefină, considerăm că cercetarea arheologică preventivă confirmă existența unei trame stradale avansate datate cel mai devreme în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și cel mai târziu la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Prin consultarea planurilor și arhivelor deținute de Muzeul Municipal Mediaș coroborat cu tehnica de construcție a zidului și materialele arheologice recuperate din umplutura acestuia, considerăm că, cel mai probabil, construcția a fost dărâmată în scopul lărgirii tramei stradale, la începutul secolului XX, foarte probabil în intervalul dintre anii 1911 (când conform planurilor din arhive, frontul de case este încă avansat) și 1913 (când pe planurile din arhive frontul de case este retras) (Pl. IV).

Abstract

During the archaeological surveillance works carried out by the team of archaeologists of the Brukenthal National Museum, a construction that crossed longitudinally the ditch of the sewerage and water supply works of the Municipality of Mediaș was identified at the end of Petru Rareș Street, near the intersection with Johannes Honterus Street. Following the archaeological research, walls/foundations of a cellar from a alignment of houses far out into the street compared to the current boundary were discovered. Given the correlation between Giovanni Visconti's plan of 1699 and that of the Second Josephine Map, we consider that the preventive archaeological research confirms the existence of an advanced street plot dated at the earliest in the second half of the 16th century and at the latest at the end of the 17th century. By consulting the plans and archives owned by the Mediaș Municipal Museum (Plan 4) in conjunction with the construction technique of the wall and the archaeological materials recovered from its filling, we believe that, most likely, the construction was demolished in order to widen the street frame, at the beginning of the 20th century, very probably in the interval between 1911 (when according to the plans in the archives, the front of the houses is still advanced) and 1913 (when on the plans from the archives the front of the houses is withdrawn).

Bibliografie:

AVRAM 2006 – Avram, A., *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Mediaș. Centrul istoric*, Editura Altip, Sibiu.

BEȘLIU-MUNTEANU 2007 – Beșliu-Munteanu, P., *Raport de asistență arheologică la săpăturile de calibrare electrică din Mediaș în anul 2005*, în: *Comunicări* Științifice, VI, 55-57.

CHIRIAC 2022 – Chiriac, M., *Teritoriul orașului Mediaș din preistorie până în epoca romană, prin prisma descoperirilor arheologice*, în: *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație* X, Lucrările celei de-a XXVI-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 7-20.

GRECEANU 1968 – Greceanu, E., *Monumente medievale din Mediaş* Editura Meridiane, București.

IONESCU 1965 – Ionescu, G.. *Istoria arhitecturii în România*. Vol. II: *De la sfîrşitul veacului al XVI-lea pînă la începutul celui de al cincilea deceniu al veacului al XX-lea.* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965, p. 203-204.

LUCA, PINTER, GEORGESCU 2003 – Luca, S., A., Pinter, Z., K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Editura Economică, Sibiu.

MUNTEANU 2018 – Munteanu, Cl., *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Editura Armanis, Sibiu.

NÄGLER 1992 – Nägler, Thomas. *Aşezarea saşilor în Transilvania*. Bucureşti, editura Kriterion, 1992.

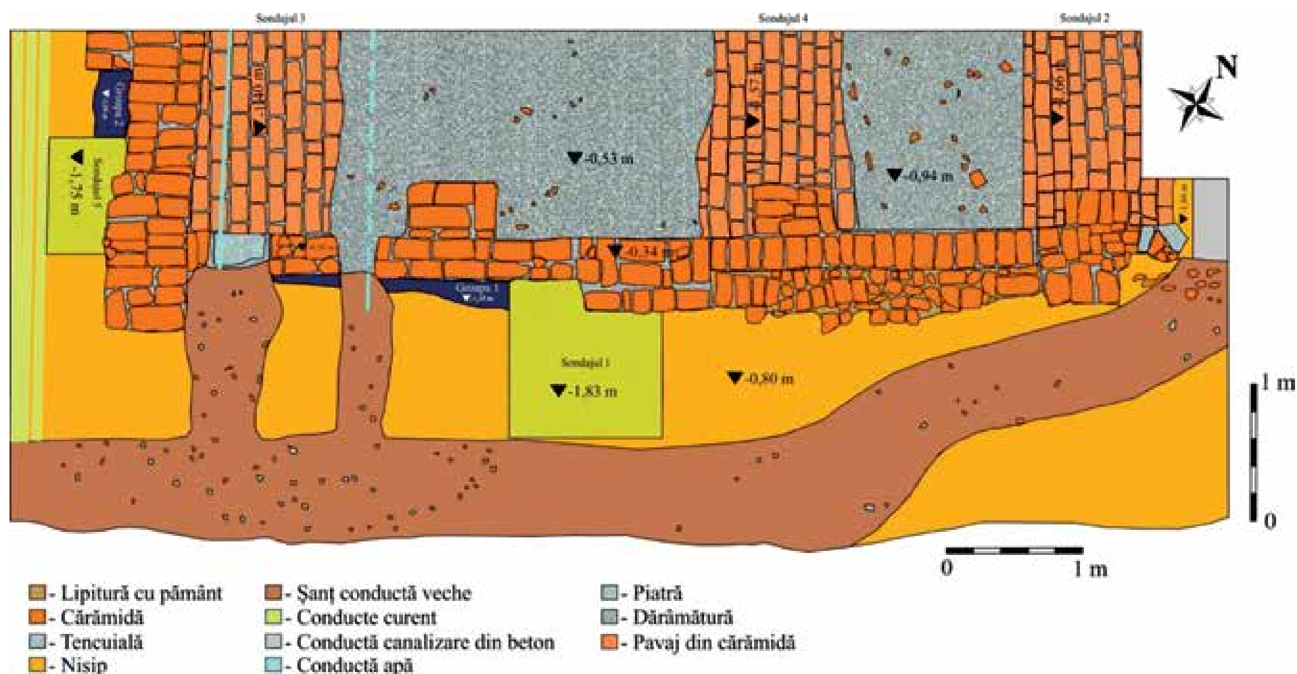
ȘTEFU 2009 – Ștefu, V., *Câteva considerații asupra punctelor de interes arheologic în zona vechii cetăți medieval a Mediașului (Jud. Sibiu),* în: *Terra Sebus*, I, 141-152.

Illustrations list:

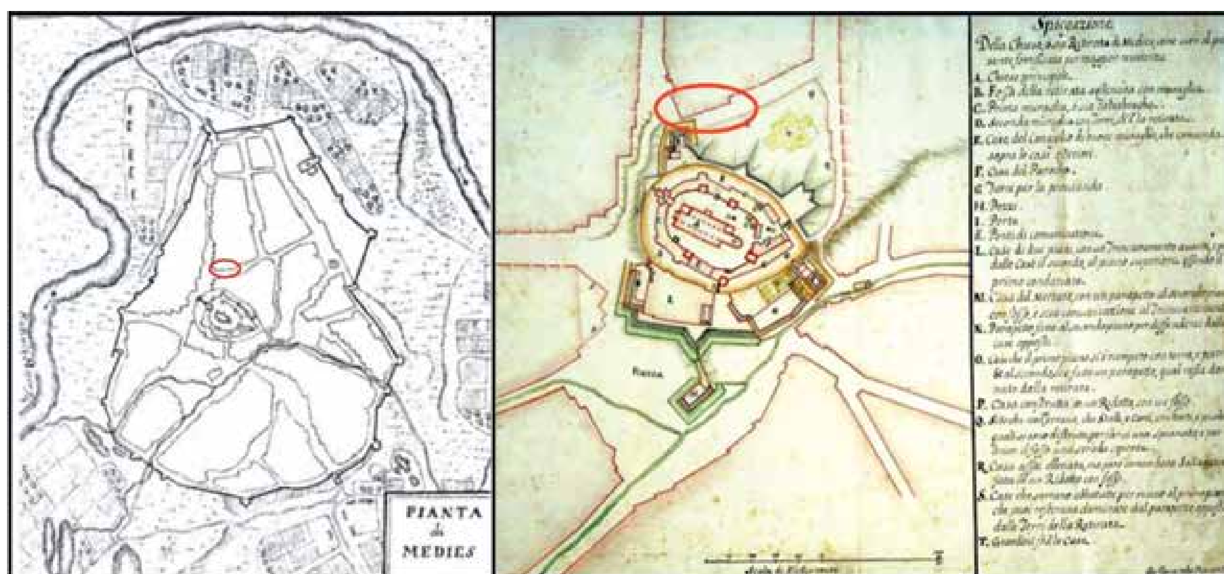
Map 1. Satellite view of the intersection of Petru Rareș and Johannes Honterus streets.
Pl. I. Plan of the area of research.
Pl. II. Petru Rareș street on Visconti's Map.
Pl. III. Petru Rareș street on the Josephine Maps.
Pl. IV. Plans 1985-1913 (from the Archives of the Municipality in Mediaș.
Pl. V. Arcaeological material from the filling of the sections .
Fig. 1. Aerial view of the area of research.

Harta 1. Vedere satelitară recentă cu intersecția străzilor Petru Rareș și Johannes Honterus

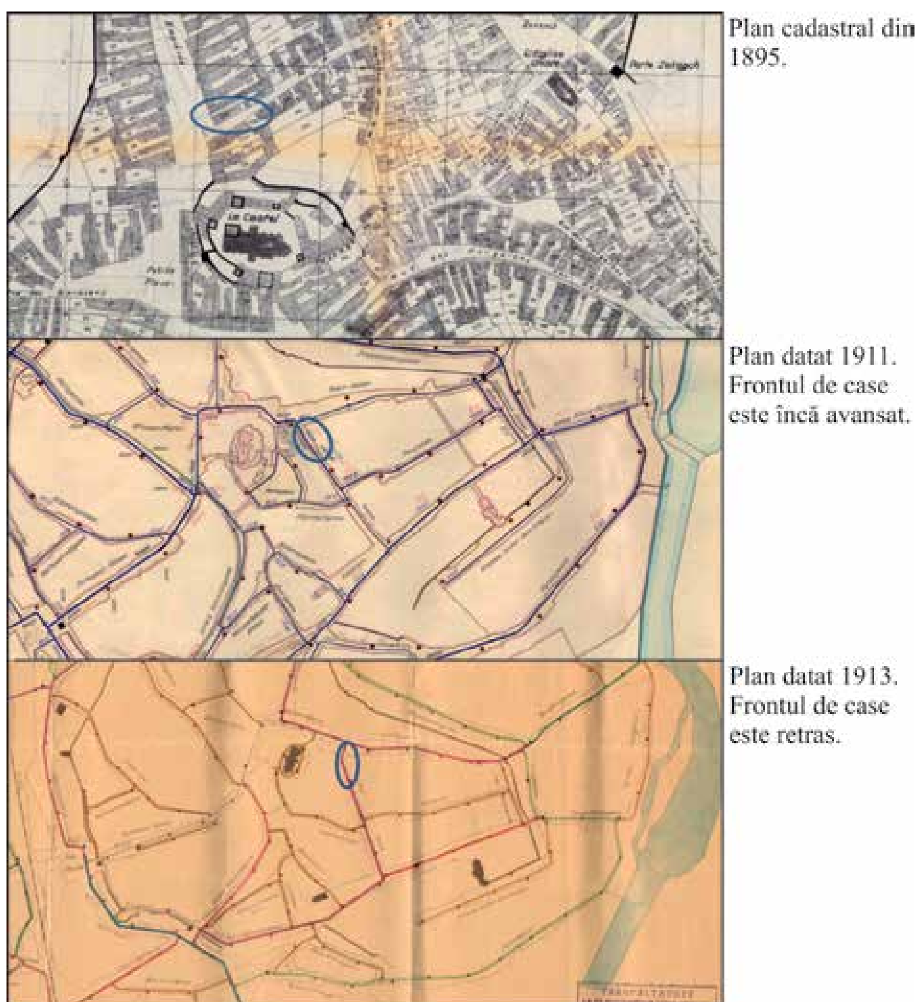
Pl. I. Planul zonei cercetate

Pl. II. Strada Petru Rareș în planurile și propunerile lui Visconti

Pl. III. Zona străzii Petru Rareș în Cartările Iosefine

Pl. IV. Planuri 1895-1913 (din Arhivele Primăriei Mediaș)

Pl. V. Material arheologic descoperit în umplutura secțiunilor

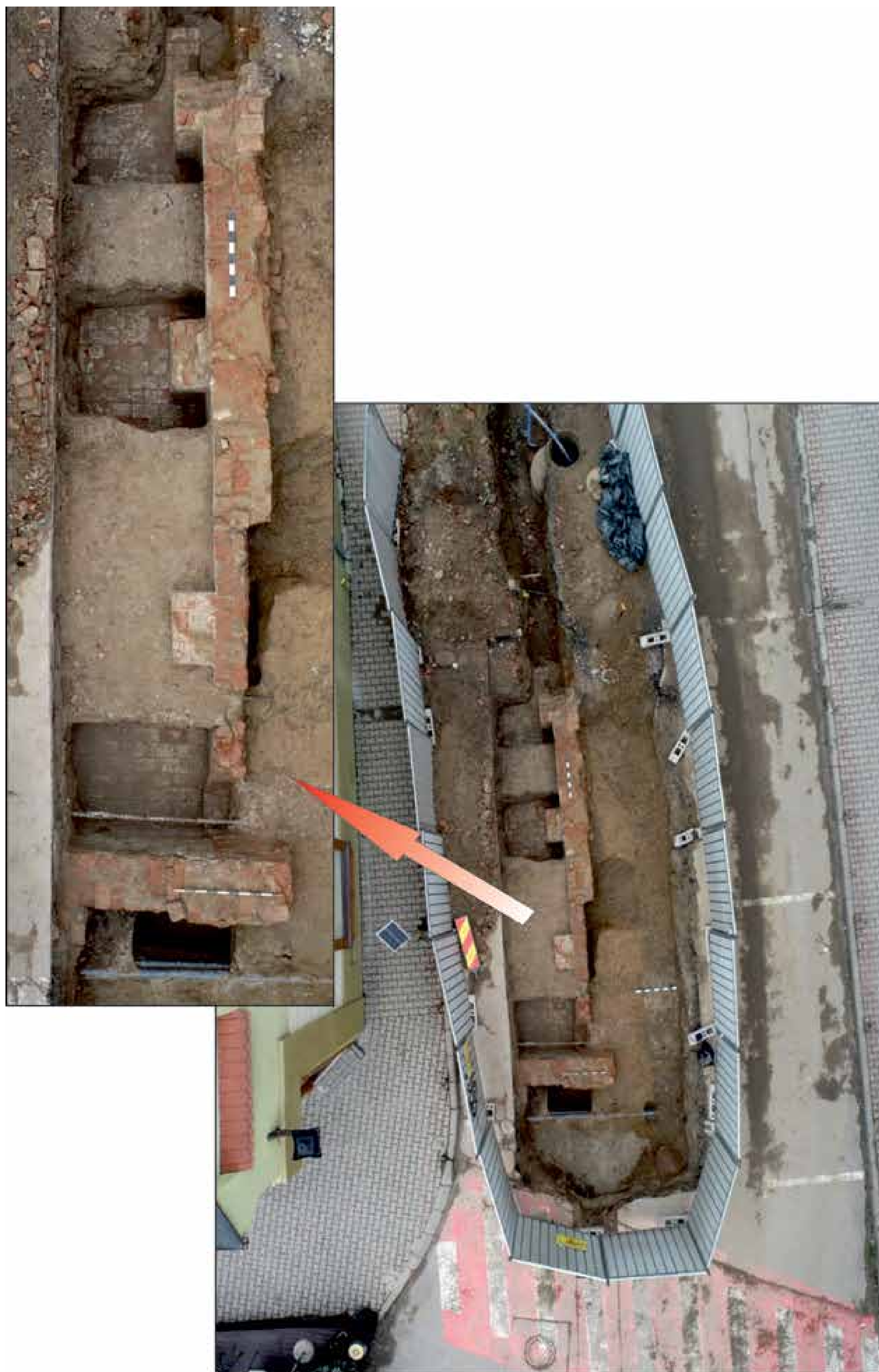

Fig. 1. Vedere aeriană cu zona cercetată

131. Mihăiești, com. Sânpaul, jud. Cluj
Punct: situl nr. 6/A - Dealul Diacoiului

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului), 42 (Epoca migrațiilor)
Autorizație nr. 508 / 14.10.2024
Colectivul: Ioan Bejinariu - responsabil șantier; Dan A. Băcueț-Crișan, Horațiu V. Cociș, Sanda Băcueț-Crișan, Tímea Keresztes (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 21.10 - 26.11.2024

Cercetarea arheologică cu caracter preventiv a unei secțiuni a sitului localizat în acest punct s-a realizat în contextul modificărilor proiectului de amenajare a Autostrăzii *Transilvania* între Nădășelu și Topa Mică (jud. Cluj). Anterior, în 2017 și 2021 au fost cercetate anumite porțiuni ale sitului conform traseului proiectat anterior. Situl se află la nord de localitatea Mihăiești, pe partea stângă a DE Satu Mare – Cluj-Napoca, pe coasta unui deal cu expunere și înclinație sud-sud-estică. Terenul avea inițial destinație agricolă și parțial pășune, iar spre fostul traseu al autostrăzii era o fâșie îngustă pe care se află vechiul drum tehnologic. La suprafață, în cultura de porumb apar materiale ceramice. Pe traseul fostului drum tehnologic au fost nivelate anumite porțiuni, iar pe altele s-a pus umplutură suplimentară. Suprafața cercetată a însumat circa 1,27 ha pe care au fost descoperite 132 de complexe dintre care ulterior s-a dovedit că o parte nu au un caracter antropic. 60 dintre complexele descoperite aparțin epocii bronzului, 15 perioadei migrațiilor (sec. VII – VIII), 1 complex modern, 42 sunt lipsite de inventar arheologic, iar 14 nu sunt antropice.

Prima și cea mai veche secvență de locuire de pe suprafața cercetată a sitului în toamna anului 2024 aparține perioadei epocii bronzului și anume culturii Wietenberg. Acestei secvențe îi aparțin în mod cert resturile a două construcții dintre care cel mai bine a fost surprinsă cea desemnată drept Cpx. 116. Cu o suprafață de peste 20 m^2 avea o podea din lut amenajată pe un strat de pietre. În interior avea două instalații de foc simple. Ca un element de inedit menționăm cele patru depuneri de câte un vas ceramic apărute aproximativ la colțurile construcției. Restul complexelor atribuite epocii bronzului sunt gropi. Multe au un inventar banal, cu puține fragmente ceramice și rare resturi de paleofaună, însă sunt și câteva gropi cu depuneri de vase întregi (Cpx. 28, 100, 108, etc.). Se remarcă și o serie de gropi (Cpx. 86, 88, etc.) care au drept numitor comun depunerea unor „platouri / țesturi" mari confecționate din lut grosier, amestecat cu pleavă, cu o margine ușor înălțată și prevăzute cu 2-3 orificii. Pentru a fixa limitele cronologice pe care se înscrie evoluția sectorului așezării epocii bronzului cercetate în toamna anului 2024 la Mihăiești, jud. Cluj, „Dealul Diacoiului" ne putem raporta doar la elementele inventarului arheologic descoperit în complexele cercetate. Așa cum spuneam este vorba însă, în lipsa pieselor de metal doar despre ceramica și decorul acesteia. Ceea ce definește ceramica descoperită în aceste contexte este decorul meandric, realizat din benzi de linii incizate, umplute cu impresiuni tip „împunsături simultane" și uneori flancate pe umărul recipientelor cu benzi realizate din triunghiuri imprimate, dispuse alternativ, imitând excizia. Dintre recipientele care pot fi întregite, măcar parțială menționăm străchini / castroane cu marginea modelată cu patru lobi arcuiți. Toate aceste sunt elemente ce caracterizează ceramica fazei Wietenberg III din Transilvania inclusiv din această zonă aflată la limita Clujului cu Sălajul. Analizând însă cu atenție fragmentele ceramice din câteva contexte pot fi observate o serie de elemente noi. Este vorba despre o serie de fragmente ceramice apărute în complexele arheologice, precum Cpx. 28, 36, 37, etc. În contextul acestor gropi au apărut, alături de ceramică tipică culturii Wieteneberg cu decor meandric și fragmente de la vase cu un decor care nu este tipic mediului Wietenberg. Este vorba despre fragmente cu decor realizat din frize orizontale sub forma unor arcade hașurate care sunt caracteristice mediului Cehăluț – Hajdúbagos din zona de la vest de Meseș. În Cpx. 37 a apărut și un fragment de toartă cu secțiunea triunghiulară care face trimitere spre mediul culturii Noua. În unele cazuri au apărut și fragmente ceramice pe care apare un decor realizat din împunsături succesive, decor care apare în mediul Wietenberg spre sfârșitul fazei III a culturii, dar care se manifestă plenar mai ales în ultima fază: Wietenberg IV. Toate aceste elemente ne determină să plasă evoluția acestei așezări spre sfârșitul fazei Wietenberg III, cu precizarea că există indicii certe ale prelungirii evoluției așezării și la începutul Bronzului târziu din Transilvania centrală, în faza Wietenberg IV. Analiza mai detaliată a ceramicii este în măsură să aducă noi argumente în acest sens, poate chiar cu raportarea la loturile ceramice descoperite anterior în campaniile din anii 2017 și 2021.

O situație interesantă am întâlnit la cercetarea Cpx. 75 care aparține perioadei sec. VII – VIII. În inventarul arheologic al acestui complex a apărut și o cantitate apreciabilă de ceramică preistorică în poziție secundară. Este vorba mai ales despre fragmente de la un castron cu marginea invazată, cu proeminențe conice, aplatizate pe umăr, precum și fragmente de la un vas cu colorit dublu (negru la exterior, cărămiziu la interior). Situația sugerează că respectivul complex, o groapă a deranjat un complex mai vechi, care după toate aspectele aparține unei alte perioade decât epoca bronzului și anume unei etape din prima epocă a fierului.

Cercetarea arheologică preventivă a surprins doar o parte din așezarea medievală timpurie. Complexele arheologice identificate sunt variate ca planimetrie, dimensiuni și funcționalitate: locuințe, anexe gospodărești, instalații pentru foc amenajate în aer liber și gropi menajere. Inventarul arheologic este format în majoritate din vase ceramice (fragmentare). Formele ceramice identificate sunt oala fără toarte, tăvița și țestul pentru copt (un singur exemplar).

În cadrul oalelor s-a putut identifica două categorii pe baza tehnicii de modelare: oale modelate cu mâna și oale modelate la roata rapidă. Oalele modelate la roata rapidă sunt de culoare brun-cărămizie (cu pete gălbui și uneori negricioase). Pasta lor este fină (cu degresant nisip fin și paiete de mică) și zgrunțuroasă (cu degresant nisip cu pietricele și paiete de mică). Ambele categorii sunt decorate

prin incizare în pasta moale, înainte de ardere. Elementele decorative constau în benzi de linii în val asociate cu benzi de linii drepte. Oalele modelate cu mâna sunt de culoare brun-cărămizie cu pete negricioase, au pasta degresată cu pietricele mari și paiete de mică. Sunt neornamentate. Tăvițele sunt lucrate cu mâna dintr-o pastă degresată cu pietricele și paiete de mică. Culoarea acestora este gălbui-cărămizie. O apariție interesantă este un fragment dintr-un țest care pare să fi fost modelat la roată dintr-o pastă degresată cu nisip fin și paiete de mică. Culoarea acestuia este brun-cenușie. Este decorat cu benzi paralele de linii în val.

Cercetarea arheologică a surprins marginea sudică a acestei așezări care, după dispunerea complexelor arheologice cercetate s-a dezvoltat în principal pe terasa superioară (zona dreaptă). Structurile arheologice descoperite se înscriu în tipologia cunoscută deja pentru așezările din Bazinul Carpatic databile în sec. VII/VIII-IX

Încadrarea cronologică este susținută de caracteristicile formale și tehnologice ale olăriei descoperite. Aceasta își găsește foarte bune analogii în spațiul nord-vestic al României, în descoperirile ceramice de *tip Lazuri-Nușfalău*. Aceste caracteristici (plus cantitatea importantă de oale modelate la roata rapidă) la care se adaugă analogiile menționate permit încadrarea locuirii medievale timpurii de aici în perioada sec. VII-VIII.

Abstract:

The rescue archaeological research carried out in 2024 in Mihăiești, site 6/A was imposed by some rectifications of the Transilvania Motorway route. 132 archaeological complexes dating from the Bronze Age and the period of migrations (7th - 8th centuries) were discovered. Those from the Bronze Age (dwellings and pits with various destinations) belong to the Wietenberg culture, namely the end of phase III and the beginning of phase IV of the culture. In all cases, the archaeological inventory consists mainly of ceramics (including complete vessels), and small iron pieces also appeared in the migration age features.

132. Nușfalău, com. Nușfalău, jud. Sălaj
Punct: Biserica Reformată

Tip de sit: 133 (biserică), 21 (necropolă).
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie).
Cod LMI: SJ–II–m–A-05089.
Autorizație nr. 525/17. 10. 2024
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan – responsabil științific de șantier, Timea Keresztes, Andrei Octavian Fărcaș (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 17.10 – 18.10.2024

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Nușfalău este amplasată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul râului Barcău. *Biserica Reformată* din Nușfalău este dispusă pe o terasă ușor mai înaltă din centrul localității, în partea stângă a văii Barcăului. Până în anul 2024, în acest obiectiv nu au fost efectuate niciun fel de săpături arheologice. Cu ocazia săpăturilor arheologice preventive (sondaje geologice) efectuate în această campanie (2024) au fost identificate și cercetate cinci complexe arheologice: trei morminte medievale târzii (sec. XVI-XVII), fundația unei posibile biserici mai vechi, groapă modernă. Despre evoluția acestui obiectiv cunoaștem faptul că, actuala biserică a fost ridicată în anii 1450-1480, în stil gotic târziu, prin donații și cu sprijinul financiar al familiei Bánffy. Biserica a devenit reformată în secolul al XVII-lea. S-au păstrat mai multe elemente medievale, cum ar fi corul gotic cu boltă cu nervuri, ușa sacristiei vechi (înzidită astăzi) și ferestrele.

Metodologia de cercetare

Campania din anul 2024 a constat în executarea a patru unități de cercetare arheologică preventivă (pl. I), acestea fiind denumite S. 1/2024, S. 2/2024, S. 3/2024 și S. 4/2024. În aceste unități de cercetare arheologică preventivă au fost identificate și cercetate cinci complexe arheologice: trei morminte medievale târzii (mormântul C. 1/2024 în S. 1/2024; mormântul C. 1/2024 în S. 2/2024; mormântul C. 1/2024 în S. 4/2024), fundația unei posibile biserici mai vechi (complexul C. 2/2024 în S. 1/2024), groapă modernă (complexul C. 1/2024 în S. 3/2024). Toate excavările arheologice au fost efectuate manual.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Cu ocazia săpăturilor arheologice preventive (sondaje geologice) efectuate în această campanie (2024) au fost identificate și cercetate cinci complexe arheologice: trei morminte medievale târzii (sec. XVI-XVII), fundația unei posibile biserici mai vechi și o groapă modernă. Despre evoluția acestui obiectiv cunoaștem faptul că, actuala biserică a fost ridicată în anii 1450-1480, în stil gotic târziu, prin donații și cu sprijinul financiar al familiei Bánffy. Biserica a devenit reformată în secolul al XVII-lea.

Din punct de vedere al istoricului succesiunii construcțiilor pe acest amplasament, un important element o reprezintă identificarea în S. 1/2024 a acelei fundații/tălpi (complexul arheologic C. 2/2024) care ar putea indica (cel mai probabil) existența unei biserici mai vechi (desigur, cu dimensiuni reduse), databilă (foarte posibil) în *perioada Arpadiană*.

Abstract

The village of Nușfalău is located in the Silvania Depression, on the course of the Barcău valley. The Reformed Church of Nușfalău is located on a slightly higher terrace in the center of the town, on the left side of the Barcău valley. Until the year 2024, no archaeological excavations have been carried out in this objective. On the occasion of the preventive archaeological excavations carried out in this campaign (2024), five archaeological features were identified and investigated: three late medieval graves (XVIth-XVIIth centuries), the foundation of a possible older church and a modern garbage pit.

Bibliografie:

KERESZTES, BĂCUEȚ-CRIȘAN 2021 – T. Keresztes, D. Băcueț-Crișan, *Biserici medievale de zid din județul Sălaj (ghid de prezentare generală)*, Cluj-Napoca, 2021, p. 71-74.

A

B

C

D

133. Oradea, jud. Bihor
Punct: Oradea – Sere – Stihl

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 132 (Neolitic mijlociu), 133 (Neolitic târziu), 153 (Epoca bronzului târziu), 33 (Epoca postromană), 43 (Epoca medievală), 5 (Epoca modernă)
Cod RAN: 26573.03
Autorizație nr. 81/27.09.2023
Colectiv: Gruia Fazecaș – responsabil de șantier (MȚC Oradea), Florin Gogâltan – responsabil sector preistorie (IAIA Cluj-Napoca), Florin Sfrengeu – responsabil sector medieval (U Oradea), Katócz Zoltán, Kitti Fekete-Porsztner (MȚC Oradea), Demjén Andrea (MNIT Cluj-Napoca), Furtos Ștefan, Matei Mircea (doctoranzi U Oradea), Sorin Felea (doctorand UAB), Mihai Rus (doctorand UBB Cluj-Napoca), Maria Szalai, Tudor Ulița-Sînjoan (masteranzi UBB Cluj-Napoca), Mircea Crețu, Denis Mereuță, Teodora Călin, Horia Mariuțac, Cristian Chereches, Sofia Andor, Antonio Nechifor, Adrian Bogdan, Andrei Crețu, Sebastian Caba, Ana Retegan, Mihnea Negoescu, Melania Badea, Elenis Fotache, Adrian Feher, Raul Șule, Rareș Jercan (studenți UBB Cluj-Napoca).
Finanțare: 911.187 lei - Andreas Stihl Power Tools.
Perioada desfășurării cercetării: 02.04.2024

Limitele sitului arheologic Oradea - Sere au fost stabilite astfel: la sud limita este dată de panta terasei brațului mort al Crișului Repede, până la livada care se află spre parcul industrial iar aici limita este dată tot de terasa Crișului. Între cele două puncte se află o zonă care reprezintă un intrând înspre sud unde au fost identificate în trecut, la suprafață, pietre fasonate folosite la o construcție medievală sau modernă, spre parcul industrial. Limita de est corespunde cu limita fostului sat medieval Mișca din perioada secolelor XIV-XVI iar spre nord limita a fost stabilită la Calea Borșului.

În urma unor lucrări de extragere de pietriș și nisip ar fi fost afectată o așezare medievală datată în secolele XII-XIII. Cu ocazia cercetării zonei fostei ferme Avicola a fost recuperată o cantitate însemnată de ceramică datând din epoca bronzului și din perioada medievală[1]. Cercetările arheologice de salvare derulate în anul 2000 în cuprinsul sitului s-au concentrat într-un teren aflat în sudul incintei Fermei nr. 3 a fostei întreprinderi Avicola S. A. Alături de alte descoperiri aparţinând epocii bronzului sau La Tène-ului mijlociu, cercetările au evidențiat o aşezare datată în secolele XI-XIII. Între Oradea şi Sântion, câteva documente amintesc o aşezare, azi dispărută, pomenită sub denumirile *Mycusa*, *villa Mykse*, a cărei amintire a supravieţuit până în secolul al XIX prin toponime precum *Micske Pusta*, aşa cum apare şi în hărţile cadastrale de la sfârşitul secolului al XIX-lea[2].

De-a lungul celor trei luni de șantier au fost cercetate 416 complexe arheologice, lucrările fiind împărțite în două sectoare principale: unul preistoric, constând în descoperiri din perioada neolitică și din epoca bronzului și un alt sector cu descoperiri din perioada medievală și modernă. După tipul complexelor s-au întâlnit locuințe, atât preistorice, cât și medievale, gropi de stâlp, preistorice sau medievale, ateliere medievale și moderne, vetre de foc preistorice și medievale. (Fig. 1)

În cadrul sectorului preistoric, cele mai multe gropi s-au dovedit a fi neolitice, datând în Neoliticul Mijlociu, aparținând culturii Esztar, majoritar fiind cele din Neoliticul Târziu, aparținând culturii Esztar. S-au conturat și complexe ale grupului Cehăluț datând din Bronzul Târziu, fiind amestecate printre cele neolitice și sarmatice. Au fost scoase în evidență și amprente ale unor foste construcții moderne, cel mai probabil hambare, dar și a unui atelier care se ocupa de fabricarea cărămizilor. În ceea ce privește tipul de complex conturat, gropile de stâlp au fost cel mai des întâlnite. Gropi menajere, cuptoare, vetre de foc au fost conturate în proximitatea unor posibile locuințe, fie ele neolitice, medievale sau moderne. Au fost conturate și suprafețe largi, care pe baza descoperirilor arheologice putem presupune că erau ateliere care serveau unei comunități destul de restrânse ca număr al populației. (Fig. 2)

Peste 400 de fragmente ceramice aparținând culturii Cehăluț au fost descoperite la un loc, probabil într-o groapă de depunere ritualică. Vasele erau decorate cu incizii paralele în formă de arc de cerc și cu marginile buzei ușor prelungite, își au analogii în zona de est a Bazinului Carpatic[3]. Această formă a ceramicii este răspândită pe durata a mai multor secole, din Bronzul Mijlociu până la Începutul Primei Epoci a Fierului[4]. Fragmentele descoperite în situl Oradea-Sere-Stihl au în compoziție grafit, fapt care demonstrează cunoștințele tehnologice bogate ale comunităților Epocii Bronzului din Bazinul Carpatic, dar și relațiile comerciale cu restul continentului european. (Fig. 3)

Cele mai numeroase complexe descoperite sunt cele databile în perioada medievală, majoritatea fiind gropi menajere. Cu toate acestea, câteva complexe au atras atenția, acestea fiind locuințe complexe, cu spații de depozitare, vetre de foc, dar și cuptoare de diferite dimensiuni. Un caz deosebit îl prezintă un sistem de încălzire care a fost săpat în peretele uneia dintre locuințe. În urma analizării materialului arheologic, s-a putut confirma datarea complexului în Evul Mediu Târziu. (Fig. 4)

La marginea sitului a fost conturat un complex de dimensiuni impresionante, de formă rectangulară, care s-a dovedit a fi un atelier modern de producere a cărămizilor. În urma excavării complexului s-au putut identifica mai multe cuptoare de ardere a cărămizilor, cât și un pat de cărămizi care urmau probabil a fi livrate solicitanților. (Fig. 5)

Alături de numărul considerabil de fragmente ceramice, au mai fost descoperite și câteva vase întregi descoperite în interiorul unui atelier medieval, unelte și rămășițe de obsidian din complexe preistorice, dar și diverse unelte și piese de podoabă din bronz sau fier. A fost descoperită de asemenea și o monedă de bronz medievală depusă la fundația unei structuri, cel mai probabil un hambar.

1 BULZAN, EMŐDI 2013.
2 BULZAN, MARTA 2010, p. 81-98.
3 DUMITRAȘCU, EMŐDI 1981, Pl. I.3; Ii.1,4,5; Iii.7,9,10,11,12; Iv.3,4,9.
4 POROSZLAI 1984, p. 75-99.

Abstract

In the area affected by the construction of the Stihl factory located within the perimeter of the Oradea-Sere site, control sections were carried out which led to the discovery of archaeological complexes belonging to the Middle and Late Neolithic era, the Late Bronze Age, the Early Iron Age, the Sarmatian period, the Medieval Age and the Modern Age.

Bibliografie:

BULZAN, MARTA 2010 – Bulzan, S., Marta, D., *Mișca. O așezare medievală dispărută și descoperirile arheologice de la Oradea – „Sere”*, în: Crisia, XL, 2010, p. 81-98.

BULZAN, EMŐDI 2013 – Bulzan, S., Marta, D., *Raport diagnostic arheologic Oradea*, 2013

DUMITRAȘCU, EMŐDI 1981 – Dumitrașcu, S., Emődi, I., *Descoperiri arheologice hallstattiene de la Biharea*, în: Ziridava, XIII, p. 75-110.

POROSZLAI 1984 – Poroszlai, I., *Későbronzkori edénydepot lelet Debrecenből*, în: Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1982, 1984, p. 75-100.

Illustrations list:

Fig. 1. Overview of the Oradea – Sere – Stihl site.
Fig. 2. The final situation of the outlined complexes.
Fig. 3. Complex with ceramic fragments dating to the end of the Bronze Age.
Fig. 4. Dwelling with a heating system from the medieval period.
Fig. 5. The remains of a brick production workshop from the modern period.

Fig. 1. Imagine de ansamblu a sitului Oradea-Sere-Stihl.

Fig. 2. Situația finală a complexelor conturate

Fig. 3. Complex cu fragmente ceramice databile la sfârșitul Epocii Bronzului

Fig. 4. Locuință cu sistem de încălzire din perioada medievală

Fig. 5. Rămășițele unui atelier de producere a cărămizilor din perioada modernă

134. Poarta Albă, jud. Constanța

***Punct: așezare antică* în extravilanul UAT Poarta Albă**

Tip de sit: 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică)
Autorizație nr. 247/13.05.2024
Colectiv: Sorin Marcel Colesniuc – responsabil științific; Manuela Măiță, Adina Bratosin (MINAC)
Finanțare: asigurată de către beneficiar
Perioada desfășurării cercetării: 1 – 19.07.2024

Scurtă prezentare a sitului

În urma lucrărilor de diagnostic arheologic, realizate de specialiștii Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, a fost identificată o nouă așezare de perioadă elenistică în extravilanul UAT Poarta Albă, județul Constanța, pe traseul conductei de țiței ce urma să fie înlocuită de CONPET SA. Cercetarea arheologică s-a efectuat în extravilanul UAT Poarta Albă, Conpet 1, județul Constanța, pe Tronsonul 3C.

Istoricul cercetării

Literatura de specialitate a consemnat câteva demersuri de cercetare a perimetrului localității Poarta Albă, județul Constanța. Primele cercetări de suprafață, care au inclus zona Canalului Dunăre – Marea Neagră, au fost derulate în anul 1950, constând în periegheze. Cu această ocazie au fost studiate Valul mare de pământ, Valul de piatră și fortificațiile rectangulare de pământ sau de piatră, de dimensiuni mari sau mici, situate la sud de cele două monumente istorice. În prezent, codul RAN le consemnează după cum urmează: Valul mare de pământ de la Poarta Albă cod RAN 62770.08; Valul mare de piatră (cod LMI CT-I-m-A-02559.05).

În extretiorul localității, pe traseul Canalului Dunăre – Marea Neagră, km 37 + 625, pe panta văii Galeșului, la jumătatea distanței dintre localitățile Poarta Albă și Galeșu (actuala localitate Nazarcea) au fost descoperite două diademe mari din aur și numeroase conuri realizate din tablă de bronz (37 la număr), depuse într-un vas ceramic spart de muncitori în momentul descoperirii.[1] Vasul a fost descoperit la adâncimea de 0,50 m sub nivelul actual, iar în jurul lui au fost puse pietre pentru a-l proteja.[2] Tezaurul a fost datat la finalul epocii bronzului, cel mai probabil aparținând culturii Coslogeni. Locul descoperirii a fost afectat de lucrările de amenajare a canalului.

În malurile săpate au fost observate aglomerări de pietre de dimensiuni mari și medii, folosite pentru amenajarea locuințelor de suprafață. În teren a fost constatată și rara incidență a materialului osteologic, provenind de la mamifere de talie mare (cel mai probabil bovine), respectiv a materialului ceramic. Șirurile de pietre identificate au închis o suprafață dreptunghiulară, cu dimensiunile de 2,50 x 3,50 m. Printre descoperirile arheologice se numără fragmente provenite de la vase lucrate la mână, rar material amforic fragmentar care nu permite încadrarea tipo – cronologică.[3]

1 COMȘA 1965, 1979.
2 COMȘA 1965.
3 COMȘA 1979.

Conform primelor estimări, așezarea a fost datată în secolele IV – III a.Chr. Totodată, pe baza articolului Comșa 1965, se menționează faptul că după descoperirea tezaurului au fost realizate câteva sondaje restrânse, al căror rezultat / plan nu a fost publicat.[4] În articolul din anul 1979 se remarcă revenirea asupra datării, aceasta fiind stabilită *sui generis* în a doua jumătate a mileniului I, așezarea fiind atribuită populației getice.[5]

Prezența materialului amforic de factură elenistică a fost semnalată în cadrul carierei fabricii de cărămizi din localitatea Poarta Albă. Nu sunt cunoscute clar condițiile descoperirii și caracterul complexelor arheologice (materialul fiind recuperat și publicat pe baza fișelor de inventar ale MINAC). Sunt amintite mânere de amfore ștampilate importate din centre pontice cu tradiție, precum: Sinope (datare 180 – 150 a.Chr, respectiv 120 – 70 a.CHr), Rhodos, Heracleea Pontica.

Datarea generală a materialului este în cuprinsul secolelor III - II / începutul secolului I a.Chr.[6] Materiale din aceeași perioadă și aceleași centre de proveniență sunt amintite și de către V. Sârbu.[7] O revenire cu privire la aceste materiale este făcută de același cercetător, zece ani mai târziu. Astfel, datarea este extinsă la începutul secolului al IV-lea – începutul secolului I a.Chr. Cu această ocazie, localitatea Poarta Albă este repertoriată pe harta descoperirilor funerare, necropole sau morminte izolate, databile în a doua epocă a fierului, fără a fi oferite detalii.[8]

Repertoriul Arheologic Național, probabil, a corelat mențiunea lui M. Irimia cu următorul sit cod. RAN 62789.02 (epocă elenistică și romană), reper – necropolă tumulară (grupări de tumuli aplatizați observați pe imagini satelitare și ortofotoplanuri, care se întinde pe teritoriul comunei Castelu și pe cel al comunei Poarta Albă (de pe suprafața cărora au fost extrase și rare fragmente ceramice de epocă elenistică și romană).[9]

Descoperirile de perioadă romană sunt reprezentate de monede imperiale de secol IV p.Chr. despre care singura mențiune este că au fost descoperite pe suprafața localității Poarta Albă.[10]

O periegheză a fost realizată în anul 2012 în situl situat la aproximativ 5,5 km nord-est de satul Poarta Alba și la 2 km de Nazarcea, pe malul drept al Canalului Carasu – Poarta Albă – Năvodari, în vederea construirii unei mănăstiri. În această zonă au fost identificate anexe ale coloniei de deținuți politici de la Poarta Albă.[11]

În anul 2017, în contextul proiectului *Gropile comune de la Canalul Dunăre – Marea Neagră*, a fost realizată o scurtă campanie de cercetări arheologice. Punctul de lucru a fost în vecinătatea Cimitirului Nou, unde au fost descoperite cinci morminte de inhumație, care ar aparține unei mici necropole contemporane (post 1945).[12]

4 COMȘA 1965.
5 COMȘA 1979.
6 IRIMIA 1973.
7 SÂRBU 1983.
8 IRIMIA 1983.
9 BĂJENARU *et alii* 2019.
10 MUNTEANU, OCHEȘEANU 1975.
11 CORBU, PANDREA 2019.
12 VASILE 2019.

Obiectivele cercetării: Cercetarea arheologică desfășurată în acest perimetru a avut ca principal obiectiv identificarea structurilor de locuire specifice așezărilor rurale, precum și obținerea de noi informații referitoare la evoluția acestei zone în perioadele: elenistică, romană și romano-bizantină. De asemenea, ne-am propus recuperarea materialului arheologic descoperit, precum și verificarea informațiilor bibliografice mai vechi, în acord cu noile direcții și modele de cercetare. Nu în ultimul rând, cercetarea a avut drept scop salvarea patrimoniului descoperit și acordarea avizului de către organismele abilitate pentru înlocuirea conductei de țiței în perimetrul cercetat.

Prezentarea rezultatelor cercetării arheologice:

Stratigrafia generală a sectorului:

- strat vegetal – grosimi variabile – 0,40 – 0,50 m

- strat de culoare brun – cenușiu, afânat, grosimi cuprinse între 0,75 – 0.90 m

- nivelul de conturare al complexelor este cuprins între -1,15 - 1,35 m sub nivelul actual.

Descrierea complexelor arheologice:

C. 1 – groapă de formă ovală, dimensiuni 1,40 x 1,00 m, adâcime 1,37 m sub nivelul actual (adâncime groapă 0,22 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. Fără material arheologic.

C. 2 – groapă de formă ovală, afectată în partea de SV de conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 1,40 x 1,20 m, adâcime 1,30 m (adâncime groapă 0,14 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. Fără material arheologic.

C. 3 – groapă de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, afectată în partea de SV de conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 1,30 x 1,40 m, adâcime 2,00 m (adâncime groapă 0,75 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. Fără material arheologic.

C. 4 – groapă de formă ovală, afectată în partea de SV de conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 0,80 x 1,60 m, adâncime 1,35 m (adâncime groapă 0,22 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. Fără material arheologic.

C. 5 – șanț de formă rectagulară, având colțurile rotunjite, afectat în partea de NV de conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 10,30 x 0,50 m, adâncime 0,10 – 0,50 m (adâncime 1,45 – 1,85 m). Orientare șanț NV – SE. Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. Fără material arheologic.

C. 6 – groapă de formă ovală, dimensiuni 2,37 x 1,71 m, adâncime 1,77 – 1,83 m (adâncime 0,42 – 0,48 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. În umplutură au fost descoperite pietre de dimensiuni mari, fasonate (de formă ușor rectangulară) și nefasonate, o greutate fragmentară din piatră, rare fragmente ceramice elenistice.

C. 7 – groapă tăiată de profilul de E al proprietății. În partea de S, de asemenea, este tăiată de groapa C. 6. Dimensiuni 1,12 m x 1,00 m, adâncime 1,40 m sub nivelul actual (adâncime groapă - 0,10 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat, fără material arheologic.

C. 8 – groapă de formă circulară, diametru 1,10 m, adâncime 1,53 m sub nivelul actual, (adâncime groapă 0,18 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat, fără material arheologic.

C. 9 – groapă de formă circulară, cu profil ușor tip „clopot”. Dimensiuni 1,40 x 1,51 m, adâncime 2,05 m sub nivelul actual (adâncime groapă 0,70 m). Sediment de culoare brun cenușie, afânat. În partea centrală a profilului se observă rare lentile de cenușă – (sediment amestecat cu cenușă, nu este strat propriu-zis). În umplutură au fost descoperite rare pietre de dimensiuni medii, nefasonate, rare fragmente ceramice – baze provenite de la oală borcan – getică.

C. 10 – groapă de formă ovală, care prezintă în partea de est o alveolare de formă circulară. Dimensiuni 1,90 x 1,35 m, adâncime partea de E – alveolare 1,91 m sub nivelul actual (adâncime de la conturare 0,56 m); adâncime partea de V -1,65 m sub nivelul actual (adâncime de la conturare 0,30 m). În alveolarea din partea de E a fost descoperit material amforic de perioadă elenistică și rare fragmente osteologice provenite de la un mamifer de talie mare. În restul suprafeței, în umplutură au fost descoperite fragmente amforice elenistice și material osteologic. Sediment de culoare brun cenușie, afânat.

C. 11 – bordei elenistic. Conturată drept o groapă de formă rectangulară, având colțurile rotunjite și o prelungire de formă relativ rectangulară în partea de E. Complexul este orientat pe axa N – S, conturat la adâncimea de 1,35 m sub nivelul actual, afectat în partea centrală, pe axa E -V de conducta modernă a Conpet. În partea de S a complexului a fost descoperit un cuptor de uz casnic compus din vatră de formă circulară (adâncime 0,10 – 0,20 m de la conturare, într-o ușoară pantă), având substructură de piatră și un spațiu adiacent, adâncit, (adâncime 0,30 – 0,40 m de la conturare) având probabil funcțiunea unui spațiu de încălzire. În zona centrală a bordeiului a fost conturată o groapă de mari dimensiuni, prevăzută cu trepte laterale săpate în sedimentul de culoare galbenă. Groapa a fost afectată în partea centrală de conducta modernă. În timpul cercetării arheologice, sedimentul antic excavat a fost de culoare brun – cenușie, amestecat cu rare fragmente de material amforic – atipice. În partea de E a complexului, acea prelungire de formă rectangulară observabilă de pe nivelul de conturare s-a dovedit a fi o treaptă dublă de intrare (probabil a fost amenajat un spațiu pentru accesul în structura de locuire, cu adâncimi de 0,30 respectiv 0,50 m de la nivelul de conturare). Această amenajare este afectată de șanțul diagnosticului efectuat anterior de MINA Constanța pe secțiunea deschisă în suprafață cu ocazia cercetării preventive.

C. 12 – groapă de formă rectangulară, având colțurile rotunjite, afectată în partea de S de conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 1,35 x 1,20 m, adâncime 1,95 m (adâncime groapă 0,60 m sub nivelul actual). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat, rar material arheologic – fragmente ceramice atipice, rare pietre de mici dimensiuni nefasonate.

C. 13 – groapă de formă ovală, dimensiuni 2,60 x 1,70 m. În umplutura gropii au fost descoperite rare fragmente ceramice (material amforic atipic și o bază de căniță din perioadă elenistică / romană?). Pe nivelul de 0,30 m adâncime de la conturare groapă, în grund au fost conturate două alveolări. Prima alveolare este situată în partea de NV a gropii, de formă circulară diametru de 0,55 x 0,50

m, adâncime de la conturare - 0,40 m (adâncime finală - 1,75 m). Este caracterizată de sediment de culoare brun – negricioasă, afânat, fără material arheologic; Cea de-a doua alveolare a fost conturată pe jumătatea de SE a gropii, dimensiuni 1,40 x 1,70 m, adâncime de - 0,50 m de la conturare (adâncime finală - 1,85 m, sub nivelul actual). Pe nivelul de conturare au fost descoperite pietre de dimensiuni medii, nefasonate, așezate deasupra unui strat subțire de cenușă, în care s-a putut observa o rară pigmentare de cărbune de culoare portocalie. Umplutura alveolei este reprezentată de sediment de culoare brun – negricioasă. În marginea de E a gropii a fost descoperită o lamă de metal ruginită, probabil de perioadă elenistică.

C. 14 – groapă de formă rectangulară, având colțurile rotunjite, afectată în partea de V de șanț conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 2,00 x 1,20 m, adâncime 1,70 m sub nivelul actual (adâncime groapă 0,35 m). Sediment de culoare brun – negricioasă, afânat. Fără material arheologic.

C. 15 – groapă de formă ovală, afectată în partea de NE de conducta modernă a Conpet. Dimensiuni 1,20 x 1,15 m, adâncime 1,55 m sub nivelul actual (adâncime de la conturare 0,20 m). Sediment de culoare brun – cenușie, afânat. În umplutură au fost descoperite pietre de dimensiuni medii cu urme de fasonare (nu sunt piese finite) și material ceramic amforic elenistic.

Materialele arheologice descoperite au fost depozitate la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Scurtă descriere a metodologiei de cercetare: Cercetarea arheologică s-a efectuat pe o suprafața de 1220 mp. Deși, inițial, suprafața propusă era de 1200 mp, aceasta a fost mărită până la 1220 mp, întrucât a fost nevoie să îndreptăm profilele săpate mecanic pentru decopertarea stratului vegetal și a fost nevoie de realizarea rampelor pentru evacuarea pământului răzuit, cu roabele. După decopertarea mecanică a stratului vegetal, cercetarea celor 15 complexe arheologice s-a realizat cu mijloace manuale (cazma, lopată, șpaclu, truelă, pensulă etc.) până la pământul steril. Pentru toate etapele cercetării au fost realizate fotografii, desene, relevee etc.

Abstract

Following the archaeological diagnostic works, carried out by the specialists of the Museum of National History and Archeology Constanța, a new ancient settlement was identified in the outskirts of UAT Poarta Albă, Constanța county, on the route of the crude oil pipeline to be replaced by CONPET SA.

As a result, in July 2024 we carried out a preventive survey in this archaeological site. The stratigraphy of the researched perimeter is as follows: up to the depth of 0.40-0.50 m vegetal layer; between 0.50-1.15 m a loose brown-grey color layer, and at the depth of 1.15-1.35 m the outline level of the archaeological features.

There were outlined 15 archaeological features, as follows: C. 1 – oval-shaped pit; C. 2 – oval pit; C. 3 – pit of rectangular shape; C. 4 – oval pit; C. 5 – rectangular ditch; C. 6 – oval pit; C. 7 – pit cut by the E profile; C. 8 – pit of circular shape; C. 9 – circular pit; C. 10 – pit of oval shape; C. 11 – Hellenistic hut outlined as a rectangular pit, with rounded corners and a relatively rectangular extension on the E side. The feature is oriented on the N-S axis, it is located at a depth of 1.35 m below the current treading level and it is affected, in the central part, on the E-V axis, by the crude oil pipeline of the CONPET SA Company; C. 12 – pit of rectangular shape; C. 13 – oval pit; C. 14 – pit of rectangular shape; C. 15 – pit of oval shape.

The archaeological research carried out in the extravillage UAT Poarta Albă in Constanța county, on Section 3C Poarta Albă, led to the discovery of a new ancient settlement, dated to the Hellenistic period. At the same time, our research led to obtaining new information regarding the evolution of this area during the Hellenistic period and to the recovery of Hellenistic archaeological materials.

Bibliografie:

BĂJENARU, NOPCEA, ȘOVA 2019 - Băjenaru, C.; Nopcea, C.M.; Șova, C., *Studiu arheologic P.U.G. comuna Castelu, județul Constanța, Constanța,* 2019.

COMȘA 1965 – Comșa, E., *Descoperirea de la Poarta Albă*, în: *SCIVA*, nr. 16, tom. 1, 1965, p. 149-158.

COMȘA 1979 – Comșa, E., *Unele date cu privire la așezarea getică de la sfârșitul primei epoci a fierului, de la Poarta Albă,* în: *Pontica* 12, 1979, p. 189-192.

CORBU & PANDREA 2019 – Corbu, E., Pandrea, S., *Despre un posibil cimitir al deţinuţilor politic de la Poarta Albă, judeţul Constanţa / On a possible cemetery of political prisoners at Poarta Albă, Constanţa County,* în: *Materiale şi cercetãri arheologice* (Serie nouă), Nr. 15, 2019, p. 235-243.

IRIMIA 1973 – Irimia, M., *Descoperiri noi privind populația autohtonă a Dobrogei și legăturile ei cu coloniile grecești, (sec. V – I î.e.n),* în: *Pontica* 6, 1973, p. 8-71

IRIMIA 1983 – Irimia, M., *Date noi privind necropolele din a doua epocă a fierului,* în: *Pontica* 16, 1983, p. 69-148

MUNTEANU, OCHEȘEANU 1975 – Munteanu, M., Ocheșeanu, R., *Descoperiri monetare în satele din Dobrogea romană (sec. I – III e.n.),* în: *Pontica* 8, 1965, p. 175 -213.

SÎRBU 1983 – Sîrbu, V., *Nouvelles considerations generales concertant l importation des amphores grecques sur le territoire de la Roumanie (les Vi e – Ier siecles AV. N. E.),* în: *Pontica* 16, 1983, p. 43-67.

VASILE 2019 – Vasile, G., *Necropola de la Poarta Albă – Cimitirul Nou, jud. Constanța. Analiza antropologică a resturilor scheletice din mormântul nr. 3*, în: MCA, SN, XV, 2019, p. 245-257.

Illustrations list:

3C, feature C11.
Fig. 6. Ceramic fragments - feature C9.
Fig. 7. - 8. Ceramic fragments - feature C10.
Fig. 9. Ceramic fragments - feature C11.
Fig. 10. Amphora fragments - feature C15.

Fig. 1. Poarta Albă, jud. Constanța, CONPET, Tronson 3C – ortofotoplan

Fig. 2. Fotografie aeriană realizată cu drona de Ștefan Georgescu

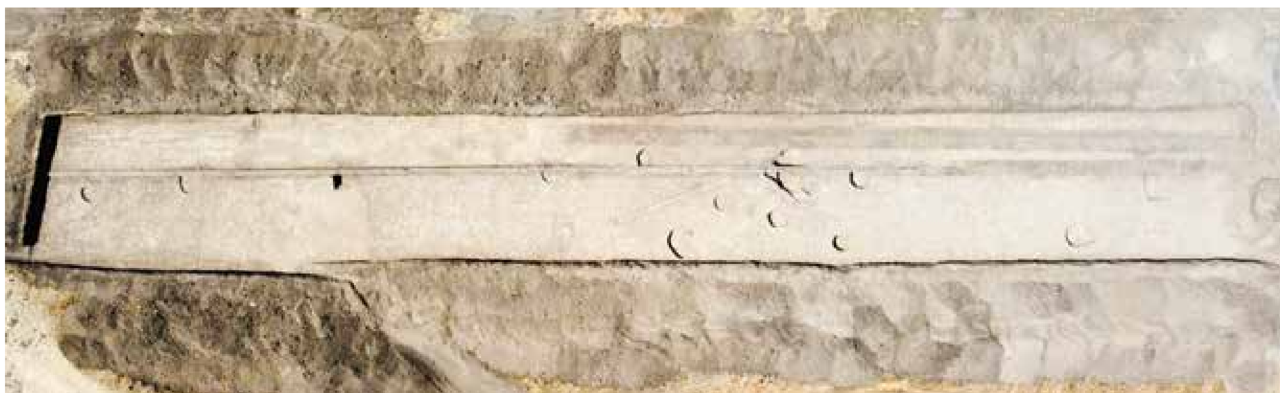

Fig. 3. Fotografie aeriană realizată cu drona de Ștefan Georgescu

Fig. 4. Poarta Albă, jud. Constanța, CONPET, Tronson 3C, complexul C 10

Fig. 5. Poarta Albă, jud. Constanța, CONPET, Tronson 3C, complexul C 11

Fig. 6. Fragmente ceramice din complexul C 9

Fig. 7. - 8. Fragmente ceramice din complexul C 10

Fig. 9. Fragmente ceramice din complexul C 11

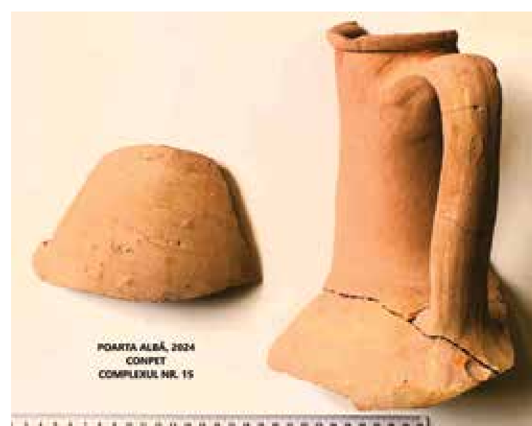

Fig. 10. Fragmente de amforă din complexul C 15

135. Popeşti, oraş Mihăileşti, jud. Giurgiu
Punct: la nord de DJ 412 A

Tip de sit: 12 (aşezare fortificată); 111 (aşezare deschisă); 114 (aşezare rurală); 113 (aşezare urbană);

Încadrare cronologică: 152 (epoca bronzului mijlociu); 153 (epoca bronzului târziu); 161 (Hallstatt timpuriu); 162 (Hallstatt mijlociu); 21 (epoca Latène); 432 (ev mediu târziu); 5 (epoca modernă).

Cod RAN: 104172.01; **Cod LMI:** GR-I-s-A-14816

Autorizaţii *cercetare preventivă*: 61/22.03.2023; 76/04.03.2023; *supraveghere arheologică*: 57/05.03.2024; 478/29.07.2024; 520/01.08.2024; 713/15.10.2024; 928/02.12.2024

Colectiv: Nona Palincaş – responsabil ştiinţific; Cătălin Ion Nicolae (IAB)

Finanţare: Pentru cercetările preventive din cimitirul satului (Sector B),[1] Pentru cercetarea preventivă şi supravegherea arheologică în Sectorul C[2]

Durata desfăşurării cercetării: 2024

Descrierea lucrărilor

Situl - un promontoriu de formă triunghiulară care se desprinde din prima terasă a Argeşului, în partea sa dreaptă (la nord de DJ 421A) este împărţit în trei sectoare – A, B şi C – numite şi aşezări. Lucrările s-au făcut în Sectoarele B şi C.

Sectorul B este sectorul de mijloc, aflat între primul şi al doilea şanţ de apărare şi pe care se află biserica, cimitirul satului şi terenuri agricole. Aici s-au continuat săpăturile preventive din aria cimitirului satului, în abordarea „mormânt cu mormânt" instituită în 2019[3]. S-au cercetat astfel nouă arii folosite ca gropi pentru cavouri sau morminte.

Sectorul C este cel de la sud de al doilea şanţ de apărare şi este suprapus parţial de satul contemporan (pentru amplasarea sectoarelor [4] (Fig. 2). În aria satului care suprapune situl şi, respectiv, în zona de protecţie a sitului şi în împrejurimile acesteia, s-au făcut cercetări arheologice preventive şi lucrări de supraveghere arheologică, toate fiind limitate la suprafeţele afectate de racordarea gospodăriilor locale la conductele de alimentare cu gaze naturale.

Rezultatele cercetării

Sectorul B

Epoca modernă

În marginea de sud-est a cimitirului s-au găsit fragmente de ţiglă provenind de la restaurările anterioare ale Bisericii „Sf. Treime".

Epoca medievală

În mai multe locuri din cimitir s-au găsit fragmente de cărămidă veche şi un număr de fragmente ceramice foarte probabil medievale, dar nu şi resturi *in situ* de construcţie. În umplutura mormintelor refolosite pentru înhumările mai recente există un mare număr de oase umane răvăşite, dar pentru datare este nevoie de 14^{C}.

Epoca Latène

La fel ca în anii precedenţi, au fost identificate un minim de trei nivele de călcare, dar în unele locuri există şi şase. Materialele a căror atribuire cronologică a fost posibilă în timpul lucrului par să fie exclusiv de epocă Latène târzie, dar nu este exclusă nici o datare mai veche, dată fiind starea de fragmentare, care este de regulă foarte mare. Materialele cele mai frecvente sunt: ceramică (fragmente de pithos, amfore de transport – unele sigur de import din Egeea -, ceramică cenuşie la roată, tipică pentru perioadă, ceramică lucrată cu mâna, de asemenea tipică, rare fragmente de figurine de lut, mici fragmente ceramice pictate, de import, fusaiole), piese de fier şi bronz, inclusiv fragmente de fibule de schemă Latène, oase de animale, fragmente de chirpici ars, de miez de vatră, de lemn carbonizat etc.

La fel ca în cazul perioadei medievale (şi chiar moderne), este imposibil de spus dacă unele dintre de altfel numeroasele oase umane găsite dislocate de gropile mormintelor mai vechi sunt din epoca Argedavei (pentru scheletele *in situ* din săpăturile sistematice,[5] fiind nevoie de datare cu 14^{C}.

Hallstatt-ul mijlociu

S-au găsit în general resturi izolate de ceramică Basarabi, cu rare indicii pentru existența unui strat.

Hallstatt-ul timpuriu

Deosebit de important în campania din 2024 a fost descoperirea, la reutilizarea unui mormânt din centrul cimitirului, a unui strat brun-gălbui, loessoid, cu aspect cu totul similar stratului care a fost considerat întotdeauna ca fiind sterilul arheologic în acest sit, dar care acum s-a dovedit că acoperea resturi de locuire din Hallstatt-ul timpuriu (Fig. 1). În mod obişnuit, nu s-ar fi săpat în acest strat „steril" mai mult de 20 cm pentru verificare (şi asta numai dacă timpul ar fi permis), dar deoarece mormântul preexistent era mai adânc, am coborât sub el şi la răzuială am constatat că sub cca. 40 cm de „steril", între -1,65 şi -2,02 m, erau patru vase – dintre care trei întregi (Fig. 2). Gruparea de vase se întindea pe aprox. 1,20 m de profilul de est spre vest şi continua sigur sub profilele de est şi de sud. Nici limita dinspre vest, aflată în aria mormântului săpat, nu a putut fi determinată însă, din motive de siguranţă a lucrului. Important: este posibil ca asemenea complexe să fi existat în numeroase alte locuri din cimitir şi să fi rămas nesăpate, sub morminte şi cavouri, pentru că s-a crezut că fusese atins sterilul arheologic.

Epoca bronzului

Sunt exclusiv materiale arheologice dislocate.

Sectorul C

Cu ocazia a 10 racorduri la conductele de alimentare cu gaze naturale şi o extindere de 58 m s-au identificat o varietate de situații arheologice. Relevantă este însă și adâncimea mică până la care s-a săpat și care a făcut ca un nivel protoistoric sau preistoric să nu poată fi identificat. În general, s-a confirmat procesul de lărgire a străzilor,

1 Pentru cercetările preventive din cimitirul satului (Sector B), deoarece proprietara terenului, parohia locală, nu are fonduri, s-a recurs la soluţia de compromis a împărţirii cheltuielilor între Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", responsabila ştiinţific şi beneficiarii direcţi (cei care au nevoie de gropi de morminte şi de cavouri).

2 Cercetarea preventivă şi supravegherea arheologică în Sectorul C a fost finanţată de beneficiarii racordurilor la conductele de gaze naturale, cu excepţia unei extinderi a conductei de alimentare, care a fost făcută pe cheltuiala Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan", pentru că, în context, era util să nu aşteptăm finanţarea extinderii de către primărie şi să evităm ca localnicii să dea vina pe situl arheologic pentru lipsa de acces la utilităţi.

3 PALINCAŞ 2021.

4 PALINCAȘ 2021.

5 VULPE, GHEORGHIŢĂ 1979.

precum şi existenţa de resturi din satul vechi, documentate fiind trei etape mari de refacere pe str. Cetăţii. Etapele nu sunt databile cu precizie, dar ţin sigur de satul vechi.

Zona de protecție de la sud de sit și împrejurimi

În general, s-a văzut același proces de lărgire a străzilor satului vechi ca mai spre nord, în sit. Remarcabil este faptul că, la cca. 800 m vest de limita zonei de protecţie a sitului, într-o zonă pentru care nu existau niciun fel de date arheologice, cu ocazia unuia dintre racordurile la conducta de alimentare cu gaze naturale s-au găsit totuşi urme de ardere *in situ*, însă nedatabile şi cu partea superioară deja distrusă la instalarea unui cablu de electricitate.

Zona de protecție de la nord de sit

În 2024 a devenit clar că zona (dacă nu chiar şi partea de nord a sitului) este în pericol să fie afectată ca potenţial arheologic (v. nivelele de călcare de la mare adâncime, acoperite de metri de aluviuni din inundaţii majore[6]: şi peisaj prin traseul ales pentru Autostrada Bucureşti-Alexandria.

Arhiva documentară şi materialele sunt la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, în curs de prelucrare.

Concluzii

Două aspecte remarcabile rezultă din săpăturile făcute în 2024. Primul este faptul că s-ar putea ca peste tot unde a existat impresia că a fost atins sterilul arheologic atunci când a apărut stratul brun-gălbui, loessoid, săpătura să fi atins de fapt doar o depunere formată natural peste straturile arheologice mai vechi – aşa cum s-a constatat în cazul descris mai sus (Fig. 1-2). Acest caz arată şi cât de important este să se facă săpătură preventivă chiar şi în cazul mormintelor care refolosesc altele mai vechi. Al doilea este potenţialul arheologic al zonelor îndepărtate de sit, cum a fost cazul de la cca. 800 m vest de zona de protecţie.

Abstract

Preventive excavations and archaeological monitoring were carried out in the Sectors B (central) and C (southern) of the site, in and around its protection zone. A major progress in terms of site formation was made in Sector B, where it turned out that a yellowish brown, approx. 40-50 cm thick layer, otherwise generally considered as indicating the bedrock, was in fact covering Early Iron Age (Ha B) habitation remains (Fig. 1-2**)**. This shows that most likely previous excavations erroneously stopped somewhere higher, believing that they exhausted the archaeological deposit, while in fact missing these earlier habitations remains.

Also, while digging a narrow trench for a branch to the main gas pipeline some 800 m west of the protection zone of the site, in an area where otherwise there were no indications of earlier human habitation, traces of earlier human activities consisting of an in situ burnt area were nevertheless found.

Bibliografie:

BORONEANȚ 2005 – Boronenanţ, V. *Consideraţii privind pădurea îngropată din bazinul Argeşului inferior*, în: *Cercetări arheologice în Bucureşti* 6, 2005, p. 3-21.

PALINCAŞ 2021 – Palincaş, N., *The new structure of of the dava at Popeşti (Giurgiu Co., Southeastern Romania, 2nd Century BC – c. AD 6), based on the 2019-2020 preventive excavations. The first data***,** în: *MCA SN*, 17, 2021, p. 49-70.

VULPE, GHEORGHIŢĂ 1979 – Vulpe, A. şi Gheorghiţă, M., *Şantierul arheologic Popeşti, com. Mihăileşti, jud. Ilfov. Raport preliminar asupra rezultatelor din campania anilor 1976-1977*, în: *CA*, 3, 1979, p. 95-104.

Illustrations list:

Fig. 1. Popeşti. Grave of Gherghina Stancu. Southern section: a. filling of a grave which disturbed the archaeological deposit of the Latène period; **b.** *in situ* remains of the archaeological deposit of the Latène period; **c.** archaeologically sterile layer; **d.** *in situ* Early Iron Age (Ha B) layer with four vessels (photo: N. Palincaș).

Fig. 2. Popeşti. Grave of Gherghina Stancu. Feature consisting of four Early Iron Age (Ha B) vessels found under what was previously believed to be the archaeologically sterile layer preceding any occupation of the site whatsoever (photo: N. Palincaș).

6 BORONEANŢ 2005.

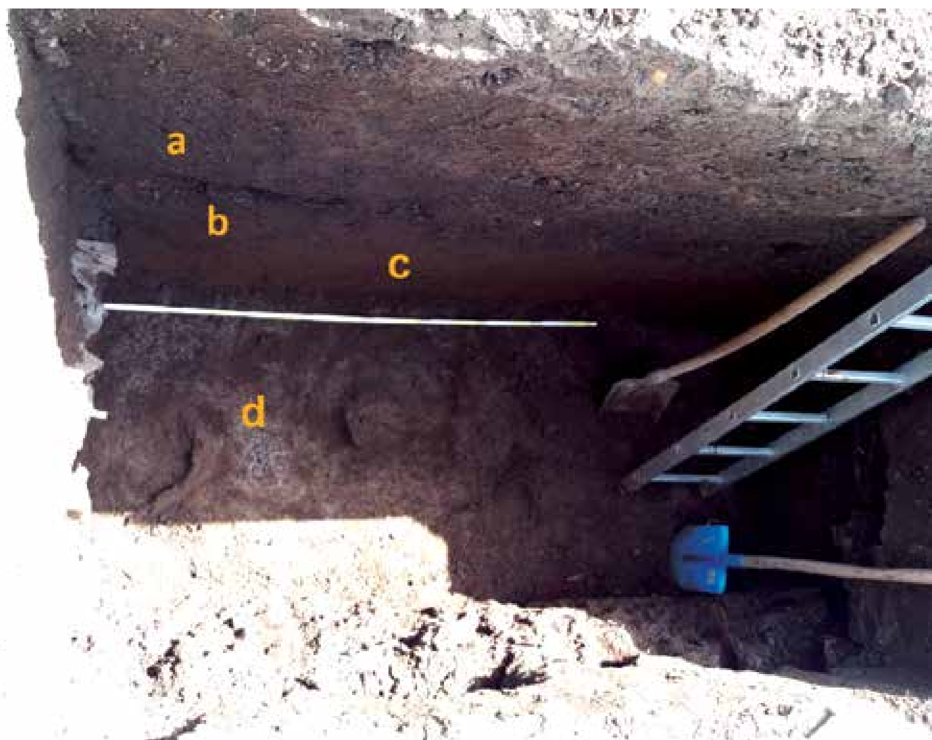

Fig. 1. Popeşti. Mormântul Gherghina Stancu. Profil de sud: a. umplutură de mormânt care a deranjat stratul Latène; b. rest in situ din stratul Latène; c. strat steril arheologic; d. strat Hallstattian timpuriu cu patru vase in situ (foto: N. Palincaș)

Fig. 2. Popeşti. Mormântul Gherghina Stancu. Ansamblul de patru vase hallstattiene timpurii găsite sub ceea ce anterior s-a considerat a fi un strat steril arheologic, precedând prima locuire din sit (foto: N. Palincaș)

136. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]*
Punct: str. Ștefan cel Mare. Sector: centru sitului

Tip sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 32 (epoca romană), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 126754.04
Autorizația nr. 26/04.02.2022
Colectiv: Florin Ciulavu - responsabil științific; Mihaela Bleoancă (MJO)
Total finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: 05-09, 20-22.08.2024

În luna august 2024, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv cercetarea terenului afectat de o investiție care vizează alimentarea cu apă a satului Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt (anticul Romula), continuare a proiectului din anii 2022[1] și 2023[2]. Din păcate, din motive independente de voința arheologilor, cercetarea nu a avut finalitate nici în anul 2024.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Cele mai timpurii descoperiri de la Reșca datează din neolitic și eneolitic[3].

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, fiind conduse de Cezar Bolliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. La Romula au mai săpat Mircea Babeș (1965-1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972) și Gheorghe Popilian (1968-1998). Prima delimitare a sitului arheologic Romula s-a realizat în anul 2007, sub coordonarea lui Mircea Negru, stabilindu-se o suprafață ce depășește 304 hectare. Același arheolog a realizat cercetări arheologice sistematice în intervalul 2013-2024 în Fortificația Centrală și în Sectorul de Nord[4]. În ultimii ani s-au realizat tot mai multe cercetări arheologice preventive la Reșca, în majoritatea dintre ele înregistrându-se descoperiri cel puțin interesante, care vin să completeze tabloul descoperirilor de la Romula, mai ales ținând cont de faptul că cercetările preventive se realizează în zone în care nu se pot efectua cercetări arheologice sistematice.

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de râul Teslui și de pârâul Potopin. Este situat în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Romanațiului. Pe teritoriul său există aproximativ 10 izvoare. Clima temperat continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), coroborate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea continuă a comunităților umane din Preistorie și până în prezent[5].

Prezentarea cercetării

Zona cercetată se află pe str. Ștefan cel Mare, în apropierea Fortificației Centrale. Lățimea șanțului pentru introducerea conductei de apă este de 0,70 m, și este realizat între drumul asfaltat și rigolă, însă, în aproape toate cazurile când au fost identificate complexe arheologice, acesta a fost lărgit atât cât s-a putut, cu scopul de a putea realiza cercetarea.

În cursul cercetării din anul 2024 au fost descoperite opt complexe arheologice, notate Cx 54-61 (ziduri, fundații de ziduri, podea din *cocciopesto*, nivel de arsură, aglomerare de tegule), în continuarea celor cercetate în anii 2022 și 2023 în cadrul aceluiași proiect. Pe lângă complexele menționate, toate din epoca romană, a fost descoperită o cantitate relativ mare de ceramică, între care și câteva fragmente de terra sigillata. De asemenea, au fost descoperite relativ multe oase de animale, dar și cuie întregi și fragmentare și fragmente de vase din sticlă.

Prezentăm în continuare complexele arheologice descoperite:

Cx 54. Aglomerare de tegule și puțină piatră descoperită la adâncimea de 0,60-0,85 m de la nivelul actual de călcare, surprinse pe lățimea șanțului (0,70 m) și pe o lungime de aproximativ 2,60 m. Dedesubtul lor nu a fost descoperită o structură (zid). A fost descoperită o cantitate mare de ceramică printre tegule.

Cx 55. Podea din *cocciopesto* descoperită la adâncimea de 0,69-0,71 m de la nivelul actual de călcare, a cărei grosime variază între 0,08-0,11 m. A fost surprinsă pe o lungime de 3,15 m și pe lățimea șanțului (0,70 m). Este realizată din var, cărămidă pisată, nisip și pietricele. Nu s-a finalizat cercetarea ei deoarece beneficiarul a solicitat sistarea lucrărilor din lipsă de fonduri (a fost protejată provizoriu cu folie geotextilă și nisip).

Cx 56. Nivel compact de arsură conturat la adâncimea de 0,96 m de la nivelul actual de călcare. A fost surprins pe lungimea de 1,27 m și pe lățimea șanțului (0,70 m). În acest nivel, gros de 12-15 cm și sub el (în alți 10-12 cm) a fost descoperită o cantitate foarte mare de ceramică și câteva oase de animale.

Cx 57. Fundația unui zid, descoperită la adâncimea de 0,93 m de la nivelul actual de călcare, în proximitatea Cx 56. Este realizată din piatră de râu și pietriș, are lățimea de 0,65 m și este orientată NE-SV. Nu s-a finalizat cercetarea ei deoarece beneficiarul a solicitat sistarea lucrărilor din lipsă de fonduri (a fost protejată provizoriu cu folie geotextilă și nisip).

Cx 58. Fundația unui zid, realizată din tegule sparte, descoperită la adâncimea de 0,90 m de la nivelul actual de călcare. Are lățimea de aproximativ 0,65 m și este orientată est-vest.

Cx 59. Zid din cărămidă descoperit la adâncimea de 0,62 m de la nivelul actual de călcare, având o lățime de aproximativ 0,65 m. Este orientat NE-SV, aflându-se lipit de podeaua Cx 55. Cărămizile, așezate pe două rânduri (una lângă alta), sunt înclinate înspre NE. Din elevație s-a păstrat un singur rând de cărămidă, fiind așezată în cant și

1 CIULAVU, BLEOANCĂ 2023, p. 625-627.
2 CIULAVU, BLEOANCĂ 2024, p. 590-593.
3 MĂRGĂRIT-TĂTULEA 1994. A se vedea și ȘTEFAN 2018a, p. 143-150; ȘTEFAN 2018b, p. 109-130; ȘTEFAN 2019, p. 19-42.
4 Pentru un istoric al cercetărilor la Romula a se vedea NEGRU, SCHUSTER 2016, p. 7-12; NEGRU 2022, p. 13-14; NEGRU, SCHUSTER 2022, p. 5-13; NEGRU, SCHUSTER 2024.
5 Pentru mai multe detalii privind cadrul fizico-geografic de la Reșca, a se vederea CRUCERU, STĂNILĂ 2024, p. 11-17.

înclinată. Dedesubtul cărămizilor a fost surprinsă fundația zidului, realizată din pietriș și având aproximativ 0,60 m adâncime.

Cx 60. Zid din cărămidă descoperit la adâncimea de 0,65 m de la nivelul actual de călcare, având o lățime de aproximativ 0,65 m. Este paralel cu zidul Cx 59, fiind poziționat la o distanță de aproximativ 1,5 m de acesta înspre NV, fiind orientat NE-SV. Cărămizile, așezate pe două rânduri (una lângă alta), sunt înclinate înspre SV. Din elevație s-a păstrat un singur rând de cărămidă, fiind așezată în cant și înclinată. Dedesubtul cărămizilor a fost surprinsă fundația zidului, realizată din pietriș și având aproximativ 0,50 m adâncime.

Cx 61. Fundația unui zid, realizată din tegule sparte, fiind descoperită la adâncimea de 0,70 m de la nivelul actual de călcare, având o lățime de aproximativ 0,65 m. Este paralelă cu zidul Cx 60, fiind poziționat la o distanță de aproximativ 1 m de acesta înspre NV, fiind orientat NE-SV. Adâncimea fundației este de aproximativ 0,50 m.

Concluzii

În cercetarea arheologică preventivă realizată în anul 2024 la Reșca (Romula) au fost descoperite opt complexe arheologice din epoca romană, care vin să completeze datele cunoscute din acea zonă a sitului. De asemenea, a fost surprinsă stratigrafia în acea zonă, fiind completate datele stratigrafice obținute în anul precedent. În această campanie nu au fost surprinse complexe sau materiale arheologice preistorice, așa cum s-a întâmplat în anii trecuți.

Zidurile și fundațiile descoperite indică trei niveluri de locuire în acea zonă (sec. II – prima jumătate a sec. III). Spre exemplu, complexele 59-61, care se află la distanțe foarte mici și la adâncimi diferite, dar și tehnici de construcție diferite (două fundații sunt realizate din pietriș, iar una este realizată din tegule sparte), arată foarte clar că vorbim despre niveluri de locuire diferite. Modestele rezultate obținute în urma acestei cercetări vin să completeze informațiile cunoscute, mai ales având în vedere faptul că zona respectivă nu va putea fi cercetată sistematic.

Abstract

In August 2024, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research, with the objective of researching the land on which an investment is to be made aimed at supplying water to the village of Reșca, commune of Dobrosloveni, Olt county (ancient Romula), a continuation of the project from 2022 and 2023. The researched area is located on Ștefan cel Mare Street, near the Central Fortification. The width of the ditch for introducing the water pipe is 0.70 m, and it is made between the asphalt road and the drain.

Eight archaeological complexes from the Roman era were discovered, and a significant amount of ceramics was discovered in the archaeological layer, as well as animal bones, whole and fragmentary nails, fragments of glass vessels. The walls and wall foundations indicate three levels of habitation in that area, being chronologically positioned in the interval between the 2nd century - the middle of the 3rd century. The other archaeological complexes are a cocciopesto floor, a burnt level and a cluster of tiles.

Bibliografie

CIULAVU, BLEOANCĂ 2023 – Florin Ciulavu, Mihaela Bleoancă, *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct: str. Caracal. Sector: Sectorul de Sud-Est*, în *CCA. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 625-627.

CIULAVU, BLEOANCĂ 2024 – Florin Ciulavu, Mihaela Bleoancă, *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct: str. Ștefan cel Mare. Sector: centrul sitului*, în *CCA. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 590-593.

CRUCERU, STĂNILĂ 2024 – Nicolae Cruceru, Anca-Luiza Stănilă, *Caracterizare fizico-geografică a spațiului de la Reșca*, în Mircea Negru, Cristian Schuster (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017 / Romula. Series of Archaeological Reports. III. Report on archaeological excavations from 2027*, Târgoviște, 2024.

MĂRGĂRIT TĂTULEA 1994 – Corneliu Mărgărit Tătulea, *Romula-Malva*, București, 1994.

NEGRU 2022 – Mircea Negru, *Introducere*, în Mircea Negru (coord.), Ștefan-Emilian Gămureac, Petre Gherghe, Lucian Amon, Cristian Eduard Ștefan, Viorel Petac, Silviu Ene, *Romula: Seria Rapoarte Arheologice. II. Raport privind cercetările arheologice din anul 2013 / Series of Archaeological Reports. II. Report on the Archaeological Research from 2013*, Cluj-Napoca, 2022, p. 13-14.

NEGRU, SCHUSTER 2016 – Mircea Negru, Cristian Schuster (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

NEGRU, SCHUSTER 2022 – Mircea Negru, Cristian Schuster, *Romula. Scurt istoric*, în Mircea Negru, Cristian Schuster, Florin Ciulavu, Mihaela Bleoancă (ed.), Romula. Expoziția „Rezultatele cercetărilor arheologice din perioada 2013-2018” / The Exhibiton ”The archaeological research results from 2013-2018”, Cluj-Napoca, 2022, p. 5-13.

NEGRU, SCHUSTER 2024 – Mircea Negru, Cristian Schuster (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017 / Romula. Series of Archaeological Reports. III. Report on archaeological excavations from 2027*, Târgoviște, 2024.

ȘTEFAN 2018a – Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, în *SP*, 15, 2018, p. 143-150.

ȘTEFAN 2018b – Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, în *BMJT*, 10, 2018, p. 109-130.

ȘTEFAN 2019 – Cristian Eduard Ștefan, *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, în *RAASI*, 1, 2019, p. 19-42.

Ilustrations list:

Fig. 1-6. Aspects during the research.

1

2

3

4

5

Fig. 1-5. Aspecte din timpul cercetării

137. Roman, jud. Neamț
Punct: Spitalul Precista

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 120879.12
Autorizație nr. 441 / 15.11.2022
Colectiv: George-Dan Hânceanu – responsabil științific (CMN Neamț), Vasile Diaconu (membru voluntar, CMN Neamț)
Finanțare: proiect finanțat de CNI
Perioada desfășurării cercetării: 3.06 – 29.11.2024

Situl arheologic din Roman, punctul *Spitalul Precista* (Pl. I) este situat într-o zonă care a fost intens locuită în epocile medievală și modernă. Dovezi în acest sens sunt complexele de locuire descoperite cu prilejul recentei cercetări arheologice; acestea fiind foarte aproape de spațiul sacru al lăcașului *Precista Mare* și de locul în care s-a aflat piața, unde a fost decapitat la 1691 cronicarul Miron Costin.

Până la inițierea proiectului de reabilitare a Spitalului Precista (2023), în a doua jumătate a secolului al XX-lea a avut loc o săpătură de „salvare” a vestigiilor funerare, datorată montării unui bazin pentru apă[1]. De la acel moment (1964) și până în anul 2023 nu au mai fost intervenții arheologice în curtea spitalului deși, acesta a fost construit în 1872[2] într-o zonă din vechiul centru medieval și modern.

În 2024 au continuat cercetările arheologice preventive la Roman (jud. Neamț), în punctul menționat. Cea de-a doua campanie arheologică[3] a fost efectuată în curtea spitalului amintit, în vechea incintă a bisericii ortodoxă *Precista Mare*, ctitorie din a doua jumătate a secolului al XVI-lea (monument istoric de categorie *B* – NT-II-m-B-10669).

Spre deosebire de săpăturile arheologice din anul precedent, în 2024 acestea s-au concentrat doar în Suprafața 2 (prescurtată S.2)[4], din preajma lăcașului de cult semnalat. Ele au inclus secțiuni dispuse în paralel cu cele anterioare, începute dinspre nord (de lângă turnul clopotniță) spre sud, în apropierea clădirii spitalului. Înainte de acestea, o porțiune din S.2 (din interiorul zidului de incintă) a fost investigată în 2023 prin intermediul unui număr de 14 secțiuni și două casete (notate Cas.I și Cas.1)[5] (Pl. II; III/1). În 2024 au fost deschise alte 10 secțiuni, de diferite dimensiuni (Pl. II; III/2), majoritatea trasate după zidul de incintă: S.XXIII (34 m x 8 m) – reluată de la stadiul rămas din anul precedent, S.XXIV (57,50 m x 5,50 m), S.XXV (13 m x 10,50 m), S.XXVI (12 m x 7,50 m), S.XXVII (57,50 m x 4 m), S.XXVIII (19,50 m x 4 m), S.XXIX (44 m x 3,50 m), S.XXX (22 m x între 4-7,50 m), S.XXXI (22 m x între 4-7,50 m), S.XXXII (26 m x între 5-9 m) și o casetă, prescurtată Cas.2 (9,50 m x 7,50 m). Între unitățile de cercetare s-au lăsat martori, în general de 1 m grosime (mai rar de 1,50 m), care la final au fost demontați.

Săpătura arheologică s-a executat manual, doar stratul vegetal fiind decapat mecanic. În general, s-au atins adâncimi maxime de până la 2,40-2,60 m[6].

S.XXIII – secțiune de formă rectangulară, începută spre finalul campaniei anului 2023. Ea a fost reluată în 2024, de la adâncimea de 0,80-1 m. A fost orientată nord-sud, în paralel cu secțiunile S.XII și S.XX. Spre capătul nordic a fost dezvelit un segment din zidul de incintă al bisericii. Lângă zid, dar pe exterior, a fost descoperită (între 0,60 m - 1 m adâncime) o groapă de formă circulară (diametru-1,20 m) cu multă ceramică în interior: fragmente de la străchini, farfurii, căni, cănițe din epoca modernă. În straturile din epocile medievală și modernă s-a găsit ceramică în stare fragmentară, de la principalele tipuri de vase: vas borcan, opaiț, cană, căniță, strachină, farfurie. Interesante de semnalat sunt și cele trei vetre, descoperite la 1,60-1,80 m adâncime, dintre care una având multă zgură din fier în apropiere (carourile 5-7). Altă vatră (în caroul 10) (Pl. IV/3) avea puține fragmente ceramice medievale, rămase pe ea, iar ultima instalație de foc (carourile 4-5) dispunea de o groapă de deservire (-1,80-2,20 m), în care pe lângă ceramică au fost descoperite și două monede. În martorul estic, de legătură cu S.XII, am găsit între 1,20-1,60 m adâncime șase morminte de inhumație (notate M.781-M.786) (Pl. V/1, 2). Nivelul steril era la 2,20-2,40 m adâncime.

S.XXIV – secțiune de formă rectangulară, trasată pe lângă gardul împrejmuitor al curții spitalului, de pe latura vestică. Situată în paralel cu acesta, a fost prima secțiune care a dezvelit o parte din „zona meșteșugarilor”. Grupat, au fost descoperite vetre de cuptoare, majoritatea refăcute, ori suprapuse de altele noi, aspect care a determinat o consistență a acestora de până la 1-1,40 m grosime. La unele s-au păstrat și canalele pentru tiraj (Pl. IV/5). Monedele găsite în preajma lor (care variau între 8 și 22 de piese) permit observarea unui interval îndelungat de utilizare a instalațiilor, cu începere din secolul al XV-lea și până în veacurile XVII-XVIII. Creuzetele fragmentare cu oxizi de bronz în interior indică și materia primă din care lucrau piese de port, unele dintre ele descoperite în apropierea vetrelor. Interesant de semnalat este și depunerea unui cuțit alături de opt monede în apropierea unui grup de cuptoare, probabil un mic „tezaur” format în urma acumulărilor succesive ale meșterilor. Între grupurile de cuptoare meșteșugărești, în dreptul carourilor 11-12 era un mic cuptor de ars ceramică medievală (Pl. IV/4), aspect ce dovedește lipsa unei delimitări pe specializări a zonei; meșterii cu îndeletniciri diferite fiind situați la un loc. S-a

1 COZĂRĂSCU 1964, p. 610-617.
2 PRUTEANU 1957, p. 44-55; COZĂRĂSCU 1992, p. 178-183; COZĂRĂSCU, CLOCOTICI 2001, p. 3-4.
3 Prima a avut loc în anul 2023. Pentru detalii de consultat HÂNCEANU 2023, 151-198; HÂNCEANU *et alii* 2024, p. 597-607.
4 În 2023 au fost desfășurate cercetări arheologice în Suprafața 1 (deschise nouă secțiuni), din fața Spitalului Precista, aproape de Seminarul ortodox *Melchisedec Ștefănescu* și într-un perimetru din Suprafața 2 (în interiorul zidului de incintă), din spatele aceluiași spital și în preajma lăcașului semnalat.
5 Pentru amănunte de văzut HÂNCEANU *et alii* 2024, p. 597-607.
6 S-a constatat o diferență de nivel, dacă în campania anului trecut nivelul steril era la 3-3,20 m adâncime, în campania anului 2024 stratul galben a fost găsit mai sus decât precedentul.

găsit și o groapă menajeră de mari dimensiuni cu multă ceramică în interior, situată între primele două grupuri de cuptoare. Între cuptoare s-au identificat și cercetat patru locuințe moderne (situate în carourile 3-6, 7-10, 12-14, 16-18), dintre care trei incendiate. Nivelul steril era la 2,20-2,40 m adâncime.

S.XXV – secțiune de formă aproximativ pătrată, trasată în paralel cu gardul împrejmuitor de pe latura nordică, în dreptul turnului clopotniță și în preajma bazinului de apă, montat în anii 1960. În capătul de est și în martorul spre S.XI s-au descoperit, între 1,60-1,80m adâncime, patru morminte (notate M.787-M.790) (Pl. V/3, 4), situate în interiorul zidului de incintă. Pe partea nordică era o mică încăpere, posibil un segment din baza unui turn (clopotniță ?), care păstra trepte și avea pereții pictați. În umplutura din interior s-a găsit tencuială pictată și o cruce pectorală. De o parte și de alta a zidului de incintă, care s-a finalizat lângă gardul împrejmuitor, am descoperit două gropi, de formă circulară, una medievală (în zona interioară a zidului) și alta modernă (în zona exterioară a acestuia), datate prin vasele fragmentare din interiorul lor. Groapa medievală era din zona unei locuințe din aceeași epocă. Nivelul steril a fost găsit la 2,20 m adâncime.

S.XXVI – secțiune de formă aproximativ pătrată, deschisă în prelungirea sudică a secțiunii S.XXIII și în paralel cu S.XX. A permis investigarea unei locuințe medievale, de formă ovală (Pl. IV/1, 2), situată la 1,60-2 m adâncime (între carourile 2-5), care conținea multă ceramică, obiecte casnice din fier, piese vestimentare din bronz și monede. În exteriorul complexului de locuire era o vatră, situată în colțul sud-vestic al secțiunii. Peste o parte din locuință se afla un rest de zid din piatră, demantelat. Straturile din epocile medievală și modernă aveau ceramică fragmentară cu forme specifice. Nivelul steril se afla la 2,20-2,40 m adâncime.

S.XXVII – secțiune de formă rectangulară, deschisă în paralel cu S.XXIV. Aceasta a permis descoperirea unui perimetru extins din „zona meșteșugarilor”, unele dintre vetre fiind continuate din secțiunea anterioară, iar altele prelungindu-se în perimetrul alăturat, dinspre est (în unitățile de cercetare următoare, notate S.XXX și S.XXXI). Aproape de capătul sudic al secțiunii descrise (carourile 2-4) era un cuptor din cărămidă, cu structura sistemului de încălzire bazată pe olane. În capătul opus, spre nord, am găsit și cercetat două gropi medievale (în carourile 23 și 24), de formă rotundă (prescurtate Gr.1 și Gr.2). Ceramică fragmentară a fost descoperită și în straturile epocilor medievală și modernă. Nivelul steril se afla la 2,20-2,40 m adâncime.

S.XXVIII – secțiune de formă rectangulară, situată în ultimul perimetru de pe latura de nord a suprafeței afectate de proiect; între S.XXV și colțul gardului de nord-vest (unde este poziționat noul tablou electric al spitalului). S-a constatat în capătul de sud prezența unei umpluturi cu mult pietriș, datorită montării unei borne, adâncită până la 6 m, iar pe latura de est s-a dat peste bazinul de apă, amintit pe parcursul textului. Pe latura de vest s-a găsit o parte din imobilul de cărămidă, cimentuit, care adăpostea vechiul tablou electric. Abia de la mijlocul secțiunii, spre capătul de nord, s-a constatat nederanjarea nivelurilor arheologice, situație ce a permis descoperirea unor piese din fier și bronz, precum și a ceramicii specifice ambelor niveluri. În zona centrală, orientată mai mult spre profilul de est (carourile 3-6), am descoperit două cuptoare cu gropi de deservire. Intensitatea de ardere a vetrelor (între 1,60-2 m adâncime), materialul arheologic și monedele indică prelungirea zonei meșteșugărești, din secțiunile anterioare (S.XXIV, S.XXVII), și în acest capăt de nord al suprafeței afectată de proiect. În nivelurile de locuire era puțină ceramică, mai ales că au fost deranjate. Nivelul steril se afla la 2,40-2,60 m adâncime.

S.XXIX – secțiune de formă rectangulară, dispusă în paralel cu secțiunile S.XXIII și S.XXVI. În capătul sudic (carourile 1-2) a fost descoperit o jumătate dintr-un beci de cărămidă din epoca modernă. La mică distanță de acesta era o groapă de formă circulară (carourile 2-4), situată între 1,60-2,40 m, cu conținut ceramic din epoca modernă. În carourile 5-6 se afla o groapă cu material arheologic (ceramică, piese din fier, obiecte din bronz, monede) din epoca medievală. În carourile 7-9 am descoperit un segment din camera cu fundațiile situate pe arcade. În carourile 16-22 era continuarea structurii rectangulare din piatră, alipită de camera anterioară. În interiorul acestei structuri rectangulare (lungă de 32m), între carourile 18-21 am identificat și cercetat o locuință adâncită cu ceramică din epoca medievală. Aceasta se prelungea spre vest, surprinsă și investigată în secțiunea S.XXXII. Au fost găsite și cuptoare meșteșugărești în zona structurii rectangulare din piatră, deteriorate datorită suprapunerii parțiale. Nivelul steril se afla la 2,20-2,40 m adâncime.

S.XXX – secțiune de formă trapezoidală, dispusă în paralel cu S.XXIX. În capătul sudic (carourile 1-2) s-a găsit partea din spate a beciului de cărămidă, descoperit în secțiunea anterioară. După acesta se afla pigmentația intensă a unui cuptor meșteșugăresc, a căror suprapuneri au ajuns până la 3-3,20 m adâncime, fiind foarte bine păstrate stratigrafic. Între carourile 2-3 era și o groapă de formă rotundă cu ceramică din epoca modernă. Între carourile 6-8 se afla o groapă cu ceramică și monede din epoca medievală, prelungită și în martorul spre S.XXIX. Resturi de ziduri din piatră au fost acoperite în mare parte cu beton, între carourile 5-11, pentru a constitui fundația clădirii destinată unei noi Morgi, în anii 1980. Nivelul steril se afla la 2-2,20 m adâncime.

S.XXXI – secțiune de formă trapezoidală, dispusă în paralel cu S.XXX și cu aceleași dimensiuni ca precedenta. Între carourile 2-9 s-a găsit continuarea fundațiilor din beton ale Morgii amintite. Acestea au deranjat în cea mai mare parte cuptoarele meșteșugărești din zonă. Unul dintre cele mai bine păstrate a fost cel situat la capătul fundațiilor, în carourile 10-11. Nivelul steril era la 2-2,20 m adâncime.

S.XXXII – secțiune de formă trapezoidală, situată în prelungirea nordică a secțiunilor S.XXX-S.XXXI. În capătul de nord s-a unit, după eliminarea martorului, cu secțiunea S.XXVIII. Secțiunea a permis dezvelirea părții lipsă din structura de piatră rectangulară, identificată anterior, în S.XXIX. În privința nivelurilor de locuire din epocile medievală și modernă, situația pentru secțiunile S.XXIX-S.

XXXII este diferită comparativ cu celelalte secțiuni, întrucât structurile din piatră și fundațiile Morgii semnalate au distrus în multe locuri stratigrafia zonei, păstrându-se îndeosebi complexele, care se aflau la adâncimi mai mari. Nivelul steril se afla la 2,20-2,40 m adâncime.

Cas.2[7] – poziționată în prelungirea secțiunilor S.XXIV și S.XXVII, pe locul barăcii, mutată pe placa bazinului de apă. De formă aproximativ pătrată, aceasta a indicat finalul perimetrului cuptoarelor meșteșugărești, dintre care, o parte au fost distruse de amplasarea construcției din beton a fostului sediu de electricitate. A mai fost descoperită o mică vatră și o groapă de deservire, cu material ceramic din epoca modernă. Nivelul steril se afla la 2,20-2,40 m adâncime.

* * *

În cazul perimetrului destinat activității meșteșugărești am putut remarca o dispunere a cuptoarelor și gropilor de deservire pe șiruri orizontale, fiind identificate patru rânduri cu mai multe grupuri de cuptoare. Primul se afla pe linia secțiunilor S.XXIV și S.XXVII, al doilea rând în dreptul secțiunilor S.XXV, S.XXXI și S.XXXII, penultimul rând pe linia secțiunilor S.XXX - SXXXII și ultimul în dreptul secțiunilor S.XXIX și S.XXX.

În unele secțiuni, dispuse în interiorul zidului de incintă, au mai fost descoperite câteva morminte de inhumație (14) din cimitirul bisericii *Precista Mare* (notate M.779-M.792). Cu acestea s-a finalizat cercetarea cimitirului din suprafața afectată de proiect. Necropola principală a Romanului se continuă în incinta actuală a lăcașului, delimitată de curtea spitalului cu gard metalic.

Mormintele investigate aveau schelete reînhumate (M.779, M.780, M.783, M.792), dar și în poziție anatomică (M.781, M.787-M.790), însă la unele defuncții erau deranjați ori retezați (M.784-M.786, M.791). Gropile erau de formă rotundă, pentru defuncții reînhumați și rectangulare, ovale pentru cei înmormântați anatomic. Inventarul funerar conținea monede, dar și un inel.

Din toată suprafața afectată de proiect (8.107 mp.), în campania anului 2023 a fost cercetat un perimetru total de 3.570 mp., din care 800 mp. în suprafața S.1 și 2.770 mp. în suprafața S.2. În anul 2024, din suprafața S.2 s-au mai investigat 1.987 mp., ajungându-se la 4.757 mp. din ultima suprafață semnalată și la un total de 5.557 mp. Restul perimetrului, încă necercetat, constituie obiectivul campaniei din anul 2025.

Abstract

The rehabilitation works of the Precista Hospital building (1872), located in the protection area of the *Precista Mare* Orthodox Church (foundation from 1569), required the performance of preventive archaeological research (2024), started the previous year. In the 2024 campaign, the archaeological excavations were carried out only on the back side of the hospital, towards the north (surface marked S.2). As a result of the archaeological investigations (spread over about 2000 square meters), medieval and modern residential complexes (dwellings, pits, fireplaces), stone or brick structures (dwellings, cellars) were discovered. Unlike the archaeological campaign of the previous year, in 2024 the perimeter intended for craft activities was discovered, which included ovens and service pits arranged in four rows and dated to the 15th-17th centuries. Another 17 graves (marked M.773-M.789) were investigated from the cemetery of the mentioned place, some of which contained coins and clothing accessories or ornaments. The archaeological discoveries from the funerary inventory, level and medieval residential complexes are from the 15th – 17th centuries, and those on the level and the residential complexes of the modern era are from the 18th - 19th centuries.

Bibliografie:

COZĂRĂSCU 1964 – Cozărăscu, E., *Biserica „Precista Mare" din orașul Roman*, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XLI/11-12, 610-617.

COZĂRĂSCU 1992 – Cozărăscu, E., *Asistența medico-sanitară. Începuturile*, în: Ursachi, V. (coord.), *Istoria orașului Roman (1392-1992)*, Roman, 178-183.

COZĂRĂSCU, CLOCOTICI 2001 – Cozărăscu, E., Clocotici, O., *Istoricul Spitalului Municipal „Precista Mare" din Roman până la bicentenar (1998); parțial și al vieții medico-farmaceutice romașcane*, Editura Știință și Tehnică, Iași.

HÂNCEANU 2023 – Hânceanu, G.-D., *Cercetări arheologice preventive la Spitalul Precista din Roman. Rezultate preliminare din Suprafața 1 – campania anului 2023*, in: *Istros*, XXIX, 151-198.

HÂNCEANU *et alii* 2024 – Hânceanu, G.-D., Diaconu, V., Gafincu, Al., Ceaușu, S., *Roman, jud. Neamț. Punct: Spitalul Precista*, în: *CCAR Campania 2023*, cIMeC-Institutul de Memorie Culturală, Bucureşti-Târgu Mureș, 597-607.

PRUTEANU 1957 – Pruteanu, P., *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*, Editura Medicală, București.

Ilustrations list:

Pl. I. 1 - Roman city location; 2 - the area of the archaeological site from *Spitalul Precista* point.

Pl. II. The plan of archaeological research in the campaigns of 2023 and 2024.

Pl. III. Comparative images: 1 - surface S.2 – archaeological research from the 2023 campaign; 2 - surface S.2 – archaeological research from the 2024 campaign.

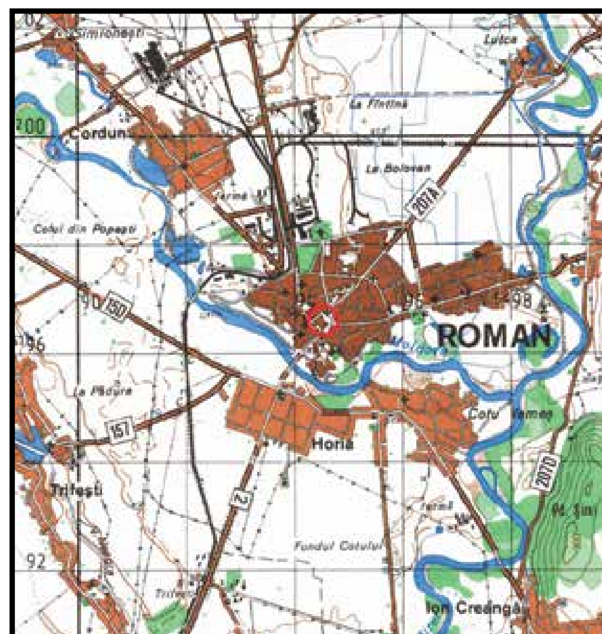
Pl. IV. Medieval archaeological complexes: 1, 2 - dwelling (S.XXVI); 3 - fireplace (S.XXIII); 4 - ceramic kiln (S.XXIV); 5 - craft oven (S.XXIV).

Pl. V. 1 – 4 - inhumation graves discovered during the archaeological excavation of 2024 (S.XXIII, S.XXV).

7 Astfel numerotată, întrucât în campania anului 2023 a fost trasată Cas.1.

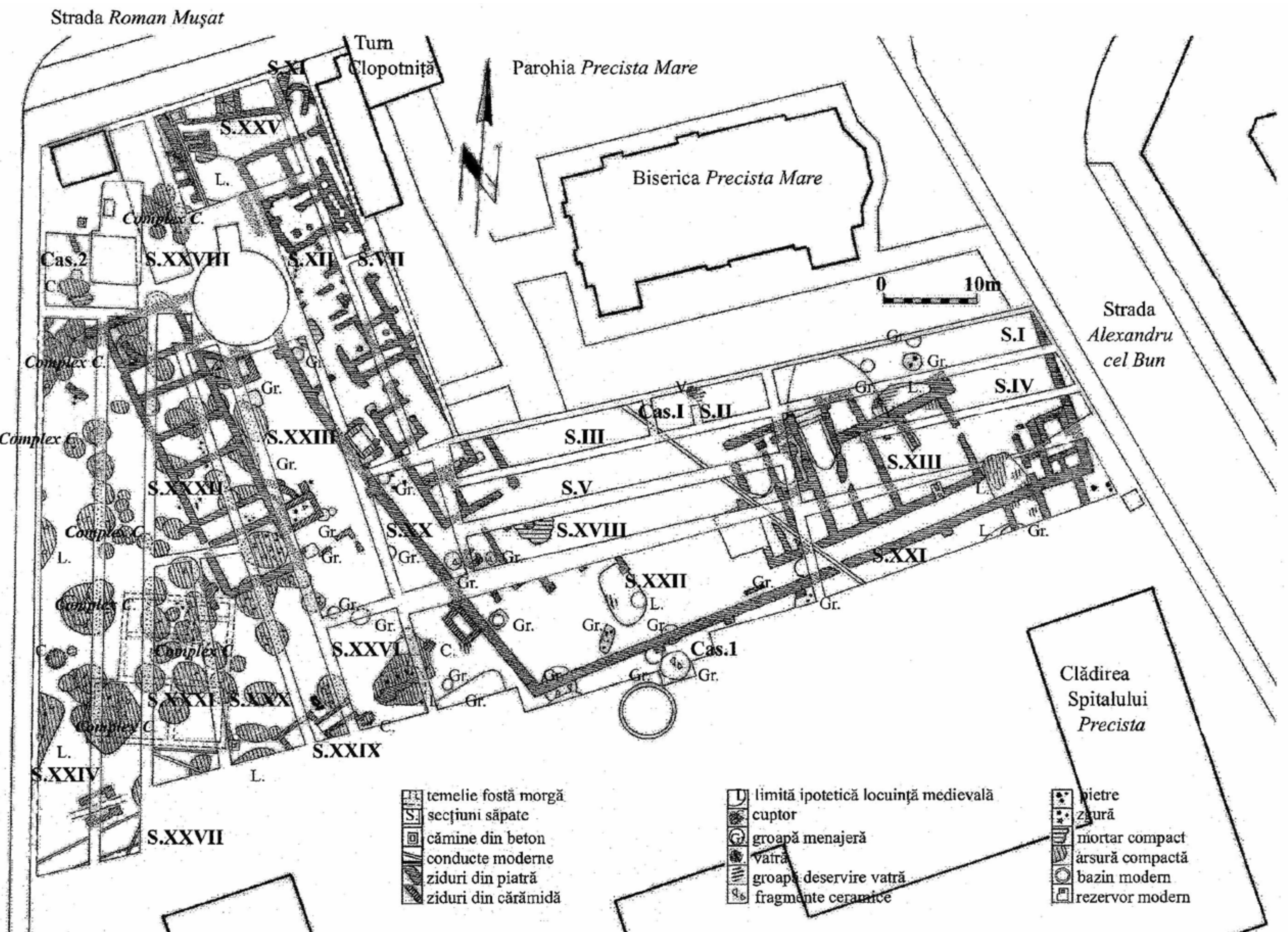
ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
L-35-42 (PIATRA NEAMȚ) Zona 35 T
ROMAN
BUHUȘI
1:100 000
L-35-42
Seria M 605

1

2

Pl. I. 1 - amplasament oraș Roman; 2 - aria sitului arheologic din punctul Spitalul Precista

Pl. II. Planul cercetărilor arheologice din campaniile anilor 2023 și 2024

1

2

Pl. III. Imagini comparative: 1 - suprafața S.2 – cercetarea arheologică din campania anului 2023; 2 - suprafața S.2 – cercetarea arheologică din campania anului 2024

1

2

3

4

5

Pl. IV. Complexe arheologice medievale: 1, 2 - locuință (S.XXVI); 3, vatră (S.XXIII); 4 - cuptor de ars ceramică (S.XXIV); 5 - cuptor meșteșugăresc (S.XXIV)

1

2

3

4

Pl. V: 1 – 4 - Morminte de inhumație descoperite în timpul săpăturii arheologice din 2024 (S.XXIII, S.XXV)

138. Sărățeni, jud. Mureș
Punct: Castrul roman

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană)
Cod RAN: 114907.01**;** **Cod LMI:** MS-I-s-B-15416
Autorizaţie nr. 359/29.07.2024
Colectiv: Nicoleta Man – responsabil științific; Daniel Cioată, Rezi Boton, Diana Angyus (MJ Mureș)
Perioada desfășurării cercetării: 17.06.- 18.10.2024

Punct militar strategic la granița de est a Daciei, în valea Târnavei Mici, castrul este așezat la est de pârâul care curge prin mijlocul satului, unde terenul este mai ridicat. Pe ruinele lui s-au construit case. Două drumuri taie castrul pe trei direcții. O stradă secundară secționează latura sudică a castrului. Astăzi castrul este acoperit în totalitate de construcții moderne, în consecință cercetarea sa sistematică este imposibilă.

Ruinele castrului au fost sesizate în sec. al XIX-lea. Săpături arheologice au fost efectuate în 1958 de către Szekely Zoltan. Din cercetările făcute rezultă că castrul avea formă aproape pătrată, cu zidurile din piatră, cu dimensiunile de 140 x 146 m. Colțul de NE, probabil rotunjit era prevăzut cu un bastion rotunjit. Conturul castrului este greu de urmărit pe teren, datorită clădirilor construite pe amplasamentul lui. Săpăturile din 1958 au urmărit să lămurească structura castrului. În cursul săpăturilor au fost dezvelite bastioanele de colț și porțile. Zidul de incintă *(opus incertum)* avea o grosime de 1,50 m. Colțurile rotunjite ale castrului aveau bastioane de formă trapezoidală (5 x 5 m). porțile erau prevăzute cu două turnuri interioare. Pe latura vestică a fost descoperită o clădire cu dimensiunile de 10 x 6 m.

Prima fază a castrului a fost de pământ iar a doua fază din piatră așa cum o demonstrează profilul șanțului excavat pe latura vestică. Pe latura nordică a fost secționată incinta din piatră a castrului și șanțul exterior săpat în prundiș aluvionar. În fața zidului a fost constatată și urma bermei cu o lățime de 1m. Descoperirile epigrafice și arheologice din zona castrului sunt puține, mai relevante sunt cărămizile ștampilate cu numele unității militare Cohors prima Alpinorum care și-a avut garnizoana la Sărățeni.

Zona a mai fost studiată prin evaluare de teren de o echipă de arheologi din cadrul Muzeului Județean Mureș în cadrul unui proiect mai amplu de cercetare a limesului estic, astfel încât au putut fi stabilite limitele vicusului, care se întinde în jurul castrului.

Obiectivele cercetării

Principalul obiectiv al cercetării îl reprezintă recuperarea informației arheologice din acest sector de castru, care nu a mai fost cercetat, de a identifica eventualele nivele mai vechi de locuire sau amenajare, complexele arheologice și materialele într-o zonă afectată de lucrări, în vederea obținerii de noi informații privind patrimoniul arheologic național.

Prezentarea principalelor descoperiri

Perimetrul se aflä în curtea Casei Sării din Sărățeni, unde a funcționat și Căminul Cultural într-o clădire, azi demolată, Remiza PSI, demolată în această vară, dar a fost o clădire construită pe o talpă de beton fără fundație, iar în partea din spate a existat o șură clasică. Toată curtea a fost pavată cu mai multe rânduri de piatră măruntă. De aceea, într-o primă fază, după delimitarea topografică a amplasamentului clădirii, s-a procedat la decaparea mecanică pe o adâncime de maxim 0,30 m. pentru înlăturarea straturilor de pietriș, după care săpătura s-a realizat exclusiv manual.

Suprafața afectată de investiție este de 300 mp, construcția având forma literei „L". De aceea unitățile de săpătură au fost astfel trasate încât să acopere întreaga suprafață. Singurul martor stratigrafic a fost păstrat între S1 și S2 pentru ca unitățile de săpătură să aibă o formă dreptunghiulară, regulată. Între S2,S3 și S4 nu există martor ci suprafața mare a fost împărțită pentru organizarea mai eficientă a săpăturii și a documentației de șantier.

Suprafața 1 (5 x 8,5 m)

Complex 01 Strat de pământ de umplutură amestecat, cu balast în funcție de amenajarea curții, materialul arheologic este amestecat: ceramică modernă, medievală și romană cu grosimea de 0,30-0,50 m.

Complex 02 Groapă modernă care intră în profilul sudic, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 0,90 x 1 m,10 x 0,50 m. La conturare, a fost identificată ca o suprafață de pământ negru, cu piatră mare de râu, material tegular și fragmente ceramice moderne și romane.

Complex 03 Groapă circulară, modernă care intră în profilul estic, cu diametrul de 1,40 m și adâncime de 0,60 m. La conturare, a fost identificată ca o suprafață de pământ negru, cu piatră mare de râu, material tegular și fragmente ceramice moderne și romane.

Complex 04 Aglomerare de cărămizi și țigle romane (strat de demolare) care intră în profilul estic, cu o suprafață de 2 x 2,5 m.

Complex 05 Aglomerare de piatră de râu nelegată postată pe pământ negru, care pornește din profilul estic, care este o altă zonă din stratul de demolare cu dimensiunile de 1,40 x 3 m

Complex 06 Strat de pământ negru cu material roman și medieval amplasat între cx.5 și profilul nordic cu dimensiunile de 2,5 x 2 m.

Complex 07 Suprafață de lut galben, cu material ceramic roman, aflat în colțul nord-vestic al secțiunii, cu dimensiunile de 3 x 3 m.

Complex 08 Strat – nivel de călcare format din pământ negru amestecat cu balast și cu material roman, care începe sub cx. 04. și se întinde pe jumătatea sudică a secțiunii (5 x 4 m).

Complex 15 Baza unui cuptor, delimitat de cărămizi și țigle, dispuse orizontal sau radial. Spre gura cuptorului acestea au fost lutuite. Interiorul este alcătuit din pământ negru, cu mult cărbune. Dimensiunile păstrate sunt 2,20 x 2,80 m. Cuptorul este mărginit de C 12 și cx 13 care sunt două gropi de pari, cu diametrul de 30 cm și adâncimea de 30 cm. Gropile sunt căptușite cu piatră de râu.

Complex16 Lentila de lut ars amplasată in fața cuptorului cx. 15 cu dimensiunile de 0,60 x 0,80 m.

Complex 43 Amprentă fundație zid, din piatră mare de râu,

care se întinde de-a lungul profilului sudic, cu dimensiunea păstrată de 3,8 x 1,10 m.

Complex 44 Conglomerat de piatra de râu așezate direct în lut – amenajare sau nivelare a terenului, amplasată în mijlocul secțiunii cu dimensiunile de 1,00 x 1,40 m.

Complex 45 Cuptor, cu fundația pereților din piatră de râu. Se păstrează fundația din piatră semicirculară, în mijloc pământ negru pigmentat cu urme masive de arsură. Restul cuptorului se află în profilul estic al secțiunii. Stratigrafia este surprinsă în profilul estic al secțiunii. Dimensiunile păstrate sunt de 1,40 x 1,40 m.

Complex 51 Amprentă de pământ negru cu urme de arsură și material ceramic, care este de fapt o parte din gura de alimentare a cuptorului cx.45. Dimensiuni: 1,20 x 0,60 m.

Complex 55 Amprentă de zid de piatră de râu măruntă paralelă cu cx 43, cu dimensiunile de 3,8 x 0,40 m.

Complex 56 Amprentă de lut, posibil urma unui perete de chirpici, care se păstrează din mijlocul secțiunii spre profilul vestic. Amprenta are o lungime de 1,80 m și lățimea maximă de 0,60 m.

Complex 75 Groapă de mari dimensiuni, cu pereții drepti, având drept umplutură lut, chirpici, arsură și pietre, cu dimensiunile gurii de 2,20 x 2,40 m și adâncimea de 3 m. de la nivelul de conturate. După dimensiuni și amplasare poate fi o fântână.

Complex 78 Amprentă de arsură puternică, cu o dungă de cenușă în lutul ars, întărit, în jumătatea nordică a secțiunii. Dimensiuni: 1,80 x 2,20 m.

Complex 79 Amprentă de lut roșu de la arsură, mărginită de un rând de pietre, în relație cu cx. 78. Dimensiuni: 1,30 x 0,80 m.

Complex 82 Groapă sub umplutura medieval-modernă, care intră în profilul nordic, cu mult material ceramic, material de construcție. Dimensiuni: 2,80 x 0,80 m.

Suprafața 2 (7,10 x 7 m)

Complex 09 Suprafață de pământ negru care acoperă jumătate din secțiune, demarcând un interior de încăpere, prevăzută cu o nișă drept prag pentru intrare, pe latura nordică. Suprafața este paralelă cu zidul de incintă.

Complex 10 Suprafață de lut galben, steril cu câteva fragmente ceramice preistorice la suprafață, care reprezintă cealaltă jumătate a S2, împreună cu cx.9.

Complex 11 Vatra, slab conservată. Se păstrează parțial peretele estic din chirpici și multă cenușă in interior. Dimensiunile păstrate sunt de 1,10 x 0,70 cm, iar adâncimea este de 16cm.

Complex 59 Amprentă de perete de lut, paralelă cu marginea interiorului cx.09, cu dimensiunile păstrate de 2,00 x 0,20 m.

Complex 81 Groapă în stratul de lut, cu pereții oblici, având drept umplutură pământ cenușiu cu puțini pigmenți, cu diametrul de 0,40 m și 0,30 cm. adâncime.

Suprafața III (9 x 8,50 m)

Complexul 26 Fundația unei clădiri medievale, la 30cm adâncime de la nivelul actual de călcare, imediat sub straturile de balast cu care a fost amenajată curtea. Clădirea a fost construită peste nivelul roman, din fericire păstrându-se complexele romane. Fundația era formată din piatră de carieră, piatră de râu și cărămizi romane refolosite, probabil din nivelul de demolare a clădirilor din castru. Clădirea este formată din două încăperi cu dimensiunile de 4 x 5 m, respectiv 4 x 3 m., denumite 26A și 26B. Încăperea din partea sudică este prevăzută cu o platformă, construită cu aceleași materiale și în aceeași tehnică ca și pereții. Prezența clădirii în curte, orientarea spre Casa sării, ne îndreaptă spre concluzia că această construcție a fost o anexă a Casei sării, fără a i se putea atribui vreo funcționalitate precisă.

Complexul 27 Groapă modernă, cu diametrul de 130 cm, adâncime 0,50 cu material ceramic modern.

Complexul 28 Posibilă vatră lângă profilul vestic, cu dimensiunile de 1,80 x 1 m. Complexul s-a conturat ca o lentilă de pământ brun-închis, cu urme de arsură și cărbune și piatră de râu. Complexul se adâncește 10 cm de la nivelul de conturare.

Complexul 29 Groapă de par cu diametrul de 0,25 m, cu pereții drepți si adâncimea de 0,30 cm, la nord de zidul clădirii din 26A.

Complexul 30 Vatră lângă profilul vestic, cu pereții din lut ars, slab conservați, cu lățimea de 0,50 m. Diametrul vetrei este de 1,60 m. Interiorul este format din pământ negru cu multă arsură și bucăți de chirpici desprinse din pereți.

Complexul 31 Vatră lângă profilul nordic, foarte slab conservată. Se păstrează bucăți de chirpici ars, cu traiectorie circulară, amestecate cu pământ negru și piatră de râu. Straturile de arsură sunt mai vizibile în profilul nordic, în care intră vatra.

Complexul 32 Strat de pământ negru cu mult material de construcție și ceramic care se întinde pe toată suprafața S3 și în interiorul încăperii cx 26B.

Complexul 33 Vatră care se leagă de cx 11/S2. Complexul are formă alungită, cu dimensiunile de 1,00 x 0,60 m. Pe partea stângă se păstrează urmele marginii din chirpici ars iar în interior arsură, chiar cărbune. Spre gură a fost amplasată o cărămidă.

Complexul 34 Groapă de stâlp la NE de cx 36, cu diametrul de 0,50 m și adâncime de 0,50 m.

Complexul 35 Groapă de stâlp la E de cx 36, cu diametrul de 0,20 m și adâncime de 0,25 m.

Complexul 36 Fundație de perete, formată din piatră de râu, nelegată cu mortar, amplasată direct pe un strat de lut (nivel de amenajare). Dimensiunile păstrate sunt 0,60 x 0,90 m.

Complexul 37 Groapă de stâlp în cx 39 (E) cu diametrul de 0,50m și adâncimea de 0,50 m.

Complexul 38 Perete de lut, la est de cx36., slab conservat, cu lungimea de 1,70 x 0,20 m, la extremități sunt două gropi de pari cx 34 și cx 35.

Complexul 39 Amprentă de perete, orientat est-vest, format dintr-un strat de piatră de râu amplasat direct pe un strat de lut. Dimensiunile păstrate sunt de 4,00x0,60m.

Complexul 40 Amprentă de formă neregulată, din pământ negru ce pornește din profilul vestic, cu dimensiunile de 1,50 x 1,20 m

Complexul 41 Fragment de podea din cocciopesto, cu dimensiunile păstrate de 2,00 x 1,20 m. Aici se poate observa tehnica de construcție a interiorului barăcilor, și anume, terenul a fost stabilizat printr-un strat de piatră de

râu, pe care s-a pus un strat de lut, un alt strat de piatră iar apoi podeaua de cocciopesto.

Suprafața IV (9 x 8,30 m)

Complex 21 Vatră (lângă profilul vestic) s-a conturat ca un strat de arsură, cu bucăți mari de cărbune, interiorul vetrei are un diametru de 70 cm, lungimea totală a vetrei 110 cm iar deschiderea gurii este de 50 cm. În interior se observă un strat de piatră de râu folosit ca substructură.

Complex 22 Groapă ovală umplută cu pietre mari și urme de cărămidă fragmentară, cu dimensiunile de 150 x 170 cm, și adâncimea de 0,80 m. Groapa are pereții și fundul neregulat și se adâncește până în steril.

Complex 23 Groapă de stâlp lângă profilul estic și în apropiere de cx. 24, cu diametrul de 0,40 cm. și adâncime de 0,30 m.

Complex 24 Groapă modernă, de mari dimensiuni (3 x 3,20 m) cu balast natural pe fund. Adâncimea maximă de la nivelul actual de călcare este de 2,80 m.

Complex 25 Groapă de stâlp, amplasată lângă profilul sudic, cu diametrul de 0,25 m și adâncimea de 0,30 m. Pereții gropii sunt căptușiți cu pietre de râu.

Complex 61 Strat de pământ negru cu mult chirpici și fragmente de țigle, care se întinde în mijlocul secțiunii între cx.70 și cx. 24.

Complex 62 Aglomerare de pietre de râu probabil nivel de demolare din fundația unui perete care se continuă și în S3. Dimensiunile păstrate: 2 x 1,20 m.

Complex 64 Groapă de stâlp**,** ovală, cu pereții drepți, având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 65 Groapă de par, ovală, cu pereții drepți, având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 66 Groapă de par, ovală, cu pereții drepți, având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 67 Groapă de par, ovală, cu pereții drepți, având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 68 Groapă de stâlp, ovală, cu pereții drepți având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 69 Groapă de par, ovală, cu pereții drepți având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 70 Platformă de piatră de râu de diferite dimensiuni, după poziționarea din teren posibil via principalis 3,00 x 4,80 m.

Complex 71 Groapă de par, ovală, cu pereții drepți, având umplutură din pământ negru cu material ceramic și pietre de râu, cu pereții întăriți cu piatră de râu. Dimensiuni: 0,40 x 0,50 x 0,30 m.

Complex 72 Aglomerare din pietre de râu, cu formă neregulată, așezată pe un nivel de călcare din pământ negru cu fragmente ceramice și chirpici. Dimensiunile păstrate: 1 x 1,40 m.

Complex 73 Suprafață cu arsură, pământ negru, materiale de construcție-posibil strat de dărâmătură cu dimensiunile de 1 x 1,60 m.

Complex 74 Lentilă de mortar, crăpat pe alocuri, posibilă podea cu dimensiunile de 0,80 x 0,40 m.

Complex 83 Groapă ovală, cu pereții oblici, având umplutură de pământ negru cu pigment ceramic (pe fund 3 vase aproape întregi, un fragment de bronz și un fragment de sticlă).Dimensiuni: 1,60 x 1,00 x 0,60 m.

Complex 86 Strat de pietre – nivelare sau amenajare a terenului, care se întinde pe toată suprafața secțiunii

Complex 87 Strat de lut depus ca strat de amenajare, îndreptare a terenului peste stratul de piatră (cx.86).

Concluzii

Prima amenajare a terenului se poate observa cel mai bine în S1. În lutul steril a fost amenajată talpa zidului exterior al primei barăci (latura sudică a S1). Între barăci și zidul de incintă au fost surprinse și alte construcții **și** anume o fântână, la 1m. distanță de peretele barăcii și un cuptor surprins parțial lângă profilul estic. În profilul secțiunii se văd clar camera de ardere și prefurniul cuptorului, al cărui rol nu l-am putut determina din lipsă de materiale.

În S2 amenajările încep tot de la nivelul lutului steril. În S3 se continuă talpa zidului surprins în S1. De la acest zid se continuă un pavaj din pietre de râu înspre sud. În S4 apare amenajarea cu pavaj a terenului din jumătatea nordică a suprafeței. Peste acest pavaj a fost pus un strat de lut galben, pentru nivelare și care putea să constituie și podeaua barăcii. În restul secțiunii nu apar alte urme de construcții, în schimb sunt prezente câteva gropi menajere, una dintre ele cu 3 vase aproape întregi. Sub structura de piatră din partea de sud-vest a suprafeței este lut steril.

Nivelul următor de refacere se observă cel mai bine în S1, unde se mărește baraca cu încă o încă o încăpere spre nord, apare un perete subțire din lut și o groapă de stâlp, iar în S3 talpa de zid compusă din pietre de râu este în continuarea peretelui din S2. În S1, acum se astupă fântâna și celelalte gropi, se nivelează terenul și se aplică un strat din lut, iar talpa zidului exterior devine probabil talpă de perete între două încăperi.

După acest nivel există un strat de demolare-distrugere, surprinsă printr-un strat de pământ negru cu multă arsură și fragmente de materiale de construcție. Peste acest nivel se amenajează ultimul strat de amenajare roman, prin pavarea întregii suprafețe cu un strat de piatră de râu, se păstrează dimensiunile barăcilor după cum se observă din amplasarea talpei de zid exterior și a gropilor de stâlpi de pe traseul zidului din S3. In această fază cel puțin o parte a camerelor sunt podite cu cocciopesto după cum reiese din fragmentele descoperite în S3 și S4.

Anexa Casei Sării a fost construită cel mai devreme în sec. XV-XVI, care reprezintă și momentul de construire a Casei Sării.

Abstract

The first Roman intervention can be best observed in S1. The barrack's exterior wall's foundation was dug in the sterile soil (southern side of S1). Between the barracks and the enclosure wall, other features were discovered, namely a well located one metre from the barracks wall, and a kiln partially recovered near the eastern profile. Within the profile section the combustion chamber and the *praefurnium* are clearly visible. However, their exact function remains undetermined due to the absence of archaeological material.

In S2, the Roman stratum starts at the same level of the sterile soil. In S3, the wall foundation seen in S1 is continued. From this wall, a river stone pavement extends southward. In S4, the pavement progresses across the northern half of the surface. A layer of yellow clay was placed atop the pavement for levelling, which could have constituted the floor of the barracks. Aside from a few refuse pits, one containing three nearly whole pots, no other construction traces are evident within the remaining section. Beneath the stone structure from the southwestern side of the surface sterile soil was encountered.

The next rebuilding level is most apparent in S1. Here, the barracks were extended northward with an additional room, evidenced by a thin clay wall and a post hole. In S3, the river stone wall foundation continues from S2. In S1, the well and other pits were filled, the ground was levelled, and a clay layer was laid. The original exterior wall foundation then became the dividing wall between two rooms.

Following this phase, a demolition-destruction layer is visible, characterised a layer of black soil with a significant amount of burning and building material fragments. Above this layer, the final Roman landscaping phase is represented by a river stone pavement covering the entire area. The dimensions of the barracks were preserved, as indicated by the location of the exterior wall foundation and the postholes along the wall's course in S3. In this phase, some chambers were paved with *cocciopesto*, as evidenced by fragments found in S3 and S4.

The Salt House annex was built no earlier than the 15th-16th century, coinciding with the construction of the Salt House itself.

Illustrations list:

Fig. 1. Amplasamentul cercetărilor arheologice din anul 2024

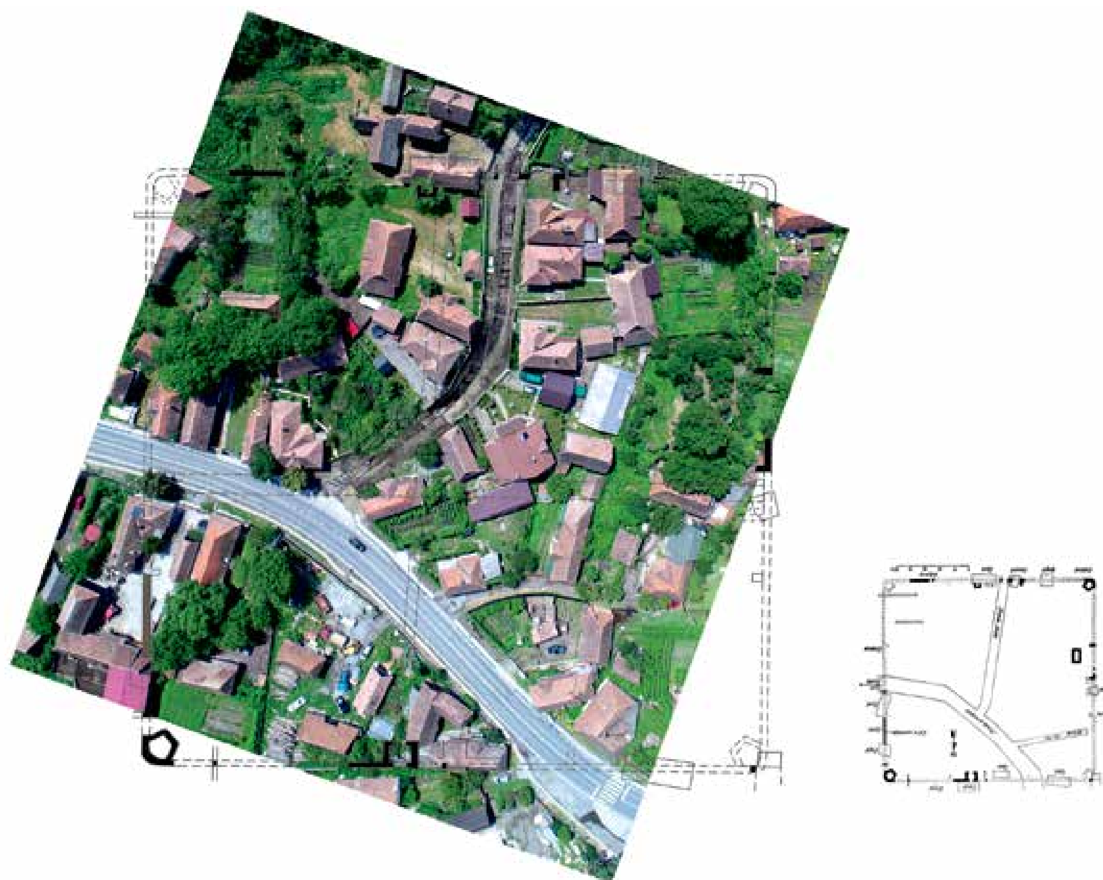

Fig. 2. Poziția castrului roman de la Sărățeni

Fig.3. Ultimul nivel de amenajare din praetentura dextra a castrului

Fig.4. Bază de cuptor descoperit în S1

Fig.5. Fragment de podea din barăci sub nivelul construcției medievale

Fig. 6. Plan general al cercetărilor din castrul roman de la Sărățeni - 2024

139. Stâlpu, com. Stâlpu, jud. Buzău
Punct: Movila Saelelor

Tip sit: 21 (necropolă), 221 (mormânt tumular), 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului), 3 (Epoca antică), 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 49634.08
Autorizația nr. 119 /2024
Colectiv: Roxana Munteanu – responsabil științific; Daniel Garvăn, Sebastian Matei (MJ Buzău)
Total finanțare: 70040 lei (SC Development Power Solar Energy S.R.L.)
Perioada desfășurării cercetării: 20 martie - 23 mai

Proiectul de cercetare a vizat două movile amplasate în extravilanul satului Stâlpu, la cca. 1,3 km E față de limita localității. Din punct de vedere geografic, zona se încadrează în extremitatea nordică a câmpiei de subsidență a Săratei – subdiviziune a Câmpiei Române.

Pe parcela de teren care a avut până la începutul anului 2024 destinație agricolă se dorește construirea unui parc fotovoltaic, iar pentru clarificarea situației arheologice s-a efectuat inițial un diagnostic arheologic (teoretic și intruziv). În cursul cercetărilor au fost delimitate două ridicături de pământ care prin formă și dimensiuni corespundeau caracteristicilor movilelor antropice care abundă în întreaga Câmpie Română.

Cei doi tumuli (T.1 și T.2) se delimitau bine în peisaj, fiind amplasați pe o curbă de nivel – în buza terasei unui curs de apă minor (pârâul Lecteasa). Doar T1 era înscris în Repertoriul Arheologic Național înaintea începerii proiectului de cercetare.

Conform fișei de sit inițiale, Movila Saelelor (T.1) a fost inclusă în RAN în baza Proiectului Listei Monumentelor Istorice (1991). Anterior prezentului proiect de cercetare aici nu fuseseră efectuate săpături arheologice, astfel că potențialul real al sitului și încadrarea cronologică precisă erau necunoscute.

O evaluare a situației în teren a arătat că movila era parțial afectată de lucrări de săpătură (de natură necunoscută). Înălțimea movilei față de terenul din jur era de cca. 1,5 m. Mantaua era parțial distrusă de lucrări de arătură – conturul înălțimii înregistrat la debutul cercetării noastre era mai curând ovoidal, deformat pe o direcție NE-SV. Săpătura arheologică a dovedit că această structură antropică a avut la origine formă circulară și un diametrul de cca. 50 de metri.

În ceea ce privește Movila 2, aflată la cca. 230 m spre N față de T.1, aceasta avea dimensiuni ușor mai reduse, formă de asemeni aplatizată și ovalizată, fiind afectată de lucrările agricole.

La suprafața solului s-au identificat, în cursul cercetării perieghetice, câteva fragmente ceramice mici, rulate, de factură antică. Diagnosticul efectuat pe întreaga parcelă cadastrală pe care se va construi parcul fotovoltaic a arătat că în afara perimetrelor celor două movile nu există urme arheologice.

Cele două movile au fost cercetate în etape succesive. Durata lucrărilor a fost dictată de complexitatea situațiilor întâlnite în teren, astfel că cercetările preventive la Movila Saelelor s-au desfășurat pe parcursul lunilor martie-aprilie, iar cele de la Movila 2 s-au rezumat la două săptămâni în cursul lunii mai.

Movilele au fost împărțite fiecare în patru sectoare. La T1, excavația recentă din partea de V a dictat deplasarea poziției martorilor stratigrafici. Săpăturile sau desfășurat mecanizat, în acest scop fiind folosit un utilaj dotat cu o cupă de taluz, care a procedat la decaparea strat cu strat, pe sectoare. Săpătura mecanizată s-a oprit de fiecare dată pe nivelul de conturare a complexelor arheologice, acestea fiind săpate manual, doar de către personalul specializat (membrii echipei de cercetare).

În cuprinsul celor două movile au fost identificate și cercetate structuri cu datare și origine diferită. În T1 au fost conturate 67 de complexe: 10 bordeie, 40 de gropi, cinci instalații de foc, opt morminte, două schelete de bovidee și o depunere de vase. În T2 s-au găsit 11 complexe: cinci morminte, două depuneri de vase și patru gropi.

Cronologia celor două zone cercetate este relativ asemănătoare: în T1 sunt documentate secvențe cronologice aparținând preistoriei (un mormânt din perioada timpurie și unul din perioada mijlocie ale epocii bronzului), antichității (morminte sarmatice și depunerea de vase), medievală târzie / modernă (gropile, instalațiile de foc și bordeiele care documentează o locuire din cursul secolelor XVIII-XIX). Mormântul principal (M.6) conținea scheletul unui adult, depus în decubit dorsal cu orientarea V-E, cu picioarele flexate și căzute spre stânga, prezentând trăsături caracteristice complexelor funerare Yamnaya. Printre elementele remarcabile se numără conservarea bună a ocrului pe mai multe părți ale scheletului, prezența unor urme de țesătură pe fundul gropii, precum și documentarea unui capac de lemn și a unei rogojini care acopereau groapa.

Datarea T2 pornește tot cu mormintele din perioada timpurie a epocii bronzului, având și un număr de complexe funerare antice și câteva gropi fără materiale arheologice (contemporane, probabil, celor din T1). Dintre cele două complexe funerare preistorice din cuprinsul movilei mai spectaculos a fost M.2, pentru care a fost săpată o groapă care străpunge mantaua, cu treaptă și capac de lemn. În acest mormânt a fost depus un individ adult în decubit dorsal cu picioarele flexate, orientat E-V, acoperit cu ocru. Nici acesta, nici celelalte morminte preistorice din cele două movile nu a avut inventar.

Cercetarea arheologică desfășurată în cadrul prezentului proiect a dus la recuperarea datelor privind ridicarea și utilizarea celor două movile funerare. A stabilit că ambele structuri au fost construite deasupra a câte unui mormânt din perioada timpurie a epocii bronzului (începutul mileniului al III-lea BC) – M6, în cazul Movilei Saelelor, M1 în cazul Tumulului 2. La înălțarea Movilei 1 a fost folosit pământul adus din zona unei foste așezări din mileniul al V-lea BC, mici fragmente ceramice rulate fiind prezente atât în mantaua tumulului, cât și în groapa mormântului principal.

Movila Saelelor a fost reutilizată ca spațiu funerar în cursul perioadei mijlocii a epocii bronzului (când este săpat mormântul 7) și în perioada antichității (M. 1-5, probabil și M. 8). Următorul orizont cronologic documentat se plasează în cursul secolelor XVIII-XIX (sau, poate, XVII-XIX), când înălțimea este transformată în spațiu domestic. Așezarea de aici nu a fost, se pare, suficient de extinsă pentru a fi înregistrată pe hărțile istorice. Cele câteva bordeie documentate formau, probabil, un cătun al satului Stâlpu (localitate ce figurează pe harta stolnicului Cantacuzino, la 1700). Suprapunerile unora dintre structuri (Cx. 35-36, Cx. 6-39) pot să indice că locuirea de pe movilă nu a fost de durată foarte scurtă.

T2, ridicat deasupra unui mormânt de la începutul epocii bronzului (M. 1) a fost reutilizat ca spațiu funerar în aceeași epocă (M. 2, care în amenajarea camerei funerare, dispunerea defunctului, utilizarea ocrului se circumscrie ritualului Yamnaya). Înmormântările următoare (M.3 - M.5) survin în perioadă antică, probabil într-unul dintre aceste momente fiind realizate și depunerile de vase (Cx. 1, Cx. 2).

Vestigiile și materialele identificate vor face obiectul unor studii suplimentare, în vederea publicării detaliate.

Abstract

The research project focused on two burial mounds located approximately 1.3 km east of Stâlpu village, within the northernmost part of the Săratei subsidence plain, a subdivision of the Romanian Plain. The land, previously designated for agricultural use, was slated for the construction of a solar park, prompting an archaeological assessment that included both theoretical and intrusive diagnostic surveys.

The two mounds (T1 and T2) were clearly distinguishable in the landscape, positioned along a contour line near the Lecteasa stream. A preliminary assessment revealed that T1 had been partially affected by unidentified excavation activities, with its original circular shape distorted by plowing. Excavations confirmed that it originally had a diameter of approximately 50 meters and a height of 1.5 meters. T2, located 230 meters north of T1, was smaller and had also been impacted by agricultural activity.

The archaeological investigations, conducted in phases from March to May 2024, uncovered multiple cultural layers and funerary structures. T1 contained 67 features, including 10 sunken dwellings, 40 pits, five fire installations, eight burials, two bovine skeletons, and a deposition of a pot. T2 revealed 11 features, including five burials, two ceramic depositions, and four pits. The chronological framework of both mounds spans from the Early and Middle Bronze Age to the 18th-19th centuries.

The primary burials in each mound—Grave 6 in T1 and Grave 1 in T2—date to the Early Bronze Age, with clear Yamnaya characteristics. Grave 6 featured an adult skeleton covered with ochre, placed in a flexed position, accompanied by textile impressions, a wooden lid, and a reed mat. T2's Grave 2, also Yamnaya, had a wooden chamber structure and ochre application but lacked grave goods.

Subsequent reuses of T1 included burials from the Middle Bronze Age, Sarmatian-period interments, and an 18th-19th century settlement consisting of semi-subterranean dwellings, likely a hamlet of Stâlpu. T2 saw similar reuse in antiquity, with later burials and ceramic deposits.

The findings provide critical insights into the construction, use, and later transformations of these burial mounds. Further studies and publications will detail the recovered materials and their broader archaeological significance.

Illustration

Pl. I. 1. Movila Saelelor (T.1); 2. Stâlpu, mound 2 (T.2).

1

2

Pl. I. 1. Movila Saelelor (T.1); 2. Stâlpu, movila 2 (T.2)

140. Șag, com. Șag, jud. Timiș
Punct: Dudărie, CF 402064, CF 405195

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 211 (necropolă).
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu), 431 (Epocă medievală timpurie), 432 (Epocă medievală târzie).
Cod RAN: 158788.12
Autorizație nr. 114/19.03.2024
Colectiv: Mihai-Marius Dunca – responsabil științific; Fănucu Todor, Vlăduț Ionel Filip, Dorel Micle (UV Timișoara).
Perioada desfășurării cercetării: 9.04 – 30.05.2024

Perimetrul cercetat (Fig. 1) se află în Câmpia Timișului, pe o terasă cu altitudinea de aproximativ 87 m în zona denumită Dudărie, denumire acordată și sitului cercetat preventiv în vederea descărcării de sarcină arheologică a terenului aferent proiectului investițional *„Dezvoltare Zonă Depozitare, Servicii, Birouri, Comerț, Industrie Nepoluantă, Com. Șag, Cf 402064, Cf 405195, Jud. Timiș".* Situl a fost descoperit cu ocazia diagnosticului intruziv necesar aceluiași proiect[1]. Săpătura a presupus decopertarea mecanizată a întregii suprafețe pe care urmau să fie construite halele și birourile, adică 15492,19 mp, mergând până la nivelul de contur al complexelor arheologice, stratul de cultură fiind inexistent, stratigrafia generală fiind alcătuită din: 1 - strat cenușiu, compact (arabil), cuprins între 0-0,6 până la 0,7 m adâncime de la nivelul actual de călcare; 2 - strat gălbui, lutos, în care se adânceau complexele arheologice. Au fost cercetate 95 de complexe arheologice, majoritatea - 80 - încadrabile Evului Mediu timpuriu (sec. IX-X), la care se adaugă în ordine descrescătoare, opt complexe încadrabile locuirii sarmate de sec. II-IV p. Chr., un complex databil în Evul Mediu dezvoltat, patru complexe contemporane și unul nedatabil.

Locuirea sarmată

Majoritatea complexelor încadrabile acestei secvențe cronologice s-au grupat în jumătatea vestică a suprafeței, constând în: cinci gropi pentru extragerea lutului, trei gropi menajere, un complex de locuit (de tip colibă). Ceramica descoperită în aceste complexe este fie lucrată la roata rapidă, din pastă fină, lustruită, arsă reducător în nuanțe de cenușiu până la negru (Fig. 2/1), fie lucrată cu mâna, din pastă grosieră, arsă oxidant în nuanțe de portocaliu sau gălbui, decorată cu brâuri alveolare (Fig. 2/2-6) în tehnica specifică latène-ului dacic.

Evul mediu timpuriu (sec. IX-X)

Complexele încadrabile acestei perioade se grupează mai ales în jumătatea estică a suprafeței, delimitate de un sistem de șanțuri de dren, dincolo de care s-au mai găsit sporadic și în apropierea celor sarmate dar fără vreo suprapunere. Le prezentăm în continuare, sintetic în funcție de atribuirea funcțională.

Locuințele

Patru dintre locuințe aveau vatra amenajată într-un bloc de lut cruțat la săparea tălpii de fundație, în interiorul acestuia delimitându-se vatra, de formă ovală sau rectangulară, marcată de o crustă de lut ars, roșu, având ca umplutură un sol cenușiu, lutos. Forma lor era fie rectangulară, având cuptorul într-un colț, fie patrulateră cu una sau două laturi absidate, situație datorată probabil deranjării ulterioare în timpul lucrărilor agricole. Descoperiri similare[2] s-au făcut în situl de la Giarmata - *Baraj*, jud. Timiș, inclusiv privind forma. Materialul ceramic nu a fost numeros, exceptând Cx63 (Fig. 3) unde am găsit și mulți vălătuci și „pâinișoare"de lut ars în interiorul vetrei. Alt complex, Cx 28, de formă ovală, fără instalație de foc dar cu două gropi de stâlp, îl considerăm locuință datorită dimensiunilor mari, altfel putea fi o anexă gospodărească. Complexul 60, cu adâncimea foarte mică (0,15 m), o groapă de stâlp în extremitatea vestică și vatră superficială în centru, îl considerăm o locuință de tip colibă, posibil un spațiu de lucru.

Anexele gospodărești

Am încadrat aici șapte complexe patrulatere, fără instalații de foc și cu talpa ușor adâncită (cam jumătate față de locuințele având cuptor). Toate aveau puțin material arheologic. Menționăm o râșniță din minereu, găsită în Cx33.

Gropile de formă relativ circulară au primit atribuirea funcțională după inventar, formă și umplutură. Pe cele mai multe - 14 - le considerăm gropi menajere, unele putând să fi fost inițial de extragere a lutului. Cinci dintre ele, cu adâncimi ce depășesc 1,5 m, având pereții evazați spre bază sau un profil conic, le-am considerat gropi de provizii. Alte trei, cu adâncime peste 2 m, chiar 2,4 m, și cu umplutură neagră, mlăștinoasă în partea inferioară, au fost considerate fântâni.

Gropile de scos lutul aveau forme neregulate, atât conturul cât și fundul, prezentând numeroase alveolări. Am descoperit 13 complexe de acest tip, majoritatea cu inventar sărac numeric.

În afara locuințelor, au fost descoperite două *vetre simple*, circulare și două *cuptoare*. Dintre acestea, se remarcă Cx42A (Fig. 5), un cuptor cu cameră de ardere a vaselor, separată printr-un grătar de lut de camera combustiei, totul amenajat în marginea unei gropi de scos lutul și în proximitatea unei fântâni (Cx42, respectiv Cx41). Toate fragmentele ceramice descoperite în acest cuptor proveneau de la baza camerei de combustie, alcătuind aproape un pat sub nivelul de cenușă. Un cuptor similar a fost descoperit la Gornea, jud. Caraș Severin, și acolo grătarul făcea corp comun cu pereții cuptorului, doar că acela avea și groapă de deservire[3]. Cel de-al doilea cuptor descoperit la Șag avea groapă de deservire dar o singură cameră. O groapă îngustă cu două alveolări a reprezentat cel mai probabil o *afumătoare*. În fine, ultimele complexe cu rol în viața de cotidiană, șanțurile de dren, erau fie plasate în apropierea anexelor, fie alcătuiau un sistem în care cel notat Cx48 avea rolul de șanț colector, șanțurile mari fiind mărginite de zone mlăștinoase. Aveau material arheologic puțin, descoperit mereu în partea superioară, sau chiar deloc, însă Cx48 era tăiat de o groapă de scos lutul, ceea ce-i asigură atribuirea cronologică a sa și implicit a celorlalte.

[1] https://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=sag-sag-timis-situl-arheologic-de-la-sag-dudarie-cod-sit-ran-158788.12 accesat în 10.01.2025

2 STANCIU, URÁK, URSUȚIU 2020, p. 26, 50

3 ȚEICU, LAZAROVICI 1996, p. 97-98, Pl. 4

Mormintele de inhumație - 15 la număr - se grupează în două nuclee, unul sudic, mai compact, și altul nordic pe lângă care, la o anumită distanță s-au găsit alte trei morminte, dintre care unul tăia o anexă casnică iar altul a fost tăiat de un șanț de dren. Toți erau orientați V (cap) - E și cu brațele pe lângă corp, în măsura în care se poate preciza acest lucru. Unii aveau capul deviat într-o parte, oasele erau de regulă degradate, astfel că dintr-un schelet de copil s-a păstrat doar dentiția, dimensiunile gropii sugerând și ele vârsta fragedă a defunctului. În aproape fiecare mormânt s-au găsit fragmente ceramice, de obicei de mici dimensiuni, exceptând un vas fragmentar spart găsit în umplutura Cx82 (Fig. 7), lucrat la roata rapidă, bine lustruit, ars inegal și decorat cu incizii orizontale drepte sau în formă de val, acesta fiind descoperit în zona craniului cu 10 cm mai sus de nivelul de contur al scheletului, indicând o spargere pe loc. Alt vas întregibil a fost găsit în groapa Cx84, acesta fiind depus la picioarele defunctului (Fig. 8). Ars oxidant, de culoare gălbuie și cu toartă, nu este de factură locală ci un import bizantin. În rest, inventarul mormintelor era compus de obicei din inele de buclă simple din bronz. (Fig. 7/13) sau cu capete în formă de „s”. Foarte frecvent au fost găsite și mărgelele de sticlă, fie de culoare neagră, foarte mici (până la 0,5 cm) și sub formă de sâmbure, fie rotunde sau tubulare, perforate, de culoare albastră, verzuie (Fig. 7/8-12). Dintre cele tubulare remarcăm unele cu șănțuire mediană. De obicei s-au găsit în zona capului, dar și pe piept sau bazin. Mai rar, au apărut și piese de fier, este vorba despre cuie de sicriu, în cazul Cx26 sau de lame de fier chiar un obiect relativ oval, corodat, depus la picioarele defunctului în Cx27 și un vârf de suliță de fier, puternic corodat în Cx82 (Fig. 7). Inventare similare constatăm la mormintele de la Hodoni[4] în ceea ce privește prezența inelelor de buclă și a mărgelelor, altfel vârfurile de săgeți apar la un mormânt cu cal. Pentru depunerea de vase ceramice indicăm descoperirile de la Timișoara- Podul Modoș[5].

Indiferent de tipul de complex, ceramica descoperită a fost fragmentară, lucrată preponderent la roata înceată, situație similară celei de la Giarmata- Baraj[6], fiind decorată mai ales cu incizii orizontale, fie drepte (Fig. 7) fie alternate cu cele în formă de val (Fig. 7/1,2,6). Singurul vas aproape întreg (Fig. 9/7) este o oală lucrată la roata înceată, de culoare cărămizie, din pastă relativ grosieră, cu micașist, decorat cu registre de incizii orizontale, drepte și în formă de val, fiind descoperit cu gura în jos pe fundul unei fântâni. Se mai remarcă trei tipuri de decor mai rare: cu incizii oblice, scurte (Fig. 9/5), decor în zig-zag, sub buză realizat din incizii mici circulare, probabil cu piaptănul și decorul din puncte incizate, paralele cu buza. Ceramica lucrată la roata rapidă este mai rară, și pe lângă fragmentele de vas descoperite în morminte, menționăm și unul descoperit într-o groapă. Ceramica lucrată cu mâna este confecționată din pastă grosieră, poroasă, și provine din tăvițe (Fig. 4/1,2), fiind asociată vălătucilor și „pâinișoarelor” de lut ars (Fig. 4/4-6). Tot inventarului ceramic îi aparțin fusaiolele de lut descoperindu-se și un exemplar decorat prin incizare.

Evului Mediu dezvoltat i-am atribuit o groapă .(Cx70) având ca inventar un fragment ceramic smălțuit cu verde la interior. Este posibil să dateze chiar din perioada otomană.

Perioada contemporană include două dintre șanțurile de dren (Cx76, Cx77), aflate în extremitatea vestică a suprafeței, într-unul găsindu-se un fragment de scrumieră, și două gropi cu deșeuri moderne, sticlă și metal.

Deși stratigrafia verticală a sitului este simplă, lipsind chiar stratul de cultură (situație pe care-o corelăm cu grosimea stratului arabil, existând probabilitatea mare ca agricultura să fi distrus depunerea antropică medievală sau antică), avem pe orizontală două locuiri, una a secolelor IX-X, după cum indică materialul ceramic și alta de sec. II-IV p.Chr., aici fiind însă vorba despre o parte mică din respectiva așezare.

Abstract

Building storage spaces and offices in the village of Șag, Timiș county, required an archaeological diagnosis, leading to the discovery of the site from *Dudărie* (the toponim of the area) and the preventive archaeological digging. Most of the archaeological features discovered (80 of them) belonged to the Middle ages, representing dwellings, storage facilities, a necropolis of 15 graves grouped in two cores, pits (waste ones mostly, but for clay extraction also), wells and drain ditches. Most of the pottery discovered in those features was slow wheel made. Eight features belonged to the sarmatian habitation (2nd- 4th century AD), consisting in a hut and pits containing hand made pottery and some wheel made one. Another pit belonged to the late Middle ages, probably Ottoman period (16- 17 centuries AD), the remainig being recent ones.

Bibliografie:

BEJAN 1983 – Bejan, A, *Necropola de inhumație din sec. VIII-IX de la Timișoara - Podul Modoș*, în AMN, XX, p. 489-498.

DRAȘOVEAN, ȚEICU, MUNTEAN 1997 – Drașovean, Fl., Țeicu, D., Muntean, M., *Hodoni. Locuirile neolitice și necropola medievală timpurie*, Reșița, 1983.

STANCIU, URÁK, URSUȚIU 2020 – Stanciu I., Urák, M., Ursuțiu, A., *O nouă așezare medieval timpurie din partea sud-vestică a României - Giarmata - „Baraj”, jud. Timiș. Alături de o examinare a locuirii medievale timpurii din Banatul românesc (sec. VII-IX/X*), Editura Mega, Cluj-Napoca.

ȚEICU, LAZAROVICI 1996 – Țeicu, D., Lazarovici, Gh., *Gornea. Din arheologia unui sat medieval din Clisura Dunării*, Editura Banatica, Reșița.

https://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=sag-sag-timis-situl-arheologic-de-la-sag-dudarie-cod-sit-ran-158788.12 accesat în 10.01.2025 (Fișa de sit).

4 DRAȘOVEAN, ȚEICU, MUNTEAN 1997, p. 36-37.
5 BEJAN 1983, p. 495, Fig, 1/9, 1/11, 2/5.
6 STANCIU, URÁK, URSUȚIU 2020, p. 37.

Illustrations list:

Fig. 1. Researched area marked on the military map of Romania, 1974-1975 edition.
Fig. 2. Ceramic material from the complex 75 (sarmatian habitation, 2nd- 4th cent. AD).
Fig. 3. Complex 63, ground and profiles.
Fig. 4. Ceramic sherds and ceramic rolls fron the complex 63.
Fig. 5. Oven Cx52A, ground and section through the grill and the combustion chamber.
Fig. 6. Complex 82, ground.
Fig. 7. Ceramic sherds, glass beds and hair ring from the complex 82.
Fig. 8. Complex 84. Ground and detail with the pot *in situ*.
Fig. 9. Ceramic sherds from the complex 25.

Fig. 1. Perimetrul cercetat marcat pe harta militară a României, ediția 1974-1975

Fig. 2. Material ceramic din complexul 75 (locuirea sarmată, sec. II-IV p.Chr.)

Fig. 4. Fragmente ceramice și vălătuci din complexul 63

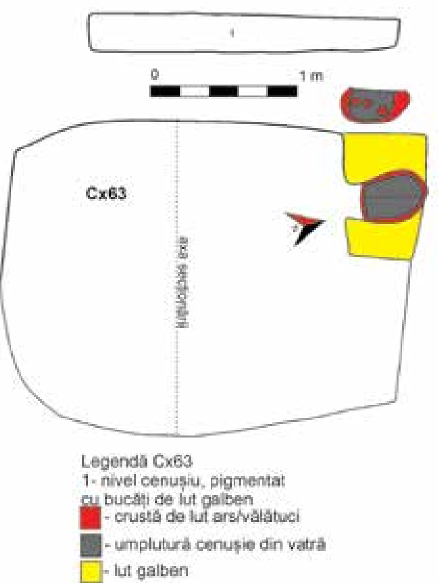

Fig. 3. Complexul 63, grund și profile

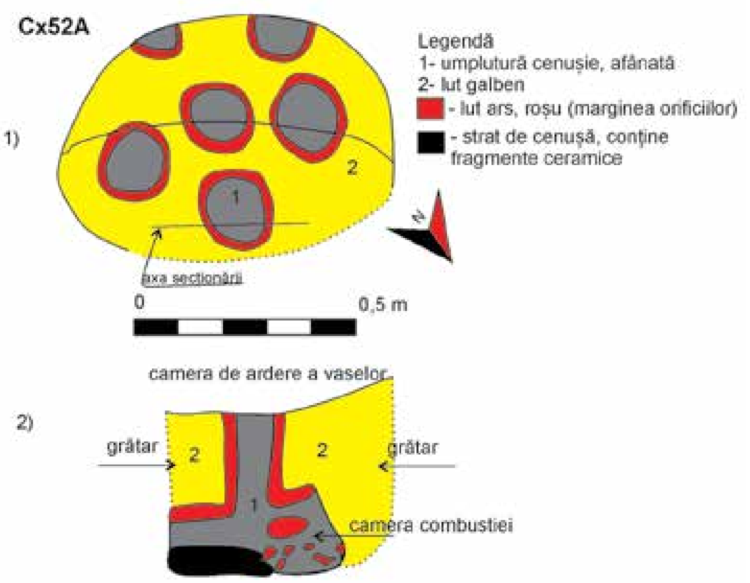
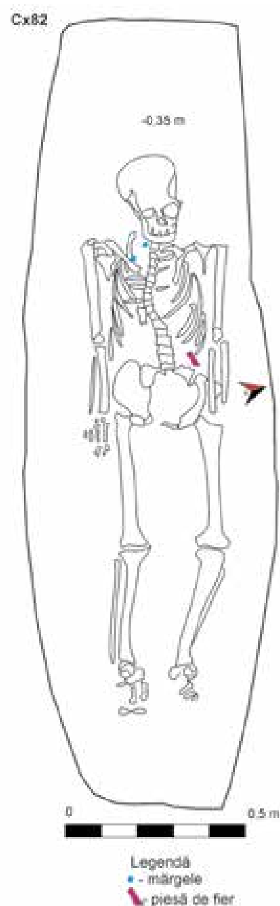

Fig. 5. Cuptorul Cx52A, grund și secțiune prin grătar și camera combustiei

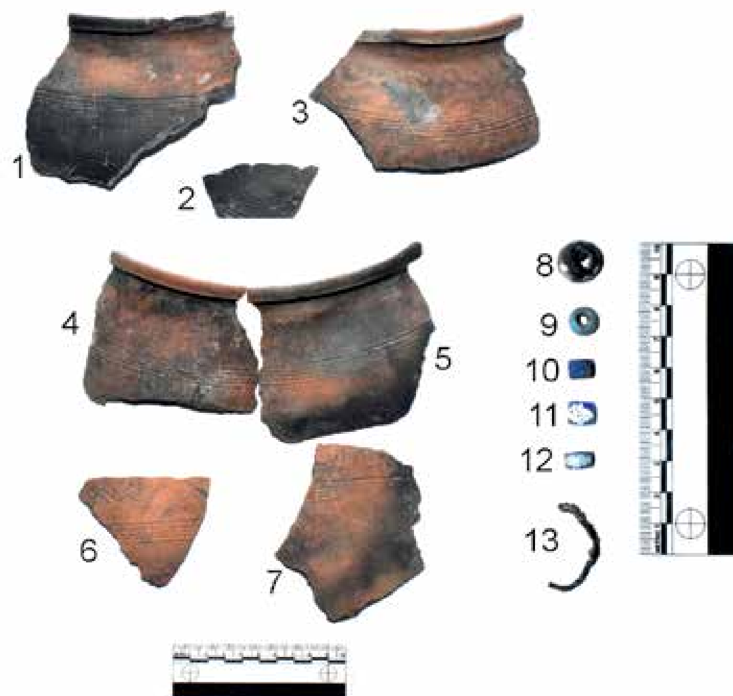

Fig. 7. Fragmente ceramice, mărgele de sticlă și inel de buclă din complexul 82

Fig. 6. Complexul 82, grund

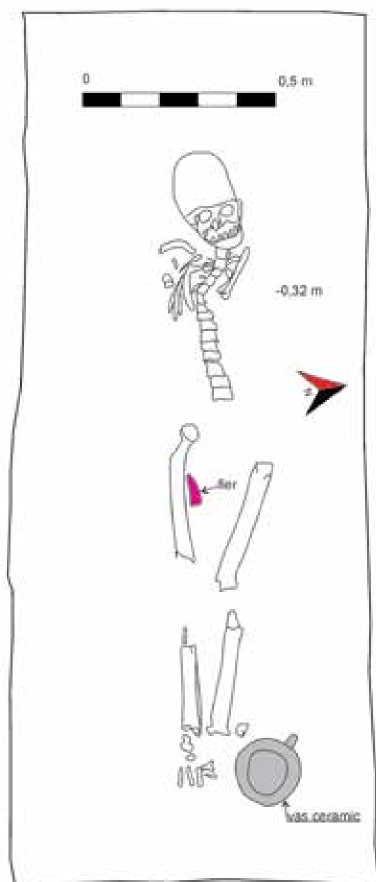

Fig. 8. Complexul 84. Grund și detaliu cu vasul in situ

Fig. 9. Material ceramic din complexul 25

141. Târgoviște, jud. Dâmbovița
Punct: str. Calea Domnească, nr. 165
- CASA D'ITALIA

Tip de sit: **113 (așezare urană)**
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 65351.15; **Cod LMI**: DB-I-s-A-17232
Autorizația nr. 144/27.03.2024
Colectiv: Florin Gabriel Petrică – responsabil științific; Minodora Cârciumaru (CNMCD Târgoviște)
Finanțare: 1410 lei
Perioada desfășurării cercetării: 08 – 19.04.2024

Casa D'Italia este o clădire monument istoric amplasată în zona central-istorică a Municipiului Târgoviște, în imediata apropiere a Pieței Doi Brazi (Bărăției), la 150 m nord de Curtea Domnească, spațiu particularizat istoric de existența în acest areal a vechii piețe medievale a orașului (sec. XIV-XVII) (Pl. I.a). La sud-est, imobilul se învecinează cu monumentul *Casa General Matei Vlădescu* (1835-1901), casă ce suprapune urmele uneia mai vechi, din sec. XVII-XVIII. În curtea acestei case și parțial în parcul Chindia, spre est, se află cimitirul și vestigiile subterane (necercetate?) ale bisericii Catargiu[1]. În acest loc, arheologul Virgil Drăghiceanu descoperea în anii 1930 vechi lespezi funerare[2], iar în anii 1970, cu ocazia amenajării intrării în parcul Chindia, au fost interceptate o serie de morminte[3]. *Casa D'Italia* a aparținut, până de curând, statului italian, aici funcționând, începând cu anii 1937-1941 și până prin 1945 o Agenție Consulară Onorifică a Italiei, dat fiind numărul mare al rezidenților italieni în Târgoviște[4] (Pl. II.a). A avut funcții diverse și după această perioadă, inclusiv sediu de club sportiv, iar după anul 1990 clădirea nu a mai fost utilizată, intrând într-un proces de degradare accentuat (Pl. II. b).

În ceea ce privește cercetarea arheologică preventivă, am propus un sistem eficient de sondare a incintei, în consonanță cu proiectul imobiliar, respectiv al construcției gardului și a introducerii de utilități, pe un teren aparent neafectat de construcții moderne sau contemporane, care a oferit câteva informații relevante arheologic privind habitatul urban medieval al Târgoviștei (v. Pl. I.b).

Dispunerea unităților de cercetare:
S.1 – 10, 5 x 2 m (21 mp), orientată nord-est – sud-vest.
C.2 – 2, 50 x 1, 40 m (3,5 mp), dispusă între zidul de sud al imobilului și zidul de incintă.
C.3 – 2 x 2,5 m (5 mp), vestul incintei.
C.4 – 4 x 3 m (12 mp), colțul de nord-vest al incintei.
C.5 – 2 x 2,5 m (5 mp), colțul de nord est al curții.

Secțiunea 1

A fost trasată cu scopul de a investiga zona centrală a incintei, de a evidenția complexe arheologice și de a obține un profil stratigrafic care să documenteze evoluția acestei zone. Astfel, în ambele capete ale secțiunii, la cca 1 m distanță, au fost interceptate două fundații aparținând unei clădiri care, după formatul cărămizilor și structura mortarului, se datează în sec. al XIX-lea (Pl. III.a). Aceste fundații, a căror parte superioară a apărut imediat după degajarea solului vegetal (-0,20 m), se adâncesc într-un pământ de umplutură, amestecat cu pietre, cărămizi, urme de cărbune. La est, respectiv vest de aceste fundații, s-a interceptat un strat de moloz, reprezentând urmele demolării zidurilor. În acest moloz, au fost găsite patru monede de 1 leu, emise în anul 1924. Cum imobilul *Casa D`Italia* a fost construit în perioada anilor 1937-1941, este de acceptat faptul că aceste monede datează etapa istorică când imobilele respective au fost scoase din uz. La adâncimea de -0,80 - 1,00 m, situat nemijlocit peste solul viu, a fost identificat un caldarâm de piatră, de pe suprafața căruia au fost recoltate puține fragmente ceramice smălțuite, databile în sec. al XVIII-lea (Pl. III.b). Această structură de vârstă medievală, bine tasată și amenajată, a fost surprinsă pe o lungime de cca 9 m și poate fi interpretată ca făcând parte dintr-o stradă pietruită (strada Brașovului, azi Mihai Bravu) fie, dacă ținem seama de amplasamentul în această zonă a pieței, chiar de zona de târg a orașului. A doua ipoteză ne pare a fi cea mai credibilă. În profilul de sud, a fost interceptată o masă de bolovani amestecați cu var slab, probabil o fostă groapă de var, în care au fost aruncate resturi de material de construcție. În cadrul secțiunii au mai fost relevate, sub caldarâmul amintit, două gropi circulare, ipotetic aparținând unor stâlpi de lemn, fără materiale descoperite în interior, fiecare având câte un bolovan mare înăuntru.

Caseta 2

A fost trasată cu scopul de a sonda spațiul dintre latura de sud a casei și zidul care desparte incinta de proprietatea vecină, dinspre sud (v. Pl. I.b). Astfel, în cadrul casetei, pe o lungime de cca 1 m, s-a constatat existența unei centuri de beton care înconjoară casa, marcată la exterior de o bordură de ciment. În spațiul rămas, s-au evidențiat, chiar sub stratul vegetal, două cabluri de curent electric, nemarcate corespunzător, al căror traseu a rămas momentan nedeterminat.

Caseta 3

A fost trasată cu scopul de evalua situația în zona unde se va construi noul gard de incintă (v. Pl. I.b). Încă de la început s-a constatat în această zonă existența unor depuneri masive de straturi de pământ, foarte tasate, care au ridicat nivelul de călcare aferent perioadei interbelice. Acest lucru se poate constata și privind la cota nefiresc de joasă a ferestrei aparținând casei alăturate, dispusă la nord-vest. Scopul acestor depuneri, ca și al tasării, a fost acela al așternerii unui strat de zgură, deoarece tot spațiul din zona de la nord de imobil a fost utilizat, după confiscarea imobilului de către regimul comunist, ca teren de tenis, până către anii 1980. Aceasta este explicația apariției stratului de zgură. Ca și în cazul S.1, la bază a apărut un strat de pietriș, posibil având același scop de caldarâm al pieței. Nu au fost identificate materiale arheologice în cadrul cercetării acestei casete.

Caseta 4

Reprezintă singura suprafață în care a fost

1 STOICESCU, MOISESCU 1976, p. 119; RĂDVAN 2021, p. 272.
2 DRĂGHICEANU 1931, p. 92.
3 DIACONESCU 2007, p. 198. Este vorba despre simpla mențiune a descoperirii, fără detalii arheologice.
4 RADU 1997, p. 303-308.

documentat un complex arheologic de vârstă medievală (notat Cx.1), precum și materiale ceramice asociate acestei perioade. Caseta a fost trasată în colțul de nord-vest al incintei (v. Pl. III.c). Stratigrafic, a fost surprins și în această zonă stratul de zgură, ce suprapune un strat de umplutură de factură modernă, în care s-a fundat un stâlp cu baza de beton (sec. XX). La adâncimea de 0,30-0,40 m, a fost identificat un strat de pământ amestecat cu numeroase materiale ceramice de vârstă medievală (sec. XV) care reprezenta nivelul final de funcționare al complexului respectiv. Complexul, atât cât a fost surprins, are forma unei gropi neregulate, adâncite cu cca 0,40 m în solul viu, acesta fiind surprins la cota de –0,80 m. Groapa a fost săpată pornind de la adâncimea de - 0,40 m. În colțul de nord-est, a fost surprinsă o groapă, nerelevată complet, adâncă de - 2,40 m, care conținea materiale ceramice de sec. XV. În colțul de sud-vest al casetei, au fost interceptate urmele unei vetre sau cuptor de redus minereul (Cx.2), după cum probează lupele de zgură recoltate. Complexul poate fi interpretat ca fiind un bordei sau un mic atelier, datând de la sfârșitul sec. al XIV-lea - începutul sec. al XV-lea, cu o perioadă scurtă de funcționare, până la jumătatea sec. al XV-lea.

Caseta 5

Poziționată în colțul de nord-est al suprafeței de teren, alipită zidului curții. Scopul a fost acela de a se verifica și în această zonă stratigrafia și de a urmări existența unor eventuale complexe (v. Pl. I.b). Din nefericire, a fost identificat un șanț de introducere utilități (țeavă de apă), care are probabil traseul de-a lungul zidului, dinspre strada Calea Domnească către Teatrul de Vară din parcul orașului, deci pe direcția sud-vest/nord-est. Probabil, lucrarea s-a executat în anii ′70, când a fost amenajat Parcul Chindia.

Concluzii

Prin cercetarea arheologică întreprinsă, s-a putut documenta în acest spațiu, particularizat de vechea piață medievală a orașului (sec. XIV-XVII), existența unui drum sau a unui spațiu deschis, de tip piață, prevăzut cu un caldarâm de pietriș, databil în perioada sec. XVII-XVIII, posibil chiar și mai devreme.

În ceea ce privește descoperirile din C.4 se atestă, prin datarea lor, existența la cumpăna sec. XIV-XV a unui habitat medieval urban, precum și a unor activități meșteșugărești, chiar dacă modeste, realizate în preajma locuinței sau a unui atelier.

Nu mai puțin lipsit de importanță este faptul că săpătura arheologică întreprinsă în incinta *Casei D'Italia* a reprezentat, inclusiv, o confirmare a inexistenței cimitirului bisericii Catargiu în acest spațiu, o desfășurare a sa putându-se urmări, prin cercetări viitoare, în curtea Casei „Vlădescu", respectiv zona de nord est a Parcului Chindia.

Abstract

The subject of our preventive archaeological research is situated near the Doi Brazi Square (Bărăției), 150 m north of the Chindiei's Tower. Five research units were investigated (S.1, C.2-C.5), but structural results were obtained only in S.1 and C.4. Thus, in S.1, the foundations of a 19th century dwelling, demolished in the early 1940 were intercepted. These foundations were deepened into a filling soil at the base of a stone pavement, datable to the 17th-18th centuries. In C.4, traces of a hut or workshop-type structure were intercepted, a semi-basement structure along with a provision pit, chronologically dated to the first half of the 15th century. In the other research units, no archaeological complexes were recorded, but only traces of modern interventions.

Bibliografie:

DIACONESCU 2007 – Diaconescu, P., *Cercetarea arheologică a habitatului urban târgoviștean*, în: *Valahica*, XX, p. 199.

DRĂGHICEANU 1931 – Drăghiceanu, V., *Inscripţii din Târgovişte*, în*: BCMI*, XXIV, p. 92.

RADU 1997 – Radu, G.G., *Casa D'Italia*, în: *Valachica*, XV, 1997, p. 303-308.

RĂDVAN 2021 – Rădvan, L., *Un plan necunoscut al oraşului Târgovişte din 1831*, în: *Analele Universității Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza*", LXVII, Iași, p. 272.

STOICESCU, MOISESCU 1976 – Stoicescu, N., Moisescu, C., *Târgovişte şi monumentele sale*, Bucureşti, Litera, p. 119.

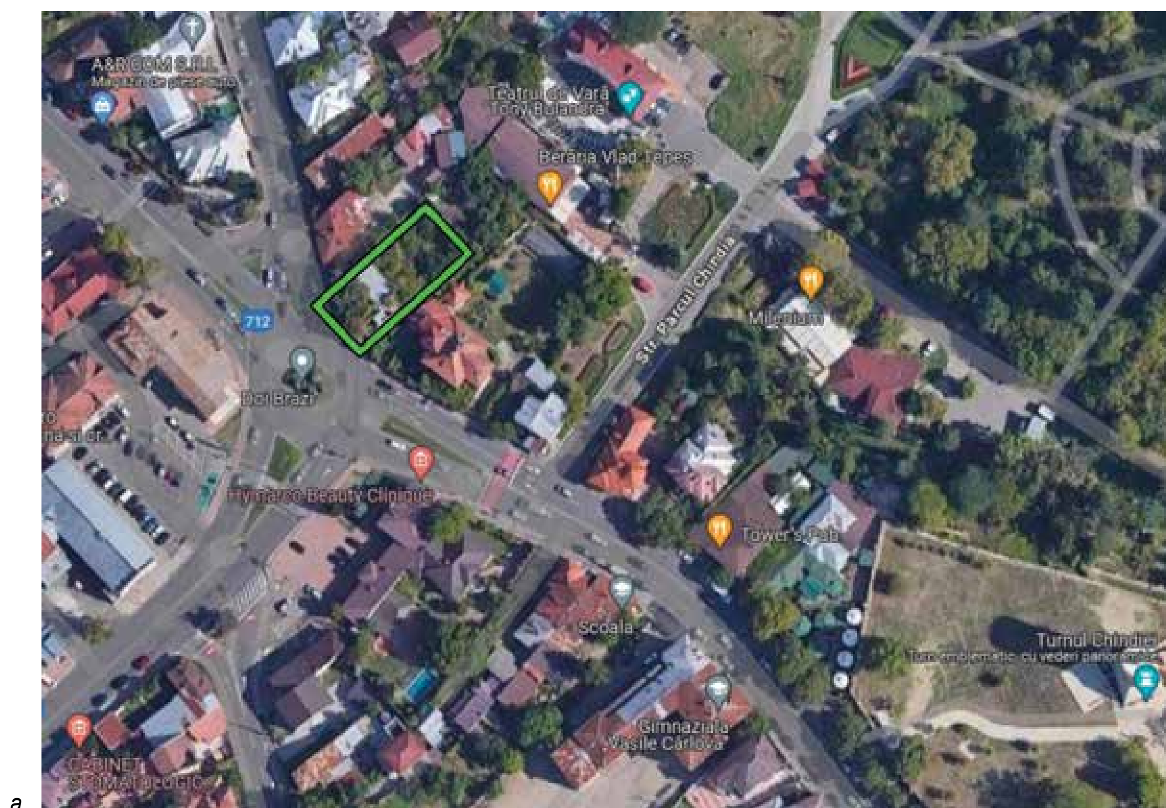
Illustrations list:

Pl. I. a. Map location of the researched area; b. Map out of the archaeological sections.

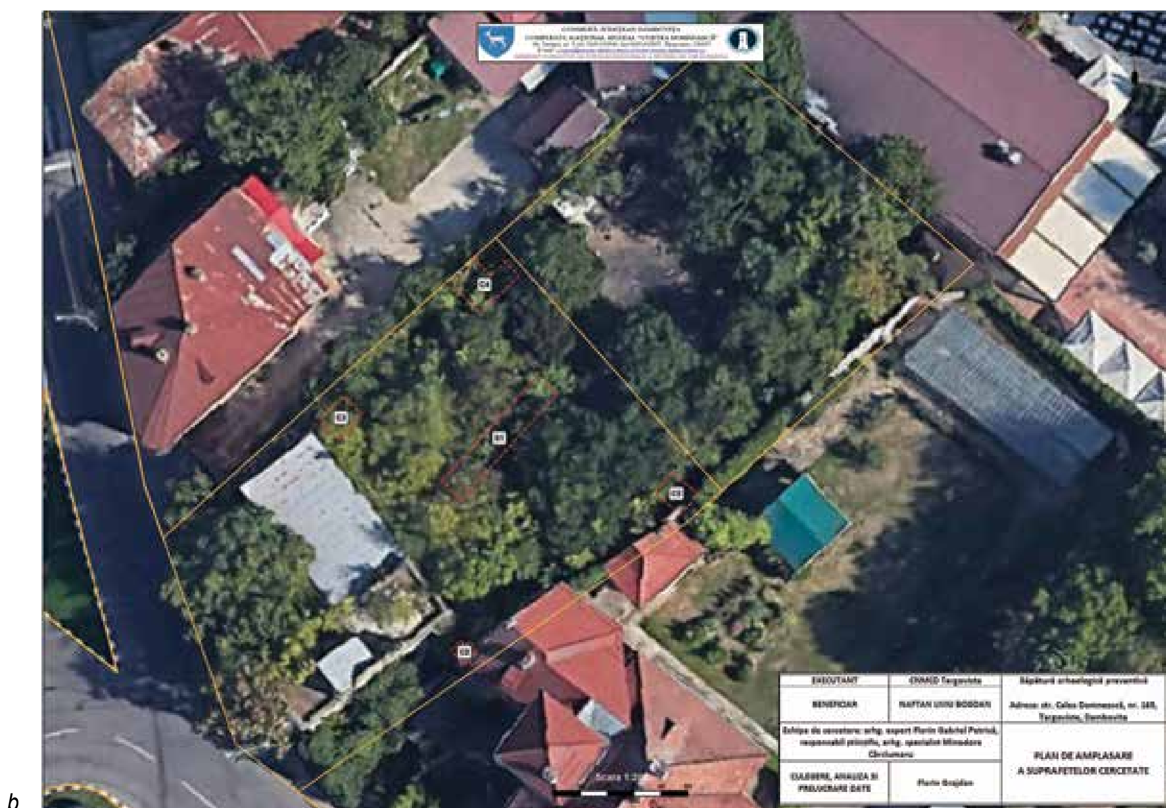
Pl. II. Casa D'Italia. a. Photography from the 1940s; b. Current state.

Pl. III. a. Section 1. Foundations of the 19th - century building; b. Stone pavement; c. Archaeological Unit Pl. IV. Archaeological complex - pit. Late 14th century – early 15th century.

a

b

Pl. I – a. Încadrarea în zonă a perimetrului cercetat; b. Plan de amplasare a secțiunilor arheologice

a

b

Pl. II – Casa D'Italia. a. Aspect din anii '40 ai secolului XX; b. Imagine actuală

a

b

c

Pl. III –a. Secțiunea 1. Fundații clădire de secol XIX; b. Caldarâm din piatră; c. Caseta IV. Complex, tip groapă. Sfârșit de secol XIV – început de secol XV

142. Târgoviște, jud. Dâmbovița, *Punct: str. Plt. Dițescu Stan, nr. 10*

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 65351.94; **Cod LMI**: DB-I-s-A-16954
Autorizație: nr. 326/22.07.2024
Colectiv: Florin Gabriel Petrică – responsabil științific; Minodora Cârciumaru (CNMCD Târgoviște)
Finanțare: 1675 lei
Perioada desfășurării cercetării: 23 – 31.07.2024

Perimetrul supus cercetării preventive se află situat în zona centrală a orașului Târgoviște, la 250 m sud de Ansamblul Monumental „Curtea Domnească". În apropiere, pe aceeași stradă, la circa 30 m est, în curtea sediului Arhivelor Statului - Filiala Dâmbovița, a fost descoperit un cuptor medieval: *Cuptorul de ars ceramică de la Târgoviște - Centrul Vechi - Arhive*[1], Cod RAN 65351.94, fapt ce atestă existența habitatului medieval în zonă. A fost deschisă o singură unitate de cercetare, în suprafață de 57 mp (10 x 5,70 m), amplasată în zona afectată de proiect (Pl. I. a,b). În cadrul acestei unități a fost surprins un complex arheologic de tip șanț, din care a fost relevat taluzul vestic. Șanțul are o orientare nord-vest/sud-est.

Prima operațiune a cercetării preventive a constat în curățarea solului de vegetația deasă, astfel încât să poată fi trasată unitatea de cercetare asumată în proiectul de cercetare. Constatările făcute în această fază preliminară au determinat trasarea unei singure unități de cercetare, numită C.1 (10 x 5,70 m). În proiectarea casetei arheologice, s-a ținut cont de posibilitatea de cercetare efectivă a întregii suprafețe de teren care a fost precizată în proiectul aprobat de Comisia Națională de Arheologie. După operațiunile de degajare a terenului de resturi menajere, s-a constatat prezența unei plăci de beton armat pe laturile de est și nord (v. Pl. I.a). Grosimea plăcii, de circa 0,25 m a făcut imposibilă cercetarea în zona respectivă, în suprafață de circa 15 mp. În această privință, s-a solicitat, argumentat, aprobarea Comisiei Naționale de Arheologie ca pentru această porțiune de teren să se efectueze supraveghere arheologică. Ulterior, s-a degajat mecanizat stratul vegetal, cu grosime variabilă de 0,20 – 0,30 m, ce consta într-un sol negricios, amestecat cu resturi de materiale, provenind de la unele construcții din incintă, demolate recent. Primele observații de natură stratigrafică au constat în stabilirea nivelului de construcție al imobilului actual, aflat la circa 0,60- 0,70 m mai jos față de cel actual și care consta dintr-o lentilă de moloz și fragmente de cărămidă modernă. Deasupra acestui nivel, se află un strat gros de pământ steril purtat, rezultat, cel mai probabil, din săparea beciului casei. Legat de utilitățile casei, a fost descoperit în suprafața cercetată și un puț de colectare a apelor menajere, fabricat din ciment. Imediat sub stratul de construcție al imobilului actual, a fost interceptat un pământ negru, amestecat cu pietre de diferite mărimi, inclusiv bolovani și fragmente de cărămidă. Câteva oase de animale, precum și fragmente de ceramică de sec. XVIII-XIX, au fost printre puținele materiale arheologice recoltate. Însă, acest sol negru amintit mai sus este de pus în legătură cu un complex arheologic care merită toată atenția.

Astfel, s-a constatat că în capătul de vest al casetei, solul steril se situează la cota de – 0,80 m, pentru ca în celălalt capăt al unității de cercetare adâncimea să ajungă la cota de – 2,35 m. Devenea evident faptul că doar o acțiune antropică putea determina săparea în solul viu a unui complex ce seamănă izbitor cu un șanț (Pl. II. a,b). În partea de vest a casetei, a fost înregistrat un șanț mic, lat de circa 2,00 m, săpat în solul viu, perpendicular pe șanțul de dimensiuni mai mari, care poate fi pus în legătură cu o rampă folosită de cei care au săpat șanțul pentru degajarea pământului (Pl. I.b).

Deși lungimea casetei a fost de 10 m, nu a putut fi surprinsă întreaga lățime a acestei structuri, ci probabil doar jumătate, adică taluzul vestic. După puținele materiale recoltate din umplutură, ce datează din sec. XVIII-XIX, acest șanț este plasat târziu cronologic, iar scopul său poate fi doar bănuit. Poziția sa, în cazul în care, ca ipoteză de lucru, l-am asocia unei lucrări defensive, este destul de intrigantă, datorită faptului că ne aflăm în zona centrală a orașului medieval, iar acest complex datează dintr-o epocă istorică târzie, când orașul nu mai avea o importanță politică relevantă.

În concluzie, după stabilirea succesiunii depunerilor stratigrafice moderne și contemporane, singurul complex arheologic este acest șanț, surprins doar parțial, respectiv taluzul vestic al acestuia. Morfologic, acest șanț are o formă clasică, trapezoidală, o pornire a săpării sale este poziționată de la partea superioară a unui strat de vârstă modernă, acesta din urmă retezat parțial de construcția imobilului contemporan. Este prevăzut cu o pantă lină, adâncimea poate ajunge la circa – 2,50 m (a fost surprinsă în săpătură adâncimea de – 2,35 m). Această structură nu credem că a avut o durată de existență prea mare, s-a putut observa că umplerea șanțului s-a făcut cu același pământ excavat. Precizăm că suprafața deschisă (C.1) a fost mai lungă cu circa 3 m față de proiectul imobiliar, motiv pentru care nu am mai avut posibilitatea de a extinde și mai mult unitatea de cercetare pentru relevarea optimă a întregului complex. Am precizat anterior faptul că pe latura de est a casei, suprapunând parțial unitatea de cercetare se află o suprafață de teren (circa 10 mp) acoperită cu beton armat, în grosime de circa 0,25 m. Aceasta, din motive obiective, nu a putut fi cercetată. În urma analizei stratigrafice în acest punct, am tras concluzia că în perimetrul respectiv situația este aceeași din punct de vedere al depunerilor.

O ipoteză de lucru asupra funcției șanțului

În privința datării (preliminară) acestei structuri de tip șanț („de apărare") în epoca modernă (prima parte a sec. al XIX-lea), am luat în considerare evenimentele politico-militare care au afectat Târgoviștea în acest interval de timp. Ori, singurul mare eveniment din această perioadă a fost ocuparea orașului Târgoviște și stabilirea aici a cartierului general al Eteriei, aflată sub comanda prințului Alexandru Ipsilanti. În acest context, în vederea eventualelor lupte cu turcii, comandantul Eteriei a dat comanda ca fostul șanț de apărare al orașului să fie repus în funcțiune defensivă,

1 DIACONESCU 2007, p. 199.

fiind astfel, decolmatat. Desigur, șanțul descoperit în cadrul cercetării noastre nu poate fi confundat cu șanțul defensiv al orașului, care are alt traseu și este prezent în altă zonă, decât cea centrală[2]. Însă, încercăm să găsim o explicație privind rațiunea existenței sale în această zonă, mai ales că acesta este plasat la foarte mică distanță de sediul cartierului general al lui Ipsilanti, stabilit în reședința căminarului de origine greacă Nicolae Geartu (Geartoglu)[3]. Casele acestuia se aflau lângă biserica, cunoscută azi sub numele de Geartoglu adică la circa 60 m est de locul săpăturii arheologice.

Astfel, o fortificare a reședinței temporare a conducătorului Eteriei, printr-un șanț de apărare, poate fi ipotetic luat în considerare, având în vedere descoperirea din acest punct. Desigur, traseul acestei structuri defensive trebuie să fie relevat sau dovedit și prin alte cercetări, care sigur vor mai avea loc în zonă în următorii ani.

Dorim, astfel, să subliniem că orice descoperire sau orice interpretare asupra eventualelor complexe relevate în această zonă, trebuie făcută cunoscută, astfel încât acestea să poate fi luate ca puncte de reper în abordarea viitoarelor cercetări arheologice. În acest context, atragem atenția că am constatat că în zona centrală a orașului Târgoviște, unde au avut loc după anii 2000 numeroase intervenții imobiliare, puține rezultate ale cercetărilor arheologice au fost comunicate, încă și mai puține publicate sau măcar consemnate rezumativ. Astfel, în jurul bisericii „Sf. Nicolae" - Geartoglu, abordată arheologic între anii 1988-1992[4], au fost făcute unele descoperiri importante, care nu au mai fost făcute cunoscute prin publicare. Una dintre acestea a constat în beciul unei locuințe medievale, situată la circa 10-15 m vest de biserică. Ar fi putut fi chiar una dintre casele lui Geartoglu. La nord-est de biserică, pe un teren azi viran, cu ocazia unor lucrări edilitare în anul 2013, au fost observate bolțile unei pivnițe de dimensiuni mari. Ori, în acest spațiu, și-au avut reședința mari dregători al Țării Românești încă din vremea lui Constantin Brâncoveanu. De la urmașii acestor dregători a cumpărat căminarul Geartoglu casele în care, ulterior, și-a avut cartierul general Alexandru Ipsilanti și unde Tudor Vladimirescu a fost judecat și condamnat la moarte.

Ceea ce am încercat prin interpretarea noastră a fost să legăm, așa cum este firesc, descoperirile arheologice de anumite fapte istorice.

Abstract

The area subject to our preventive archaeological research is located in the central area of the city of Târgoviște, 250 m south of the Princely Court Monumental Ensemble. Nearby, on the same street, about 30 m east, in the courtyard of the State Archives - Dâmbovița County, a medieval kiln was discovered: Ceramic Kiln from Târgoviște - Old Archives Center, National Archaeological Register (RAN) Code 65351.94, which attests to the existence of medieval habitat in the area. A single research unit was opened, covering an area of 57 sq m (10 x 5.70 m), located in the area affected by the project. Within this unit, a ditch-type archaeological complex was discovered, from which the western slope was revealed. The ditch has a northwest/southeast orientation.

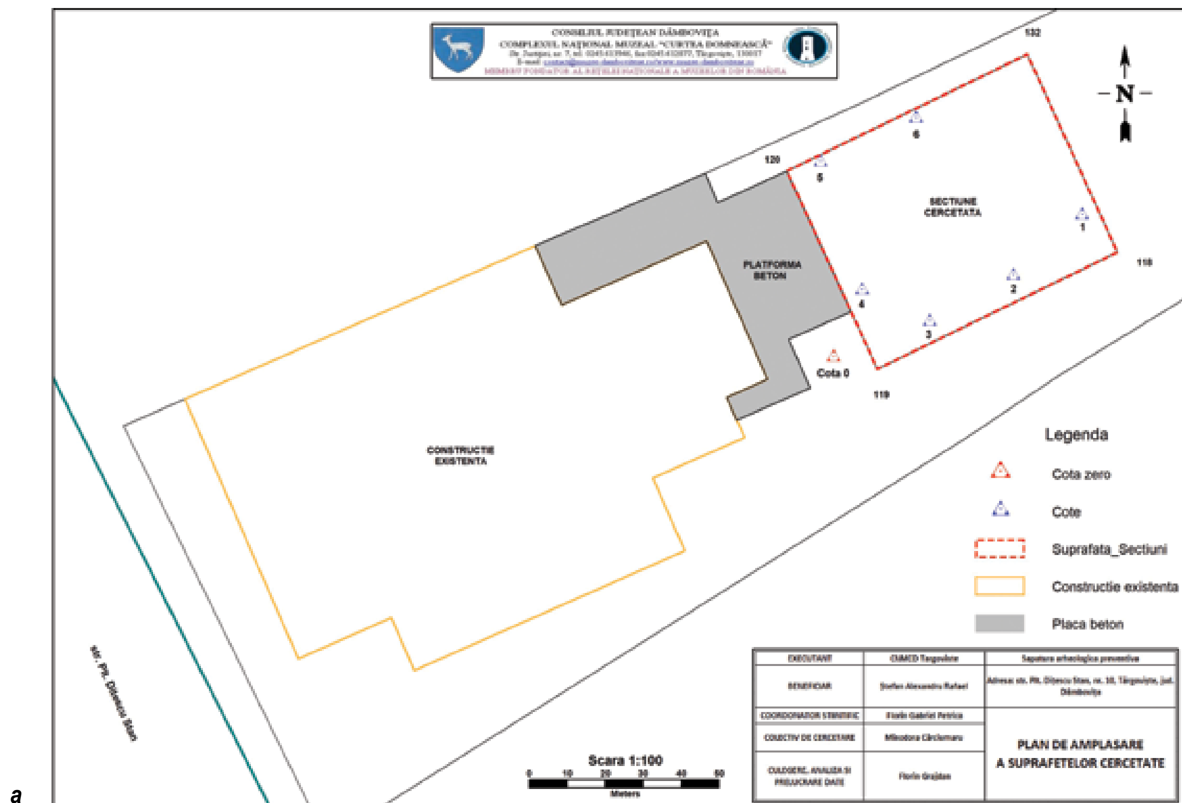
Bibliografie:

DICONESCU 2007 – Diaconescu, P., *Cercetarea arheologică a habitatului urban târgoviștean*, în: *Valahica*, XX, p. 199.
DIACONESCU 2009 – Diaconescu, P., *Arheologia habitatului urban târgoviștean. Secolele XIV-XVIII*, în: Cetatea de Scaun, Târgoviște, p. 40-44.
IORGA 1908 – Iorga, N., *Studii și documente cu privire la istoria romînilor,* XV, Fasc. 2: *Inscripții din bisericile României,* 355-356, nr. 1516.

Illustrations list:

Pl. I – a. Location plan of the archaeological sections; b. Overview of the research unit.
Pl. II – a. Northern profile of the section (C.1); b. Southern profile of the section (C.1).

2 Este vorba de fortificația care înconjura orașul, ridicată către mijlocul secolului al XVII-lea de Matei Basarab.
3 IORGA 1908, nr. 1516.
4 DIACONESCU 2009, p. 40-44.

a

b

Pl. I – a. Plan de amplasare a secțiunilor arheologice; b. Imagine de ansamblu asupra unității de cercetare

a

b

Pl. II – a. Profilul nordic al secțiunii (C.1); b. Profilul sudic al secțiunii (C.1)

143. Târgoviște, jud. Dâmbovița
Punct: str. Lt. Pârvan Popescu, nr. 12. Școala Gimnazială „Vasile Cîrlova”

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică; 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 65351.15; **Cod LMI**: DB-I-s-A-16954
Autorizația nr. 04/12.01.2024
Colectiv: Florin Gabriel Petrică – responsabil științific; Minodora Cârciumaru, Mihai Claudiu Năstase, Marian Leu (CNMCD Târgoviște)
Finanțare: 2450 lei
Perioada desfășurării cercetării: 05 – 14.02.2024

Amplasamentul studiat se află în centrul orașului istoric Târgoviște, la circa 100 m sud-vest de incinta Curții Domnești (Pl. I.a). Zona este definită urban de case de locuit specifice sec. XIX-XX. Cercetări arheologice recente în zonă au relevat existența unui habitat urban cu o vechime databilă în sec. al XIV-lea. Au fost înregistrate toate datele arheologice relevante ale cercetării preventive.

În momentul începerii săpăturilor, suprafața alocată cercetării preventive era acoperită de un pavaj de tip „biscuiți” din ciment, așezat pe un strat suport de nisip. După demontarea acestuia, s-a constatat prezența a încă trei niveluri de călcare aferente funcționării incintei unității de învățământ (Școala Gimnazială „Vasile Cârlova”, corpul de pe strada Lt. Pârvan Popescu, nr. 12), două datând din a doua jumătate a sec. XX, alcătuite din bitum, respectiv ciment și un nivel de pietriș bătătorit de la sfârșitul sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. XX. Din cauza faptului că instituția era funcțională, sub raportul activității școlare, trasarea secțiunilor s-a realizat succesiv, astfel încât să fie asigurat accesul elevilor în clădire, dar și protecția acestora, raportat la activitatea arheologică.

Inițial, s-a propus un proiect arheologic pentru o suprafaţă de circa 50 mp, ce consta în proiectarea unor casete și secțiuni care să acopere întreaga arie de investigație propusă (canalizări, înlocuiri de țevi apă, bazin apă). Adâncimea a fost dată de apariția „solului viu” şi/sau de cea a complexelor. Săpătura s-a executat atât mecanizat, cât şi manual.

Unități de săpătură propuse (Pl. I.b):

- Caseta 1 (10 x 2 m, circa 20 mp), dispusă la nord de clădirea școlii, se va deschide pentru lămurirea unei situații create în anii precedenți. Mai precis, prin surparea unor mici porțiuni din asfalt s-a putut observa că sub acesta se află o încăpere subterană, de forma unei pivnițe. După dimensiunile cărămizilor aparținând unui arc de descărcare, s-a constatat că acestea sunt de factură modernă, identice cu cele ale pivniței școlii. Cel mai probabil, este vorba de o anexă a școlii, însă numai după cercetarea perimetrului putem trage unele concluzii. O conductă de canalizare este proiectată ca traversând zona.

- Caseta 2 (3 x 3 m, circa 9 mp), dispusă la sud de clădirea școlii, se trasează pe locul unde se proiectează un cămin de apă.

- Secțiunile 1 și 2 (7 x 1, 5 m, circa 22 mp) au fost proiectate pe traseul unor conducte de utilități și dispunerea lor urmărește reliefarea stratigrafiei generale a zonei

Cu excepția S.2, toate celelalte unități de cercetare au fost realizate, însumând o suprafață de 37 mp din cei 50 mp propuși. S.2 nu a putut fi realizată din cauza existenței pe traseul său a trei rânduri de utilități, două canalizări și o aducțiune de apă, fapt care a făcut imposibilă cercetarea. În momentul refacerii acestora în cadrul prezentului proiect, se va realiza și asistența arheologică, propunerea fiind aceea de supraveghere arheologică, respectiv, dacă situația impune, schimbarea în cercetare arheologică preventivă.

Prima unitate de cercetare deschisă a fost C.2, în suprafață de 4,5 x 3 m (13,5 mp), orientată cu laturile scurte pe direcția est-vest. În acest loc este proiectat un bazin de apă. Pentru decaparea straturilor de ciment și asfalt, a fost utilizat un buldo-excavator. După această operațiune, săpătura s-a executat manual, cu muncitori puși la dispoziție de beneficiar. Din punct de vedere stratigrafic, până la adâncimea de 0,30 - 0,35 m au fost interceptate straturile de călcare aferente școlii, iar mai jos s-au interceptat niveluri de epocă modernă și medievală. În partea de est a secțiunii, la adâncimea de 0,55 m s-a interceptat o conductă de gaze, nemarcată corespunzător, pozată pe direcția nord-sud. Încă de la adâncimea de 0,60 m a fost interceptată o groapă, vizibilă în profilul de sud, a cărei lungime, raportată la secțiunea arheologică, era de 3 m și având o adâncime de -2,90 m. Din interiorul ei a fost recuperată o cantitate apreciabilă de resturi faunistice și de ceramică medievală, caracteristică sec. al XVI-lea și primei jumătăți a sec. al XVII-lea. Baza gropii nu era dreaptă, ci prezenta un taluz vestic oblic, ca și cum groapa ar fi fost săpată pornind dinspre vest către est.

Acest complex aparține unei structuri de tip groapă menajeră, nefiind interceptate elemente care să indice apartenența la o eventuală locuință de lemn semi-adâncită sau cu pivniță. De la adâncimea de circa – 2,50 m, au fost relevate contururile a două gropi circulare, anterioare cronologic complexului de mai sus, notate gr.1 și gr.2, având aproximativ aceeași dimensiune, respectiv 0,90 m în diametru, care au fost cercetate până la adâncimea de – 3,00 m (gr.1), respectiv – 3,60 (gr.2). Instabilitatea pereților săpăturii – deja afectați de o rețea densă de rădăcini aparținând unui stejar secular - lucru considerat riscant pentru securitatea muncitorilor, nu a permis cercetarea mai în adâncime a celor două gropi circulare. Cu titlul de ipoteză, este posibil să fie vorba de două puțuri de apă, de vârstă medievală, colmatate de la această adâncime de pietrișul alburiu nativ. Nivelul steril a fost interceptat la cota de – 2,50 m. După caracteristicile tipologice ale materialului ceramic recuperat, acesta se datează la sfârșitul sec. al XVI-lea și primul sfert al sec. al XVII-lea.

Materialele descoperite sunt reprezentate de resturi faunistice și de ceramică fragmentară, foarte variată, iar prin datarea lor reprezintă importanță pentru stabilirea unei taxonomii de specialitate. Au fost descoperite fragmente de cahle, oale-borcan, capace, un fragment de pipă, ulcioare, căni, cești, inclusiv două fragmente de sticlă medievală[1] (Pl. II).

A doua unitate de cercetare deschisă a fost S.1,

1 Un fragment similar de cahlă, dar smălțuit, a fost identificat în materialele provenite din cercetările arheologice întreprinse de V. Drăghiceanu la Curtea Domnească din Târgoviște, în perioada 1934-1938.

situată la vest de C.2, orientată est-vest, cu dimensiunile de 7,5 m x 1,5 m (Pl. III.b). Pe acest loc urmează a fi amplasată o conductă de apă Ca și în cazul precedentei unități, inițial s-a procedat la decaparea mecanizată a straturilor de bitum și ciment, ulterior cercetarea continuând manual. Spre deosebire de C.2, această secțiune nu a mai oferit cu generozitate materiale arheologice. Au fost descoperite doar câteva mici fragmente ceramice provenind de la două capace de oală (sec. XV-XVI), recuperate, câte unul fiecare, din cele două gropi menajere de mici dimensiuni. După analiza stratigrafică, imediat sub stratul de sec. XIX, s-a identificat un strat de depuneri, gros de circa 0,30 m, iar imediat sub acesta a apărut un strat de pământ negru, afânat, caracteristic grădinilor, gros de circa 0,20 m. Sub acesta, la adâncimea de 1,20 m a apărut stratul de steril nativ. Au fost relevate trei complexe de tip groapă, două în plan (gr. 1 și gr. 3) și unul în profilul de nord (gr. 2).

A treia unitate de cercetare deschisă a fost C.1, situată în partea de nord a incintei, mai precis în spatele școlii (Pl.III.a). În urmă cu câțiva ani, am fost solicitați de conducerea școlii pentru a identifica o soluție cu privire la surparea pavajului și apariția unor gropi sau a unui beci surpat. După o evaluare a situației, autorizată de C.N.A. (479/20.10.2020), am constatat că este vorba de subsolul unei clădiri de epocă modernă, cel mai probabil o anexă (WC?) a ceea ce se numea la 1900 *Școala Primară de fete nr. 1 Târgoviște*. Zidurile construcției sunt alcătuite din aceeași cărămidă groasă, precum cele utilizate în construcția școlii, deci clădirile sunt contemporane.

Caseta C.1 a fost deschisă pentru că pe acest loc se urmărește amplasarea unor conducte de aducțiune apă și canalizare, iar situația arheologică era necunoscută. Metoda de cercetare a constat în primă fază din spargerea mecanizată a stratului de beton aferent nivelului de călcare contemporan și degajarea resturilor de moloz ce acopereau structura de zidărie. După înregistrarea grafică și fotografică a situației existente, s-a purces la degajarea interiorului subsolului, cât a putut permite spațiul de manevră al muncitorilor și suprafața investigată. Apariția unei conducte de azbest a lămurit situația, anexa respectivă fiind un spațiu colector de unde se preluau probabil dejecțiile. Pentru a putea obține măcar unele informații stratigrafice s-a decis mărirea suprafeței până la apariția unei suprafețe de teren care putea fi cercetată până la solul steril. Suprafața cercetată a interceptat o fostă groapă de depozitare a cărbunilor, folosiți drept combustibil solid la încălzirea școlii. Solul steril a fost interceptat la adâncimea de – 1,70 m.

Singura unitate de cercetare propusă și nerealizată este S.2. Această secțiune nu a putut fi cercetată din motive obiective, pe traseul proiectat existând deja o serie de canalizări și aducțiuni apă. Aceste structuri, care în acest moment sunt funcționale, vor fi înlocuite în momentul implementării proiectului. Având în vedere cele expuse mai sus, s-a propus Comisiei Naționale de Arheologie, pentru această suprafață de teren, asistență arheologică de tip supraveghere în momentul execuției lucrărilor de renovare a școlii. Dacă situația va impune, se va propune cercetare preventivă.

Abstract

The subject of the archaeological study is the premises of the building located in Târgoviște, str. Lt. Pârvan Popescu, no. 12, Târgoviște, Dâmbovița county, located at the intersection of Pârvan Popescu street with Ion Heliade Rădulescu street. The area is part of a larger archaeological site generally named The Core of (medieval) Târgoviște (City), Historical Monuments List (LMI)code: DB-I-s-A-16954. Before this preventive research, archaeological discoveries were reported in the area, but most remained unpublished or not mentioned according to their importance, with some exceptions.

Bibliografie:

DIACONESCU 2013 - Diaconescu, P., Punct: *Vatra oraşul medieval Târgovişte, Sector Poarta Bucureştilor (Poarta Buzăului şi a Brăilei)*, în: *CCAR* Campania 2012

https://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=5020&d=Targoviste-Dambovita-Vatra-orasul-medieval-Targoviste-2012 (20.01.2025).

PETRICĂ, CÂRCIUMARU, NĂSTASE 2023 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Năstase, M.C., *Cercetări arheologice preventive în orașul medieval Târgoviște - Strada Calea Domnească, nr. 192*, în: MCA SN 19, 2023, p. 131-150.

Illustrations list:

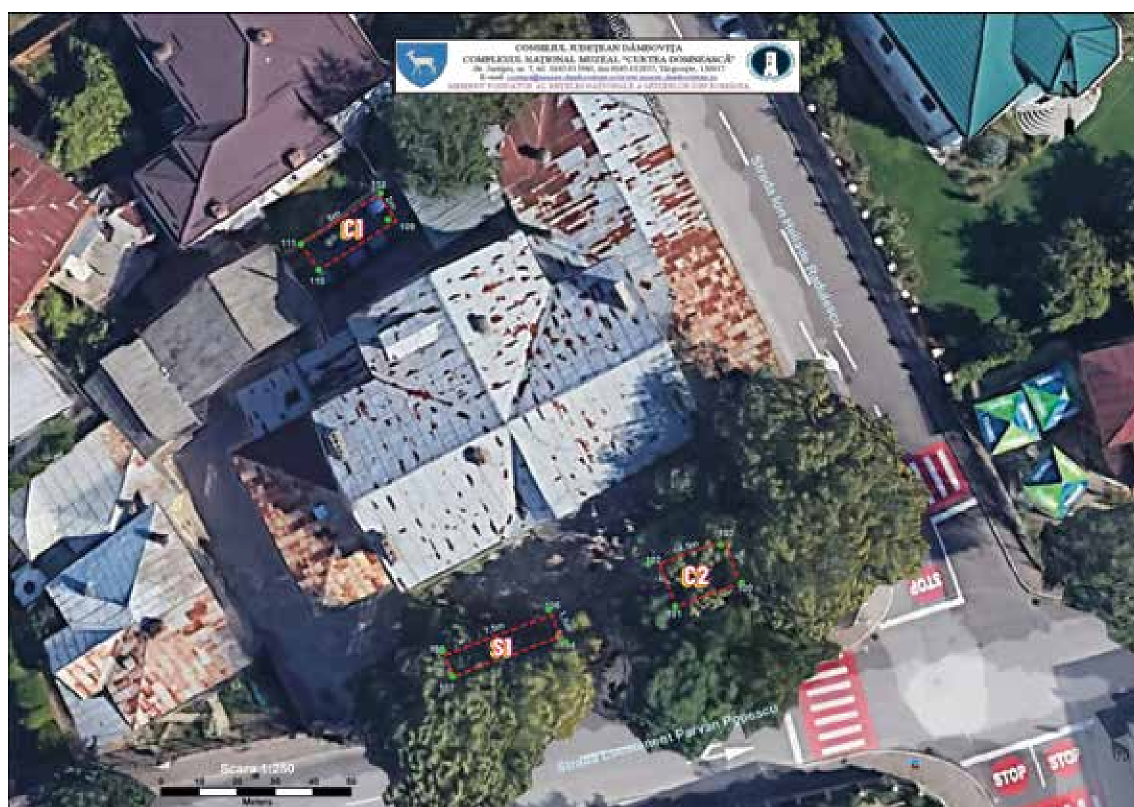
Pl. I. a. Map location of the researched area; b. Map out of the archaeological sections.

Pl. II. Archaeological materials (archaeological unit 2 - C.2); a. Engobe tile fragment; b. Fragmentary enamelled plate; c. Fragmentary enamelled plate.

Pl. III. a. Remains of a building from the end of the 19th- century; Section 1. Northern profile.

a

b

Pl. I. a. Încadrarea în zonă a perimetrului cercetat; b. Amplasarea secțiunilor arheologice

a

b

c

Pl. II. Materiale arheologice (C.2); a. Fragment cahlă, angobată; b. Farfurie smălțuită, fragmentară; c. Farfurie smălțuită, fragmente

a

b

Pl. III. a. Rămășițe ale unei clădiri de sfârșit de secol XIX; Secțiunea 1. Profil nordic

144. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Sit 14 al traseului conductei de gaz Transgaz Timișoara SRM I-III: A - Km 15+110-15+210, B - Km 15+290-15+390, C - Km 15+650-15+750

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Autorizație nr. 410/23.08.2024
Cod RAN: 155252.41
Colectiv: Robert Gindele – responsabil științific Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: octombrie 2024

În zonă au mai fost identificate vestigii prin periegheze (sit Timișoara 14) sau prin metode intruzive (PUZ Buga 2). Sondajele noastre de la diagnosticul intrusiv au fost îndesite pe această porțiune (S9-14, 30-35), astfel am reușit să delimităm două porțiuni unde apar complexe sau pigmenți de chirpici pe culoarul conductei (B-S12, S13; C-S32). O a treia porțiune (A) a fost identificată anterior, printr-un diagnostic la un PUZ Buga Viorel II. Traseul conductei de gaz atinge acest sit pe trei porțiuni, în funcție de curbele de nivel al terasei. A – Sit PUZ Buga Viorel II km 15+110-15+210, B – Km 15+290-15+390, C – Km 15+650-15+750.

În vederea acoperirii integrale a tuturor eventuale grupări de complexe secțiunile trasate au avut dimensiuni de S1A 120 m, S1B 121 m, S1C 100 m, cu lățime de 2,2 m, în care au fost surpinse complexele arheologice. Pentru cercetarea integrală ale unor locuințe sau complexe de mari dimensiuni fost realizate casete pe CX 1, Cx 5 și Cx 21. Stratigrafia este relativ simplă, complexele coboară direct de sub stratul de arătură. Nivelul de conturare oscilează între 50-75 de cm de la nivelul actual de călcare, în funcție de caracterul umpluturii complexelor. Au fost cercetate un număr total de 31 de complexe arheologice.

Secțiunile noastre au surprins marginea estică a unei așezări din epoca romană, care se întinde pe un grind care se ridică foarte puțin, cu cca. 1 m din câmpia mlăștinoasă, inundabilă a râului Bega și formează practic o terasă al unui braț mort al râului. Au fost surprinse mai multe grupări de complexe, printre care menționăm o locuință adâncită în pământ, anexe gospodărești, gropi de provizii și mai multe gropi de stâlpi. Materialul arheologic ne indică două orizonturi de locuire: unul cu preponderență în a doua jumătate a sec. III - prima parte a sec. IV, iar cel de al doilea, caracterizat prin prezența ceramicii modelate la roată înceată mai degrabă în a doua jumătate a secolului IV - începutul secolului V. Singurul complex (cx 31) databil în epoca târzie a bronzului ne indică o locuire sporadică din această perioadă.

Abstract

The route of the gas pipeline crossed a small settlement from the Late Bronze Age, over a lenght of approx. 80 m. Two features were discovered, with poor archaeological material, but the large pieses of adobe in Cx 2 indicate traces of surface contructions in the settlement. The archaeological material shows us two horizons of habitation: one with a preponderence in the second half of the III century-first part of the IV century and the second one, characterized by the presence of wheel-shaped pottery, dating back to the second half of the IV - beginning of the V century. The only one feature (cx 31) datable to the Late Bronze Age indicates a sporadic habitation from this period.

Our excavations surpised the eastern edge of a settlement from the Roman era, which stretches on a ridge that rises very slightly, approx. 1 m from the marshy, floodplain of the Bega River and forms practically a terrace of a dead arm of the river. Several grouping of features were dicovered, among which we mention a sunk house, storage pits and several pot holes.

145. Ungureni, com. Vadu Săpat, jud. Prahova

Punct: Pârâul Secat

Tip sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 153 (Epoca bronzului târziu), 161 (Hallstatt timpuriu)
Autorizație nr. 501/28.11.2023
Colectiv: Bogdan Ciupercă – responsabil științific; Cătălin Dîscă, Eduard Ghinea, Tudor Hila, Emil Grigorescu, Claudia Dumitrescu (MJIAPh), Constantin Haită (Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare - MNIR)
Perioada desfășurării cercetării: 11.12.2023 – 30.05.2024

Identificarea sitului arheologic prezentat în rândurile care urmează s-a făcut în cursul anului 2023 în contextul lucrărilor de execuția a Variantei Ocolitoare a Orașului Mizil.

Aflat în partea de est a județului Prahova, la jumătatea distanței între Ploiești și Buzău, Mizilul se găsește din punct de vedere geografic în Câmpia Română, însă la o distanță de numai câțiva kilometri de primele dealuri ale Subcarpaților de Curbură. În prezent orașul este puternic afectat de traficul dinspre regiunea Moldovei, Ucraina și Republica Moldova, spre București și sudul României.

Varianta Ocolitoare a Orașului Mizil, cu o lungime de circa 7,5 kilometri, va permite ca traficul greu să fie scos în afara localității menționate. Traseul pe care această șosea îl urmează se desprinde din DN 1B la 1 kilometru vest de orașul Mizil și face din nou joncțiunea cu drumul național la 500 de metri est de această localitate.

În urma diagnosticului arheologic efectuat în toamna anului 2023, pe traseul viitoarei variante ocolitoare, în punctul „Pârâul Secat” a fost identificat un sit inedit care se datează la cumpăna dintre Bronzul final și Hallstatt-ul timpuriu. Situl în discuție se găsește la nord-vest de Mizil, în zona în care șoseaua de centură cotește spre nord-est după ce a înaintat circa 1,5 kilometri spre nord-vest din punctul în care s-a desprins din DN 1B.

Pe baza informațiilor adunate până în momentul de față, situl din punctul Pârâul Secat este amplasat pe malul drept a fostei albii colmatate a Pârâului Budureasca care între timp și-a schimbat cursul și se găsește cu aproximativ 2 kilometri mai la est. În zona sitului arheologic fosta albie a pârâului Budureasca avea un traseu mai sinuos, delimitând așezarea din două părți, atât pe latura de nord, cât și pe cea de est.

În urma săpăturilor începute în luna decembrie a anului 2023 în punctul Pârâul Secat au fost identificate ceva mai mult de 260 de complexe arheologice. Cea mai mare parte dintre acestea sunt gropi cu diverse dimensiuni și funcționalități.

Din aceste gropi a fost recuperat un bogat inventar arheologic, reprezentat într-o proporție covârșitoare de ceramică și fragmente osteologice, dar și diverse alte categorii de materiale, de la unelte de piatră și os prelucrat, la fusaiole și obiecte de bronz.

În inventarul ceramic se regăsesc forme specifice complexului cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni. Printre cele mai numeroase tipuri recuperate se numără chiupurile, vasele borcan, cupele, ceștile și paharele, într-o mare varietate, de la cele de dimensiuni obișnuite, la vase miniaturale. Ca tip de pastă predomină vasele realizate din pastă grosieră slab și neuniform arsă, decorate frecvent cu brâie alveolate, butoni și apucători, însă nu lipsesc nici vasele din pastă semifină, bine arse, produse în unele cazuri în mediu oxidant, în înalte cazuri în mediu reductant. Ocazional apar și fragmente ceramice decorate cu șiruri de linii paralele superficial incizate în așa-numita tehnică *Besenstrich* (decor cu măturica).

Dintre descoperirile ceramice o atenție deosebită merită cele câteva zeci de vase întregi și întregibile cu diverse forme și dimensiuni, de la urne, la vase miniaturale. Multe dintre aceste vase au fost depuse în gropi împreună cu alte materiale, în unele dintre cazuri existând indicii că au fost așezate în mod intenționat cu gura în jos. În stadiul actual al cercetărilor nu putem oferi nici măcar o ipoteză de lucru pentru această practică întrucât investigațiile sunt încă în desfășurare. Atât cât se poate spune în momentul de față doar în câteva cazuri au fost identificate mici fragmente de oase calcinate, fără a putea însă preciza dacă este vorba de oase umane sau oase de animale.

Din bogatul inventar osteologic fac parte oase provenind de la numeroase specii de animale, în special mamifere, de la ovi-caprine, suine și bovine, la cervidee și cabaline, într-un caz fiind identificat chiar întregul schelet al animalului în poziție anatomică.

Printre uneltele de piatră, tipurile cele mai frecvent descoperite sunt râșnițele și frecătoarele care împreună numără peste 50 de piese, însă au apărut în număr destul de mare și fragmente de cute dar și câteva bucăți de silex. Printre uneltele descoperite se mai numără câteva fusaiole realizate din ceramică și o serie de bucșe și piese conexe realizate din os

În număr mare au fost descoperite și bucăți de lipitură arsă cu amprente de pari și nuiele. O mențiune aparte merită fragmentele de podine perforate descoperite în mai multe gropi. Având în medie o grosime de 3-4 centimetri și o suprafață de câteva zeci de centimetri pătrați, cu un diametru al perforațiilor de circa 1-2 centimetri, acestea provin după toate indiciile de la o serie de cuptoare specializate într-o anumită activitate, fără a se putea preciza în acest stadiu al cercetărilor dacă este vorba despre cuptoare de ars ceramica sau alt tip de cuptoare.

Printre cele mai relevante materiale pentru încadrarea cronologică a sitului din punctul Pârâul Secat se numără și cele câteva piese de bronz descoperite aici. Din punct de vedere funcțional aceste piese sunt reprezentate de o seceră, un vârf de săgeată, un briceag miniatural și două verigi.

Cele mai spectaculoase descoperiri de pe situl Pârâul Secat sunt probabil, șanțurile de mari dimensiuni identificate în acest punct. Aceste șanțuri, dispuse în proximitatea fostei albii a pârâului Budureasca au fost în decursul timpului puternic afectate de diverse procese geologice, pedologice și climatice, găsindu-se de regulă la o adâncime de peste 1,5 metri față de nivelul actual de călcare. Ca urmare a faptului că au fost atât de afectate de fenomenele de inundații și eroziune caracteristicile

acestor amenajări se păstrează mai bine doar spre partea inferioară, întrucât partea superioară a fost mult mai expusă acțiunii fenomenelor menționate.

În cursul săpăturilor arheologice au fost identificate 4 segmente de șanțuri care, cel mai probabil, provin de la două incinte fortificate. Ca urmare a formei pe care o are în plan suprafața cercetată, cele 2 șanțuri, care delimitau cele două incinte fortificate au fost intersectate în patru puncte diferite, acestea fiind documentate în timpul săpăturilor drept complexele arheologice cu numerele 9; 141; 150; și 221.

La capătul de vest al segmentului de șanț cu numărul 150 a fost identificat un puț de apă cu un diametru de 2,5 metri. Din acest punct, pe suprafața cercetată, segmentul de șanț cu numărul 150 nu mai continuă mai departe spre vest, ceea ce indică faptul că aici se găsea, cel mai probabil, una dintre porțile de acces în prima incintă fortificată.

Deschiderea pe care o au în partea superioară cele patru segmente de șanțuri de mari dimensiuni identificate a putut fi determinată doar în cazul primei incinte fortificate (complexele cu numerele 141 și 150). Concret, în cazul complexului cu numărul 141, deschiderea la nivelul de identificare al șanțului măsoară în jur de 7 metri.

În cazul celei de-a doua incinte fortificate, (complexele cu numerele 9 și 221), deschiderea nu a mai putut fi exact determinată. Această situație a fost cauzată de faptul că amenajarea în discuție, care în această zonă urma îndeaproape traseul fostei albii a pârâului Budureasca, a fost „mâncată" în timp de procesul de eroziune și de inundațiile repetate pe care acest pârâu le-a determinat.

Procesele prin care, în decursul timpului, șanțurile de apărare și suprafața așezării din punctul „Pârâul Secat" au fost acoperite de depuneri și aluviuni urmează a fi determinate pe baza unor analize sedimentologice. În rândurile care urmează prezentăm câteva date preliminare în legătură cu aceste analize.

Analiza sedimentologică a unor probe din situl Vadul Săpat *Pârâul Secat*

Constantin Haită

În cadrul sitului arheologic Vadu Săpat *Pârâul Secat*, au fost analizate 60 de probe sedimentologice, în scopul caracterizării depunerilor studiate și interpretării lor, privind modul de formare și evoluția post-depozițională, atât referitor la stratigrafia generală a sitului, cât și a stratigrafiei interne a celor trei complexe arheologice cercetate. Analiza sedimentologică a avut în vedere descrierea și interpretarea următoarelor caracteristici sedimentare: textura, gradul de sortare, omogenitatea, culoarea (cod Munsell), gradul de compactare, natura constituenților și transformările post-depoziționale. Descrierea probelor eșantionate în stare vrac a fost realizată la lupa binoculară, în stare uscată.

În scopul analizei părții inferioare a principalei structuri arheologice cercetată în acest sit (Complexul 9), au fost efectuate 3 carotaje sedimentologice, cu ajutorul unei sonde de soluri. Cu excepția primului interval altimetric, eșantionat pe o adâncime de 30 cm, probele au fost prelevate pe intervale de 10 cm. Astfel, a fost pus in evidență nivelul din baza șanțului de mari dimensiuni, în cele două sondaje – S 1 și S 2.

De asemenea, au fost analizate profilele stratigrafice din Sondajul S 1 - profilul vestic, în exteriorul, respectiv în interiorul șanțului (Complexul 9), profilul estic din sondajul S 2, în interiorul Complexului 9, dar și succesiunile sedimentare din Complexele 151 și 221.

În zona situată în exteriorul Complexului 9, a fost analizată succesiunea stratigrafică ce corespunde solului anterior, contemporan și, respectiv, posterior existenței acestei structuri, până în prezent. Orizontul de paleosol format pe un nivel de acumulare de vârstă geologică (foarte posibil, Pleistocen) este parțial contemporan cu nivelurile de locuire din Epoca fierului, fiind ulterior suprapus de aluviunile din cadrul zonei de luncă, pe care s-a dezvoltat orizontul solului actual.

Succesiunea sedimentară ce constituie umplutura complexelor analizate (Complexele 9, 151 și 221) este formată dintr-o serie de acumulări cu specific aluvial, caracterizate prin competențe diferite ale energiei de transport, ce sunt separate la diferite momente cronologice de orizonturi pedogenizate.

Punerea în relație cronologică a nivelurilor stratigrafice atribuite acestor evenimente va permite înțelegerea evoluției acestor complexe (săparea, amenajarea, respectiv umplerea și abandonarea lor), în contextul zonei de luncă, în care este localizat situl, cu sedimentare activă dar discontinuă.

Abstract

The rescue excavations conducted at „Pârâul Secat" point revealed around 260 archaeological features separated by two successive fortified enclosures, located about 85 meters from each other.

As a result of the shape of the investigated area in the plan, the two ditches that delineated the two fortified enclosures were intersected at four different points. These were documented during the excavations as archaeological features numbered 9, 141, 150, and 221.

The above-mentioned ditches, with an opening of about 7 meters at the top, demarcate two somewhat concentric enclosures which, to the extent that it can be specified in the current stage of research, have roughly elliptical shapes in plan.

The vast majority of the approximately 260 archaeological features investigated so far on this site located on the former banks of Budureasca stream are represented by pits of various sizes which have fulfilled various different purposes. From these features numerous intact or restorable pottery vessels, bone fragments, stone grinders, spindles, slag fragments, clay plaster, remains of pottery kilns and several bronze objects have been recovered.

Based on the characteristics of the archaeological inventory and the components of the enclosure system, in the current stage of research, this settlement has been broadly dated to the transition period between the Late Bronze Age and the Early Hallstatt period.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the rescue archaeological excavations from "Pârâul Secat" site (highlighted in red) along the route of the Mizil Bypass Road (marked in yellow).

Fig. 2. Drone image taken during the rescue archaeological excavations from "Pârâul Secat" site.

Fig. 3. Image taken during the investigations showing the ditch and earthworks labelled as feature no. Cx. 141.

Fig. 4. Pottery vessels deposited in features no. Cx. 51 (1) and Cx. 8 (2).

Fig. 1. Localizarea cercetărilor arheologice din punctul „Pârâul Secat" (evidențiat cu roșu) pe traseul Variantei ocolitoare a Orașului Mizil (trasat cu galben)

Fig. 2. Imagine din dronă din timpul cercetărilor din punctul „Pârâul Secat"

Fig. 3. Imagine din timpul cercetărilor cu șanțul și valul cu nr. Cx. 141

Fig. 5. Fragment de silex și obiecte de bronz recuperate din punctul „Pârâul Secat”

Fig. 4. Vase ceramice depuse în complexele cu numerele Cx. 51 (1) și Cx. 8 (2)

Fig. 6. Imagine de ansamblu a succesiunii depozitelor din Complexul 9

146. Urecheşti, com. Urecheşti, jud. Vrancea

Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din cadrul Mănăstirii Vărzăreşti

Tip de sit: 13 (structură de cult/religioasă), 134 (mănăstire), 2 (descoperire funerară)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 178288.02; **Cod LMI:** VN-II-a-B-06542
Autorizaţie nr. 515/17.08.2021
Colectiv: Aurel Nicodei – responsabil ştiinţific[1]; Aurora - Emilia Apostu – campania anilor 2021 şi 2024; Mădălina -Nicoleta Stănescu – prima fază a campaniei anului 2021; (Muzeul Vrancei – Focşani)
Finanţare: Fonduri europene (F.E.) şi Parohia Mănăstirii Vărzăreşti
Perioada desfăşurării cercetării: august 2021 (I etapă); decembrie 2024

Ansamblul Mănăstirii Vărzăreşti, satul Urecheşti (fost sat Palanca), comuna Urecheşti, judeţul Vrancea, împreună cu cele două biserici au statut de monumente istorice de importanţă locală, fiind înscrise în Lista Monumentelor Istorice din 2004 (LMI), cu actualizările ulterioare din 2010 şi 2015, judeţul Vrancea, astfel: poziţia 306 VN-II-a-B-06542 - Mănăstirea Vărzăreşti, satul Urecheşti (fost sat Palanca), comuna Urecheşti - datată 1644; adresa Drum forestier 3 km către Urecheşti – Vărzăreşti; poziţia 307 VN-II-m-B-06542.02, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, datată 1644.

Cadrul fizico-geografic:

Cel mai renumit lăcaş de cult din zonă este Mănăstirea Vărzăreşti, aflat în amonte de comuna Urecheşti, pe o coastă de deal, la 2 km depărtare, sub punctul numit „Măgura”. Este amplasată la o altitudine de 300 m, într-o poiană înconjurată de o pădure de stejar, în vestul localităţii Urecheşti care se află pe versantul estic al Carpaţilor de Curbură, pe partea stângă a pârâului Oreavu şi-n zona de confluenţă a câmpiei cu dealurile plantate cu viţă de vie.

În 1930, la Mănăstire se putea ajunge pe două drumuri. Pe primul dintre ele se ajungea parcurgând Valea Oreavului; cel de-al doilea drum vine dinspre Popeşti, trece prin nordul satului Palanca. Tot atunci, în 1930, Schitul Vărzăreşti era alcătuit „dintr-o mică bisericuţă refăcută şi reînnoită, cu două turnuri mici, înconjurată din toate părţile de chilii, dintre care cele mai îngrijite, cele dinspre vest, cu streaşină şi pridvor sus, mărginit de galerii şi cele dinspre est, aşezate pe piloţi înalţi şi zid în partea dinspre eleşteu, sunt cele mai frumoase, acoperite cu şindrilă înnegrită de vreme”.

Vel-căpitanul Radu, poreclit Vărzaru, unul din boierii de seamă ai domnului Ţării Româneşti, Matei Basarab (1632 - 1654), a decis să ridice biserica pe cea a viitorului schit de la Urecheşti, unde avea o întinsă pădure.

Nu se ştie data precisă a construirii Schitului; în orice caz, este vorba despre prima jumătate a veacului al XVIII-lea, deoarece Radu Armaşu moare în 1653, în timpul răscoalei seimenilor. Toader şi nepotul său, Drăghici fusese ajutat cu bani de Radu Vărzaru; drept mulţumire, acesta îi vinde moşia Băneasa, care se întindea de la gura Oreavului şi până la pădurea unde se află Mănăstirea.

Din acest moment, pădurea respectivă avea să se numească Vărzăreşti. Pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, numele pădurii avea să fie şi al Schitului.

Aşa cum s-a afirmat, ctitorul mănăstirii este căpitanul din oastea lui Matei Basarab (1632 - 1654), Radu Armaşu, cunoscut sub numele de Vărzaru.

Într-un Act de donaţie din 1645, se face prima menţiune documentară despre mănăstire. Apoi, urmează actele de donaţie ale ctitorului său, în care se pomeneşte de „*mănăstirea dumnealui se chiamă Urecheşti*” (1646, 1680, 1681).

Începând din secolul al XVIII-lea, Mănăstirea apare sub numele de Vărzăreşti. Încă de la întemeiere, Schitul Vărzăreşti a fost înzestrat de ctitor cu mai multe moşii. Cea din jurul Schitului s-a numit Vărzăreasca, după numele lui Radu Vărzaru.

Rudele lui Radu Vărzaru au vândut partea acestuia din moşia Urecheşti mitropolitului Ungro - Vlahiei, Daniil, pentru Mănăstirea Aninoasa din judeţul Muscel.

În anul 1646, Toader şi nepotul său din Băneasa fac danie această moşie Mănăstirii Urecheşti, întemeiată pe deal, în pădurea Vărzăreasca, în 1644.

Bisericile şi clădirile acestuia sunt amplasate într-o poiană cu o suprafaţă de 2,5 ha. La aceasta se mai adaugă o poiană, de 2 ha, numită Ceair. Cele două biserici, construite din zid, sunt înconjurate de locuinţele călugărilor, stăreţia şi trapeza.

Pe la 1837, Schitul Vărzăreşti se reclădea pentru a treia oară. Pronaosul şi pridvorul au fost construite în secolul al XIX-lea, din lemn căptuşit cu scânduri. Catapeteasma, tot din lemn, a fost lucrată în aceeaşi perioadă şi pictată de D. Teodorescu din Buzău; ea o înlocuieşte pe cea veche, din zid.

Biserica, clădită în stil bizantin, având deasupra naosului turla înaltă, a primit hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Are planul de tip navă, cu pridvor, naos, pronaos şi altar.

Limita dintre pronaos şi naos este marcată de patru stâlpi din zid.

Altarul este încăpător; prin dreapta acestuia se intră în veşmântărie, o încăpere de mici dimensiuni. Veşmântarul construit pe latura sudică a altarului este adăugat ulterior, probabil la începutul secolului al XIX-lea.

Biserica este construită in stilul epocii lui Matei Basarab, cu pridvor deschis, susţinut pe stâlpi masivi din cărămidă.

La fel şi separarea dintre naos şi pronaos s-a realizat prin stâlpi masivi din cărămidă.

Faţadele au ca decor un brâu din tencuială, poziţionat deasupra ferestrelor. Între brâu şi cornişă, spaţiul este ocupat de o bandă de ocniţe, rotunjite în partea superioară. Vechea biserică a fost reparată în perioada 1929-1931,

1 Prima campanie de cercetare din anul 2021 şi a doua fază a campaniei de cercetare dintre anii 2023 – 2024; conform Protocolului de colaborare cu Muzeul Vrancei – Focşani (iulie 2021).

graţie ieromonahului Lavrinte Bărbuţă, atât la interior, cât şi la exterior.

În urma cutremurului din noiembrie 1940, conform pisaniei, *„s-a reparat zidirea în interior şi exterior, s-a legat împrejur cu fier, s-a pictat pentru prima dată în fresco… Pictura executată de Adolfo Cantini, pictor licenţiat din Focşani …în stil bizantin*”.

Construcţia actuală este rezultatul unei extinderi substanţiale prin construirea unui pridvor închis, cu intrarea pe latura nordică, construit din zid la începutul anilor 1990.

Nu au fost efectuate cercetări arheologice până în anul 2021. Obiectivul nu a fost cercetat din punct de vedere arheologic, fiind cercetat, documentat şi evidenţiat doar în dosarele de introducere în LMI, respectiv RAN.

Obiectivul cercetării arheologice preventive efectuate, începând cu anul 2021, a fost de a determina caracteristicile tehnice ale construcţiei (etape de construcţie, cote de fundare, nivel de călcare iniţial) în vederea fundamentării proiectului de „Consolidare, restaurare şi integrare în circuitul turistic Biserica cu Hramul „Adormirea Maicii Domnului” din cadrul Mănăstirii Vărzăreşti”.

Cercetarea arheologică preventivă a avut ca scop surprinderea evoluţiei cronologice a sitului, etape constructive, eventuale fundaţii mai vechi şi niveluri de călcare ale constructorilor precum şi al pardoselii iniţiale din interiorul bisericii, identificarea de artefacte, stabilirea stratigrafiei.

Biserica se află pe Lista Monumentelor Istorice din judeţul Vrancea încă din anul 1976, la poziţia 1528, şi are atribuit codul LMI: VN-II-m-B-06542.02.

Cercetarea arheologică preventivă s-a efectuat în perioada 30.08 - 15.11.2021, în exteriorul bisericii ,,Adormirea Maicii Domnului” şi 10.10.2023 - 28.11.2023, în interiorul acesteia, continuând şi în anul 2025.

Raportul preliminar a fost întocmit pentru perioada lunilor septembrie 2021 - sfârşitul lunii noiembrie 2021, iar raportul final, pentru ambele campanii de cercetare.

Colectivul de cercetare a fost format din prof. dr. Aurel Nicodei, responsabil ştiinţific de şantier, Aurora - Emilia Apostu şi Mădălina - Nicoleta Stănescu, membri în colectivul de cercetare (prima fază a campaniei din anul 2021).

Sondajele arheologice efectuate:

Campania 2021:

S1/2021, în exteriorul bisericii, pe axul longitudinal al altarului (estul bisericii), cu lăţimea de un metru şi pe o lungime de 7 metri. În această secţiune s-a relevat existenţa unei fundaţii anterioare actualei biserici. Fundaţia relevată, la nivel de fundaţie turnată şi fundaţie zidită, are lăţimea de cca. 135 cm şi este situată la distanţa de 2,7-2,5 metri de fundaţia bisericii actuale.

S2/2021 în exteriorul bisericii, pe axul longitudinal al pridvorului (vestul bisericii), cu lăţimea de 1 metru şi lungimea de 4 m (nefinalizată);

S3/2021, pe latura estica a bisericii, paralelă cu **S1/2021**, la sud de aceasta, cu lungimea de 5 m şi lăţime de 1,5 m;

S4/2021, pe latura estica a bisericii, paralelă cu **S1/2021**, la sud de **S3**, cu lungimea de 4 m şi lăţimea de 1,5 m;

S5/2021, pe latura estica a bisericii, paralelă cu **S1/2021**, la nord de aceasta, cu lungimea de 4 m şi lăţimea de 1 m.

C1/2021, cu lungimea de 2,4 m şi lăţimea de 1,1 m, pe latura nordică între pronaos şi pridvor;

C2/2021, pe latura sudică a bisericii, la colţul format de naosul bisericii cu veşmântarul, cu latura de 1 m;

C3/2021, pe latura nordică, în exteriorul altarului, nefinalizată.

Campania 2023:

S1/2023, în interiorul bisericii, pe axul longitudinal al acesteia, cu lungimea de 11 m şi lăţimea de 0,80 m;

C1/2023, interior altar, sud, cu lungimea de 2 şi lăţimea de 1 m;

C2/2023, latura sudică a exteriorului pronaosului, lungimea 1,7 m şi lăţimea de 1,1 m;

C3/2023, latura sudică a interiorul pronaosului, zona estică, dintre cele două colonade, cu lungimea de 1,80 m şi lăţimea de 1 m;

C4/2023, în interiorul naosului, pe latura sudică, cu lungimea de 1,9 m şi lăţimea de 1,1 m.

Cercetarea arheologică întreprinsă în aceste perioade a avut drept scop stabilirea caracteristicilor constructive ale fundaţiei bisericii şi relevarea eventualelor construcţii şi morminte aflate în imediata vecinătate a bisericii sub nivelul actual de călcare.

S-a mai urmărit identificarea unor construcţii anterioare celor existente, informaţii privind structura fundaţiilor şi determinarea eventualelor faze constructive ale bisericii cu Hramul „Adormirea Maicii Domnului” (la care s-a propus consolidarea, restaurarea), înregistrarea grafică a stratigrafiei şi planimetriei, măsurători şi relevee pentru racordarea secţiunilor şi complexelor arheologice descoperite, construcţia veşmântarului etc. (toate aceste obiective fiind cuprinse în Proiectul de cercetare arheologică preventivă depus).

Obiectivele avute au presupus intervenţia directă asupra pământului / a terenului din interiorul spaţiului mănăstiresc, efectuarea unor lucrări manuale de detaliu, cum ar fi: taluzări, răzuieli succesive necesare înregistrărilor şi corelărilor stratigrafice, operaţiuni de şpăcluire şi prelucrare a complexelor arheologice etc.

Astfel, s-au efectuat săpături pe toată zona / latura estică, nordică şi sudică a spaţiului exterior al bisericii şi în interiorul bisericii, pe o suprafaţă de aproximativ 150 m^2 (cca. 3/4 din suprafaţa propusă pentru cercetare), prin trasarea unei secţiuni magistrale, situată pe axul longitudinal al bisericii, lungimea de 18 m şi lăţimea de cca. 1 m. Acolo unde a fost necesar, s-au trasat secţiuni cu lăţimea de 1 m şi lungimea de cca. 1-5 m, fiind relevante pentru stabilirea stratigrafiei, a adâncimilor de fundare, cât şi pentru stabilirea planimetriei construcţiei relevate iniţial, în zona estică a bisericii etc.

S-a reuşit evidenţierea fundaţiilor bisericii anterioare pe axul longitudinal, de pe întreaga suprafaţă a altarului.

Cercetările efectuate in toamna anului 2023, continuate şi-n 2024 în interiorul bisericii au relevat planul primei biserici din vremea lui Matei Basarab, a cărei fundaţie vestică a fost descoperită sub arcada care separă naosul actual in 2 compartimente. Considerăm că această arcadă, cu stâlpi masivi de zidărie este intrarea in pridvorul

primei biserici. De asemenea au fost stabilite nivelurile de construcţie ale celor două biserici suprapuse şi pardoseala originală, din cărămidă, a bisericii actuale

Au fost descoperite mai multe morminte:

M1/2021: în dreptul altarului, la o distanţă de aproximativ 1 m în exteriorul bisericii actuale şi la o adâncime de – 1,00 m. Acesta a prezentat o cărămidă inscripţionată în dreptul capului. Nu a avut alt inventar arheologic (**S1/ 2021**)

M1/2023, descoperit în **C2/2021**. Este în exteriorul bisericii, în zona naosului actual, la adâncimea de 160-170 cm. A fost cercetat parţial, zona lombară şi picioarele fiind sub construcţia veşmântarului. Nu a avut inventar. Nu a fost demontat, fiind reacoperit.

M2/2023, în **S1/ 2023**, în mijlocul naosului actual. Mormântul a fost precedat de o lespede de piatră de formă semicirculară, provenită, probabil, de la o piatra de râşniţă. Nu a avut inventar, în afară de resturile unor margini de ţesătură cu fir de argint. Inhumatul a fost probabil, călugăr-preot.

M3/ 2023, în **C3/2023**. Cercetat parţial, partea superioară, fără inventar.

M4/2023, în **C4/2023**. Cercetat parţial, partea membrelor, fără inventar.

Stratigrafia generală a sectorului:

În **S1/2021** au fost făcute următoarele observaţii stratigrafice:

Fundaţia bisericii este formată din fundaţie turnată, din piatră şi spărtură de cărămidă, înecate în mortar de var hidraulic, cu o înălţime de 120 cm, peste care avem o fundaţie zidită din 8 asize de cărămidă, de cca 45 cm.

Dimensiunile cărămizilor sunt de ≈ 27,5-28 cm lungime; 14,5-15 cm lăţime; 4-5 cm, grosime. Rosturile dintre cărămizi, legate cu mortar de var hidraulic, sunt de aproximativ 0,5 cm.

Cercetarea în zona estică a bisericii a fost extinsă prin trasare a încă 3 secţiuni, paralele cu **S1/2021, S3, S4, S5** au fost trasate plecând de la altarul bisericii spre est pe o lungime de 4-5 m, cu o lăţime de 1 m şi lăsând între ele un martor cu lăţimea de 0,5-1 m. Aceste au avut scopul de a releva planimetria fundaţiei descoperite şi a caracteristicilor constructive ale acesteia.

Am identificat astfel rolul de altar al fundaţiilor descoperite, relevând şi fundaţia mesei de altar al fostei construcţii.

În **C 1/ 2021** trasată pe latura nordică a bisericii, între pronaos şi pridvorul actual, s-au făcut următoarele observaţii constructive şi stratigrafice:

Adâncimea fundaţiei bisericii este de – 1,40 m, formată din fundaţie turnată şi fundaţie zidită din cca. 3 asize de cărămidă. Această casetă surprinde închiderea fundaţiei vechii biserici, pe latura vestică.

În **C2/2021**, trasată pe latura sudică a bisericii, în colţul format de naos cu veșmântarul am observat distrugerea parţială a vechii fundaţii. Continuarea cercetării în campania anului 2023 a dus la descoperirea unui mormânt de inhumaţie, **M1/2023**.

În **C3/2021**, trasată pe latura nordică a altarului am identificat traseul absidei nordice a fostului altar, dar caseta nu a fost finalizată, pentru a vedea caracteristicile constructive ale fundaţiei în această zonă.

În **S1/2023**, trasată pe axul longitudinal în interiorul bisericii, am relevat pardoseala de cărămidă a bisericii actuale, traseele fundaţiilor anterioare bisericii actuale, nivelurile de construcţie şi reconstrucţie a bisericii anterioare şi a celei actuale. Am descoperit şi **M2/2023**, considerat înhumat în centrul pronaosului primei biserici.

Am identificat fundaţia vestică a primei biserici, suprapuse de fundaţia şi elevaţia actualului pronaos dintre colonade.

În **C1/2023**, săpată în partea sudică a altarului, în zona deschiderii spre veşmântar, am relevat stratigrafia nivelurilor de construcţie, demolare şi reconstrucţie a celor două biserici.

În **C2/2023**, pe latura de sud, în exteriorul bisericii, în zona pronaosului vechi, am identificat suprapunerea fundaţiei bisericii vechi de elevaţia bisericii actuale şi straturile de construcţie şi de demolar.

În **C3/2023**, situată în interiorul bisericii, pe latura sudică a pronaosului vechi, s-a relevat fundaţiile vechii biserici, vestică şi sudică (feşele interioare ale acestora) peste care s-au suprapus elevaţiile actualei biserici. Considerăm această zonă ca pridvor al primei biserici.

De altminteri, aici s-a descoperit şi un mormânt, **M3/2023**, cercetat parţial, datorită pericolului de prăbuşire a zidăriilor

În **C4/2023**, situată pe latura sudică a interiorul naosului actual, lângă altar, am descoperit fundaţia turnată şi zidită dintre pronaosul şi naosul primei biserici și faţa interioară a fundaţiei sudice a bisericii vechi, legate printr-o lentilă de mortar.

Am descoperit şi un mormânt, **M4**, cercetat, parţial, în parte inferioară, a picioarelor.

Prezentarea princip şi elemente de cronologie relativă:

În urma cercetărilor arheologice de la biserica „Adormirea Maicii Domnului” din cadrul complexului mănăstiresc Vărzăreşti, din Urecheşti, judeţul Vrancea s-au relevat fundaţiile unei biserici anterioare celei actuale. A fost reperat, planigrafic şi stratigrafic, prin cercetarea din anul 2021, fostul altar situat pe axul longitudinal al bisericii, în exteriorul actualei biserici.

Tot aici, a fost descoperit mormântul fostului stareţ Ion, decedat în anul 1909, înhumat în estul altarului, în apropierea bisericii.

Cercetarea din interiorul bisericii, efectuată în anul 2023, a definitivat planul bisericii iniţiale şi a confirmat ipoteza că biserica actuală a fost construită folosind parţial fundaţiile şi, credem noi, partea vestică a bisericii iniţiale, mai precis, pridvorul şi pronaosul. Amplasarea mormintele descoperite în interiorul şi exteriorul bisericii susţin această ipoteză.

Ca şi elemente de cronologie absolută, nu avem decât mormântul din 1909 din exteriorul bisericii actuale.

Ca şi cronologie relativă se susţine existenţa unei prime biserici, urmate de o demolare a altarului şi probabil a cupolei Pantocrator, a naosului. Urmează apoi o reconstrucţie a bisericii actuale folosind fundaţiile şi elevaţiile pridvorului şi pronaosului dar cu o retragere a

altarului în spaţiul fostului naos. Descoperirea vechilor fundaţii şi a staturilor de demolare, a succesiunii nivelurilor de construcţie a celor două biserici susţin aceste afirmaţii. Construcţia actuală s-a realizat folosind materiale şi o tehnică constructivă asemănătoare celei de la prima construcţie, cu diferenţa că s-a renunţat la naosul treflat, aşa cum avea prima biserică. Această nouă planimetrie, mai redusă ca dimensiuni, a impus lărgirea pronaosului şi un nou pridvor. Dar acestea au fost realizate din lemn în secolul al XIX-lea şi apoi, din beton în anul 1990.

Stratigrafia constatată în sondajele efectuate relevă o etapă de demolare şi reconstrucţie a actualei biserici, probabil la începutul secolului al XVIII-lea.

Materialele arheologice descoperite în molozurile provenite din demolare, puţine ca număr, induc o locuire anterioară secolului XVIII, dar fără a putea da o certitudine a datării absolute a etapelor de construcţie. Caracteristicile constructive ale fundaţiilor, a cărămizilor folosite, a modului de lucru al constructorilor, din zona estică, unde s-a relevat fundaţiile altarului, induc ideea unor etape constructive apropiate ca timp (de ordinul a zecilor de ani). Considerăm, fără a avea certitudinea, că biserica actuală, zona altar-naos-pronaos reprezintă o „restrângere" a bisericii iniţiale a cărui altar s-a demolat din cauze, deocamdată, necunoscute. Plecând de la caracteristicile constructive ale bisericii „vechi", fără pridvorul si partea vestică a ,,pronaosului" actual, care este o construcţie realizată după anii 1990, considerăm că biserica se încadrează în stilul constructiv al secolului al XVII-lea, a perioadei de apogeu a dezvoltării construcţiilor religioase din perioada lui Matei Basarab. Chiar dacă actuala biserică este o reconstrucţie parţială mai târzie, ea a păstrat forma iniţială, mai puţin naosul absidat.

Tehnici de cercetare utilizate, analize, prelucrări statistice: manual, prin trasarea de secţiuni / şanţuri, cât şi prin trasarea unor casete necesare completării informaţiilor cu privire la stratigrafie, morminte, fundaţiile ambelor biserici din cadrul ansamblului şi a altor eventuale construcţii anterioare, a tipurilor de cărămizi constructive, cât şi a relaţiilor dintre cele două monumente istorice şi ale acestora în cadrul întregului ansamblu mănăstiresc.

Obiectivul cercetării arheologice preventive efectuate, începând cu anul 2021, a fost de a determina caracteristicile tehnice ale construcţiei (etape de construcţie, cote de fundare, nivel de călcare iniţial) în vederea fundamentării proiectului de „Consolidare, restaurare şi integrare în circuitul turistic Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" din cadrul Mănăstirii Vărzăreşti".

Obiectivele cercetărilor viitoare:

Punerea în valoare arhitecturală a fundaţiei altarului descoperit în estul bisericii actuale şi a planului treflat a primei biserici datate la mijlocul secolului al XVII-lea

Continuarea cercetării arheologice conform *Proiectului* aprobat:

1. trasarea secţiunii magistrale nord-sud, care să stabilească relaţia stratigrafică între cele două biserici ale ansamblului mănăstiresc şi eventualele urme ale unor construcţii anterioare intervenţiei pe zona sudică a bisericii vechi, „Adormirea Maicii Domnului".

2. trasarea unei casete pe latura nordică a altarului actual, pentru identificarea traseului fundaţíei absidei nordice a bisericii iniţiale şi a caracteristicilor constructive ale acesteia. Considerăm că aceste cercetări arheologice se pot desfăşura concomitent cu lucrările de consolidare şi restaurare a bisericii „Adormirea Maicii Domnului".

3. asigurarea supravegherii arheologice pe toată durata efectuării lucrărilor de intervenţie a constructorului sub nivelul de călcare actual.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: sunt necesare pentru întreg ansamblul monahal din prezent.

Abstract:

Preventive archaeological research at the Vârzăreşti monastery complex for project implementation „Consolidation, restoration and integration into the tourist circuit of the Church dedicated to the „Assumption of the Virgin Mary" within the Vărzăreşti Monastery"; archaeological research campaign of 2021 and archaeological research campaign of 2023. Preventive archaeological research continues even today Ianuary 2025) Several sections, boxes were drawn and graves were discovered.

Bibliografie:

GABOR 1989 – Gabor, A., *Ctitoriile de biserici şi mănăstiri ale dregătorilor din judeţul Vrancea*, în GB, 6.

LUPU f.a. – Lupu, E., *Schituri şi mănăstiri ctitorite în secolul al XVII-lea la Curbura Carpaţilor, astăzi dispărute*, Rezumat, în www.academia.edu

MUSCĂ 2006 – Muscă, R. V., *Biserici mutilate - O radiografie a distrugerii patrimoniului religios din Ţara Vrancei şi Ţinutul Putnei*, Focşani.

MUSCĂ 2014 – Muscă, R.V., *Vrancea - Ţara Sfinţilor*, în *Milcovia*, seria a III-a, X, nr. XIX, iulie - decembrie, Focşani.

NICODEI 2001 – Nicodei, A., *Cercetarea arheologică medievală şi bisericile de zid din Vrancea*, în *Cronica Vrancei*, II, Focşani.

NICODEI 2003 – *Bibliografia bisericilor din Vrancea*, în *Cronica Vrancei*, IV.

NICODEI 2005 – Nicodei, A., *Materiale de construcţie folosite la ridicarea bisericilor medievale din judeţul Vrancea*, în *Vrancea. Studii şi Comunicări*, XII, Focşani.

NICODEI 2018 – Nicodei, A., *Monumente ecleziastice din zid în zona Vrancei din secolele XVII-XVIII*, Editura Palatul Culturii, Iaşi.

NICULESCU 2002 – Niculescu, S. Theofil, *Sfinte mănăstiri şi schituri din România, ctitorite de vlădici, călugări şi preoţi, boieri, negustori şi săteni*, Drobeta - Turnu Severin.

STOICESCU 1970 – Stoicescu, N., *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România*, I, *Ţara Românească (Muntenia, Oltenia şi Dobrogea)*, 1: A-L, 2: M-Z, Craiova.

STOICESCU 1971 – Stoicescu, N., *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Bucureşti

STOICESCU 1988 – Stoicescu, N., *Matei Basarab*,

Bucureşti.

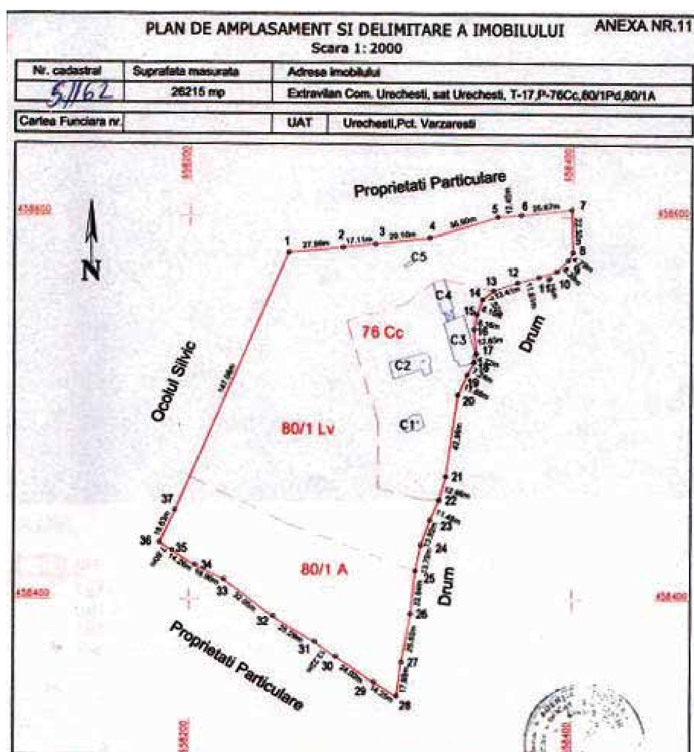
STOICA 1983 – Stoica, Nifon, *Aşezăminte monahale din Eparhia Buzăului*, în *Spiritualitate şi Istorie la Întorsura Carpaţilor*, II, Buzău.

TÂRÂLĂ 1932 – Tărâlă, Zosima, *Scânteieri din lăcaşuri uitate*, I, Bucureşti.

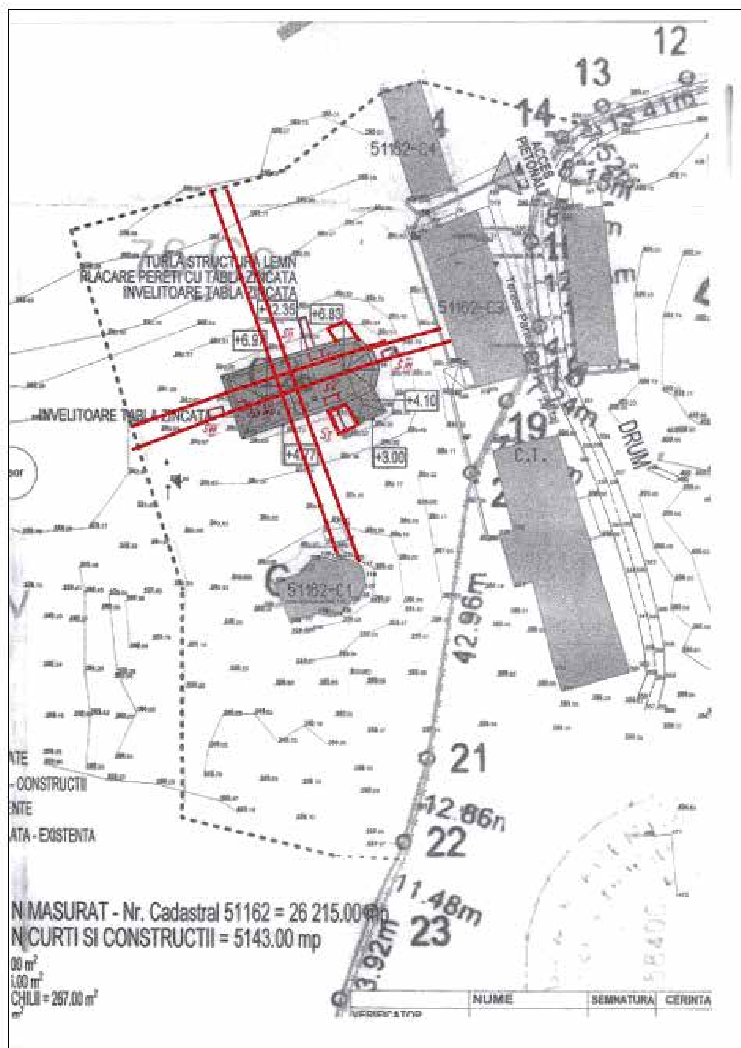
TÂRÂLĂ 1934 – Târâlă, Z., *Istoria Mănăstirii Vărzăreşti şi al comunei Urecheşti din Judeţul Râmnicu Sărat*, Bucureşti.

1981 – *Vrancea. Monografie*, Colecţia Judeţele Patriei, Bucureşti.

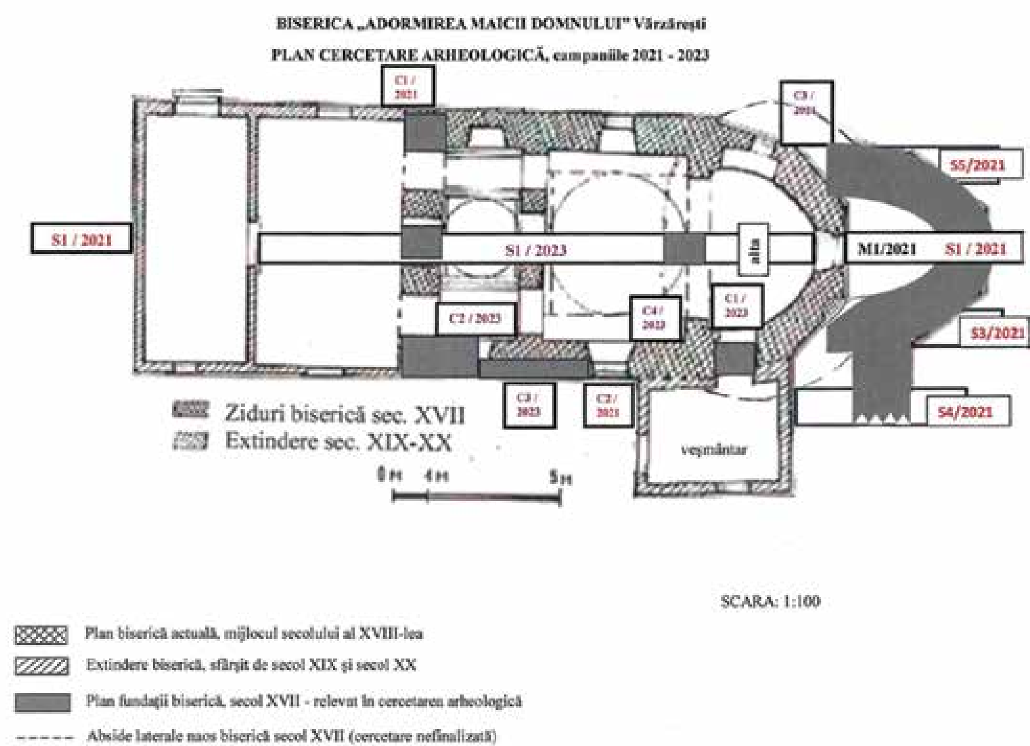
Illustrations list:

Pl. I. Planul de amplasament al ansamblului mănăstiresc de la Vărzăreşti

Pl. II. Planul general al cercetărilor arheologice propuse, conform proiectului de cercetare, în 2021

Pl. III. Planul cercetărilor arheologice realizate în perioada 2021 – 2025

Fig. 1. Vedere de ansamblu a Mănăstirii Vărzăreşti

Fig. 2. Biserica „Adormirea Maicii Domnului" - vedere sudică

Fig. 3. Secţiunea S1/2021, cu fundaţia relevată şi mormântul descoperit

Fig. 4. Mormântul M1/2021 - protosinghelul Ion, decedat în anul 1909 (84 de ani)

Fig. 5. Detaliu M1/2021

Fig. 6. S3/2021 - zona sud-estică a zidăriilor relevate

Fig. 7. Zona nordică, S5/2021 - a absidei altarului

Fig. 8. C2/2021, pe latura sudică, colţul dintre biserică şi veşmântar

Fig. 9. Mormântul M1/2023, acoperit parţial de construcţia veşmântarului

Fig. 10. Mormântul M2/2023, din secţiunea S1/2023

Fig. 11. C2/2023, trasată pe latura de sud a bisericii, în zona pronaosului

Fig. 12. S1/2023 Fundaţia de zid a catapetesmei bisericii actuale. Se observă tencuiala bazei stâlpilor catapetesmei din zid

Fig. 13. S1/2023, zona pronaosului nou

Fig. 14. C3/2023, situată în interiorul bisericii, pe latura sudică a ,,pronaosului vechi”, considerat de noi, pridvorul primei biserici

Fig. 15. Caseta C4/2023, situată pe latura sudică a naosului, lângă altar, cu lungimea vest-est de 1,90 m şi lăţimea de 1 m

Fig. 16. Secțiunea S1/ 2023, trasată pe axul longitudinal al bisericii

Fig. 17. Vedere de ansamblu a fundaţiei şi stratigrafiei (C1/2021) pe latura nordică a bisericii

Fig. 18. Stratigrafie secţiune S1/2023

Fig. 19. Stratigrafie casetă C2/2021, continuată în 2023

Fig. 20. Stratigrafie C3/2021.Finalizare casetă

147. Valu lui Traian, jud. Constanța

Punct: str. Mareșal Averescu nr. 37. Situl arheologic Valu lui Traian Vest / Murfatlar Est (Situl 33 PUG Murfatlar) – așezare elenistică și medievală timpurie; „Castrul" XX (Tocilescu) / VII (Schuchhardt) al valului de piatră

Tip de sit: 125 (fortificație), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică), 431 (epoca medievală timpurie)

Autorizație: 375 / 01.09.2023

Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific, Cătălin Nopcea, Ingrid Petcu-Levei, Bianca Profiran, Ștefan Palamiuc (MINAC)

Perioada desfășurării cercetării: oct. 2023 – sept. 2024

Terenul care face obiectul prezentului raport este situat în perimetrul unui sit arheologic reperat prin studiul arheologic aferent actualizării Planului Urbanistic General al localității Murfatlar (situl nr. 33, care se întinde în bună parte și pe teritoriul administrativ al localității Valu lui Traian). Totodată, terenul se află în zona de protecție a monumentului istoric Valul de Piatră (CT-I-s-A-02559) – fortificație liniară construită în epoca medievală timpurie (sec. X p.Chr.). La limita dintre teritoriile administrative ale localităților Murfatlar și Valu lui Traian se adosează valului de piatră „castrul" XX Tocilescu / VII Schuchhardt. Fortificația este bine cunoscută din planurile publicate de G. Tocilescu și C. Schuchhardt, este figurată pe Planul Director de Tragere din prima jumătate a sec. XX și se poate observa pe o serie de fotografii aeriene mai vechi sau mai noi, dar și pe imagini satelitare.

Perimetrul cercetat este situat în marginea de NV a localității Valu lui Traian, la aproximativ 100 m N de drumul național DN 3 și la V de strada Mareșal Averescu.

Diagnosticul arheologic efectuat pe amplasament în anul 2022 indică prezența structurilor arheologice pe întreaga suprafață studiată. Valul de piatră este vizibil în afara perimetrului propus pentru elaborare PUZ, către N, fiind cartat topografic și stabilindu-i-se o zonă de protecție de 50 m (conform cerințelor legislației în vigoare). La sud de valul de piatră este confirmată și arheologic prezența fortificației adosate valului (*castrul XX Tocilescu / VII Schuchhardt*) și a așezării dezvoltate în jurul acestuia. Secțiunile de control au permis identificarea traseului incintei de E (total demantelată în perioada post-medievală) și a două șanțuri paralele de apărare. În spațiul intramuros există strat de cultură relativ bine conturat și complexe arheologice adâncite în loess (gropi, bordeie, șanțuri). În zona extramurană dinspre E densitatea complexelor arheologice este mai mică și nu formează strat de cultură. O observație importantă rezultată din studiul materialului arheologic recuperat din periegheză și din secțiunile de diagnostic este confirmarea prezenței unei importante locuiri anterioare epocii medievale, databilă în perioada elenistică (sec. IV-II a.Chr.).

Cercetarea preventivă din anii 2023-2024 s-a realizat într-o primă etapă pe suprafețele afectate de drumurile noi propuse prin Planul Urbanistic Zonal elaborat de proprietarii terenurilor. Cercetarea a avut drept scop înregistrarea tuturor complexelor arheologice care vor fi afectate de trasarea noilor drumuri și implicit de rețelele de utilități care se vor amplasa pe traseul acestora. S-a urmărit totodată și precizarea mai clară a întinderii și a stratigrafiei verticale a sitului arheologic, prin coroborarea datelor obținute prin diagnosticul intrusiv și evaluarea de teren din anul 2022.

Săpătura s-a efectuat pe o suprafață totală de 11700 mp. Pentru o bună înregistrare a secvențelor stratigrafice (mai ales în cazul suprapunerilor dintre așezarea medievală și cea elenistică), alături de profilele magistrale de pe marginea străzilor au fost păstrați și martori provizorii transversali, în funcție de situația constatată în teren. Cercetarea complexelor s-a realizat în ce mai mare parte prin secționare preliminară pentru obținerea de date stratigrafice și pentru evidențierea suprapunerilor/tăieturilor dintre complexe (situație întâlnită cu precădere în spațiul intamuran al fortificației). În zona zidului de incintă și a șanțurilor de apărare s-au realizat secțiuni perpendiculare pe acestea, pentru a avea o imagine corectă și concludentă asupra profilului stratigrafic.

Succesiunea stratigrafică rezultată în urma cercetării este următoarea:

- strat vegetal de culoare negru-brun (grosime 0,40/0,50 m) – fost teren arabil, cu urme de scarificări efectuate până la -0,75 m și cu intruziuni provenite din stratul arheologic (în general așchii de piatră și fragmente ceramice);

- strat de cultură medieval timpuriu (bine conturat mai ales în spațiul intramuran al fortificației) – grosime circa 0,20/0,30 m, dar afectat în mare măsură de scarificările amintite; de la baza acestui strat se conturează complexele arheologice;

- pământ brun-gălbui steril (0,20-0,30 m);

- pământ galben viu (loess), surprins la adâncimi cuprinse între -0,80 și -0,90 m sub nivelul actual.

S-au identificat 310 complexe arheologice (bordeie, gropi, șanțuri, morminte), aparținând fortificației adosate valului de piatră și așezării dezvoltate în jur (sec. X p.Chr.), precum și câteva gropi și șanțuri aparținând perioadei elenistice (sec. IV-III a.Chr.)

În două dintre sectoarele cercetate (străzile propuse la N și la S) au fost reperate urmele slabe ale zidului de incintă al fortificației, sub forma unui șanț de demantelare, din care a fost extrasă aproape integral piatra. S-au mai păstrat in situ doar trei blocuri de calcar în capătul de N, spre punctul de conexiune cu valul de piatră. Fundația zidului este foarte puțin adâncită față de nivelul de călcare (circa 0,20 m), altfel spus avem de-a face cu o incintă rudimentară, probabil doar cu un soclu de piatră peste care este posibil să fi existat amenajări din lemn. Lățimea zidului la bază este de 2,70 m.

La E de zidul de incintă s-au conturat și sondat două șanțuri de apărare paralele. Primul șanț este aproape lipit de incintă și are o lățime la conturare de circa 8 m și o adâncime maximă de -2,80/-3,00 m sub nivelul actual. Al doilea șanț este situat la o distanță de aproximativ 13 m spre est față de primul și are o lățime medie de 9 m și o adâncime maximă de -2,50 m.

Complexele arheologice cercetate au fost grupate în două sectoare – extramuros și intramuros. *În spațiul* extramuros s-au înregistrat 97 de complexe, distribuite pe o arie largă la V de fortificație. Acestea formează nuclee mai mici sau mai mari, cu o concentrare mai importantă în apropierea valului de piatră. Se remarcă unele grupări de bordeie, o locuință cu fundații de piatră (slab conservate, distruse în mare parte de arături) și prezența unor instalații meșteșugărești precum cuptoarele de ars ceramica. *În interiorul fortificației au fost cercetate 125 de complexe, care oferă o imagine cu totul diferită față de spațiul exterior, în sensul unei aglomerări foarte mari de bordeie și gropi*, care indică o locuire foarte intensă. Suprapunerile și tăieturile dintre complexe care au fost relevate de observațiile stratigrafice indică cel puțin trei faze principale de locuire.

În cursul cercetării s-au identificat și 39 de morminte de inhumație, aproape jumătate dintre ele formând o necropolă cu morminte dispuse în șiruri între cele două șanțuri de apărare de pe latura de V a fortificației. Alte morminte apar izolate în peisajul extramuran, iar un număr de opt morminte au fost identificate în spațiul intramuros. Defuncții sunt depuși în gropi simple sau întărite prin casete de piatră (unele acoperite cu dale de calcar). Majoritatea mormintelor sunt orientate V-E și nu conțin inventar funerar.

Cercetarea preventivă efectuată pe amplasamentul viitoarelor străzi din proiectul imobiliar propus de beneficiar în localitatea Valu lui Traian a permis identificarea și pe cale arheologică a uneia dintre cunoscutele fortificații adosate valului de piatră (castrul XX Tocilescu / VII Schuchhardt) și a așezării dezvoltate în jurul acesteia pe parcursul secolului X p.Chr. Este de reținut densitatea mare de locuire din interiorul fortificației, cu suprapuneri de bordeie care indică cel puțin trei faze de evoluție majore. În zona extramurană dinspre E complexele sunt mai rare, dar la fel de importante pentru stabilirea unei imagini de ansamblu asupra gradului de dezvoltare al așezării și a ocupațiilor principale ale locuitorilor acesteia (între care se remarcă producția de ceramică). În partea de V a zonei cercetate se delimitează foarte clar un nucleu important dintr-o așezare autohtonă din perioada elenistică (sec. IV-II a.Cr.), cu numeroase importuri de amfore din centrele mediteraneene.

Abstract

The property that is the subject of this report is located within the perimeter of an archaeological site identified through the archaeological study related to the update of the General Urban Plan of the locality of Murfatlar (site no. 33, which also extends to a large extent on the administrative territory of the locality of Valu lui Traian). At the same time, the land is located in the protection area of the Stone Dyke – linear fortification built in the 10th century AD. At the boundary between the administrative territories of the localities of Murfatlar and Valu lui Traian, the fort XX (Tocilescu) / VII (Schuchhardt) adjoins the stone dyke. The fortification is well known from the plans published by Gr. Tocilescu and C. Schuchhardt and can be seen on a series of older and newer aerial photographs, as well as on satellite images.

The preventive research carried out in 2023-2024 on the location of the future streets within a proposed real estate project allowed the archaeological identification of the fortification and the settlement developed around it during the 10th century AD. In two of the surveyed sectors (the proposed streets to the North and South), faint traces of the fortification's enclosure wall were spotted, in the form of a dismantling ditch, from which almost all of the stone was extracted. We are dealing with a rudimentary enclosure, with very shallow foundations, probably only with a stone base on which there may have been wooden arrangements.

It is worth noting the high density of housing inside the fortification, with overlapping huts indicating at least three major phases of evolution. In the extra-muros area to the East, the features are rarer, but equally important for establishing an overall picture of the degree of development of the settlement and the main occupations of its inhabitants (among which the pottery production stands out).

During the research, 39 inhumation graves were also identified, almost half of them forming a necropolis with graves arranged in rows between the two defensive ditches on the west side of the fortification. Other graves appear isolated in the extra-muros landscape, and a number of eight graves were identified within the intra-muros area.

In the Western part of the researched area, an important nucleus of an autochthonous settlement from the Hellenistic period (4th-2nd centuries BC) is very clearly delimited, with numerous imports of amphorae from Mediterranean centers.

Bibliografie:

TOCILESCU 1900 – Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, Bucarest, 1900.

SCHUCHHARDT 1918 – C. Schuchhardt, *Die sogenannten Trajanswälle in der Dobrudscha*, Berlin, 1918.

Illustrations list:

Fig. 1. Localizarea castrului XX și a perimetrului unde s-a efectuat cercetarea

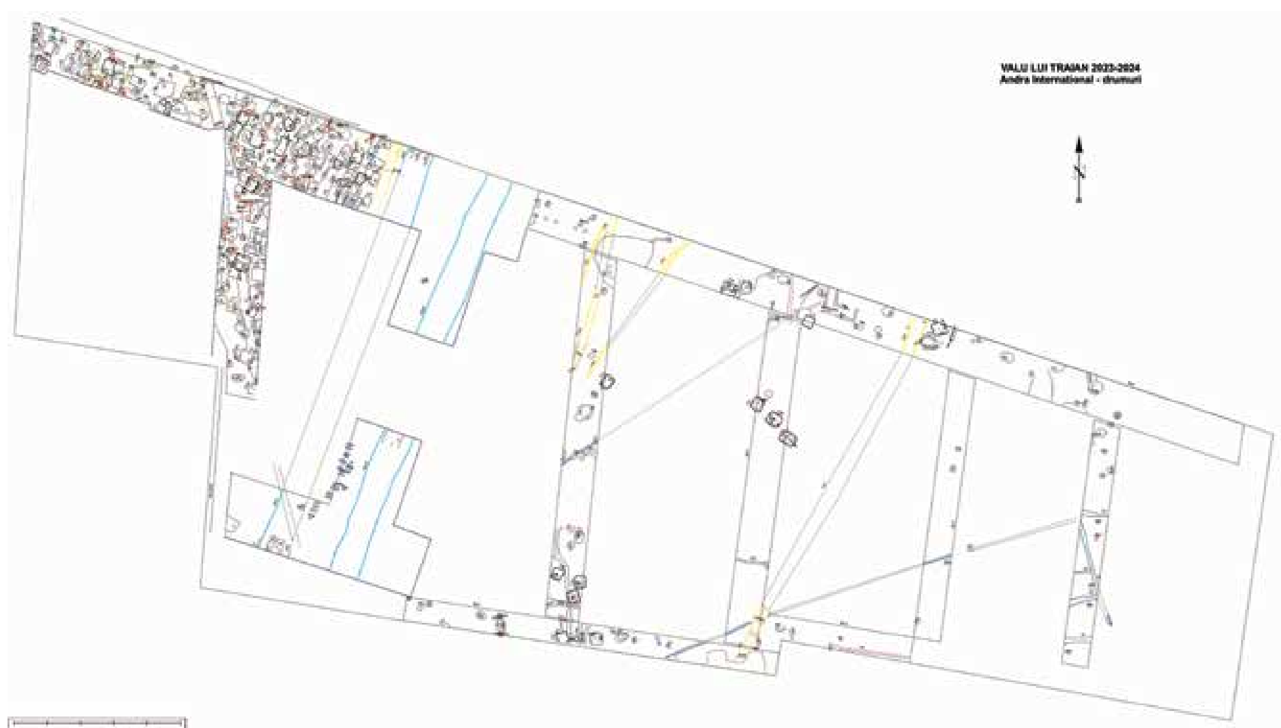

Fig. 2. Plan topografic general

Fig. 3. Detaliu plan intramuros castrul XX

Fig. 4. Ortofotografie cu complexe intramuros

Fig. 5. Sector intramuros – complexele C121 și C122

Fig. 6. Profilul primului șanț de apărare al fortificației

Fig. 7. Vedere generală cu săpăturile din zona extramuros

Fig. 8. Sector extramuros – complex C20

Fig. 9. Necropola extramuros – mormântul M20

148. Vânători-Neamț, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț

Punct: Biserica de lemn „Sf. Voievozi” și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”

Tip de sit: 1 (locuire), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 13 (neolitic), 15 (epoca bronzuului)

Cod LMI: NT-II-m-B-10737

Colectiv: Vasile Diaconu – responsabil științific; Silviu-Constantin Ceaușu (MIA Piatra-Neamț, CMN Neamț)

Perioada desfășurării cercetării: 1.07 – 15.09.2024

În cadrul proiectului de investiție intitulat <<*Lucrări de restaurare, conservare la Biserica de lemn „Sf. Voievozi” și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”, comuna Vânători-Neamț, jud. Neamț*>> a fost realizată o cercetare arheologică preventivă la obiectivul religios amintit, prima de acest fel desfășurată la monumentul amintit (Cod LMI – NT-II-m-B-10737) (Pl. I. 1).

Biserica de lemn ,,Sf. Voievozi” și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din Vânători - Neamț este situată în zona centrală a localității, pe terasa a doua a râului Neamț, aproape de confluența acestuia cu pârâul Cacovea, pe partea dreaptă a drumului Târgu Neamț - Mănăstirea Neamț.

Deși tradiția locală plasează în acest loc o veche biserică ridicată în perioada medievală, conform Listei Monumentelor Istorice pentru județul Neamț în acest perimetru ar fi existat un lăcaș de cult ridicat în jurul anului 1740, dar deocamdată nu dispunem de o dovadă concretă în acest sens. De altfel, conform primei ridicări topografice austriece, de la 1790, în zona actualei biserici de lemn este figurată o construcție cu caracter religios, ceea ce confirmă faptul că aici exista, încă din secolul XVIII, un lăcaș de cult.

Cu toate acestea, mărturii sigure arată faptul că biserica de lemn a fost construită în jurul anului 1812.

Principalul obiectiv al investigaților intruzive a fost acela de a verifica unele date conform cărora actualul lăcaș de cult a fost ridicat pe locul unei biserici mai vechi. De asemenea, s-a urmărit realizarea unor observații asupra modului de construcție a bisericii, având în vedere că, în decursul timpului, monumentul a suferit diferite modificări (schimbarea amplasamentului clopotniței, adăugarea pridvorului). Nu în ultimul rând s-a dorit cunoașterea și înregistrarea stratigrafiei și verificarea existenței unui cimitir mai vechi în vecinătatea construcției ecleziastice.

Săpăturile arheologice cu caracter preventiv au constat în trasarea și excavarea a cinci secțiuni (patru în exterior și una în interior), dispuse pe laturile de nord, est și vest ale bisericii, dar amplasamentul acestora a ținut cont atât de obiectivele urmărite, cât și de situația din teren și existența diferitelor amenajări din imediata vecinătate a monumentului (morminte actuale, lumânărar, monument, gard împrejmuitor) (Pl. I. 2). Săpătura nu a putut avea caracter exhaustiv datorită faptului că fundația bisericii nu era foarte solidă și exista riscul unor degradări structurale severe.

Secțiunea I (S. I), amplasată pe latura nordică a bisericii, trasată la îmbinarea dintre pronaos și pridvor; lungime - 8 m, lățime - 2 m, suprafață - 16 m^2. În cadrul acestei secțiuni a fost identificat Cplx. 1, care consta într-o mică aglomerare de fragmente ceramice corodate și piese litice, atribuite neoliticului timpuriu și epocii bronzului (Pl. II).

Secțiunea II (S. II), amplasată pe absida nordică a naosului; lungime - 4 m, lățime - 2 m, suprafață - 8 m^2. În extremitatea nordică a secțiunii a fost identificat Cplx. 2, care este un mormânt de inhumație (M.1), cercetat parțial. Se păstrau urme de sicriu și nu avea inventar.

Secțiunea III (S. III), amplasată pe absida altarului; lungime - 3 m, lățime - 3 m, suprafață - 9 m^2. În interiorul acestei unități de cercetare au fost identificate trei morminte de inhumație (M. 2 - M. 4) ale unor adulți (Pl. III. 1). Starea de conservare a resturilor scheletice era diferită și nu aveau inventar.

Secțiunea IV (S. IV), amplasată pe absida sudică a naosului; lungime - 4 m, lățime - 2 m, suprafață - 8 m^2. În spațiul amintit au fost identificate cinci complexe funerare (M.5 - M.9), dintre care trei erau înhumări și două reînhumări. În două dintre mormintele de inhumație (M.8 și M.9) (Pl. III.4) au fost descoperite, ca elemente de inventar, câte o monedă turcească de argint, de la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX (Pl. IV. 6).

Secțiunea V (S. V), amplasată în interiorul bisericii, între absidele naosului; lungime - 9 m; lățime - 2 m, suprafață 18 m^2. Această unitate de cercetare a fost trasată ca o continuare a S. I și în aceeași direcție cu S. IV, pentru a se putea obține un profil stratigrafic complet al exteriorului și interiorului bisericii. În această unitate de cercetare nu a fost descoperit niciun complex arheologic. Lângă fundația de pe absida nordică a fost găsit un vas de lut, de mici dimensiuni, specific epocii moderne (Pl. IV. 1-3).

În șanțul pentru canalul termic, plasat pe latura sudică a bisericii, a mai fost identificat un mormânt de inhumație (M.10), suprapus și deranjat parțial de o reînhumare (M.11). Mormântul M.10 era bine păstrat și a avut ca elemente de inventar un pandantiv din scoică și o monedă de la începutul sec. XIX (Pl. III. 5, 6; Pl. IV. 5). Reînhumarea notată M.11 a fost datată printr-o monedă din 1924. Tot în acest șanț a fost identificat și un fragment dintr-o cruce de piatră, datată la sfârșitul sec. XIX (Pl. IV. 4).

Pe baza situației de care dispunem în prezent putem spune că cea mai mare concentrare a complexelor funerare se află pe latura sudică și pe zona de vest a bisericii, unde au fost identificate și morminte care dispun de certe elemente de datare.

Coroborarea datelor istorice cu cele arheologice confirmă faptul că actuala biserică de lemn a fost construită în jurul anului 1812, dar fără să suprapună urmele unui edificiu religios mai vechi.

Abstract

In 2024, a preventive research was carried out at the wooden Church of ,,Sf. Voievozi" and „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul", from Vânători-Neamț commune (Neamț county). The church is a historical monument and archaeological research was carried out outside, but also inside of the church. Five units research (sections) were excavated and 12 archaeological complexes were identified, one of which is an agglomeration of prehistoric materials, and the other 11 are graves. The funerary complexes were dated, based on some coins, between the beginning of the XIXth century and the beginning of the XXth century.

Illustrations list:

Pl. I. The wooden church „Sf. Voievozi" and „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul": 1, view from the south; 2, the plan of the excavations (1, photo – V. Diaconu; 2, draw – A. Gafincu).

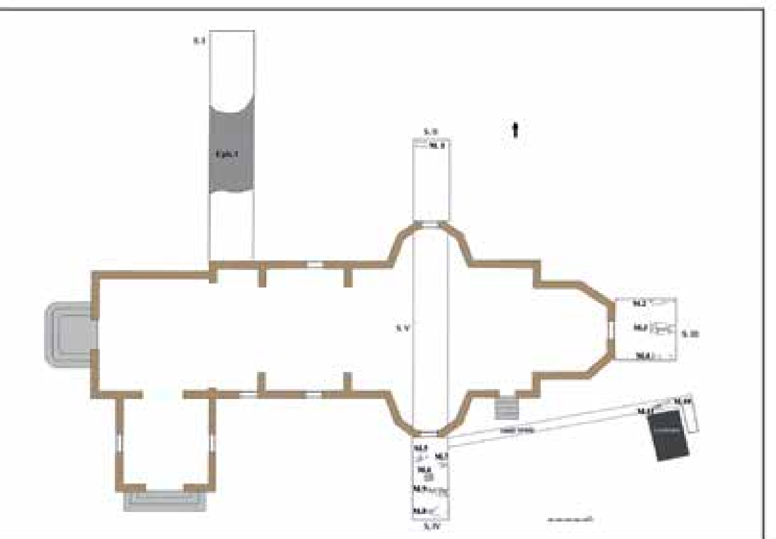
Pl. II. The wooden church „Sf. Voievozi" and „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul": 1-3, detailes from the section S. I; 4, prehistoric archaeological materials (photo – V. Diaconu).

Pl. III. The wooden church „Sf. Voievozi" and „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul": 1-6, funerary complexes (photo – V. Diaconu).

Pl. IV. The wooden church „Sf. Voievozi" and „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul": 1, 2, details of foundations; 3-6, archaeological inventory (photo – v. Diaconu).

1

2

Pl. I. Biserica de lemn „Sf. Voievozi” și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”: 1, vedere dinspre sud; 2, planul săpăturilor arheologice (1, foto – V. Diaconu; 2, desen – A. Gafincu)

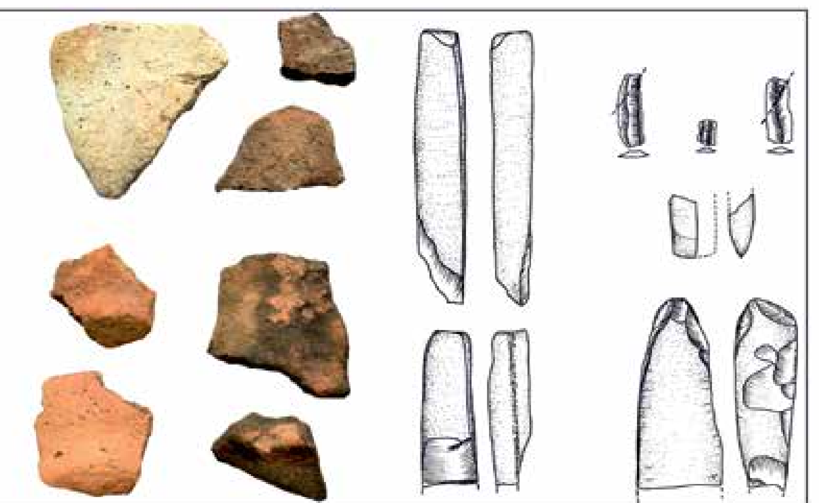
1

2

3

4

Pl. II. Biserica de lemn „Sf. Voievozi” și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”: 1-3, detalii din secțiunea S. I; 4, materiale arheologice preistorice (foto – V. Diaconu)

Pl. III. Biserica de lemn „Sf. Voievozi" și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul": 1-6, complexe funerare (foto – V. Diaconu)

Pl. IV. Biserica de lemn „Sf. Voievozi" și „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul": 1, 2, detalii ale fundațiilor; 3-6, inventar arheologic (foto – V. Diaconu)

149. Vișina, com. Jurilovca, jud. Tulcea
Punct: vestul localității Jurilovca din vest până în estul localității Vișina

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 3 (Epoca antică), 31 (Epoca greacă), 313 (Epoca elenistică), 32 (Epoca romană), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină)
Cod RAN: 160662.02; **Cod LMI:** TL-I-s-B-05963
Autorizația nr. 93/2024
Colectiv: Dorel Paraschiv – responsabil de șantier; Gabriel Grumăzescu, Valentin Panait, Vera Rusu (ICEM Tulcea).
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2024

În ultimele decenii în zonă au fost realizate mai multe cercetări, supravegheri, diagnostice sau descoperiri întâmplătoare, prilej cu care au fost identificate în teren:

- un sit foarte întins, din vestul localității Jurilovca până în estul localității Vișina (cu așezări suprapuse din mai multe epoci (din eneolitic până în evul mediu) – cod LMI / RAN TL-I-s-B-05963 / 160662.02;

- o necropolă tumulară între Vișina și Jurilovca, la sud de așezările menționate.

În LMI mai este menționată o așezare de epocă romană, mai puțin cercetată, în intravilan, în zona central-sudică – cod LMI / RAN TL-I-s-B-05962 / 160662.01 (cea în discuție).

Cercetarea arheologică preventivă a fost realizată pentru construirea unor locuințe de tip camping și a unei parcări; în zonele corespunzătoare investiției au foat practicate cinci secțiuni.

S1

Suprafața – 8,85 x 7,9 m – 69,915 mp.

Orientare: aprox. NNE-SSV.

A fost trasată în zona de NE a proprietății. Adâncimea până la care s-a săpat e între 0,3 și 0,7 m.

Stratigrafia profilului estic arată astfel:

-0-0,3/0,4 m – pământ negru;

-0,3/0,4-0,7 m – pământ galben steril.

Au fost identificate două complexe:

- **C1** – groapă menajeră în zona de SV a suprafeței, cu diametrul de 0,95 m ce a fost observată la adâncimea de 0,3 m, are fundul la 1,1 m și conține materiale de epocă romană târzie (o amforă fragmentară *Kuzmanov 15* și o buză de la o oală de bucătărie).

- **C2** – groapă menajeră în zona de NE a suprafeței, cu diametrul de 0,9 m ce a fost observată la adâncimea de 0,3 m, are fundul la 1 m și conține materiale de epocă romană timpurie (fragmente de amfore heracleene Šelov *B*, un fragment de la un ulcior amforoidal și unul de la o ceșcuță globulară, datate în prima jumătate a sec. II p.Chr.).

În stratul vegetal au fost descoperite două fragmente de amfore elenistice și unul de la un vas local, din aceeași perioadă.

S2

Suprafața – 8,85 x 7,9 m – 69,915 mp.

Orientare: NNE-SSV.

A fost trasată în zona central-nordică a proprietății, la NV de S1. Adâncimea până la care s-a săpat e cuprinsă între 0,4 și 1,05 m.

Stratigrafia profilului nordic, cel mai complet, arată astfel:

-0-0,4/0,8 m – pământ negru;

-0,4-08/1,05 m – steril galben.

În jumătatea nordică a secțiunii au fost descoperite trei complexe:

-**C3** – în zona de NE, vatră circulară din pietre plate, cu diametrul de 1,65 m, la adâncimea de 0,8 m; aceasta intră parțial în profil.

- **C4** – la V de C1, groapă circulară cu diametrul de 1,1 m, ce apare la adâncimea de 0,8 m, iar fundul se gîsește la 1,6 m; aceasta intră parțial în profil.

- **C5** – spre centrul secțiunii, groapă aproximativ circulară cu diametrul de 2 m, ce apare la adâncimea de 0,8 m, iar fundul se gîsește la 1,8 m.

Nu au fost identificate materiale arheologice.

S3

Suprafața – 8,85 x 7,9 m – 69,915 mp.

Orientare: NNE-SSV.

A fost trasată în zona de SE a proprietății, la SV de S1. Adâncimea până la care s-a săpat e cuprinsă între 0,5 și 1,4 m, zona fiind folosită drept carieră de lut.

Stratigrafia profilului nordic, cel mai complet, arată astfel:

-0-0,4/1 m – pământ negru;

-0,4-1/1,4 m – steril galben.

A fost identificat un singur complex.

- **C6** – groapă ovală, în zona central-nordică a secțiunii, cu dimensiunile de 1,5 x 1m, apare la adâncimea de 1,2 m, iar fundul acesteia se găsește la adâncimea de 2,1/2,4 m; aceasta intră parțial în profil și conține două torți de amfore elenistice și mai multe oase de animale.

În vegetal au fost descoperite două fragmente de amfore elenistice și două de la o ceșcuță globulară, respectiv de la o oală datate în sec. II p.Chr., precum și numeroase țigle și olane de epocă romană timpurie.

S4

Suprafața – 12,55 x 7,35 m – 92,2425 mp.

Orientare: NNE-SSV.

A fost trasată în zona de SV a proprietății. Adâncimea până la care s-a săpat e 0,9 m.

Stratigrafia profilului vestic (cel mai sugestiv) arată astfel:

-0-0,6 m – pământ negru;

-0,6-0,9 m – steril galben.

Au fost identificate două complexe:

- **C7** – în zona de SV, groapă ovală cu dimensiunile de 0,8 x 0,6 m apare la adâncimea de 0,6 m iar fundul se găsește la 1,1 m.

- **C8** – în zona central sudică, groapă circulară cu diametrul de 0,6 m apare la adâncimea de 0,6 m iar fundul se găsește la 1,1 m.

În vegetal a fost descoperită o bază de amforă romană timpurie *Dressel 24*.

S5

Suprafața – 12,5 x 6 m – 75 mp.

Orientare: N-S.

A fost trasată în zona de NV a proprietății, pe locul viitoarei parcări. Adâncimea care s-a săpat e cuprinsă între 0,4 și 0,8 m.

Stratigrafia profilului estic arată astfel:

-0-0,6 m – pământ negru;

-0,6-0,9 m – steril galben.

În vegetal au fost descoperite două fragmente de la o amforă *Dressel 24*, între care o gură.

De pe suprafața proprietății au mai fost recuperate câteva fragmente ceramice romane și unul de la un vas borcan mediobizantin.

Abstract

The research was carried out in the SE area of the Vișina locality, through five sections with a total area of 375 sq.m. Eight complexes (pits) with Hellenistic and Roman ceramic materials were investigated.

Illustrations list:

Pl. I. Amplasarea sectiunilor / Sections placement.

Pl. II. Aspecte din timpul cercetărilor / Aspects from the research.

Pl. III. Aspecte din timpul cercetărilor și materiale din S1, C2 / Aspects from research and materials from S1, C2.

Pl. I. Amplasarea sectiunilor

Pl. II. Aspecte din timpul cercetărilor

Pl. III. Aspecte din timpul cercetărilor și materiale din S1, C2

150. Voiteg, com. Voiteg, jud. Timiș
Punct: Situl 6
(Denumire convențională) Km 26+130 – 26+550 al traseului conductei de gaz Transgaz Timișoara – Moravița

Tip sit: 111 (așezare deschisă), 22 (mormânt izolat)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 42 (epoca migrațiilor), 4 (epoca medievală)
Cod Ran: 159348.05
Autorizație nr. 446/04.09.2024
Colectiv: Robert Gindele – responsabil științific; Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2024

Situl a fost cercetat cu ocazia contrucției conductei de gaz Transgaz Timișoara-Moravița. Situl arheologic a fost identificat prin periegheze de L. Măruia, denumit Voiteg-La Vii, introdus în RAN cu codul 159348.05, în vecinătatea vestică a complexului de silozuri Glissando Voiteg, până la un braț mort al pârâului Vale Muci. Secțiunile de diagnostic intrusiv, realizate în decembrie 2023/ianuarie 2024 au demonstrat existența sitului și prin această metodă intruzivă pe Km 26+130 – 26+550 al traseului conductei de gaz, fiind denumit convențional situl 6. Situl se delimitează în teren foarte bine și din punct de vedere geografic, pe terasa înaltă, sudică a pârâului Vale Muci, terenul fiind în expoatație agricolă încă din secolul al XVIII-lea. Conducta de gaz intersectează situl arheologic pe o lungime de 420 m.

A fost deschisă o singură secțiune magistrală pe traseul conductei de gaz, cu lățime de 2,2 m și cu lungime de 420 de m. În cazul complexelor de mari dimensiuni (Cx 4, 5) am considerat că este oportună deschiderea unor casete pe secțiunea magistrală (în limita culoarului de lucru), în vederea cercetării integrale ale acestor complexe. Stratigrafia este relativ simplă, complexele coboară direct de sub stratul de arătură, cu excepția cx 5, unde am observat un strat subțire de cultură (7-8 cm). Nivelul de conturare oscilează între 60-75 de cm de la nivelul actual de călcare, în funcție de caracterul umpluturii complexelor.

Complex 1. S-a conturat la adâncimea de 75 de cm, este un șanț care a fost intersectat aproape perpendicular de secțiunea nostră. Are o lățime de 62 de cm la nivelul de conturare și se adâncește la 162 de cm de la nivelul actual de călcare. Coboară de sub stratul de arătură, are secțiune rectangulară, cu colțurile rotunjite, fundul este plat, umplutura cenușiu-negricioasă, uniformă. Complexul nu a conținut material arheologic.

Complex 2. S-a conturat la adâncimea de 76 de cm, a fost aproape integral cercetat în secțiunea noastră. Are formă ovală cu dimensiuni de 206 x 210 cm. Adâncimea este de 101 cm de la nivelul actual de călcare, fundul este ușor alveolat, lângă profilul vestic se adâncește o goapă cu diametrul de 67 cm, la 120 cm. Umplutura complexului coboară din stratul arător, este compactă, brun-cenușie, cu fragmente de chirpici, pe fundul gropii care se adâncește se poate observa un strat de 7-8 cm de cenușă. În partea nordică a complexului am observat o aglomerare de chirpici cu mai multe vălătuci întregi și fragmentare. Inventarul complexului constă în 16 fragmente ceramice modelate cu mâna, grosiere, 62 fragmente de oase de animale, 17 fragmente de vălătuci și 16 fragmente de chirpici și lipitură.

Complex 3. S-a conturat lângă profilul estic al secțiunii, urmând să fie deschisă o casetă pe ea, astfel fiind surpinsă integral. Este o locuință? ovală, cu dimensiuni de 290 x 320 cm, în partea estică având un cuptor scobit în perete, care excede perimetrul complexului. Bolta cuptorului nu s-a mai păstrat, vatra este ovală, cu dimensiuni de 98 x 61 de cm. Adâncimea de conturare a complexului este de 50 cm, fundul este plat, adâncime de 72 de cm de la nivelul actual de călcare. Pe axul lung, pe partea opusă a instalației de foc a fost descoperită o groapă ovală de stâlp, cu dimensiuni de 50 x 61 de cm, adâncime de 98 cm de la nivelul actual. Aproape de cuptor, lângă peretele sudic se adâncește la -96 cm o groapă ovală, de 96 x 103 cm. Complexul se adâncește imedit de sub stratul arător, având o umplutură negricioasă, compactă cu freagmente de chirpici. Invnetarul complexului constă îm 27 de fragmente ceramice, unele cu decor de benzi de linii orizontale sau în val, modelate la roată înceată și 3 frg. de oase de animale.

Complex 4. Este un mormânt puternic deranjat, conturat la adâncimea de 65 cm, la nivelul osemintelor, nu s-a putut observa conturul gropii de mormânt în grund. Au rămas *in situ* brațul drept, părți din coaste și din bazin. Scheletul a fost orientat sud-nord, probabil întins pe spate. Inventarul constă în câteva sârme de fier în zona cotului drept și un fier corodat cu o piatră de silex la bazin, probabil folosit ca amnar.

Complex 5. S-a conturat la adâncimea de 62 de cm, fiind deschise casete pe ambele laturi al secțiunii. Are formă neregulată, apropiată de un oval alungit, lungime de 472 cm, lățime maximă de 257 cm. În partea estică coboară în două trepte, cu adâncime de 112 cm de la nivelul actual de călcare, iar în partea vestică se adâncește la 168 de cm. În partea vestică, la limita nordică a complexului am putut observa un cuptor menajer, cu dimensiuni de 90 x 68 cm, cu groapă de alimentare în fața ei, care are și adâncimea maximă a complexului. Pe profilul secțiunii am putut face observații privind înălțimea cuptorului scobit în perete, care a fost de 22 cm. În zona complexului am observat existența unui strat subțire de cultură (7-8 cm), din care coboară o umplutură relativ unifromă, cenușie, compactă, cu fragmente de chripici. Inventarul constă în 44 de fragmente ceramice, unele cu benzi de linii în val și 83 de fragmente de oase de animale.

Situl arheologic cercetat de noi se întinde pe un grind de mari dimensiuni, care se ridică din zona mlăștinoasă cu cca. 2-2,5 m diferență de nivel. Prin secțiunea nostră trasată pe traseul viitoarei conducte de gaz am reușit să studiem prin metodă intruzivă marginea nord-estică a sitului. Am descoperit complexe de locuire datate în sec. VI-VII d. Hr (cx 2), XI-XII d. Hr. (cx 3, 5), precum și un mormânt sarmatic singular (cx 4), la mică adâncime, deranjat de arături. Pe amplasamentul studiat a existat așezări din mai multe faze din evul mediu timpuriu, mormântul izolat însă nu ne indică existența unei necropole.

Abstract

The archaeological site investigated by us sretches over a large ridge, which rises from the marshy area by approx. 2-2,5 m difference in level. Through our section drawn along the route of the future gas pipeline, we were able to intrusively study the northeastern edge of the site. We discovered different features dated to VI-VII c. AD (cx 2), XI-XII c. AD (cx 3, 5) and a isolated sarmatian grave (cx 4) disturbed by ploughs.

Illustrations list:

Pl. I. Transgaz Timișoara-Moravița, sit 6 Voiteg. 1, 2: Map with territorial limits of the site and the excavation; 2: 3: excavation plan; 4: details with the archaeological features.

Pl. II. Transgaz Timișoara-Moravița, sit 6 Voiteg. Representativ archaeological features.

Pl. III. Transgaz Timișoara-Moravița, sit 6 Voiteg. Representativ archaeological finds (drawn by Adriana Gașpar).

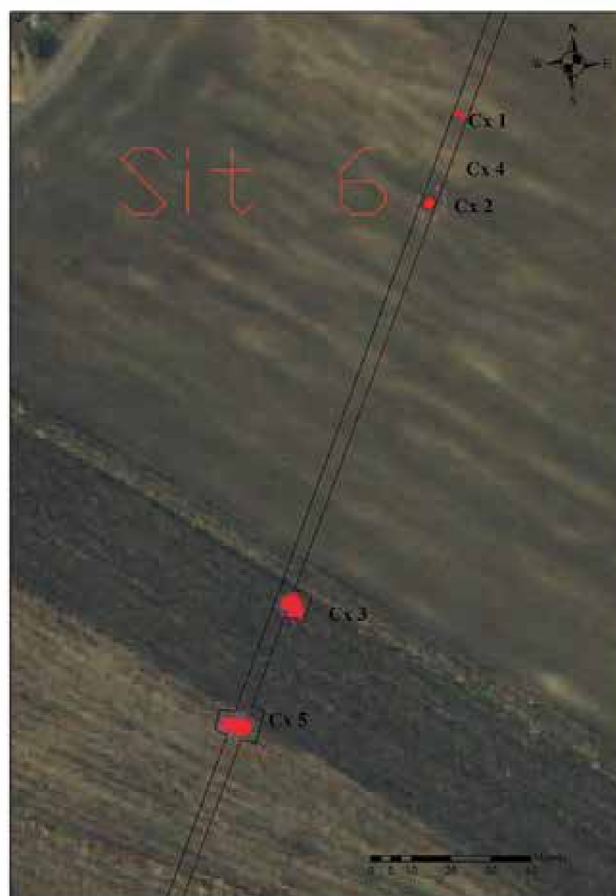
1

2

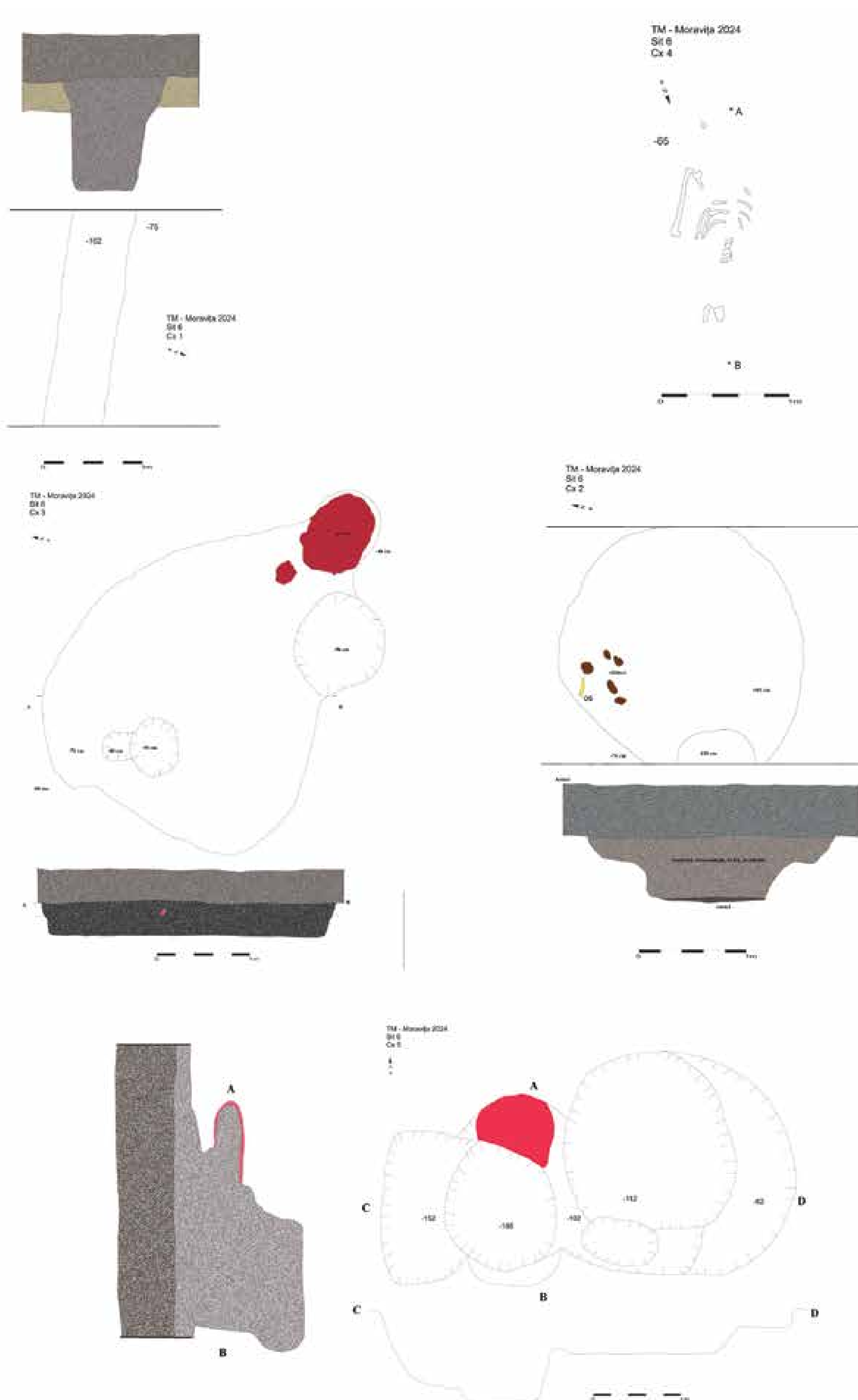

3

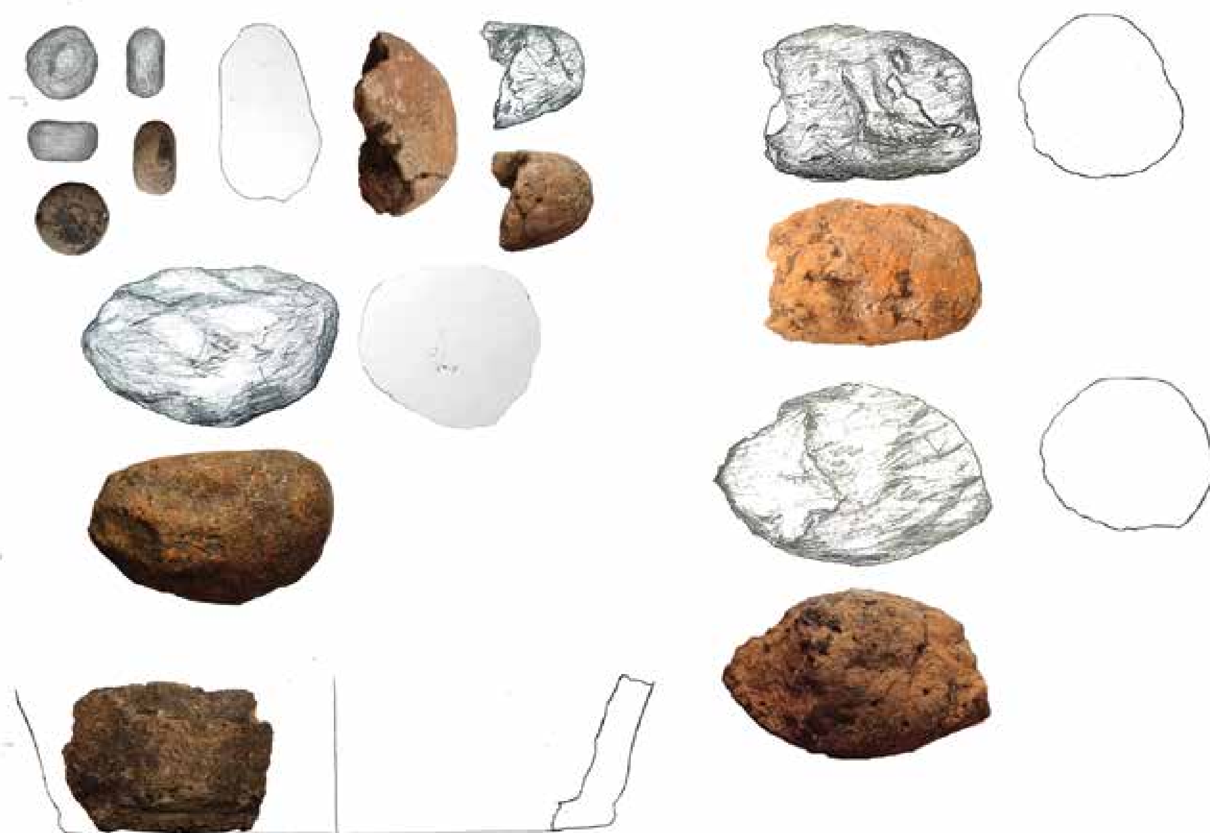

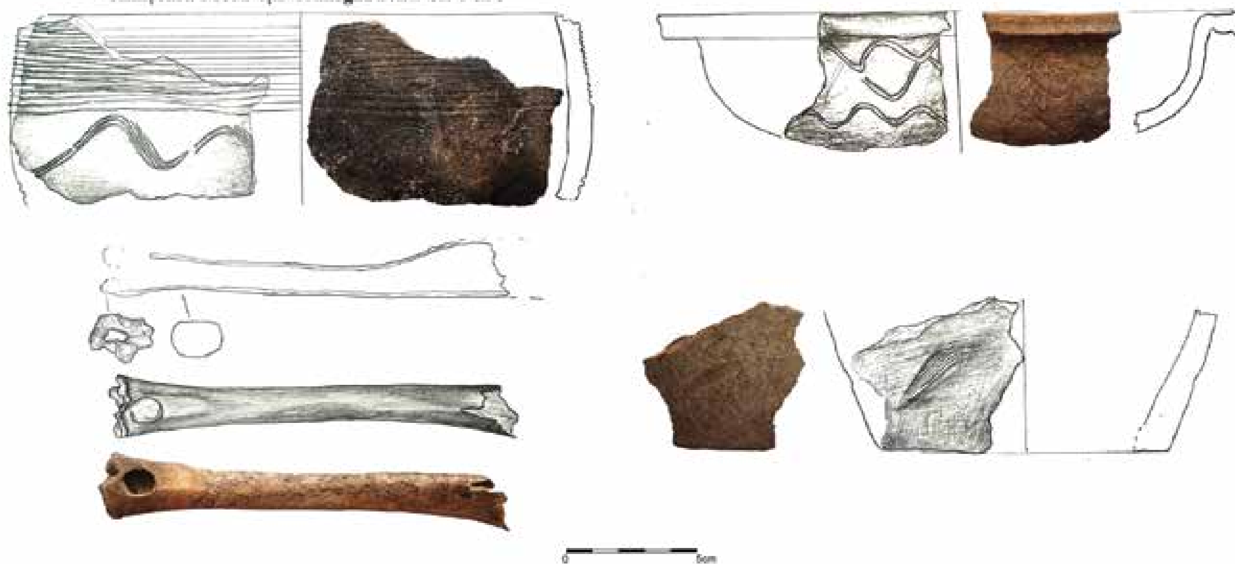
4

Pl. I. Transgaz Timișoara-Moravița, sit 6 Voiteg. 1, 2: Harta cu limita sitului și secțiunea trasată; 3, planul general al cercetărilor 4, detaliu cu complexe arheologice

Pl. II. Transgaz Timișoara-Moravița, sit 6 Voiteg. Complexe arheologice reprezentative

Pl. III. Transgaz Timișoara-Moravița, sit 6 Voiteg. Materiale arheologice reprezentative (desen Adriana Gașpar)

151. Voiteg, com. Voiteg, jud. Timiș
Punct: Situl 7

(denumire convențională) Km 27+510 – 27+730 al traseului conductei de gaz Transgaz Timișoara – Moravița
Tip sit: 111 (așezare deschisă), 22 (mormânt izolat)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 159348.08
Autorizație nr. 444/04.09.2024
Colectiv: Robert Gindele – responsabil științific; Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2024

Situl a fost identificat cu ocazia unui diagnostic intrusiv, realizat în ianuarie 2024 pe Km 27+510 – 27+730 al traseului conductei de gaz Timișoara-Moravița, fiind denumit convențional Situl 7.

Delimitarea geografică, datorită uniformizării agricole a terenului este azi dificilă, dar ne ajută hărțile din secolul al XIX-lea unde este evident, că așezarea suprinsă de noi se întinde între două zone mlăștinoase, pe un amplasament puțin ridicat, neafectat de ape. A fost trasată o secțiune continuă cu lungime de 220 m și lățime de 2,2 m, în care au fost surpinse complexele arheologice. Sub stratul arător de 50-55 cm apare un strat de cultură cu grosime variabilă, între 15-20 cm, fiind accentuată în zona complexelor. Din acest strat de cultură coboară complexele care au fost conturate la adâncimi de 80-90 cm în partea sudică a secțiunii magistrale și între 60-70 cm în partea nordică, unde stratul de cultură este mai subțire. Am constatat că, în general complexele au fost umplute în două straturi, cel inferior fiind cenușiu-galben, cu lentile de lut și cel superior, care coboară din stratul de cultură a fost cenușiu-negricios, cu fragmente de chirpici.

Complex 1. S-a conturat la adâncimea de 90 cm, excede limitele secțiunii atât pe latura estică cât și pe cea vestică. Diametrul lângă profilul vestic este de 313 cm iar lângă cel estic de 289 cm, pereții coboară în pantă accentuată și fundul este neregulat, cu adâncimea maximă de 178 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura complexului în partea superioară, coborând din stratul de cultură de sub nivelul arător, până la adâncimea de 120 cm este cenușie, cu multă cenușă și fragmente de chirpici. În partea inferioară complexul este umplut cu un pământ afânat, cenușiu-galben, cu lentile de lut galben. Inventarul constă în 209 de fragmente ceramice, 53 de fragmente de oase de animale, bucăți de lipitură și chirpici.

Complex 2. A fost identificat cu mare probabilitate, ridicând nivelul de decopertare mecanizată după observarea unor fragmente de chirpici. În urma săpăturii manuale am constatat că nu este complex. Din strat au fost recuperate 77 de fragmente ceramice grosiere, 26 fine, negricioase, 10 fragmente de oase de animale, bucăți de lipitură și un topor cu disc și spin, în stare fragmentară.

Complex 3. Este o situație identică cu cx 2, doar în acest caz în urma cercetării manuale a fost surprins un mormânt sarmatic răvâșit, pe care a fost deschisă o casetă. Limita gropii de mormânt a fost neclară, picioarele defunctului au fost orientate spre est, îndoite puternic la genunchi, aproape în poziție chircită. Din partea superioară a scheletului s-au păstrat câteva oase ale brațului și antebrațului și câteva fragmente de coaste. Deși mormântul a fost jefuit, totuși au fost descoperite câteva obiecte de inventar. În zona gâtului am descoperit câteva mărgele, pe un antebraț o brățată din bronz, cu capete desfăcute, iar în zona genunchiului o fibulă din bronz, cu picior întors dedesubt.

Complex 4. S-a conturat la adâncimea de 86 cm, excede limitele secțiunii atât pe latura estică cât și pe cea vestică. Diametrul lângă profilul vestic este de 418 cm iar lângă cel estic de 120 cm, pereții coboară în pantă pe latura sudică și în trepte pe latura nordică. Complexul se adâncește în treimea nordică, la adâncimea maximă de 163 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura în partea superioară, până la 120 cm adâncime, până la alveolarea din treimea nordică a complexului este cenușie, afânată, cu fragmente de chirpici, sub această fiind negricioasă, compactă. Din umplutura complexului provine o cantitate mare de material arheologic: 484 fragmente ceramice grosiere și semifine, 98 fine, negricioase, 70 fragmente de oase de animale.

Complex 5. La observarea unor fragmente de chirpici în strat, nivelul decopertării mecanizate a fost ridicat, urmând ca stratul să fie cercetat manual. După epuizarea cercetării stratului, la nivelul de conturare de 80 cm, a fost identificată o posibilă vatră ovală, cu dimensiunea de cca 40 x 50 cm, care după cercetare s-a dovedit a fi de fapt o mică aglomerare de chirpici. Au fost recuperate 14 fragmente ceramice și 18 fragmente de oase de animale.

Complex 6. S-a conturat la adâncimea de 80 cm, a fost probabil o groapă ovală în grund. Diametrul lângă profilul estic este de 125 cm, diametrul parțial surpins de 140 cm. Umplutura are două straturi, în partea superioară, până la adâncimea de 72 cm este brun-galbenă, compactă, sub care brun-negricioasă, compactă, cu fragmente de chirpici.

Complex 7. S-a conturat la ad\ncimea de 70 cm, lângă profilul estic al secțiunii. A fost surpins pe o lungime de 10,8 m, în zona de mijloc se poate observa o zonă de intrare. Fundul complexului este neregulat, cu multe alveole, adîncimea maximă fiind de 1,87 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura coboară din stratul de cultură de sub arător, până la adâncimea de 75-80 cm este negricioasă, compactă, cu fragmente de chirpici, sub aceasta fiind cenușiu-negricioasă, compactă, cu concrețiuni de calcar. Din umplutura complexului provin 63 de fragmente ceramice grosiere, 11 fine, negricioase și 15 fragmente de oase de animale.

Complex 8. S-a conturat la adâncimea de 64 cm, excede limitele secțiunii atât pe latura estică cât și pe cea vestică. Diametrul la profilul vestic este de 367 cm, la profilul estic 218 cm, fundul complexului este neregulat, pereții nordici și sudici coboară în trepte, adâncimea maximă de 134 cm de la nivelul actual de călcare. Complexul coboară dintr-un strat subțire de cultură de sub stratul arător, până la adâncimea de 92 cm umplutura este cenușie, compactă, cu fragmente de calcar, sub care apare un pământ negricios, compact. Din umplutura complexului provin 128 fragmente ceramice grosiere, 16 fine, negricioase, 52 fragmente de oase de animale.

Complex 9. S-a conturat la adâncimea de 80 cm, excede limitele secțiunii pe latura estică. La conturare are probabil formă ovală, diametrul maxim, lângă profil este de 241 cm, iar diametrul parțial surpins în suprafața secțiunii este de 163 cm. Pereții coboară în pantă, adâncimea maximă este de 168 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura, până la adâncimea de 107 cm este cenușie, compactă, cu fragmente de chirpici și coboară din stratul de cultură de sub arător. În partea inferioară a complexului am observat o umplutură brun-cenușie, compactă, cu lentile de lut galben. Din complex au fost recuperate 71 fragmente ceramice grosiere, 27 fine, negricioase, 17 fragmente de oase de animale și bucăți de lipitură sau chirpici.

Cercetările noastre intruzive au secționat pe toată lungimea ei o așezare din epoca târzie a bronzului, care s-a întins pe un mic grind dintr-o zonă mlăștinoasă, foarte bine redată pe hărțile istorice și bine observabilă în teren. Grindul în epoca bronzului se înalță cu o diferență de doar până la cca. 1 m față de zona mlăștinoasă, dar a fost locuit intens. În mai multe cazuri am observat un strat de cultură cu o grosime de până la 20 cm, mai ales în zona complexelor cercetate. În unele cazuri după cercetarea manuală a stratului de cultură nu s-au mai conturat complexe sub ea (cx 2, 5). Putem să concluzionăm, că cercetarea noastră a identificat o așezare din epoca târzie a bronzului, cu un relativ bogat material arheologic, inclusiv un topor du disc și spin, fragmentar.

Abstract

Through our intrusive research they sectioned a Late Bronz Age settlements along ist entire lenght, which lay on a small ridge in a swampy area, very well represented on historical maps and well observable in the field. The ridge in the Bronze Age rises with a difference of only up to approx. 1 m from marshy area, but it was intensively inhabitated.

Illustrations list:

Pl. I. Transgaz Timișoara – Moravița, sit 7 Voiteg. 1: Map with territorial limits of the site and the excavation; 2: excavation plan; 3, 4: arhchaeological features.

Pl. II. Transgaz Timișoara – Moravița, sit 7 Voiteg. Representativ archaeological finds (drawn byAdriana Gașpar).

Pl. III. Transgaz Timișoara - Moravița, sit 7 Voiteg. Sarmatian grave (cx 3) and the inventory pieces (drawn by Adriana Gașpar).

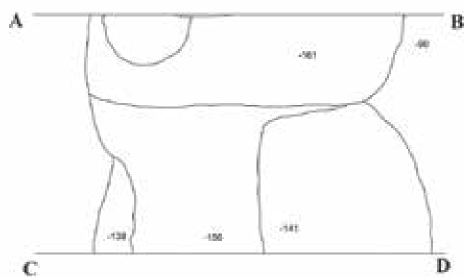
1

2

TM - Moravița 2024
Transgaz
Sit 7
Cx 1

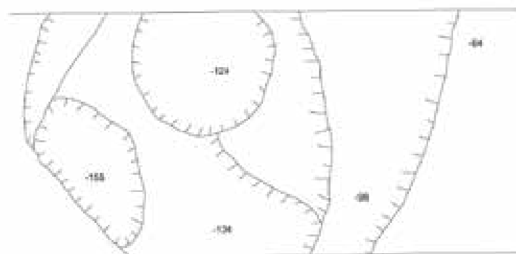

C
D

3

TM - Moravița 2024
Transgaz
Sit 7
Cx 8

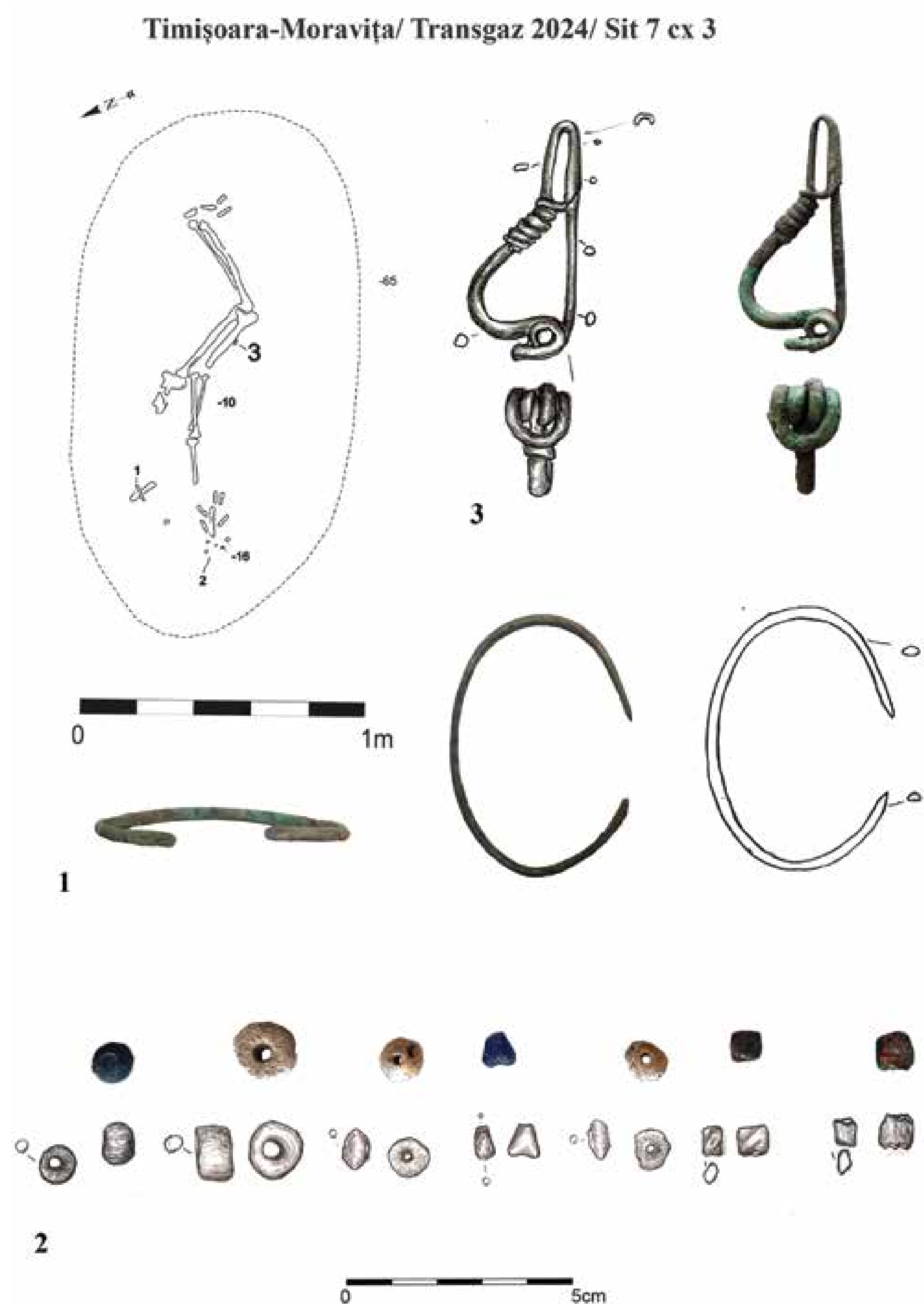

4

Pl. I. Transgaz Timișoara – Moravița, sit 7 Voiteg. 1: Harta cu limita sitului și secțiunea trasată; 2: planul general al cercetărilor; 3, 4: complexe arheologice

Pl. II. Transgaz Timișoara – Moravița, sit 7 Voiteg. Materiale arheologice reprezentative (desen Adriana Gașpar)

Pl. III. Transgaz Timișoara – Moravița, sit 7 Voiteg. Mormânt sarmatic (cx 3) și piese de inventar (desen Adriana Gașpar)

152. Voiteg, com. Ghilad, jud. Timiș
Punct: Situl 8. Km 28+800 – 28+870 al traseului conductei de gaz Transgaz Timișoara – Moravița

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu)
Autorizație nr. 445/04.09.2024
Cod RAN: 156393.04
Colectiv: Robert Gindele – responsabil științific; Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2024

Situl a fost identificat cu ocazia unui diagnostic intrusiv, realizat în ianuarie 2024 pe Km 28+800-28+870 al traseului conductei de gaz Timișoara-Moravița, fiind denumit convențional situl 8. Situl se află la cca. 2,4 km sud de complexul de silozuri Glissando Voiteg și la 0,5 km vest de calea ferată Timișoara-Moravița. O mică așezare preistorică (probabil din epoca bronzului) a fost identificată pe terasa sudică a unei zone mlăștinoase.

A fost trasată o singură secțiune (S1), cu lățime de 2,2 m și lungime de 80 m. Cele două complexe descoperite au oferit un material arheologic relativ sărăcăcios, astfel nu am considerat oportună deschiderea unor casete pe acestea.

Complex 1. S-a conturat la adâncimea de 74 cm lângă peretele estic al secțiunii S1. A fost suprins parțial, probabil că a fost o groapă ovală, diametrul maxim al părții cercetare, suprins lângă profilul estic fiind de 152 cm, complexul fiind suprins în grundul secțiunii pe o lățime de 81 cm. Complexul coboară dintr-un strat subțire de cultură de sub stratul arător, fundul este ușor alveolat, adâncime de 106 cm de la nivelul actulal de călcare. Umplutura este cenușiu-negricioasă, compactă, cu fragmente de chirpici răsfirate. Inventarul complexului constă în fargmente ceramice și din oase de animale, precum și câteva fragmente mici de chirpici. Inventarul complexului a constat în 7 fragmente ceramice din epoca târzie a bronzului și 5 fragmente de oase de animale.

Complex 2. S-a conturat la adâncimea de 76 cm, lângă profilul estic al secțiunii S1, fiind suprins parțial în unitatea noastră de cercetare. Este o groapă cu formă neregulată, cu diametrul de 108 cm lângă profil și lățime de 116 cm, suprinsă în secțiune. Coboară din stratul subțire de cultură de sub arător, fundul este plat, adâncime de 105 cm de la nivelul actual de călcare. Din complex coboară o groapă masivă de stâlp, cu diametrul de 82 x 65 cm la nivelul fundului complexului și 58 x 25 cm la fundul gropii, la adâncimea de 142 cm de la nivelul actual de călcare. Având în vedere că umplutura complexului este uniformă, cenușiu-negricioasă, compactă, excludem posibilitatea unei întretăieri de complexe. Inventarul complexului constă în câteva fragmente ceramice și mai multe bucăți de chirpici cu urme de nuiele și bârne fațetate. Inventarul complexului a constat în 9 fragmente de chirpici cu urme de nuiele.

Traseul conductei de gaz a intersectat o mică așezare din epoca târzie a bronzului, pe o lungime de cca. 80 m. Au fost surpinse două complexe, cu material arheologic sărăcăcios, însă bucățile mari de chirpici din cx 2 ne indică urmele unor construcții de suprafață în așezare. Deasemenea, stratul de cultură din zona cx 2 ne arată că în epoca bronzului, pe acest mic grind a existat o locuire intensă.

Abstract

The route of the gas pipeline crossed a small settlement from the Late Bronze Age, over a lenght of approx. 80 m. Two features were discovered, with poor archaeological material, but the large pieses of adobe in Cx 2 indicate traces of surface contructions in the settlement.

153. Voiteg, com. Ghilad, jud. Timiș
Punct: Situl 9a. Km 29+230 – 29+600 al traseului conductei de gaz Transgaz Timișoara – Moravița

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu)
Autorizație nr. 447/04.09.2024
Cod RAN: 156393.05
Colectiv: Robert Gindele – responsabil științific; Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2024

Situl a fost identificat cu ocazia unui diagnostic intrusiv, realizat în ianuarie 2024 pe Km 29+230-29+600 al traseului conductei de gaz Timișoara-Moravița, fiind denumit convențional situl 9a. Situl se află la cca. 3 km sud de complexul de silozuri Glissando Voiteg și la cca. 300 m vest de calea ferată Timișoara-Moravița, situl arheologic ocupând practic terasa estică a pârâului Valea Mocian.

A fost trasată o secțiune continuă cu lungime de 370 de m și lățime de 2,2 m, în care au fost surprinse complexele arheologice. Stratigrafia generală a obiectivului este ușor diferit în partea nordică, unde am putut observa existența unui strat de cultură în zona complexelor, de 18-22 de cm, iar în partea sudică acest strat s-a dovedit semnificativ mai subțire. În partea nordică (Cx 1-4) complexele coboară din stratul de cultură, având o umplutură relativ unitară, cenușiu-negricioasă, cu fragmente de chirpici. În partea sudică (cx 5-9) complexele au fost umplute în general în două straturi: cel superior cenușiu-negricios, cu chirpici și cel inferior brun-cenușiu, mai compact cu lentile de lut.

Complex 1. S-a conturat la adâncimea de 92 cm, este o groapă circulară, cu diametrul de 145 cm. Pereții coboară în pantă, fundul este drept, adâncimea de 131 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura este cenușiu-brună, cu fragmente de calcar. Din complex provin 30 de fragmente ceramice grosiere și semifine, 4 fine, negricioase și 1 fragment de râșniță.

Complex 2. S-a conturat la adâncimea de 95 cm, lângă profilul vestic al secțiunii, având diametrul de 247 cm, surprins pe o lățime de 140 cm pe grundul secțiunii. Pereții coboară în pantă, fundul este plat, adâncimea de 121 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura coboară din stratul de cultură, este uniformă, cenușiu-negricioasă, cu fragmente de chirpici. În umplutura complexului au fost descoperite 47 fragmente ceramice, grosiere, 10 fine, negricioase, 11 fragmente de oase umane și 4 cochilii de melci.

Complex 3. A fost conturat la adâncimea de 94 cm, lângă profilul vestic al secțiunii. Are formă ovală, lățimea de 220 cm lângă profil iar a fost surprins în secțiune pe o lățime de 141 cm. Pereții coboară în pantă, fundul are o alveolare la mijlocul complexului, adâncimea maximă fiind de 144 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura coboară din stratul de cultură de 20 cm grosime, este relativ uniformă, cenușiu-negricioasă, cu fragmente de chirpici. Din complex provin 101 fragmente ceramice grosiere, 15 fine, cenușii, 21 fragmente de oase de animale.

Complex 4. S-a conturat la adâncimea de 90 cm, lângă profilul estic al secțiunii. Are formă neregulată, lățime lângă profil de 243 de cm, lățimea surprinsă în suprafață de 148 cm. Peretele sudic coboară în trepte, cel nordic în pantă. Adâncimea maximă în partea nordică este de 156 de cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura este uniformă, cenușiu-negricioasă și coboară direct din stratul de cultură de 18 cm grosime. În umplutură au fost descoperite 179 de fragmente ceramice, 4 vase miniaturale întregi, linguri de lut, 52 de fragmente de oase de animale, 11 cochilii de melci, 31 de bucăți de lipitură și chirpici și 2 fragmente de râșnițe.

Complex 5. S-a conturat la adâncimea de 89 cm, lângă profilul estic al secțiunii. Are formă ovală, cu diametrul de 340 cm lângă profil, lățimea surprinsă în secțiune de 147 cm. Pereții coboară în pantă, fundul este plat, adâncime de 188 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura, care coboară din stratul de cultură, până la adâncimea de 140 cm este cenușie, compactă, cu mult chirpici și în partea inferioară brun-cenușie, compactă, cu bucăți de chirpici. Au fost descoperite 182 fragmente ceramice grosiere, 40 fine, negricioase, 84 fragmente de oase de animale și 69 fragmente de cochilii de melci.

Complex 6. S-a conturat la adâncimea de 92 cm, sub forma unei pete neclare, ovale, cu dimensiuni de 65 x 80 cm, adâncimea de 6 cm de la nivelul de conturare. Umplutura complexului este brun-cenușie, cu fragmente de calcar. Din complex provin 10 fragmente ceramice și 5 fragmente de oase de animale.

Complex 7. S-a conturat la adâncimea de 95 cm, lângă profilul estic al secțiunii. Este o groapă ovală, cu diametrul de 160 cm lângă profil și cu diametrul parțial de 88 cm, surprins în suprafața secțiunii. Pereții coboară în pantă, fundul este plat, adâncimea de 124 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura coboară din stratul de cultură de cca 20 cm de sub stratul arător, până la fundul complexului și este cenușiu-negricioasă, cu fragmente de chirpici. Lângă pereții complexului s-a putut observa o umplutură brun-cenușie, lutoasă, cu fragmente de calcar. Din umplutură provin 21 fragmente ceramice grosiere, 6 fine, negricioase și 3 fragmente de oase de animale.

Complex 8. S-a conturat la adâncimea de 90 cm, lângă peretele vestic al secțiunii S1. A fost surprins parțial în suprafața cercetată, având formă circulară, cu diametrul de 382 cm, lățime surprinsă în secțiune de 181 cm. În partea nordică fundul este plat, adâncimea de 120 cm de la nivelul actual de călcare, în partea sudică se adâncește la -153 cm cu o alveolă ovală, de 150 x 92 cm. În partea vestică a complexului am observat o groapă masivă, circulară de stâlp, cu diametrul de 72 cm, adâncimea de 182 cm de la nivelul actual de călcare. Complexul se adâncește din stratul de cultură de sub stratul arător de 45-50 cm. În partea superioară, până la nivelul alveolărilor (-120 cm) umplutura este relativ uniformă, cenușiu, negricioasă, cu pigmenți de chirpici. Sub aceasta, pe fundul complexului, în alveolări umplutura este compactă, brun-cenușie, cu fragmente de calcar. În complex au fost descoperite 30 fragmente ceramice grosiere, 5 fine, negricioase și 4 fragmente de oase de animale.

Complex 9. S-a conturat la adâncimea de 86 cm, lângă profilul estic al secțiunii. Are formă ovală, cu diametrul de 230 cm lângă profil, fiind surprins pe o lățime de 116 cm pe grundul secțiunii. Pereții coboară în pantă accentuată, fundul este plat, adâncimea de 132 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura coboară din stratul de cultură, cu o grosime de 22 cm, care până la adâncimea de 107 cm este cenușiu-negricioasă, cu fragmente de chirpici, sub care brun-cenușie, cu fragmente de calcar. Au fost recuperate 19 fragmente ceramice, grosiere, 2 fine, negricioase și 11 fragmente de lipitură.

Secțiunea noastră a surprins o așezare din epoca târzie a bronzului, care se întinde pe mai multe grinduri mici, despărțite de zone restrânse, mlăștinoase, cu diferențe de nivel de până la 1 m. Au fost cercetate 9 complexe, cu material arheologic bogat, cu multe fragmente ceramice și oase de animale.

Abstract

Our excavations revealed a Late Bronz Age settlement spread over several small ridges, separated by narrow marshy areas with differences in level of up to 1 m. 9 features were investigated, with rich archaeological material, with many ceramic fragments and animal bones.

154. Zalău, jud. Sălaj

Punct: Tăneiul lui Winkler – Dealul Morii

Tip de sit: 11 **(locuire civilă)**
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului), 32 (Epoca romană)
Cod LMI: Sj-I-s-B-04941
Autorizaţie nr. 120/20.03.2024
Colectiv: Horea Pop – responsabil științific; Ioan Bejinariu – responsabil sector; Horațiu Cociș – responsabil sector, (MJIA Artă Zalău)
Finanţare: 4136 lei
Perioada desfășurării cercetării: 21 – 26.03. 2024

Scurtă prezentare a sitului

Cu ocazia amenajării zonei industriale a oraşului, în locul numit „*Tăneiul lui Winkler / Winkler tánya*" cod LMI Sj-I-s-B-04941 pe capătul sud vestic al actualul amplasament al laminorului de ţevi a SC SILCOTUB şi respectiv a CET-ului Zalău (Centrala termo-electrică), au fost efectuate în anii 1977-1978 cercetări arheologice de salvare. Vestigiile descoperite atestă locuirea acestei zone aflate pe malul drept al văii Miţii începând cu perioada eneolitică şi continuând cu perioada târzie a epocii bronzului, perioada Laténe şi sec. II-IV p.Chr., respectiv perioada migraţiilor. Pe baza indiciilor din teren, situl se întindea pe o suprafaţă de cca 200 x 250 m zonă ce iniţial era formată de pantele unui bot de deal ale cărei terasări coborau spre cursul Văii Miţii. Acest bot de deal a fost nivelat şi pe suprafaţa rezultată s-a construit parţial Centrala CET şi un drum de acces în zona industrială a Zalăului. Zona supusă cercetării este amplasată la est de CET, o zona în care din anii 80 nu au existat construcții sau alte amenajări antropice, doar teren agricol, desțelenit cu scarificatorul. Delimitarea noului sit a presupus trasarea a 23 unități de cercetare în suprafață de 3103,5 mp. Zona investigată, delimitată inițial printr-un diagnostic, este situată la 300 m SE de malul drept al văii Miții pe o terasă înaltă cu altitudinea de 240 m și o diferență de nivel de 15m față de vale, în perimetrul municipiului Zalău. Cunoscut încă din anii 1970, situl de la Zalău-*Tăneiul lui Winkler* a fost afectat și cel mai probabil distrus în totalitate cu ocazia unor lucrări edilitare efectuate în anii '76. Cu acel prilej au fost efectuate mici intervenții arheologice de salvare fiind identificate complexe aparținând eneoliticului, epocii bronzului, epocii fierului și epocii romane. Sugestia, specialistului Direcției Județene de Cultură Sălaj, de a se efectua un diagnostic de teren în extremitatea nord-vestică a proprietății SC Cerbul Carpatin Impex SRL a presupus inițial o deplasare în teren (01.02.2024) în vederea identificării precise a locației. Cu această ocazie, și ulterior (09.02.2024) s-a constatat că aceasta constituie o altă unitate geomorfologică, superioară ca altitudine fostului sit *Tăneiul lui Winkler.* Totodată s-a constatat că locul, destinat proiectului investițional, prezintă caracteristici de locuire optimă și au fost descoperite fragmente ceramice răspândite mai ales în zona cea mai înaltă, central, a terenului mai înalt cu 15 m față de Valea Miții care curge la NV la cca. 350 m de marginea noului sit arheologic. În trecut s-au practicat arături adânci pe terenul cercetat, de

acolo și răspândirea fragmentelor ceramic pe aproape întreaga suprafață aflată în proprietatea investitorului.

Obiectivele cercetării preventive este acela de salvare a patrimoniului arheologic din zona delimitată prin diagnosticul arheologic. Proiectul investițional este demarat ca urmare a intenției beneficiarului, SC CERBUL CARPATIN IMPEX SRL de amenajare a zonei în vederea realizării unor construcții.

Rezultate şi interpretarea lor

Au fost identificate materiale arheologice în zona de delimitare a sitului și la conturarea unor complexe arheologice (Anexa 1). În spațiul concret al sitului au fost identificate 85 complexe arheologice (gropi de stâlpi, gropi de provizii/menajere și urme de locuințe preistorice aparținând epocii bronzului târziu). Din punct de vedere stratigrafic secțiunile au indicat aproximativ aceeași situație, nivel de pământ cenușiu-negricios de la suprafață până la 0,3-0,6 m în funcție de distanța față de platoul superior central. Sub acest strat urmează sterilul arheologic care este fie argilă maronie, fie balastru, zona fiind sedimentară din punct de vedere geologic.

Scurtă descriere a descoperirilor

Situl arheologic cercetat în locul numit „Dealul Morii" de la Zalău, după toate indiciile reprezintă o zonă periferică a celui descoperit în anii `70 ai sec. XX cu ocazia amenajării terenului pentru construirea CET-ului Zalău, în locul numit „Tăneiul lui Winkler". Din păcate, atunci au fost salvate doar câteva complexe arheologice, între care două gropi din perioada târzie a epocii bronzului, întrucât edificarea obiectivelor comuniste nu putea fi întârziată de moștenirea culturală a trecutului. Inventarul arheologic al complexelor salvate atunci se păstrează în colecția muzeului însă nu și documentația arheologică (dacă s-a realizat!).

Cercetarea în teren a permis investigarea unei grupări de complexe arheologice care, cu o excepție aparțin perioadei Bronzului târziu. Este vorba despre cel mult două construcții și o serie de gropi cu destinații diverse. S-a observat că în general gropile cercetate au o adâncime redusă și se opresc într-un strat de pietriș cu granulație mare, greu de săpat cu mijloacele epocii. Pe de altă parte complexele din jumătatea est-nord-estică a suprafeței cercetate sunt foarte puțin adânci și acest fapt se datorează și eroziunii naturale a terenului înclinat spre nord-și est.

Din complexele arheologice cercetate a rezultat o anumită cantitate de material arheologic. Pe lângă ceramică, categoria cea mai consistentă au mai apărut fragmente de greutăți de lut, lespezi plate de micașist și pietre rotunde de râu cu urme de folosire. Nu au apărut deloc oase, iar acest fapt se datorează umidității ridicate a solului alimentată de izvoare din zona mai înaltă a dealului. Nu au fost descoperite nici piese de metal, deși în vechile cercetări de salvare au apărut câteva ace de bronz.

În aceste condiții, plasarea cronologică a descoperirilor din cercetarea arheologică preventivă a anului 2024 din locația de pe „Dealul Morii" se bazează strict pe analiza ceramicii, a tipurilor și decorului recipientelor ceramice. Cele precizate în acest context au un caracter preliminar întrucât fragmentele ceramice descoperite nu au fost încă curățate. Au fost identificate fragmente ceramice care provin de la vase cu un accentuat profil bitronconic, cu marginea lățită și evazată și în unele cazuri canelată. Apar și fragmente de la străchini / castroane cu buza invazată, precum și de cești mici, joase, cu corpul tronconic și toarta mult supraînălțată. Au fost observate inclusiv fragmente ceramice cu colorit dublu: negru la exterior, respectiv cărămiziu la interior, după cum au apărut și fragmente decorate cu caneluri. Au fost descoperite și câteva fragmente de la vase de provizii prevăzute cu un brâu drept, reliefat în partea superioară, sub marginea vasului, amintind de stilul vaselor Noua – Sabatinovka din Bronzul târziu. În general decorul recipientelor este sărac și nu mai amintește de cel al fondului Cehăluț – Hajdúbagos bine atestat prin descoperiri în zona de la vest de Meseș pe parcursul primelor două etape ale Bronzului târziu din Transilvania.

În ultimele două decenii aproximativ cercetările arheologice au început să risipească multe dintre incertitudinile legate de cunoașterea Bronzului târziu din nord-vestul României și în particular din zona de la vest de Meseș a Sălajului. Evoluția grupului cultural Cehăluț – Hajdúbagos are o mai bună coerență, din multe puncte de vedere. Însă rămân și incertitudini. După toate aspectele acest grup cultural are o contribuție importantă la geneza culturii Gáva din ultima etapă a Bronzului târziu din Transilvania (Bronz târziu IV). Este neclar însă dacă această contribuție este una nemijlocită, adică dacă evoluția acestui grup continuă neîntrerupt și se „topește" în creuzetul formării culturii Gáva ori elementele Cehăluț – Hajdúbagos sunt transmise prin intermediul manifestărilor așa-numitului stil ceramic „Proto-Gáva". Această a doua ipoteză pare mai apropiată, întrucât sensul evoluției a fost detectat cu prilejul altor cercetări ample din vestul Sălajului, unde au fost cercetate o serie de așezări în care sunt detectabile, în cadrul ceramicii forme și elemente de decor "străine" mediului local, originare din zona de nord-vest a Banatului sau de la nord de Someș. Acestea, dar și alte elemente indică începuturile unui proces de sinteză culturală, materializat în componentele stilului ceramic „Proto-Gáva" din zona Tisei superioare care va duce în final la formarea culturii Gáva nu mai devreme de etapa Hallstatt A2, adică în jur de 1150 î.Chr. În partea de vest a Sălajului, cel mai bine cercetat monument atribuit acestei ultime culturi, așezarea fortificată de la Șimleu Silvaniei „Observator", în baza datelor deținute până acum începe ceva mai târziu, spre sfârșitul acestei etape.

Tehnici de cercetare utilizate

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul literaturii de specialitate. După efectuarea evaluării teoretice s-a trecut la cercetarea de teren urmărind planșele puse la dispoziție de beneficiar. Deplasarea în teren a dus la constatarea următoarei situații: terenul supus evaluării este acoperit aproape în totalitate de pășune, dar în perioadele anterioare au fost executate cu siguranță și arături. În suprafața de aprox. 12.608 mp, în vederea delimitării sitului arheologic, au fost trasate mecanizat, cu ocazia diagnosticului arheologic, 23 unități de cercetare cu lățimea de 1,5 m. Cercetarea preventivă a presupus decopertarea spațiilor dintre sondajele diagnosticului, pe suprafața sitului arheologic delimitat.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în *Acta Musei Porolissensis* ori studiu monografic.

Abstract:

The archaeological site researched in the place called "Dâmbul Morii" from Zalău, according to all indications, represents a peripheral area of the one discovered in the 1970s. on the occasion of the development of the land for the construction of the CET Zalău, in the place called "Tăneiul lui Winkler". Unfortunately, only a few archaeological complexes were saved then, including two pits from the late Bronze Age, as the construction of communist objectives could not be delayed by the cultural heritage of the past. The archaeological inventory of the complexes saved then is kept in the museum collection.

The research in the field allowed the investigation of a group of archaeological complexes which, with one exception, belong to the Late Bronze period. It is about at most two constructions and a series of pits with various purposes. It was observed that in general the investigated pits have a shallow depth and stop in a layer of large-grained gravel, difficult to dig with the means of the era. On the other hand, the complexes in the east-northeast half of the researched surface are very shallow and this fact is also due to the natural erosion of the land inclined to the north and east.

A certain amount of archaeological material resulted from the researched archaeological complexes. In addition to pottery, the most consistent category, fragments of clay weights, flat mica slabs and round river stones with traces of use also appeared. No bones appeared at all, and this fact is due to the high soil moisture supplied by the springs in the higher part of the hill. No metal pieces were discovered either, although a few bronze pins turned up in the old salvage research.

Under these conditions, the chronological placement of the discoveries from the preventive archaeological research of the year 2024 from the location on "Dâmbul Morii" is strictly based on the analysis of ceramics, of the decoration of ceramic containers. Those specified in this context have a preliminary character as the discovered ceramic fragments have not yet been cleaned.

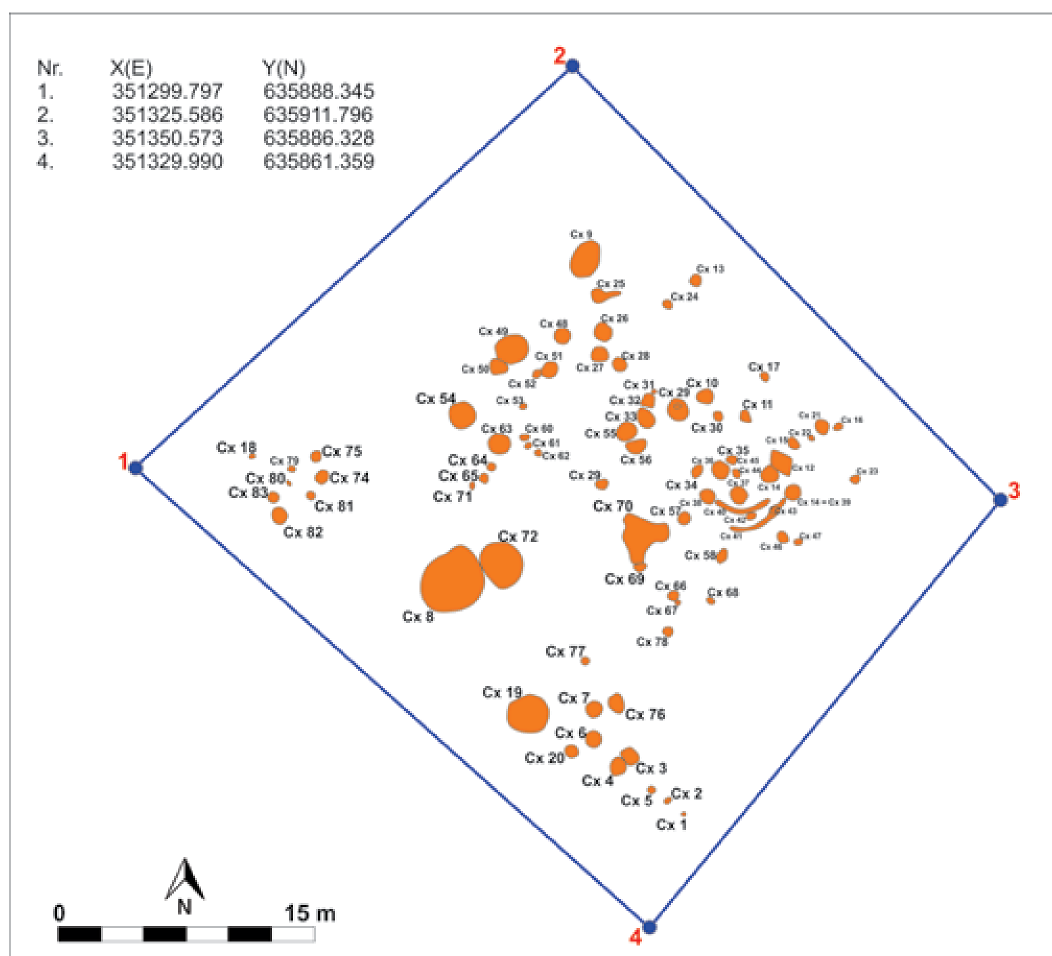
Ceramic fragments have been identified that come from vessels with a pronounced bitronconic profile, with a widened and flared rim and in some cases fluted. There are also fragments of bowls/bowls with an overhanging lip, as well as small, low cups with a truncated conical body and a much raised rim. Ceramic fragments with a double color were also observed: black on the outside, respectively brick on the inside, as well as fragments decorated with grooves. A few fragments of supply vessels with a straight belt, embossed in the upper part, below the rim of the vessel, were also discovered. In general, the decoration of the containers is poor and does not resemble that of the previous fund, well attested by discoveries in the area west of Meseș during the first two stages of the Late Bronze Age in Transylvania.

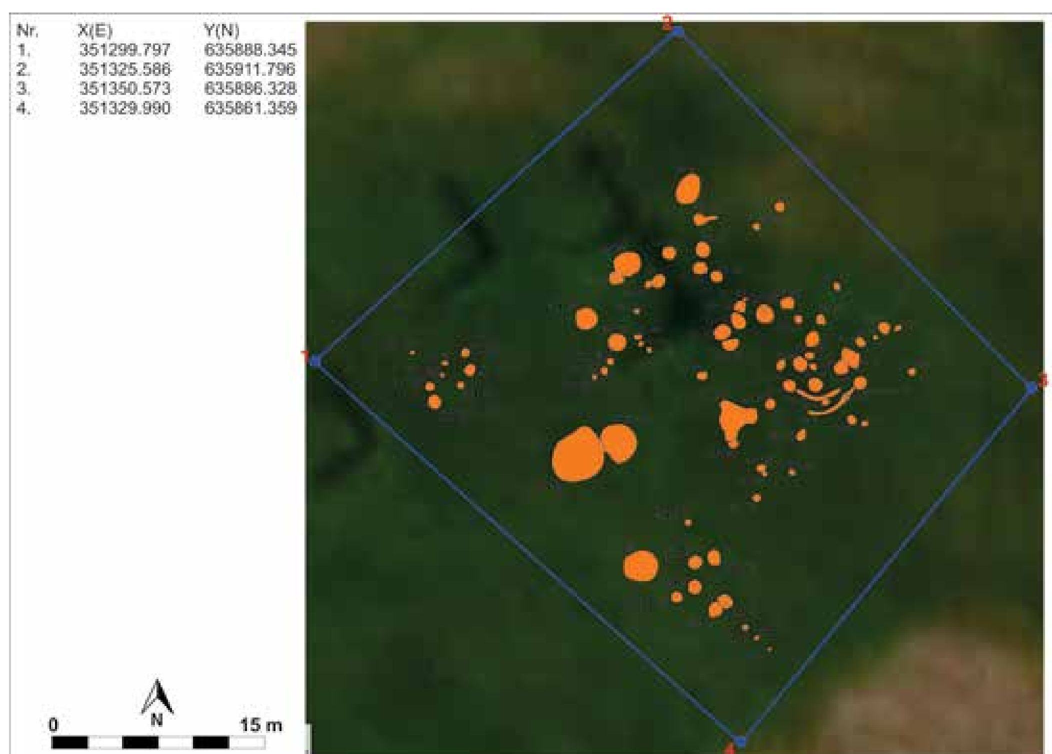
Bibliografie:

MATEI, STANCIU 2000 – Al. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV P- Chr) în spaţiul nord-vestic al României*, 2000, p. 104-106.

Illustration

Pl. I. The excavation plan.

Pl. I. Planul cercetărilor arheologice

155. Zalău, jud. Sălaj
Punct: Noghei

Tip de sit: 1 (locuire).
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Autorizație nr. 409/19.08.2024
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan – responsabil științific; Sanda Băcueț-Crişan, Horea Dionisiu Pop, Timea Keresztes (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 12 – 19.09.2024

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Orașul Zalău este amplasat la poalele Munților Meseș, pe cursul râului Zalău. Situl arheologic din punctul *Noghei* este dispus pe o terasă înaltă (cu pantă accentuată în partea sa superioară), în partea dreaptă a văii Nogheiului. Situl arheologic a fost identificat în urma unor cercetări de suprafață efectuate în anul 2019. Perieghezele respective s-au soldat cu recoltarea de la suprafața solului (din arătură) a mai multor fragmente ceramice databile în perioada medievală timpurie. Cercetările arheologice preventive efectuate în septembrie 2024 au fost primele de acest fel în situl respectiv (1951 mp cercetați). Acestea s-au soldat cu obținerea unor date științifice suplimentare referitoare la locuirea medievală timpurie de aici.

Metodologia de cercetare

Pentru depistarea, cercetarea și salvarea complexelor arheologice a fost decopertată suprafața care, conform PUG Municipiul Zalău se considera că este ocupată de vestigii arheologice. Decopertarea în suprafață (1951 mp) s-a făcut mecanizat, singurul complex arheologic identificat fiind cercetate manual! Excavarea arheologică a fost organizată într-o singură unitate de cercetare arheologică preventivă, denumită S. 1/2024 (dimensiunile laturilor acesteia fiind de: 27, 50 m și 67, 50 m). Deoarece pământul excavat nu putea fi evacuat în afara suprafeței cercetate arheologic am optat pt împărțirea acesteia în două sectoare: sector A și sector B.

Mai întâi a fost excavat Sectorul A din S. 1/2024, acesta fiind lipsit de vestigii. Sectorul A a fost fotografiat/documentat, apoi s-a trecut la excavarea Sectorului B (pământul rezultat fiind depus în Sectorul A). În sectorul B (mai precis în colțul de nord-vest) a fost conturat și cercetat singurul complex arheologic identificat cu ocazia acestor săpături arheologice preventive. Complexul arheologic a fost înregistrat ca C. 1/2024, acesta fiind o locuință de suprafață databilă în evul mediu timpuriu (sec. VII-VIII).

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Complexul arheologic C. 1/2024 s-a conturat în S. 1/2024 (Sector B) sub forma unei pete de culoare cenușiu-negricioasă în lutul steril (negru cu aspect mâlos). A fost cercetat doar parțial deoarece o parte din planul complexului se dezvolta sub actualul drum de acces pe teren, în exteriorul suprafeței investiționale.

Complexul C. 1/2024 (pl. I)

Locuință de suprafață cu planimetrie rectangulară cu colțurile rotunjite, conturată/cercetată parțial în S. 1/2024, la adâncimea de 0, 40 m față de nivelul actual de călcare. Fundul acesteia a fost suprins la adâncimea de 0,50 m față de nivelul actual de călcare. În colțul de N-V al suprafeței S. 1/2024 au fost identificate mai multe bucăți de micașist (și cărbune) care cel mai probabil proveneau de la un cuptor (de tip „pietrar”).

Inventarul arheologic al locuinței de suprafață C. 1/2024 a constat în fragmente ceramice (de culoare brun-cărămizie cu pete negricioase sau cărămizii) de la oale fără toartă și o tăviță. Oalele sunt modelate la roata rapidă sau înceată și sunt decorate (prin incizare în pasta moale înainte de ardere) cu benzi de linii în val asociate cu benzi de linii drepte. Tăvița este modelată cu mâna și nu este decorată. Caracteristicile formale și structurale (ale acestui lot ceramic) sunt asemănătoare descoperirilor *de tip Lazuri-Nușfalău* (caracteristice spațiului nord-vestic al României) datate în a doua jumătate a sec. VII - prima jumătate a sec. VIII.

Această cercetare arheologică preventivă a arătat faptul că situl arheologic de la Zalău *Noghei* are o întindere mult mai mică față de cea presupusă. Situl nu se dezvoltă/întinde spre N (partea înaltă a terasei respective) ci doar spre S (partea joasă a acestei terase). Complexul arheologic C. 1/2024 reprezintă de fapt limita nordică a sitului de la Zalău *Noghei*.

Abstract

The town of Zalău is located at the foot of the Meseș Mountains, on the course of the Zalău River. The archaeological site at the *Noghei* point is located on a high terrace, on the right side of the Noghei valley. In the archaeologically researched surface was found just one archaeological feature. The archaeological feature (C. 1/2024) is a surface dwelling, datable in the Early Middle Ages.

The archaeological inventory consisted of ceramic fragments. The formal and structural characteristics (of this ceramic lot) are similar to the *Lazuri-Nușfalău type* discoveries (characteristic of the northwestern area of Romania) dated in the second half of the century (second half og the VIIth - first half of the VIIIth centuries). This preventive archaeological research showed the fact that the archaeological site from Zalău *Noghei* has a much smaller extent than the one assumed. The site does not develop/extend to the N (the high part of the respective terrace) but only to the S (the low part of this terrace). The archaeological feature C. 1/2024 actually represents the northern limit of the Zalău *Noghei* site.

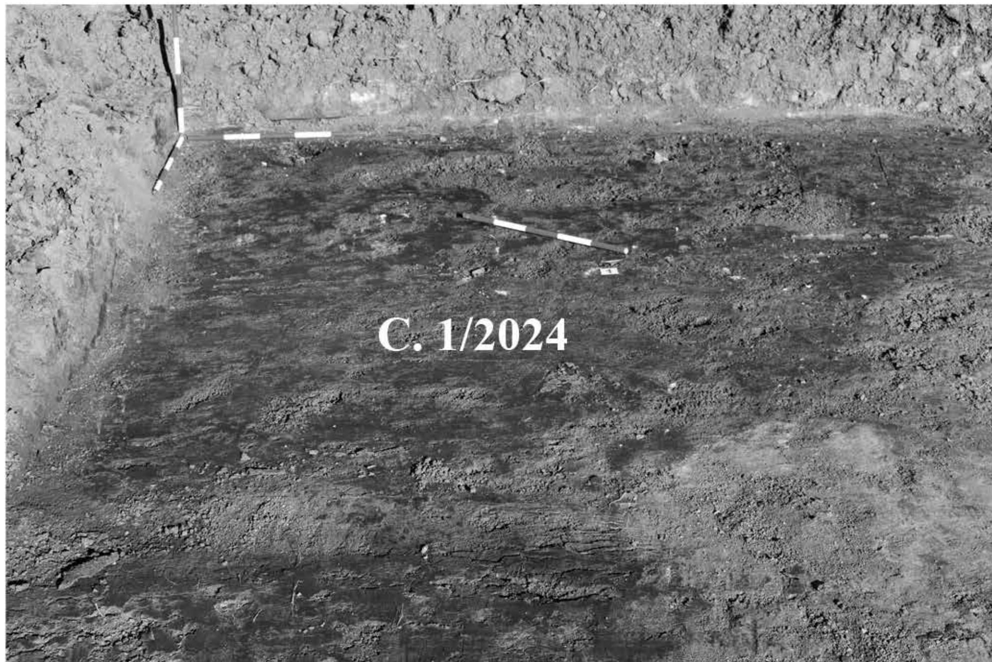
Bibliografie:

D. Băcueț-Crișan, *Contribuții arheologice privind nord-vestul României în secolele VII-XI*, Cluj-Napoca, 2014, p. 110-112.

D. Băcueț-Crișan, I. Bejinariu, *Așezarea medievală timpurie de la Marca Sfărăuaș I (jud. Sălaj). Contribuții arheologice la cunoașterea olăriei modelate la roata rapidă din Depresiunea Silvaniei*, Cluj-Napoca, 2020, p. 67-86.

Illustration

Pl. I. The image of complex no. 1.

Pl. I. Imagini cu Cx.1.

156. Zamfira, com. Lipănești, jud. Prahova
Punct: Conacul Zamfira

Tip sit: 1 (locuire); 11 (locuire civilă); 114 (așezare rurală); 119 (așezare civilă)
Încadrare cronologică: 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)
Cod LMI: PH-II-m-A-16859
Colectiv: Bogdan Ciupercă – responsabil științific; Alin Anton, Tudor Hila (MJIAPh)
Autorizație nr. 141 / 27.03.2024
Perioada desfășurării cercetării: mai – iunie 2024

Conacul Zamfira se află amplasat în partea de vest a satului Zamfira, comuna Lipănești pe terasa râului Teleajen, la aproximativ 150 m sud-vest de ansamblul Mănăstirii Zamfira. În zona conacului nu s-au realizat până la această intervenție cercetări arheologice sistematice sau preventive.

Cercetările arheologice preventive au fost necesare pentru realizarea proiectului de restaurare a monumentului. S-a urmărit obținerea de informații cu privire la evoluția conacului precum și identificarea eventualelor faze constructive mai vechi.

Având în vedere că nu există informații cu privire la efectuarea unor cercetări arheologice în zona conacului Zamfira, actuala cercetare arheologică a fost proiectată să abordeze toate cele patru laturi ale construcției existente astfel încât să se verifice întreg perimetrul pentru a identifica pe cât posibil etapele evolutive ale conacului precum și planimetria exacta a acestuia.

Au fost proiectate un număr de opt secțiuni și cinci casete pe toate cele patru laturi ale construcției (denumite S. I, S. II, S. III, S. IV, S. V, S. VI, S. VII, S. VIII, Cas. 1, Cas. 2, Cas. 3, Cas. 4 și Cas. 5). În urma cercetărilor arheologice au fost identificate 29 de ziduri noi: Z. 1 (S. I, S. II, Cas. 1, Cas. 4); Z. 1a (S. I, S. II, Cas. 1, Cas. 4); Z. 1b (S. I, S. II, Cas. 1, Cas. 4); Z. 1c (Cas. 1); Z. 2 (S. I, Cas. 1); Z. 2a (S. I, Cas. 1); Z. 2b (S. I, Cas. 1); Z. 3 (S. II); Z. 3a (S. II); Z. 3b (S. II); zidul de nord al pivniței/Z. 4 - Z. 8 (S. III, S. IV), Z. 5 (S. II), Z. 6 (S. III); Z. 7 (S. IV); Z. 9 (S. V, Cas. 3); Z.10 (S. V); Z. 11 (S. VIII); Z. 12 (o amenajare târzie a intrării în pivnița mare – S. II); Z. 12a (S. II); Z. 13 (Cas. 1); Z. 13a (suprapus de către Z. 13 - Cas. 1); Z. 13b (Cas. 1), Z. 14 (Cas. 1); Z. 14a (suprapus de către Z. 14 si Z. 15a, indentificat în Cas. 1); Z. 15 (Cas. 1); Z. 15 a (suprapus de către Z. 15 si Z. 16a, identificat în Cas. 1); Z. 16 (Cas. 1); Z. 16a (suprapus de către Z. 16, a fost identificat în Cas.1); Z. 17 (Cas1).

Cercetările arheologice preventive de la „Conacul jupâniței Zamfira” au reliefat că ceea ce astăzi se vede din acest conac nu reprezintă decât o construcție menită să protejeze și să facă utilizabilă partea centrală a conacului și anume pivnița mare. Încă din faza de documentare, după analiza puținelor surse grafice și fotografice precum și a observațiile asupra amplasamentului monumentului, a apărut clar ca monumentul așa cum arata el astăzi este departe de monumentalitatea și planimetria sa din perioada sa de utilizare.

Actuala intrare în pivnița mare este o creație de la ultima „restaurare” din anii 70-80 ai secolului al XX-lea care nu a ținut cont de structura și planimetria originală a conacului. Mai ales ca la acel moment trebuie să se fi văzut și posibil încă utilizat intrările figurate pe planul publicat în BCMI 1939[1] situate pe latura de vest a conacului.

Principala observație privind planimetria conacului Zamfira este aceea că acesta era mult mai mare și mai complex decât se putea anticipa. În principal față de ceea ce era vizibil conacul s-a dezvoltat în principal pe laturile de vest și de nord, dar există structuri și extinderi și pe laturile de est și sud. O altă observație este aceea că toate zidurile și fundațiile nou identificate se adosează la corpul principal al conacului reprezentat de pivnița mare.

Diversele intervenții efectuate în secolul al XX-lea au distrus sau au făcut inaccesibile unele elemente care ar fi ajutat la înțelegerea evoluției planimetrice a conacului Zamfira.

În urma cercetărilor arheologice s-au putut identifica șase faze evolutive ale Conacului Zamfira.

Faza I (Fig. 4a)

Având în vedere observațiile din teren și a faptului că toate fundațiile se adosează la corpul principal al conacului credem că în prima fază formă conacului a fost păstrată având pivnița principală ca nucleu la care se adăugă partea care conține actuala intrare. Cele două ziduri aflate deoparte și alta a actualei intrări se țes de zidul principal al pivniței mari, iar zidul sudic și cel estic al pivniței mici de pe latura sudică se adosează la zidurile pivniței. Intrarea actuală cu cele două componente ale sale a fost realizată prin spargerea celor două ziduri la „restaurarea” din anii ‘80 ai secolului al XX-lea. Foarte probabil ca partea ca partea din fașă de pe latura sudică să fi avut funcția de pridvor. Intrarea în pivniță se realiza pe latura de vest prin intrarea aflată în apropierea colțului de nord-vest, care este figurat și pe planul din BCMI 1939.

Faza II (Fig. 4b)

În etapa a doua conacul este extins spre vest în primul rând prin amenajarea unei protecții pentru intrarea în pivniță prin ridicarea Z3 și Z14a, dar și prin amenajarea unui nou spațiu delimitat de Z3, Z2b și Z1b, camera C1. Se observă că Z1b a avut o extensie spre sud cu rolul de a se continua cu un alt spațiu spre sud. Este posibil ca la nivelul parterului/etaj să fi existat de asemenea o extindere peste întreg spațiul de la Z14a la Z2b.

Faza III (Fig. 5a)

Ulterior s-a completat extinderea de pe latura de vest prin edificarea Z1c Z13b și Z2b (care înlocuiește Z2b care din motive necunoscute, posibil un cutremur a trebuit reconstruit), amenajându-se o a doua cameră C2. Intrările celor două camere în această fază putem decât să le presupunem deoarece au fost modificate și înglobate în structurile ulterioare. O a doua extindere se realizează în această fază pe latura de nord, unde se amenajează o nouă pivniță (delimitată de Z4, Z7, Z8 și Z17) care are o intrare pe latura de vest. Este posibil ca deasupra acestei pivnițe, amplasată spre nord, să fi fost amenajată o logie după modelul celor existente la conacele de la Filipeștii de Târg și Măgureni.

1 BRĂTULESCU 1939, p. 183, fig. 13

Faza IV (Fig. 5b)

În a patra fază constructivă se adaugă Camera C 3 pe latura de vest a pivniței nordice, delimitată de Z14a, Z15a și Z16a, realizându-se o legătură între extinderile de pe latura de nord cu cele de pe latura de vest. În același timp pe latura de vest în locul celor două camere C1 și C2 este amenajată o singură cameră C4, delimitată de Z3, Z3a, Z1a, Z1c, Z13a cu intrarea în colțul de sud-vest al camerei.

Faza V (Fig. 6a)

În cea de-a cincea fază constructivă a conacului se realizează o refacere a camerelor de pe latura de vest, prin ridicarea Z1 și Z13 și se revine la împărțirea în două camere a acestui spațiu prin edificarea Z2. Astfel se amenajează o nouă intrare în C1 prin Z3. Din motive care țin probabil de calitatea lucrărilor de construcție sau din alte motive care ne scapă în acest moment această parte a construcției de pe latura de vest are cele mai multe modificări.

Faza VI (Fig. 6b)

În faza a VI-a se realizează ultimele modificări și extinderi ale conacului. Astfel, pe latura de sud se amenajează pivnița mică care avea inițial intrare prin camera C2 de pe latura de vest, fapt confirmat și de planul din BCMI 1939. Pe latura de est se amenajează un nou pridvor reprezentat de Z9 și posibil și o nouă intrare în partea superioară a conacului. Pe latura nordică se amenajează un sistem de ventilație pentru pivnița nordică care înlocuiește sau modifică o aerisire mai veche. Este posibil ca structura reprezentată de Z5 să facă parte dintr-un sistem de acces la logia de pe latura nordică (poate susținea o scară de lemn).

Faza a VI-a reprezintă în opinia noastră faza de maximă extindere a conacului.

Ulterior la un moment pe care nu îl putem aproxima, probabil cândva în secolul al XIX-lea, cel mai probabil ca urmare a unui cutremur, unele componente ale conacului au fost grav afectate și au trebuit demolate pentru că nu mai prezentau siguranță. Cel mai probabil datorită lipsei mijloacelor financiare acesta nu a mai fost reconstruite și proprietarul a păstrat doar partea principală reprezentată de pivnița mare pe care au păstrat-o și amenajat-o ca spațiu de depozitare. Pe latura de vest a fost amenajată o polată așa cum se observă în fotografiile din 1968 și documentată arheologic prin identificare gropilor stâlpilor de susținere.

La cele șase faze principale de construcție și evoluție ale Conacului Zamfira identificate în urma cercetărilor arheologice preventive, se pot adăuga câteva sub-faze prilejuite de mici reparații și modificări nesemnificative pentru înțelegerea evoluției monumentului și care nu schimbă sensul celor prezentate mai sus.

În timpul cercetărilor nu au fost identificate materiale arheologice sau artefacte care să ofere elemente de datare mai exacte. Singurele elemente care pot oferi elemente de cronologie, sau mai degrabă elemente pentru o etapizare a evoluției conacului sunt cele constructive. Astfel, se observă existența casetoanelor de cărămidă cu bolovani mari de râu, care sunt o prezentă aproape nelipsită în toate structurile de zid. De asemenea se observă că fundațiile conacului sunt realizate într-o tehnică diferită de cea a fundațiilor Bisericii „Sf. Treime” (amplasată în imediata proximitate), ctitorie a jupânesei Zamfira și a fiicei acesteia. Principala deosebire este că fundațiile conacului au ca material principal piatra de râu, alături de mortarul de var și doar în cantitate foarte mica, uneori datorată unor reparații ulterioare, este prezentă cărămida. Pe când fundațiile bisericii sunt realizate din cărămidă legată cu mortar de var. Cum știm că Biserica Sf. Treime este începută înainte de1730 și finalizată în 1743, putem afirma că maxima extindere a conacului s-a realizat înainte de 1730. Având în vedere planimetria, structura constructivă, unele similitudini cu alte conace cercetate în județul Prahova cum sunt cele ale lui Pană Filipescu de la Filipeștii de Târg și cel al lui Drăghici Cantacuzino de la Măgureni credem că și Conacul jupâniței Zamfira a fost ridicat undeva în a doua parte a secolului al XVII-lea, cunoscând extinderi și refaceri succesive până în prima parte a secolului al XVIII-lea. Unele modificări intervenite la acest conac ar fi putut fi cauzate de efectele unor cutremure care să fi slăbit construcția și astfel să fie necesare lucrări ample de refacere și consolidare. Probabil și ultimele distrugeri ale conacului, care l-au redus doar la utilizarea pivniței principale, să fie cauzate de un astfel de cutremur, cândva, în secolul al XVIII-lea sau poate la începutul secolului al XIX-lea.

Având în vedere cele prezentate mai sus propunem ca restaurarea Conacului Zamfira să fie realizată având ca referință momentul de maximă extindere a conacului, avându-se în vedere refacerea volumetrică a acestuia pornind de la exemplele conacelor cu care acesta are evidente similitudini. Urmând ca în timpul lucrărilor pregătitoare ale restaurării și punerii în valoare a monumentului, în momentul degajării totale ale resturilor de moloz aflat în cantitate mare dar și în timpul îndepărtării tencuielii de ciment din pivniță și de pe pereții exteriori ai conacului să se completeze informațiile privind evoluția conacului.

Abstract

The Zamfira Manor is located in the western part of Zamfira village, Lipănești commune, on the terrace of the Teleajen River, approximately 150 meters southwest of the Zamfira Monastery complex. Prior to the recent intervention, no archaeological research had been conducted in the manor's area.

Preventive archaeological investigations were necessary for the restoration project of the monument. The aim was to gather information regarding the manor's development and to identify potential earlier construction phases. As a result of these investigations, 29 new walls were identified, belonging to six distinct construction phases.

Chronologically, we consider that the Zamfira Manor was built in the second half of the 17th century, undergoing successive expansions and renovations until the early 18th century. Some modifications to the manor may have been caused by earthquakes that weakened the structure, necessitating extensive repairs and reinforcements. It is also likely that the manor's final destruction, which left only the main cellar in use, was the result of such an earthquake, possibly occurring in the 18th century or even in the early 19th century.

Bibliografie:

BRĂTULESCU 1939 – Brătulescu, V., *Mănăstirea Zamfira*, în: BCMI XXXII, 1939, p. 175-185.

Illustrations list:

Fig.1. Zamfira Monastery 2024, Zamfira Manor: Aerian foto

Fig. 2. General plan of the researched surface.

Fig. 3. a) The 3rd phase of the manor; b) The 4th phase of the manor.

Fig. 4. a) The 5th phase of the manor; b) The 6th phase of the manor.

Fig. 1. Mănăstirea Zamfira, Conacul Zamfira, 2024: Fotografie aeriană cu cercetările arheologice preventive

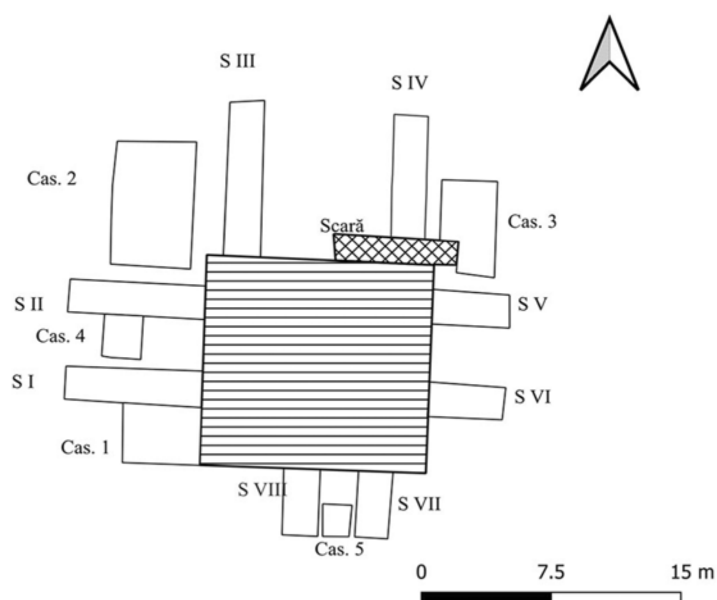

Fig. 2. Mănăstirea Zamfira 2024, Conacul Zamfira: Plan general cu amplasarea suprafețelor cercetate

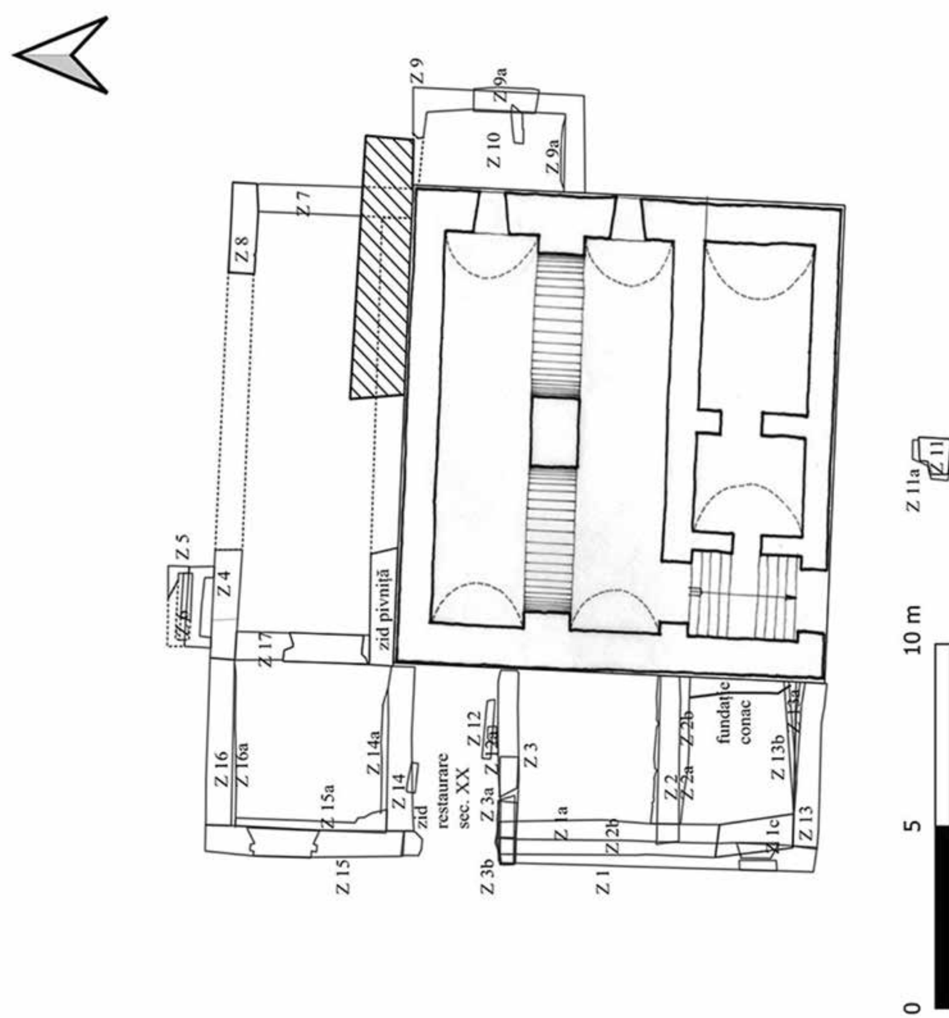

Fig. 3. Mănăstirea Zamfira 2024, Conacul Zamfira: Plan general cu amplasarea structurilor constructive identificate

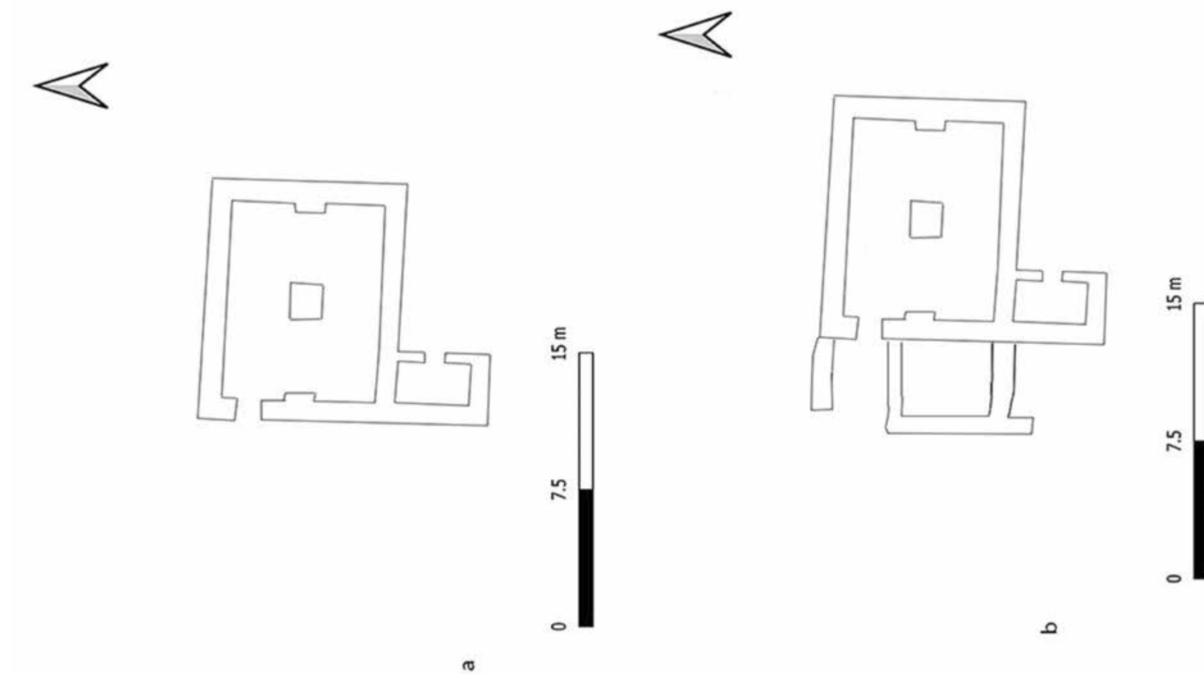

Fig. 4. Mănăstirea Zamfira 2024, Conacul Zamfira: a. Faza I a conacului; b. Faza a II-a a conacului

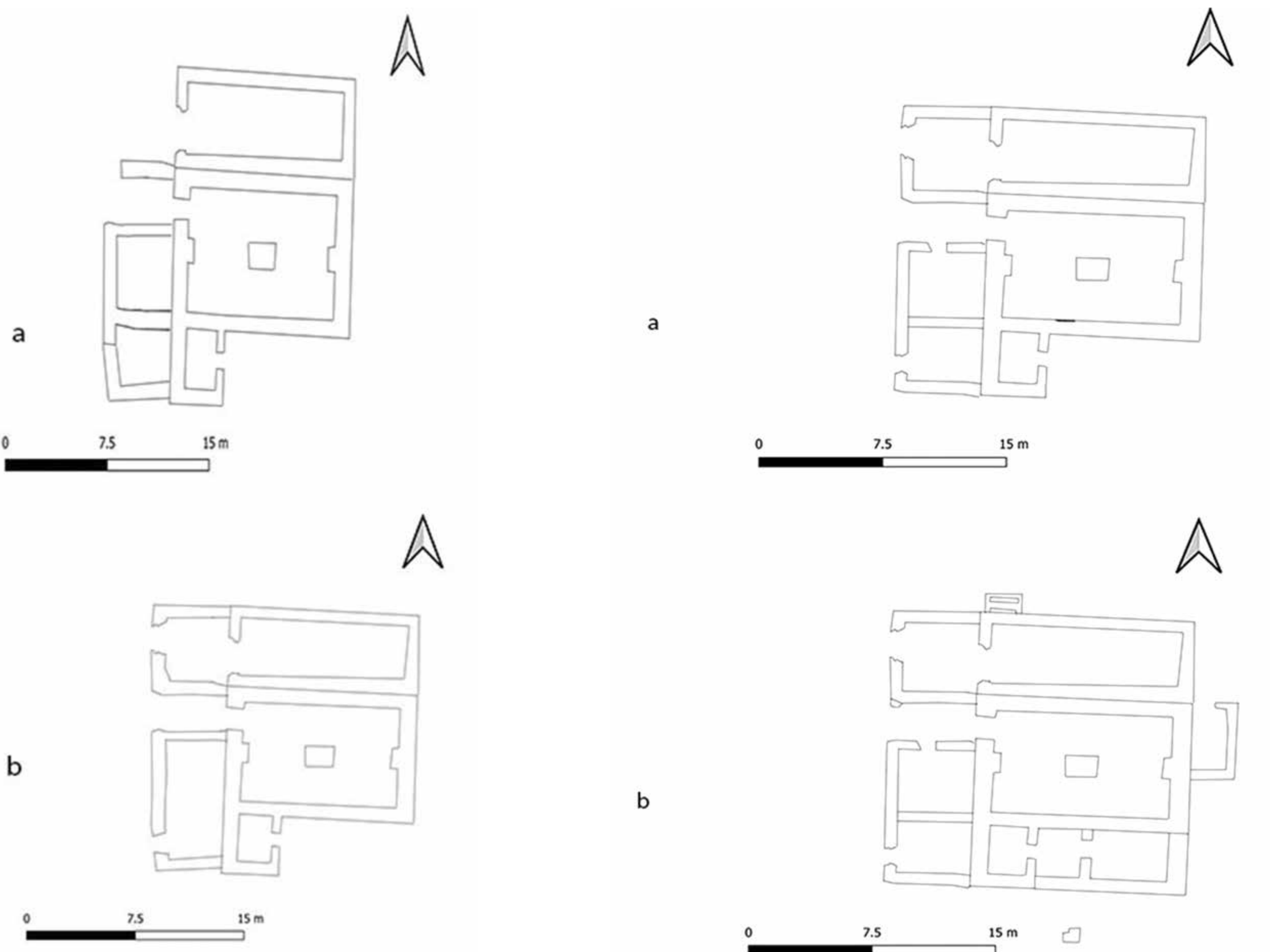

Fig. 5. Mănăstirea Zamfira 2024, Conacul Zamfira: a. Faza a III a conacului; b. Faza a IV-a a conacului

Fig. 6. Mănăstirea Zamfira 2024, Conacul Zamfira: a. Faza a V-a conacului; b. Faza a VI-a a conacului

3

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ DE DIAGNOSTIC ȘI EVALUĂRI DE TEREN

Lista rapoartelor de cercetări arheologice de diagnostic și evaluări de teren

157. 2 Mai, jud. Constanța
Punct: Litoralul Mării Negre în zona localității 2 Mai

Cod LMI: CT-I-s-A-02561
Autorizație nr. 253/11.04.2024
Colectiv: Raluca Iosipescu – responsabil științific; Sergiu Iosipescu, Mihaela Ciornei, Alexandru Coman (INP)
Perioada desfășurării cercetării: iunie, septembrie 2024

Institutul Național al Patrimoniului a efectuat un diagnostic arheologic (evaluare de teren non-intruzivă) pentru lucrările prevăzute de proiectul investițional Reducerea eroziunii costiere Faza II (2014-2020) – Protecția și reabilitarea litoralului românesc al Mării Negre în zona 2 Mai (lotul 11), lucrări care constau în reînnisiparea plajei terestre și submerse, solicitat de către executantul proiectului, societatea Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Sucursala Constanța.

Metodologia de lucru a constat în efectuarea de scanări de tip multibeam (realizate de beneficiar și puse la dispoziția colectivului INP spre cercetare, analiză și verificare), scanări de tipul sub bottom profiler, reverificare cu sonar de tip side scan și verificare puncte cu potențial arheologic prin scufundare, documentare foto și video.

Zona ce face obiectul diagnosticului arheologic face parte din situl arheologic subacvatic Platforma continentală a litoralului românesc al Mării Negre, cod LMI CT-I-s-A-02561 și este cuprinsă între digul de sud al șantierului naval Damen din 2 Mai și digul existent.

Lucrările de dragare ale lacului și țărmului mării și de construcție a podului metalic spre 2 Mai efectuate în 1961, cele de creare a marii rade de la vărsarea în mare a limanului Mangaliei, proiectate și realizate după 1974, precum și construirea șantierului naval 2 Mai – Mangalia în următorii zece ani, au transformat cu totul peisajul istoric submarin. A fost îndepărtat cu totul perisipul care închidea estuarul limanului curetându-se și dragându-se practic toată porțiunea țărmului între limita sudică a portului modern timpuriu al Mangaliei și până în dreptul lizierei nord-estice a satului 2 Mai. Doar la limita sud-estică a vechiului pod se mai păstrează, ca o insuliță, un fragment din vechiul țărm, acolo unde s-au putut descoperi fragmente ceramice antice, medievale și modern cu ocazia altor cercetări.

În vederea înțelegerii mai bune a transformării complete a peisajului istoric de la sud de Mangalia și de pe țărmul mării la satul 2 Mai am făcut un studiu comparativ al vechilor reprezentări cartografice cu acelea din anii de după 1980, pe care le-am reunit și suprapus pe imaginile satelitare ale zonei.

Totodată, am transpus schițele orientative date de Vasile Cosma (1973) pentru a indica poziția și traseul „digului dinspre larg” pe imaginile satelitare ale zonei.

Rămășițele unor construcții figurate de el pe țărm la nord de satul 2 Mai pot fi identificate astăzi, eventual, cu cele aflate la extremitatea sud-estică a insulei din portul Mangalia. Din drumul vechi de la Mangalia către 2 Mai care ajungea la o intersecție din care pornea drumul către comuna Limanu (vezi Planul director de tragere), se păstrează doar podul ce face legătura cu insula. Lărgirea bazinului portuar a distrus continuarea firească a acestuia.

Din suprapunerea realizată se poate constata că partea de nord a acestei formațiuni a fost suprapusă de amenajarea digului de E-SE care închide largul bazin al portului și șantierului naval Mangalia. Conform schiței realizată de Vasile Cosma, distanța digului față de țărm ar fi de c. 745 m, iar lungimea acestuia ar fi de c. 2000 m. Dacă acestor dimensiuni li se pot aplica unele corecții spre a se ajunge la datele oferite de descoperitor – 1000 m în larg și c. 1600 m lungime – nu același lucru se poate spune despre lățimea acestei structuri care, conform schițelor sale, depășește mult 300 m. Cu alte cuvinte, nu se poate accepta existența unei amenajări antropice de o asemenea amploare și care nu corespunde descrierii făcute de autor în textul publicat.

Acest fapt se datorează modificărilor semnificative aduse zonei cercetate de către factori naturali și antropici de-a lungul timpului. Eroziunea continuă a substratului marin, sedimentările noi și intervențiile umane ulterioare au alterat în mod considerabil contextul arheologic inițial, limitând astfel acuratețea analizelor și posibilitatea unei reconstituiri detaliate a descoperirilor din acea perioadă. Acestor factori li se adaugă imprecizia măsurătorilor și a reprezentărilor grafice publicate, datorită absenței coordonatelor și a planurilor hidrografice.

Lungimea conservată astăzi de c. 700 m nu mai corespunde cu aceea care ar fi fost constatată de Vasile Cosma în anii 1966-1967, iar distanțele față de țărm variază între 850 și 650 m. Această formațiune constituie o platformă care a fost cercetată în cadrul diagnosticului arheologic atât prin tehnici moderne – scanare cu sonarul, cât și prin scufundări.

În imaginea alăturată este marcat orientativ, cu linie roșie, traseul așa zisului „dig genovez” identificat prin adâncimile cele mai mici și scanarea fundului mării, traseu care se încadrează foarte puțin în ceea ce era indicat în schițele lui Vasile Cosma.

Între ultimele publicații ale comandorului Constantin Scarlat se află și acelea ale țărmului submers inclusiv din zona callatiană, unde anterioarele descoperiri interpretate drept „diguri” sunt ulterior marcate ca peninsule naturale scufundate.

Aceste concluzii au fost confirmate și de cercetările întreprinse în vederea ridicării batimetrice a portului și avant-portului Mangalia realizate de Institutul GeoEcoMar care au conchis, de asemenea, că așa-zisul „dig genovez” este o formațiune naturală, stâncoasă a fundului mării

Din reprezentarea planului portului Mangalia realizată în anii 1898-1899 de comandorul Cătuneanu se observă existența aceleiași formațiuni geologice naturale situată în larg de coasta satului 2 Mai, posibilă sursă de inspirație pentru Vasile Cosma spre schițarea așa zisului ”dig genovez”, pe care l-ar fi descoperit.

Cercetarea prezentă, pe temeiul scanării întregii suprafețe a lotului 2 Mai și a scufundărilor efectuate pentru verificarea suprafeței ”digului genovez”, a confirmat doar prezența unei creste naturale în fața plajei de la 2 Mai.

În această zonă există un singur dig în forma literei

L, construit la limita de S a străzii Falezei, cunoscut și sub numele de „digul Pescăriei".

Pentru protejarea lucrărilor de înnisipare și în vederea stopării fenomenelor de eroziune, în zona localității 2 Mai se propune construirea a două diguri, 2Mn1 pe traseul și în prelungirea „digului Pescăriei", compus din 2Mn1a – 160 m, 2Mn1b -130 m și 2Mn1c -120 m și 2Mn2 în dreptul cazematei prăbușite pe plajă, cu lungimea de 230 m, cazemata ce face parte din peisajul istoric al celui de-al Doilea Război Mondial în România, ținând seama că în 1942, la solicitarea guvernului Antonescu, cu sprijinul aliaților germani, prin OKW (Oberkommando der Wehrmacht) și Admiral Schwarzes Meer, s-a proiectat și executat sistemul de fortificații românesc de la Marea Neagră, constând în principal din cazemate de beton.

După interpretarea datelor batimetrice s-au verificat un set de anomalii și puncte marcate traseul digurilor pentru a determina prezența sau absența unor vestigii arheologice și consemnarea cât mai corectă a informațiilor legate de existența unor posibile zone cu potențial arheologic, însă punctele stabilite nu au relevat prezența unor intervenții antropice.

Abstract

The National Institute of Heritage carried out an archaeological diagnosis (non-intrusive field evaluation) for the works foreseen in the investment project Reducing coastal erosion Phase II (2014-2020) - Protection and rehabilitation of the Romanian Black Sea coastline in the 2 Mai area (lot 11), works consisting in the renourishment of the terrestrial and submerged beach, requested by the project executor, the company Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Constanta Branch.

The work methodology consisted of multibeam scans (carried out by the beneficiary and made available to the INP staff for research, analysis and verification), sub bottom profiler scans, side scan sonar reverification and verification of points with archaeological potential by diving, photo and video documentation.

The area subject to archaeological diagnosis is part of the underwater archaeological site Continental Shelf of the Romanian Black Sea coast, List of Historical Monuments code CT-I-s-A-02561 and is located between the southern jetty of the Damen shipyard in 2 Mai and the existing jetty.

The most important point of the present research on the basis of the scanning of the entire surface of the 2 Mai lot and the dives carried out to verify the surface of the „dig genovez" (which appears in the specialized bibliography as anthropogenic work), confirmed only the presence of a natural ridge in front of the 2 Mai beach**.**

Illustrations list:

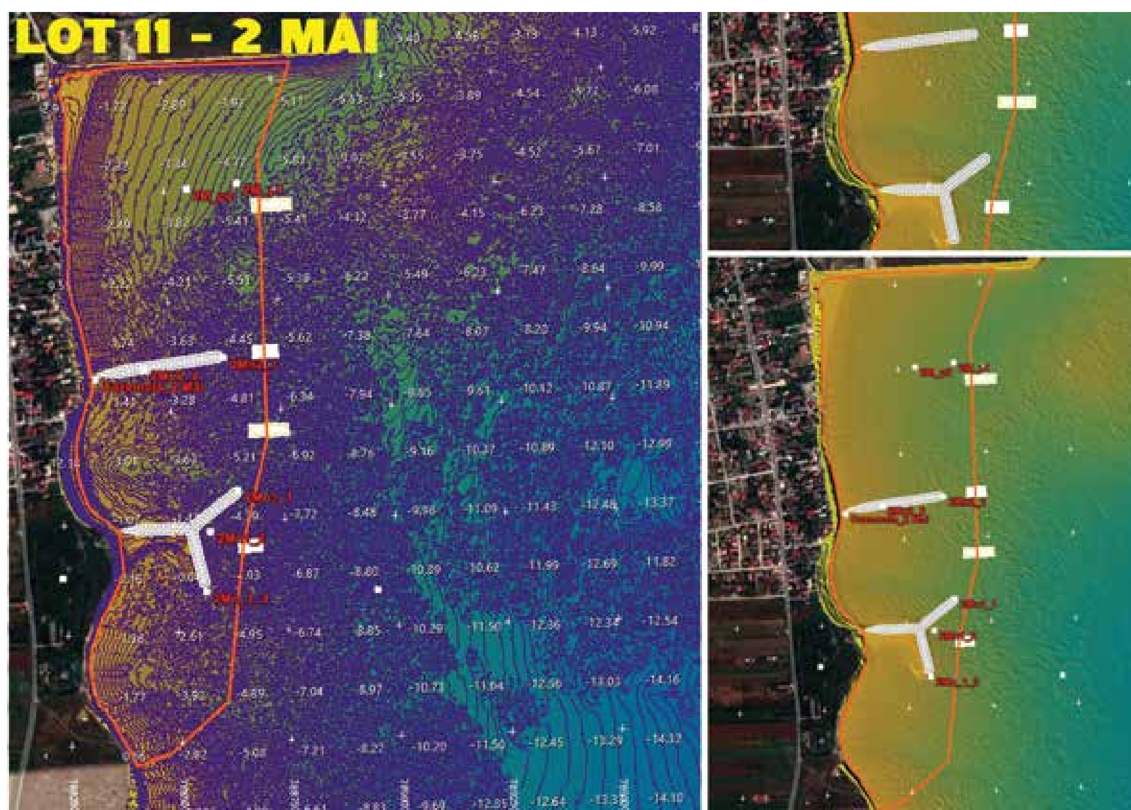
Pl. I. Delimitation plan of lot 11 - 2 Mai, bathymetric map with depths, contour lines and representation of the jetty.

Pl. II. Detail plan with depths and contour lines, 3D representation for the area of the supposed "dig genovez".

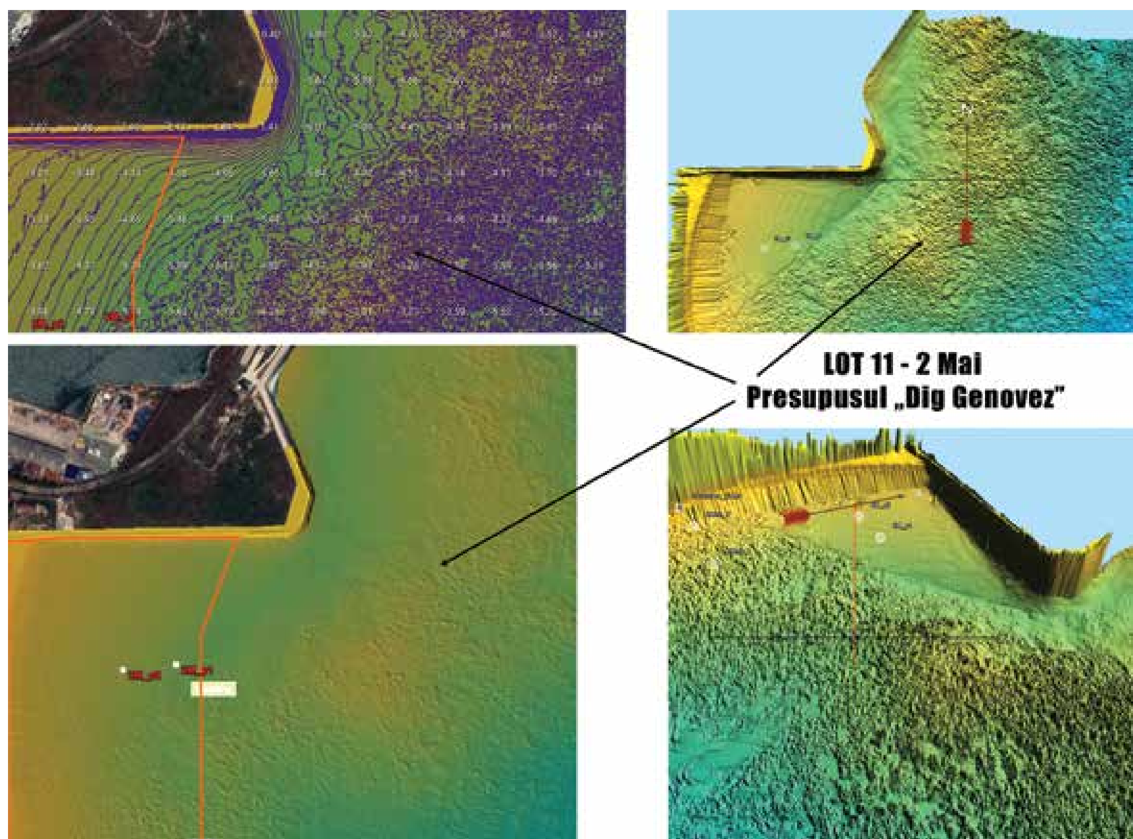
Pl. III. Superimposition of Vasile Cosma's sketch on the satellite image of the are.

Pl. IV. Reconstruction of the Black Sea coastline and that in front of the Callatis fortress, after C. Scarlat.

Pl. V. Lot 11, rendering of the submarine relief with depths, according to bathymetry.

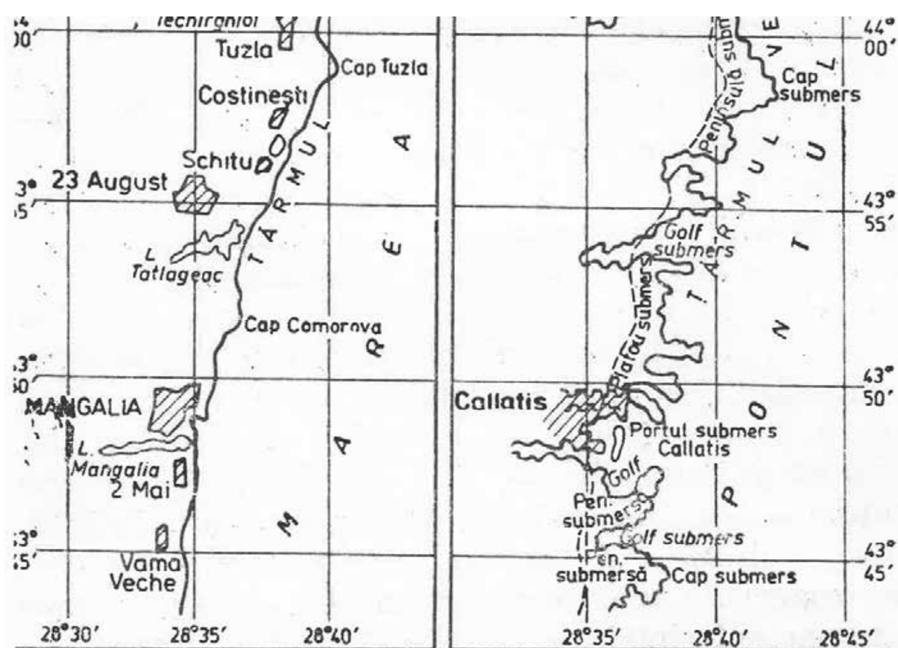
Pl. I. Planșă delimitare lot 11 - 2 Mai, harta batimetrică cu adâncimi, curbe de nivel și cu reprezentarea digurilor

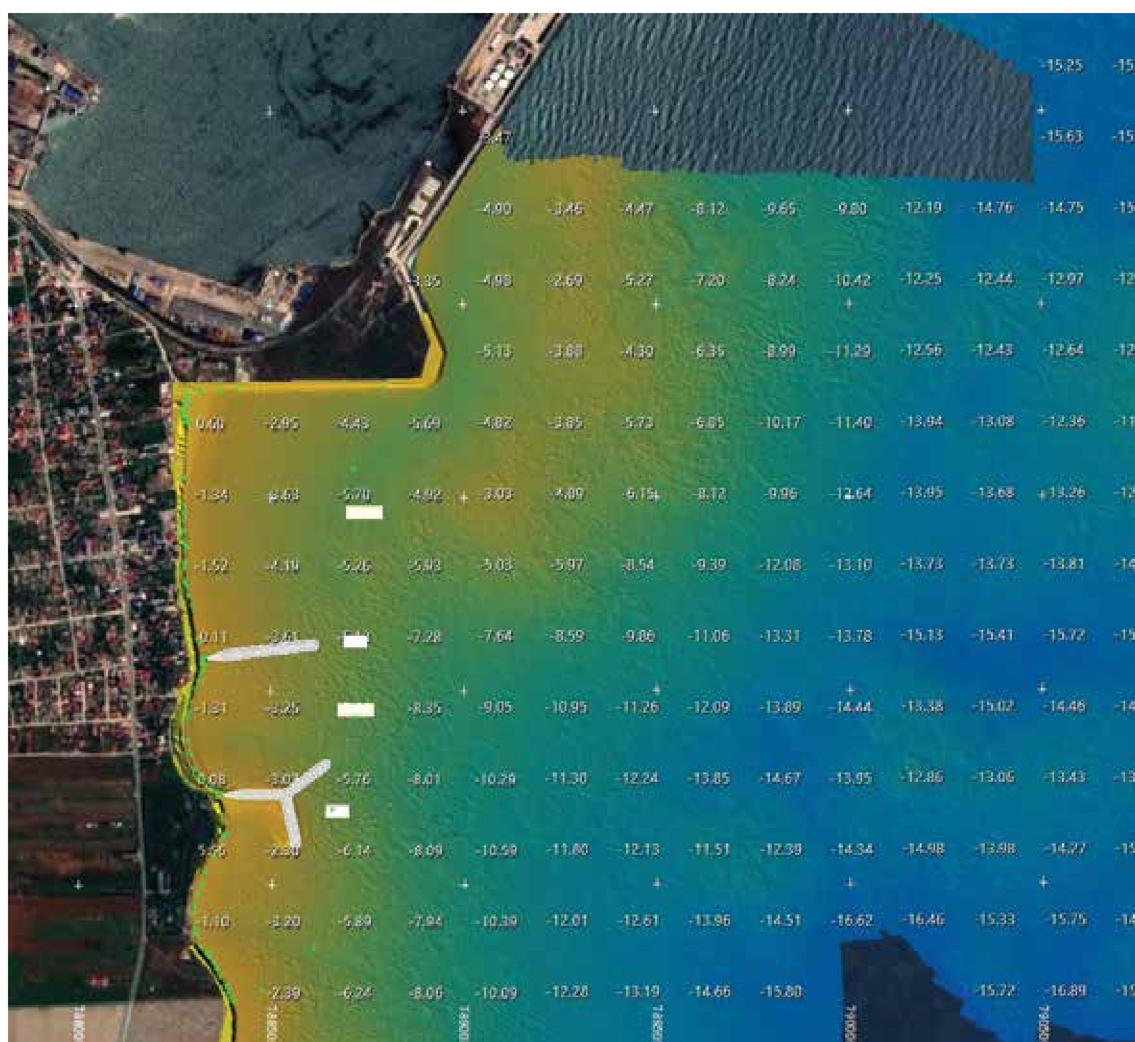
Pl. II. Planșă detaliu cu adâncimi și curbe de nivel, reprezentare 3D pentru zona presupusului „dig genovez"

Pl. III. Suprapunerea schiței lui Vasile Cosma pe imaginea satelitară a zonei

Pl. IV. Reconstituirea litoralului Mării Negre și a celui din fața cetății Callatis, după C. Scarlat

Pl. V. Lot 11, redarea reliefului submarin cu precizarea adâncimilor, după batimetrie

158. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava
Punct: Adâncata - Imaş

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului)
Cod RAN: 146806.01
Autorizaţie nr. 535/2024
Colectiv: Bogdan Petru Niculică (MB Suceava) – responsabil științific; Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil de sector; Jan Romaniszyn, Przemysław Makarowicz, Krzysztof Michalczewski, (Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań), Paweł Jarosz (Academia Poloneză de Științe, Cracovia), Vasile Budui (USM Suceava), Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Iași), Rusu Irina, Cosmin Curcan, Liviu-Augustin Andrei, Flavius-Beniamin Ivaniuc, Alexandru Lungu (USM Suceava), Sebastian Teska, Witold Szambelan, Bartosz Żarkowski, Szymon Przecherka, Aleksandra Froehlich, Jerzy Śniegowski (Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań)
Perioada desfăşurării cercetării: octombrie 2024

Necropola tumulară de la Adâncata - *Imaş*, amplasată în marginea de sud-est a satului Adâncata, pe un platou structural drenat de pâraiele semipermanente Boul şi Porcul, a fost investigată în perioada 2001-2005, fiind cercetaţi 11 tumuli, amplasaţi pe imaşul satului Adâncata. Rezultatele cercetărilor au fost valorificate în numeroase studii şi lucrări de sinteză, care au privit atât aspecte cultural-cronologice, cât şi investigaţii ample, interdisciplinare: landscape archaeology, radiocarbon, antropologie, ceramografie, petrografie[1].

Pe parcursul lunii octombrie 2024, o echipă mixtă de arheologi români şi polonezi a efectuat investigaţii de diagnostic arheologic non-intruziv şi intruziv, într-o serie de tumuli şi în spaţiile dintre movilele reperate, în vederea obţinerii unor date suplimentare faţă de cele cunoscute până în prezent. Lucrările au fost finanţate prin proiectul „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies” (proiect nr. 2023/49/B/HS3/00966), finanţat de către Centrul Naţional Ştiinţific din Polonia, prin Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań, coordonator proiect dr. Jan Romaniszyn. Partenerii români sunt Muzeul Naţional al Bucovinei Suceava şi Universitatea „Ştefan cel Mare” Suceava, alături Centrul de Cercetări Antropologice şi Biomedicale „Olga Necrasov”, Academia Română, Filiala Iaşi. Proiectul amintit urmăreşte, pe parcursul a trei ani, atât investigaţii preliminare de tip core-drilling, LiDAR, landscape archaeology, scanări georadar şi magnetometrice, cât şi realizarea unor săpături sistematice în unele movile necercetate (în 2015 erau cunoscute 16, dintre care 11 cercetate). Cu prilejul noilor cercetări au mai fost descoperite 6 movile înspre nordul necropolei de pe Imaş, într-o zonă împădurită.

La Adâncata - *Imaş* au fost efectuate prospecţiuni folosind magnetometru şi georadar (GPR). Studiile geomagnetice au fost realizate cu gradiometre Bartington Grad601, echipate cu doi senzori și o configurație cu un singur senzor. Măsurătorile au fost efectuate la intervale de 0,5 m, pentru a îmbunătăți rezoluția și a facilita interpretarea. Datele colectate au fost prelucrate folosind GeoPlot® și ESRI ArcGIS®. Pentru prospectarea radar a fost folosit un sistem radar LEICA DS 2000, echipat cu două antene care funcționează la 250 MHz și 700 MHz. Datele dobândite au fost procesate folosind software-ul uNext®, ReflexW® și GRED HD® și ulterior georeferențiate folosind QGis®. Această metodologie a permis generarea de imagini magnetometrice și GPR, care au fost integrate într-un sistem de coordonate absolut. Un total de șase suprafeţe de cercetare au fost examinate în timpul studiului. Sondajul geomagnetic a acoperit o suprafață totală de 1,6 hectare, în timp ce sondajul GPR a examinat o suprafață de 0,15 hectare. În plus, s-au realizat foraje cu obţinerea de carote în movilele nr. 21 și nr. 22, folosind o foreză manuală cu diametrul de 2 cm, pentru înţelegerea profilului de sol şi extragerea eventualelor probe pentru datarea radiocarbon. În movila nr. 21 au fost practicate șase foraje, în timp ce în movila nr. 22 au fost executate opt. De asemenea, investigaţiile LiDAR au fost efectuate folosind un senzor LiDAR ZenMuse L2 montat pe o dronă Matrice 360. Rezultatele LiDAR vor deveni disponibile într-o etapă ulterioară a procesării datelor. În cadrul acestui proiect colectivul urmăreşte ca până în 2027 să realizeze un set de date radiocarbon şi analize interdisciplinare care să poată fi utilizat ca bază de date comparativă cu rezultatele obţinute în anii din urmă în tumulii aparţinând epocii bronzului investigaţi în Polonia, Republica Moldova şi Ucraina.

Abstract

In October 2024, a team of Romanian and Polish archaeologists undertook non-intrusive and intrusive archaeological diagnostic investigations within the well-known barrow cemetery at Adâncata - *Imaş*, Adâncata commune, Suceava county. The research was funded through the project “The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies” (project no. 2023/49/B/HS3/00966), funded by the National Science Center of Poland, through the “Adam Mickiewicz” University of Poznań, project coordinator dr. Jan Romaniszyn. The project, to be carried out between 2024-2027, aims to carry out core-drilling, LiDAR, landscape archaeology, georadar and magnetometric scans, as well as systematic excavations in some unexplored mounds (in 2015, 16 were known, of which 11 were researched).

Bibliografie:

NICULICĂ 2015 – Niculică, B. P., *Epoca bronzului în Podişul Sucevei*, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2015.

Illustrations list:

1 NICULICĂ 2015.

Fig. 1. Adâncata – Imaş, suprafeţele cercetate cu GPR şi magnetometric

Fig. 2. Adâncata - Imaş, foraj

Fig. 3. identificarea tipului de sol obţinut prin foraj

Fig. 4. Pregătirea dronei LiDAR

Fig. 5. Scanarea magnetometrică

Fig. 6. Scanarea GPR

159. Autostrada Transilvania Subsecțiunea 3A2 Brașov – Târgu Mureș – Cluj - Oradea[1]

Punct: Situl 4A. Nădășelu – Mihăilești – Topa Mică, jud. Cluj

Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)
Autorizație nr. 507/20.08.2024
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan – responsabil științific; Horațiu Cociș – responsabil sector; Ioan Bejinariu, Dan Augustin Deac, Timea Keresztes (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 15.08 – 16.09.2024

Introducere

Execuția proiectului *Autostrada Transilvania Subsecțiunea 3 A 2: Nădășelu– Mihăiești (km 8+700 – 25+250)* a cunoscut mai multe etape de derulare, în consecință și cercetarea arheologică s-a derulat în mai multe etape, în ultima etapă fiind finalizate cercetările arheologice preventive.

Ca urmare a situațiilor de risc constate la realizarea lucrărilor autostrăzii în două puncte km 10+009 –12+000 și km 21+406 – 24+890 s-a luat decizia modificării traseului inițial și devierea acestuia prin realizarea unui viaduct în lungime de 1,2 km în zona km 10+009 – 12+000 cu racordarea la vechiul amplasament la km 12 (zona Nădășelu). Pentru zona km 21+406 – 24+890 s-a propus soluția de deviere a traseului pornind de la km 21+406,49 (km anteriori) depășirea în aval a traseului DN1F precum și a cusului pârâului Topa Mică ajungând pe malul stâng al acestuia cu racordarea la vechiul amplasament în zona km 24+890.

Ca urmare a acestui fapt pentru noul traseu au fost necesare lucrări de diagnostic arheologic, realizate pe parcursul lunilor august-septembrie 2024. Potrivit avizului cu numărul 507/20.08.2024 emis de Ministerul Culturi prin Direcția Județeană pentru Cultură Cluj, au fost semnalate 4 situri care puteau fi parțial intersectate de noul traseu: Mihăiești sit 4 si 6, Nădășelu – sit 11 și 12.

Scopuri și obiective

În cazul oricărui diagnostic arheologic intruziv, obiectivele propuse prin realizarea acestuia sunt (în general) următoarele:

1. Determinarea prezenţei sau absenţei materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de lucrările de construire a obiectivului de investiție.
2. Avizarea suprafețelor unde diagnosticul arheologic nu va pune în evidenţă existenţa unor descoperiri cu valoare istorică.
3. În cazul descoperirii unor vestigii arheologice, se va urmări distribuţia spaţială a acestora (delimitarea siturilor în raport cu obiectivul de investiție), stratigrafia zonei, caracterul şi starea lor de conservare.
4. Evaluarea riscurilor patrimoniului cultural în relaţie cu implementarea proiectului de construire.
5. Elaborarea unor estimări cantitative privind eventualele viitoare cercetări arheologice preventive din perimetrul acestui obiectiv de investiție (necesarul de resurse umane şi tipul acestora, utilaje, timp dedicat cercetărilor etc.).
6. Elaborarea unor devize estimative cu privire la costurile viitoarelor cercetări arheologice preventive.

În mod particular, diagnosticul arheologic de față (evaluare de teren) s-a adresat traseului de deviere între km 10+009-12+000 și km 21+406-24+890 aferente Autostrăzii Brașov - Târgu Mureș - Cluj - Oradea, Subsecțiunea 3 A 2: Nădășelu - Mihăiești (km 8+700-25+250) cu scopul de a determina absența sau prezența unor urme de locuire și de delimitare a posibilelor situri. Pe noul traseu propus, în zonele de inserție cu vechiul traseu sunt cunoscute un număr de 4 situri, cercetate pentru vechiul amplasament: Mihăiești sit 4 și 6, Nădășelu, sit 11 și 12. Este posibil ca părți din aceste situri, care nu au fost cercetate pe vechiul amplasament, să fie afectate de noul proiect. În aceste condiții diagnosticul arheologic va viza inițial aceste zone pentru ca în cazul identificării extinderii siturilor să poată fi efectuată cercetarea arheologică preventivă pentru descărcarea de sarcină arheologică.

Metode și tehnici folosite

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul literaturii de specialitate, a fișelor de sit și a rapoartelor de cercetare arheologică preventivă realizate la finalizarea cercetărilor arheologice inițial (pe vechiul traseu). Următoarea etapă a cercetării a constat în realizarea diagnosticului arheologic intruziv prin trasarea unor unități de diagnostic arheologic (secțiuni) efectuate mecanizat (excavator cu cupă de taluz).

Zonele supuse evaluării de teren intruzive au fost împărțite conform **Subsecțiunii de deviere 3 A S,** Sectorul 1 fiind considerat în cadrul cercetării zona Nădășelu, iar Sectorul 2 zona Mihăiești - Topa Mică. **Sectorul 1** a fost diagnosicat intruziv prin 25 de unități de diagnostic arheologic iar **Sectorul 2** prin 50 de unități. Aceste unități au fost denumite convențional S1/2024 – S25/2024 pentru **Sectorul 1,** respectiv S1/2024-S50/2024 pentru **Sectorul 2**. Dimensiunile acestor secțiuni au urmat în formatul 10 x 1,3 m, lățimea fiind dată de cupa de taluz. Amplasarea acestor secțiuni pe ductul Subsectorului de deviere a urmat axul traseului (proiectarea fiind în derulare) cu amplasarea unitățiilor de cercetare la maxim 20 m de ax, ținând cont de curbele de nivel și conformația terenului, dar și zonele unde lucrările anterioare nu au afectat traseul actualului Subsector. Astfel, acolo unde zonele taluzate, haldele de steril sau drumurile tehnologice au afectat zona supusă cercetării, realizarea unităților de diagnostic arheologic nu a fost posibilă, date fiind umpluturile de 6 – 7 m. De asemenea au fost evitate zona cimitirului și, bineințeles, zonele de traversare a DN și a albiilor râurilor. Pe traseu au fost întânite și zone cultivate, unde proprietarii nu au permis accesul cu utilaje, informațiile fiind în acest caz completate cu cercetarea de suprafață. Unitățile de diagnostic arheologic au fost curățate manual acolo unde a fost cazul, ulterior fiind fotografiate. Desenul arheologic a fost aplicat acolo unde au fost identificate complexe arheologice (ambele situații fiind remarcate doar în cadrul Sectorului 2), respectiv fragmente ceramice, chiar dacă nu putem discuta de un strat de cultura consistent.

Ulterior, toate unitățile de diagnostic arheologic au

1 Proiectarea și execuția lucrărilor de deviere a traseului situate între km 10+009 – 12+000 și km 21+406 – 24+890 aferente Autostrăzii Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea, Subsecțiunea 3A2: Nădășelu – Mihăiești (km 8+700 – 25+250); SIT 4A – Topa Mică (jud. Cluj).

fost ridicate topografic, fiind amplasate peste date topografice oferite de beneficiar, respectiv peste axul Subsectorului de deviere și limitele de expropriere, toate fiind prezentate detaliat în cadrul acestui raport.

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul literaturii de specialitate, a fișelor de sit și a rapoartelor de cercetare arheologică preventivă realizate la finalizarea cercetărilor arheologice inițial (pe vechiul traseu). Următoarea etapă a cercetării a constat realizarea diagnosticului arheologic intruziv prin trasarea unor unități de diagnostic arheologic (secțiuni) efectuate mecanizat (excavator cu cupă de taluz).

Zonele supuse evaluării de teren intruzive au fost împărțite conform Subsecțiunii de deviere 3 A S, Sectorul 1 fiind considerat în cadrul cercetării zona Nădășelu, iar Sectorul 2 zona Topa Mică. Sectorul 1 a fost diagnosicat intruziv prin 25 de unități de diagnostic arheologic iar Sectorul 2 prin 50 de unități. Aceste unități au fost denumite convențional S1/2024 – S25/2024 pentru Sectorul 1, respectiv S1/2024-S50/2024 pentru Sectorul 2. Dimensiunile acestor secțiuni au urmat în totalitate formatul 10 x 1,3 m, lățimea fiind dată de lățimea cipei de taluz. Amplasarea acestor secțiuni pe ductul Subsectorului de deviere a urmat axul și limita de exprorpiere, curbele de nivel și conformația terenului dar și zonele unde lucrările anterioare nu au afectat traseul actualului Subsector. Astfel, acolo unde zonele taluzate, haldele de steril sau drumurile tehnologice au afectate iremediabil zona supusă cercetării, realizarea unitățilور de diagnostic arheologic nu au fost posibile, date fiind umpluturile de pe 6 - 7 m. Unitățile de diagnostic arheologic au fost curățate manual acolo unde a fost cazul, ulterior fiind fotografiate. Desenul arheologic a fost aplicat acolo unde au fost identificate complexe arheologice (ambele situații fiind remarcate doar în cadrul Sectorului 2), respectiv fragmente ceramice, chiar daca nu putem discuta de un strat de cultura consistent.

Ulterior, toate unitâție de diagnostic arheologic au fost ridicate topografic, fiind amplasate peste date topografice oferite de beneficiar, respectiv peste axul Subsectorului de deviere și limitele de expropriere, toate fiind prezentate detaliat în cadrul acestui raport.

Rezultate

În cadrul lucrărilor de diagnostic arheologic realizat au fost deschise 55 de unități de diagnostic arheologic după cum urmează:

DENUMIRE UNITATE DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC	DIMENSIUNI
SECTORUL 1	
S 1/2024	10 m x 1,3 m
S 2/2024	10 m x 1,3 m
S 3/2024	10 m x 1,3 m
S 4/2024	10 m x 1,3 m
S 5/2024	10 m x 1,3 m
S 6/2024	10 m x 1,3 m
S 7/2024	10 m x 1,3 m
S 8/2024	10 m x 1,3 m
S 9/2024	10 m x 1,3 m
S 10/2024	10 m x 1,3 m
S 11/2024	10 m x 1,3 m
S 12/2024	10 m x 1,3 m
S 13/2024	10 m x 1,3 m
S 14/2024	10 m x 1,3 m
S 15/2024	10 m x 1,3 m
S 16/2024	10 m x 1,3 m
S 17/2024	10 m x 1,3 m
S 18/2024	10 m x 1,3 m
S 19/2024	10 m x 1,3 m
S 20/2024	10 m x 1,3 m
S 21/2024	10 m x 1,3 m
S 22/2024	10 m x 1,3 m
S 23/2024	10 m x 1,3 m
S 24/2024	10 m x 1,3 m
S 25/2024	10 m x 1,3 m
SECTORUL 2	
S 1/2024	10 m x 1, 3 m
S 2/2024	10 m x 1, 3 m
S 3/2024	10 m x 1, 3 m

S 4/2024	10 m x 1, 3 m
S 5/2024	10 m x 1, 3 m
S 6/2024	10 m x 1, 3 m
S 7/2024	10 m x 1, 3 m
S 8/2024	10 m x 1, 3 m
S 9/2024	10 m x 1, 3 m
S 10/2024	10 m x 1,3 m
S 11/2024	10 m x 1,3 m
S 12/2024	10 m x 1,3 m
S 13/2024	10 m x 1,3 m
S 14/2024	10 m x 1,3 m
S 15/2024	10 m x 1,3 m
S 16/2024	10 m x 1,3 m
S 17/2024	10 m x 1,3 m
S 18/2024	10 m x 1,3 m
S 19/2024	10 m x 1,3 m
S 20/2024	10 m x 1,3 m
S 21/2024	10 m x 1,3 m
S 22/2024	10 m x 1,3 m
S 23/2024	10 m x 1,3 m
S 24/2024	10 m x 1,3 m
S 25/2024	10 m x 1,3 m
S 26/2024	10 m x 1,3 m
S 27/2024	10 m x 1,3 m
S 28/2024	10 m x 1,3 m
S 29/2024	10 m x 1,3 m
S 30/2024	10 m x 1,3 m
S 31/2024	10 m x 1,3 m
S 32/2024	10 m x 1,3 m
S 33/2024	10 m x 1,3 m
S 34/2024	10 m x 1,3 m
S 35/2024	10 m x 1,3 m
S 36/2024	10 m x 1,3 m
S 37/2024	10 m x 1,3 m
S 38/2024	10 m x 1,3 m
S 39/2024	10 m x 1,3 m
S 40/2024	10 m x 1,3 m
S 41/2024	10 m x 1,3 m
S 42/2024	10 m x 1,3 m
S 43/2024	10 m x 1,3 m
S 44/2024	10 m x 1,3 m
S 45/2024	10 m x 1,3 m
S 46/2024	10 m x 1,3 m
S 47/2024	10 m x 1,3 m
S 48/2024	10 m x 1,3 m
S 49/2024	10 m x 1,3 m
S 50/2024	10 m x 1,3 m

În cadrul acestor unități de diagnostic arheologic, mai precis în zonele limitrofe siturilor arheologice identificate anterior pe fostul tronson (SIT 4 – Topa Mică, respectiv SIT 6 – Mihăești) au fost identificate complexe arheologice și fragmente ceramice într-o serie de unități de diagnostic arheologic, după cum urmează (menționăm faptul că singurele descoperiri arheologice au fost realizate în cadrul cercetării intruzive de pe Sectorul 2, Sectorul 1 fiind lipsit pe tot ductul de descoperiri care pot contura relativ alte situri arheologice):

Sectorul 1:

Cx 1/S1-2024 – Groapă ovoidală cu formă neregulată, fără determinare funcțională, conturată la – 20 cm. Are dimensiunile la conturare de aproximativ 2 x 1 m.

Cx 2/S2-2024 – Groapă circulară, fără determinare funcțională, conturată la – 20 cm. Diametrul = 60 cm.

Cx3/S2-2024 – Groapă circulară fără determinare funcțională, conturată la – 20 cm. Diametrul = 80 cm.

Cx 4/S3-2024 - Groapă circulară fără determinare funcțională, conturată la – 20 cm. Diametrul = 140 cm.

Cx 5/S3-2024 - Groapă circulară fără determinare funcțională, conturată la – 20 cm. Diametrul = 90 cm.

Potrivit materialului arheologic descoperit în cadrul acestor secțiuni, referindu-ne aici la material ceramic încadrabil epocii romane imperiale (sec. II-III d. Chr) precum și a unui denar și a unui inel-cheie, aceste complexe pot fi încadrate epocii menționate, zona diagnosticată fiind practic o extensie a sitului arheologic preventiv anterior.

În partea opusă a acestor secțiuni, respectiv în proximitatea sitului cercetat arheologic de la Mihăești – Sit 6), au fost identificate fragmente ceramice respectiv un nivel relativ păstrat de cultură arheologică, incadrabile epocii bronzului. Astfel, în secțiunile S47/2024 – S50/2025, precum și în proximitatea lor nord-estică, în zona cultivată, a fost identificată tot o extensie a sitului cercetat anterior, de data aceasta însă fără complexe arheologice delimitate.

Stratigrafia sectorului de cercetare

Dată fiind lungimea relativ extinsă a sectoarelor cercetate, precum și diferențele de teren și variabilitatea straturilor arheologice, ne vom restrânge descrierea doar la zonele unde au apărut complexe arheologice, precum și material arheologic, aceste zone fiind relevante pentru prezentul raport, adică unitățile de diagnostic arheologic de pe tronsonul Secotului 2.

Sectorul 2

S1/2024: 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice și alte tipuri de material arheologic.
- 10 cm – 20 cm – strat galben compact (nivelul de contur al complexelor).

S2/2024: 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice și alte tipuri de material arheologic.
- 10 cm – 20 cm – strat galben compact (nivelul de contur al complexelor).

S3/2024: 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice și alte tipuri de material arheologic.
- 10 cm – 20 cm – strat galben compact (nivelul de contur al complexelor).

S4/2024: 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice și alte tipuri de material arheologic.
- 10 cm – 20 cm – strat galben compact, steril d.p.d.v. arheologic.

S5/2024: 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice și alte tipuri de material arheologic.
- 10 cm – 20 cm – strat galben compact, steril d.p.d.v. arheologic.

S47/2024 - 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice.
- 10 cm – 20 cm – strat maroniu-închis, compact, steril d.p.d.v. arheologic.

S48/2024 - 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice.
- 10 cm – 20 cm – strat maroniu-închis, compact, steril d.p.d.v. arheologic.

S49/2024 - 0 – 10 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice.
- 10 cm – 20 cm – strat maroniu-închis, compact, steril d.p.d.v. arheologic.

S50/2024 – 0 – 20 cm – teren arabil care conține fragmente ceramice.
- 20 cm – 140 cm – strat maroniu-închis, compact, steril d.p.d.v. arheologic.

Concluzii

În urma diagnosticului arheologic intruziv realizat în cadrul proiectului invetițional „Proiectarea și execuția lucrărilor de deviere a traseului situate între km 10+009-12+000 și km 21+406-24+890 aferente Autostrăzii Brașov-Târgu Mureș-Cluj-Oradea, Subsecțiunea 3 A 2: Nădășelu-Mihăiești (km 8+700-25+250), în cadrul **Subsecțiunii 3 A 2: Nădășelu - Mihăiești (km 8+700-25+250**)”, în urma celor 75 de unități de diagnostic arheologic (25 în cadrul Sectorului 1 – zona Nădășelu, respectiv 50 în cadrul Sectorului 2 – zona Topa Mică), au fost identificate o serie de cinci complexe arheologice aparținând epocii romane, împreună cu o cantitate relativ ridicată de ceramică, la care se adaugă alte obiecte arheolgice, în cadrul S1/2024 – S5/2025, zona Topa Mică. În cadrul secțiunilor S47/2024-S50/2024 au fost identificate fragmente ceramice aparținând epocii bronzului.

Aceste complexe precum și materialul arheologic aparțin extensiei orizontale a siturilor arheologice deja cercetate în cadrul fostelor proiecte de infrastructură, diagnosticul de față reliefând faptul că pe noua deviere a subsectorului menționat ductul autostrăzii traversează zone de interes arheologic, proiectul afectând părți din siturile cercetate anterior.

Abstract

The execution of the Transylvania Motorway Subsection 3 A 2: Nădășelu - Mihăiești (km 8+700-25+250) implied several stages of archaeological research which culminated with the rescue excavations of the discovered archaeological sites.

Accordingly, the test excavations carried out revealed four archaeological sites, that could partially overlap the new, modified route of the Transylvania Motorway labelled as Mihăiești sites 4 and 6, and Nădășelu - sites 11 and 12.

Illustrations list:

Fig.1. Sectorul 1 vizat de diagnosticul arheologic

Fig. 2. Sectorul 2 vizat de diagnosticul arheologic

Fig. 3. Delimitarea sitului 4A – Topa Mică (jud. Cluj)

Fig. 4. Delimitarea sitului 6a – Mihăești (jud. Cluj)

160. Bara, com. Bara, jud. Timiș
Punct: sud-vestul localității Spata

Tip sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu), 21 (La Tène)
Autorizație nr. 313/13.05.2024
Colectiv: Florin Drașovean – responsabil științific; Victor Bunoiu, Cristian Floca (Academia Română – Filiala Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 14 – 15.05.2024

Diagnosticul arheologic a fost efectuat ca urmare a demarării unui proiect investițional care propunea realizarea a două parcuri fotovoltaice pe o suprafață totală însumată de 81,43 ha. Terenul studiat este situat în partea de sud-vest a localității Spata, com. Bara (jud. Timiș), în extravilan, adiacent limitei între U.A.T. Bara și U.A.T. Secaș.

Perimetrul studiat este situat în Dealurile Begăi, la cca. 30 km nord de municipiul Lugoj și la 800 m sud-vest de localitatea Spata (Dealul Petrijnicu – Sud). În cadrul perimetrului analizat altitudinea este cuprinsă între 177-225,7 m. Zona studiată este delimitată la est de un pârâu fără nume care se varsă la sud în pârâul Miniș (Fig.1).

Analiza surselor bibliografice de specialitate a ilustrat o prezență foarte scăzută a punctelor de interes arheologic în cadrul hotarului administrativ al comunei Bara. Lipsa unor descoperiri arheologice însemnate în zonă se datorează mai ales stadiului actual al cercetării, caracterizat de absența unor cercetări de teren sistematice, care să stabilească zonele cu potenţial arheologic. În Repertoriul Arheologic Național nu sunt înregistrate situri arheologice pe raza comunei Bara.

Repertoriul arheologic al movilelor de pământ din Banat realizat de F. Medeleț, I. Bugilan și publicat în anul 1987, înregistrează pe raza comunei Bara 62 de movile de hotar, pe limita cu satele Rădmănești, Spata, Lăpușnic, Vizma, Secaș, Crivobara, Paniova, Cutina, Fădimac. O parte a acestora sunt marcate și pe o hartă de la 1814 cu hotarul cadastral al satului Vizma (com. Secaș). De asemenea, analiza hărților istorice disponibile (1769-1975) nu a ilustrat prezența unor toponime cu rezonanță arheologică sau a unor obiective istorice, arheologice în perimetrele analizate (Fig. 2-3).

În prima fază a diagnosticului arheologic, s-a efectuat periegheză în vederea identificării și delimitării unor posibile situri arheologice. Metoda de cercetare a presupus evaluarea sistematică de suprafață (vizuală) prin parcurgere pedestră a întregului teren. Atât traseul parcurs cât și artefactele identificate au fost înregistrate cu GPS-ul.

În urma efectuării perieghezei s-a putut constata că mare parte a terenului investigat nu prezenta potențial arheologic. Configurația terenului, pantele abrupte nu erau propice locuirii umane. În partea de sud a perimetrului analizat, în prelungirea dealului care domină arealul investigat (Perimetrul 1) au fost identificate fragmente ceramice preistorice în mușuroaiele de cârtiță/intervențiile antropice de pe amplasament. Acestea au fost înregistrate cu GPS-ul. Deși, majoritatea fragmentelor ceramice identificate au fost atipice, acestea au indicat o datare preliminară în epoca bronzului.

Astfel, în cadrul perimetrului sudic au fost identificate și delimitate două zone cu patrimoniu arheologic: zona 1 – 3,49 ha și zona 2 – 1,64 ha, cu o suprafață totală însumată de 5,13 ha. pentru care s-a propus realizarea diagnosticului arheologic intruziv în vederea delimitării sitului arheologic, stabilirea cronologiei cu scopul demarării unor viitoare cercetări arheologice preventive.

În faza a doua a evaluării arheologice de teren, în cadrul perimetrului propus pentru diagnostic intruziv (5,13 ha.), s-au realizat 67 de sondaje arheologice mecanizate dispuse proporțional în zonele 1, 2, cu dimensiunile de 8x1,35 m. Suprafață totală acoperită prin sondaje a fost de 723,6 mp (Fig. 4-5). Din punct de vedere stratigrafic, situația constatată este simplă și constă dintr-un nivel vegetal, a cărui grosime este de cca. 30 cm, urmat de un nivel gri-nisipos (0-30-0,60 cm), sterilul fiind identificat la 0,60 cm adâncime, fiind un sol galben lutos.

În urma efectuării diagnosticului arheologic intruziv, au fost identificate 39 de complexe arheologice în 27 de secțiuni arheologice, iar în alte 5 secțiuni a fost identificat strat arheologic (Fig. 6). Materialele arheologice tipice descoperite sunt preistorice fiind databile în epoca bronzului târziu (secțiunea S29, CX 20), epoca fierului (La Tène, S17, CX 12). Totodată, în cadrul secțiunii S 10 au fost identificate 2 morminte de inhumație (CX 3 și CX 4), datate preliminar în perioada modernă.

Au fost delimitate două perimetre în vederea efectuării cercetării arheologice preventive. Situl arheologic se continuă și în afara perimetrului studiat, fiind identificate fragmente ceramice și spre sud.

Abstract

The archaeological diagnosis was carried out following the launch of an investment project that proposed the construction of two photovoltaic parks on a total area of 81.43 ha. The studied area is located in the southwest of the locality of Spata, commune of Bara (Timis county), adjacent to the boundary between U.A.T Bara and U.A.T. Secaș. In the first phase of archaeological diagnosis, a survey was carried out to identify and delimit possible archaeological sites. The research metod involved a systematic surface (visual) assesment by walking across the entire terrain. Both the route taken and the identified artifacts were recorded with GPS. In the second phase of the archaeological field evaluation, within the perimeter proposed for intrusive diagnosis (5,13 ha.), 67 mechanized archaeological surveys were carried out. Following the intrusive archaeological diagnosis, 39 archaeological complexes were identified in 27 archaeological sections, and in another 5 sections, an archaeological layer was identified. The typical archaeological materials discovered are prehistoric, dating back to the Late Bronze Age and the Iron Age (La Tène). At the same time, 2 inhumation graves were identified in section S10 dated to the modern period.

Bibliografie:

MEDELEȚ, BUGILAN 1987 – Medeleț F., Bugilan I., *Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat*, în: *Banatica*, 1987, p. 105.

LUCA 2010 – Luca S. A., *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc* (Ed. II), Bibliotheca Brukenthal XLVI, Sibiu, 2010, p. 2.

Illustrations list:

Fig. 1. Project area framing plan.
Fig. 2. Josephinische Landesaufnahme/Josephine topographic survey (1769-1772), with marking of research perimeters.
Fig. 3. Military topographic map of Romania (1975), with marking of research perimeters.
Fig. 4. Archaeological section plan (Military topographic map of Romania 1975).
Fig. 5. Archaeological section plan (drone photo).
Fig. 6. Plan of sections and archaeological complexes: red (sections with archaeological complexes); blue (sections with archaeological layer); yellow (sterile sections from archaeological point of view).

Fig. 1. Plan încadrare în zonă proiect

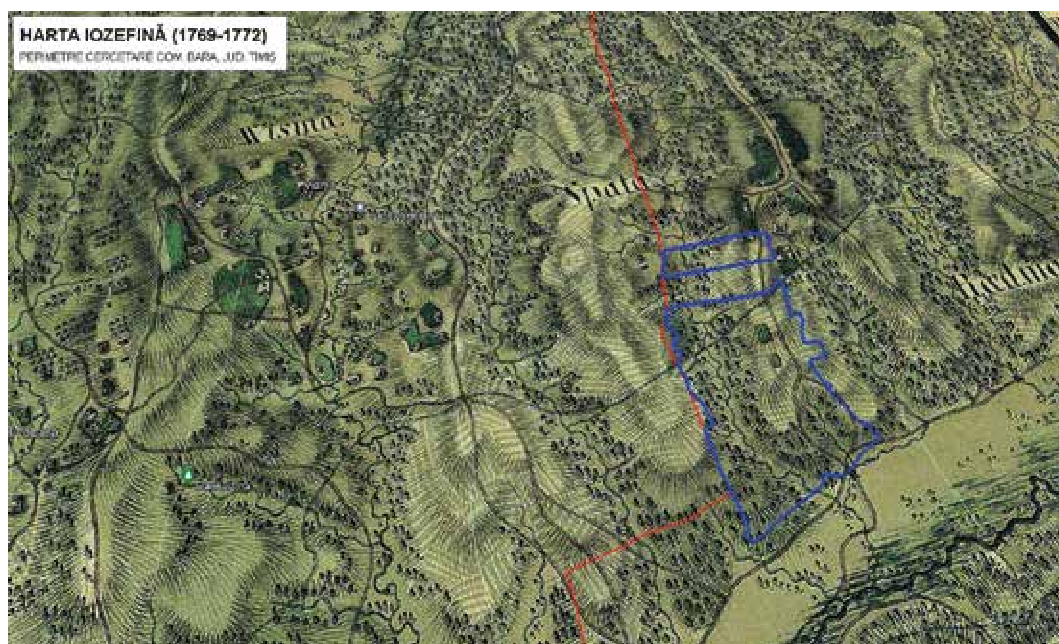

Fig. 2. Josephinische Landesaufnahme/Ridicarea topografică Josefină (1769-1772), cu marcarea perimetrelor de cercetare

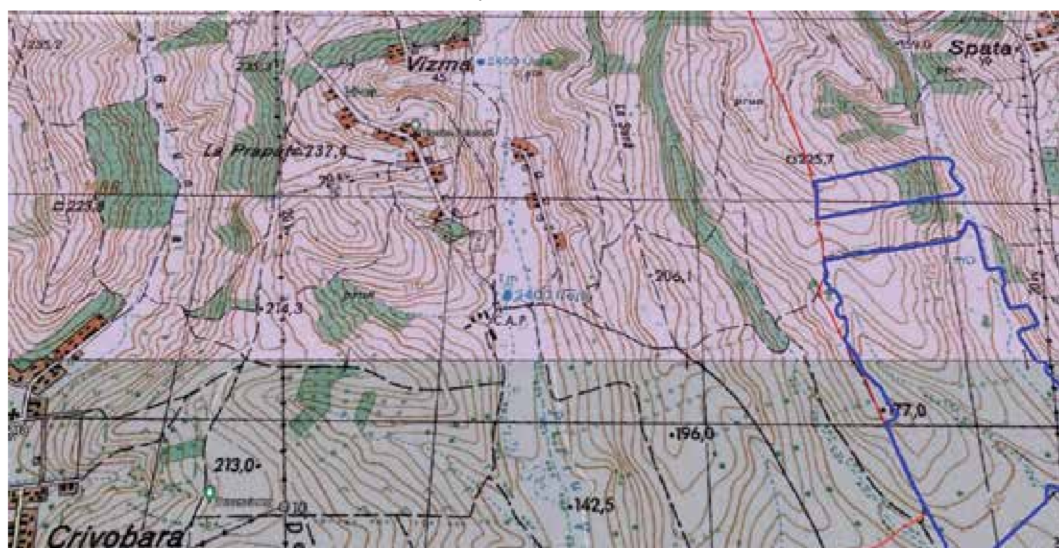

Fig. 3. Harta topografică militară a României (ediția 1975) cu marcarea perimetrelor de cercetare

Fig. 4. Plan secțiuni arheologice (Harta topografică militară a României 1975)

Fig. 5. Plan secțiuni arheologice (fotografie dronă)

Fig. 6. Plan secțiuni și complexe arheologice: cu roșu (secțiuni cu complexe arheologice), cu albastru (secțiuni cu strat arheologic), cu galben (secțiuni sterile din punct de vedere arheologic)

161. Bădăcin, com. Pericei, jud. Sălaj
Punct: Ogrăzi / Vatra Bătrână

Tip de sit: 11 (așezare civilă)
Încadrare cronologică: 13 (Neolitic), 15 (Epoca bronzului), 213 (Epocă dacică), 32 (Epocă romană), 431 (Ev mediu timpuriu), 432 (Ev mediu târziu)
Cod RAN: 142300.09, 142.300.03
Autorizaţie nr. 421/17.07.2024
Colectiv: Horea Pop –- responsabil științific (MJIA Zalău); voluntariat elevii Eliza Matei, Gabriel Zaharia; Maria Dârjan; Bogdan Adrian Mureșan de la licee din Zalău[1]
Perioada desfășurării cercetării: 25.05.2024

Scurtă prezentare a sitului

Situl de la Bădăcin - *Ogrăzi/Vatra Bătrână* este la periferia nord estică a satului, aproape de valea care traversează satul, Valea Tomii, pe o terasă, neinundabilă și este plasat în spatele ultimelor case din Bădăcin, la periferia nord-estică a satului. Situl, din acest punct, a fost descoperit în anul 1994 în urma unor cercetări de suprafaţă. Limitele zonei de protecţie sunt: la N drum de ţară, la S limită de proprietate (gard de gospodărie), la E baza terasei înalte (poalele pădurii), la V drum din sat. Materialele arheologice descoperite, în periegheze, aparţin neoliticului, epocii bronzului, epocii romane şi evului mediu (sec. VIII-XVI). Situl a fost descoperit în anul 1994 (periegheze H. Pop).

Obiectivele cercetării: Necesitatea realizării unui diagnostic arheologic la situl arheologic de la Bădăcin - *Ogrăzi/Vatra Bătrână* rezidă în faptul că situl a beneficiat de multiple periegheze care au avut ca rezultat numeroase materiale ceramice din diverse epoci recoltate la fața locului. Numeroasele materiale ceramice se eșalonează pe mai multe epoci: neolitic, epoca bronzului, epoca fierului, epoca romană și evul mediu. Anul acesta, prin diagnosticul preconizat, ne-am propuns verificarea stratigrafiei sitului pentru detalierea cronologiei fiecărui nivel și epocă în parte în limita posibilității.

Rezultate şi interpretarea lor: fiind cultivat frecvent situl a suferit datorită arăturilor repetate anuale. Diagnosticul a determinat și gradul de degradare și afectare datorită lucrărilor agricole. Nu a fost identificată o coloană stratigrafică complexă.

În sondajul S1 (1 x 1 m) s-a ajuns la steril la adâncimea de 0,4 m. Nu au fost descoperite complexe arheologice. Stratigrafia sitului este următoarea: 0,00 - 0,20 m arabil, sol negru-cenușiu cu materiale arheologice ceramice; -0,20 - 0,40 m sol maroniu cu pigmenți ceramici și materiale arheologice puține.

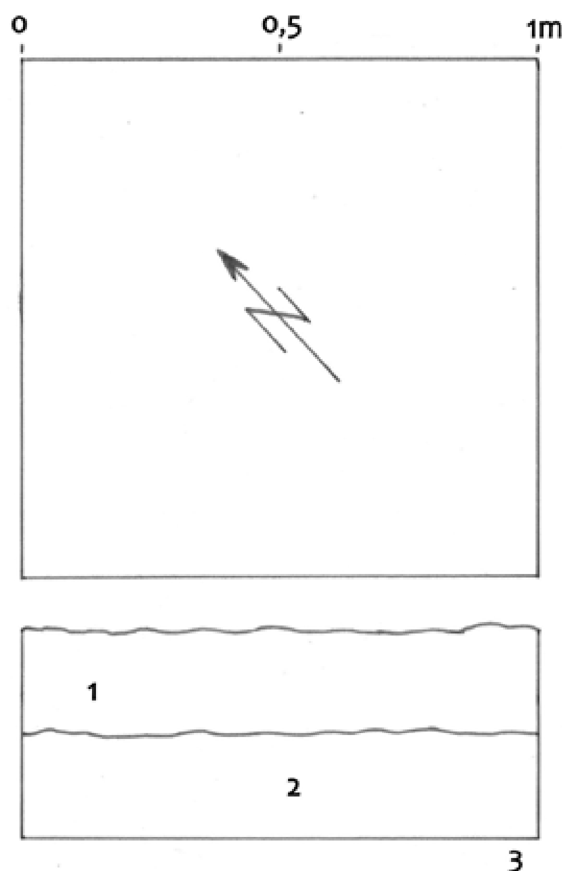
Scurtă descriere a descoperirilor: Fragmentele ceramice descoperite au fost conservate curativ. Ele constă în fragmente modelate cu mâna și la roată specifice comunităților „barbare” din preajma limesului nord-vestic al epocii romane, fragmente ceramice preistorice și ceramică medievală. Surpriza au constituit-o fragmentele ceramice dacice din perioada preromană.

Tehnici de cercetare utilizate: săpătura a fost de mică anvergură datorită lotului în care s-a desfășurat, care nu a fost arat în ultimii ani, solul fiind extrem de tasat și timpul limitat avut la dispoziție.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis și posibilitatea deschiderii unui șantier sistematic.

Abstract

The Bădăcin - *Ogrăzi/Vatra Bătrână* site is on the northeastern outskirts of the village, close to the valley that crosses the village, Valea Tomii, on a terrace, not flooded, and is placed behind the last houses in Bădăcin, on the northeastern outskirts of the village. The site, from

1 În baza unui proiect educațional din cadrul proiectului „Noaptea Cercetătorilor Europeni”.

this point, was discovered in 1994 following some surface research (H. Pop). The archaeological materials discovered in surface research belong to the Neolithic, the Bronze Age, the Roman Age and the Middle Ages (8th - 16th centuries).

The need to carry out an archaeological diagnosis at the archaeological site from Bădăcin - *Ogrăzi/Vatra Bătrână* resides in the fact that the site has benefited from multiple surface researches that resulted in numerous ceramic materials from various eras collected on site. The numerous ceramic materials span several eras: Neolithic, Bronze Age, Iron Age, Roman and Middle Ages. This year, through the expected diagnosis, we proposed to check the stratigraphy of the site to detail the chronology of each level and era separately as much as possible.

Being cultivated frequently, the site suffered due to repeated annual plowing. The diagnosis also determined the degree of degradation and damage due to agricultural works. A complex stratigraphic column was not identified.

In the S1 survey (1 x 1 m) waste was reached at a depth of 0.4 m. No archaeological complexes were discovered. The stratigraphy of the site is as follows: 0.00-0.20 m arable, black-gray soil with ceramic archaeological materials; -0.20-0.40 m brown soil with ceramic pigments and few archaeological materials.

The discovered ceramic fragments were curatively preserved. They consist of fragments shaped by hand and on the wheel specific to the "barbarian" communities around the northwestern limes of the Roman era, prehistoric ceramic fragments and medieval pottery. The surprise was the Dacian ceramic fragments from the pre-Roman period.

Bibliografie:

POP 1997 – H. Pop, *The Repertory of discoveries from the Roman age beyond the limes on the terrritory of Sălaj county*, în *AMP,* 1997, p. 21

162. Bârsești, Păulești, Negrilești, Tulnici, jud. Vrancea
Punct: Platoul Dumbravă

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu)
Cod RAN: 175233.01
Colectiv: Emilian Teleaga (IAB) – responsabil științific; Aurora-Emilia Apostu (Muzeul Vrancei)
Perioada desfășurării cercetării:

În anul 2024 au fost realizate noi cercetări privind necropolele tumulare (cultura Monteoru, perioada Hallstattului târziu) de pe platoul Dumbravă, lângă Bârsești, jud. Vrancea.

Activitățile de Platoul Dumbravă de lângă Bârsești din anul 2024 au încheiat cei zece ani de cercetări paleogeografice, topografice, antropologice și arheologice, inclusiv cele șase campanii de săpături arheologice sistematice. Aceste cercetări au dus la descoperirea unei necropole tumulare a culturii Monteoru, încă inedită, și la publicarea unor studii detaliate privind necropola hallstattiană târzie de pe acest platou, inclusiv a unor articole de sinteză[1]. Cercetările de până acum s-au concentrat asupra jumătății estice a platoului Dumbravă, în zona imediat învecinată fostului Lac al Dumbrăvii, unde sunt concentrate majoritatea movilelor funerare.

În campania din anul 2022 s-a cercetat tumulul nr. 46 din perioada hallstattiană târzie, situat în partea mijlocie a platoului Dumbravă[2], constatându-se existența unor tumuli izolați, situați în partea vestică a platoului, pe teritoriile aparținând comunelor Negrilești, Păulești și Tulnici.

Aceste descoperiri, existența tumulilor Monteoru în punctul „La Arini", puțin mai jos de marginea de nord a mijlocului platoului, dar și cerințele muzeului din Focșani ne-au determinat să încheiem un nou protocol de colaborare între IAB și Muzeul Vrancei din Focșani cu Nr. 665/4.03.2024. Scopul protocolului a fost continuarea cercetărilor arheologice pe o durată de 1-2 ani; restaurarea materialului muzeal; documentarea și publicarea noilor săpături arheologice de pe platoul Dumbravă; transformarea platoului în rezervație arheologică.

Conservarea tumulilor de pe platoul Dumbravă este posibilă doar dacă aceștia sunt precis localizați. De aceea în campania din 2024 ne-am concentrat asupra acoperirii vechilor săpături arheologice și cercetării topografice detaliate a zonei centrale și vestice a platoului cu tumuli răsfirați. Fondurile necesare au fost obținute din proiectul de parteneriat instituțional dintre IAB și Institutul de Arheologie Preistorică a Universității Libere din Berlin, finanțat de fundația Humboldt[3].

Pentru a înțelege practicile funerare din partea centrală și vestică a platoului Dumbravă au fost efectuate mai

1 BĂLĂȘESCU 2020, p. 193-194; ISTRATE *et alii* 2020, p. 63-73; RIESE 2020, p. 75-86; TELEAGA 2020b, p. 87-124; TELEAGA 2020c, 125-192; TELEAGA *et alii* 2025 (sub tipar); SIMALCSIK, TELEAGA 2025 (sub tipar).
2 TELEAGA, RIESE 2023, p. 554-556.
3 Prin proiectul *Continuitate și ruptură în folosirea spațiului funerar la Dunărea de Jos (sfârșitul sec. 7 a. Chr. – sec. 1 p. Chr.)*.

multe periegheze toamna și primăvara, dar și o cercetare topografică detaliată a zonelor cu posibili tumuli (Fig. 1); aceștia, fiind aplatizați, sunt greu de detectat. Astfel, au fost identificați cel puțin alți șase tumuli. Pe viitor sunt planificate prospecțiuni geofizice ale posibililor tumuli și săparea unora dintre ei, deoarece prospectarea geomagnetică a întregii zone cu posibile movile funerare ar fi prea costisitoare.

Săparea tuturor tumulilor identificați pe platoul Dumbravă e nerealistă deoarece ar necesita cel puțin șapte ani iar unele movile sunt suprapuse de construcții sau copaci sau proprietarii terenurilor nu sunt de acord cu aceasta. Deontologic e necesară păstrarea unor tumuli pentru generațiile următoare. De aceea intenționăm transformarea platoului Dumbravă în rezervație arheologică.

Nu se poate ști dacă tumulii din partea vestică a platoului aparțin necropolei hallstattine târzii sau necropolei Monteoru, movilele funerare Monteoru fiind documentate în punctul „La Arini" și probabil și pe Valea Putnei.

Platoul Dumbravă a fost intens disputat în luptele din Primul Război Mondial fiind vizibile pretutindeni structuri defensive. Unii tumuli au putut fi folosiți ca puncte de observație sau ca tranșee.

Răspândirea tumulilor izolați din partea centrală și vestică a platoului Dumbravă necesită o explicație. Ei au fost înălțați la nord de creasta est-vestică a platoului Dumbravă, de-a lungul pantei; de-a lungul crestei folosită ca drum nu e posibil să se înalțe tumuli, departe de drum ei n-ar mai fi vizibili. Necropolele au fost așezate de-a lungul drumului pornind de la Lacul Dumbrăvii, la nord și la sud de el; astăzi tumulii de la sud de acest drum sunt sub târle, fiind astfel invizibili sau distruși. În concluzie, tumuli au fost înălțați în legătură cu platoul de lângă lac și risipiți de-a lungul drumului crestei Dumbrăvii și la nord de acesta, de la est spre vest. La mijlocul Dumbrăvii exista un platou mic asemănător, dar era mlăștinos și n-a fost folosit ca arie funerară.

Abstract

Longterm studies of the middle and western Dumbravă plateau near Bârsești, involving surveys conducted in successive autumns and springs, along with a detailed topographical survey, have permitted the identification of previously unknown barrows built along the Dumbravă ridge path from east to west, probably from Alghean or the Valea Sării saltworks to Coza and Tulnici, and lying in visible areas.

Bibliografie:

BĂLĂȘESCU 2020 – A. Bălășescu, *Archaeozoological Analyses of the Animal Bones of Bârsești*, în: Teleaga 2020a, p. 193–194.

ISTRATE *et alii* 2020 – V. Istrate, A. Mihu-Pintile, A. Lupașcu, E. Teleaga*Paleoenvironment of Hallstatt Archaeological Sites in the Eastern Romanian Subcarpathians,* în: Teleaga 2020a, p. 63–73.

RIESE 2020 – T. Riese, *Magnetometer - und Bodenradarprospektion auf dem Dumbravă - Plateau in Bârsești-Vrâncioaia, Rumänien*, în: Teleaga 2020a, p. 75–86.

SIMALCSIK, TELEAGA 2025 – A. Simalcsik, E. Teleaga, *An anthropological study and model of cremation in the barrows of the Late Hallstatt Necropolis at Bârsești, Praehistorische Zeitschrift*, 2025 (sub tipar), p. 100.

TELEAGA 2020a – E. Teleaga (ed.), *Funeralkultur der Thraker und Skythen des 7. bis 5. Jahrhunderts v. Chr. an der unteren Donau, Studien zur eisenzeitlichen Archäologie Thrakiens 5* (Rahden/Westf. 2020).

TELEAGA 2020b – *Contributions to Research on the Late Hallstatt Necropolis at Bârsești. Part 1*, în: Teleaga 2020a, p. 87–124.

TELEAGA 2020c – E. Teleaga, *Catalogue of the Late Hallstatt Tumuli excavated by Sebastian Morintz at Bârsești*, în: Teleaga 2020a, p.125–192.

TELEAGA, RIESE 2023 – E. Teleaga, T. Riese, *Platoul Dumbravă, comunele Bârsești, Vrâncioaia, Negrilești și Tulnici, jud. Vrancea. Punct: Necropole tumulare de incineraţie „Lacul Dumbrăvii" – Tumul 46*. CCAR, Campania 2022, p. 554-556.

TELEAGA *et alii* 2025 – E. Teleaga, T. Riese, B. Zickgraf, I. Hajdas, D. Sârbu, *New Studies concerning the Late Hallstatt Necropolis on the Dumbravă Plateau, near Bârsești, Praehistorische Zeitschrift*, 2025 (sub tipar), p. 100.

Illustration

Pl. I. Dumbravă Area.

Pl. I. Platoul Dumbravă

163. Biharia, com. Biharia, jud. Bihor
Punct: Râtul Mic

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă); 114 (aşezare rurală).
Încadrare cronologică: 113 (neolitic târziu)
Autorizație nr. 32 / 01.02.2024
Colectiv: Katócz Zoltán – responsabil de șantier; Fechete-Porsztner Kitti, Doru Marta, Gruia Fazecaș (MTC Oradea), Georgiana Teodora Pop (UBB Cluj-Napoca)
Finanțator: Primăria Comunei Biharia
Perioada desfășurării cercetării: 16.05. – 06.06.2024

În data de 16.05.2024 s-a început diagnosticul arheologic intruziv în cadrul proiectului *„PUZ introducere în intravilan*, terenul situat în extravilanul comunei Biharia în apropierea localității Cauaceu, având nr. cadastral / CF: 58213. Terenul studiat se află la ± 1 km față de limita vestică a localității Biharia și în imediata vecinătate a satului Cauaceu, în extravilan. Terenul în prezent se află în proprietatea comunei Biharia și este folosit ca pășune. Conform hărților militare austriece de secolele XVIII–XIX, acest teren a fost acoperit de ape stătătoare și de mlaștini, din cauza inundațiilor frecvente provocate de Părăul Ceșmeu. La începutul secolului al XX-lea Ceșme-ul a fost deviat într-un nou canal, rezultând astfel desecarea terenurilor aflate la o altitudine mai joasă, care în ultimele decenii sunt folosite în regim de pășune.

Terenul studiat are în total o suprafață de 101.410 mp = 10,14 hectare, însă apar două zone clar definite unde nu s-a putut efectua diagnosticul intruziv la care se mai adaugă șanțurile de drenaj. Așadar, în realitate s-a realiza o evaluare arheologică intruzivă pe o suprafață de 90.480 mp = 9,04 hectare, trasând un număr de 131 de secțiuni magistrale. Fiecare secțiune, în general avea o suprafață aproximativ între 12 și 18 mp. Astfel am reușit să acoperim o suprafață totală săpată de 2037 mp, ceea ce reprezintă peste 2% a suprafeței totale afectate de proiectul investițional.

Diagnosticul arheologic intruziv a relevat prezența unui sit arheologic datat în neoliticul târziu, poziționat în zona centrală a terenului. Acest fapt a fost confirmat prin prezența a opt complexele arheologice, care s-au conturat în următoarele secțiuni magistrale: S.87/Cx.1; S.88/Cx.2; S.93/Cx.3–4; S.95/Cx.5; S.102/Cx.6; S.110/Cx.7; S.117/Cx.8. Trebuie să scoatem în evidență faptul că, complexele arheologice (locuințe și gropi) nu au fost golite și cercetate integral, deoarece încercăm să păstrăm din aceste complexe cât mai mult *in situ*, pentru ca în viitor, în cadrul unor săpături arheologice preventive să cercetăm toate complexele în mod unitar. În cazul celorlalte secțiuni de control nu am identificat complexe sau materiale arheologice și nici măcar strat de cultură cu urme arheologice.

Abstract

The archaeological site of Biharia – *Little Pasture* is located ± 1 km from the western boundary of Biharia and in the immediate vicinity of Cauaceu village, in the extravilan. The land is currently owned by the municipality of Biharia and is used as pasture. The intrusive archaeological diagnosis revealed the presence of a Late Neolithic archaeological site located in the central area of the site. This fact was confirmed by the identification of eight archaeological objects, which we preserved in-situ, for future rescue archaeological excavations.

164. Bocșa, com. Bocșa, jud. Sălaj
Punct: Biserica „Grădina lui Irimeș”

Tip de sit: 11 (așezare civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 42 (ev mediu târziu), 5 (epoca modernă)
Autorizaţie nr. 399/24.07.2024
Colectiv: Horea Pop – responsabil științific (MJIA Zalău); voluntari[1] copii de la școala din localitate: Stelian Gorgan, Bianca Andreea Clipici, Raul Țărmure
Data desfășurării cercetării: 19.07.2024

Scurtă prezentare a sitului

Situl a fost identificat în anul 1999 în cadrul unei campanii arheologice de suprafață (H. Pop, S. Băcueț Crișan, D. Băcueț Crișan). Au fost recoltate fragmente ceramice atribuite epocii romane și evului mediu târziu (vechea vatră a satului). Situl ocupa panta ușoară a dealului, în grădinile caselor amplasate la un drum din localitate pe terasa din partea stângă a văii Zalăului, în proximitatea bisericii ortodoxe din sat. Din cauza localizării si a diverselor activități agricole, nu se cunoșteau cu exactitate limitele și stratigrafia sitului, marcarea pe plan fiind efectuată după răspândirea materialului ceramic.

Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a efectuat, la fața locului un diagnostic arheologic pentru a verifica situația stratigrafică a sitului.

Rezultate şi interpretarea lor

În sondajul S1 (1 x 2 m) s-a ajuns la steril la adâncimea de 0,8 m. Nu au fost descoperite complexe arheologice. Stratigrafia sitului este următoarea: 0,00 - 0,40 m arabil, sol negru-cenușiu; -0,40 - 0,55 m sol cenușiu cu pigmenți ceramici (perioadă premodernă-modernă); -0,55 - 0,80 m sol negru cu pigmenți ceramici (nivel epocă romană).

Scurtă descriere a descoperirilor

Fragmentele ceramice descoperite au fost conservate curativ. Ele constă în fragmente moderne și premoderne și fragmente modelate cu mâna și la roată specifice comunităților „barbare” din preajma limesului nord-vestic al epocii romane.

Tehnici de cercetare utilizate

Activitatea s-a înscris în parteneriatul dintre Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău și Parohia Ortodoxă Bocșa și a implicat peste 40 de copii, din comuna Bocșa, care au participat întâi la o prezentare despre „Ce este arheologia, cu ce se ocupă arheologii”. Prezentarea, susținută la Biblioteca din centru localității, a fost urmată de deplasarea în teren la situl arheologic Bocșa-*Biserică* unde copiii au participat la derularea diagnosticului de mică anvergură, datorită caniculei.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis.

Abstract

The activity was part of the partnership between the Zalău County Museum of History and Art and the Bocșa Orthodox Parish and involved over 40 children from the Bocșa commune, who first participated in a presentation on “What is archaeology, what do archaeologists do”. The presentation, held at the Library in the center of the town, was followed by a trip to the Bocșa - *Biserică* archaeological site, where the children participated in a small-scale diagnosis, due to the heat wave.

The site was identified in 1999 during an archaeological surface campaign (H. Pop, S. Băcueț Crișan, D. Băcueț Crișan). Ceramic fragments attributed to the Roman era and the late Middle Ages (old hearth of the village) were collected. The site occupied the gentle slope of the hill, in the gardens of the houses located a road from the town on the terrace on the left side of the Zalău valley, in the vicinity of the Orthodox church in the village. Due to the location and various agricultural activities, the stratigraphy of the site was also not known with limited accuracy, the marking on the plan being carried out after the spread of the ceramic material.

In the S1 survey (1 x 2 m) waste was reached at a depth of 0.8 m. No archaeological complexes were discovered. The stratigraphy of the site is as follows: 0.00 - 0.40 m arable, black-gray soil; -0.40 - 0.55 m gray soil with ceramic pigments (pre-modern-modern period); -0.55 - 0.80 m black soil with ceramic pigments (Roman era level).

The discovered ceramic fragments were curatively preserved. They consist of modern and pre-modern fragments and hand- and wheel-shaped fragments specific to the “barbarian” communities around the northwestern limes of the Roman era.

1 În baza unui proiect educațional.

165. Burla, com. Burla, jud. Suceava
Punct: La Comandă

Tip sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului)
Colectiv: Ignătescu Sorin (USM Suceava) – responsabil de șantier; Niculică Bogdan Petru (MB Suceava) – responsabil de sector; Romaniszyn Jan, Makarowicz Przemysław, Michalczewski Krzysztof, (Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań) Jarosz Paweł (Academia Poloneză de Științe, Cracovia), Budui Vasile (USM Suceava), Simalcsik Angela (Centrul de Cercetări Antropologice Olga Necrasov, Iași), Rusu Irina, Curcan Cosmin, Andrei Liviu- Augustin, Flavius – Beniamin Ivaniuc, Alexandru Lungu (USM Suceava), Teska Sebastian, Szambelan Witold, Żarkowski Bartosz, Przecherka Szymon, Froehlich Aleksandra, Śniegowski Jerzy (Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań)
Finanțare: Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań
Perioada desfășurării cercetării: decembrie 2024

Situl arheologic de la Burla – *La Comandă* se află pe un platou structural din sudul Depresiunii Rădăuți, între doi afluenți ai pârâului Iaslovăț. Din punct de vedere administrativ, situl se află la sud de satul Burla, la est de drumul care duce către Arbore. Necropola este traversată de drumuri de țară și acoperită cu pășune și culturi agricole anuale. Situl a fost descoperit în primăvara anului 2024 și face probabil parte din complexul tumular identificat încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea pe partea cealaltă a văii, în pădurea Volovăț și în apropierea ei, fiind al șaselea grup de monumente funerare din acest ansamblu.

După descoperirea necropolei, la sfârșitul anului 2024 au fost făcute o serie de prospecțiuni în cadrul proiectului „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies” (proiect nr. 2023/49/B/HS3/00966). Acest proiect este finanţat de către Centrul Naţional Ştiinţific din Polonia, prin Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań, coordonatorul proiectului fiind dr. Jan Romaniszyn. Scopul acestor investigații a fost acela de a delimita perimetrul necropolei, numărul de monumente funerare, epoca și starea lor de conservare.

Cercetările interdisciplinare realizate în situl arheologic de la Burla – *La Comandă* au fost făcute cu ajutorul magnetometrelor, a georadarului și a unei drone LiDAR. Astfel, investigațiile magnetometrice au fost făcute cu gradiometre Bartington Grad601 cu unul și doi senzori, realizate la intervale de 0,5 m. Datele obținute au fost interpretate folosind programele GeoPlot® și ESRI ArcGIS®.

Prospecțiunile georadar au fost făcute cu un dispozitiv LEICA DS 2000 cu două antene cu frecvențe diferite, de 250 MHz și 700 MHz. Datele au fost interpretate folosind programele uNext®, ReflexW® și GRED HD®, iar georeferențierea s-a făcut cu ajutorul programului QGis®.

Deși, situl nu are o suprafață foarte mare, totuși au fost scanate magnetometric 0,6 ha și prospectate cu georadarul 0,1 ha. În zona investigată au fost reperați patru tumuli de dimensiuni diferite, care formează o linie dreaptă, orientată de la nord-vest către sud-est (Fig. 1).

În plus, în toate cele patru movile au fost efectuate foraje, pentru a preleva mostre de cărbune, care să ofere informații despre vârsta monumentelor, prin intermediul

Fig. 1. Burla – La Comandă, suprafeţele cercetate cu magnetometru și georadar

analizelor radiocarbon. În același timp, necropola a fost scanată cu un senzor ZenMuse L2 LiDAR, instalat pe o dronă Matrice 360, dar datele nu au fost încă interpretate.

Abstract

The archaeological site from Burla – *La Comandă* lays on a structural plateau, south of the village. The area is used for pasture and agriculture purposes and crossed by several vicinal roads. The necropolis was discovered in 2024 and is a part of a larger complex of barrows, identified in the 19th century in the village of Volovăț.

The prospections made in December 2024 were conducted through „The waves of Kurganization. Multi-disciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies" project, financed by the Polish National Scientific Center and through University „Adam Mickiewicz" from Poznań.

The research made with magnetometers, georadar and LiDAR drone had as a result the identification of 4 barrows, forming a line oriented north-vest – south-east. Core drilling was performed in all of them in order to collect samples for radiocarbon dating.

Illustration

Fig. 1. Burla – *La Comandă*, the surfaces investigated with magnetometer and georadar.

166. Cerna și Pecenega, jud. Tulcea
Punct: Movila Breazului

Tip de sit: 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 212 (necropolă tumulară).

Încadrare cronologică: 2 (Protoistorie), 21 (La Tène).

Colectiv: Emilian Teleaga (IAB) – responsabil științific; Martin Posselt, Gabriel Sunder-Plassmann (Posselt & Zickgraf Prospections, Mühltal-Traisa, Germania), Dorel Paraschiv, Răzvan Cernamoriți (ICEM Tulcea)

Perioada desfășurării cercetărilor: prospecțiuni geofizice 13-16.03.2024; măsurători topografice pe 23-24.03.2024

În 2014 Mihaela Iacob și Dorel Paraschiv au realizat un plan urbanistic general al comunei Peceneaga, lucrare atribuită lor de către Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion", Tulcea. Rezultatele arheologice ale acestui studiu au fost publicate rapid[1]. Cu această ocazie ei au descoperit o statuie scitică de piatră pe „Movila lui Breazu", rămasă până de curând inedită. După documentarea statuii, în 2023 a fost realizată o înțelegere pentru cercetarea contextului descoperirii[2]. A fost terminat un studiu despre statuia scitică de piatră și, primăvara următoare, s-au efectuat cercetări topografice și geofizice la „Movila lui Breazu" și în zona imediat învecinată ei, publicând această descoperire excepțională[3].

Peceneaga este situată la est de zona mijlocie a Insulei Mari a Brăilei, dincolo de Brațul Măcin (Dunărea Veche), la vest de Crestele Cernei din Dobrogea, într-o fostă zonă mlăștinoasă traversată de pârâurile Aiorman și Cerna. În această microregiune au fost identificate așezări cu ceramică grecească, mai ales din secolul 4 a. Chr., și necropole, una dintre acestea fiind o necropolă tumulară întinsă (urmele tumulilor sunt vizibile pe ortofotoplanul din 2014), distrusă recent, din care face parte și "Movila lui Breazu" (Fig. 1).

Movila are o înălțime de peste 7 m, un diametru de peste 50 m și marginile ei sunt distruse de lucrări agricole (Fig. 2). Acest tumul mare este singurul rămas vizibil din întreaga necropolă, tumulul mare de la nord, identificat în 2014, a dispărut între timp.

Echipa noastră a efectuat prospecțiuni geofizice în perioada 13-16.03.2024 și măsurători topografice pe 23-24.03.2024. Aceste cercetări au fost finanțate de fundația Alexander von Humboldt[4]. Măsurătorile topografice arată că „Movila lui Breazu" era situată pe un fel de platformă naturală, separată de zona înconjurătoare (Fig. 3).

Prospecțiunile geomagnetice au fost realizate cu un aparat Förster Ferex 4.032 DLG Karto cu patru senzori pe o suprafață de 54140 m². Prospecțiunile GPR, folosind un

1 IACOB *et alii.* 2014, 229-230; Mateevici/Iacob/Paraschiv 2015, p. 161-166.

2 Protocol de colaborare dintre Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion", Tulcea (Nr 1601/05.03.2023) și Institutul de Archeologie „Vasile Pârvan" din București (Nr 443/01.03.2024).

3 TELEAGA *et alii* 2024.

4 Fundația a sprijinit parteneriatul institutional dintre Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din București și Institutul de Arheologie Preistorică, Universitatea Liberă din Berlin, prin proiectul *Continuitate și ruptură în folosirea spațiului funerar la Dunărea de Jos (sfârșitul sec. 7 a. Chr. – sec. 1 p.Chr.).*

aparat GSSI – SIR 3000 și o antenă de 200 megahertzi, au fost realizate pe o suprafață de 4250 m^2.

La marginea tumulului poate fi văzută pe magnetogramă și prospecțiunea GPR o anomalie care-l înconjoară, cu mai multe discontinuități; aceasta poate fi interpretată ca un zid de piatră înconjurând și stabilizând baza lui (Fig. 4). Probabil că acest zid, mai bine păstrat la marginea vestică, se conservă sub nivelul solului. Structura internă din învelișul tumulului (linii și benzi lineare în magnetogramă) nu există în datele radar: acestea sunt fie structuri superficiale fie ele indică o construcție interioară.

Prospecțiunile geomagnetice ale împrejurimilor tumulului, mai ales spre est și spre nord, au relevat și alte anomalii cu diametru de doar câțiva metri. Acestea pot să fi fost gropi din așezare sau gropi de morminte. Anomalia cu diametru de 3-4 m, situată la circa 28 m spre ESE de marginea tumulului, corespunde structurii circulare din datele GPR cu diametru de aproximativ 14 m, situată la doar 0,5 m adâncime. Ea poate să fi fost o fundație de piatră sau o tasare a pământului cauzată de greutatea unei foste movile.

Structura circulară situată la 90 m spre ENE de tumul cu un diametru de aproximativ 55 m are dimensiuni apropiate de „Movila lui Breazu".

Întreaga zonă prospectată este străbătută de un sistem de poteci din două linii paralele, pe direcția SW-NE.

Scanarea GPR nu pătrunde foarte adânc (maxim 2-3 m), nu poate examina subsolul natural în centrul suprafeței movilei înalte de 7 m, ci doar zonele periferice. Nu există dovada unei camere funerare la marginea tumulului, dar o structură centrală nu poate fi exclusă.

Abstract

The survey of the Peceneaga microregion discovered some settlements of 4th century BC as well as tumuli and tumular necropolises, including the "Breazu mound" with the Scythian stone statue. In addition to these results, the topographical as well as magnetometer and GPR prospections revealed that the tumulus belongs to a destroyed tumular necropolis and was built on a natural platform. It was surrounded by a deep stone wall. It is no burial chamber on the edge of the barrow, there are not signs of this feature in its center. Some lines and line bundles within the barrow can indicate structures close to the surface or a construction inside.

Bibliografie:

IACOB *et alii* 2014 – Iacob, M., Paraschiv, D., Mocanu, M., Stan, D., Panait, V., *Peceneaga, com. Peceneaga, jud. Tulcea,* în: *CCAR, campania 2014*, Pitești, 2015, p. 229–230.

MATEEVICI, IACOB, PARASCHIV 2015 – Mateevici, N., Iacob, M., Paraschiv, D., *Descoperiri de amfore greceşti in zona Peceneaga din vestul Dobrogei,* în: Tyragetia S. N. 9(24), 2015, p.161–166.

TELEAGA *et alii* 2024 – Teleaga, E., Paraschiv, D., Iacob, M., Posselt, M., *Preliminary considerations on the Scythian stone statue of 4th Century BC from the tumular necropolis from Peceneaga-Cerna, Tulcea County, Praehistorische Zeitschrift*, 2024. https://doi.org/10.1515/pz-2024-2019 (va fi tipărit în primul număr al revistei din 2025).

Illustrations list:

Fig. 1. Ortho-photo-plan with the most important archaeological sites identified by surveys in the Peceneaga area: 1, 3, 5-8, 11 settlements; 2, 9-16 tumuli and tumular necropolises (16 "Breazu Mound").
Fig. 2. The team of geophysical measurements in the north front of the "Breazu Mound", from left to right: Gabriel Sunder-Plassmann, Emilian Teleaga, Răzvan Cernamoriți, Dorel Paraschiv, Martin Posselt.
Fig. 3. Modeling of terrain measurements at Peceneaga-Cerna (magnetometer area – red line; GPR areas – blue line).
Fig. 4. The interpretated drawings of the combinate magnetometer and GPR prospections.

Fig. 1. Ortofotoplan cu cele mai importante situri arheologice, identificate prin periegheză, din zona Peceneaga: 1, 3, 5-8, 11 – așezări; 2, 9-16 – tumuli și necropole tumulare (16 „Movila lui Breazu")

Fig. 2. Echipa de cercetări geofizice la marginea nordică a „Movilei lui Breazu", de la stânga la dreapta: Gabriel Sunder-Plassmann, Emilian Teleaga, Răzvan Cernamoriți, Dorel Paraschiv, Martin Posselt

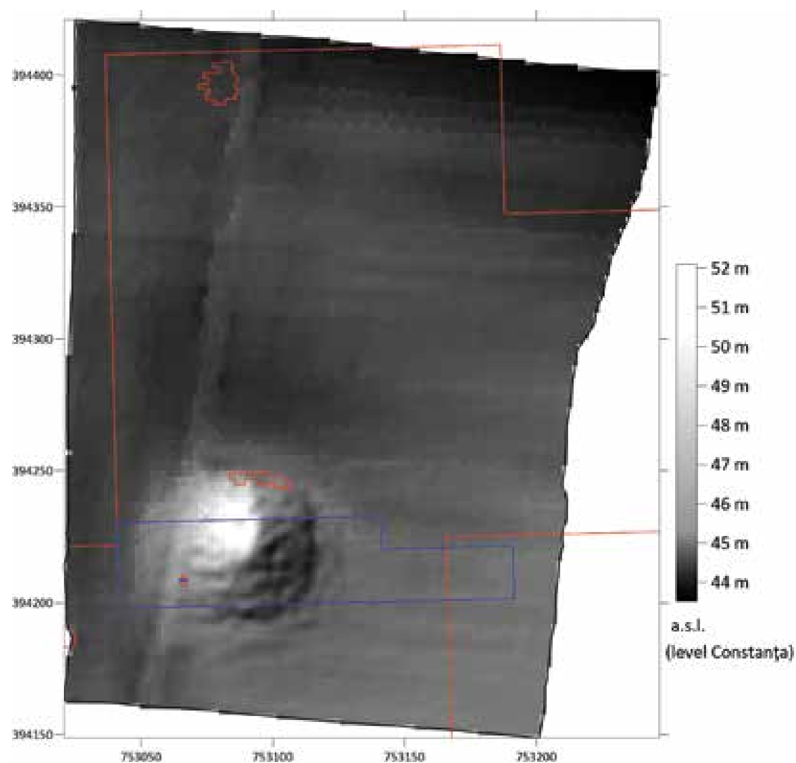

Fig. 3. Modelarea măsurătorilor de teren de la Peceneaga-Cerna (zona prospecțiunilor geomagnetice – linie roșie; zona prospecțiunilor GPR – linie albastră)

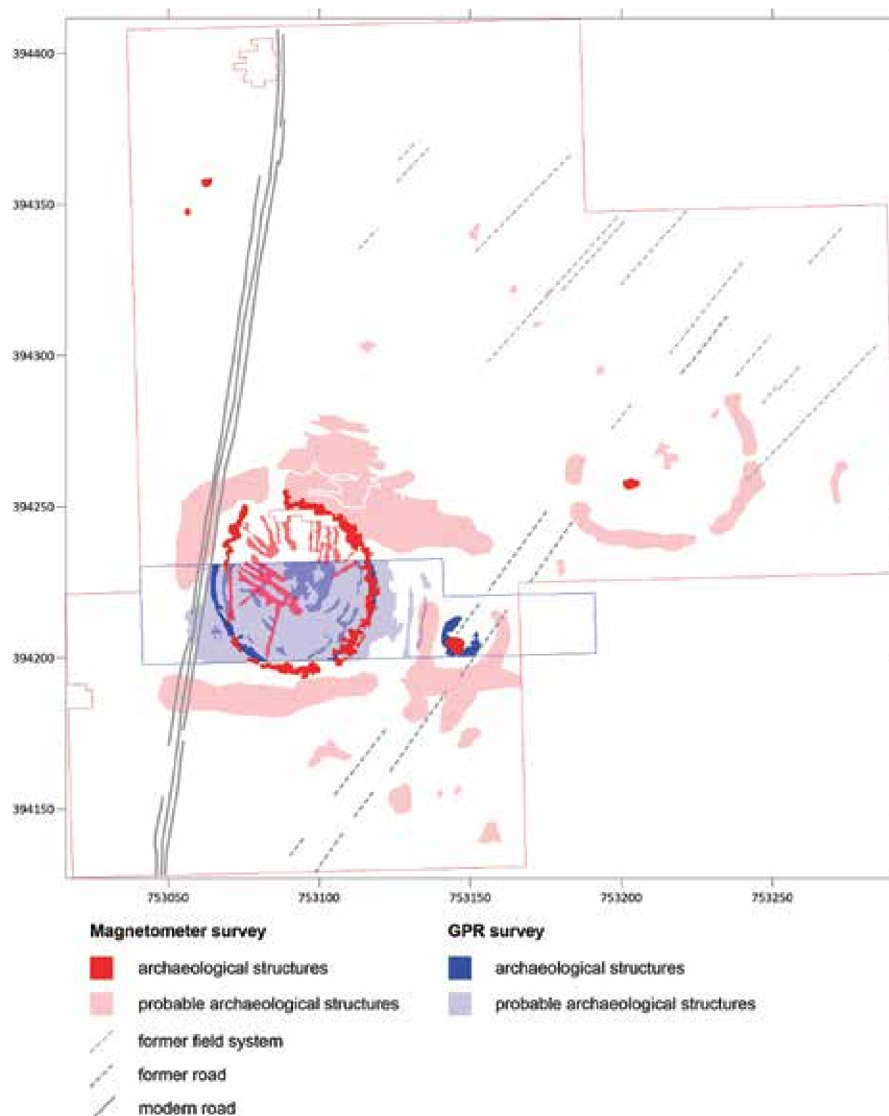

Fig. 4. Desene interpretate ale prospecțiunilor geomagnetice și GPR

167. Costinești, jud. Constanța
Punct: Litoralul Mării Negre în zona localității Costinești

Cod LMI: CT-I-s-A-02561
Autorizație nr. 252/11.04.2024
Colectiv: Raluca Iosipescu – responsabil științific; Sergiu Iosipescu, Mihaela Ciornei (INP), Alexandru Coman
Perioada desfășurării cercetării: iunie, septembrie 2024

Institutul Național al Patrimoniului a efectuat un diagnostic arheologic (evaluare de teren non-intruzivă) pentru lucrările prevăzute de proiectul investițional „Reducerea eroziunii costiere Faza II (2014-2020) – Protecția și reabilitarea litoralului românesc al Mării Negre în zona Costinești (lotul 6)", solicitat de către executantul proiectului, societatea Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Sucursala Constanța.

Metodologia de lucru a constat în efectuarea de scanări de tip multibeam (realizate de beneficiar și puse la dispoziția colectivului INP spre cercetare, analiză și verificare), scanări de tipul sub bottom profiler, reverificare cu sonar de tip side scan și verificare puncte cu potențial arheologic prin scufundare, documentare foto și video.

Zona ce face obiectul diagnosticului arheologic face parte din situl arheologic subacvatic Platforma continentală a litoralului românesc al Mării Negre, cod LMI CT-I-s-A-02561 și este cuprinsă între limita nordică reprezentată de promontoriul din apropierea epavei „Evanghelia" și limita sudică dată de promontoriul situat la sud de hotelul Forum.

În această zonă există doar două diguri perpendiculare pe țărm și un al treilea care închide în larg gura de vărsare a lacului Costinești, delimitând astfel două mari porțiuni de plajă situate la nord și sud de lac.

Pentru protejarea lucrărilor de înnisipare și în vederea stopării fenomenelor de eroziune, în zona Costinești se propune realizarea mai multor structuri de dig, denumite Cn1, Cn2, Cn3, Cn4 şi Cn7, rezultând astfel trei porțiuni de plajă.

A fost efectuat un survey al terenului cu sondă acustică parametrică (PES – Parametric echosounder) care a acoperit cea mai mare parte a zonei din apropierea țărmului, la adâncimi variind între -3 și -15 m sub nivelul mării. Sondajele au fost realizate pe traseul viitoarelor diguri pentru a colecta date geofizice și geotehnice și a se determina structura solului de sub viitoarea amprentă a digurilor proiectate. Pe imaginile obținute sunt recognoscibile aflorimentele stâncoase datorită suprafeței rugoase, în timp ce stratul de sedimente prezintă de regulă o suprafață netedă, concentrată în zona apropiată țărmului. Datele obținute prin PES au fost completate și comparate cu rezultatele testării dinamice cu sonda (DPT), forajele fiind executate în mare și pe țărm pe traseul viitoarelor diguri pentru a obține profile stratigrafice suplimentare.

Pe baza materialului analizat au fost reținute puncte cu posibile anomalii, pe langă punctele stabilite pe traseul viitoarelor diguri, ce au fost verificate cu sonar RAYMARINE montat pe ambarcațiunea „Odissey" și prin scufundare și înregistrare foto în prezența colectivului INP.

La punctul C_p1, situat în dreptul Cazematei 2, la c. -3,25 m adâncime, prin filmare subacvatică a fost identificat un probabil fragment de zid din piatră din care se pot vedea două blocuri paralelipipedice, posibil așezate pe o altă asiză din piatră. Având în vedere proximitatea pe țărm a sitului arheologic de la „Pescărie", creșterea nivelului apei mării de-a lungul timpului și procesul de abraziune al falezei, este probabilă apartenența acestui fragment de zid la situl susmenționat.

La punctul C_p2 au fost identificate câteva posibile fragmente de blocuri de piatră/ciment paralelipipedice împrăștiate pe fundul mării.

La punctul C_p3 a fost identificată o cușcă metalică umplută cu piatră, folosită ca greutate pentru plase de pescuit.

În punctele C_p4 și C_p5 se pot observa formațiuni calcaroase naturale cu mici crevase și grote precum și pe alocuri un fund de nisip. Punctele C_p5 și C-p6 se află în exteriorul zonei delimitate a lotului 6.

În punctul Cn4-3, la -5m adâncime, s-a identificat un stâlp paralelipipedic din ciment, cu două orificii circulare pe fața superioară și o cărămidă încorporată, cu fragmente de buloane de fier la unul din capete, folosită probabil pentru fixarea plaselor de pescuit.

În punctul Cn7-3, la c -1,80 m s-a putut observa un fragment din pântecul unei amfore cu partea de început a toartei păstrată. În jur nu s-au mai observat alte fragmente ceramice.

O parte dintre puncte cu posibile anomalii, nu au confirmat prezența unor vestigii arheologice.

În afara perimetrului de intervenție a proiectului care depășesc zona propriu-zisă a lucrărilor de înnisipare, a putut fi identificată o epavă de mari dimensiuni. Aceasta fusese descoperită pentru prima dată în octombrie 2006 de Harry Bakker și identificată în aprilie 2007 ca fiind „Mitera Zafira", navă sub pavilion cipriot scufundată la 16 martie 1973.

În raport cu surveyul submarin nava este situată la nord și în afara perimetrului lotului 6, fiind serios afectată de valuri și curenți. Suprastructura sa, încă păstrată se ridică până la -5,42 m sub nivelul actual al mării, pupa se află la c. -9 m iar prora la c. -10 m.

Nava – un cargou lung de 141,83 m, lat de 18,33 m, pescaj 5,04 m, cu tonajul de 9020 DWT, mașinile cu puterea de 3300CP (2975 kW), 2SA, 4 cilindri 600×2300, cu o singură elice, putând atinge viteza de 12 noduri – fusese construită de faimoasele șantiere W.M. Doxford & Sons Ltd., din Sunderland, pe râul Wear, în anii 1950-1951. A fost livrată companiei britanice Charente Steamship Company Ltd. / T&J Harrison Ltd. din Liverpool, și a navigat sub numele „Wayfarer" („Călătoarea").

Naufragiul a fost provocat de un incendiu la bord, izbucnit la 8 martie 1973, care a determinat echipajul să abandoneze nava, eșuată și scufundată după o săptămână. „Mitera Zafira" plecase din postul Ashod din Israel, cu destinația Constanța, transportând în cele cinci compartimente ale calei fosfați.

Noile cercetări au surprins corpul navei „Mitera Zafira" conturat clar, compact, pe fundul mării, ea fiind eșuată pe un promontoriu stâncos submers, într-o poziție

asemănătoare cu a navei „E Evangelia", naufragiată în octombrie 1968 la N de Costinești.

Comparativ cu epava „Mitera Zafira" ce astăzi este scufundată total, în partea de nord a localității Costinești, latitudine 43o 57/ N și longitudinea 28o 38/ E, se află epava cargoului frigorific „E Evangelia" de 7335 tone, lungime 131,5 m, lățime 17,5 m, pescajul 11,79 m – 10,2 m.

Nava – cu o mașina Diesel naval cu șase cilindri în patru timpi, putând dezvolta o putere de 490 NHP, realizată după planurile firmei daneze Burmeister & Wain, dispunând de radiolocație și de sonar – a fost construită la șantierele Harland and Wolff's din Irlanda de Nord pentru, fiind pusă la apă în 28 mai 1942, sub numele Empire Strength, și a fost folosită până în 1961 de compania maritimă Blue Star.

La 15 octombrie 1968, venind de la Rijeka (Yugoslavia), „E Evanghelia" a eșuat la la Costinești, 16 mile sud de Constanța, ținta călătoriei sale, fiind declarată pierdută. Au existat supoziții potrivit căruia naufragiul a fost, de fapt, o fraudare legată de asigurarea navei.

Epava a constituit imediat ținta vânătorilor de suveniruri marine iar, ulterior, o emblemă a Costineștilor și o preferință a micilor plimbări cu barca. De câțiva ani însă furtunile anotimpului rece au afectat grav suprastructura, iar coca navei, ruptă în trei părți, constituie o primejdie pentru exploratorii submarini.

O parte a cercetării a fost dedicată și studiului de ansamblu pe baza datelor catografice și batimetrice ale așezării de la Costinești, așezare ce a fost posibilă datorită existenței lacului astăzi omonim, și a cărui prezență a influențat și alcătuirea țărmului terestru și submarin, în discuție aici.

În dreptul lacului Costinești, marea prezintă adâncimi între -3,00 și -8,00 (extremitatea nordică a lacului) și -4,00 și -8,00 m în partea sa sudică. Înfățișarea țărmului în dreptul fostei vărsări a lacului a fost modificată prin construirea unui canal navigabil și a unei mici incinte portuare cu adâncimi de c. -1,00 m. Este probabil ca în prelungirea acestui canal amenajat să fi fost vărsarea naturală a lacului, confirmată de adâncimi de -5 m la c. 300 m depărtare de începutul vechii vărsări (acolo unde această scurgere începea să taie plaja).

Ceea ce se remarcă din analiza batimetrică este predominanța unui fund de mare cu relief stâncos, cu puține zone înnisipate. Acesta este rezultatul spălării depunerilor de nisip de pe fundul mării prin acțiunea valurilor și a curenților, ceea ce și explică distrugerea rapidă a oricăror epave situate în această zonă. Ca exemplu se poate invoca epava „E Evangheliei", a cărei degradare accelerată în ultimii 20 de ani este evidentă.

Abstract

The National Institute of Heritage carried out an archaeological diagnosis (non-intrusive field evaluation) for the works foreseen in the investment project „Coastal Erosion Reduction Phase II (2014-2020) - Protection and Rehabilitation of the Romanian Black Sea Coastline in the Costinești Area (Lot 6)", requested by the project executor, Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Constanța Branch.

The work methodology consisted of multibeam scans (carried out by the beneficiary and made available to the INP staff for research, analysis and verification), sub bottom profiler scans, side scan sonar reverification and verification of points with archaeological potential by diving, photo and video documentation.

The area subject to archaeological diagnosis is part of the underwater archaeological site *Continental shelf of the Romanian Black Sea coast*, List of Historical Monuments code CT-I-s-A-02561 and is located between the northern boundary represented by the promontory near the „Evanghelia" shipwreck and the southern boundary given by the promontory located south of the Forum Hotel.

On the basis of the analyzed material, points with possible anomalies were identified, in addition to the points established on the route of the future breakwaters, which were checked with RAYMARINE sonar mounted on the Odissey boat and by diving and photo recording in the presence of the INP staff.

Some of the points with possible anomalies have not confirmed the presence of archaeological remains, another part shows natural limestone formations with small crevices and caves and a sandy bottom in places, and at point C_ p1, located in front of the Barracks 2, at c. -3.25 m depth, underwater filming has identified a probable fragment of a stone wall from which two parallelepiped blocks can be seen, possibly placed on another stone slab. In view of the proximity of the archaeological site of ‚Pescărie' to the shore, the rise in the sea level over time and the abrasion process of the cliff, it is probable that this wall fragment belongs to the above-mentioned site.

Outside the perimeter of the project intervention beyond the actual area of the trenching works, a large shipwreck could be identified. It was first discovered in October 2006 by Harry Bakker and identified in April 2007 as the „Mitera Zafira", a Cypriot-flagged ship sunk on 16 March 1973, and compared to this ship, which is now totally sunk, in the northern part of Costinești, latitude 43o 57/ N and longitude 28o 38/ E, is the shipwreck of the 7335-ton reefer cargo ship „E Evangelia", 131.5 m long, 17.5 m wide, length 131.5 m, draught 11.79 m/10.2 m

Illustrations list:

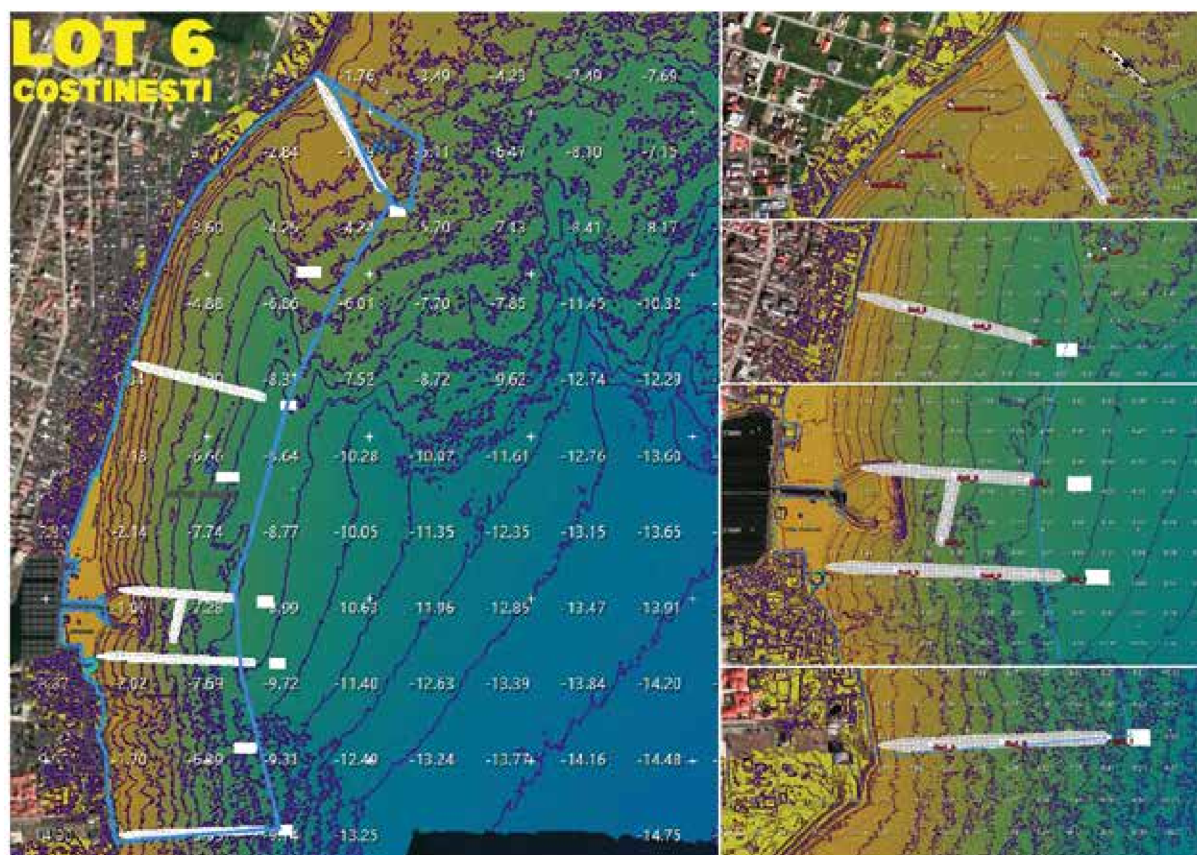
Pl. I. Delimitation plan of Lot 6 Costinești, multibeam scan with depths and contour lines with representation of the jetties.

Pl. II. Detail plan with depths and contour lines for the „Mitera Zafira" shipwreck, (which goes beyond the delimitation of the intervention area covered by the project) with 3D representation, sonar images.

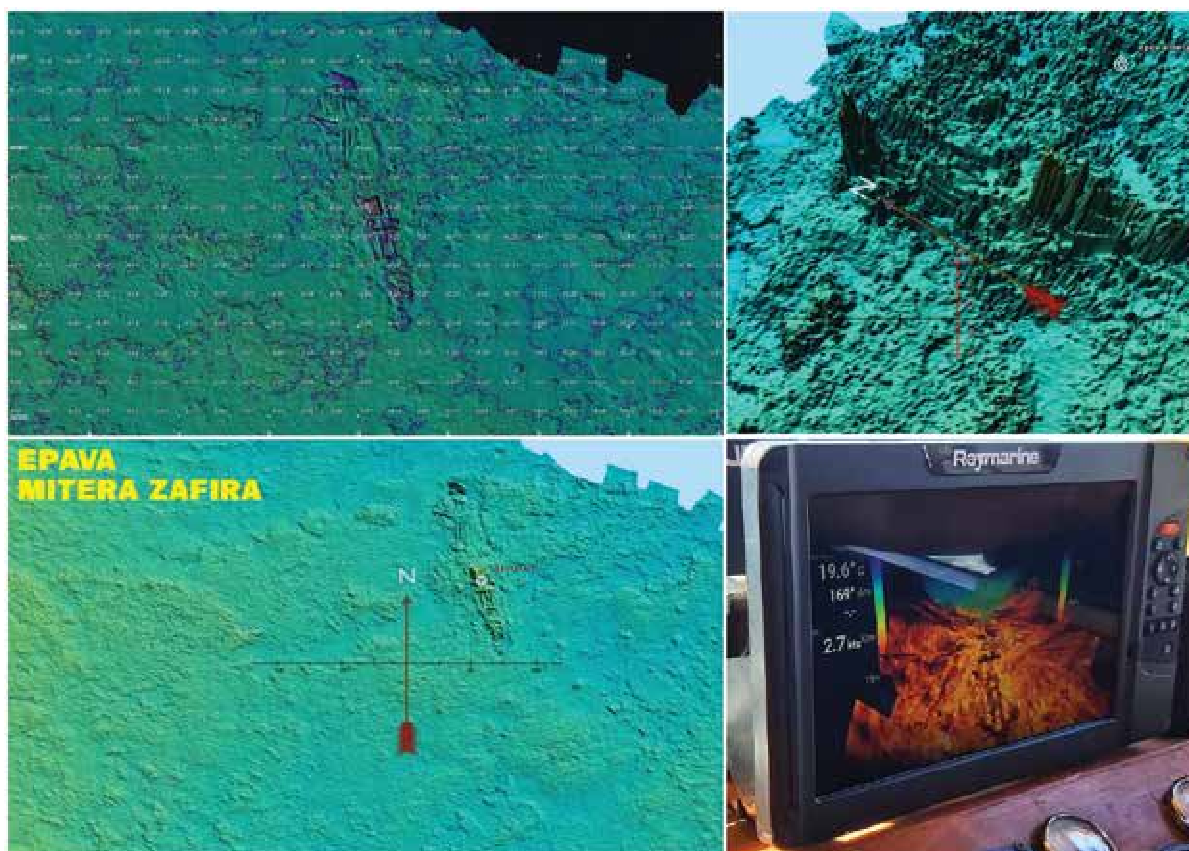
Pl. III. Detail plan with depths and contour lines for check points 1-2, with 3D representation, sonar and underwater images.

Pl. IV. Multibeam scanning detail with depths and contour lines of the „E Evanghelia" shipwreck.

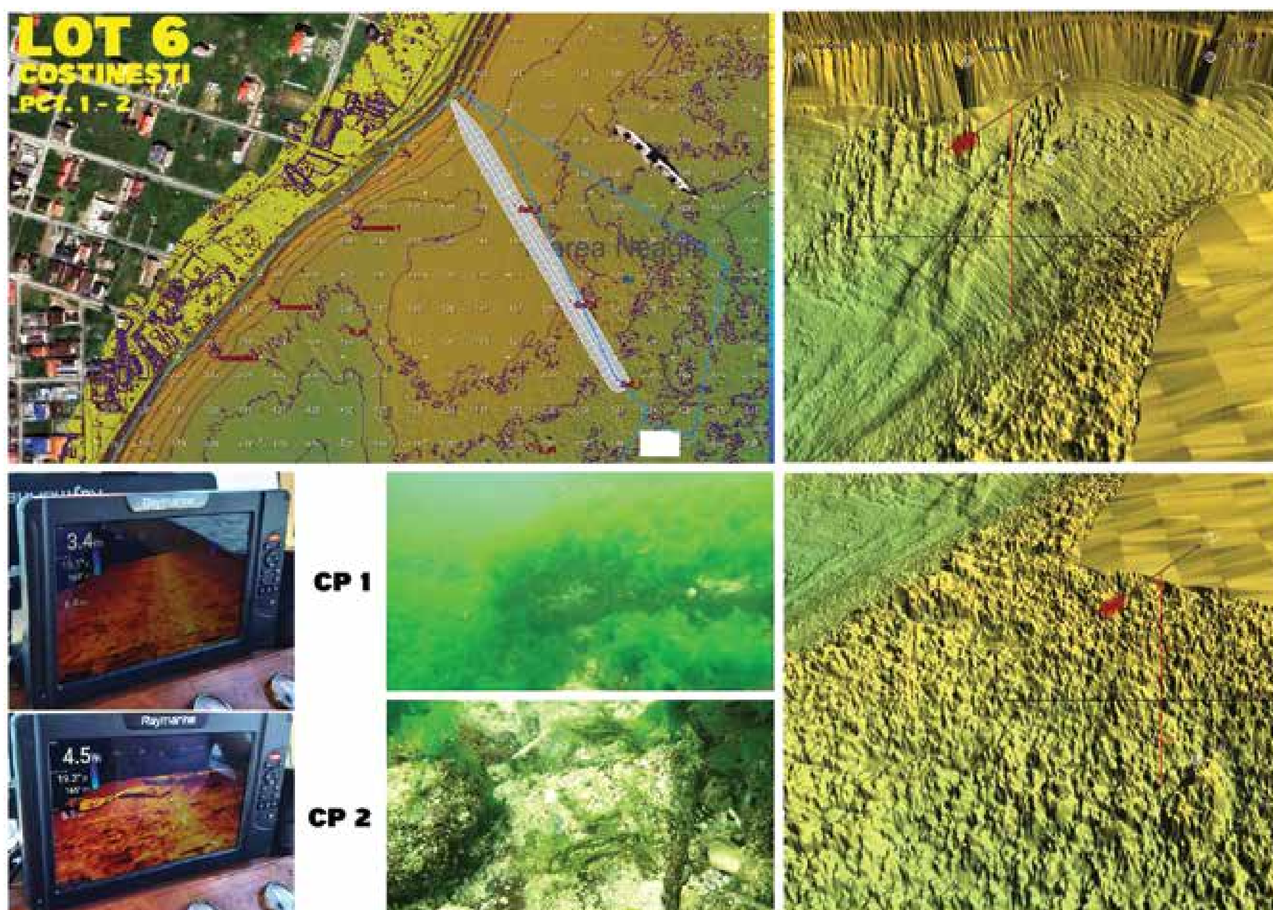
Pl. V. Lake Costinești plan after Adriana Breier.

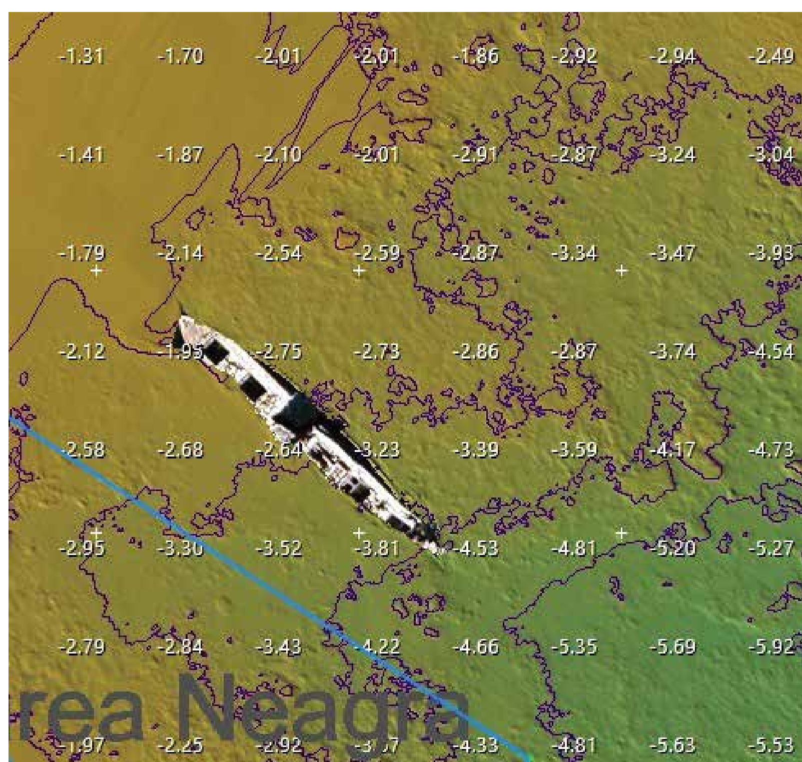
Pl. I. Planșă delimitare lot 6 Costinești, scanare multibeam cu adâncimi și curbe de nivel cu reprezentarea digurilor

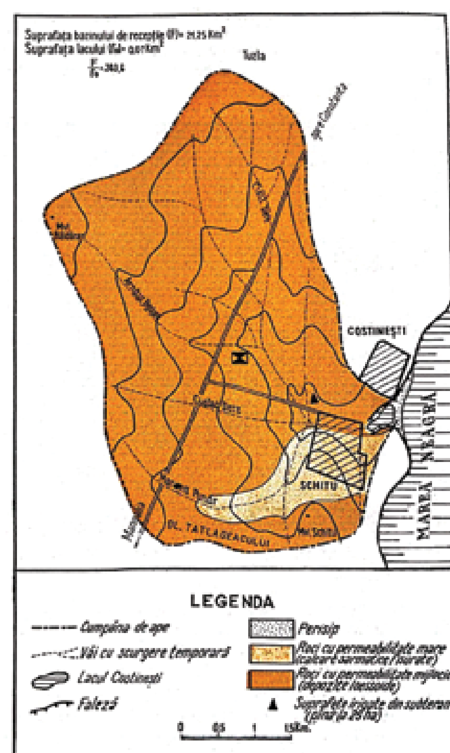
Pl. II. Planșă detaliu cu adâncimi și curbe de nivel pentru Epava Mitera Zafira, (care depășește delimitarea suprafeței de intervenție cuprinsă de proiect) cu reprezentare 3D, imagini sonar

Pl. III.Planșă detaliu cu adâncimi și curbe de nivel pentru puncte verificare 1-2, cu reprezentare 3D, imagini sonar și imagini subacvatice

Pl. IV. Detaliu cu scanare multibeam cu adâncimi și curbe de nivel al Epavei E Evanghelia

Pl. V. Planul lacului Costinești după Adriana Breier

168. Cucueți, com. Verguleasa, jud. Olt
Punct: Vâlceaua Icoanei

Tip sit: 1 (locuire), 312 (tezaur)
Încadrare cronologică: 151 (Epoca bronzului timpuriu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 213 (La Tène târziu), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)
Autorizația nr. 447/31.07.2024
Colectiv: Florin Ciulavu – responsabil științific; Mihaela Bleoancă (MJO), Laurențiu Florin Comănescu (DJC Olt), Dan Bălteanu (DJC Dolj), Răzvan Odangiu (MJO)
Finanțare: 1000 lei (Muzeul Județean Olt)
Perioada desfășurării cercetării: 21-29.10; 20.12.2024

În lunile octombrie și decembrie 2024, Muzeul Județean Olt a organizat un diagnostic arheologic intruziv și evaluare de teren la Cucueți – *Vâlceaua Icoanei*, com. Verguleasa, jud. Olt, cu scopul verificării locului în care a fost descoperit cu ajutorul unui detector de metale un tezaur format din 64 de monede (denari romani republicani) și fragmente de obiecte dacice din argint. De asemenea, ne-am propus să verificăm zona printr-o evaluare de teren și am realizat mai multe periegheze, reușind să identificăm două situri arheologice.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Primele descoperiri arheologice de pe actualul teritoriu al comunei Verguleasa au fost făcute pe raza satului Verguleasa. Așezarea a fost identificată la 1 km est de sat, pe prima terasă a Oltului, având o suprafață de 0,5 ha, unde s-au găsit materiale din perioada Neoliticului timpuriu (cultura Starcevo-Criș) și Epoca Bronzului[1].

Continuarea cercetărilor de teren pe raza comunei a dus la identificarea unui nou sit arheologic, situat la Dumitrești – *Muchia Bojilor* / *Piscul Bojilor*, aflat la nord de satul Dumitrești, pe malul drept al Văii Surdului, în punctul *Piscul Boju*. Au fost identificate materiale care aparțin epocii timpurii a Bronzului (culturile Coțofeni[2] și Glina)[3]. Mai târziu, așezarea culturii Coțofeni este menționată de către Cătălin Nicolae Pătroi[4].

Cadrul geografic

Satul Cucueți din comuna Verguleasa este situat într-o regiune caracterizată printr-un relief de câmpie, cu pajiști, terenuri agricole și văi. Punctul cu descoperirea este poziționat în partea de sud-est a satului, într-o vale denumită *Vâlceaua Icoanei*, situată într-o zonă de câmpie joasă, cu ușoare depresiuni și dealuri. În apropiere se află râul Olt, însă zona este străbătută de numeroase pâraie și văi. Clima este temperat-continentală, având veri calde și ierni reci, iar vegetația este specifică câmpiilor din sudul României.

Prezentarea cercetării

În urma descoperirii cu ajutorul unui detector de metale a unui tezaur format din 64 de denari romani republicani, trei fragmente de brățări dacice din argint și trei fragmente din alte obiecte de argint, am decis realizarea unui sondaj pe locul de descoperire, dar și efectuarea unor periegheze în proximitatea zonei, cu scopul de a identifica un sit arheologic. Am vizat zona denumită de localnici *Vâlceaua Icoanei*[5], pe ambele maluri.

În prima etapă am realizat două sondaje: un sondaj cu dimensiunile de 5 x 2 m (Pl. I/2), denumit Sondaj 1 și un sondaj cu dimensiunile de 1 x 1 m, denumit Sondaj 2, realizat pe locul de descoperire al tezaurului (Pl. I/3-4), în proximitatea celuilalt. Primul sondaj a fost realizat acolo unde zona ne-a permis (este pantă și mulți copaci) și au fost descoperite câteva bucăți de silex local, de slabă calitate. În sondajul realizat pe locul tezaurului, au fost identificate cinci fragmente ceramice atipice, care după pastă pot fi încadrate în Bronzul mijlociu. Menționăm faptul că nu au fost descoperite alte monede sau obiecte din argint pe locul de descoperire al tezaurului și nici ceramică din perioada de datare a acestuia (La Tène).

A doua etapă a însemnat realizarea unor periegheze în zonele din apropierea punctului cu descoperiri, prilej cu care au fost descoperite două situri arheologice (Pl. I/1). Situl 1 a fost descoperit pe partea dreaptă a văii *Vâlceaua Icoanei* (Pl. II/1), fiind identificate materiale ceramice care datează din Bronzul timpuriu, Bronzul mijlociu și din Evul Mediu târziu, toate fiind foarte fragmentate din cauza agriculturii intensive realizată în zonă. Situl 2, descoperit pe partea stângă a văii, cu mai puține materiale la suprafață decât în situl 1, poate fi încadrat pe baza ceramicii descoperite în Bronzul timpuriu și Evul Mediu târziu. Pe lângă ceramică, în Situl 2 au mai fost descoperite și câteva așchii de silex.

Concluzii

În sondajul arheologic realizat pe locul de descoperire al tezaurului nu au fost identificate alte obiecte din aceeași perioadă cu monedele și obiectele din argint. În urma cercetărilor (periegheze și sondaje) am concluzionat că locul de descoperire al tezaurului se află la extremitatea nordică a sitului 1, care se află pe partea dreaptă a văii *Vâlceaua Icoanei* (Pl. II/1), fiind identificate materiale ceramice care datează din Bronzul timpuriu (Pl. III/4-6), Bronzul mijlociu (Pl. II/2-5, 3/1-3, 9-10, 12) și din Evul Mediu târziu. Situl 2 poate fi încadrat, pe baza ceramicii descoperite, în Bronzul timpuriu (Pl. III/8) și Evul Mediu târziu (Pl. III/7, 11, 13). Eventuale cercetări realizate în viitor în aceste situri ar putea contribui la o mai bună cunoaștere a lor și ar putea furniza informații importante cu privire la tezaurul amintit, chiar dacă până în prezent nu există date arheologice pentru o așezare contemporană cu tezaurul în respectiva zonă.

Abstract

In October and December 2024, the Olt County Museum organized an intrusive archaeological diagnosis and a field evaluation at Cucueți – *Vâlceaua Icoanei,*

1 Informații preluate din baza de date RAN: https://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=verguleasa-verguleasa-olt-situl-arheologic-de-la-verguleasa-cod-sit-ran-129825.01.
2 Având în vedere faptul că materialul ceramic descoperit în așezările menționate nu a fost publicat, suntem rezervați în ceea ce privește încadrarea în epoca Bronzului Timpuriu a materialelor specifice Culturii Coțofeni.
3 BUTOI 1999, p. 13; BUTOI 2013, p. 14.
4 PĂTROI 2016, p. 51; PĂTROI 2019, p. 99 și bibliografia.

Verguleasa commune, Olt county. The purpose of the archaeological investigations was to verify the location where a hoard consisting of 64 Republican Roman denarii, three fragments of Dacian silver bracelets and three other fragments of silver objects was discovered using a metal detector. On this occasion, two archaeological surveys were carried out (Pl. I/2-4) in which ceramic and flint materials from another era were discovered and no objects contemporary with the hoard (La Tène) were identified. Then, field evaluations were carried out in nearby areas, with the aim of discovering an archaeological site contemporary with the hoard. Two archaeological sites (Pl. I/1) were discovered that can be chronologically classified into other eras. Site 1 is located on the right side of the Vâlceaua Icoanei valley (Pl. II/1) and ceramic materials dating from the Early Bronze Age (Pl. III/4-6), the Middle Bronze Age (Pl. II/2-5, III/1-3, 9-10, 12) and the Late Middle Ages have been identified. Site 2 can be classified, based on the discovered ceramics, into the Early Bronze Age (Pl. III/8) and the Late Middle Ages (Pl. III/7, 11, 13).

Bibliografie:

BUTOI 1999 – Mihail Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Inspectoratul pentru Cultură Olt, Slatina, 1999, p. 36.

BUTOI 2013 – Mihail Butoi, *Descoperiri arheologice și numismatice făcute de Muzeul Județean din Slatina*, în *Muzeul Oltului*, 3, 2013, p. 9-30.

PĂTROI 2016 – Cătălin Nicolae Pătroi, *Repertoriul așezărilor și descoperirilor culturii Coțofeni în Oltenia*, în *Litua*, XVIII, 2016, p. 17-93.

PĂTROI 2019 – Cătălin Nicolae Pătroi, *Preistoria Olteniei: siturile culturii Coțofeni*, Drobeta Turnu Severin, 2019, p. 163.

Illustrations list:

Pl. I. 1 - Map delineating the archaeological sites; 2 - first survey conducted at site 1; 3-4 - second survey conducted at site 1.

Pl. II. Aspects from the field assessment: 1 - overview of site 1; 2-5 - pottery discovered in site 1.

Pl. III. Pottery discovered: 1-6 - pottery from site 1; 7-8, 11, 13 - pottery from site 2; 9, 10, 12 - pottery from site 1 (from survey 2).

Pl. I. 1 - Hartă pe care sunt delimitate siturile arheologice; 2 - primul sondaj realizat în situl 1; 3-4 - al doilea sondaj realizat în situl 1

1

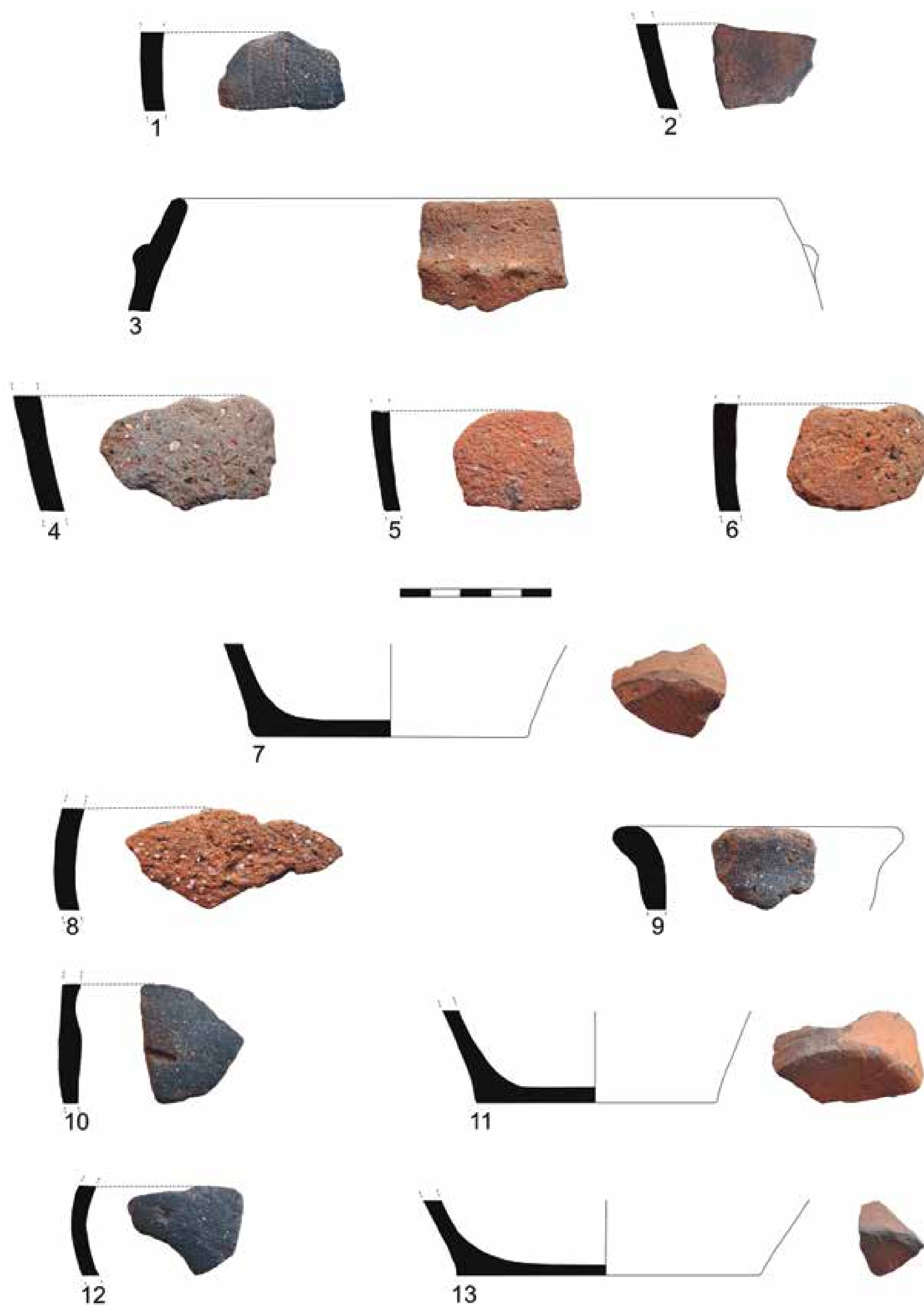

2

3

4

5

Pl. II. Aspecte din timpul evaluării de teren: 1 - Imagine de ansamblu cu situl 1; 2-5 - ceramică descoperită în situl 1

Pl. III. Ceramică descoperită: 1-6 - ceramică din situl 1; 7-8, 11, 13 - ceramică din situl 2; 9, 10, 12 - ceramică din situl 1 (din sondaj 2

169. Daia Română, com. Daia Română, jud. Alba

Punct: Pădurea Dăii

Tip de sit: 311 (depozit de bronzuri)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu)
Autorizație nr. 458/01.08.2024
Colectiv: Ilie Lascu – responsabil științific; George Bounegru (MNUAI)
Data desfășurării cercetării: 12.08.2024

Evaluarea de teren a fost realizată în luna august a anului 2024, într-o zonă împădurită din localitatea Daia Română, fiind impusă de descoperirea unui depozit de bronzuri, în urma unei acțiuni de detecție. Prin adresa transmisă de descoperitor eram informați că piesele depozitului nu au fost ridicate din teren și că acesta se află poziționat în mijlocul unui drum forestier. Zona unde a fost realizată descoperirea este amplasată într-o pădure la sud-vest de sat. Din datele existente în literatura de specialitate observăm că acest perimetru nu se află în interiorul unui sit arheologic. De pe teritoriul localității nu sunt cunoscute alte asemenea descoperiri, dar, din imediata vecinătate, de pe teritoriul localității Sebeș sunt cunoscute două depozite de bronzuri[1]. Numărul acestor descoperiri de pe teritoriul județului Alba este într-o continuă creștere, în anul 2015 erau repertoriate 45 de depozite de bronzuri[2], iar în anul 2024, numărul acestora a trecut de 50.

Diagnosticul a urmărit atât recuperarea pieselor componente ale depozitului de bronzuri și a contextului de depunere, cât și identificarea unor materiale arheologice care ar fi putut oferi alte indicii privind depunerea, a existenței unei așezări în acest perimetru. Locul unde a fost descoperit depozitul de bronzuri este amplasat în podișul Secașelor, într-o zonă deluroasă, cu văi largi.

Locul depunerii este situat foarte aproape de punctul de altitudine maximă, care oferă vizibilitate asupra văilor Sebeșului și a Mureșului, în zona localităților actuale Sebeș și Vințu de Jos. Depozitul a fost identificat pe traseul unui drum forestier, în zona centrală a acestuia, pe un mic platou, amplasat la baza unor pante, cu înclinație accentuată. După identificarea locului descoperirii s-a realizat curățarea zonei de resturi vegetale și a fost realizată o casetă cu dimensiunile de 1,2 x 1,2 m, care suprapunea locul indicat de descoperitori. Groapa realizată de descoperitori a fost identificată imediat după îndepărtarea resturilor vegetale. Aceasta avea o formă ovală, cu margini neregulate, fiind săpată în solul galben. După îndepărtarea resturilor vegetale menționate mai sus am constatat că solul negru avea o grosime maximă de 5 cm, sub acesta fiind prezent un sol galben lutos. La adâncimea de 0,1 m a fost identificată partea superioară a depozitului, fiind vizibile atât piese de bronz cât și fragmente ceramice, care delimitau conturul unui vas. Am constatat că au fost scoase din context nouă piese din bronz, care ulterior au fost așezate aleatoriu în groapă. După prelevarea pieselor scoase din context de către descoperitor s-a realizat o curățare a contextului și s-a putut observa conturul unui vas sac, spart din vechime, în interiorul căruia se păstrau cinci obiecte din bronz. Lângă vas au fost depuse alte două grupe distincte, prima formată din trei vârfuri de lance, două ace și o daltă, iar a doua grupă formată din două cuțite. Adâncimea maximă de depunere a pieselor este 0,28 m și este reprezentată de piesele depuse lângă vas. Au fost observate mai multe niveluri de depunere, fiecare dintre acestea fiind documentat, iar artefactele au fost prelevate ulterior. Cu ocazia restaurării vasului ceramic am constatat că din acestea lipsesc fragmente din zona care era dispusă cel mai aproape de suprafața solului. Considerăm că vasul a fost depus întreg dar acest context a fost afectat parțial în urma utilizării drumului forestier.

Având în vedere modul în care au fost depuse piesele de bronz, ne referim aici la cele rămase în context, și la dimensiunile celor scoase din context de către descoperitor, putem presupune că acestea au fost depuse în interiorul vasului. Concluzionând, depozitul este format din 22 de obiecte de bronz: șase celturi (unul era fragmentar), cinci vârfuri de lance, cinci seceri, trei cuțite, două ace și o daltă. Piesele de bronz cântăresc 2,88 kg. Depozitul este de datat în etapa HaB, fiind încadrabil seriei de depozite Moigrad-Tăuteu[3].

Cu ocazia verificării zonei învecinate depozitului am constatat că nu există indicii privind locuiri sau alte activități din perioada respectivă. Cea mai apropiată așezare de locul descoperirii este amplasată la aproximativ 3,3 km spre nord-vest[4]. Diagnosticul arheologic a dus la recuperarea depozitului de bronzuri și a informațiilor legate de modul de dispunere al pieselor și la caracterul descoperirii. Considerăm că depunerea este una cu caracter votiv, fiind realizată într-un areal unde nu au fost identificate elemente care să indice urme de locuire.

Abstract

Field evaluation was carried out in August 2024, in a wooded area near the locality of Daia Română, prompted by the unearthing of a bronze hoard following metal detection. After the discovery site was identified, the area was cleared of plant debris, and a 1.2 x 1.2 m excavation unit was laid out, overlapping the location indicated by the finders. At a depth of 0.1 m, the upper part of the hoard was revealed, with both bronze objects and ceramic fragments visible, the latter outlining the shape of a vessel. The hoard consisted of 22 bronze objects: six socketed axes (one fragmentary), five spearheads, five sickles, three knives, two pins, and a chisel. The bronze artefacts weigh a total of 2.88 kg. The deposit is dated to the Ha B phase and can be attributed to the Moigrad–Tăuteu series of hoards.

Bibliografie:

CIUGUDEAN 2015 - H. Ciugudean, *Depozitele de bronzuri de pe teritoriul județului Alba. Stadiul actual al cercetărilor*, în *Artizanii epocii bronzului. Descoperiri recente de depozite de bronzuri în Transilvania*, 2015, p. 7-16.

KACSÓ 2005 - C. Kacsó, *Der Bronzefund von Sebeș, Kr. Alba, în T. Soroceanu (ed.), Bronzefunde aus Rumänien.*

3 PETRESCU-DÎMBOVIȚA 1977.
4 Rep. AB 1995, p. 89-90.

Beiträge zur Veröffentlichung und Deutung bronze - und älterhallstattzeitlicher Metallfunde in *europäischem Zusammenhang* (Bistriţa / Cluj-Napoca), p. 219-234.

PETRESCU-DÂMBOVIŢA 1977 – M. Petrescu-Dîmboviţa, *Depozitele de bronzuri din România*, Bucureşti, 1977.

Rep AB – Repertoriul Arheologic al Jud Alba, (V. Moga, H. Ciugudean, eds), Biblioteca Museii Apulensis II, Alba Iulia 1995.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the discovery place.
Fig. 2 – 4. Details from the excavation of the bronze hoard.

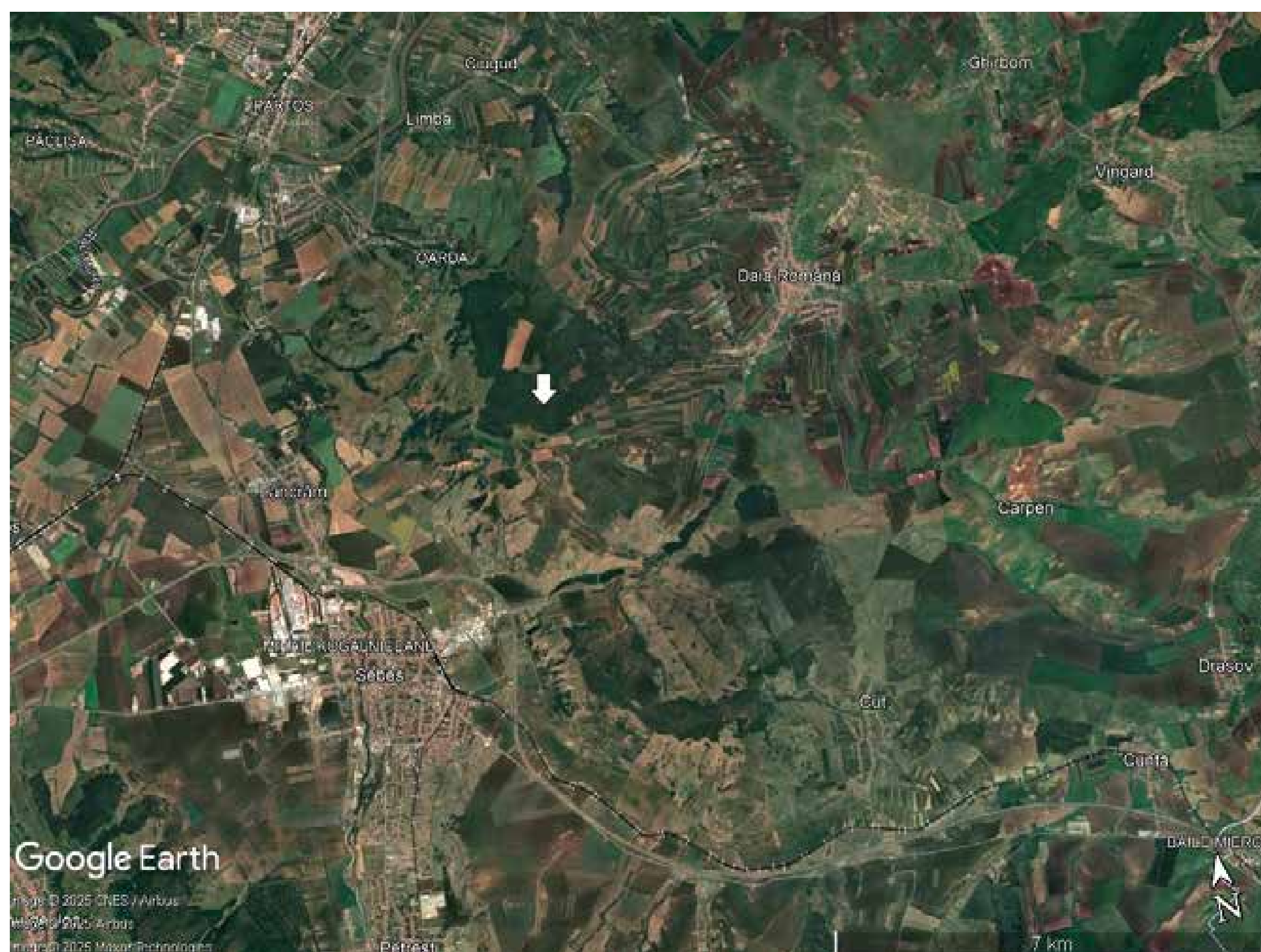

Fig. 1. Amplasarea locului descoperirii.

Fig. 2 - 4. Detalii din timpul cercetării depozitului de bronzuri

170. Drăgușeni, jud. Botoșani
Punct: Dealul Chietrosu - Movila de la Saivane, Tumul 1

Tip de sit: 221 (necropolă); 212 (necropolă tumulară); 222 (mormânt)
Încadrare cronologică: 151 (Epoca bronzului timpuriu); 322 (Epoca romană târzie)
Cod RAN: 37182.16
Autorizaţie nr. 201/26.03.2024
Colectiv: Adela Kovács – responsabil de șantier; Alexandru Nechifor (MJ Botoșani), Lavinia Grumeza (IA Iași), Constantin Aparaschivei (MN Bucovinei, Marian Lie (IA Iași), Alexandru Ciobanu (MJ Botoșani) Ondřej Klápa, Tomáš Petr, Marek Pietoň (arheologi voluntari din cadrul Muzeului Silesiei, Opava, Republica Cehă)
Finanţare: 12000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 26.03 – 31.03.2024

Comuna Drăguşeni, situată la 44,5 km de municipiul Botoşani şi la 11 km de oraşul Săveni, ocupă astăzi, împreună cu satele componente (Drăguşeni, Podriga şi Sarata - Drăguşeni) o suprafață de 5893 ha, cuprinzând teritoriul geografic dintre Valea Podrigii spre nord – vest şi Valea Bodesei spre nord – est.

Tumul 1: Movila de la Drăguşeni – la Saivane (Cod RAN 37182.16) se află în extravilan, la 2950 m nord – vest de biserica din Drăguşeni şi la 1800 m sud – sud-vest de Movila din Dealul Scutari. A fost repertoriată pentru prima dată de către Aristotel Crîşmaru în anul 1974, iar în 2011 a fost inclusă în baza de date CIMEC, cu mențiunea: „Agricultură intensivă (4 / 15.11.2011); movila este aplatizată deoarece terenul pe care se află este utilizat pentru lucrări agricole.[1]

În anul 2019 un colectiv format din arheologi de la Muzeul Județean Botoșani (Adela Kovacs) și Institutul de Arheologie din Iași (Lavinia Grumeza și Marian Lie) au constatat că în situl Drăgușeni – Movila de la Saivane erau vizibile două movile și nu una cum apare în bibliografia inițială, ambele puternic afectate de lucrările agricole și de eroziunea terenului. Cei doi tumuli erau cu greu sesizabili în peisaj, aveau aspectul unor movile foarte aplatizate, aflate pe marginea unei curbe de nivel, la nord de drumul Drăgușeni – Scutari.

Prima campanie de cercetare a avut loc la începutul anului 2023 și raportul pentru acea etapă a fost deja publicat. Săpătura mecanizată s-a desfășurat prin deschiderea unor secţiuni dispuse paralel, atât pentru a permite accesul utilajului, dar şi pentru obținerea unor observații concludente privind etapele amenajării tumulului, precum şi alte detalii privind stratigrafia internă și dimensiunile reale ale acestuia (puternic afectate de agricultura intensivă din zonă). Astfel, au fost trasat două secțiuni paralele pe direcția NV – SE, numite convențional Secțiunea 1 (S 1) și Secțiunea 2 (S 2), cu următoarele dimensiuni: 21,60 x 5,60 m, respectiv 21,60 x 4,40 m și au fost documentate trei profile stratigrafice, dintre care unul central.[2]

Cercetările nu au putut fi continuate pe parcursul anului 2023, așa cum ne-am propus inițial, din cauza lipsei unui utilaj mecanizat adecvat, precum și din cauze financiare.

În primăvara anului 2024 s-a reușit demararea lucrărilor de cercetare arheologică pe jumătatea rămasă. Obiectivul principal din anul 2024 a fost finalizarea cercetării monumentului funerar, având în vedere faptul că monumentul se deteriora progresiv din cauza lucrărilor agricole. Alte obiective au avut în vedere identificarea etapelor constructive ale tumulului și a structurilor antropice; stabilirea relațiilor cultural-cronologice între elementele structurilor antropice; identificarea tuturor posibilelor structuri și complexe arheologice; înregistrarea stratigrafiei orizontale şi verticale, precum și efectuarea de analize interdisciplinare asupra artefactelor descoperite.

Mormântul cercetat în anul 2023 era unul primar (principal), amplasat în centrul tumulului, peste care a fost ridicată mantaua. Mormântul nu era deranjat de intervenții antropice ulterioare și scheletul se afla în conexiune anatomică.

Mormântul 1/2023. După îndepărtarea mecanizată a stratului vegetal s-a continuat raderea manuală a mantalei. La adâncimea de 0,45 m s-a conturat o bârnă de lemn. În urma curățării succesive și sistematice am constatat că avem de-a face cu o amenajare din lemn de formă aproximativ rectangulară formată din 9 bârne de lemn care erau dispuse ca un cadru exterior și superior al mormântului (dimensiuni: 3,10 x 2,00 m). Parțial acestea prezentau urme de arsură, erau orientate est – vest și lipsesc în zona vestică. Doar în zona sudică s-a constatat că avem de-a face cu două asemenea rânduri de bârne, dispuse unele peste altele. La vest de acest cadru de lemn, dar pe același nivel s-a documentat o platformă de pământ de aproximativ 4 x 1,5 m de unde au fost recoltate numeroase oase de animale, posibil resturi ale banchetului funerar.[3]

Cadrul de lemn a fost păstrat și s-a continuat cercetarea complexului arheologic prin săparea gropii rectangulare încadrată de acest cadrul / de bârnele de lemn. La adâncimea de 0,85 m (de la nivelul bârnelor de lemn) s-a conturat scheletul uman. Acesta era dispus vest – est (cu capul la vest), în poziție chircită-laterală, cu genunchii îndoiți și încrucișați. Scheletul era in situ (cu excepția falangelor degetelor și a unei vertebre care au fost deplasate de animale) și se afla într-o stare de conservare foarte bună. Scheletul a fost depus pe o rogojină (vizibilă în special în zona capului) și pe un pat de ocru (vizibil în special în zona picioarelor, picioare care erau și ele acoperite cu ocru). În zona capului s-a descoperit un silex, un fragment ceramic și o bucată compactă de ocru. După îndepărtarea scheletului, pe fundul gropii (în colțuri și în lateral pe mijloc) au fost documentate 6 gropi mici de stâlp, care probabil susțineau un acoperiș vegetal al mormântului. Acest fund al gropii avea dimensiunile de 1,90 x 1,10 m (lungime x lățime), era de formă dreptunghiulară și era săpat în steril.[4]

Conform autorizaţiei nr. 201/26.03.2024, au fost demarate cercetările la obiectivul arheologic ***Movila de la Saivane, Tumul 1,*** comuna Drăgușeni, jud. Botoșani,

Săpătura mecanizată s-a desfășurat prin deschiderea unei noi secțiuni (Secțiunea 3 / S3) dispusă paralel NV – SE, cu secțiunile anterioare din anul 2023 (S1 și S2) pentru obținerea observațiilor finale privind etapele amenajării

3 KOVACS *et alii* 2023, p. 713, fig. 5.
4 KOVACS *et alii* 2023, p. 712, fig. 4.

tumulului, precum şi alte detalii privind stratigrafia internă și dimensiunile reale ale acestuia (puternic afectate de agricultura intensivă din zonă).

Secțiunea 3 a avut 18 x 9,30 m. Menționăm că secțiunile paralele anterioare, din anul 2023 au avut dimensiunile de 21,60 x 5,60 m, respectiv 21,60 x 4,40 m și am documentat patru profile stratigrafice, dintre care unul central.

Stratigrafia tumulului cercetat nu a fost una complexă și a fost similară cu situația stratigrafică întâlnită de cele mai multe ori în asemenea construcții funerare de pământ:

1. Strat arabil / vegetal de culoare brună, cu grosimi variabile de la 0,10 m la 0,60 m
2. Mantaua tumulului, de culoare brun-închis, pământ compact, foarte bine tasat, cu numeroase incluziuni / lentile (vezi mai jos); grosime maximă 0, 95 m.
3. Mantaua prezintă numeroase lentile: de lut, de arsură-cenușă și de lemn.
4. Strat antic, pământ brun-gălbui, compact-lutos; grosime maximă 0,50 m.

Secțiunea 3. În Secțiunea 3 au fost identificate patru complexe arheologice, numite convențional Mormântul 2 (Fig. 1), Mormântul 3 (Fig. 3), Mormântul 4 (Fig. 2) și Rugul funerar 1. Acestea erau dispuse în formă de semicerc în extremitatea sud-estică a movilei.

Mormântul 2/M2. După îndepărtarea mecanizată a stratului vegetal, la -20 cm s-a identificat un schelet precar conservat, afectat de lucrările agricole realizate în ultimi zeci de ani pe movila de la Drăgușeni-La Saivane. Mormântul era unul secundar în mantaua tumulului. Scheletul era depus în poziție de decubit dorsal, orientat NV-SE și s-au conservat doar părți din pelvis, membrele inferioare, fragmente din membrele superioare (în zona bazinului), împreună cu fragmente din vertebre. Craniul, cea mai mare parte a toracelui și părțile inferioare ale picioarelor nu s-au conservat. Lângă mormânt erau fragmente de oase împrăștiate de plug, la arat. Scheletul a fost depus într-un sicriu, vizibil în partea inferioară a mormântului și în special sub schelet. Din zona picioarelor au provenit trei mărgele de sticlă, un fragment de bronz (cercel?) și un clivaj de piatră. Dimensiunile (păstrate) ale mormântului au fost de 170 x 55 cm, groapa fiind rectangulară cu colțurile ușor rotunjite. Mormântul secundar se datează probabil pe parcursul secolelor II-III p. Chr. și aparține culturii sarmatice (Fig. 1).

Sub acest mormânt (la -15-20 cm) s-au conturat trei bârne din lemn ars, posibil de la un rug funerar / ritualuri funerare asociate cu înmormântarea. Bârnele aveau între 8 și 26 cm.

Mormântul 3/M3 (similar Mormântului 1/M1/2023) s-a conturat la adâncimea de 40-45 cm prin bârne de lemn, dar superficial păstrate. Scheletul era extrem de friabil, majoritatea oaselor erau sub formă de pudră (Fig. 3). Scheletul era *in situ*, orientat sud-nord, depus în poziție chircită-laterală, cu genunchii îndoiți și încrucișați. A fost depus pe o rogojină și pe un pat de ocru (vizibil în special în zona picioarelor, picioare care erau și ele acoperite cu ocru). După îndepărtarea scheletului, pe fundul gropii (în colțuri și în lateral pe mijloc) au fost documentate 8 gropi mici de stâlp, care probabil susțineau un acoperiș vegetal al mormântului. Acest fund al gropii avea dimensiunile de 1,75 x 90 cm (lungime x lățime), era de formă dreptunghiulară și era săpat în steril. Gropile de stâlp aveau dimensiuni de 4-9 cm și adâncimi cuprinse între 13-20 cm. La secționarea lor s-a constatat că au avut pari ascuțiți în vârf (Fig. 4). Mormântul nu a avut inventar funerar, însă pe baza ritualurilor funerare atribuim complexul – similar Mormântului 1 din campania 2023 – culturii Yamnaya, probabil faza ei timpurie.

Mormântul 4/M4 s-a conturat în steril la adâncimea de -60 cm. Scheletul era depus în poziție de decubit dorsal, orientat N-S și era foarte bine conservat. Toate oasele erau *in situ*, cu excepția falangelor picioarelor care au fost ușor mutate de rozătoare. Scheletul era robust, cu dinți bine păstrați și aparține unui adult. Groapa era de formă ovală cu colțurile rotunjite, dimensiunile ei fiind de 184 x 90 cm. Mormântul nu a avut inventar funerar și este dificil de datat în prezent, fiind necesare analize Carbon 14 (Fig. 2).

Prin urmare, cercetările arheologice în punctul Drăguşeni – Movila de la Saivane (Cod RAN 37182.16) confirmă faptul că avem de-a face cu un tumul antropic, cu funcționalitate funerară, dar afectat de agricultura intensivă din zonă și de fenomenele de eroziune.

În tumul există un mormânt primar / principal (M1), amplasat în centrul tumulului, un alt mormânt contemporan acestuia (M3) și alte două morminte secundare (M2, M4). De asemenea, am înregistrat și varii ritualuri funerare realizate probabil cu prilejul înhumării defuncților, asociate cu focul.

Până la obținerea unor noi datări absolute oferite de probele de Carbon 14 – putem propune o cronologie relativă a tumulului, corelată cu poziția chircit-lateral a defuncților și cu ritualurile funerare documentate (depunerea de ocru, structuri de lemn, inventarul funerar), toate indicând încadrarea inițială a Tumulului 1 de la Drăgușeni – La Saivane în aria Culturii Yamnaya, dar cu înhumări secundare, probabil tot preistorice (orizontul post-Mariupol?) și din epoca romană (cultura sarmatică).

Abstract

Commune of Drăgușeni is located at 44.5 km from the municipality of Botoșani and 11 km from the town of Săveni. In 2024, the research started in 2023 was continued. The main objective in the year 2024 was to finalize the research of the funerary monument, given that the monument was progressively deteriorating due to agricultural works. The archaeological research in the site Drăgușeni - Movila de la Saivane confirms that we are dealing with an anthropic tumulus, with funerary functionality, but affected by intensive agriculture in the area and erosion phenomena.

In the mound there is a primary/main tomb (M1), located in the centred of the mound, another contemporary tomb (M3) and two other secondary tombs (M2, M4). We also recorded various funerary rituals, probably performed on the occasion of the burial of the deceased, associated with fire.

Until we obtain new absolute dating provided by the

Carbon 14 samples - we can propose a relative chronology of the tumulus, correlated with the crouching-lateral position of the deceased and with the documented funerary rituals (ochre deposition, wooden structures, funerary inventory), all indicating the initial placement of the Tumulus 1 from Drăgușeni - Movila de la Saivane in the Yamnaya Culture, but with secondary burials, probably also prehistoric (post-Mariupol horizon?) and from Roman times (Sarmatic culture).

Bibliografie:

BÂRCĂ 2007 – Bârcă, Vitalie. Istorie şi civilizaţie: Sarmaţii în spaţiul est-carpatic: (sec. I a. Chr.-începutul sec. II p. Chr.). Argonaut, 2007.

COMȘA 1994 – Comșa, E., *Mormintele cu ocru din movila IV – 1949 de la Glăvăneștii Vechi*, Hierasus, IX, 1994, 57-63.

DERGACHEV 2021 – Dergachev, V. A., Late Tripolye and Maykop. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2021.

MOTZOI-CHICIDEANU 2011 – Motzoi-Chicideanu, I. Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie şi Inferioară. Editura Academiei Române, 2011.

PREDA-BALANICA, AHOLA 2023 – B. E. Preda-Balanica (Editor), Marja Ahola (Editor), *Steppe Transmissions, Archaeolingua,* Budapest, 2023.

KOVÁCS *et alii* 2024 – A. Kovács, Alexandru Nechifor, Lavinia Grumeza, Constantin Aparaschivei, Angela Simalcsik, Rober Simalcsik, Marian Lie, Ion Ciobanu, Alexandru Ciobanu, Ondřej Klápa, Tomáš Petr, Marek Pietoň, Michael Hanšut (Muzeului Silesiei, Opava, Republica Cehă), Raportul nr. 140. *Drăgușeni, jud. Botoșani, Punct: Movila de la Saivane, Tumul 1*, în: CCAR, 2023, p. 706-713.

Illustrations list:

Fig. 1. Tomb 2 from Tumulus 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, Drăgușeni commune,
Fig. 2. Tomb 4 from Tumulus 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, Drăgușeni commune,
Fig. 3. Tomb 3 from Tumulus 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, Drăgușeni commune,
Fig. 4. Traces of poles from tomb 3 from Tumulus 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, Drăgușeni commune.

Fig. 1 Mormântul 2 din Tumul 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, com. Drăgușeni

Fig. 2 Mormântul 4 din Tumul 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, com. Drăgușeni

Fig. 3 Mormântul 3 din Tumul 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, com. Drăgușeni

Fig. 4 Urme de la parii din mormântul 3 din Tumul 1, Movila de la Saivane, Drăgușeni, com. Drăgușeni

171. Federi, com. Pui, jud. Hunedoara
Punct: Peștera nr. 2 din Piatra Muntenilor

Tip de sit: 115 (locuire în peșteră)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic); 21 (La Tène)
Autorizaţie nr. 539/23.09.2024
Colectiv: Aurora Pețan – responsabil științific; Alexandru Hegy (UV Timișoara), Aurel Rustoiu (IAIA Cluj-Napoca), Florian Boișteanu (UBB Cluj-Napoca) – student masterand
Perioada desfăşurării cercetării: 10 – 24.11.2024

Peștera nr. 2 din Piatra Muntenilor este inedită, se află pe teritoriul satului Federi, jud. Hunedoara și a fost descoperită întâmplător în timpul perieghezelor desfășurate de noi în vederea realizării studiului arheologic aferent planului urbanistic general al comunei Pui (jud. Hunedoara).

Dealul Muntenilor se află la nord de satul Federi și are o altitudinea absolută de 802 m. Pe versantul său sud-estic, în peretele calcaros, M. Roska a cercetat în anul 1924 două peșteri: Peștera Cocoșului și Peștera din Piatra Muntenilor nr. 1 (numită și „Coridorul Muntenilor"), situate aproape de baza versantului. Peștera descoperită de noi nu este menționată în literatura arheologică și nu a fost înregistrată de speologi (probabil din pricina dimensiunilor mici). Aceasta se află aproape de creasta dealului, la 770 m altitudine, iar accesul, destul de dificil, se face dinspre nord.

În fața peșterii există un mic platou care oferă o amplă panoramă asupra Văii Streiului (sectorul dintre Baru și Pui). Portalul peșterii este orientat spre sud-est, are o înălțime actuală de 0,60 m și lățimea de 1,35 m la bază. În dreapta intrării se află o fereastră ovală, alungită. Peștera are două săli, despărțite între ele de o porțiune îngustată, o adâncime totală este de 6,50 m și o înălțime maximă de 1,80 m, atinsă în cea de-a doua sală.

În campania din 2024 a fost efectuat un sondaj de 1 x 1 m în prima sală, până la adâncimea de 43 cm, cu următoarea stratigrafie: 0-5 cm – strat friabil maroniu-gălbui, cu nisip și pietriș, în care s-au aflat fragmente ceramice amestecate, în poziții secundare, aparținând culturii Coțofeni și epocii dacice, precum și oase, semințe și coprolite; -5 - 13 cm – strat friabil maroniu-gălbui închis, cu nisip, pietriș și lut, cu fragmente ceramice similare celor din nivelul anterior; -13-30 – strat maroniu-roșcat, cu nisip, pietriș și lut și fragmente ceramice, mai numeroase aparținând culturii Coțofeni; -32 – 43 cm – strat compact maroniu-gălbui, cu ceramică (Coțofeni), oase și cărbune. Nu au fost identificate complexe. Cercetarea va continua.

Materialul ceramic, relativ numeros, aparține culturii Coțofeni și epocii dacice, mai precis sfârșitului sec. I d. Hr. Din cea de-a doua categorie fac parte fragmente de vase pictate de tip Sarmizegetusa Regia, cu pictură roșie pe angobă crem, decorate cu motive vegetale și geometrice realizate prin tehnica liniilor dublate de șiruri de puncte. Alte fragmente provin de la vase cenușii cu pastă fină, lucrate la roată, dar și de la vase realizate dintr-o pastă mai grosieră. Prezența ceramicii dacice „de curte" în această peșteră ridică întrebări privind funcționalitatea spațiului și activitățile desfășurate aici. Cercetările din 1924 ale lui M. Roska au dus la identificarea unor fragmente ceramice „daco-romane" în celelalte două peșteri din Piatra Muntenilor. Este posibil să fie vorba tot de ceramică dacică, ceea ce ar sugera că toate cele trei peșteri au fost utilizate de daci.

Abstract

A previously unknown cave (Cave No. 2) was discovered in Piatra Muntenilor, near Federi, Hunedoara County. The test excavation revealed ceramic fragments from the Coțofeni culture and the Late Dacian period, including fine painted ware of the Sarmizegetusa Regia type. The presence of high-status Dacian pottery raises questions about the cave's function.

Bibliografie:

FLOREA 1988 – G. Florea, *Ceramica pictată. Artă, meşteşug şi societate în Dacia preromană (sec. I a.Ch. - I p.Ch.),* Presa Universitară Clujeană, 1998.

ROSKA 1924 – M. Roska, *Recherches préhistoriques pendant l'année 1924*, Dacia, I, 1924, p. 297-316.

ROSKA 1942 – M. Roska, *Thesaurus antiquitatum transilvanicarum, Tom. I. Praehistorica (Erdely regeszeti repertoriuma, I. Oskor)*, Cluj, 1942.

Illustrations list:

Fig. 1. Peștera nr. 2 din Piatra Muntenilor

Fig. 2. Aspect din timpul cercetării

Fig. 3. Fragmente ceramice pictate

172. Gherdana, com. Tătărăști, jud. Bacău
Punct: *La Movilă/ Dealul Ruja*

Tip sit: 112 (aşezare fortificată)
Încadrare cronologică: 142 (Eneolitic mijlociu); 152 (Epoca bronzului mijlociu)
Autorizație: nr. 437 / 30.07.2024
Colectiv: Sorin Ignătescu – responsabil de șantier; Irina Rusu - responsabil de sector; Alexandru Pascariu, Nicolai - Aurel Coroamă, Mihaela Botnarenco, Vlad Doroftei, Ioan-Alexandru Guia, Elias-Alexandru Iluc, Alexandru Lungu, Ana-Maria Mărănduca (USM Suceava), Ionuț Armași
Finanțare: Asociația Culturală „Vasile Pârvan"
Perioada desfășurării cercetării: 29.07 – 09.08.2024

Situl arheologic Gherdana - La Movilă / Dealul Ruja se află pe un platou structural înclinat de la nord-vest la sud-est, parte integrantă a Colinelor Tutovei, subunitate a Podișului Moldovei. Două văi separă situl arheologic de restul platoului, conferindu-i un aspect de interfluviu. Din punct de vedere administrativ, stațiunea se află în comuna Tătărăști din județul Bacău.

În urma cercetărilor din anul precedent, realizate în urma unei mobilizări energice a membrilor Asociației Culturale „Vasile Pârvan", dar mai ales a președintelui acesteia, Cătălin Crimu, am cercetat ultima porțiune din sectorul 2 al sitului și am sondat sectoarele 1 și 3. Cu toate acestea, aveam încă multe întrebări legate de sectorul 3, unde era vizibilă în teren o depresiune transversală față de înclinarea generală a sitului, a cărei cercetare a constituit obiectivul principal al campaniei din acest an. O altă observație legată de campania anului precedent este aceea că în urma prelucrării materialului ceramic provenit din sectorul 2 am ajuns la concluzia că acestea proveneau toat dintr-o singură locuință (pe care o desemnăm L1) aparținând culturii Monteoru și nu din două, așa cum am crezut inițial. În aceste condiții, ne vedem nevoiți să desemnăm locuința din Secțiunea III ca L2 (și nu L3, așa cum am făcut inițial).

Având în vedere obiectivul cercetării din acest an, am deschis o secțiune (S IV) de 8 x 1,5 m, orientată nord-sud, perpendicular pe depresiunea terenului care traversează situl. Cercetarea acesteia a arătat că stratul preistoric a fost îndepărtat în întregime prin săparea unei gropi de mari dimensiuni, cu adâncimea de 0,55 m de la nivelul de călcare actual și cu fundul drept, ale cărei margini depășeau suprafața excavată. Materialul arheologic, foarte puțin, conținea pe lângă ceramică din epoca bronzului, bucăți de piese metalice de la mașini agricole de mari dimensiuni, ceea ce arată că aici a existat o amenajare destinată procesării cerealelor.

Pentru a strânge informații suplimentare cu privire la sectorul 3 al sitului, am decis să deschidem o nouă secțiune (S V), de 8 x 2 m, orientată nord-sud, la 15 m de marginea vestică a platoului. Cercetările au condus la descoperirea unui singur nivel de locuire, aparținând culturii Monteoru, faza Ic_3, aflat la adâncimea de -0,30 - 0,50 m și a unei locuințe de suprafață (L3). Pentru a cerceta locuința în întregime am deschis o secțiune suplimentară (S VI), de 1,5 x 4 m. Locuința, de circa 6 x 2,5 m, nu a avut podea și nu au fost conservate resturi ale pereților, cu excepția unor pietre de mari dimensiuni pe traseul probabil al acestora. Complexul se prezenta sub forma unei aglomerări de ceramică fragmentară, oase și pietre. În apropierea acesteia au fost descoperite două gropi menajere modeste (Gr. 3 și Gr. 4).

În timpul cercetărilor am constatat cu un volum mare de materiale arheologice a fost scos la suprafață din galeriile unui animal, pe panta vestică a sitului, sugerând existența unui complex arheologic. Am decis trasarea și cercetarea unei casete de 2 x 1 m (S VII) în această zonă, pentru investigarea acestui presupus complex. Într-adevăr, sondajul a dezvăluit existența unei gropi menajere mari (Gr 2), cu mult material ceramic, care exceda suprafața secțiunii și care ajungea până la -1,00 m adâncime. Din păcate proprietarul terenului s-a opus dezvelirii unei suprafețe mai mari, care ar fi putut să îi afecteze pășunea.

În încheiere, putem spune că diagnosticul arheologic din acest an a adus date noi cu privire la sectorul 3 al sitului, locuit doar în epoca bronzului și la structurile care au fost amenajate aici. Ca și cercetările din anul anterior, cele din campania 2024 nu ar fi putut fi realizate fără susținerea financiară și logistică a Asociației Culturale „Vasile Pârvan" și în special a domnului președinte Cătălin Crimu, cărora le mulțumim încă o dată.

Abstract

Gherdana – *La Movilă / Ruja Hill* archaeological site lies on a structural relief form in Tutovei Hills, a part of the Moldavian Plateau. The campaign organized in the previous year fail to establish the origin of a transversal ditch that runs across the site. So this year, we dug a trench (S IV) 8 x 1.5 m to section it. To our disappointment, the land depression was only a big pit where agricultural machines were placed, to process crops. In order to learn more about the sector 3 of the site, we opened an additional trench (S V), 8 x 2 m, 15 m east from the edge of the plateau. We discovered and investigated the remains of a small dwelling at a depth of - 0.30 - 0.50 m. To uncover the full complex we opened another trench (S VI), 4 x 1.5 adjacent to the previous. Thus, the house must have had some 6 x 1.5 m, no constructed floor and stones at the base of the walls. Its shape was reconstructed from the distribution of pottery, bones and stones that once were part of its inventory.

Destructions made by burrow animals on the west slope of the plateau determined us to excavate a small section, 2 x 1 m to investigate this peculiar situation. Indeed in this unusual place we found a big refuse pit (Gr. 2), with a lot of fragmented pottery, which was dug outside of the site.

As in the previous year we give our thanks to the Cultural Association „Vasile Pârvan" and its president, Cătălin Crimu, for the financial and logistic support of the campaign.

Illustrations list:

Fig. 1. Gherdana – *La Movilă,* dwelling.
Fig. 2. Gherdana – *La Movilă*, pit.

Fig. 1. Gherdana – La Movilă, locuința

Fig. 2. Gherdana – La Movilă, groapa

173. Ghimpețeni, com. Ghimpețeni, jud. Olt

Punct: Dealul viilor

Tip sit: 1 (așezare); 32 (obiect izolat)

Încadrare cronologică: 14 (Eneolitic); 152 (Epoca bronzului mijlociu)

Autorizația nr. 532/18.09.2024

Colectiv: Mihaela Bleoancă – responsabil științific; Florin Ciulavu (MJO), Laurențiu Florin Comănescu (DJC Olt), Răzvan Odangiu (MJO)

Finanțare: 1000 lei (Muzeul Județean Olt)

Perioada desfășurării cercetării: 23.09 – 4.10, 19.12.2024

În lunile septembrie-octombrie și decembrie 2024, Muzeul Județean Olt a organizat un diagnostic arheologic intruziv și evaluare de teren la Ghimpețeni, jud. Olt, cu scopul verificării locului în care a fost descoperit cu ajutorul unui detector de metale un idol preistoric din aur[1]. De asemenea, ne-am propus să verificăm zona printr-o evaluare de teren și am realizat mai multe periegheze pentru a delimita situl arheologic.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Primele descoperiri arheologice de pe actualul teritoriu al comunei Ghimpețeni sunt menționate în anul 1982 de către George Trohani și Traian Zorzoliu, care au publicat rezultatele unor evaluări de teren realizate pe cursul râului Vedea (descoperiri menționate în comuna Nicolae Titulescu). Cu acea ocazie au menționat un *tell* cu diametrul de aproximativ 40 m, cu materiale care aparțin culturii Cernavodă III, poziționat în partea de sud-vest a satului Ghimpețenii Noi, înspre râul Vedea[2], sit care nu se regăsește în RAN.

O așezare a culturii Coțofeni este menționată de Cătălin Nicolae Pătroi la Ghimpețeni-*Gioroc*[3]. Aceasta apare și în baza de date Repertoriul Arheologic Național[4]. Distanța aproximativă, în linie dreaptă, între situl identificat de noi și *tell*-ul menționat în literatură este de 3 km, iar până la situl culturii Coțofeni este de 2,8 km.

Cadrul geografic

Comuna Ghimpețeni este poziționată în partea de vest a județului Olt, lângă limita cu județul Teleorman, pe partea stângă a râului Vedea. Este o zonă preponderent agricolă, aflată la o altitudine de aproximativ 115 m, fiind mărginită în extravilanul estic de o terasă înaltă, care are altitudinea de aproximativ 140 m. Partea central-nordică a acestei terase este împădurită. În partea de vest a satului, pe partea stângă a Vedei, se află o altă terasă, care se continuă înspre Câmpia Boianului.

Prezentarea cercetării

Punctul în care a fost descoperit artefactul se află la marginea sud-vestică a Pădurii Ghimpețeanca, la câțiva zeci de metri de pădure, pe un teren agricol (Fig. 1). Pe locul de descoperire am realizat un diagnostic arheologic intruziv, cu dimensiunile de 5 x 2 m (Fig. 2-3). După decaparea stratului vegetal și adâncirea uniformă a întregii suprafețe până la cca 0,40 m, s-a constatat prezența unui strat de lut galben, compact și foarte dur, fără material arheologic asociat. În aceste condiții, s-a decis continuarea cercetării doar pe jumătate din suprafață (2,5 × 2 m), ce includea și zona în care a fost descoperit idolul din aur. La adâncimea de 0,80–0,85 m s-a hotărât sistarea cercetării, întrucât nu au mai fost identificate alte vestigii. A fost totuși investigată o anomalie stratigrafică interpretată inițial ca posibilă groapă, dar care s-a dovedit a fi rezultatul infiltrării apei printr-o crăpătură naturală în sol.

Cercetările noastre de suprafață au pornit din punctul cu descoperirea în toate direcțiile. Cu această ocazie am identificat un sit arheologic necunoscut până la descoperirea menționată (Fig. 1), la sud față de punctul în care a fost descoperit idolul, centrul sitului aflându-se la sud de Pădurea Ghimpețeanca. Este de remarcat faptul că artefactul din aur a fost identificat în afara perimetrului sitului arheologic, iar datarea acestuia nu se suprapune cu cronologia cunoscută a sitului. Cu ocazia perieghezelor efectuate, am descoperit relativ multe fragmente ceramice din Bronzul mijlociu (Pl. II/1-4), dar și din Evul Mediu târziu / epoca modernă (Pl. II/6-7). De asemenea, au fost identificate unelte din piatră: percutoare (Pl. I/1-2) și fragment de topor (Pl. I/3). Au mai fost găsite câteva lame și așchii de silex (Pl. II/5, 8-9).

Concluzii

Cu ocazia evaluării de teren am identificat un sit arheologic inedit, cu materiale arheologice care pot fi încadrate cronologic în Bronzul mijlociu și în perioada de final a Evului Mediu și epoca modernă. Situl este unul mare, fiind poziționat într-o zonă cu potențial arheologic. Idolul din aur descoperit cu ajutorul unui detector de metale provine din afara sitului, fiind descoperit după limita nordică a sitului, așa cum a putut fi delimitat în urma unor periegheze.

Abstract

In September-October and December 2024, the Olt County Museum organized an intrusive archaeological diagnosis and field assessment in Ghimpețeni, Olt County, with the aim of verifying the location where a prehistoric gold idol was discovered using a metal detector. We also planned to verify the area through a field assessment and conducted several field trips to delimit the archaeological site. In the archaeological diagnosis carried out at the site of the discovery of the gold artifact, no complexes or other archaeological materials were discovered. However, to the south and southeast, a previously undiscovered archaeological site could be delimited. Relatively many ceramic fragments were discovered, dating from the Middle Bronze Age, but also from the Late Middle Ages/Modern Era. Stone tools (griders and axe fragments) and flint (blades and chips) were also discovered. The area is predominantly agricultural, located at an altitude of approximately 115 m. The center of the site is located on a high terrace with an altitude of approximately 140 m.

1 Descoperitorul este Adrian Manea, care ne-a sprijinit pe toată durata realizării diagnosticului arheologic și a săpat împreună cu noi.
2 TROHANI, ZORZOLIU 1982, p. 65.
3 PĂTROI 2016, p. 71-72, harta 4; PĂTROI 2019, p. 80, harta 7.
4 Cod RAN 127732.01, https://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=ghimpeteni-ghimpeteni-olt-asezarea-cotofeni-de-la-ghimpeteni-gioroc-cod-sit-ran-127732.01 (accesat la 22.02.2025).

Bibliografie:

TROHANI, ZORZOLIU 1982 – George Trohani, Traian Zorzoliu, *Cercetări arheologice din comuna Nicolae Titulescu, jud. Olt*, în: *CA*, V, 1982, p. 65-71.

PĂTROI 2016 – Cătălin Nicolae Pătroi, *Repertoriul așezărilor și descoperirilor culturii Coțofeni în Oltenia*, în: *Litua*, XVIII, 2016, p. 17-93.

PĂTROI 2019 – Cătălin Nicolae Pătroi, *Preistoria Olteniei: siturile culturii Coțofeni*, Drobeta Turnu-Severin, 2019, p. 163.

Illustrations list:

Fig. 1. Map marking the archaeological site and the placewhere the golden idol was discovered.
Fig. 2. Archaeological survey conducted at the discovery place of the golden idol.
Fig. 3. Southeastern profile of the survey.
Pl. I. Stone tools: 1-2. griders; 3. axe fragment.
Pl. II. Pottery and flint.

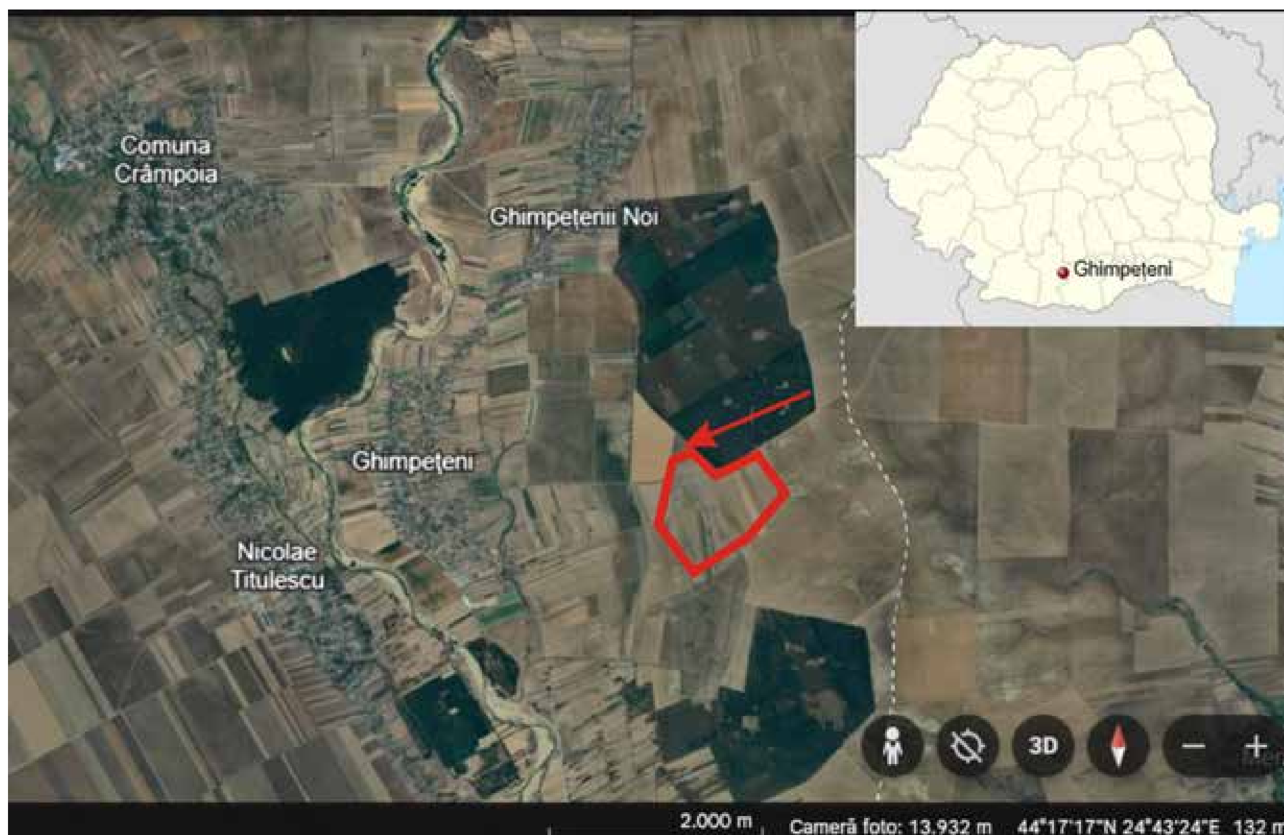

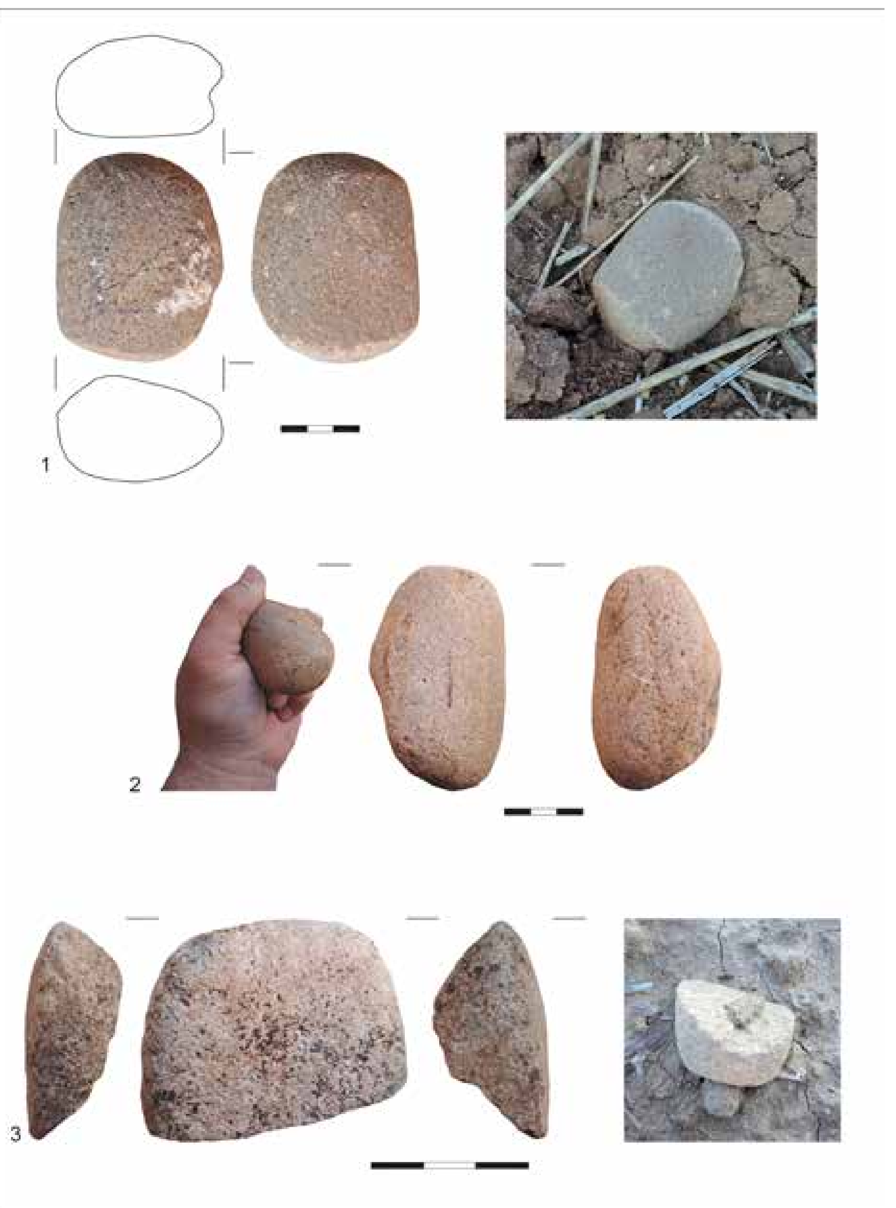
Fig. 1. Hartă pe care este marcat situl arheologic și punctul în care a fost descoperit

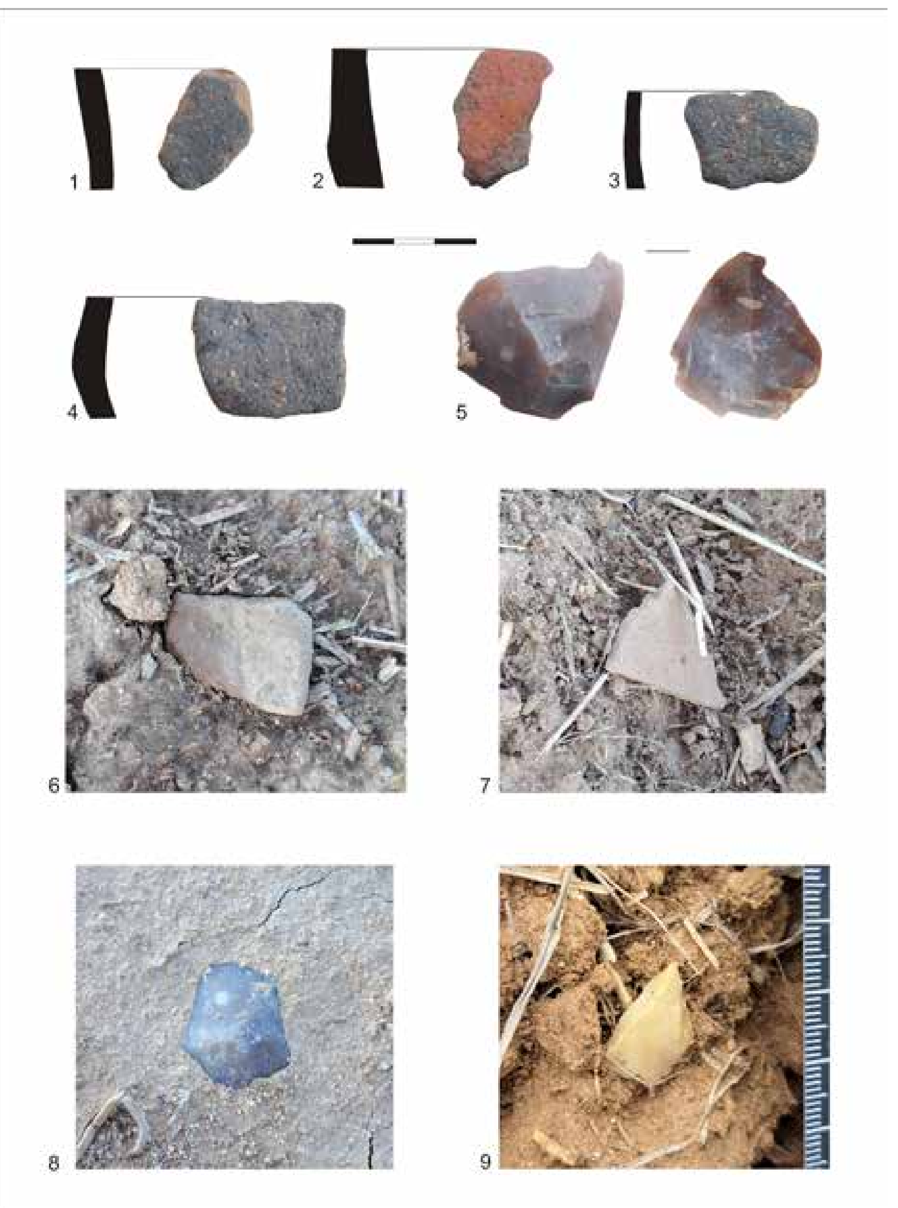
Fig. 2. Sondajul arheologic realizat pe locul de descoperire al idolului de aur

Fig. 3. Profilul sud-estic al sondajului

Pl. I. Unelte din piatră: 1-2. percutoare; 3. fragment de topor

Pl. II. Ceramică și silex

174. Grigorești, com. Siminicea, jud. Suceava
Punct: *Dealul Pleșa*

Tip sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului)
Colectiv: Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil de șantier), Bogdan Petru Niculică (MB Suceava, responsabil de sector), Jan Romaniszyn, Przemysław Makarowicz, Krzysztof Michalczewski (Univ. Adam Mickiewicz din Poznań) Paweł Jarosz (Academia Poloneză de Științe, Cracovia), Vasile Budui (USM Suceava), Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Iași), Irina Rusu, Cosmin Curcan, Liviu- Augustin Andrei, Flavius -Beniamin Ivaniuc, Alexandru Lungu (USM Suceava), Sebastian Teska, Witold Szambelan, Bartosz Żarkowski, Szymon Przecherka, Aleksandra Froehlich, Jerzy Śniegowski (Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań)
Finanțare: Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań
Perioada desfășurării cercetării: decembrie 2024

Situl arheologic de la Grigorești – *Dealul Pleșa* se află pe reversul de cuestă al unui întins platou structural, orientat nord-vest – sud-est. Două văi consecvente delimitează situl arheologic, apele lor vărsându-se în valea subsecventă a pârâului Grigorești, care trece prin satul cu același nume și se varsă în râul Siret. Necropola se află în extravilanul satului, terenul fiind exploatat agricol, de către mai mulți proprietari. Mai multe drumuri vicinale traversează situl.

Din punct de vedere administrativ, situl se află în nord-vestul satului Grigorești, din comuna Siminicea, în apropierea așezării pluristratificate și necropolei de la Fetești – *La Schit* și a așezării din epoca bronzului mijlociu de la Grigorești – *Săliște*. Cimitirul preistoric a fost descoperit în anul 2024, în urma studierii ortofotoplanurilor puse la dispoziție de site-ul Google Earth și a investigațiilor făcute ulterior în teren.

Prospecțiunile din luna decembrie a anului 2024 au fost efectuate în cadrul proiectului „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies" (proiect nr. 2023/49/B/HS3/00966), finanţat de către Centrul Naţional Ştiinţific din Polonia, prin Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań, coordonatorul proiectului fiind dr. Jan Romaniszyn. Obiectivele acestor investigații au fost acelea de a stabili suprafața necropolei, numărul de monumente funerare, vârsta și starea lor de conservare, în vederea unor investigații suplimentare în viitor.

investigațiile interdisciplinare realizate în situl arheologic de la Grigorești – *Dealul Pleșa* au presupus utilizarea magnetometrelor, a georadarului și a unei drone LiDAR. Astfel, cercetările magnetometrice au fost făcute cu gradiometre Bartington Grad601 cu unul și doi senzori. Măsurătorile au fost realizate la intervale de 0,5 m, în vederea obținerii unor rezultate cât mai fidele. Pentru interpretarea datelor au fost folosite programele GeoPlot® și ESRI ArcGIS®.

Pentru prospecțiunile georadar a fost folosit un dispozitiv LEICA DS 2000 cu patru roți, dotat cu două antene cu frecvențe diferite, de 250 MHz și 700 MHz. Procesarea datelor obținute a fost făcută folosind programele uNext®, ReflexW® și GRED HD®. Georeferențierea datelor a fost făcută cu ajutorul QGis®.

Din suprafața totală a sitului au fost scanate magnetometric 2,7 ha, în timp ce georadarul a fost folosit pentru a prospecta 0,1 ha. În urma acestor investigații au fost identificați patru tumuli, formând o linie relativ dreaptă cu orientare conformă cu panta terenului, adică de la nord-vest către sud-est (Fig. 1). În scopul prelevării de mostre de cărbune pentru a obține date radiocarbon, au fost efectuate foraje pedologice: trei în una din movile (T1) și câte două în alte două movile (T2 și T3). De asemenea, suprafața necropolei a fost scanată cu un senzor ZenMuse L2 LiDAR, instalat pe o dronă Matrice 360.

Fig. 1. Grigorești – Dealul Pleșa, suprafeţele cercetate cu magnetometru și georadar

Abstract

The archaeological site from Grigorești – *Dealul Pleșa* is located on a structural plateau, north vest of the village. The land is used for agriculture purposes and crossed by several vicinal roads. The necropolis was discovered in 2024, after the analysis of the aerial images provided by Google Earth and surface investigations.

The prospections undertaken in December 2024 were conducted through „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies" project, financed by the Polish National Scientific Center and through University „Adam Mickiewicz" from Poznań.

Using magnetometers, georadar and LiDAR drone scanning 4 barrows were identified, forming a line oriented north-vest – south-east. Core drilling was performed in three of them in order to collect samples for radiocarbon dating.

Illustration

Fig. 1. Grigorești – *Dealul Pleșa*, the surfaces investigated with magnetometer and georadar.

175. Lunca Mureșului, jud. Alba

Tip de sit: 11 (locuire civilă).
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu), 16 (prima vârstă a fierului), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 5318.02-07
Autorizație nr. 262/18.04.2024
Colectiv: George Bounegru – responsabil șantier; Ilie Alexandru Lascu, Gabriel Balteș (MNUAI)
Perioada desfășurării cercetării: mai - iunie 2024

Suprafața diagnosticată arheologic este situată în partea de nord a județului Alba, fiind amplasată pe malul drept al râului Mureș, într-o zonă de luncă. Obiectivul general al cercetării arheologice l-a reprezentat identificarea prezenței sau absenței potențialului arheologic, a structurilor, complexelor, artefactelor din zona afectată de proiectul beneficiarului, urmând ca cercetarea să fie efectuată în funcție de situațiile întâlnite.

Cercetarea a fost solicitată de către beneficiarul unei investiții pentru trei suprafețe, unde se dorește realizarea etapizată de parcuri fotovoltaice. În prima etapă, cercetarea s-a efectuat pe o suprafață însumând 862687 mp. Au fost realizate mecanizat un număr de 199 secțiuni arheologice, cu lățimea de 2,2 m și lungimea cuprinsă între 9 și 17 m, cu un excavator dotat cu o cupă de taluz. Profilele și grundurile au fost curățate manual conform standardelor în arheologie.

Zona abordată este amplasată în lunca râului Mureș, existând porțiuni unde încă se observă vechiul curs al râului sau brațe ale acestuia. Au fost identificate mai multe grinduri, care aveau o înălțime mai mare față de restul zonei. Din literatura de specialitate, fără o mențiune clară, la sud de sat, în spatele grajdurilor fostului CAP, care corespunde în mare cu perimetrul abordat de noi, au fost descoperite fragmente ceramice romane[1]. Dispunerea unităților de cercetare în teren s-a realizat având în vedere conformația terenului, o densitate crescută în zonele mai înalte și o densitate scăzută în zonele mai joase. Lungimea secțiunilor a fost influențată atât de necesitarea delimitării unor situri sau complexe, cât și de conformația terenului.

Zona abordată nu a fost unitară din punct de vedere al stratigrafiei întâlnite. Deși în perioada comunistă și după aceea a avut practic aceeași destinație - pășune, morfologia solului a fost determinată de existența unor zone inundabile, foste brațe/meandre ale râului Mureș, dar și zone de grind astăzi aplatizate. Diferențele de nivel, chiar dacă estompate treptat în decursul timpului, sunt vizibile și astăzi. Pentru zonele mlăștinoase imediat sub stratul vegetal s-a remarcat un strat cu consistență lutoasă și o plasticitate deosebită. Pentru zonele de grind stratul intermediar negru era prăfos. Din acest strat pornesc majoritatea complexelor întâlnite în diagnosticul nostru. Stratul steril arheologic pe care am oprit secțiunile noastre avea o cromatică diferită, de la galben simplu spre gri-gălbui în zona mlăștinoasă. În numeroase cazuri odată cu acest strat a fost atinsă și pânza freatică motiv pentru care răzuirea/curățarea manuală a grundului a fost practic imposibilă. În zonele de grind stratul galben avea

1 MOGA, CIUGUDEAN 1995, 120, 107/8

aspect prăfos, mult mai puțin lutos. În acesta se adâncesc complexele arheologice întâlnite. În câteva situații stratul galben a fost extrem de subțire, fiind succedat în adâncime de nisip sau balast natural.

Au fost identificate și delimitate șase situri arheologice: Situl 1 a fost descoperit în zona de vest a suprafeței, fiind identificată o groapă în cadrul secțiunii S2. Materialul ceramic descoperit în complex este realizat la roată, fiind databil în perioada medievală. Situl 2 a fost identificat în zona vestică a suprafeței, fiind surprinse cu această ocazie trei șanțuri în cadrul secțiunii S26, care delimitează ringuri circulare. Nu au fost descoperite materiale arheologice. Situl 3 a fost delimitat în zona centrală a suprafeței, fiind determinat de prezența unui șanț circular în cadrul secțiunilor S96-S97. Situl 4 a fost identificat în zona centrală a suprafeței, fiind descoperite complexe arheologice, care pe baza materialului sunt atribuite culturii Gáva[2], din bronzul târziu[3]. Tot în acest sector a fost descoperit un complex adâncit, care pe baza inventarului este încadrat culturii Basarabi[4], din prima vârstă a fierului, și o monedă din bronz de epocă romană. Situl 5 a fost identificat în zona centrală a suprafeței propuse spre diagnosticare, fiind descoperite șanțuri circulare în cadrul secțiunii S77. În interiorul secțiunii au fost descoperite materiale ceramice aparținând culturii Gáva, dar și epocii romane. Situl 6 a fost identificat în zona centrală a suprafeței, fiind descoperite complexe arheologice cu materiale ceramice tipice culturii Gáva. Tot acestui sit i-au fost însumate, datorită distanțelor mici dintre ele și patru ringuri, trei circulare și unul rectangular, precum și o fortificație patrulateră, delimitată prin val și șanț.

Fortificația patrulateră are laturile de cca 75 x 75 m, fiind delimitată de restul suprafeței printr-un șanț puțin adânc si restul unui val realizat cu pământul excavat din șanț. Zona este menționată de către Orbán Balász în *„Székelyföld leírása*”, autorul maghiar descriind într-un paragraf zona mlăștinoasă de la sud-vest de sat:[5]

Abstract

In 2024, in Lunca Mureșului locality, over a surface of more than 86 ha, an intrusive archaeological survey was conducted, commissioned previously to build a photovoltaic solar plant. This research led to the identification of six archaeological sites dating from the Bronze Age, but also the medieval one.

Bibliografie:

CIUGUDEAN 1997 – Ciugudean, H., *Cercetări privind epoca bronzului şi prima vârstă a fierului în Transilvania*, Bibliotheca Mvsei Apvlensis, VII, Alba Iulia, 1997.

CIUGUDEAN 2010 – Ciugudean, H., *The Late Bronze Age in Transylvania (With primary focus on the central and Southern areas)*”, în: Satu Mare. Studii şi comunicări, 26/1, 157-202.

GOGÂLTAN 2019 – Gogâltan, F., *Despre cronologia absolute a bronzului târziu în estul bazinului carpatic*, in: Tyragetia, s.n., vol. XIII [XXVIII], nr. 1, p. 45-70.

LÁSZLÓ 1994 – László, A., *Începuturile epocii fierului la est de Carpaţi*, Bibliotheca Thracologica, VI, Bucureşti.

MOGA, CIUGUDEAN 1995 – Moga, V., Ciugudean, H. (eds.), *Repertoriul Arheologic al Jud Alba*, Biblioteca Museii Apulensis II, Alba Iulia, 1995.

ORBÁN 1868 – Orbán, Balázs - *Descrierea Ținutului Secuiesc pe criterii istorice, arheologice, naturale și etnice, 1868-1873*, cap VI - https://mek.oszk.hu/04800/04804/html/189.html.

PANKAU 2004 – Pankau C., *Die älterhallstattzeitliche Keramik aus Mediaş/Siebenbürgen*, Bonn.

URSUŢIU 2002 – Ursuţiu, A., *Etapa mijlocie a primei vârste a fierului în Transilvania (Cercetările de la Bernadea, com. Bahnea, jud. Mureş)*, Cluj-Napoca.

VASILIEV, ALDEA, CIUGUDEAN 1991 – Vasiliev, V., Aldea, I. Al., Ciugudean, H., *Civilizaţia dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuţii arheologice: aşezarea fortificată de la Teleac*, Cluj-Napoca.

Illustrations list:

2 VASILIEV *et alii* 1991, p. 79-94; LÁSZLÓ 1994, p. 85-89; PANKAU 2004, p. 43-85.
3 CIUGUDEAN 2010; GOGÂLTAN 2019, p. 54-57.
4 CIUGUDEAN 1997, p. 153-156; URSUŢIU 2002, p. 39-47.
5 Sursa: https://mek.oszk.hu/04800/04804/html/189.html

Fig. 1. Amplasarea zonei cercetate

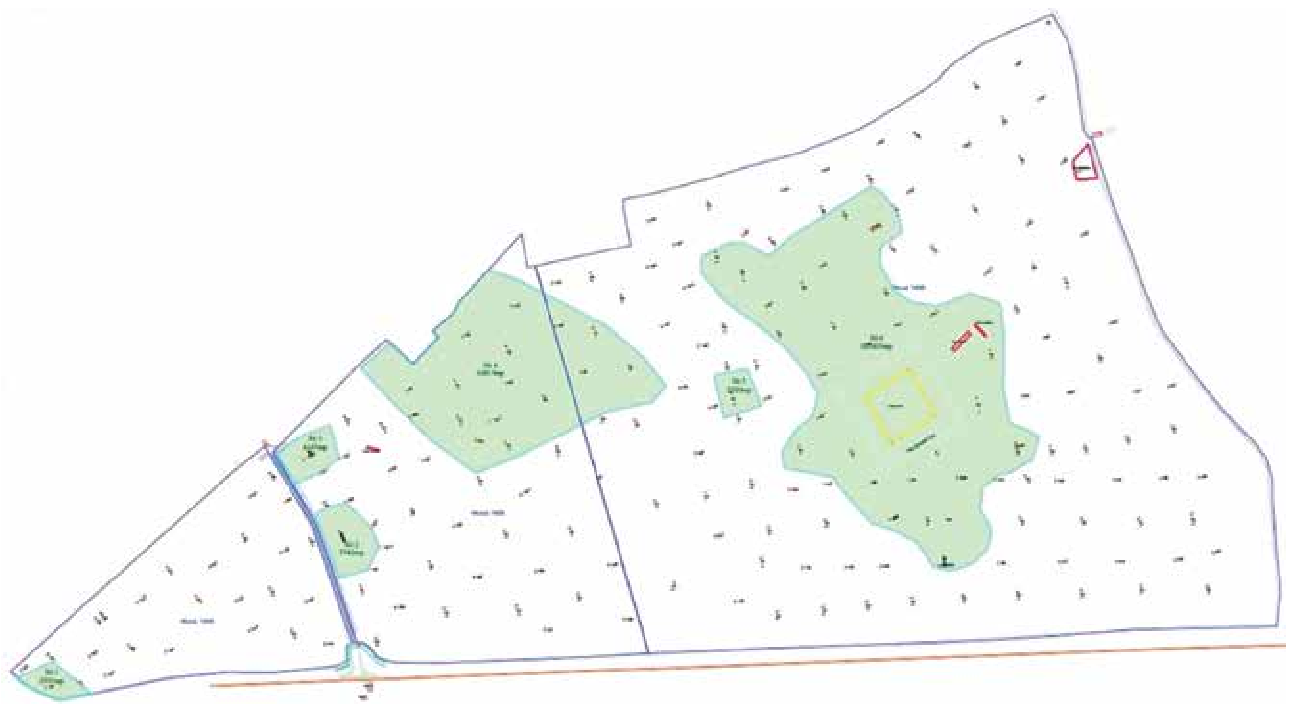

Fig. 2. Planul general al cercetării arheologice

Fig. 3. Detaliu din timpul cercetării arheologice

Fig. 4. Detaliu Cx1/S042

Fig. 5. Detaliu Cx1/S113

176. Mangalia - Saturn, jud. Constanța
Punct: Litoralul Mării Negre în zona localității Mangalia - Saturn

Tip de sit: 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 60428.42; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02561
Autorizație nr. 254/11.04.2024
Colectiv: Raluca Iosipescu – responsabil științific; Sergiu Iosipescu, Mihaela Ciornei, Alexandru Coman (INP)
Perioada desfășurării cercetării: iunie, sept. 2024

Institutul Național al Patrimoniului a efectuat un diagnostic arheologic (evaluare de teren non-intruzivă) pentru lucrările prevăzute de proiectul investițional Reducerea eroziunii costiere Faza II (2014-2020) – Protecția și reabilitarea litoralului românesc în zona Mangalia – Saturn (lot 10), solicitat de către executantul proiectului, societatea Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Sucursala Constanța.

Zona ce face obiectul diagnosticului arheologic face parte din situl arheologic subacvatic Platforma continentală a litoralului românesc al Mării Negre, cod LMI CT-I-s-A-02561 și este cuprinsă între limita nordică reprezentat de digul S5 din stațiunea Saturn și limita sudică dată de digul de nord al portului Mangalia.

În această zonă există opt diguri, dintre care cinci la sud de Balta Mangalia și de promontoriul din dreptul hotelului Cerna din stațiunea Saturn, alte trei diguri, mai avansate, în forma literei T, se află în dreptul Spitalului Municipal, hotelului Paradiso și parcului municipal, ultimul fiind perpendicular pe marele dig ce închide portul Mangalia.

Pentru protejarea lucrărilor de înnisipare și în vederea stopării fenomenelor de eroziune, în zona Mangalia – Saturn se propune înlocuirea celor 5 diguri din jumătatea de nord a lotului 10 cu o singură structură denumită Sn1, celelalte trei structuri noi Mn1, Mn2, Mn3 urmând să prelungească digurile existente pentru a proteja astfel două porțiuni de plajă.

Această cercetare a încercat să releve bogata bibliografie a așezării cetății antice Callatis, unde întemeierea acestei cetăți de la nordul limanului Mangaliei face parte din marea desfășurare istorică a colonizării grecești, în acest caz aceleia din Marea Neagră, devenită pentru echipajele și călătorii eleni, în pofida condițiilor climatice și de navigație, un Pont Euxin – o mare ospitalieră.

Aceasta poate fi și o explicație a numărului cu totul remarcabil de așezări fundate de-a lungul coastelor pontice și al căror număr par să depășească o sută, numai locuitorii Miletului atribuindu-și 90 de orașe, la care se adaugă cele megariene.

Zona esențială a sitului submers ce intră în procesul de înnisipare este aceea dintre digurile Mn1 și Mn2, acolo unde, după examinarea critică a izvoarelor, se întindea o parte însemnată a cetății romano-bizantine Callatis.

Pentru verificarea informațiilor privitoare la zidul submers al cetății Callatis și digul portului antic s-au realizat scufundări și filmări video. Astfel, pe direcția V-E, în continuarea zidului nordic al cetății, au fost efectuate măsurători ale fragmentului de incintă aflat sub apă, în proximitatea plajei actuale și la adâncimea de c. 1m, în imediata apropiere a digului existent din fața hotelului Paradiso. S-a putut stabili astfel traseul zidului de incintă, lungimea bine păstrată a acestuia fiind de c. 40 m. Este foarte probabil ca digul existent să se fi construit peste capătul de E al incintei antice.

Zidul este format din blocuri de piatră cu dimensiuni de cca. 100 x 0,60 m, fiind vizibile lăcașurile în coadă de rândunică care serveau pentru prinderea blocurilor de piatră. Pe măsură ce adâncimea apei crește s-a putut identifica și o a doua asiză, inferioară, a zidului, puțin decroșată. În jurul zidului există numeroase blocuri de piatră căzute întregi sau fragmentate, unele aglomerări putând sugera existența unui turn exterior, alte amenajări aparținând unor construcții interioare. Zidul identificat se pierde în nisip în prejma capătului sud-estic al digului, care probabil l-a și acoperit.

În golful dintre cele două diguri, în proximitatea plajei, se mai pot observa aglomerări de pietre, năpădite de vegetația submarină, ce pot fi puse în legătură cu construcții sau amenajări interioare din cetate.

În desfășurarea zidului de incintă, cadența turnurilor, asigurată prin măsurători și localizări, sugerează că un turn și zidurile adiacente lui au fost distruse de fundațiile vilei nomenclaturii, următorul turn – observat de Theofil Sauciuc- Săveanu în ruptura falezei – s-a prăbușit pe plajă, iar turnul, ale cărui vestigii au fost descoperite sub apă, era situat după acela care se aflase pe faleză.

După același ritm, un ultim turn ar fi putut să fi fost distrus de prelungirea sudică a digului contemporan și rămășițele aflate imediat la est de acesta din urmă să aparțină anticei construcții.

Din evaluarea suprafețelor sugerate de descoperirea și localizarea – pentru prima dată precisă – zidurilor submerse ale incintei Callatisului, se poate presupune că aproape 1/3 din cetatea romano-bizantină se află scufundată și, în cea mai mare parte acoperită de nisipuri.

Planurile publicate până astăzi care situează ziduri estice ale Callatisului, în largul mării, la distanțe de țărm de 80 m și 240 m – după scările lor grafice – nu se verifică până astăzi.

Țărmul submers al litoralului în dreptul stațiunii Saturn este caracterizat de un relief stâncos care înaintează pe o distanță de c. 300 m în largul mării și este tăiat la V și E de câte un canal de vărsare a Bălții Mangalia care inițial avea un bazin mult mai mare. Cele două canale au orientarea NV-SE, traseul lor fiind ușor recognoscibil pe harta batimetrică. La sud de cel de-al doilea canal se poate observa tot un relief submarin stâncos care continuă spre sud până în dreptul gurii de vărsare a lacului Mangalia.

În dreptul vărsării lacului Mangalia peisajul marin este mult modificat datorită amenajării portului civil și militar, a construirii marelui dig care închide la N portul.

În zona terestră a lotului 10 se remarcă prezența a două cazemate, cea de la Saturn este situată pe faleză, între primele două diguri de nord, cea de la Mangalia este tot pe faleză, la S de Spitalul municipal. Ca majoritatea cazematelor aflate pe țărm, și acestea au fost modificate,

etajate și transformate în restaurante.

Alături de anomaliile constatate și care au făcut obiectul unor reverificări cu sonarul și prin scufundări, rezultatele forajelor și a scanărilor contribuie la o mai bună cunoaștere a evoluției geologice și istorice a acestui segment de litoral. Prin verificări cu sonarul s-a constatat că majoritatea anomaliilor identificate erau de natură geologică.

Abstract

The National Heritage Institute carried out an archaeological diagnosis (non-intrusive field evaluation) for the works foreseen in the investment project Reducing coastal erosion Phase II (2014-2020) - Protection and rehabilitation of the Romanian coastline in the Mangalia - Saturn area (lot 10), requested by the project executor, the company Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Constanta Branch.

The area subject to archaeological diagnosis is part of the underwater archaeological site of the Continental Shelf of the Romanian Black Sea coast, List of Historical Monuments code CT-I-s-A-02561 and is located between the northern boundary represented by the S5 jetty of the Saturn resort and the southern boundary given by the northern jetty of the Mangalia harbor. There are eight jetties in this area, five of which are south of Balta Mangalia and the promontory in front of the Cerna Hotel in Saturn resort, three other jetties, more advanced, in the shape of the letter T, are located in front of the Municipal Hospital, Paradiso Hotel and the municipal park, the last one being perpendicular to the large jetty closing the port of Mangalia.

In order to protect the sanding works and to stop erosion, in the Mangalia - Saturn area it is proposed to replace the 5 jetties in the northern half of lot 10 with a single structure called Sn1, the other three new structures Mn1, Mn2, Mn3 will extend the existing jetties to protect two stretches of beach.

The key area of the submerged site that is undergoing the process of trenching is the area between Mn1 and Mn2, where, after critical examination of the springs, a significant part of the Roman-Byzantine of Callatis Fortress was located.

In order to verify the information about the submerged wall of Callatis and the jetty of the ancient harbor, diving and videotaping were carried out. Thus, in the V-E direction, following the northern wall of the fortress, measurements were made of the fragment of the enclosure under water, in the vicinity of the present beach and at a depth of c. 1 m, in the immediate vicinity of the existing jetty in front of the Paradiso Hotel. It was thus possible to establish the route of the enclosure wall, the well-preserved length of which is c. 40 m. It is very likely that the existing jetty was built over the E end of the ancient enclosure.The wall consists of stone blocks measuring c. 100 x 0.60 m, with visible dove-tailed recesses to hold the stone blocks. As the depth of the water increased, a second, slightly recessed, lower part of the wall could be identified. Around the wall there are numerous fallen or fragmented stone blocks, some clusters suggesting the existence of an external tower, others suggesting internal constructions. The identified wall is lost in the sand near the south-eastern end of the pier, which probably also covered it.

Illustrations list:

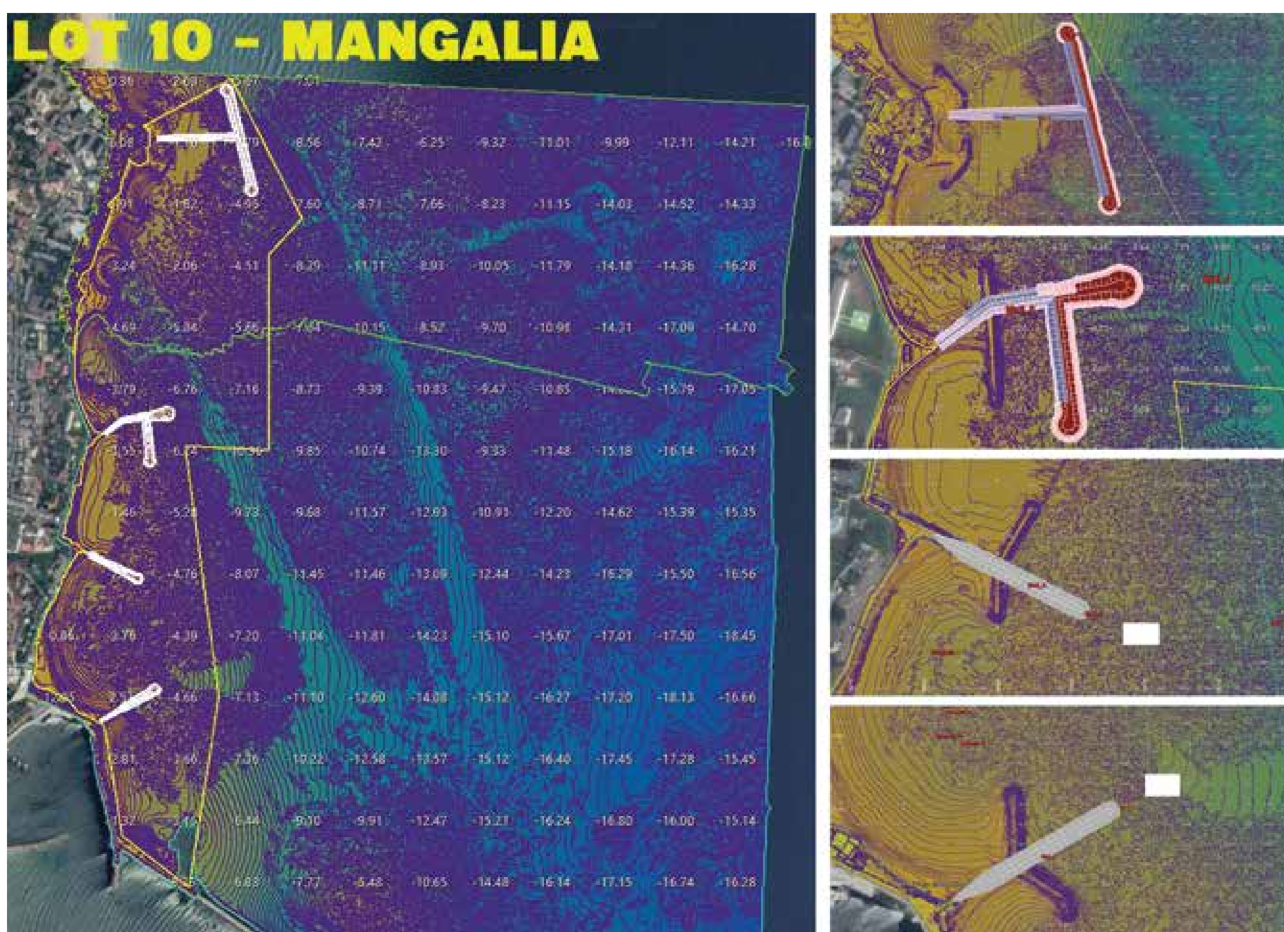
Pl. I. Delimitation plan of lot 10 Mangalia - Saturn, multibeam scan with depths and contour lines with the representation of the projected jetties;

Pl. II. Plan representing the Commune of Mangalia with a square where the ancient of Callatis Fortress with the apostille of Vasile Pârvan, 1925, INP archive;

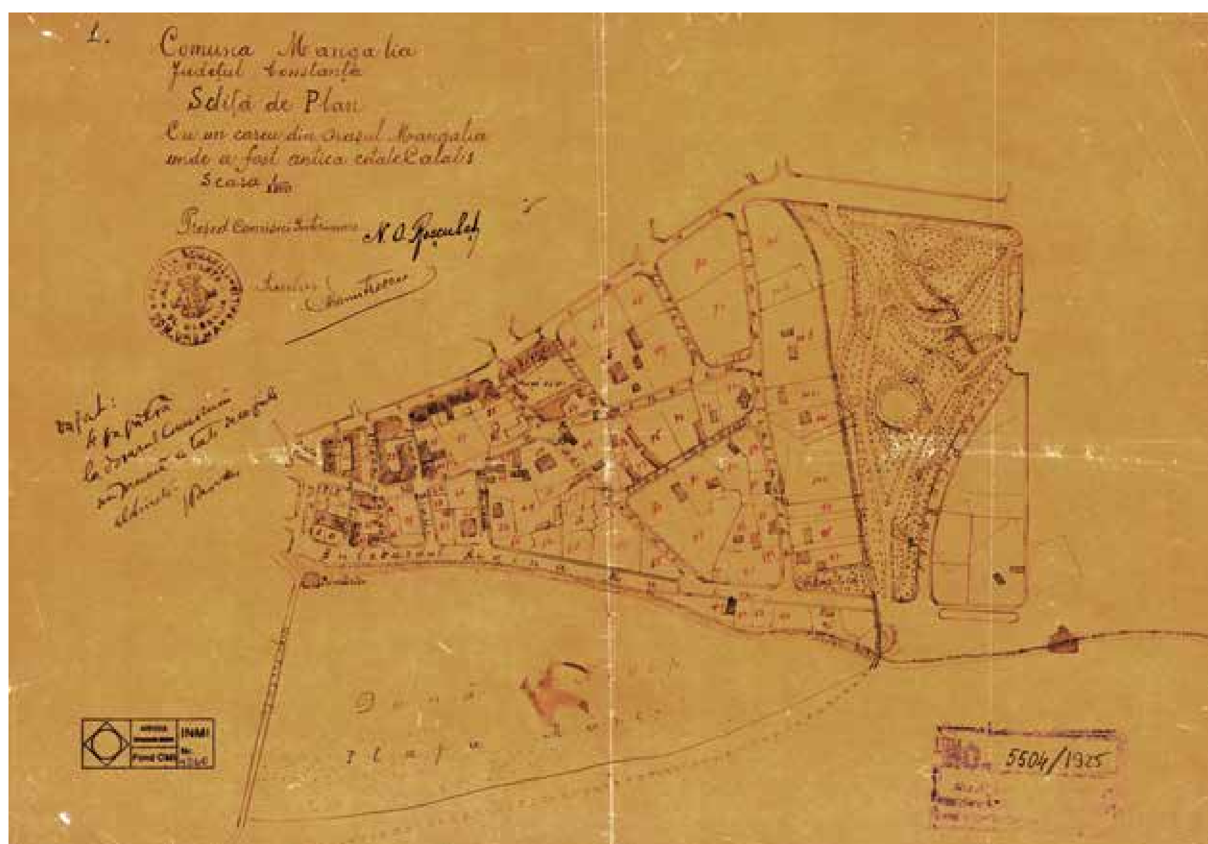
Pl. III. Plan of the town of Mangalia, 1926, with the marking of the wall of the ancient fortress Callatis in the sea

Pl. IV. Plan of the wall north route of Callatis Fortress

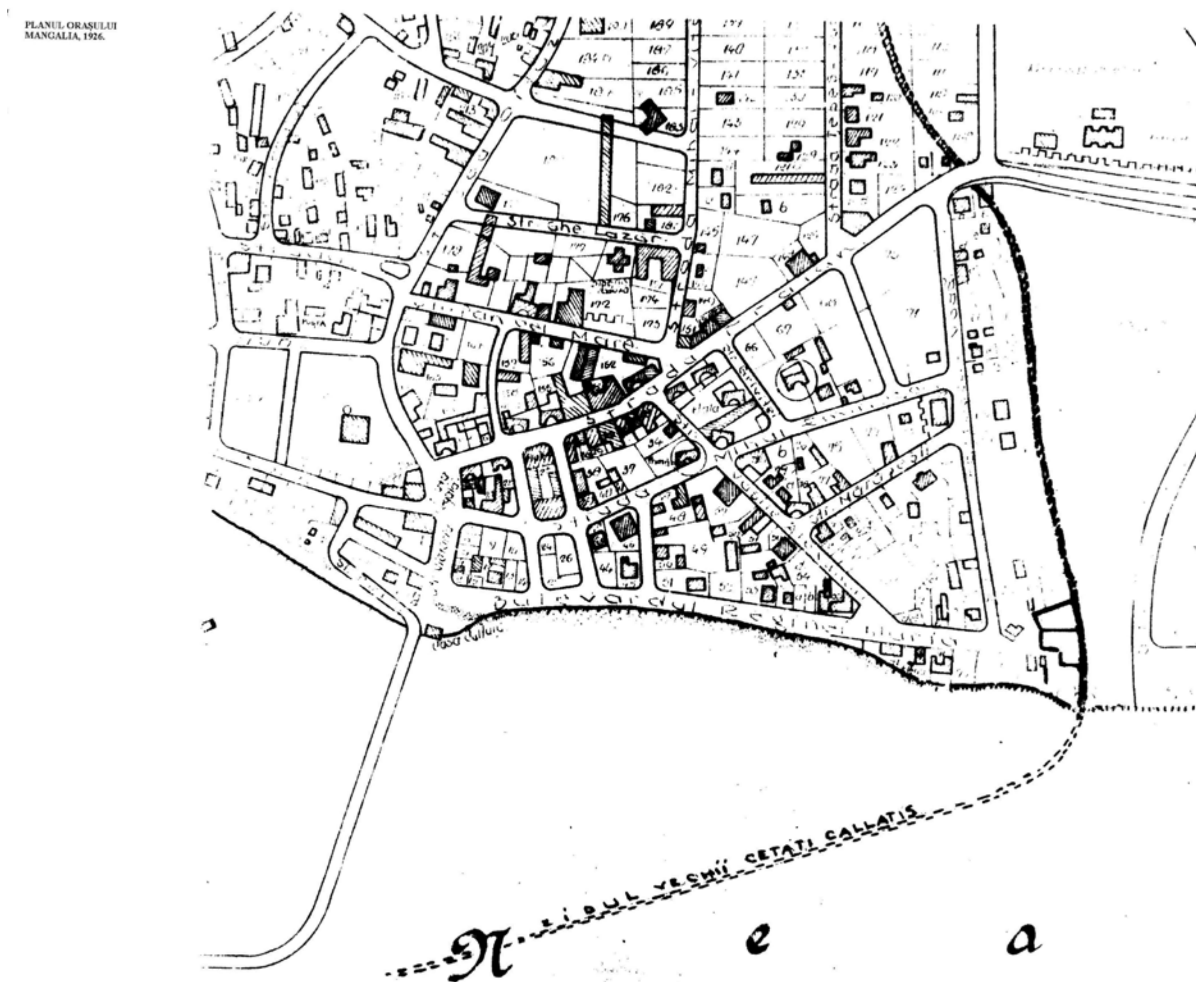
Pl. V. Plan underwater images of the underwater wall of the underwater wall of the Callatis Fortress.

Pl. I. Planșă delimitare lot 10 Mangalia - Saturn, scanare multibeam cu adâncimi și curbe de nivel cu reprezentarea digurilor proiectate

Pl. II. Plan reprezentând Comuna Mangalia cu un careu unde a fost antica cetate Callatis
cu apostila lui Vasile Pârvan, 1925, arhiva INP

Pl. III. Plan al orașului Mangalia, 1926, cu marcarea zidului vechii cetăți Callatis în mare

Pl. IV. Imagini subacvatice ale zidului submers al Cetății Callatis

Pl. V. Planșă cu traseul zidul de nord al Cetății Callatis

177. Oglinzi, com. Răucești, jud. Neamț
Punct: Cetățuia

Tip de sit: 1 (locuire); 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 14 (eneolitic)
Cod RAN: 123932.01
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț - CMN Neamț) - responsabil științific; Alexandra Gerea, Dragoș Tătaru, Eduard Năstase, Bogdan Grecu, Bogdan Zaharia, Andrei Emilian Mihai, Bogdan Cerbu, Alexandra Petrescu (INCDFP)
Perioada desfășurării cercetării: 1.04 –5.04.2024

Situl arheologic de la Oglinzi - *Cetățuia* este cunoscut de la sfârșitul anilor '80, însă o primă menționare a fortificației de aici datează din secolul XIX. Amintită în *Răspunsurile*... la *Chestionarul lui Odobescu* (1871-1873), fortificația apare figurată, mai timpuriu, pe un plan de la 1840-1850 (Pl. I.1).

Fiind situat în partea de vest a satului Oglinzi, într-o zonă împădurită, situl a rămas foarte mult timp în afara interesului arheologilor. Abia în 1989 Gh. Dumitroaia a realizat câteva sondaje în interiorul acestei fortificații, cu rezultate interesante, dar valorificate parțial[1].

Fortificația este de mici dimensiuni și ocupă un promontoriu bine definit, de formă triunghiulară, orientat pe direcția N-S. Pantele de N, E și V sunt foarte abrupte și sporesc capacitatea defensivă a acestui loc, iar zona de sud a fost întărită cu un șanț de mari dimensiuni, dublat de un val puțin înalt (Pl. II.1).

Săpăturile din anii '80-'90 au permis identificarea urmelor unor locuințe cucuteniene în incinta fortificației, iar un alt obiectiv al cercetărilor a fost stabilirea momentului când a fost realizat sistemul de apărare.

Potrivit autorului săpăturilor, în incinta fortificată au fost descoperite, alături de consistente materiale din faza Cucuteni A, și o serie de vestigii neolitice și din epoca bronzului. Analiza recentă a întregului material ceramic nu ne-a confirmat faptul că în situl respectiv ar fi existat ale etape de locuire, anterioare sau posterioare eneoliticului. În ceea ce privește sistemul defensiv, deși Gh. Dumitroaia considera că a fost realizat în epoca bronzului, în afara unor firave argumente de ordin stratigrafic, nu există alte dovezi care să permită o astfel de încadrare. Din acest motiv, considerăm că o viitoare cercetare în cadrul acestei fortificații va putea aduce elemente mai concrete de încadrare cronologică a sistemului defensiv.

Implementarea proiectului „ForTum - Investigaţii geofizice în situri arheologice cu semnificaţii sociale din judeţul Neamţ", demarat de Complexul Muzeal Național Neamț și Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Pământului, a permis o scanare LiDAR a acestei fortificații, cu scopul de a obține o imagine fidelă a trăsăturilor topografice ale sitului, dar mai ales ale sistemului defensiv.

Tehnologia LiDAR funcționează prin emiterea unui fascicul laser care măsoară distanțele până la suprafața solului, creând modele digitale de elevație extrem de precise. Pe lângă caracteristicile tehnice, LiDAR se bazează pe un principiu simplu: măsurarea timpului necesar pentru ca fasciculul laser să ajungă la o suprafață și să se întoarcă la receptor. Această metodă produce nori de puncte 3D, care pot fi procesate pentru a crea modele digitale precise ale reliefului, dezvăluind detalii ascunse ale terenului, cum ar fi valuri, șanțuri sau terase. Acest tip de informație este foarte valoros pentru punerea în evidență a structurii sitului arheologic. Unul dintre principalele avantaje ale metodei LiDAR este capacitatea sa de a străbate vegetație densă, permițând colectarea datelor reale privitoare la trăsăturile reliefului. Acest lucru este esențial în zone precum Oglinzi-*Cetățuia*, unde peisajul forestier ar împiedica folosirea altor tehnici de cartografiere.

Echipamentul utilizat a inclus o dronă DJI Matrice M-300 RTK, dotată cu senzorul LiDAR Mapper+ de la Yelloscanner. Acest senzor performant are capacitatea de a capta până la trei ecouri per puls și un unghi de scanare de 70 de grade, ceea ce permite cartografierea une0i arii extinse într-un timp scurt. Cu o frecvență de scanare de 10 Hz, senzorul poate colecta rapid și eficient datele necesare. Pentru a asigura precizia poziționării a fost utilizată o stație GNSS RTK, Leica Zeno FLX100.

Măsurătorile au fost planificate și realizate astfel încât senzorul să se afle la o înălțime de 90 m față de sol, sub formă de linii paralele și la o viteză de 6 m/s. De asemenea, a mai fost realizat un zbor cu același design, însă rotit cu 90 de grade, cu profilele perpendiculare pe cele anterioare, pentru a colecta mai multe date și a crea o imagine de ansamblu completă, utilă în situațiile de vegetație densă și când obiectivele de interes prezintă mai multe pante sau diferențe mai mari de altitudine.

Prin aplicarea acestei tehnologii, situl de la Oglinzi-*Cetățuia* a putut fi cartografiat cu o precizie fără precedent, contribuind la o mai bună înțelegere a morfologiei acestei fortificații (Pl. II. 2). Metoda LiDAR a reușit astfel să pună în evidență topografia întregului obiectiv, dar și a sistemului defensiv, prin realizarea modelelor digitale ale terenului (MDT) de înaltă rezoluție. Pe baza imaginilor LiDAR putem spune, la ora actuală, că situl nu a avut doar un singur șanț de apărare, pe latura de sud, ci două șanțuri, cel dinspre exterior fiind mai mic și mai puțin adânc. De asemenea, avem o imagine foarte clară a sistemului de tranșee militare care a fost săpat în cadrul fortificației, în cel de-al doilea Război Mondial, dar dispunem și de amplasamentul precis al suprafețelor cercetate arheologic în urmă cu mai bine de trei decenii.

Conform măsurătorilor recente, situl are o suprafață de aproximativ 1,3 ha.

Unul dintre obiectivele viitoarelor cercetări îl constituie realizarea unor sondaje arheologice care să aducă elemente concludente pentru datarea sistemului defensiv, dar și pentru confirmarea/infirmarea presupuselor etape de locuire anterioare și posterioare așezării cucuteniene.

Abstract

This report highlights recent non-invasive investigations conducted at a fortification located in the vicinity of Oglinzi village, Neamț County. The site has been known since the 19th century, but the first archaeological excavations were carried out only four decades ago. Due to its

1 DUMITROAIA 1994, 70-75.

complex defensive system and its location within a forested area, the fortification was included in an exploratory project called "ForTum – Geophysical Investigations in Archaeological Sites with Social Significance in Neamț County", implemented by the Neamț National Museum Complex and the National Institute for Research and Development in Earth Physics. As part of this project, a LiDAR scan was performed, which revealed interesting topographical details that contributed to a better understanding of the defensive system of this Eneolithic site.

Bibliografie:

DUMITROAIA 1994 - Dumitroaia, Gh., *Depunerile neo-eneolitice de la Lunca și Oglinzi, județul Neamț*, în: Mem. Antiq., XIX, 1994, p. 7–82.

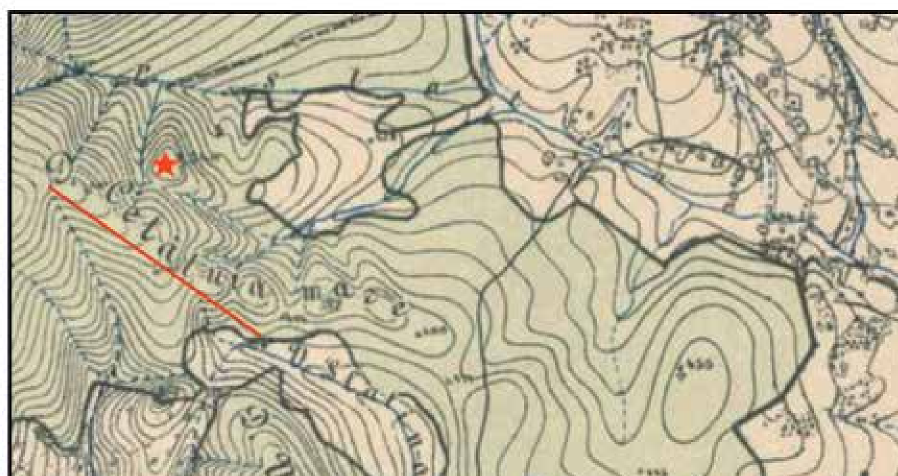
Illustrations list:

Pl. I. Oglinzi - *Cetățuia.* 1. Plan from 1840-1850; 2. map from the end of the 19th century (1, National Archives of Romania; 2. https://maps.arcanum.com/ro/map/europe-19century-secondsurvey/?bbox=310028.5867246748%2C5757696.197669763%2C2167754.1221675985%2C6394875.265454993&map-list=1&layers=158%2C164).

Pl. II. Oglinzi - *Cetățuia*. 1. the defensive system; 2. LiDAR map (1. photo – V. Diaconu; 2. INFP 2024).

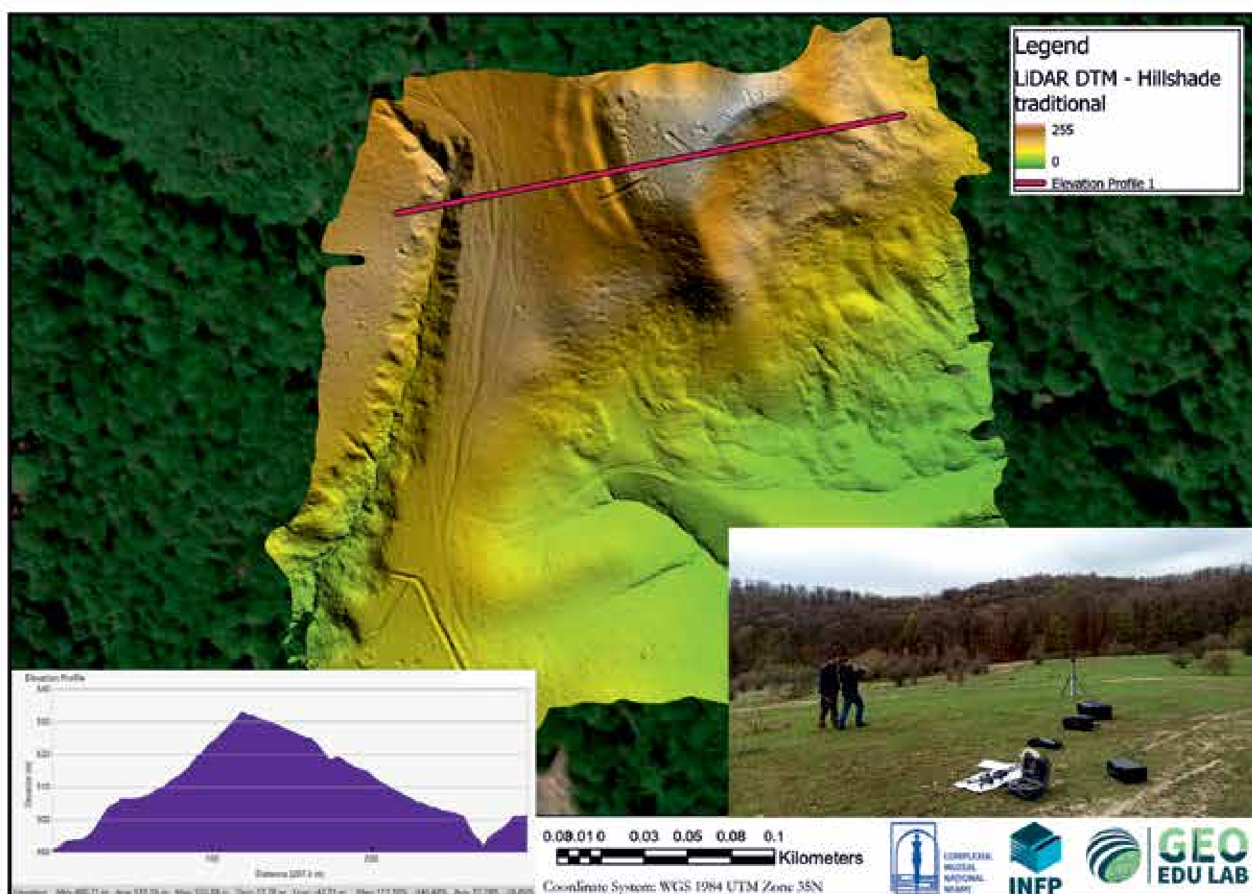
1

Pl. I. Oglinzi - Cetățuia. 1. Plan de la 1840-1850; 2. hartă de la sfârșitul sec. XIX (1. Arhivele Naționale ale României

1

2

Pl. II. Oglinzi – Cetățuia. 1. sistemul defensiv; 2. hartă LiDAR (1. foto – V. Diaconu; 2. INFP 2024)

178. Oglinzi, com. Răucești, jud. Neamț
Punct: Fața Slatinei

Tip de sit: 1 (locuire); 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 15 (epoca bronzului); 153 (epoca bronzului târziu); 16 (Hallstatt)
Cod RAN: 123932.03
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț - CMN Neamț) - responsabil științific; Doris Mischka, Carsten Mischka, Aurora Botsch, Lorenz Galla, Dario Gräf, Levent Güç, Miray Kaçar, Hanna Mändl, Christina Moor, Amelie Murr, Clara Portenhauser, Josina Sieler, Markus Trodler, Milena Ulm (Universitatea „Friedrich-Alexander" din Erlangen-Nürnberg), Constantin Preoteasa (CMN Neamț), Gabriela Sava, Maria Ilie, Doru Păceșilă, Cristian Mănăilescu (INCDFIN „Horia Hulubei").
Perioada desfășurării cercetării: 20.03 - 25.03.2024.

Situl arheologic de la Oglinzi - *Fața Slatinei* este cunoscut de la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, când au fost efectuate și săpături arheologice restrânse, care au indicat existența unei așezări de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua). Cercetările realizate în anul 1989 au constat în excavarea a patru secțiuni, de 50 x 2 m, orientate NV-SE. Au fost descoperite numeroase materiale ceramice, artefacte din os, piatră și lut, iar pe baza resturilor de lipituri arse, descoperite în anumite zone, autorul cercetărilor a presupus existența unor structuri de locuire, relativ simple, atribuite bronzului târziu (cultura Noua). Au fost identificate și câteva materiale arheologice specifice culturii Cucuteni, dar și unele care pot fi atribuite primei epoci a fierului.

Deși rezultatele amintitelor cercetări au fost publicate și într-o formă rezumativă[1], dar și într-o manieră mai detaliată[2], merită să amintim că situl de la Oglinzi - *Fața Slatinei* are o importanță aparte prin faptul că existența locuirii preistorice din acest punct este legată, în bună măsură, de prezența unei importante surse de sare aflată în vecinătate[3].

În primăvara anului 2024, prin protocolul de colaborare dintre Complexul Muzeal Național Neamț și Universitatea „Friedrich-Alexander" din Erlangen - Nürnberg (Germania), a fost realizată o scanare geofizică în cadrul acestui sit, pentru a se urmări starea de conservare a acestuia și pentru identificarea unor eventuale structuri antropice care să poată fi ulterior cercetate (Pl. I. 1). În acest scop a fost investigată o suprafață de aproximativ 1,3 ha, însă rezultatele nu au fost foarte edificatoare. S-a observat cu acest prilej că nivelul arheologic a fost intens afectat de agricultura intensivă, iar anomaliile observate pe harta geomagnetică sunt reprezentate de numeroase gropi, de mici dimensiuni (Pl. I. 2). Cu totul excepțional, pe suprafața investigată au fost reperate și posibile structuri de foc (vetre/cuptoare?), ale căror urme se observă și la suprafața solului, sub forma unor mici aglomerări de lipituri, pietre arse, cărbuni și ceramică.

La demersul amintit mai sus merită să adăugăm și faptul că, pe baza unor eșantioane de materiale organice, prelevate din vechile săpături, au fost trimise spre datare câteva probe, la Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară ,,Horia Hulubei"[4], pentru a se putea obține și repere de cronologie absolută. Astfel, pe baza unui fragment de os de mamifer domestic, provenit dintr-un context care a fost interpretat drept vatră, cercetat în secțiunea S. II, s-a obținut datarea 1205-926 calBC (2σ), care confirmă faptul, demonstrat și de unele materiale arheologice, că în această așezare a existat și o locuire specifică epocii fierului.

Materialele arheologice colectate de pe suprafața sitului se află la Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț.

Abstract

As part of a research project, organised by the Neamț National Museum Complex, in partnership with the "Friedrich-Alexander" University of Erlangen-Nürnberg (Germany), geophysical investigations were carried out at the Oglinzi-*Fața Slatinei* site. The main objective of these researches was to know the state of preservation of the anthropic structures within this Late Bronze Age settlement. An area of 1.3 ha was scanned, but the results indicated that the site was heavily affected by agriculture. Numerous small pits were identified, as well as traces of possible fire installations (hearths), a fact that also confirms the observations made during the archaeological excavations carried out here at the end of the 80s.

Bibliografie:

DUMITROAIA 1992 – Dumitroaia, Gh., *Materiale* și *cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în: *MemAntiq*, XVIII, 86-87.

DIACONU, DUMITROAIA 2016 – Diaconu, V., Dumitroaia, Gh., *The Oglinzi - Fața Slatinei Settlement (Neamţ County, Romania) of the Late Bronze Age and Several Observations Regarding the Control of the Salt Resources*, în: A. Zanoci, E. Kaiser, M. Kashuba, E. Izbitser, M. Băţ (Hrsg.), *Mensch, Kultur und Gesellshaft von der Kupferzeit bis zur Frühen Eiseizeit in Nördlichen Eurasien. Beiträge zu ehren uzum 60. Geburtstag von Eugen Sava*, Tyragetia International, Chişinău, 203-214.

DIACONU, DUMITROAIA 2023 – Diaconu, V., Dumitroaia, Gh., *The Exploitation and Control of Salt Sources from the Early Neolithic to Late Antiquity. Case study: Oglinzi - Băi area (Neamț County, Romania)*, în: M. Alexianu, R. G. Curcă, O. Weller, A. A. Dumas (Eds.), *Mirrors of Salt. Proceedings of the First International Congress on the Anthropology of Salt, 20-24 August 2015, „Al. I. Cuza" University, Iași, Romania*, Archaeopress Archaeology, Oxford, p. 51-58.

Ilustration

Pl. I. Oglinzi - *Fața Slatinei*. 1. Aspect during the geophysical investigations; 2. the geomagnetic map of the investigated area (1. photo – V. Diaconu; 2. after C. Mischka 2024).

1 DUMITROAIA 1992, p. 86-87.
2 DIACONU, DUMITROAIA 2016.
3 DIACONU, DUMITROAIA 2023.

1

2

Pl. I. Oglinzi - Fața Slatinei. 1. Aspect din timpul investigațiilor geofizice; 2. harta geomagentică a zonei investigate (1. foto – V. Diaconu; 2. după C. Mischka 2024)

179. Oglinzi, com. Răucești, jud. Neamț
Punct: *Slătior*

Tip de sit: 4 (exploatare minieră)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 13 (neolitic); 131 (neolitic timpuriu)
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț - CMN Neamț) – responsabil științific; Geanina Butiseacă (Institute of Environmental Science and Technology – ICTA, Autonomous University of Barcelona, Spain), Constantin Preoteasa (CMN Neamț)
Perioada desfășurării cercetării: 15.08 – 20.08.2024

Izvorul sărat de la Oglinzi-*Slătior* se află în partea de vest a satului, aproape de liziera pădurii, într-o vale îngustă, afectată de alunecări de teren. În 1985 au fost făcute o serie de periegheze în vecinătatea sa, prilej cu care s-au identificat câteva materiale ceramice din perioada modernă[1]. În anul 2004, sursa sărată a fost prospectată de o echipă franco-română, care nu a semnalat alte vestigii arheologice, dar a atras atenția asupra unor posibile urme de exploatare mai vechi în această zonă[2].

În anul 2017, o nouă cercetare de suprafață în vecinătatea izvorului a permis identificarea unui sit arheologic atribuit neoliticului timpuriu, ceea ce vine să confirme faptul că și acest izvor a fost exploatat încă din preistorie[3] (Pl. I).

Pentru a verifica consistența depunerilor arheologice din situl neolitic, dar și pentru a identifica eventuale structuri antropice în imediata vecinătate a izvorului, au fost realizate câteva sondaje, ale căror rezultate le vom aminti în rândurile de mai jos.

Un prim obiectiv al cercetărilor noastre a fost acela de a verifica amenajările mai vechi existente lângă actualul izvor sărat, captat într-o structură de lemn (Pl. I.1, 2). Sondajul efectuat aici a permis o serie de observații potrivit cărora, din nevoia de a asigura o anumită stabilitate terenului din jurul sursei de apă sărată, au fost fixați mai mulți țăruși de lemn, cu o grosime de 8-15 cm, care au fost ascuțiți și amplasați în șiruri, la distanțe cuprinse între 5 și 25 cm unii față de alții (Pl. II.3, 4). Printre acești țăruși au fost identificate și numeroase resturi de nuiele/crengi, care aveau rolul de a consolida platforma argiloasă amenajată lângă izvor, mai ales că locul este predispus intenselor alunecări de teren. Deși printre aceste structuri lemnoase nu am identificat niciun fel de vestigii arheologice, considerăm nu au o vechime foarte mare și că ar putea fi datate în perioada modernă, la fel ca și ceramica răspândită în jurul izvorului.

Merită remarcat că pe platoul aflat lângă sursa de sare au fost identificate două lame de silex, care pot indica prezența unor urme de locuire preistorică, sau ar putea să fie legate de situl neolitic din imediata apropiere (Pl. II. 5).

La aproximativ 100 SE față de izvorul actual, pe malul drept al unui tributar al pârâului Sarata, a fost identificat un sit, cu urme de frecventare din neoliticul timpuriu. Pentru că zona este în bună măsură împădurită, cu scopul de a obține informații de ordin stratigrafic a fost realizat un sondaj în marginea sitului, fiind taluzat unul dintre malurile afectate de eroziune. Astfel, a fost deschisă o suprafață de 3 x 1,5 m, care a oferit un profil stratigrafic complet. Depunerea arheologică are o grosime maximă de 1,50 m, fiind înclinată dinspre SE către NV. La partea superioară, depozitul arheologic este constituit din sol brun și numeroase fragmente ceramice, puternic rulate. Urmează apoi mai multe structuri de combustie, care au fost amenajate sunt forma unor alveolări cu diametre de 50-60 cm, puțin adânci, în care se aflau cenușă, cărbuni și fragmente ceramice. Aceste structuri sunt mai bine conservate la partea inferioară a sitului (Pl. III.1-6).

În nivelurile arheologice au fost descoperite și bucăți de lut ars, cu amprente ale unor structuri lemnoase, care ar putea să indice existența unor posibile amenajări ce aveau rolul de a proteja vetrele unde avea loc procesul de fierbere a apei sărate, cu scopul obținerii sării recristalízate.

Materialul arheologic recuperat este constituit, într-o proporție covârșitoare, din ceramică, destul de precar conservată și foarte fragmentată. Dintre formele cele mai frecvent întâlnite sunt vasele cu corpul conic și gura largă, recipiente de dimensiuni medii cu corpul bine profilat și gâtul drept, precum și străchinile cu picior (Pl. IV).

Din nivelurile inferioare ale depunerii arheologice au fost prelevate două probe de cărbuni, care au fost datate și care se încadrează între 5800-5600 cal.BC.

De asemenea, pentru a se obține anumite trăsături ale mediului natural specific neoliticul timpuriu, au fost prelevate mai multe eșantioane de sediment, care au fost studiate în laboratoarele Universității Autonome din Barcelona, Spania.

Evaluarea materialului ars din situl arheologic de la Oglinzi-*Slătior* a fost realizată prin extragerea particulelor arse din sedimente, iar apoi identificarea și cuantificarea lor sub microscop. Din fiecare probă a fost colectată o cantitate de 2 cm^3. Materialul sedimentar a fost dizolvat în cca. 150 ml apă, peste care a fost adăugat ~10 ml de NaClO și lăsat 24 de ore să acționeze, pentru îndepărtarea materialul organic necarbonizat. După clorinare, sedimentul a fost spălat și tamisat pe o sită de 90 µm în laborator. Ulterior a fost analizat sub microscop și cuantificat. Particulele de material ars au fost apoi clasificate în mai multe categorii, în funcție de originea lor (Pl. V): lemn, rădăcini, frunze de poaceae (ierburi/frunze de cereale), ceruri/rășini (provenind de la conifere), fragmente de frunze de foioase și semințe (câteva semințe de *Brassica*). Materialul vegetal ars se găsește în abundență în toate probele, dominante fiind fragmentele de lemn (de conifere, foioase și plante perene lemnificate). Prezența acestora în depunerile arheologice, în asociere cu restul morfologiilor vegetale, sugerează utilizarea unui material vegetal mix pentru foc. Acest detaliu este o confirmare a faptului că în procesul de fierbere a apei sărate pentru recristalizare au fost folosite toate materialele lemnoase combustibile, indiferent de capacitatea termică a acestora.

Recenta cercetare arheologică din situl de la Oglinzi-*Slătior* indică faptul că avem de a face cu un nou punct de exploatare a apelor sărate din neoliticul timpuriu. Până

1 DUMITROAIA 1992.
2 WELLER, BRIGAND, ALEXIANU 2007.
3 PREOTEASA, DIACONU 2018.

în momentul de față este singurul sit de acest fel a cărui existență este legată exclusiv de comunitățile Starčevo-Criș.

Printre obiectivele viitoarelor cercetări se numără realizarea unor analize geofizice care să confirme dimensiunile sitului, precum și un studiu pedologic, care să indice posibilele cauze ale încetării funcționării acestui punct de exploatare a apelor sărate.

Abstract

Near the village of Oglinzi (Neamț County), an archaeological site attributed to Early Neolithic was identified in 2017. Research conducted in 2024 highlighted aspects related to the production of solid salt through recrystallization.

The archaeological site is located approximately 100 meters east of the current salt spring, in a partially wooded area. In 2024, an archaeological survey was conducted at the edge of the site to obtain stratigraphic data and collect samples for absolute dating and archaeobotanical analysis. The stratigraphy comprises ~1.7 m of consecutive layers with salt crusts, ceramic, ash and charred material, with several incorporated combustion structures.

The Oglinzi-*Slătior* site is unique because it's the only Early Neolithic salt exploitation in Eastern Romania. Its particularity allows for a better understanding of Starčevo-Criș communities, and the complex activities related to saltwater exploitation.

Bibliografie::

DUMITROAIA 1992 – Dumitroaia, Gh., *Materiale* și *cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în: *MemAntiq*, XVIII, p. 86-87.

PREOTEASA, DIACONU 2018 – Preoteasa, C., Diaconu, V., *Noi date privind exploatarea preistorică a sării în microzona Lunca-Oglinzi (jud. Neamț)*, în: *MemAntiq*, XXXIII-XXXIV, p. 7-24.

WELLER, BRIGAND, ALEXIANU 2007 – Weller, O,. Brigand, R., Alexianu, M., *Cercetări sistematice asupra izvoarelor de apă sărată din Moldova. Bilanțul Explorărilor din anii 2004-2007 efectuate în special în județul Neamț*, în: *MemAntiq*, XXIV, p. 121-190.

Illustrations list:

Pl. I. Oglinzi – *Slătior*. 1 aerial view of the salt spring and of the site; 2 the archaeological site view from the north (photo – V. Diaconu).

Pl. II. Oglinzi – *Slătior.* 1 the salt spring; 2-4, wooden structures near the salt spring; 5 flint blade (photo – V. Diaconu).

Pl. III. Oglinzi – *Slătior.* 1, 2 stratigraphic details; 3, 4 combustion structures; 5, 6, arheological materials (photo – V. Diaconu).

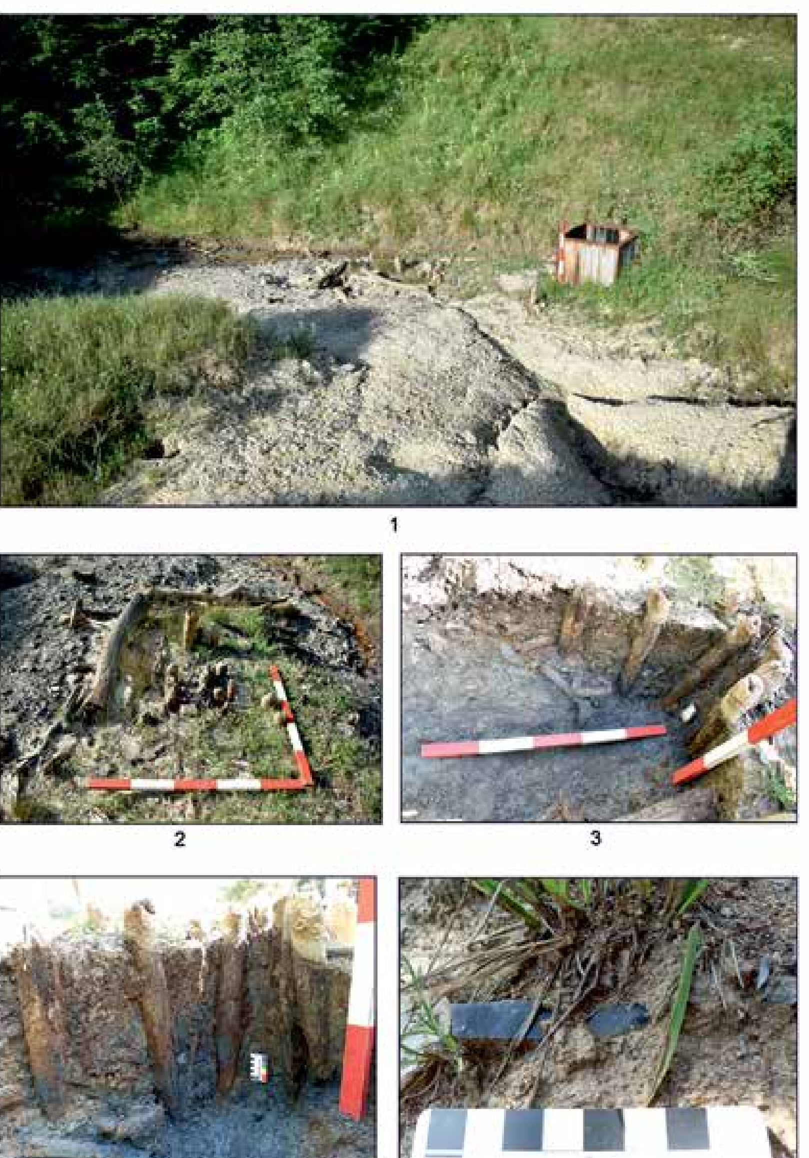
Pl. IV. Oglinzi – *Slătior.* 1-7, neolithic pottery (photo – V. Diaconu).

Pl. V. Oglinzi – *Slătior*. Anthracological chart (made by Geanina Butiseacă, 2024).

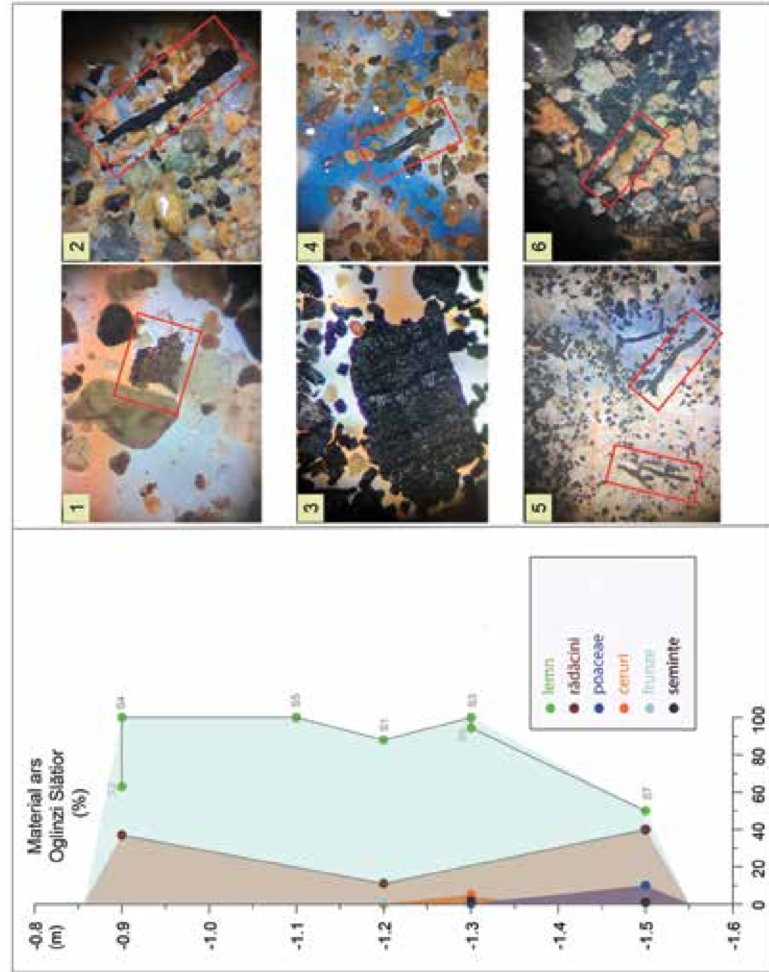
Pl. I. Oglinzi - Slătior. 1. vedere aeriană asupra izvorului sărat și a sitului arheologic; 2. situl arheologic văzut dinspre nord (1, 2. foto – V. Diaconu)

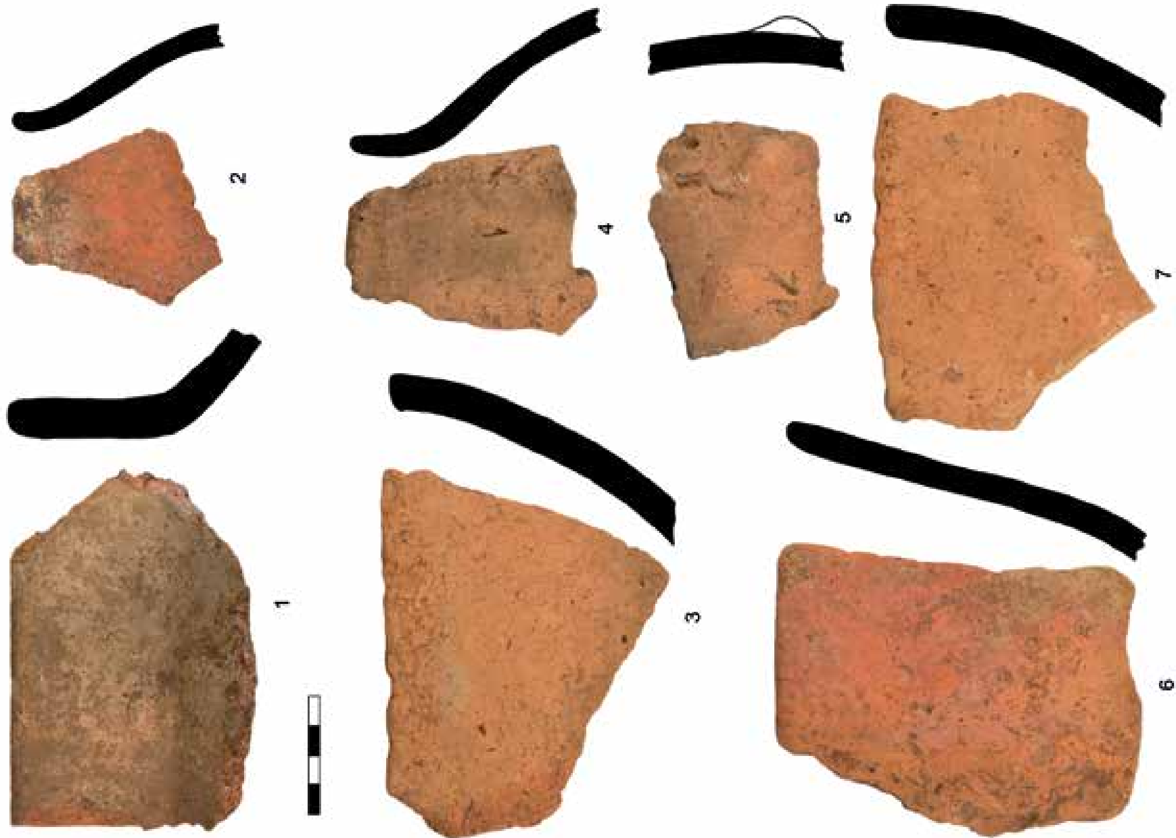
Pl. II. Oglinzi - Slătior. 1. izvorul sărat; 2-4. structuri de lemn aflate lângă izvor; 5. lamă de silex (foto – V. Diaconu)

Pl. III. Oglinzi - Slătior. 1, 2. detalii stratigrafice; 3, 4. structuri de combustie; 5. 6, materiale arheologice (foto – V. Diaconu)

Pl. V. Oglinzi - Slătior. Diagrama antracologică (realizată de Geanina Butiseacă, 2024)

Pl. IV. Oglinzi - Slătior. 1-7. ceramică neolitică (foto – V. Diaconu)

180. Ohaba-Ponor, com. Pui, jud. Hunedoara
Punct: Dealul Tecan

Tip de sit: 111 (așezare deschisă); 131 (templu)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Autorizaţie nr. 539/23.09.2024
Colectiv: Aurora Pețan – responsabil științific; Alexandru Hegy; Acad. P. Urdea (UV Timișoara); Aurel Rustoiu (IAIA Cluj), Adrian Căsălean (cercetător independent, Cluj-Napoca), Diandra-Natalia Pall-Both (Școala doctorală istorie și arheologie a Academiei Române – IAIA Cluj), Florian Boișteanu (UBB Cluj) – student masterand.
Perioada desfăşurării cercetării: 11 – 25.08.2024

Perieghezele efectuate pe teritoriul satului Ohaba-Ponor în cadrul studiului arheologic aferent Planului Urbanistic General al comunei Pui (jud. Hunedoara) au dus la identificarea a cinci plinte de calcar, foarte probabil aparținând unui templu dacic. Patru plinte se aflau în albia pârâului Hobenilor, afluent al pârâului Șipotelor, în apropierea gospodăriei lui Iulian Stanciu, în Ohaba Mică (cătunul Șipoteni). Două se aflau la suprafață, în mijlocul albiei (plintele 1-2), iar alte două erau parțial îngropate în aluviuni, în malul drept al pârâului (plintele 3-4). Cea de-a cincea a fost identificată într-o gospodărie de pe malul stâng al pârâului, unde a fost transportată de un localnic. Anterior, în 2007, alte două plinte fuseseră scoase din aluviuni în timpul unor lucrări de decolmatare a albei pârâului Șipotelor, la cca 200 m aval de cele descoperite de noi. Una dintre acestea se află în prezent în lapidariul Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva.

Piesele au un diametru de 63-64 cm și grosimea de 30 cm (plintele 1 și 2) și 40 cm (plintele 3 și 4). Grosimea piesei transportate de localnic nu a putut fi măsurată. Plinta din muzeul devean are de asemenea 40 cm grosime și un diametru de 65 cm. Plinta nr. 2 prezintă patru găuri dreptunghiulare dispuse în cruce pe fața circulară, probabil utilizate pentru transport. Realizate dintr-un calcar oolitic compact, de calitate superioară și care nu se găsește în zona Ohabei, plintele sunt șlefuite pe fața superioară și pe cea circulară, dar nu și pe partea de contact cu solul. Toate piesele se află în poziție secundară și prezintă urme accentuate de rulaj, cauzate de transportul prin viituri și de impactul cu pietrișul și aluviunile, dar nu prezintă fracturi majore.

Investigațiile s-au concentrat pe terasa aflată în dreptul plintelor, situată la poalele dealului Tecan, precum și pe alte două terase și pe platoul dealului. S-au efectuat măsurători geofizice extinse, urmate de sondaje, care însă nu au confirmat o conexiune între plinte și acest deal. Deși nu a fost identificat un strat de cultură pe aceste terase, au fost găsite fragmente ceramice dacice în poziții secundare: mai multe fragmente rulate, alunecate pe versantul dintre terasa de pe malul apei și terasa superioară și un fragment ceramic pe platoul dealului. Aceste indicii nu permit însă stabilirea unei legături directe între plinte și terasele de pe dealul Tecan.

Este foarte probabil ca templul să fi fost distrus de viituri cu mult timp în urmă, localnicii menționând existența plintelor în albie de cel puțin 70 de ani. Locul exact al templului nu a fost identificat, iar posibilitățile includ fie o locație mult în amonte (pârâul având o lungime de cca 7 km), fie o distrugere completă a structurii de către viituri. Continuarea cercetărilor pe ambele maluri ale pârâului, până la izvoare, este esențială pentru clarificarea acestei probleme.

Descoperirea resturilor unui templu dacic la Ohaba-Ponor ridică întrebări importante privind un posibil centru religios în această zonă. De asemenea, nu este exclusă existența unui centru de putere dacic în bazinul mijlociu al Streiului, care ar fi putut controla exploatările de fier și drumul antic ce lega valea Streiului de Sarmizegetusa Regia. În plus, templul de pe malul pârâului Hobenilor reprezintă o situație inedită, extinzând cazuistica cunoscută și introducând un tipar topografic nou, necunoscut până acum, care atestă posibilitatea existenței templelor dacice și în zone joase, lângă cursuri de apă.

Abstract

During archaeological surveys in Ohaba-Ponor (Hunedoara County), five limestone plinths were discovered in the Hobenilor streambed, indicating the presence of a Dacian temple. Geophysical investigations and test excavations on nearby terraces did not reveal its original location. The plinths were likely displaced by floods, and their provenance remains uncertain. This discovery broadens the known topographic patterns of Dacian temples, suggesting they could also exist in lowland areas near watercourses. Further research is needed to determine the temple's exact placement.

Bibliografie

LUCA 2008 – S. Luca, *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Sibiu, 2008, p. 120.

Illustrations list:

Fig. 1. Plinth No. 2 in the Hobenilor streambed.
Fig. 2. Plinths No. 3 and 4 after being cleared from the alluvial deposits.
Fig. 3. Ceramic fragments from Tecan Hill.

Fig. 1. Plinta nr. 2 în albia pârâului Hobenilor

Fig. 2. Plintele nr. 3 și 4 după degajarea lor din aluviuni

Fig. 3. Fragmente ceramice de pe dealul Tecan

181. Plopeni, oraș Salcea, jud. Suceava
Punct: Dealul Căprăriei

Tip sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului)
Colectiv: Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil de șantier; Bogdan Petru Niculică (MB Suceava) – responsabil de sector; Jan Romaniszyn, Przemysław Makarowicz, Krzysztof Michalczewski (Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań) Paweł Jarosz (Academia Poloneză de Științe, Cracovia), Vasile Budui (USM Suceava), Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice Olga Necrasov, Iași), Irina Rusu, Cosmin Curcan, Liviu- Augustin Andrei, Flavius – Beniamin Ivaniuc, Alexandru Lungu (USM Suceava), Sebastian Teska, Witold Szambelan, Bartosz Żarkowski, Szymon Przecherka, Aleksandra Froehlich, Jerzy Śniegowski (Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań)
Finanțare: Universitatea Adam Mickiewicz din Poznań
Perioada desfășurării cercetării: decembrie 2024

Situl arheologic de la Plopeni se află pe un întins platou structural, între cartierul Burdujeni al orașului Suceava și localitățile Fetești din comuna Adâncata și Plopeni din orașul Salcea. Monumentele funerare sunt grupate pe partea cea mai înaltă a platoului, numită Dealul Căprăriei, dar se întind și către sud est pe Dealul Calica și Dealul la Urs, care formează un segment al platoului, delimitat de văile consecvente ale pâraielor Calica și Rățoiului.

Necropola este acoperită parțial cu pășune și în parte exploatată agricol și este traversată de numeroase drumuri vicinale și de cel care unește orașul Salcea de aeroportul Suceava.

Este posibil ca în această necropolă să fi fost excavat un tumul de către George Diamandy cândva înainte de anul 1910, după cum ne informa Constantin Moisil. Necropola a fost redescoperită în vara anului 2023, în urma unor cercetări de suprafață.

În luna decembrie a anului 2024 au fost efectuate o serie de prospecțiuni ca parte a proiectului „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies” (proiect nr. 2023/49/B/HS3/00966), obținut prin competiție de către dr. Jan Romaniszyn de la Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań și finanțat de către Centrul Naţional Ştiinţific din Polonia. În stadiul actual al cercetărilor, investigațiile au vizat determinarea suprafeței necropolei, a numărului de monumente funerare, a vârstei și stării lor de conservare.

În acest scop au fost realizate prospecțiuni magnetometrice, folosind gradiometre de tip Bartington Grad601 cu unul și doi senzori. Pentru o mai bună fidelitate a fost aleasă distanța de 0,5 m între măsurători. Datele au fost interpretate folosind programele GeoPlot® și ESRI ArcGIS®.

Altă categorie de prospecțiuni a fost aceea a investigațiilor georadar, pentru care a fost folosit un dispozitiv LEICA DS 2000 cu patru roți, dotat cu două antene cu frecvențe de 250 MHz și 700 MHz. Datele achiziționate au fost procesate folosind programele uNext®, ReflexW® și GRED HD®. Aceste date au fost georeferențiate folosind programul QGis®.

Având în vedere suprafața mare a sitului, au fost selectate pentru prospectare trei zone situate în sectoare diferite ale acestuia. Suprafața totală scanată magnetometric însumează 3,9 ha. Suprafața însumată scanată cu georadarul în zonele 1 și 2, a fost de 0,4 ha,

Fig. 1. Plopeni – Dealul Căprăriei, suprafeţele cercetate cu magnetometru și georadar

cea de a treia zonă fiind arată și din acest motiv mai greu de prospectat. Rezultatul combinat al acestor două metode a fost identificarea a 10 tumuli (Fig. 1), unul în prima suprafață, șase în cea de-a doua suprafață și trei în ultima suprafață, densitatea fiind una apreciabilă.

Pentru a obține date radiocarbon și a selecta ulterior monumente funerare pentru cercetări distructive, au fost efectuate foraje în toate cele zece movile și au fost prelevate mostre de cărbune. Din păcate, rezultatele analizelor radiocarbon nu sunt încă disponibile. Necropola a fost, de asemenea, scanată cu un senzor ZenMuse L2 LiDAR, instalat pe o dronă Matrice 360, dar interpretarea datelor nu a fost încă realizată.

Abstract

The archaeological site is located on a structural plateau, mainly on the Hill *Căprăriei*, but, also on an extension to the south east, known as *Calica* Hill and *La Urs* Hill, separated from the rest of the plateau by two consequent valleys. The necropolis is situated between the Burdujeni part of the Suceava city and the villages Fetești and Plopeni. This could be the place where George Diamandy excavated a barrow before 1910. The site was discovered again in 2023. It is covered by pasture, roads to the north, but the areas to the south are cultivated with annual crops.

The prospections that the authors undertook in December 2024 were conducted through „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies” project, financed by the Polish National Scientific Center and through University „Adam Mickiewicz” from Poznań.

The site was split in three sectors, smaller areas being selected from each of them for prospections. By means of magnetometry, georadar and LiDAR scanning 10 barrows were identified. Moreover, using a manual auger, boreholes were drilled in each of them to collect samples for radiocarbon dating.

Illustration

Fig. 1. Plopeni – *Dealul Căprăriei*, the surfaces investigated with magnetometer and georadar.

182. Poiana, com. Ciuperceni, jud. Teleorman

Punct: FLM 15

Tip de sit: 1 (locuire), 2 (descoperire funerară)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 13 (Neolitic), 14 (Eneolitic), 15 (Epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 43 (Epoca medievală)

Cod RAN: 151727.06 (FLM 15)

Autorizaţie nr. 422/25.07.2024

Colectiv: Pavel Mirea (MJ Teleorman) - responsabil ştiinţific; Steve Mills (Cardiff University, UK), Ion Torcică (MJ Teleorman) Amelia Pannett (Freelance Lithic Analyst, Llantarnam, Wales, UK), Mark Macklin (Lincoln University, UK)

Perioada desfășurării cercetării: 12, 15 –17.08.2024

Diagnosticului arheologic efectuat pe raza localităţii Poiana (numită în trecut Flămânda), com. Ciuperceni, jud. Teleorman a fost realizat ca parte a „Proiectului pentru cercetarea interacţiunilor om - fluviu în preistorie (cca. 9000-5000 cal. BC) la Dunărea de Jos” derulat de Muzeul Judeţean Teleorman şi Şcoala de Istorie, Arheologie şi Religie a Universităţii din Cardiff, reprezentând o continuare a cercetărilor derulate între 2017-2019, respectiv 2023. Obiectivul principal al acestei colaborări a fost un proiect-pilot care va pune bazele unui viitor proiect de cercetare extins.

Încă din anul 2011 au fost identificate în jurul comunei Ciuperceni şi mai ales în jurul satului Poiana, 26 de situri (notate FLM 001, FLM002, FLM 003 etc.), cu urme de locuire din mai multe epoci: paleolitic, posibil mezolitic, neolitic timpuriu, dezvoltat şi eneolitic, epoca bronzului, Hallstatt, La Tène, epoca romană şi medievală. Multe dintre punctele identificate sunt situate pe zone uşor ridicate deasupra luncii inundabile, ferite de revărsările Dunării. Descoperirile preistorice din aceste situri precum şi prezenţa unor vestigii din paleoliticul superior la Ciuperceni, au oferit punctul de plecare pentru proiect. Alte puncte (FLM 24, FLM 25, FLM 26) au fost descoperite ulterior, în anul 2016.

Obiectivele generale ale proiectului sunt următoarele:

- Obţinerea de date geomorfologice şi geocronologice pentru evoluţia unei zone aluvionare a Dunării în Holocen, care include evenimentul critic de schimbare climatică rapidă din jurul anului 8200 BP („evenimentul 8.2 ka”) şi care coincide cu tranziţia mezolitic-neolitic în regiune;

- Legăturile cronologice şi spaţiale între evoluţia Dunării în Holocen şi datele arheologice înregistrate în zona studiată, cu concentrarea pe dovezi ale tranziţiei mezolitic-neolitic (circa 6300-6000 cal BC);

- Cercetarea modului în care dinamica fluviului în Holocen şi schimbările climatice au influenţat mediul înconjurător şi modul de subzistenţă într-o zonă umedă, aluvionară, a Dunării de Jos şi cum acestea au afectat existenţa comunităţilor umane preistorice (circa 9000-5000 cal. BC).

Obiectivele specifice ale campaniei 2024 au fost următoarele:

- Efectuarea unor sondaje cu carotiera în situl FLM

15 în vederea stabilirii unor secvențe stratigrafice;

- Efectuarea unui sondaj test în situl FLM 15 într-o zonă în care anterior fuseseră identificate numeroase resturi de silex;

- Analizarea materialelor arheologice rezultate din sondaje.

Sondajele efectuate pe zona cea mai înaltă, pe o axă orientată aproximativ est-vest au relevat existența unui nivel arheologic destul de inconsistent, cuprins între –0,20-0,40 m, cu rare materiale arheologice. În general, după –0,50/0,60 m apare solul steril arheologic, de regulă maroniu-gălbui, nisipos.

Sondajul test din FLM 15 a avut dimensiunile de 2,00 x 2,00 m și a fost practicat în partea de sud-est a sitului, acolo unde fuseseră identificate la suprafața solului, ca urmare a efectuării unor arături adânci, resturi de silex în număr mare (132 în greutate de 18 kg).

Săpătura a fost efectuată pe unități altimetrice până la adâncimea de 0,60 m, ulterior continuându-se un sondaj cu carotiera până la adâncimea de 1,50 m. Pe intervalul 0-0,10 m solul arabil conținea, mai ales în partea de nord-vest a sondajului, atât resturi de silex cât și fragmente ceramice, o săpăligă de corn fragmentară, oase de animale și fragmente de valve de scoici. Pe intervalul de adâncime 0,10-0,30 m aglomerarea de resturi de silex s-a concentrat pe jumătatea de vest a sondajului, nemaifiind deranjată de lucrările agricole. Pe următorul nivel de adâncime (0,30-0,40 m) aglomerarea de resturi de silex s-a restrâns în partea de nord-vest. Pe intervalul de adâncime 0,40-0,60 m sondajul a fost limitat la dimensiunile de 1,00 x1,00 m, acoperind sfertul de nord-vest al celui inițial, respectiv zona în care continua aglomerarea de resturi de silex. Până la –0,60 m acestora au fost asociate fragmente ceramice și oase de animale.

Din materialului arheologic rezultat, majoritar a fost cel reprezentat de resturile de silex, în număr de 2825, cu o greutate de 84,45 kg, provenit mai ales de pe nivelul de adâncime 0,30-0,40 m. Cu puține excepții, piesele litice au fost acoperite cu o depunere subțire de carbonat de calciu.

Au fost recuperate, în cantitate mult mai redusă, fragmente ceramice provenite de la vase de dimensiuni medii sau mici. Cele mai multe aparțin vaselor de uz comun, fiind modelate din lut amestecat cu pleavă. Mai puțin numeroase sunt cele încadrate categoriei ceramicii fine, modelate din lut amestecat cu nisip fin. Datorită gradului mare de fragmentare au putut fi decelate puține forme certe, mai ales oale și castroane bitronconice. Ca decor menționăm barbotina și, mai rar, aplicațiile plastice (brâu alveolat, pastile circulare), decorul incizat și canelurile. Caracteristicile ceramicii pledează pentru o încadrare a cesteia în faza timpurie (A1) a culturii Gumelnița.

Analiza preliminară a materialului litic

Materia primă este în cea mai mare parte reprezentată de un silex de culoare galben-maronie, existând însă și de culoare maroniu-roșcat sau gri. Inițial se prezenta sub forma unor noduli și galeți cu forme diverse, cu multe proeminențe și cu o textură fină, caracterizat de numeroase incluziuni albicioase. Uneori mai prezintă și crăpături rezultate în urma proceselor de formare, cât și găuri și zone incomplet silicifiate. Cortexul este din cretă cu o grosime variabilă, majoritatea cuprinsă între 0,2 - 1 mm, dar care poate atinge în unele locuri, în funcție de forma nodulului chiar și 7 mm. În câteva cazuri, cortexul este maroniu, subțire, tipic pentru o materie primă provenită din depozite secundare.

Tipologic, s-au identificat foarte puține piese finite, majoritatea fiind deșeuri de debitaj care cuprind spărturi, așchii și nuclee epuizate. Într-un singur caz se poate vorbi de o pre-formă prismatică, cu platformă plată, spatele drept, cu cortexul eliminat parțial de pe el și de pe laterale și prezentând frontal o creastă parțială formată dintr-o muchie naturală și o laterală cioplită prin desprinderi suprapuse.

Spărturile, reprezentând un procent ridicat din totalul materialului, provin din procesele de eliminare a nodozităților materiei prime și din amenajarea nucleilor. Ele au dimensiuni și forme diverse, de cele mai multe ori nu au talon și bulb și au fost obținute prin percuție directă.

Așchiile sunt cele mai numeroase deșeuri de debitaj, fiind caracterizate de dimensiuni și forme diferite, în funcție de poziția din cadrul procesului tehnologic. Ele sunt așchii de îndepărtare totală/parțială a cortexului, de amenajare a nucleului sau a suprafeței de debitaj și de întreținere a formei optime a nucleului. Au forme variate (circulare, semicirculare, chiar laminare), fiind fie fără cortex, fie acoperite parțial sau total de acesta. Ca tehnică de debitaj s-a folosit percuția directă și cea indirectă.

Au fost descoperite 27 de nuclee, întregi și fragmentare. Sunt de formă conică, tronconică, prismatică sau plată, iar dimensiunile sunt variate, lungimea lor fiind cuprinsă între 7-12,5 cm. Cu două excepții, nucleele prezintă un debitaj unipolar frontal sau semiturnant. Unghiul *de chasse* este cuprins între 70°-90°. Planul de percuție este plat sau în puține cazuri fațetat, obținut cu ajutorul uneia sau mai multor desprinderi frontale. Spatele și lateralele nucleelor sunt corticale sau decorticate prin desprinderi laterale sau, într-un caz, printr-o singură desprindere. Puține nuclee poartă negativele unor așchii, majoritatea fiind destinate obținerii unui număr redus de lame cuprins între 2-6 exemplare.

Lamele descoperite sunt întregi și fragmentare, cu lungimea între 4 - 7,5 cm, majoritatea fiind obținute prin percuția indirectă. Sunt lame corticale, cu cortex parțial sau fără cortex, fiind rezultatele de îndepărtare (totală sau parțială) a cortexului, de amenajare a nucleului și de întreținere a formei optime a acestuia. Lipsesc lamele *à crête*. Lamele de *plein débitage* sunt fragmente proximale și distale, cu secțiune trapezoidală, cu lungimea de 5-6 cm.

Piesele finite sunt reprezentate de trei *gratoire* de mici dimensiuni, cărora le lipsește partea proximală.

Observații și concluzii

În acest stadiu al cercetării o ipoteză asupra provenienței silexului este dificilă de formulat, fiind posibil să fie adus Bulgaria, de pe malul drept al Dunării, din zona Nicopole, din depunerile principale, dar este posibil să fi fost utilizați și galeți din depunerile secundare de pe malul românesc, din zona comunei Ciuperceni.

Amenajarea nucleelor destul de sumară cât și schema operațională utilizată axată pe producerea de lame puține, poate fi pusă nu numai pe seama materiei prime

cu multe defecte și a acoperirii necesarului casnic, dar și a acelora care ciopleau. Această ipoteză se bazează pe identificarea pe câteva așchii, unele de mari dimensiuni, a câte 3-4 urme succesive rezultate ale percuției directe, ce pot fi considerate, împreună cu unele nuclee cu anumite caracteristici ale desprinderilor, dovezi ale unui debitaj efectuat de un meșter mai puțin priceput sau chiar un ucenic.

Sondajul realizat în 2024 în situl FLM 15 a surprins parțial o zonă de cioplire a silexului situată în cadrul unei așezări eneolitice, în acest moment unică în aria complexului Karanovo VI-Gumelnița-Kodjadermen de la nord de Dunăre.

Abstract

The research was carried out at Poiana village (formerly called Flămânda), Ciuperceni commune, Teleorman County, as part of the “Prehistoric (c. 9000-5000 cal. BC) human-river interactions in the Lower Danube valley” project by the Teleorman County Museum and the School of History, Archaeology and Religion, Cardiff University and representing a continuation of the research from 2017-2019 and 2023. The main objective of this collaborative agreement was a pilot project that will lay the foundations for a potential future extended research project.

The objectives of the 2024 season were the following:

- core surveys at FLM 15 site in order to establish a stratigraphic sequence;
- a test sondage at FLM 15 site in an area where numerous pieces of flint had been previously identified;
- the analysis of the finds from the surveys and sondage.

A 2 by 2 m sondage was excavated in the south-eastern part of the site, where a large number of flint pieces had been collected on the soil surface, exposed as a result of deep ploughing.

At a depth of 0.10 m a large assemblage of flint was identified, mixed with a small amount of potsherds, animal bones and shells. It continued until approximately 0.60 m depth. A large number of flint pieces were recovered, 2825 in total and weighing 84.45 kg, mainly from the level between –0.30 to –0.40 m.

A typological analysis of the flint identified very few finished pieces, most of them consisting of knapping debris comprising scrapes, chips and exhausted cores (27).

The simple form of the flint cores, as well as the *chaîne opératoire* which was focused on blade production in small number, is a result of the quality of the raw material with many imperfections, the household needs and the skills of the knappers.

The main result of the research at FLM 15 in 2024 was the identification of a knapping area located within an Eneolithic settlement, currently unique in the area of the Karanovo VI-Gumelnița-Kodjadermen complex north of the Danube.

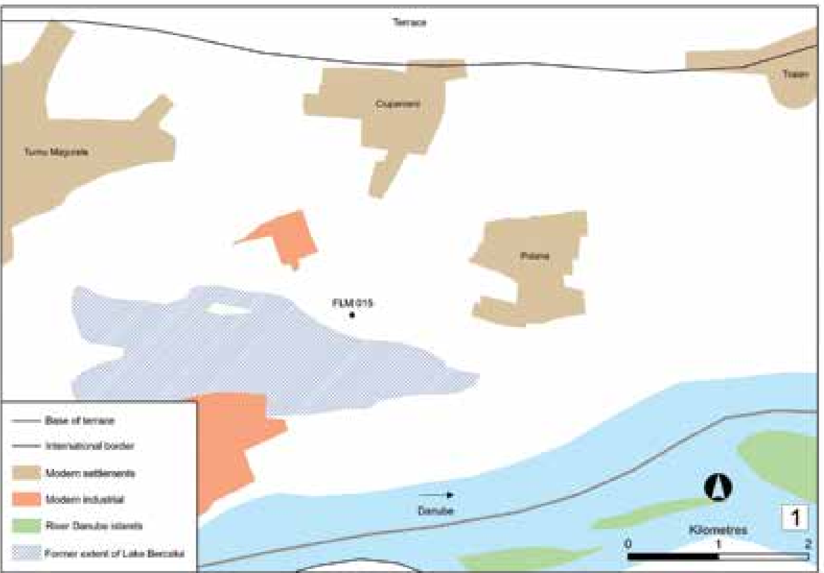
Bibliografie:

MILLS, MACKLIN, MIREA 2017 – Mills, S., Macklin, M., Mirea, P., *Encounters in the watery realm: early to mid-Holocene geochronologies of Lower Danube human-river interactions*, în: Bickle P., Cummings V., Hofmann D., Pollard J. (eds.) The Neolithic of Europe: papers in honour of Alasdair Whittle, Oxford, Oxbow Books, 2017, p. 35-46.

MILLS *et alii* 2018 – Mills, S., Mirea, P., Pannett, A., Macklin, M.G., *Early to mid-Holocene human-river interactions in the Lower Danube Valley: new research at Poiana (Teleorman County)*, în: BMJT, Seria Arheologie, 10, 2018, p. 25-41.

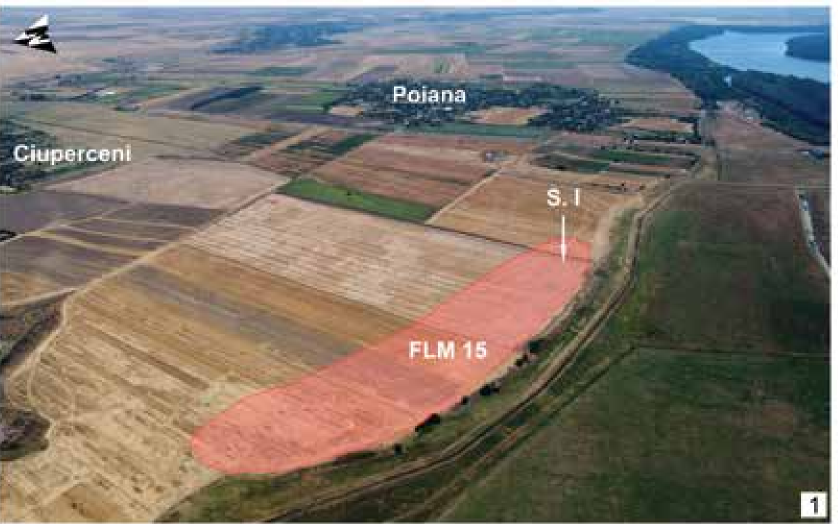
MILLS *et alii* 2023 – Mills, S., Mirea, P., Macklin, M.G., Pannett, A., *Archaeological and geomorphological contexts of prehistoric flint scatters at Poiana, Lower Danube Valley, Teleorman County: results and wider significance*, în: BMJT, Seria Arheologie, 15, 2023, p. 21-58.

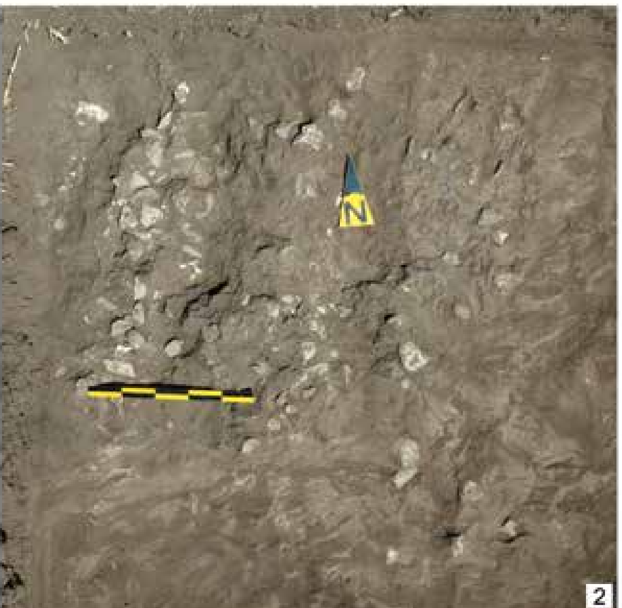
Illustrations list:

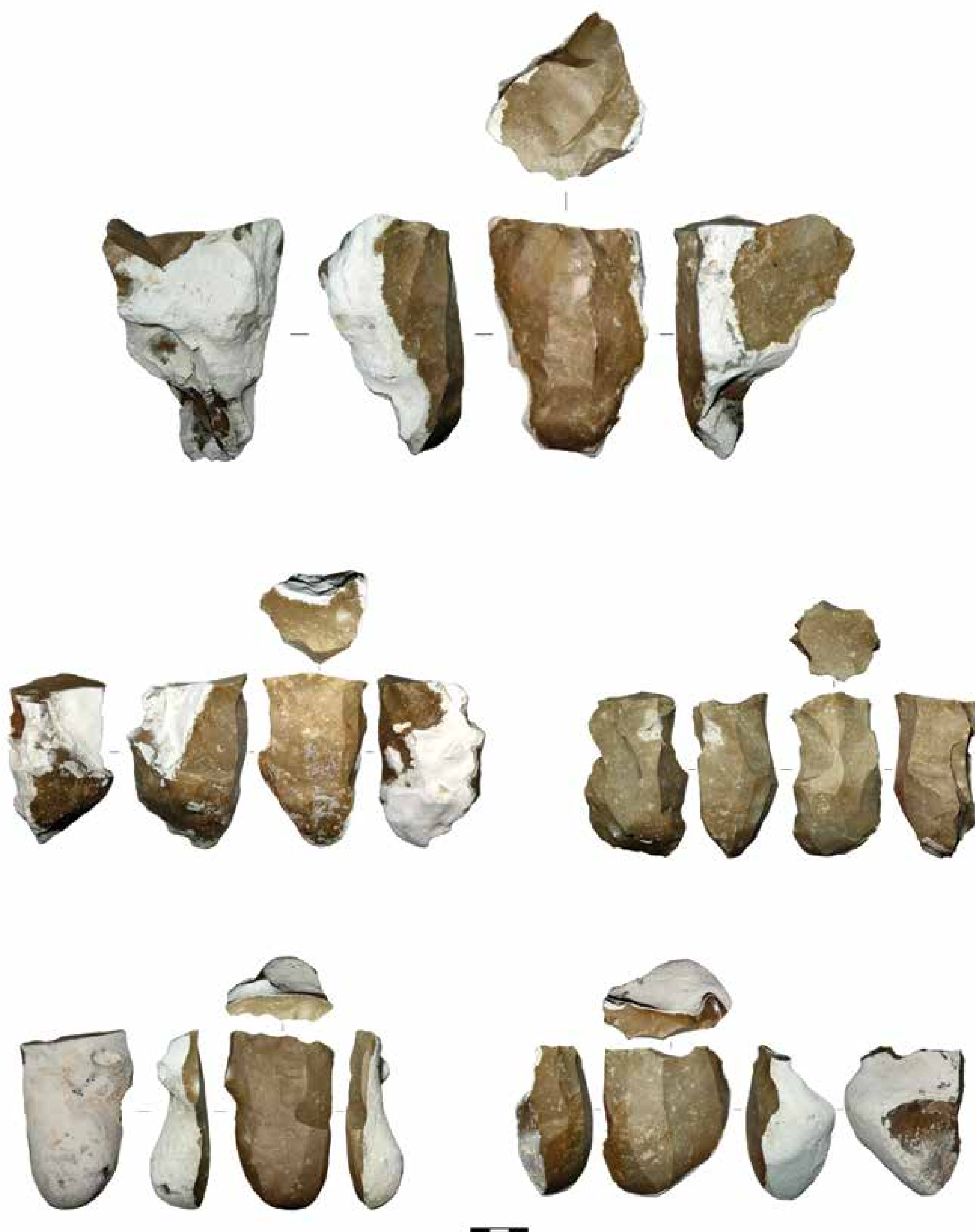

Pl. I. Poiana, com. Ciuperceni. Amplasarea sitului FLM 15 (1) și a sondajului S. I

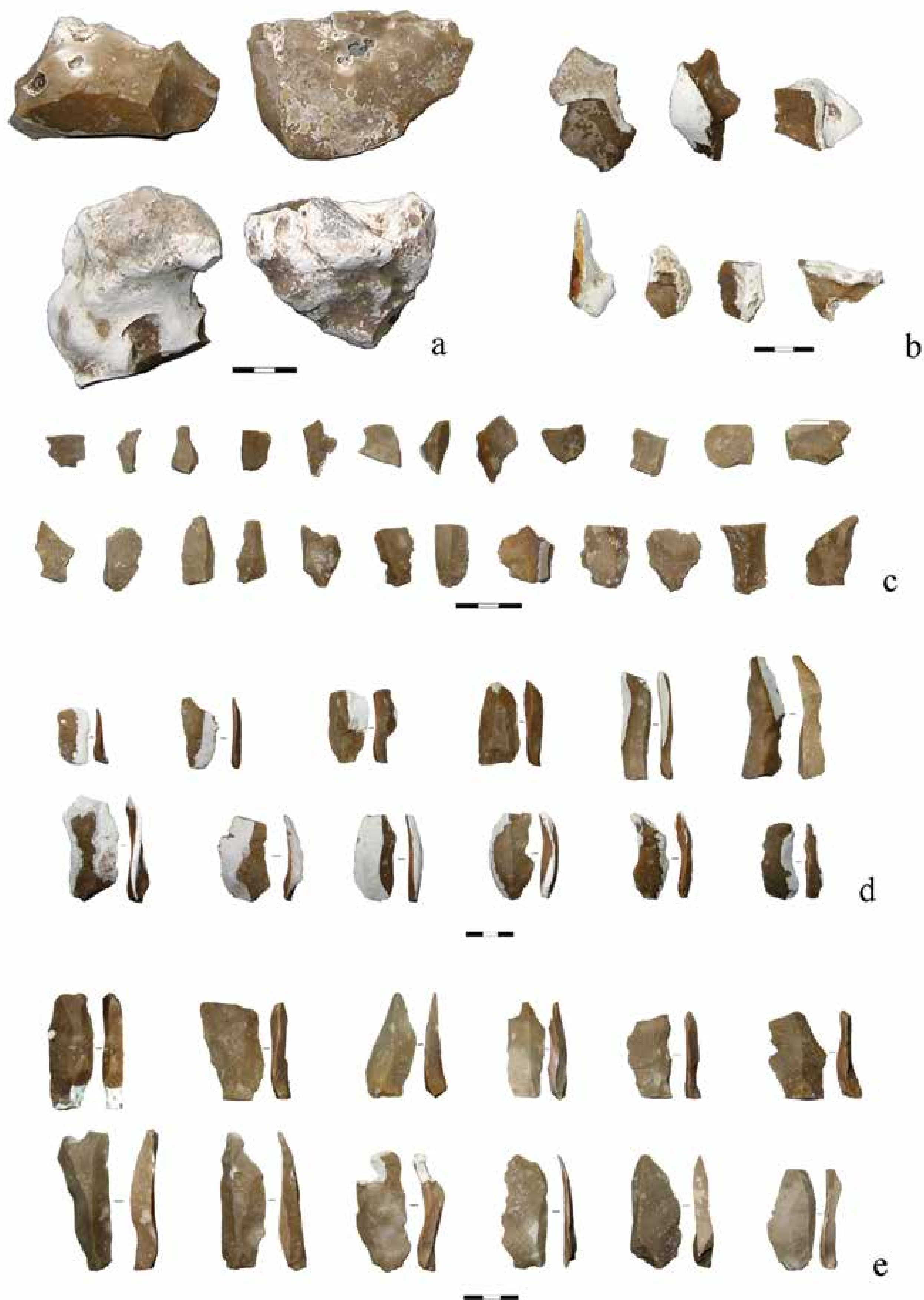

Pl. II. Poiana, com. Ciuperceni. Imagine aeriană a sitului FLM 15 (1) și detaliu cu aglomerarea de silex din S. I

Pl. III. Nuclee descoperite în sondajul S. I

Pl. IV. Spărturi (a), așchii de la amenajarea nucleului (b, c), așchii, lame corticale și semicorticale (d), l ame atipice (e) descoperite în sondajul S. I

183. Rădăşeni, com. Rădăşeni, jud. Suceava
Punct: Hârburi / Horbaza

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Autorizaţie nr. 535/2024
Colectiv: Bogdan Petru Niculică (MB Suceava) – responsabil științific
Perioada desfăşurării cercetării: octombrie 2024

Situl a fost identificat de Bogdan Petru Niculică în urma analizei unor ortofotoplanuri, în anul 2020 fiind observate, în extensia sudică a Dealului Cetăţii, anumite anomalii care sugerau prezenţa unor valuri şi şanţuri. Este important de menţionat faptul că, încă din perioada interbelică, în capătul nordic al Dealului Cetăţii (cunoscutul sit de la Rădăşeni - *Cetăţuie*), Vasile Ciurea şi Vladimir Dumitrescu au efectuat investigaţii arheologice, soldate cu descoperirea unor vestigii cucuteniene şi de epoca bronzului (perioada timpurie). Ulterior, în cursul anilor 2021-2023, verificările repetate în teren (care nu au avut ca rezultat identificarea unor materiale arheologice în teren), şi zborul cu drona au documentat prezenţa unei fortificaţii complexe cu mai multe incinte, iar realizarea modelului digital al terenului, efectuată de dr. Andrei Asăndulesei (UAIC Iaşi) a certificat aserţiunile noastre. Spaţial, această fortificaţie se află în marginea de sud-est a satului Rădăşeni, pe marginea vestică a unui platou structural întins, în zona denumită de localnici Hârburi/Horbaza. Altitudinea absolută este de 430 m, iar cea relativă, faţă de valea pârâului Rădăşeni, care drenează micul bazin depresionar Rădăşeni, este de aproximativ 15-20 m. În ceea ce priveşte starea de conservare actuală, menţionăm că de-a lungul şanţurilor de apărare interne ale aşezării au loc scurgeri pluviale puternice, care determină eroziunea de suprafaţă; de asemenea, notăm faptul că întreaga suprafaţă a aşezării, de circa 0,6 ha, este „alunecată” din platoul structural principal către vest, fiind, totodată, uşor înclinată pe aceeaşi direcţie.

Pe parcursul lunii octombrie au fost întreprinse lucrări de diagnostic arheologic, cu scopul de a identifica stratigrafia, eventuale elemente de datare (cărbune, materiale osteologice, ceramică), dar şi pentru a preleva material în vederea analizelor sporo-polinice. Lucrările au fost posibile datorită unei sponsorizări obținute de domnul ing. Todirel Călugăriţa, consilier personal al primarului Neculai Perju, Rădăşeni. În secţiunile practicate (SI-SVII), nu au fost descoperite materiale arheologice ceramice; în S VII/2024/ -0,50 m, în apropierea valului sudic din marginea aşezării a fost identificat un fragment de cuţit de fier, cu peduncul rupt, care a fost transferat către Laboratorul de Restaurare al muzeului sucevean în vederea restaurării. În ceea ce priveşte stratigrafia, deşi au fost sondate toate cele patru compartimente ale fortificaţiei, practic, aceasta nu a fost sesizată, fapt care ne trimite către acele fortificări pregătite pentru apărarea şi refugiul comunităţii, dar care nu au fost locuite permanent. Morfologic, aspectul fortificaţiei de la Rădăşeni este asemănător cu cel al fortificaţiilor medievale timpurii din secolele VIII-XI, cum sunt cele de la Dersca, Lozna, Fundul Herţii, Ibăneşti, din jud. Botoşani sau Hliniţa (reg. Cernăuţi, Ucraina); tipologic, tipul de cuţit cu peduncul descoperit la Rădăşeni - *Horbaza/Hârburi* ar putea fi corelat cu secolele VIII-X (deşi ca tip principal are un palier cronologic extrem de larg, din sec. V-VI până în sec. XIII). Rămâne ca în viitor efectuarea unei scanări LiDAR, alături de investigaţia magnetometrică, precum şi continuarea diagnosticului arheologic să nuanţeze observaţiile noastre preliminare.

Abstract

In 2020, following the analysis of orthophotos, several anomalies were observed, suggesting the presence of a fortification on the southeastern edge of the village of Rădăşeni, commune of Rădăşeni, Suceava county. Since it is a new archaeological site, an archaeological diagnosis was carried out, which aimed to confirm the fortification elements, highlight the stratigraphy, and identify ceramic, anthracological and osteological materials necessary for dating. From a morphological point of view, the fortification discovered at Rădăşeni resembles to the Early Medieval Age fortifications from the 8th-11th centuries, such as those researched at Dersca, Lozna, Fundul Herţii, Ibăneşti, in Botoşani county or Hliniţa (Chernivtsi region, Ukraine). In the excavated sections, no conclusive stratigraphic elements were observed, while the only archaeological material discovered was a fragment of an iron knife with a broken handle; the lack of any ceramic materials and clear stratigraphy leads us to be cautious at this stage of the research; it is possible that we have before us one of those fortified structures intended for refuge, which was not permanently inhabited, but this statement must be supported in the future by the continuation of the archaeological diagnosis.

Illustrations list:

Fig. 1. Digital terrain model – the fortification at Rădăşeni –*Horbaza/Hârburi* (Andrei Asăndulesei).
Fig. 2. Image of the fortification from the west, obtained with the drone.
Fig. 3. Fragment of iron knife discovered in SVII.

Fig. 1. Modelul digital al terenului – fortificaţia de la Rădăşeni - Horbaza/ Hârburi (Andrei Asăndulesei)

Fig. 2. Imaginea fortificaţiei dinspre vest, obţinută cu drona

Fig. 3. Fragment de cuţit de fier descoperit în SVII

184. Rădeni, com. Păstrăveni, jud. Neamț
Punct: La șanț

Tip de sit: 1 (locuire); 111 (așezare deschisă); 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 15 (epoca bronzului); 152 (epoca bronzului mijlociu)
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț - CMN Neamț) – responsabil științific; Alexandra Gerea, Dragoș Tătaru, Eduard Năstase, Bogdan Grecu, Bogdan Zaharia, Dragoș Toma-Dănilă, Andrei Emilian Mihai, Alexandra Petrescu (INCDFP)
Perioada desfășurării cercetării: 1.04 – 5.04.2024

Satul Rădeni se află în partea de nord-est a județului Neamț, în zona de contact dintre culoarul râului Moldova și zona subcarpatică, fiind cunoscut în literatura arheologică, în principal, prin descoperirea în secolul trecut a unui spectaculos depozit de piese din aur, care a fost datat la limita dintre bronzul târziu și prima epocă a fierului[1].

Pe teritoriul localității au mai fost semnalate situri preistorice și vestigii arheologice[2], însă, în ultimii ani, au fost efectuate noi cercetări de suprafață, cu scopul stabilirii unor detalii mai concrete privitoare la dinamica vechilor comunități umane în această microzonă. În cadrul cercetărilor de teren, în marginea de vest a satului, pe malul stâng al pârâului Rădeni, în apropierea pădurii, a fost identificată o structură antropică de mari dimensiuni, care se prezintă ca un sistem defensiv alcătuit din șanț și val, cu o lungime de aproximativ 0,8 km și care delimitează o incintă cu o suprafață de 18 ha. Oarecum atipică, structura defensivă se află pe o pantă puțin înclinată, joasă, altitudinea relativă fiind de maxim 10 m (Pl. I. 1).

Șanțul și implicit valul au un traseu ușor curbat, fiind foarte bine sesizabile în teren, chiar dacă pe anumite porțiuni au fost realizate construcții moderne. Șanțul are o deschidere, la partea superioară, de 10-12 m, iar adâncimea, raportată la terenul plat dinspre răsărit, este de 1-1,5 m. Valul, cu o lățime de 8-10 m, are o înălțime maximă de 1 m (Pl. II. 1).

În partea de S-E a incintei delimitate de sistemul defensiv, între acesta și cursul pârâului, au fost identificate urme consistente de locuire, care au fost atribuite bronzului mijlociu. Materialul ceramic prezintă trăsături tipologice clare pentru cultura Costișa (Pl. II. 2), însă, în lipsa unor observații stratigrafice clare, este dificil de stabilit o relație de contemporaneitate între așezare și sistemul defensiv.

În cadrul proiectului ,,ForTum - Investigaţii geofizice în situri arheologice cu semnificaţii sociale din judeţul Neamţ”, demarat de Complexul Muzeal Național Neamț și Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Pământului, a fost realizată o scanare LiDAR a acestei fortificații, pentru a se obține detalii topografice clare, care să ajute la înțelegerea complexității acestui sistem defensiv.

Echipamentul utilizat la realizarea măsurătorilor LiDAR a constat dintr-o dronă DJI Matrice M-300 RTK și senzorul LiDAR de la Yelloscanner - Mapper+, un senzor cu 3 ecouri și un unghi de scanare de 70 grade ce permite colectarea de informații pe raze mai mari în timp mai scurt, și o frecvență de scanare de 10 Hz, care permite colectarea rapidă a punctelor măsurate. Pentru creșterea preciziei poziției măsurătorilor a fost folosită o stație de bază GNSS RTK, Leica Zeno FLX100. În ceea ce privește realizarea măsurătorilor, s-a folosit un sistem de profile paralele, cu înălțime constantă în sistem de urmărire a terenului.

Prin procesarea datelor LiDAR au rezultat mai multe modele de elevație, printre care și modelul digital al terenului (MDT) – care presupune crearea unui model de elevație cu precizie ridicată. Astfel, se poate urmări foarte precis traiectoria șanțului de la Rădeni și lipsa continuității acestuia în zona populată de case din partea de est (Pl. I. 2).

Datele de care dispunem în momentul de față, mai ales datorită măsurătorilor LiDAR, ne indică faptul că în această microzonă, care corespunde satului Rădeni, avem un sistem complex de fortificații preistorice, al cărui rol va trebui stabilit pe baza unor viitoare cercetări mult mai complexe.

Materialele arheologice se află la Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț.

Abstract

In recent years, thanks to a joint project between the Neamț National Museum Complex and the National Institute for Research and Development in Earth Physics, several prehistoric fortifications in Neamț County have been investigated non-invasively.

One such site is located in Rădeni village (Neamț County), identified in 2023. The site spans approximately 15 hectares and consists of a ditch and an arched embankment that encloses a large area but does not occupy a dominant position. LiDAR measurements clearly highlighted the features of the defensive system, whose construction required a significant communal effort. Inside the fortified enclosure, ceramic materials characteristic of the Middle Bronze Age (Costișa culture) were discovered. Given that two other sites with defensive systems are known in this micro-region, it is believed that this is a complex of fortifications likely controlling an access route to the rich salt resources located approximately 6 kilometers to the west, near Țolici village.

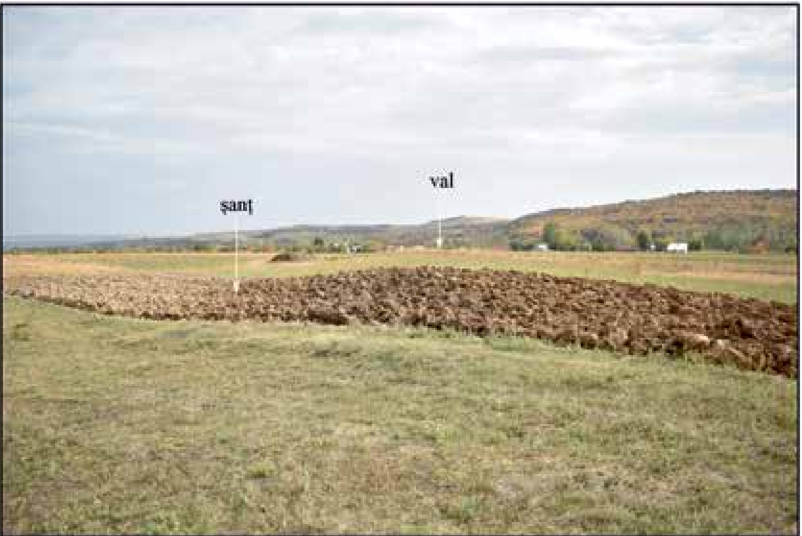
Bibliografie:

DUMITROAIA 1992 – Dumitroaia, Gh., *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în: *Memoria Antiquitatis*, XVIII, p. 86-87.

VULPE, MIHAILESCU-BÎRLIBA 1986 – Vulpe, Al., Mihailescu-Bîrliba, V., *Tezaurul de la Rădeni – Neam*ț, în: *MemAntiq*, XII-XIV, p. 41-64.

Illustrations list:

Pl. I. Rădeni – *La șanț*. 1. aerial view of the site; 2. LiDAR map (INFP 2024).
Pl. II. Rădeni – *La șanț*.1. the defensive system consistig in rampart and ditch; 2. Middle Bronze Age pottery (photo – V. Diaconu).

1

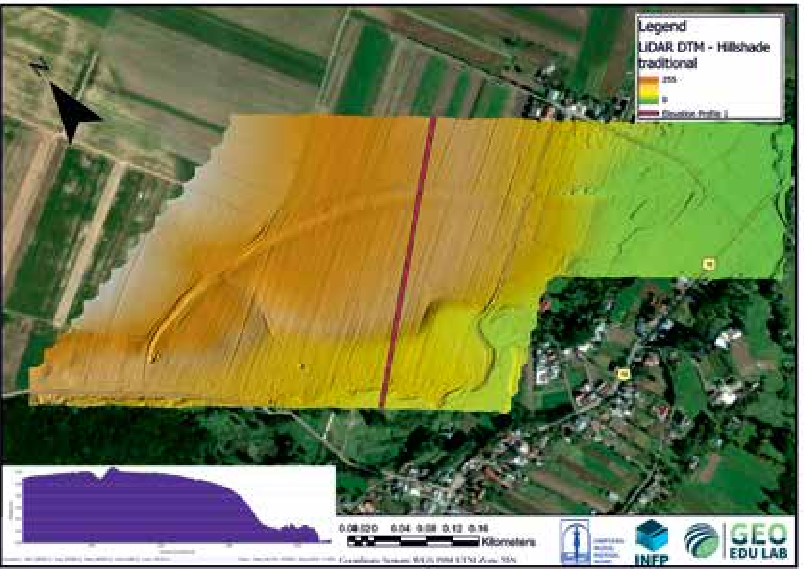

2

Pl. I. Rădeni - La șanț. 1. vedere aeriană asupra sitului; 2. hartă LiDAR (INFP 2024)

1

2

Pl. II. Rădeni - La șanț.1. sistemul defensiv alcătuit din val și șanț; 2. ceramică specifică bronzului mijlociu (foto – V. Diaconu)

185. Ripiceni, jud. Botoșani
Punct: Izvor

Autorizație nr. 646/05.11.2024
Colectiv: Adrian Doboș (IAB) – responsabil științific; Alexandru Ciornei (IAB), Adela Kovács, Aurel Melniciuc (MJ Botoșani), Wei Chu (Universitatea din Leiden, Olanda)
Finanțator: Universitatea din Leiden, Olanda; IAB
Perioada desfășurării cercetării: 09.11 – 16.11.2024

Descrierea situației

Scopul cercetării a fost identificarea potențialului arheologic al sitului Ripiceni - *Izvor*, considerat distrus de construirea barajului Stânca-Costești. La suprafață, pe actuala faleză a lacului de acumulare se găsesc sute de piese litice. Au fost efectuate șapte sondaje de 2 x 1 m, în încercarea de a acoperi cât mai mult din înălțimea falezei.

În Fig. 1 este ilustrată o încercare de plasare a vechilor săpături în peisajul actual, în care reperul principal a fost cariera de calcar.

Precizăm că nivelul lacului fluctuează, la momentul cercetării noastre fiind mai jos față de imaginile din satelit folosite la ilustrație (Fig. 2).

Rezultate

Sondajele efectuate în 2024 au acoperit o diferență de nivel de cca. 4,5 m, ceea ce conform descrierilor lui A. Păunescu corespunde în linii mari nivelurilor arheologice de Paleolitic Superior și Mezolitic. Sondajele notate Ripiceni2 au fost relativ aliniate și au fost notate, de sus în jos Ripiceni2a, Ripiceni2b ... Ripiceni2e (Fig. 2)

Stratigrafie

Mai jos vor fi prezentate toate nivelurile geologice întâlnite, numerotate de sus în jos de la 0 la 4.

Nivel 0 – întâlnit doar la sondajul Ripiceni 1, constă din sediment și blocuri de calcar rezultate din exploatarea în curs a calcarului din carieră

Nivel 1 – sol actual, negru, omogen
Nivel 2 – depozit loessoid gri-gălbui
Nivel 3 – depozit brun-gălbui loessoid-argilos
Nivel 4 – depozit loessoid gălbui cu concrețiuni calcaroase

Pe măsură ce sondajele se apropie de lac, nivelul 2 devine mai subțire, iar de la sondajul Ripiceni2d dispare din secvența stratigrafică.

Descoperiri:

Ripiceni1 (Fig. 3)

Stratigrafie
Nivel 0: +0,20 m – 0: nivelul a fost depus recent și constă din sediment și blocuri de calcar rezutate în urma exploatării carierei
Nivel 1: 0 – 0,65 m;
Nivel 2: 0,65 m – 1,30 m: au fost descoperite două spărturi de silex;
Nivel 3: 1,30 m – 2,25 m: au fost descoperite cinci așchii și un nucleu cvasipiramidal; din acest nivel au fost prelevate două probe pentru OSL.

Ripiceni 2a (Fig. 4)

Stratigrafie
Nivel 1: 0 – 0,20 m
Nivel 2: 0,20 m – 0,80 m
Nivel 3: 0,80 m – 1,10 m

Sub stratul vegetal, la cca. 0,20 m adâncime a fost surprinsă o groapă (Complexul 1). Limitele sale laterale nu putut fi identificate. Umplutura gropii consta din fragmente ceramice mari, întregibile, aparținând culturii Sântana de Mureș – Cerneahov, cenușă, pietre și fragmente de oase. Groapa se termina la cca. 0,80 m adâncime.

În profilul de SSE a fost sesizată o a doua groapă, până la adâncimea de 0,70 m (Complexul 2). Au fost descoperite câteva așchii de silex, dar din cauza numeroaselor crotovine și a gropilor nu am putut stabili contextul provenienței.

Ripiceni 2b

Stratigrafie
Nivel 1: 0 – 0,30 m
Nivel 2: 0,30 m – 0,75 m: două spărturi de silex și o lamă
Nivel 3: 0,75 m – 1,30 m două lame, patru așchii, un nucleu inform și 10 spărturi

Ripiceni 2c

Stratigrafie
Nivel 1: 0 – 0,10 m
Nivel 2: 0,10 m – 0,35 m; patru spărturi din silex
Nivel 3: 0,35 m – 1,70 m: două așchii, 11 spărturi.

Ripiceni 2d

Stratigrafie
Nivel 1: 0 – 0,10 m
Nivel 3: 0,10 m – 1,00 m. în acest nivel a fost descoperită o posibilă limită (treaptă) a săpăturilor lui Al. Păunescu (Fig. 5)
Nivel 4: 0,35 m – 1,70 m

Ripiceni 2e

Stratigrafie
Nivel 1: 0 – 0,50 m; sedimentul acestui nivel constă în principal din depozite fine, depuse în urma creșterii nivelului lacului
Nivel 3: 0,50 m – 0,80 m
Nivel 4: 0,80 m – 1,50 m: o lamă retușată și opt spărturi

Ripiceni 4

Stratigrafie
Nivel 1: 0 – 0,05 m
Nivel 3: 0,05 m – 0,75 m
Nivel 4: 0,75 m – 1,75 m:

În nivelurile 3 și 4 a fost identificată o groapă globulară (Complexul 3) în umplutura căreia au fost descoperite piese litice, mici fragmente ceramice și de oase, și pietre de calcar.

Concluzii

În urma cercetărilor de diagnostic reiese că situl arheologic de la Ripiceni - *Izvor* nu a fost integral distrus de amenajarea barajului, deși limitele acestuia nu pot fi deocamdată precizate. Materialul litic descoperit în sondaje este relativ sărac, fapt explicabil prin restrânsele suprafețe săpate. Descoperirea complexelor din perioade mai recente ilustrează caracterul complex al porțiunii din sit care se mai păstrează.

Abstract

The 2024 test excavations at Ripiceni - *Izvor* site were aimed at determining the state of preservation of the site. Our seven test trenches have revealed that a certain percentage of the site is still preserved and therefore suited for future research on Paleolithic and on later periods.

Bibliografie:

PĂUNESCU 1965 - Păunescu, A., *Sur la succesion des habitats paléolithiques et post–paléolithiques de Ripiceni Izvor,* în: *Dacia N.S.* 9, 1965, p. 5-31.

PĂUNESCU 1993 - Păunescu, A., *Ripiceni-Izvor. Paleolitic şi mezolitic*. Bucureşti, 1993.

IIllustrations list:

Fig. 1. Ripiceni - *Izvor*. Tentative reconstruction of the position of A. Păunescu excavations (the plan of the excavations – after Păunescu 1993).

Fig. 2. The location of the test trenches. The blue dotted line shows the limit of the lake in November 2024.

Fig. 3. Ripiceni 1. South profile.

Fig. 4. Ripiceni 2a. West profile.

Fig. 5. Ripiceni 2d. West profile.

Fig. 6. Ripiceni 4.

Fig. 1. Ripiceni - Izvor. Posibilă reconstituire a amplasării săpăturilor lui Al. Păunescu (planul desenat – după Păunescu 1993)

Fig. 2. Amplasarea secțiunilor. Linia punctată albastră indică nivelul apei lacului în noiembrie 2024

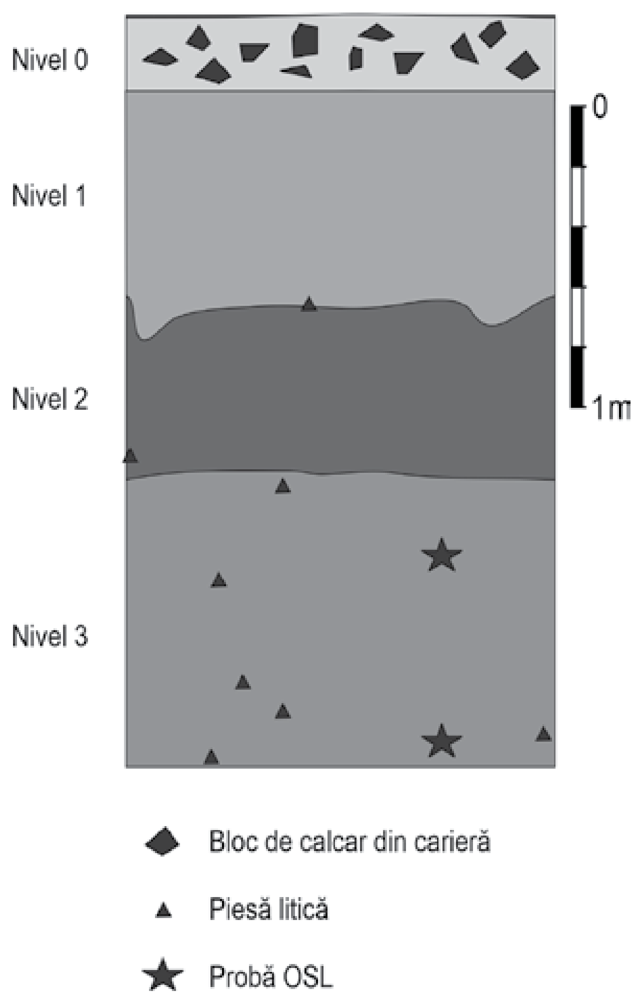

Fig. 3. Ripiceni 1. Profilul sudic

Fig. 4. Ripiceni 2a. Profilul vestic

Fig. 5. Ripiceni 2d. Profilul vestic

Fig. 6. Ripiceni 4.

186. Sântămăria de Piatră, oraș Călan, jud.Hunedoara

Punct: Parc fotovoltaic Sântămăria de Piatră 2

Tip de sit: 114 (așezare rurală), 22 (mormânt izolat)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Autorizație nr. 476/14.08.2024
Colectiv: Costin Daniel Țuțuianu - responsabil științific; Cristina Maria Mitar, Ioana Lucia Barbu, Adriana Ardeu (MCDR Deva)
Perioada desfășurării cercetării:

Introducere:

Este binecunoscut faptul că materialul calcaros de la Măgura Călanului a fost exploatat intensiv de către daci. Structura geologică sedimentară specială care permite clivajul regulat al rocii a facilitat mult exploatarea iar caracteristica materialului în sine – calcar moale – a permis o procesare simplă și rapidă. Este, deci, de presupus că exploatarea a continuat și după cucerirea romană.

Călan *Aquae*/sau *Ad Aquas* era amplasat pe unul dintre drumurile imperiale principale, cum o demonstrează chiar Tabula Peutingeriana. Cu statut atestat oficial de pagus[1], se întindea sub actualul oraș Călan (orașul vechi). Încă din secolul 19 sunt menționate aici ruine, fragmente arhitectonice, inscripții[2], monumente funerare, descoperiri monetare, un posibil atelier de pietrărie[3] și, evident, centrul SPA sub forma bazinului cu dimensiuni de 37x7x14 m săpat direct în stâncă. Tot de pe teritoriul Călanului (sat Crișeni) provin și 4 cărămizi ștampilate cu ștampila legiunii XIII Gemina. De la Sâncrai, sat aparținător orașului Călan provine o inscripție dedicație[4] a unui signifer la LEG XIII GEM.

La Sântămăria de Piatră pe dealurile din nordul actualei localități, Teglas Gabor identifică o așezare romană[5]. De aici provin și un altar[6], o cărămidă fragmentară ștampilată cu ștampila Asclepi[7], o statuie fragmentară (un cap de nimfă) și o fibulă de bronz reprezentând litera S.

Castrul pe care îl menționează Fodor Andras la nord de sat, pe un platou care se întinde spre vest a fost identificat de R. Mateescu, C. Cristescu C. Bodo, D. Cioată și G. Gheorghiu în urma unei prospecțiuni lidar la baza sudică a Măgurii[8]. Analiza a permis măsurarea aproximativă a laturilor posibilei fortificații: 139 S, 133,5 N, 120 V și 107 E[9]. Descoperitorii leagă existența fortificației, în cazul acesta de marș, de ultimul conflict cu dacii de la începutul secolului al II-lea dar nu exclud construcția și utilizarea sa în legatură cu exploatarea romană din timpul provinciei a pietrei de aici. În caz că funcționalitatea structurii descoperite se va dovedi militară și nu va fi cazul unui castru de marș, coroborată cu alte descoperiri cu caracter militar din zonă, considerăm că cea de-a doua ipoteză emisă de colegii daciști este cea corectă.

La nord-est de Valea Sângeorgiului, pe o pantă a dealului Gugutoi, au fost descoperite ruine ale unor construcții de piatră, monumente arhitectonice fragmentare[10] și inscripții.[11] În apropiere, pe dealul Bercean, regăsim dedicația lui IOM Depulsor.[12]

Nici Strei Săcel nu este lipsit de descoperiri, de aici provenind un altar funerar,[13] iar la vechea biserică românească de la Streisângeorgiu au fost cercetate câteva morminte romane; și în timpul lucrărilor de restaurare din anul 1977 a fost descoperit un monument funerar fragmentar zidit încă din secolul 19 în pronaosul bisericii.[14]

La Batiz, la 2 km nord de Călan, pe Valea Streiului, I. Oltean identifică, în urma unei prospecții aeriene, urmele unor construcții de piatră pe care le presupune romane.[15]

Rezultatele diagnozei arheologice:

În cursul anului 2024, la solicitarea beneficiarului SC Sioal Energy MB SRL, colectivul a inițiat o diagnoză arheologică pe 2 terenuri vecine, înregistrate în Cartea Funciară cu nr. CF 68142, și 68139 care au totalizat o suprafață de 392662 mp. Terenul afectat de proiect este amplasat în extravilanul satului Sântămăria de Piatră și este accesibil din satul Strei-Săcel, pe drumul de exploatare agricolă care urcă către satul Măgura**.** Terenul afectat de proiect este tăiat de drumul de exploatare agricolă amintit mai sus.

Diagnoza a pornit de la premiza că zona afectată de proiect este situată în imediata apropiere a arealului sitului arheologic Călan - Măgura (cod RAN 87433.03), și a ariei acestuia de protecție și este înconjurat de descoperiri anterioare consistente, și, astfel, posibilitatea descoperirii unor situri noi sau chiar complexe izolate/ descoperiri izolate crește exponențial. Diagnoza s-a concretizat într-un număr de 310 secțiuni cu dimemnsiuni de 10 x 2 m.

Terenurile supuse diagnozei sunt situate la Vest de Măgura Călanului, în imediata sa vecinătate, în afara zonei de protecție arheologică stabilită. Configurația terenului se prezintă ca o succesiune de dealuri care cresc în înălțime către Măgură și sunt utilizate în prezent pentru pășunat. În momentul inițierii diagnozei, la perieghează, nu au fost vizibile structuri sau materiale arheologice.

Diagnoza au fost realizată mecanizat, prin trasarea unor secțiuni cu dimensiuni de 10 x 2 m. Pe terenul concesionat de SC Sioal Energy MB SRL au fost descoperite vestigii arheologice, datate în epoca romană, astfel:

În secțiunea notată S72, sub stratul vegetal de 0,40 m, a fost surprins un acoperiș de țiglă dărâmat. Acoperișul, *in situ,* acoperă atât întreaga secțiune, respectiv 10 m, cât și zona din vecinătate asupra căreia nu s-a intervenit (Pl. I). În secțiunea notată S66, amplasată la 15 m Vest de S72 au fost surprinse resturi de dărâmătură împrăștiate din construcția identificată în S72, alunecate pe pantă (Pl. II). Este vorba de o construcție de epocă romană de mari dimensiuni, cu acoperiș de țiglă. Diagnoza s-a oprit la nivelul acoperișului, colectivul preferând să protejeze restul

1 IDR III/3, p.10
2 IDR III/3, p. 2, 3 și 4
3 CIL III, 7859p.
4 IDR III/3, 15
5 MATEESCU *et alii* 2021, p. 38
6 IDR III/3, p. 23
7 IDR III/3, p. 24
8 MATEESCU *et alii* 2021, p. 47
9 MATEESCU *et alii* 2021, p. 38
10 MATEESCU *et alii* 2021, p. 39
11 IDR III/3, p. 17 și 19
12 IDR III/3, p. 18
13 IDR III/3, p. 16
14 IDR III/3, p. 14
15 OLTEAN 2008, p. 148

construcției lăsând-o nesăpată. La momentul finalizării diagnozei, nu putem spune dacă are ziduri de piatră dar este totuși cel mai probabil, dat fiind greutatea acoperișului.

Țiglele au un decor specific pe margini, format din trei linii adâncite paralele care formează cercuri concentrice. Pasta, cu mult pietriș de mici dimensiuni, insuficient arsă, pare de producție locală. Materialul tegular abundă de urme de animale impregnate în pasta crudă: câini, găini, capre, purcei sau cai (Pl. III). Materialul ceramic este puțin și fragmentar, lucru obișnuit dat fiind faptul că diagnoza s-a oprit la nivelul acoperișului. Construcția a fost ridicată pe o terasă naturală, cu vizibilitate foarte bună asupra Văii Streiului până la Călan Băi. În prezent nu putem afirma dacă construcția cu acoperiș de țiglă prezintă un zid înconjurător, element comun al *villae* din provincia Dacia, în special cele datate în secolul III p. Chr., așa cum este cazul celor de la Micia, Uroi sau Hobița.[16]

În secțiunea notată S116, sub stratul vegetal, la 0,40 m apar resturi de cărămidă și piatră. La curățare se evidentiază o construcție de piatră legată cu mortar: este vizibil un zid cu bauschutt cu lățimea de 0,70 m și orientarea N-S. Materialul ceramic este puțin numeros și se compune din ceramică de uz comun foarte fragmentată. (Pl. IV)

În S416 a fost surprins, la aceeași adâncime, un alt zid cu aceleași caracteristici ca cel din S116 dar orientat E-V. Este posibil ca cele două ziduri identificate în S116 și S416 să fie parte a acelaiași construcții sau incinte. (Pl. V) Spre deosebire de construcția identificată în S72 și S66, aceasta este poziționată într-o zonă mult mai joasă, fără vizibilitate asupra Văii Streiului, dar cu bună vizibilitate asupra construcției cu acoperiș de țiglă amintită mai sus.

În profilul de E al secțiunii S277 au apărut o serie de țigle și câteva fragmente ceramice care ar fi putut face parte dintr-un cuptor. Pentru lămuriri, la NV a fost deschisă o casetă de 2x2 m unde a fost descoperită o cistă cu pereții amenajați din țigle și cărămidă, prăbușiți în interior. La curățare, de pe fund, au fost recuperate fragmente mici de os calcinat (Pl. VI).

În ciuda numărului mare de secțiuni trasate pe întreaga suprafață afectată de proiect, nu au mai fost descoperite alte structuri sau materiale arheologice, nici măcar traseul unui drum; cele două construcții fiind izolate între dealurile care coboară către Sântămăria de Piatră. Astfel considerăm că terenul neocupat de structuri sau construcții ar fi putut fi utilizat la cultivarea plantelor sau creșterea animalelor.

Diagnoza terenului concesionat de SC Sioal Energy MB SRL a fost urmată de diagnoza terenului concesionat de SC Ticascare Energy SRL, aflat în imediata vecinătate, cu rezultate asemănătoare.

Zonele în care au fost reperate descoperiri arheologice au fost delimitate topografic, apreciindu-se dimensiunea structurilor descoperite prin stabilirea limitelor suprafețelor protejate incluzându-se și secțiuni din vecinătate, sterile arheologic. Au rezultat, astfel, 3 zone protejate (două de câte 1320 mp și una de 25 mp) pentru care beneficiarul nu a primit descărcare de sarcină arheologică (Pl. VII). De asemenea, s-a decis conservarea structurilor arheologice descoperite prin acoperirea cu geotextil și pământ, în vederea dezvoltării ulterioare a unui proiect de săpătură arheologică sistematică.

16 PETCULESCU *et alii* 2018, p. 88.

Abstract:

The diagnosis started from the premise that it is very likely that in the area located in the immediate vicinity of the Măgura Călanului to discover a unique site or to check in the field bibliographic information about the Călan area. During the diagnosis were delimited 3 areas with archaeological potential, at appreciable distances from each other. Thus, 2 large buildings were identified, one with a stone foundation and the second with a tile roof and an isolated tomb. They are part of a unique archaeological site, identified by the discoverers as a Roman farm. (note 17).

Bibliografie:

CIL III – *Corpus Inscriptionum Latinarum*, vol. III, Berlin, 1873.

IDR III/3 – Russu I.I., Wollman V., Floca O. (ed.), *Inscripțiile Daciei Romane 3. Dacia Superior 3. Zona Centrală (teritoriul dintre Ulpia Traiana, Micia, Apulum, Alburnus Maior, Valea Crișului)*, Academiei, București 1984.

MATEESCU *et alii* 2021 – Mateescu R., Cristescu C., Bodó C., Cioată D., Gheorghiu G., *The Limestone Quarry from Măgura Călanului* în: Acta Musei Napocensis 58/1, Cluj Napoca, 2021, p. 35 - 67.

OLTEAN 2007 – Oltean, I.A., Dacia. *Landscape, Colonisation and Romanisation, Routledge*, London, 2007.

PETCULESCU *et alii* 2018 – Petculescu L, Mitar C., *The Civilian Setlement at Micia. Topography, Chronology and Legal Status*, în Limes XXIII. Proceedings of the 23rd International Limes Congress in Ingolstadt 2015. Akten des 23. Internationalen Limeskongresses in Ingolstadt 2015, C. S. Sommer/S. Matešić (eds), Mainz, 2018.

Illustrations list:

Pl. I. Section 72, general views.
Pl. II. Section 66, general views.
Pl. III. Tegular material discovered in Section 72, in situ.
Pl. IV. Section 166, aerial and ground-level photographs.
Pl. V. On-site relationship between S116 and S416, aerial photograph.
Pl. VI. Section 277, aerial and ground-level photographs.
Pl. VII. Topographic survey of the site with areas of archaeological finds.

Pl. I. Secțiunea 72, aspecte generale

Pl. II. Secțiunea 66, aspecte degerale

Pl. III. Material tegular descoperit în secțiunea 72, in situ

Pl. IV. Secțiunea 166, fotografie aeriană și de la sol

Pl. V. Relația în teren dintre S116 și S416, fotografie aeriană

Pl. VI. Secțiunea 277, fotografie aeriană și de la sol

Pl. VII. Ridicarea topografică a terenului cu zonele cu descoperiri arheologice

187. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj
Punct: Observator

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 152 (Epoca bronzului mijlociu), 153 (Epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 213 (La Tène târziu), 431 (Epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 139893.01
Autorizaţie nr. 275/19.04.2024
Colectiv: Horea Pop (MJIA Zalău) – responsabil științific; Aurora Pețan (UV Timișoara) – responsabil sector; Ovidiu Udrescu – responsabil sector (Universitatea din Pitești);studenții Antonio Nechifor, Bianca Andreea Clipici, Sebastian Caba
Finanţare: 22400 lei
Perioada desfășurării cercetării: 2 – 17.07.2024

Scurtă prezentare a sitului

Punctul se află amplasat la nord de orașul Șimleu Silvaniei, pe *Măgura Șimleului*, la cota maximă a acesteia (597 m). În 1978 Al. V. Matei execută, pe platoul central al *Măgurii*, o secţiune de verificare şi o serie de periegheze în zona întregului masiv, descoperind „fragmente ceramice lucrate cu mâna şi la roată” atribuite de autor, epocii dacice. Începând cu anul 1994, vor fi demarate în acest punct, primele săpături arheologice sistematice, de către un colectiv coordonat de regretatul dr. Mircea Rusu, de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj Napoca. Până în prezent au fost efectuate 17 campanii de săpături, iar suprafaţa cercetată este de peste 6.500 mp. Pe parcursul acestor campanii au fost descoperite materiale ceramice din neolitic, complexul cultural Criş şi enolitic final, culturaCoţofeni, un complex arheologic aparţinând perioadei timpurii a epocii bronzului (mormânt de incineraţie), ceramică cu decor de tip Wietenberg atribuită perioadei mijlocii a epocii bronzului, toate acestea destul de reduse ca pondere în comparaţie cu materialul şi complexele etapelor superioare de locuire din perioada târzie a epocii bronzului, prima epocă a fierului şi perioadei dacice. De asemenea deosebit de importante sunt descoperirile datate în evul mediu timpuriu (sec. IX-X) constând într-o fortificație de refugiu.

Obiectivele cercetării

În acest an am încheiat cercetările la Șimleu Silvaniei - *Observator* cu cea de-a 18-a campanie arheologică, la 30 de ani de la debutul acestora în anul 1994. Pentru acest an ne-am propus continuarea cercetării, prin sondaj, în partea cea mai înaltă a incintei nr. 5, în ideea continuării verificării situației arheologice din acest sector neinvestigat deocamdată la o scară mai mare. Diagnosticul din anii precedenți a oferit concluziile potrivit cărora incinta 5 ar fi depozitara necropolei dacice aferente locuirii fortificate (incintele I-IV).

Rezultate şi interpretarea lor

În anul precedent, 2023, au fost surprinse trei complexe arheologice funerare în trei dintre cele patru suprafețe trasate. Prin sondajele diagnosticului, realizat începând cu anul 2022, se poate afirma că în perioada dacică (sec. I p.Chr.) spațiul cercetat a suferit nivelări dinspre zona înaltă spre pantă, astfel încât actualmente depunerea pe stânca nativă are doar o grosime de 0,1-0,2 m.

Cercetarea din acest an, cea de-a 18 de la Șimleu - *Observator*, a completat imaginea formată de săpăturile din anii 2021-2023 cu privire la incinta 5 amenajată în prima epocă a fierului, aleasă apoi de comunitatea dacică pentru depuneri cu caracter funerar. Au fost descoperite doar două complexe arheologice din prima epocă a fierului, dar și o serie însemnată de materiale arheologice speciale din fier, bronz și argint dacice, majoritatea provenind de la depuneri funerare deranjate în timp, sau împrăștiate chiar în epoca dacică, în urma unui ritual cu caracter special.

Diagnosticul din acest an a adus argumente privind amenajarea zonei mai înalte din incinta 5 în epoca dacică (sec. I a.Chr.) pentru efectuarea de depuneri funerare prin mai multe mijloace. Acestea au constat în amenajarea unor platforme pe care se realiza depunerea resturilor incinerate. O altă manieră era acea a depunerilor în urnă, iar foarte probabil, cea de-a treia modalitate era aceea a împrăștierii în vânt, pe sol a resturilor cinerare.

Scurtă descriere a descoperirilor

Nu au fost descoperite morminte dacice de incinerație, ci numai piese metalice, unele arse secundar, sau deformate în urma cremației, împrăștiate pretutindeni, inclusiv oase mici incinerate. Suprafața S4 a fost trasată în apropierea unei baterii de tun care a deranjat o depunere funerară din care au fost recuperate piese precum pafta arsă secundar, o verigă din fier în care a fost descoperită, încastrată în pasta topită a unei mărgele, o piesă (fibulă) din bronz. O altă verigă, de astă dată din bronz, avea în interior topită o mărgică cu „ochi de păun”. Printre piesele descoperite în suprafețele S1-3 amintim javeline, cuțite (unele arse secundar), verigi din fier și bronz, fibule din fier și resturi de fibule din argint (de tipul cu noduri) arse secundar, topituri din argint, fragmente de paftale, fragmente de brățări din fier și argint.

Tehnici de cercetare utilizate

Diagnosticul, continuat în anul 2024, a presupus trasarea a patru suprafețe: S1 (18 x 1,5 m, orientată aproximativ S-N), S2 (16 x 1,5 m, orientată aproximativ E-V), S3 (18 x 1,5 m, orientată aproximativ V-E) și S4 (2 x 2 m, orientată S-N). S1 a fost trasată în continuarea nordică a S1/2022. S2 a fost trasată în continuarea S1/2023 spre vest, iar S3 înspre est. În acest fel zona mai înaltă și bombată a incintei 5 a fost diagnosticată „în cruce” prin cele 5 sondaje trasate din 2022 încoace. În total, în anul 2024 au fost excavați 82 mp.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Extinderea sondajelor la excavarea unor suprafețe compacte, de mai mari dimensiuni, va fi cu siguranță dezideratul nostru din campania viitoare. Cercetarea necropolei dacice, poate nu singura din această locație, este deosebit de importantă privind tratamentul funerar aplicat nu doar elitei războinice ci și civililor de rând sau aristocrației locale dacice din secolul I a.Chr.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Parteneriat cu Primăria Șimleu, Poliția Locală și Ocolul Silvic și administratorul fondului de vânătoare privind monitorizarea tranzitului de persoane în sit în vederea descurajării braconajului arheologic. De asemenea, în acest an, va fi lansat un film de promovare a sitului arheologic.

Abstract:
This year we finished the research at Șimleu Silvaniei - *Observator*, with the 18th archaeological campaign, 30 years after their beginning, in 1994. For this year, we proposed research, by test trenches, in the highest part of enclosure no. 5, with the main goal of verifying the archaeological situation in this uninvestigated sector for now. The diagnosis from the previous year provided the conclusions according to which enclosure 5 would be the repository of the Dacian necropolis related to the fortified habitation (enclosures 1-4). Almost 82 square meters were excavated in 4 surfaces: S1 (18 x 1,5 m), S2 (16 x 1,5 m), S3 (18 x 1,5 m) and S4 (2 x 2 m).

No Dacian cremation graves were discovered, but only metal pieces, some secondary, or deformed by cremation, scattered everywhere, including small cremated bones. Surface S4 was traced near a cannon battery which disturbed a burial deposit from which pieces such as a secondary burnt buckle (pafta) were recovered, an iron link in which was discovered, embedded in the molten paste of a bead, a piece (fibula?) of bronze. Another link, this time made of bronze, had a fused or "peacock eye" bead inside. Among the pieces discovered in surfaces S1-3 we mention javelins, knives (some secondary ass), iron and bronze rings, iron fibulae and remains of silver fibulae (of the type with knots) secondary ass, silver melts, fragments of paftals, fragments of iron and silver bracelets.

This year's diagnosis brought arguments regarding the development of the higher area of precinct 5 in the Dacian era (1st century BC) for carrying out burials by several means. These consisted in setting up platforms on which the incinerated remains were deposited. Another way was that of deposits in the urn, and very likely, the third way was that of scattering the cremated remains in the wind, on the ground.

Bibliografie:
POP 2006 – H. Pop, *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României,* Ed. Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 39-43.

POP 2009 – H. Pop, *Așezări dacice din vestul și nord-vestul României (sec. II î.Chr. -* I *d.Chr.) - cu specială privire la Depresiunea Șimleului,* Ed. Mega, Cluj Napoca, 2009, p. 98-99.

188. Stâlpu, com. Stâlpu, jud. Buzău
Punct: La Pădure

Tip sit: 1 (locuire)
Epoca: 14 (eneolitic)
Cod RAN: 46493.10
Autorizația nr. 658/05.11.2024
Colectiv: Daniel Garvăn – responsabil de șantier (MJ Buzău); Andrei Asăndulesei (UAIC Iași), Cătălin Dinu, Roxana Munteanu (MJ Buzău)
Perioada desfășurării cercetării: 10 - 20.11.2024

Situl se află în marginea de NV a Pădurii Spătaru, între aceasta și râul Călmățui, la extremitatea NE a UAT Stâlpu, la cca. 2 km V față de intrarea dinspre Buzău în localitatea Spătaru (com. Costești), și cca. 3,6 km E față de Stâlpu. Dintr-o eroare, în momentul introducerii în RAN, acesta a fost încadrat în UAT Costești, deși plasarea în teren este corectă (Stâlpu fiind o comună distinctă, având în componență un singur sat). Se impune, așadar, o actualizare a fișei de sit, cu încadrarea administrativă corectă și cod de sit corespunzător.

A fost identificat în primăvara anului 2020, în același an fiind întocmită și fișa de sit pentru înregistrarea în RAN. Terenul are o ușoară pantă N-S, pe direcția de scurgere a cursului de apă. În zona centrală se observă o ridicătură de formă circulară, înconjurată de o alveolare lată de cca. 8-10 m, ceea ce ne-a atras atenția, reprezentând un șanț sau un meandru al Călmățuiului[1]. La data primei cercetări, ținând cont de răspândirea materialelor la suprafața solului și de configurația terenului, am considerat că situl ocupă doar această zona mai înaltă, până în alveolarea amintită. Vestigiile identificate sunt specifice unei așezări (fragmente ceramice, greutăți și alte obiecte din lut, pietre de râșniță), toate acoperite cu un strat gros de depunere calcaroasă, care nu împiedică însă identificarea crono-culturală).

Incluzând acest sit în proiectul „Comunități umane pe valea Călmățuiului: din preistorie până în evul mediu", în 2024 ne-am propus completarea datelor obținute prin cercetările de suprafață. Investigațiile au avut drept scop verificarea limitelor sitului, prin prospecțiuni non-invazive, precum și verificarea stării de conservare, construirea unei schițe stratigrafice preliminare și aflarea amplitudinii depunerii antropice, prin realizarea de sondaje.

Pentru măsurătorile realizate la Stâlpu, a fost utilizat un magnetometru fluxgate cu cinci senzori, conectat prin intermediul unui rover GNSS la o stație de bază fixă. Această metodă a permis acoperirea unei suprafețe de 1,9 hectare, fără a fi necesară împărțirea prealabilă a terenului în carouri. Distanța dintre probe a fost de 0,5 m, iar înălțimea senzorilor față de sol a fost de aproximativ 0,2 m.

Prospectarea geofizică a evidențiat două zone distincte de activitate antropică intensă, caracterizate prin anomalii magnetice pozitive cu contrast ridicat de susceptibilitate magnetică. Această diferențiere este accentuată și de prezența magnetismului termo-remanent pentru anumite structuri, sugerând episoade de ardere intensă la care acestea au fost supuse.

1 GARVĂN 2021, p. 133-134.

Gruparea de anomalii din sectorul vestic prezintă o configurație aproximativ circulară, incluzând structuri rectangulare de mari dimensiuni, cu urme evidente de ardere, dar și numeroase anomalii circulare de mici dimensiuni. Cele mai reprezentative sunt probabil locuințe arse, în timp ce anomaliile mai mici ar putea indica gropi menajere sau alte tipuri de amenajări subterane.

În sectorul estic, distribuția anomaliilor urmează un tipar rectangular-alungit, având o orientare aparentă nord-sud. Structurile de dimensiuni mai mari, predominant rectangulare și afectate de incendii, par a fi dispuse în șiruri în partea nordică și pot fi interpretate drept locuințe. În proximitatea acestora au fost identificate anomalii de dimensiuni reduse, care ar putea corespunde anexelor semi-adâncite sau gropilor cu material arheologic.

În partea sud-sud-vestică a zonei investigate, harta magnetică a indicat prezența unei anomalii izolate, puternic arse.

În acest stadiu, nu putem afirma cu certitudine dacă întreaga așezare a fost acoperită de prospectarea geofizică. Există posibilitatea ca situl să se extindă către sud-vest sau sud, în zona împădurită, mai ales în absența unei structuri de tip șanț, caracteristică unor astfel de contexte arheologice.

Din cauza timpului și a resurselor limitate, în anul 2024 am realizat un singur sondaj de verificare.

Notat Sj.1, acesta a avut dimensiunile de 2 x 1,5 m și a fost amplasat în zona centrală a sectorului vestic.

Stratigrafia Sj.1:

între 0 și -0,30/-0,36 m: nivel arabil, ce conține material arheologic dislocat în timpul lucrărilor agricole;

între - 0,30/-0,36 și -0,50 m/-0,60 m: nivel brun, măzăros, ce conține fragmente ceramice, oase, mici pigmenți de lipitură arsă;

-0,50 m/-0,60 m până la -0,74 m: nivel cenușos, cu numeroase fragmente ceramice, oase și bucăți de lipitură arsă;

între -0,60/-0,74 m și -1,00/-1,08 m: strat brun-cenușos, prăfos, afânat, ce conține numeroase fragmente ceramice, oase, bucăți de lipitură arsă;

-1,00/-1,08 - 1,20/-1,25 m: strat brun-închis, compact, clisos, cu fragmente ceramice, pigment de lipitură arsă;

sub 1,20/-1,25 m: strat clisos, compact, fără materiale arheologice (nivel geologic).

Întreaga depunere arheologică surprinsă în sondaj aparține culturii Gumelnița, aspectul cultural Stoicani-Aldeni. Ceramica este în totalitate fragmentară, toate tipurile de vase și decoruri întâlnite găsindu-și bune analogii în așezările contemporane cunoscute în zonă (Lipia - *Movila Drumul Oilor*, Groșani - *În Luncă*, Groșani - *La N de sat*, Gherăseni-*Grindul Cremenea*, Gherăseni-*Movila Cremenea*, Odaia Banului, Sudiți etc.). În privința inventarului litic, am remarcat numărul redus al pieselor de silex, care pare să fie o caracteristică a siturilor eneolitice de pe cursul superior al Călmățuiului.

În campaniile viitoare atenția se va concentra pe șanțul ce împrejmuiește gruparea de locuințe din sectorul vestic, pentru a clarifica modul de formare al acestuia - natural sau antropic. De asemenea, ne propunem realizarea de sondaje și în alte sectoare identificate prin magnetometrie, pentru a stabili grosimea depozitului arheologic și pentru completarea informațiilor de ordin cronologic.

Abstract

The archaeological site is located on the northwestern edge of Spătaru Forest, between the forest and the Călmățui River, at the northeastern boundary of Stâlpu commune, Buzău County. It was identified in spring 2020, and its surface survey data suggested it was concentrated on a higher elevation surrounded by a depression, possibly a former meander of the Călmățui River.

As part of the “Human Communities on the Călmățui Valley: From Prehistory to the Middle Ages” project, the 2024 research aimed to refine site boundaries through non-invasive investigations, assess preservation conditions, and obtain preliminary stratigraphic and anthropic deposition data through test trenches.

A fluxgate magnetometer survey covered 1.9 hectares, revealing two distinct activity zones characterized by high magnetic anomalies, some indicating intense burning episodes. The western sector displayed a circular pattern with large rectangular burnt structures and numerous small circular anomalies, likely burned dwellings and pits. The eastern sector featured elongated rectangular anomalies, with large burnt structures arranged in rows, possibly houses with associated semi-subterranean annexes or storage pits. A strongly burnt isolated anomaly was also detected in the southwestern zone.

To verify the geophysical data, one test trench (Sj.1, 2 x 1.5 m) was excavated in the western sector, revealing a complex stratigraphy with cultural layers containing ceramic fragments, animal bones, and burnt daub. Below 1.20-1.25 m, the geological layer was reached. The entire archaeological deposit belongs to the Eneolithic Gumelnița culture (Stoicani-Aldeni variant), with ceramics comparable to sites in the upper Călmățui basin.

Future research will focus on determining whether the ditch enclosing the western habitation area is natural or anthropic, as well as conducting additional test trenches in other magnetometry-identified areas to establish the depth of the archaeological deposits and refine chronological assessments.

Bibliografie:

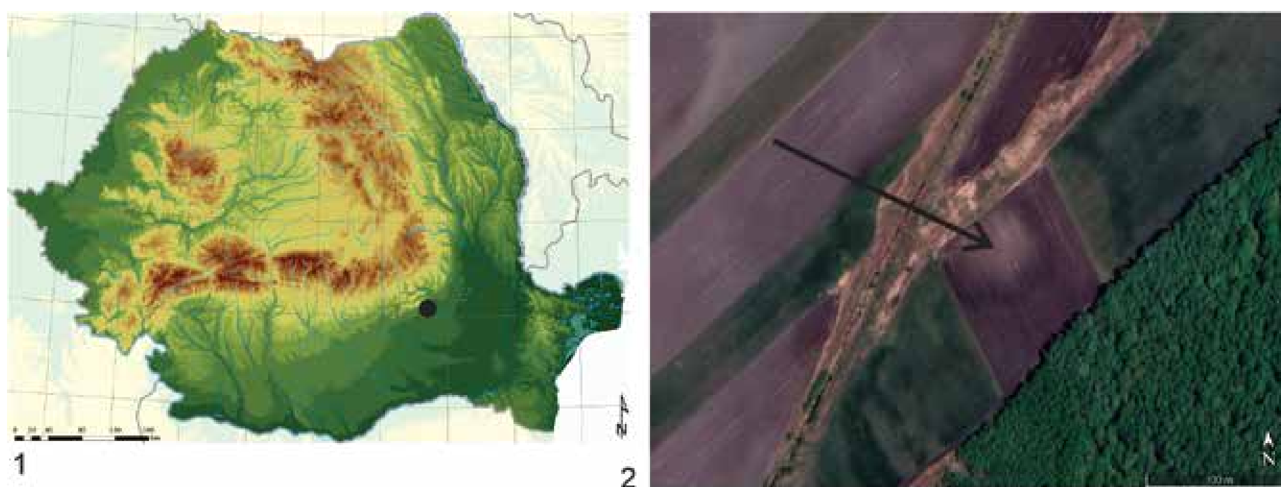
GARVĂN 2021 – Garvăn, D., *Valea Călmățuiului în neo-eneolitic*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște.

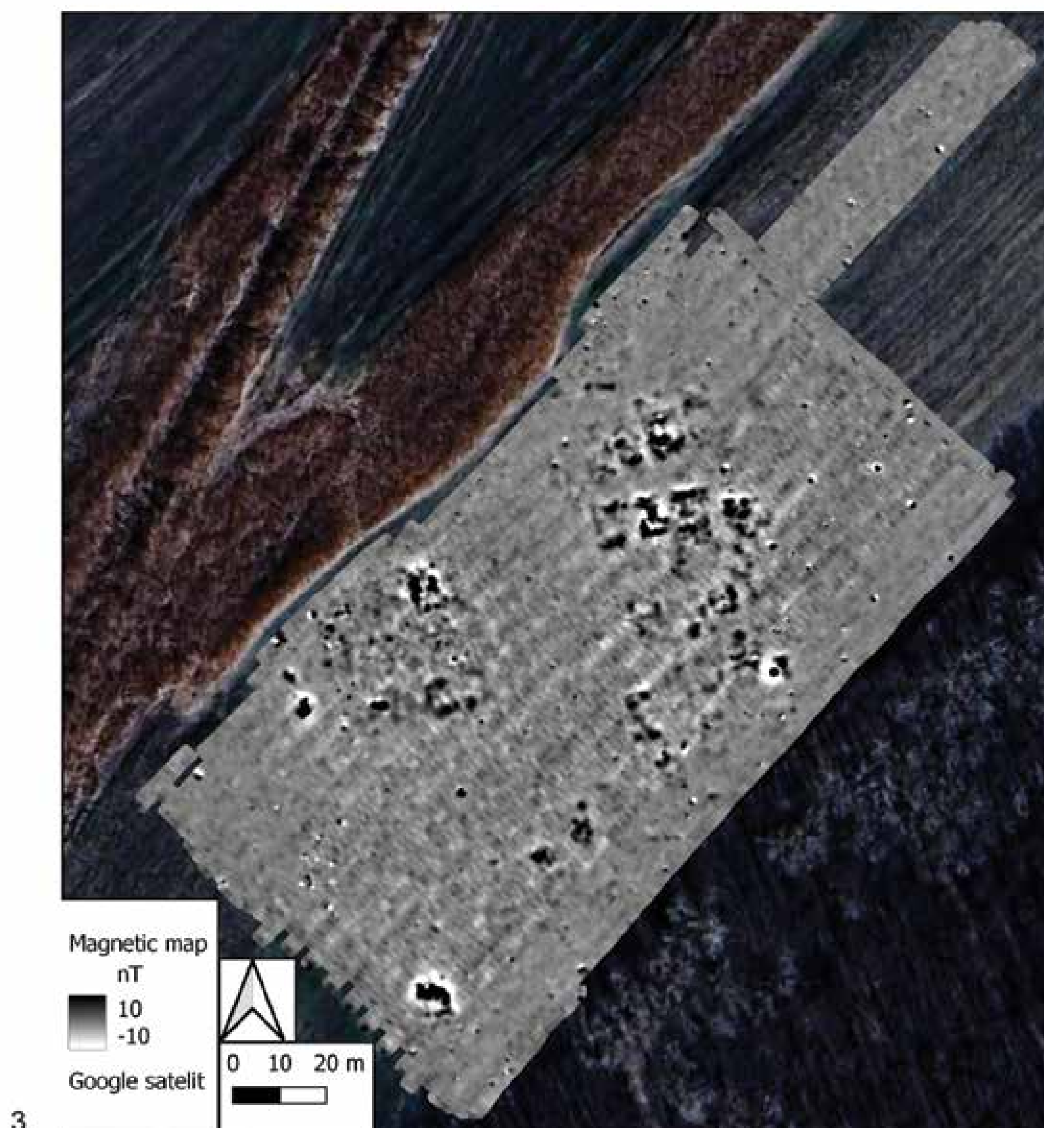
Illustrations list:

Pl. I. 1-2. Location of the Stâlpu – *La Pădure* site; 3. Magnetometric map.

Pl. II. 1-2. Images of the site and the trench excavated in 2024; 3. Western profile; 4. Eastern profile.

Pl. III. 1-12. Artifacts discovered in the trench and within the site perimeter.

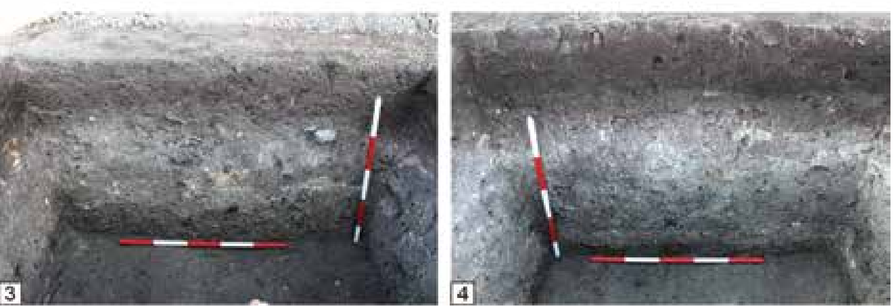

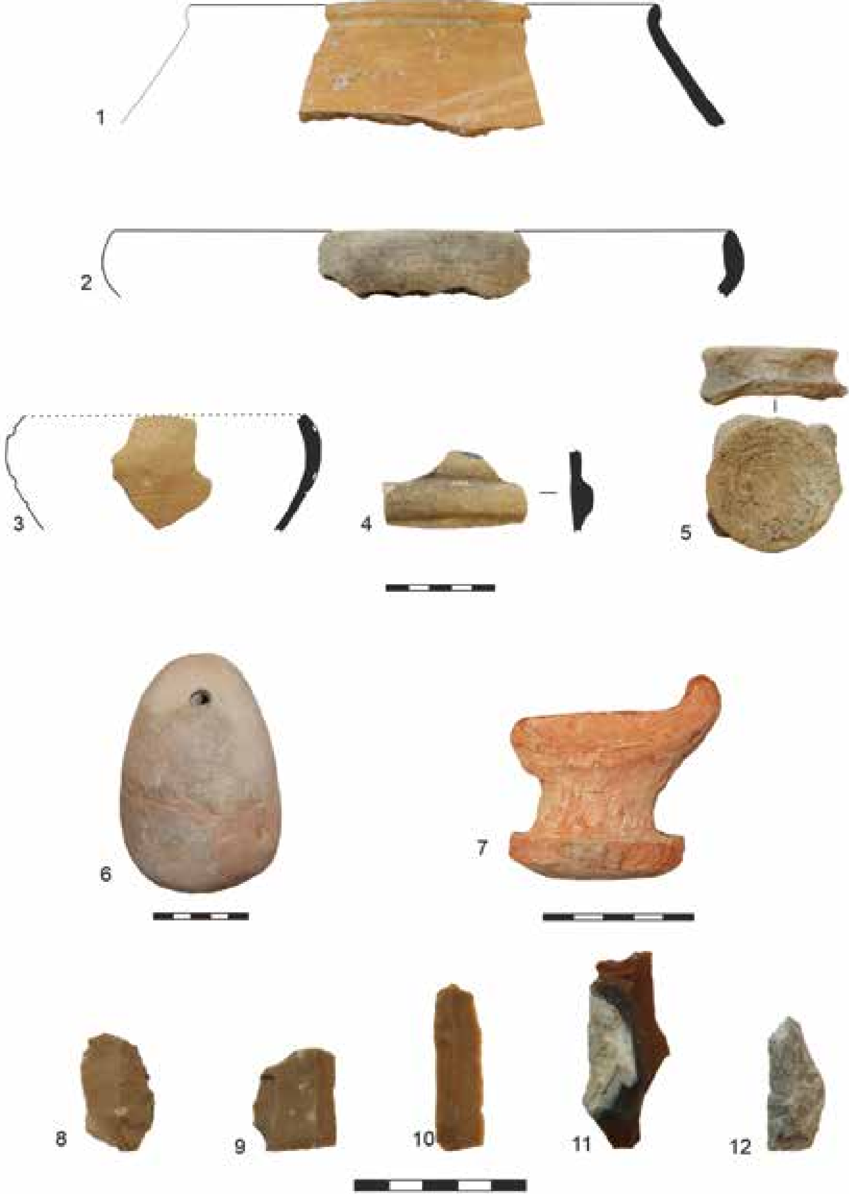
Pl. I. 1-2. Amplasarea sitului de la Stâlpu – La Pădure; 3. Harta magnetometrică

Pl. II. 1-2. Imagini cu situl și sondajul realizat în 2024; 3. Profilul de V; 4. Profilul de E

Pl. III. 1-12. Artefacte descoperite în sondaj și în perimetrul sitului (7. apud Garvăn 2021)

189. Stâna, mun. Zalău, jud. Sălaj
Punct Dealul Mielei

Tip de sit: 22 (mormânt izolat)
Încadrare cronologică: 212 (La Tène mijlociu)
Autorizaţie nr. 398/2023
Colectiv: Horea Pop – responsabil științific (MJIA Zalău); C. Marincaș, C. Vanci, D. Crețu
Data cercetării: 27.07.2023

Scurtă prezentare a sitului

Descoperirea a fost făcută de către un utilizator de detector de metale (C. Iepurar, Stâna nr. 86) care a surprins un fragmente ceramice cu oase incinerate și fragmente de fibule și din lanțuri ornamentale toate din fier. În urma predării acestora la DJC Sălaj ele au fost analizate la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău și pentru că fragmente de oase calcinate erau fixate pe fragmentul de urnă s-a dedus că este vorba despre elemente de inventar funerar. În anul 2020-2021 a mai fost cercetat un mormânt asemănător pe versantul opus al dealului.

Obiectivele cercetării

Recuperarea inventarului mormântului și administrarea informației furnizate de contextul depunerii.

Rezultate şi interpretarea lor

Cercetarea a fost realizată cu voluntari (27.07.2023) fiind trasată o casetă (2 x 2 m) în arealul menționat de către descoperitor. A fost descoperită o groapă (diametrul 0,6 x 0,8 m) cu oase calcinate și piese metalice (fier) dispersate, provenind de la fibule, lanțuri ornamentale. Investigarea zonei, care este un deal împădurit, ne-a permis să concluzionăm că avem de-a face cu un mormânt izolat din perioada celei de-a doua epoci a fierului, mai precis sec. III-II a.Chr.

Scurtă descriere a descoperirilor

Descoperirea funerară constă într-o groapă de depunere, având dimensiunile de 0,6 x 0,8 m, în care au fost descoperite piese metalice și fragmente de urnă. Groapa a fost identificată la -0,25 m adâncime, iar baza acesteia a fost identificată la -0,45 m. Vasul este probabil o oală modelată cu mâna, realizată din pastă semifină, arsă oxidant, caracteristică sec. III-II a.Chr. Din păcate s-au păstrat prea puține fragmente din recipient. Impresia noastră este aceea că locul a fost profund afectat de amenajări antropice (exploatare forestieră și drumuri tehnologice). Toate fragmentele metalice se află în curs de restaurare, fiind specifice în mare aceluiași orizont cronologic.

Tehnici de cercetare utilizate

Pe lângă cercetarea intruzivă în zona urnei a fost realizată și diagnosticarea arealului pe o rază de 5 m. Spre surprinderea noastră au mai fost descoperite piese arheologice (inventar asemănător, fragmente fibule și de lanțuri ornamentate toate din fier) din care o parte pot aparține probabil depunerii funerare propriu-zise. Acestea au o dispersie spre vest la 2 m în apropierea casetei trasate.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Extinderea cercetării prin lărgirea casetei în zona „nucleului” depunerii funerare pentru a lămuri acest tip de comportament funerar ciudat de discret, dar și dispersat prin piesele izolate descoperite.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: La finalul cercetării și restaurării inventarul funerar va fi expus în segmentul *Funeraria* al expoziției de bază a MJIAZ.

Abstract

The diagnosis was made in order to verify the archaeological situation of a chance discovery made in the spring of this year by the citizen Cosmin Iepurar from Stâna, no. 86.

The displacement and diagnosis of the discovery was carried out on the basis of authorization MC 398/30.06.2023 and was carried out with volunteers. The location of the discovery is within the boundaries of Stâna, on the Mielei Hill, on a slightly inclined terrace. The research involved tracing a 1.5 x 2 m box in which traces of a burial from the end of the Celtic Latene (2nd century BC), some ceramic fragments from the urn, cremated bones, fibulae and numerous chain elements were discovered secondary burnt belt. The archaeological material is to be curatively preserved and the osteological inventory floated.

190. Stârciu, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj
Punct: Cetățuie

Tip de sit: 313 (tezaur monetar)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Cod RAN: 141.562.06; **cod LMI**: SJ-I-s-B-20250
Autorizaţie nr. 274/09.04.2024
Colectiv: Horea Pop – responsabil științific; Horațiu Cociș – responsabil sector (MJIA Zalău)
Finanţare: 6000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 8-12.04.2024

Scurtă prezentare a sitului

Cetatea de la Stârciu este situată la cca. 3 km. SSE de sat, aproape de Munţii Meseş, pe un deal, cunoscut de localnici sub numele de *Cetăţuie.* Aceasta a apărut în literatura de specialitate încă la începutul sec. 20 şi mai apoi, la mijlocul secolului, în repertoriul preistoricianului maghiar M. Roska. Mamelonul, locuit în spoca dacică, este prevăzut cu două căi de acces prin şei de legătură. Fortificaţia este de tip promontoriu barat din două sensuri. Înspre valea *Ragului* şaua a fost tăiată de două şanţuri cu valuri puternice în spate, iar în partea opusă, unde accesul se făcea dinspre culmile mai înalte ale munţilor, şaua a fost secţionată de 4 şanţuri cu valuri în spate. Spaţiul protejat de fortificaţie (cele 3 terase artificiale) are o suprafaţă de cca. 0,36 ha. Alte două terase cu o suprafaţă de cca. 0,5 ha se află dispuse extra valum înspre trecătoarea prin Munţii Meseş, dar deocamdată nu există dovezi de locuire în epoca dacică. Amplasarea cetăţii în faţa trecătorii prin Meseş creată de Valea Ragului sugerează o folosire frecventă a acestei căi de legătură între bazinul Crasnei şi cel al Agrijului, cale care trebuia controlată şi supravegheată prin ridicarea unei fortificaţii ca şi cea de la Stârciu. Sondajele arheologice, executate în anul 1969, au surprins elemente de palisadă în valul secţionat. Materialele arheologice descoperite încadrează fortificaţia în intervalul sf. sec. II a.Chr. - I p.Chr. În anul 1996 au existat preocupări privind reluarea cercetărilor pe *Cetățuie* în colaborare dintre Al. V. Matei cu regretatul arheolog Gheorghe Lazin de la Muzeul Județean Satu Mare, ocazie cu care s-a realizat o schiță a ansamblului fortificat.

Din nefericire, probabil în anul 2011, cetatea a fost grav afectată de amenajarea ilegală a unui drum forestier.

Diagnosticul de suprafață, realizat în anul 2015, de către Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, a dus la descoperirea unui frumos torques (colan) dacic din argint și a numeroase piese din fier (cuțite, piroane, vârfuri de săgeți și lănci, etc.).

Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a efectuat de asemenea și în anul 2021, un diagnostic arheologic pentru a stabili contextul unei descoperiri monetare în preajma dealului Cetățuii. Ajutați de voluntari, arheologii muzeului zălăuan, Horea Pop și Emanoil Pripon, au mai descoperit 37 de monede romane pe lângă cele 5 recoltate de către un pasionat de istorie. La începutul anului 2021 un pasionat de istorie din Zalău, a descoperit 5 monede romane republicane și imperiale pe versantul unui deal alăturat celui pe care se află urmele cetății dacice de la Stârciu. Cel care a efectuat descoperirea cu ajutorul unui detector de metale, a predat monedele Direcției Județene pentru Cultură Sălaj. Întregul tezaur (37 monede) a fost recuperat cu prilejul diagnosticului realizat în anul 2021.

Obiectivele cercetării

Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a efectuat, la fața locului un diagnostic arheologic pentru a verifica situația arheologică a terasei T4 extra valum dinspre nord.

Rezultate şi interpretarea lor

Diagnosticul din anul 2024 a avut ca scop verificarea situației arheologice pe terasa T4 extravalum pentru a lămurii chestiuni privind cronologia și dispersia elementelor dacice din arealul cetății de la Stârciu-*Cetățuie*.

Diagnosticul din acest an s-a derulat în perioada 8-12 aprilie în cadrul programului de cercetare al Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău: *Cetățile necunoscute ale Sălajului* finanțat de către Consiliul Județean Sălaj.

Sondajele au fost trasate pe terasa T4 nordică exterioară elementelor defensive ale cetății. Pe acestea, în sec. I a.Chr., dacii efectuau depuneri cu caracter funerar.

Suprafețele S4 și S5 au dezvelit jumătatea vestică a ceea ce pare a fi o amenajare funerară de tip ring din piatră cu diametrul de aprox. 8 m, surprinsă doar pe jumătate. Analiza atentă a terenului ne îndreptățește să credem că în apropiere putem avea și o construcție funerară de tip tumul cu manta din piatră. Ringul din piatră este din păcate deranjat parțial de amenajări genistice din unul din războaiele mondiale. Lățimea sa este de 1m, ridicat pe două asize de piatră locală nefațetată (micașist). Sub acest ring au fost descoperite două depuneri de arme (lănci, spadă, cuțite, toate îndoite ritual) și piese de harnașament (zăbală).

Scurtă descriere a descoperirilor

În depunerile din S4 și S5 fost descoperite piese de la scuturi, lănci, fibule din argint și bronz, verigi din bronz, pandantive, cuțite, piroane, zăbale, pensetă, o parte din ele arse și deformate ritual. A fost descoperită și ceramică dacică fragmentară, dar extrem de puțină și numai în S1-3.

Tehnici de cercetare utilizate

Deoarece situl a fost proaspăt curățat de vegetația spontană, în zona necropolei dacice, suprafața S1 a putut fi trasată și excavată pe o lungime de 35 m și lățime de 1 m, în continuarea S1/2023 (11 x 1 m) spre nord. Totodată au mai fost trasate alte mici suprafețe (S2 și S3, 1 x 1 m) la vest și la est pe traseul S1/2024 și suprafețele S4 (4,5 x 5,3 m) și S5 (3 x 4,7 m). Per total au fost excavați 75 mp.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Ne propunem pe viitor, o diagnosticare a elementelor defensive și de habitat intern al cetății dacice din apropiere și de verificare a teraselor din afara ariei fortificate, urmate apoi de un studiu monografic. Bineînțeles că va fi continuată cercetarea ringului din piatră descoperit și verificată situația arheologică a contextelor surprinse prin măsurătorile geofizice realizate în toamna anului 2024.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Discuțiile, la fața locului, avute cu primarul comunei Horoatu Crasnei, domnul Marian Mirișan, și viceprimarul comunei, au deschis calea unei colaborări privind conservarea, protejarea și valorificarea turistică a cetății dacice

din hotarul comunei prin defrișarea vegetației parazitare și asigurarea unei informări la fața locului cu date despre cetate.

Abstract

The History and Art County Museum of Zalău has conducted five test trenches between April 8 and 12th 2024 to investigate the archaeological context of the terraces (T4) outside of the fortification.

Excavations in surfaces S4 and S5 revealed the western half of what appears to be a stone ring burial feature with an approximate diameter of 8 meters. A careful analysis of the surrounding terrain suggests the possible presence of a funerary structure constructed from stone. Unfortunately, the stone ring appears to have been partially disturbed by military engineering works, likely dating to one of the World Wars. The ring itself is approximately 1 meter wide and built from two rows of unshaped local mica stone. Beneath the stone ring, two deposits were discovered containing weaponry (spears, swords, knives — all ritually bent) as well as elements of horse harness, including parts of a saddle.

The fortification at Stârciu is located approximately 3 km south-southeast of the village, near the Meseș Mountains, on a hill locally known as Cetățuie. It has been known in scholarly literature since the early 20th century and was included in M. Roska's archaeological inventory published in the mid-century.

The Dacian-period settlement at the hilltop has two access points. The fortification is protected on both sides: on the side facing the Răgului Valley, access was blocked by two ditches and vallum-type defenses, while on the opposite side, which opens toward the higher terrain of the Meseș Mountains, four ditches with adjacent ramparts were identified.

The fortified area, encompassing three artificially leveled terraces, covers approximately 0.36 hectares. Two additional terraces, with a combined surface of about 0.5 hectares, are located outside the vallum, in the direction of the Meseș pass. However, no traces of Dacian habitation have been identified on these outer terraces so far.

The strategic location of this fortification — at the entrance to the pass formed by the Răgului Valley — strongly suggests that this route was frequently used for transit between the Agrij and Crasna river basins, and therefore required control and protection.

In 1969, test trenches uncovered elements of a palisade within the defensive ditch. Based on the archaeological materials recovered, the fortification is dated to the 2nd–1st centuries BCE.

Regrettably, the site suffered significant damage in 2011 due to the illegal construction of a forest road. Nevertheless, we plan to continue investigating this fortification through additional test excavations of both the defensive structures and the interior and exterior zones.

Bibliografie:

POP 2006 – H. Pop, *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României,* Ed. Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 34-35.

POP 2021 – H. Pop, E. Pripon, *Stârciu, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj. Punct Dealul lui Bențan,* CCAR, Campania 2021, p. 864.

191. Trifești, com. Trifești, jud. Neamț
Punct: Movila Trifești

Tip de sit: 2 (descoperire funerară); 221 (mormânt tumular)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 2 (protoistorie)
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț / CMN Neamț) – responsabil științific; Alexandra Gerea, Dragoș Tătaru, Eduard Năstase, Bogdan Grecu, Bogdan Zaharia, Andrei Emilian Mihai, Bogdan Cerbu, Alexandra Petrescu (INCDFP), George-Dan Hânceanu (MI Roman / CMN Neamț)
Perioada desfășurării cercetării: 1.04 – 5.04.2024

Cel mai mare tumul cunoscut la ora actuală pe teritoriul județului Neamț se află în partea de nord a localității Trifești (com. Trifești), la o distanță de aproximativ 5 km V față de municipiul Roman) (Pl. I. 1, 2). *Movila Trifești,* așa cum apare figurată pe unele hărți, este amplasată pe terasa înaltă din dreapta râului Moldova, într-un loc cu o bună vizibilitate asupra unui teritoriu vast. În imediata apropiere a tumulului, spre NV, se află o ravenă naturală, destul de amplă.

Movila este figurată și pe prima ridicare topografică austriacă, de la 1790.

La un moment care nu poate fi precizat a existat intenția cercetării acestei movile prin deschiderea a două secțiuni, dispuse în cruce, chiar în zona cea mai înaltă a tumulului (Pl. I. 3). Urmele acestei săpături, care a fost abandonată fără să fie obținute rezultate concrete, sunt vizibile și în prezent.

Pentru că are dimensiuni impresionante, dar și pentru că a cunoscut diferite intervenții antropice, am considerat necesar să introducem acest tumul într-un proiect exploratoriu, desfășurat cu sprijinul Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Pământului.

Dimensiunile actuale ale tumulului sunt: diametrul - 80 x 64 m, iar înălțimea maximă - 6 m.

Cercetările de suprafață realizate în vecinătatea tumulului nu au permis identificarea unor vestigii arheologice.

Metode și metodologii de investigare neinvazivă

Metoda geoelectrică a fost aplicată cu scopul investigării interiorului tumulului și are la bază principiul tomografiei electrice (ERT – Electrical Resistivity Tomography) (Pl. III. 5, 6; Pl. IV). Aceasta se bazează pe contrastele de rezistivitate ale materialelor din sol. Metoda permite realizarea de profile verticale 2D în interiorul tumulului, iar prin alăturarea mai multor profile 2D paralele se pot realiza și imagini 3D din interiorul acestora. Metoda geoelectrică permite colectarea de date și informații atât din interiorul tumulului, cât și din exteriorul acestuia (pe lungimea profilelor), permițând astfel identificarea de materiale diferite din interiorul acestuia, sau a unor detalii stratigrafice. Pentru tumulul de la Trifești au fost realizate un număr de șase profile paralele, în zona ce a permis extinderea pe distanța cea mai lungă a profilelor, cu un spațiu între profile de 1 m până la 8 m, ce au permis colectarea de informații pe o zonă mult mai largă, într-un timp scurt, și realizarea de modele 3D prin interpolarea acestora.

Echipamentul utilizat este un sistem multielectrod Syscal Pro de la IRIS, ce utilizează 48 de electrozi concomitent.

Scopul utilizării metodei, dar și a dispunerii profilelor, a fost de a identifica extinderea atât pe orizontală cât și pe verticală a tumulului, prin identificarea contrastului dintre materialul sedimentar al tumulului și cel al terenului din vecinătate. Un alt obiectiv a fost acela de a observa stratigrafia internă a movilei și delimitarea diferitelor elemente ale tumulului (cameră funerară, manta, etc.).

Metoda seismică

În ceea ce privește investigarea seismică a tumulului menționăm că au fost utilizate metodele MAM (Microtremor Array Measurements) și MASW (Multichannel Analisys of Surface Waves) pe un singur profil (corespunzător profilului nr. 1 de la metoda geo-electrică) (Pl. III. 1, 2). În ceea ce privește echipamentul utilizat acesta a constat în 14 unități Atom de la Geometrics, echipate cu seismometre pe trei direcții, permițând înregistrarea de vibrații în toate cele trei dimensiuni: vertical (Z) și orizontal (NS și EV). Astfel, cele două metode au permis realizarea de profile 1D și 2D, în secțiune verticală, în interiorul tumulului, reprezentând modele de viteză ale materialelor atât din structura tumulului, cât și din jurul acestuia (pe lungimea profilului).

Scopul realizării de măsurători seismice a fost acela de a obține un plus de informație, care să vină în completarea măsurătorilor geoelectrice, în ceea ce privește stratigrafia tumulului și mai ales pentru identificarea tipurilor de materiale individuale (argile, nisipuri, etc.).

Metoda Georadar (GPR – Ground Penetrating Radar)

Prin această metodă sunt transmise și recepționate unde electromagnetice din subsol atunci când acestea se reflectă datorită permitivității materialelor din subsol. Aceste contraste de permitivitate pot pune în evidență diverse obiecte precum elemente metalice, aglomerări de roci, goluri, ș.a.m.d. Dintre metodele geofizice folosite pentru acest obiectiv arheologic, metoda Georadar oferă cel mai mare grad de rezoluție a scanării în subsol, însă cu o adâncime mult mai scăzută (de până la maxim 1 m) și este limitată de conținutul argilos, mai ales dacă aceasta prezintă și un grad ridicat de umiditate (porozitatea solului atenuează impulsurile, nepermițând recepționarea de semnal util).

În ceea ce privește echipamentul utilizat, acesta constă într-un sistem Geoscanners cu consolă Akuula-9000C și au fost folosite într-un număr de șase profile, precum și trei antene de 100, 300 și 700 MHz (Pl. III. 3, 4).

Scopul aplicării metodei a fost acela de a identifica obiecte din straturile superioare ale tumulului, cu rezoluție ridicată, în cazul în care acestea ar exista (posibile morminte).

Măsurători aeropurtate LiDAR și fotogrametrie (Pl. II. 3, 4, 5)

Măsurătorile aeropurtate utilizate au constat în metoda LiDAR și metoda fotogrametriei.

Echipamentul utilizat pentru realizarea acestor măsurători a constat într-o dronă DJI Matrice M-300 la care au fost adăugați senzorul LiDAR Yellowscanner Mapper+

și camera foto DJI P1 35 mm. Pentru creșterea preciziei măsurătorilor au fost utilizate stații GNSS RTK Leica Zeno FLX100 și 9 puncte de control la sol (GCP – Ground Control Points).

Scopul celor două metode a fost de a realiza imagini de ansamblu, hărți și modele de elevație de înaltă precizie, pentru a pune în evidență detalii legate de denivelările sau de extinderea reală a tumulului, dar și pentru a calcula volumul acestuia.

Rezultate și concluzii

Metoda Geolectrică a permis vizualizarea unui volum 3D realizat prin interpolarea celor șase profile 2D. Astfel că au putut fi realizate secțiuni pe mai multe direcții pentru a explora atât interiorul tumului, cât și zona de sub movila funerară, din punctul de vedere al rezistivității. Metoda pune în evidență detalii din stratigrafia tumulului, care vin în completarea datelor seismice. În ceea ce privește valorile de rezistivitate, se observă o zonă de la suprafață tumulului cu indicatori crescuți, iar aceasta se poate observa atât în volumul 3D, cât și în secțiunile orizontale, ca înconjurând „nucleul" tumulului. Valorile crescute de rezistivitate (100-300 ohm-m) indică prezența unui material argilos diferit, de o consolidare relativ scăzută și mai uscată față de „nucleul" tumulului – cel mai probabil reprezentând mantaua acestuia. „Nucleul" tumulului este caracterizat de valori relativ scăzute, de 30-40 ohm-m. În general, în literatura de specialitate, tumulii funerari apar cu rezistivități scăzute, atunci când materialul a fost deranjat, cum este cazul mormintelor, acel sediment prezintă un grad de porozitate mai ridicat, unde umiditatea rămâne mai mult timp, spre deosebire de stratul de la suprafață – ceea ce este caracterizat prin rezistivități mai scăzute. Merită o atenție aparte forma acestui nucleu, care nu pare să fie omogenă, ci pare să prezinte o zonă în interiorul acesteia, cu aspect cilindric, orientată dinspre periferie către centru. În acest moment este dificil de interpretat această anomalie, din cauza poziției șanțurilor de la suprafață și a lipsei datelor dintre profile.

Metoda Seismică a oferit informații legate de stratigrafia tumulului, cât și a zonei de sub acesta (pe lungimea profilului realizat) până la o adâncime de 12-18 m, cu mult peste zona de construcție a movilei. Aceasta aduce informații relevante despre tipul materialelor din aceste straturi și în mod particular despre gradul de compactare al acestora. De la suprafață până în adâncime există un gradient crescător de compactare. Vitezele de difuzare identificate în straturile tumulului se pot delimita în trei zone principale:

- 0 – 3 m (Vs 100 - 150 m/s) – depozite recente argiloase, degradate și neconsolidate.
- 3 – 10 m (Vs 200 - 280 m/s) – tranziție către materiale mai compactate, posibile argile sau nisipuri fine consolidate.
- 10 – 15 m (Vs 300 - 350 m/s) – materiale mai dense, sedimente mai compactate.

Investigațiile cu ajutorul Georadarului au prezentat o serie de limitări din cauza pantei semnificative a tumulului, dar și din cauza materialului conductiv (posibil argilă umedă) care a atenuat semnalul și nu a permis colectarea de date utile de la adâncimi mai mari de 0.6 m, chiar dacă au fost utilizate antene cu trei frecvențe diferite. Cu toate acestea, rezoluția ridicată a metodei permite identificarea câtorva anomalii ce par a corespunde unor vizuini de animale, de dată recentă, informație ce ajută mai bine la interpretarea datelor de rezistivitate din stratul de suprafață, care prezintă valori crescute de rezistivitate localizate.

Măsurătorile aeropurtate LiDAR și fotogrametrie aduc informații cu un grad ridicat de detaliu legat de elevația tumulului, cu precizie crescută, spre deosebire de imaginile satelitare din domeniul public. Ortofotomosaicul rezultat din fotogrametrie permite corelarea informațiilor disponibile la suprafață cu anomaliile vizibile în datele geofizice. În ceea ce privește datele LiDAR, nivelul ridicat de precizie și crearea modelelor digitale ale terenului, prin eliminarea vegetației de la suprafață, permit observarea dimensiunilor inițiale ale movilei, cu o zonă de influență mai mare față de ceeea ce se poate observa cu ochiul liber sau din datele satelitare. În acest fel se poate aproxima zona distrusă datorită intenselor lucrări agricole.

Deși la ora actuală nu avem indicii care să permită o încadrare cronologică precisă a acestui amplu monument funerar, datele geofizice și cele LiDAR au adus importante elemente de noutate privind structura și forma inițială a tumulului.

Abstract

Trifești Mound is the largest tumulus in Neamț County, located on the upper terrace on the right bank of the Moldova River. Although an attempt was made to research it at an unknown point in time, no conclusive archaeological data regarding the dating of this tumulus is currently available. For this reason, as a preparatory step for future research, several geophysical investigations were carried out by specialists from the National Institute for Research and Development in Earth Physics as part of an exploratory project called "ForTum – Geophysical Investigations in Archaeological Sites with Social Significance in Neamț County", initiated in partnership with the Neamț National Museum Complex.

The non-invasive investigations, including geoelectrical, seismic, GPR, and airborne measurements (including LiDAR), provided a valuable set of information regarding the current topography of the site, the anthropic interventions that have affected it over time, and especially the internal structure of this funerary monument.

Illustrations list:

Pl. I. Trifești – *Movila Trifești* (photo – INFP 2024).
Pl. II. Trifești – *Movila Trifești*. Details from geophysics surveys and LiDAR imagery (INFP 2024).
Pl. III. Trifești – *Movila Trifești.* 1, 2. seismic profile; 3, 4.GPR profile; 5, 6. 3D model of geoelectrical data (INFP 2024).
Pl. IV. Trifești – *Movila Trifești.* 1-3. 3D model of geoelectrical data; 4. plan and section resulting from geoelectric data processing (INFP 2024).

1

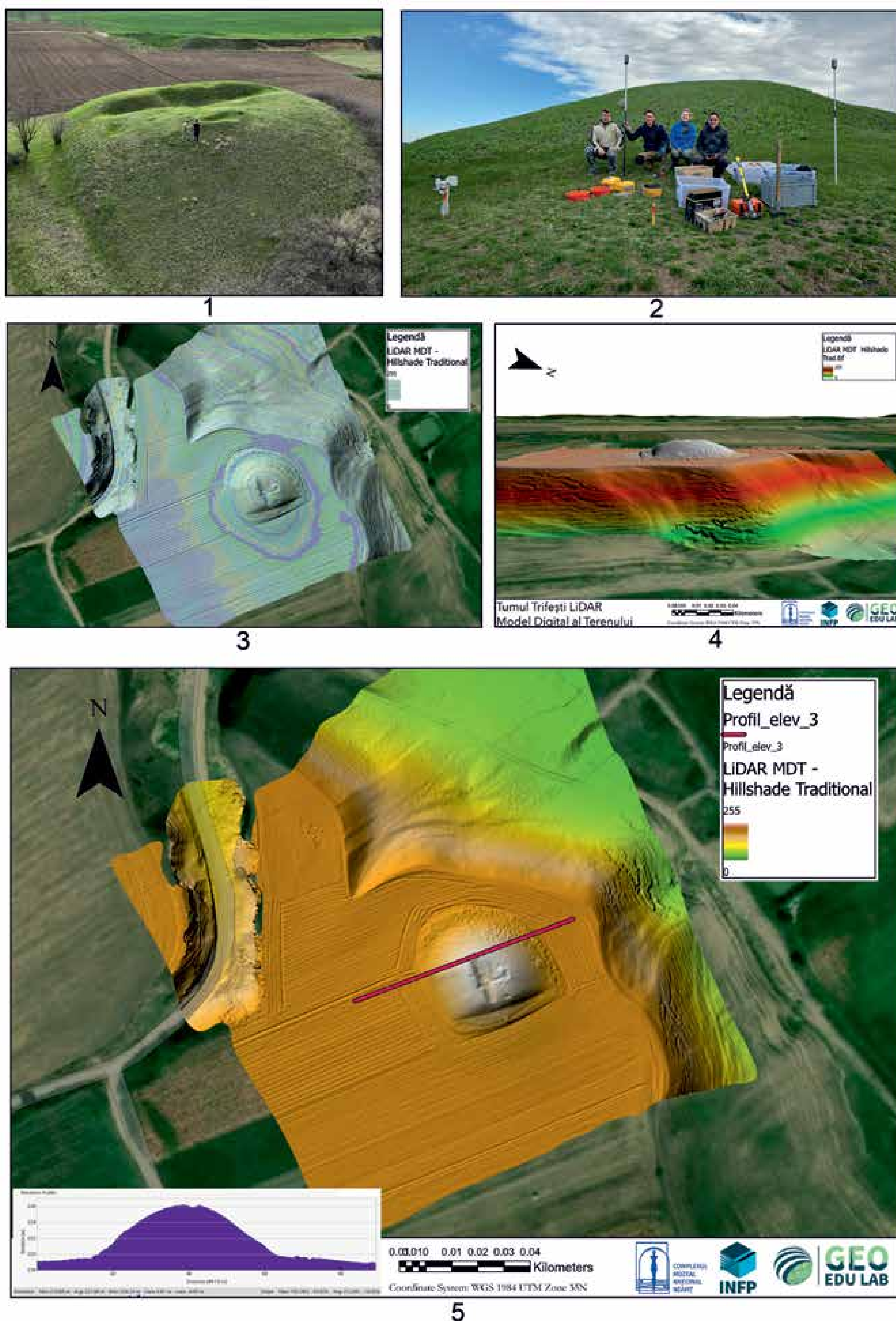

2

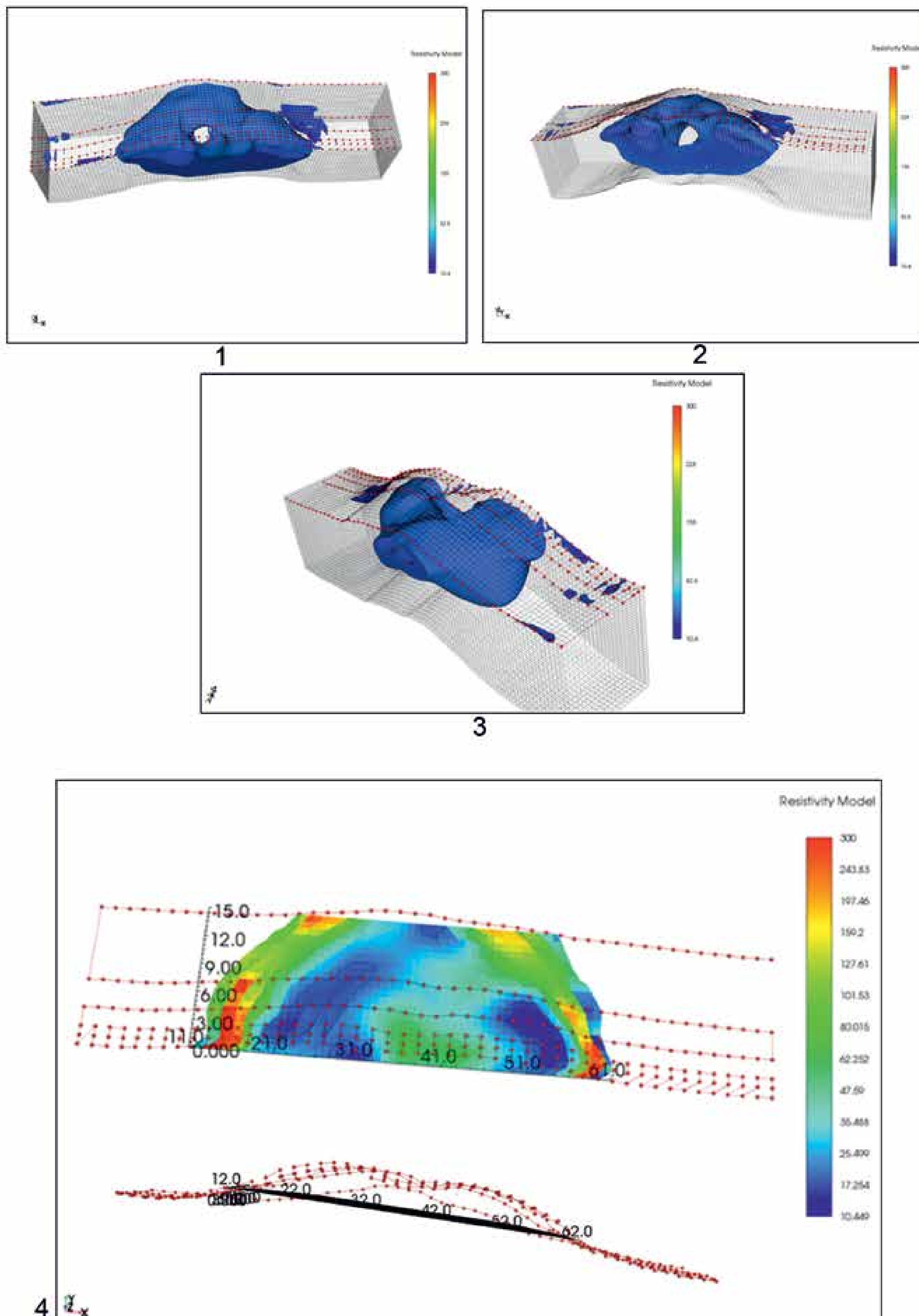

3

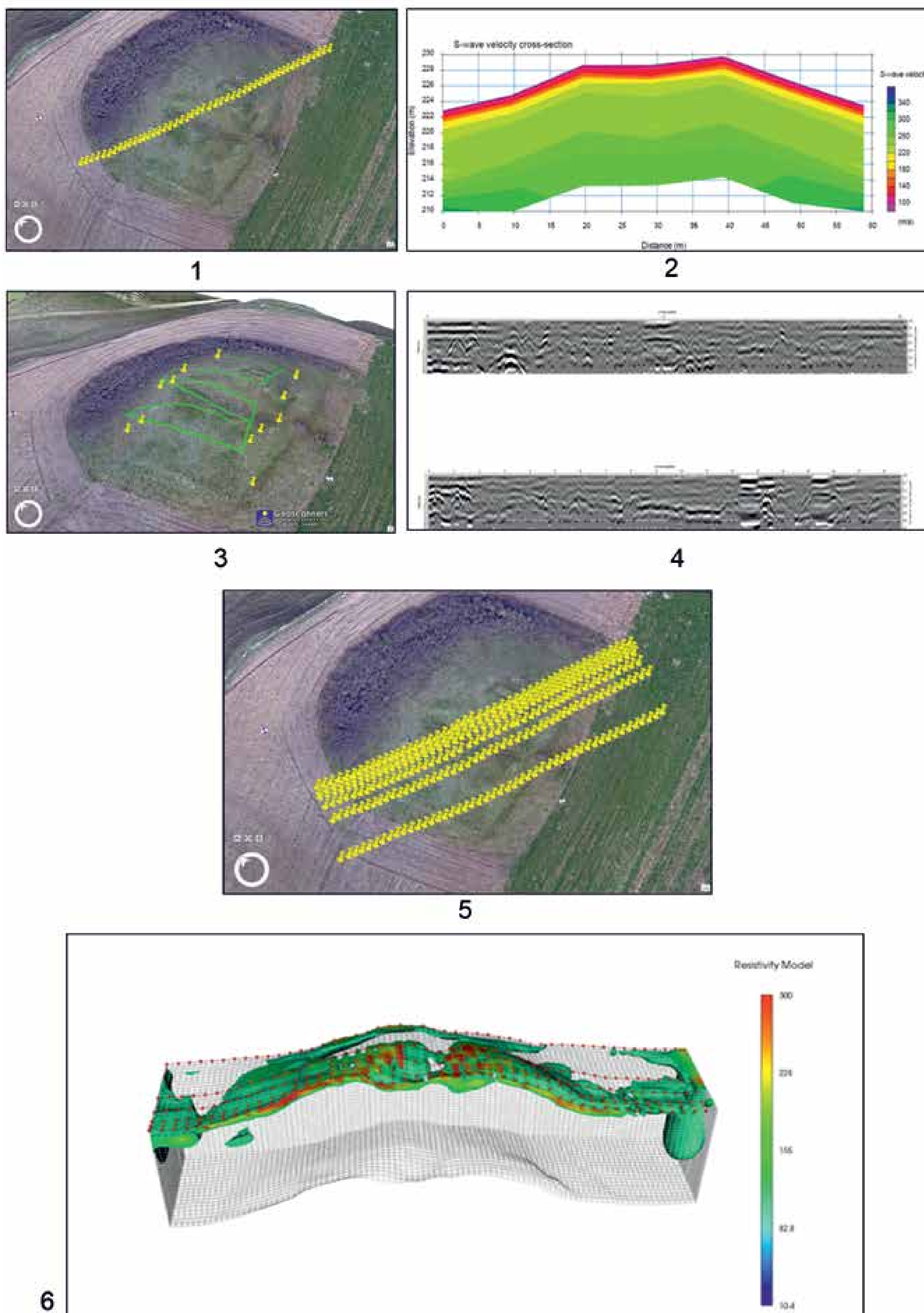
Pl. I. Trifești - Movila Trifești (foto – INFP 2024)

Pl. II. Trifești - Movila Trifești. Detalii din timpul prospecțiunilor geofizice și imagini LiDAR (imagini INFP 2024)

Pl. III. Trifești - Movila Trifești. 1, 2. Profil seismic; 3, 4. Profile GPR; 5, 6. Model 3D al datelor geoelectrice (INFP 2024)

Pl. IV. Trifești - Movila Trifești. 1-3. Modele 3D al datelor geoelectrice;
4. Plan și secțiune rezultate din procesarea datelor geoelectrice (INFP 2024)

192. Ursoaia, com. Românești, jud. Iași
Punct: La Sud-Sud-Est de sat

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu)
Cod RAN: 98765.01
Autorizație nr. 459/01.08.2024
Colectiv: Diana-Măriuca Vornicu (IA Iaşi) – responsabil științific; Andrei Asăndulesei (Facultatea de Istorie, UAIC Iaşi), Felix-Adrian Tencariu (Platforma Arheoinvest UAIC Iaşi) – scanarea geomagnetică, Maria-Cristina Ciobanu, Camelia Pintilie - studenți (Facultatea de Istorie, UAIC Iaşi)
Perioada desfășurării cercetării: august 2024

Situl arheologic de la Ursoaia se află în partea de sud-sud-est a satului contemporan cu același nume. Din punct de vedere geografic situl este localizat în sud-estul Câmpiei Moldovei, sub-unitatea Jijiei Inferioare și a Bahluiului, pe un platou cu orientare estică al unui deal. Pantele dealului sunt mai abrupte spre partea de est, aceste pante constituind și limita naturală a sitului și mai line spre sud, acolo unde situl se întinde și pe pantă. Acest platou este poziționat în apropierea confluenței dintre pâraiele Ursoaia și Roșior, acesta din urmă afluent al pârâului Bogonos care se varsă în râul Bahlui.

Situl a fost descoperit recent, în timpul lucrărilor agricole și ne-a fost semnalat de către Primăria comunei Românești. În urma muncilor agronomice au fost scoase la suprafața solului diverse fragmente ceramice (tipice etapei B_1 a culturii Cucuteni), unelte de piatră cioplită, fragmente de lutuială arsă provenind de la pereții și platformele unor locuințe preistorice, statuete antropomorfe. În zona sitului, pe fotografiile satelitare disponibile pe platforma Google Earth (din luna aprilie 2015) este vizibilă o anomalie de formă cvasi-circulară care înconjoară o suprafață de cca 7 ha, anomalie ce reprezintă, cel mai probabil, după cum au arătat și scanările geo-magnetice întreprinse, șanțul de delimitare al unei așezări preistorice (Pl. I.A).

Evaluarea de teren întreprinsă în anul 2024 a fost axată pe patru mari deziderate: 1. realizarea de periegheze în situl de la Ursoaia cu scopul de a-i evalua starea de conservare; 2. delimitarea, cu ajutorul scanării geo-magnetice, a așezării Cucuteni B; 3. clarificarea stratigrafiei sitului de la Ursoaia; 4. prelevarea de probe arheologice, din condiții stratigrafice și contextuale controlate, pentru datarea cu C14 a așezării cucuteniene din acest punct. Dintre aceste deziderate doar punctul 3 nu a fost împlinit în cadrul evaluării de teren, iar punctul 2 a fost îndeplinit doar parțial, fiind necesară revenirea pe teren în anii următori pentru realizarea acestora.

Cercetarea perieghetică a arătat faptul că în părțile centrale ale platoului, la suprafața solului, se află numeroase fragmente ceramice și lipituri de perete și de platformă provenind de la locuințe incendiate. Cu cât ne îndepărtăm de zona centrală a platoului, spre panta de sud, materialul este mai răzleț sau lipsește de la suprafața solului.

Scanarea geomagnetică a sitului a acoperit o suprafață de 6,5 ha și a fost realizată cu un magnetometru Sensys cu 5 senzori de către specialiștii Universității *Al. I. Cuza* din Iași. Prospecțiunile non-invazive nu au identificat limita sudică a sitului, urmând ca această zonă să fie delimitată într-o etapă viitoare, pentru a contura întregul areal ocupat de așezare. Investigațiile geofizice au relevat existența în această locație a unor anomalii magnetometrice ce pot fi interpretate ca resturi ale unor locuințe incendiate (peste 30 la număr), gropi menajere, cuptoare de ars ceramica și a unui șanț ce încercuiește așezarea.

În scopul prelevării de probe pentru datarea absolută a sitului am recurs la realizarea unei secțiuni arheologice pe una dintre gropile menajere aferente unei locuințe incendiate. Groapa se află la nord de locuință, în partea de est a sitului. Unitatea de cercetare deschisă a fost o casetă (Caseta 1), cu dimensiunile de 3 x 3 m. Groapa nu a fost cercetată în întregime, așadar nu se poate specifica la ora actuală adâncimea sa reală. La nivelul de săpare, dimensiunile gropii erau de cca 2 x 2 m, având formă relativ circulară. După ce au fost cercetați primii 50 cm din adâncimea gropii, deoarece am prelevat probe pentru datare, complexul a fost conservat *in situ* și acoperit cu pământ, pentru continuarea cercetărilor într-o etapă viitoare.

Materialul descoperit în groapă este deosebit de bogat, constând în vase ceramice sparte *in-situ*, oase de animale (în principal de la specia *Bos taurus*), lutuieli arse, unelte din silex, două reprezentări zoomorfe și trei antropomorfe în *ronde-bosse*. Ceramica descoperită în timpul cercetării gropii este tipică pentru începutul etapei B1 a culturii Cucuteni (Pl. I.B/1-3). Dintre reprezentările antropomorfe se remarcă un fragment de statuetă decorată cu pictură prin care au fost trasate linii și șiruri de puncte într-un decor unic pentru cultura Cucuteni (Pl. 1B/4).

Mulțumiri Primăriei Românești, care, prin intermediul primarului I. Stegariu, contribuie în mod activ la protejarea patrimoniul arheologic din comună.

Abstract

The site at Ursoaia (Românești commune, Iași county) is located in the south-eastern part of the Moldavian Plain, within the Lower Jijia and Bahlui sub-unit, on a hill plateau. Hydrographically, it belongs to the Bahlui river basin, being situated at the confluence of two small brooks, Roșior and Ursoaia. The site was recently discovered during agricultural fieldworks. The research objectives at the site, in 2024, were to estimate the site's surface and conservation state, clarify its stratigraphy, and sample bones for the absolute dating of the settlement. To achieve these objectives, a three-part methodology was implemented: field walks on the terrain followed by geomagnetic prospection of the site and the excavation of a test trench. The geomagnetic research revealed that the site is a settlement composed of more than 30 dwellings, pits, kilns, and a ditch enclosing the area. The test trench was placed on a pit situated north of a dwelling, as identified by the geomagnetic scan. Although the pit was not fully excavated, the materials found within its fill were abundant, including numerous ceramic vessels, flint artefacts, painted clay fragments, animal bones, and *ronde-bosse* anthropomorphic and zoomorphic representations.

The decoration of the pottery from the site is characteristic of the beginning of the B1 stage of the Cucuteni culture (Late Chalcolithic).

Illustration

Pl. I. Ursoaia – South-southeast of the village, Românești commune: A. Site location on the aerial photograph. Arrows indicate the trajectory of the anomaly visible in the Google Earth aerial image; B. Materials identified in the excavated refuse pit.

A

B

Pl. I. Ursoaia – La sud-sud-est de sat, comuna Românești: A. Localizarea sitului pe fotografia aeriană. Săgețile indică traseul anomaliei vizibilă pe fotografia aeriană de pe platforma Google Earth; B. materiale identificate în groapa cercetată

193. Văleni, com. Văleni, jud. Neamț
Punct: Dealul Cetății

Tip de sit: 1 (locuire); 112 (așezare fortificată)

Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 15 (epoca bronzului); 152 (epoca bronzului mijlociu)

Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț - CMN Neamț) – responsabil științific; Alexandra Gerea, Dragoș Tătaru, Eduard Năstase, Bogdan Grecu, Bogdan Zaharia, Andrei Emilian Mihai, Bogdan Cerbu, Alexandra Petrescu (INCDFP), Alexandru Gafincu (MIA Piatra-Neamț, CMN Neamț)

Perioada desfășurării cercetării: 1.04 - 5.04.2024

Una dintre cele mai complexe fortificații preistorice din județul Neamț este cea de pe teritoriul localității Văleni, aflată în sectorul mijlociu al râului Moldova. Deși era cunoscut încă din anii ’70, situl arheologic a fost atribuit greșit perioadei târzii a epocii bronzului și evului mediu[1]. Relativ recent, în urma unor noi cercetări de suprafață, s-a reușit o încadrare corectă a acestei fortificații, din punct de vedere cronologic și cultural[2]. Tot atunci au fost făcute și observații concrete legate de sistemul defensiv, care este constituit din două șanțuri semicirculare, paralele, care închid o incintă de mici dimensiuni.

Cercetarea de teren din zona exterioară a fortificației, precum și un sondaj realizat în incinta acesteia, au confirmat faptul că acest sit este specific perioadei mijlocii a epocii bronzului, respectiv culturii Costișa.

Aflată într-o zonă înaltă, pe malul drept al unui tributar al râului Moldova, și la o distanță de aproximativ 4 km față de această importantă arteră hidrografică, fortificația de la Văleni putea controla un teritoriu amplu și implicit o cale de acces spre zona submontană de la răsărit de Carpați (Pl. I.1).

Pentru că situl este acoperit în prezent de vegetație forestieră, care nu permite o înregistrare topografică foarte clară a tuturor detaliilor sistemului defensiv, în cadrul unui proiect de cercetare intitulat „ForTum - Investigaţii geofizice în situri arheologice cu semnificaţii sociale din judeţul Neamţ”, situl de la Văleni a făcut obiectul unor scanări LiDAR.

Pentru realizarea măsurătorilor a fost folosită o dronă DJI Matrice M-300 RTK, echipată cu senzorul LiDAR Mapper+ de la Yelloscanner, un dispozitiv performant care colectează până la trei ecouri per impuls laser și scanează într-un unghi de 70 de grade, permițând obținerea rapidă a datelor pe o rază mare. Frecvența de scanare de 10 Hz a senzorului asigură o colectare eficientă a punctelor necesare pentru reconstituirea suprafețelor terestre. Pentru o precizie sporită a poziționării, echipa a utilizat o stație GNSS RTK, Leica Zeno FLX100.

Măsurătorile au fost planificate și realizate astfel încât senzorul să se afle la o înălțime de 40 m față de sol în sistem de linii paralele și la o viteză de doar 3.8 m/s. Viteza redusă permite colectarea mai multor puncte într-un singur set de date fără a mai fi nevoie de un al doilea zbor de suprapunere.

Datorită utilizării scanării LiDAR au putut fi identificate toate elementele topografice ale fortificației și ale zonei imediat învecinate. Doar în acest fel s-au putut face observații precise asupra formei și dimensiunilor sistemului defensiv, alcătuit din două șanțuri arcuite și paralele (Pl. I. 2). Astfel, s-a constatat că incinta fortificată are o suprafață de aproximativ 8000 m^2.

Pe baza măsurătorilor recente și a datelor de ordin arheologic se poate afirma că această fortificație a epocii bronzului este printre cele mai complexe din arealul culturii Costișa de la est de Carpați, iar edificarea ei a implicat energii sociale deosebite.

Unul dintre obiectivele de viitor îl va constitui cercetarea sistemului defensiv, dar și stabilirea relației dintre spațiul fortificat și așezarea deschisă din proximitate.

Abstract

As part of the “ForTum – Geophysical Investigations in Archaeological Sites with Social Significance in Neamț County” project, conducted by the Neamț National Museum Complex in partnership with the National Institute for Research and Development in Earth Physics, a LiDAR scan was performed at a fortification located in Văleni village (Neamț County), on the right bank of the Moldova River. The archaeological site has been known for five decades, but recent research has allowed for its correct chronological classification. Based on the archaeological remains identified in recent years, it can be concluded that the fortification dates back to the Middle Bronze Age (Costișa culture).

The LiDAR scan revealed the complexity of the defensive system, consisting of two large, semicircular ditches that enclose a small area. Considering the dimensions of this fortification, its location, and its relation to other sites from the same chronological stage, it can be stated that this site served as a center with social implications, controlling specific access routes to the sub-Carpathian area and an important sector of the middle course of the Moldova River.

Bibliografie:

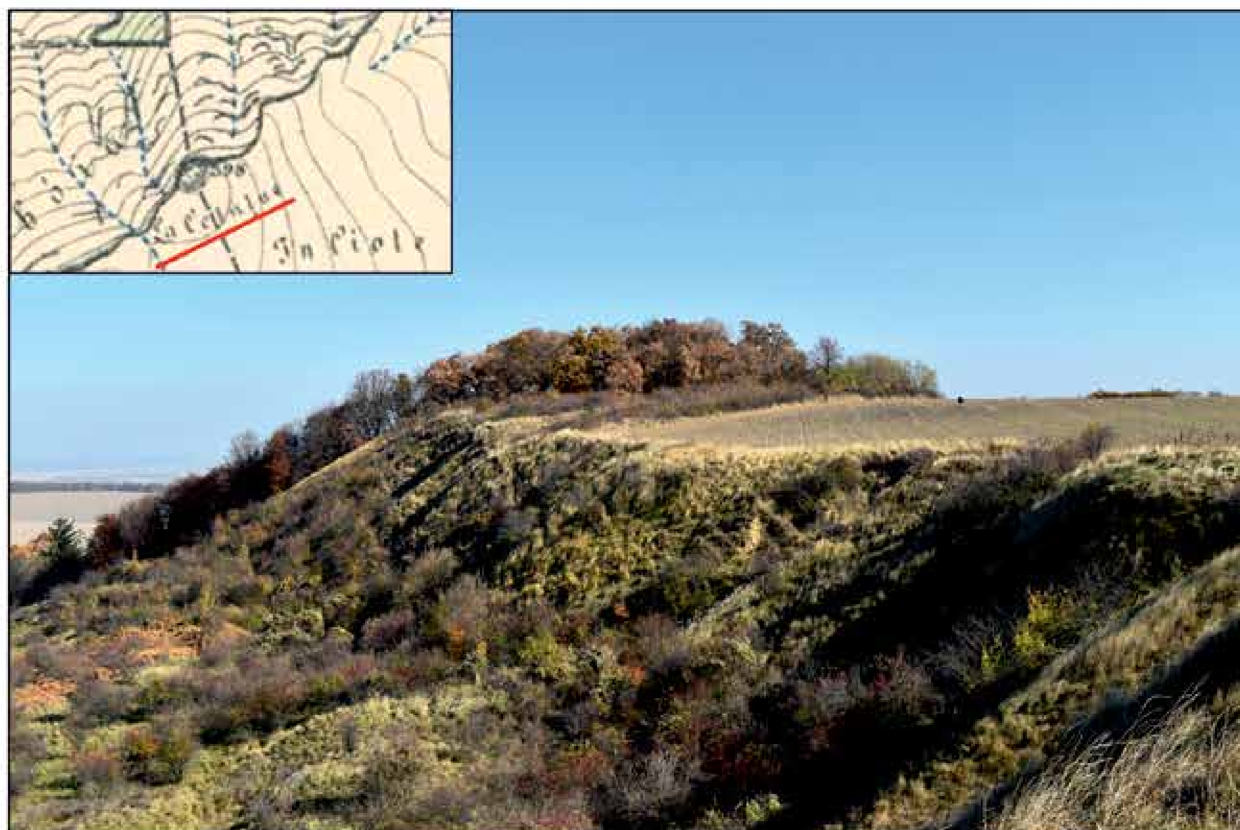
ZAHARIA, PETRESCU DÂMBOVIȚA, ZAHARIA 1970 – Zaharia, N., Petrescu-Dîmbovița, M., Zaharia, E., *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în sec. al XVIII-lea*, București, 1970.

GAFINCU, DIACONU 2021 – Gafincu, A., Diaconu, V., *Guarding what? A Middle Bronze Age fortification near Moldova River Valley*, în: *Studia Antiqua et Archaeologica, 27/2, Suplementum – Honoraria*, 2021, p. 131-141.

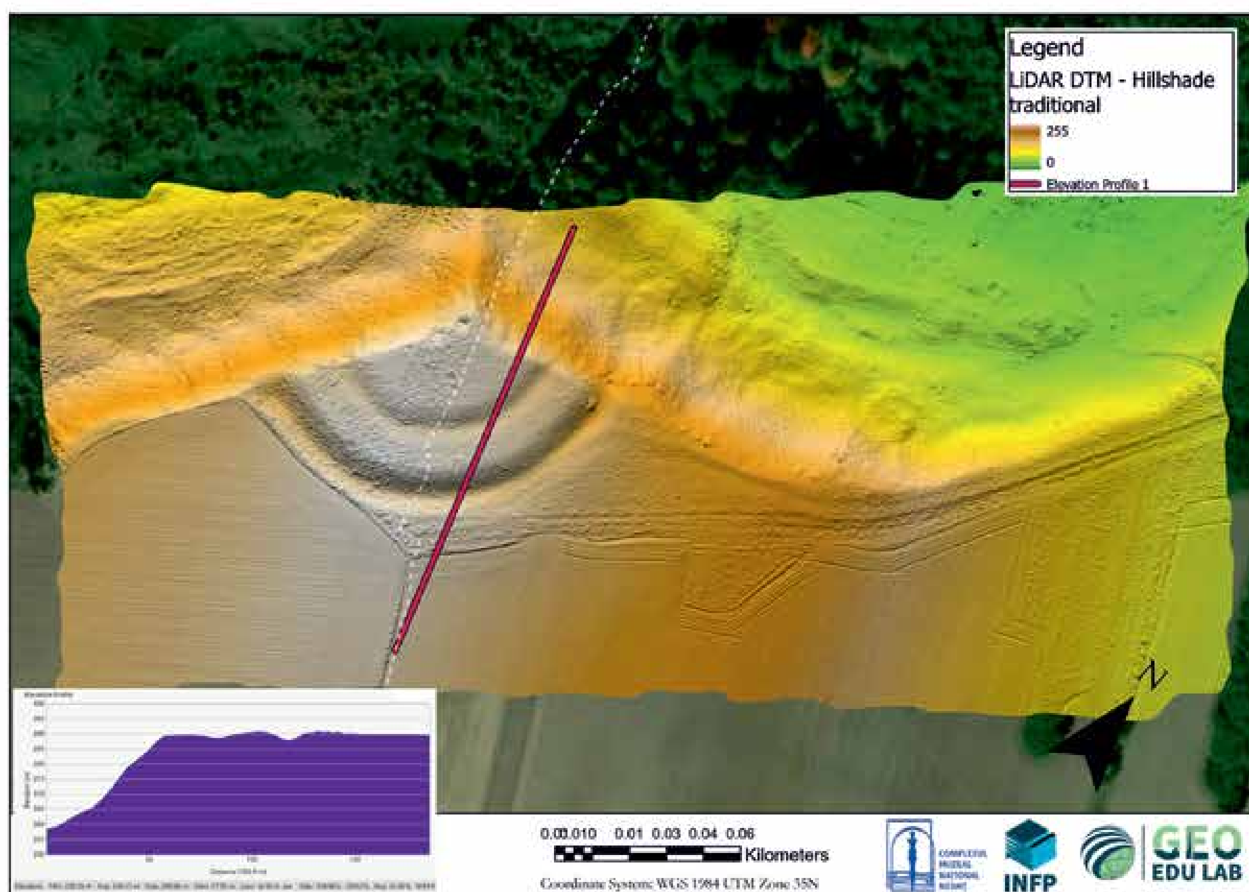
Illustration

Pl. I. Văleni – *Dealul Cetății.* 1. Site location and the view of the site from the west; 2. LiDAR map (1. photo – V. Diaconu; 2. INFP 2024).

1 ZAHARIA, PETRESCU-DÎMBOVIȚA, ZAHARIA 1970, p. 296.
2 GAFINCU, DIACONU 2021.

1

2

Pl. I. Văleni - Dealul Cetăţii. 1. Amplasamentul sitului şi vedere dinspre vest asupra fortificaţiei; 2. Hartă LiDAR (1. foto – V. Diaconu; 2, INFP 2024)

194. Zalău, Hereclean, Crișeni, jud. Sălaj
Punct: Valea Zalăului, Dealul Mare, Fața Văii

Tip de sit: 1 (locuire).
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului); 32 (epoca romană)
Autorizație nr. 166/20.03.2024
Colectiv: Sanda Băcueț-Crișan – responsabil științific; Dan Băcueț-Crişan, Dan Augustin Deac, Horațiu Valentin Cociș (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 25.03 – 05.04.2024

Cercetările de evaluare de teren sunt necesare pentru proiectul *„Varianta ocolitoare Zalău Nord - Alternativa pentru descongestionarea traficului rutier pe DN 1H în localitățile Zalău, Crișeni, Hereclean”.*

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Traseul viitoarei șosele ocolitoare are o lungime de 7,2 km și traversează trei UAT-uri: Zalău, Hereclean și Crișeni. Acesta pornește din partea stângă a văii Zalăului, traversează valea și atinge terasele înalte din dreapta văii Zalăului, intră pe teritoriul UAT Hereclean, ocolește *Dealul Mare* și dealul *Fața Văii*, atinge intersecția de drumuri Zalău - Cehu Silvaniei – Baia Mare și Zalău – Jibou, pe teritoriul UAT Crișeni.

Cercetările perieghetice efectuate cu diverse ocazii s-au soldat cu identificarea în teren a mai multor situri arheologice aflate în proximitatea zonei investiționale care a fost supusă acestei evaluări de teren. După cum se cunoaște, Valea Zalăului a fost o zonă intens locuită în diverse etape istorice, fapt susținut de rezultatele cercetărilor arheologice efectuate cu diverse ocazii. Evaluarea intruzivă a întregului traseu ocupat de viitorul proiect investițional a avut ca rezultat principal delimitarea suprafețelor ocupate de vestigiile arheologice.

Metodologia de cercetare

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul literaturii de specialitate și a fișelor de periegheză. Următoarea etapă a cercetării a constat în trasarea unor unități de diagnostic arheologic (secțiuni) efectuate mecanizat (buldoexcavator cu cupă de taluz). Secțiunile arheologice au avut dimensiuni variabile, în funcție de configurația terenului, adâncimea de excavare fiind indicată de nivelul la care se află stratul steril din punct de vedere arheologic. Amplasamentul acestor unități de diagnostic arheologic a fost determinat de configurația terenului. În zonele în care au fost identificate vestigii arheologice (complexe și artefacte) s-au trasat mai multe secțiuni, dispuse în așa fel încât să poată fi delimitate suprafețele siturilor respective.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Obiectivul investițional are un traseu care străbate zone joase (inundabile), viroage, terase înalte dar și pante accentuate. Toate unitățile de diagnostic arheologic (secțiuni) au fost realizate mecanizat, în total fiind excavate arheologic 104 secțiuni (S. 1/2024 – S. 104/2024). Acestea au fost dispuse în așa fel încât să poată fi investigată arheologic toată suprafața cu caracteristici fizice propice locuirii umane. Adâncimile de excavare a secțiunilor au fost de până la 0,60/0,80 m față de nivelul actual de călcare, fiind atins nivelul steril (din punct de vedere arheologic) în fiecare dintre acestea.

Dintre cele 104 unități de diagnostic arheologic efectuate, doar un număr de 9 au furnizat (puține) mate-riale arheologice constând în fragmente ceramice și chirpici, iar din acestea, doar în 3 secțiuni s-au identificat complexe arheologice (preistorie și epoca romană) cu inventarul aferent (Pl. I-II). Diagnosticul intruziv s-a soldat cu identificarea și delimitarea a trei situri arheologice, dispuse pe suprafața care urmează să fie afectată de proiectul investițional.

Abstract

On the 7.2 km long northern segment of the future bypass which crosses Zalău, Hereclean and Crișeni (Sălaj County), 104 archaeological trenches were excavated, located on its entire length. Only nine of these trenches provided archaeological materials consisting of ceramic finds and adobe fragments while in three of these trenches archaeological features were identified as well (pl. I-II). Overall, the excavation revealed the presence and subsequent delimitation of three distinct archaeological sites located on the entire surface of the future building site of the bypass.

Bibliografie:

BĂCUEȚ-CRIȘAN, BĂCUEȚ-CRIȘAN 2003 - Băcueț-Crișan, D., Băcueț-Crișan, S, *Cercetări arheologice pe teritoriul orașului Zalău*, Zalău, 2003.

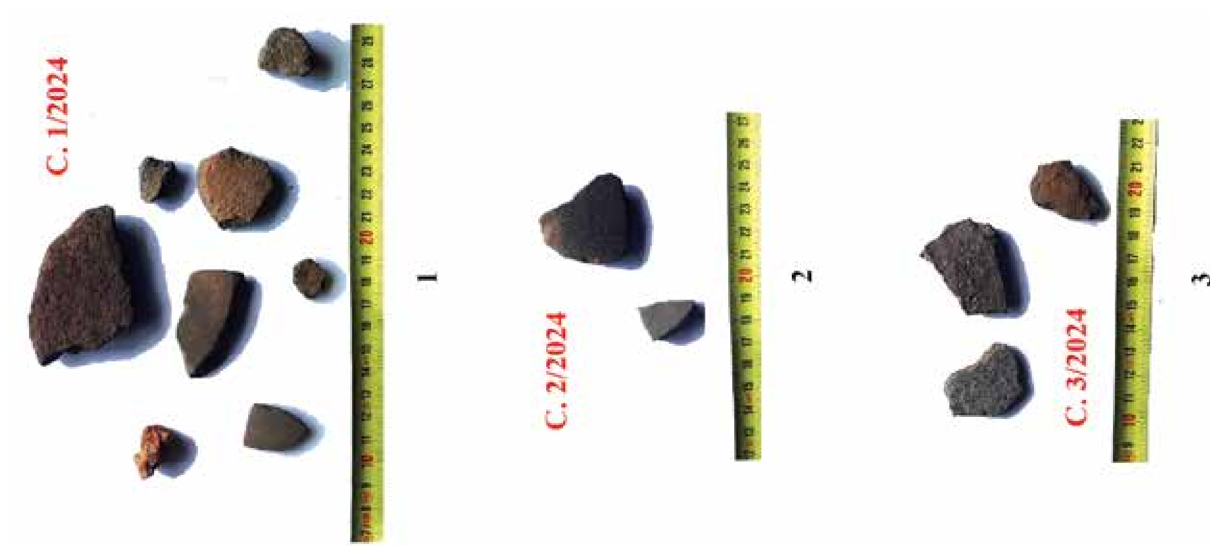
Illustrations list:

Pl. I. Trenches in which archaeological features were identified.
Pl. II. Archaeological materials discovered during the excavations.

Pl. I. Şanţuri în care au fost identificate caracteristici arheologice

Pl. II. Materiale arheologice descoperite în timpul săpăturilor

195. Zalău, jud. Sălaj
Punct: Tăneiul lui Winkler - Dealul Morii

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului); 32 (epoca romană)
Colectiv: Horea Pop – responsabil științific; Horațiu Cociș – responsabil sector (MJIA Zalău)
Autorizaţie nr. 56/15.02.2024
Finanţare: 2195 lei
Perioada desfășurării cercetării: 27 – 29.02.2024

Scurtă prezentare a sitului

Cunoscut încă din anii 1970, situl de la Zalău - *Tăneiul lui Winkler* a fost afectat și cel mai probabil distrus în totalitate cu ocazia unor lucrări edilitare efectuate în anii ‘76. Cu acel prilej au fost efectuate mici intervenții arheologice de salvare fiind identificate complexe aparținând eneoliticului, epocii bronzului, epocii fierului și epocii romane. Sugestia, specialistului Direcției Județene de Cultură Sălaj, de a se efectua un diagnostic de teren în extremitatea nord-vestică a proprietății SC Cerbul Carpatin Impex SRL a presupus inițial o deplasare în teren (01.02.2024) în vederea identificării precise a locației. Cu această ocazie, și ulterior (09.02.2024) s-a constatat că aceasta constituie o altă unitate geomorfologică, superioară ca altitudine fostului sit *Tăneiul lui Winkler.* Totodată s-a constatat că locul, destinat proiectului investițional, prezintă caracteristici de locuire optimă și au fost descoperite fragmente ceramice răspândite mai ales în zona cea mai înaltă, central, a terenului mai înalt cu 15 m față de Valea Miții care curge la NV la cca. 350 m de marginea noului sit arheologic. În trecut s-au practicat arături adânci pe terenul cercetat, de acolo și răspândirea fragmentelor ceramic pe aproape întreaga suprafață aflată în proprietatea investitorului.

Obiectivele cercetării

Evaluarea de teren a avut ca scop identificarea urmelor de locuire preistorică, mai precis, delimitarea exactă a sitului arheologic din locația *Dâmbul Morii* din extremitatea nordică a municipiului Zalău. Situl, nou identificat, nu a fost afectat de lucrările de construcție ale diverselor componente din cadrul platformei industrial amenajate în perioada comunistă din anii 70-80.

Rezultate şi interpretarea lor

Din punct de vedere stratigrafic secțiunile au indicat aproximativ aceeași situație, nivel de pământ cenușiu-negricios de la suprafață până la 0,3-0,6 m în funcție de distanța față de platoul superior central. Sub acest strat urmează sterilul arheologic care este fie argilă maronie, fie balast, zona fiind sedimentară din punct de vedere geologic. Au fost identificate materiale arheologice în zona de delimitare a sitului și la conturarea unor complexe arheologice. În spațiul concret al sitului au fost identificate 21 complexe arheologice (gropi de stâlpi, gropi de provizii/menajere și urme de locuințe preistorice aparținând epocii bronzului).

Tehnici de cercetare utilizate

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul literaturii de specialitate. După efectuarea evaluării teoretice s-a trecut la cercetarea de teren urmărind planșele puse la dispoziție de beneficiar. Deplasarea în teren a dus la constatarea următoarei situații: terenul supus evaluării este acoperit aproape în totalitate de pășune, dar în perioadele anterioare au fost executate cu siguranță și arături. În suprafața de aprox. 12.608 mp, în vederea delimitării sitului arheologic, au fost trasate mecanizat 23 unități de cercetare cu lățimea de 1,5 m. Suprafața investigată prin sondaje este de 3.103,5 mp și reprezintă 24% din întreaga proprietate a beneficiarului. Suprafața totală a proprietății SC Cerbul Carpatin Impex SRL Zalău este de 12.608 mp. Suprafața sitului delimitat este de 847 mp.

Abstract

At the request of the beneficiary, SC Cerbul Carpatin Impex SRL, a land evaluation was carried out, according to Authorization no. 56/2024, for the identification of possible prehistoric habitation traces from the site recently identified following the periegesis (February 01, 09, 2024) in the vicinity of the *Tăneiul lui Winkler - Dâmbul Morii* point in Zalău.

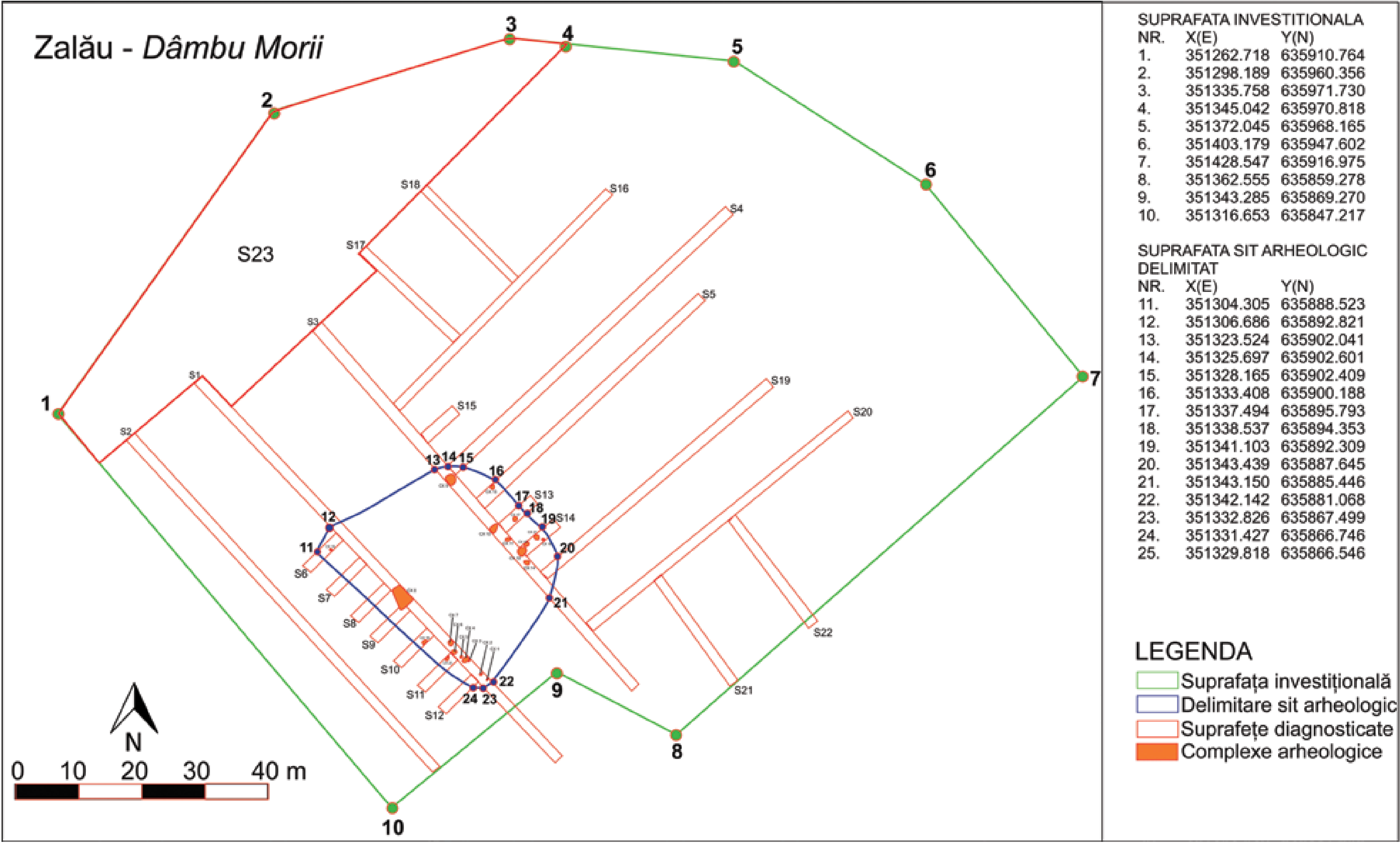
The 23 surveys were aimed at delimiting the newly discovered site. 21 archaeological complexes appeared in the surveyed areas (pillar pits, supply/household pits, traces of Bronze Age dwellings).

Bibliografie:

MATEI, STANCIU 2000 – Al. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV P- Chr) în spaţiul nord-vestic al României*, 2000, p. 104-106.

Illustration

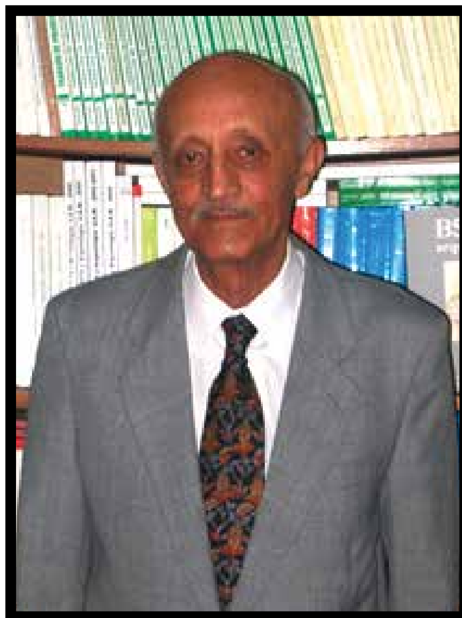
Pl. I. Plan of the investigations on the SC Cerbul Carpatin Impex SRL plot, showing the boundaries of the newly identified archaeological site.

Pl. I. Planul cercetărilor de pe parcela SC Cerbul Carpatin Impex SRL, cu delimitarea sitului arheologic nou identificat

4

OBITUARIA

Virgil Mihailescu-Bîrliba
(28 octombrie 1937 - 15 iulie 2024)

Virgil Mihailescu, fiul lui Haralambie Mihailescu și al Virginiei Mihailescu (născută Bătrânu), s-a născut pe data de 28 octombrie 1937, în orașul Roman (județul Neamț). A urmat școala primară și pe cea gimnazială în orașul Piatra Neamț, iar în anul 1954 a absolvit Liceul „Petru Rareș" din aceeași localitate. Pasiunea pentru disciplinele umaniste, insuflată de timpuriu de către părintele său, profesor de limba română și latină, l-a determinat să urmeze cursurile Facultății de Istorie și Filozofie a Universității din București, în perioada 1956-1961, unde a beneficiat de îndrumarea unor dascăli remarcabili, precum Ioan Nestor, Dionisie Pippidi, Emil Condurachi, Gheorghe Ștefan, Dumitru Tudor sau Dumitru Berciu. Datorită contextului politic particular al epocii, pentru a-și putea continua studiile, în anul 1958 a fost adoptat de către familia Gheorghe și Emilia Bîrliba (sora tatălui), păstrându-le numele și transmițându-l mai departe, în semn de recunoștință. După absolvirea facultății, a fost repartizat, ca profesor de istorie, la liceul din Sărmășag (jud. Sălaj), reușind, ulterior, să se transfere la școala din Borca (jud. Neamț). În anul 1964 a fost încadrat, pe post de muzeograf, la Muzeul Arheologic Regional Piatra-Neamţ, ulterior, fiind numit director adjunct (1968-1971) și director (1971-1974), funcție din care a fost îndepărtat, din motive politice. Ulterior, după înființarea Complexului Muzeal Județean Neamț, a devenit, pentru o scurtă perioadă, șeful Secției de istorie.

În anul 1980 s-a petrecut cooptarea specialistului, ajuns la deplină maturitate științifică, în echipa Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași. A parcurs toate treptele profesionale, ajungând cercetător principal gradul I, în anul 1995. Datorită bogatei experiențe, acumulate de-a lungul timpului petrecut în Institut, în 2004 a fost numit director adjunct, funcție pe care a ocupat-o până în anul 2013, când s-a produs și pensionarea sa. Această cezură a fost doar la nivel administrativ, căci activitatea și implicarea dumnealui în viața instituției au continuat vreme de încă un deceniu, în aceiași parametri, în calitate de cercetător emerit, asociat, până când starea de sănătate nu i-a mai permis.

Ar fi dificil să încercăm să sintetizăm, în câteva rânduri, contribuția savantului la domeniul pe care l-a slujit o viață întreagă. Parcurgerea impresionantei liste de lucrări, elaborate pe parcursul a peste jumătate de veac, ar putea să ne ofere, în cel mai bun caz, doar o imagine de suprafață asupra activității sale științifice, extrem de variată. Fără îndoială, cele mai numeroase și importante publicații sunt cele din domeniul numismaticii antice, care impresionează prin diversitatea și complexitatea temelor abordate de-a lungul timpului: datarea, căile de pătrundere și rolul emisiunilor republicane și imperiale în arealul „barbar" de la răsărit de Carpați, cronologia și apartenența etnică a imitațiilor „celto-dacice", utilizarea metodelor statistice în cercetarea numismatică, impactul monetar al războaielor daco-romane, vasele ceramice ale tezaurelor imperiale, circulația monetară în zonele de *limes*, rolul contextelor

arheologice, definirea și clasificarea tezaurelor monetare, arheozoologie și numismatică, apariția monedei, caracterizarea numismaticii ca știință de sine stătătoare ș.a. Cred că cele două lucrări de sinteză, bine cunoscute specialiștilor - *La monnaie romaine chez les Daces Orientaux*, Ed. Academiei RSR, București, 1980 (bazată pe teza de doctorat) și *Dacia răsăriteană în secolele VI-I. î.e.n. Economie şi monedă*, Ed. „Junimea", Iași, 1990 (distinsă cu premiul „Vasile Pârvan" al Academiei Române) - reușesc să înfățișeze, extrem de elocvent, rezultatele acestei munci perseverente. Împreună, ele oferă prima (și, deocamdată, singura) viziune de ansamblu asupra fenomenelor numismatice dintr-o regiune istorică românească, pe parcursul a peste un mileniu de istorie monetară.

Virgil Mihailescu-Bîrliba a aparținut unei categorii rare de specialiști, din păcate, aflată pe cale de dispariție, aceea a numismaților cu o solidă pregătire arheologică. Dubla specializare s-a făcut adeseori simțită în studiile despre monede, unde a acordat preeminență informațiilor și interpretărilor arheologice. Mai mult, o bună parte din activitatea sa, în diferite perioade, s-a desfășurat în domeniul arheologiei. De-a lungul timpului a realizat investigații sistematice, singur sau în colaborare, în importante situri antice și preistorice din Moldova: Bârgăoani, Bâtca Doamnei, Cârloman, Ghindăoani, Ghelăieşti-Bălăneşti, Calu-Piatra Şoimului, Mastacăn-Borleşti, Târzia, Branişte, Gura Secului-Nemţişor (jud. Neamţ), Dragalina (jud. Botoşani) etc. A publicat numeroase materiale provenind din propriile săpături sau reprezentând descoperiri întâmplătoare, aparținând unor variate secvențe cronologice. Studiul despre tezaurul de vase romane din argint, de la Muncelu de Sus, jud. Iași sau cel despre depozitul de vase preistorice din aur, de la Rădeni, jud. Neamț, la recuperarea cărora a participat în mod direct, constituie, încă, etaloane pentru specialiștii epocilor respective.

Dar cea mai importantă contribuție în domeniul arheologiei se leagă de propriile investigații sistematice, desfășurate între anii 1974-1992, în necropolele antice de la Nemțișor (punctele „Braniște" și „Gura Secului") și Târzia (jud. Neamț), în urma cărora au fost dezveliți 40 de tumuli. Rezultatele cercetărilor au fost, recent, publicate, într-un studiu monografic - *Cimitirele antice de la Nemțișor și Târzia din județul Neamț. Contribuții privitoare la cunoașterea obiceiurilor funerare din Cultura tumulilor carpatici*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022 - despre care avem convingerea că va reprezenta o bornă în înțelegerea acestei civilizații antice, localizată pe ambii versanţi ai Carpaţilor Răsăriteni şi Nordici.

A fost, în permanență, preocupat de folosirea celor mai recente metode de studiu, deopotrivă în cercetarea numismatică și cea arheologică. Astfel că, în anul 1996, a organizat, la Iași, o manifestare științifică consacrată întrebuințării calculatorului în arheologie. Lucrările au fost publicate într-un volum, editat în colaborare cu K. Lockyear și T. J. T. Sly - *CAA 96. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology,* BAR International Series 845, Oxford, 2000. Ca o recunoștere internațională a contribuției sale în acest domeniu, a fost ales, ca membru, în Steering Committee al Association for Computer Applications in Archaeology (Cambridge).

S-a stins din viață unul dintre ultimii reprezentanți ai unei generații excepționale de specialiști, ale căror lucrări au pus bazele cercetării arheologice în Moldova și au modelat, cu fermitate, identitatea arheologică a acestui areal. Drum bun, domnule Profesor! Vă vom prețui amintirea și vă suntem recunoscători pentru tot ce ne-ați învățat!

Sit tibi terra levis !

Lucian Munteanu
Institutul de Arheologie Iași – Academia Română, filiala Iași

Ghiorghe Papuc

Aducere aminte

Târziu în toamnă, pe 6 noiembrie 2024, o veste tristă s-a abătut asupra arheologiei dobrogene, în mod special asupra Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța: Gică Papuc, cum era cunoscut de toată suflarea arheologiei românești, pe numele său Ghiorghe Papuc - tatăl, arheologul, colegul, prietenul Ghiorghe Papuc - a plecat prea repede dintre noi, în urma unei grele și lungi suferințe.

Născut în satul Valea Seacă (astăzi parte a comunei Valul lui Traian), după praznicul marelui mucenic cu același nume, în 26 aprilie 1946, Ghiorghe Papuc, fiul lui Vasile și al Alexandrinei, a urmat școlile elementară și gimnazială din localitate până la 14 ani, când a fost admis la Colegiul Național ,,Mircea cel Bătrân" din Constanța.

Deşi iniţial ar fi vrut să studieze Dreptul, Ghiorghe Papuc a urmat cursurile Facultății de Istorie din Bucureşti, unde a intrat al optulea. Aici s-a bucurat de o instruire aleasă, sub conducerea corifeilor arheologiei românești din veacul trecut: Emil Condurachi, Gheorghe Ștefan, Ion Nestor, Constantin C. Giurescu, Dumitru Almaș. A încheiat studiile universitare cu lucrarea de licență „Politica internă a domnitorului Matei Basarab". De la 1 septembrie 1969, prin repartiție guvernamentală, a fost angajat la Muzeul Regional Dobrogea, chiar atunci când instituția își pierdea unul dintre primii întemeietori – Vasile Canarache.

Mai bine de trei decenii a lucrat sub conducerea unei personalități remarcabile ale arheologiei românești, Adrian Rădulescu. Încă din prima campanie de săpături la care a participat în anul 1970, a fost repartizat la Adamclisi, unde a participat la săpăturile de la Poarta de Sud, împreună cu colegul său de facultate, Radu Ocheșeanu, sub conducerea prof. univ. dr. Ion Barnea. Pentru cercetările întreprinse aici, la care a participat un colectiv mai larg (Alexandru Barnea, Ioana Bogdan-Cătăniciu, Nicolae Gostar, Monica Mărgineanu-Cărstoiu), publicate în Editura Academiei Române, semnatarii volumului au fost distinși cu premiul ,,Vasile Pârvan" în anul 1979.

O etapă decisivă pentru muzeul constănțean a constituit-o, în 1976-1977, reamenajarea expoziției în clădirea fostului Palat Comunal, prilej cu care Gh. Papuc, împreună cu ceilalți colegi, a depus eforturi susținute pentru mutarea patrimoniului și organizarea noului muzeu. În anul 1978, cu ocazia Centenarului Independenței de stat a României, când au fost inițiate ample lucrări de valorificare a Monumentului Triumfal *Tropaeum Traiani*, Ghiorghe Papuc s-a implicat direct în lucrările de restaurare a monumentului și în lucrările de amenajare a muzeului de la Adamclisi.

În calitate de cercetător, Ghiorghe Papuc a desfășurat o bogata activitate științifică, participând la diverse manifestări în țară și peste hotare, la congrese și cursuri internaționale în Italia, Franța și Germania. Săpăturile arheologice de la Constanța, în care a fost direct implicat, au fost dintre cele mai variate, concentrându-se mai ales pe zona peninsulară: Parcul Catedralei, fundațiile unor blocuri de locuințe, curtea Școlii generale nr. 2 (posibil reședința episcopului Bretanion din sec. IV p.Chr.), Poarta Mare a cetății, catedrala episcopală de sub fundațiile Hotelului Continental Forum (fost Ibis), galeriile și traseul apeductului tomitan. O parte dintre aceste descoperiri au fost publicate în teza de doctorat ,,Tomis. Aprovizionarea cu apă a cetății în epoca romană târzie", susținută în anul 2000 la Universitatea „Ovidius" din Constanța.

În 1990 a fost numit director adjunct al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, iar în luna septembrie 2002, prin numirea sa ca director al aceleiași instituții (până în august 2004), i-a fost încununată activitatea de o viață.

În anul 2000 a devenit membru al Comisiei Naționale de Arheologie, iar în anul următor a obținut titlul de Cercetător științific I. Tot în această perioadă, în muzeu au fost implementate proiecte finanțate prin programul comunitar „Cultura 2000”, prilej cu care au fost înregistrate inscripțiile de la Adamclisi și Histria, precum și cele din Complexul rupestru de la Murfatlar (*Advanced on Site Laboratory for European Heritage Restoration*).

Din 2004, Ghiorghe Papuc a fost ales membru în Consiliul local al comunei Valul lui Traian, implicându-se activ în viața comunității. Printre altele, a inițiat, în calitate de președinte al Comisiei de cultură din acest consiliu, înfrățirea cu două localități din Turcia, având în vedere că în comună trăiesc numeroase familii de turci și tătari. Tot în 2004 a primit Ordinul „Meritul Cultural în grad de Mare Ofiţer”, Categoria E - „Patrimoniul cultural naţional”.

S-a pensionat în anul 2010, dată la care deținea funcția de director adjunct al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. În anii care au urmat a trecut permanent pragul instituției. A insuflat generațiilor tinere care au urmat dragostea și respectul pentru valorile arheologiei dobrogene, spiritul de sacrificiu, perseverența și munca neobosită pentru valorificarea moștenirii istorice. În 2016, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, comunitatea din Valu lui Traian a organizat un eveniment-omagiu, unde s-a lansat volumul „Ghiorghe Papuc, om al cetăţii”, coordonat de dr. Mariana Păvăloiu.

Multe altele ar mai fi de menționat. Dincolo de aceste date rigide și trepte profesionale la fel de rigide în limitele lor stricte, stă omul și arheologul, deseori în cazul lui cele două ipostaze confundându-se. Sunt participări importante și recunoașteri meritate, dar dincolo de ele găsim mereu omul, tatăl, arheologul, colegul și prietenul Ghiorghe Papuc. Pe acesta am vrut să-l aducem aminte.

Pentru tot ce ai realizat, pentru tot ce ne-ai învățat și ne-ai arătat și pentru că te-am simțit mereu alături, noi toți îți mulțumim!

Colectivul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța

LISTA SELECTIVĂ A LUCRĂRILOR

I. Cărți
Capitolul „Zidul de incintă” în Monografia ***Tropaeum Traiani I. Cetatea***. Editura Academiei Române, București, 1979 (volum colectiv)
Sistemul de apărare a litoralului vest-pontic în Dobrogea romană (sec. I-IV p.Chr.). Editura ExPonto, Constanța, 2005 (co-autor)
Tomis I. Aprovizionarea cu apă a cetății în epoca romană târzie. Editura ExPonto, Constanța, 2004.

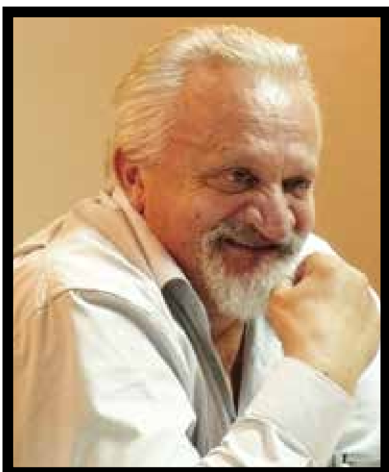
II. Studii și articole
Câteva monede feudale din Ţara Românească şi Moldova, descoperite în Dobrogea. Pontica 3 (1970), 391-395.
Nouvelles données sur l'édification de la cite Tropaeum Traiani. Pontica 6 (1973), 117-128.
Ceramica romană târzie cu decor stampat, descoperită la Edificiul roman cu mozaic din Tomis. Pontica 6 (1973), 153-192.
Tezaurul de denari republicani şi imperiali de la Casimcea (jud. Constanţa). Pontica 7 (1974), 213-217.
Un sarcofag de epocă romană din Tomis. Pontica 7 (1974), 307-316.
Câteva consideraţii privind construirea zidului de incintă al cetăţii Tropaeum Traiani. Pontica 7 (1974), 325-337.
Opaiţe de import la Tomis. Pontica 9 (1976), 201-205.
Consideraţii asupra perioadei de sfârşit a cetăţii Tropaeum Traiani. Pontica 10 (1977), 357-360.
Tropaeum Traiani 1978. Sectorul „Poarta de vest”. Materiale și Cercetări Arheologice, XIII, Oradea (1979), 183-196.
Despre apeductele Tomisului. Pontica 15 (1982), 161-173.
Câteva precizări în legătură cu cetatea Tropaeum Traiani. Pontica 19 (1986), 159-170.
O fibulă digitată de la Tropaeum Traiani şi câteva consideraţii asupra fibulelor de acest tip. Pontica 20 (1987), 207-216.
Despre valurile transdobrogene. Pontica 25 (1992), 323-329.
Tipuri de apeducte pe litoralul vest-pontic. Pontica 30 (1997), 237-250.
Tomis, aprovizionarea cu apă potabilă în epoca romană şi romană târzie. Pontica 33-34 (2000-2001), 425-449.
Histria. Aprovizionarea cu apă potabilă în perioada romană și romană târzie. Pontica 35-36 (2002-2003), 123-132.
III. Lucrări în colaborare

Monede greceşti, romane şi bizantine descoperite în Dobrogea, (I). Pontica 5 (1972), 467-485.
Recente descoperiri arheologice la Tomis. Pontica 6 (1973), 333-350.
Monede greceşti, romane şi bizantine descoperite în Dobrogea, (II). Pontica 6 (1973), 351-381.
Monede greceşti, romane şi bizantine descoperite în Dobrogea, (III). Pontica 7 (1974), 387-393.
Monede greceşti, romane şi bizantine descoperite în Dobrogea, (IV). Pontica 8 (1975), 429-446.
La céramique romaine tardive à décor estampé découverte à Tomis. Pontica 9 (1976), 147-154.
Monede greceşti, romane şi bizantine descoperite în Dobrogea, (V). Pontica 9 (1976), 215-235.
Cercetările arheologice de la Ovidiu, municipiul Constanța. Raport preliminar. Pontica 13 (1980), 275-283.
Date noi privind fortificaţia de la Ovidiu – municipiul Constanța (campania 1980). Pontica 14 (1981), 211-216.
Date noi privind cercetările arheologice de la Ovidiu. Pontica 17 (1984), 153-156.
Cercetări arheologice în fortificaţia romano-bizantină de la Ovidiu (municipiul Constanța). Materiale şi cercetări arheologice, Vaslui, 1982, 169-171.
Un tezaur de denari din epoca lui Augustus descoperit în Dobrogea. BSNR 77-79 (1983-1985), 127-141.
Noi cercetări privind apeductul de la Ovidiu, jud. Constanţa. Pontica 27 (1994), 209-221.
Poarta mare a cetăţii Tomis. Pontica 31 (1998), 201-208.
Despre aprovizionarea cu apă potabilă a cetaţii Callatis în epoca romană. Pontica 40 (2007), 351-358.
Despre amplasarea metopelor de la monumentul triumfal Tropaeum Traiani. Pontica 41 (2008), 393-402.
Les aqueducts de la cité romaine de Tropaeum Traiani. Pontica 44 (2011), 323-341.
Recherches archéologiques de la fortification annexe de la cité Tropaeum Traiani (1990-2006). Pontica 44 (2011), 343-365.

IV. ***Varia***

Complexul muzeal de la Adamclisi. Editura ExPonto, Constanța, 2008 (ghid arheologic)
Monumente creștine din Dobrogea. Silistra, 2008.
Zaharia Covacef la 65 de ani de viață și 40 de ani de activitate în muzeu. Pontica 40 (2007), 651-657.

Amintiri despre profesorul
Gheorghe Corneliu Lazarovici

Profesorul Lazarovici s-a născut în vremea celui de-al Doilea Război Mondial, la 13 septembrie 1941, fiind marcat, inevitabil, chiar de la începutul vieții, de ororile acestuia. Familia sa a pătimit în Banatul pe care Gheorghe Lazarovici l-a iubit atât de mult şi a avut parte de atitudini pe alocuri inumane, rezultate ale faptelor sovieticilor, dar şi a neputinţei armatelor române care îi însoţeau. Aceste episoade i s-au întipărit puternic în minte, mai ales că a trebuit, de tânăr, să se adapteze unor mari schimbări, cum ar fi, spre exemplu, nevoia de a lucra la Combinatul metalurgic de la Reşiţa.

A intrat în contact cu arheologia, din întâmplare, datorită unui profesor colecționar de bunuri culturale, Octavian Răuţ, cel care a și pus bazele primului muzeu reşitean. Aprofundarea valorilor de patrimoniu cultural bănăţean s-a întâmplat – pentru Gheorghe Lazarovici – odată cu fondarea Muzeului oraşului Reşita, sub auspiciile celui care a fost Ilie Uzum, activitate sprijinită de academicianul Constantin Daicoviciu, un bănăţean dedicat. Aşa a ajuns Gheorghe Lazarovici student al Universităţii „Babeş Bolyai" din Cluj-Napoca, la Facultatea de Istorie.

În timpul facultăţii şi-a urmat visul de a participa pe marile şantiere arheologice patronate de această universitate de prestigiu, în special în Transilvania, Crişana şi Banat. După absolvire, academicianul C. Daicoviciu și-a oferit sprijinul în vederea obținerii unei burse Herder lui Gheorghe Lazarovici şi unui alt absolvent al Facultății de Istorie din Cluj, regretatul arheolog Florin Medeleţ. Astfel, cei doi au lucrat la Viena un an, în institutele şi muzeele pline de artefacte deosebite, dar și de cărți, care au avut menirea de a le cizela atât carierele științifice, cât și caracterul. Pe lângă studiu, aici s-au întâlnit cu mari cercetători din afara sistemului socialist, lucrând mult pentru a cunoaşte cât mai profund realităţile arheologice străvechi şi vechi ale Europei Centrale. Astfel, cei doi arheologi români au ajuns încă de atunci să fie respectaţi şi priviţi drept cercetători cu un viitor remarcabil.

După terminarea acestui stagiu, la scurt timp după reîntoarcerea la Cluj-Napoca, Gheorghe Lazarovici a reuşit să ajungă în nordul Greciei, în echipa unuia dintre uriaşii arheologiei Preistoriei europene din toate timpurile, academicianul sârb Vladimir Milojčić, Directorul Institutului de arheologie de la Heidelberg. Aici a cunoscut mulţi alţi arheologi europeni şi a pus bazele unor prietenii care au trecut barierele timpului, cu specialişti din Turcia, Grecia, Bulgaria, Iugoslavia, Polonia, Cehoslovacia şi din alte regiuni ale Europei. Astfel, unele dintre cele mai trainice colaborări au fost stabilite cu arheologi precum Marija Gimbutas, profesor la Universitatea din Los Angeles şi fondatoare a teoriei civilizaţiei vechii Europe, John Nandriş, cercetător britanic cu origini româneşti şi John Chapman, un mare cunoscător al neoliticului din Balcani şi centrul Europei.

Profesorul nostru s-a înscris la doctorat, la fel cum mai devreme o făcuse şi Nicolae Vlassa, cu o temă dedicată Neoliticului Banatului, desigur, încurajat și susținut de mentorul său, Constantin Daicoviciu şi, mai apoi, după decesul academicianului, de fiul acestuia, Hadrian Daicoviciu. Teza de doctorat a fost susţinută în anul 1979 şi publicată în acelaşi an. Odată cu susţinerea tezei de doctorat, Gheorghe Lazarovici începea cercetarea într-o serie impresionantă de şantiere arheologice, concentrându-se toată viaţa pe cunoaşterea realităţilor arheologice ale Transilvaniei, Banatului şi Crişanei şi, din când în când, dedicând interesul său unor şantiere

arheologice din Oltenia, Moldova, Muntenia, Dobrogea sau chiar Republica Moldova. A participat, în același timp, în echipe multinaţionale de cercetători pe șantiere arheologice din Ucraina, Ungaria, Slovacia și Iugoslavia. A vizitat în decursul vieţii toate ţările Europei, cunoscând în profunzime sute de muzee cu specific arheologic, depozitele acestora, metodele de cercetare folosite, evoluţia echipamentelor specializate în studiul solului şi subsolului. A ținut să fie la curent cu metodele de cercetare moderne precum arheometria, prospecţiunile geomagnetice, etnoarheologia, etnoreligia, sisteme de comunicare în preistorie, metodele de datare absolută şi multe altele. A participat la sute de simpozioane ştiinţifice naţionale şi internaţionale, în țară, dar și în afara României, fie în Europa, fie dincolo de bătrânul continent, înconjurând globul şi arătând peste tot care este stadiul cercetării arheologice preistorice din România. A fost, fără a exagera, un ambasador al arheologiei româneşti peste hotare.

Activitatea sa a fost recunoscută, aşa cum era firesc, atât de Academia Română şi de Institutele de cercetare ale acesteia, cât și de către alte instituții de cercetare și de învățământ superior. A primit pentru prodigioasa sa activitate științifică Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române – 1995, Ordinul „Meritul Cultural”, categoria H (cercetarea ştiinţifică), în grad de ofiţer – 2004, titlul de „Cetăţean de onoare al oraşului Timişoara”, pentru contribuţia la cercetările din Banat – 2007, Premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române – 2007, alături de alte distincții naționale ca semn al recunoașterii meritelor sale deosebite în cercetarea arheologică.

În acelaşi timp, a fost unul dintre cei mai serioşi colaboratori ai Ministerului Culturii, ca membru al diferitelor comisii naţionale, precum Comisia Naţională de Arheologie și Comisia Naţională a Muzeelor şi Colecţiilor. De asemenea, în cadrul Centrului de perfecționare al Ministerului Culturii, a predat cursuri speciale pentru muzeografi

A contribuit la amenajarea și stabilirea tematicii mai multor muzee sau expoziții precum Reșița, Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe, inclusiv muzee sătești (Gornea, Țaga, Iclod).

Profesorul Lazarovici a publicat zeci de volume ca autor unic sau în colaborare, dar şi peste 450 de studii şi articole de specialitate, rapoarte arheologice, recenzii şi alte contribuţii la promovarea teoriilor şi ipotezelor sale, rezultate în urma cercetărilor arheologice directe sau în urma analizei statistice a zeci de loturi de materiale arheologice de pe şantierele arheologice pe care a lucrat.

Toate cele de mai sus au avut loc în timp ce s-a îngrijit, nemijlocit, de carierele a sute de arheologi români, în calitate de profesor şi coordonator de doctorat la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, de profesor la Universitatea „Eftimie Murgu” din Resiţa, la Universitatea „1 Decembrie” din Alba Iulia şi la alte universităţi private. L-am urmat şi noi, încercând să continuăm prin activitatea specifică, formarea de oameni dedicaţi cunoaşterii realităţilor istorice ale unor epoci istorice fascinante.

Profesorul nostru nu şi-a neglijat niciodată familia, de multe ori invitând colaboratorii – şi chiar studenţii – în mijlocul acesteia, pentru sărbătorirea diverselor momente importante, precum zile de naştere sau alte sărbători. Din nefericire, din cauza unei boli grele, soţia sa s-a stins prematur, iar copiii au preferat Occidentul. După o vreme în care a locuit singur în apartamentul clujean, cu o bibliotecă extraordinară prin bogăția și complexitatea sa, pe care nu de puţine ori am avut ocazia să o consultăm, domnul profesor a reînnodat o familie alături de ilustra doamnă arheolog preistorician Cornelia-Magda Lazarovici, cercetător ştiinţific în cadrul Institutului de Arheologie din Iași al Academiei Române, cu care şi-a îmbinat în mod fericit viaţa şi cariera ştiinţifică până la sfârşit.

Avea să sfârșească, poate prea devreme față de câte ar mai fi avut de spus în arheologia românească, în data de 3 februarie 2025, la Cluj-Napoca.

Iată că nu numai istoria ca disciplină este exemplară pentru societate, ci şi oamenii, istorici precum profesorul Gheorghe Corneliu Lazarovici, sunt un exemplu de corectitudine, acribie ştiinţifică, seriozitate şi profesionalism pentru cei din jurul lor, fie ei specialiști sau oameni simpli.

Sit tibi terra levis, BOSS!

Sabin Adrian LUCA
Raluca Maria TEODORESCU

Norme editoriale

pentru rapoartele preliminare de cercetare arheologică care urmează a fi publicate în volumul „Cronica Cercetărilor Arheologice din România"

Numele folderului ce conține fișierele pentru Cronică trebuie să conțină: localitate, jud., nume sit, tip cercetare (prescurtat), pentru a putea fi gestionate corect la execuția volumului. Ex**:** Alțâna_ com.Alțâna_SB_*Bis.fortif.*_*Prev*
Folderul va conține: text raport (denumire similară folderul principal) Listă ilustrație în word; ilustrația, conform normelor ce urmează.

1. Conţinutul raportului preliminar de cercetare:

1.1. Completaţi obligatoriu la începutul fiecărui raport următoarele informaţii:
localizarea completă a sitului (sat, comună/oraș, judeţ,

Punct: (punct sau adresă, denumire sit)

Tip de sit*: ex.* 11 (locuire civilă)

Încadrare cronologică*: ex.* 151 (Epoca bronzului timpuriu)

(cf. listelor aprobate prin Ordinul nr. 2562/4.10.2010 privind aprobarea Procedurii de acordare a autorizațiilor pentru cercetarea arheologică, anexele 11 și 12)

cod RAN ;

Autorizaţie nr./an;

Colectiv: numele şi prenumele (neprescurtat) al fiecărui membru al colectivului, afilierea (instituţia), rolul fiecăruia (responsabil de şantier, responsabil de sector); membrii

total finanţare;

Perioada desfășurării cercetării.

1.2. Textul raportului va conţine:
scurtă prezentare a sitului (amplasare, tip de sit, data descoperirii, un foarte scurt istoric al cercetărilor, relaţia cu mediul şi cu alte situri din zonă, relaţia cu alte sectoare din acelaşi sit, stare de conservare actuală, importanţă) – în cazul în care este vorba de o cercetare arheologică nouă sau care nu a fost publicată în Cronica Cercetărilor în anii anteriori!
obiectivele cercetării;
rezultate şi interpretarea lor;
scurtă descriere a descoperirilor, cu menţionarea locului unde sunt depuse;
tehnici de cercetare utilizate, analize, prelucrări statistice;
obiectivele cercetărilor viitoare;
propuneri de conservare, protejare, punere în valoare;
referinţe bibliografice, de preferinţă cele mai recente;
un rezumat de circa 400 de cuvinte într-o limbă de circulaţie (de preferință engleză, eventual franceză sau germană).
lista ilustrației în română și în limba rezumatului
Notă*: Studiile multidisciplinare (arheozoologice, palinologice, antropologice) vor fi capitole separate în raport și* ***nu*** *se trimit separat.*

2. Lungimea raportului:
Textul nu va depăşi **7000 de caractere sau 1000 de cuvinte** (3 pagini scrise la un rând, cu font Arial de 12), inclusiv bibliografie, note de subsol (footnote), rezumat. O versiune extinsă poate fi trimisă pentru versiunea digitală (CD și web).
Dacă există cercetări interdisciplinare pentru respectivul sit, rapoartele care se referă la acestea nu vor depăşi **3500 de caractere sau 500 de cuvinte** (o pagină şi jumătate la un rând cu font Arial de 12). O versiune extinsă poate fi trimisă pentru versiunea digitală (CD și web).

3. Redactare:

Textul românesc va fi tastat **obligatoriu cu diacritice,** în fişiere de tip .doc, .rtf, font Arial de mărime 12,utilizând setul de caractere Unicode care se găseşte în orice aplicaţie Open Office şi MS Word.
Notele se vor pune la subsolul paginii, automat (*footnotes*).
Pentru indentări sau spaţieri se vor folosi *tab-uri*, nu spaţii repetate!
După semnele de punctuaţie se lasă obligatoriu un spaţiu.
Prescurtările nu se vor folosi excesiv. După fiecare prescurtare se pune punct. Prescurtări recomandate: S. = secţiune, C. = carou, M. = mormânt; după unitățile de măsură nu se pune punct: m = metri, km = kilometri etc.
Hramurile bisericilor se scriu între ghilimele româneşti.

4. Ilustraţie:

În vederea publicării în forma tipărită vor fi trimise separat **maxim 10 imagini**, organizate într-un folder cu denumirea (imagini tipar) alături de o listă a descrierilor în word.
Toată ilustraţia - hărţi, planuri, profile, relevee, imagini din timpul săpăturii, fotografii generale ale sitului și peisajului, desene, reconstituiri etc. - va fi trimisă în format **digital**, ca fişiere **.tif sau .jpeg** cu **rezoluţia minimă de 300 d.p.i**. Fişierele shp sau .dwg georeferenţiate, se vor trimite *doar pentru varianta digital*ă a Cronicii.
Atenție! Imaginile nu se inserează în fișierul Word. Tabelele sau statisticile care însoţesc rapoartele vor fi trimise şi ca fişiere pdf.
Trimiteţi obligatoriu **lista ilustraţiilor în Word, cu numerotare tip: Fig. 1; Fig. 2…; iar pentru planșe ce conțin 2 - n imagini sau planuri, desene, numerotare de tip: Pl. I, Pl. II….**, cu numerotare clară şi titlurile imaginilor, și, eventual, autorul fotografiei. Planșele este de preferat să fie trimiteți doar pentru exemplificare, urmând ca ilustrația să fie conform normelor, pentru a putea fi machetată corect tehnic în InDesign.
Numerotarea imaginilor și tabelelor sau statisticilor să fie corelate cu referințele din text.

5. Unde trebuie să trimiteţi documentele şi fişierele?

Autorii sunt rugaţi să trimită raportul de cercetare, un rezumat într-o limbă străină, lista ilustraţiilor, împreună cu fişierele de imagini (text listat și on-line la adresa de e-mail a Direcției Patrimoniu, la Ministerul Culturii și, Direcția Patrimoniu Cultural: Bulevardul Unirii nr. 22, sector 3, București, 030833, cu o adresă însoțitoare**.**

Pentru editarea volumului „Cronica Cercetărilor Arheologice din România” materialele se vor trimite **on-line Institutului Național al Patrimoniului**, persoanei desemnate cu tehnoredactarea și machetarea volumului pentru tipar.

Fişierele de texte şi imagini se trimit obligatoriu şi în format digital. Toate documentele şi fişierele se trimit împreună. **Autorii sunt rugaţi insistent să nu trimită materialele în tranşe**, iar cei care colaborează pe acelaşi şantier să-şi coreleze rapoartele şi să evită trimiterea unor rapoarte paralele.

Termenul limită pentru trimiterea rapoartelor de cercetare
pentru anul precedent este **31 ianuarie**

Autorii sunt insistent rugaţi să respecte termenul de trimitere, să solicite confirmarea primirii unui număr de înregistrare a întregului lot de materiale trimise şi să indice un telefon, fax sau e-mail de contact pentru solicitarea unor eventuale lămuriri.

Atenţie! NU vor mai fi publicate rapoarte care conţin texte copiate din rapoartele publicate în anii precedenţi. NU vor fi publicate rapoarte de cercetare preventivă fără rezultate arheologice.

Nerespectarea termenelor şi a condiţiilor de redactare atrage imposibilitatea publicării textului în volumul Cronica cercetărilor arheologice.

LISTA TIPURILOR DE SIT
Codul - Tipul de sit

1 locuire
11 locuire civilă
111 așezare deschisă
112 așezare fortificată
113 așezare urbană
114 așezare rurală
115 locuire in peșteră
116 locuire sezonieră
117 tell
12 locuire militară
121 castru
122 cetate
123 castel
124 fort
125 fortificații
13 structură de cult/religioasă
131 templu
132 sanctuar
133 biserică
134 mănăstire
2 descoperire funerară
21 necropolă
211 necropolă plană
212 necropolă tumulară
22 mormânt izolat
221 mormânt tumular
222 mormânt
3 descoperire izolată
31 depozit/tezaur
311 depozit de bronzuri
312 tezaur
313 tezaur monetar
32 obiect izolat
4 exploatare/carieră
41 exploatare minieră
42 carieră

LISTA EPOCILOR ISTORICE
Codul Epoca - denumire

1 Preistorie
11 Paleolitic
111 Paleolitic inferior
112 Paleolitic mijlociu
113 Paleolitic superior
12 Mezolitic
13 Neolitic
131 Neolitic timpuriu
132 Neolitic mijlociu
133 Neolitic târziu
14 Eneolitic
141 Eneolitic timpuriu
142 Eneolitic mijlociu
143 Eneolitic târziu
15 Epoca bronzului
151 Epoca bronzului timpuriu
152 Epoca bronzului mijlociu
153 Epoca bronzului târziu
16 Hallstatt
161 Hallstatt timpuriu
162 Hallstatt mijlociu
163 Hallstatt târziu
2 Protoistorie
21 La Tène
211 La Tène timpuriu
212 La Tène mijlociu
213 La Tène târziu
3 Epoca antică
31 Epoca greacă
311 Epoca arhaică
312 Epoca clasică
313 Epoca elenistică
32 Epoca romană
321 Epoca romană timpurie
322 Epoca romană târzie
33 Epoca postromană
34 Epoca romano-bizantină
41 Epoca bizantină
4 Epoca medievală
42 Epoca migrațiilor
43 Epoca medievală
431 Epoca medievală timpurie
432 Epoca medievală târzie
5 Epoca modernă

ISSN 2343 – 919X